LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 1 ՄԱՐՏ
DIMANCHE 1 MARS 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3052

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՄՌԱՅԼ ԿԻՐԱԿԻ»Ն ԻՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐՈՎ

Թերթերը կը գրեն թէ Փէշթայի մէջ անձնասպան եղեր են 18 հոգի, իբրեւ հետեւանք հոգեկան փլուզման մը որուն պատասխանատուն է ... սիրահարական երգ մը, «Մռայլ կիրակին»։

Ահարկե՝ այս համաճարակէն, հունգարական ոստիկանութիւնը արգիլեր է երգը, իսկ Փէշթայի արքեպիսկոպոսը հովուական թուղթ մը ուղղեր է, դարձի բերելու համար մոլորած հօտը...

Անշուշտ պիտի ուզէիք իմանալ այդ չարաբաստիկ երգը, արձակ թարգմանութեամբ.

— «Քեզի սպասեցի երէկ, հարիւր ճերմակ վարդերով.
Սպասեցի աղօթք մը հոգւոյս մէջ.
Սպասեցի մտայլկիչ երազներով, կիրակի առտու մը։
Տխրութեանս կառքը վերադարձաւ առանց քեզի,
Այդ պահէն ի վեր բոլոր կիրակիներս մռայլ են։
Արցունքներն են միակ ըմպելիքս, եւ տրտմութիւնը՝ հացս։
(Կրկնել)։
Վերջին կիրակիս, ո՛վ սիրականս, դուն պիտի գաս ինծի.
Պիտի գտնես դագաղ մը, մահարձան մը եւ պատանք մը։
Դագաղը ծածկուած պիտի ըլլայ ծաղիկներով, ծաղկազարդ ծառի մը տակ։
Ես այնտեղ պառկած պիտի ըլլամ վերջին ճամբորդութեան համար։
Աչքերս պիտի բացուին քեզ տեսնելու համար։
Բայց, մի՛ վախնար այդ աչքերէն.
Որովհետեւ նոյն իսկ մահուան մէջ ես պիտի օրհնեմ քեզ,
Իմ վերջին կիրակիս»։

Դարձեալ թերթերը կը գրեն թէ երգը Փարիզ փոխադրուած է, բայց փոխանակ անձնասպանութեան մղելու, գինի պարպել տուած է, «բաժակները լի՛քը — լի՛քը»։ Չեն ազդուած նոյն իսկ Փարիզ հաստատուած Հունգարները, որոնք միշտ վառ կը պահեն իրենց հայրենիքին յիշատակները, աշուղական երգերն ու եղանակները։

Իսկ Փէշթայի լուրերը կ՚ըսեն թէ համաճարակը չէ դադրած տակաւին, հակառակ ոստիկանական արգելքին։

Երգին եղանակները կը շարունակեն շրջիլ բերնէ բերան, հոգ չէ թէ առանց նուագածուներու, թմրեցնելով ջիղերը եւ դարձնելով գլուխները։

Չարը խափանելու համար, խորհրդատու դիւան մը կազմուած է անձնասպանութեան դէմ եւ ուրիշ զգուշութիւններ ձեռք առնուած են։ Բայց, «Մռայլ Կիրակի»ն կը շարունակէ իր աւերը, իբրեւ նորագոյն արտայայտութիւն մը ժամանակակից բարքերու։

×

Մասնագէտներուն ձգելով ուսումնասիրել այս հոգեկան — ախտաբանական երեւոյթին պատճառները, բնազդաբար մեր աչքերը կ՚ուղղենք դէպի հայկական միջավայրը։ Ու կը կարծենք տեսնել հայկական «Մռայլ Կիրակի» մը, շատ աւելի վրդովիչ։

Բաղդատութիւնը կատարելով այլաբանօրէն, չէ՞ք ընդունիր թէ թմրեցուցիչ երգի մը կամ եղանակի մը ազդեցութեան տակ, բազմութիւններ կը հալին, դէպի անձնասպանութիւն կը մղուին Արտասահմանի մէջ, այստեղ եւ ամէն տեղ։

Անձնասպանութիւն մը՝ բարոյական, որ կ՚ամբողջանայ, կը ծաւալի տարուէ տարի, ամէնէն առաջ զարնելով երիտասարդութեան գլխուն։

Եթէ սիրահարական երգ մըն է որ պատանքներ եւ դագաղներ կը ցցէ սիրահալ Հունգարներու աչքին, կտրել տալով անոնց կեանքի թելը, այստեղ ալ մռայլ կամ տժգոյն կամ ինքնագոհ տրամադրութիւնները չե՞ն որ նոյն աւերը կը գործեն։

Կրցա՞ծ էք, երբեք փորձուա՞ծ էք հաշուել, թէ քանի հազարներ տարուէ տարի խաչ կը քաշեն իրենց գոյութեան վրայ, հետզհետէ թմրելով, ուծանալով, մեկուսանալով կամ խորտակելով հանրային կեանքէն։

Չենք ուզեր գործածել սովորական բառը,— այլասերում, որ այս անգամ ուղղակի կապ չունի մեր քննած հարցին հետ։

Այլասերման երեւոյթներ չէին պակսեր Թուրքիոյ կամ Կովկասի մէջ ալ, երբ կը գտնուէինք հայրենի հողին վրայ կամ անոր շուրջը։

Միշտ փոխաբերաբար խօսելով, գործօն կեանքէն քաշուելու, իր պատեանին կամ պատանքին մէջ ամփոփուելու համաճարակն է որ կը մատնանշենք։

Եթէ անձնասպանութիւն չէ այս որ եւ է ժողովուրդի երիտասարդութեան համար, այն ատեն փնտռեցէք եւ գտէք բուն բառը։

«Մռայլ Կիրակի» մը նստեր է հազարներու սրտին ու մտքին մէջ, բոլորովին տարբեր պատճառներով, բայց նոյն եզրակացութեամբ,— մեկուսացում կամ անհետացում՝ «Ծաղկազարդ ծառի մը տակ»։ Եւ «աչքեր» որ թերեւս կ՚օրհնեն քեզ, բայց կը բացուին միայն հանդիսաւոր առիթներու մէջ, կամ կը սիրեն մնալ կիսախուփ ...

Իսկ երբ նկատի առնենք՝ թէ մեր հանրային կեանքն ալ սրընթաց կը մաշի այս պզտիկութիւններուն վրայ, իր բովանդակութեամբ, արտայայտիչներով կամ գործիչներով, պատկերը կը դառնայ շատ աւելի մռայլ։

Պարապներ եւ բացեր՝ որքան կ՚ուզէք։

Ի՞նչպէս կը յուսանք լեցնել այդ բոլորը, եթէ ամէն մէկը իր «Մռայլ Կիրակի»ն երգէ, առանց հետաքրքրուելու մնացեալով։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱՇԻՆՔԻՆ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՄԷՆ ՎԵՐՋ

Մէկ միլիառ ֆրանք վարկ Մոսկուայի

ԾԵՐԱԿՈՅՏՆ ԱԼ ՊԻՏԻ ՓՈՒԹԱՅՆԷ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՄԸ

Կառավարութիւնը քաջալերուելով երեսփ. ժողովին վաւերացումէն, անմիջապէս ծերակոյտին քննութեան յանձնեց ֆրանքո-խորհրդային դաշինքը։ Կասկած չկայ թէ ան ալ պիտի վաւերացնէ։ Արտաքին նախարար Պ. Ֆլանտէն ուրբաթ օր երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ծերակոյտին արտաքին գործերու յանձնաժողովին հետ, զանազան թիւրիմացութիւններ հարթելու համար։ Ցետոյ ներկայացաւ Երեսփ. ժողովի ելմտական յանձնախումբին, քննելու համար նախկին նախարարի մը առաջարկը։ Այս նախարարը կը պահանջէ որ Խ. Միութեան վարկ մը տրամադրուած ատեն, կարգադրութիւն մը ըլլայ ցարական պարտքերու մասին, որոնց գումարը կը հասնի 75,000,000,000 ֆրանքի եւ որոնց փոխարէն որ եւ է վճարում չէ եղած. Պ. Ֆլանտէն բացատրեց թէ խորհրդային իշխանութիւնը նոր վարկ չի պահանջեր, այլ Ֆրանսայի գործարանատէրները եւ առեւտրական հաստատութիւնները կը խնդրեն օգնել իրենց, աւելցնելու համար արտածումները, ապահովելով իրենց առնելիքները։ Այս առթիւ խոստովանեցաւ թէ յոյս չկայ որ եւ է կարգադրութիւն ապահովելու հին պարտքերու մասին։ Ելմտական նախարարը բացակայ ըլլալով, առեւտրական նախարար Պ. Պոնէ մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդեց առաջադրուած վարկի մասին, որուն գումարը պիտի ըլլայ մէկ միլիառ ֆրանք։ Իր կարծիքով դիւրին է տրամադրել այս գումարը, քանի որ կառավարութիւնը անոր երաշխիքը ստացաւ Լոնտոնէն։

Ֆրանսացի գործարանատէրները կ՚ուզեն որ կառավարութիւնը երաշխաւորէ այդ վարկին 80 առ հարիւրը, 800,000,000 ֆրանք, իսկ մնացեալ 200,000,000ը իրենք պիտի ճարեն։ Վարկը պիտի տրուի կարճ կամ չափաւոր պայմանաժամով եւ այստեղ պիտի ծախսուի, մեծ մասով զինուորական պիտոյքներու համար։ Առեւտրական նախարարը հաւաստեց թէ Խ. Միութիւնը մինչեւ հիմա կատարած է իր արտաքին բոլոր յանձնառութիւնները եւ թէ կառավարութիւնը բան մը չի կորսնցներ երաշխաւորելով նոր վարկը։ Այս առթիւ յիշեց թէ նմանօրինակ վարկեր տրամադրուած են Պուլկարիոյ (15 միլիոն ֆրանք), Ցուգոսլաւիոյ (11 միլիոն), Ռումանիոյ (157 միլիոն), Չեխոսլովաքիոյ (168 միլիոն) եւ Թուրքիոյ (38 միլիոն)։ Կ՚ըսուի թէ այս վերջինը (Թուրքիա) բանակցութիւններ կը կատարէ նոր վարկի մը համար, որ պիտի ծառայէ զինուորական նպատակներու։

Վիճաբանութեանց ընթացքին, նախկին նախարար Պ. տը Մոնզի տեղեկութիւններ հաղորդեց 1927ի բանակցութեանց մասին։ Այն ատեն Ռուսերը առաջարկեր էին տարեկան 40 միլիոն ֆրանք վճարել, մինչեւ 62 տարի, իբրեւ հատուցում ցարական պարտքերու պահանջատէրերուն։ Բայց այսօր յոյս չկայ այդքան նպաստաւոր պայմաններ ձեռք բերելու։ Ի վերջոյ յանձնարարուեցաւ ընկերվարական երեսփոխան Պ. Վէնսան Օրիոլի, որպէսզի տեղեկագիր մը պատրաստէ։ Նախկին նախարար Պ. Լաթէյի կը սպառնայ հրապարակային վիճաբանութիւն յարուցանել Երեսփ. ժողովին մէջ, եթէ գոհացում չտրուի իր պահանջին՝ հին պարտքերու մասին։

ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐԸ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ԱՄՊԱ ԱԼԱՃԻՆ

Լուծելով 1895ի պարտութեան վրէժը

ՃԱՄԲԱՆ ՀԱՐԹՈՒԱԾ Է ԴԷՊԻ ՏԷՍԻԷ

Իտալական բանակը նոր յաղթանակ մը տարաւ փետր. 28ին, գրաւելով ամեհի լեռ մը, Ամպա Ալաճի (կամ Ալակի), որ ունի 12,000 ոտք բարձրութիւն եւ ճամբան կը բանայ դէպի Տէսիէ։ Այս յաղթանակը ունի նաեւ բարոյական նշանակութիւն, որովհետեւ այնտեղ էր որ Մենելիք ջախջախեց իտալական բանակը, 1895ին։

Նոր յաղթանակը մեծ խանդավառութիւն պատճառեց Իտալիոյ մէջ։ Տակաւին յայտնի չէ թէ յաղթանակը ճակատամարտո՞վ շահուած է, թէ Հապէշները լքած են լեռը։ Մուսոլինի մասնաւորապէս գոհ է որ սրբուեցաւ 1895ի եւ 1896ի պարտութեանց վրէժը։ (Այն ատեն Իտալացիները զոհ տուին 14,000 հոգի)։

1895ին Ամպա Ալաճիի կռիւը վարեց հազարապետ Թոզէլլի, 2350 բնիկ զինուորներով եւ 22 իտալացի սպաներով։ Այս ջոկատը իբրեւ յառաջապահ ձգուած էր դէպի Աշիանկիի լճը տանող ճամբուն վրայ, ուր Մենելիք 35,000 զինուոր համախմբած էր։ Իտալացի զօրավար Արիմոնտի կը գտնուէր Մաքալէ, 2500 զինուորներով, Զօր. Պարաթիէրի Ատիկրաթը գրաւած էր 5000 զինուորով։ Հազարապետ Թոզէլլի լուր առած էր իր թէ Զօր. Արիմոնտի օգնութեան պիտի հասնի, բայց վերջին պահուն յանձնարարուեցաւ պարպել իր յառաջապահ դիրքը։ Թոզէլլի չստացաւ այս հրամանը եւ միշտ օգնութիւն սպասելով, կռիւի բռնուեցաւ Հապէշներուն հետ որոնք տասնապատիկ աւելի զօրաւոր էին։ Ճակատամարտը տեւեց վեց ժամ։ Թոզէլլի պաշարուած էր իր 2500 զինուորներով, բայց կռուեցաւ քաջաբար, եւ ջոկատին նահանջը ապահովելէ յետոյ, յուսահատական փորձ մը կատարելով, սպաննուեցաւ 18 սպաներու հետ։ Հապէշ հրամանատարը, Ռաս Մաքոնէն, գնահատելով Թոզէլլիի քաջութիւնը, Իտալացինե-

Ճափոնի վերջին դէպքերուն զոհերը

Ելմտական նախարար Թաքահաշի, սպաննուած

Ծովակալ Օկատա, վարչապետը, որ ողջ գտնուեցաւ վերջին պահուն։

րուն յանձնեց անոր դիակը։ Այս պարտութիւնը առաջինն էր շարք մը ձախողանքներու, որոնք յանգեցան Ատուայի ճակատամարտին (1896)։

Իտալական թերթերը կը շեշտեն թէ ֆաշական իշխանութիւնը կրցաւ հինգ ամսուան մէջ մաքրել այդ պարտութեանց արատը։ Զինուորական յաղթանակին հետ, թերթերը տնտեսական յաջողութիւն մըն ալ աւետեցին. ծանուցանելով թէ այսուհետեւ 20 առ հարիւր ալքոլ պիտի խառնուի Իտալիոյ մէջ գործածուած կազոլինին։ Ըսել կ՚ուզեն թէ կարելի եղած է ճար մը գտնել, քարիւղի եւ ուրիշ ներածելի վառելանիւթերու պակասը լրացնելու համար։

*** Վերջին հեռագիրներու համաձայն, կատաղի ռմբակոծութիւն մը տեղի կ՚ունենայ երկու ճակատներու վրայ, իտալական օդանաւերու կողմէ։ Իսկ ռաս Այալու կը ծանուցանէ թէ յաղթանակ մը տարած է Աքսումի մօտ, սպաննելով հինգ հազար հոգի։*

Ճափոնական ապստամբութիւնը կը վերջանայ

Զինուորական դիկտատուրա կը պահանջեն

Թէեւ գրաքննութիւն հաստատուած ըլլալով Ճափոնի մէջ, հակասական լուրեր իրարու կը յաջորդեն։ Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, բանակցութիւնները դեռ չեն վերջացած ապստամբներուն հետ, որոնք ամրացած կը մնան իրենց գրաւած շէնքերուն մէջ։ Ապստամբներուն միացած են ուրիշ զօրագունդեր ալ եւ զինուորական դիկտատուրա կը պահանջեն, նախագահութեամբ Զօր. Արաքիի։

*** Վերջին լուրերու համաձայն, կայսրը հրաման տուած է բռնի հեռացնել ապստամբները, իրենց գրաւած շէնքերէն։ Սպաներու եւ զինուորներու մեծ մասը անձնատուր եղան կայս. անձնապահ գունդին։ Կայսրը ինք արձակած ըլլալով հրամանը, չի կարծուիր որ դիմադրութիւնը երկար տեւէ։ Որոշ պայմանաժամ տրուած է այս հրամանին գործադրութեան համար։ Բոլոր ապստամբները զինաթափ եղած են։ 18 հոգի անձնասպան եղան լսելով հրամանը։*

Վանի երկաթուղին

Վանի երկաթուղիին անցնելիք վայրերը որոշուած են հետեւեալ գիծով.

— Երկաթուղին Էլազիզէն պիտի երկարի Բառու, անկէ Ճապաղջուր եւ Մուշ ու Մուշի դաշտը կտրելէ վերջ պիտի հասնի Վանի լճին արեւմտեան անկիւնը եւ լճին եզերքը քերելով պիտի հասնի Վան եւ մինչեւ սահմանը։

Որոշուած է շինել նաեւ Տիարպէքիր - Սղերդ գիծը։ Այս երկու գիծերը ելմտական նոր տարիին պիտի բացուին շինուելու, 936ի պիւտճէին ցոյց տրուած կարելիութեանց սահմանին մէջ։

ՉԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

48 ԱԼԺԵՐԻԱՑԻՆԵՐ ձերբակալուեցան մօտակայ արուարձանի մը, Տրանսիի մէջ, ամբաստանուելով թէ գործադրկութեան նպաստ կը ստանային խարդախութեամբ եւ երկար ատենէ ի վեր։ Կ՚ըսեն թէ մինչեւ հիմա 600,000-700,000 ֆրանք վճարուած է այս Արաբներուն։ Գլխաւոր պատասխանատուն է Մուհամմէտ Կէթաֆ, որ թաղապետական պաշտօնեայ եղած էր, առանց հպատակ ըլլալու, եւ շռայլ կեանք կը վարէր։ Իր գործերէն մէկն էր պահակներ ճարել քաղաքական միթինկներու առթիւ, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար։ (Տրանսիի քաղաքապետութիւնը ընկերվարականներուն ձեռքն է)։ Այս պահակները յետոյ կ՚արձանագրուէին իբրեւ գործազուրկ եւ կանոնաւորապէս կը ստանային օրական 9 ֆրանքը։ Թերթերը կ՚ըսեն թէ նպաստընկալներէն մէկը բանտէն նոր ելած էր, թէ ուրիշ մը սրճարան կը բանեցնէ եւ իր սպասուհին ալ արձանագրած էր եւն.։ Աջակողմեան թերթերը անխնայ կը շահագործեն այս գայթակղութիւնը։

12 ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՂԱՅ ՄԸ, ՄՈՒՇԵՂ ՍԱՀԱԿԵԱՆ, ինքնաշարժին տակ մնաց Առնուվիլի մէջ, ուրբաթ իրիկուն։ Անիւներուն տակ ջախջախուած ըլլալով, մահը վայրկենական եղաւ։

ՇԱՐԺԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ մը անխուսափելի կը հա-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

Յ. ՕՇԱԿԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Մնացորդաց» (Վէպ մեր ժամանակներէն)

Գ. «ԱՐԻՒՆԻ ԺԱՄԲՈՎ»

«Արիւնի ճամբով»ը նուիրուած է Թրքական բանտին, Թուրքերուն, Հայերու տառապանքներուն, հայ դրական և բացասական դէմքերու ուսումնասիրութեան։

Վէպը կը բացուի տխարանոյը բանտէն արձակուած գնացքի երիտասարդներու խումբի մը, որ կը մօտենար ծննդավայրի սահմաններուն։ Յուզիչ նկարագրութիւնը Սողոմին մօրը, սպառումի եւ տառապանքի մէջ սպառած, տառապանք, զինքը խենթեցնելու ատեններ, անոր լեզուին կապերը քակելով, անէծքի եւ հայհոյութիւններու տեղատարափը թափելու համար Նալպանտենց գերդաստանին գլխուն։ Ներքէ էֆէնտին կը վարէ գեղը, եւ իբրեւ գիւղապետ, «կը հրամայէր հինէն աւելի հեղինակաւոր» կերպով։

Սողոմին վերադարձը սակայն տակն ու վրայ կ՚ընէ Նալպանտենց տունը, իսկ բովանդակ գեղը, անակնկալ դէպքերու կը սպասէր։ Սողոմին առջեւ կը փակուի Նալպանտենց տան դուռը, եւ լուր կը ղրկուի, որ ծառայութենէ արձակուած է եւ տեղը ուրիշ մը առնուած։ Անոր մէջ կը խօսի սակայն յիշատակ դարձած սէրը Աղաւնիին, — զօրաւոր զգայութիւն մը, — որ կը հրապուրէր զինքը, հակառակ արգելքներուն, հակառակ բանտին մէջ կերած անհաւար ծեծին, ու սպառնալիքներուն։

Իր ծառայութեան իբրեւ փոխարինութիւն, գիւղին պահակը, Ոսկեան, առպրակ մը ոսկի եւ չուխան առած, կը դիմաւորէ Սողոմը, որ կ՚ապրի մղձաւանջին մորակին տակ բոլոր այն զգայութիւններուն, որոնք իր քունը կը խռովեն այլ եւս եւ կեանքը դժոխք կը դարձնեն։ Իրողութիւնն այն էր, որ Սողոմը կը զգար Աղաւնին վռնտուած ըլլալը նոյն իսկ։ Պահակ Ոսկեանը Նալպանտենց տունէն ձեռնունայն կը դառնար, կը մերժէին կրկին Նիրս առնել Սողոմը, իբրեւ ծառայ, եւ մանաւանդ կը հերքէին զրոյցը, որ ամէնուն լեզուին ծայրն էր։ Հարուածը չատ ծանր էր Սողոմին համար, որ կարօտէն կ՚այրէր։ Սկիզբը կատակի տեղ առեր էր Ոսկեանին պատմածը, ինչ որ ականջներովը լսեր էր հարս ու կեսուրին, Հաճի Աննային եւ Աղաւնիին բերնէն։ Սակայն «քիչ քիչ կատակին երանգը հալածուէր, տեղը տալով ամէնէն նուաստ ստուգութեան։ Շրթունքը ծամելով անիկա մտիկ ըրաւ զրոյցը։ Տղեկին խորազոյն խորանին մէջ անիկա կը տանջուէր սուտէն, կիներուն յլրութենէն։ Մեղքը դեռ առած չէր իր չաղախին մէջ անոր հոգին ու պարմանի միամտութիւնը։ Անոր դիւրազդրգիռ զգայութիւնը չէր ենթարկուած նման փորձի»։

Հոս կը սկսի Արիւնի Ճամբով վէպին ողբերգութիւնը։ Սողոմը տարփանքի եւ վրանգի զոյգ խռովքներու տակ կը տառապէր հուսասարապէս։ Ոճիր մը գործելու որդը բոյն կը դնէր անոր սիրտին մէջ։ Ու սօսիի մը բունին մէջ բնակող Սամիկ Սամուին գուշակին քովէն մեկնելէ յետոյ, որուն դիմած էր խորհուրդի մը համար, լեռնէն դէպի գեղը կ՚իջնէր, հպատակելով ոճիրի մը մտասեւեռումին, դրեթէ խանդարուած հուասարակչռութեամբ։ Ծրդում ըրեր էր։

— «Հոգինէն խառցնել Նալպանտենց տունը»։

Մինչ այս մինչ այն, ահաւոր հրդեհ մը, մէկ դիշերուան մէջ աւերակի կը վերածէ, երկրորդ անգամ ըլլալով Նալպանտենց ընդարձակ բնակարանը։ Հրդեհին մէջ կ՚այրին Հաճի Սերոբն ու Հաճի Աննան։ Հարս Աղաւնին կը գտնուի նուաղած վիճակի մէջ ու կը փոխադրեն մօրը տունը։ Ի տես այս վիճակին, մայրը, Սարիկենց Բաբէթը յանկարծամահ կ՚ըլլայ։ Գեղին ազնները ժողովք կը նստին, նախ քան կառավարական - ոստիկանական միջամտութիւնը, գանելու յանցաւորը։

Սողոմենց Սողոմն էր, մոլեգնած ու խենդեցած հոգիով, որ հրդեհած էր Նալպանտենց բնակարանը, մորթելէ յետոյ Հաճի Աննան ու Սերոբը, եւ Հարս Աղաւնին ալ հրդեհէն հեռու անկիւն մը տանելով, զայն ազատելու մտահոգութեամբ։

Սողոմը փախստական է։ Եւ սակայն այս զոյգ ոճիրները կը բաւէին, որ կառավարութեան ներկայացուցիչը քօմիթէին մասը տեսնէ այս դէպքին մէջ եւ գեղին բոլոր ծանօթ դէմքերը բանտ նետել տայ, իբրեւ թէ յեղափոխա-կան կազմակերպուած դաւադրութիւն մը հետապնդելու եւ երեւան հանելու բոլոր պատրաստութիւններով։ Սողոմ կը պահուի թաքստոցի մը մէջ, եւ խուզարկութեան մը հետեւանքով կը վիրաւորուի ու կը փոխադրուի կեդրոնի բանտը, մարդասպաններուն վիճակուած նկուղներէն մէկուն մէջ։ Հոն կը գտնէ Մաթիկ Մելիքխանեանցը, յեղափոխական, որ ձերբակալուած էր նոյն օրերուն, հրդեհին եւ սպանութեան կապակցութեան հետեւանքով։

Վէպին այս մասին մէջ կը գտնենք Գերմանիա ուսում առած հազարապետին եւ յեղափոխական Մաթիկ Մելիքխանեանցի խօսակցութիւնը, մանրամասն, որուն մէջ երեւան կուգայ հայկական հարցին եւ անոր հանդէպ Թուրք մտայնութեան համադրական պատկերը։ Հազարապետ Մէհմէտ Սիւրէյյա փաշան ի զուր կը փորձէ գաղտնիք մը կորզել յեղափոխականէն այն հարցերուն մասին, որոնց կորիզը կը կազմէր Պոլսոյ վրայ յարձակում մը գործելը գիւղացիներով եւ Կովկասէն յատկապէս ղրկուած փորձառու զօրավարներով …

Ահաւոր տանջանքներով, որոնք Թրքական բանտերու տարեգրութիւններուն այնքան նշանաւոր դարձուցեր են, յեղափոխական Մաթիկ Մելիքխանեանցն ու իր ընկերը կը սպաննուին Սողոմի աչքերուն առջեւ։ Այս վերջինին պայմանաժամ կը տրուի, մինչեւ արշալոյս, խոստովանելու մեռնողներուն յեղափոխական գաղտնիքները, ազատուելու համար։

Գիշերը բանտը կ՚այցելէ դօմանտան փաշային աղջիկը, տասնըհինգ տարեկան, կանխահասօրէն զգայուն Եղնիկ, որ անգամ մը բանտին մէջ լսեր էր Սողոմին երգը, եւ սիրահարած անոր ձայնին։ Անոր շղթաները քակել կուտայ սեւամորթ պահակին։ Եղնիկը եկեր էր մահէն փրկելու Սողոմը, եթէ իսլամին արդար եւ իրաւ հաւատքը ընդունէր … Լուրը կը հասնի Ս. գեղը, ուրկէ պատուիրակութիւն մը բաղկացած Սողոմին մօրմէն, թաղականութեան ատենապետէն ու տանուտէրէն, կուգայ Պրուսայի Հայոց առաջնորդարանը եւ անկէ դէպի բանտ, Սողոմը վերջին անգամ իր հաւատքին կանչելու նպատակով։ Եղնիկի դէմքը սակայն, «առանց սահանի ու խոլոպի յարդարանքին, ճիշդ ու ճիշդ կը պատմէր իր մեղքը աշխարհին, կրկնելով Հաւատիսին (դօման-տան փաշային հայ խոհարարը), չէնքըն ու գիծերը»։ «Եղնիկին աչքերն ու Հաւատիսին աչքերը նոյն գոյնն ու յատակը ունէին»։

Ուրիշ խօսքով, Եղնիկը խոհարար Աւետիսին հարազատ աղջիկն էր, իր տարփուհիէն։

Արիւնի ճամբովը … անհպատակ ու անիմաստ խօսք մը չէ, որ բովանդակութիւն կ՚առնէ։ Նոյնը նաեւ Հաւատիսին եւ Սարայլըին յարաբերութիւններուն համար։ Այսպէս, ցեղային, կրօնական ու դիրքի բոլոր արգելքներէն անկախաբար եւ անկաշկանդ կերպով, երկու տարբեր հոգիներ իրարու գիրկը կը նետուին։

Սողոմը կը տաճկնայ … Անոր հաւատուրացութիւնը, Հայերու հոգիին բոնի տաճկութեան խորհուրդը կը մարմնաւորէր։

Հոս կը վերջանայ երկրորդ մեծ վէպը, Արիւնի Ճամբով, վէպին հերոսը, Սողոմենց Սողոմը նետելու համար մեծ ԴԺՈԽՔԸ, որ դժոխքը պիտի ըլլար բովանդակ հայութեան, կազմելու համար Մնացորդացներու շարքին Գ. եւ վերջին հատորը, տակաւին անտիպ։

Այս երկու մեծ վէպերուն բովանդակութիւնը չատ խտացուած ձեւով տալով, կը հրաւիրեմ ընթերցողները դիմելու զոյգ հատորներուն եւ իրական վայելքը զգալու անոնց մանրամասնութիւններուն, հոգեբանական վերլուծումներուն, նկարագրութիւններուն, մարդկային կիրքերուն եւ նկարագիրներուն պերճախօս վկայութիւններուն, որոնցմով ա՛յնքան հարուստ են անոնք։

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ թանաքով եւ մաքուր։

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՊԱՐՈՆ ՀԱՅԿԱԶՈՒՆ ՀԱՅԿՈՒՆԻ

— • —

Ծեր ու պատուական ազգային մըն է իմ բարեկամս Գ. Հայկազուն Հայկունի։ Ունի մէկ թերութիւն միայն — կ՚ուշանայ։ Այո՛, իբրեւ աւանդապաշտ Հայկազուն կ՚ուշանայ երբ ժամադրութիւն մը ունենայ եւ կամ երբ որոշած ըլլայ ներկայ գտնուիլ կնունքի մը, հարսանիքի մը, յուղարկաւորութեան մը, հանդէսի մը եւ կամ ճաշասեղանի մը, հակառակ բաւականաչափ որկրամոլ ըլլալուն։ Կ՚ուշանայ յաւիտեան կ՚ուշանայ, կամայ - ակամայ կ՚ուշանայ։

Կ՚ուշանայ կամայ։ Քանզի քաջ գիտէ որ եթէ ժամանակին ներկայ ըլլայ հաւաքոյթի մը, զինքը պիտի կարծեն հասարակ մահկանացու մը որ ուրիշ բան գործ չունի՝ եթէ ոչ գտնուիլ հաւաքոյթներու մէջ։ Զինքը պիտի դասեն այն անհատներուն տեղը որոնք զբաղում չունին, բարեկամներ չունին ժամադրութիւններ չունին, ու կրնան որոշեալ ժամուն ներկայ ըլլալ։ Վերջապէս զինքը պիտի կարծեն միջակ կամ աւելի խեղճ մարդ մը, աւելի ճիշդ խաժամիկ մը, որ օրուան յայտագիրին հլու հպատակ որոշեալ ժամուն փութացեր է ներկայ ըլլալ։

Կ՚ուշանայ նաեւ ակամայ։ Քանզի կամայ ուշանալը երկրորդ բնութիւն մը եղած է իրեն համար։

Ի մի բան.— Բարեկամս պարոն Հայկազուն Հայկունին նշանաւոր ուշացող մըն է։ Այս յատկութենէն զատ աչքի զարնող ոչինչ ունի։ Շնորհիւ իր այս ունակութեան ծանօթ անձնաւորութիւն մը եղած է։ Այս՝ ուշացողներուն թագաւորը, երբ ներս մտնէ սկսուած երգահանդէսէ մը կամ որ եւ է հանդէսէ մը, ամէնուն ակնարկները իր վրայ կը հրաւիրէ։ Վերջապէս կը տեղաւորուի ու կ՚իյնայ բարեկամի մը քով որ կ՚ըսէ իրեն.

— Ուշացեր էք …

— Այո՛, սիրելի բարեկամներս Գ. Արգումանեանը վար դրաւ զիս։ Անկարելի էր մերժել։

Եւ կամ.

— Ուշ մնացեր էք …

— Այո՛, չափազանց զբաղած էի։ Հազիւ կրցայ գալ։ Հրաւէրն է ներկայ ըլլալս։

Ու կամ.

— Շատ ուշ եկաք. կէս ժամէ ի վեր սկսած է.

— Անկարելի էր որ կարենայի գալ. նկայ պարզապէս չվշտացնելու համար գիրենք…

Իր կամայ - ակամայ ուշացումները անհուն հաճոյք մը կը պատճառեն իրեն։

Ոմանք կ՚ըսեն իրեն համար.

— Ձեռքը չէ …

Իսկ ինքը, ուրիշներու առջեւ, կ՚ըսէ ինքզինքին համար.

— Ինծի համար կ՚ըսեն թէ «ձեռքը չէ», անշուշտ ձեռքս չէ յանցաւորը, գլուխս է պատճառը որ զբաղած է հազար բաներով։

Ձեռքը չէ՜ …

Իսկ իր մէկ բարեկամը կ՚ըսէ.

— Ձեռքը չէ երբ կ՚ուշանայ բաժնեգին մը վճարել, ձեռքը չէ երբ կ՚ուշանայ տոմսակի մը փոխարժէքը վճարել։ Ձեռքն է երբ կ՚երթայ առնելիք մը գանձել, ձեռքն է երբ կ՚երթայ ստանալ իր ամսականը։ Ահա թէ ինչ բան ձեռքը չէ ու ի՛նչ բան ձեռքն է։

Վերջապէս զգայուն ձեռք մը ունի բարեկամս պարոն Հայկազուն Հայկունի։

Իր նոյն բարեկամը կը պատմէ թէ անգամ մը ժողովրդական հանդէսի մը — երբ տակաւին անտեսական տագնապը չէր սկսած— ազատ մուտք նըշանակուած էր։ Ուշ մնացողները անշուշտ պիտի ունենային յետին տեղերը եւ կամ պիտի մնային ոտքի։ Պարոն Հայկազուն առաջին մտնողն էր, սրահէն ներս։

Գ. Հայկունի, որ եւ է հաւաքոյթի մէջ, երբ հարց մը ծնծուի, թէր ու դէմ կարծիքներով, կ՚ուշանայ յայտնել իր սեփական կարծիքը։ Այդ պատճառով յարգանք կը պարտադրէ։ Եթէ շուտով յայտնէ իր կարծիքը՝ պիտի համարուի խենթ մը, անհամբեր, տաքարիւն, լուրջ զատողութենէ զուրկ։

Գ. Հայկունի անոնցմէ է որոնք եթէ տան մը մէջ գտնուին ու տեսնեն որ տունը կը վառի՝ առաջիններէն կ՚ըլլան տունէն դուրս նետուող։ Իսկ եթէ տեսնեն որ տունին մէջ մարդիկ է որ սպասելով կը վառին՝ վերջիններէն կ՚ըլլան տունէն ներս մտնող։

Ուշանալ եւ Պարոն Հայկազուն Հայկունի, հոմանիշ բառեր են։ Իսկ Գ. Հայկազուն Հայկունի եւ հայ ժողովուրդ նոյնպէս հոմանիշ բառեր են։

Հայ ժողովուրդն ալ կ՚ուշանայ, կ՚ուշանայ … Բազում գործերու մէջ կ՚ուշանայ։ Հայ ժողովուրդը ունի սեփական ժամացոյց մը։ Եւրոպական ժամը 2ը, այդ ժամացոյցով կ՚ըլլայ 4 ու դեռ աւելի ալ։ Հայ ժողովուրդը կ՚ուշանայ երբ տալիքկայ, կը փութայ երբ կայ առնելիք։ Հայ ժողովուրդը կ՚ուշանայ մանաւանդ երբ պարտականութիւն կայ, երբ զօրակոչ կայ, նոյն իսկ երբ հանդէս կայ։

Դառնանք կրկին մեր Գ. Հայկունիին։

Բարեկամներէս մին այս Գ. Հայկունին հրաւիրած էր իր հարսանիքին, որ կատարուեցաւ կարճ կերպով, թաղապետութեան մը սրահին մէջ։

Գ. Հայկունի ուշացաւ։ Հասաւ երբ ձեւակերպութիւնը լրացած էր։ Ամուսնացող բարեկամս տարի մը վերջ ունեցաւ մանչ զաւակ մը։ Իր նորածին որդւոյն կնունքի արարողութեան հրաւիրեց մեր մէկ հատիկ Գ. Հայկունին որ կրկին ուշ հասաւ, մկրտութիւնը լրանալէն վերջը միայն։

Ես վստահ եմ սակայն որ Գ. Հայկունին ճշդապահ պիտի ըլլայ բարեկամիս յուղարկաւորութեան։

Մենք ճշդապահ ենք մեր ազգակիցները գերեզման առաջնորդելու ժամանակ միայն։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՏԵՒԵԼՈՒ ԿԱՄՔԸ

(Զ. Ռ. Մ.-Ի ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

— • —

Նախ, իմացէք հականը։ Այս տասնամեակը լաւագոյն ապացոյցն է Զ. Ռ. Մ.-ի ապրելու, տեւելու կամքին։

Ապացոյցը անոր հաւքին, հրայրքին եւ կենսունակութեան։

Յառաջացէք հիմա։

Հայ հանրային կարծիքը կը հաւատայ թէ ուժեղ է այս կազմակերպութիւնը։

Անտարակոյս։ Անհիմն չէ այդ հաւատքը։ Ու այդ հաւատքը փքուռոյց ոգելամի մը արտադրոյթը չէ երբեք։

Ուժեղ է, այո՛։ Վասնզի, տարրերը որ կը կազմեն Զ. Ռ. Մ.-ը, տառապանքի տալին վրայ կռանուած են։

Վասնզի, զոհերու զաւակ՝ զոհողութեան ոգով կը խայտան անոնք։

Վասնզի տալը պահանջն է անոնց։ Եւ ստանալը անոնց մտահոգութեան առանցքը չէ երբեք։

Կրնա՞ր չատ աւելի ուժեղ ըլլալ սակայն։ Ու կրնայ ըլլալ տակաւին։ Հոն, ստուարաթիւ, համատարած եւ պատկառազդու։

Որովհետեւ, ինչո՞ւ եւ ի՞նչպէս չընդունիլ որ թիւր կենսական կարեւորութիւն կը ներկայացնէ հայութեան համար։

Հայկական հարցը թիւի հարց է։

Երկիրը ուր կը բնակինք, քառասուն միլիոնէն աւելի հոգի կը համրէ, եւ սակայն, կը տառապի թիւի պակասէն։ Ու կ՚ահաբեկի։

Մե՞նք ենք որ պիտի յօժարինք անտեսել թիւը։

Նման տրամադրութիւն մը ժխտումը պիտի ըլլար տոկալու մեր կամքին։

Ո՞ւր են, այն առեն, մեծ ու փոքր տարագրութեան զաւակները։ Ինչո՞ւ չեն գար։

Ինչո՞ւ կ՚ապրին տարուբեր, տարտղնուած, մոռցուած եւ մոռցուած։

Ո՞ւր մնացին որբանոցներու բազմութիւնները։ Ոմանք անոնցմէ արդեօք համայնավարական ծուլածոյ քանի մը խօսքե՞ր սերտեցին։ Կ՚ըմբռնե՞ն գոնէ այդ վարդապետութիւնը։

Եւ ի՞նչ կը բանին երկրորդականներու սա կիսաւարտ կամ ընթացաւարտ ուսումնականները։ Կամ համալսարականները։ Ինչո՞ւ չէ։

«Երբ» բառը կը խրտչեցնէ՞ զիրենք։ Ուրեմն, իրե՞նք ալ բառին կը կառչին։ Ու բառի մը համար, բառի մը պատրուակով, սակարկութեան կ՚ելլեն։

Ի՞նչ յիմար եւ տգայամիտ յենարան արդարացնելու համար իրենց պատեհաւոր եսասիրութիւնը, պատեհչուած անտարբերութիւնը եւ չքե՞ղ մեկուսացումը։

Թող հաճին ցոյց տալ թէ՝ ինչո՞վ կը տարբերին երէցներէն, զորս այնքան կը քաշկռտեն, եթէ ծերացելի եւ արգահատելի ըլլալու ատեն ըր ծախեցիր եմ բառի մը համար։

Հինի եւ նորի, երէցի եւ կրտսերի, պահպանողականի եւ յառաջդիմականի հակադրութիւններով ադմկայաբոյց հրապարակ կը նետուին երիտասարդ այդ խմառացուներ, մերթ ընդ մերթ։ Թող բարեհաճին յայտարարել թէ՝ իրենք ի՞նչ բանով հին չեն։ Եւ ի՞նչ բանով նոր են։

Գի պտած թէ՝ խօսքը այլ եւս երկաստաղրութեան է։ Եւ չեն ուզեր որ ծերերը խօսին իրենց տեղ եւ որոշումներ տան իրենց համար։

Պայքար ունին հին դաղափարներուն դէմ։ Հին ձեւերուն դէմ։

Ու անոնց դէմ, որոնք անցեալ դարերու լեզուով կը չարունակեն խօսիլ իրենց, քանաբորդ դարու, օդանաւային դարու սերունդին։

Բոլոր այս գանգատները լաւ։ Բոլոր այս դժգոհութիւնները լաւ։

Բայց, ո՞ր օրուան կը սպասեն։ Ինչո՞ւ չեն նետեր իրենց պատասխանները։ Ինչո՞ւ ստար կին մը պատճառ կ՚ըլլայ որ, անոնք կորուած ապրին ամէն ինչէ որ հայկական է։ Եւ կապուած ապրին ամէն ինչի որ հայկական չէ։

Ինչո՞ւ չեն կազմակերպուիր եւ ինչո՞ւ գործի հանրային փորձադաշտը չեն իջներ։

Կը սպասեն որ իրե՞նք ալ ծերանան։ Հիննան։ Պահպանողական դառնան։ Եւ իրենց կարգին չըմբռնեն սերունդը որ պիտի յաջորդէ։

Պիտի չհանդուրժէի բառին ես ալ, կարեւորութիւն տալու պայմանաւ սակայն անոր, եթէ «որբը», ըստ իր սովորական իմաստին, միտքիս պատկերէր վիզը ծուռ, գլխահակ, երկչոտ, վարանոտ, ծնողազուրկ արարածը։

Այդ չէ որբը այս սերունդին։ Այլ այն, որ հայրենազուրկ է։ Եւ հայրենիքի կրակով կը տաչորի։ Որուն համար հայրենիքը նպատակ է։ Կուռք է։ Անոր համար ծնած է։ Եւ անոր համար կ՚ապրի։

Այն որ խիզախ է, չխտակ է եւ չէշտակի կը նայի։ Տոկուն է եւ կամքի տէր։

Եւ խորապէս կը հաւատայ որ կամքով միայն ազգերը մեծ կ՚ըլլան։ Ու կ՚անհետանան երբ կը կորսնցնեն իրենց կամքը։

Այն որ համոզուած է թէ ոչինչ կրնայ դիմանալ կամքին։ Ուժեղ եւ տեւական կամքին։

Ոչ բնութիւնը, ոչ մարդիկ եւ ոչ հակառակորդը։

Այն որ կը դաւանի թէ ինք լոկ անհատ մը չէ, այլ բովանդակ ցեղը։

Եւ չի վախնար պատասխանատուութիւններէ։ Ու իր եսը կը նոյնացնէ ցեղային եսին հետ։ Անոր կը ստորադասէ ինքզինքը։

Ու վերջապէս, խորունկ համոզումով կ՚ընդունի թէ իր ազգը կը տեւէ եւ կը մեծնայ, եթէ փոխանակ թուլնալու, սաստկանան իր ճիգերը։

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՅԵԱՆԵԱՆ

Թրանց Վէրֆէլին

— • —

Այս երեկոյ կ՚ուզենայի մեծարել քեզ, իմ օտար եղբայր, Մուսա լերան կրակի թափորով,

Որով, մի օր, հրդեհեցին հորիզոնը իմ օրհասի եղբայրները տառապած քոյրերիս պատուին ի խնդիր։

Բայց դա՛ թող մնայ իբրեւ սրբազան պատմութիւն,

Որ դու երգեցիր յանուն մի բուռ ըմբոստների արդար ընդվզումի եւ հպարտութեան համար։

Թո՛ղ, այս գիշեր, չըջապատենք քեզ կրակի թափորով,

Որ վառւում է մեր հոգիներուն մէջ նոյն թափով եւ նոյն նուիրումով …

Գինի եմ բերել սիրտս քամելով, խունկ ու բո՛յր եմ բերել իմ հոգու մեհեանէն,

Ծաղիկների փոխարէն որոնք թոշնեցան հազիւ փունջ կապած,

Ճակատդ կնքեմ արնոտ դրոշմով համբոյրի, որպէսզի գէթ քառասուն օրեր դիմանայ …

Բայց, ի՞նչպէս անեմ որ վիրաւոր հոգիս չնահմանայ ու խօսքերս լինեն չափաւո՛ր, անկե՛ղծ ու առնական…

Գիտեմ, որ քո հպարտ հոգին կը մթագնի ճռռոց ու սին խօսքերի առջեւ,

Երբ նա ապրել է մի բուռ հոգիների անմահ գործն ու վերաալաց թըռիչքը,

Երբ նա նոյնացել է հոմերոսեան հերոսների հետ ամբողջ քառասուն օրեր,

Գիտեմ որ դու կը սպասես, որ քառասուն օրերի ներշնչման բոցին մեր ճակատները հպարտանքով փայլեն և,

Ոչ թէ ամօթի, սուգի, թեան բեռով խոնարհուեն մինչեւ գերեզմաններէն աւելի վար։

Ասա՛, ինչպէս անեմ որ, արնոտ սիրտս հպարտ մնայ ու խօսքերս լինեն չափաւոր, անկեղծ եւ առնական…

Բնազդաբար՝ իմ մեծ եղբայրս ընտրել էր ամխարարութիւնն իբրեւ արհեստ,

Որպէսզի, մի օր, գիւղաւ նոյն առնուլէն չինէր վառօդ,

Իմ փոքր եղբայրս դարձել էր բան լանջքին՝ ուլարած,

Որպէսզի մարտի օրին՝ Առաւ... խորանին զոհ բերէր ուլն իր...

Իսկ քոյրս որ գլուխայ կը հ... սրբի ոտքերին,

Մարտի համար դրօշ հիւսեց յանձնեց եղբայրներիս,

Իսկ մարտէն յետոյ՝ դափնի ... գած հերոսների չիրմին համար ...

Ասա՛, ինչպէս անեմ, որ իմ ... ւոր հոգին չնահմանայ ու խօսքեր... նեն չափաւո՛ր, անկե՛ղծ եւ առն... կան…

Տարօրինակ է ճակատագիրը մ..., ինչպէս տարօրինակ է եւ դժ... հայրենիքը մեր,

Մենք միշտ երկունքի մէջ ե..., ինչպէս փոթորիկի եւ հրաբուխ... են լեռները մեր.

Բուք ու բորանի եւ հրաբխ... մենք մեզ համար տառապալից կեանք ենք վարում.

Ով որ մեզ հետ եղբայրանայ՝ ... բան փառք չի սպասում,

Ով որ մեզ հետ տառապի մեծ... բան ենք սիրում։

Թող խարոյկը նետեն գրքերը...

Թող հալածեն քեզ՝ քո արի ե... համար.

Մենք երգը չրթունքին զոհուո... բարձրացող հերոսն ենք սիրում.

Ասա, ինչպէս անեմ, որ արն... սիրտս հպարտ մնայ, ու խօսք... լինեն չափաւոր, անկեղծ եւ առն... կան …

Մեր խրաքանչիւրի սրտում մի... սունցի Դաւիթ է ապրում,

Կեանքը մեզ չի յափշտակում ... մեզ չի տանջում,

Երբ այս աշխարհում արին ... տեսնում, գիտենք որ երկնքում ... սուդ է սպասում.

Ով որ մեզ չմոռնայ մենք ... ենք սիրում …

Ո՛չ ոք մեզ նման հայրենիքի ... տով չի վառւում,

Մեր պանդխտի երգերը լեցու... վշտով անպատում։

Ո՛չ ոք, մեզ նման, խաղաղ ... տանքին չի երկրպագել

Մեր հօրովէլները այդ են ապա... ցանում ։

Մեր մարտիկների չիրիմները ... բատի բուլքն է ծածկել,

Մենք անյայտ գիւղացիների ... երգող՝ գուսանն ենք սիրում…

Ինչպէս անեմ, որ հեւքոտ ... հովանայ ու խօսքերս լինեն չափ... ւո՛ր, անկե՛ղծ եւ առնակա՛ն ։

Շատերը մեր դարաւոր ... գովքը հիւսեցին,

Եւ յափշտակեցին մեր ... րով եւ գմբէթաւոր տաճարներ...

Բայց երբ եկան հասան ... կային,—

Նրանք մեզ լքեցին, մեզ ... մեզ մոռացան …

Մենք, այս արնոտ ներկան ... քայլող քաջն ենք սիրում։

Եթէ դեռ կայ մեր հոգու մէջ ... կի թափօրէն մի չող,

Թող չպիտի տանք որ մեզ ... գրեն.

— «Ախտո՛ւ, խելացի մի ... ւէտ կորաւ» …

Ներկայում մեզ հետ՝ եւ մեր ... գային հաւատացող ուխտա... ենք սիրում …

ՏՈՒԹԹ. Ց. ԿԻԼԻԿԵԱ...

ՀԱԼԷՊ ԽՎԻՆՏՐՈՒՒ ԺՈՂՈՎԸ

— o —

Փետրուար 23ին մեծ հանդ... րութեամբ տօնուեցաւ ... Հալէպ խվինտրու 5րդ տարեդարձ... առթիւ ընդհ. քարտուղար... Փէջէր անթէլով կարեւոր ճառ մը ... սեցաւ։

Միայն անցեալ տարի,— ... 2 միլիոն 1000 հազարէ աւելի ... նակիցներ յաճախած են 103 հալէ... վիններ եւ օգտուած անոնցմէ ... ընդամէնը 25,000 անդամ, 5 հա... կին ըլլալով։

Բանախօսը յետոյ բացատր... Հալէպ խվիններ կոչուած են ա... դելու ազգային միութիւնը, ... բերելով նոյն հաւատքը, նոյն ... մը, նոյն մտածումը ունեցող ... նակիցներու զանգուած մը. ... կ՚ուզէ թող հով փչէ, կ... փուլեր կ՚ուզէ թող երեւան ... դէպքերը ուրկէ կ՚ուզեն թող ... եւ լայն փոթորիկներու ձեւով ... մեր երկրին վրայ։ Քամալական ... յաձեւը ունի այս բոլորին ... լու կենսունակութիւն մը։ Ազգ... ութեան ճակատը ամէն օր քիչ ... ւելի կը զօրանայ Մեր նշանաբան... է. «Բամնուողը կը կէ... միշտ հաւաքաբար»։

ՓԱՐԻԶԻ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԺԱՄԸ Ի ՊԱՏԻՒ ՖՐԱՆՑ ՎԵՐՖԷԼԻ

Հինգշաբթի գիշերուան ճաշասեղանը նշանակալից էր ոչ միայն իբրեւ մեծարանքի խանդավառ ցոյց մը, այլ եւ իբրեւ արտայայտութիւն մը ներքին համերաշխութեան:

Ժամը 8ին սկսան հասնիլ հանդիսականները, մեծ մասով երիտասարդներ եւ հիւրասիրուեցան յանձնախումբին կողմէ, Մարկըրի մեծ դահլիճին յարակից սենեակներուն մէջ: Շուտով մտերմական մթնոլորտ մը ստեղծուեցաւ: Հոն էին հրամանատար Գրնուա տ'Ազի, երեսփոխան Մ. Մութէ եւ Գ. Փան, Նանսէնեան գրասենեակի Ֆրանսական ներկայացուցիչը, իրենց տիկիններով:

Ժամը 8.30ին հասան Գ. Վերֆէլ, տիկինը եւ աղջիկը եւ հիւրասրահին մէջ ընդունուեցան դղրդագին ծափերով: Գ. Վերֆէլ կարգով ծանօթացաւ հրամանատար Գրնուա տ'Ազիի, Տէր եւ Տիկին Մութէի, Գ. Փանի, Գ. Խատիսեանի, Զօր. Ղորղանեանի, Շաւարշ Միսաքեանի, Լ. Կիւմիւշկէրտանի եւ ուրիշներու հետ: Անդին յատ համակրելի Տիկին Վերֆէլ իր կարգին կը բարեկամանար հայ եւ օտար դէմքերու հետ: Այդ միջոցին մատուցուեցաւ շատ գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը:

Ժամը 9ին հիւրերը կը հրաւիրուին ճաշասեղան: Ու նախ կը կազմուի պատուոյ սեղանը, ուր իրենց յատուկ տեղերը կը գրաւեն Տիկին Վերֆէլ, Օր. Վերֆէլ եւ Գ. Ֆրանց Վերֆէլ, իրենց շուրջը ունենալով Տիկ. Մ. Կիւլպէնկեան, Գ. Գրնուա տ'Ազի, Տիկ. Բեգլարեան, Գ. Մ. Մութէ, Տիկ. Փան, Գ. Կիւմիւշկէրտան, Տիկ. Մութէ, Գ. Փան, Տիկ. Բաշալեան, Զօր. Ղորղանեան, Տիկ. Վ. Անդրէասեան, Շ. Միսաքեան, Տիկին եւ Գ. Հ. Զարդարեան, Գ. Մալէզեան, Տիկ. Սարգիսեան եւ Գ. Բաշալեան:

Ճաշը սկսած էր արդէն եւ Գ. Ֆրանց Վերֆէլ շատ խանդավառուած, իր շուրջիններու ականջին կը մրմնջէր «Հայաստան»ը եւ «Կռունկ»ը զոր շատ է սիրած: Գ. Նախագահին հրաւէրով Օր. Հայկանուշ Թոփալեան մեծ արուեստով մը երգեց Ռ. Մելիքեանի «Մի լար կ'անցնեն» եւ Կոմիտասի «Առաւօտուն բարի լոյս»ը, խանդավառ ծափերու մէջ:

Ցետոյ օրուան նախագահը Գ. Ա. Ջօպանեան Ֆրանսերէն ճառով մը բարի գալուստ մաղթեց մեծ գրագէտին որուն արուեստը եւ տաղանդը «Մուսա լերան քառասուն օրերը» գրքով հայ ժողովուրդին մատուցած են անգնահատելի ծառայութիւն մը: Շեշտեց թէ Գ. Վերֆէլ այս գործով չէ որ կը մեծնայ համաշխարհային գրականութեան աչքին. «Ան պատահաբար ինքզինքը գտաւ նիւթի մը դիմաց երբ արդէն գրական աշխարհը կ'ընդունէր իր հռչակը, իր բարձրութիւնը: Մուսա լեռը, Շ. Գարահիսարը, Ուրֆան, Վանը չունեցան իրենց հայ արուեստագէտները որ իրենց գրչի ու վրձինի ուժով նկարագրէին այդ հոյակապ հերոսամարտները եւ մեր ժողովուրդին ըմբոստացման պատճառները: Անկախ ասկէ, ստրկութեան չհանդուրժելը յանցա՞նք է ժողովուրդի մը համար որ ի վիճակի է ինքզինքը կառավարելու եւ որ շատոնց ընդունուած է իբրեւ քաղաքակրթուած ժողովուրդ: Ահա այդ է որ աշխարհի առջեւ պարզեց Գ. Վերֆէլ»:

Ցետոյ խօսքը ուղղելով Գ. Վերֆէլի ըսաւ.— «Հայ ժողովուրդը իր պատմութեան էջերուն մէջ պիտի քանդակէ ձեր անունը ու դուք կը դասուիք հայ ժողովուրդի անմահ բարեկամներու՝ Պայրըններու, Լամարթիններու, Տընի Քոչէններու, Փրէսանսէններու, Փ. Քիյարներու, Ժոռէսներու շարքին»:

Գ. Գ. Քէչէսթէճեան կարդաց գերմաներէն ուղերձ մը, որ խմբագրուած էր յանուն կարգադիր յանձնախումբին:

Ցետոյ նախագահը հրաւիրեց Շ. Միսաքեանը, որուն պաշտօն յանձնուած էր խօսիլ յանուն մամուլի.

— «Վարպետը որ նստած է այստեղ եւ որուն արժէչատութեան համար բաժակներ կը պարպուին այնքան արտադին, անցեալ տարի, Աստուածաշունչի թարգմանութեան 1500-ամեակի տօնին առթիւ, խօսելով Վիէննայի մէջ, կը բացագանչէր.— «Մ՞վ է որ յաղթանակներու մասին կը խօսի: Դիմանալը ամէն բան է»: Ֆրանց Վերֆէլ խորապէս ըմբռնեց հայ ժողովուրդին այդ առաքինութիւնը: Դուք անոր գրքին մէջ պիտի տեսնէք մանրակրկիտ վերլուծումը այդ գծին,— դիմանալ խաղաղութեան մէջ, հալածանքի ատեն, տարագրութեան ճամբուն վրայ, ճակատ ճակտի կռուած ատեն. դիմանալ եւ յաղթել: Կ'երթայ երկու ամիս կը պտտի Դամասկոս, կը հարցնէ, կը պրպտէ, յետոյ ամբողջ հատորներ կը կարդայ, կը սերտէ, կ'ուսումնասիրէ,— եւ ահա հազար էջնոց գիրք մը, որ յիշատակարանն է մեր դիմանալու պայքարին, մեր հոգեկան եւ մարտական հարստութեան»:

Այս ուղղութեամբ շարունակելով, յանուն մամուլի բանախօսը ողջունեց օրուան հիւրը եւ վերջացուց անգլիերէն նախադասութեամբ մը.— «Սիրելի Գ. Վերֆէլ, դուք մերն էք»: Շ. Միսաքեան վերջացուց իր ճառը երկարատեւ ծափերու մէջ:

Տիկին Լ. Գեւոնեան բացառաբար հրաւիրուեցաւ երգելու «Զինչ ու զինչ»ը, այնքան բարախուռն:

Ցետոյ Ֆրանսերէն գեղեցիկ ճառ մը կարդաց Գ. Լ. Կիւմիւշկէրտան, որուն թարգմանութիւնը պիտի հրատարակենք առանձին: Ֆրանսերէն ճառ մը խօսեցաւ Զօր. Ղորղանեան, յանուն զինուորական կազմակերպութիւններու, շնորհակալութիւն յայտնելով Գ. Վերֆէլի որ կրցաւ ըմբռնել, ուսումնասիրել եւ ներկայացնել հաւատարմօրէն հայ ժողովուրդի կեանքը, պայքարը եւ Սուէտահայերու հերոսական պայքարը: Շեշտեց թէ Գ. Վերֆէլի անունը քանդակուած պիտի մնայ ամէն Հայու սրտին մէջ:

Օր. Անժէլ Ռանժպեան (Սուէտահայ), արտասանեց իր ինքնագիր քերթուածը՝ ձօնուած Մուսա լերան, խորապէս յուզելով ներկաները:

Գ. Վ. Անդրէասեան խօսելով յանուն երիտասարդական կազմակերպութեանց, առաջարկեց յոտնկայս ողջունել հայկական հերոսամարտի եւ Հայուն քաջութիւնը տաղանդաւոր կերպով ներկայացնող հեղինակը՝ Ֆրանց Վերֆէլ:

Տիկին Հ. Սարգիսեան արտասանեց բանաստեղծութիւն մը օրուան հիւրին գործերէն, Ֆրանսերէն:

Ցետոյ խօսք առին հրամանատար Գրնուա տ'Ազի եւ Գ. Մութէ: Առաջինը գրուագներ պատմեց Սուէտիոյ շրջանէն ու մաղթեց որ հայ ժողովուրդը հասնի իր կորովը եւ քալէ այն ճամբէն որ միակ միջոցն է ազատագրութեան համար: Իսկ Գ. Մութէ մասնաւորապէս շեշտեց թէ իր կարելին պիտի ընէ, մեղմացնելու համար մեր տառապանքները այս երկրին մէջ:

Ամէնէն վերջը խօսք առաւ Գ. Ֆրանց Վերֆէլ, որ խորապէս յուզուած ճառ մը խօսեցաւ (գերմաներէն).

— «Բոլորը իրենց ճառերուն մէջ շնորհակալութիւն յայտնեցին ինծի, մինչդեռ ես է որ շնորհակալութիւն պիտի յայտնեմ ձեզի, որովհետեւ շնորհիւ ձեզի է որ ես կրցայ իմ այս գրքիս հեղինակը դառնալ:

Դամասկոսի մէջ գործարան մը գացի, այնտեղ տեսայ գործաւորներ եւ գործաւորուհիներ, որոնցմէ շատերուն կամ մատերը կտրած էին կամ աչքերը հանած էին ու ահա կարգով զգացումներ ծնան իմ մէջս: Նախ ուսումնասիրեցի, յետոյ քննեցի, ապա սկսայ գրել: Երկու տարիի չափ մնացի Հայերու մէջ, այն մարդոց մէջ որոնք կրած էին այդ սարսափները: Եւ սակայն այս երեկոյ կը խոստանամ որ այս չափով չպիտի բաւականանամ եւ հոս կանգ չպիտի առնեմ»:

×

* Հանդէսի վերջաւորութեան կարդացուեցան հեռագիրներ եւ ուղերձներ Մարսէյլի Երաժշտական Միութենէն, Սիվրիհիսարի Հայր. Միութենէն եւն: Այս վերջինը (Սիվրիհիսար) հեռագիրը գրած էր «պէլէնոկրաֆ»ով, եւ ամբողջովին հայերէն, բարի գալուստ մաղթելով «Մուսա լեռ»ի հեղինակին:

Բաժնուելէ առաջ յանձնախումբի կողմէ Գ. Ֆրանց Վերֆէլի նուիրուեցաւ «Մուսա լերան քառասուն օրերը» գրքին հայերէն թարգմանութիւնը կաշեկազմ: Գ. Գօղոս Խաժէրեան ղրկած էր Քէօթահիայի յախճապակեայ խաչ մը:

** Ֆրանց Վերֆէլ ջերմ գոհունակութեամբ կարդաց «Մուսա լերան» թարգմանիչէն, Գ. Եր. Տէր Անդրէասեանի գերմաներէն նամակը, որ յանձնուած էր մեր խմբագրին կողմէ որուն թարգմանութիւնը հրատարակուեցաւ «Ցառաջ»ի մէջ:

** Այս նկարագրութենէն յետոյ, չէի ուզեր պաղ ջուր լեցնել, կարգ մը դիտողութիւններով, որոնց մէկ մասը կը վերաբերի կարգադիր յանձնախումբին, որ լաւ չէր հոգած կարգապահութեան վրայ, իսկ միւսը նախագահին: Այս վերջինը դժբախտաբար «շփոթեց» երկու բանախօսներու հանգամանքները եւ զանոնք ներկայացուց իր յարմար դատած եղանակով:

*** Ինչպէս գրած էինք, Տէր եւ Տիկին Վերֆէլ եւ իրենց աղջիկը Փարիզէն մեկնեցան ուրբաթ օր: Ողջերթի գացած էին բաւական թիւով հայրենակիցներ եւ ութ հայ աղջիկներ: Հրաժեշտը եղաւ շատ սիրալիր: Ինչպէս ճաշի պահուն, այս առթիւ ալ քաշուեցան բազմաթիւ լուսանկարներ, Փոթօ Արաքսի կողմէ:

Ց. ԳՈՒՐՆԱՋԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԱՌԱԾՆԵՐ

—o—

Բազմաթիւ հատորներ կան, հաւաքածոյ յունական ժողովրդական երգերու: Այդ հաւաքածոներուն մէջ կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ կոմս տը Մարսէլլիւսի հատորը, որմէ կը քաղենք հետեւեալ առածները.—

Ցաք գիս, տաքիմ քեզ,—
Այսպէս լեռն ալ կը բարձրանայ:

×

Վիշտն անգամ
Բժիշկ է յաճախ:

×

Երեխային փորը կողով մըն է,
Խենթ է այն, որ զայն կը լեցնէ:

×

Ինչ որ կուտայ մէկ ժամը,
Յաճախ չի կրնար տալ մէկ դարը:

×

Այն որ չի կրնար կապել վարտիքը,
Ամէն քայլափոխի կը մատնէ ինքզինքը:

×

Սատանան թէեւ չունի այծ,
Պանիր կը ծախէ սակայն:

×

Աստուած իսկ երբ օգնէ ձեզի,
Ձեր գործը ձեր ձեռքով ըրէք:

×

Գայլը կը ծերանայ,
Բայց չի փոխեր մորթը:

×

Անձրեւը որ կուգայ մարտին,
Վնաս չի հասցներ մարդու:

×

Տառապանքը
Կ'ըլլայ փորձառութիւն:

×

Կերակրէ գայլը,
Ան քեզ պիտի յօշոտէ սակայն:

×

Աշխարհի վրայ երեք աղէտ կայ.—
Կրակը, ջուրը եւ կինը:

×

Ազգականներուդ հետ կեր - խմէ,
Բայց գործ մի՛ ըներ:

×

Ով որ բառ մը չպատասխաներ,
Կը բաղխէ զայն:

×

Խօսքը մէկ շրթունքէ կ'ելլէ,
Հազար շրթունքի կը հասնի:

×

Ոչ սուրբին մոմ խոստացիր,
Ոչ ալ մանուկին՝ կարկանդակ:

×

Երբ քեզի մօտիկ կ'ըլլամ, կ'այրիմ,
Երբ քեզի կը նայիմ, կը սառիմ:

×

Մուրացիկը իր զգեստին համար կ'ուրախանայ երեք անգամ.
Երբ դեռ նոր է,
Երբ այլ եւս հին է,
Կամ երբ հինը նոր կ'ընէ:

×

Ցզան որ ուշ կը ծնի,
Չի կրնար հնձել հօրը հետ:

×

Ահա եկաւ Թուրք մը,— դրա՛մ:
Ահա երկրորդ Թուրք մը,— նորէ՛ն դրամ:

×

Արեւն ու աչքն են միայն,
Որ կ'այրեն առանց ծուխի:

×

Լաւ է եղբայր մ'ունենալ ժամուն մէջ,
Քան ընկեր մը խնջոյքի մէջ:

×

Երբ աղքատը բան մը կը գտնէ
Գտածը տերեւ մըն է կամ գամ մը:

×

Ինչո՞ւ յուսահատիլ,—երկիրը կլոր է,
Կը դառնայ եւ ամէն բան կը փոխուի:

×

Կնոջ մտածումը գարնան ցող է,
Արեւն երբ ելաւ՝ կը ցամքի:

ՄՈԼԻԷՐԻ ԿԵԱՆՔԻՆ ՄՈՒԹ ԿՈՂՄԵՐԸ

—o—

Դէզերով բան գրուած է Մոլիէրի մասին, սակայն տակաւին մութ կը մնայ հարց մը,— Մոլիէրի որդեպղծութեան շուրջ յարուցուած վէճը:

Մոլիէր, բուն անունով Ժան - Պաթիսթ Փօքըլէն, ծնած է Փարիզ, 15 յունուար 1622ին: Զաւակն էր գորգահիւսի մը, որուն խանութին մէջ մեծցաւ ապագայ մեծ կատակերգակը: Վեց տարեկան էր երբ մեռաւ մայրը: Հայրը, որ ժամանակ մը վերջ գորգագործ նշանակուեցաւ արքայական տան, աշխատեցաւ որ պատանին հետեւի իր ասպարէզին, սակայն Մոլիէր մերժեց եւ մտաւ թատերախումբի մը մէջ: Այդ շրջանին սիրահարեցաւ Մատըլէն Պէժարի, որուն հետ նոր թատերախումբ մը կը կազմեն եւ կարգ մը ներկայացումներ կուտան: Սակայն ոչ միայն անյաջողութեան կը մատնուին, այլեւ պարտքերու տակ կ'իյնան, որ Մոլիէր կը բանտարկուի. 1646ին, Մոլիէր իր սիրուհիին հետ կը մեկնի գաւառ: Քաղաքէ քաղաք ներկայացումներ կուտան, եւ այնքան աղմուկ կը հանեն, որ համբաւը կը հասնի Փարիզ: 1658ին կը վերադառնան Փարիզ, պալատին մէջ ներկայացումներ կուտան, այնուհետեւ թագաւորին պաշտպանութիւնը կը վայելէ Մոլիէր: 1662ին, ուրեմն 40 տարեկան, կ'ամուսնանայ իր սիրուհիին աղջկան հետ: Եւ ահա գայթակղութիւն մը,— իր թշնամիները կը յայտարարեն թէ Մոլիէր ամուսնացած է իր հարազատ աղջկան հետ:

Շուտով կը սկսին ընտանեկան անհամաձայնութիւնները,— կինը, երիտասարդ եւ պչրասէր, Մոլիէր, ծերացած եւ հիւանդ: Ընտանիքէն դուրս, վէճեր դերասաններու եւ հեղինակներու հետ: 17 փետրուար 1673ին Մոլիէր կը ներկայացնէր Երեւակայական հիւանդը: Հիւանդ էր, սակայն խաղաց, զսպելով ջղաձգութիւնները եւ տառապանքի ճիչերը, մինչեւ որ, վարագոյրը իջնելէն վերջ, պաղ քրտինքով մը ինկաւ գետին: Անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրեցին, ուր մեռաւ քիչ ետքը: Անշուք թաղում մը կատարեցին: 1792ին, յեղափոխութեան օրերուն, Մոլիէրի գերեզմանն ալ բացուեցաւ եւ ոսկորները դուրս թափուեցան: Մոլիէրի յիշատակը յարգող մարդիկ ձեռք ձգեցին քանի մը մասունք, ու թաղեցին Փէր Լաշէզի մէջ, բայց այդ մասունքը չէր պատկաներ... Մոլիէրի:

Գրեթէ չխօսինք Մոլիէրի գործին մասին,— երբ Տօն Ժուանի մասին կը գրէինք, քանի մը տարի առաջ, այստեղ, ընդհանուր ձեւով ներկայացուցած ենք Մոլիէրի գործին արժէքը, ակնարկով մը որդեպղծութեան պատմութեան:

Որդեպղծութեան այդ պատմութիւնը դարձեալ հրապարակ կուգայ այսօր, երբ լոյս կը տեսնէ Օր. Տիւսանի գիրքը Մոլիէրի մասին:

Օր. Տիւսան կը պրպտէ բոլոր վաւերաթուղթերը, թէեւ այնքան հազնագէտ մը Մոլիէրագիտութեան:

Օր. Տիւսան կը պրպտէ բոլոր վաւերաթուղթերը, թէեւ նոյնքան հազուագիւտ,— որ կը վերաբերին, հեռուէն կամ մօտէն, Մոլիէրի եւ Մատըլէն Պէժարի կեանքին: Ու կը հերքէ գռեհիկ զրպարտութիւնները, որոնց առաջին արձագանգը տուած է դերասան Մոնֆլէօրի, ուզելով Մոլիէրը զրկել թագաւորին համակրանքէն: Այնուհետեւ այդ զրպարտութիւնը արձանագրած է Ռասին, որ կռուած էր Մոլիէրի հետ: Պուալօ եւս տարածած է զայն, յետոյ Պէյլ արձանագրած իր պատմական բառարանին մէջ: Այնուհետեւ այդ աւանդութիւնը շահագործած են բոլոր քրոնիկագիրները: Պաշտպաններ չեն պակսիր, սակայն: Լըմէթր կ'ըսէ թէ «պէտք է սիրել Մոլիէրը այնպէս ինչպէս որ, կամ ինչպէս որ ալ ըլլայ», թէ թատերական կեանքը իր բարոյական աւանդութիւնները ունի, որոնք բան մը չեն պակսեցներ Մոլիէրի հանճարէն:

Օր. Տիւսան վախը չունի թէ Մոլիէրի հանճարէն բան մը կը պակսի, եթէ մարդիկ շարունակեն հաւատալ ծանօթ զրպարտութեան: Այսուհանդերձ կ'ուզէ որ արդարութիւն ըլլայ, եւ յառաջ կը բերէ փաստ մը, որով կը հաստատուի թէ Արմանտ Պէժար քոյրն է Մատըլէն Պէժարի, եւ այս հաստատումը այն թուականին, երբ դեռ Մոլիէր կապեր չունէր Մատըլէն Պէժարի հետ: Ուրիշ աղբիւր մը, ճիշդ է որ, կը հաստատէ թէ Արմանտ Պէժար ծնած էր Մատըլէն Պէժարի եւ կոմս տը Մոտէնի յարաբերութենէն, երբ դեռ Մատըլէն սիրուհին չէր Մոլիէրի: Մեծ կատակերգակը, սակայն, Արմանտը միշտ կը կարծէր Մատըլէնի քոյրը: Դեռ աւելի կարեւորը,— Մոլիէր երկար ատեն կենակցելէ վերջ Մատըլէնի հետ, երբ կը խզէ յարաբերութիւնը եւ կը յայտարարէ թէ պիտի ամուսնանայ Արմանտի հետ, կը կատղի Մատըլէն, ամէն միջոց կը փորձէ՝ սիրուհին մնալու համար Մոլիէրի, բայց երբեք չըսեր «Արմանտը աղջիկս է»: Եթէ ճշմարտութիւն էր այդ, բաւական էր Մոլիէրը կեցնել մէկ սպառնալիքով: Մատըլէն կրնար զայն դատապարտել տալ որդեպղծութեամբ,— ուրեմն փաստը կը պակսէր: Ուրիշ խօսք թէ բարոյական փափուկ հարց մը կը ծագի, երբ Մոլիէր, երկար ատեն կենակցելէ վերջ Մատըլէնի հետ, յանկարծ կը լքէ զայն եւ կ'ամուսնանայ անոր աղջկան կամ քրոջ հետ, տարիքի մեծ տարբերութեամբ:

Այստեղ կարելի է կրկնել Լըմէթրի խօսքը թէ դերասաններու կեանքը իր բարոյական աւանդութիւնները ունի, ու չփորձենք այլեւս վերլուծել այս պարագան տարբեր ակնոցով:

ՏԻՄԱՐ

ՏԻԿԻՆԸ.— Մարիամ, այսօրուընէ

— Բյար ցրնպատէկինըշնա՛ յաա

հոս գործ չունիս, հաշիւդ առ գնա:

առա՞ծ էք:

— Այս տան կառավարութիւնը ինծի կը պատկանի:

— Ըսել կ'ուզեմ թէ պարոնը ինծի շատ համակիր է:

— Ձեզմէ՞ն որ քաջի երես տուած է:

— Այո, իբրեւ ձեզի օգնական:

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (12)

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ ՄԸ ԱՐԻՒՆԱԹԱԹԱՒ (1913—1923)

ՓԱԽՈՒՍՏԸ

Գիշեր է, կէս քուն կէս արթուն շարունակական փսփսուք մը կը լսեմ, բայց անտարբեր կրկին քնանալ կը ձեւացնեմ: Քիչ յետոյ փսփսուքին միջէն կուգայ «Եուսէֆ» բառը, աչքերս կը շփեմ ու ականջներս սրած մօտիկ կ'ըլլամ, դարձեալ նոյն բառը: Անկողինէս կը ցատկեմ ու ականջս քովի սենեակին խարխուլ պատին դրած՝ կ'ունկնդրեմ: Իրօք իմ վրաս կը խօսին.— «Եուսէֆ, տաւհար» (Թլփատել), երկու բառեր որ ամբողջ էութիւնս կը ցնցեն: Ցանկարծ ջիղերս կը թուլնան, ոտքերս կը դողան եւ ուժասպառ կ'իյնամ անկողնիս վրայ: Ամէն անգամ համակերպեր էի անոնց, սորվեր էի իրենց բոլոր աղօթքները, բայց այս անգամ անկարելի է, կ'անդրադառնամ հին օրերուս, ծնողքս կը մտաբերեմ ու կուլամ անձայն: Ի՞նչպէս կարելի է ազատիլ այս ամէնէն, ի՞նչ կրնայի ընել: Կը խորհիմ բայց որոշում մը չեմ կրնար տալ: Այլեւս քունս փախած է, կրկին կը մտածեմ: Վերջապէս անկողնէս կը ցատկեմ ու կ'որոշեմ փախչիլ, բայց ի՞նչպէս, ես ալ չէի գիտեր: Կ'ուղղուիմ շտեմարանին ծայրը՝ հագուստներս հագնելու, ու յաջորդաբար կօշիկս, էնթարիս, երկար գօտիս կը հագնիմ, գլխուս կ'անցնեմ զոյգ մը սեւ պատկահանդոյցները եւ պատը շօշափելով կը վերադառնամ դէպի դուռ: Կամացուկ մը խղնակը կը քաշեմ (որ բանալիի տեղ կը գործածուէր) եւ դուռը բանալով բակը կ'ելլեմ, կը դողայի: Բայց ամէն ինչ աչքս առած կը քալեմ յամր քայլերով եւ կ'ուղղուիմ դրան կողմը, յանկարծ կը նշմարեմ մեր շունը՝ որուն խոշոր փայլուն աչքերը ինծի յառած են, բայց ան չէր հաչեր, որովհետեւ գիտէր թէ ամէն օր իրեն երկուական բլիթ տուողը ես էի, ուստի քայլերս արագացնելով կը հասնիմ շունին քով ու մէկ ձեռքովս կը շոյեմ իսկ միւսով դուռը կ'աշխատիմ բանալ, վերջապէս կը յաջողիմ, կամաց մը դուրս կը սպրդիմ ու կրկին դուռը կը գոցեմ: Գիւղը ամայի է, ոչ մէկ ձայն կը լսեմ, բայց ո՞ւր կարող էի երթալ, ահա հարցում մը՝ որ այնչափ գիս կը տանջէր եւ որովհետեւ պէտք էր երթալ, քայլերս անգիտակցաբար կ'ուղղուին դէպի կալերը՝ որ գիւղէն կէս ժամ հեռու են: Կ'աճապարեմ վայրկեան մը առաջ հասնիլ հոն, հեռուէն կը լսեմ կարաւանի մը զանգակներուն ղօղանջը, որ պահ մը մտածումներս կը կասեցնեն, յետոյ կը շարունակեմ ճամբաս ու կը հասնիմ որոշեալ տեղը: Երկրորդ կալին վրայ կը նշմարեմ ստուեր մը, որ ծանօթ կ'երեւայ, հեռուէն կը մօտենամ, ճանչցայ, նախորդ գիշեր մեր գիւղը եկող փախստականն է, որուն հաց մը տուած էի: Աւելի կը մօտենամ, բայց ան կը քնանայ: Քիչ յետոյ ոտքիս շշուկէն կ'արթննայ ու գլուխը վերցնելով աչքերը ինծի կը սեւեռէ, պահ մը այսպէս իրարու երես կը նայինք: Կարծեմ չէր ճանչցաւ գիս ուստի լռութիւնը խզելով կը հարցնեմ «Մի՞ն ինծի» (ո՞վ ես դուն): Ոչ մէկ պատասխան: Լեզուս փոխեցի եւ նոյն հարցումը Թուրքերէն կրկնեցի, այս անգամ Քիւրտի Թուրքերէնով մը հարցումիս պատասխանեց: Ցետոյ յաջորդաբար հարցուցի ո՛ր տեղացի ըլլալը, որ տեղէն փախիլը եւ ուր երթալը, ըսաւ թէ Քղիացի է, նոյնպէս փախած՝ ու պիտի երթայ Հալէպ:

Այս վերջին պատասխանը գիս ուրախացուց, քանի որ իմացեր էի մօրըս Հալէպ մեկնիլը, ուստի որոշում տուինք մեկտեղ համբորդելու: Հայ ըլլալս ալ խոստովաներ էի, խօսք առնելով որ մարդու չյայտնէ, իսկ փախուստիս պատճառը ծածկեր էի:

Խօսակցութեան միջոցին ոտքերս կը դողային վախէս, որովհետեւ կը զգայի թէ երբ արդէն փախելս իմանան գիս պիտի փնտռել տան ու երբ գտնեն վիճակս ինչ պիտի ըլլայ: Ուստի կը ջանամ համոզել ընկերս, որպէսզի կալերէն ելլենք ու ուրիշ գիւղ մը երթանք: Ինքը բարեխիղճ կը թուէր, եւ առանց վարանելու հաւանեցաւ:

Ճամբայ ելանք գիշերով, լուսինը իր ճառագայթները սփռելով ամայի դաշտերուն վրայ՝ կարծես մեզ կ'ողջունէր, որովհետեւ առանց դժուարութեան ցերեկուան նման կրնայինք մեր ճամբան շարունակել: Կէս ժամէ աւելի քալեցինք եւ հասանք գիւղի մը կալերը, վախս անհետացած էր: Հանգիստ սրտով կալերուն վրայ ելանք ու խոշոր բանալով մէջերը մտանք քնանալու: Առաւօտուն, ընկերըս առաջարկեց որ մուրանք: Ես անօթի չէի եւ առաջին անգամն էր որ պիտի մուրայի, բայց առաջարկին չհակառակելու համար ստիպուած հաւանեցայ ու կալերէն ելլելով ուղղուեցանք գիւղը, որոշեցինք գիւղին մէկ կողմէն ես՝ իսկ միւսէն ինք մուրալ եւ արդիւնքը բաժնել: Որոշման համաձայն առաջին բակի մը դուռն է որ զարկի, դուռը բացուեցաւ ու ներս մտայ թէ չէ կատաղի շուն մը վրաս յարձակեցաւ: Ես վախէս մոխիր դարձած կուլամ կը պոռամ, տան տիրուհին վրայ հասնելով հազիւ շունը հանդարտեցուց ու ինծի ալ քիչ մը հաց տալով դուրս հանեց: Թէեւ մտադիր էի ուրիշ տուներ ալ երթալ բայց վախէս ետ կեցայ եւ գիւղէն քիչ մը հեռանալով գացի դէպի ապառաժները, հոն հաւաքեցի վարունգ, ձմերուկի կեղեւներ՝ ընկերոջս համար, որպէսզի գոնէ վախկոտութիւնս ծածկեմ: Գտայ ընկերս, ապրանքներս տուի, շատ շնորհակալ եղաւ: Վերջապէս ընկերոջս առատօրէն եւ կէս օրուան պաշարը պատրաստ էր, բայց ես դեռ վարժուած չըլլալով այդ կերակուրներուն, անօթի մնացի, յետոյ գիւղացիներէն սորվելով Հալէպի ճամբան, մեկնեցանք գիւղէ գիւղ, թէեւ նախորդ վախերս անհետացած էին, բայց այս անգամ ուրիշ վախ մը կը ծնէր՝ Հայ ըլլալս, որովհետեւ լսեր էի թէ հանդիպինք վրանաբնակ Արաբներուն եւ ազգութիւնս սորվին, ամենայն պիտի գլխատեն զիս: Արդէն առաջ նման դէպքեր իմացեր էի, ուստի կրկին համոզեցի ընկերս որպէսզի ոչ մէկուն յայտնէ Հայ ըլլալս:

Ճամբան հանդիպեցանք թափառաշրջիկ Արաբներու որոնք կը պնդէին թէ քրիստոնեայ եմ, բայց ես իրենց նման հագուած եւ հակառակը պնդելով՝ Արաբներու աղօթքները կ'արտասանէի: Զիս ձգեցին: Գիւղացիք ալ նոյն հարցումը կ'ուղղէին, բայց շնորհիւ գիտցած աղօթքներուս՝ կ'ազատէի մորթս, նոյնիսկ հաց ալ կուտային ու կը խղճային վրաս, իսկ ես հաւաքած պաշարիս մեծ մասը ընկերոջս կուտայի:

ՀՐԱՆԴ ՍԱՐԵԱՆ

(Շար.)

մարուի Փարիզի մէջ, իբրեւ հետեւանք զանազան տրտունջներու։ Բայց եւ այնպէս բանակցութիւնները կը շարունակուին։

ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐՈՒ ԳԱՆԳԱՏՆԵՐԸ քննուեցան Երեսփ. ժողովի ուրբաթ օրուան նիստին մէջ։ Այս առթիւ ընկերվարական երեսփոխան մը պահանջեց ոչ միայն կօշկակարները պաշտպանել օտար (չեխական) գործարանատէրներու մրցակցութեանց դէմ, այլ եւ շաբաթական աշխատանքը վերածել 40 ժամուան եւ նուազագոյն ժամադին որոշել։ Ժողովը մերժեց։

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵՆԷՆ մէկ միլիոն շահած էր գինեվաճառ մը, բայց մերժած ըլլալով վճարել իր յաճախորդներուն բաժինը, տարի քաշուեցաւ։ Գինեվաճառը 2000 բաժենտոմս տըւած էր իր յաճախորդներուն, իբրեւ պարգեւ ...

Հ. Ց. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, 2 մարտ երկուշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, 32 Ave. des Gobelinsի վերնայարկը։

Օրակարգ՝ Զեկոյց կոմիտէի եւ ընթացիկ հարցեր։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. ՄԻՆԱՍԵԱՆ ենթակոմիտէի ընկ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ վաղը, 1 Մարտ կէս օրէն վերջ ժամը 3ին, Հայ Ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՓԵՏՐ. 18Ի ՏԱՍՆԵՒՀԻՆԳԱՄԵԱԿԸ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

8 Մարտ, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին
Sociétés Savantesի մեծ սրահին մէջ,
8 rue Danton, մէթրօ **St. Michel** կամ **Odéon**
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ
Մախքերու մասնակցութիւն՝ 2 ֆրանք։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՓԵՏՐ. 18Ի ԱՌԹԻՒ
Իսի լէ Մուլինոյի Զաւարեան կոմիտէի կողմէ
15 Մարտ կիրակի կէս օրէ վերջ. Գարակէօզեանի սրահին մէջ
46 rue de la Défense, Իսի լէ Մուլինօ

Թատերական Ներկայացում

կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինոյի «Դրօշակ» գրադարանի կողմէ
Մարտ 8ին
կը ներկայացուի «ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ»
կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը։

Թէյասեղան

Հայ Երիտասարդաց Ակումբին կողմէ, 1 Մարտ կէս օրէ վերջ ժամը 4.30ին

86 Bld. Haussmann (մէթրօ **Opéra**)

Ներկայ կ'ըլլայ հայ երիտասարդ գրագէտ H. TROYAT, որ գնահատուած է ֆրանսական մտաւորականներու կողմէ։

Մասնակցիլ փափաքողները պէտք է դիմեն մինչեւ փետր. 28 V. Tahmaziani 30 rue Chevel, Փարիզ 19։

Մասնակցութեան համար 5 ֆր.։

Պարահանդէս

8 մարտ կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30էն մինչեւ 9
Salle D. C. A. rue Jean-Jaurès, Առնուվիլ
կազմակերպուած Հ. Մ. Մ. Տիկնանց Միութեան կողմէ
ի նպաստ ակումբին
կը մասնակցին՝ Սիփան—Կոմիտաս երգչախումբը
եւ Եփրատ նուագախումբը։

Մուտք՝ 3 եւ 5 ֆրք., պարգեւաբաշխութեան մասնակցելու իրաւունքով։ Հաղորդ. միջ.— Շոգեկառք ժմ. 12, 09 եւ 1,27, իջնել Վիլիէ լը Պէլ կոնէս։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ց. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
7 Մարտ շաբաթ երեկոյ. ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս
Trianon Dancingի սրահներուն մէջ, Փլաս Վոլթէրի մօտ։

ՀՐԱՒԷՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԲՈԼՈՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

— օ —

Հայրենակիցներ,

Նկատի ունենալով գաղութիս մէջ ի յայտ եկող հասարակական գործերու տագնապը, Միութեանց ներկայացուցիչներու ժողովը Միութեանց ... վիճակը, յետ խորհրդակցական ժողովի մը հինգ միութիւններու՝ Թարծր Հայքի Քալուի, Ամասիոյ, Ուրֆայի եւ Չէշկածագի հայրենակցական միութեանց ներկայացուցիչները, որոշեցին կոչով մը հրաւիրել բոլոր միութիւնները միջհայրենակցական ժողովի մը, գործակցաբար ստեղծելու կեդրոնական մարմին մը։ Կը խնդրենք բոլոր միութիւններէն իրենց ներկայացուցիչը ղրկել 1 մարտ կիրակի կէս օրէ ետք ժամը 3ին, 5 Bld. Dugomier, Brasserie Pigaleին մէջ կայանալիք միջհայրենակցական ժողովին։

Առժամեայ Յանձնախումբ

Շնորհակալութիւն

Մարսէյլի Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւնը իր սրտագին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Օր. Մանուշ Մարտիրոսեանի եւ Գ. Գեղամ Ճամբեանի, իրենց նուիրատուութեան առթիւ։

CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe. LYON
28 փետր. — 5 Մարտ
Առաւօտները ժ. 2.30ին երեկոները 8.30ին
M. Chevalier
dans
La Veuve Joyeuse
Գիներ 5 եւ 7 ֆր. Location gratuite.
Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ՝ զեղչուած գինով։

REXY CINEMA (Lyon)
Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi
28 փետր.— 5 Մարտ
Երեկոները ժամը 8.30
Իսկ Հինգ. եւ Կիր. ցերեկ եւ գիշեր։
Le Comte de Monte-Cristo
Version parlante
Գիներ 3, 5 եւ 6 ֆրանք։
Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ զեղչուած գինով։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame, PARIS (13)

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՕՓԷՐԱՅԻՆ ՄԷՋ

Այսօր, ցերեկոյթին (Matinée) կ'երգէ Տիկին Maryse Terzi (Թէրզիպաշեան), կարեւոր բաժին մը ունենալով «Թավալիէրա Ռուսթիքանա»ի մէջ։

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲ

3 Մարտ, երեքշաբթի, երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, Ռուսական Թանգարանի Համալսարանի շէնքին մէջ, 26 Ավընիւ տը Թօքիօ

Պ. ԱՐԱՄ ՊԱՐԹԻԿԵԱՆ պիտի դասախօսէ
Եգիպտոսի մէջ ազատ արուեստներու դերին մասին (վերջին մաս)։

Սրահը կը բացուի ժամը 8.30ին։

ՖՐԱՆՑ ՎԵՐՖԵԼԻ գեղարուեստական լուսանկարները կը ծախուին հատը 10 ֆրանքէն **Photo-Arax-Henry**ի մօտ, **31 Bld. Raspail, 7e. Tél. Laitre 76-39.**

ՍԱԿԱՒԱԹԻՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ ՄՆԱՑԱԾ ԵՆ, ՓՈՒԹԱՑԷ՛Ք ԳՆԵԼ

ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ

Հեղինակ ՖՐԱՆՑ ՎԵՐՖԵԼ Թարգմ. ԵՐ. ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ
2 հատոր մեծադիր, 468 եւ 489 էջ, հեղինակին նկարով
Գին՝ երկու հատորի 70 ֆրանք։
Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ
51 rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)
Հեռաձայն Danton 88-65, Chèque Postal: 1278-35

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ
ԼՈՒՏԵՐ ՖԷՆԷՐՃԵԱՆ
24, Av. de la Porte d'Itali, մէթրօ Փօրթ տ'Իթալի

Կ'ընդունինք ելեկտրական, կազի, ջուրի զետեղման աշխատանքներ չափաւոր գիներով։

Կը յիշենք լուսաւոր եւ պարզ գեղեցիկ նշանատախտակներ։ Եկէք տեսնելու մեր նմոյշները գաղափար կազմելու մեր գիներու աժանութեան մասին։

ԿՕՇԿԱԿԱՐՆԵՐ, ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԱՒ ԿԱՇԻՆ ՄԻԱՅՆ ԿԸ ԲԵՐԷ ԼԱՒ ՑԱՃԱԽՈՐԴ
ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ
Ձեր արհեստին մէջ յաջողիլ,
Ձեր յաճախորդներուն թիւը աւելցնել օրէ օր,
Ձեր chiffres d'affaires կրկնապատկել,
Դիմեցէք՝

TANNERIE DE LA DEULE
9, Rue Charlot, Paris. Métro: République.
Tél.: ARChive 05-86
ՏԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՏՆՕՐԷՆՆ Է
Պ. ԼԵՒՈՆ ՊԱՊՕՆԵԱՆ

որ ձեզի պիտի տայ, չափաւոր գինով, լաւ կաշի, Marque H. S. Tannage lent chêne որ պատրաստուած է մեծ խնամքով։

Գաւառի կօշկակարներուն նմոյշ կը ղրկուի *Contre remboursement*ով։

29 ՓԵՏՐՈՒԱՐԷՆ (ԿԱՄ 31 ՄԱՐՏԷՆ) ԱՌԱՋ

Վաճառականները, ճարտարագործները, արհեստաւորները եւ բոլոր հարկատուները պարտաւոր են Հարկահաւաք Վարչութեան հաղորդել իրենց տարեկան հասոյթը, այլապէս կ'ենթարկուին տուգանքի։

CABINET PARMACի պաշտօնէութեան բաժանորդները մտահոգութեան որեւէ պատճառ չունին այս ձեւակերպութիւններուն համար, որովհետեւ իր մասնագէտները կը հոգան իրենց այնամէն պարտքերուն մէջ, որոնք կամ անձին Հարկահաւաք Վարչութեան հետ,— տարեկան հասոյթի յայտարարութեանց խմբագրութեան եւ հաղորդում, ճշդումներու անձամբ մասնակցութիւն, առարկութեանց համար խորհրդակցութիւն։

CABINET PARMACի բաժանորդները կրնան վստահ ըլլալ թէ պաշտպանուած են Կառավարական վարչութեան որեւէ մէկ գիտողութեան դէմ։

Տարեվերջի հարկային ձեր յայտարարութիւնները խմբագրել տուէք CABINET PARMACի պաշտօնէութեան մէջ, այս ձեւով կը կատարէք աւելորդ տուգանքներու խնայողութիւն մը։

Դիմեցէք CABINET PARMACին ամենայն վստահութեամբ։ Այսօր իսկ պահանջեցէք տեղեկութիւններ CABINET PARMACի պաշտօնէութեան եղանակներուն մասին։ *PARMAC, 28 Bld. de Strasbourg, Paris (10). Tél. Botzaris 17—64.*

ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ **ՍՈՒԼԹԱՆ** ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ
84, Fbg. St. Denis (ԲԱՍՍԱԺԻՆ ՄԷՋ)
ՈՒՐ ԿԻՏԻ ԳՏՆԷՔ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԳԻՆԵՐՈՎ
Գաւառէն եղած ապսպրանքներուն գոհացում կը տրուի արագօրէն եւ մեծ խնամքով։

Etude de Me BERNARD WAHÉ
(16 ANNÉE)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales
JURISCONSULTE
Droit Français et International Privé
Procédure Générale.
150, Rue Lafayette **Tél. Nord 66 - 62**
Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17 — 19։ Նաեւ ժամադրութեամբ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
Ուղղակի ներածում՝ Թուրքիայէն, Յունաստանէն եւ Պուլկարիայէն
Maison AZIZIAN FRÈRES
25 Rue Bergère (բակին մէջ), Փարիզ (9)
Մէթրօ Pelletier եւ Cadet

Բաց է ամէն օր առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ երեկոյեան 7. շաբաթ մինչեւ 5, իսկ կիրակի օրերը փակ է։

Յորդելի հայրենակիցներէն կը խնդրուի այցելել մեր նոր բացած մթերանոցը, անձամբ համոզուելու համար մեր ապրանքներու ընտիր տեսակին եւ գիներու աժանութեան։

Արագ սպասարկութիւն Livraison à domicile

ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԱՄԷՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒ ՄՕՏ
"ՄԵԼՔՈՆ"
ՎԱՃԱՌԱՆԻՇՈՎ ՀԱՄԲԱՒԱՒՈՐ ԱՆՈՒՇԵՂԷՆՆԵՐԸ

ՐԱՀԱԹ-ԼՕՔՈՒՄ իր զանազան տեսակներով, ԹԱՀԻՆ-ՀԷԼՎԱ (կաղինով, շոքոլայով եւ վանիլայով), ԲԻՇՄԱՆԻ-ՀԷԼՎԱ (cheveux d'ange), *ԲԵՐԿԱՄՈՒԹ եւ ԱՖԻԹԷ շաքարներ, ԲԱՔԼԱՎԱ, ՔԱՏԱՅՖ եւայլն, ինչպէս նաեւ իր գործարանին մէջ պատրաստուած առաջնակարգ ԹԱՀԻՆ։*

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Մ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
4, Rue des Pavillons - Paris (20)
Tél. MEN. 50-47 **Métro: Place de Fêtes.**

MAGHREB
Café-Bar
Restaurant
Marocain
ՏՆՕՐԷՆ
ABD-EL-KRIM

(քէմանչիստ) ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ (ուտի) ՀԱՅԿ

10, Rue de Lanneau, PARIS (5e)
Tél.: Odéon 16-58 — Մէթրօ Սէն Միշէլ

Ամէն երեկոյ ժամը 7—12 արեւելեան նուագ *քէմանչիստ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԻ, ուտի ՀԱՅԿԻ*, եւ մասնակցութեամբ եգիպտացի երգիչ *ՇԵՐԻՖԻ*։ Հաճելի մթնոլորտ ուր պիտի լսէք արեւելեան ձեր սիրած եղանակները։

Մէկ այցելութիւնով պիտի ըլլաք մեր մնայուն յաճախորդը։

ՋԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐ

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Եթէ կը փափաքիք որ ձեր հանդէսները յաջողութեամբ ըլլան, դիմեցէք նախօրօք հայկական *ԵՓՐԱՏ* նուագախումբին։

Նշանտուքներու, հարսանիքներու, երեկոյթ-պարահանդէսներու մէջ կը նուագէ ձեր սիրած հայկական, կովկասեան, եւրոպական եղանակները եւ Թանկօ արժէնթին։ Նուագախումբը ունի իր նոր տարազները։

1936 տարուան ընթացքին հրաւիրեցէք մեզ մէկ անգամ համոզուելու համար։ Մատչելի գիներ բաղդատմամբ ուրիշ նուագախումբերու։

Պայմանագրուելու համար, *15* օր առաջ, դիմել ղեկավար

ՏԻԳՐԱՆ ՕՀԱՆԵԱՆԻ 15, Rue Pourtour, Clamart, Seine

ԱՄԷՆԷՆ ԱՐԴԻՒԱԿԱՆ ՆԱԽՇԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՓԱՌԹ ՓՈՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք՝ ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած մեր STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը առանց յաւելումի՝ 12ը 125 ֆրանք։

Carte d'identitéի նկարներ՝ 12 հատը 10 ֆր., 6 հատը 7 ֆր.։

ՏՈՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ
Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. Հիւանդանոցին
33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային հիշտ դիմաց)
Մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle
Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton: 52 79
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԾՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 3 ՄԱՐՏ
MARDI 3 MARS
1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3053

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

ՆԻՍԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵԶԻ ՈՒՂԵՑՈՅՑ

Բարի լուր մը պիտի կարդաք այսօր, քիչ անդին:

Խումբ մը հայրենակիցներ խօսքէն գործի անցնելով, յաջողեր են օրրել արատ մը, որուն չար ոգին Մարսէյլի Թուրք հիւպատոսը եղած էր, իսկ մեղսակիցները՝ երկու Հայեր ու Հրեայ մը:

Պատմութիւնը գիտէք արդէն:

Այս մարդիկը լսելով որ Նիսի Հայերն ալ կը մասնակցին ի պատիւ քաղաքապետ-երեսփոխան Պ. Մէտըսէնի ծրագրուած մեծարանքին, իբրեւ գաղութ (foյoնի), ասդին անդին կ'իյնան եւ ի վերջոյ կը յաջողին «գաղութ»ը վերածել անհատի:

Այդ արատն է որ կը մաքրուի: «Էքլէռէօռ տը Նիս»ի խմբագիրը ջերմ համակրութեամբ կը լսէ տրուած բացատրութիւնները եւ կը բարեփոխէ արձանագրութիւնը, նշանակելով «Լա Փօփիւլասիօն»:

Թէեւ «քօլօնի»ն բուն բառն էր, բայց երեւի թերթին խմբագրութիւնն ալ ուզեր է միջին ճամբայ մը գտնել, բռի — բառերը կարճ կապելու համար:

Ամէն պարագայի մէջ, «լաւ է ամէն բան որ լաւ կը վերջանայ»: Երբ ուղածդ չես կրնար ընել, կրցածդ կը փորձես:

Այս առթիւ, մեր Թղթակիցը նոր եւ զարմանալի բաներ կը պատմէ ամբողջ անցուդարձի մասին:

Երբ Նիսի մեր Ֆրանսացի պաշտօնակիցը մեծարանքի ծրագիրը կը յղանայ եւ կը հաղորդէ օտար գաղութներուն, բաւական կը վարանի, կարգը Հայերուն եկած ատեն:

Տեղեկութիւն չունենալով հայկական կազմակերպութեանց մասին, կը դիմէ իր հայ բարեկամին, Պ. Մ. Մաթէոսեանի, եւ կը պարզէ խնդիրը: Այս վերջինն ալ իր կարգին կը դիմէ Բարեգործականի ջոջերուն եւ անոնց շրջապատին, որոնք իրենց պաշտօն կը յանձնեն դրամ հաւաքել եւ գործերը վարել: Մինչդեռ ընտրեալը որ եւ է պաշտօնական հանգամանք չունէր:

Այս բոլորը տեղի կ'ունենան սրճարանի մը մէջ եւ ժողովուրդը կամ ազգ. որ եւ է մարմին կը մնան բոլորովին անտեղեակ, մինչ Մարսէյլի Թուրք հիւպատոսին միջամտութիւնը եւ «Յառաջ»ի յայտնութիւնները:

Մնացեալը գիտէք: Անցեալ շաբթու, սրտցաւ հայրենակիցներ կը տեսակցին Պ. Մ. Մաթէոսեանի հետ եւ կը բացատրեն խնդիրը: Մարդը չի ծածկեր իր յանցանքը եւ կը հաւանի ժողով մը գումարել, հրաւիրելով նաեւ «Յառաջ»ի Թղթակիցը:

Երկրորդ «զարմանալի»ն կը պատահի այդ ժողովին մէջ, ուր պատասխանատուն յարձակման կ'ենթարկուի ներկայ ջոջերուն կողմէ, եւ կ'որոշուի պատուիրակութիւն մը ղրկել «Էքլէռէօռ տը Նիս»ի խմբագրութեան, ընկերակցութեամբ Պ. Մ. Մաթէոսեանի: Ու կը կատարուի սրբագրութիւնը:

Ահա թէ ի՛նչ բարերար հետեւանքներ կ'ունենայ խորհրդակցութեան եւ գործակցութեան տարրական փորձ մը: Այն ալ պատահական:

Մեզի համար Նիսի խնդիրը տեղական – պատահական հարց մը չէ, այլ ախտանշան մը:

Ամէն անգամ որ առիթ ունեցանք շօշափելու այս խնդիրը, պարզ սկսեցինք բացատրել թէ՝ միշտ պիտի պատահին այդպիսի անհամութիւններ, քանի կը տիրէ այս անկերպարան եւ անիշխանական վիճակը:

Արդարեւ, միայն Նիսի գաղութը չէ որ «պաշըպօզուք» վիճակ մը կը ներկայացնէ, դուռները բաց թողլով յայտնի կամ գաղտնի դաւադրութեանց առջեւ: Եւ ուրախ պէտք է ըլլալ որ Նիսը շուտ սթափեցաւ ու շարժեցաւ, արժանի դասը տալով հայ կամ Թուրք բանակիներուն:

Բայց միշտ այսպիսի պատահականութեա՞նց պիտի սպասենք, մեր ներքին գործերը վարելու եւ մեր ազգային գիտակցութիւնը ապացուցանելու համար:

Ահա տասը տարի է որ այս թերթը ազդարարութիւններ կ'ուղղէ, որպէսզի սթափինք եւ կարգի դնենք մեր տունը:

Նոյն ազդանշանը՝ տասը տարի անընդհատ.— ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ:

Ի՞նչպէս կարելի է ապահովել այս տարրական պահանջը, երբ չունինք միացեալ ղեկավարութիւն, պատասխանատու գլուխ մը այս կամ այն գաղութին մէջ: Երբ ափ մը մարդիկ սրճարանի մը անկիւնը Թուղթ խաղացած ատեն, կրնան որոշումներ տալ յանուն համայնքութեան....

Ողբերգութեան մէկ երեսը միայն կը ներկայացնէ անգլուխ կերպարանքը: Ունինք նաեւ միւսը, բազմագլխանի ղեկավարութիւնը, որ նոյնպէս տուն կը քանդէ:

Իրականին մէջ, երկու երեւոյթներն ալ հետեւանք են միեւնոյն դժբախտութեան,— կազմակերպութեան պակաս, կամ պակասաւոր կազմակերպութիւն:

Կորսնցուցած ըլլալով պարտականութեան եւ պատասխանատուութեան զգացումը, մեր գաղութները — եւ յատկապէս Ֆրանսականը — վերածուած են անտէր ձիարձակարանի մը, ուր առաջին կանուխ արթնցողը իր ձին կամ ջորին կը խաղցնէ:

Անպատճառ չարամտութեամբ չէ որ կը շարժին շատ մը գործիչներ կամ երեւելիներ կամ օրկաններ:

Բայց որովհետեւ կը գործեն ինքնագլուխ, առանց իրաւունք եւ օրէնք յարգելու, հետեւանքը նոյնքան վնասակար կը դառնայ, որքան եթէ գիտակցօրէն խարդախութիւն կատարէին:

Կուռ եւ հաստուն կազմակերպութիւն,— ահա միակ ուղեցոյցը, թէ մեր ներքին գործերը գիտակցօրէն վարելու եւ թէ գաղութներու ինքնապաշտպանութեան խարիսխը զօրացնելու համար:

Եւ յետոյ աւելի սերտ կապ՝ տեղացիներու հետ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵԹՈՎՊԱԿԱՆ ԵՐԿՈՒ ԲԱՆԱԿՆԵՐ ՋԱԽՋԱԽՈՒԱԾ

Ներկայ պատերազմին ամենամեծ յաղթանակը

40,000 ՍՊԱՆՆԵԱԼ, ՎԻՐԱՒՈՐ ԵՒ ԳԵՐԻ

Ամպա Ալաճի լերան գրաւումէն վերջը, իտալական բանակը ջախջախիչ յաղթանակ մը եւս տարաւ փետրուար 29ին: Հիւսիսային ճակատի բանակը պաշարեց Ռաս Քասայի եւ Ռաս Սէյումի բանակները, Թամպիէնի լեռներուն մէջ եւ յաղթեց կատաղի ճակատամարտէ մը վերջը: Ռաս Քասայի բանակը խորտակուեցաւ ցիր ու ցան եւ անմիջապէս լուր տարածուեցաւ թէ Հապէշ հրամանատարը անհնապան եղած է: (Հապէշները կը հերքեն):

Իտալացիները վերջնապէս ոչնչացած կը նկատեն այդ բանակը, անոր կորուստները հաշուելով 40,000 սպաննեալ, վիրաւոր եւ գերի: Ներկայ պատերազմին ամենամեծ յաղթանակն է այս եւ կը զուգադիպի Ատուայի առաջին ճակատամարտի քառասնամեակին:

Վերջին շաբաթներու ընթացքին, Իտալացիները գրաւելով Ամպա Արատամը, խորտակեցին զինուորական նախարարին՝ Ռաս Մուլուկէթայի բանակը, որուն թիւը կը հասնէր 60–80,000ի: Սէյումի եւ Քասայի բանակներն ալ կը հաշուեն 35 – 40,000: Այսօրուան կը վերջանայ Թամպիէնի ճակատամարտը եւ եթէ տրուած տեղեկութիւնները ճիշդ են, հապէշական 100,000նոց բանակ մը ռազմադաշտէն քշուած կ'ըլլայ: Հարաւային ճակատին վրայ, Զօր. Կրացիանի շատոնց կազմալուծեց Ռաս Տէսթայի բանակը, 40,000 հոգի:

Երբ նոր ծագեցաւ պատերազմը, կ'ըսէին թէ Եթովպիոյ կայսրը կրնայ զէնքի տակ առնել մէկ միլիոն զինուոր: Բայց Իտալիոյ վերին հրամանատարութիւնը 350,000 կը հաշուէ թշնամի բանակը: Արդ, հինգ ամսուան ընթացքին Իտալացիները յաջողեցան պարտութեան մատնել արքայից արքայի բանակին մէկ հինգերորդը:

Ռաս Քասայի եւ Ռաս Սէյումի բանակները անցեալ դեկտեմբերին փորձեցին ճեղքել իտալական ճակատը, յարձակելով Ապպի Ատտի դիրքերուն վրայ եւ Թամպիէնի շրջանը կը մնային այդ օրէն իվեր, չկարենալով նահանջել: Երբ Իտալացիները գրաւեցին Կաէլայի հովիտը, Հապէշներու ճակատագիրը կնքուած էր: Իտալացիները աքծանի մէջ ձգեցին թշնամին:

Կիրակի օր, 1 մարտ, հոգեհանգիստ կատարուեցաւ ռազմադաշտին վրայ եւ ամբողջ Իտալիոյ մէջ, Ատուայի ճակատամարտին 40ամեակին առթիւ: Արարողութեանց ներկայ էր նաեւ Թագաւորը: Յետոյ թափօր մը կազմուեցաւ դէպի Վենետիկի պալատը, որուն առջեւ խռնուած էին 150,000 քաղաքացիներ: Մուսոլինի ճառ մը խօսեցաւ այս առթիւ, փառաբանելով Փաշական յաղթանակը եւ աւետելով նոր յաջողութիւններ: Ամբոխը մոլեգնօրէն կը ծափահարէր եւ «Առաջնորդ»ը պատշգամէն երեւցաւ չորս անգամ: Մինչեւ իրիկուն ուրախութեան ցոյցեր կատարուեցան: Ժողովուրդը այն յոյսն ունի թէ իտալական բանակին այս արագ յառաջխաղացութիւնը պիտի նպաստէ կարճ կապելու պատերազմը:

*** Վերջին լուրերու համաձայն, կռիւները չափազանց կատաղի են եղած: Հապէշական զօրքը դիմադրած է հերոսական քաջութեամբ, նոյնպէս իտալականը: Սեւ շապիկաւորներու զօրաբաժինը թշնամի դիրքերը գրաւած է սուինով, առանց ընիկներու աջակցութեան, ուղղակի ճակատելով: Թմբակոծութիւնը ահռելի կորուստ եւ խուճապ պատճառած է հապէշական զօրքին մէջ: Բըժիշկները, հիւանդապահները եւ հիւանդանոցները չեն բաւեր դարմանելու անհամար վիրաւորները: Հապէշական բանակը ահագին քանակութեամբ զէնք եւ ռազմանիւթ ձգած է պատերազմի դաշտին վրայ: Օգնական զօրք ղրկուած էր Տէսիէէն, բայց իտալական օդանաւերը ցրուեցին զանոնք, իրենց տեղը չհասած:

Իտալական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Ճիճիքայի ճակատին վրայ եւս գործունէութիւն կը տիրէ, Ատտիս – Ապէպայի գիծը գրաւելու եւ հիւսիսէն իջնող բանակին միանալու համար: Եթովպիոյ կացութիւնը այնքան ծանր է որ այլեւս անխուսափելի կը համարուի կայսեր հրաժարումը:

Մարաջախտ Պատոլլիօ կը շարունակէ իր յառաջխաղացութիւնը, վերջնապէս ցրուելու համար հապէշական ուժերը: Իտալական առաջին բանակը յառաջ կը խաղայ դէպի Աշանկի լիճը, երկրորդը գրաւած է Տանաքիլի անապատին շրջակայ լեռնալանջերը, իսկ երրորդը կը քալէ Կոնտարի վրայ, առաջնորդութեամբ սեւ շապիկաւորներու զօրաբաժնին:

Մարաջախտ Պատոլլիօ կը յայտարարէ.— «Արդէն ոչնչացուցած ենք եթովպական երկու բանակներ, կարգը եկած է երրորդին, եւ այնուհետեւ ա՛լ բան չի մնար: Փառաւոր բան եղաւ»: Իտալական բանակը այլեւս իր առջեւն ունի միայն ցիրուցան ուժեր, որոնք բոլորովին կորսնցուցած են իրենց բարոյական կորովը: Կացութիւնը այնքան ծանրացած էր որ կայսրը ինքն ալ ուզեց օգնութեան հասնիլ անձնապահ գունդով, բայց ուշ մնաց:

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ հինգ համայնավարներ, Գերմանիոյ մէջ, իբրեւ մեղսակից հիթլէրականի մը սպանութեան: Այս առթիւ լսուեցան 200 վկաներ: Ուրիշ հինգ ամբաստանեալներ դատապարտուեցան 14 տարի թիապարտութեան, վեցերորդ մը՝ 12 տարուան, եօթերորդ մը՝ 10 տարուան, երեք հոգի ալ՝ 5 – 6 տարուան:

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՈՒ՞ՐԻ ՄՆԱՑ ...

— o —

Ամիսներ առաջ, կոչ մը հրատարակուեցաւ «Յառաջ»ի եւ ուրիշ թերթերու մէջ, «Մուսա լերան» ռուսերէն թարգմանութեան մասին:

Համաձայն այդ յայտարարութեան, Ֆրանց Վերֆէլի գիրքը ռուսերէնի թարգմանուած է ձեռնհասեգուագէտի մը միջոցաւ, իսկ հրատարակութեան համար անհրաժեշտ է կարեւոր գումար մը, որուն մէկ մասը միայն կրցած են ճարել:

Ուրեմն, կոչ կ'ուղղէին ուսեալներու աջակցութեան:

Ոչ մէկ պատասխան՝ մինչեւ այսօր: Գոնէ Յառաջի միջոցաւ: (Հասցէն վերապահուած էր, որով թերթերու խմբագրութիւնները միայն կրնային տեղեակ ըլլալ տրուած պատասխաններուն):

Չեմ գիտեր թէ գործը ի՛նչ վիճակի մէջ է: Բայց այս երեւոյթը՝ իսկապէս որ... պատկերազարդ է:

Ուրեմն Փարիզի, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ ոչ իսկ մէկ ուսեալ գտնուեցաւ, որ հետաքրքրուէր Վերֆէլի հոյակապ գործին ռուսերէն թարգմանութեամբ:

«Մուսա Լերան քառասուն օրերը» լեզուէ լեզու փոխադրուեցան եւ կը սպասեն հարիւր հազարներով:

Դեռ անցեալ օր Յառաջ կը հաղորդէր թէ ձեռնարկուած է խորհրդային թարգմանութեան:

Գերմաներէն, անգլերէն, ֆրանսերէն, իտալերէն, շուէտերէն, եբրայերէն, հայերէն,— բայց դեռ ա՛յ ռուսերէն, որ այնքան սերտ կապ ունի մեր ամենօրեայ կեանքին հետ...

Պարտք սեպեցի անգամ մը եւս յիշեցնել այս պարագան, ճիշդ այն պահուն երբ դեռ կ'արձագանգեն փետրուար 27ի ընթրիքին պատմութիւնները:

Այդքան դժուա՞ր է գլուխ հանել այս տարրական պարտականութիւնը:

Քանի մը ուսեալներ, Ոսկեան երկու երեւելիներ, Պ. Պ. Դուկասով եւ Գ. Կիւլպէնկեան պիտի կրնային ըստանձնել այդ գործը: Մանաւանդ առաջինը, որ անհաշիւ դրամ կը սպառէ ռուսերէն հրատարակութեանց համար:

Արդեօք բարեխօսութեա՞ն կը կարօտի:

— Բարեխիղճ Հայուհի մը, Տիկին Բեգլարեան, որ ներկայ էր հինգշաբթի օրուան սեղանին, անշուշտ բաներ մը պատմած կ'ըլլայ իր միլիոնատէր եղբօրը:

Ամէն պարագայի մէջ, որ եւ է արդիւնքը չսպասելի կրնանք ճարել, իսկ թէ դեռ աւելի երկար սպասէ «Մուսա լերան» ռուսերէն ձեռագիրը, եւ մէջտեղ չմնայի մինիոնատ մը:

Վ.Ա.Հ.

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

— o —

Պ. Ֆրանց Վերֆէլի ի պատիւ տրուելիք ընթրիքին առթիւ կազմուած կարգադիր յանձնախումբս կը յայտնէ թէ, Ոսկեանը՝ Պ. Զօպանեան, Պ. Շաւարշ Միսաքեանը ներկայացուցիչ հանդիսականներուն իբրեւ ականաւոր հրապարակագիր մը, մինչդեռ ժողովը որոշած էր որ Պ. Միսաքեանը խօսի յանուն մամուլին:

Յանձնախումբս մեծամասնութեամբ հարկ տեսաւ հրապարակաւ ճշդել այս կէտը:

Հ. Ստեփանեան, Գ. Քէրէսթէճեան, Հայկ Քէֆէլեան, Վազգէն Անդրէասեան (քարտուղար), Վ. Եարճանեան (գանձապահ), Հ. Պէրպէրեան, Տ. Բաղդասարեան, Յ. Գուռնազեան («Յառաջ»):

✕

ԽՄԲ.— Այս յայտարարութեան տեղ կուտանք պարզապէս անոր համար որ, Փարիզի ամէնավար օրկանը խո՛ւլ քրած էր «ճշդում» մը հրատարակել կիրակի օր:

Վերի յայտարարութիւնը չեն կրնար հերքել նաեւ Պ. Շահխաթունի, որ մասնակցած է մինչեւ երրորդ ժողովը (կիրակի, 23 փետրուար), Պ. Ռ. Թագէոսեան, որ ներկայ եղած է մինչեւ վերջը, եւ ինքը, Պ. Զօպանեան, յանձնախումբին մնայուն նախագահը:

Ամէն պարագայի մէջ, «հանգամանքները» չեն որ կը հետաքրքրեն ոչ մեզ, ոչ ալ մեր խմբագիրը, այլ իրականութեան մը, պաշտօնական որոշման մը ճշդումը: Ուզողը կրնայ կարդալ ատենագրութիւններն ալ:

ՆԻՍԻ ԱՐԱՏԸ ՄԱՔՐՈՒԱԾ

Նիսի մեր Թղթակիցը կը գրէ փետրուար 29 թուակիրով.—

Ուրախ եմ հաղորդելու թէ Յառաջի մղած պայքարը իր արդիւնքը տուաւ: Ամէն դասակարգէ ծանօթ Հայեր բացառիկ նիստ մը գումարեցին հինգշաբթի առաւօտ, Քաֆէ Սավուայի սրահին մէջ: Հրաւիրուած էր Պ. Մ. Մաթէոսեան, իր անխոհեմ ընթացքի մասին տեղեկութիւն տալու համար: Պարոնը «Քօլօնի Արմէնիէն տը Նիս» խօսքին փոփոխութեան պատասխանատուութիւնը ձգեց Սիմոն Գայսերլեանի եւ Հրեայ Էսքինազիի վրայ, որոնց ի վերջոյ ինքն ալ համամիտ գտնուած էր:

Ժողովականները բնականաբար յուզուեցան եւ ընդվզեցան անպատասխանատու տարրերու կողմէ կատարուած ոտնձգութեան դէմ եւ պաշտօն յանձնեցին երկու գիտակից հայրենակիցներու Մաթէոսեանը միասին առնել եւ երթալ «Էքլէռէօռ տը Նիս»ի խմբագրապետին մօտ, կարելի ճշդումը կատարելու համար: Պ. Պուշէ համակրական վերաբերում ցոյց տուաւ իրեն ներկայացող պատուիրակութեան եւ յանձն առաւ Նիսի հայ ժողովուրդին փափաքին գոհացում տալու համար, ջնջել «Մաթէոսեան եւ իր հայ բարեկամները» խօսքը, քաղաքապետ Պ. Մէտըսէնի ձօնուած հանդիսութեան առթիւ ըլլալիք արձանագրութեանց մէջ եւ գործածել «Լա Փօփիւլասիօն Արմէնիէն տը Նիս» բացատրութիւնը:

Այսպէս գոհացում կը ստանայ Նիսի հայ գաղութը, արժանի դասը տալով խառնակիչ «վաթանտաշ»ներուն:

ԱՆԳԼԻՈՅ կառավարութիւնը այսօր ճերմակ տետրակ մը պիտի ներկայացնէ խորհրդարանին, սպառազինութեանց մասին: Համաձայն մշակուած ծրագրին, Մեծն Բրիտանիա 40 միլիոն ոսկի պիտի ծախսէ երկու տարիներու ընթացքին, նոր օդանաւերու շինութեան համար: Անոր շնորհիւ 7500ի պիտի բարձրանայ ռազմական օդանաւերու թիւը: Ասկէ զատ տրամադրելի պիտի պահուի 50 – 60 միլիոնի գումար մը, նոր սպառազինութիւններ կատարելու համար, եթէ Եւրոպայի կացութիւնը ծանրացած ըլլայ երկու տարի վերջը: Երեք տարիէն Անգլիա աշխարհի ամէնէն զօրաւոր օդատորմիղը պիտի ունենայ:

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 18երու յանձնախումբը ժողով գումարեց երէկ, երկուշաբթի, քննելու համար նոր պատիժներու եւ մասնաւորապէս քարիւղի արգելքի խնդիրը:

ՔԱԿԵՑԷՔ ԲԵՌՆԵՐԸ

Պզտիկ հայ ընտանիք մըն էր ան, Կովկասէն, ուրկէ մեծամասնական հեղեղը քշեր էր զիրենք։ Եկեր հաստատուեր էին մեզի հետ նոյնփողոցը, արեւելեան քաղաքի մը մէջ։

Երիտասարդ մըն էր մէկը, իսկ միւսը մանկամարդ կին մը, ու պզտիկ աղջիկ մը, անուշ պլպլուն աչքերով, որոնց մէջ հեռաւոր Հայաստանի լիճերուն կապոյտը կը ցոլար։ Գայեանէն։ Կեանքը կը թուէր հանդարտ եւ իրենք գոհ։ Բայց պզտիկը, կը ձանձրանա՞ր... Կը դրկէր մայրիկին սրունքները ու կը հարցնէր անոր չարունակ.

— Մայրիկ, բեռները ինչո՞ւ չենք կապեր, դեռ շա՞տ պիտի մնանք հոս։ Գաղթի ընթացքին էր ծներ, Խարբերդէն Ցէյսիմ ու անկէ ալ Երեւան, Կարին, Հայաստանի ճամբաներուն վրայ մեծցեր։ Ու կը զարմանար հիմա որ տարին երկուք կ'ըլլայ եւ իրենք դեռ նոյն տեղն են ու չեն երթար։

Օր մըն ալ հայրը թախծոտ տուն դարձաւ գործէն։ Աշուն, 1922։ Նորէն պէտք է հեռանանք, ըսաւ ան, կացութիւնը բացատրելով։ Մայրը ելաւ գլրոցները պարպեց, կապկելով պզտիկ բեռները։ Գայեանէն, ճամբու հագուստներ հագած, սենեակին մէջ կեցած էր հիմա, յաղթական զօրավարի մը պէս։ Պէտք էր մեկնիլ։ Կովկա՜ս, Կովկա՜ս, ուր գացին ու հեռացան անվերադարձ։ Երանի իրենց։

Ու կապեցինք մենք ալ մեր բեռները ու դարձանք արեւմուտք։ Անիծուած ըլլար այդ օրը ու չգայինք։ Արեւմուտքը, ո՞վ աստուածացուցած էր զայն մեր աչքին, վերածելով դրախտի։ Մեզի կը թուէր թէ դրախտ կ'երթանք հիմա։ Թեղճ եւ անտէր ժողովուրդ։ Բայց այն օրէն սաղին որ մեր հայրենի հողերն ու հիւղերը ետեւ ձգեցինք, չգտանք հանգիստ ոչ մէկ տեղ, ու չպիտի ալ գտնենք, մինչեւ դառնալով սմուր չփարինք անոնց, այս անգամ կռուելով պաշտպանելու համար։

Նորէն բեռ կապած կը չուես դէպի ո՞ւր, տրտում Հայ։ Ովկիանոսներէն անդին, աշխարհի ծովերէն անդին, վար, դէպի կարմրամորթներուն հողերը։ Ու պիտի անցնին հասարակածէն, ուր նաւերը երկար կը բառաչեն ու առաջին անգամ այդ գիծին տակէն անցնողին գլխուն խաղեր կը խաղան։ Կ'ըսեն դեռ մը կայ, ցիցաբանութեան թէ գրականութեան մէջ, մօտեր եմ, ուրկէ անցնողը կը կորսնցնէ յիշողութիւնը ու կը մոռնայ անցի աշխարհը։ Այդ մեզի համար ովկիանոսն է հիմա, որ իր լայն երախը բացած՝ մեր ցեղին բեկորները կլլել կ'ուզէ։ Ու անկէ անցնողը ա՛լ Հայ չի մնար, ա՛լ հայութեան չի դառնար։ Հեռու է ճամբան, ու դժուար վերադարձը։ Թուրքը մեզի այդ ճամբան կը յանձնարարէ։

Իսկ եթէ բեռ կը կապես՝ այդ անոր համար ըլլայ որ դառնաս արեւելք։ Դառնաս Պալքաններէ անդրուագն, մօտն ու չուրջիրոլորտիքը մեր պատմական երկրին, առաջին առթիւ հոն ներխուժելու համար։ Բայց հեռուն, ծովերէն անդին, Հայը կորսուած է հայութեան համար։ Այս ճակատագրական օրերուն, այս մթին շրջանին, երբ տխուր է մեր կեանքը, ամպոտ է, առանց լոյսի, հին եւ իմաստուն մեր ժողովուրդը պէտք է ոտքի տակ առնէ անձնականը, ազգայինը վեր բռնելով։ Այսքան զոհողութիւն ամէն անհատ պարտական է իր ազգին, եթէ կ'ուզէ որ ան ապրի։ Իսկ պէտք է ուզէ, եթէ իր մէջ հայրութեան փոշի մը մնացեր է։ Երբ կ'ըսենք դաղթենք այն ինչ տեղ, անգամ մըն ալ մտածենք թէ ազգին չահերուն համապատասխա՞ն է այդ քայլը։ Գիտեմ, դիւրին է ըսել եւ դժուար կատարել, երբ մանաւանդ կը մախացած մանուկներ իրենց հայրերուն նայելով «հաց» կ'աղաղակեն...

Հակառակ այս բոլորին պէտք է փորձել գերմարդկայինը տոկալու եւ դիմանալու համար, իբրեւ ազգային դրամագլուխ։ Որովհետեւ մինակ այդ բառը կրնայ իմաստ տալ ու լեցնել մեր եռը, մեր գոյութիւնը, մեր կեանքը։ Իսկ այն Հայը որ ովկիանոսներուն վրայէն կ'երթայ հեռաւոր ու արտասոց աշխարհներ, կը մեռցնէ այդ իմաստը իր մէջ ու կը կորսուի ցեղին համար։

Շա՛տ, շա՛տ դժուարին ու սարսափելի է մեր կացութիւնը, բայց եւ այնպէս պէտք ունինք տոկալու եւ յուսալու, հասնելու համար հանգրուանի մը՝ ուրկէ անդին ազգովին վերելքը կը սկսի մեզի համար։ Զառկացի՞նք այսքան դար։ Հիմակ ազգային չարժման այս դարուն որ ամէնէն մեծ ազգերը ամէնէն ուժով ազգայնականութեան կը փարին, մեր հազարամեայ ցեղը փոշիացնե՞նք մեր ձեռքերով։ Ահա ձեզի Իտալիան օրինակ. Եթովպիոյ հողերուն վրայ։ Ահա ձեզի Գերմանիան իր ապշեցուցիչ ու կարգապահ վերելքին մէջ, որ նորէն «մենք ամէն բանէ վեր» կ'աղաղակէ։ Անգլիան, աշխարհի մէկ չորրորդը կլլած։ Արաբական արթնցող զանգուածները... Ու Ճափոնը, որուն դէմ վախէն բարեկի կեցած է միջազգայնականութեան կարմիր ախոյեանը։ Ժամանակին հետ քալած կ'ըլլանք, եթէ մենք ալ մեր պանծալի ցեղը գնահատենք, դառնալով Թուրք հայրենասէր։ Իսկ հայրենասէրը ազգէն հեռու չի փախիր, ոչ իսկ Հարաւ. Ամերիկա։

Տարիներ ու տարիներ առաջ Թուրք մը ճանչցայ Եւրոպայի մէջ։ Այնքան ուրախ էր ու այնքան լիրբ, որ քշուած ենք մեր երկրէն ու չենք կրնար հոն վերադառնալ։ Բայց այդ դեռ քիչ կը թուէր իրեն։ Մեր ժողովուրդը կայ եւ կ'ապրի իրենց մէջ։ Ոճրագործը ինչքան ալ անպատիժ, հան գիտը չունի։ Ուստի խրատ տուաւ ինծի։ Ըսաւ որ երթա՛մ, հեռանա՛մ, ծովերէն ու հողերէն, մինչեւ Հարաւ. Ամերիկա, ուր, աւելցուց, կեանքը շատ հաճելի է եւ դիւրութիւններով լեցուն։ Նայեցայ իր դահիճի աչքերուն։ Հոգիս նուաղեցաւ ու գլուխս դարձաւ։ Զենքի մը պէս հեռացայ իր ներկայութենէն։ Գիտէի թէ ի՞նչ կը փափաքի եւ ի՞նչ կը հետապնդէ ատով, որ Թուրք ազգային քաղաքականութիւնն իսկ է,— Մեզ ցրուել, ինչքան կարելի է շատ ու աւելի հեռուները, ուրկէ դարձը դժուար ըլլայ, եթէ ոչ անկարելի։

Այդ օրէն ի վեր գլուխս կը դառնայ երբ այդ պահը յիշեմ, կը դառնայ երբ լսեմ ու կարդամ թէ Հայեր բեռ կը կապեն, փոխանակելու, ցրուելու, կորսուելու, երկրի հեռաւոր ծայրամասերուն վրայ։ Գլուխս կը դառնայ ու գինովի պէս, կամ երազի մէջ, հեռուէն լոյս մը գալով կը գրկէ զիս։ Հայրենի՞ք արե՛ւ։ Ու աչքերուս առջեւէն, մէկիկ, մէկիկ սուգի դանդաղ գնացքով, կ'անցնին հայրենի նահանգները, գետերը, գիւղերն ու քաղաքները։ Ու լքուած աճիւններն ու սրբութիւնները, որոնք իրենց սրբութեան մէջ աչքերը մեզի յառած, կը սպասեն որ օր մը, դառնանք իրենց, տէր կենալու, ծառայ ըլլալու, մշանջենապէս ուժեղ պահակներ դառնալու։ Ու մինչդեռ ուրալ-ալթայեան վաչկատուն ցեղ մը ազգ, պետութիւն, ոյժ առնելով, կը տիրէ մեր երկրին, ի՞նչ սրտով մենք հեռանանք, կորսուինք, ծովերուն ու ամպերուն վերայէն, դէպի Փարիզ, Նիւ Եորք, Փաթակոնիա, Շանկայ, Սիտնէյ կամ Եոքոհամա։ Ի՞նչպէս, խօսիլ այլ եւս ցեղային առաքինութիւններէ, փառքերէ, դիւցազներէ։

Դեռ ե՞րբ էր որ հայրենի սարալանջերուն վրայ, պարզ մշակներ, իրենց կուրծքերը բաց գնդակ կուտային ու կ'առնէին, խանդավառ մոնչելով անոր սուլոցին հետ։ Ի՞նչ բան կը գօտեպնդէր զիրենք, ի՞նչ նպատակ կ'ոգեւորէր այդ պարզ Հայորդիները բռնութեան թաթը կարելով ազգը ոտքի կեցնելու գաղափարէն զատ։ Հազար հազարներ էին անոնք, կուռ շարքերով, անչերիմ ու անանուն, Աղբիւր Սերոբներէն, Գէորգ Չաւուշներէն, Գայլուտ Աբրահամններէն, գնդ. Մաղմանեաններէն ու Արամէն մինչեւ հրաշափառ Անդրանիկը։

Ի՞նչ։ Հիմա վե՞րջն է ամէն բանի։ Մեռա՞ծ է ամէն յոյս։ Իրա՞ւ, խուճապահար այծեամներու նման կրցողն ինքզինք ազատելո՞ւ է։ Ո՞ւր է, մեր չէ՞ Արարատեան մանրանկար Հայաստանը, ուր մէկ միլիոն ամփոփ, քով քովի, կ'աճին, կը կերտեն, կը յառաջդիմեն։

Ո՛չ, ամէն բան կորսուած չէ տակաւին։ Զուր է խուճապը եւ անպատուաբեր։ Երկու հազար տարուան բացակայութենէ ետք Իսրայէլի զաւակները իրենց մայր երկրէն կը դառնան, զայն յարուցանելու անկաշկանդ կամքով։ Երկու տասնեակ տարին բա՞ւ են մեր մէջ սպաննելու այն հաւատքը զոր նման ճակատագրի առջեւ այդ ցեղը երկու հազար տարի դրաւեց, փայփայեց ու հիմա զայն իր լրումին կը տանի։

Անհնարին բան։ Կարելի չէ հաւատալ։ Հաւատալ կարելի է միայն դաւաճաններու, որոնց երեսին տեղն է կենալ ու պտտել։ — Շարքերը մի՛ լքէք։ Մի թուլցնէք ու լուծէք ազգին ինքնապաշտպանութեան ճակատները։ Կ'անցնին դէշ օրերը։ Կ'անցնի այս շրջանը։ Նորէն լոյս կը ցաթի։ Մեր պատմութեան առաջին տագնապը չէ այս, ամէն մաղթենք որ վերջինը ըլլայ։

Ձախորդ օրերը, ամպերու նման, կուգան ու կ'անցնին,
Վհատելու չէ, վերջ կ'ունենան, կուգան ու կ'անցնին։

Եկան ու անցան։ Եկան ու կը մնան դեռ։ Բայց մի՛ վհատիք։ Վերջ կ'ունենան։ Կուգան ու կ'անցնին։

Ու քակեցէք բեռները։

ԵՐՈՒԱՆԴ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ԻՐԱՆԵԱՆ ՈՐՄԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

— o —

Ինչպէս հաղորդած էր «Յառաջ», Ս. Խաչատրեանի իրանեան որմանկարները ցուցադրուեցան նաեւ Պերլինի պետական թանգարաններու իսլամական բաժնին մէջ, նախաձեռնութեամբ նոյն հաստատութեան։ Ցուցահանդէսին բացումը տեղի ունեցաւ յունուար 18ին, ներկայութեամբ շատ մը հրաւիրեալ անձերու։ Պերլինի իրանեան դեսպանը իր խորհրդականներով մէկտեղ, ինչպէս նաեւ տեղւոյս հայ գաղթ. վարչութիւնը եւ շարք մը հայրենակիցներ ներկայ գտնուեցան բացման հանդէսին։ Նմանապէս դերման արուեստասէրներ եւ որոշ թիւով Իրանցիներ։ Հոն էր նաեւ իրանեան արուեստի պատմութեան ծանօթ մասնագէտ եւ Պերլինի պետական թանգարաններու իսլամական բաժնի նախկին տնօրէն փրոֆ. Սարրէ։ Նկարիչ Խաչատրեան ինք եւս Փարիզէն եկած էր։

Ցուցահանդէսին բացման օրը, պետական թանգարաններու իսլամական բաժնի այժմեան տնօրէն փրոֆ. Քիւնէլ նախ բանախօսութեամբ մը ծանօթացուց ներկաները Իրանի Սեֆավեան շրջանին որմանկարչական արուեստին հետ, որ կեանք կ'առնէ ահա վերստին քրտնաջան աշխատութեամբ նկարիչ Սարգիս Խաչատրեանի։ Փրոֆէսօրը նման բանախօսութիւն մը բրաւ նաեւ փետրուար 9ին, աւելի լայն հասարակութեան մը առջեւ։ Խաչատրեանի վարժ վրձինին տակ նորէն կեանք առած իրանեան որմանկարներուն թիւը սկզբնապէս եղած է մօտ հարիւր հատ։ Անոնց կէսը ծախուած է ցարդ տեղի ունեցած այլ ցուցահանդէսներու առթիւ, որով Պերլին բերուած են թիւով մօտ յիսուն պատառներ միայն։

Ինչպէս ծանօթ է, Սեֆավեան հարստութեան նշանաւոր գահակալ Շահ Աբասի (1587—1629) օրով եւ անոր իսկ հովանաւորութեամբ ստեղծուած են բուն իսկ սկզբնական որմանկարները, Նոյն Շահին նոր մայրաքաղաքը, Սպահան, ինչպէս նաեւ վերջնոյս արուարձանը, հայկական Նոր-Ջուղա կեդրոնը եղած են ոչ միայն ժամանակակից իրանեան քաղաքական զօրութեան եւ տնտեսական բարգաւաճումին, այլ եւ, անոնց զուգընթաց իրանեան ծաղկեալ արուեստներուն եւ ի մասնաւորի որմանկարչութեան։

Բազմաթիւ ընտիր որմանկարներով զարդարուեցան այդ առթիւ Շահն Շահերուն պալատները, հովանոցները եւ, կարգ մը ուրիշ շէնքեր։ Նոր Ջուղայի մեծահարուստ հայ խօճաներէն ոմանք եւս եղած են նոյն այդ արուեստին սիրահարներ եւ հովանաւորողներ։ Համապատասխան որմանկարներով անոնք զարդարել տըւած են ոչ միայն տեղւոյն Ամենափրկիչեան վանքը, այլ եւ երբեմն իրենց ժառանգաւոր տուները։ Վերջին տեսակի նկարներէն եւս երկու հատ ցուցադրուած են հոս։

Ինչ կը վերաբերի յատկապէս զուտ իրանեան որմանկարներուն, անոնք ամէնը ծնունդ են միեւնոյն ժամանակաշրջանին եւ նկարչական միեւնոյն դպրոցին, որ հաւաքաբար կապուած է այն տաղանդաւոր հռչակաւոր նկարիչ Ռիզա Աբասիի անուան հետ եւ որ մեզ հոգեւին կը փոխադրէ Սպահանի պալատական մթնոլորտը», ինչպէս կ'ըսէ փրոֆ. Քիւնէլ։ «Այդ որմանկարները կը պատկերացնեն թեթեւ, անհոգ եւ զուարթ աշխարհ մը» — սիրային տեսարաններ, չքնաղ դեռահասներ եւ գեղեցկադէմ պատանիներ, որոնք արտաքուստ յաճախ չեն իսկ տարբերիր իգական սեռէն ներկայացուցիչներէն, յետոյ «ջէյֆ» ընողներու խմբանկարներ եւ անհատ անձերու պատկերներ։ Երազուն եւ քնքոյշ էակներ՝ նշաձեւ աչքերով, փոքրիկ բերնով, աղեղի նման յօնքերով, խնամուած մազերով, կարապի վիզով, լուսինի նման պայծառ դէմքով եւ հեզաճկուն իրանով — ահա թէ ինչ են ներկայացուած բոլոր այդ պաստառներուն վրայ։ Ինչպէս կը տեսնենք, բազմազան չեն այդ նկարներուն նիւթը եւ գաղափարը։ Ամէնէն ալ ընդհանրականը, միեւնոյն հիմնական նպատակը կը հետապնդեն — արուեստագէտի վրձինով ներկայացնել միայն եւ միայն աշխարհային, պալատական ուրախ եւ անհոգ տեսարաններ՝ կեդրոն ունենալով գեղեցկութեան տիպարներ, երկու սեռէ։

Արուեստագէտներուն տաղանդին անձկութեամբը մեկնելու չէ այդ պարագան, այլ անոնց ստեղծագործ վրձինին գիտակցաբար ներկայացուած բուն իսկ սահմանափակ առաջադրութեամբ։ Շահնշահները ցանկացեր են պարզապէս իրենց անմիջական շրջապատը զարդարել ուրախ եւ զուարթ տեսարաններով, որպէսզի ալ աւելի անհոգ ու թեթեւ անցնին իրենց ժամերն ու օրերը։ Այս է եղած ահա իրենց բուն իսկ բաղձանքը, որ եւ մարմին առած է արուեստագէտի վրձինին տակ։

Այս ըսել չէ հարկաւ, թէ իրանեան ժամանակակից արուեստը առհասարակ միապաղաղ եղած է։ Այդ արուեստը վարպետօրէն արտայայտուած կը գտնենք նաեւ ուրիշ ճիւղերու մէջ եւ տարբեր գունաւորումներով — մանրանկարչութեան, յախճապակեայ անօթներու, ընտիր գորգերու, մետաքսեայ գործուածքներու, զարդանկարներու մէջ, եւն.։ Խօսքը կը վերաբերի ներկայ պարագային, Սեֆավեան շրջանի որմանկարներուն միայն։

Ժամանակը եւ մարդկային տգիտութիւնը իրենց աւերները գործած են նաեւ իրանեան որմանկարչութեան վրայ։ Դժբախտաբար ներկայիս բեկորներ միայն մնացած են անկէ։ Ժամանակի աւերները լրացուցած են մարդիկ, ծեփել տալով որմանկարները։ Այդ պատճառով ալ, իրաւամբ կը դիտէ փրոֆ. Քիւնէլ, «նկարիչ Սարգիս Խաչատրեանի կը պատկանի այն ժառանգոր վաստակը, որ իր անվրէպ տեսողութեամբ եւ շնորհալի վրձինով զարդ աշխարհի համար փրկած է ամբողջական ոչնչացումէ ենթակայ այդ նկարները։ Անսպառ համբերութեամբ եւ նրբին զգացումով մը՝ ան կրցած է ըմբռնել շատոնց անցած ժամանակաշրջանը եւ կրցած է պակասները լրացնել, պատշաճօրէն, մեզի ներկայացնելով պատկերները՝ իրենց սկզբնական ազդեցութեամբ։ Անոր նկարները պէտք չէ ուրեմն դիտել իբրեւ սոսկական պատճէններ, այլ՝ վերակազմող մեկնաբանութիւններ, որոնց մէջ հարկաւ դեր խաղցած է նաեւ համազգաց արուեստագէտին երեւակայութիւնը»։

Նկարիչ Խաչատրեան մեզի ցոյց տուաւ բուն իսկ՝ սկզբնական որմանկարներուն լուսանկարները, առնըւած՝ տեղւոյն վրայ։ Այդ լուսանկարները, ինչպէս նկարչին տուած մանրամասն բացատրութիւնները կասկած չեն թողուր իսկապէս, որ ժամանակը բեկորներ միայն հասցուցած է մեզի Իրանի 17րդ դարու որմանկարներէն եւ Խաչատրեան շատ արժէքաւոր եւ մնայուն գործ մը կատարած է՝ վերականգնելով, վերստեղծելով զանոնք։ Ու դիւրին չէ եղած այդ աշխատանքը։ Յաճախ հին նկարի փոքրիկ մնացորդէ մը ամբողջ մարմինի մէկ բեկորէն— ոտք մը կամ ձեռք մը, գլխու մաս մը եւ այլն — վերարտադրելու համար, նկարիչը հարկադրուած է ապաւինիլ իր երեւակայութեան։ Ամէն գնահատութեան եւ շընորհակալութեան արժանի է այս գործը։

Կարգ մը գերման թերթեր ջերմ գնահատականներ հրատարակեցին հանդէսին առթիւ։

Ե. Մ.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

Փետրուարի սկիզբը ծագած գործադուլը կարեւոր դէպքերու տեղի չտուաւ։ Պաղեստինի արաբ ազգայնականներու կեդրոնը կը գտնուի Նապլուսի մէջ որ կը վարէ իր մասնաճիւղերը, ան լուրջ աշխատանքի լծուած է Սուրիոյ ազգայնականներու շարժումին ձայնակցելու համար, յանձնախումբեր կազմած է Պաղեստինի բոլոր քաղաքներուն մէջ, հանգանակութիւններ կատարելու օգնելու համար Սուրիոյ ազգայնականներուն։ Խանութները փակ մնալով տուժող կարօտեալներուն ալիւր եւ դրամ կը ղրկուի։ Հեռագիրներ եւ նամակներ աջակցութիւն կը յայտնեն։ Թէեւ կարգը հաստատուած կը նկատուի, սակայն խմորումները մինչ յառաջ կը տարուին։

Պաղեստին վերջին քանի մը ամիսներուն տնտեսական լուրջ դանդաղութիւն ունեցաւ իտալօ-հապէշ պատերազմին առթիւ։

Օդային ուժերը կ'աւելնան Պաղեստինի մէջ։ Զինուորական նոր ուժեր կը հասնին մինչ։

Հրեաներու ներգաղթը կը շարունակուի։ Որոշուած է նաեւ Անգլիոյ հողամասերուն վրայ ապրող Հրեաները փոխադրել Պաղեստինի մէջ։

** Փետր. 23ի կիրակին Մխիթարեան վարժարանը ի յիշատակ Վարդանանցին հանդէս մը սարքեց Սալէզեաններու սրահին մէջ։ Կէսօրէ վերջ ժամը 3ին ընդարձակ սրահը լեցուն էր բազմութեամբ։ Հանդէսը բացաւ տնօրէն Հ. Մանուէլ Վ. Թաշճեան, դրուատեց Վարդանանցի յիշատակը, բացատրելով Վարդանի դերը եւ Ղեւոնդ երէցի ոգին մղուած անհաւասար կռիւին մէջ։ Յորդորեց ազգային միութիւնը եւ մաղթեց ազատ կրօնք ազատ հայրենիքի մէջ։ Բեմին վրայ կը ծածանէր հայկական եռագոյնը, մէջտեղը քաջն Վարդանի մեծադիր նկարը։ Աշակերտներուն կողմէ ներկայացուեցաւ Հ. Ս. Երեմեանի «Դիւցազնը» (Տրդատ եւ Ս. Գր. Լուսաւորիչ)։

Ներկայացուեցաւ նաեւ «Մխիթարեան մաքրող որբը», երգախառն կատակ, խաչերէնէ թարգմանուած։

Ուրախալի է հաստատել որ տարիներ առաջ բառ մը հայերէն չգիտցող արաբախօս եւ թրքախօս տղաք այսօր շատ լաւ կ'արտասանեն մայրենի լեզուն։ Այո, դժուար է Մխիթարեան վարժարանին դերը Երուսաղէմի մէջ, բայց անաչառ ըլլանք խոստովանելու թէ նուիրական առաքելութիւն կը կատարեն հայերէնը տարածելու համար։

Մանկապարտէզի փոքրիկներ եւ Նախակրթարանի Ա. եւ Բ. կարգերու աշակերտները հայկ. պարեր կատարեցին։ Իրենց տարազն էր հայկ. եռագոյնը կարմիր, կապոյտ, նարնջագոյն։ Երկու փոքրիկներ մանչ ու աղջիկ իրենց ձեռքը բռնած եռագոյնը կը պարէին ճկունութեամբ։

**Երուսաղէմ կարեւոր կեդրոն մըն է, սակայն քիչ մը շատ մեկուսացած երիտասարդութիւն ունի որ չի գիտեր հայերէն լեզուն։

Պատրիարք. փոխանորդ Յակոբ Ծ. վարդ. Կիրակոսեան եւ Մխիթարեան վարժարանի տնօրէն Հ. Մանուէլ Թաշճեան նկատի ունենալով այս տխուր իրականութիւնը, բացին գիշերային վարժարան, հայերէն լեզուն տարածելու մտահոգութեամբ։ Բաւական թիւով երիտասարդներ արձանագրուած են եւ դասընթացքը սկսած է։ Հայերէնէ զատ կ'աւանդուի թուաբանութիւն, փափաքողներուն ֆրանսերէն եւ անգլիերէն, սակայն պարտաւորիչ է հայերէն դասերուն հետեւիլ։ Ան որ միայն օտար լեզու կ'ուզէ սորվիլ, կը մերժուի։ Այս վերջին պայմանը կը հարկադրէ որ բոլորն ալ հայերէն սորվին։ Հետզհետէ պիտի դասախօսուի Հայոց պատմութիւն։ Բոլորովին ձրի է այս վարժարանը։ Կը գովենք ձեռնարկողները եւ յաջողութիւն կը մաղթենք իրենց։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԾԻԾԱՂ

ՄԱՅՐԸ.— Հայրիկիդ հետ ի՞նչպէս ժամանակ անցուցիր այսօր։

— Շատ լաւ զուարճացայ լիճին եզերքը պզտիկ նաւակովս, ուրիշ տղոց հետ։

— Հայրի՞կդ ինչ ըրաւ։

— Հայրիկս պզտիկ նաւակ չունէր որ մեզի հետ զուարճանայ, իրեն հասակակից օրիորդ մը գտաւ եւ զուարճացաւ։

×

ԱՅՐԸ.— Մէկ ժամէ ի վեր դրան մէջ կը խօսիս այդ կնոջ հետ։

ԿԻՆԸ.— Բարեկամուհիս է, շատ աճապարելուն ներս չեկաւ։

— Բարեբախտաբար աճապարած է եղեր, ապա թէ ոչ ցորեկուան ճաշը իրիկունը պիտի ընէինք։

Ճափոնի կայսր

—•—

Ճափոնական աւանդութիւններու համաձայն, աստուած մըն է արեւը [illegible] որուն որդին է Միքատոն, կայսր Ճափոնի։

Աստուածային այսպիսի ծագում մը ընդունելէ վերջ, բնական էր [illegible] եւս որ արգիլուէր Միքատոյին նայիլ առանց որոշ պայմանագրականութեան։ Ինչպէս արեւին նայելու համար՝ մարդիկ կը ստիպուին երկինք բարձրացնել իրենց աչքերը, այնպէս եւս կայսրը դիտելու համար արգիլուած է նայիլ աւելի բարձր դիրքէ մը։ Ահա թէ ինչու, երբ կայսերական լքախումբը կ'անցնի մայրաքաղաքին փողոցներէն, ամէն մէկ [illegible] առնուած կ'ըլլայ արդէն, որպէսզի ոչ ոք դիտէ կայսրը տուներու վերնայարկերէն։ Բոլոր այն փողոցները ուրկէ պիտի անցնի կայսրը, նախապէս կը թափեն թարմ աւազի [illegible] մը։

Աստուածային ծագումին պատճառով, Ճափոնական սահմանադրութիւնը կ'ընդունի որ կայսրը ենթակայ չէ որ եւ է օրէնքի։

Երկրին մէջ Միքատոն այնքան գե[illegible] բարձր աստիճաններ կը վայելէ [illegible] անթիւ են այն պարագաները, որոնց [illegible] կը համարուին կայսեր պատուոյ դէմ։

Այսպէս անգլիացի լրագրող մը [illegible] նիր դատապարտութիւն մը կրեց, [illegible] րովհետեւ «կայսերական տուն» [illegible] ցատրութիւնը գրած էր առանց գլխագիրի։ Միքատոյին [illegible] նշանակելու համար, ոչ ոք իր [illegible] մարձակի գրել Հիրոհիթոյի թագաւորութեան պատմութիւնը, այնպէս որ դժուար է գտնել որ եւ է [illegible] Թուղթ Ճափոնի արդի կայսեր [illegible] դատաստանին պատմութեան մասին։

Միքատոյի պատկերը կախուած [illegible] բոլոր դպրոցներուն եւ հանրային հաստատութիւններուն մէջ։ Երբ հ[illegible] դէպ ըլլայ, Ճափոնցիները կ'աշխատին ամէնէն առաջ ազատել կայսեր պատկերը։ Անգլիացի լրագրող մը [illegible] դիտել տուած ըլլալով որ աւելի [illegible] կ'ըլլար, հրդեհի մը պարագային նախ մարմինները ազատել, խիստ [illegible] տողութիւն մը ստացաւ։

Ճափոնական իւրաքանչիւր բնակարանի մէջ, պատին վրայ, մասնաւոր անկիւն մը շինուած է, ուր աթոռ [illegible] գրուած է, որուն վրայ ոչ ոք [illegible] նստիլ։ Այնտեղ կը դնեն բնակարանի տիրոջ արուեստի թանկագին առարկաները։ Ու ամէնքը այն յոյսն ունին որ օր մը Միքատոն պիտի այցելէ իրենց եւ պիտի նստի այդ աթոռին վրայ։

Ծերակոյտին մէջ եւս աթոռ մը յատկացուած է կայսեր, կարմիր [illegible] ւիչէ աթոռ մը, որ կը կրէ [illegible] կան խորհրդանշանը, — [illegible] վեց չափերակով Քրիզանթէմ մը։ [illegible] ոչ իրաւունք ունի գործածելու [illegible] խորհրդանշանը։ Ամէն անգամ որ [illegible] րակուտական մը կը խօսի [illegible] պարտաւոր է նախ խոնարհութիւն ընելու կայսեր թիկնաթոռին, [illegible] նոյն իսկ պարապ ըլլայ։

Խորհրդարանին մէջ եւս նոյն [illegible] վորութիւնը, հակառակ քաղաքական կիրքերուն, որոնց արտայայտութիւն[illegible] նը բնական բան մըն է այնտեղ։ Այ[illegible] պէս, երբ վերջին անգամ խորհրդ[illegible] րանին մէջ կարդացուեցաւ արք[illegible] կան հրովարտակը երեսփ. ժողովի [illegible] լուծման մասին, երեսփոխանները [illegible] տիկ ըրին՝ իրենց գլուխը [illegible] վար կախած։ Հրովարտակ կարդացող [illegible] նախագահն անգամ պարտաւորուած [illegible] էր ձեռնոց դնելու, որովհետեւ արգիլուած է կայսերական հրովարտակը բռնելու մերկ ձեռքով։

Միքատոյի հարստութիւնը անհաշիւ է եւ կարելի չէ հաշուել։ Երկրին [illegible] լոր անտառները, ինչպէս նաեւ [illegible] տարբերատեսական ձեռնարկներ[illegible] գլխաւոր բաժնեթուղթերը կը պատկանին կայսեր։

Այսուհանդերձ կայսրը կ'ապ[illegible] պարզուկ կեանքով մը։ Ան իր [illegible] կ'անցընէ աղօթքով եւ աշխատանքով [illegible]

Ժամը 9ին, առտուն, կ'ընդունի [illegible] նախարարները, յետոյ կ'երթայ [illegible] ղօթքի։ Քիչ ետքը իրեն կը ներկ[illegible] նայ «Կենդանի լրագիրը», [illegible] կան քարտուղարը, որ դեկոյց մը [illegible] տայ օրուան անցուդարձին մասին[illegible] Յետոյ կը յաջորդեն ընդունելութիւններ եւ ունկնդրութիւնները։

Միքատո իր հարստութիւնը [illegible] կուտայ միայն պաշտօնական ընդ[illegible] նելութեանց ժամանակ, երբ կը [illegible] նուէ աւելի իրական արդիւն[illegible]

ԹԱՆԹ ՀԵԳՆԱԿԱՆՔ

«ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ» ՀԱՅԱՍՏԱՆ

— Դ —

Վէճ մըն ալ այս։ Որուն տակ սակայն ծածկուած է կարծեմ բարձր դիւանագիտութիւն մը։

Գիտենք որ Հայաստան մը ունինք Հայկ Նահապետէն ասդին, ուր դարերով ապրեցան մեր նախահայրերն ու նախամայրերը մշակելով զայն եւ պաշտպանելով անոր համար։

Դարերով երգեցինք զայն ու ապրեցանք անոր երազովը. առանց օր մը հոգնելու անոր գոյնն ու պիտակը Հայաստանը՝ Հայաստան էր առանց ածականի ու մակդիրի եւ ամենքս ալ կը պատկանէինք բոլոր Հայութեան, ուր չկար կրօնական կամ դաւանական խտրութիւն։

Բայց ներկայիս մեր նորաբոյս Հայերը չեն ընդունիր այս բնական ու պարզ ձեւը, այլ կը կցեն անոր «խորհրդային» մակդիրը։

Եւ վա՜յ անոր որ առանց այս մակդիրի պարզապէս կ'որակէ զայն «Հայաստան»։ Կը բորբոքին ու թշնամութեան կը վերագրեն, կարծես թէ Տէր Գեղէնի մը խռովէն, առանց «տէր» մակդիրը կախելու կանչած ըլլայիր ի՛լ, Գեղէնը…

Դուք լսա՞ծ էք երբեք, օրինակ, որ Ֆրանսացին, Անգլիացին, Իտալացին, Զուիցերիացին, Գերմանացին, իրենց հայրենիքը որակեն «Հանրապետական Ֆրանսա», «Թագաւորական Անգլիա», «Դաշնակցային Զուիցերիա», «Ֆաշիստական Իտալիա» կամ «Հիթլէրեան Գերմանիա»։ Ո՛չ։

Մի՞թէ կարծ կալելու կամ իրենց հայրենիքը անարգելու համար է որ չեն կցեր անոր կողքին այս որոշիչ բառերը։ Ո՛չ բարեկամներս։ Անոնք մեզմէ աւելի կը սիրեն ու կը յարգեն իրենց երկիրը, բայց գիտեն որ իրենց հայրենիքը իր ամբողջական սահմաններուն մէջ կը գտնուի, եւ կեա կառավարութեան՝ նուէր տրուած չէ դրացիներուն։ Իսկ վարչաձեւը, իրենց համար հարցում մըն է որ ժամանակի ընթացքին ձեւ ու գոյն կը փոխէ։

Անհատներն ալ այսպէս չե՞ն։ Որ կուսակցութեան կամ կրօնքի ալ պատկանին, կը պահեն իրենց անունը։ Ես չեմ իմացած երբեք որ մէկու մը ետեւէն կանչեն «է՛յ Դաշնակցական Կայծակ, Հնչակեան Գեղամ, ռամկավար Մելքոն, համայնավար Ալեքսանդր, բողոքական Աբրահամ, լուսաւորչական Յակոբ կամ կաթոլիկ Յովհաննէս»։

Բացառութիւն է միայն, երբ տէրտէրութեան արհեստը որդեգրէ մէկը՝ կը փոխեն անունը եւ հագուստը, որպէսզի իր աւազանի անունին արատ չգայ։

Մականուններն ու մակդիրները, ո-բոշողական կամ զատողական նպատակով մը ստեղծուած են, բայց հայրենիքներու եւ մեծ մարդոց անուններու, ինչպէս եւ աստուածներուն անածական եւ եզակի կը գործածուին, օրինակ, Անգլիա, Սոկրատ, Արամազդ, Եհովա։

Ինչո՞ւ Հայաստանը բացառութիւն պիտի կազմէ այս օրէնքէն։ Մանաւանդ որ մեր կարմիր ցեղակիցները կը պոռան կը կանչեն թէ իրենց կառավարած հողամասն է միայն Հայաստան, անկէ դուրս փրկութիւն չկայ։

Եւ նոյն իսկ ներկայ հողամասը շատ ալ ընդարձակ կը գտնեն Հայերուն համար, քանի որ Հայոց Թիւր հազիւ հարիւր հազարի կը հասնի կարմրակրօնները միայն Հայ նկատելով…

Ուրեմն ինչո՞ւ սա «խորհրդային» ածականը կը կախեն անոր վիզէն, ենթադրել տալով մեզի թէ կայ ուրիշ մականունով Հայաստան մըն ալ…

Մարդ բռնածը ծակաչք է, որ ոչ-ժիժի տակ ալ ապրի։ Ամէնէն սակաւաթիւ ցեղն ալ, նոյն իսկ անունը Սասունին, աչք ունի քիչ մը աւելին։

Ես կը կարծեմ որ ներկայ Հայաստանը «խորհրդային» մկրտելով՝ իրապէս կ'ուզեն հասկցնել մեզի թէ կայ ուրիշ Հայաստան մըն ալ տարբեր պիտակով … այսինքն արեւմտեան Հայաստանը, որ պէտք է միութեան արեւելեանին, կազմելու համար ամբողջական մեծ հայրենիքը։

Ահա այն ատեն միայն կրնանք ազատօրէն եւ առանց մակդիրի արտասանել ՀԱՅԱՍՏԱՆ անունը։

Մինչ այն՝ բոլորս միաբերան պարտաւոր ենք գոչել.— «Կեցցէ առայժմ խորհրդային Հայաստան մը»…

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

ՀԱՅ ՔԱՆԴԱԿԱԳՈՐԾ ՄԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

— • —

Սոֆիայի Զօրա օրաթերթը կը հրատարակէ Նիւ Եորքի իր թղթակցին հետեւեալ գրութիւնը՝ «Պուլկար արուեստը Ամերիկայի մէջ» եւ «Ա. Ակոբով — պուլկար քանդակագործ» խորագիրներով։

Ակոբով ծնած է 1904ին՝ Սլիվէն։ Իր հայրը առաջին անգամ Պուլկարիա եկած է զօրավար Կուրքոյի զօրամասին հետ, իբրեւ ենթասպայ՝ ռուսական բանակին մէջ, եւ ազատագրական պատերազմէն վերջ բնակութիւն հաստատած է Սլիվէն, ուրկէ տեղափոխուած է Վառնա։ Սերպ-պուլկարական պատերազմին հայր Ակոբով մասնակցած է իբրեւ ենթասպայ՝ Տրակոմանի մօտ եւ այլ տեղ մղուած կռիւներուն, Սլիվէնի զօրամասին հետ։ Իր զաւակներէն մին, Ակոբով երկրաչափ մը Նիւ Եորքի մէջ, պուլկարթարին նաւաստորմին հետ մասնակցած է ընդհ. պատերազմին։

Հայրենասիրական այս բնաստեղծն պարագաներուն մէջ հասակ նետած է երիտասարդ Ակոբովը, որ Վառնայի պետական գիմնազին հետեւելէ եւ քիչ մը ժամանակ Ռումանիա մնալէ վերջ մեկնած է արեւմուտք, ուր հետեւած է քանդակագործութեան եւ նկարչութեան՝ Հռոմի ու Փարիզի մէջ։ Անկէ՝ քսանըհինգ տարեկանին եկած է Ամերիկա եւ ընդունուած է Ազգային Ակադեմին (Նիւ Եորք), անունի քանդակագործ փրոֆ. Զարլս Քէքի քով։ Ակոբով ակադեմին կ'աւարտէ քաջալաւով՝ 1931ին եւ կը նշանակուի օգնական փրոֆ. Քէքի։ Երեք տարի շարունակ կը ստանայ առաջին մրցանակը ակադեմին՝ քանդակագործութեան մէջ։

Ակոբովի ամէնէն կարեւոր ստեղծագործութիւններուն մէջեւ ամենագլխաւորներն են.— «Սեւ սարուկը», «Արուեստը եւ մահը», «Ակադեմիա»։ Որպէս անդրիներ՝ Ակոբով պատրաստած է Տոքթ. Հատչինը (Սելանիկի ամերիկ. երկրագործական ենթութիւն նախագահը), Օլին Տաունսինը (ամեր. Նոբելի Թայմզի հրատարակչական մեծանուն քննադատը), Մարքէլոյիը, Ռոբի Բոճըրսինը (ամերիկեան ժողովրդական կատակերգակ եւ փիլիսոփա), Անրի Թասոյինը (Մարսիլիոյ քաղաքապետ), Ֆիրստուսինը եւ ուրիշներ։ Ակոբովի բոլոր ստեղծագործութիւնները բնական կամ գերբնական մեծութեամբ են։ Անոնք կը յատկանշուին իրենց իրապաշտութեամբ, ոճով եւ կազմախօսութեամբ, ինչպէս նաեւ իրենց ներշնչումով եւ ստեղծագործութեամբ, որ յատուկ է այս երիտասարդ քանդակագործի դեղարուեստական հարստութեան։

Ակոբովի ստեղծագործութիւնները լայն ընդունելութիւն գտած են ամերիկեան հասարակութեան մօտ, մանաւանդ անդրին Ուիլ Րոճըրսինի որ սիրելին է ամերիկեան ժողովրդի եւ որ օդային արկածի մը զոհ գնաց։ Այդ անդրին նիւթ եղաւ շատ մը յօդուածներու եւ քաղաքական արտայայտութեանց՝ տեղական մամուլին մէջ։

Ներկայիս, Նիւ Եորքի մէջ կազմուած է յանձնախումբ մը՝ Ամերիկացիներէ եւ Իրանցիներէ, որոնց նպատակն է ժողովրդային միջոցներով գնել Ակոբովի պատրաստած Ֆիրտուսիի անդրին եւ նուիրել տեղւոյն Մեթրոփոլիթէն թանգարանին։

Ինչպէս վերջերս հաղորդուեցաւ, Ակոբով մտադիր է այցելել Պուլկարիա, որպէսզի հոն պատրաստէ քարիա), որպէսզի հոն պատրաստէ քանի մը յատկանշական տիպարներ, պուլկարական կեանքէ եւ մեր հանրային գործիչներու անդրիները։

«Ցառաջ» — Ակոբով, բուն անունով Արթին Ցակոբեան, Պուլկարիա ծնած է։ «Զօրայի Թղթակիցը զայն պուլկար ներկայացուցած է, որովհետեւ պուլկարահպատակ ըլլալով Ամերիկայի մէջ «Պուլկար» որակուած է։ Այլապէս մօրմէ եւ հօրմէ Հայ է ան։

ԿԱՏՈՒԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Վերջերս Փարիզի մէջ տեղի ունեցաւ դատավարութիւն մը,— Փարիզի կարգ մը թաղամասերուն մէջ բազմացած ըլլալով մուկերը, զանազան միջոցներ փնտռուեցան՝ բնաջնջելու համար այդ անպիտան եւ վնասակար կրծողներ։ Ոչ մէկ օգուտ ստացուեցաւ։ Այն ատեն հարկ տեսնուեցաւ դիմել կատուներու օժանդակութեան։ Թաղապետութիւնը մասնաւոր տեղ մը պատրաստեց կատուաբուծութեան համար։ Ցեռոյ թաղեցիներուն լուր տրուեցաւ որ կատուաբուծարան բերեն իրենց էգ կատուները։ Թաղապետութիւնը հրաշալի յովատակներ դրած էր, եւ պաշտօնեայ մը դրած այնտեղ, որ հսկէ «աճեցէք եւ բազմացէք» աստուածաշնչական պատուիրանին գործադրութեան։

Թաղեցի կին մ, չկարենալով իր էգ կատուն անժամկտանել կատուաբուծարան, կը ղրկէ աղջիկը։ Մինչ կատուները ներսը ղրկած էին, աղջիկն ու պաշտօնեան կը խօսակցէին։ Քիչ յետոյ աղջիկը կ'առնէ իր բեղնաւորեալ կատուն ու կը մեկնի։ Ժամանակ մը վերջ, սակայն, տեսնուեցաւ որ կատուն ձագ չհանեց, այլ աղջիկն էր որ մանչուկ մը բերաւ։ Մայրը դատ բացաւ Թաղապետութեան դէմ, գանգատելով որ կատուն ձագ չհանեց, ընդհակառակն աղջիկը մանչուկ մը ունեցաւ։

ՀԱՅՈՒՀԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԱՌՋԵՒ

— o —

Պուքրէշի «Արարատ»ը կը գրէ թէ Պ. Տիգրան Մինասեան 90.000 լէյի չափ գումար մը գրած է Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան տրամադրութեան տակ՝ յատկացուելու համար ծանօթ բանասէր Հ. Վարդան Հացունիի մէկ երկին հրատարակութեան, ի յիշատակ իր վաղամեռիկ զաւկին՝ ողբացեալ Հրանդ Մինասեանի, որ 1934ին մեռաւ Միլանոյի մէջ։

Հ. Հացունիի այս երկը մէկն է իր բանասիրական արժէքաւոր աշխատութիւններէն, եւ իբր նիւթ ունի «Հայուհին պատմութեան առջեւ», ընդարձակ աշխատութիւնը, որ կը լուսաբանէ հայ ժողովուրդի պատմութեան ցարդ մութ մնացած մէկ երեսը, եւ նոր նպաստ մը կը բերէ հայ քաղաքակրթութեան ճանաչման տեսակէտով։

Հ. Հացունի իր ուսումնասիրութեան մէջ զատ զատ գլուխներու տակ օրինակներով կը նկարագրէ հայ կնոջ դերը դաստիարակութեան, տանտին կեանքի, ամուսնութեան, մայրութեան, ընկերութեան, վայելչագիտութեան, եկեղեցւոյ, առաքինութեան, բարեգործութեան, շինարարութեան, արուեստներու, ուսումնասիրութեանց, քաղաքական կեանքի, քաջութեան եւ տառապանքի մէջ։

ՀԱՅ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ ԳԱՀԻՐԷԻ ՄԷՋ

— o —

Եգիպտոսի Հայ Լեգէոնական Միութիւնը գումարեց իր 14րդ ընդհանուր ժողովը, ընկերներու բացարձակ մեծամասնութեամբ եւ հետեւեալ ուշագրաւ որոշումները առաւ.—

1. Ընդհ. ժողովը, լսելէ ետք վարչութեան տարած աշխատանքներուն մանրամասն տեղեկագիրը, խոր գոհունակութեամբ արձանագրեց հայ զինուորի գրկանքներուն եւ յաղթանակներուն կենդանի վկայ ազգային եռագոյն դրօշին հանդէպ հաստուածական եւ ատելավառ նախանձ մոլուցքէ բռնուած՝ անխիղճ խմբակներու կողմէ մինչեւ այժմ շարունակուող զաւերն ու հալածանքները։ Նոյնպէս խորունկ ցաւով արձանագրեց այն անանուն ընթացքը ազգ. իշխանութեան եւ մանաւանդ եկեղեցիի եւ կրօնի պաշտօնեաներուն որոնք 1934էն ասդին ոչ միայն ազգ. դրօշակին դէմ բացուած պայքարին քաջալերողը եղան, այլ ուրացան այդ դրօշակին տակ ինկած նահատակներն ու անոնց յիշատակին սահմանուած հոգեհանգիստը։

Գնահատանք յայտնեց վարչութեան կատարած աշխատանքներուն եւ ի մասնաւորի անցեալ ու ներկայ հայ պետական եւ զինուորական կեանքին շուրջ կազմակերպուած դասախօսութիւններուն համար։

2. Որոշուեցաւ մինչեւ 19 սեպտ. 1936 Գահիրէի ազգ. գերեզմանատան մէջ հայ զինուորի յիշատակը պանծացնող յուշարձան մը կանգնել։

3. Կոչ ընել օրացոյց կամ տարեցոյց հրատարակող բոլոր միութիւններուն եւ կազմակերպութիւններուն որ բարի ըլլան անխափան կերպով յիշատակելու Արարայի ճակտին վը- րայ, թրքական վառոտը բանակին դէմ հայ կամաւորի տարած յաղթանակի օրը՝ 19 սեպտ. 1918։

4. Երիտասարդութեան մէջ զինուորականութեան մասին համառօտ գաղափար կազմել տալու առաջադրութեամբ դասախօսութիւններ շարունակել։

Տեղի ունեցաւ նոր վարչութեան ընտրութիւնը, ու գաղտնի քուէարկութեամբ եւ բացարձակ մեծամասնութեամբ ընտրուեցան ընկերներ Լ. Գուլումճեան, Ց. Գարատէփէրեան եւ Մ. Տէր Սարգիսեան։

Հայ Լեգէոնականներու ժողովը կոչ ուղղած է անխտիր բոլոր լեգէոնական եւ նախկին կռուողներուն, որ հայ զինուորին եւ դրօշին պատիւը ամէն հաշիւներէ վեր դասելով, անվերապահօրէն համախմբուին Միութեան շուրջ։

ՄԱՄՈՒԼ

Դժբախտ սերունդ

— o —

Սոֆիայի Ազատ Խօսքը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (24 փետր.)։

— «Դժբախտ է ներկայ սերունդը։ Դժբախտ ու անզօր։

Դժբախտ ոչ անոր համար միայն, որ անցաւ ընդ հուր եւ ընդ սուր, այլ եւ այն պատճառով, որ արիւնի ու տառապանքի բոլոր ճանապարհները կարել անցնելէ յետոյ ալ, չկայ ոչ մէկ ուղեցոյց, որ խաղաղ հանգրուան մը առաջնորդէ զայն։

Ու չկայ ոչ մէկ հանրապարտադիր ըմբռնում, որ միացնէր, ներդաշնակէր ու ստեղծագործական արժէքի վերածէր անոր մտածումն ու ճիգը։

Չկայ նաեւ ոչ մէկ բարոյական, որ հակակշռէր անոր քայլերը, կոպիտ առօրեայէն ազատագրէր զայն, իմաստ ու արժէք տար անոր կեանքին, վաղուան համար աւանդ մը ձգէր։

Մեր խօսքը միայն ներկայ հայ սերունդի մասին չէ։ Ի՞նչ կրնայ ընել եւ ի՞նչ արժէք ու բախտ ունենալ ան երբ բարոյապէս աղէտուած ու խաթարած է մարդկային ներկայ սերունդը առհասարակ։

Պարզ համեմատութիւն մը՝ նախապատերազմեան եւ յետպատերազմեան շրջաններու մասին, անհերքելիօրէն պիտի ապացուցանէր թէ մարդկային կեանքի եւ ազատութեան համար գոյութիւն ունեցող նախկին ըմբռնումներն ու չափանիշները իսպառ կորսնցուցած են իրենց ոյժն ու հմայքը։

Մասնաւոր յարաբերութիւններու մէջ, իշխանութիւններու աչքին, արդարադատութեան ատեաններու համար, մարդկային կեանքի արժէքը վերածուած է ոչինչի։ Ու «ոչնչական» այդ ըմբռնումի հարազատ արգասիքը պէտք է համարել այն անօրէն ու աստ հունձքը ոճիրներու, քաղաքական սպանութիւններու, մահապատիժներու, որ ամէն օր ու ամէն տեղ կը լեցնեն ժամանակակից սերունդի առօրեան։

Պատերազմ ու բոլշեւիզմ։ Մէկը պատճառ եւ միւսը հետեւանք, իրենին խորհրդանշանը դարձան բռնութեան։

Զէնքի ուժով — բռնութեամբ — պէտք է պարտադրել յաղթականի կամքը։ Այս էր պատերազմիկներու ամբողջ հոգեբանութիւնը։

Ամէն գնով — բռնութեամբ — պէտք է ոչնչացնել հակառակորդը եւ «ընկերվարութիւն կառուցանել»։ Այս է ամբողջ հոգեբանութիւնը ռուսական բոլշեւիզմին։

Ու այս ձգտումը դէպի բռնութիւնը, բռնութեան այս «գիտական» պաշտամունքը, տիրական է այսօր ոչ միայն յաղթական, այլ եւ պարտեալ երկիրներու մէջ, ու նաեւ ոչ միայն «դիկտատուրայ» տենչացող համայնավարութեան, այլ եւ «դիկտատուրան» ուրիշ «դիկտատուրայով» մը փոխարինել ուզողներուն համար։ Ու տակաւին աւելին։ Համայնավարներու եւ Ֆաշիզմի բռնութիւններէն ու աւերներէն պաշտպանուիլ ուզողներն իսկ, բռնութենէն զատ ուրիշ ելք չեն գտներ կարծես, խաղաղութեան վերահաստատման համար։

Բռնութեան միջոցով նպատակին հասնելու այդ հոգեբանութիւնը բաբելոնի վերածած է մարդկային կեանքը։ Ոչ ոք ոչ ոքի լեզուն կը հասկնայ ու մարդը դարձած է մարդուն գայլ, որովհետեւ բոլոր նախկին բարոյական արժէքներն ու հաւատալիքները կորսնցուցած են իրենց հիմն ու իմաստը եւ մարդկային յարաբերութիւններուն մէջ կորսուած են խաղաղ փոխադարձ յարգանքի ու վստահութիւնը»։

ԸՆԴՀ. ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

1917ին գերմանական սուզանաւ մը Վառնայէն մեկնեցաւ դէպի Սեւաստոփոլ, բայց ինկաւ ականներու վրայ, որ Ռուսերը դրած էին պուլկարական եզերքներու երկայնքին։ Սուզանաւը պայթեցաւ եւ ընկղմեցաւ Ալաճա վանքին դէմը։

Երկու տարի առաջ սկսան սուզանաւը գտնելու եւ ջուրէն երեւան հանելու աշխատանքները։ Տեսնուեցաւ որ սուզանաւը երկու մասի բաժնուած է։ Անոր խցիկներէն գտան 13 նաւաստիներուն կմախքները, ածխացած վիճակի մէջ։ Բայց անոնց համազգեստները մնացած են եւ մէկ քանիներու գրպաններէն գտնուեցան նամակներ, թերթեր եւն.։

Փետրուար 26ին Վառնայի մէջ մեծ հանդիսաւորութեամբ կատարուեցաւ թաղումը 13 նաւաստիներուն։ Բոլոր հաստատութիւնները, պաշտօնատուները եւ վաճառատուները փակ էին ամբողջ օրը։

ՏԻՏՂ

ՄԱՅՐԸ.— Պետրոսիկ, գնա համբարեանենց բոլ որ այս գիշեր մեզի հրամմեն։

— Մայրիկ, գացի բայց ինծմէ առաջ հայրիկս գացած էր հրամցնելու, եւ տեսայ որ տիկին Համբարեան պահունակութենէն հայրիկիս վիզը փաթթուած կը համբուրէր։

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (3)

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ ՄԸ ԱՐԻՒՆԱԹԱԹԱՒ (1913—1923)

Վերջապէս մինչեւ իրիկուն անդադար քալեցինք ու գիշերեցինք գիւղի մը մէջ։ Առտուն սկսայ մուրալ դուռնէ դուռ, տունէ մըն ալ երեւցաւ աղջիկ մը, որուն դէմքը կը մատնէր թէ Հայ է։ Առանց վարանելու հարցուցի «Հա՞յ ես», պատասխանեց «էյվահ» (այո)։ Գթացի վրան, բայց ձեռքէս բան մը չէր գար, խորհեցայ թէ կամ մայրենի լեզուն մոռցած է եւ կամ կը վախնայ հայերէն խօսելու։ Աղջիկը ուրախութենէն անձայնեց զաղտնի կերպով հաց մը բերել, ընկերոջս հետ փոխէն բաժնեցինք ու գիւղէն հեռացանք։ Ճամբան կը հանդիպինք հոծ փախստական զինուորներու, որոնք մեզի հետեւեցան։ Անոնք ալ կը համոզեն որ Հայ ըլլալս չյայտնեն գիւղերը։ Արդէն քառորդ ժամը անգամ մը վաչկատուն Արաբներու կը հանդիպէինք, որոնք կասկածոտ ակնարկներ կ'ուղղէին մեզի։ Կը մտածեմ թէ արդեօք պիտի կրնա՞մ այս անապատներէն ազատիլ ու ինքզինքս Հալէպ ձգել, սակայն յոյս չունէի, որովհետեւ տակաւին շատ հեռու էր։

Կը քալենք անդադար, իրիկունը, անօթութենէ մղուած կը ստիպուինք դաշտերէն գարի քաղել եւ քարերով ծեծելէ վերջ մէկ մասը կ'ուտենք, բայց ինչ անհրեւակայելի դժուարութեամբ. մեր ակռաները երկաթ ըլլալու են որ տակաւ այս տարօրինակ անունդը ծամելու։ Բարեբախտաբար, գիշերը գիւղակ մը հանդիպելով մնացած գարին խորովեցինք ու կերանք, գիշերն ալ յարդանոց մը պառկեցանք։ Հետեւեալ առաւօտ կրկին ճամբայ ինկանք։ Նոյն օրը կը հանդիպինք արիւնարբու աւազակներու, որոնք մեզ կը մերկացնեն։ Արեն զուլպաներս, կօշիկներս, միայն շապիկ մը ձգելով ինծի, իսկ ընկերներէս երկուքն ալ բոլորովին կը մերկացնեն։ Այլ եւս անօթութիւնը գիս կը տանջէր, վէճեմեր մէջէն պակաս չէր։ Մէկը կ'ըսէր թէ ես այդ տունը պիտի մտնեմ, իսկ միւսը կը պնդէր թէ ես։ Այսպէս ընկերներուս մէկը իր մուրալու անյաղ բնաւորութեան համար գիւղը կը մընայ, իսկ մենք կը ճամբորդենք լուսնի լոյսով, բաւական հեռուէն մեր ետեւէն կը նշմարենք մեր ճամբու ընկերը՝ Այնթապցի Մուսթաֆան, որ նոր ճամբայ կ'ելլէր գիւղէն։ Քիչ յետոյ երկու Պէտէվիներ դիմացի բլուրէն մեզ տեսնելով, գնդածայր գաւազաններն վերցուցած «վառգլէֆ» (կեցէք) կը կրկնեն մեզի։ Ես վախնալով ուզեցի փախիլ, բայց ընկերս ստիպեց որ կենամ։ Աւազակները վազելով կը հասնին մեզի։ Գաւազանի հարուածներ իջեցնելով մեր կռնակին «արխտան» (ծխախոտ) կ'ուզէին։ Ցետոյ ընկերոջս գրպանը խուզարկելով ոչինչ կը գտնեն ու միայն անոր արխաները առնելով կը հեռանան։ Մենք գլխիկոր մեր ճամբան կը շարունակենք բլուրներէն։ Քիչ վերջ հեռուէն նշմարեցինք դարձեալ նոյն վրանաբնակ Արաբները որոնք ետեւը մնացած մեր ընկերոջ կենալու պատճառը կը լսային, իսկ ան լալով դէպի մեր կողմը խոյս կուտար։ Աւազակները ետեւէն վազելով բռնեցին, իսկ մենք նոյն պահուն զէնքի ձայներ լսելով ձորը իջանք։ Մեր ետեւէն կը լսէինք Մուսթաֆային կռնակին իջած հարուածներուն ձայները ու միաժամանակ «ամաճ անաճ» պոռալը։

Վերջապէս ձայները կ'անհետանան եւ մենք յուսահատ ճամբայ կ'ելլենք։ Նոյն գիշերը գիւղ մը կը հասնինք եւ մեր ընկերոջ կը սպասենք, բայց յուսահատ գիտէինք որ այդ հարուածներուն տակ ան չպիտի կրնար դիմանալ ու արդէն մեռած ըլլալու էր։ Հետեւեալ առաւօտ կրկին մեր ճամբան կը շարունակենք գիւղէ գիւղ մուրալով։ Կէսօրէ վերջ կը հանդիպինք մեր նախկին ընկերներուն, որոնք ուրիշ ճամբէ կուգային, ու երբ նախկին ուղեկիցներ միասին ճամբայ կ'ելլենք։ Խորտ ու բորտ ուղիէն անհամեմատ երեւէջներէն բաւական քալելէ վերջ կը տեսնենք անոր ճիւղաւորումը, կը լսարինք երկու ճամբուն մէջտեղ։ Ցետոյ անդիմադրելի ու բախտի բերմունքով մեր քայլերը կ'ուղղուին լայն ճամբան։ Կը քալենք անդադար, սիրտս կը նեղուի։ Ոստի երբեմն լըռութիւնը խզելով քթիս տակէն արաբերէն երգ մը կամ դրդուող «շարգի» մը կը մրմռայի, սեւ մտածումներս վանելու համար ու երբ երգանակս վերջանար, կրկին խոր մտածումներէ կը սուզուէի։ Որչափ կը յառաջանայինք, նոր ու անծանօթ տեսարաններ կը շրջապատէին մեզ։ Իրիկուն է բայց դժբախտաբար տակաւին գիւղի մը չէինք հանդիպեր։ Ցանկարծ հեռուն ճամբուն վրայ երեւցաւ ստուեր մը։ Դող մը կ'անցնի սրտէս, դէմքս մոխիր կը կտրի, որչափ կը մօտենայինք այնքան սրտիս տրոփիւնը կ'աւելնար։ Օդին ալիքները սրինգի եղանակ մը կը բերէին մեզի։ Վերջապէս ստուերը խոշորցաւ։ Հովիւ մըն էր իր հօտը դիմացի բլրակին վրայ կ'արածէր, իսկ ինք քարի մը քով նստած, սեւ վերարկուն գլուխը քաշած կը նուագէ։ Երբ մեր ոտքերուն ձայնը առաւ, վերարկուն գլխէն նետեց, սրինգը քարին վրայ դրաւ, ու մեզի մօտեց ու. Վախս սաստկացած էր, աչքերս սեւցած ցուրտ ու տնթարթ նայուածքով մը կը դիտեմ զինքը։ Անմիջապէս սկսաւ խուզարկել մեր գրպանները, բայց ոչինչ գտաւ, արդէն մեր ուղեկիցներէն երկուքը բոլորովին մերկ էին, միւս երկուքն ալ աղտոտած ու պատռած անդրավարտիքներով, իսկ ես մայած էնթարի մը հագած, գլուխս ալ ճերմակ գդակ մը դրած էի։ Վերջապէս մեր վրայ բան մը չգտնելով մէջէքի դաշոյնը հանեց ու սկսաւ մեր կօշիկները մէկիկ մէկիկ կտրել։ Ցետոյ գլխուս գդակն ալ առնելով մեզ ազատ արձակեց։ Այս անգամ կուրծքս ու գլուխս մերկացան։

Հազիւ կէս ժամ քալեցինք եւ ահա ճերմակ ամպերու ծուէններ երկինքին վրայ կ'երեւան։ Թեթեւ հով մը եւս, յետոյ սեւ ամպերու կոյտեր բոլորովին կը խափանեն հները եւ կը սկսի կարկտախառն տեղատարափ անձրեւ մը։ Հեռուն կը նշմարենք գիւղակ մը ու մեր ճամբան ձգելով կը վազենք դէպի գիւղին կողմ։ Կարմիր հողը լպրծուն վիճակի մէջ է հիմա եւ իւրաքանչիւր քայլափոխին կակուղ հողը մեր ոտքերուն փակելով խորշեր կը բացուէին։ Այլ եւս ընթացքս լաւ մը կը թռչի, այնպէս որ անձրեւի չիթեր կաթիլ կաթիլ ոտքերէս վար կը հոսին. իւրաքանչիւր քայլերուս ցեխը կը բարձրուի ոտքիս տակ ու դժուարութեամբ կը վազեմ, յետոյ մէկէն ոտքերս կը թեթեւնան, ցեխի կոյտերը խառնակ իյնալով ու այսպէս շարունակաբար։

Ժամ մը հեւ ի հեւ վազելէ վերջ կը հասնինք գիւղ։

ՀՐԱՆԴ ՍԱՐԵԱՆ

(Շար.)

Եղերական դէպքեր Ճափոնի մէջ

ԱՆԵՐՋԱԳԸ ԿԸ ՍՊԱՆՆՈՒԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՏԵՂ

Ինչպէս հաղորդած էինք կիրակի օր, վերջին պահուն ողջ գտնուեցաւ Ճափոնի վարչապետը, ծովակալ Օկատա, որուն սպանութիւնը ծանուցուած էր ապստամբութեան առաջին օրը։ Վարչապետը իր կեանքը կը պարտի աներձագին, Միցուի, որ իր քով կը ծառայէր իբրեւ խորհրդական եւ քարտուղար։ Տիկին Օքատայի մահէն ի վեր, որ Միցուի քոյրն էր, երկու ազգականները միասին կը բնակէին, իբրեւ պաշտօնեայ ունենալով պառաւ սպասուհի մը։ Երբ ապստամբները պաշտօնատուն կը խուժեն, Միցու կը համոզէ իր քեռայրը որ երթայ պահուըտի գետնայարկը, իսկ ինք մինակ պիտի մնար, բանակցելու համար ապստամբներուն հետ։ Երբ այս վերջինները գրասենեակ մտան, ատրճանակները բռնած, Միցու, որ շատ կը նմանէր քեռայրին, հարցուց.

— Ե՛ս եմ ծովակալ Օքատան, ի՞նչ կ՚ուզէք։

Ցետոյ կարճ վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ եւ Միցու տեսնելով որ կարելի չէ համոզել ըմբոստները չսպիկը քաշեց, կուրծքը բացաւ եւ ըսաւ.— «Զարկէ՛ք»։ Ատրճանակները որոտացին եւ վարչապետին աներձագը գետին փռուեցաւ շնչահատ։

Ապստամբները իրենց գործը կատարելէ վերջ քաշուեցան, առանց խուզարկելու շէնքը։ Իսկ վարչապետը յաջողած էր բնակարանէն հեռանալէ վերջ, քանի մը ժամ պահուիլ պարտէզին մէջ, յետոյ ապաստանիլ բարեկամներու մօտ։ Երբ իմացաւ որ ապստամբութիւնը զսպուած է, լուր ղրկեց թէ ողջ է եւ ունկնդրութիւն խնդրեց կայսրէն։ Քիչ յետոյ համեստ կառք մը նստած գնաց պալատ եւ հրաժարական ներկայացուց, ինքզինքը պատասխանատու համարելով պատահած դէպքերուն, բայց կայսրը մերժեց։

18 ըմբոստ սպաներու անձնասպանութիւնը

Շաբաթ օր, երբ կայսրը հրամայեց բռնի ցրուել ապստամբները, անոնց ղեկավարներէն 18 հոգի հաւաքուեցան վարչապետարանի մէկ սենեակին մէջ եւ որոշեցին անձնասպան ըլլալ։ (Ուրիշներ կ՚ըսեն թէ այդպէս հրամայուած էր)։ Մէկը իրեն վերապահեց անձնասպանութիւնը կատարել ըստ հինաւուրց աւանդութեան,— դաշոյն մը խրել եւ աղիքները դուրս թափել։ Արդարեւ, ծունկի եկաւ եւ հարա – քիրի կատարեց իր ընկերներուն առջեւ։ Միւս 17ը մեռան միասին, մէկ մէկ գնդակ պարպելով իրենց գլխուն։ Երբ բոլորն ալ ատրճանակները բռներ էին, իրենց քունքերուն ուղղած, ամէնէն տարէց սպան հրամայեց պարպել։ Եւ 17 դիակներ միաժամանակ ինկան տախտակամածին վրայ։ Ոեւէ վըկայ չկար։ Սպաները ուզած էին առանձին կատարել այս վայրագ զոհաբերութիւնը, նախապէս իրենց կտակները գրելէ յետոյ։ Երբ ամէն բան վերջացաւ, կանոնաւոր զինուորներ եկան դիակները վերցնելու վեց կառքերով։

Միեւնոյն օրը անձնասպան եղաւ ուրիշ երիտասարդ սպայ մը։ Կայսեր ներկայացուցիչներուն հետ բանակցելէ յետոյ, յանձն առաւ անձնատուր ըլլալ, պայմանաւ որ ինք զօրանոց առաջնորդէ իր զինուորները։ Այդպէս ալ ըրաւ եւ երբ ապստամբները զօրանոց մտան, անոնց հաղորդեց թէ անձնասպան պիտի ըլլայ։ Զինուորները աղաչեցին, բայց սպան ազդարարեց որ հնազանդին իր հրամաններուն։ Եւ շրջան մը կատարել տալէ յետոյ, իր սենեակը աքշուելով փորը ճեղքեց։

*** Թոքիոյէն կը հեռագրեն թէ խաղաղութիւնը վերահաստատուած է, բայց պաշարման վիճակը կը շարունակուի։ Այժմ զբաղած են նոր վարչապետին ընտրութեամբ։ Իշխան Սայոնճի, կայսեր խորհրդականը, կայսեր ներկայանալով, խորհրդակցեցաւ կացութեան մասին, ուրիշ երեւելիներու հետ։ Փափուկ խնդիր է նոր վարչապետին ընտրութիւնը, որովհետեւ ընտրուելիք անձէն կամ հատուածէն կախում ունի Ճափոնի յառաջիկայ քաղաքականութեան ընթացքը։ Տարակոյս չկայ թէ բանակը տիրական դեր պիտի կատարէ այսուհետեւ, ինչպէս կը պահանջէին ապստամբները։

*** Անձնասպան եղաւ նաեւ ապստամբներուն ղեկավարը, հարիւրապետ Նօնաքա, իսկ միւսները բանտարկուած են։ Կայսրը արտօնեց որ իրենց ատրճաններէն եւ չքանշաններէն զրկուին ըմբոստ սպաները։ Նաւատորմը առ այժմ չպիտի հեռանայ Թոքիոյի նաւահանգիստէն, մինչեւ որ պաշարման վիճակը վերնայ։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ իր առաջին պատգամն ուղղեց բրիտանական կայսրութեան, կիրակի օր։ Աւելի քան 200,000,000 ունկնդիրներ կը հետեւէին իր ճառին, ձայնասփիւռներու միջոցաւ։ Թագաւորը շեշտեց թէ հաւատարիմ՝ կայսրութեան աւանդութեանց, պիտի շարունակէ իր նախորդներուն քաղաքականութիւնը։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՔԱՐՈԶՉՈՒԹԵԱՆՑ ՆԱԽԱՐԱՐԸ, Տօքթ. Կէօպէլս, ճառ մը խօսելով կիրակի օր, ուժգնօրէն դատապարտեց Վերսայլի դաշնագիրը եւ պահանջեց արդարութեամբ լուծել նախանիւթերը եւ խափանել առեւտրական արգելքները։

700,000 ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐ փառաւոր ցոյց մը կատարեցին Պարչելոնայի մէջ (Սպանիա), ողջունելու համար նախագահ Քոմփանիսը, որ նոր ելաւ բանտէն։ 300,000 հոգի ալ ոտքի ելած էին Մատրիտի մէջ։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (73)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ծ. — Հեղինակութիւն՝ ԷՆԱԹՕ ՔՐԻՍԹԻ

Այդ վայրկեանին էր որ յիշեցի իր անցեալ օրուան հարցումը. եթէ ապացուցուէր որ Էքրոյտ սպաննուած էր 9.45էն առաջ...

— Տնակէն ո՞վ հեռացաւ ամէնէն առաջ, հարցուց Փուարօ։

— Ես...

— Րէլֆը այնտե՞ղ մնաց...

— Այո, բայց չէ՞ք կարծեր որ ...

— Օրիորդ իմ կարծիքս կարեւորութիւն չունի... ի՞նչ ըրիք երբ տուն հասար...

— Սենեակս գացի...

— Մինչեւ ժամը քանի՞ն հոն էիք...

— Մինչեւ տասը...

— Կա՞յ մէկը որ ապացուցանէ ատիկա...

— Ապացուցանէ՞... ոչ... սակայն ... օհ, հասկցայ... կրնան խորհիլ թէ...

Սարսափ կար անոր նայուածքին մէջ։ Փուարօն էր որ լրացուց աղջըկան նախադասութիւնը։

— Կրնան խորհիլ թէ դուն էիր որ պատուհանէն ներս մտար եւ սպաննեցիր Պ. Էքրոյտը...

— Միայն խենթերը կրնան այդ տեսակ կասկած մը ունենալ, մէջ ինկաւ Բոյրս։

— Սարսափելի է, սարսափելի, ըսաւ Ըրսիւլա գլուխը ձեռքերուն մէջ առնելով։

— Հոգդ մի ըներ, սիրելիս, մխիթարեց զայն Քարոլայն. Պ. Փուարօն այդպէս չի խորհիր... դալով քու ամուսնոյդ, չետակը բռնելով մեծ կարծիք մը չունիմ իր մասին... փախեր գացեր է եւ տանջուողը դուն ես հիմա...

— Օհ ոչ, ըսաւ աղջիկը գլուխը թօթվելով. այդպէս չեղաւ. իր կամքովը հեռացած չէ ան.. եթէ հօրը սպաննուած ըլլալը իմանար կրնար մտքէն անցընել թէ ոճրագործը ես եմ...

— Ոչ, այդ տեսակ բան մտքէն չի կրնար անցընել, ըսաւ Քարոլայն։

— Շատ չար եղայ այդ իրիկունը, շարունակեց Ըրսիւլա, ականջ չկախեցի իր բառերուն... չէի ուզեր հաւատալ թէ զիս կը սիրէր... շատ ծանր խօսքեր ըրի իրեն եւ աշխատեցայ վիրաւորել զինքը...

— Չէիր կրնար վիրաւորել, ըսաւ քոյրս դարձեալ, էրիկմարդոց՝ ուզածդ ըսէ. այնքան յաւակնոտ են որ ինչ ալ ըսես չեն հաւատար...

— Երբ սպանութիւնը երեւան ելաւ եւ Րէլֆը անյայտացաւ, չափազանց յուզուեցայ... պահ մը կասկածեցայ թէ... բայց ոչ, չէր կրնար...

Երանի թէ մէջտեղ ելլէր եւ ըսէր թէ ինք յանցաւոր չէ ... Շատ մտերիմ էր բժիշկ Շէփըրտին հետ եւ կը խորհէի թէ բժիշկը կրնար գիտնալ անոր ուր պահուած ըլլալը...

Աղջիկը խօսքը ինծի ուղղեց։

— Ատոր համար էր որ բաներ մը հարցուցի ձեզի անցեալ օր. եթէ գիտնայիք թէ ուր էր ան, կրնայիք լուր տալ իրեն...

— Ե՞ս ...

— Ձեզմէ ի՞նչպէս կրնար գիտնալ, զարմացաւ քոյրս։

— Այո, հաւանական չէր, գիտե՛մ, շարունակեց Ըրսիւլա. բայց Րէլֆը շատ անգամ բժիշկին մասին կը խօսէր ինծի եւ իր լաւագոյն բարեկամը կը նկատէր զայն այս գիւղին մէջ...

— Սիրելի աղջիկս, բացարձակօրէն չեմ գիտեր թէ Րէլֆը ո՞ւր է այժմ, ըսի։

— Շատ ճիշդ ըսիք, մէջ ինկաւ Փուարօ։

— Բայց սակայն ի՞նչ է, հարցուց աղջիկը լրագիրը ցոյց տալով։

— Օ՜հ, ատիկա բնաւ արժէք չունի, բացատրեց Փէյճիքացին. բնաւ չեմ կարծեր որ Րէլֆ ձերբակալուած է...

— Հապա՞ ...

— Կէտ մը կայ զոր կ՚ուզեմ լաւ հասկնալ, շարունակեց Փուարօ. Րէլֆը կօշի՞կ հագած էր այդ օրը թէ կիսակօշիկ ...

— Չեմ յիշեր, ըսաւ աղջիկը։

— Ափսո՛ս, բայց ի՞նչպէս կրնայիր գիտնալ ... շատ լաւ, աղջի՛կս, ես լմնցուցի ... հոգդ մի՛ ըներ ... քաջ եղիր եւ հաւատա՛ Էրքիւլ Փուարոյին..

ԳԼՈՒԽ 23

ՓՈՒԱՌՈՅԻ ԺՈՂՈՎԸ

— Վեր ելուր որ քեզ անկողին դընեմ, ըսաւ քոյրս աղջկան. հոգդ մի՛ ըներ, սիրելիս, Պ. Փուարօն պէտք եղածը կը կարգադրէ, վստահ եղիր ...

— Պէտք է տուն վերադառնամ ...

— Պարա՛պ խօսք, դուն իմ ձեռքս ես հիմա. առայժմ մեր քովը կը մընաս ...

— Այո՛, շատ լաւ կ՚ըլլա՛յ, ըսաւ Փէյճիքացին. այս իրիկուն օրիորդին, ներողութիւն, Տիկինին պէտք պիտի ունենամ. ժամը 9ին ժողով կայ տուներս ... ան ալ պէտք է ներկայ գտնուի...

Քարոլայն եւ Ըրսիւլա սենեակէն դուրս ելան։ Փուարօ բազկաթոռին մէջ անդաւորուեցաւ եւ ըսաւ.

— Առայժմ ինչ լաւ է. խնդիրը հետզհետէ կը լուծուի ...

— Իսկ Րէլֆին պարագան հետզհետէ կը ծանրանայ, դիտել տուի։

— Այո՛ ... բայց սասա կը սպասէինք, այնպէս չէ՞ ...

Իր պատասխանը զարմանք պատճառեց ինծի։ Ցանկարծ գլուխը թօթվեց ու հառաչեց։

— Ի՞նչ կայ, հարցուցի։

— Երանի թէ Հէյսթինկսը հոս ըլլար. իր մասին խօսած եմ ձեզի ... Արժանթին է հիմա ... Ամէն անգամ երբ լուրջ խնդիր մը ունեցած եմ, քովս գտնուած է ան ... եւ շատ ալ օգտակար եղած է չիտակը ... Տարօրինակ ձիրք մը ունէր ճշմարտութիւնը երեւան հանելու, ի հարկէ բոլորովին անգիտակցաբար ... Երբեմն յիմար խօսք մը մէջտեղ կը նետէր եւ այդ խօսքը յաճախ դէպի ճշմարտութիւն առաջնորդած է զիս ... աւելորդ չահեկան ոճիրները կը նօթագրէր իր տետրակին մէջ ...

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ՄԱՐՏ — MERCREDI 4 MARS 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3054 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԱՒԵԼԻ ՍԵՐՏ ԿԱՊ ՏԵՂԱՑԻՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Ընթերցող մը կարդալով երէկուան «Յառաջ»ը, բաց նամակ մը ուղղած է խմբագրութեան եւ կը դանդատի թէ ի զուր «Նիսի արատը մաքրուած» կը սեպենք։

— «Լա Քօլոնի Արմէնիէն» եւ «Լա Փօփիւլասիօն Արմէնիէն» բառերը նոյն նշանակութիւնը չունին երբեք։ Այս բացատրութեամբ աւելի իրաւունք կը տրուի Մարսէյլի թուրք հիւպատոսին քան թէ Նիսի հայ գաղութին։ Ուրեմն արատը կայ ու կը մնայ։ Ցանօթ հանդէսին մասնակցողը պիտի ըլլայ հայ գաղութը, ուրեմն երբ եր հաւանին տարբեր անունի տակ ներկայանալ, կը նշանակէ թէ մեր տեսակէտին պաշտպանողականը խեղճուկրակ եղած է։ Բնականաբար Նիսի Հայերուն համար պատուաբեր բան մը չէ «լա քօլօնի անկլէզ», իթալիէն, ամերիքէն, կրէք»ի քով «Լա փօփիւլասիօն առմէնիէն» արձանագրուիլ։ Եթէ այս տկար բացատրութեամբ գոհանանք, ապագան կրնայ աւելի անախորժ անակնկալները վերապահել։ Երբ խնդիրը ազգային արժանապատուութեան շուրջ կը դառնայ, կանգ առնելու չէ որ եւ է ջանքի եւ զոհողութեան առջեւ։ Նիսի մէջ եղած կարգադրութեամբ թուրք հիւպատոսները նախընթաց մը շահագործելու առիթ պիտի ունենան»։

Ամբողջովին առած եղանք նամակին բովանդակութիւնը։ Այս առթիւ ըսենք թէ, նախապէս ալ, նոյն ընթերցողը բաց նամակ մը ուղղած էր, որ հրատարակուեցաւ փետրուար 26ին։

Ինչպէս կ'երեւայ, ընթերցողին աչքէն վրիպած է երէկուան խմբագրականին հետեւեալ տողը.—

«Թէեւ «քօլօնի»ն բուն բառն էր, բայց երեւի թերթին խմբագրութիւնն ալ ուզեր է միջին ճամբայ մը գտնել, ըսի – ըսաւները կարճ կապելու համար»։

Ոչ մէկ տարակոյս, որ բոլորովին տարբեր բաներ են «քօլօնի» (գաղութ) եւ «փօփիւլասիօն» (բնակչութիւն, համրանք)։

Արդ, եթէ մենք «արատը սրբուած» կը համարենք, մեր վերապահումն ալ արձանագրելով, նկատի ունինք ամբողջ անցուդարձը, եւ ոչ թէ այս կամ այն բառը։

Այսպէս, կարելի չէ ժխտել որ, Մարսէյլի Թուրք հիւպատոսին եւ իր արբանեակներուն սարքած խաղը ջուրը ինկած է։

Դեռ աւելին,— «Քօլօնի»ն անհատականի վերածող մարդը ինք անձամբ ներկայանալով թէ հայրենակիցներու ժողովին եւ թէ «Էքլէռէօր տը Նիս»ի խմբագրութեան, խոստովաներ է իր մեղքը։ Եթէ կարելի չէ եղած ամբողջական գոհացում ստանալ, գոնէ սթափեր են թէ՛ հայրենակիցները եւ թէ՛ թերթին խմբագրութիւնը։

Մնաց որ, մեր նամակագիրը երբեք նկատի չառներ խմբագրին կացութիւնը։

Երբ քանի մը տեսակ բաներ կը պատմուին յանուն միեւնոյն հասարակութեան, անշուշտ խմբագիրն ալ իր ըսելիքները կ'ունենայ։ Մանաւանդ որ, ծանօթ չէ հայկական իրականութեան, եւ պարզապէս բարեացակամութեան ցոյց մըն է որ կը կատարէ։

Մինչ այստեղ ալ կը ծագի բուն հարցը, զոր անցողակի յիշեր էինք երէկ, — «Եւ յետոյ աւելի սերտ կապ՝ տեղացիներու հետ»։

Նիսի պարագան արկած մըն է եւ միեւնոյն ատեն դաս մը։

«Էքլէռէօր տը Նիս»ի նոր անուանակոչումն ալ չի կրնար գրկել մեզ՝ մեր իրաւունքներէն։

Եթէ թերթը «Փօփիւլասիօն» արձանագրեր է, այդ չի նշանակեր թէ այն պատգամաւորը որ պիտի ներկայանայ յանուն հայ գաղութին, չի կրնար արտասանել կամ արձանագրել բուն բառը, — «քօլօնի»։

Գէշ «նախընթաց» մը ստեղծելու մտավախութիւնն ալ հիմնաւոր չէ։ Քաղաքի մը մէջ կամ թերթի մը կողմէ կատարուած վրիպում մը չի կրնար օրէնքի կարգ անցնիլ, կը բաւէ որ մենք միշտ մնանք արթուն եւ պատուախնդիր։

Մեզի համար ալ, այդ է բուն հարցը, երբ այսքան կը ծանրանանք Նիսի անցուդարձին վրայ։

Այս պատահարէն երեւան եկան երկու բնորոշ իրողութիւններ.— 1. Դաւ՝ Թուրքերու, Թրքացածներու կամ «պաշըպօզուք»ներու կողմէ.— 2. Մեր ապիկարութիւնը ոչ միայն ներքին գործերու, այլեւ արտաքին յարաբերութեանց մէջ։

Առաջինը արծարծեցինք բոլոր մանրամասնութիւններով։ Երկրորդի մասին ալ խօսած ենք տարիներու ընթացքին, բայց անհրաժեշտ է միշտ յիշեցնել.— Աւելի սերտ կապ՝ տեղացիներու հետ։ Ոչ միայն վարչական, այլեւ մտաւորական եւ աշխատաւորական շրջանակներու եւ մանաւորապէս մամուլին հետ։

Արդարեւ, մեզի համար ունակութիւն է դարձեր տեղացին յիշել եւ փնտռել միայն այն ատեն երբ նեղը կը մնանք, երբ ցաւ մը կամ բաղձանք մը ունինք։ Այս ունակութիւնը աչքի կը զարնէ բոլոր գաղութներուն մէջ, արեւմուտքէն մինչեւ արեւելք։

Այս վրիպումն է որ պէտք է դարմանուի։

Ամէնէն համեստ գաղութին մէջ իսկ չեն պակսիր պիտանի տարրեր, մանաւանդ երիտասարդներ, արտաքին յարաբերութիւններ մշակելու կամ եղած կապերը ամրապնդելու համար։

Ինչ որ կը պակսի՝ պարտաճանաչութեան կամ նախանձախնդրութեան զգացումն է։

Մենք շատ կը սիրենք աշխարհը դատել մեր բաղձանքներուն վրայ, եւ կարծել թէ միայն աւանդութիւնները կամ պատմութիւնը կը բաւեն, մեզ ճանչցնելու համար։ Անհամար բազմութիւններ մեր անունն իսկ չեն գիտեր, ուրիշներ շատոնց մոռցեր են, իսկ մենք օրը երիկուն կ'ընենք... վէգ խաղալով։

Քիչ մըն ալ մեր աչքերն ուղղենք մեր պատեանէն դուրս։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԸ ՆՈՐ ՓՈՐՁ ՄԸ ՊԻՏԻ ԿԱՏԱՐԷ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԴԱԴՐԵՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Եթէ մերժուի, պիտի գործադրեն խարիւղի արգելքը

48 ԺԱՄ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ

Ազգաժողովի 18երու յանձնախումբը գումարուեցաւ երկուշաբթի օր։ Այս առթիւ որոշուեցաւ գերագոյն փորձ մը կատարել, պատերազմը դադրեցնելու համար։ Ժողովին մէջ տիրական դեր կատարեցին Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարները, Պ. Պ. Իտըն եւ Ֆլանտէն։ Մթնոլորտը բաւական փափուկ էր, քանի որ ժողովը կը զուգադիպէր իտալական ջախջախիչ յաղթանակի մը։ Անգլիոյ ներկայացուցիչը կ'ուզէր որ անմիջապէս որոշում տրուի քարիւղի արտածման արգելքի մասին, բայց լսելով Պ. Ֆլանտէնի ճառը, հաւանեցաւ գերագոյն փորձ մը կատարելու։ «Բրիտանական կառավարութիւնը պատրաստ է սպասելու որ խնդիրը վաղն իսկ քննուի 13երու յանձնախումբին կողմէ, մանաւանդ որ Ազգերու Դաշնակցութեան բոլոր ճիգերը կը ձգտին պատերազմը վերջացնելու։ Միեւնոյն ատեն, բրիտանական կառավարութիւնը քննելով մասնագէտներու եզրակացութիւնները, կը յայտարարէ թէ համամիտ է արգիլելու քարիւղի արտածումը եւ միանալու այդ միջոցին արագ գործադրութեան, եթէ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամները պատրաստ են նոյն դիրքը բռնելու»։

Իսկ Ֆլանտէն կ'առաջարկէր որ Ա. Դ. Խորհուրդը գումարուի անմիջապէս, եւ վերջին փորձ մը կատարէ, խաղաղօրէն լուծելու համար տագնապը։ Եթէ Իտալիա չպատասխանէ 48 ժամուան մէջ կամ իր պատասխանը ժխտական ըլլայ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի ձեռնարկէ քարիւղի արգելքին գործադրութեան, ինչ որ կրնայ ծանր հետեւանքներ ունենալ։ Պ. Ֆլանտէն ուզեց հաշտարար դեր մը կատարել, երեք հիմնական պատճառներով.— 1. Ֆրանսայի հանրային կարծիքին կարեւոր մէկ մասը հակառակ է նոյնիսկ ներկայ պատժական տնօրինութեանց.— 2. Եթէ նոր պատիժներ գործադրուին, Իտալիա պիտի քաշուի Ազգերու Դաշնակցութենէն, միեւնոյն ատեն լքելով Լոքառնոյի եւ Սթրէզայի համաձայնութիւնները.— 3. Իտալիա մեծ յաղթանակ մը շահած ըլլալով, Մուսոլինի տրամադիր կրնայ ըլլալ բանակցելու պատուաւոր հաշտութեան մը համար։

Ժողովը մեծ հետաքրքրութիւն շարժած էր եւ բազմաթիւ օտարականներ ժընեւ թափած էին։ Միայն իտալացի թղթակիցներուն թիւը 20ի կը հասնէր։

Իտալական յաղթանակը եւ հետեւանքները

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՉՈՐՐՈՐԴ ԲԱՆԱԿՆ ԱԼ ՊԱՐՏՈՒԱԾ

Իրազեկներ չեն հաւատար որ Մուսոլինի տրամադիր ըլլայ տեղի տալու, իտալական բանակին ջախջախիչ յաղթանակէն վերջ։ Ընդհակառակն Իտալիա կը սպասէ որ Նէկիւսը հաշտութիւն խնդրէ, փոխանակ նոր առաջարկներ լսելու Ազգերու Դաշնակցութենէն։ Վերջնապէս ջախջախուած ըլլալով Եթովպիոյ հիւսիսային բանակը, իտալական կառավարութիւնը այլեւս կատարեալ գերակշռութիւն կը պահանջէ այդ երկրին մէջ։ Մինչեւ հիմա հաշտութեան առաջարկներ չեն եղած Եթովպիայէն եւ կը թուի թէ արքայից արքան նորէն իր յոյսը դրած է Ազգերու Դաշնակցութեան վրայ։ Այնպէս որ, զինուորական գործողութիւնները պիտի շարունակուին թէ հիւսիսէն եւ թէ հարաւէն, մինչեւ որ Եթովպիա անձնատուր ըլլայ։ Այդ պարագային, Իտալիա չպիտի գոհանայ Լավալ – Հօր ծրագրով, եւ հաւանաբար պիտի պահանջէ.— իրեն յանձնել ոչ – ամհարեան բոլոր հողամասերը, Եթովպիոյ հիւսիսային արեւելեան եւ հարաւային մասերուն մէջ, իսկ մնացեալ կեդրոնական մասին համար ալ՝ հոգատարութիւն մը, որուն կրնան միանալ Անգլիա եւ Ֆրանսա։ Եթէ Եթովպիա բոլորովին ջախջախուի, այս պայմաններն ալ բաւական չպիտի համարուին։

**** Իտալական հրամանատարութեան վերջին զեկոյցը կ'ըսէ թէ՝ Ռաս Քասայի եւ Ռաս Սէյումի բանակները յուսահատօրէն փորձեցին խուսափիլ իտալական աքծանէն, բայց իվերջոյ փախուստի մատնուեցան, կորսնցնելով ահագին կորուստ զինուորի, զէնքի, չորքոտանիներու, ռազմանիւթի եւ պաշարի։ Առաջին անգամ ըլլալով հապէշական ամբողջ զօրամասեր անձնատուր եղան։ Սպարապետը շատ կարեւոր չի սեպեր իտալական կորուստները, նկատի առնելով ճակատամարտին տարածութիւնը։ «Թշնամիին պարտութիւնը կատարեալ է։ Ռաս Տէսթայի եւ Ռաս Մուլակէթայի բանակներուն կազմալուծումէն վերջը, ուրիշ երկու հրամանատարներ ալ ջախջախուեցան իտալական զօրքի վճռական գերազանցութեան շնորհիւ։ Թամպիէնի Բ. ճակատամարտը յաւիտեան արձանագրուած պիտի մնայ փառական Իտալիոյ պատմութեան մէջ»։*

Ամենավերջին զեկոյցին համաձայն, Ռաս Քասա, որ նախկին ղպտի քահանայ մըն է եւ Նէկիւսին մտերիմը, փախած է 50 անձնապահ զինուորներու հետ։ Հռոմի մէջ շատ կը ցաւին որ կարելի չէ եղած գերի բռնել հրամանատարներէն մէկը։ Ռաս Քասայի պարտութիւնը «վախճանին սկիզբը» կը համարուի Հռոմի մէջ։ Կարճ խօսքով, հապէշական չորս բանակներ ջախջախուած են եւ հիմա մարաջախտ Պատոլիօ իր ուժը պիտի թափէ կայսեր անձնապահ բանակին վրայ։ Հապէշական կորուստները կը հաշուեն

(Շար-ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԱՒԵՏԻՍ, ՋԷՅԹՈՒՆՆ ԱԶԱՏՈՒԱԾ»

— o —

Անցեալ օր Պայքարի թիւ մը անցաւ ձեռքս եւ սկսայ կարդալ հետաքրքրական յօդուածաշարք մը, — «Չգրուած էջեր պատմութեան համար»։ (Չորրորդ մասէն)։

Ինչպէս կ'երեւայ, ազգային – տնտեսական գործիչ մըն է յօդուածագիրը, որ կը ստորագրէ Սուրէն Սուրէնեան (անշուշտ ծածկանուն) եւ կը խօսի 1895-96ի օրերէն, իբրեւ դէպքերու ականատես։

Ո՛րքան պերճախօս վկայութիւններ, այս յուշերուն մէջ, եթէ սակայն չի չափազանցեր։

Պատահաբար կ'ընտրեմ հատ մը, փետրուար 13ի թիւէն.

— «Ու օր մը, չեմ գիտեր ինչ պարագաներու տակ, Նազարբէկեան ու կինը ինծի կը հաւատէին թէ՝ եթէ հազար ոսկիի գումար մը ունենային իրենց ձեռքին տակ, շատ հեշտ էր Զէյթունն ապստամբեցնել։ Արդէն ինծի համար չափէն աւելի աժան ապստամբութիւն մը երեւցաւ թէեւ, սակայն ես խոստացայ այդ գումարը բերել տալ»։

Յօդուածագիրը իմացած ըլլալով որ Մարզուանի հնչակեան կազմակերպութեան քով կարեւոր գումար մը կը գտնուի, բանակցութիւններ կը կատարէ, եւ,

— «1895ի գարնան՝ Մարզուանցի երկու պատուական երիտասարդներ, Սեդրակ Տինկիլեան եւ Միհրան Եօզսիւզեան՝ իւրաքանչիւրը հինգ հարիւր ոսկուն եւ հինգ Թրքական ոսկի մոմուած կտաւի մէջ շարած, իրենց կուրծքին վրայ կապելով Լոնտոն կը հասնէին։

Նազարբէկեաններու համար չափէն աւելի խոշոր գումար մը ըլլալու էր այդ, որովհետեւ երբ սեղանի վրայ շարելով զանոնք, սեղանը կանչեցի զիրենք, ի տես իրարու վրայ բարդուած դեղին մետաղին՝ Մարօն բացագանչեց.

— «Աւետիս, Զէյթունն ազատուած»։

Այդ դրամէն սակայն մանրը մը իսկ Զէյթուն չհասաւ»։

×

Այս պատկերը ինծի կը յիշեցնէ ուրիշ պատմութիւն մը։

Հանգուցեալ Ռ. Խանազատ իր յուշերուն մէջ կը պատմէր թէ՝ Ա. Արփիարեան (այն ատեն հնչակեան) Թիֆլիս ղրկուած էր 5000 ռուբլի ճարելու համար, որով ... պիտի գրաւէին Պոլիսը։

Յուշերը աչքի առջեւ չունենալով, չեմ կրնար նոյնութեամբ արտատպել այդ հատուածը։ Բայց, ա՛յս էր իմաստը։

Ուրեմն, միեւնոյն հոգեբանութիւնը՝ արեւմուտքէն արեւելք։

Հազար ոսկի,— եւ «Զէյթունը ազատուած»։

Հինգ հազար ռուբլի,— եւ Պոլիսը մեր ձեռքն է...

Դեռ որքա՛ն այսպիսի ծրագիրներ, այդ երանելի օրերուն։

Պայքարի յուշագիրը ուրիշ բան մըն ալ կը պատմէ, Զէյթունի ցարդին սարքի.

— «Իսկ Շմաւոնի խոստացած միլիոն մը ընկերվարականներու անունն իսկ չլսուեցաւ, որոնք զէն ի ձեռին մեր փրկութեան պիտի փութային»։

Ուրեմն այդպիսի սանտիմենթ՞ր այ տուեր էին...

ՎԱՀԷ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

— • —

Մալաթիոյ Կրթ. Ընկ. Հարազատ մասնաճիւղի վարչութենէն, Վալանս (Փետրուար 22ի ներկայացման 20 առ հարիւրը)	60
Փետրուար 20ի գումարը	2411
Ընդհ. գումար՝	2471

Սպայ մը եւ իր կինը հարա-քիրի կ'ընեն միեւնոյն զէնքով

Երէկ հաղորդած էինք 18 Ճափոնցի սպաներու հանդիսաւոր անձնասպանութիւնը, իբրեւ հետեւանք վերջին դէպքերու։ Վերջին պահուն անձնասպան եղաւ ուրիշ սպայ մը, տեղակալ Աօշիմա, իր կնոջը հետ, շատ աւելի եղերական պարագաներու մէջ։

Այս տեղակալը կը պատկանէր կայս. անձնապահ գունդին եւ երբեք չմիացաւ ապստամբներուն։ Հետեւաբար որ եւ է յանցանք չունէր։ Եւ սակայն ուզեց մեռնիլ, օրինակ հանդիսանալու համար ոչ միայն ապստամբներուն, այլեւ ամբողջ ազգին։ Անձնասպանութեան ամէնէն ազնիւ ձեւն է այս,— ազգարարութիւն – հարաքիրի։

Աօշիմա եւ իր կինը, մէկը 31, միւսը 23 տարեկան, նախ իրենց կտակը եւ հրաժեշտը գրեցին իրենց ընտանիքին։ Յետոյ պաղ ջուրով մաքրագործուեցան ըստ աւանդական ծիսակատարութեան, ծաղիկներ դրին իրենց նախահայրերու խորանին վրայ եւ աղօթեցին անոնց անունները կրող յիշատակարաններուն առջեւ։ Այսպէս ամէն բան պատրաստելէ յետոյ, տեղակալը հագաւ իր մեծ համազգեստը, իր տիկինը՝ ճերմակ քիմոնօ մը, իբրեւ սուգի նշան։ Ապա երկու բարձեր դրին տախտակամածին վրայ, որպէսզի կարելի եղածին չափ չցայտէ արիւնը։ Վերջապէս տեղակալը փորը ճեղքեց կնոջը աչքերուն առջեւ, իսկ այս վերջինը անմիջապէս ձեռք առնելով միեւնոյն թուրը, կտրեց կոկորդը։

Վարչապետը կը փախչի դագաղին մէջ պառկած

Ինչպէս յայտնի է, Ճափոնի վարչապետը, ծովակալ Օքատա, ողջ մնաց շնորհիւ իր աներձագին զոհողութեան։ Նոր մանրամասնութեանց համաձայն, մինչ աներձագը իբրեւ վարչապետ ներկայանալով կը սպաննուէր ապստամբներուն կողմէ, ծովակալը պահուեցաւ սնտուկի մը մէջ, իր տան գետնայարկը։ Երբ ապստամբները հեռացան, ծովակալը ելաւ իր թաքստոցէն եւ սպասաւոր մը կեանքը վտանգի մէջ դնելով գնաց լուր տալու անոր զաւակներուն։ Քանի մը ժամ վերջը, մեծ դագաղ մը կը բերուէր սպաննուած աներձագին՝ գնդ. Միցուի համար։ Ապստամբներու ջոկատ մը տակաւին գրաւած էր շէնքը, բայց մեռելներու հանդէպ յարգանքը շատ խոր է Ճափոնի մէջ։ Այնպէս որ ապստամբները թոյլ տուին որ դագաղը դուրս հանուի, միայն ընտանիքին հետ։

Ուրեմն դագաղը դուրս հանուեցաւ զինուորներու անտարբեր աչքերուն առջեւ։ Բայց միայն մեռել մը չէր որ կը փոխադրուէր այլ ողջ մարդ մը,— նոյն ինքն վարչապետը, որ այսպէս ողջ առողջ անցաւ զինեալ ապստամբներուն մէջէն եւ փոխադրուեցաւ դահլիճի դիւանապետին գրասենեակը ...

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ 1935ԻՆ

Ը.— ՃԱՓՈՆԻ ՆՈՒԱՃՈՂԱԿԱՆ ՁԳՏՈՒՄՆԵՐԸ

1936 փետր. 26ի ճափոնական ցնցող դէպքերը եւ պետական բարձր պաշտօնատարներու եղերական սպանութիւնը, կրկին բոլորի ուշադրութիւնը դարձուցին դէպի Ծայր. Արեւելք։

Գաղտնիք չէ այլ եւս, որ ճափոն քաղաքական միտքը տարիներէ ի վեր կը հետապնդէ հողային կցումներու եւ բանագրաւումներու լայն ծրագիր մը, երկու որոշ ուղղութեամբ, — Չինաստանի եւ Սիպերիոյ։

Առաջին անգամ, 1931 սեպտ. 18ին, ճափոնական բանակները շարժուեցան նախ դէպի Մանչուրիա, գրաւեցին 1933ին Մուքտէնը եւ աստիճանաբար սկսան տարածուիլ ամբողջ հողամասերուն վրայ։ Արեւելեան երեք նահանգները, որ Մանչուրիան կը կազմեն, — Քիլին, Ֆէն - Թիէն եւ Հէյ - Լօնկ - Քիանկ — մօտաւորապէս մէկ միլիոն քառ. քիլոմեթր տարածութիւն, ճափոնի համար տեսակ մը աւետեաց երկիր էին դարձած։

Ինչպէս եւրոպական կարգ մը պետութիւններ, ճափոն ալ կը տառապի գերբնակչութեան հետեւանքներէն։ Տնտեսական տագնապ, նախանիւթերու անբաւականութիւն, մաքսային պատնէշներ, արդիւնաբերական գործառնութեանց նուազում եւն. ճափոն կայսրութիւնը դրած են նոր պահանջներու, նոր շուկաներու եւ նոր աշխարհակալութեանց առջեւ։ Եւ Մանչուրիան դարձաւ քաւութեան նոխազը։ Երկիրը բարեբեր, ժողովուրդը յետամնաց, Չինաստանը ընդարձակ և ցեղային միութենէ զուրկ։ Աւելին՝ նոյն իսկ։ ճափոնցիները մասնաւոր թռուցիկներով կը շեշտեն թէ չին մաքուր ցեղ գոյութիւն չունի։ Այլ գոյութիւն ունին հինգ ուրոյն ցեղեր, — չինական, մանչուրական, մոնկոլական, թիպէթական եւ թուրքէստանեան,— որ առանց ներքին կապերու միացած կը նկատուին չինական խառնարանին։ Իսկ, ընդհակառակն, ճափոնը շուրջ 70 միլիոնոց «անխառնդախ» ցեղ մըն է «ծագող արեւի կայսրութեան» մէջ եւ ենթակայ տնտեսական եւ քաղաքական այլայլան կաշկանդումներու։

Եւ տրամաբանական հետեւողութեամբ կը գտնեն որ անհրաժեշտ է Մանչուրիոյ կցումը ճափոնի։

Սակայն իրականութեան մէջ, մանչուրական արտադրութիւններն են որ կրգրաւեն զինք։ Միայն մանչուրական սոյան, — տեսակ մը լուբիա— տնտեսական մեծ աղբակ մըն է եւ հարստութեան աղբիւր։ Սոյան սնունդ է ոչ միայն մարդոց եւ կենդանիներու, այլ եւ պարարտացման նախանիւթ։ Սոյայէն կը պատրաստեն օճառ, կլիսէրին, մոմչոր (մուշտամդա), սէլիւլոյտ, ջրգեղ եւն.։ Նիփոն սեղանի զարդն է սոյան եւ անկէ պատրաստուած բազմազան անդեղէնները, ըլլայ հում թէ եփած։

Մանչուրիան պատմականօրէն անշուշտ չինական երկիր է, թէպէտ չինական պարիսպներէն դուրս կը գտնուի։ Երկար դարեր, նոյն իսկ, բովանդակ Չինաստանը կը կառավարուէր մանչու իշխաններով։ 1644ին, մանչու իշխանական տուն մըն էր, որ «երկնային թագաւորութեան» ճակատագիրը երկար ատեն իր ձեռքին տակ պահեց։ Բնակչութիւնը 90 առ հարիւր Չիներ են։ Ծանկ - Զէյ - Քայի դիկտատորական իշխանութեան հաստատումէն յետոյ, Մանչուրիան կիսանկախ վիճակ մը ունեցաւ։

1905ի ռուս - ճափոնական պատերազմէն յետոյ, Փորթսմութի դաշնագրով, ճափոն կարգ մը առանձնաշնորհումներ ստացաւ եւ Քուանկ - Թունկ թերակղզին բոլորովին կցեց իր հողամասերուն։ Իսկ հարաւ Մանչուրիոյ երկաթուղին՝ շուրջ 1100 քիլ. հողամասի մը հետ՝ ինկաւ ճափոնական գերիշխանութեան տակ։ 1905ի գաղտնի պայմանագրութեան մը համաձայն, Չինաստան կը զրկուէր ճափոնական այդ երկաթուղիին զուգահեռ գիծեր կառուցանելէ։

Ներկայիս ճափոն յենած այդ դաշնագիրներուն, կ'ուզէ արդարացնել մանչուրական հողամասերու իր կատարած գրաւումները եւ անկախ պետութեան մը ձեւ տալ։

Ազգերու Դաշնակցութիւնը, անշուշտ, իսկոյն կը միջամտէ եւ Լիթընի գլխաւորութեամբ յանձնախումբ մը կը ղրկէ հոն քննութիւն կատարելու։

Լիթըն, յետ քննութեան, կը թելադրէր Ազգերու Դաշնակցութեան միջնորդութեամբ ուղղակի բանակցութիւններ կատարել երկու երկիրներու հետ եւ նկատի առնելով անոնց փոխադարձ շահերը հաստատել «լայն ինքնավարութիւն մը չինական գերիշխանութեան տակ»։

Սակայն մինչ այդ, դէպքերը կը զարգանան մեծ արագութեամբ եւ ճափոն կառավարութիւնը օգտուելով Շանկայի վէճերէն, Մանչուրիան կը հռչակէ անկախ եւ կայսերական գահին վրայ կը հաստատէ ծերունի Փու-Եի։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը անզօր կը գտնուի իրողութեանց առջեւ և 19-ներու յանձնախումբը կը գոհանայ արգիլելով պետութեանց ճանչնալ Մանչուրիոյ իրաւական եւ իրական անկախութիւնը։ ճափոն, ի վերջոյ ինքն ալ կը քաշուի Ազգերու Դաշնակցութենէն եւ կը սկսի գործել ըստ կամս։

ճափոնական աշխարհակալութեան այս յաղթանակը կը խորացնէ ազգայնական եւ ռազմական տրամադրութիւնները իր երկրին մէջ եւ կ'առաջնորդէ նորանոր գրաւումներու։ ճափոնի հերթական զոհը կ'ըլլայ Ժեհոլի գրաւումը, այն պատճառաբանութեամբ թէ Ժեհոլը 1928էն ի վեր վարչականօրէն կապուած էր Մանչուրիոյ եւ քանի որ Մանչուրիան իր թեւարկութեան տակ կը գտնուի, Ժեհոլի մասին խօսք չէր կրնար ըլլալ։

Այդ առեններ, Խորհ. Միութեան հետ համաձայնութիւնն մըն ալ կը կնքէ չին - արեւելեան երկաթուղին Մանչուրիոյ վաճառելու մասին։

Եւ ասկէ վերջ կը սկսի գրաւումներու յաջորդական շարքը։ 1935 յունիս 28ին, վերջնագիրով մը կը պահանջէ Հօփէյն ու Շահարը, հոկտեմբերին հիւսիսային Չինացիներուն անկախութեան ցոյցեր կատարել կուտայ, 27 նոյեմբերին կը գրաւէ Ծինցին - Շանկայ երկաթուղին, դեկտ. 28ին, Շահարի եւ Հօփէյի քաղաքական խորհուրդը անկախ կառավարութիւն կը կազմէ եւ Թէհ մոնկոլ իշխանը կը հռչակէ Շահարի եւ Հօփէյի գահակալ։

Դէպքերը, սակայն, այսքանով կանգ չեն առներ։ ճափոն աշխարհակալութիւնը իր շօշափուկները կը տարածէ աւելի խորերը։ Ինքզինք կը նկատէ «երկնային առաքելութեան» մը խնդրակատարը, որ կոչում ունի դեղին ցեղերու վեհապետութիւն մը հաստատելու եւ թոյլ չտալու որ ճերմակ ցեղերը խառնուին Ասիոյ գործերուն։

ճափոն կ'ուզէ հաստատել տեսակ մը արեւելեան Մօնրոյի վարդապետութիւն, յենած իր հին կրօնական աւանդութեանց վրայ, որ մեռելներու ոգին կ'աստուածացնէր։ Այսինքն շինթոյականութիւն աւանդը կը փոխադրէ տնտեսական շահերու բնագաւառին մէջ ...

Արդ, ճափոն տիրապետութիւնը Մանչուրիոյ գրաւումը կը նկատէ միայն հանգրուան մը եւ իր բանակները կը նետէ դէպի Արտաքին Մոնկոլիա, որ կը գտնուի Խորհ. Միութեան թեւարկութեան տակ։

Վերջերս, ճափոն զինուորական գործողութիւնները ուղղուած են դէպի Ուլան - Պաթոր,—Մոնկոլիոյ մայրաքաղաքը— իբրեւ թէ հոն դիւանագիտական ներկայացուցչութիւն մը հաստատելու։ Բայց իր բուն նպատակն է զսպել Խորհ.-Միութեան ծաւալումը դէպի Ասիա եւ պայքարիլ համայնավար քարոզչութեան դէմ։ «Սահմանային» յաճախակի կռիւները, տարակոյս չկայ, օր մը, դէմ դիմաց պիտի հանեն Խորհ. Միութիւնն ու ճափոնը, եթէ հաշտութեան եզր մը չգտնուի։

Այժմ խառն յանձնախումբ մըն է կազմուած քննելու համար երկու երկիրներու սահմանային վէճերը։ Յանձնախումբի կազմութեան ժամանակ անգամ, անհամաձայնութիւններ են ծագած։ Խորհ. Միութիւնը կ'ուզէ որ յանձնախումբին մէջ մասնեն չէզոք տարրեր, իսկ ճափոն կ'առաջարկէ որ ներկայացուցիչներն ըլլան Ռուս, ճափոն եւ Մանչու։ Ի վերջոյ, Խորհ. Միութիւնը «յանուն խաղաղութեան գերագոյն շահերուն», տեղի կուտայ ճափոնական պահանջներուն։

Սակայն, համաձայնութեան այս երեւութական փորձերն անգամ, տխուր անդրադարձումներ կ'ունենան ճափոն հանրային կարծիքին՝ աւելի ճիշդ, զինուորական տարրերուն վրայ։

Փետր. 26ի դէպքերուն բուն ատաղձը կը գտնուի ճափոնի զինուորական տենչերուն եւ հակումներուն մէջ, որ սուր կերպարանք է ստացած 1936 փետր. 23ի խորհրդարանական ընտրութենէն յետոյ։

Ի՞նչ էր այդ ընտրութեանց արդիւնքը, որ բանակի երկաթադրդ զինուորականները մղեց արիւնոտ մարզանքներու։

Եւրոպական մամուլը, դժբախտաբար կցկտուր տեղեկութիւններ հաղորդեց միայն, առանց անդրադառնալու որ Ծայր. Արեւելքի մէջ նոր քաղաքականութեան մը հիմերն է որ կը դրուէին։ ճափոն վարչապետ Օքատան, որ վերջին պահուն ողջ գտնուեցաւ, Մինսէյթօ (ազատական) կուսակցութեան ներկայացուցիչն է եւ կողմնակից խաղաղ ձեւով լուծելու հարցերը։ Փետր. 23ի ընտրութիւնները եկան հաստատելու վարչապետին վարած քաղաքականութիւնը եւ տուին հետեւեալ արդիւնքները. —

Մինսէյթօ կուսակցութիւնը շահեցաւ 205 աթոռ, իսկ Սէյիւկէն (պահպանողական) 174, փոխանակ 242ի։ Շօվակէ կուսակցութիւնը (բաժնուած Սէյիւկէններէն) շահեցաւ 20, ընկերվարականներ՝ 18, Քօքիւմէն - Տօմէ՝ 15, անկախներ՝ 25, զանազաններ՝ 9, 466 աթոռի վրայ, Մինսէյթօները ձախակողմեան միւս ներկայացուցիչներուն հետ 240 ձայնով կ'ապահովեն մեծամասնութիւնը։

Պահպանողականները կոթնած բանակի երկաթադրդ զինուորականներուն՝ կը կազմակերպեն այս արիւնոտ դրուագը, կանխելու համար Մինսէյթօներու քաղաքական հաշտարար կեցուածքը։

Այսուհետեւ դէպքերը ի՞նչ ընթացք կրնան ստանալ եւ ճափոն որքա՞ն հնարաւորութիւն ու տրամադրութիւն ունի բացայայտ պատերազմի դաշտ նետուելու, այդ ցոյց պիտի տան յետագայ անցուդարձերը։

Ցեղերու օրրան քնաթաթախ Ասիան է որ կ'արթննայ... Եւ խաղը կրակին հետ, տակաւին չէ դադրած։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Ի ՊԱՏԻՒ ՖՐԱՆՑ ՎԵՐՖԵԼԻ

—o—

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք, փետր. 27ի ընթրիքին առթիւ ֆրանսերէն ճառ մը կարդաց Գ. Լ. Կէրտան (Կիւմիւշկէրտան), ի դիմաց մշակութային Միութեանց։ Ահաւասիկ այդ գեղեցիկ ճառին թարգմանութիւնը.—

Հոլանտացի բարեկամէ մըն էր, որ առաջին անգամ ձեր գիրքին խօսքը լսեցի։ Իր բնագրին մէջ կարդացած էր զայն եւ ինծի կ'ըսէր.

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ այդչափ դիւցազնական մեծութեան ընդունակ ցեղի մը կը վերաբերիս եւ ինծի բան մը չես ըսեր այդ մասին։

Ես որ վարժուած եմ տեսնելու որ օտար վիպասան մը, Արեւելքի գործերուն վրայ խօսած ժամանակ, աշխարհակալ Թուրքին պանծացումը ընէ եւ անոր զոհերը նախատէ, կը խոստովանիմ որ ապշահար մնացի եւ ձեր անունը կրկնել տուի, որպէսզի բնաւ չմոռնամ։

Երբ որ ձեր գիրքը անգլիերէնի թարգմանուեցաւ, անմիջապէս ձեռք բերի եւ կարդացի։ Ձեզի նկատմամբ ունեցած երախտագիտութիւնս խանդավառութեան փոխուեցաւ։ Ձեր քննադատներէն մին «Մուսա լերան քառասուն օրերը» Իլիականին եւ Ոդիսականին նմանցուցած է, ուրիշ մը՝ «Պատերազմ եւ Խաղաղութիւն»ին։ Ամէն պարագայի մէջ, ոչ մին եւ ոչ միւսը սխալած է, որովհետեւ ձեր գիրքը դիւցազներգութիւն մըն է որուն մէջ վսեմէն անբաժան է մեղմ մարդկայինը։ Բայց, Հոմերոսի եւ Թոլսթոյի գործին հակառակ, անոնց արժանաւոր մրցակիցը իբր հերոս ընտրած է ոչ թէ իր ժողովուրդը, այլ ան որ երկրագունդիս բոլոր ժողովուրդներուն մէջէն, ամէնէն տաժանելի գողգոթան ապրած է։

Անշուշտ մենք շատ բազմաթիւ բարեկամներ ունեցած ենք, մանաւանդ Ֆրանսա, գրական, հոգեւորական եւ քաղաքական շրջանակներուն մէջ, եւ անոնց համար անսահման երախտագիտութիւն մը կը տածենք, բայց համոզուած են անոնք որ ձեզի պէս հասկցած են Հայերուն բուն դիմագիծը։ Ձերինին պէս մեծ հոգի մը պէտք էր որ մեր անսալ, երբեմն անճարակ եւ ինքզինքը արժեցնելու անկարող ժողովուրդին ետին երեւան բերէր անընկճելի կարողութիւնները ցեղի մը, որ դարերով ճնշումի ենթարկուած ըլլալուն հակառակ, իր հայրենի հողին, կրօնքին եւ իր նախահայրերուն առաքինութեանց համար պահած է այնպիսի սէր մը որ յարգանք կը պարտադրէ։

Դուք չէք խաբուած Թուրքին արտաքին ճխարակէն, որուն հմայքէն տարուած կարգ մը մակերեսային վիպասաններ անսահման գովեստներ հիւսած են։ Ձեր յստակատեսութեան մէջ ուրիշ ապացոյց է այն իրողութիւնը որ չէք ինկած այնքան ուրիշներու յատուկ սխալի մէջ։ Դուք չէք շփոթած Արեւելքի հրաշագեղ տեսարաններուն բանաստեղծութիւնը եւ իր լոյսին թափանցիկութիւնը անոնց հետ որ բարբարոս Ասիոյ խորերէն գալով, այս յուռթի հողերուն վրայ տարածած են իրենց տիրապետութիւնը։

Դեռ շատ Հայեր ձեր գիրքը չեն կարդացած։ Հայերէն թարգմանութիւնը, որ նոր լոյս տեսաւ, եւ Ֆրանսերէնը, որ մօտերս պիտի հրատարակուի, իրենց առիթ պիտի տան խանդավառուելու պատմութեամբը այն բուռ մը հերոսներու որոնք, Մուսա լեռին վրայ ապաստանած կռուեցան, մինչեւ որ Ֆրանսական մարտանաւերը իրենց օգնութեան հասան։ Պիտի ծանօթանան ձեր հերոսին, Բագրատեանի, առնական դէմքին, որ մեր ցեղին նկարագրին կատարեալ մարմնացումն է, արտաշուքը Սմբատին, որ իր պատանեկան աղուոր մարմնին մէջ կը միացնէ Ֆրանսական եւ հայկական բարեմասնութիւնները, ոգանչելի Տէր Հայկազունին, որ արժանի յաջորդն է մեր ազգային եկեղեցւոյն նահատակներուն, դիւցազնական Իսկուհիին եւ այնչափ ուրիշ պարզ ու դաժան ճակատներու որոնք վարպետի ձեռքով պատկերացուած են։

Դուք մեր երախտագիտութեան արժանի էք, ոչ միայն անոր համար որ մեզ նկարագրեցիք այնպէս ինչպէս որ ենք իրօք, այլ անոր համար որ պատեհութիւն կ'ընծայէք մեր ազգ, որոնք անիրաւ դէպքերու հետեւանքով օտար երկիրներու տակ ծնած ու կը մեծնան, ճանչնալ իրենց ժամանակակից պատմութեան ամէնէն հերոսական դրուագներէն մին եւ այդչափ հերոսներ եւ նահատակներ տալու կարող ցեղի մը պատկանելու հպարտութիւնը վայելել։ Ձեր հրաշալի տաղանդը սա հրաշքն ալ գործեց որ հայկական դատին համակիր դարձուց Ֆրանսացի հռչակաւոր գրագէտ մը որ, իր վէպերէն մէկուն մէջ, համարձակեցաւ սա անհեթեթութիւնը մէջտեղ նետելու թէ Հայերն էին որ Թուրքերը կը ջարդէին եւ որ հիմա իրեն պատիւ կը համարի ձեր գործին Ֆրանսերէն թարգմանութեան յառաջաբանը գրելու։

Մեզ՝ Ֆրանսայի Հայերուս համար, որ այնքան հաւատարմօրէն կապուած ենք մեր մեծ հայրենիքին եւ այն ազնիւ երկրին որ մեզ հիւրընկալած է, հաճոյք մըն է նաեւ տեսնել որ մեր ժողովուրդը ներկայացնելու համար ընտրած էք այն դէպքը որ լաւագոյն կերպով կը պատկերացնէ ֆրանքօ-հայկական անլուծելի բարեկամութիւնը։ Այս իրիկուն, մեր մէջ ներկայութիւնը կը վայելենք մեր ամէնէն հաւատարիմ Ֆրանսացի բարեկամներէն ոմանց, Գ. Մութէի՝ Հայոց վաղեմի բարեկամին եւ հայ գաղթականներու նախախնամութեան, հրամանատար Գընուա տ'Ազիի, որ Մուսա տաղի հերոսներուն ազատարարներէն մին է, մեր հաւատարիմ բարեկամներուն՝ Տէր եւ Տիկին Փանի, նոր ապացոյց մը չէ՞ որ Հայոց ոչ դժբախտութեան եւ ոչ ալ ուրախութեան հանդէպ կարգ մը վեհանձն Ֆրանսացիներ անտարբեր չեն մնար։

Թող թոյլ տրուի ինծ նաեւ մեր յարգանքը մատուցանելու այնքան դիւրահաղորդ, այնքան յանկուցիչ եւ այնքան ալ դժբախտ աւստրիացի ժողովուրդին, որուն ամէնէն նշանաւոր զաւակներէն մին էք, եւ մեր մեծարանքը ընծայելու ազնուաշնորհ ընկերուհւոյն զոր ձեզի հետ հիւրասիրելու բախտը ունինք. որովհետեւ ես վստահ եմ որ ան ալ իրաւունքներ ունի մեր երախտագիտութեան։ Երբ մարդ իր գրքին մէջ վեհանձնութեան այնքան ապացոյցներ կուտայ, ըսել է թէ իր ընտանեկան յարկին մէջ մէկը ունի որ իր զգացումներուն ազնուութիւն կ'արծարծէ։

Եթէ հզօր ժողովուրդ մը հռչակուած ըլլայինք, ան ձեզ պսակներով եւ շքանշաններով կը ծածկէր, ձեր անունը կուտար իր մայրաքաղաքին ամէնէն գեղեցիկ ծառուղիներէն մէկուն, ձեր արձանը կը կանգնէր։ Աւա՜ղ, մենք առնուազն ոչ մէկը կրնանք ընել։ Բայց ատոր փոխարէն մենք ձեզի կը նուիրենք մեր սէրը, եւ այդ սէրը, կրնամ ձեզ ապահովել, սերունդէ սերունդ պիտի փոխանցուի եւ ձեր անունը յաւէտ դրոշմուած պիտի մնայ Հայերու սրտին մէջ, իրենց պատմութեան ամէնէն մեծ հերոսներուն անուան քով։

Լ. ԿԵՐՏԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»

Հայերու վիճակը Եթովպիոյ մէջ

—•—

Ատտիս - Աբեբայէն կը գրեն «Ազդարարի», փետր. 8 թուականով.—

Ատիս Աբէպայի մէջ եւ շրջաններ ը բնակող Հայերու վիճակը լաւ է։ Մենք կը զբաղինք մեր անձնական գործերով։ Պատերազմի վայրերը շատ հեռու են մեզմէ։ Շաբաթը չորս օր շոգեկառք կուգայ Ճիպութիէն։

Ծնունդի յաջորդ կիրակի օրը, հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ ըրինք մեր գաղութի բարերար եւ Ս. Գէորգ հայկական փառաւոր եկեղեցին շինող Գ. Միհրան Մուրատեանի հանգուցեալ հօր՝ Գէորգ Մուրատեանի յիշատակին։

Անցեալ շաբաթ օր ունեցանք նմանը չտեսնուած փառաւոր վիճակահանութիւն մը, ի նպաստ եթովպական Կ. Խաչին։ Կազմակերպիչն ու նախագահն էր Ֆրանս. յարգելի դեսպան Գ. Պօտառ։ Վիճակահանութեան դրուած էր նոր ինքնաշարժ մը։ Իւրաքանչիւր տոմսակ կ'արժէր տասը թալէր։ (1 անգլ. ոսկին 13 թալէր է այսօր)։

Մենք Հայերս, ի նշան երախտագիտութեան հանդէպ Եթովպիոյ որ սիրով ընդունած է մեզ իր հողին վրայ, բերինք մեր աջակցութիւնը, հետեւեալ կերպով.—

1. Մեր փափկասուն հայ օրիորդներու մասնախումբը ոչ միայն տրամադրած էր 20 խոշոր ձեռագործներ, այլ եւ եկած էր անձամբ հանդէսին օգնելու։

2. Միրուած նկարիչ Գ. Հայկ Երզնկացեան սրտաբուխ շարժումով մը նուիրեց երեք իւղաներկ խոշոր պատկերներ, հիանալի գործեր.

Ա.— Ասալ մը (Հապէշ անապատական ցեղ) յովազ մը կը սպաննէ։

Բ.— Կալլա կին մը (տեղացի) շուկային մէջ։

Գ.— Երիտասարդութիւնը որ շուտով կ'անցնի։

Հանդէսին ներկայ էր Ն. Վ. Հայլէ Սէլասիէի կայսեր երկրորդ որդին՝ Մաքօնէն։ Իսկ Ն. Վ. Թագուհի Մանան իշխան մը ղրկած էր իբրեւ ներկայացուցիչ։ Ներկայ էին նաեւ բազմաթիւ պաշտօնականներ, նախարարներ, Ֆրանսական դեսպանը իր տիկնոջ հետ, Ֆրանս. դեսպանատան պաշտօնեաներ իրենց տիկիններով, եւրոպական դեսպաններ իրենց ընտանիքներով, Թուրք եւ ճափոնական գործակատարները իրենց պաշտօնեաներով, եւրոպական գաղութներէն, Հայոց, Յոյն, Հնդիկ եւն., ամէն ցեղէ երեւելիներ, ինչպէս նաեւ Գ. Մաթիկ Գէորգով, գաղութի ժողովի նախագահը, եւ տեղւոյս բարերարը, որ շինեց մեծ ու փառաւոր ազգային վարժարանը։

Վիճակահանութիւնը վերջանալէ յետոյ, աճուրդի դրին Հայերուն կողմէ տրուած նուէրները, որոնք մեծապէս գնահատուեցան ներկայ հանդիսականներէն։ Կարելի չէ նկարագրել իւրաքանչիւր անհատի խանդավառ գնումը։ Ձեռքէ ձեռք խլեցին աճուրդի դրուած նիւթերը եւ կրկին ու կրկին վերադարձուցին իրենց գնածները, որ դարձեալ աճուրդի դրուին։ Եղաւ որ գնուած եւ վճարուած մէկ պատկերը ինը անգամ աճուրդի դրուի, եւ ինը անգամ վճարուի։ Քանի մը օրինակ միայն յիշեմ։

Ն. Վ. Թագուհի Մանանի փոխանորդ իշխանը բարձ մը գնեց 1000 թալէրի, վճարեց գինը եւ վերադարձուց բարձը, որ կրկին գնեն աճուրդի։

Թիւ 2 իւղանկարը երկու անգամ դրուեցաւ աճուրդի, ուրեմն երկու անգամ գինը վճարուեցաւ։

Թիւ երեք պատկերը ինը անգամ աճուրդի դրուեցաւ, գնողները գինը վճարեցին եւ ետ տուին։

Ֆրանս. դեսպանը 1000 թալէրի զանազան նիւթեր գնեց, Գ. Մաթիկ Գէորգով՝ 800 թալէրի։

Կը կրկնեմ թէ անկարելի է նկարագրել իւրաքանչիւր անհատի խանդավառ գնումը։

Հայերու տուած նուէրները ունեցան հետեւեալ արդիւնքը.—

1. Հայ Օրիորդաց Միութեան տուած 20 մեծ կտոր ձեռագործները՝ 5000 թալէր, 2. Գ. Հայկ Երզնկացեանի 3 իւղաներկ պատկերները՝ 1055։ Գումար՝ 7155 թալէր։

Իսկ հանդէսին ընդհանուր եւ զուտ արդիւնքը եղած է 12.000 թալէր։

Ասկէ առաջ ալ Հայերս երկու անգամ հանգանակութիւն ըրինք Եթովպական Կ. Խաչին համար, ընդամէնը 10.000 թալէր տրամադրելով։ Այս գումարը միայն Ատիս Աբէպայի Հայ գաղութն է որ տուաւ։ Տիրէ Տաւայի հայ գաղութն ալ տուած է։ Եթէ երկարատեւ տագնապի մէջ չըլլէինք, տասնապատիկ աւելի գումար կուտայինք Եթովպիոյ Կ. Խաչին։

Ահա թէ ինչու Եթովպացիները կը սիրեն Հայերս։

Օրիորդաց Միութեան բոլոր անդամները Եթովպիա ծնած, մեծցած եւ մեր ազգ. վարժարանէն ընթացաւարտ եղած են։ Բացի Տիկ. Հիրմիւզէն, որ Միութեան Նախագահն է եւ Պոլսէն եկած։

Պուլկարիոյ ԹՈՒՐՔ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Ճումհիւրիէթի երեսփոխան խմբագրապետ Եունուս Նատի դժգոհ կը թուի այս խորագիրով խմբագրականի մը մէջ.—

Հարեւան Պուլկարիա կը շարունակէ իր գէշ վերաբերումը, իր հողին վրայ բնակող Թուրք փոքրամասնութեան հանդէպ։ Ի մէջ այլոց, ձեւերով կառավարութիւնը կը միջամտէ Թուրք համայնական կեանքին, 20րդ դարու քաղաքակրթութեան խիղճը բզքտելու բնոյթն ունի։ Կառավարութիւնը ինքը կ'ընտրէ ու կը գործածէ միւֆթի կոչուած մարդիկը, որոնք համայնքին կողմէ ընտրուելու են։ Միւս կողմէ գործնապէս ջնջուած է Թուրք փոքրամասնութեան իրաւունքը՝ իր դպրոցները իր ազգային մշակոյթին համաձայն վարելու։ Ցեալ կառավարութիւնը փոքրամասնութեանց գլխուն փաթթած է կարգ մը մարդիկ եւ անոնց միջոցաւ կը հալածէ Թուրքիոյ հանրապետական վարչաձեւին դէմ։

Պուլկարիա չի կրնար ըսել թէ այդ Թուրքերը իր հպատակներն են եւ հետեւաբար իրաւունք չունինք խառնուելու իր ներքին գործերուն։ Մարդկայնական զգացումէ մեկնելով իրաւունք ունինք լաւ աչքով չդիտելու Թուրք փոքրամասնութեան հանդէպ ցոյց տրուած վերաբերումը։ Եթէ այդ գէշ ընթացքը ցոյց տրուէր ոչ թէ Պուլկարիոյ մէջ եւ ցեղակից Թուրքերու հանդէպ, այլ աւելի հեռու երկրի մը մէջ եւ ուրիշ մարդոց հանդէպ, մենք նորէն նոյն առարկութեան ձայնը պիտի բարձրացնէինք։

Մնաց որ, միջազգային դաշնագրերու որոշ տրամադրութիւնները երբեք չեն թոյլատրեր Պուլկարիոյ այս ընթացքը։ Համաձայն այդ տրամադրութեանց, պուլկար կառավարութիւնը իրաւունք չունի միջամտելու փոքրամասնութեանց կրօնական գործերուն, ինչպէս նաեւ տակնուվրայ ընելու անոնց ազգային մշակոյթի գործերը։ Փոքրամասնութեանց դպրոցները անշուշտ կը գտնուին պուլկար պետական հսկողութեան տակ, բայց այս հսկողութիւնը չի կրնար այնքան առաջ տարուիլ որ խաթարէ թէ փոքրամասնութեանց մարդկայնական կանոնները եւ թէ անոնց մշակութային զարգացումը որ երաշխաւորուած է [illegible] Պուլկարիոյ միջազգային յանձնառութեամբ։

Պուլկարիա չի կրնար ըսել,— ի՞նչ ընեմ, ահա Թուրք համայնքը, ահա ալ նոր միւֆթիութիւնը։ Այդ կազմակերպութիւնը կը վարէ համայնքը։ Եթէ գէշ կը վարէ, ի՞նչ ընեմ ես։

Մենք լաւ գիտենք որ ինքը պուլկար կառավարութիւնը կը կազմէ միւֆթիութեան պաշտօնէութիւնը եւ անոր գլուխը կը բերէ կարգ մը անբարոյական աւազակներ ու անոնց միջոցաւ կը կացնահարէ Թուրք փոքրամասնութեանց թէ նիւթական, թէ բարոյական կեանքը։

Ըստ օրինի, Թուրք համայնքին կողմէ կատարեալ ազատութեամբ ընտրուած ազգային մարմիններն են որ պիտի վարեն թրքական դպրոցները մինչդեռ պուլկար կառավարութիւնը պայման դրած է որ դպրոցական գիրքերը նախ վաւերացուին միւֆթիութեան կողմէ։ Իսկ միւֆթին կառավարութենէն նշանակուած ըլլալով իր էֆէնտիներուն ուզածէն տարբեր բան մը չըներ։ Այս ձեւով, կառավարութիւնը ջնջած է Թուրքերէն նոր տառերով դասաւանդութիւնը եւ անոր տեղ հաստատած է արաբերէն տառերով գրուած գիրքերը։

Պուլկարիա Եուկոսլաւիայէն արտօնութիւն ուզած է պուլկարական գիրքեր եւ թերթեր ղրկելու Մակեդոնիա, իսկ ասդին կ'ելլէ Թուրք համայնքին նիւթական ու բարոյական գոյութեան դէմ։ Ասիկա հակասութիւն չէ՞։

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

ԱՆԺԷՆ. (Ցաղաղած). — Անցեալ կիրակի Անժէնի քաղաքապետարանի հանդիսասրահին մէջ տեղի ունեցաւ Ֆրանս. Կապոյտ Խաչի Անժէնի մասնաճիւղին տարեկան հանդէսը։

Այս երկրորդ տարին է, որ Կ. Խաչը հանդէսը տեղի կ'ունենայ այնքան մեծ եւ ընտրեալ բազմութեան մը առջեւ։ Այս տարուան հանդէսը աչքի կը զարնէր մանաւանդ անոր համար որ հոն ժամադիր եղած էին գաղութին բոլոր հոսանքներու ներկայացուցիչները, համազգային համերաշխութեան գեղեցիկ օրինակը տալով։ Փարիզէն եւ արուարձաններէն ալ բազմաթիւ հիւրեր եկած էին։

Հանդէսը բացաւ մասնաճիւղի ատենապետուհի Օր. Ֆլորա Անահիտ, որ ըսաւ թէ Ֆ. Կ. Խաչի Անժէնի մասնաճիւղը իր 4րդ տարին թեւակոխած է արդէն։ Կ. Խաչի նպատակն է ըստ ով օգնել հիւանդին ու գրկեալին եւ պահպանել նոր սերունդը օտարութեան ճիրաններէն, հաւատարմօրէն գործադրած են ծրագրին բոլոր կէտերը, օգնութեան ձեռք կարկառելով ամէն անոնց որոնք դիմած են անոր։

«Ամէն ջանք թափած ենք ծնողներուն հետ համերաշխօրէն՝ դէթ մեր անմիջական շրջանակի նորահաս սերունդը մեծցնելու համար իբրեւ գիտակից Հայ եւ այդ նպատակով է որ 1934 ապրիլ 14ին հիմը դրինք մեր Ցանուհիներու «Առաջ» Միութեան՝ 14—8—19 տարեկաններու համար։ Շնորհիւ թափուած անդուլ ջանքերուն, ծիլերը կը տեսնենք արդէն։ Մատաղ հոգիներու մէջ Հայ ըլլալու եւ Հայ ապրելու գիտակցութիւնը յաջողած պատճառ կ'ունենայ եւ անհուն ուրախութիւն կը զգանք ատոր համար. Անցեալ ամառ 7—12 տարեկան 35 փոքրիկներ մէկ ամիս օդափոխութեան տարուեցան Նիսի արեւաշաղ ծովափը Նոյնը պիտի շարունակուի ամէն տարի։

Վերջացնելով, Օր. Ֆլորա Անահիտ շնորհակալութիւն յայտնեց քաղաքապետ եւ երեսփոխան Պ. Փաթնոթր ձեռնարկի եւ Տիկնոջ, որ հանդէսին նախագահութիւնը ստանձնած էին, ինչպէս նաեւ Մոնմորանսիի քաղաքապետին, Անժէնի եւ Մոնմորանսիի ոստիկանապետներուն եւ կրօնապետներուն, որոնք գնահատանքի եւ յարգանքի անկեղծ խօսքեր ուղղած էին։

Սփիւռ-Կոմիտաս երգչախումբը, Պ. Արա Պարթեւեանի ղեկավարութեամբ երգեց քանի մը խմբերգներ, որմէ վերջ «Առաջ» Ցանուհիներու Միութեան կողմէ Օր. Արուսեակ Ձէյթունեան կարդաց գեղեցիկ ուղերձ մը. «Մենք՝ արմատախիլ սերունդին փունջ մը Հայուհիներս շատ բան կը պարտինք Ֆ. Կ. Խաչի Անժէնի մասնաճիւղին, մանաւանդ անոր հիմնադիր ատենապետուհի Օր. Ֆլորային որ կ'առաջնորդէ մեզ, հեղինակութեամբ կը վարէ մեր ժողովները, ամէն պատեհ առիթի ճանչցնելով մեզ մեր ցեղին բարձրութիւններն ու առաքինութիւնները, նաեւ մեր անզուգական հայ լեզուին գեղեցկութիւնները։ Մենք հրապարակաւ կը խոստանանք բոլորովին նուիրուիլ ազգ. գաղթական գործին։

Պ. Ս. Տէր Թովմասեան իր բանախօսութեամբ անդրադարձաւ քաղաքական ներկայ կացութեան, որուն վրայ հրաւիրեց հայ ժողովուրդի ուշադրութիւնը։ Ցեղոյ բացատրեց Կ. Խաչի դերը մեր հանրային կեանքին մէջ։ Մասնաւորապէս շեշտեց համերաշխութեան այն գեղեցիկ ժէթը՝ զոր Անժէնի Հայերը ի յայտ բերած էին նոյն օրը եւ բաղձանք յայտնեց որ համերաշխական ոգին վարակիչ ըլլայ ընդհանուր հայութեան մէջ։

Պ.Ս. Սասունի ֆրանսերէն բանախօսութեամբ մը բացատրեց Վարդանանց տօնին իմաստը եւ ֆրանսեւ հայ բարեկամութեան կարեւորութիւնը։

Գեղարուեստական բաժինը շատ ճոխ էր։ Տիկ. Արմէնուհի Գեւոնեան ծափերու մէջ երգեց երեք կտոր՝ Տարօնի ժողովրդական երգեր։ Օր. Օսմանեան շնորհալի արտասանութիւններ ըրաւ Թումանեանէն եւ Վարուժանէն։ Դաշնակի վրայ նուագեց սանուհիներէն Օր. Մայտա Մարգարեան։ Իսկ Օր. Մայտա Պապօնեան մեծ տաղանդով ջութակի վրայ նուագեց երկու կտոր՝ Վիեոմփէլ եւ Տրոմլայլ։ Դաշնակի վրայ իրեն կ'ընկերանար քոյրը՝ Օր. Ա. Պապօնեան։ Արտասանութիւններ ըրին Օր. Ի. Պագիկեան, Պ. Շ. Սէմէրճեան (ֆրանսերէն) եւ փոքրիկն Միրայր Բաբերեան։

Խումբ մը սիրողներ ներկայացուցին Ա. Աճէմեանի «Ել» մի աղօթի - րը»։ Օր. Օսմանեանի խաղը ուշագրաւ էր։

Սան-սանուհիներու կողմէ ներկայացուեցաւ «Աւարայրի արծիւին վերջին արարուածը։ Կը մասնակցէին Օր.Ներ Այտաղճահրէճեան, Ակուսեան, Սօնա Ջէյթունեան, Էմմանուէլեան, Պ. Պ. Ցար. Տաշտեան, Շահան Սէփէրեան, Արամիկ Սարգիսեան եւ Արման Կիւլպօյեան։ Օր. Զահրէճեան շնորհալի կերպով անձնաւորեց Շուշանիկի դերը։ Միւս փոքրիկ դերակատարներն ալ իրենց լաւագոյնը ըրին։

Մասնաւոր գնահատութեամբ պէտք է յիշել Տիկին Հերմինէ Բաբերեանը, որուն ջանքերուն եւ անձնուրութեան շնորհիւ նոյնքան յաջող ներկայացուեցաւ Վարդանանցը։ Ինքն է որ սորվեցուցած էր դերերը եւ կը վարէր բեմը։

Հանդէսէն վերջ սկսաւ պարերը, որոնք շարունակուեցան ցուարթ մթնոլորտի մը մէջ, մինչեւ կէս գիշեր։

Անժէնցիները անձկութեամբ պիտի սպասեն ամէն տարի Ֆ. Կ. Խաչի հանդէսին։

Շրջուն Թղթակից

ՍՈՒՐԻՈՅ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Արգահական ամսաթերթ մը, «Էէ Կէփ», խօսելով Սուրիոյ վերջին դէպքերուն վրայ, անոնց պատասխանատու կը հռչակէ բրիտանական ալ-հակալութիւնը եւ հրէական ազդեցութիւնը եւ կը յիշէ հետեւեալ իրողութիւնները.—

1919 նոյեմբեր).— Կուրօ մարզպան կը նշանակուի։

1920 (մարտ).— Անգլիոյ դրդումով Սուրիոյ թագաւոր կը հռչակուի էմիր Ֆէյսալը։ Ցուցուրքէն ըսկսեալ՝ արդէն զանազան խաղեր կը կատարուէին Ֆրանսացիները քշելու համար Սուրիայէն։ Անգլիացիները Ֆրանսական բանակին դէմ կը հանեն, էմիր էլ Ադմի առաջնորդութեամբ, այն արաբ մարտիկները, զորս Լօրէնս օգտագործած էր 1914—1918ին Թուրքերու դէմ։

1920 (յուլիս).— Մեսալունի ճակատամարտը։ Կուրօյի զինուորները յաղթանակը կը տանին եւ էմիր Էյիմը կը սպաննուի։ Բրիտանական ծրագիրը ջուրը կ'իյնայ։ Ֆէյսալ կը փախի։

1921—22—23.—Պատերազմ ընդմէջ Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի (այս պատերազմը գաղտնի պահուեցաւ մեր ժողովուրդէն)։ Անգլիացիները, որ կ'ուզէին տիրանալ Մուսուլի քարիւղին, Մուսթաֆա Քէմալին ձեռք զանազան զէնքեր կը լարեն, համոզելու համար որ Մուսուլը իրենց թողու եւ փոխարէն առնայ Կիլիկիան՝ յարձակելով Ֆրանսացիներուն վրայ, վստահեցնելով զայն որ իրենք ուժ պիտի տան Թուրքերուն՝ դիւանագիտական պատերազմի մը ընթացքին՝ Փարիզի մէջ։ Եւ տեղի կ'ունենան կատաղի յարձակումներ, Թուրքերու կողմէ, Կիլիկիոյ մէջ։ Ֆրանսացիները հակայարձակման կը սկսին եւ կը յաղթեն։ Սակայն ահա Փարիզէն հրաման կու գայ պարպել Կիլիկիան եւ մեր ունեցած ամբողջ ռազմանիւթը թողուլ Թուրքերուն։ Ֆրանսայի հրամանատարը կը մերժէ հնազանդիլ տրուած հրահանգին։ Անմիջապէս պաշտօնանկ կ'ըլլայ եւ կը կանչուի Փարիզ։ Եւ ահա «դիւանագիտական» առաքելութեամբ մը Ֆրանքլէն Պուլյոն կը ղրկուի Էնկիւրի։ Ֆրանսա Կիլիկիան կը յանձնէ Թուրքերուն։ Ահա ձեզի հայրենադաւութեան փաստ մը, կատարուած Փուանքարէի, Պէրթըլոյի, Ֆրանքլէն-Պուլյոնի եւ ընկերութեան կողմէ, գործակալներ Անգլիոյ։ Այս շրջանին (1921—22), ապստամբութեան առաջին շարժում մը Ճէպէլ Տրիւզի մէջ (անգլիական Անդրյորդանանի սահմանին վրայ), ղեկավարութեամբ Սուլթան Աթրաշի, օժանդակութեամբ Անգլիացւոց։ Կատաղի կռիւներէ վերջ (յուլիս, օգոստոս, հոկտեմբեր 1922) խաղաղութիւնը կը վերահաստատուի։

1923—1924.— Վէյկան մարզպան։

1924 (դեկտեմբեր).—Սարայ մարզպան։ Սարայ կատարելապէս տեղեակ էր անգլիական սադրանքներուն։ Անգլիացիները եւս տեղեակ էին Սարայի տեսակէտներուն, ահա թէ ինչու կատաղի թշնամութիւն մը ցոյց տուին Սարայի։

1925 (յուլիս— օգոստոս).— Ապստամբութիւն Ճէպէլ Տրիւզի մէջ։ Անգլիացիները կ'օգտուին Ճէպէլ-Տրիւզի կառավարիչին հարիւրապետ Քարպիլէի բացակայութենէն եւ վերստին ըմբոստութեան կը մղեն Սուլթան Աթրաշը։ (Հարիւրապետ Քարպիլէ ուշի ուշով կը հետեւէր Սուլթան Աթրաշի շարժումներուն, նոյն իսկ պահ մը յաջողած էր դրսեւել անոր համակրանքը ու հաշտեցնել ֆրանսական քաղաքականութեան հետ)։ Սուլթան Աթրաշ, վերստին գործի դառնալով Անգլիացիներուն, ըմբոստութեան կը մղէ ամբողջ Ճէպէլ-Տրիւզը, ու բրիտանական ռազմանիւթով եւ ուսուցում զօրացած՝ կրակի մէջ կը մղէ Միջոյի եւ Նորմանի ջոկատները։ Քիչ վերջ անգլիացի սպաներ կ'անցնին սահմանը եւ կը լուսանկարեն Ֆրանսացիներուն դիակները։ Սուէյտա (Ճէպէլ-Տրիւզի մէջ) կը պաշարուի։

1925 (սեպտեմբեր — հոկտեմբեր).—Կամըլէն ջոկատները օգնութեան կը հասնին եւ կը խորտակեն Սուէյտայի պաշարման շղթան. Սակայն սարսափելի ըմբոստութիւն մը կը պայթի Դամասկոսի մէջ, ուր անգլիացի հիւպատոսը բացէ ի բաց քաղաքին երեւելիներուն կը թելադրէ անգլիական հոգատարութիւն պահանջել։ Սարայ եւ Կամըլէն կը զսպեն անգլիական խռովութիւնը։

1925 (նոյեմբեր).— Սարայ ետ կը կանչուի, Անգլիոյ պահանջումով։

1925 (նոյեմբեր) — 1926 (սեպտեմբեր). — Մարզպան՝ կը նշանակուի Ժուվընել, յետոյ Փօնսօ։

1931—33, ճիշդ Թուականները չենք գիտեր, Սուրիայէն եւ Լիբանանէն, Ճէպէլ Սինճարի մէջ, Ճէպէլ-Տրիւզի սահմանին վրայ, Պէյրութի մօտիկ կարեւոր հողամասեր տրուեցան Անգլիացիներուն, բոլորովին գաղտնի համաձայնութեամբ։ (Կարդալ Կէփի մէջ, 5 Յուլիս 1934)։

Այդ հողամասերը ապահովաբար քարիւղ կը պարունակեն։ Սարայ, երբ իբրեւ մարզպան տակաւին Պէյրութ կը գտնուէր, ուժգնութեամբ քննադատած էր այդ հողամասերը Անգլիոյ զիջելու ծրագիրը։

Սուրիոյ ներկայ խռովութիւնները շարունակութիւնը կը կազմեն այս ամէնուն, զոր կը ծրագրեն, կը վարեն, Ալլենպի ու Սէոնը։

Անգլիացիները կ'ուզեն այս խռովութիւններով ձանձրացնել Ֆրանսան որ իրենց թողու Սուրիան, իբրեւ կարեւոր հանգրուան մը Հնդկաստանի ճամբաներուն վրայ եւ իբրեւ կայան մը Մուսուլի քարիւղի ճամբաներուն։ Իսկ Հրեաները լծուած են այդ խռովութեանց արծարծումին, Արաբներուն ուշադրութիւնը շեղելու Պաղեստինէն։ Բայց Ֆրանսացիներուն վրայ պարտականութիւն կ'իյնայ անխնայ զսպել այս խռովութիւնները, ջախջախել պատասխանատու Անգլիացւոց եւ Հրեաներու խռովութեանց փորձերը, փակել Սուրիոյ եւ Լիբանանի դրամատունը, զոր հաստատեց բրիտանական-հրէական դրամագլուխը՝ Ֆրանսայի հոգատարութիւնը ընդունած օրն իսկ։

Պ. Լ. ԿԷՐՏԱՆԻ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՐԱԶԻԼԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

Փետր. 26, չորեքշաբթի իրիկունը, Ֆրանսեւամերիկեան Կոմիտէին Ամերիկեան ուսումնասիրութեանց կաճառին կազմակերպած ճաշկերոյթէն վերջ, որուն կը նախագահէր Պրազիլիոյ Փարիզի դեսպան Պ. Տը Սուզա Տանթաս, իր կողքին ունենալով Պրազիլիոյ ֆրանսական գնապանը՝ Մ. Էրմիթ, Պ. Լ. Կէրտան խօսած է Պրազիլիոյ մշակութային շարժման եւ այդ երկրին մէջ ֆրանսական փորձառութեանց կարելիութեանց մասին։ Պ. Կէրտանէ վերջ խօսած են պետական ճարտարապետ Պ. Ակալ, որ Պրազիլիայէն նոր վերադարձած է Ռիօ տը Ժանէյրոյի բարեզարդման նոր յատակագիծը պատրաստելէ վերջ, Մ. Ֆէլէ, փոխ-նախագահ Ինիօն Փարիզէն դրամատան, եւ Մ. Ալէկս, եւ Ֆրանսի վարիչ անօրէն։ Պ. Կէրտանի բանախօսութիւնը մեծ յաջողութիւն ունեցած է։ Ներկայ եղած են դիւանագէտներ, պետական խորհուրդի անդամներ, իրաւագիտական վարժարանի ուսուցիչներ եւ Ֆրանսական ազնուականութեան բազմաթիւ ներկայացուցիչներ։

** Պ. Կէրտան, որ Պրազիլիա գնաց անցեալ ամառ, մօտ ատենէն ձեռք առ փառքի մէջ պիտի հրատարակէ յօդուածաշարք մը իր ուղեւորութեան մասին։

Տեղեկատու.

ՄԱՄՈՒԼ

Ի՞ՆՉ ՊԷՏՔ ԷՐ ԸՆԵԼ ԵՒ ՉԸՐԻՆ

Ամսէ մը ի վեր սուր պայքար մը կը մղուի յունահայ գաղութին մէջ, Նանսէնեան Ապաստանի բաշխման առթիւ։ Սելանիկի Հորիզոնը հետեւեալ վերլուծումները կ'ընէ այս մասին, խմբագրականի մը մէջ (26 փետր.)։

— «Տարիներէ ի վեր պառակտուած է մեր համայնքը։ Կան երկու ճակատներ։ Չէզոք, իրապէս բանի չեկողներ եւ կողմ չբռնող մարդ չէք կրնար գտնել։ Այս պառակտումը ծաւալած է նաեւ արուարձաններու մէջ։ Ժողովրդական զանգուածն ալ վարակուած է ատով։ Մէկ մասը կեցած է Թաղ. Խորհուրդի եւ Դաշնակցութեան կողքին, միւս մասը՝ Բարեգործականի եւ ռամկավարներու հետն է։ Աւելի կամ վատ՝ այս է կացութիւնը, այս է իրականութիւնը։

Արդ, այս կացութեան մէջ, միջազգային մարմին մը, Ժընեւէն, 140 000 դրախմի կը յատկացնէ Նոր Ցուցասատանի չքաւոր հայ արհեստաւորներուն։ Եւ, փոխանակ մարմինը յարմար կը նկատէ այդ դրամի բաշխումը կատարել Բարեգործականի մասնաճիւղերուն միջոցով։ Եթէ Նանսէնեան Օֆիսը, ի յառաջագոյն գիտնար, որ Սելանիկի եւ այլ վայրերու հայութիւնը, իրարու ոխերիմ հակառակորդ զոյգ մը ճակատներու բաժնուած է, անշուշտ, պիտի ուզէր տարբեր կարգադրութիւն մը ընել, որպէսզի դրամին բաշխումը նոր վէճերու դուռ չբանայ։ Բայց այս մասին այդ Օֆիսին խօսք ըսող մը չէ գտնուած։ Ընդհակառակն, այդ Օֆիսին հետ կապ պահող Բարեգործականի մարդը, Պ. Լ. Բաշալեան թելադրած է որ դրամը բաշխուի Բարեգործականի միջոցով։ Եւ Օֆիսը, բարեմտօրէն ընդառաջ գացած է եղած թելադրութեան։

Այսօրուան աղմուկին առաջին արտայայտութիւնները ուրեմն խմորուած են Ժընեւի մէջ, Բարեգործականի կողմէ եւ Նանսէնեան Օֆիսի անգիտութեամբ։ Հակառակ, սակայն, այս իրողութեան, կարելի էր դարմանել ապահովել խաղաղ պայմաններ, նպաստաբաշխութեան առթիւ։ Բարեգործականի վարիչները, եթէ ուզէին կրնային կանխել այսօրուան անախորժութիւնները։ Ծանօթ էր անոնց, որ տիրող պառակտումի բերմամբ, Բարեգործականի մասնաճիւղերը անպայման պիտի սայթաքէին, եթէ նոյն իսկ ամէնէն արդարարար դատաւորները եղած ըլլային։ Պիտի սայթաքէին անոր համար, որ կողմ են տիրող պառակտումին մէջ։ Երբ կիրք կայ, դատաւորի մը Ներսիսէին, խաղ պէտք է քաշել անոր բաշխելիք արդարութեան վրայ։ Այսպէս կը թելադրէ ողջամիտ դատողութիւնը։ Իբրեւ պառակտուած համայնքի մը կողմերէն մէկը, Բարեգործականը, չպիտի կրնար պաղարիւնով մտածել եւ պաղարիւնով կատարել նպաստաբաշխութիւնը։ Եթէ նոյն իսկ ըլլար բարեհաճ մարմին մը, կիրքը զայն պիտի առաջնորդէր աչառութեան ճամբաներէն։

Այս պայմաններու տակ եւ իրեն հակառակ տարրերու բողոքները կանխելու համար ի՞նչ պէտք էր ընէր Բարեգործականը, որուն վստահուած էր օտար կազմակերպութեան մը դրամը, ԱՆԽՏԻՐ բոլոր կարօտեալներուն բաշխուելու համար։ Ի՞նչ պէտք էր ընէր ան, որպէսզի իր կրքինքերին չդառնայ եւ կեցած տեղը գլխու ցաւեր չունենայ։ Ունէր ան միակ ընելիք մը։ Այն է՝ չեզոքացնել վաղուան անախորժութիւնները, օտար նպաստադրամի մը բաշխման մէջ ապահովելով նաեւ պառակտուած համայնքի միւս կողմին մասնակցութիւնը։ Անհրա պիտի դիմէր Թաղ. Խորհուրդին եւ անկէ գոնէ մէկ ներկայացուցիչ պիտի ուզէր, որպէսզի [illegible] կան հոսանքն ալ ձայնի եւ հակակշռի իրաւունք ունենար բաշխումներու զոյգ մարմններուն մէջ։ Պիտի ընէր այս բանը, գոնէ զոյգ տալու համար պատահօրէն բացուելիք բերաններն այն զայթակղանքներուն, որոնք այսօր իրենց զինքը զրկուած կը նկատեն Բարեգործականի հակառակորդ եղած ըլլալնուն համար։ Բարեգործականը, այդ պարագային, ճակատաբաց պիտի կրնար յայտարարել ամէնուն, թէ նպաստի բաշխումը կատարուած է պառակտուած կողմերու փոխադարձ հաւանութեամբ, հետեւաբար եւ հնարաւոր արդարութեամբ մը, առանց յետին մտքի, առանց կողմնակալութեան, առանց հատուածական նկատումներու։

Ահա հոս է որ սխալեցաւ Բարեգործականը։ Աւելի ճիշդը՝ ուզեց սխալիլ, որովհետեւ իր գործին այդպէս կուգար։ Անիկա արհամարհեց հակառակորդ ճակատը, բանի տեղ չդրաւ ազգային օրինաւոր իշխանութիւնը եւ գործեց ինքնագլուխ, պատճառ ու պատասխանատու դառնալով այսօրուան աղմուկին եւ «շէյլզբէրով»։

Ցաւալի է, շատ ցաւալի, որ խելքը գլուխը եւ ողջամիտ մէկ մարդ իսկ չկայ եղեր Բարեգործականի մասնաճիւղին մէջ, որպէսզի ականջ տար առողջ դատողութեան ձայնին, որպէսզի կարելի ըլլար կանխել այսօրուան անախորժութիւնները եւ հաւասարակշռութիւն մը ստեղծել դէթ այս նպաստաբաշխութեան մէջ»։

ԾԻԾԱՂ

ՊԱՐՈՆԸ (օրուան թերթը կարդալով) — Ի՞նչ ժամանակներու հասանք, հիմայ կիները սկսան իրենց ամուսինները սպաննել։

ԿԻՆԸ — Ալ բաւական է որչափ իրենց տառապանք ապրեցան, ժամանակները փոխուեցան։

— Ըսել է կ'արդարացնես այդ շարժումը։

— Ոչ միայն կ'արդարացնեմ, այլեւ իրաւունք կուտամ։

X

— Պարոն, ձեզի երեք հարիւր ֆր. պարտք ունիմ, հիմա երկու հարիւր եւս տուէք, որով հազիւր կ'ըլլայ եւ ձեռնես կը վճարեմ։

— Բարեկամ, աւելի լաւ կ'ըլլայ որ հազիւր քառակուսի մնայ եւ չվճարես։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակ եւ մելանով։

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (·4)

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ ՄԸ ԱՐԻՒՆԱԹԱԹԱԽ (1913—1923)

Լուռ է ամէն կողմ, կը փնտռենք ապաստանարան մը, հիւղակներուն մէջտեղ կը հանդիպինք հոյլ նման թարայի մը, ուր գիւղացիները յարդէն լեցուցեր, որուն բարձրութիւնը իր մօտաւորապէս չորս մեթր։ Աղջիկներս ալ կը սկսինք հոն ցատկել։ Անձրեւը կտրեցաւ, իսկ մենք հազիւ թէ քիչ մը յոգնութիւն պիտի առնէինք եւ ահա, տասը-տասներհինգ արաբ բոլոտն լաճեր քարայրին մուտքին առջեւ, կը սկսին մեզ ծաղրել, մեր վրայ մէզել, քարեր նետել, իսկ մենք չէինք կրնար դիմադրել. Խոշոր քարերը կը տեղան քարայրին մէջ, իսկ մենք անկիւնները սմքած՝ ահ ու հողով վրանին կը նայինք։ Մէկուն կռնակին, միւսին գլխուն կը զարնուին քարերը, բայց այս ալ չեղաւ, կրկին քարերուն ցաւը կը զգանք։ Այս անգամ որոշեցինք գիւղապետին լուր տալ, բայց ինչպէս, ո՞վ լուր պիտի տար։ Պզտիկ վճռաբանութենէ մը յետոյ կ'որոշեն զիս ղրկել, որովհետեւ թէ արաբերէն չէին գիտեր եւ թէ ամէնէն կրտսերն էի, դեռ պատանի, հարկաւ մեխթարը վրաս պիտի խղճար։ Ուստի ընկերներէս մէկը զիս ուսերուն վրայ կեցնելով՝ վեր կը հանէ դժուարաւ, բայց մինչեւ որ վեր կ'ելլեմ, չարաճճիները երեսս կը միզեն ու գլխ աղուար մըն ալ կը ծեծեն։ Լալով կը վազեմ արաբ կիներուն ու գիւղապետին բնակարանը կը հարցնեմ։ Ինք ալ հետս գալով աղաքը կը յանդիմանէ ու ամէնքն ալ իրենց տուները կը ճամբէ, բայց մեր վախը տակաւին փարատած չէ։ Մօտը դիմացի բըլրակին ստորոտը, ուրիշ գիւղ մը կը նշմարեմ եւ ուղեկիցներուս լուր տալով կ'առաջարկեմ հոն երթալ։ Անոնք ալ կը հաւանին ու քարայրէն դուրս ելլելով խիստ դժուարութեամբ, ճամբայ կ'իյնանք անմիջապէս։

Անձրեւը կտրած էր, բայց թանձրացած խաւարը արդէն սկսեր է պատել չորս դին։ Արեւմտեան կողմը բլուրներու երկար շարք մը կ'երեւէր մեզ այն, իսկ վարը դաշտին մէջ հերկուած հողերուն ակօսի շաւիղները հազիւ կը տեսնենք, որոնք քովէ քով կարգով կը տարածուին։ Կը քալենք անճապարանքով, ոտքերս հեւահեւ կը ծանրանան, հին ցեխերուն վրայ նորեր դիզուելով։ Հազիւ երկու գիւղերուն մէջտեղն ենք եւ ահա դարձեալ արաբ լաճերը մէկ մէկ պարտիզի բռնած մեր ետեւէն կը վազեն։ Վրիժառու քարերը կը տեղան մեր վըրայ։ Դժբախտաբար չենք ալ կրնար վազել, մեր ծանր մոյկերը արդէն կ'ըլլան մեր վազքին. բարակ անձրեւ մըն ալ կը սկսի տեղալ, եւ մենք շուտաբան, լալով հեւալով կը յառաջանանք։ Վերջապէս գիւղացի աղաքը ձանձրանալով ետ կը դառնան, իսկ մենք լայն շունչ մը կ'առնենք ու մեր ճամբան կը շարունակենք հանդարտ քայլերով։ Կը հասնինք գիւղին ծայրը, գետնափոր քարայրէ մը ներս կը մտնենք։ Ընդարձակ ու սեւ վայր մըն է։ Անմիջապէս խաւարին մէջէն յառաջանալով, փուշեր ու փայտի բեկորներ կը հաւաքենք եւ դրան քովը դիզելով կրակ կուտանք ու մենք ալ կը բոլորուինք բոցին շուրջ։ Նախ շապիկս կը հանեմ եւ լաւ մը քամելով կրակին կը բռնեմ եւ շոգին դիտելով կ'ուրախանամ։ Անօթի ենք, բայց այդ մեզի համար երկրորդական խնդիր է։

Գիշեր է, երկինքը ամպամած, լոյս չկայ, գթութեան աստղ մը իսկ անկարելի է տեսնել։ Զլորցաւ էնթարիս, քունն ալ աչքերէս կը կաթէ, ուստի ողորկ ու տափակ քար մը գտնելով անկիւն մը կը քաշուիմ եւ գլուխս քարին դնելով կը պառկիմ։ Ուրախ եմ այժմ։ Պահ մը աչքիս առջեւ կը պատկերանան քիչ առաջուան պատահարները եւ մանաւանդ նախկին քարայրը ու կը գոհանամ ապահով այրի մը խորը գտնուելուս։ Առաւօտուն ընկերներէս մէկը որ ամէնէն կանուխ արթնցած էր, մեզ ալ կը կանչէ եւ աւետիս կուտայ թէ օդը բացուած է։ Կը ցատկեմ չոր անկողինէս ու դուրս կ'ելլեմ քարայրէն, իրօք օդը պայծառ է, երկինքին երեսը ամպի կտոր մը իսկ չկայ, իսկ արեւը բլուրներուն վրայ կէս խեծորի նման դրուած՝ իր ճառագայթները մեզ կը ղրկէ, դաշտերը բաւական չորցած են, ես ալ երկրորդ աւետիս մը կը տանիմ ընկերներուս։ Կէսօրուան մօտ գիւղէն հեռացանք ու ճամբայ ինկանք, արեւը կ'այրէ մեզ, իսկ դաշտերը այլեւս բոլորովին չորցած են։ Կը հեռանանք գիւղէն, կ'անցնինք լեռնէ լեռ, ձորէ ձոր։ Անօթութիւնը զիս կը տանջէ եւ այս հողին վրայ երկրորդ մը, մակաբոյծ ոջիլը։ Թէեւ վեց օր առաջ ոջիլ չունէի, սակայն այս ճամբորդութեան ընթացքին թէ ուղեկիցներէս փոխուեցաւ եւ թէ պառկած տեղերէս հաւաքեցի։ Իւրաքանչիւր քայլափոխիս՝ մէկ կողմէն սիրտիս, կարծես անօթութեան զանգակն է որ կը զարնէ, իսկ միւս կողմէն ոջիլներու բանակը՝ որ մարմնոյս վրայ կը շրջագայի։ Շուքս հետզհետէ կ'անհետանայ, օդը ալ աւելի կը տաքնայ։ Կէսօր է, երէկ անձրեւն էր որ մեր ոտուըներէն կը հոսէր, այսօր քրտինքը, երէկ մակաբոյծները իրենց ոբջերն էին, իսկ այսօր մարմնիս վրայ տեղ տեղ փակած։

Եթէ էնթարիս հանեմ, պիտի կարծուի թէ կէտկէտաւոր շապիկ մըն է հագածս, ձեռքս միշտ կուրծքս է, այլեւս կտորէքն՝ բթամատներուս ոսկորները յոգնած էին, ուստի ստիպուած էի մէկիկ մէկիկ դնաին նետել եւ նոյնիսկ այս կերպէն ալ ձանձրանալով, ուրիշ միջոց մը յղացած էի, շապիկս հանելով կը թօթվէի։ Երբ օր հանգիստ առնէինք, առաջին գործերնիս էր չոր բաղնիք երթալ (ոջիլներու մաքրութեամբ զբաղիլ), բայց հրաման չկար զանուէլները գետին նետելու, քանի որ նստած կ'ենք ու մեր մարմնոյն հոտը առնելով կրկին վրանիս կ'ելլէին, իսկ երբ ճամբայ քալէինք՝ վնաս չունէր, Թոյլատրուած էր «էնկիւրիի» զարամանները գետին ձգելու։ Երբեմն այնքան կը բարկանայի որ կ'ուզէի հանել ու նետել էնթարիս։ Վերջապէս այս տառապանքի խաչերը շալկած կը քալենք, քիչ յետոյ կը զգամ երրորդ խաչի մը ծանրութիւնը, ծարաւը։ Բերանս չորցած եւ լեզուս քարացած էր, շրթունքներս իրարու կը փակէին, գիւղ մըն ալ չէր նշմարուեր՝ որպէսզի երթայինք ու մեր ծարաւը յագեցնէինք։ Կը բարձրանանք բլուրէ մը վեր ու կը կարծենք թէ բլուրին ետեւը գիւղ մը պիտի ըլլայ, բայց երբ գագաթը կը հասնինք՝ ոչինչ տեսնելով կը յուսահատինք, այս անգամ երրորդ բլուրի մը կատարը կը բաղձանք ելլել։

ՀՐԱՆԴ ՍԱՄԵԱՆ

(Շար.)

10,000 սպաննալ եւ վիրաւոր թող իտալականը՝ հազար: Ճակատամարտին մասնակցած են 25,000 իտալացի զինուորներ:

Փախստական Հայէշները կը հետապնդուին բնիկ զինուորներու կողմէ, ձգելով իրենց թնդանօթներն ու զնդացիրները: Ռաս Գասայի պարտութիւնը ջախջախիչ է անոր համար որ, իր բանակը ամփոփերէ իվեր կը սպառնար Իտալացիներու աջ թեւին, մինչ պատրաստ՝ խզելու հաղորդակցութիւնները՝ Մաքալէի հետ:

Օտար առեւտուրը պիտի կատարուի ոսկիով

Ռ. Միութեան գործավարներու խորհուրդին մէկ որոշման համաձայն, ապրիլ 1էն սկսեալ օտար հաստատութեանց հետ կատարուած արտածումներն ու ներածումները պիտի հաշուուին րուբլիով.— մէկ րուբլին երեք ֆրանք: Ուրեմն, այլեւս արտասահմանի հետ պայմանագրութիւններ չպիտի կնքուին օտար դրամով, ոսկի րուբլիով եւն.: Անկէ զատ, վիճելի խնդիրները պիտի յանձնուին խորհրդային իրաւարարութեան, որ հետզհետէ պարտաւորիչ կը դառնայ: Լքելով ոսկի րուբլին, խորհրդային իշխանութիւնը կ՚ուզէ վերադառնալ հաստատուն դրամի մը:

Սուրիայէն 6 պատուիրակներ պիտի գան Փարիզ

Պէյրութէն կը հեռագրեն թէ մարտ մէկի ամբողջ օրը բանակցութիւնները շարունակուեցան մարզպանին եւ Սուրիոյ գահլիճին անդամներուն միջեւ, որոնց կ՚ընկերանան չորս ներկայացուցիչներ ալ ազգայնական խմբակցութենէն: Վերջապէս կարելի եղաւ համաձայնութիւն մը գոյացնել այն յայտարարութեան մասին զոր Սուրիոյ կառավարութիւնը պիտի ուղղէ ժողովուրդին: Կառավարութիւնը այս առթիւ հաղորդեց թէ վեց պատուիրակներ պիտի ղրկուին Փարիզ եւ կոչ ուղղեց ժողովուրդին, որպէսզի դիւրացնէ իր աշխատանքը, իրականացնելու համար ազգային տենչերը:

*** Նոր հեռագրի մը համաձայն, բանակցութիւնները տաժանելի են եղած, բայց ի վերջոյ համաձայնութիւն գոյացած է: Մարզպանը եւ Սուրիոյ կառավարութիւնը ստորագրած են երեք պաշտօնագիրներ, որոնց հիման վրայ.— 1. Փարիզ պիտի ղրկուի սուրիական պատուիրակութիւն մը, բանակցելու համար Ֆրանսական կառավարութեան հետ.— 2. Պիտի վերահաստատուի Սուրիոյ սահմանադրական կառավարութիւնը.— 3. Ընդհ. ներում պիտի շնորհուի վերջին խռովութեանց առթիւ ձերբակալուած քաղաքացիներու.— 4. Դաշնագիր մը պիտի կնքուի Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ միջեւ, հաստատելով Սուրիացիներու իրաւունքները, յարմարման անգլօ-իրաքեան դաշնագրին: Վերջապէս ձեռնարկներ պիտի կատարուին, որպէսզի Սուրիա ընդունուի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ:

Հաւանական է որ մարզպանը Փարիզ գայ մօտերս, մասնակցելու համար Միջերկրականեան կոմիտէի ժողովին:

Այս առթիւ ըսենք որ ոչ միայն ձախակողմեան թերթերը, այլ եւ կարգ մը աջակողմեան օրկաններ կը պահանջեն ետ կանչել մարզպանը, անհամապատասխան գտնելով զայն կացութեան պահանջներուն:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ԵԳԻՊՏՈՍԻ բանակցութիւնները սկսան մարտ 2ին, Գահիրէի մէջ: Երկու կողմերն ալ շատ լաւատես կ՚երեւան արդիւնքի մասին: Բուն պաշտօնական բանակցութիւնները պիտի սկսին մարտ 9ին եւ գաղտնի պիտի մնան, բացի մամուլին հաղորդուած զեկոյցներէ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ բացուեցաւ մարտ 2ին: Թագաւորը իր գահաճառին մէջ անհրաժեշտ գտաւ զօրաւոր կառավարութիւն մը, գլուխ հանելու համար սահմանադրութեան վերաքննութիւնը, ինչպէս եւ ապահովելու համար զինուորական եւ ծովային ուժը: Համայնավարները 15 երեսփոխան ունին խորհրդարանին մէջ, իսկ վենիզէլոսեաններն եւ հակառակորդները բաժնուած ըլլալով, կացութեան բանալին կը գտնուի կարմիրներուն ձեռքը: Միւս կողմէ բանակը, ուսանողները եւ հակավենիզէլոսեանները չեն ուզեր ճանչնալ որ եւ է կառավարութիւն որ կը հիմնուի համայնավարներուն աջակցութեան վրայ: Համալսարանական ուսանողները դասադուլ հռչակած են եւ կարգ մը ընդհարումներ պատահեցան Աթէնքի մէջ:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՎԵՐԵԼԱԿՆԵՐՈՒ (ասանսէօր) 15,000 պաշտօնեաներ գործադուլ հռչակեցին: Միեւնոյն ատեն աշխատանքը դադրեցուցին կեդրոնական ջեռուցման պաշտօնեաները, իբրեւ համակրանքի ցոյց: Այնպէս որ 850 երկնաքերձ շէնքեր միեւնոյն ատեն զրկուեցան վերելակէ եւ տաքութենէ: Կարելի է երեւակայել վարձակալներուն տաղտուկը, քանի որ շէնքերէն շատերը 30-40 յարկէ կը բաղկանան: Այս առթիւ կռիւներ ալ ծագեցան բանուորներուն եւ աշխատողներուն միջեւ: Գործադուլը ծագեցաւ կիրակի օր եւ երկուշաբթի մասնակցողներուն թիւը կը հասնէր 142,000ի, որոնք կապուած են 9600 շէնքերու հետ:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ համագումարը կը շարունակուի Թուլուզի մէջ: Կը մասնակցին 1500 պատգամաւորներ, իբրեւ ներկայացուցիչները 3500 սէնտիքաներու:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«Վ Է Մ»

ամսագրի ԺԲ. թիւը (1935 Սեպտեմբեր Դեկտ.) հետեւեալ բովանդակութեամբ

Դէպի հայ պարսկական սահմանի վրայ, Սամսոն.— Գարսկատանի յեղափոխութիւնը եւ մելքը՝ իանը, Յ. Զաւարեան.— Նպաստ մը հայ Թուրք աշուղական գրականութեան (Գ.) Շ. Նարդունի.— Ալեքսանդրա Չ... Գունի հրամանագիրը, Փ. Փ. Փանարիթեանց.— Համաշխարհային պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը (Բ.) Վահան Փափազեան.— Արհաւիրքի օրեր, Վ. Մինախորեան.— Հին Թուղթեր, Նիւթեր Շիրվանզադէի մասին.— Անցեալը, Կոմիտաս Վարդապետ, թժ. Տէր Միքայէլեան, Հեթ. Ենգոյեան, Յ. Խանդամեան, Տոքթ. Յ. Երկանեան.— Կեանք եւ Աշակոյթ.— Գիրք եւ Մամուլ.— Դրախօսական.— Երրորդ տարեշրջանի շեմքին.— Դէորգ Դ. եւ Թոդիկոս եւ իր ժամանակը, Վ. Մանկունի Եպիսկոպոս

Տարեկան բաժնեգին՝ 70, 60 եւ 50 ֆրանք, համաձայն իւրաքանչիւր երկրի թղթատարական սակի:

Երրորդ շրջանի բաժանորդները կրնան առաջին երկու տարիներու 12 թիւերը ստանալ վճարելով 50 ֆրանք, կամ վեց գրքի համար 25 ֆր.

Հասցէ.— S. Vratzian. 13 Rue des Platanes, Cité Jardin de Plessis-Robinson. (Seine).

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (74)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ. — Հեղինակութի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Արդարեւ կարդացած եմ անոր նկարագրութիւնները եւ այդ տեսակ փորձ մըն ալ ես կատարած եմ... բացառիկ պատեհութիւն մըն է ինծի համար...

Փուարօ ոտքի ելաւ յանկարծ, վախցայ որ Ֆրանսացիի մը պէս պիտի համբուրէր զիս:

— Հիանալի, հիանալի, ուրեմն այս հարցին ձեր կրած տպաւորութիւնները գրի՞ առած էք...

— Այո...

— Սքանչելի... կրնա՞մ տեսնել...

Անսպասելի էր այդ հարցումը:

— Անշուշտ ներողամիտ կ՚ըլլաք որ գրածներուս մէկ մասը բոլորովին անձնական հանգամանք ունին..

— Կարեւորութիւն չունի... հաւանաբար խնդիր տեղ դրած էք զիս եւ երեմն... ոչինչ... Հէյսթինկսն ալ շատ քաղաքավար չէր այդ տեսակէտէն... եւ այդ տեսակ բաներ մասա չեմ փաթթեր...

Վարանեցայ եւ սակայն դարակներուս մէջէն հանեցի ձեռագիրներս եւ Փուարոյին տուի: Նկատի ունենալով որ գործս կրնայ հրատարակուիլ ապագային, երկու մասի բաժնած էի զայն. գրած էի մինչեւ օրիորդ Ռասըլի այցելութիւնը. ուրեմն Պէյճիքացին քառորդ գլուխ ունէր կարդալիք:

Ստիպուած էի հիւանդի մը երթալ: Տուն վերադարձայ ժամը 8ին: Փուարօն եւ քոյրս միասին ճաշած էին ժամը 7.30ին: Պէյճիքացին տանը եռեւը գտնուող պզտիկ աշխատանոց - խանութս քաշուած էր՝ ընթերցումը շարունակելու համար:

— Յոյս ունիմ որ իմ մասիս խենթ ու խելառ բաներ գրած չէք, ըսաւ քոյրս, կարեւորութիւն չունի անշուշտ, պարոն Փուարօն զիս շատ լաւ կը ճանչնայ...

Ես ալ խանութ գացի: Բարեկամս պատուհանին առջեւ նստած էր. ձեռագիրներս աթոռին վրայ էին:

— Կը շնորհաւորեմ, շատ համեստ եղած էք, ըսաւ:

— Իրա՞ւ...

— Ու վերապահ...

— Ինչ կ՚ըսէք ...

— Հէյսթինկսը այդպէս չէր ընթերցուածն իւրաքանչիւր էջին վրայ կը խօսէր իր մասին... ես այսպէս, ես այնպէս... բայց դուք վարպետօրէն եռեւը կը պահէք ձեր անձը... միայն ընտանեկան հարցերու մէջ է որ կը խօսիք ձեր մասին...

— Ինչպէ՞ս գտաք, հաւնեցա՞ք հարցուցի կարմրելով:

— Անկեղծ կարծի՞քս կ՚ուզէք ...

— Այո...

— Շատ խղճամիտ ու ճշգրիտ նկարագրութիւն մը ըրած էք. դէպքերը ճշգօրէն ներկայացուցած էք, թէեւ վերապահութեամբ կ՚արտայայտուիք ձեր կատարած դերին մասին:

— Ձեզի օգտակար կրնա՞յ ըլլալ գործս ...

— Այո, շատ օգտակար, քալեցէք տունս երթանք եւ ժողովին պատրաստութիւնները տեսնենք ...

Քրոջս հանդիպեցանք բակին մէջ - ան ալ կ՚ուզէր մեզի հետ գալ, բայց Պէյճիքացին դիւանագիտօրէն կացութիւնը դարմանեց:

— Շատ պիտի ուզէի որ դուք ալ ներկայ գտնուէիք, օրիորդ, բայց այս պարագային անխելք կը գտնեմ. ժողովականներէն ամէն մէկը կասկածելի ենթակայ է եւ անոնց մէջէն պիտի գտնեմ այն անձը որ սպաննած է Էքրոյտը...

— Իրա՞ւ կ՚ըսէք, հարցուցի:

— Իրաւ կ՚ըսեմ, պատասխանեց Պէյճիքացին, կը տեսնեմ որ դուք տակաւին հաւատք չունիք Էրքիւլ Փուարոյի արժանիքներուն վրայ...

Այդ պահուն Քերոլայն վար եկաւ:

— Պատրա՞ստ ես աղջիկս, ըսաւ Փուարօ, միասին տունս պիտի երթանք... օրիորդ Քերոլայն, հաւատացէք որ կարելին պիտի ընեմ ձեզի ծառայութիւն մը մատուցանելու համար... մնաք բարով.

Երբ տուն հասանք հիւրանոցը պատրաստ էր արդէն, սեղանին վրայ կար շիշ մը օշարակ, ինչպէս նաեւ բաժակներ եւ պնակ մը պիսքուիթ: Փուարօ մասնաւոր ուշադրութեամբ աչքէ անցուց կարասիներուն ու մանաւանդ աթոռներուն դասաւորումը: Լոյսերով շատ զբաղեցաւ. այնպէս մը կարգադրած էր որ ելեկտրական լամբերուն լոյսը կ՚իյնար խրախճանքի սահուած աթոռներուն վրայ իսկ դիմացի անկիւնը կիսաստուերի մէջ էր, ինչ այնտեղ պիտի նստէր:

Ես ալ դուռը զարնուեցաւ:

— Եկան, ըսաւ Փուարօ, շատ լաւ, ամէն ինչ պատրաստ է...

Սենեակին դուռը բացուեցաւ ու կարգով ներս մտան Ֆըրնլի Փարքի տանեցիները:

Պէյճիքացին առաջ անցաւ եւ բարեւեց Տիկին Էքրոյտին եւ Ֆլորային:

— Ուրախ եմ որ եկաք, Տիկին, օրիորդ... ինչպէս նաեւ դուք՝ հազարապետ եւ պարոն Րէյմընտ ...

Քարտուղարը սովորականին նման զուարթ տրամադրութեան մէջ էր:

— Ի՞նչ կայ նորէն, հարցուց. գիտական փո՞րձ պիտի կատարէք ...

— Ոչ, պատասխանեց Պէյճիքացին. ես հին գլուխ մարդ եմ եւ հին մեթոտով կ՚աշխատիմ, ուղեղիս բջիջներով, եթէ կ՚ուզէք... շատ բարի, կրնանք սկսիլ... միայն թէ պզտիկ յայտարարութիւն մը ունիմ ընելիք ...

Բոլոր Քերոլայնին ձեռքէն եւ առջեւ քաշեց զայն:

— Այս աղջկան անունը Տիկին Րէլֆ Փէյթըն է... Րէլֆին հետ ամուսնացած էր անցեալ մարտին...

— Րէլֆի՞ն հետ, ճչաց Տիկին Էքրոյտ... անցեալ մարտի՞ն ... կարելի չէ... ինչպէ՞ս... Րէլֆը՝ կարգուած այս աղջկան հե՞տ ... Գ. Փուարօ չեմ հաւատար...

Աղջիկը ուզեց խօսիլ բայց Ֆլորա կանխեց զայն:

— Բնականաբար զարմանալի էր գտնենք ձեր ամուսնութիւնը... բնաւ լուր չունէինք, բայց գաղտնիքը լաւ պահեր էք... շատ ուրախ եմ...

— Շատ բարի էք, օրիորդ Ֆլորա, ըսաւ Քերոլայն, իրաւունք ունէիք բարկանալու... Րէլֆը շատ յանցաւոր վարմունք մը ունեցաւ, մանաւանդ ձեզի հանդէպ..

— Հոգ մի ընէր... նոյ կացութեան մէջ ըլլալով ամէնէն գիտելի ճամբան գտեր է... եթէ իր տեղն ըլլայի թերեւս ես ալ այդպէս ընէի թէեւ կրնար ինծի վստահիլ իր գաղտնիքը... ի հարկէ չէ դաւաճաներ...

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՈՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Բելժիա, Անգլիա, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 5 ՄԱՐՏ
JEUDI 5 MARS 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3055

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ

Մարտ 2էն ի վեր կը շարունակուի Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան համագումարը, Թուլուզի մէջ, մշակելու համար միացեալ կազմակերպութեան ծրագիր — կանոնագիրը եւ գործունէութեան ուղեգիծը: Համագումարին կը մասնակցին 1500 պատգամաւորներ, իբրեւ ներկայացուցիչները 3500 Արհեստակցական Միութեանց (Սէնտիքա):

Տարիներու խմորումներէն յետոյ, 1935 սեպտեմբեր 27ին էր որ իրենց միացումը հռչակեցին Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնը եւ անոր կարմիր թեւը, Ինիթէռ, նախ ընդհ. ժողով գումարելով զատ — զատ, յետոյ նոյն գիշերն իսկ միասին հաւաքուելով Միւթիւալիթէի մեծ սրահին մէջ:

Կազմական միացումը տեղի ունեցաւ 1936 յունուար 28ին, երբ միացեալ վարչութիւն մը ընտրուեցաւ, վեցը՝ Աշխատանքի Դաշնակցութենէն, երկուքը՝ միւս թեւէն: Միեւնոյն ատեն որոշուեցաւ միացեալ ընդհ. ժողով գումարել մարտ 2 — 5:

Այդ ժողովն է որ, բացուած՝ խանդավառ ցոյցերու մէջ, կը վերջանայ այսօր, կատարեալ յաջողութեամբ:

Մինչեւ այս համագումարը, միացման գործողութիւնները կը կատարուէին բոլոր ճակատներուն վրայ, մէջտեղ հանելով պատկառելի կազմակերպութիւն մը, միաձոյլ եւ միակամ:

Այսուհետեւ, Ֆրանսան ալ այսուհետեւ պիտի ունենայ միայն մէկ Արհեստակցական Միութիւն, Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնը, ինչպէս 1922ին, երբ տեղի ունեցաւ պառակտումը, իբրեւ հետեւանք ընկերվարական ճակատի կազմալուծման:

Ձուլման բոլոր գործողութիւնները վերջացած չըլլալով, անդամներու վերջնական թիւը յայտնի չէ տակաւին: Նախապէս կը հաշուէին 1,200,000, որ կրնայ աճիլ աստիճանաբար:

Ինչպէս միացման առաջին ձեռնարկներուն առթիւ, Թուլուզի համագումարին մէջ ալ, բուն Աշխատանքի Դաշնակցութեան տեսակէտներն են որ կը տիրապետեն:

Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնը սկիզբէն ի վեր կը պնդէ սկզբունքի մը վրայ,— բացարձակ անկախութիւն՝ որ եւ է քաղաքական հոսանքի հանդէպ:

Ծրագիր — կանոնագիրը մշակուած ատեն, նորէն գրուեցաւ այս հարցը, եւ բաւական սուր վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան: Ի վերջոյ ընդունուեցաւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան բանաձեւը, 2609ի դէմ (1112 սէնտիքա) 5700 ձայնով (2628 սէնտիքա):

Նոյնքան ստուար մեծամասնութեամբ քուէարկուեցաւ նաեւ երկրորդ բանաձեւ մը, որուն համաձայն Արհեստակցական Միութեանց պատասխանատու անդամները չեն կրնար միեւնոյն ատեն վարել քաղաքական պատասխանատու պաշտօններ:

Կ'արժէ այստեղ ամփոփել անկախութեան տեսակէտին հիմնաւորումը, որուն առթիւ դէմ դիմաց ելան կազմակերպութեան նախորդ երկու թեւերուն ճարտասանները:

Ժուհօ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան նախագահը, խօսք առնելով ամէնէն վերջը, յայտարարեց.

— «1909էն ի վեր որ կը գտնուիմ Աշխատանքի Դաշնակցութեան գլուխը, եւ 1895էն ի վեր որ մտած եմ արհեստակցական շարժման մէջ, երբեք, որ եւ է համագումարի առթիւ չեմ լսած որ յառաջ քշեն Կարլ Մարքսի կամ Փրուտոնի անունը կամ քաղաքական մեկնաբանութեան մարզանքներ կատարեն: Մեռելներուն զգենք իրենց յղացած բանաձեւերը եւ չփորձենք զանոնք տարաժամել բանավէճի մը մէջ որ սկսած է իրենց գրութեանց օրէն իսկ: Անոնք ներկայ չեն պատասխանելու համար եւ մենք միայն անոնց յիշատակները կրնանք հարգանքներ: Մեր գործը շատ աւելի պարզ է: Արհեստակցական շարժումը ինք որոշած է իր ճակատագիրը, ինքն իրեն համար, այն բոլոր պարագաներուն մէջ ուր պայքարի բռնուած է: Անկախութիւնը չէզոքութիւն չի նշանակեր: Ամէն անգամ որ պարագաները հարկադրած են բանուորներու տնտեսական եւ քաղաք. շահերուն գործակցութիւնը, այդ գործակցութիւնը կատարուած է, բայց կատարեալ անկախութեամբ: Հա՞րկ է յիշել թէ 1934 փետրուար 6ին, Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնն էր որ նախաձեռնութիւնն առանձնեց իր գրասենեակին մէջ ժողովի հրաւիրելու ձախակողմեան կուսակցութիւնները, ֆաշական վտանգին դէմ պայքարելու համար: Ցետոյ ան չէ՞ր որ ընդհ. գործադուլի ազդանշանը արձակեց: Ոչ մէկը կրնայ ըսել թէ մենք այլամերժ ընթացք կը բռնենք որ եւ է քաղաքական կուսակցութեան հանդէպ: Սակայն անհրաժեշտ է որ արհեստակցական շարժումը կրկէս չդառնայ արտաքին կռիւներու: Աշխատանքի Դաշնակցութեան զանազան պատուիրակութիւնները երբեք չեն արատաւորած արհեստակցական բացարձակ անկախութիւնը: Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակին մէջ բանուորութիւնն է որ կը ներկայանայ: Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, մեր նիզն եղած է արգիլել տալ պատերազմի զէնքերու շինութիւնը եւ առեւտուրը: Մենք միութիւնը իրականացուցինք, անհրաժեշտ է որ տեւական դառնայ»:

Այսքան լայն տեղ տալով տեսակէտի այս հիմնաւորման, կ'ուզենք բաժին մը հանել նաեւ մեր արհեստակցական — աշխատաւորական կազմակերպութեանց համար, որքան ալ համեստ ըլլան անոնք:

Շատ յստակ է բանաձեւը,— համախմբուիլ աշխատանքի դրօշին տակ, խուսափելով քաղաքական մարզանքներէ, որոնք գոյութեան իրաւունք չունին մանաւանդ մեր մէջ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ՔԱՂԱՔԱՎԱՐԻ «ՎԵՐՋՆԱԳԻՐԸ» ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԴԱԴՐԵՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Պատասխանի պիտի սպասեն մինչեւ երեքշաբթի

Մուսոլինի ցուցամոլիր չեր ուար յանելու

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը, բացառութեամբ Իտալիոյ, մարտ 3ին հանդիսաւոր կոչ մը ուղղեց Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ, որպէսզի դադրեցնեն պատերազմը եւ ձեռնարկեն հաշտութեան բանակցութեանց, «Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ եւ համաձայն անոր ուխտի ոգիին»:

Նախապէս կը խորհէին 48 ժամ նշանակել, պատասխանի համար, բայց այժմ որոշած են սպասել մինչեւ երեքշաբթի, 10 մարտ: Այդ օրը նորէն պիտի գումարուի 13երու յանձնախումբը, որ իրականին մէջ Ա. Դ. խորհուրդն է, եւ տրուած պատասխաններուն համաձայն պիտի ճշդէ իր դիրքը: Եթէ Մուսոլինիի պատասխանը աննպաստ ըլլայ — ինչպէս կը կարծեն բոլորը — այն ատեն ժողովի պիտի հրաւիրուի 18երու յանձնախումբը եւ պիտի որոշէ քարիւղի արգելքին գործադրութիւնը:

Հաշտութեան այս կոչը վերջին յուսահատական փորձն է, որ թելադրուեցաւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին՝ Ֆլանտէնի կողմէ: Անգլիա, որ մոլորած ոչխար մը կը նկատէ Իտալիան, շատ յոյս չունի Սթրէզայի փարախին մէջ պահելու Մուսոլինին: Իր ներկայացուցիչը, Իտըն, չկամութեամբ հաւանեցաւ այս առաջարկին, պարզապէս յարգելու համար Ֆրանսայի դիւրազգածութիւնը: Այս առթիւ Պ. Իտըն պայման դրած է որ, եթէ Իտալիա ընդունի բանակցիլ, պատժական տնօրինութիւնները պէտք է շարունակուին մինչեւ որ հաշտութիւնը իսկապէս ստորագրուի:

18երու յանձնախումբը երէկ նոր մասնախումբ մը կազմեց, քարիւղի արգելքի խնդիրը քննելու համար: Այս մասնախումբը պիտի ճշդէ գործադրութեան եղանակները, այն ենթադրութեամբ թէ արգելքը պիտի յայտարարուի յառաջիկայ շաբթու: 13երու յանձնախումբին որոշումը մամուլին հաղորդուեցաւ կարճ զեկոյցով մը, որ կ'ըսէ թէ՝ «համաձայն դեկտեմբեր 19ին իրեն յանձնուած պաշտօնին, ստիպողական կոչ մը կ'ուղղէ երկու պատերազմիկներուն, անմիջապէս ձեռնարկելու համար հաշտութեան բանակցութեանց»:

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարները մեկնեցան Ժընեւէն եւ պիտի վերադառնան երեքշաբթի օր, երբ պիտի տրուի ճակատագրական որոշումը՝ քարիւղի արգելքի մասին: Ֆրանսայի պատուիրակները յանկարծակիի եկան, երբ Պ. Իտըն յիշեցուց քարիւղի արգելքը, որովհետեւ կը կարծէին թէ՝ մասնագէտներու տեղեկագրէն վերջը, անգլ. կառավարութիւնը համոզուած է որ այդ արգելքը չի կրնար ազդու ըլլալ առանց Մ. Նահանգներու մասնակցութեան: Ֆրանսացիները միշտ կը կարծեն թէ Իտալիա բաւարար քարիւղ ունի, իր բանակին եւ օդանաւերուն համար, մինչեւ յառաջիկայ աշուն: Անգլիա երկու պատճառներով կը պնդէ քարիւղի արգելքին վրայ.— 1. Իտալիոյ վերջին յաղթանակները, որ կրնան լրջօրէն վնասել Անգլիոյ ազդեցութեան, եթէ աւելի խիստ պատիժներ չտնօրինուին.— 2. Մ. Նահանգներուն բռնած դիրքը չէզոքութեան մասին: Պ. Իտըն մեծ յոյսեր դրած էր Ֆրանսայի արտաքին նախարարին աջակցութեան վրայ, բայց Պ. Ֆլանտէն հանդիսացաւ «երկրորդ Փիէռ մը» (Լավալ եւ Ֆլանտէն նոյն անունն ունին, Փիէռ):

Ամէն պարագայի մէջ, ոչ Ֆրանսա, ոչ ալ Անգլիա կը հաւատան թէ գործնական ելք մը պիտի յանգի Ազգերու Դաշնակցութեան նոր կոչը: Փարիզի թերթերը չեն ծածկեր թէ Պ. Ֆլանտէն պարզապէս ժամանակ շահիլ ուզած է: Բոլորն ալ կը վախնան որ Իտալիան ալ քաշուի Ազգերու Դաշնակցութենէն, որմէ դուրս կը մնան արդէն Մ. Նահանգները, Ճափոն եւ Գերմանիա.

Մուսոլինիի յաւակնու յուրիւնը

ԺՈՂՈՎԻ ՊԻՏԻ ՀՐԱՒԻՐԷ ԱՒՍՏՐԻԱՆ ԵՒ ՀՈՒՆԳԱՐԻԱՆ

Մուսոլինի Ազգերու Դաշնակցութեան կոչը ստացաւ երեքշաբթի օր, առանց որ եւ է խօսք արտասանելու: Վերջին յաղթանակներէ զօրացուցած ըլլալով իր դիրքը, Իտալիոյ «Առաջնորդ»ը չուզեր տեղի տալ, մինչեւ որ Եթովպիան նզմէ եւ ամբողջովին զինաթափ ըլլայ: Միւս կողմէ իր ձեռքերը կապուած են, քանի որ Եթովպիոյ պատերազմը հռչակուած է իբրեւ աշխարհակալութիւն եւ ժողովուրդն ալ այդ ուղղութեամբ առաջնորդուած է: Միւս կողմէ, Մուսոլինի միշտ կը մերժէ բանակցութիւն կատարել որ եւ է սպառնալիքի տակ: Եւ վերջապէս, Փարիզի մէջ կը կարծեն թէ երբ պատիժները խստանան եւ ընդարձակուին, Իտալիա վտանգաւոր ձեռնարկ մը պիտի կատարէ Եւրոպայի մէջ: Այսպէս, կը հաւատեն թէ տասնամեայ համաձայնութիւն մը կնքուած է Իտալիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ: Այս լուրը հերքուեցաւ, բայց իրազեկներ կը պնդեն թէ զետինը հարթուած է եւ թէ որ եւ է կարգադրութիւն կրնայ ըլլալ ամենակարճ ժամանակի մը մէջ:

Իտալիոյ նախարարական խորհուրդը գումարուեցաւ երեքշաբթի օր: Այս առթիւ Մուսոլինի պարզելով արտաքին քաղաքականութիւնը, զոհունակութիւն յայտնեց Մ. Նահանգներու չէզոքութեան օրէնքին համար: Ցիշելով զինուորական վերջին յաղթանակները, շեշտեց թէ Մ. Նահանգներու դիրքը քաղաքական կա—

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՈՒՐԻՇ ՊԱՏԿԵՐ ՄԸ

Դարձեալ Սուրէն Սուրէնեանն է որ կը պատմէ, Ամերիկայի ռամկավար օրկանին մէջ.

— «Երբ օրը օրին Լոնտոնի թերթերը ջարդի աւեր լուրերը արձանագրել սկսան՝ մեր կեդրոնի էրիկն ու կնիկը ապշութեան մատնուեցան, թէ ի՞նչպէս Համիտ կրնար այս նախճիրը գործել՝ իրենց հաւկացողութենէն վեր էր:

Ցանկարծ հեռագիր մը կուգար մեր Կիպրոսի ներկայացուցիչ ժամագործ Յակոբ Յովսէփեանէն թէ՝

«Զէյթունը պատրաստ է, հրահանգի կը սպասէ»: Աղասի իր խոստումը կատարած էր:

Մարօ Նազարբէկ՝ հեռագիրը ձեռքին՝ ջղագրութենէ բռնուած՝ սենեակէ սենեակ կը վազէր անդադար յեղյեղելով՝ «Աւետիս, էլի նրանց էլ կը ջարդեն, նրանց էլ կը կոտորեն, կը փճացնեն...:

Աւետիս՝ յանկարծակիի եկած ու ապշահար՝ կ'աշխատէր կինն հանդարտեցնել:

Ի՞նչ պիտի պատասխանէք, ըսի ես, կացութեան շատ մօտէն ծանօթ ըլլալով ու շատ աղէկ գիտնալով որ մէկ անգամ զէթ կրակելու (աթում մը) վառօդ իսկ չէին զրկած այդ քաջերուն եւ ուրիշներուն ալ արգելք եղած՝ ձախաւեր գործունէութեամբ»:

(Պայքար 14 փետրուար):

Ցուշագիրը նախընթաց գլուխներուն մէջ մանրամասնօրէն կը պատմէ թէ ի՛նչպէս ծրագրուած էր Զէյթունի ապստամբութիւնը:

Իր յուսախաբութիւնը կը սկսի այն օրէն երբ Եւրոպա կը հասնի Փոքր Ասիայէն եւ կը ներկայանայ Եւրոպական կեդրոնը, Լոնտոն:

Նորէն նոյն է որ կը յայտարարէ, նոյն թերթի նոյն թիւին մէջ.

— «Հիմա գիտէի թէ պատասխանը այս երկու ապիկար անձնաւորութիւններն էին, որոնք Թուրքիոյ մէջ ապրող ցեղերու եւ անոնց փոխյարաբերութիւններու մասին ոչ մէկ տեղեկութիւն ունէին, անոնց կրօնական տարբերութիւնները, Թուրքերու չափազանցութեան հասնող աններող ոգին ու ատելութիւնը, ասոնք բոլորը անծանօթ էին մեր զոյգին, որ կեդրոն կը կոչուէր:

Ասոնք Թուրքիոյ մէկ ծայրէն միւս ծայրը կը տեսնէին, կ'երեւակայէին խոշոր գործարաններու շարքեր, անոնց հսկայ ծխնելոյզներէն բարձրացող մուխը, խումբ խումբ, կորաքամակ ու գալկացած գործաւորներու տաժանելի աշխատութիւնը, հայ պրոլետարը, հայ կապիտալիստը, հայ պուրժուան եւ չեմ գիտեր կեանքի ուրիշ ինչ դժնդակ ձրեւոյթներ, զորս Կարլ Մարքսի անտեսական փիլիսոփայութեան կանգունով կը չափէին»:

Եւ դեռ ուրիշ մերկացումներ, որոնք աւելորդ անգամ մը եւս կ'ապացուցանեն թէ մարդիկ ո՛րքան թեթեւութեամբ կը վարէին այնքան պատասխանատու գործեր:

Անշուշտ միայն մէկ հասանքի վրայ չէինք այս մեղքը:

— Ինչո՞ւ կը գրողիք այս անգամ գացած բաներով:

— Միշտ օգտակար է քրքրել պատմութիւնը, մանաւանդ մեր ժամանակակից պատմութիւնը, նոր սայթաքումներ կանխելու համար:

Կը կարծէք թէ շա՞տ բան բան փոխուած է 1893 - 96էն ասդին...

ՎԱՀԷ

Անգլօ-եգիպտական բանակցութիւններ

Ինչպէս գրած էինք, անգլօ-եգիպտական բանակցութիւնները սկսան մարտ 2ին, Գահիրէի մէջ: Մթնոլորտը շատ սիրալիր էր: Նահաս փաշա, Վաֆտի նախագահը, որ միեւնոյն ատեն եգիպտական պատուիրակութեան նախագահն է, ֆրանսերէն ճառ մը խօսեցաւ, իսկ բրիտանական մարզպանը պատասխանեց անգլերէն: Նահաս փաշա նախ յարգանք յայտնեց Անգլիոյ հանգուցեալ թագաւորին յիշատակին եւ ներբողեց «խաղաղութեան առաքեալը», Հէնտրըրսըն, որուն անկեղծութիւնը օգնած էր ճամբան հարթելու: Ցետոյ յոյս յայտնեց թէ բանակցութիւնները պիտի կատարուին նոյն վստահութեամբ եւ համերաշխութեամբ ինչպէս 1930ին: «Այն տագնապը որ կը սպառնայ վրդովել աշխարհի խաղաղութիւնը, անհրաժեշտ կը դարձնէ համաձայնութիւն մը երկու ազգերուն միջեւ, իրարու կապելու համար զանոնք բոլոր պատահականութեանց հանդէպ, լաւ կամ գէշ: Մենք կը յուսանք, ո՛չ, մենք վստահ ենք յաջողիլ: Դաշնագիր մը՝ ամրապնդելու համար մեր բարեկամութիւնը ոչ միայն քաղաքական անհրաժեշտութիւն մըն է մեր երկու երկիրներուն համար, այլեւ բարոյական անհրաժեշտութիւն մը մարդկութեան համար»:

Սըր Մայլս Լէմփսըն, բրիտանական մարզպանը, իր կարգին խօսք առնելով, շեշտեց թէ անգլօ-եգիպտական համաձայնութիւն մը փոխադարձաբար մեծ սփոփանք մը պիտի ըլլայ ներկայ խռովեալ ժամանակներուն մէջ: Իր կարծիքով, այս անգամ կարելի է գոհացուցիչ համաձայնութեան մը հասնիլ համբերութեամբ եւ փոխադարձ բարեացակամութեամբ: Ինք հրահանգ ստացած է յայտարարելու թէ բրիտանական կառավարութիւնը ջերմապէս կը բաղձայ յանգիլ յաջող ելքի մը: «Բրիտանական կառավարութիւնը կը սպասէ այն օրուան երբ, իբրեւ հետեւանք դաշնագրի մը, նոր շրջան մը պիտի բացուի երկու երկիրներու յարաբերութեանց մէջ, երբ Եգիպտոս կատարեալ գերիշխանութիւն ստացած ըլլալով, Մեծն Բրիտանիա եւ Եգիպտոս աշխարհի առջեւ պիտի երեւան իբրեւ զինակիցներ եւ հաւասարներ»:

Այս վերջին նախադասութիւնը բուռն ծափերով ընդունուեցաւ եգիպտական պատուիրակութեան կողմէ: Այս հանդիսաւոր բացումէն վերջը, բուն աշխատանքները պիտի սկսին երկուշաբթի օր: Ֆրանսերէնը պիտի գործածուի իբրեւ գլխաւոր լեզու, ուր որ յարմար դատուի:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՎԵՐԵԼԱԿՆԵՐՈՒ պաշտօնեաներուն գործադուլը կը շարունակուի: Գործադուլին հետեւանքները անելի մատնած են աւելի քան 1100 երկնաքերծ շէնքերու բնակիչները, քանի որ կարելի չէ քալելով բարձրանալ մինչեւ 40 յարկ: Կառավարութիւնը շարժման մէջ դրաւ հազարաւոր անգործներ, վերելակները բանեցնելու համար, եւ բացառիկ օրէնքներ հրատարակեց, որովհետեւ գործադուլը կը վնասէ նաեւ բնակիչներու առողջապահութեան: Վերջին լուրի մը համաձայն, 71,000 պաշտօնեաներ գործադուլ հռչակած են 5650 շէնքերու մէջ: Ընդհարումներ ալ պատահեցան եւ 30 հոգի վիրաւորուեցան:

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻՏԷՆ ՆԵՐՍ

ՅԱՆՈՒՆ ՍՊԱՌԱԶԻՆՄԱՆ

Փետրուար 23ին խորհրդային աշխարհը մեծ շուքով տօնեց կարմիր բանակի 18րդ տարեդարձը: Համայնավար մամուլը էջեր նուիրեց բանակին, փառաբանելով անոր «անխորտակելի ուժը եւ մեքենաւորման յառաջդիմութիւնը»: Պաշտօնաթերթ «Պրաւդան» իր նոյն օրուան թիւով վեր հանելով Խ. Միութեան ծովային, ցամաքային եւ օդային ուժերը եւ յայտարարելով թէ բանակին թիւը հասած է մէկ միլիոն երեք հարիւր հազարի, կ'աւելցնէ.

— «Թող այդ պարագան նկատի առնեն բոլոր անոնք որ կ'երազեն բռնագրաւել խորհրդային Ուկրայնիան եւ Մայր. Արեւելքը» ..

Երբ օրը օրին կը հետեւիս խորհրդային թերթերուն եւ կը կարդաս Մոսկուայի վարիչ դէմքերուն ճառերը, այն տպաւորութիւնը կը ստանաս, թէ պատերազմը օրերու խնդիր է եւ մէկ օրէն միւսը արտաքին թշնամին պիտի յարձակի Խ. Միութեան վրայ: Մինչեւ վերջին տարիները այդ թշնամին կը ներկայանար յանձին Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Ռումանիոյ եւ Լեհաստանի: Իսկ ներկայիս վտանգը կուգայ Ճափոնէն ու Գերմանիայէն (դիւանագիտօրէն կը լռեն Լեհաստանի մասին): Մինչեւ այս վերջին երկու պետութիւններու բռնած սպառնական դիրքը, համայնավարները ռազմական ու յարձակողական ոգիով կ'արտայայտուէին, աւետելով համաշխարհային յեղափոխութեան մօտալուտ յաղթանակը: Ժողովուրդը յարատեւօրէն արտաքին սպառնալիքի տակ պահելով, խորհրդային իշխանութիւնը կ'ուզէր արդարացնել իր այն քաղաքականութիւնը զոր կը վարէր երկրի ներսը:

Համայնավարներու ռազմաշունչ քաղաքականութիւնը լաւագոյն օգտագործեցին Հիթլէրն ու Նիփոնը, ի լուր աշխարհի յայտարարելով, թէ իրենց պատմական առաքելութիւնն է փրկել մարդկութիւնը կարմիր վտանգէն: Ի հարկէ, ոչ աշխարհին կարմիր վտանգ կը սպառնար եւ ոչ ալ խորհրդային երկիրն ռազմական այն ուժը կը ներկայացնէր, որպէսզի համարձակէր ոտքը իր սահմանէն դուրս նետելու: Գերմանիոյ եւ Ճափոնի կողմէ ճարպիկ ռազմախաղ մըն էր, քողարկելու իրենց նուաճողական դիտումները: Այդ ամէնը զգացին համայնավարները եւ իրական վտանգի առջեւ տեսնելով իրենց զինական թուլութիւնը, չոգեկինդ անցան գործի, — դէպի զինարշաւ: Սպառազինում յանուն խաղաղութեան եւ հայրենիքի պաշտպանութեան, սակայն երբեք՝ յանուն համաշխարհային յեղափոխութեան յաղթանակի...

Իսկ թէ սպառազինումը ինչ արժեց ժողովուրդին եւ ինչ զոհողութիւններով յաջողեցաւ, այդ կը տեսնենք քիչ վերջը: Մինչ այդ քանի մը խօսք հին եւ նոր Ռուսաստանի զինական վիճակի մասին:

Բանակին պահանջները հոգալու համար նախապատերազմեան Ռուսաստանի ճարտարարուեստը բոլորովին անբաւական էր: Ցարական կառավարութիւնը արտասահմանէն կը ներածէր բեռնատար ինքնաշարժներ — 87 առհարիւր, մարդատար ինքնաշարժներ — 100 առ հարիւր, հրասայլեր — 100 առ հարիւր, թնդանօթներ — 70 առհարիւր, ռումբեր — 75 առ հարիւր, հրացաններ— 60 առհարիւր, եւ փամփուշտ — 60 առ հարիւր: Միջին հաշուով ռազմանիւթերու ութսուն առ հարիւրը կը ստացուէր դուրսէն: Համաշխարհային պատերազմին մէջ ռուսական բանակի պարտութեան գլխաւոր պատճառը ռազմամթերքի պակասն էր:

Խորհրդային տիրապետութեան առաջին տասնամեակի ընթացքին (մինչեւ 1927) ռազմանիւթ մատակարարող արդիւնաբերութիւնը (օրինակ, — մետաղագործութիւն), ոչ միայն յառաջդիմութիւն չունեցաւ, այլ եւ 25 առ հարիւր ետ կը մնար նախապատերազմեան վիճակէն: Դեռ 1930ին Վորոշիլով կը յայտնէր, թէ կարմիր բանակի սպառազինութեան տակ եղած հրետանին, օդատորմիղը, հրասայլերը եւ քիմիական միջոցները շատ ու շատ անբաւարար են երկիրը պաշտպանելու համար: Կը բաւէ ըսել որ այն ատեն դեռ կը գործածէին միայն ցարական բանակէն մնացորդ թնդանօթները: Բանակի մեքենաւորման տեսակէտէն Ռուսիան ետ կը մնար ոչ միայն Ամերիկայէն ու եւրոպական առաջնակարգ պետութիւններէ, այլ եւ նորակազմ Լեհաստանէն: Հետեւաբար, կարմիր բանակը ինչ որ ունի, ձեռք է բերուած վերջին 5—6 տարիներու ընթացքին:

Ներկայիս, ինչպէս կը վկայեն Խ. Միութեան զինուորական վարիչ դէմքերը, կարմիր բանակի սպառազինումը ամէն տեսակէտէ հասած է բարձր աստիճանի եւ ռազմական միջոցներու մեքենաւորումը կրկնապատկուած ու բազմապատկուած է: «Խորհրդային քաղաքացիները կրնան միայն ուրախանալ, որ իրենց երկրին պաշտպանութիւնը հաստատուն է եւ զօրաւոր թէ ծովերու եւ ցամաքի վրայ եւ թէ օդին մէջ»...

Անկասկած, կարմիր բանակը խոշոր ուժ կը ներկայացնէ: Սակայն, չափազանցութիւն է պնդել թէ 5—6 տարիներու ընթացքին ապահովուած է պատերազմի անհրաժեշտ միջոցները: Մանաւանդ երբ նկատի առնենք, որ պատերազմի պարագային կարմիր բանակին թիւը պիտի հասնի 10—12 միլիոն մարդու եւ այդ հսկայ քանակը պէտք պիտի ունենայ անսպառ ռազմանիւթի: Իսկ եթէ ապագայ պատերազմն ալ նախորդին պէս տարիներ տեւէ

Եթէ նոյն իսկ խորհրդային երկրի պաշտպանութիւնն ապահովուած է ցամաքին վրայ ու օդին մէջ, նոյնը բնաւ չի կարելի ըսել ծովերու մասին: Ռուսաստանը, որ առանց այն ալ խոշոր ծովային ուժ մը չէր ներկայացներ, երկու անգամ կորսնցուց իր նաւատորմիղը՝ 1903ին ռուսաճափոնական պատերազմի ատեն եւ 1918ին, երբ Գերմանացիներու պահանջով համայնավարները ջրամոյն ընչացուցին համաշխարհային պատերազմի մնացորդ ռուսական նաւերու մեծագոյն մասը: Մէկ մասն ալ քաղաքացիական կռիւներէ վերջ ճերմակ Ռուսերը փախցուցին օտար ջուրեր: Երբ Նափոլէոնի օրով Անգլիացիները խորտակեցին Ֆրանսայի ծովային ուժը, ամբողջ հարիւրամեակ մը պէտք եղաւ, որպէսզի Ֆրանսան վերականգնէ իր նաւատորմիղը: Ո՛ւր մնաց Ռուսիոյ նման աղքատ երկիր մը, մանաւանդ երբ իր դէմ ունի Ճափոնի պէս ծովային հսկայ ուժ մը: Իսկ անցեալ յունիսին երբ Անգլիոյ համաձայնութեամբ Գերմանիան իրաւունք ստացաւ իր նաւատորմիղը վերականգնելու 35 առ հարիւր համեմատութեամբ, Խորհ. Ռուսաստանը ծովային սպառնալիքի տակ ինկաւ նաեւ հիւսիսային ջուրերու կողմէ:

Կը տեսնենք որ նախապատերազմեան Ռուսիան ռազմական տեսակէտէն շատ յետամնաց երկիր մըն է եղած: Երկրորդ, համայնավարներու տասնամեայ տիրապետութեան միջոցին (մինչեւ 1927) ռազմանիւթ մատակարարող արդիւնաբերութիւնը դեռ 25 առ հարիւր ետ կը մնար նախապատերազմեան վիճակէն: Երրորդ, 1930ին խորհրդային ռազմական ուժը հազիւ կրցաւ հաւասարիլ ցարական բանակի ուժին: Չորրորդ՝ այդ թուականէն ասդին է որ յառաջդիմած ուժ կը տրուի զինական պատրաստութիւններուն եւ ներկայիս, ինչպէս իրենք կը վկայեն, կարմիր բանակը դարձած է «անխորտակելի»: Եթէ այս վերջին պարագան չի համապատասխաներ իրականութեան, դարձեալ պէտք է ընդունինք, որ վերջին հինգ վեց տարիներու ընթացքին բանակը ուժեղացնելու համար մեծ ճիգեր եղան ու ահագին միջոցներ գործադրուեցան: Սակայն ի՞նչպէս ձեռք բերուեցան այդ միջոցները:

Այս վերջին հարցի լուծումը ամբողջովին կապուած է խորհրդային ներքին քաղաքականութեան հետ: Ութ տարի առաջ վերջ տալով «Նեփ»ի քաղաքականութեան, համայնավարները երկրի մէջ վերահաստատեցին ռազմական համայնավարութիւնը: Վերացաւ անհատական նախաձեռնութիւնը, դասակարգային ճնշումներ գործադրուեցան, ժողովուրդը սեփականազուրկ եւ պետութիւնն իր ձեռքը կեդրոնացնելով երկրին արտադրական բոլոր միջոցները, ձեռնարկեց ճարտարարուեստացման քաղաքականութեան: Խորհրդային իշխանութիւնը բացարձակ տէր դարձաւ ոչ միայն երկրի արդիւնաբերութեանն, այլ եւ սեփականազուրկ գիւղական տնտեսութիւններու մեծագոյն մասը՝ կոլխոզացման ճանապարհով: Դրական միջոցներով լուծուց ամէն ընդդիմութիւն թէ կուսակցութեան ներսը (աջերու ելոյթը) եւ թէ ժողովուրդին մէջ: Երկրի ճարտարարուեստացման գործին մէջ ալ զարկ տրուեցաւ ծանր արդիւնաբերութեան, առանց նկատի առնելու ժողովրդական զանգուածներու անմիջական պահանջները: Մետաղի, քարիւղի, քարածուխի եւ քիմիական արդիւնաբերութեանց բարգաւաճման ուժ տալը օրուան նշանախօսք դարձաւ: Հրապարակ նետուեցաւ հնգամեայ ծրագիրը եւ պետութիւնը ամէն ինչ զոհաբերեց յանուն երկրի սպառազինման

Հետեւանքները յայտնի են. Գիւղատնտեսութեան աներեւակայելի անկում, անասուններու կոտորած, գիւղացիներու ըմբոստութիւն, քաղաքացիներու կեանքի վատթարացում, պաշհացի փուռերու եւ ամէնէն անհրաժեշտ ապրանքներու կրպակներու առջեւ, անօթութիւն (1931—33) եւ մեռելութիւն: Ի գին հարիւր յիսուն միլիոն ժողովրդի զրկանքներու եւ անլուր տառապանքներու կարմիր բանակը զինուեցաւ: Պետութիւնը երկրին ամբողջ տնտեսութիւնը յարմարցուց սպառազինման՝ առանց նկատի առնելու ժողովուրդին անհրաժեշտ հացը, կերպասը եւ օճառը:

Այդ ռազմական քաղաքականութիւնը քիչ մը մեղմացաւ միայն մէկ տարի առաջ, երբ խորհրդային կառավարութիւնը զգաց, թէ իր դէմ ունի ոչ միայն արտաքին թշնամին, այլ եւ ներքին թշնամին,— ժողովրդական դայրոյթը: Համայնավարները ոչ միայն սկսան նահանջել, այլ եւ շարք մը ասպարէզներու մէջ վերահաստատեցին նախկին կարգ ու կանոնը (սեփականատիրական սկզբունքի հաստատումը, կենցաղի, բանակի կազմաւորում, դպրոցական գործ եւն.): Դեռ չենք խօսիր արտաքին քաղաքականութեան հիմնական կերպարանափոխման մասին:

Ուրիշ առիթով կ'ապացուցանենք թէ այդ ամէնը նահանջէն աւելի ճարպիկ ռազմախաղ մը կը ներկայացնեն: Առայժմ միայն արձանագրենք, որ խորհրդային երկիրներու վերջին տարիներու կեանքը զինարշաւի շրջան մը անցուց, յանուն սպառազինման զոհաբերելով երկրին տնտեսութիւնն ու ժողովրդի բարօրութիւնը:

ԱՇՈՏ - ԱՐՄՐՈՒՆԻ

Ո՞Ւ Կ'ԵՐԹԱՔ, Ո՞ՒՐ

ՆՄՐ. — Անձնական պատճառներ վերջերս Հարաւ. Ամերիկա բերեցին հայ ուսուցիչ մը, Յովհ. Պապազեան, հեղինակ աշխարհագրական գիրքերու եւ ուրիշ ուսումնասիրութեանց: Ահա իր տպաւորութիւնները, Պուէնոս Այրէսի Արմենիաէն (11 փետր.) —

Զմիւռնիոյ շարաշուք աղէտէն անմիջապէս յետոյ երբ Հայեր փախան Թուրքիայէն, ապաստանեցան մեծ մասամբ Ֆրանսա, ուր հիւրընկալուեցան մարդասիրաբար, որովհետեւ ազատական Ֆրանսայի ասպնջականութիւնը արդարացնող ԳՈՐԾ ԿԱՐ հոն:

Տարիներ աշխատեցէք եւ իրենց անհաստատ ապագային համար համեստ խնայողութիւն մը ու գործ մը ապահովելէն անմիջապէս յետոյ Հայեր, յարաբերաբար իրենց ուրախ հորիզոնին վրայ ահա կը տեսնեն Թուրքին խաթաղսին տեղ տնտեսական տագնապը եւ կառավարութեան արգելքը, աշխատանքի համար:

Տակաւին շարունակուող եւ օր ըստ օրէ աճող տնտեսական այս տագնապը եւ աշխատանքի արգելքը պատճառ դարձան որ պետական ու հանրային մեծ հաստատութիւններու ճակտին դրոշմուած Ազատութիւն, Հաւասարութիւն եւ Եղբայրութիւն մարդկային ամենամեծ նշանաբաններով հպարտացող Ֆրանսացին քով անօթի մեռնին մեր արենակիցները եւ նոյն իսկ Սէն գետը նետուին կամ Մուշեղ Տէրտէրեանի նման սենեակին առաստաղէն իրենք զիրենք կախեն, իրենց չնչին պարտքին համար իրենց տան գրաւմամբ անոր վաճառումը արգիլելու եւ գոնէ իրենց մահուամբ փրկելու իրենց զաւակներուն ապաստարանը, որ սակայն աւա՜ղ, հոն ալ Եղբայրութիւնը միայն պարծանքի ու հպարտութեան առարկայ մը ըլլալէ զատ ուրիշ ոչինչ կ'ըլլայ, որովհետեւ այդ ընտանիքի պատուական հօր անձնազոհութեան պատճառ ծանօթ ըլլալուն, ֆրանսական արդարութիւնը զոհին դժբախտ ընտանիքին միջոց չտար տունը փրկելու:

Ուրեմն, կը տեսնուի թէ ասպնջականութիւն ցոյց տուողներ արգիլած են ամէն աշխատանք եւ հետեւաբար եղած խնայողութիւնը փճացած է արագօրէն այդպիսի ՍՈՒՂ երկրի մը մէջ եւ նոյն իսկ երթալիք հիւրընկալ երկիր եւ կամ իբր ճամբու ծախս՝ դրամ չկայ

Դրամ չի կրնար ունենալ այս կացութեան մատնուած Հայը, երբ ինքզինք կը գտնէ ԴՐԱՄԸ ԵՐԿՐԷՆ ԴՈՒՐՍ ՁԳԵԼՈՒ՝ ամենանուրբ դիւանագէտին իսկ մտքէն չանցուցած վարպետ միջոցներուն առջեւ: Դրամ չի կրնար ունենալ, որովհետեւ կամ իր փոքրիկ խնայողութիւնը կը փճացնէ, իր աշխատելու իրաւունքը կորսնցնելով կամ պայմանով շինել տուած տունին պարտքը չկրնար վճարելուն հետեւանքով այդ չնչին պարտքին փոխարէն կը ծախուի տունը, որ իր միակ խնայողութիւնը պիտի կազմէր եւ սակայն շատ վար գինով ծախուած ըլլալով՝ այդ խնայողութիւնն ալ օդին կը յանձնուի ինքնին:

Եւ երբ ամէն անգամ այս տեսակ տնտեսական տագնապ մը աւերներ կը գործէ արտասահմանի հայ գաղութներուն մէջ, գիշակեր ագռաւներու նման հայ ժողովուրդին շուրջը կը ոլորտան հայանուն բորենիներ, որոնք Հայու դիակով միայն սնանելէն հաճոյք կը զգան:

Այդպիսիները նոյն իսկ բնաւ չպիտի խղճահարէին իրենց բիւրաւոր արենակիցներուն դիակները գերեզմանէն հանելէ, իրենց գազանային բնազդին գոհացում տալու համար, եթէ առոր մէջ շահ մը տեսնէին, որովհետեւ անոնք պատրաստ են զոհելու հայրենասիրութիւն, ազգային ամէն սրբութիւն, մարդկային ամէն առաքինութիւն ու բարոյական միմիայն անհետել մամոնային, որ իսպառ ցամքեցուցած է այդ բոլորին զգացումը իրենց մէջ:

Այս ճշմարտութեան կենդանի ապացոյցը կուգայ այժմ Ֆրանսայէն, որ ժամանակէ մը ի վեր հայ գաղութը Փարակուէյ փոխադրելու դիւային հարցը կը դարբնուի, որովհետեւ այդ սահմռկեցուցիչ խնդրոյն անխիղճ հեղինակները համոզուեցան թէ Ֆրանսայի մէջ այլ եւս ապրիլ եւ շնչել անկարելի է եւ հետեւաբար ի շահ իրենց դրպանին զանազան Հայր ըլ- ժողովք մը նետելու յարմար առիթը ներկայացած է եւ պէտք չէ փախցնել այդ առիթը, որ շատ քիչ անգամ կը ներկայանայ

Այդ վամփիրները, տեսնելով թէ՝ ողբալի կացութեան մէջ գտնուող Ֆրանսահայը ստիպուած է անմիջապէս հեռանալ ամէն գնով եւ ամենածանր զոհողութիւններու փոխարէն, գտեր են անոր համար Հարաւ. Ամերիկայի հանրապետութիւններէն՝ մարդու կամ աւելի ճիշդը՝ երկրագործներու պէտք ունեցող Փարակուէն, որ դրացի Պոլիվիոյ հետ իր մղած երեք տարուան պատերազմէն դեռ երէկ ազատուած երկիր մըն է, որ այդ պատերազմին հետեւանքով ծիւրած է եւ ուր պիտի սկսի տնտեսական ահաւոր տագնապ մը, հետեւանք՝ կրկին այդ պատերազմին: Մանաւանդ ՍԱՍՏԻԿ ՏԱՔ ու ՉՈՐ կլիմայ մը, ժահագու վէրքեր առաջ բերող միջատ մը եւ քայքայուած տնտեսութիւն մը աղետալի կրնան ըլլալ մեր ժողովուրդին՝ բարոյապէս, ֆիզիքապէս ու նիւթապէս, որոնք իր վերջնական կործանումը կը պատրաստեն ամբողջացնելով Թալէաթներու գործը հայ Թալէաթներու ձեռքով, որուն կ'օժանդակեն օտար ձեռքեր:

Ահա այս յոյժ աննպաստ պայմաններով օժտուած դժոխքի մը ճամբան ցոյց կուտան Հայուն, զայն ներկայացնելով սակայն կատարեալ դրախտ մը, որպէսզի անով հրապուրուողներէն կարենան շորթել գումարներ, իբր թէ յաջողցնելու համար այդ երկրի անկարելի մուտքը եւ տրամադրել տալու համար ձրի հող եւ ձրի շոգենաւեր, որոնք իրական տանջարաններ են միմիայն ուղեւորութեան մը միջոցին:

Արդ, ես իբրեւ հայրենասէր եւ այս դժբախտ ազգին անվերջ մարտիրոսացումներուն տեսնելով, սրտամորմոք տանջուող մը՝ կ'ելլեմ այդ դժբախտ զոհերուն առջեւ ու բազուկներս պարզելով կը պոռամ.

— Ո՞ւր կ'երթաք, ո՜վ, դարձէ՛ք տեղերնիդ եւ լրջօրէն մտածեցէք ձեր ընելիքին վրայ: Գիտեմ, ձեզի նման չուարած ժողովուրդ մը այլ եւս դատելու եւ տրամաբանելու իր բոլոր կարողութիւնը կորսնցուցած եւ դարձած է անմեղ երեխայ մը, որ իրեն հրամցուած նոյն իսկ թունաւոր շաքարը ուտելէ չի խորշիր:

Եթէ կը համոզուիք թէ միայն Հայ անունին համար ամէն զոհողութեան յանձնառու անկեղծ անձ մըն է, որ կը գրէ այս տողերը եւ կը հաւատաք թէ ոչ մէկ շահ կամ վնաս ունի ձեր Փարակուէյ գաղթելէն, մնացէք անոր գրածներուն, եթէ չէք ուզեր ձեր դժբախտութիւնը ողբալ մինչեւ ձեր մահը, որ տարամերժօրէն պիտի հասնի դժբախտաբար՝ նոր երկրի դժնդակ պայմաններուն հետեւանքով:

Պիտի հարցնէք թէ՝ վէրքը ճանչնալը կամ մատնանշելը բաւական չէ, դարմանելը կարեւոր է: Հետեւաբար, ի՞նչ պիտի ընենք մնալով Ֆրանսա, ուր կը նմանինք Թակարդը ինկած մուկի մը, որ եթէ ուղղակի չսպաննուի իսկ, արդէն անօթի մնալով դատապարտուած է մահուան:

— Երթալ Հայաստան, ուր միայն Հայը կրնայ գտնել իր սրտին խօսող հայ միջավայրը, հայրենի հին յիշատակարաններ, որոնց հետ ապրեր են մեր պատուական նախնիք, հայրենի սրբութիւններ եւ առողջ օդ ու ջուր, մանաւանդ բնութենէն ու բարոյագէտներէն թելադրուած աշխատելու եւ հետեւաբար ապրելու ամենատարրական իրաւունք, զոր իրեն կը զլանան «քաղաքակիրթ» ազգեր: Սակայն, դժբախտաբար հնարաւոր չէ 60.000 Ֆրանսահայերը մէկ անգամէն փոխադրել Հայաստան, այլ տարին 1200 հոգիի մասին կը խօսուի եւ եթէ նոյն իսկ կանոնաւոր կերպով գործադրուի այդ որոշումը, 50 տարի պէտք է ամբողջ Ֆրանսահայութիւնը Հայաստան փոխադրելու համար, ինչ որ կը նշանակէ թէ «մինչեւ ճահիճը ջուր գայ, գորտին հոգին կ'ելլէ», քանի որ ներկայ վիճակով, որ պիտի շարունակուի անշուշտ, հինգ տարիէն 80 առ 100 Հայը անօթութենէ պիտի ջարդուի Ֆրանսայի մէջ: Անշուշտ չէ կարելի մեղադրել հայկական կառավարութիւնը, որ գուցէ ենթակայ է ուրիշ ազդեցութեան:

Ուրեմն, կը մնայ միայն մէկ միջոց,— գաղթել Հարաւ. Ամերիկայի Ուրուկուէյ հանրապետութիւնը, ուր կը տիրէ առողջ կլիմայ եւ որ ունի արգասաբեր հող: Հոն հաստատուող Հայեր առանց բացառութեան գոհ են իրենց վիճակէն եւ ոչ մէկ անգործ կայ: Նոյն իսկ կառավարութիւնը կը քաջալերէ ծխախոտի մշակութիւնը եւ մասնաւորապէս շերամաբուծութիւնը, որոնց համար ամէն դիւրութիւն եւ միջոց կուտայ: Իսկ քիչ մը դրամագլուխ կամ արհեստ ունեցող մը բնաւ անօթի չի մնար հոն:

Կարելի է գաղթել նաեւ Արժանթինա, որու մայրաքաղաքին (Պուէնոս Այրէս) մէջ կը հաշուուին աւելի քան 12.000 Հայեր, որոնք կ'ապրին առանց դժուարութեան: Թէեւ մայրաքաղաքը Պուէնոս Այրէս (գեղեցիկ օդ) իր անունը արդարացնելէ դադրած է այլ եւս, որովհետեւ Տօն Փետրօ տէ Մէնտօզայի 1535ին հիմնած այս քաղաքը այնքան առողջ օդ եւ ջինջ երկինք ունէր, որ 1819ին եւ 1823ին ցերեկը պարզ աչքով տեսնուած է երկնքին երեսը Արուսեակը: Բայց գործարաններու հիմնուելէն եւ ինքնաշարժներու երթեւեկէն ի վեր Պուէնոս Այրէսի օդը թունաւորուած է արձակուած շոգիներէն եւ պէնզինի մուխէն, որու պատճառաւ հոն շատցած են հիւանդութիւնները, որոնց մէջ կարկառուն տեղ կը բռնէ թոքախտը իր 200.000 զոհերով, թէեւ Փարիզի մէջ կարելի է հաշուել 2 միլիոն թոքախտաւորներ, որոնց մէջ Հայերուն թիւը իրենց քանակի համեմատութեամբ շատ աւելի է:

Արժանթինայի ամէնէն առողջ օդ ունեցող քաղաքը Գորտոպա է, ուր կան բաւական թիւով բարեկեցիկ Հայեր:

Այս երկիրներէն դուրս կարելի է մտածել Չիլիի մասին, որու կլիման առողջ է եւ հողը շատ բարեբեր: Կայ նաեւ Փերուի մայրաքաղաքը՝ Լիմա, որ ունի տաք եւ չոր բայց առողջ կլիմա ու առատ ջուր: Սակայն, այս եւ Չիլիի չնաշխարհիկ քաղաքը Սանթիկօ ենթակայ են յաճախադէպ երկրաշարժի:

Հարաւ. Ամերիկայի մնացեալ երկիրները կամ շատ տաք կ'ըլլան կամ ունին վատառողջ կլիմայ: Ուրեմն Ուրուկուէյ եւ Արժանթինա միայն կը յարմարին Հայերու:

Իսկ Փարակուէյ ունենալով աննպաստ կլիմայ մը եւ տնտեսական աննախանձելի կացութիւն, ապահովաբար հոն գաղթող Հայերուն սպանդանոցը պիտի ըլլայ:

Եւ որպէսզի Հայեր, դժբախտ զոհը չդառնան անխիղճ չարաշահներու, պիտի խնդրէի արտասահմանի հայ թերթերէն արտատպել սոյն գրութիւնը, իրենց խմբագրականներով զգուշացնել հայ ժողովուրդը այդ կարգի անձնասպանութենէ մը, նոյն իսկ հաւաքոյթներու մէջ այդ վտանգաւոր շարժումին յոյժ աղետալի հետեւանքներու մասին անդադար քարոզել եւ եթէ կարելի է, ամէն կերպով խափանել այդ չարաշահները:

ՅՈՎՀ. ՊԱՊԱԶԵԱՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«LE ROMAN D'UN JEUNE HOMME PAUVRE»

(MOULIN ROUGE)

Օքթավ Ֆէօյէի այս վէպը հանրածանօթ է, եւ եթէ այսօր շատ քիչեր կը ճանչնան զայն, ան իր տիպարներուն գեղեցիկ ու ճշգրիտ ուսումնասիրութեամբ եւ կազմով կրնայ գերապրիլ եւ ներշնչել, գտնելով ցուցադրուող ժապաւէնին:

Աբէլ Կանսի նուրբ գեղագէտ ճաշակը զայն օժտած է բեմադրութեամբ մը՝ ուր կը յայտնուին մեր արուեստագէտին պրպտող եւ խղճամիտ ճաշակն ու կարողութիւնը

Մթնոլորտին հարազատութիւնը, տեսարաններուն գերազանց բնորոշութիւնը եւ ազդուցումը, անոնց առանձնայատկութեան ընթացքը հաճելի ... դրութեան մը մէջ յարուած կը պահեն դիտողը, աչքի եւ հոգիի մեծ բաւականութեան մը մէջ:

Հեղինակին գործը տեսարաններու վերածած է Պիեռ Վէպօրէլ, աշխատակցութեամբ Մուէզի Էօնի:

Երիտասարդ Մարքիզ Մաքսիմ տը Շանսէ ստիպուած է իր բոլոր ... տացուածքները աճուրդով ծախելու իր հօր ձգած պարտքերը վճարելու համար:

Գիւքերթեէկ հաստատութեան մը մէջ իր կրթութիւնը կատարելագործող քոյրը անտեղեակ է անկումէն եւ Մաքսիմ որոշած է աշխատիլ եւ հոգալ անոր կրթական ծախքերը:

Առիթը կը ներկայանայ:

Պրըթանիի մէջ ապրող մեծահարուստ Լառօքներու ընտանիքը մատակարարի մը պէտք ունի:

Մաքսիմ իր հօր նօտարին խորհուրդներուն վրայ, եւ անոր միջնորդութեամբ կը ներկայանայ դղեակ... կը ձեռնարկէ իր պաշտօնին քաջօրէն եւ ուղղամտութեամբ:

Երջանաւոր պղտոր է: Մեծ հարստութիւն մը՝ եւ անոր միակ ժառանգորդուհի Մարկրիթի շուրջը կը դիզեն ազգականներու եւ թեկնածուներու մեքենայութիւններ, որոնց ...յութիւնը եւ ամենօրեայ հաստատումը մը թունաւորած է Մարկրիթի հոգին, փակելով զայն խիստ դիմակի մը ետին:

Եւ սակայն Մաքսիմի չխտակ եւ ... պարտ կեցուածքը խռոված է իր հոգին, որ անշահախնդիր հոգիի մը մտերմութեան պահանջը ունի:

Կասկածոտ է սակայն Մարկրիթ

Ամէնօրեայ պտոյտներու ընթացքին, կալուածին մէջ գտնուող ... ուած եւ հնամենի դղեակի մը աւերակին այցելութեան գացած են Մաքսիմ եւ Մարկրիթ:

Աշտարակին պատուհանէն նշմարուած զմայլելի համայնապատկերին առջեւ հիացիկ, Մարկրիթի հոգին կը փխրի, իր ըմբոստ եւ յոռետեսի դիմակը, կ'այլակերպի իր դառնութիւնները, երազները, կասկածները եւ մարդկային ընչաքաղցութեան իր ազդած նողկանքը կը յորդին Մաքսիմի առաջ:

Երջանիկ է ան այդ հոգեկան անձնատուութեամբ:

Բայց երբ այդ ինքնամոռացութենէն արթնցած կ'ուզեն մեկնիլ, աշտարակին դուռը փակուած է:

Պահապանը կղպած է զայն, իր հիւրերը մեկնած կարծելով: Սպասուած պիտի ըլլան հոն գիշերել, մինչեւ ...

Մարկրիթի հոգին դարձեալ կը պղտորի:

Մաքսիմի մէկ որոգայթը գուցէ, գայթակղութեան մը սահեցնելով, ստիպելու զինքը ամուսնանալու իրեն հետ:

Եւ ծաղկող բառեր կ'ապտակեն երիտասարդ ազնուականը, որ ... ուած՝ կը բացագանչէ.

— Այո՛, կը սիրեմ ձեզի, բայց ձեզի հետ չեմ ամուսնանար այնքան ատեն որ ձեզի չափ հարուստ չըլլամ, կամ դուք ինծի չափ աղքատ:

Եւ անյողդողդ որոշումով մը յանկարծ պատուհանէն վար կը նետուի Մարկրիթի պատիւը չարատաւորելու համար, մինչդեռ աղջիկը խելայեղ կը ճչայ.

— Մաքսի՛մ ... վիրաւորուեցա՞ք

Մաքսիմի վէրքը թեթեւ է. իր ամուսին մտածումը կ'ըլլայ պահապանը ...ին աշտարակին մէջ բանտարկուած Մարկրիթը ազատելու։

Բայց երիտասարդը՝ հրձգապատող ...կապակորդները նոր զէնք մը գըտած են,— կիսաւարտ կորսուած նա...ն մը, որով Մաքսիմ իր ընտանիքի ...ն կը յայտնէ իր կրած դըժբախտութիւնները, եւ կը յայտնէ վե...ն թէ որոշած է ամէն գնով շա...ել փոքրիկին օժիտը...

...փոքրիկը իր քոյրն է։

...նը եւ ահաւոր թիւրիմացութիւնը կը մղէ Մարկրիթը համաձայնելու ...մերկասար թեկնածուի մը՝ Գէլլա...ին հետ ամուսնութեան, ամուսնութեան մը, որուն հաշտ աչքով չի նա...ր անդամալոյծ մեծ հայր մը՝ տէ...ր ամբողջ ընտանեկան հարստութեան։

Ու վերջին անակնկալներէ յետոյ, ...ն նոր կտակագիրը կը յայտնէ թէ ...ն եղած է Մեքսիկայի մէջ, Մաք...ի նոր մատակարարը, որ անոր ...ութեան տիրացած է տեղա...ն խռովութեան մը միջոցին, իր ...ը մատնելով ըմբոստներուն, եւ „Մաքսիմ իսկական ժառանգորդն է ...հարստութեան։

Մաքսիմի վեհանձնութիւնը կը խը...յէ Մարկրիթի զղջումի եւ նուաստացումի պահերը։ Իրենց շիտակ նը...րագիրները մոլորեցնող պատուաբ...ր լքացած են եւ աղքատ երիտա...րդին վէպը կը վերջանայ խորա...ն աղէկ, եղեգնենի եւ խունկի ծ...րասայց ոլորտներուն մէջ։

Ալ, Կանս գիտցած է արժեւորել Օ. ...ֆէյի գործը, տալով անոր վիպա...ն դպրոցին բոյրը եւ նկարագի...ը հաղուագիւտ ճաշակով մը շըջա...նակելով զայն հարազատ եւ նպաստա...ւոր տեսարաններով եւ բնա...նկարներով։

...ուն յաջողութեան կը նպաստեն ...ամենակարգ ուժեր, ինչպէս Մառի ...(Մարկրիթ) եւ Փիէռ Ֆռէնէ (Մաքսիմ) երկուքն ալ Քոմէտի-Ֆրանսէզէն. Սաթիւռնէն Ֆապռը, Ան...տոնէ Կոէլ՝ Օփէրա Քոմիքի հռչակաւոր երգիչը, Կասթօ Տիւպօ, Տոլէթ...ը Փօլին Քարտօն, եւն. եւն.։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՀԱՄԱՃԱՐԱԿ ՎԻԷՆՆԻ ՄԷՋ

Վիէն, 3 մարտ (Յառաջ).— Այս ...ուր կրիփի համաճարակ մը կը տիրէ Վիէննի մէջ. փոքրիկներու մեծամասնութիւնը վարակուած է ։ Գրեթէ ամէն տուն հիւանդ ունի։ Զգալապէս ...ուած է դպրոց գացող փոքրիկներու թիւը։ Այս տարի այս հիւանդութիւնը կարծես թէ կը յարձակի կոկորդի վրայ, այն բոլոր փոքրիկները որ բռնուած են այս ցաւէն, առաջին ...ութիւն կ'ունենան, իսկ յա...ն օրը կը սկսին ուռիլ երկու ա...նջներու տակերը, որով ենթական ...կրնար իր կզակը շարժել, մինչեւ ...ուռեցքը իջնէ։

Բայց պէտք է ըսել որ հիւանդութիւնը թեթեւ կ'անցնի. հազիւ 4—5 օր կը տեւէ, այնպէս որ մեծ մտահոգութիւն չի պատճառեր։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները ..., թուղթին մէկ երեսին վրայ [illegible]

Իվան Փավլով

Գրեցինք թէ Լէնինկրատի մէջ մեռաւ հռչակաւոր բնախօսը, Իվան Փավլով։

Ծնած էր 1849ին։ Զաւակն էր քահանայի մը։ Աւարտելէ վերջ Ս. Փեթերպուրկի բժշկ. համալսարանը, 1882ին կը նշանակուի օգնական-դասախօս, 1890ին՝ դեղաբանութեան դասախօս, 1891ին՝ բնախօսութեան դասախօս, 1907ին անդամ կ'ընտրուի գիտութեանց ակադեմիային։

Համաշխարհային հռչակ կը վայելէր բնախօսութեան ասպարէզին մէջ կատարած իր ուսումնասիրութիւններով եւ փորձերով։ Չկայ բնախօսական գիրք մը, ուր յիշատակուած չըլլայ իր անունը։ Իր գործերը թարգմանուած են 22 լեզուներու։ Իբրեւ հեղինակութիւն, կը մասնակցէր բոլոր միջազգային բնախօսական եւ ջղաբանական համագումարներուն։

Խորհրդային կառավարութիւնը, գնահատելով Փավլովի հեղինակութիւնը, առանց պահանջելու որ մարքսեան վարդապետութիւն խառնէ իր ուսումնասիրութիւններուն, անոր տրամադրութեան տակ դրած էր արդիական սարքաւորումով օժտուած երեք աշխատանոցներ, որոնց մէջ կազմուեցան երիտասարդ գիտնականներ։ Այդ աշխատանոցներէն մէկուն մէջ էր որ անուն շինեց հայ որբ մը, Փրոֆ. Հասրաթեան։ Այդ աշխատանոցներէն մին, դարձեալ, կը գտնուի ռուս Նախկին որբի մը ղեկավարութեան տակ, Սպերանսկի։

Այս վերջին տարիներուն, հակառակ իր յառաջացած տարիքին, փրոֆ. Փավլով կ'աշխատէր Լէնինկրատի մօտ, Քոլթուշի գիտական աւանին մէջ, որ իր անունը կը կրէ։

Խորհ. կառավարութիւնը, Փավլովի ծննդեան 85րդ տարեդարձին առթիւ, հաստատեց 20.000 րուբլի տարեկան մրցանակ մը, որ կը կրէ Փավլովի անունը։ Այս մրցանակը պիտի յատկացուի ամէն տարի բնախօսական լաւագոյն ուսումնասիրութեան, որ լոյս կը տեսնէ տարւոյն մէջ։ Կառավարութիւնը աւելէ զատ 5 թոշակ յատկացուցած է (իւրաքանչիւրը ամսական 500 րուբլի), 8 երիտասարդ բնախօսներու համար, որոնք կ'ուզեն կատարելագործել իրենց մասնագիտութիւնը.

Խորհ. կառավարութիւնը որոշած է նոյնպէս հրատարակել Փավլովի ամբողջական գործերը, միաժամանակ մէկ միլիոն րուբլի վարկ բացաւ, զարգացնելու համար Քոլթուշի կենսաբանական փավլովեան կայանը։

Դեռ անցեալ տարի, Օգոստոսին, երբ Լէնինկրատի մէջ տեղի կ'ունենար բնախօսական միջազգային համագումարը, Փավլով Նախագահելով համագումարին՝ ցոյց տուաւ իր մտքի պայծառութիւնը, կորովը, զարմացնելով բոլոր գիտնականները։

Մահուընէն վերջ, Ստալին եւ Մոլոտով ցաւակցական հեռագիրներ ուղղեցին Փավլովի այրիին։ Միաժամանակ կառավարութիւնը որոշեց Լէնինկրատի բժշկ. համալսարանը կոչել Փավլովի անունով, յետոյ Գիտութեանց Ակադեմիային հրահանգ տուաւ հրատարակել Փավլովի գործերը ռուսերէն, գերմաներէն, անգլիերէն եւ ֆրանսերէն։

Փավլովի ուղեղը պիտի պահուի Մոսկուայի ուղեղաբանութեան կաճառին մէջ։ Իր աշխատանոցը եւ գրասենեակը պիտի վերածուին թանգարանի։ Այրիին յատկացուեցաւ ամսական 1000 րուբլի։ Թաղումը կատարուեցաւ կառավարական ծախքով եւ յուղարկաւորութեան նախագահեց Կարպինսկի, գիտութեանց ակադեմիային նախագահը։ Յուղարկաւորութեան կը մասնակցէին Մոսկուայի, Լէնինկրատի, Քիեւի եւ ուրիշ գլխաւոր քաղաքներու հռչակաւոր գիտնականները։

Գիտութեանց Ակադեմիան աշխարհի բոլոր ակադեմիաներուն հեռագրով հաղորդեց Փավլովի մահը։

Կարելի է ըսել որ թէեւ Փավլով փառքն ու պարծանքն էր ռուսական գիտութեան, կը պատկանէր սակայն ամբողջ աշխարհին։

ՁՈՄԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Շաբաթ երեկոյ, Սալ տը Ժէօկրաֆի մէջ տեղի ունեցաւ Զափահաս Որբերու Միութեան տասնամեակի հանդէսը։ Այս առթիւ մասնաճիւղեր եւ անհատներ ուղղած էին ուղերձներ եւ շնորհաւորական հեռագիրներ, որոնք կարդացուեցան հերթ. Վարչութեան կողմէ։

Ինչպէս սա պահուս տեղի ունեցող գրեթէ բոլոր հանդէսները, այս երեկոյթն ալ չունեցաւ խուռն բազմութիւն։

Տնտեսական տագնա՞պ թէ բուլացում։ Հաւանաբար թէ մին եւ թէ միւսը

Հանդէսը բացուեցաւ «Յառաջ նահատակներով, նուագուած դաշնակով ու ջութակով (Օնոսեան)։

Երեկոյթին նախագահն էր Ա. Շահխաթունի, որուն խօսած ճառին ամփոփումը հետեւեալն է.

— Ես իմ կեանքի մէջ, երիտասարդութենէ սկսեալ, երբեք չեմ պատկանած քաղաքական կուսակցութեան մը։ Ունեցած եմ մէկ կուսակցութիւն. այդ հայ ժողովուրդն է։ Իմ համոզումներս թոյլ չեն տուած որ պատկանիմ կազմակերպութեան մը։ Ես որդեգրած եմ իմ պապերուս նշանաբանը.— «Հոգիս Աստուծոյ, մարմինս ազգին, միտքս կնոջս, իսկ պատիւս ոչ ոքին։ Ես կը պատկանիմ Զափահաս Որբերու Միութեան։ Իմ բոլոր ճամբորդութիւններուս ընթացքին, մինչեւ Սուրիա ու Պալմիրա, ես ճանչցեր եմ որբերը, լսեր եմ զանոնք, իրենց ուրախութիւններուն եւ ցաւերուն մէջ։ Որբը ան չէ միայն որ չունի հայր ու մայր։ Որբ ենք բոլորս, որովհետեւ ոչ հայրենիք ունինք, ոչ պետութիւն։ Որբերը կը պատկանին արմէն ցեղին, որովհետեւ անոնք հըպարտ են, յանդուգն են եւ միշտ պատրաստ։ Զափահաս Որբերու Միութիւնը վերջ կը գտնէ միայն այն ժամանակ՝ երբ կ'աւարտի հայ ժողովուրդին որբութիւնը։

Որբերու Միութեան, այս ապրիլեան սերունդին հանդէպ շատեր ունեցան արհամարհանք։ Մինչդեռ շատ մը անձնաւորութիւններ եւ կազմակերպութիւններ կրնային գուրգուրալ իբրեւ հայր, այս միութեան վրայ։

Որբեր, իմ թանկագին զաւակներս, կը շնորհաւորեմ ձեր այսօրուան տօնը եւ կը մաղթեմ որ ձեր քսանամեակը կատարէք միացեալ եւ անկախ հայրենիքին մէջ»։

Գ. Օնոսեան կրկին բեմ գալով, դաշնակահարեց, ջութակի ընկերակցութեամբ «Արեւ եկաւ Զէյթունցիներ»

Ե. Գրիգորեան յաջողապէս արտասանեց Անձնեանի «Որբի հոգին» քերթուածը։

Յետոյ բեմ բարձրացաւ Շաւարշ Նարդունի եւ կարդաց իր գրաւոր ճառը։

Ներկայացնելէ վերջ շրջապատը, ուր կը գործէ Զ. Ո. Միութիւնը տասը տարիէ ի վեր, Նարդունի քննադատեց երիտասարդութեան այն խմբակը, որ անտարբեր է ազգային քաղաքականութեան հանդէպ, քննադատեց երիտասարդ գրողները, որոնք իրենց համար փղոսկրեայ աշտարակներ շինած են, բայց չեն յաջողած Միութիւն մը անգամ ստեղծել, եւ ի վերջոյ մին զաւեշտաթերթի մը մէջ է ինկած, ուրիշներ պառաւ գրողներու թեւին տակ են մտած։ Կ'արժէ սակայն Զ. Ո. Միութիւնը, եւ այն դժուարութիւններուն մէջէն, որոնց չեն կրցած յաղթահարել բազմաթիւ կազմակերպութիւններ, ապրիլեան սերունդը դուրս կուգայ յաղթանակութեան մրցանիշով։ Նարդունի յետոյ վերլուծում մը կատարեց երիտասարդութեան մասին, ներկայացուց Զ.Ո. Միութեան յատկութիւնները եւ ծըրագիրները, ի վերջոյ հրաւէր ուղղեց նորահասներուն, որ գան գրաւեն վարիչներուն տեղը, վասնզի Միութիւնը կը ներկայացնէ շարժում մը եւ շարժում մը կ'արդարանայ միշտ դէմքերու փոփոխութեամբ եւ տեսակէտներու զարգացումով»։

Տիկին Պարթեւեան ջութակահարեց երեք կտոր, իր ամուսնոյն դաշնակի ընկերակցութեամբ եւ արժանացաւ ջերմագին ծափերու։

Կարգը Շաւարշ Միսաքեանինն էր.

— «Ինչո՞ւ մասնաւոր խանդաղատանք մը այս Միութեան համար, երբ միութիւններ շատ ենք ունեցեր։ Եւ այս խանդաղատանքը կը տեւէ տասը տարիէ ի վեր։ Որովհետեւ Ձոմը երգ մը ունի իր շրթունքներուն վրայ, կըրակ իր աչքերուն մէջ եւ ճակատ՝ իր ճամբան հարթելու։ Ի հարկին պայքարելու համար։

Պէտք է մօտէն հետեւիլ անոնց եւ գիտնալ թէ ինչպէս այս տղաքը հասան ներկայ վիճակին եւ տեղ գրաւեցին մեր հանրային կեանքին մէջ։ Գիտէք թէ երբ Հալէպի շուկային մէջ քսան դրուշի կին ու աղջիկ կը ծախէին, արունները առաւելագոյն տարիքը 7—11 էր։ Այդ շրջանի մանուկներն էին որ աճեցան եւ կազմեցին այսօրուան սերունդը։ Եւ երբ հաւաքուեցան՝ իրենց չտրուեցաւ նպատակայարմար կրթութիւնը։ Այն հաստատութիւնները որոնց մէջ դըրուեցան այս մանուկ բազմութիւնները, աւելի շատ պատսպարաններ էին քան թէ դպրոցներ։ Այդ տասնեակ հազարաւոր որբերուն մէջէն շատեր կան որոնց մէջ բոյն դրած է պառուելիական ոգին։ Սակայն անոնց մէջէն դուրս եկաւ նոր կայծ մը, նոր սերունդ մը, ապրիլեան ոգի մը, ինքնավստահ եւ հպարտ որ հարթեց իր ճամբան։ Տասնըհինգ տարի է որ թափառական է այս սերունդը, եւ սակայն չէ մարած իր մէջ անկախութեան ձգտումը։ Հազարներ անանցմէկեան Ֆրանսա, աշխատելու համար ընդհանրապէս ագարակներու մէջ։ Երբեմն ծագեցան անկարգութիւններ։ Շատ քիչերն ըմբռնեցին այդ խըլրտումներու ոգին։ Անոնք բռնութեան դէմ ըմբոստացող ոգիներ էին։

Այս պայմաններուն մէջ է որ հասաւ սերունդը։

Տասը տարիէ ի վեր կը տեւէ Միութիւնը, համեստ բայց տոկուն, արմատներ արձակած մինչեւ Պուէնոս Այրէս։ Այս մասնաճիւղը անցեալները հրատարակած է յայտարարութիւն մը. կատարեալ դաւանանք մըն էր ան։ Կապ մը կայ այս տղոց միջեւ հոգեկան կապ մը որ կը տեւէ երկիրէ երկիր։ Մակեդոնիոյ լիոսմէ ա...ւէյի գիւղերուն մէջ ցիրուցան որբեր կան, հինգ հոգի մէկ տեղ մը, երկու հոգի ուրիշ գիւղ մը, մէկ հոգի այս աւանին մէջ, տասը հոգի միւսին մէջ. այդ տղաքը հեռու են իրարմէ սակայն ունին նոյն հոգեկան կապը, ունին մանաւանդ, ամէն բանէ վեր, հայրենիքի գաղափարը։

Անոնք շատ անգամ կը նախընտրեն մնալ հասարակ մշակ, ոչ թէ ու գըկուիլ քան թէ ամուսնանալ ագարակապանի մը աղջկան հետ։ Անոնք կը մնան ամուրի, որովհետեւ հայ աղջիկ չկայ։ Կը տեսնուի թէ ինչպէս կը տեւէ իրենց մէջ Հայ մնալու գաղափարականը։

Միութիւնն ալ իր կարգին պահած է իր դիմագիծը եւ կերպարանքը։

Քիչ առաջ իմացաք կատարուած աշխատանքը, գրաւոր զեկուցումին մէջ. հիմնական տեսակէտ մը կայ անոր մէջ.

Անապատներէն եկած սերունդ մըն է որ կը նետուի հրապարակ, խուրձեր կազմելու։ Եւ անոնց կերպարանքը աւելի կը զարնէր հազարաւոր ընկած տերեւներու խշրտուքին մէջ։

Այս Միութիւնը կ'ըսէ.— Ես կամ ու կը մնամ մեծ գործի մը համար

Երիտասարդ ընկերներ, կրակէն ելած փիւնիկներ, հազարամեակ մը առաջ բանաստեղծ Ֆիրտուսի կ'ըսէր.— «Այսպէս է օրէնքը. կամ թամբի մէջ բազմած կամ թամբը մէջքիդ»։

Ձեր դերը, ձեր աշխատանքը, ձեր ձիգը պիտի ըլլայ միշտ բազմած մընալ թամբին վրայ, ամուր բռնած սանձը, աչքերը հեռուն, ճակատը բարձր։ Բայց երբեք թամբը ձեր մէջքին ու ըղթան ձեր գլխուն»։

Նախագահը հանդէսը փակուած յայտարարեց, կրկին մաղթելով որ յաջորդ տօնահանդէսը կատարուի հայրենիքին մէջ.

Ն. Գ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

Աբէնճի Նոր Օրը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Էնկիւրիի դատավարութեան առթիւ (27 փետր.).

— «Հայկական դատին եւ հայ ժողովուրդին գլխաւոր թշնամին Թուրքըն է։ Զաղատագրուած Հայաստանը կը գտնուի Թրքական հողամասին վրայ։ Ուրեմն շատ բնական է որ Դաշնակցութիւնը իր աչքը դարձնէ Թուրքիոյ վրայ եւ հաշիւ ունենայ անոր հետ։ Մինչեւ որ չկարգադրուի այդ հաշիւը, կարելի չէ խօսիլ հայեւ-թուրք բարեկամութեան մասին։ Ասիկա չի նշանակեր թէ Դաշնակցութիւնը դաւադրութիւն կը կազմակերպէ Թուրքիոյ դէմ։ Այս մասին ինչ որ կ'ըսուի, առասպել է, Միծաղելի առասպել։ Դաշնակցութիւնը շատ լաւ գիտէ թէ Քէմալ Աթաթիւրքի անհաբեկումը ոչինչ չի փոխեր հայկական դատին այժմու վիճակէն։ Քէմալ Աթաթիւրք խորհրդանշան մըն է. անոր ետին կեցած է թուրք ժողովուրդը, որդի Թուրքիան, որ ազգայնական ջերմէ կը տառապի։

Դաշնակցութիւնը հաշիւ ունի Թուրքիոյ հետ, ոչ թէ թուրք պետական դէմքերու։ Այդ հաշիւը դաւադրական ծրագիրներու վրայ հիմնուած չէ։ Հաշիւր իբր հիմ ունի տըրամաբանութիւնը եւ հայկական շահերու խոր գիտակցութիւնը։

Էնկիւրին շատ լաւ գիտէ թէ ինչ է այդ հաշիւը, բայց անգիտանալ կը ձեւանայ եւ զանազան առասպելներ հնարելով, կ'ուզէ միջազգային հանրային կարծիքը յարել տարբեր ուղղութեամբ։

Տարիներ առաջ ալ, ուզուեցաւ ցոյց տալ թէ Դաշնակցութիւնը գործօն մասնակցութիւն ունեցած է քըրտական ապստամբութեան մէջ։ Առասպել մըն ալ այս։ Մեր համակրանքը կ'երթայ ազատատենչ եւ հալածուած Քիւրտերուն։ Այսքան միայն։ Մենք չենք պահեր որ Թուրքիոյ տկարացումը օգտակար է հայկական դատին եւ հայ ժողովուրդի շահերուն։ Բայց ասիկա չի նշանակեր թէ Թուրքիան տկարացնելու համար մենք խելագար եւ վտանգաւոր ձեռնարկներու ետեւէ կ'իյնանք։ Մեր հակաթուրք պայքարը շիտակ է, իրաւունքի եւ արդարութեան սահմաններուն մէջ։

Թուրքիա ուժեղ է ներկայիս։ Եւրոպայի քաղաքական կեանքին մէջ կարեւոր ազդակ է։ Այնքան ատեն որ քաղաքական ներկայ պայմանները չեն փոխուած, դժուար է Թուրքիոյ դէմ մեր պայքարը գործնականացնել։ Պիտի գայ ատոր ժամանակն ալ։ Մինչ այդ, Թուրքերը պէտք է գիտնան թէ առասպելներով եւ մահափորձի կատակերգութիւններով չեն կընար անհանգիստ ընել սահմանային երկիրներու մէջ գտնուող Հայերը։ Թուրքերուն աչքին փուշ եղած են Սուրիոյ եւ Յունաստանի հայ գաղութները։ Այս է պատճառը, որ տարին մէկ կամ երկու, դաւադրութեան առասպելներ կը յերիւրեն, դատական կատակերգութիւններ կը սարքեն, որպէսզի առիթ ստեղծեն Հայերը հարուածելու։

Դատախազ Արըզանի ճառին՝ Դաշնակցութեան վերաբերող մասը այդ նպատակը կը հետապնդէր։ Բայց այս անգամ գրպարտութիւնը այնքան ակներեւ էր որ թուրք դատաւորներն անգամ խղճահարեցան եւ ստիպուեցան, գոնէ մէկ անգամուան համար, ճշմարտութեան ծառայել»։

ՎԻՇՏԸ կը բաւէ ինքն իրեն, սակայն ուրախութիւն կատարեալ ըլլայ համար, պէտք է ունենալ ընկեր մը՝ միասին վայելելու համար զայն։

ՄԱՐՔ ԹՈՒԷՅՆ

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (25)

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ ՄԸ ԱՐԻՒՆԱԹԱԹԱՒ (1913—1923)

Անդադար կը յառաջանանք անապատին լռութեան մէջէն, կը հասնինք գիւղի մը վերեւ, ուրկէ հեռո՛ւն, ձորը ձորին մէջ կը տեսնենք խումբ մը վաչկատուներ, որոնք բոլորուած են հորի մը շուրջ, իսկ կարաւանը քիչ մը անդին ծնրադիր։ Մէկ կողմէն՝ ...ուղտեր մըն է որ կը զարնուի ...կիս վախէս, միւս կողմէն ուրախութեան հով մը որ կը փչէ երեսիս, ...րս պիտի յագեցնեմ։ Կը մօտենանք թափառաշրջիկներու ջոկատին, ...ց ոչ մէկուն դէմքին վրայ խոժոռութիւն, այլ մեղմութեամբ կը հարցնեն.— «Թի անուէք ուլխաո» (ծարաւ ունի՞ք)։— « Լա մա ֆիշ» (ոչ, չկայ) կը պատասխանենք ու առանց գլուխս խուզարկելու կը թոյլատրեն որ ջուր խմենք։ Ցաքորդաբար կը հասնինք հորին քով գրուած պզտիկ աւազանին, որուն շուրջը հազար ...ւեղանակ աղտոտութիւն կայ։ Կը սկսինք մեր ձեռքերով աղտոտ ու լեղի ջուրը խմել, այնքան որ կ'ուռինք։ Մէկ հոգէն կ'ազատինք ու կրկին ճամբայ կ'իյնանք ամայի անապատներէն, մերթ մտածելով, մերթ քերթուելով։ Վերջապէս կը հասնինք գիւղ մը որուն ցած հիւղակները մեղուի փեթակներուն նման շարք առ շարք կը տարածուին։ Իւրաքանչիւրս իրարմէ կը բաժնուինք ու կ'ուղղուինք մէկ մէկ խցիկ։ Պատրաստութիւններս կը տեսնեմ, քալուածքս կը փոխեմ հիւանդ երեւոյթի մը, միօրինակ դէմքիս տխուր գծագրութիւն մը կուտամ։ Մուրալը մեզի համար այլ եւս պարզ բան մըն է։ Չենք քաշուիր բընաւ։ Բարակ ու երկայն գաւազան մը ձեռքս առնելով, ցածկեկ հիւղակի մը խարխուլ դրան առջեւ կը կենամ։ Ճաշի վրայ հասած եմ։ Փիլաւ կ'ուտեն։ Գլխիկոր սկսայ «Ալլահ խալլինի տըսա քօն, աթինի չէֆֆէ խըպզէթ» (Աստուած ձեզ տունին պէրէքէթը աւելցնէ, քիչ մը հաց տուէք)։ Մօրուսաւոր ծերունի մը, որ դէմքի դրան մօտիկ նստած է, դգալը փիլաւով կը լեցնէ ու ափիս մէջ կը թափէ։ «Քըթըռ խէյրէք. Ալլահ պզտոտ դաւիլ քօմր քօն» (Շատ շնորհակալ եմ, Աստուած ձեզի երկայն կեանք պարգեւէ) ըսելով կը հեռանամ։ Դժբախտաբար ուրիշ տունէրէ բան մը չէ վըթիր, նոյն իսկ կը գտնուին այնպիսիներ որոնք «Ալլահ բուհ մը պառալով գլխ դուրս կը հրեն։ Իրար կը գտնենք, կը հաւաքուինք գիւղին ծայրը՝ ճամբայ ելլելու համար, մէկ մըն ալ տունէ մը մեր ականջին ձայն մը կուգայ։ Տղմագոյն ու պատռած էնթարիով Ֆէլլահին մըն էր, որ մեզ կը կանչէր։ Վազելով կը հասնինք կնոջ հիւղակը հինգ ուղեկիցներս ու մեզ խցիկէն ներս առաջնորդելով կը ցուցնէ խոշոր կաթսայ մը, որուն մէջ ուտելիք կար։ Ամէնուս ուրախութիւնը անսահման է։ Կինը կը հեռանայ, իսկ մենք լայն կաթսային շուրջ կը բոլորուինք, ծունր դրած, յետոյ կափարիչը կը բանանք։ Հատած զարեխառն պլղուրէ փիլաւ է, գրեթէ կաթսային կէսը։ Մեզի համար հաւլը կարեւորութիւն չունի. երանի թէ այս կերակուրը միշտ գտնենք։ Կը սկսինք մեր ափերով լափել։ Աղ ալ չունի, բայց այս պակասութիւններուն առանց ուշադրութիւն դարձնելու շուտ շուտ կը թխենք, առանց ծամելու կուլ կուտանք։ Մէկ ընկերս միւսին կ'ըսէ.

— «Յավրում, խավաշ եէ» (կամաց կեր)։

Միւսը կը պատասխանէ.

— «Աղամ, աէն ով խավաշ եէ»։

Ու այս վիճով մեր փորը լաւ մը կ'ուռեցնենք. բաւական ալ կ'աւելնայ։ Թէեւ մէկ ընկերս կը շարունակէ ուտել։ Բայց վերջապէս բոլոր ծակաչք ու որկրամոլներս լաւ մը կշտացած ենք։ Այս փառաւոր ճաշէն յետոյ կաթսային տակը մնացած պաշարն ալ կը բաժնենք, մեր գրպաններն ու ծոցերնիս կը լեցնենք եւ կրկին մեր ուղին կը բռնենք։

Կը յառաջանանք լերկ անապատներէն. կ'անցնինք փշալից վայրերէ։ Տեսարաններ շարժանկարի նման միշտ կը փոխուին. տեղ տեղ դալարիք, ուրիշ տեղեր բլուրներ։ Արեւը հետզհետէ խոնարհելու վրայ է։ Առանց խօսելու կ'ընթանանք. երբեմն կը թաղուինք խոր մտածումներու մէջ։ Մայրս աչքիս առջեւ կը պատկերանայ ու ես ինծի կ'ըսեմ.—«Կ'արժէ՞ արդեօք ապրիլ այս տեսակ կեանք մը, վշտով, արցունքով կաղմուած»։

Իրիկուն է, կը յառաջանանք դալարուն ուղիներէ, մերթ մեր պաշարը ուտելով, մերթ մտահոգ որոճալով։ Աւելի կը յառաջանանք վրաններ կան որոնց առջեւ թափառաշրջիկներ կըրակ վառեր են։ Վախս կրկին կը սաստկանայ։ Կը մօտենանք, կատաղի շուներ, որոնք վրաններուն առջեւ պառկած կը խռան. մեզ տեսնելով յանկարծ սոսկալի հաջիւններով մեր վրայ կը խուժեն։ Սրտիս տրոփիւնը կ'արագանայ. գաւազանս կը պատրաստեմ, բայց շուները ալ աւելի կը կատղին։ Գաւազանը կը փարեմ ու միաժամանակ կուլամ, կը պոռամ։ Շուները մեզ շրջապատած են, մինչ անդիէն ցնցոտազգեստ կին մը վրայ կը հասնի եւ շուները հանդարտեցնելով գլխ ալ կը տանի իրենց վրանը ու գաւաթով թան կուտայ, որպէսզի վախս անցնի։ Քիչ վերջ արդէն երկիւղս անհետացած է։ Շնորհակալութիւն յայտնելով՝ ուղեկիցներուս քով կ'երթամ, դարձեալ միասին քալելու համար անկոխ ուղիներէն։

Արեւը մարը մտած է ու խաւարը լոյսի կոկորդէն բռնած զայն խեղդել կ'ուզէ. բայց լուսինը կը միջամտէ ։ Հեռուն գիւղ մը կը նշմարուի։ Մեր քայլերը աւելի կ'արագացնենք, ժամ առաջ հոն հասնելու համար։ Կ'անցնինք բլրապատ դաշտային վայրերէ։ Վերջապէս կը հասնինք ամայի աւերակ գիւղ մըն է։ Զգացի որ հոս գոյութիւն ունեցած է ատուար բնակչութեամբ շէն գիւղ մը։ Ոչ ոք կը տեսնուի, ճամբուն երկու կողմէն կը բարձրանան պատերու մնացորդներ, առանց պատի։ Խարխուլ սենեակ մը կը գտնենք ու մէկ մէկ անկիւն քաշուելով գետնին վրայ կը պառկինք։ Բայց անհեթեթ մտածումները արգելք կ'ըլլան մեր քնանալուն։ Մեր աչքերը գոց չըթ չըթ կը կոտրենք, բայց թշուառականներուն վերջը չէր գար։ Խրճիթին լռութեան մէջէն կարծես թէ անկանոն ժամացոյց մըն է որ կը գործէ. չըթ չըթ։ Շատ դժուարաւ կը քնանանք։ Առտուն լոյսը հազիւ ճեղքուած ճամբայ ինկանք, Հորիզոնէն ամպերու դէզեր՝ եզերուած լուսաւոր ժապաւէնով մը՝ արեւին լոյս կը ներշնչէն։

ՀՐԱՆԴ ՍԱՐԵԱՆ

(Շար.)

բեւոր դէպք մը կը կազմէ այս կացութեան մէջ: «Մ. Նահանգներու ծերակուտականները ու երեսփոխանները մերժելով արգելք հաստատել քարիւղի եւ ուրիշ հում նիւթերու արտածման վրայ, ամէն բանէ վեր ծառայութիւն մը մատուցած եղան աշխարհի խաղաղութեան »:

Ցետոյ խօսելով դաշնութեան հարցի մասին, «զոր կ'ուզեն լուծել առանց Իտալիոյ, այսինքն հակառակ Իտալիոյ», Մուսոլինիի լիշեց Փարիզի մէջ կատարուած խորհրդակցութիւնները եւ հաստատեց թէ անոնք ձախողած են: Այս առթիւ փաղաքշական խօսքեր ուղղեց Ֆրանսայի եւ կրկնեց թէ «Դանուբեան աւազանի հաւաքական կազմակերպութիւն մը չի կրնար կատարուիլ առանց Իտալիոյ մասնակցութեան, ոչ ալ առանց նանչնալու Իտալիոյ եւ իր զինակիցներուն շահերը»: Եւ յայտարարեց թէ այս հարցին առթիւ ժողով մը պիտի գումարուի Հռոմի մէջ, մարտ 18ին, 19ին եւ 20ին, մասնակցութեամբ Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ վարչապետներուն եւ արտաքին նախարարներուն:

Խօսելով նաւային խորհրդաժողովի մասին, Մուսոլինիի յայտարարեց թէ Իտալիա չի կրնար ստորագրել քաղաքական որ եւ է համաձայնութիւն, երբ իրեն կը սպառնան պատժական նոր տնօրինութիւններով: Իսկ եղած տնօրինութեանց առթիւ, շեշտեց թէ տնտեսական գրոհի չորրորդ ամիսն է եւ Իտալիոյ ժողովուրդը ալ աւելի զօրացուցած է իր քաղաքական եւ բարոյական միութիւնը: « Իտալիոյ ժողովուրդը կ'ըմբռնէ իր ճիգին պատմական արժէքը, ոչ միայն 1895 – 1896ի մեռելներուն վրէժը լուծելու, այլեւ ապագայի նամբաները ապահովելու համար: Իտալիա կը ծառայէ մարդկային քաղաքակրթութեան »:

Մեծն Բրիտանիոյ սպառազինութիւնները

ԹԷ ԾՈՎԱՅԻՆ, ԹԷ ՑԱՄԱՔԱՅԻՆ, ԹԷ ՕԴԱՅԻՆ

Երեքշաբթի օր խորհրդարանի անդամներուն բաժնուեցաւ ճերմակ տետրակ մը, որ կը պարզէ Անգլիոյ սպառազինութեանց նոր ծրագիրը: 1937ին պիտի շինուին երկու մեծ զրահաւորներ եւ մարտանաւերու արդիացման աշխատանքը պիտի շարունակուի: Ցածանաւերու թիւը պիտի բարձրանայ 70ի: 1936ին պիտի շինուին 5 յածանաւեր եւ շարք մը թորփիլանաւեր: Նաւազներու եւ սպաներու թիւը պիտի աւելնայ 6000 հոգի, մինչեւ մէկ տարի:

Գալով ցամաքային բանակին, հետեւակազօրքի չորս նոր գունդեր պիտի կազմուին եւ զինուորական դասաւորումները պիտի վերակազմուին արդիական հիմերու վրայ: Դաշտային հրետանին ամբողջովին պիտի արդիացուի: Կառավարութիւնը ամէն բան պիտի ընէ, քաջալերելու համար զինուորագրութիւնը:

Ինչ կը վերաբերի օդանաւային ուժին, չորս նոր տորմիղներ պիտի կազմուին: Նոր ծրագրին համաձայն, բուն մայր երկրի առաջնակարգ օդանաւերուն թիւը պիտի բարձրանայ 1750ի, առանց հաշուելու նաւատորմին վերաբերեալ օդանաւերը: Ապապրանքներ պիտի տրուին շատ մը հաստատութեանց: Միեւնոյն ատեն պահեստի տորմիղ մը պիտի կազմուի:

Այս բոլոր շինութեանց համար սահմանուած վարկերը պիտի աւելնան մէկ տարեշրջանէն միւսը: Տեղեկագիրը կ'եզրակացնէ թէ՝ նկատի առնելով աշխարհի կացութիւնը, «ուրիշ ելք չունինք եթէ ոչ նորոգել մեր պաշտպանողական միջոցները եւ պատրաստ գտնուիլ ամէն պատահականութեան հանդէպ »:

*** Երեսփ. ժողովին մէջ եղած յայտարարութեան մը համաձայն, Մեծն Բրիտանիա ամէն ամիս 500,000 ոսկի կը ծախսէ, Միջերկրականի նաւային, ցամաքային եւ օդային ուժերուն համար, իտալեւեթովպական պատերազմին պատճառով:

Դրամատուններու ազգայնացում

Իտալական կառավարութիւնը մարտ 3ին հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն ընդհ. քննիչ մը կը նշանակուի, «խնայողութեանց պաշտպանութեան եւ վարկի վերահսկողութեան համար»: Թերթերը կը բացատրեն թէ այս անմեղ բանաձեւին տակ ծածկուած է դրամատուններու ազգայնացման ծրագիր մը, որ միայն մէկ ատինան կը տարբերի Միութեան հաստատած դրութենէն: Հրամանագրին տրամադրութեամբ, պիտի ջնջուին բոլոր մասնաւոր վարկերը եւ Իտալիոյ սեղանաւորական բոլոր գործողութիւնները պիտի անցնին պետութեան ձեռքը: Այս ծրագիրը շատոնց կար, բայց գործադրութիւնը փութացուցին, նկատի առնելով Ազգաժողովին պատժական տնօրինութիւնները: Վարկի ազգայնացման հետեւանքներէն մէկը պիտի ըլլայ աւելի զարկ տալ Իտալիոյ ազգային հարստութեանց եւ աւելի անկախ դարձնել երկիրը՝ օտար ներածումներու հանդէպ:

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻՆ 1936ի Բ. վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի Նիսի մէջ, յառաջիկայ երեքշաբթի, 10 մարտ: 1000 եւ 100 փրանքի պարգեւները պիտի վճարուին յաջորդ օրն իսկ, Փարիզի մէջ: Չորրորդ շարքին շրջաբերութիւնը պիտի սկսի մարտ 9ին, յարեւմտան միւսներուն:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՕՍ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ակումբին մէջ: կը խօսի ընկ. ԱՐԱՄ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ:

Լիոն

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իդիլեան ենթակոմիտէի ընդհանուր ժողովը 8 մարտ կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերներն ու փափաքողները 6 մարտ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, «Զարդարեան» գրադարանին մէջ՝ կը դասախօսէ կ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ՝ նիւթ՝ «Պատերազմական կացեր»

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընդհանուր ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբի բոլոր ընկերները այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, խաժակ ակումբի մէջ: կարեւոր օրակարգ:

ՎԱԼԱՆՍԻ Քրիստափոր Ցանձնախումբին վիճաբանական ժողովը՝ այս շաբաթ, 7 մարտ, երեկոյեան ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ ակումբը: կը խօսին՝ ընկերներ Ն. Թէպոյեան եւ Գ. Պօյաճեան: Նիւթ՝ «Յեղափոխութիւն եւ պահպանողականութիւն»:

ՓԵՏՐ. 18Ի ՏԱՍՆԵՒՀԻՆԳԱՄԵԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

8 Մարտ, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին

Sociétés Savantesի *մեծ սրահին մէջ.*

8 rue Danton, *մէթրօ* **St. Michel** *կամ* **Odéon**

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ

կը խօսին՝ ընկերներ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ եւ Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ ՕՐ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ (ջութակ). ՕՐ. ԿՆԵՂՉԵԱՆ (երգ). ՕՐ. ՕՍՄԱՆԵԱՆ.

ԴԵՐԱՍԱՆ ՈՒՋՈՒՆԵԱՆ իր սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ իր ամբողջ խումբով.

Մուտքերու մասնակցութիւն՝ 2 ֆրանք.

Թատերական ներկայացում

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԻ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հովանաւորութեամբ Գոմոնի Զաւարեան ենթակոմիտէի

7 մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Գոմոնի Վարանդեան սրահին մէջ,

10 Bld. des Marguerites

Շանթ թատերախումբը կը ներկայացնէ

ԱՒԱՐԱՅՐԻ ԱՐԾԻՒԸ

Մուտք 5 ֆրանք, 10 տարեկանէն վար տղոց 2 ֆրանք

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

7 Մարտ շաբաթ երեկոյ. ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

Trianon Dancingի *սրահներուն մէջ, Փլաս Վօլթէռի մօտ.*

Արեւելեան պարերու ցուցադրում եւ Թանկօի մրցում:

Առաջին հանդիսացողին կը տրուի գեղեցիկ բաժակ մը

Գ. ՄՈՒԹԱՎԷԼԵԱՆՑ կը պարէ կովկասեան պարեր.

Trianon Dancingի *հռչակաւոր նուագախումբը գեղեցիկ կտորներ պիտի նուագէ մինչեւ լոյս.*

Խոխ պիւֆէ՝ հանրամատչելի գին: Մուտք՝ այրերու 5 ֆր., կիներու 4 ֆր.:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը՝ այս ուրբաթ իրիկուն, հանոնի դահլիճին.

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը իր դպրոցին սրահը, 253 Rue Jean Jacques Rousseau: կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն ներկայ կ'ըլլան Կեդր. վարչութեան ներկայացուցիչները:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Առ ի գիտութիւն հայ հասարակութեան. Լիոնի Ֆրանսահայ Ընկերակցական Միութեան (?) պաշտօնատունը գրասենեակը փոխադրուած է 148 rue Paul-Bert.

ԿՆԻՔ

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (75)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ. — Հեղինակուհի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

Փուարօ հասկցուց թէ ժողովը բացուած էր:

— Կ'երեւայ որ կողմնակի խօսակցութիւն ընելու իրաւունք չունինք, շարունակեց Ֆլօրա, բայց բան մը պիտի խնդրեմ քեզմէ… Րէլֆը ո՞ւր է… դուն գիտես հարկաւ…

— Իրաւ որ չեմ գիտեր, պատասխանեց աղջիկը հեծկլտալով. չեմ գիտեր…

— Լիվըրփուլի մէջ ձերբակալուած չէ՞, հարցուց քարտուղարը. թերթը այդպէս կ'ըսէ…

— Անիկա Լիվըրփուլ չէ, ըսաւ Փուարօ կտրուկ կերպով:

— Մարդ չի գիտեր թէ ուր է ան, գիտել տուի յանկարծ:

— Բացի էրքիւլ Փուարոյէն, այնպէս չէ՞, ըսաւ քարտուղարը:

— Ես, ես ամէն բան գիտեմ, ըսաւ Պելճիքացին լրջութեամբ. մի՛ մոռնաք այդ պարագան…

— Ամէ՞ն բան… ինչ կ'ըսէ…

— Ըսել կ'ուզէք թէ կրնաք կռահել Րէլֆին ուր գտնուի՞լը, հարցուցի զարմանալով:

— Դուք ըսէք կռահել, ես կ'ըսեմ գիտնալ…

— Քրէնչէսթը՞ր է, հարցուցի յանկարծ:

— Ոչ… ըսաւ Փուարօ խստօրէն:

Ալ չխօսեցաւ. մեր աթոռները գրաւեցինք: Սենեակին դուռը բացուեցաւ նորէն ու ներս մտան Փարքըրն ու տանտիրուհին:

— Ժողովը բացուած է, յայտարարեց Պելճիքացին ու կարգաց ներկաներուն անունները — Տիկին Էքրօյտ, օրիորդ Ֆլօրա Էքրօյտ, հազարապետ Պլընթ, քարտուղար Ճէֆրի Րէյմոնտ, Տիկին Րէլֆ Փէյթըն, ծեր Փարքըր եւ ելիզապէթ Րասըլ…

— Ի՞նչ կը նշանակէ ասիկա, հարցուց քարտուղարը:

— Ձեզի կարդացի կասկածելիներուն ցանկը, շարունակեց Փուարօ, ձեզմէ իւրաքանչիւրը պատեհութիւնը ունէր պարոն Էքրօյտը սպաննելու…

— Մտիկ չեմ կրնար ընել, մտիկ չեմ կրնար ընել, ճչաց Տիկին Էքրօյտ լալով, ես տուն պիտի երթամ…

— Տուն չէք կրնար երթալ, Տիկին, մինչեւ որ ես իմ ըսելիքս ըսեմ, ըսաւ Պելճիքացին:

Կանգ առաւ քանի մը վայրկեան, կոկորդը մաքրեց եւ ըսաւ.

— Սկիզբէն պէտք սկսիմ: Երբ օրիորդ Էքրօյտ ինծի յանձնարարեց որ այս խնդրին քննութեան ձեռնարկեմ, Տոքթ. Շէփըրտի հետ մեր սիրելի բարեկամ Ֆերնլի Փարք գացի: Միասին պատշգամէն անցանք եւ տեսայ պատուհանին կոճիկի հետքերը: Ցետոյ ոստիկան Րէկլըն առաջնորդեց զիս այն նեղ ճամբան որ գլխաւոր մուտքին առջեւ կը տանի: Աչքիս զարկաւ պարտէզին փոքրիկ տնակը ուր խուզարկութիւն մը կատարեցի. երկու առարկաներ գտայ այնտեղ — օսլայուած լաթի կտոր մը եւ սագի փետուր մը որ պարապ էր. առաջինը ինծի յիշեցուց սպասուհիի մը գոգնոցը: Ու երբ ոստիկանը ցոյց տուաւ տնեցիներուն ցանկը, անմիջապէս ուշադրութիւնս գրաւեց այն պարագան որ սպասուհիներէն մէկը — Ըրսիւլա Պօրնը — պատճառաբանելու արդարացում չունէր: Իր պատմածին նայելով անիկա ննջարանն էր ժամը 9.30էն մինչեւ տասը: Բայց ենթադրենք պահ մըթէ ան պարտէզին տնակն էր, եթէ այդպէս է, ուրեմն հոն գացած ըլլալու էր մէկը տեսնելու համար: Բժիշկ Շէփըրտէն կ'իմանանք որ այդ գիշերը արդարեւ անծանօթ մը կը պտտէր տանը բոլորտիքը. ահա նոր հանդիպած էր վանդակորմին դուրսը: Առաջին ակնարկով կարելի է ենթադրել թէ հանելուկը լուծուած է եւ անծանօթը տնակը գացած է Ըրսիւլային հանդիպելու նպատակով: Փետուրին գոյութիւնը գրեթէ որոշապէս կ'ապացուցանէ այդ պարագան. Թմրեցուցիչ գործածողներուն մասին մտածեցի յանկարծ: Ամերիկեան միւս կողմը մարդիկ ընդհանրապէս սագի փետուրով կ'առնեն հայկական փոշին. անծանօթը ամերիկեան արտասանութիւն ունէր. հետեւաբար ենթադրութիւնս բաւական հիմնաւոր էր.

Եւ սակայն կէտ մը կար որ անհասկնալի կը մնար. ժամերը չէին յարմարէր: Ըրսիւլան ժամը 9.30էն առաջ տնակը գացած չէր կրնար ըլլալ, մինչդեռ անծանօթը հոն հասած պիտի ըլլար ժամը իննէն քանի մը վայրկեան ետքը: Անշուշտ կրնայի խորհիլ թէ անիկա կէս ժամու չափ սպասած էր աղջկան. եւ կամ, երկու տարբեր հանդիպումներ տեղի ունեցած էին այդ գիշերը: Այդ երկու ենթադրութեանց վրայ հիմնուելով, կարգ մը յատկանշական իրողութիւններ երեւան հանեցի: Այսինքն, տանտիրուհին օրիորդ Րասըլ բժիշկին գացած էր այդ առտուն եւ յայտնապէս հետաքրքրուած էր թմրեցուցիչ առնողներու դարմանումով: Ուրեմն, մտածեցի, անծանօթը Ֆերնլի եկած էր ոչ թէ Ըրսիւլային, այլ օրիորդ Րասըլին հանդիպելու համար: Շատ բարի. Ըրսիւլա՞ն որու հետ ժամադրուած էր. տարակոյսս երկար չտեւեց: Նախ, գտայ հարսանեկան մատանի մը որուն ներսի կողմը կարդացի «Ր.-էն» արձանագրութիւնն ու թուական մը: Ցետոյ իմացայ որ Րէլֆ Փէյթըն պարտէզի նեղ ճամբուն վրայ տեսնուած էր այդ գիշերը՝ ժամը 9.25ին, տեղեկացայ նաեւ որ նոյն օրը կէսօրին Րէլֆ անծանօթ աղջկան մը տեսնուէր անտառին մէջ. Ուրեմն դէպքերը հետզհետէ կը դասաւորուէին — գաղտնի ամուսնութիւն մը, նշանտուք մը որ կը յայտարարուէր սպանութեան օրը, վիճաբանութիւն անտառին խորը եւ ժամադրութիւն տնակին մէջ՝ նոյն գիշերը:

Անմիջապէս ըսեմ որ այս վերջին կէտը ինծի խորհիլ տուաւ թէ Ըրսիւլան եւ Րէլֆը զօրաւոր պատճառներ ունէին Պ. Էքրօյտը մէջտեղէն վերցնելու համար: Ինծի համար պարզ էր նաեւ հետեւեալ խնդիրը: ժամը 9.30ին Պ. Էքրօյտին հետ եղողը Րէլֆ Փէյթընը չէր:

Հիմա անցնինք աւելի շահեկան բեւեռի մը: ժամը 9.30ին Պ. Էքրօյտին հետ ո՞վ կար. Րէլֆը չէր, ոչ ալ Ըրսիւլան՝ որ անիկա տնակն էր իր կնոջ հետ: Չարլզ Քէնթն ալ չէր, որովհետեւ արդէն մեկնած էր. ուրեմն ո՞վ էր: Հոս մէկը կա՞ր խիկարելու:

(Շար.)

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «Մ Ե Ղ Ո Ւ»

Փարիզի եւ Երուսաղէմի ցաւալի …

Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ:

■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ
6
ՄԱՐՏ
VENDREDI
6 MARS
1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3056

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՋԵՌՔ ՋԵՌՔԻ՝ ՇԻՆԵԼ ԱՅՍ ԳԻՒՂԸ

«Հայրենիք»էն կ'իմանանք թէ Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութիւնը որոշած է մասնաւոր գիւղ մը հաստատել Սուրիոյ մէջ, հոն տեղաւորելու համար ազատագրուած բեկորները։

— «Քանի մը ամիս առաջ Արտաւազդ արք. հրատարակեց խիստ շահեկան յօդուած – կոչ մը, որմէ կ'երեւէր թէ տակաւին ազգաբնակչութեան լայն շերտեր ու կիներ կը գտնուին Արաբներու եւ Քիւրտերու մօտ։ Հայ Կ. Խաչը, որ տարիներ առաջ ձեռնարկած էր անոնց ազատագրութեան գործին եւ յաջողած բաւական թիւով անձեր ազատել մահմետականներու ձեռքէն, ընդ առաջ երթալով այդ կոչին, այս տարի կ'ուզէ կրկնապատկել իր ջանքերը, մէկ կողմէ աւելի մեծ թիւով հայ որբեր եւ կիներ ազատելու համար, միւս կողմէ ալ՝ արդէն ազատագրուած անձերը տեւական կերպով տեղաւորելու համար։

Փորձը ցոյց տուած է որ, ազատուածները, վարժուած ըլլալով քաղաքի կեանքին, նորէն կը փախչին ու կը կորսուին։ Այդ չարիքին առաջքն առնել կարելի պիտի ըլլայ, եթէ ազատուածները տեղաւորուին գիւղերու կամ գիւղի մը մէջ։ Ուստի Հայ Կ. Խաչը որոշած է մասնաւոր գիւղ մը հիմնել ազատուածներուն համար։ Հոն ոչ միայն մինչեւ հիմա ազատուածները, այլ եւ անկէ ետք ազատուելիքները պիտի կրնան տեւական բնակութիւն հաստատել, ինչպէս եւ ապրուստի տեւական միջոց գտնել»։

Այս նպատակին համար, Կ. Խաչը կը նախատեսէ 4000 տոլարի նախնական ծախք մը եւ լրջօրէն գործի պիտի ձեռնարկէ, որպէսզի ճարէ գայն, նոյն իսկ այս տարի։

Անմիջապէս եւ սրտանց ողջունելով այս համակրելի ձեռնարկը, վստահ ենք թէ անոր յաջողութեան համար ամէն աջակցութիւն պիտի ընծայեն բոլորն ալ, ինչպէս Ամերիկայի, նոյնպէս ուրիշ գաղութներու մէջ։

Գիտենք որ Կ. Խաչի իւրաքանչիւր շրջան – մասնաճիւղ իրներքին կանոնագիրն ունի, որուն համաձայն կեդրոնին կը վճարէ որոշ բաժին մը։ Տեղական պահանջները թոյլ չեն տար աւելի հեռուն ուղղելու իր աչքերը։ Կեդրոնն է որ կը վարէ ընդհանուր գործերը։ Մասնաւոր գիւղի մը հաստատման այս բացառիկ նախաձեռնութիւնն ալ անոր կ'իյնար։

Բայց, չե՞ք ընդունիր թէ ծրագիրը այնքան գեղեցիկ է եւ համազգային, որ կանոնագրական տրամադրութիւնները իրենին երկրորդական գծի վրայ կ'իյնան։

Ըսել կ'ուզենք թէ՝ գոնէ գլխաւոր շրջանները պարտաւոր են իրենց կարելին փորձել, օր առաջ ապահովելու համար այս ծրագրին իրագործումը։

Օրինակ, մեր գաղութը, որ իր միջավայրով եւ հանգամանքներով երկրորդ տեղը կը բռնէ Ամերիկայէն վերջը, կրնայ ըլլալ ջանքեց հանդիսանալ, բացառիկ աշխատանք մը փորձելով։ Կարեւորը գումարը չէ, այլ նախանձախնդրութիւնը։

Այս առթիւ, տեսակէտ մը, որուն յաճախ անդրադարձած ենք այս էջերուն մէջ։

Փորձառութիւնը կ'ըսէ թէ՝ որ եւ է Միութիւն աւելի արդիւնաւոր պատկեր մը կը ներկայացնէ, երբ իր կարելին կը փորձէ նաեւ իր աշխարհագրական սահմանէն դուրս։

Այսպէս անեցաւ եւ այնքան գեղեցիկ նուաճումներ կատարեց Կ. Խաչի կեդրոնը,— Ամերիկա։

Երբ աչք մը նետէք անոր գործունէութեան վրայ, պիտի տեսնէք որ կ'ընդգրկէ ամբողջ գաղթաշխարհը, բազմազան ձեռնարկներով։

Նախ, Կ. Խաչը կը պահէ բազմաթիւ դպրոցներ՝ ոչ միայն Ամերիկայի, այլ եւ ուրիշ գաղութներու մէջ։

Բուն մարդասիրական ճակատին վրայ եւս, անոր գործունէութիւնը չի սահմանափակուիր Ամերիկայի մէջ։ Թերեւս ամէնէն տկար բաժինը Ամերիկայի կ'իյնայ։ Կ. Խաչի աշխատանքի եւ նիւթական աջակցութեան գլխաւոր ճակատները կը ներկայացնեն արեւելեան գաղութները,— Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա, Իրաք, Իրան։ Գաղութներ, որոնք ամէնէն աւելի կը կարօտին արտաքին օժանդակութեան։

Այս պարագան կը ստեղծէ բարոյական այնպիսի մթնոլորտ մը, որ կը խօսի բոլոր սիրտերուն։ Այնուհետեւ լումաները մեքենաբար կը հոսին Կ. Խաչի սնտուկին մէջ։

Այդպէս չէ՞ր քսան կամ աւելի տարի առաջ ալ, երբ Պոլիսն ու Թիֆլիսը, Իզմիրն ու Բագուն իրենց եղբայրական բազուկները կ'երկարէին մինչեւ Սասուն, Վան կամ Զէյթուն, ճար ու դարման գտնելով բազմաթիւ պահանջներու եւ վէրքերու։

Մենք վստահ ենք թէ նոյն արդիւնքը պիտի ունենայ Կ. Խաչի նոր ձեռնարկը,— մասնաւոր գիւղ մը հաստատել ազատագրուած եւ դեռ ազատագրելի բեկորներու համար։

Ճիշդ է որ առանձին միջավայրի եւ բացառիկ հոգածութեան կը կարօտին այս դժբախտները։

Անոնք առ նուազն քսան տարի եւ շատ կանուխէն առեւանգուած եւ բոլորովին խորթ, յաճախ այլանդակ միջավայրերու մէջ մեծցած ըլլալով, կը կարօտին հոգեկան «շինարարութեան» մը։

Պոլսոյ մէջ անգամ, երբ դեռ տարիներ չէին անցած առեւանգումներուն վրայ, պզտի՞կ թիւ մը կը կազմէին անոնք որ կը փախչէին ազատուելէ քանի մը օր վերջը...

Ուրեմն, ազդանշանը տրուած է արդէն։ Կ. Խաչի ոչ մէկ մասնաճիւղ կամ ուրիշ կազմակերպութիւն կրնայ մեկուսանալու հրմեղանքներ ճարել։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ՊԻՏԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ ՇԱԲԱԹ ՕՐ

Հիւսիսային ճակատի Եթովպական բանակները վերջնապէս ջախջախուած կը համարուին

Իտալիոյ նախարարական խորհուրդը կը գումարուի վաղը, շաբաթ, քննելու համար Ազգերու Դաշնակցութեան հաշտութեան կոչը։ Այդ օրը Մուսոլինի պիտի պարզէ կացութիւնը եւ իր տեսակէտները։ Ցետոյ պիտի որոշէ կոչին պատասխանել դրական կամ ժխտական իմաստով։ Հաւանական է նաեւ որ անտեսէ կոչը, եւ նախընտրէ խնդիրը լուծել զէնքի ուժով, ուղղակի Եթովպիոյ հետ, փոխանակ վիճելու Ժընեւի կանաչ սեղանին վրայ։

Ուրեմն, մինչեւ վաղը բացարձակ լռութիւն պիտի պահեն Իտալիոյ պաշտօնական շրջանակները։ Մամուլն ալ շատ վերապահ դիրք բռնած է։ Բոլոր թերթերը սեւնակներով մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն վերջին յաղթանակներու մասին, պնդելով թէ վերջնապէս ջախջախուած են հիւսիսային ճակատի եթովպական բանակները։ Մարաջախտ Պատոլիօ կը հեռագրէ թէ Ռաս Իմէրու, որ արեւմտեան Թիկրէի ճակատը կը պաշտպանէր 30000 զինուորներով, նոյնպէս ջախջախուած է, հետեւաբար «Հապէշներու ամբողջ հիւսիսային ճակատին պարտութիւնը կատարեալ է»։ Հաւանական է որ Իտալացիները այժմ յառաջ խաղան դէպի Տէսիէ, առանց լուրջ դիմադրութեան հանդիպելու։ Միւս կողմէ Զօր. Կրացիանի վճռական փորձ մը պիտի կատարէ, ջախջախելու համար Ռաս Նասիպուի բանակը, Հարրարի ճակատին վրայ։

Իտալական զեկոյցին համաձայն, եթովպական 135.000 հոգինոց բանակը փախուստի մատնուած է, 30,000 Հապէշներ սպաննուած, վիրաւորուած կամ գերի բռնուած են եւ իտալական բանակը այլեւս թշնամի չունի իր առջեւ, հիւսիսային ճակատին վրայ։ Երբեք հապէշ հրամանատարներ անդարմանելի պարտութիւն մը կրած են։ Ռաս Իմէրու զինուորական անվիճելի արժէք մը ցոյց տուած է, մասամբ ձախողեցնելով իտալական առաջին յատակագիծը — պաշարում — բայց նոյն վախճանին յանգած է եւ իր բանակը գոյութեան իրաւունք չունի այլեւս։ Ռաս Մուլուկէթա, զինուորական նախարարը, նոյնպէս նշանակելի դիմադրութիւն ցոյց տուած է Ամպա Արատամի մէջ, եւ նահանջի ատեն է որ գլուխը կորսնցուցած է։ Իր բանակը փախած է ցիրուցան, եւ կարելի չէ եղած դիմադրութեան նոր գիծ մը կազմել։ Իսկ Ռաս Քասա հիմնական սխալ մը գործած է, պաշարման տակ իյնալով։ Իտալացիները այժմ կացութեան տէրն են եւ կը խորհին իջնել մինչեւ Թաքազէ գետը, հոն ամրանալու համար։ Զեկոյցը հետեւեալ ձեւով կը ներկայացնէ իտալական կորուստները.— Ամպա Արատամի ճակատամարտին մէջ՝ 700, Թամպիէնի ճակատամարտին մէջ՝ 700 Շիրէի (Ռաս Իմէրու) ճակատամարտին մէջ՝ 700։

Լոնտոնի թերթերը եւ մասնաւորապէս «Թայմզ» դիտել կու տան թէ որ եւ է օտար թղթակից չի գտնուիր հիւսիսային ճակատին վրայ, հետեւաբար պէտք է վերապահութեամբ ընդունիլ այս տեղեկութիւնները։

Հռոմի մէջ զրոյց կը շրջի թէ Նէկիւսը պիտի հրաժարի կամ գահընկէց պիտի ըլլայ, իր զօրավարներուն կողմէ։ Եւ կը մաղթեն որ շուտ կատարուի մէկը կամ միւսը, որպէսզի նամբան հարթուի հաշտութեան բանակցութեանց համար, առանց Ազգերու Դաշնակցութեան միջամտութեան։

Կ'ըսուի թէ Մուսոլինի եթէ ուզէ պատասխանել Ժընեւի կոչին, մէջտեղ պիտի դնէ հետեւեալ կէտերը.— 1. Իտալական բանակը շարք մը մեծ յաղթանակներ շահած ըլլալով, կացութիւնը հիմնովին փոխած է։ Իտալիա այժմ ի վիճակի է շահելու պատերազմը.— 2. Իտալիա երբեք չէ մերժած բանակցիլ, այլ պայման դրած է որ բանակցութեան որ եւ է հիմ ապահովէ իր շահերն ու իրաւունքները.— 3. Իտալիա միշտ անդամ է Ազգերու Դաշնակցութեան, հետեւաբար չի կրնար ի յառաջագունէ հակառակ ըլլալ խնդիրը անոր շրջանակին մէջ լուծելու սկզբունքին։ Իր տեսակէտն այն է թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը սխալած է, նախայարձակ համարելով Իտալիան, մինչդեռ բուն յանցաւորը Եթովպիան է.— 4. Իտալիա շատոնց իրաւունքներ ստացած է Եթովպիոյ վրայ, 1906ի դաշնագրով.— 5. Իտալիա իրաւունք ունի տարածուելու, ինչպէս ըրած են մեծ պետութիւնները.— 6. Անգլիական զաղտնի տեղեկագիրը կ'ապացուցանէ թէ Իտալիոյ ծաւալումը Եթովպիոյ մէջ՝ հակառակ չէ բրիտանական շահերուն։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ շատ կը վախցուի որ ծանր բարդութիւններ ծագին Եւրոպայի մէջ, եթէ Իտալիա մերժէ պատասխանել Ժընեւի կոչին կամ եթէ նոր պատիժներ տնօրինուին Իտալիոյ դէմ։ Ժընեւի մէջ ալ մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ, քանի որ պետութեանց մեծ մասը տրամադիր է գործադրելու քարիւղի արտածման արգելքը։

—

Ն. ՄԻՈՒԹԵԱՆ խնդրած վարկը, մէկ միլիառ ֆրանք, անմիջապէս տրամադրելու համար նպաստաւոր տեղեկագիր մը ներկայացուց Պ. Վէնսան Օրիօլ, ի դիմաց երեսփ. ժողովի ելմտական յանձնաժողովին։ Տեղեկաբերը այս առթիւ կը յիշէ Թուրքիոյ, Հունգարիոյ, Ռումանիոյ եւն. տրուած վարկերը եւ կը շեշտէ թէ Ֆրանսայի առեւտրականները իրենք կը պահանջեն այդ աջակցութիւնը, ստանձնելով անոր 200 միլիոնին երաշխաւորութիւնը։

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՑԱՏԿԱՆԻՇՆ ԱԼ

— o —

Պոլսոյ թերթերուն մէջ կը կարդամ.

— «Հայքի խմբակը նկատելով որ մականունի օրէնքին պայմանաժամը կը մօտենայ, որոշեց յանձնարարել կուսակցութեան մասնաճիւղերուն եւ անդամներուն, որպէսզի օգնեն հայ – բնակիցներուն, մականունի ընտրութեան գործին մէջ»։

Կը հասկնամ խմբակը։ Թուրքերը շատոնց մէկ- մէկ մականուն ընտրած ըլլալով, կարգը եկած է ոչ – Թուրքերուն։

Օրէնքը կ'արգիլէ գործածել այնպիսի մականուններ որոնք ցեղ կամ ազգութիւն կը յատկանշեն։ Ուրեմն պիտի փոխուին բոլոր «եան»երը, «եանց»ները, «օվ»ները, «էվ»ները եւ այլն։

Կարճ խօսքով, այստեղ ալ թրքացում։

Օրէնքը հազիւ հրատարակուած, շատ մը ոչ – Թուրքեր յառաջ նետուեցան եւ փոխեցին իրենց մականունները։

Այսպէս, Աֆիոնի երեսփոխան Պերճ Քէրէսթէճեան դարձաւ Պերճ Թիւրքէր, թէեւ բան մը չէր կորսնցներ, եթէ կոչուէր «Քէրէսթէճի»։

Ոմն Յովհ. Քէշիշեան, Ղալաթիոյ ժամուն եւ կեդրոնական վարժարանի աւագակարգոյ թաղականը, որ ոչ Պատրիարքարան կը ճանչնայ, ոչ ալ հաշիւ կը ներկայացնէ իր իսկ ընկերներուն, իբրեւ մականուն ընտրած է «Շահինգայա»։

Ո՞ր մէկը յիշել,— մանաւանդ անոնք որ մերժելով կը մերժեն «փոխբամանութիւն» բառը, «հայ - քրիստոնեայ»ն անգամ շատ կը տեսնեն եւ կը նախընտրեն կոչուիլ «Թիւրք-կրէ – կօրիէն»։

Այս շփոթութեան մէջ կը փայլին վարժապետներ, մտաւորականնե՛ր, գրավաճառներ եւ թերեւս... փիլոնաւորներ։

Իրողութիւն չէ՞ որ Ղալաթիոյ ժամուն աւարառութեան հոգեւոր հայրը կը համարուի արքեպիսկոպոս մը, պատրիարքական նախկին տեղապահը։

Ուրեմն, պայմանաժամը մօտեցած ըլլալով, Հայքն ալ պիտի օգնէ որ «հայրենակիցներ»ը նոր մականուններ ճարեն։

Անշուշտ մասնաւոր դժուարութիւն մը չպիտի կրեն անոնք որ թրքաբարբառ մականուններ ունին,— Ասլանեան, Պէյպէրեան, Թօփալեան, Ճէվահիրճեան, Կէօզիւպէօյիւքեան, Գարնըգարըգեան, Պուլուզեան, Չիրիւքտոիշեան եւն.։ «Եան»ը կը նետեն,— եւ կը դառնան հարազատ «վաթանտաշ»։

Իսկ ի՞նչ պիտի ընեն միւսները, անոնք որ հայկական մականուններ կը գործածեն սերունդէ սերունդ,— Սուրէնեան, Մանուկեան, Բալթազեան, Թորոսեան, Վահանեան եւն.։

Քանի որ «Հայք»ը պիտի օգնէ, կրնանք երեւակայել թէ ի՛նչ բարեկեցութեան տեսարան պիտի պարզուի։

Բայց ներողութի՛ւն. կրակին մէջ վառարանը մը չէ որ կը կատարուի, այլ յաւելեալ եւ նոյնացեալ ողբերգութիւն մը, անհետացնելու համար ոչ միայն ազգային – ցեղային հետքերը, այլ եւ ժառանգական կալքերը...

Վ.Ա.Հ.

ԸՆԿԵՐ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ ԴԷՊԻ ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱ

Չորեքշաբթի օր Հարաւ. Ամերիկա մեկնեցաւ ընկեր Ս. Վրացեան, կուսակցական առաքելութեամբ եւ առնուազն վեց ամսուան համար։ Պիտի այցելէ Արժանթին, Պրազիլիա եւ ի հարկին Ուրուկուէյ, բոլոր այն վայրերը ուր հայկական համախմբումներ, հետեւաբար եւ դաշնակցական կազմակերպութիւններ կան։ Ընկ. Ս. Վրացեան մեկնելէ առաջ խմբագրական մթերքն մը կազմած ըլլալով, «Վէմ»ը պիտի շարունակուի անխափան։

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Բրգնիքի (Սեբաստիա) Եղբ. Միութիւն	100.—
Կրընոպլի հանգանակութիւնը նախաձեռնութեամբ Պարոյր Յարութիւնեանի եւ Եր. Սաղաթէլեանի (մանրամասնութիւնները յաջորդիւ)	348.60
Գումար՝	448.60
Մարտ 4ի գումարը	2471.—
Ընդհ. գումար՝	2919.60

Սուրիոյ մարզպանը Փարիզ պիտի գայ Արաբ ներկայացուցիչներուն հետ

— • • —

Պէյրութէն կը հեռագրեն մարտ 3 թուականով.— Մարզպանը յաջողեցաւ ելք մը գտնել տագնապին, շարք մը ժողովներ գումարելով Սուրիոյ դահլիճին անդամներուն եւ ազգայնական վարիչներուն հետ։ Այդ ժողովներու ընթացքին կոմս տը Մառթէլ յայտարարեց թէ իր փետրուար 25 թուակիր նամակով եղած խոստումները վարչապետ Աթա պէյի՝ ֆրանսական կառավարութեան հաւանութեանը արժանացած են եւ թէ շուտով Փարիզ պիտի երթայ, անոնց իրագործման համար։ Այս առթիւ գնահատելով Սուրիոյ ազնիւ ժողովուրդին հայրենասիրութիւնը, հաւանեցաւ որ սուրիական պատուիրակութիւն մը երթայ Ֆրանսա, իր տեսակէտները յայտնելու համար ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրի մը մշակման համար։ Տեսակցութեանց ընթացքին Սուրիոյ պատուիրակները հաստատեցին թէ մարզպանին տուած բացատրութիւնները կը փարատեն ազգայնականներուն մտավախութիւնները։ Կառավարութեան անդամները հաւաստիք ստացած են թէ Ֆրանսա շահագրգռուած է միայն Ազգերու Դաշնակցութեան սկզբունքներուն գործադրութեամբ եւ թէ առաջադրուած դաշնագրին մէջ Սուրիա նոյն իրաւունքները պիտի ստանայ ինչ որ Իրաքցիները՝ Անգլիոյ հետ կնքուած դաշնագրով։ Ընտրութիւնները պիտի կատարուին կարելի եղածին չափ շուտ եւ ընդհ. ներում պիտի հռչակուի այսօր։ Իսկ խանութները պիտի վերաբացուին Պայրամէն յետոյ։

Այս իմաստով յայտարարութիւն մը հրատարակուեցաւ Սուրիոյ կառավարութեան կողմէ։

—

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՀՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ երեւան հանուեցան Եգիպտոսի մէջ, Լուքսորէն 20 քիլոմեթր հեռու, պատերազմի աստուածի մը նուիրուած մեհեանի մը մօտ, ֆրանսացի գիտնականներու կողմէ։ Գտնուեցան չորս պրոնզեայ սնտուկներ, որոնց մէջ կան ոսկի եւ արծաթ գոհարեղէններ, եւ լազուարթ, մէկը միւսէն անգին, ինչպէս եւ հմայեակներ եւ ուրիշ առարկաներ։ Բոլորն ալ ասիական արտադրութիւն են եւ թանկագին ապացոյց մը կը կազմեն Եգիպտոսի եւ արեւմտեան Ասիոյ յարաբերութեանց մասին։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՎԵՐԱԶԻՆՈՒՄԸ

Գաղտնիք մը չէ այլ եւս թէ Գերմանիա կը վերազինուի արտակարգ համեմատութեամբ, որուն համար մտահոգ են պետութիւնները, Հօլլանտէն մինչեւ Վիսթուլա։ Նախապատերազմեան շրջանին եւ պատերազմէն յետոյ Եւրոպա երբեք ապրած չէր նոր պատերազմի մը մահասարսուռ սարսափին տակ։ .

Իտալիոյ նման եւ Իտալիայէն աւելի ըմբոստ մնաց Գերմանիան խաղաղութեան դաշնագիրներէն։ Իտալիոյ նման տնտեսական դժուարութիւնները, քաղաքական եւ ընկերային՝ աքցանները կը մղեն զինք եւսի, որ կրնայ ճակատագրական ըլլալ թէ իրեն եւ թէ Եւրոպայի համար։ Իտալիոյ նման Գերմանիան ալ հում նիւթեր կը պահանջէ, անոր նման գաղթավայր կ'ուզէ եւ անկարելի նկատելով դիւանագիտական միջոցներով ստանալ բաղձացուած արդիւնքը, կը սպառնացինուի Իտալիոյ պէս կրկնելով. «Լաւ է անօթի մնալ քան թէ անզէն»։

Քաղաքականութիւն եւ սպառազինում զուգրնթաց են։ Երբ պետութիւն մը աշխարհակալութեան տենդժակ ունի, կը զինուի յարձակողականի մը համար, երբ պետութիւնը սահմաններ վտանգի տակ կը տեսնէ, անշուշտ կը զինուի միայն պաշտպանողականի համար։ Բայց երբ կ'ամբողջ առաջինին պատրաստութիւնը, նոյնքան նաեւ սպառազինուելու է երկրորդը՝ սահմանները պաշտպանելու համար։ Փոխադարձ կասկածը կը մղէ զինուելու.

Սպառազինումը անսահման է սակայն։ Պատերազմը ցոյց տուաւ բոլոր երկիրներու մէջ թէ յաջողութիւնները զէնքերով միայն չեն ստացուիր, այլ եւ բարոյական ազդակներով եւ դիւանագիտական ճարտարութեամբ։ Առաջնակարգ մեքենաներ անգործածելի պիտի մնան, եթէ պատրաստուած մեքենավարներ չկան, սաւառնակներ պիտի չկարենան թռչիլ, եթէ ճարպիկ սաւառնորդներ չկան։ Նիւթական պատրաստութեան հետ պետական անձեր կը պատրաստեն մասնագէտը եւ զինուորին բարոյականը։ Այս վերջինը կը մնայ անծանօթ։ Ոչ ոք կրնայ ըսել թէ բարոյական ուժով, որ ամէնէն անհրաժեշտն է ժողովուրդի մը խաղաղ կեանքին մէջ թէ պատերազմի դաշտին վրայ, այս կամ այն բանակը աւելի զօրաւոր է։ Նոյն գործարանէն արտադրուած զէնքերով զինուած երկու վաշտերէն աւելի տոկուն է այն որ բարոյապէս աւելի բարձր է։

Սպասելով որ Ազգերու Դաշնակցութեան խաղաղասիրական սկզբունքները տիրապետեն բովանդակ աշխարհի վրայ, պետութիւնները կը սպառազինուին «հաւաքական ապահովութիւն» բանաձեւը կրկնելով։

Ուինսթըն Չըրչիլ Երեսփ. Ժողովին մէջ կ'ըսէր.—«Բովանդակ Գերմանիա ռազմավայր մըն է։ Ոչ մէկ ազգի մէջ ճարտարարուեստը կը բանի պատերազմի պատրաստութեան համար, որքան Գերմանիոյ մէջ»։ Սանօթ երեսփոխանը կը հաշուէր թէ Գերմանիա 1935ին ծախսած էր 60 միլիառ ֆրանք սպառազինման համար։

Ֆրանսայի զօրավար մը, Նիսէլ, կը յայտնէր թէ Գերմանիա արեւմտեան ճակատին վրայ 233 զրահենեակներ հաստատած է։ Արեւելքէն արեւմուտք արագ փոխադրութիւններու համար հաստատուած են քանի մը երկաթուղիի գիծեր, որոնք կը հասնին Հռենոս եւ որոնց վրայ շինուած կամուրջներու թիւը եռապատկուած է պատերազմէն ի վեր։ Ասոնց զուգընթաց շինուած են բենզինայլերու ճամբաներ։ Իսկ զինուորական օրէնքը կը թոյլատրէ պատերազմական նախարարին՝ անմիջական եւ գաղտնի զօրայարժ կատարել եւ սահմանները ողողել։

Հոլլանտական սահմանին մօտ Գերմանները ունին 15 կեդրոններ պաշտօնական՝ սաւառնակներու համար, միւս կողմէն մարզական կոչուած օդագնացութեան համար 24 կեդրոններ։ Երեք նոր ճամբաներ շինուած են դէպի Հոլանտա։

Այս շինութիւնները կը մատնանշեն մասնագէտներու համաձայն, գերման սպայակոյտին ռազմական ուղեգիծը, — գրաւել Տանըմարքան, փակելու համար Պալթիկ ծովը, արշաւել Հոլանտա վերի կողմէն մտնելու համար Պելճիքա եւ Ֆրանսա՝ առանց դժուարութեան, առանց ամրոցներու դիմադրութեան հանդիպելու։ Լեհաստանի չէզոքութեան պարագային՝ Գերմանիա կը պաշտպանուի Ռուսիայէն։ Հունգարիա կը միանայ երբեմնի զինակցին, յուսալով փոխել կեդրոնական Եւրոպայի քարտէսը։ Ռուսիոյ եւ ռումանական պետութիւնները դժուարութիւններ պիտի կրեն պարենաւորման։ Ծառայելիկայ պատերազմը պիտի պայթի այնքան արագ, որ անկարելի պիտի ըլլայ դիւանագիտական ձեւակերպութիւններ կատարել սովորականին պէս։

Ոմանք կը կարծեն թէ Գերմանիա բաւականաչափ քարիւղ չունի այժմ, անմիջական պատերազմ հռչակելու եւ դիմանալու համար։ Բայց տարրաբաններ կը յայտնեն թէ այս տարի համադրական քարիւղին արտադրութիւնը պիտի ըլլայ բաւականաչափ, հոգալով կարճատեւ պատերազմի մը անհրաժեշտ պէտքերը։

Համադրական քարիւղ պատրաստելու համար Ֆարպէն Ինտուսթրի գործարանը Պէրկերուսի մեթոտին միացուցած է նաեւ Ֆիշըրի պատրաստութեան եղանակը, որով ջրածինէն կարելի է վառելանիւթ (essence) հանել։ Տարրաբան Շարլ Պերթըլօյի համեմատ երկու կերպերը իրարմէ տարբերութիւններ ունին։ Ֆիշըրի եղանակը սովորական նիւթեր կը գործածէ եւ կարելի է հաստատել արագօրէն եւ խնայողական կերպով, որովհետեւ գործածուած գլխաւոր մետաղը թիթեղն է։ Այս եղանակով Գերմանիա պիտի կարենայ ունենալ 90 հազար թոն վառելանիւթ այս տարուան ընթացքին։ Իսկ միւս եղանակով պիտի ունենայ 750.000 թոն։ Ըսբոնդ Գերմանիա պիտի ունենայ շուրջ մէկ միլիոն թոն արտադրութիւն 1936ին։

Իրապէս անձեր կը հաստատեն նոյնպէս Գերմանիոյ զինարաններուն գերարտադրութիւնը, ընդծովեաներու թիւին յաւելումը, սաւառնակներու թիւին կրկնապատկումը։ Մտահոգ է Աւստրիան, կը պաշտպանուի Չեխօսլովաքիան, կը մտատանջուի Անգլիան։ Պօլտուին յայտարարեց թէ մեր սահմանը Հռենոսն է, բխեցնելով որ Մեծն Բրիտանիա այլ եւս կղզի մը չէ, քանի որ սաւառնակները կ'արշաւարհեն միջոցը։

Եթէ ընդհանուր մտահոգութիւնն է պատերազմի մը մղձաւանջը, իւրաքանչիւրն ունի առանձին մտահոգութիւններ։ Բրիտանական կայսրութիւնը իր դէմ կը գտնէ Ճափոնը Ծայր. Արեւելքի մէջ, Ռուսը միջին Արեւ. մէջ. Իտալիան Ափրիկէի մէջ, Ռուսը անձկութեամբ կը դիտէ արեւելք ու արեւմուտք, իսկ Ֆրանսան կը տեսնէ Եղատարէ ղասերու յաւելումը։

Պետութիւններու միջեւ կազմուած խմբումը կը բացուի հետզհետէ, փոխադարձ կասկածամտութիւնը կ'ուժեղնայ ամէն կողմ, զինարշաւի եկած են ամէնը, համրային կարծիքը նախապատերազմեան շրջանէն աւելի գերագրգռուած վիճակ մը ունի։

Ջկայ անհատ մը, որ չնշմարէ հեռուէն նոր ապանդի մը ուրուականը, Բայց անկարելի է որոշել այժմէն բախումի մը մերձաւոր վախճանն իսկ։

ՀԸՊՈՒՄ

ՆՈՒԱՂ

Կը վիճին փաստաբան, բժիշկ եւ ճարտարապետ.

Փաստաբանը — Մեր արհեստն է ամէնէն հինը, որովհետեւ երբ Կայէն սպաննեց Աբէլը, դատական գործ բացուեցաւ։

Բժիշկ — Կայէնէն առաջ Աստուած Ադամի կողէն ստեղծեց Եւան եւ բժշկական գործողութիւն կատարուեց։

Ճարտարապետը — Բայց չէ՞ որ Աստուած նախ քաոսէն աշխարհ ըստեղծեց, հետեւաբար ամէնէն հին արհեստը շինարարութիւնն է։

Այս խօսակցութիւնը կը լսէ դիւանագէտ մը եւ միջամտելով կ'ըսէ.

— Սակայն մի մոռնաք որ այդ քաոսը ստեղծող ենք մենք, քաղաքագէտներս.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐԱԶԱՐԹՈՒՄԻ ՇՐՋԱՆ

—•—

Երկրորդ եւ երրորդ դարերուն, մասնաւորապէս Վաղարշի թագաւորութեան տեւողութեան, որուն խոհեմ իշխանութիւնը տեւեց շուրջ քառն տարի, հայկական ճարտարապետութեան մշակոյթը նորէն սկսաւ թեւ առնել, զարգանալ երկրին ամէն կողմերը։ Վաղարշի արժանաւոր որդին՝ Խոսրով, որ իր շինարարական ոգւոյն կը միացնէր նաեւ ռազմական կորովն ու ճարպիկութիւնը, աւելի ընդարձակեց երկիրը ու փառաւորեց հայ արուեստը։ Ան էր որ թշնամիները վտարելէ եւ Պարթեւները նուաճելէ ետք մեծ հանդէսներով երախտագիտական զոհեր կը մատուցանէր.— «Սպիտակ ցլեր եւ սպիտակ նոխազներ, սպիտակ ձիովք եւ սպիտակ ջորիովք, ոսկեղէն եւ արծաթեղէն զարդիւք եւ ոսկովք պսակօք, եւ արծաթէ գոհարանօք, յանօթս ցանկալիս ակամբք պատուականօք, ոսկով եւ արծաթով, ի հանդերձս պայծառ եւ ի զարդս գեղեցիկըս, գիւր ազգին արշակունեաց զհայրենեացն պաշտամանց տեղիսն ժեծագիրս», կը նկարագրէ Ագաթանգեղոս։ Դժբախտաբար, Խոսրովի կեանքը երկար չեղաւ։ Պարթեւաղն թագաւորական գերդաստանին մնացորդներէն Անակ Պահլաւունի, որ իբրեւ թէ կը հալածուէր նորահաստատ Սասանեաններէն, Խոսրովի մօտ կ'ապաստանէր, երկու տարի մտերմաբար կ'ապրէր։ Եւ ճիշդ այն պահուն երբ հայ թագաւորը կը մտածէր Սասանեան Արտաշիրի վրայ քալել, դաւաճան Անակը, իր եղբօր օգնութեամբ կը սպաննէր զայն Վաղարշապատի մէջ։

Խոսրովի որդին՝ Տրդատը, Հռոմայեցւոց մօտ մեծցաւ, հռոմէական բանակի մէջ ծառայեց, հռոմէական աշխուժութիւններով զօրացաւ, եւ 287ին, երկրորդ անգամ ըլլալով վերջապէս տիրացաւ իր հօրը գահին կատարեալ յաջողութեամբ։

Այս վերջինին գահակալութեան ընթացքին էր որ յանկարծ նոր տեսարան մը կը պարզուէր Հայաստանի մէջ։ Քրիստոնէական հաւատքի մոլեռանդութիւնը կուգար վերի վայր դարձնել հայ քաղաքական միտքը, աշխուժութիւնը, հայ արուեստի յիշատակարանները, հայ պատմութիւնը, հայ մտածողութեան բերանացի եւ գրաւոր բոլոր ստեղծագործութիւնները։ Ցեղային մոլեռանդութեան գլուխ կը կանգնէր տիրասպան Անակի որդին Գրիգոր Պահլաւունի, որ կեսարիայէն բերած իր ուսումով, իր հմտութեամբ, իր ճարպիկութեամբ, իր եռանդովն ու տոկունութեամբը կը յաջողէր նախ պալատական կարեւոր պաշտօն ստանձնել, ազդեցութիւններ ունենալ, յետոյ քրիստոնէական հաւատքի բռնասուութեան գործը հոյակել ու վարել մի հօր մեղքը կը քաւէր թէ ոչ մեր ազգային կեանքին ու քաղաքական գիրքին տուած անոր վնասը խորացնելու եւ արմատացնելու հիմ կը դնէր։ Հարցը դուրս է մեր նիւթէն, բայց տեղն է ըսել թէ Գրիգոր ու անոր յաջորդները անողոքաբար քանդեցին, փշրեցին հայ ճարտարապետութեան հոյակապ հաստատութիւնները, ոչնչելի արուեստները, որոնց համար անհամար հայ մտքեր ու ձեռքեր մաշած էին։ Հայ ճարտարապետութեան արուեստի միտքը, ձեռքը կը ստիպուէր ներկայանալ նոր ձեւի մէջ, կը ստիպուէր սկիզբ դնել նոր փորձերու վրայ, զարգանալ նոր ուղղութեամբ։ Գրիգոր Լուսաւորիչ եւ անոր հետեւորդները, շատ բնական է որ չէին պահանջեր ճարտարարուեստի բարձրութիւն, նրբութիւն, քանի որ քրիստոնէական հաւատքի առաքելութեան կոչումին յաջողութեան համար հետաքրքրական կէտ մը չէր անիկա, այն ժամանակ։ Կարեւորը այն էր որ հիներու տեղ բարձրացող նոր հաստատութիւններուն վրայ խեռ հակոթիւն կատարուէր, չներկայացնելու համար հեթանոսական շրջանի պաշտամունք որ եւ է տիպ կամ դրոշմ։ Եւ սասանկով դարերու ընթացքին մեծցած հայ ճարտարարուեստը ներշնչման աղբիւր ըլլալէ կը դադրէր ու նորի ծննդեան ազատութիւնը կը խափանուէր։

Այսպէս քրիստոնէական մուտքով ինկաւ մասնաւորապէս հայ ճարտարապետութեան արուեստը ու չկրցաւ վերականգնել այնքան ժամանակ որքան ատեն որ նոր հաւատքը չարունակեց բանեցնել իր խստութիւնները։

Էջմիածնի տաճարը, որ ճանչցուեցաւ հայ ճարտարապետութեան ամէնէն հին ու ինքնատիպ նմոյշներէն մէկը, վեցերորդ դարէն անդին չանցնիր։ Ճարտարապէտ Տիւթօ թէեւ ջանաց անոր վրայ տեսնել Տրդատի ժամանակէն մնացած լաւագոյն արուեստի մասեր, բայց այս վարկածը հաստատուն գետին մը չի բռներ ըսնաւ, քանի որ հեթանոսական շրջանի արժէքներու նախանձախնդիր եւ քըրիստոնէութեան կատաղի հակառակորդ Մերուժանը հիմնայատակ կործանել տուաւ նախկին տաճարը, յետոյ Ղազար Փարպեցիի վկայութեամբ Վահան Մամիկոնեանն է որ նորէն կը կանգնէ «հիմնարկեալ նորոգեաց մեծապայծառ շքեղութեամբ», որուն համար արդէն մաս մը աշխատանք կատարուեր էր Ն. Ղարբնե, Սահակ Հայրապետին կողմէ։ Էջմիածնի Հռիփսիմէի այժմի տաճարը հիմնովին կառուցուած է Կոմիտաս կաթողիկոսին կողմէ Է. դարու սկիզբները, իսկ Գայեանէի եկեղեցին աւելի ուշ շինուած է հիմէն։ Ցեղային Կոմիտասն է նաեւ գմբէթները շինել տուողը, ու այնուհետեւ, նորոգութիւններու եւ յաւելումներու համար Էջմիածնի շէնքերուն վրայ խաղցեր են բազմաթիւ ձեռքեր։

Ուրեմն, առանց ղանցառութեան կրնանք յայտարարել թէ քրիստոնէութեան մուտքով Հայաստանի մէջ հայկական ճարտարապետութիւնը խափանեցաւ եւ անոր արուեստի տաղանդները ամլութեան դատապարտուեցան գրեթէ մինչեւ Է. դար, մօտաւորապէս երեք հարիւր տարի։ Եւ այնուհետեւ յանկարծ վերազարթում մը կ'ունենայ հայկական ճարտարապետութիւնը, ու առաջին հարիւրամեակին իսկ կը բարձրացնէ ինքնատիպ ու ցայտուն նկարագրով քանի մը հոյակապ կոթողներ, որոնց ոմանց մէջ պահուած կը ներկայանայ հին մեհեաններու ճարտարապետական ոգին ու ճկունութիւնը։

Որո՞նք են այդ կոթողները եւ ի՞նչ է հայ ճարտարապետութեան փառքն ու վայելքը։ Կը խօսինք յաջորդ անգամ։

ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

«ԹՈՒՐՔ ՉԵ՞ՍԸ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ»

—•—

Կարելի չէր առանց խոր վրդովումի լսել Պ. Լեւոն Պանքալը անցեալ ուրբաթ օր, համալսարանական ամպիթէէն երբ ամբողջ ժամուկէս խօսեցաւ նիւթ ունենալով «Նոր Թուրքիան»։

Լը Փըթի Մարսէյէի երիտասարդ խմբագրապետը, որ նոյն ժամանակ անդամ է Մարսէյլի Ակադեմիային, շրջապատուած Մարսէյլի Ասեւոր Սենեակի նախագահ Պ. Փրաքէն, բարձրագոյն ուսումնարանի տնօրէն Պ. Մարկէյհանէն եւ նոյն հաստատութեան նախկին շրջանաւարտներու ընկերակցութեան նախագահ փաստաբան Ֆիլօփալէն, վարչական կողմէն եւ վերջապէս Թուրք հիւպատոս պալ Եօղքաձայէն, բաւ չէր գտներ եօթներորդ երկինք բարձրացնելու համար եւ «Թուրք երիտասարդ հանրապետութիւնը» եւ Թուրք «Հերոս» ժողովուրդը եւ մեծ «աղատարարիչը» Քամալ Աթաթիւրք.

Մեր քաղաքը շատոնց դարձած է թրքանպաստ քարոզչութեան կեդրոն մը գլուխն ունենալով թրքական հիւպատոսը, Պ. Փրաքը եւ Պ. Պանքալը։

Անցեալ շաբաթները «Լը Սօլէյ» թերթին հրատարական հակաթուրք յօդուածին անմիջական ազդեցութեան տակ շշմած, թրքական հիւպատոսը հակազդելու համար, շարժման մէջ դրած էր այդ օրը տիրողասուոր անձեր։

Այո, խոստովանինք թէ Թուրքը կը գործէ ամէն ուղղութեամբ, մինչ մենք վէճ կը խաղանք, ինչպէս պիտի ըսէր «Թառաչ»ի խմբագրապետը։

Հաւատացէք որ տաժանելի բան էր լսել այդ բոլոր չափու վրայ հիւսուած կեղծիքը նախ իբրեւ մարդ եւ յետոյ իբր Հայ։

Նախ Պ. Փրաքը ներկայացուց Պ. Լէոն Պանքալը գովասանական բառեր արտասանելով իր հասցէին։

Պ. խմբագրապետը սկսաւ Թուրքիոյ եւ մասնաւանդ Պոլսոյ բնական գեղեցկութեան գովաբանութիւններով, որոնց վրայ հիացած էր Փիէր Լօթին։ Մանաւանդ սա Ոսկեղջիւրը, Վոսփորը, Այա Սօֆիան։ Եւ վկայութեան կանչեց Քլօտ Ֆարէրը։ Յետոյ փորձեց բաղդատել սուլթանական եւ քամալական Թուրքիան։

Ամէն ինչ մութ է, մռայլ, բացասական սուլթանական կառավարութեան օրով։ Իսկ այսօ՞ր ... հրաշք գործուած է Քամալի ձեռքով։ Լէօն Պանքալ Մ. Բէմալը կոչեց «հրաշագործ»։

Ահա ձեզ կիներուն քօղը, հարէմը, Ֆէսը, որ այսօր չկան այդ բոլորը. կիներ ազատագրուած, Թուրք անհատը եւրոպականացած, պետութիւնը երիտասարդացած ...

Ահա Քամալ Աթաթիւրքը։ Լէօն Պանքալ կը բացատրէր «Աթաթիւրք» բառին իմաստը որ «իր ժողովուրդին նուիրուած է իրեն ի նշան երախտագիտութեան»։

Լէօն Պանքալ իր բանախօսութեան մէջ անուղղակի արդարացուց Թուրքիոյ մէջ կատարուած տնտեսական կալկանդումները, որոնց զոհն էին եւ են բոլոր փոքրամասնութիւնները, ինչպէս եւ Ֆրանսական գաղութը։

Փաստաբանութիւնը հասաւ իր գագաթնակէտին, երբ Պանքալ սկսաւ խօսիլ Թուրք ցեղին «ազնուութեան» ու «չարքաշութեան» եւ «հերոսութեան» մասին։

Այո, հերոսութի՛ւն էր եւ ազնուութիւն միլիոնաւոր մարդիկ ջարդել, արեան բաղնիքներ սարքել, հերոսութի՛ւն էր Իզմիրի աղէտը կազմակերպել եւ հերոսութիւն էր նաեւ Ֆրանսական զրասման բանակի (Ատանայի մէջ) 412րդ գումարտակի զինուորներէն մաս մը բռնի լլկել եւ ապա սպաննել ...

Պ. Պանքալ չմոռցաւ իր ճամբորդութիւնը։(Անցեալ տարի Առեւտր. Սենեակի կողմէ ղրկուած պատուիրակութեան մէջ էր)։ Նկարագրեց Անգարան, «կարմիր եւ ճերմակ քարերով շինուած գեղեցկութիւնը», ժողովուրդը, աշակերտութիւնը, գիրերուն փոփոխումը, բանակը, մարտանաւերը եւ օդանաւերը։

Եւ ճառը վերջացուց հետեւեալ յականչական բառերով.

— «Նոր շունչ մը համակած է այս իրապէս հիանալի ժողովուրդը, որ կ'ուզէ նոր բարձունքներ գրաւել իր պատմութեան մէջ։ Թուրք ազգը, Քամալ Աթաթիւրքի կոչով եւ հաճոյաբէն պատուաստուած, բարոյապէս երիտասարդացած կը դիմէ դէպի առաջ, մեծ ապագայ խոստումով»։

Եւ պէ՞տք է ըսել թէ ծափահարութիւնը սաստկացաւ Թուրք հիւպատոսի ազդանշաններուն վրայ։

Թուրք հիւպատոսը՝ պալ Եօղքաձայ, սեղմեց Պանքալին եւ կարգով ուրիշներու ձեռքերը։

Ապա Պ. Փրաքը եւ փաստաբան Ֆիլօփալ գնահատեցին բանախօսը։ Մանաւանդ այս վերջինը չմոռցաւ յիշել. «Շնորհակալութիւն Պ. Պանքալին որ կրցաւ մեզ ներկայացնել Թուրքիոյ հոգին եւ շունչը»։

Այս հաւաքոյթին ներկայ էր նաեւ մեր բարեկամը, Պ. Իվ Քարլէ, ընկերակցութեամբ Նշանեանի եւ ուրիշներու, որոնք դժգոհութեամբ գուրս ելան սրահէն։

Կը լսեմ թէ Պ. Իվ Քարլէ, հակառակ իր սովորութեան, կ'աշխատի տեղական թերթի մը մէջ պատասխանել Բրեներ Պ. Պանքալի։ Այս առթիւ գրած է ... ալ բողոքի նամակ մը ուղղած ...

ԲԱՆՔ ՀՕՐՆԱԿԱՆՔ

«Հայ չեմ ուզեր...»

—•—

Պիտի ենթադրէք թերեւս որ, ըսողը Թուրք կամ հայատեաց օտար մըն է։

Այն ատեն կ'արժէ՞ր գրել։

Հօս, հեղինակի պատիւը կը պատկանի միւսով ոսկորով Հայու։

«Հայասէր» Հայ, լուսաւորչական աւազանի զաւակ, Էջմիածնի միւռոնով կնքուած Հայ։

Բախտին չղթան ձեռքն է անցած փոխան քանի մը կաթիլ քրտինքի կամ պատահմունքով։

Արեւելքի մէջ, ատեն մը, աղայի կոչակ է չփեր, անոր դիմացը՝ ձեռքերը պորտին վրայ հանգուցած՝ հրամանի է սպասեր։

Այս գոհողութիւններուն իբր վարձք տիրացեր է էֆէնտիին աղջկան՝ տուն - փեսայ երթալու պայմանով ու օր մըն ալ իր անունը փակցուած է հանդուցեալին վաճառատան վրայ։

Տարիներով գլուխ է ծռեր իր երկրին մէջ։

— Ուլաճ կեավուր օղլու . .

— Հրամմեր եւ, Մէհմէտ աղա, ծառայ եմ . .

Հիմա Եւրոպա եկեր, հինգ տասը օտար բառ է կպցուցեր լեզուին եւ աշխատանոց կը բանեցնէ։

— Եղբայր սա Հայերը, ո՛ֆ, անտանելի են, հաւատա։

Ամէն տեսակ գոհողութիւն ըրի։

Գործ ուզեցին տուի։ Աշխատանքի ժամերուն բծախնդիր չեղայ, աշխատեցան շաբաթական քանի մը ժամ աւելի, ձայն չհանեցի։

Իբրեւ հայր վարուեցայ իրենց հետ. մէկուն հին վերարկուս տուի, միւսին կնկանս տիկինիս կօշիկները նուիրեցի որ նորոգել տալով հագնի, ուրիշի մը զաւակներուն մեր տղոց աւելցած շաքարեղէնները ղրկեցի։ Եւ տակաւին ինչե՞ր ...

Եւ այսքան գոհողութիւններէ վերջ վախնամ չէք հաւատար, կ'ելլէն օտարին հաւասար շաբաթավարձ կ'ուզեն այս ապերախտները ...

Օտար աշխատաւորներ ունիմ, որոնք օրինակելի տղաքներ են։ Ժամը վեցին՝ մեքենայի պէս կը դադրեցնեն աշխատանքը, ոչ մէկ գիտողութիւն կրնաս ընել, մարդիկ վարժ ալ չեն գիտողութիւն լսելու։

Այս օտար տղաքը շաբաթ կէսօրին, իրենց աշխատավարձը համեստօրէն կ'առնեն, նոյնիսկ երբեմն մեր դրացիները սխալած կ'ըլլայ հաշուի մէջ, կ'ազնեն անոր, կը յիշեցնեն օրինակ թէ քառորդ ժամ աւելի աշխատած են։ Ձեն ուզեր անիրաւութիւն ընել .

Միւսները ամբարտաւան են ։

Դրամը կ'առնեն եւ ագահօրէն կը համրեն, կը հաշուեն, եւ անպայման քանի մը ժամ էւել աշխատանքի հաշիւ կը հանեն. Վէճ, կռիւ՝ օտար տղոց մօտ, կ'ելլեն Հայերէն ալ կը խօսին որ զիս մատնեն թէ Հայ եմ։ Հազար անգամ ըսած եմ որ օտարի մօտ հայերէն չխօսին, որո՞ւ կ'ըսես,

Փոխանակ համեստօրէն աշխատելու եւ իմ խրատներէս օգտուելու, կ'ելլեն իրենց օտար ընկերներուն ձեւերը եւ ազնիւ խօսքերը կ'ընդօրինակեն։ Անոնց պէս ժամ ու վայրկեան հաշուել կ'ուզեն։

Տղա՛ք, կ'ըսեմ, անոնք օտար են դուք Հայ էք, պէտք է զիջող ըլլաք։ Հոս հայկական տուն է, պէտք է աշխատիք այս վաճառատան շահուն համար որ, Հայը չփնասէ, անոր վարկը բարձր մնայ։

Ամօթ չէ՞ ձեզի որ, քանի մը ժամ աւելի աշխատանքի համար դրամ կու զէք։ Տեսէք, ես ձեզի գործ եմ տուած, կրնամ ձեր տեղը օտարներ աշխատցնել, բայց չեմ ըներ. ես կը սիրեմ ազգս, կ'ուզեմ որ դուք շահիք զաւակներ ունիք ...

Որո՞ւ կը հասկցնես, մարդիկ փայտ են ... Տակաւին չեմ խօսիր իրենց անկրթութեան մասին։ Գործատեղին, ներս կը մտնեմ յաճախ, այս գիւղացիները իրենց տեղէն չեն շարժիր, սանկ ձեւ մը կայ որ կը սպասէ մէն փաթրօն։ Ոչ միայն այս՝ այլ եւ ներկայութեանս կը ծխեն, կը խնդան։ Մենք այսպէս վարժուած չենք, մեր էֆէնտին որ ներս մտնէր վաճառատունէն ծակ կը փնտռէինք մտնելու համար, կ'ամփոփուէինք ու երբ հարցում տար, մեր աչքերը վար կախած, մեղմ ձայնով կը պատասխանէինք։ Օր մը, լաւ կը յիշեմ, ... մը բարձր խօսած ըլլալուս համար տակ մը կերայ մեր էֆէնտիէն։ Իրաւունք ալ ունէր, ... համար էր որ դարկամարդ եղանք։

Բայց սա նորերը, օ՛, քիչ հասար կը խօսին, կը խնդան, կարծես ընկերներ են։

Այնքան ալ ծակաչք են, կը կարծեն որ ափերով դրամ կը շահիմ։

Հաւատա՛, այս տարի հազիւ մէկ ... կէս ամիս օդափոխութեան կրցայ երթալ, ան ալ Քարլսպատի պէս համեստ տեղ մը։

Խեղճ տիկինս, այս ամառ, հազիւ երեք ձեռք հագուստ կրցաւ կարել տալ։

Ահա, անցած օր, ինքնաշարժի նոր քաթալօկներ ստացայ, պէտք է փոխեմ անցած տարուան կառքերս, նորոյթէ ինկած են, բայց չուզեցի մէկն կէրակէի կառքս փոխեցի, որովհետեւ պատուի խնդիր է, պէտք է որ դին պատիւը բարձր պահել, ազգը մեր վրայէն կը դատեն օտարները։

Այս նուրբ բաները գիտե՞ն մեր գիւղացիները։

Անտանելի բան է, եղբայր, դրամով գերի ըլլալ, ան ալ Հայերու ձեռք։

Ահա այս է, սրտցաւ Հայ ըլլալու վարձքը։

Ըսէք խնդրեմ, իրաւունք ունի՞մ Հայ չուզելու, եթէ դուք ըլլայիք իմ տեղս, ի՞նչ կ'ընէիք։

— Վաճառատանս մուտքին վրայ խոշոր տառերով եւ տեղական լեզուով կը գրէի «Հայերու մուտքը արգիլուած է»...

Կ. ՊԵՏՈՒՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

— o —

ՊԵՐԼԻՆ, 27 փետր. (Յառաջ). — Կիրակի, փետրուար 22ին, Լանտվէհր-Քասինօյի մէջ տեղի ունեցաւ դաղութիս աւանդական երեկոյթ-պարահանդէսը նախաձեռնութեամբ Գերմանահայ Միութեան։

Պարահանդէսին ներկայ էին շուրջ 350 հոգի. Բացի մեր հայրենակիցներէն, հոն եկած էին նաեւ Գերմանացիներ, Զուիցերիացիներ, Իրանցիներ եւ Թուրքեր։ Գերմանացի հիւրերէն յիշենք Տօքթ. Ռօրբախ եւ հանգուցեալ Լեփսիուսի Ընկերութեան վարիչ Շէֆէրը։

Երեկոյթի վարիչ բանախօսն էր Տօքթ. Ալօս՝ գերման բեմերու յայտնի կատակերգու դերասան բանաստեղծ, որ ամուսնացած է Պոլսահայ կնոջ մը հետ, որ սրամիտ պատմուածքներով բոլորի տրամադրութիւնը զուարթ պահեց եւ ջերմօրէն ծափահարուեցաւ։ Տաղանդաւոր Օրիորդ մը պարեց քանի մը եւրոպական պարեր, հասարակութեան սեխապին վրայ կրկնելով զանոնք։ Պ. Սեւակեան Ջութակի վրայ նուագեց Հայաստանէն ընկերակցութեամբ Օր. Գէօնջեանի։ Երեկոյթի հայկական բաժնին կը մասնակցէին Օր. Օր. Նազարեան, Արեգեան, Սիսլեան, Ասատուր եւ ուրիշներ հայկական տարազով եւ Պ. Ֆէրմանեան, որոնք պարեցին եւ երգեցին հայկական կտորներ, ոգեւորելով ներկաները եւ պահ մը զանոնք մեր երանելի հայրենիքը փոխադրելով։ Օր. Մ. Դաւիթեանն արտասանեց գերմաներէն, նախ Սիամանթոյէն եւ ապա երկու ուրիշ բանաստեղծութիւններ՝ ընդհանուր գովասանքի արժանանալով ուսանող Օրտուխանեան յաջողութեամբ պարեց «Շամիլը» եւ ուրիշ կովկասեան պարեր։

Գաղութիս վարչութեան նախագահ Պ. Արիս Շալճեան նախ հայերէն եւ ապա գերմաներէն ողջունեց ներկաները եւ շնորհակալութիւն յայտնեց յատկապէս Գերմանացիներուն, որոնք առիթը չեն փախցներ ներկայ գտնուելու մեր հաւաքոյթներուն եւ իրենց համակրանքը արտայայտելու Հայ ժողովուրդին հանդէպ։ Հայ եւ Գերման ժողովուրդներու յարաբերութիւնը շատ հինէն կուգայ, ԺԲ. դարէն, երբ Ֆրիտրիխ Բարբարոսան խաչակիրներու արշաւանքի գացած ատեն դաս խոստացաւ Լեւոնի։ Ֆրիտրիխ գետին մէջ խեղդուելով անոր որդին Հէնրիխ Զ. Թագ ղրկած է Լեւոնին։ Մշակոյթի մերձեցումը կը սկսի ԺԸ. դարուն, երբ հայ ծնողները կը սկսին իրենց ուսումնածարաւ զաւակները ղրկել գերման հզօր մշակոյթին հաղորդակից դառնալու համար։ Շարք մը գերման անուանի գիտականներ իրենց ճանապարհորդութեան ընթացքին այցելած են մեր անտանց երկիրը՝ հայ ժողովուրդի իր խեղութեան մէջ ճանչնալու համար, եւ յետոյ համակրական հրատարակութիւններ բաց են։ Ներկաները ծափահարեցին Պ. Շալճեանը։

Նախքան.

Եւ այս բոլորէն վերջ հարցում մը՝ որ կուգայ ինքնաբերաբար։ Թրքական որ գործունէութեան հանդէպ ի՞նչ կը բերէ գլխագիր «աղջիկ», իր մեղադրանքներով եւ միւս տիտղոսներով։

ՀՐԱՉԵԱՑ

Գիւղին, ինչպէս նաեւ վիճակախաղը, որոնք մեծ յաջողութիւն ունեցան, կազմուած էին ամբողջապէս նուէրներէ, միրայժամար տրամադրուած գաղութիս անդամներէն։

Առաւօտեան ժամը 5ը անցած էր եւ հասարակութիւնը չէր ուզեր բաժնուիլ։ Օտար հիւրերու ցանկութիւնն էր եկող տարի ալ անպատճառ ներկայ ըլլալ մեր աւանդական երեկոյթին։

Թղթակից

ԾԱՂՐԻԹԻ ԳԻՂՈՒԹ

ԴԱՒԻԹ ԱՒԵՏ ԴԱՒԻԹԵԱՆ

— o —

Վերջերս Կալկաթայի մէջ մեռաւ Դաւիթ Աւետ Դաւիթեան, որ ծանօթ է իր բարեգործութիւններով։ Անգլիահնդիկ թերթերն ալ կը գնահատեն հանգուցեալը։ Ծնած էր 1858ին, Ջուղա (Իրան) եւ հոն ստացած իր նախնական կրթութիւնը։ 1875ին անցաւ Հնդկաստան, ուսումը կատարելագործելու համար Կալկաթայի Հայ Մարդասիրական Ակադեմիային մէջ (այժմ Հայկական Քոլէճ), բայց հարկադրուեցաւ փորձնական ասպարէզ նետուիլ կանուխէն, նիւթական անձուկութեան պատճառաւ։ Իրեն ազգական հայ վաճառականի մը քով ըսկսաւ ծառայել իբր պաշտօնեայ, միեւնոյն ատեն հետամուտ ըլլալով անգլիերէն սորվելու։

Բայց Կալկաթայի մէջ այդ գործը անձուկ թուեցաւ իրեն եւ գնաց Ալլահապատ, ուր 40 ռուփի ամսականով մտաւ Արեւել. Հնդկաստանի Երկաթուղիի Ընկերութեան ծառայութեան։ 1886ին բաժնուեցաւ այդ ընկերութենէն եւ ալ անկէ վերջ բախտը հետզհետէ ժպտելով իրեն, հարստացաւ։ 30 տարի առաջ քաշուեցաւ գործօն կեանքէ եւ դարձաւ Կալկաթա, ուր այլ եւս ինքզինք նուիրեց իր ազգակիցներուն կրթական եւ ընկերային գործերուն. հոգաբարձու եղաւ Հայկական Քոլէճին և եկեղեցիին ամբողջ 25 տարի շարունակ եւ մեծապէս օգտակար հանդիսացաւ։ Եւ որովհետեւ ինք աղքատութեան դառնութիւնը ճաշակեր էր, ուստի 1922ին Կալկաթայի մէջ հիմնեց Դաւիթեան ցերեկօթիկ վարժարանը, որպէսզի աղքատիկ մանչեր եւ աղջիկներ ձրի ուսում ստանան եւ մասնաւորապէս սորվին հայերէն եւ անգլիերէն։

Եւ արդարեւ վարժարանը մեծապէս օգտակար հանդիսացաւ։ Հայ վարժուհիներ կը պաշտօնավարեն այնտեղ։ Դաւիթեան մէկ ու կէս միլիոն ռուփի նուիրեց Թէհրանի վարժարանին, որ այժմ կը կոչուի Դաւիթեան վարժարան։ Իր այս նուիրատուութիւնը պատուանշանով եւ հրովարտակով պատուեց Իրանի Կրթական Նախարարութիւնը անցեալ տարի։

1933ին, իր ծննդեան 75ամեակին առթիւ Դաւիթեան 1 միլիոն ռուփի նուիրեց դպրեվանք մը հաստատելու համար իր ծննդավայրին, Ջուղայի մէջ, Իրանի եւ Հնդկաստանի համար լաւ պատրաստուած կղերականներ հասցնելու համար։

180.000 ՈՍԿԻԻ ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ ԴԱՏԸ

Բանկալթիի (Պոլիս) գերեզմանատան երաշխաւորներուն եւ Պատրիարքին դէմ Քաղաքապետութեան բացած 180.000 ոսկիի հատուցման դատը շարունակուեցաւ իրաւական Դ. ատեանին առջեւ։ Ներկայ էին երաշխաւորներուն փոխանորդ Համտի Հալիմ եւ քաղաքապետութեան փաստաբանը։ Համտի Հալիմ յուշագիր մը ներկայացուց դատարան, եւ մէկ օրինակն ալ յանձնեց քաղաքապետութեան փոխանորդին։ Այս յուշագրով կը յայտնէ թէ գերեզմանատան տրամադրուած ըլլալը կամ ոչ կրնայ ճշդուիլ այն պարագային միայն երբ գետինը ծախու հանուի։ Փարձագէտներու գնահատութիւնը բոլորովին ենթադրութիւն է։ Երեք տարի առաջուան համար գին մը երեւակայել եւ այսօր այդ գինը ինկած ցոյց տալ՝ սխալ է։ Եթէ ի վաճառ հանուի գետինը եւ գնորդներ ներկայանան, եւ փորձագէտներուն ենթադրած գինէն աւելի վճարելու յանձնառու ըլլան, տարբերութիւնը պիտի հատուցուի՞ երաշխաւորներուն։

Յուշագիրը կը պնդէ թէ գետնին արժէքը միմիայն ծախուելու ժամանակ կրնայ հաստատուիլ։

Նախագահը յայտարարեց որ թղթածրարը պիտի ուսումնասիրէ, եւ դատը յետաձգեց մարտ 12ին։

400 ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻ ԶԻԱՑՆԱՑԱՆԻ

— o —

Եաֆայի մէջ մեռած է հայ ծերունի մը՝ Ստեփան Թարխանեան, Մարաշցի։ Ցուղարկաւորութեան մասնակցած են քաղաքին բոլոր Հայերը անխտիր, որովհետեւ հանգուցեալը իրաւամբ կը վայելէր ամէնուն յարգանքը։ Հանգուցեալը իր հնչուն հարստութեան մօտ կէսը նուիրած է Հայաստանի։ Իր կտակն է 400 անգլ. ոսկի, որ Հայաստանի որ եւ է մէկ գիւղին մէջ իր անուան վարժարան մը կառուցուի։ Այս մասին պաշտօնական բոլոր ձեւակերպութիւնները կատարուած են իր իսկ թելադրութեամբ։

Հանգուցեալը բազմանդամ նահապետական ընտանիքի մը հայրն էր. իր զաւակներուն վերջին անգամ թելադրած է որ իրենց ամէն ճիգը թափեն օր մը Հայաստան երթալու համար։

ԿՈԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԸ ՊԱՂՏԱՏԻ ՄԷՋ

— • —

Կաթող. նուիրակ Գարեգին արք. Յովսէփեան Պաղտատ հասաւ փետր. 10ին, անգլիական օդանաւով մը։ Դիմաւորման գացած էին նախկին պատրիարք Զաւէն արք., Պաղտատի առաջնորդը եւ ուրիշներ։ Ընդունելութիւններէն վերջ, որ շատ անկարգ եղած է, նուիրակը այցելեց Թագաւորին պալատը եւ իր անունը արձանագրեց տոմարին մէջ։ Քաղաք. ժողովը երկու թէյասեղան սարքեց, անոնց հրաւիրելու յարանուանութեանց ներկայացուցիչները։ Նուիրակը այցելեց նաեւ Իրաքի վարչապետին եւ դատական նախարարին, յետոյ երկու դասախօսութիւններ տուաւ։ Հաւանական է որ վերադարձին Ցուսաստան հանդիպի եւ յետոյ երթայ Ամերիկա, Փարիզէն անցնելով։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ թանաքով եւ մելանով։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱԼԱԹԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

— • —

ՎԱԼԱՆՍ. — Մալաթիոյ Կրթասիրաց ընկերութիւնը աւելի քան 30 տարիէ ի վեր իր շուրջ համախմբած հայրենակիցներու հայրենասիրութիւն եւ իրարու հանդէպ սէր ու յարգանք կ'ուսուցանէր։ Բայց այս վերջին 3—4 տարիներու ընթացքին իր մէջ սողոսկած «Հայաստանասէր» անհարազատ տարրերու գաւառական աշխատանքները պատճառ եղան որ մեր 32ամեայ ընկերութիւնը Ամերիկայէն մինչեւ հոս եւ այլուր, բաժնուի երկուքի,— հարազատ եւ անհարազատ։ Հարազատ կեդրոնը որ կը գտնուի Ամերիկա, Քլիվլէնտ, բաղկացած Մալաթիոյ արժանաւոր զաւակներէն որոնցմէ ոմանք Կրթասիրացի հիմնադիրներն են։ Իրենց կողքին ունենալով աւելի քան 14 հարազատ մասնաճիւղեր, երկու տարիէ ի վեր սկսած են եռանդուն գործունէութեան, լեցնելու համար Կրթասիրացի գանձէն կորսուած տասնեակ հազարներու բացը։ Իր սկզբնական շրջանէն մինչեւ հիմա կանոնաւորապէս լոյս կ'ընծայէ «Պաղ - Ուխտ» եռամսեայ պաշտօնաթերթը, որդեգրած է սան մը որ կը յաճախէ Պէյրութի Հայ Ճեմարանը, կ'օգնէ կարօտ հայրենակիցներու իր կարողութեան չափով, պիտի մասնակցի վերաշինութեան։ Եւ վերջապէս կը հետեւի կանոնագիր-ծրագրի գործադրութեանց։

Այս առթիւ բանի որ Միութեան հարազատ անդամներն էին Նոր Մալաթիոյ շինութեան ծրագիրը յաջողցնողները։ Թող «Հայաստանասէրներ»ը բացճակատ ներկայացնեն մախրուած 90 հազար տոլարի հաշիւը, եւ իրագործեն 600 հայրենակիցներու մուտքը հայրենիք, այն ատեն ամէն բան կը պարզուի։

Վալանսի հարազատ մասնաճիւղը մինչեւ հիմա ունեցած է 4 հրապարակային եւ հինգ ընկերահամակրական ձեռնարկներ, որոնք պսակուած են մեծ յաջողութեամբ։

Մեր նոր ձեռնարկ — ներկայացումը որ յետաձգուած էր, տեղի ունեցաւ փետր. 22ին։ Բեմադրեցինք Ա. Շահէնի «Կարկառուն կամարները» կամ Շ. Գարահիսարի հերոսամարտը։ Թատերասէր բազմութիւն մը փութացած էր քաջալերելու մեր այս ձեռնարկը։ 50է աւելի փոքրիկներ անհամբեր դրան առջեւ սպասեցին մուտքի կը սպասէին եւ սիրով ընդունուեցան։ Պ. Մ. Պըլըքեանի բացման խօսքէն յետոյ, դերակատարներու կողմէ երգուեցաւ «Իբրեւ արծիւը»։ Առաջին արարին իսկ դերակատարներու ցոյց տուած ընդունակութեան շնորհիւ, հանդիսականները ոգեւորուեցան։ «Կեցցէ հարազատ Կրթասիրացը» բացագանչութիւնները սրահը կը թնդացնէին։ «Յառաջ»ի էջերը թոյլ չեն տար առանձին խօսիլ դերակատարներու մասին, ուստի կը յիշեմ միայն անունները.— Պ. Պ. Խաչերեան, Տիկ. Ս. Ցէրէպէյեան, Տիկ. Ռ. Քարուսուզեան, Խ. Տէմիրճեան, Մ. Պըլըքեան, Մ. Տէրտէրեան, Մ. Սէմէրճեան, Ս. Գըլըճեան, Գ. Սատաղեան, Ս. Մարգարեան, Ն. Կիւրեղեան, Ս. Փանազեան, Ն. Պատոեան եւ Օր. Ձնաօեան։ Յուշարարն էր տողերս գրողը։ Ներկայացումը վերջացաւ 12ին, ջերմ մթնոլորտութեամբ։ Արդիւնքին 20 առ հարիւրը յատկացուած ըլլալով Անդրանիկի յուշարձանին շինութեան, ղրկուեցաւ «Յառաջ»ի (60 ֆր. տես Յառաջ 4 մարտ)։

Վարչութիւնը քաջալերուած այս ձեռնարկէն, մօտերս պիտի ներկայացնէ նոր խաղ մը, որուն 30 առ հարիւրը պիտի յատկացուի ազգային դպրոցին։

Մ. Դաւիթեան

Վ. ՄԱԽՈԽԵԱՆ

Հռչակաւոր ծովանկարիչը, Վարդան Մախոխեան, այս տարի եւս ցուցահանդէս մը տուաւ Նիսի մէջ։ Նըկարչական քննադատ մը, Ժորժ Ավրիլ, հիացումով կը խօսի ցուցադրուած պատկերներուն մասին, մեծ մասը ծովանկար, մէկ մասը բնանկար։ Նոյն քննադատը կը գրէ որ ցուցահանդէսին այցելելու եկած են Միջերկրականեան քաղաքներէ բազմաթիւ արուեստասէրներ։ Ժորժ Ավրիլ, վերլուծելով Մախոխեանի արուեստը, զայն կը մօտեցնէ անգլիացի լաւագոյն ծովանկարիչներուն եւ իր յօդուածը կը վերջացնէ՝ յիշատակելով Ժան Տէթիէյի խօսքը.— «Երբ ծովանկարիչներու մասին կը խօսուի անպայման կը յիշատակեն Մօնէն, Քլօտ Լօրէնը, Քուրպէն, Թէյլաթէլը, Թիւրնէրը։ Այսուհետեւ այս ցանկին վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ Մախոխեանի անունը, նոյնքան փառապանծ».

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՀԱՇԻՒՆԵՐԸ

ՍԷՎՐԱՆ. — Սէվրանի Հայ Կրթ. Միութեան տարեկան ընդհ. անդամական ժողովը տեղի ունեցաւ յունուարին։ Նախկին վարչութիւնը հրաժարական ներկայացուց իր շրջանը աւարտած ըլլալով։

Ընդհ. ժողովը քննելով վարչութեան 1935ի նիւթական եւ բարոյական գործունէութիւնը գոհացուցիչ գտաւ եւ անմիջապէս անցաւ ընտրութեանց։ Գաղտնի քուէով եւ ձայներու բացարձակ մեծամասնութեամբ վարչութեան անդամ ընտրուեցան. — Պ. Պ. Արշակ Ֆօրթինաթօ, Թորգոմ Նալպանտեան, Նշան Քէօսէեան, Եղիա Գարամանուկեան եւ Կարապետ Գրաճեան։ Նախկին վարչութիւնը 1935ի ընթացքին ունեցած է.—

Ընդհ. մուտք՝ 4357.85։ Ելք ունեցած է՝ Պ. Ե. Գարամանուկեանին 1040 ֆր. (որ 1934ին փոխ առնուած էր), Պ. Աւագեանի 1082.95 (նոյնպէս), Պ. Թ. Նալպանտեանի 200 (նոյնպէս), չէնքին պատերը ծեփոցին՝ 604.80, Պ. Ռ. Գըլըճեանին՝ աւազի եւ քարի 500, հանդէսներու եւ ելեկտրականութեան, նամակներու եւ այլ եւ այլ ծախքեր՝ 929.10։ Ընդհ. ելք՝ 4356.85։ Գանձին մէջ կը մնայ մէկ ֆրանք։

Ի դիմաց Սէվրանի Կրթ. Միութեան վարչութեան

Ատենապետ՝ Արշակ Ֆօրթինաթօ
Ատենադպիր՝ Թորգոմ Նալպանտեան

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Աշխատանքի Դաշնակցութեան վերջին տեղեկագրին համաձայն, յունուար ամսուան մէջ գործազուրկներու թիւը 1.229.000 յաւելում մը ցոյց կուտայ։ Գործազուրկներուն ընդհ. թիւն էր, յունուարին, 12.626.000։ Անցեալ դեկտեմբերին՝ 11.397.000 էր.

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ԱՒԵԼՆԱ՞Յ ԹԷ ՈՉ

— o —

Ներկայ տնտեսական տագնապը ծագելէն ի վեր, ուրեմն 1931էն առջին, առաջին անգամն ըլլալով վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան որ Սէն նահանգին մէջ փետրուար ամսուն գործազուրկներուն թիւը չէ աւելցած, բաղդատմամբ անցեալ տարուան նոյն ամսուն մէջ արձանագրուած գործազուրկներու թիւին։ Ընդհակառակն, քիչ մը նուազած է, ինչպէս կը հաստատեն թիւերը.—

1935ին, փետրուար ամսուն արձանագրուած գործազուրկներուն թիւն էր 220.684, իսկ այս տարի փետրուար ամսուն՝ 202 պակաս, այսինքն 220.482։

Ի՞նչ կը նշանակէ այս, գործերու բացո՞ւմ, թէ գործազուրկներու կացութեան խիստ հետապնդում։

Նպաստընկալ գործազուրկներէն 7906 հոգի մերժուած են փետրուար 17—22, բայց մերժուածներուն տեղ ընդունուած են 8.359 նոր նպաստընկալներ։ Մերժուածներուն մէջ կան 2081 կիներ, նոր ընդունուածներուն մէջ՝ 2048 կիներ։ Նպաստընկալներու ցանկէն ջնջուած գործազուրկներուն աւելի քան չորս հինգերորդը վերստին գործ գտած բանուորներ են

Փետրուարը ամէնէն մռայլ ամիսն է գործազրկութեան տագնապին մէջ։ Ահա 6 տարուան մէջ փետրուար ամսուան ընթացքին արձանագրուած գործազուրկներուն թիւերը.

1931ին	36.700
1932ին	162.000
1933ին	171.000
1934ին	195.000
1935ին	220.684
1936ին	220.482

Ինչպէս կը տեսնուի, գործազուրկներու թիւր վերջին երկու տարիներուն կը մնայ 220 հազարի վրայ։ Աւելորդ բարենշան է, կ'ըսեն տնտեսագէտները։ Ուրիշ բարենշան փաստ մը եւս այն, որ 1935ին գործ գտնող բանուորներուն թիւր 158.000 ըլլալով՝ այս տարի որոշ հակում մը կը նշմարուի դէպ աւելնալու։

Սէն նահանգին բանուորական զետեղման գրասենեակը, որ հաստատուած է 20 տարի առաջ, պատերազմի մէջ,— երբ զրաւման ենթակայ նահանգներէն շարունակ գաղթական կը հասնէր ու պէտք էր զանոնք տեղաւորել, գործարանները շարունակ բանուոր կ'ուզէին եւ աշխատող ձեռքեր պէտք էր հաստատել,— ամէնէն լաւ գործող կազմակերպութիւնն է Աշխատանքի նախարարութեան մէջ։ Ահա այս կազմակերպութիւնն է, որ վերջերս լծուած է ոչ միայն խիստ հետապնդումներու՝ գործազուրկներու կացութեան մասին, այլ եւ գործազուրկները պատրաստելու զանազան ճարտարարուեստական գործերու,— այս ձեւով կը յուսացուի քիչ մը եւս նուազեցնել գործազուրկներուն թիւր։

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՑԻՆՑ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (6)

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ ՄԸ ԱՐԻՒՆԱԹԱԹԱՒ (1913—1923)

Կէս ժամ վերջ, գիւղ մը կը հասնինք, որ բաւական չէն կ'երեւայ։ Իրարմէ զատուելով կը սկսինք մուրալ։ Գոհացուցիչ պաշար մը կը հաւաքենք, բայց չկրնալով պահել, սուտ ալ կ'ուտենք։ Կը հասնիմ գիւղին ամէնէն փառաւոր հիւղակը, որ միւսներէն տարբեր կ'երեւայ եւ կը սկսիմ մուրալ։ Նրբահասակ աղջիկ մը խարտեաշ մազերով, կապոյտ աչքերով, որոնց կարծես Հայ ըլլալը կը մատնեն, դրան առջեւ կ'երեւայ։ Ինքն ալ կարծեմ ազգակից ըլլալս հասկնալով կը հարցնէ.

— «Հա՞յ ես»։

— «Այո», պատասխանելով ես ալ իրեն յաջողաբար կը հարցնեմ որ տեղացի ըլլալը եւ ինչպէս Արաբներուն ձեռքը իյնալը։ Կը պատասխանէ թէ Եսարցի է։ առեւանգուած գիւղին ամենահարուստ աղային։ Շատ ալ ուրախ կ'երեւայ։ Ջհամկցայ թէ ինչո՞ւ։ Ձիս կ'առաջնորդէ իր ամուսնոյն քով, որ տեսնեակ մը նստած գրելով կը զբաղի։ Ծեռատի ու փսպարթ երիտասարդ մըն է. նախ զիս կը սկսի համոզել որպէսզի իրենց քով մնամ։ Կը հակառակիմ. կ'ուզէի մայրս տեսնել։ Երիտասարդը հասկնալով որ կարելի չէ համոզել զիս, հրաման կ'ընէ որ ճաշ բերեն ինծի եւ լաւ մը կշտանալով դուրս կ'ելլեմ տասնց ընկերներուս յայտնելու կերածներս, որպէսզի չնախանձին. Ցետոյ չորս ուղեկիցներէն երեքը կը զատուին մեզմէ, կը մնանք երկու հոգի։ Անոնք ուրիշ ճամբէ կ'երթան, մենք ալ գիւղին ետեւէն տարբեր ճամբայ մը կը բռնենք։ Արեւը փռած է իր ոսկի վերարկուն։ Գիւղին դաշտերն ենք, հերկուած հողին՝ գաղահեռական անհատում ակօսներուն վրայ, դէպի ուրենէ մնացած ցօղը կը չոգիանայ արեւուն ջերմութենէն։ Կ'անցնինք դաշտերէն, կը մտնենք ամայի անապատը։ Վեհաշուք-խաղաղութիւն կը տիրէ ամէն կողմ, կը քալենք միշտ։ Այսօր քիչ մը տխուր եմ, որովհետեւ նախկին ուղեկիցներս մեզմէ բաժնուեցան եւ ես ալ աւելի կը մտայլկուիմ։ Երեք ժամ կը քալենք առանց գիւղ մը հանդիպելու, վերջապէս շատ հեռուէն կը նշմարեմ ամպերու մէջ թաղուած բազդատաբար աւելի հանդիսաւոր հանգրուան մը՝ Հալէպ։ Ուրախութիւն մը կը զգամ, պահ մը աչքիս առջեւ կը պատկերանայ կարօտալից մայրս ու կը սկսիմ աւելի եռանդով յառաջանալ։ Այլ եւս աչքս այդ հեռաւոր ամպերուն մէջ կորսուած քաղաքէն չեմ հեռացներ, բայց երբ բըլուրներէն ձորերը կ'իջնենք, կը տեսնեմ, որովհետեւ միայն յոյսս չեմ տեսներ։ Ա՛խ այդ յոյսը, որուն փնտռումը կ'եանքը անտանելի բեռ մը կը դարձնէ։ Ահա կը տեսնեմ հովիւ մը, որ սև իշու մը վրայ հեծնեկեան-ուէն հօտը դէպի մեր կողմ կուգայ։ Սարսափի լեռնանման ալիքներ իրարու ետեւէ կուգան ու կը զարնուին սրտիս։ Ընկերս պաղարիւնութեամբ աչքերը սեւեռած հովիւին, ապաշաւ աղէտը կ'երեւակայէ։ Հաւաւ մեզի, բարեւ տուի։ Առանց պատասխանելու ուղեկիցս ծխախոտ կը պահանջէ։ Ընկերս հագնի «մաֆիօն» (չէպ) բռնած, հովիւին աչքերը կրակ կը զառնան, երեսը կը կարմրի ու առանց բառ մը արտասանելու զինակածայր գաւազանը կը բարձրացնէ ու սոսկալի հարուած մը կ'իջեցնէ կռնակին։ Սիրտս ալ աւելի արագութեամբ կը սկսի տըրոփել, մինչ խեղճ ընկերս կուլայ կը պառայ։ Ես անկէ աւելի կ'ազաղակեմ, որպէսզի երկրորդ հարուած մըն ալ իմ կռնակիս չիջեցնէ։ Բարեբախտաբար անխիղճ հովիւը ճամբան կը շարունակէ իշուն քամակը ցատկելով, իսկ մենք հոն կը նստինք։

Այլ եւս սրտիս բարախփիւր դանդաղած էր։ Երբ ընկերոջս կռնակին ցաւը մեղմացաւ, կրկին ճամբայ ինկանք։ Հալէպ կորսուած էր, բայց աչխատօրէն կը յառաջանամ, որպէսզի գիմացի բլուրին գագաթը հասնիմ ու կրկին դիտեմ մօրս ապաժամեայ բնակավայրը։ Արտասովոր ջերմութիւն է. կը հասնինք բլուրին կատարը, անյագօրէն աչքերս սեւեռած, կ'ուզեմ թռիլ հոն։ Երեւութես մէջ բան մը կայ որ ինծի կը բսէ, կը մխիթարէ զիս, մարմին ու կենդանութիւն կուտայ ինծ,— Յոյսը։

Իրիկուն է, կը հասնինք գիւղ մը։ Առաւօտէն ի վեր երկու գիւղ միայն հանդիպեր ենք։ Կը մուրանք բայց ո՛չինչ կուտան գիւղացիները։ Կալերը կ'երթանք ու կ'երկարինք յարդերուն վրայ։ Ուրախ եմ ես, որովհետեւ առաւօտուն փառաւոր ճաշը մեծ արդիւնք մը տուած էր, իսկ խեղճ ընկերս անօթութենէն կը մաշէր։ Գիշերը չքնացայ գրեթէ։ Առաւօտուն կը հարցնենք գիւղացիներուն թէ Հալէպ քանի՞ ժամէն կրնանք հասնիլ.— Կէսօրին, կը պատասխանեն։ Օդը շատ պայծառ է, լայն ճամբան կը բռնենք, կը քալենք անդադար։ Քաղաքը կ'ընդարձակուի հետզհետէ. Արեւը իր շառագոյն ճառագայթները մեծ քաղաքին վրայ տարածեր է եւ աւելի յստակօրէն կը պատկերացնէ մեր աչքին առջեւ։ Կ'անցնինք եօթը բլուրներէ եւս։ Այս անգամ Հալէպի դաշտն ենք։ Առաջին անգամ ըլլալով ծառերու կը հանդիպինք։ Հինգ վեց ամիսէ ի վեր ծառ չէի տեսեր։ Նախ մեր քայլերուն կը հանդիպի ընդարձակ պարտէզ մը, որ լի է ամէն տեսակ պտուղներով։ Անապարանքով պարտէզին բաց դռնէն ներս կը մտնենք ու գաղտագողի կը սկսինք հաւաքել թութ, դեղձ, կեռաս եւն.։ Ցետոյ յանկարծ պարտիզպանը մեզ նշմարելով դէպի մեր կողմը կը վազէ։ Մենք անմիջապէս պարիսպին վրայ կը մագլցինք ու դրսեցի պարտէզը կը ցատկենք. Այսպէս հոս ալ կը փորձենք մեր զատարկ փորը պտուղով լեցնել։ Վերջը ընկերս ինծմէ կը բաժնուի։ Ան քաղաք չպիտի մտնէ, որովհետեւ զինուորական փախստական է, որով իր ճամբան կը շարունակէ, իսկ ես այլ եւս միայնակ կը սկսիմ յառաջանալ քաղաքին ուղղութեամբ։ Ուրախութիւնս անսահման է։ Կէսօրէ վերջ էր, երբ կը հանդիպիմ առաջին շէնքերուն։ Այլ եւս ճամբաս սալայատակի փոխուած է։ Կը շտապեմ անծայր պողոտաներէ, բայց ճամբայ չեմ գիտեր, ո՞ւր կարող էի երթալ։ Նախ կը մտադրեմ այդ հսկայ շէնքերուն մէջ մուրալ, բայց պահ մը խորհելէ վերջ ետ կը կենամ ու անօթութիւնս մէկդի դնելով՝ կ'ուզեմ մայրս գտնել ժամ առաջ։ Փողոցէ փողոց կը թափառիմ, շուկայէ մը կ'անցնիմ։ Կին մը, որուն ձեռքը սակառով կանանչեղէն կայ, Հայ ըլլալս գուշակելով քովս կուգայ ու կը հարցնէ թէ ի՞նչ կը փնտռեմ։

— Եկեղեցին, կը պատասխանեմ։

— Ես ալ եկեղեցիին մօտերը պիտի երթամ, առ սա սակառը ու ինծի հետեւէ, կ'ըսէ։

ՀՐԱՆԴ ՍԱՐԵԱՆ
(Շար.)

Պուլկարիոյ Զինուորական Միութեան լուծումը

Զօր. Լուքով, Պուլկարիոյ զինուորական նախարարը, հրամայեց լուծել զինուորական միութիւնը (լիկա)։ Հրահանգներ ղրկուեցան բոլոր պահակազօրքերու հրամանատարներուն, որպէսզի անմիջապէս գործադրեն այս որոշումը եւ գրաւեն Միութեան զանազան ճիւղերուն դիւանաթուղթերը։ Այս միութիւնը, որ հաստատուած էր 1912ին, զնդ. Վելչեւի կողմէ, անգամ մը լուծուեցաւ 1927ին եւ վերակազմուեցաւ 1929ին, դարձեալ զնդ. Վելչեւի կողմէ (մահապարտ)։

Այս որոշումը շատ մեծ կարեւորութիւն ունի Պուլկարիոյ ներքին քաղաքականութեան տեսակէտով։ Զինուորական Միութիւնը, որ կազմուած էր Պալքանեան երկրորդ պատերազմէն վերջը եւ վերակազմուած՝ Մեծ Պատերազմէն յետոյ, սպաներու թաքուն կազմակերպութիւն մըն էր եւ կը ձգտէր իր ազդեցութեան տակ առնել երկրին քաղաքական կեանքը։ Իր երկու գլխաւոր միջամտութիւնները եղան 1923ին, երբ տապալեց Սթամպոլիսքիի դահլիճը եւ 1934ին, երբ հաստատեց Կիմոն Կէորկիեւի կառավարութիւնը որ ցրուեց խորհրդարանը։ Արդ, թագաւորը կը ջանար չէզոքացնել Զինուորական Միութիւնը եւ այժմ վճռական փորձ մըն է որ կը կատարուի, պատերազմական նախարարին նախաձեռնութեամբ։

Աստվայի 40ամեակը եւ Մեծ պահքը Եթովպիոյ մէջ

Ատովայի յաղթանակին քառասնամեակը մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ Ատտիս Ապէպայի մէջ, մարտ 2ին։ Ահագին բազմութիւն մը խռնուած էր Ս. Գէորգ մայր եկեղեցին, որ շինուած է 1896ին գերի բռնուած Իտալացիներու կողմէ։ Ս. Գէորգի նշխարը չորս անգամ պտտցուցին ժամուն շուրջը, «լի-լի-լի» աղաղակներու մէջ։ Աբունան՝ Հապէշներուն հայրապետը, կարճ քարոզով մը Աստուծոյ օրհնութիւնը խնդրեց կայսեր եւ ազգային դատին համար։ Այս առթիւ ան յիշեց խստացուց Մեծ պահքի պայմանները, ալքոլն ալ արգիլեալ նիւթերու ցանկին մէջ դնելով եւ պատուիրելով որ ամբողջ ազգը միայն հացով եւ ջուրով ապրի ութ օր, իբրեւ մասնաւոր ապաշխարանք։ Ամենախիստ անձնուրացութիւնն է այս, որուն երբեք ենթարկուած ըլլայ հապէշ ժողովուրդը իր եկեղեցւոյ հրամանով։ Արդէն կարգադրութեան մէկն են ռազմաճակատի զինուորները։ Արդէն կարգադրութեան մէկ նպատակն ալ այն է որ պաշար խնայուի բանակին համար։

** Հապէշական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Թամպիէնի վերջին դէպքը ոչ թէ ջախջախիչ պարտութիւն էր, այլ «կանոնաւոր նահանջ», համաձայն կայսերական հրամանին։

*** Արքայից արքան ռազմաճակատէն հեռագիր մը ուղղեց որ կ'ըսէ.— «Պատերազմը դեռ նոր կը սկսի։ Բոլոր ընդունակ այրերը պէտք է ճամբայ ելլեն դէպի ռազմաճակատ։ Եթովպացիները պէտք չէ հաւատան Իտալացիներու յաղթանակի լուրերուն, մեռեալներու եւ վիրաւորներու թիւին։ Երբ Իտալացիները երկու Եթովպացի կը սպաննեն, կ'ըսեն թէ ամբողջ զօրաբաժին մը ոչնչացուցած են»։

Ոչ մէկը գիտէ թէ ո՛ւր կը գտնուի կայսրը։ Երկու շաբաթ առաջ կ'ըսէին թէ Տէսիէի բանակատեղին է։

"Խ. Միութիւնը պատրաստ է կռուելու ճարտնական արշաւանքին դէմ,,

Ամերիկեան թերթի մը թղթակիցը երկար եւ շատ կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Սթալինի հետ։ Իրազեկներ կ'ըսեն թէ առաջին տեսակցութիւնն է այս, 1934էն իվեր, երբ անգլիացի գրագէտ Ուէլս գրոյց մը ունեցաւ կարմիր ցարին հետ։ Պատասխանելով թղթակցին հարցումներուն, Սթալին յայտարարած է թէ Խ. Միութիւնը պատրաստ է կռուելու, եթէ Ճափոն փորձէ յարձակիլ Արտաքին Մոնկոլիոյ վրայ։ «Մենք այդ հանրապետութեան պիտի օգնենք ճիշդ այնպէս ինչպէս 1921ին»։ (Այն ատեն կարմիր բանակը օգնեց Մոնկոլիոյ, ընդդէմ սպիտակ Ռուսերու որոնց ուժ կուտար Ճափոն)։

*** Խորհրդային իշխանութիւնը 50 միլիոն րուբլիի վարկ մը սահմանեց Մոնկոլիոյ հանրապետութեան եւ այս առթիւ որոշեց իր հսկողութեան տակ առնել անոր զինուորական ծախսերը։ Մոնկոլիոյ վարչապետը Մոսկուա գացած էր 200,000,000 րուբլի փոխ ուզելու համար, բայց ստացաւ միայն 50 միլիոն, պայմանաւ որ բոլորն ալ յատկացուի զինուորական նպատակներու։

ՅԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

5000 *ԲԱՆՏՈՂՆԵՐ* ջարդու փշուր ըրին Նիւ Եորքի ամէնէն շքեղ պողոտային վրայ հաստատուած շէնքերու ապակիներն ու կարասիները, քարեր եւ ուրիշ առարկաներ նետելով եւ յարձակում կատարելով։ Ոստիկանութիւնը միջամտեց եւ ծանր դէպքեր պատահեցան։ Վերելակները չեն բանիր տակաւին, եւ հազարաւոր շէնքերու վարձակալները հարկադրուած են իրենք աշխատիլ։ 75 հոգի ձերբակալուեցան։

ՎԱՏԻԿԱՆ ԲՈՂՈՔԵՑ Գերմանիոյ կաթոլիկ թերթերու մասին հաստատուած խստութեանց դէմ, որոնց հետեւանքով հազիւ կարելի է միայն լուրեր եւ ազդեր հրատարակել։ Հաւանական է որ պապական նուիրակը հեռանայ, եթէ զոհացում չտրուի։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ Պրիւսէլ գնաց, առեւտրական եւ քաղաքական բանակցութեանց համար։ Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս այցելութեան, նկատի առնելով Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի սերտ բարեկամութիւնը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱԹԵՒՏՐԱԿԱՆ ՍԵՆԵԱԿԸ նոր բողոքագիր մը ուղղեց արտաքին եւ առեւտրական նախարարութեանց, զանգատելով թէ Իտալիոյ դէմ հաստատուած տնօրինութիւնները մեծ վնաս կը պատճառեն քաղաքին եւ թէ կացութիւնը աւելի պիտի ծանրանայ, եթէ նոր պատիժներ սահմանուին։

ԸՆԴՀ. ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐ պիտի կատարուի կիրակի օր, 8 մարտ, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ։ Պիտի արձանագրուին նոյնիսկ ճամբորդութեան մէջ եղած անձեր, մասնաւոր պաշտօնեաներու կողմէ. նշդելու համար օտարականներու թիւը եւ անոնց զբաղումները։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ։ կը խօսի ընկ. ԱՐԱՄ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէի ներքական ժողովը 8 մարտ կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, սովորական հաւաքատեղին

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերներն ու փափաքողները 6 մարտ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette, «Զարդարեան» գրադարանին մէջ կը դասախօսէ կ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ՝ նիւթ՝ «Պատերազմական կազեր»։

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընդհանուր ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբի բոլոր ընկերները այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, խաժակ ակումբի մէջ։ կարեւոր օրակարգ։

ՎԱԼԱՆՍԻ Քրիստափոր Միքայելեան ենթակոմիտէին վիճաբանական ժողովը՝ այս շաբաթ, 7 մարտ, երեկոյեան ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ ակումբը. կը խօսին՝ ընկերներ Ն. Թէպոյեան եւ Գ. Պօյաճեան. նիւթ՝ «Յեղափոխութիւն եւ պահպանողականութիւն»։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ընկեր Կայծ ենթակոմիտէի ընկերահաւաքական դասախօսութիւնը՝ կիրակի մարտ 8ին, կէս օրէ վերջ ժամը 5ին, (Սէնթ-Անթուան) Գար Թէրմինիւսի մէջ.

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը շաբաթ, երեկոյեան ժամը ճիշդ 8ին, Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» ակումբին մէջ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «ԱՆՏՈՔ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Կիլիկ եւ Կէփին խումբի ընկերները, այս կիրակի 8 մարտ, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՓԵՏՐ. 18Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

8 Մարտ, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին

Sociétés Savantesի մեծ սրահին մէջ.

8 rue Danton, մեթրօ **St. Michel** կամ **Odéon**

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ եւ Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ ՕՐ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ (ջութակ), ՕՐ. ԿՆԵԱԶԵԱՆ (երգ), ՕՐ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ.

ԴԵՐԱՍԱՆ ՈՒԶԹՈՒՆԵԱՆ իր սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ իր ամբողջ խումբով։

Մախքերու մասնակցութիւն՝ 2 ֆրանք։

Ընկերաժամակրական թէյասեղան Մարսէյլի մէջ

Փետրուար 18ի 15րդ տօնակատարութեան առթիւ
Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վռէժ խումբի
տեղի կ'ունենայ վաղը, 7 Մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին,
Գար Թաղայի սրահին մէջ։
Պիտի խօսի ԸՆԿ. ՀԻՒՍԵԱՆ
Երգ, արտասանութիւն, անակնկալներ եւ խնջոյք։
Մուտք՝ 3 ֆրանք

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Անիէռ-Պէզոնի Հ. Յ. Դ. «Արամ» ենթակոմիտէն, ինչպէս նաեւ Անիէռի կայծակ խումբը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր ընկերոջ Համբարձում Յերտէրեանի, ինչպէս նաեւ Զարեհ Ղարիպեանի, տիկին ՄԱՐԳԱՐԻՏ ՂԱՐԻՊԵԱՆԻ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Մարտ 1ին կարճատեւ հիւանդութենէ վերջ, յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, ուրբաթ.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՅՐ Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝ վաղը շաբաթ, ժամը 4ին, Mutualitéի սրահին մէջ։ կարեւոր օրակարգ.

50 մեթր հեռու Քինի կայարանէն եւ 23 եւ 32 Թիւ հանրակառքերու կայարանէն, վարձու են (tout confort) յարկաբաժիններ, 1 փիէսնոց 2000 եւ 2 փիէսնոց **2350** ֆր. Ճարտ. շօֆաժ միասին։

Աժան գինով մէկ խանութ։

Դիմեցէք անկիւնին վրայ, 72-74 Bld. Rodin, à Issy-les-Moulineaux

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

7 Մարտ շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

Trianon Dancingի սրահներուն մէջ, Փլաս Վօլթէրի մօտ,

Արդիական պարերու ցուցադրում եւ Թանկօի մրցում։ Առաջին հանդիսացողին կը տրուի գեղեցիկ բաժակ մը։

Գ. ՄՈՒԹԱՎԷԼԵԱՆՑ կը պարէ կովկասեան պարեր։

Trianon Dancingի հռչակաւոր նուագախումբը գեղեցիկ կտորներ պիտի նուագէ մինչեւ լոյս։

Յոխ պիւֆէ՝ հանրամատչելի գին։ Մուտք՝ այրերու 5 ֆր., կիներու [illegible]

Թատերական ներկայացում

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԻ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հովանաւորութեամբ Պոմոնի Զաւարեան ենթակոմիտէի

7 մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Պոմոնի Վարանդեան սրահին մէջ

10 Bld. des Marguerites

Շանթ թատերախումբը կը ներկայացնէ

ԱՒԱՐԱՅՐԻ ԱՐՇԻՒԸ

Մուտք 5 ֆրանք, 10 տարեկանէն վար տղոց 2 ֆրանք։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Յառաջիկայ կիրակի, 8 մարտ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, յատուկ պատարագ եւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի մեծանուն եւ տաղանդաւոր ճարտարապետ ողբացեալ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ԹԱՄԱՆԵԱՆԻ նորոգ մահուան տարելիցին, որ տեղի ունեցած է Հայաստանի մէջ։

Այս մեծ հայուն յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ հոգեհանգստեան պաշտօնին, յետ աւարտ պատարագի, ժամը 11.45ին։

×

Այրի Տիկին Սէնեքիւլ Համբրձեան եւ զաւակունք կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի, Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյն մէջ, 15 rue Jean Goujon տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ իրենց ողբացեալ ամուսնոյն եւ հօր կարապետ Համբրձեանի յիշատակին։ Կը հրաւիրուին ազգականներն ու բարեկամները։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (76)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ծ. — Հեղինակուհի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

Փուարօ վերջին բառերը արտասանեց յաղթական շեշտով մը։ Քարտուղար Բէյմընտ երբեք չէր ազդուած անոր միտայայտութենէն։

— Ձեզ գիտեր, բայց կ'երեւայ որ զիս սոսխօսի տեղ դրած էք, բողոքեց ան. վկայութիւն տուողը միայն ես չէի... Հազարապետն ալ լսած էր որ Պ. Էքրոյտ մէկու մը հետ կը խօսակցէր... պատշգամին վրայ էր ան ու եթէ բառերը ամբողջութեամբ ալ չէ մացան, գոնէ հասկցաւ որ խօսակցութիւն մը տեղի կ'ունենար աշխատանոցին մէջ...

— Ատիկա չեմ մոռցած, ըսաւ Փուարօ. բայց հազարապետը այն տպաւորութիւնը կրած էր թէ սպասաւորին հետ խօսողը դուք էիք...

Քարտուղարը շուարեցաւ. սակայն քանի մը րոպէ ետքը ինքզինքը գտաւ եւ շարունակեց.

— Հազարապետը գիտէ հիմա թէ իր տպաւորութիւնը սխալ էր...

— Այո, ըսաւ հազարապետ Պլընթ.

— Եւ սակայն պատճառ մը ունէր ան այդպէս խորհելու համար, ըսաւ Փուարօ. այո, այո, գիտեմ թէ ինչ պատճառ ցոյց պիտի տաք... բայց բաւական չէ... մեր ուզածը ուրիշ բան է... լսեցէք... այս հարցին ընկլզելէն ի վեր ուշադրութիւնս գրաւած է պարոն Բէյմընտի լսած բառերուն տեսակը... կը զարմանամ որ ձեր մէջէն ոչ ոք անդրադարձած է այս երեւոյթին վրայ...

Փուարօ կանգ առաւ քանի մը վայրկեան ու յետոյ ըսաւ.

... « Վերջերս այնքան յաճախ դրամ կը խնդրեն ինծմէ որ կը թուի թէ անկարելի պիտի ըլլայ ինծի համար՝ գոհացում տալ ձեր խնդրանքին ....» *քիչ մը զարմանալի չէ՞ք գտներ այս նախադասութիւնը...*

— Ձեզ կարծեր, ըսաւ Բէյմընտ, յաճախ նամակ գրել կուտար ինծի եւ միշտ միեւնոյն բառերը կը գործածէր, գրեթէ ..

— Այդ է, ահաւասիկ, որ հասկնալ կ'ուզեմ... մարդ այդպէ՞ս կը շարադրէ իր բառերը խօսակցութեան ատեն... անկարելի է այս ձեւով խօսիլ... լաւ... ըսենք թէ նամակ գրել կուտար...

— Ըսել կ'ուզէք որ նամակ մը կը կարդար բարձրաձայն, դիտել տուաւ քարտուղարը, եթէ այդպէս ըլլայ, դարձեալ կը նշանակէ թէ ուրիշ մը կը կարդար զայն...

— Բայց ինչո՞ւ... որ եւ է փաստ չունինք թէ ուրիշ մէկը կար սենեակին մէջ... միայն Էքրոյտին ձայնը լսուած է, մի մոռնաք..

— Անշուշտ մարդ այդ տեսակ նամակ մը բարձրաձայն չի կարդար, բացի եթէ... թեցուցած է...

— Կէտ մը կայ զոր ամէնքդ ալ մոռցած էք, ըսաւ Փուարօ, անծանօթը որ սպանութեան նախորդ Չորեքշաբթին տուն եկաւ...

Ամչած իրեն նայեցանք։

— Այո, այո, չորեքշաբթի օրը, այցելուն կարեւոր անձնաւորութիւն մը չէր, սակայն ընկերութիւնը զոր ան կը ներկայացնէր շատ հետաքրքրական էր ինծի համար...

— Ձայնագրի ընկերութեան մասին է ձեր խօսքը... հասկցայ...

— Կը յիշէք որ Պ. Էքրոյտ ձայնագիր մեքենայ մը գնել կ'ուզէր... հետաքրքրուեցայ եւ ընկերութեան մօտ երթալով սորվեցայ թէ ան իսկապէս մեքենան գնած էր իրենց ներկայացուցիչէն... ինչո՞ւ այդ գնումը գաղտնի պահեց, չեմ գիտեր...

— Ինծի անակնկալ մը ընելու համար թերեւս, փսփսաց քարտուղարը, այդ տեսակէտէն Պ. Էքրոյտ պզտիկ տղու մը կը նմանէր... անոր հետ խաղացած է քանի մը օր... ճիշդ է ձեր ըսածը... մարդ սովորական խօսակցութեան ատեն այդ տեսակ բառեր չի գործածեր...

— Ատիկա կը բացատրէ թէ հազարապետը ինչու կարծած է որ աշխատանոցը գտնուողը դուք էիք... խմբագրուելիք նամակի մը հատուածը բառերը ականջին հասած են անդիտակցաբար, անոր միտքը ուրիշ տեղ էր — ճերմակ հագուստով կին մը աչքին զարկած էր պարտէզին մէջ. իր կարծիքով անցնողը օրիորդ Ֆլօրան էր... իրականին մէջ անիկա Բրուէլան էր որ տնակը կ'երթար ...

— Ձեր գիւտը հիանալի է անշուշտ ... ես այդ մասին բնաւ խորհած չէի ... բայց եւ այնպէս կացութենէն բան մը չէ փոխուած գէթ ... Պ. Էքրոյտ ողջ էր ժամը 9.30ին քանի որ ձայնագիր մեքենային կը խօսէր... յետոյ, յայտնի է որ Չարլզ Քէնթ տունէն հեռացած էր... իսկ Բէյֆը ...

Քարտուղարը վարանումով Բրուէլային նայեցաւ։

— Բէյֆն ու ես բաժնուեցանք ժամը տասնէն քառորդ մնացած, բացատրեց աղջիկը կարմրելով, անիկա տունը մօտն ալ չեկաւ... չէր համարձակեր հայրիկին ներկայանալ ...

— Կասկած չունիմ թէ ըսածդ ճիշդ է, ըսաւ քարտուղարը, ես ալ այն կարծիքը ունիմ որ Բէյֆը անմեղ է... բայց դատարանին մէջ այն տեսակ հարցումներ կ'ընեն որ ... շատ դժուար կացութեան մէջ է տղան... եւ բանի թէ մէջտեղ ելլէր...

— Իսկապէս կ'ուզէ՞ք որ մէջտեղ ելլէ, ընդմիջեց Պելճիքացին.

— Ի հարկէ կ'ուզենք... եթէ դուք գիտէք անոր ուր գտնուիլը...

— Կը տեսնեմ որ դեռ տարակոյս ունիք այդ մասին... տակաւին ալ առաջ ձեզի ըսի թէ ես ամէն բան գիտեմ... գիտեմ հեռաձայնին գաղտնիքը եւ .. Բէյֆ Փէյթընին ուր գտնուիլը...

— Ո՞ւր է, հարցուց հազարապետ յանկարծ.

— Հեռու տեղ մը չէ, ըսաւ Փուարօ ժպտելով։

— Քրէնչէսթըրն է, հարցուցի

— Ամէն անգամ այդ հարցումը կ'ընէք ինծի, բժիշկ. Քրէնչէսթըր տեղաւորուելը է ձեր մտքին մէջ... այնտեղ չէ... այստեղ է ... ահաւասիկ...

Փուարօ ցուցամատը դրան կողմը ուղղեց, ամէնքս ալ այն կողմը նայեցանք.

Բէյֆ Փէյթըն դրան մէջ կեցած էր.

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 7 ՄԱՐՏ — SAMEDI 7 MARS 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3057

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՄՂՁԱՒԱՆՋԸ

Այսօր, շաբաթ, վճռական օր մը կը համարուի միջազգային կացութեան տեսակէտով:

Արդարեւ, այսօր է որ պիտի արտայայտուի Մուսոլինի, դրական կամ ժխտական, իբրեւ պատասխան Ազգերու Դաշնակցութեան գերագոյն կոչին:

«Արքայէն արքան» պատասխանեց արդէն, իր յոյսը դնելով Ազգերու Դաշնակցութեան վրայ, ինչպէս սկիզբէն իվեր: Ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար շարժիլ, մանաւանդ հիմա որ պարտուած են իր չորս առաջնակարգ հրամանատարները:

Իրազեկներ եւ մասնագէտներ կը շարունակեն վերապահութեամբ արձանագրել իտալական յաղթանակներու աւետիսները, յայտարարելով թէ օտար եւ չէզոք աչքեր չկան, զանոնք ստուգելու համար:

Բայց, մէկդի դնելով մասնագիտական խնդիրները, անվիճելի է որ Եթովպիոյ զինուորական ուժը չէ կըցած եւ չի կրնար դիմանալ արդիական սպառազինութեանց գրոհին:

Հապէշները որքան ալ քաջ զինավարժ ըլլան եւ մահը աչք առած, պիտի հանեն — հասած են արդէն — տեղ մը, ուր մարդկային կորովն ու անձնուիրութիւնը չեն բաւեր հրաշքներ գործելու:

Ուրեմն, շատ նպաստաւոր է Իտալիոյ դիրքը, զինուորական տեսակէտով: Ինչ որ կը պահանջէր «Առաջնորդ»ը, սկիզբէն ի վեր, գրաւուած է մեծ մասով, եւ անշուշտ շատ աւելի խիստ պայմաններ պիտի առաջարկէ այսօր, եթէ հաւանի պատասխանել ոչ միայն սեփականացում գրաւեալ շրջաններու եւ նոր հողեր, այլ եւ հոգատարութիւն ամբողջ Եթովպիոյ վրայ:

Ճիշդ այստեղ է որ կը բարդանայ հարցը, միջազգային տեսակէտով:

Իտալիա իր դիմացն ունի ամբողջ աշխարհ մը, քաղաքական եւ տնտեսական տնօրինութեանց ահաւոր ցանց մը, որուն օղակները աւելի պիտի պրկուին, եթէ այս անգամ ալ ձախողի հաշտարար բանակցութեանց փորձը:

Այսպէս, արդէն հասունցած է քարիւղի արգելքի խնդիրը, որ կրնայ ճակատագրական հետեւանքներ ունենալ:

Մասնագէտներու կարծիքով, Իտալիա քարիւղի բաւարար պաշար ունի պատերազմը առնուազն վեց ամիս եւս շարունակելու համար: Բայց բուն տագնապը միայն քարիւղ ճարելու-չճարելու խնդիր չէ, այլ շատ աւելի կնճռոտ:

Իտալիա մինչեւ հիմա դիմացաւ հաստատուած կաշկանդումներուն, իսկ այսուհետեւ արժանապատուութեան հարց մըն ալ կրնայ բարձրացնել: Եւ մանաւանդ, նոր անակնկալներ սարքել, բուն իսկ Եւրոպայի մէջ:

Այս տեսակէտէն չափազանց ուշագրաւ է Մուսոլինիի սարքած խորհրդաժողովը, յառաջիկայ մարտ 18-20ին, Հռոմի մէջ:

Այդ ժողովին հրաւիրուած են Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ վարչապետներն ու արտաքին նախարարները: Այցելութիւններն ու խորհրդակցութիւններն սկսած են արդէն, ժողովէն առաջ: Մարտ 5ին Հռոմ հասաւ իշխան Շթարէմպէրկ, Աւստրիոյ փոխ-վարչապետը եւ արժանացաւ մեծ պատիւներու: Վարչապետն ալ Փէշթա պիտի երթայ, մարտ 13ին:

Գաղափարներու զուգորդութեամբ, կարելի չէ ծրագրուած խորհրդակցութեանց հետ չկապել նաեւ ուրիշ իրողութիւն մը.— Իտալիոյ եւ Ալպանիոյ միջեւ կնքուած նոր պայմանագիրը, որուն համաձայն առաջինը պիտի շարունակէ տարեկան 8 միլիոն ոսկի լիր տալ երկրորդին, վճարելով 1926էն ի վեր առկախ մնացած գումարներն ալ:

Այս խորհրդակցութեանց եւ կարգադրութեանց հետ զուգընթաց, մթնոլորտը հետզհետէ կը թանձրանայ միջազգային աշխարհակալութեան բուն վառարանին, արեւմտեան Եւրոպայի մէջ:

Ֆրանսայի Երեսփ. ժողովը վաւերացուց Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը: Ապահովուած է նաեւ Ծերակոյտին վաւերացումը: Դեռ աւելին,— Բոլոր երեւոյթները կը հաստատեն թէ Ֆրանսա պիտի զլանայ մէկ միլիառ ֆրանքի վարկը, որուն անհամբեր կը սպասէ Մոսկուա, լրացնելու համար իր սպառազինութիւնը:

Անգլիա հրատարակեց իր սպառազինութեանց նոր ծրագիրը, որ առ նուազն 300 միլիոն ոսկի պիտի արժէ, «կացութեան համապատասխան դիրքի մը մէջ դնելու համար Մեծն Բրիտանիոյ պաշտպանութիւնը»:

Ասդին, Փարիզի մէջ, լուրջ մտահոգութիւն կը տիրէ Գերմանիոյ անելիքներու մասին, հիմա որ վաւերացուեցաւ ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը,— աչքի փուշ մը՝ Պերլինի համար:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ դահլիճը մասնաւոր նիստ մը գումարեց մարտ 5ին, վարչապետին գրասենեակին մէջ, ուր Պ. Իտըն տեղեկութիւններ հաղորդեց Պ. Ֆլանտէնի հետ ունեցած խօսակցութեանց մասին:

Թէեւ մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին, բայց իրազեկներ կը հաստատեն թէ Ֆլանտէն ըսած է Պ. Իտընի որ, եթէ Գերմանիա վերագրաւէ Հռէնոսի ապազինեալ շրջանը, Ֆրանսա պիտի արժեցնէ Վերսայլի եւ Լոքառնոյի դաշնագիրներուն 44րդ յօդուածը, «նախայարձակ» հռչակել տալու համար Գերմանիան:

Այդ պարագային, Ֆրանսա պիտի կրնայ, առանձին կամ իր դաշնակիցներուն հետ, յառաջ խաղալ եւ կարգի հրաւիրել նախայարձակ պետութիւնը: Եթէ Գերմանիա դիմադրէ, հետեւանքը պիտի ըլլայ պատերազմ: Այդ օրը, Անգլիա պատրա՞ստ է գործնապէս աջակցելու Ֆրանսայի ...

Ահա թէ որքան բարդ եւ դիւրավառ կացութեան մը առջեւ կը գտնուի աշխարհը, յիշելով տագնապին քանի մը ծալքերը: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԷԿԻՒՍԸ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԿՈՉԸ.

Ֆրանսա եւ Պապը կը ճնշեն Մուսոլինին

Եթովպիոյ կայսրը անմիջապէս պատասխանեց Ազգերու Դաշնակցութեան կոչին, յայտնելով թէ կ'ընդունի հաշտութեան բանակցութիւններ կատարել, «Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ եւ համաձայն անոր ուխտին տրամադրութեան»: Այս առթիւ կ'աւելցնէ թէ աւելի մանրամասն պատասխան մը պիտի ղրկէ Փարիզի եթովպական դեսպանին միջոցաւ: Ընդունելով հանդերձ հրաւէրը, Նէկիւսը հասկցուցած է որ եթէ Իտալիա պիտի ջանայ օգտուիլ զինադադարէն, պատճական նոր տնօրինութիւններէ խուսափելու համար, այն ատեն կը մերժէ բանակցիլ:

Հռոմի մէջ բացարձակ լռութիւն կը տիրէ: Մուսոլինիի պատասխանը յայտնի պիտի ըլլայ այս իրիկուն (շաբաթ), նախարարական խորհուրդէն վերջը: Մինչ այս մինչ այն, մասնաւորապէս ֆրանսական կառավարութիւնը ամէն միջոց կը փորձէ, որպէսզի Մուսոլինին համակերպի: Ֆրանսա շատ կը վախնայ մերժողական պատասխանի մը հետեւանքներէն: Հռոմի ֆրանսական դեսպանը ուրբաթ օր երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Մուսոլինիի հետ: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին երկու կողմէն ալ: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ դեսպանը նոր լուսաբանութիւններ հաղորդած է իր կառավարութեան դիրքի մասին: Իտալիա հաւասարապէս պատճառներ ունի թէ՛ մերժելու եւ թէ՛ ընդունելու Ազգերու Դաշնակցութեան կոչը: Իսկ ամբողջ գործին գաղտնիքը միայն Մուսոլինին գիտէ:

Այս առթիւ ուշագրաւ է նաեւ Վատիկանի բռնած դիրքը: Անոր պաշտօնաթերթը, «Օսէրվաթորէ Ռոմանօ», հանդիսաւոր կոչ մը ուղղեց Մուսոլինիի, որպէսզի հաւանութիւն յայտնէ: Այս կոչը պերճախօս է մանաւանդ անոր համար որ, կաթոլիկ եկեղեցին մինչեւ հիմա ուժ տուած է Իտալիոյ ծաւալման տենչերուն, եթէ նոյնիսկ չէ հաւանած պատերազմին: Տնտեսական կաշկանդումներուն դէմ կռուած ատեն, Մուսոլինի իր կողքին ունեցաւ Վատիկանը: Բազմաթիւ եպիսկոպոսներ գործի անցան, հաւաքեցին եւ ոսկի հաւաքեցին Իտալիոյ համար:

Արդ, Վատիկանի պաշտօնաթերթը բացորոշապէս կ'ըսէ թէ եկեղեցին կը կարծէ որ ժամանակը եկած է հաշտութիւն կնքելու եւ թէ Պապը երբեք պիտի դադրէ անոնց որ կ'ուզեն շարունակել պատերազմը: Յօդուածը կը յայտարարէ.— «Այս պահուս միայն մենք չենք որ խաղաղութիւն կ'ուզենք: Ամէն մարդ այդ մասին կը խօսի: Իտալական կառավարութեան պետը վերջերս կ'ըսէր թէ փաշականները պատերազմ չեն ուզեր: Այժմ ծրնեւ մէկ շաբաթ ժամանակ տուած է հաշտութեան համար: Սարսափելի են մարդկային կորուստները վերջին ճակատամարտներու ընթացքին: Մենք անգամ մը եւս խաղաղութիւն կ'ուզենք գթութեան, արդարութեան եւ ճշմարտութեան միեւնոյն զգացումներով: Եւ թախանձագին կ'ուզենք այդ հաշտութիւնը, որովհետեւ տաժանելի են կռիւներու արդիւնքները եւ լի՝ ծանր սպառնալիքներով: Հաշտութեան անհրաժեշտութիւնը ստիպողական է եւ չի կրնար յետաձգուիլ, ոչ միայն անոնց համար որ կը կռուին արեւելեան Ափրիկէի մէջ, այլեւ ամբողջ աշխարհի համար: Անգամ մը եւս եկած է ժամանակը խրատուելու Մեծ Պատերազմի դասերէն: Վաղը մարդկութեան դատաստանը պիտի ծանրանայ ոչ թէ անոնք որ յոյս կը տածեն, այլ անոնք որ կը փարատեն յոյսերը»:

Ինչպէս կը տեսնուի, Պապը լրջօրէն կը վախնայ ժխտական պատասխանի մը հետեւանքներէն, որոնք կրնան նոր փոթորիկներ յարուցանել:

Իսկ պատերազմը կը շարունակուի...

Այս հանդիսաւոր կոչերուն հետ զուգընթաց, պատերազմը կը շարունակուի ուժգնօրէն: Իտալացիները նամբան բաց գտնելով, նորէն յառաջ խաղացին եւ մարտ 5ին հասան Թաֆֆազէ գետը: Իտալական օդանաւերը կը շարունակեն ահաւասարափ տարածել: Մարտ 5ին ռմբակոծեցին անգլիական Կ. խաչի հիւանդանոց մը, հիւսիսային ճակատին վրայ, սպաննելով եօթը վիրաւորներ եւ հիւանդներ, համաձայն հապէշական լուրերու: Իտալական զեկոյցը տարբեր կերպով կը հաղորդէ այս լուրը: Անգլիական կառավարութիւնը կը սպասէ իր դեսպանին տեղեկագրին:

*** Իտալական վերջին զեկոյցները կ'ըսեն թէ 500 Հապէշներ եւս սպաննուեցան եւ 300 հոգի գերի բռնուեցան Թամպիէնի եւ Թաֆֆազէի ճակատներուն վրայ: Հիւսիսային ճակատի կռիւները, որոնք սկսած էին փետրուար 10ին եւ վերջացած մարտ 3ին, Եթովպացիներուն արժած են 30,000 սպանեալ եւ վիրաւոր: Իտալացի սպանեալներու եւ վիրաւորներու թիւը կը հաշուեն 2000: Երկու կողմէն ճակատամարտներուն կը մասնակցէին 150,000ական զինուորներ: Երեք հապէշ հրամանատարներ, Մուլուկէթա, Քասսա, Սէյում եւ Իմէրու ջախջախուած կը համարուին: Վերջինը փայլեցաւ իբրեւ ամէնէն վարպետ զօրավարը, նոյնիսկ Իտալացիներու խոստովանութեամբ: Թէեւ հազիւ 30,000 զինուոր ունէր, բայց կռուեցաւ եւրոպական մեթոտով, նոյնիսկ կազային յարձակման դիմելով, պաշտպանելու համար իր նահանջը: Իտալացիներուն կարծիքով ամէնէն ձախաւերը եղած է Ռաս Քասսա, իսկ Ռաս Սէյում, որ Եթովպիոյ ամէնէն մեծ զօրավարներէն մէկը կը համարուէր, արտակարգ արժէք մը չէ ցուցուցած: Այս երեք հրամանատարներուն ջախջախումէն վերջ յոյս չկայ որ Հապէշները

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽՇԱՐՇԱԽ

Իշու քուռակ մը, խնչպէս պիտի ըսէր Անդրանիկ, հետեւեալ զռնչանքը տպեր է Պոլսոյ «Նոր Յոյս» շաբաթաթերթին մէջ (22 փետր.): Կ'արտատպեմ նոյնութեամբ, միայն քանի մը խօսքեր գլխագրի վերածելով.

— «... Հայ ծագումի հարցը, թէ՛ հայ գիտուններու եւ թէ՛ Եւրոպացի պատմաբաններու ուսումնասիրութեան առարկայ է: ՅԱՅՏՆԻ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐ ՀԱՅԵՐՈՒ ԹՈՒՐԱՆԱԿԱՆ ԾԱԳՈՒՄԸ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏԵՆ: ... Թերի ենթադրութիւններէն վերՋՈՐՈՇ ՓԱՍՏԵՐ ԿԱՆ ԹԷ ՀԱՅԵՐԸ ԹՈՒՐՔ ԲՈՒՆԻՆ ՀԻՄԸ, ԱՐՄԱՏԸ ԿԸ ԿԱԶՄԵՆ:

Նախահայ խաւը Թուրանական չէ, ինչպէս կ'ենթադրեն Պաարիարբ Նապոյեան եւ ուրիշ գիտուններ, այլ Թուրք է: ... Ցեղագրականօրէն Հայերու Թուրք արմատին պատկանիլը անառարկելի է այլեւս: Ընկերային ու հասարակական մարզին վրայ տանինք այս թէզը ճակատաբաց: ԿԸ ՅԱՅՏԱՐԱՐԵՆՔ ԹԷ ՄԵՆՔ ՑԵՂՈՎ ԹՈՒՐՔ ԵՆՔ ԱՅՈ՛. ԹՈՒՐՔ ՕՂԼՈՒ ԹՈՒՐՔ ԵՆՔ:

ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԱՆԹԵԹԱՒՈՐ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ «ԹԻՒՐՔ-ԷՐՄԷՆԻ ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ԱՆՈՒՆԸ ՄԵՐ ՔԱՂԱՔԱՑԻՈՒԹԵԱՆ ԻՍԿՈՒԹԻՒՆԸ ՉԻ ՃՇԴԵՐ.

Մեր Աթաթիւրքը բովանդակ Թուրք քաղաքացիները Թրքութեան կապով կապած է: ՀԱՅԵՐԸ ԹԻՒՐՔ ՕՂԼՈՒ ԹԻՒՐՔ ԵՆ: ԹԻՒՐՔ-ԷՐՄԷՆԻ ԶՈՅԳ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ ՀԵՌՈՒ ԵՆ ՄԵՐ ԻՆՔՆՈՒԹԻՒՆԸ ՈՐՈՇԵԼԷ:

Քաղաքացիական գետնի մէջ, երբ այս հայրենիքի զաւակներ՝ Աթաթիւրքին ետեւէն պիտի քալենք»:

Անշուշտ պիտի ուզէիք իմանալ թէ ո՛վ է հեղինակը այս իշաբանութեան:

Նամօրայէ ... Ալթաֆի. Ճէյլի (կարծեմ Անատոլացի) ..., ալ ... երեք տարի առաջ ալ այլապէս խայտառակ եղոյթներ ունեցաւ, զանազան ժողովներու կամ թերթերու մէջ:

Այս խարանարդ սրիկան ալ մաս կը կազմէ խմբակի մը, որ իրեն իրեն հայու-փեսայ եղած, կ'ուզէ օր առաջ գլուխ հանել Թուրքիոյ փոքրամասնութեանց կազմալուծումը, ձուլումը, թրքացումը:

Ինչպէս նաչակաւոր Դաստապօղլուն կամ Ղալաթարլայ խաչագող բաղակաւը, Յովհաննէս Շահին Գալա եւ ուրիշներ, այս թշուառականն ալ չի հանդուրժեր ոչ «հայ» անուանակոչութեան, ոչ «փոքրամասնութեան», ոչ Պատրիարքարանի կամ ազգ. վարչութեան գոյութեան, ոչ ալ՝ նորագոյն բանաձեւին — «Թիւրք-էրմէնի»:

Ահա ինչն է որ կը յայտարարէ իր չորնայիք բերնով ու գրչով.

— «ՄԵՆՔ ՑԵՂՈՎ ԹՈՒՐՔ ԵՆՔ ԱՅՈ. ԹՈՒՐՔ ՕՂԼՈՒ ԹՈՒՐՔ ԵՆՔ»

Պիտի ըսէք թէ մարդը միայն իր ցեղակատանի մասին կը խօսի:

Ո՛չ, ես վստահ եմ որ ձէպէլի ընտանիքին եօթը պորտն ալ քրքրէք, պիտի չկրնաք այսքան իրէշային տիպար մը գտնել:

Ու վստահ եմ որ Թուրքերն անգամ պիտի գտնեն, կարդալով այսքան գետնաքարշ սողացում:

Անոնք բառ մը ունին, «Ալչա՛ք».— ամէնէն պատկերալից բացատրութիւնը՝ այս առթիւ:

Եւ ունին ուրիշ խօսք մը.— «Ալլահ իմիզի իսլահ էյլէսին» (?) ... »:

Սողացէք, սողացէք ու զուգէք, անպատուիչ շողոքորթներ: Այս իշարշուն ալ օր մը իր վախճանը կ'ունենայ, ինչպէս այնքան ուրիշներ:

Մինչեւ այդ, անշուշտ Աթաթիւրք քր մարգագետին մը կը նայի ձեզի համար, արածելու, որձալու եւ «թիւրք» ըլլալու համար:

Վ.ԱՀ.

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ԹԵՆԱՁԵՒԸ ՕՏԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ուրբաթ օր վերջացաւ Աշխատանքի ընդհ. Դաշնակցութեան միացեալ համագումարը, Թուլուզի մէջ, միաձայնութեամբ քուէարկելով յառաջիկայ գործունէութեան ուղեգիծը: Այս առթիւ դարձեալ միաձայնութեամբ քուէարկեց նաեւ հետեւեալ բանաձեւը.—

«Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան միացեալ համագումարը կը զգուշացնէ իր անդամները այն հայրենամոլ եւ դրամատիրական շահագործման դէմ որ կը ձգտի իրարու դէմ հանել բանուորները, իբրեւ Ֆրանսայի գործազրկութեան պատասխանատու մատնանշելով ներգաղթած ընկերները: Համագումարը իր բովանդակ համակրանքն ու համերաշխութիւնը կը յայտնէ ներգաղթած բանուորներուն եւ թախանձագին կոչ կ'ուղղէ որպէսզի անյապաղ միանան իրենց դասակարգային կազմակերպութեանց: Կը պահանջէ կառավարութենէն հրամայել որ աւելի բանիմաց եւ ճկուն եղանակով մը գործադրեն ներգաղթած բանուորներու գործածութեան առ հարիւր համեմատութիւնը, որպէսզի լուրջ վնասներ չպատճառեն գործարանատէրներուն իսկ, զորս կ'ուզեն պաշտպանել, առանց օգնելու տեղացի բանուորներուն, ընդհակառակն: Կը պահանջէ ստիպողաբար կազմել ներգաղթի ընդհ. տեսչութիւն մը, որուն գլխաւոր եւ անմիջական նպատակն ըլլայ երկրին մէջ բաշխել ներգաղթած բանուորները, համաձայն տեղական եւ շրջանային պահանջներու: Աշխատանքի ընդհ. Դաշնակցութեան այս միացեալ համագումարը կը դատապարտէ կարգ մը նահանգային տեղաւորման գրասենեակներու կամայականութիւնը, որով իրենց իմքնութեան թուղթերու յանձնումը կ'ենթարկեն հիւպատոսներու հաւանութեան: Եւ ի մէջ այլոց կը յայտարարէ թէ մեր ներգաղթած ընկերները կը ներկայացնեն անձնական եւ ընտանեկան նուիրագործեալ կացութիւններ, զորս կարելի չէ անտեսել, առանց խախտելու ընկերային եւ մարդկային արդարութեան տարրական սկզբունքները: Բանուորներ կան որոնք մեր հողին վրայ կը գտնուին հինգ, տասը, 15 տարիէ ի վեր: Անոնք հոս փոխադրած են իրենց ընտանիքները կամ ընտանեկան բոյներ են հաստատած: Կան անչափահասները եւ քաղաքական փախստականները: Ինչ կը վերաբերի այս վերջիններուն, համագումարը կը պահանջէ աշխատանքի տեսակէտով զանոնք հաւասար նկատել ֆրանսացի քաղաքացիներուն: Երբ ապաստանի իրաւունքին չընկերանար աշխատանքի իրաւունքը, այլեւս կը դառնայ սնամէջ բառ մը աշխատաւորներուն համար, իսկ ինչ որ վատթարագոյն է, կը դառնայ պատերազմի զործիք մը բովանդակ բանուոր դասակարգին դէմ: Ահա թէ ինչու համագումարը կը պահանջէ որ վերջապէս իրաւական վիճակ մը սահմանուի քաղաքական փախստականներուն»:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Դաշնագիրներու վերաքննութեան սկզբունքը գրուած է Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին 16րդ յօդուածին մէջ։ Անիկա բացառապէս անգլեւսաքսոն գործ մըն է։ Վերաքննութեան հարցը առաջին անգամ դրաւ Ուիլսըն, 1919ին, իր ուխտին մէջ։ Բայց, մեծ ընդդիմութեան հանդիպեցաւ։ Այն ատեն, Անգլիացիները ըստանձնեցին այդ գաղափարին հովանաւորութիւնը։ Այն յանձնաժողովը որ պաշտօն ունէր ծրագիրը մշակելու, իր մէկ նիստին մէջ արձանագրեց Լորտ Րոպըրթ Սէսիլի առաջարկը, որով պիտի ընդունէր վերաքննութեան սկզբունքը։ Անգլիացի պատուիրակին առաջարկը եղած էր որպէս լրացում Նախագիծի 7րդ յօդուածին, որ յետոյ եղաւ 10րդ յօդուած։

Այդ յօդուածը կ'ըսէ — «Ազգ. Դաշնակցութեան անդամները կը պարտաւորուին ընդդիմանալ այն բոլոր անդամներուն հողային ամբողջութեանն ու ներկայ քաղաքական անկախութեան վրայ։ Յարձակման պարագային, եւ կամ սպառնալիքի թէ յարձակման վտանգի պարագային, Խորհուրդը ձեռք կ'առնէ անհրաժեշտ միջոցները այդ պարտաւորութեան կատարումը իրականացնելու համար»։

Անմիջականօրէն առոր պէտք էր հետեւէր որպէս նոյն յօդուածին երկրորդ մասը, վերաքննութեան սկզբունքը։ Բայց, որովհետեւ Ֆրանսական պատուիրակութիւնը կ'առարկէր զանոնք մէկ յօդուածի մէջ ամփոփելուն, յանձնաժողովը այս երկրորդ պարագան անջատեց ու զայն բրաւ նախ 24րդ ու ապա 19րդ յօդուած։ Այս առարկութիւնը կը հիմնուէր այն տեսակէտին վրայ թէ Բ. կէտը կը նուազեցնէ առաջինին արժէքը։

Այսպէս կամ այնպէս, սակայն, ենթէ յօդուածներէն մէկը կը ձգտէր ապահովել ստեղծուած գոյավիճակը, միւսը կուգար բսելու թէ այդ գոյավիճակը օրինականացնող դաշնագիրներ յաւիտենական չեն։

Մինչեւ այսօր, պարտեալներն ու յաղթականները այդ երկու յօդուածներուն վրայ հիմնուելով է որ կը պայքարին իրարու դէմ։ Վերաքննական շարժումը, որ կայ Գերմանիոյ, Հունգարիոյ ու նաեւ Պուլկարիոյ մէջ, կ'ուզէ կոթնիլ 19րդ յօդուածին, իսկ անոնք որ պատերազմին աւարը բաժնեցին իրենց միջեւ, կը ճգնին տեւականացնել իրենց այժմու սահմաններն ու իրաւունքները՝ կոթնելով 10րդ յօդուածին։ Այս վերջիններ այնքան ամուր կառչած են անոր, որ կ'ըսեն նոյն իսկ թէ 10րդ յօդուածը ինքնին անզօր կը դարձնէ 19րդը

Այս երկու յօդուածներուն միջեւ տեսնուած հակասութիւնը տարուեցաւ նաեւ պաշտօնական սեղանին վրայ։ Ընդհանուր Ժողովը, դրաղելով այդ հակասութեամբ, որոշեց, — 10րդ յօդուածին նպատակն է տեւականացնել քաղաքական եւ հողային կալուածներութիւնը, այնպէս ինչպէս հաստատուած է, եւ ինչպէս գոյութիւն ունէր՝ հաշտութեան վերջին դաշնագրին ատեն։ Հոն կարելի է փոփոխութիւններ մացնել։

Յանձնաժողովը չէր կրնար տարբեր կարծիք տալ. Նախ՝ որովհետեւ 10րդ յօդուածը չըսեր թէ դաշնագիրները անփոփոխելի են, այլ միայն կ'ընդգծէ թէ Ազգ. Դաշնակցութեան անդամները կը պարտաւորուին ընդդիմանալ որ եւ է արտաքին յարձակման հողային ամբողջութեան ի վնաս եւն.։ Ուրեմն, 10րդ յօդուածը միայն պատերազմական ձեւին դէմ է, որով ան նկատի չառներ խաղաղ միջոցներով փոփոխման մը պարագան, ինչպէս կը նախատեսէ 19րդ յօդուածը։

Յանձնաժողովը չէր կրնար նկատի չունենալ իրական կացութիւն մը, որ ուշ կամ կանուխ այս կամ այն ձեւով անպայման փոփոխում մը պիտի պարտադրէր։

Այժմու հողային գոյավիճակը մեծ մասամբ կը յենու, Եւրոպայի թէ գաղթավայրերու մէջ, զէնքի սկզբունքին վրայ։ Այդ սկզբունքը ի գործ եղաւ մինչեւ փարիզեան վերջին խորհրդաժողովը։ Բայց, անհնար էր անշուշտ, զայն բացարձակ ձեւով մը ապահովել։ Այդպիսի փորձ մը պիտի նշանակէր կրկնել Սրբազան Զինակցութեան սխալը (1815), որ նոյնպէս կը ցանկար անարդար հողային գոյավիճակ մը ապահովել Եւրոպայի մէջ, բայց որ վերջացաւ կատարեալ ձախողանքով

Ուիլսըն ինքն ալ կը նախատեսէր հաշտութեան դաշնագիրներու անապահովութիւնը եւ Փարիզի խորհրդաժողովի առաջին նիստերէն մէկուն մէջ կը յայտարարէր.— «Հաշտութեան դաշնագիրները, ըստ անհրաժեշտութեան, երկարատեւ պիտի չըլլան։ Տեւական պիտի ըլլայ միայն ծրագիր կանոնագիրը։ Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ պիտի ուղղուին սխալները, որոնք անխուսափելիօրէն գոյութիւն պիտի ունենան դաշնագիրներուն մէջ»։

Հակառակ այս անվիճելի փաստարկութեան, Ազգերու Դաշնակցութեան Ժողովը կը տատամսի, սակայն, եւ վերալիշեալ յանձնաժողովին եզրակացութիւնը չընդունիր։

1935ին հարցը կրկին կ'արծարծուի Ժընեւի մէջ։ Լիթուանիոյ ներկայացուցիչը, Կաչվանոսքաս, վիճաբանութեանց միջոցին կը յայտարարէ Մեր խօսալը պէտք չէ ըլլայ ստեղծել անչափահաս խաղաղութիւն մը, այլ խաղաղութիւն մը, որ արդարութեան յենած ըլլայ։

Ֆէրնանտէս, Պրազիլիոյ ներկայացուցիչը, կ'աւելցնէ.— «Նոնք որ կ'իշխեն այսօր, պիտի չըլլան եւ վաղուան իշխողները... Ազգերը կը հանդուրժեն դաշնագիրներուն այնքան որքան արդար են անոնք։

Ինչպէս բսինք, վերջին տարիներու ընթացքին այս հարցը սկսած է այժմէութիւն ստանալ։ Ծարդ այս մասին երկու պահանջներ ներկայացուած են Ազգերու Դաշնակցութեան Ժողովին։ Մէկը 1920ին՝ Պոլիվիոյ կողմէ, միւսը 1925ին Չինաստանի կողմէ։ Բայց երկուքն ալ ապարդիւն անցած են։ Երկու պետութիւններն ալ նպաստաւոր արդիւնքի մը ակնկալութիւնը չէին ընծայեր՝ նկատի առնելով իրենց միջազգային արժէքներն ու ուժերը։ Ուրիշ արդիւնք կ'ունենար, եթէ կէուին մէջ նստուած ըլլար մեծ պետութեան մը ուժն ու հեղինակութիւնը։

1920 նոյեմբեր 1ին, Պոլիվիա պահանջեց որ Ժողովի օրակարգն անցնի դաշնագրի մը վերաքննութիւնը, որ ստորագրուած էր իր եւ Չիլի հանրապետութեան միջեւ՝ 1904 Հոկտ. 20ին։ Չիլիի ներկայացուցիչները վէճի առարկայ բրին Ժողովին ձեռնհասութիւնը։ Վերջինս յանձնաժողովի մը պաշտօն յանձնեց ուսումնասիրել խնդիրը։ Յանձնաժողովը եկաւ այն եզրակացութեան թէ Պոլիվիոյ առաջարկը անընդունելի է Ժողովին համար։ Թէ Ժողովը չի կրնար փոփոխել որ եւ է դաշնագիր, որովհետեւ ատիկա բացառապէս կողմերու իրաւունքն է։ Ան իրաւունք ունի լոկ հրաւիրելու իր անդամները որ կրկին քննեն դաշնագիրները եթէ անհրաժեշտ դարձած է ատիկա եւ կամ քննեն միջազգային կացութիւնը, որ կրնայ վտանգաւոր դառնալ միջազգային խաղաղութեան համար։

Անտարակոյս 19րդ յօդուածին այսպիսի մեկնութիւն մը տալ, կը նշանակէ զայն շատ սահմանափակ ձեւով ըմբռնել.

19րդ յօդուածը կ'ըսէ.— Ժողովը կրնար ատեն ատեն հրաւիրել Ազգ. Դաշնակցութեան անդամները նոր ուսումնասիրութեան մը ենթարկելու համար դաշնագիրները ինչպէս նաեւ միջազգային կացութիւնը, որուն տեւականացումը կրնայ վտանգել համաշխարհային խաղաղութիւնը։

Ճիշդ է թէ մինչեւ որ յօդուածը այս ձեւն է առեր՝ ենթարկուեր է կարգ մը փոփոխութիւններու։

Երբ ուշադրութեամբ վերլուծենք յօդուածը, պիտի գանք այն եզրակացութեան թէ կարելի է զայն ըմբռնել կամ մեկնել այնքան սահմանափակ կերպով, որքան յենած էր յանձնաժողովը Չինաստանի կողմէ եկած պահանջին վրայ։

Թէեւ հոն բսուած է թէ «Ժողովը կրնայ ...», այսուհանդերձ պէտք չէ հասկնալ թէ ան հարցերը լուծելուն բոլորովին անզօր է։ Եթէ որ եւ է դաշնագիր այնպէս մըն է որ կրնայ պատերազմի պատճառ դառնալ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը պարտաւոր է միջամտել, որովհետեւ իր առաջին պարտականութիւնն ու կոչումն է կանխել պատերազմները։

Կայ նաեւ ուրիշ հարց մը,— եթէ Ժողովը հրաւիրէ վերաքննելու, ու եթէ կողմերը իրար չհասկնան, ի՞նչ պիտի ըլլայ արդիւնքը։ Ժողովը այդ պարագային ունի՞ ուրիշ պարտաւորութիւն մը եւ կամ ուրիշ կարելիութիւն մը՝ պետութիւնները ստիպելու որ ընդունին իր որոշումը։ Կա՞ն մտածողներ թէ Ազգ. Դաշնակցութեան դերը կը կայանայ միայն հրաւիրելու մէջ։

Ատիկա ճիշդ չի կրնար ըլլալ այն հասկնալի պատճառով որ եթէ կողմերը չկարենան համաձայնիլ ու Ազգ. Դաշնակցութիւնը ի զօրու չըլլայ իր կամքը պարտադրելու, հրաւէր պատճառ եղած կ'ըլլայ որ երկու հրաւիրեալ կողմերու միջեւ վէճ մը պայթոնապէս արծարծուի ու մնայ անլոյծ. մինչդեռ ան պէտք է լուծուի կանոնագրին նախատեսած ձեւովը։ 11րդ յօդուածը կ'ըսէ արդէն թէ ամէն պետութիւն կրնայ Խորհուրդէն կամ Ժողովէն պահանջել որ փոխէ իր այն կարգադրութիւնը, որ կրնայ վտանգել խաղաղութիւնը եւ միջազգային փոխյարաբերութիւնը։

Այս ըմբռնումով ու մեկնումով է որ 19րդ յօդուածը կրնայ դրական արդիւնքներ տալ։ Այլապէս, անոր գոյութիւնը աւելորդ ու անիմաստ կը դառնայ։

Կան պետութիւններ որոնք կը ձգտին այդ նպատակին,— զայն դարձնել անիմաստ ու անզօր։ Որովհետեւ անոր տրուելիք լայն մեկնութիւն մը աննպաստ էր իրենց շահերուն։ Այն ըմբռնումը կայ թէ այդ յօդուածը կը վերաբերի միայն հաշտութեան դաշնագիրներուն։ Այդ պատճառաւ ալ ան տարասփ կը ստեղծէ անոնցմէ, որոնք ուժեղ կապուած են հաշտութեան դաշնագիրներուն։ Իրականին մէջ, սակայն, այդ յօդուածը խմբագրուած է, անշուշտ, բոլոր դաշնագիրներուն համար։

Այսպէս կամ այնպէս, կեանքն ու պայմանները օր օրի աւելի առիթ կու տան կը դարձնեն դաշնագիրներուն վերաքննութիւն մը։ Աւելի ճիշդ՝ փոփոխութիւնը այսօրուան գոյավիճակին, որ կոթնած է զէնքին ու անոր ծնունդն է։ 18 տարի առաջ բոլորովին ուրիշ էին պայմանները։ Արդէն իսկ վաղօք կը բուրէ մթնոլորտը, ու չկայ մէկը որ տարակուսի թէ վաղը կրկին կրնան թնդանօթները յանկարծ պայթիլ։ Իսկ այդ պայթումէն առաւելապէս կը մտահոգուին անոնք որ վերաքննութեան դէմ են։ Որովհետեւ, ինչ ալ ըլլայ պատերազմին վախճանը, երէկի յաղթականները, անխտիր, պիտի ենթարկուին մեծ զիջումներու, զուցէ ներքին վերիվայրումներու, եւ, ապահովաբար, պիտի չկարենան պահել այն հողամասերը կամ իշխանութիւնները որոնք արուեստական կերպով կցուած կամ ըստեղծուած են։

Այս պայմաններուն մէջ, միակ տրամաբանական ուղին խաղաղ, ատենանական ու չըջահայեաց վերաքննութիւնն է այդ դաշնագիրներուն։ Այլապէս վերադարձը անխուսափելի է՝ դէպի բռնի կամ պարտադիր փոփոխման ձեւը։

Գերմանիոյ օրինակը մէջտեղն է։ Ան չկրցաւ Վերսայլի դաշնագիրը փոխել՝ իր սպառազինման սահմանափակման մասին։ Բայց, երբ անյաջողութեան դատապարտուեցաւ զինաթափման խորհրդաժողովը, ան անտեսեց Վերսայլի դաշնագրին մէկ մասը (Ե.) եւ 16 մարտ 1935ին անցաւ գործադրութեան՝ ներքին որոշումով մը, ինչպէս բրաւ Ռուսիան՝ 1870ին, ժխտելով Փարիզի դաշնագիրը (1856)։

Անգլիան ըմբռնած է այս վտանգաւոր կացութիւնը։ Անցեալ տարի 240 երեսփոխաններ պահանջեցին որ Բրիտանիա դաշնագիրը վերաքննուի։ Վերջերս կրկին նման առաջարկ մը բրին անգլիացի երեսփոխաններ՝ բոլոր դաշնագիրներու վերաքննութեան մասին։

Ցարդ՝ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ունեցաւ պահպանողական քաղաքականութիւն մը եւ չկրցան ներդաշնակօրէն ընթանալ կեանքի պահանջին հետ։ Հարկ է որ ան աւելի գործօն քաղաքականութիւն մը վարէ, որ համապատասխանէ վայրկեանի պահանջներուն։

Անարդարութիւնները, ընդհակառակն, եթէ տեւեն, վերաքննութեամբ թէ առանց վերաքննութեան միշտ պատերազմի կը յանգին։

Այդպէս կ'ըսէ ժողովրդային պատմութիւնը։

ՄԱՄՆԱԳԷՏ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ ընթեռնլի եւ մելանով

-ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

105 ՕՐ ՎԵՐՋ

— o —

ՄԻԼԱՆ, 1 մայիս.— Ահա ճիշդ 105 օր է որ 52 մեծ ու փոքր պետութիւններ, Իտալիան յանցաւոր հռչակելով դիմած են տնտեսական սեղմումներու պատժելու համար այս երկիրը որուն պահանջներուն առջեւ խուլ մնացին։

Մարաջախտ Պատոլիոն կանոնաւորութեամբ կը յառաջանայ դէպի Տէսիէ։ Ամպա Ալաճիի վրայ (3438 մեթր բարձրութիւն) կը ծածանի իտալական եռագոյնը, իր շուքը տարածելով Թօգէլլիի գերեզմանին վրայ, որ 40 տարի առաջ հերոսաբար կռուեցաւ ու ինկաւ ճիշդ այդ լերան վրայ։

Հարաւային ճակատին վրայ զօրավար Կրացիանին, Իտալիոյ Լիօթէն, եւ ապագայ մարաջախտ՝ Նէկելիէն կը պատրաստուի նոր յարձակումի դէպի Ճիճիկա, սպառնելով որ «Նշանաւոր» Թուրք զօրավար Վէհիպը, վերջապէս դաշտ իջնէ, մօտէն լսելու համար իտալական յառաջացող լեգէոններու թմբուկը։ Այս բանակին հոգեկան առաջնորդն է Պօթթէկօն որ նոյնպէս 40 տարի առաջ կռուած է Հապէշներուն դէմ։

Երկու բանակներն ալ, հիւսիսային թէ հարաւային, կանոնաւորութեամբ կը յառաջանան, եւ երկու զօրավարները կը զարնեն երբ պէտք է զարնել, պաղարիւնութեամբ ու վստահօրէն, առանց ազդուելու արձանրններու կամ խմբագրատուներու անհամբեր ռազմագէտներու խօսքերէն։ Զինուորները եւ սեւ շապիկաւորները կը մեռնին քաջութեամբ եւ արհամարհելով մահը։ Իտալիան կրնայ հպարտանալ իր բանակով եւ երիտասարդներով։

Օտար մամուլը եւ զանազան լուրջ նկատուած գործակալութիւններ, հակասական եւ յաճախ չինծու լուրեր կը տարածեն ամէն օր, ծանուցանելով եթովպական յաղթանակներ։ Անշուշտ Թրքական մամուլն ալ երբ «Քաղաքակիրթ» երկրի մը հանրային կարծիքը արտայայտող, կը մասնակցի այդ խեղկատակութեանց եւ կը ջանայ նոյն իսկ առաջնութեան մը ցանկը չահիլ։ Թերեւս կը յուսայ այսպէսով հեռացնել փոթորիկը որ օր մը իր գլխուն պիտի պայթի, հակառակ Ազգերու Դաշնակցութեան կամքին

Իտալիոյ մէջ կեանքը կ'ընթանայ բնականոն վիճակով։ Երկիրներ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ չըլլալով, ժմեոր անցաւ գրեթէ անզգալի, եւ կարելիութիւն տուաւ բոլորին խնայելու իրենց ածուխը։ Ժողովուրդին խանդավառութիւնը ամէն օր աւելի կը բարձրանայ։ Արհեստագէտներ [illegible] պետութիւնը կը վերակազմէ երկրին արդիւնաբերութիւնը։ Հաստատապէս կարելի է բսել թէ ապրուստը չատ չէ աղած։ Ժողովուրդը պատրաստակամութիւն ցոյց կուտայ ամէն զոհողութեան։ Կը նուիրէ իր ամուսնութեան մատանին (չատերուն համար մեծ խորհուրդ ունի այս մատանին), կուտայ իր ոսկին, արծաթ եւն.։ Կը բաւէ որ Մուսոլինին նոր հրաւէր մը ուղղէ, որպէսզի կրկին պետական անտուկը լեցուի ոսկիով։ Ամբողջ Ժողովուրդի մը վճռականութեանառջեւ, նիւթական սեղմումները, դոհողութիւնները երկրորդական գծի վրայ կը մնան։ Իտալիան կը կռուի ապրելու եւ ստանալու համար այն ինչ որ անցեալին անարդար կերպով զլացուեցաւ իրեն։

Անչահախնդիր տրբիւր մը, «Թառաջին Հեթումը», երբ լաւատեղեակ երկրին, քանի որ հոն երկար տարիներ ապրած է ու պաշտօնավարած, մեզի ներկայացուց Եթովպիան ինչպէս որ է։ Իմանալով իրականութիւնը այդ երկրին մասին, պիտի ընդունինք թէ իտալական գրաւումը եւ իտալական քաղաքակրթութեան տարածումը բարիք պիտի ըլլայ այդ երկրի Ժողովուրդին համար։ Երբ գաւակը Ժողովուրդի մը որ դրոհ գընաց խաւարոյ քաղաքակրթութեան, մենք այս բառին կուտանք իր իսկական ու գործնական իմաստը։ Այս պարագային քաղաքակրթութիւն բսելով կը հասկնանք, կառուցում դպրոցներու, հիւանդանոցներու, ճամբաներու, տարածում կրթութեան, ուժան, առողջապահական միջոցներու, բարգաւաճում երկրի տնտեսութեան, բարելաւում աշխատանքի միջոցներուն եւ վերջապէս բարեփոխում վայրենի բարքերու։

Իտալիան պիտի յաղթէ, որովհետեւ ազգը միացած է եւ կ'ուզէ յաղթել։ «Առաջնորդը սիրուած է երբ երիտասարդներէն եւ աշխատաւորներէն. այսօր արդէն ազգին կուռքը դարձած է։ Թող չըսեն թէ ազդուած ենք միջավայրէն։ Մենք կը գրենք մեր համարակութեան համար, որուն իրականութիւնը ներկայացնելու պարտականութիւն ունինք, եւ կը գրենք մասնաւորապէս հայ երիտասարդութեան համար։ Այս վերջինին կուտանք նիւթ ներշնչուելու եւ խորհելու, քանի որ համոզուած ենք թէ օր մը հայ երիտասարդութիւնը իր ձայնը եւ բազուկը պիտի բարձրացնէ եւ սեղանի վրայ պիտի դնէ իր խլուած ու մոռցուած հայրենիքին արդար պահանջները։

Իտալական յաղթանակը եթէ բարիք պիտի բերէ Եթովպիոյ, ազրելու, գործելու, ստեղծագործելու հնարաւորութիւն պիտի տայ նաեւ իտալացի Ժողովուրդին, որ մեզի պէս գերազանցօրէն պրոլետար է։ Արդար է յուսալ նաեւ թէ իտալական յաղթանակը պիտի փոխէ նաեւ համաշխարհային քաղաքականութեան դիմագիծը, եւ թերեւս վերջ պիտի դնէ շատ մը անարդարութիւններու։

Իտալիան ազքատ է ոսկիով, եւ Գ. Իօքն իտալական դեսպանատունը ճաշկէչ յետոյ, երեսփոխանական ժողովի բեմէն կը յայտարարէ որ այդ աղքատութեան պատճառով կը յուսայ շուտով Իտալիան ծանկի բերել։ Մենք Հայերս գիտէինք, իսկ օտարները չհորհէի Ֆրանց Վերֆէլի խմացան թէ Մուսա լերան մեր հերոս եղբայրները ոսկիով չէ որ պաշտպանութեան մատանիքն մեր դարաւոր թշնամին։

Ա. ՍԱՐԵԱՆ

Ռուս բոլշեւիկութիւնը

— o —

Ռուսիոյ ներքին կեանքին ֆրանսեկ պետ յայտնի քաղաքագէտ մը, վերջերս գրքոյկ մը հրատարակեց, որուն մէջ հետեւեալ խմաստով կ'արտայայտուի ռուս բոլշեւիկութեան մասին.

Ռուսիոյ մէջ բոլշեւիկ վարչաձեւը գոյութիւն ունի տասնըութ տարիէ ի վեր։ Զարբերաբար երեւան եկան ընդդիմադիր տարրեր, որոնք աւելի կամ նուազ չափով ծառացան տիրող կացութեան դէմ, սակայն ամէնքն ալ իրենց կարգին ենթարկուեցան մաքրագործումի, հալածանքներով կամ աքսորականներով։ Մինչեւ այսօր իշխող տարրը բնաջնջումի մեթոտով յաղթեց իր հակառակորդներուն, եւ միեւնոյն փորձը կը շարունակուի աւելի կամ նուազ յաջողութեամբ։

Համայնավար գրութեան կիրարկումը գժուարութեան բախեցաւ մասնաւորապէս Ռուսիոյ հողագործ դասակարգին մէջ։ Քանիցս Լէնին եւ Ստալին ստիպուեցան տեղի տալ գիւղացիներուն ընդդիմութեան։ Այսօր, այնքան երկարատարիներու հալածանքներէն, զարգերէն, տարագրութիւններէն, գրաւումներէն եւ ամէն տեսակ խստութիւններէն յետոյ, [illegible] համայնավարները կը կարծեն յաջողած ըլլալ իրենց նպատակին մէջ, հողագործ զանգուածներու մեծամասնութեան պարտադրելով վարչաձեւ մը, որ ինքնին համայնավարութիւն չէ, այլ նախահամայնավարութիւն մը։

Ռուսիոյ մէջ հինէն ի վեր գոյութիւն ունեցող հողագործական հիմնարկութիւնները առաջնակարգ դեր մը կատարած են պետական համայնավարացումի հաստատման ու զարգացման մէջ։ Հաւաքական բնտանիքը միշտ ծաղկած է գիւղերու հասարակութեան մէջ։

Մեւս ցեղին ծագումէն ի վեր, համայնավարական ըմբռնումը իր լայն իմաստով կը կիրարկուէր ընտանեկան ու հանրային հիմնարկութեանց մէջ։ Ռուս բնտանիքին ներքին կեանքը չի նմանիր արեւմտեան ազգերու բնտանեկան առանձնայատկութեանց։ Ան կը կազմէ Արեւելքի նահապետական բնտանիքը, որ դարերու ընթացքին մէջ յարմարած է Ռուսիոյ յայտնածաւալ դաշտերուն մէջ բնակութիւն հաստատած հողագործ ժողովուրդին կեանքի պայմաններուն։ Հողին մշակումը եւ ատոնին զանազան ձեռնարկները կը գործադրուէին բնտանիքի պետին իշխանութեան տակ եւ ի շահ միեւնոյն օճախին շուրջը համախմբուած բնտանիքին բոլոր անդամներուն։ Ընտանիքի պետին մահուան պարագային, հասարակաց ինչքը ընդհանրապէս չէր բաժնուէր։ Անոր իշխանութիւնը կը փոխանցուէր իր եղբայրներուն կամ զաւակներուն, որոնք կ'ընտրուէին բնտանիքի պետին կամ բնտանիքի միւս անդամներուն կողմէ։ Երբ [illegible] քաւորութեան պատճառաւ, անդամ[illegible] ներուն մէկ մասը առիթ[illegible] կամ ուրիշ քաղաքի մը մէջ ա[illegible] տանք փնտռել, հոն ուրիշ բնտան[illegible] անդամներուն հետ կը կազմէր [illegible] Թականներու խումբ մը, որ ա[illegible] բար միանալով ուրիշ խումբերու [illegible] կը կազմէր նոր բնտանիքներ, [illegible] քանչիւր բնտանիք ընտրելով իր [illegible] տը։ Այդ համագործակցական [illegible] բերը իրենց աշխատութեան արդ[illegible] քը կը դնէին հասարակաց [illegible] մը մէջ, ու հոն հաւաքուած [illegible] կը բաժնէին իրենց միջեւ, [illegible] նկատի առնելու իւրաքանչիւրին [illegible] րողութիւնն ու կատարած աշխա[illegible] քը։

Այդ գաղթականները պարբերա[illegible] կը վերադառնային իրենց բնտանեկ[illegible] յարկը, ու հոն բնտանիքի պետին [illegible] վճարէին իրենց աշխատութեան [illegible] դիւնքը։ Երբեմն, անոնցմէ ոմանք [illegible] մնային քաղաքներու եւ ճարտարա[illegible] գործական կեդրոններու մէջ, ու [illegible] ամուսնանալով, կը կազմէին բանուո[illegible] րական բնտանիքներ։

Մինչեւ բոլշեւիկեան վարչաձեւի հաստատումը, Ռուսիոյ մեծագոյն մասին մէջ մշակելի հողը ժամանակ մը համար կը տրամադրուէր հասարակաց բնտանիքներու։ Այդ պայմանաժամին աւարտումէն յետոյ գիւղ (միր) կրնար հողերու նոր բաշխում մը կատարել, իւրաքանչիւր բնտանիքին յատկացնելով հողեր, իր անդամներու թիւին համեմատութեամբ։ Կարելի է բսել թէ հողին հաւաքական սեփականութիւնը կը պատկանէր միրին։ Բոլոր միրերուն վրայ միասնական կ'իշխէին ցարերը, որոնք դարերու ընթացքին, իրենց քմահաճոյքին համաձայն, այդ հողերը եւ անոնց բնակիչները կ'առնէին ու կուտային արքունի իշխաններուն եւ աւատապետներուն, սակայն այդ պարագային իսկ, ընդհանրապէս կը յարգէին միրին իրաւունքները, ինչ կը վերաբերէր հողերու բաշխումին։

Միրը ընդդիմացաւ ցարերու եւ աւատապետներու ամէն տեսակ կամայականութեանց դէմ։ Աղեքսանդր Բ արեւմտեան գաղափարներու ճնշման տակ, հրովարտակ մը հանեց, որով համաձայն կարելի էր լուծել միրը երբ երկու երրորդի մեծամասնութիւնը զայն պահանջէր։ Ցեխուն ան[illegible] բի յետոյ, տեսնուեցաւ որ միրը [illegible] իշխանութեան տակ ունէր [illegible] Վոլկայի գաւառին բոլոր հողագործ տարրերուն 98.4 առ հարիւրը, [illegible] կուպյի գաւառին մէջ՝ 97%ը, [illegible] ի մէջ 95%ը, Մեծն Ռուսիոյ հարաւային երկիրներուն մէջ՝ 89.1%ը, Տնիէփըր գետին ձախ եզերքին վրայ այդ համեմատութիւնը 58.5%ի կ[illegible] էր։

Երբ 1917ի հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը ծագեցաւ եւ բոլշեւիկները իշխանութեան գլուխ անցան, հողի հաւաքական սեփականութիւնը միր[illegible] րուն ձեռքն էր Ռուսիոյ մեծագոյն մասին մէջ։ Երբ Լէնին իր՝ կամք պարտադրեց, որպէսզի հողը գիւղացիին տրուի, ամէն մարդ հասկցաւ իր նպատակն էր արքունիքէն, եկեղեցիներէն, վանքերէն, իշխաններու եւ մեծ սեփականատէրերու ձեռքէն առնելով, զանոնք յատկացնել միր[illegible] րուն։

Արդ, միրին այս ընդհանրացումը պատերազմին առաջ բերած անտեսական տագնապէն վերջ, երբ արդիւնաբերութենէ վաճառելի ցորենին [illegible] տադրութիւնը, որ յեղափոխութենէն առաջ գլխաւորաբար կը հայթայթուէր խոշոր սեփականատէրերու կողմէ։ Այդ եղաւ գլխաւոր պատճառը այն զարհուրելի սովին, որ քիչ մնաց տապալէր բոլշեւիկեան վարչաձեւը (1921—1922)։ Քաղաքներու բնակչութիւնը եւ գործաւորները անօթի [illegible] նելու համար, համայնավար պետերը դիմեցին ամէն տեսակ խիստ միջոցներու, այսինքն՝ բռնի համայնացման, որ ձախողեցաւ, պատժական տնօրինութեանց, աքսորներու, ջարդերու, զինեալ գրաւումներու եւ [illegible] չող տուրքերու։

Բոլշեւիկ վարչաձեւին առաջին տասներկու տարիներուն հետեւանքը եղաւ հողագործ դասակարգին ծայրայեղ թշուառութիւնը։

1929ին, երբ Ստալին կրկին պայքարը ձեռք առաւ ի նպաստ հողագործութեան համայնացման, գիւղացիները կարծեցին թէ իրենց բոլոր ա[illegible] ջանները պիտի ազգայնացուին։ Կա[illegible] ռավարութեան չյանձնելու համար գիւղացիները անմիջապէս սպաննեցին իրենց բոլոր ձիերը, կովերը, ոչ[illegible] խարները։ Ստալին աւելի մեծ աշխատ[illegible] մը առաջքն առնելու համար, [illegible]

...ւաւ ու քանաց գիւղացիները համա - խմբել «կոլխոզներու» հաւաքական տնտեսանքին շուրջ: Քանի մը տա - րիներ գիւղացիները բռնի ճնշման տակ մը կոլխոզացան անդամագրուելով կոլխոզ - ներուն: Նախապէս կոլխոզի մաս կազ - մող գիւղացիները հաւաքաբար կը մշակէին հողը, կը խնամէին կենդա - նիները եւ անոնց արդիւնքը կը ծա - խէին համագործակցական ընկերու - թեանց եւ հրապարակի վրայ: Իրենց հող բերած հասոյթէն կը հանէին պետական տուրքերը, ընդհանուր ծախսերը, ինչպէս նաեւ մեքենաշարժ - արտներու տեղական մասնաճիւղե - րուն վճար տանուած հողագործական մեքենաներուն վարձքը, եւ մնացած մասին գումարը կը բաժնէին իրենց մէջ:

Այս փորձն ալ չտուաւ սպասուած արդիւնքը, որով կառավարութիւնը տարանեց որ կոլխոզի մասնակցող ա - մէն անդամ իրաւունք ունենայ իբրեւ սեփականութիւն պահել մէկ կով, ե - րինջ, երկու մատակ խոզեր ի - րենց ձագերով, 15 ոչխար եւ այծ, ինչպէս նաեւ հաւեղէն, եւ անոնց արտադրութիւնը ծախել հրապարակի վրայ: Անկէ զատ, ամէն անդամ կր - նայ ունենալ նաեւ իր սեփական տու - նը կէս հեկտար տարածութիւն հո - ղով: Վերջապէս, աշխատութեան ժա - մերէն դուրս, ան ազատ է երթալ մօ - տակայ գիւղ մը կամ քաղաք մը, հոն ծախելու համար իր աշխատութեան արդիւնքը:

Նորագոյն վիճակագրութեան մը համաձայն, Ներկայիս Ռուսիոյ մէջ գոյութիւն ունին 200.000ի մօտ մեծ ... պետին կոլխոզներ: Կոլխոզի այս ... մեթոտը տակաւին շատ նոր ըլլալով, կարելի չէ այժմէն վճռա - կան կարծիք մը յայտնել անոր մա - սին:

Ամէն պարագայի մէջ, պէտք է ըն - դունիլ թէ Ռուսիոյ մէջ համայնա - վարութիւնը չեղած է իր բուն նը - պատակէն, հակառակ իր պետերուն ... ամենախիստ միջոց - ներուն:

Հ. ՏԷՐՈՍԻ

ՅԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18

ՍԻԼՆՈՖԼ, 16 փետր.— Այս տարի ալ տօնեցինք Փետրուար 18ը ընկերա - ...ական շրջանակի մէջ, «Մու - ...» ակումբի — գրադարանը: Բոլոր ...ները գրաւած էին մասնաւորա - պէս երիտասարդներ՝ 20էն 35 տարե - կան: Ատենապետ ընկ. Ա. Օհանեան ... օրուան նշանակութիւնը, ... հայ ժողովուրդի լայն ... իրութիւնը: Այնուհետեւ սր - ... «Մեր Հայրենիքն» ... «Մենք անկեղծ զինուոր ենք եւն. ... երգերու շարանով մը: ... չեղան նաեւ մեներգներն ու ...ութիւնները, տեւելով մին - ...ժամը 8:

...ինակից մը նուիրեց 10 Ֆր. ... չիրմին չինութեան հա - ... Ազգանշանը տրուած էր: Ընտր - ... երեք հոգինոց յանձնախումբ ... շարունակից հանգանակութիւ - ... մինչեւ այսօր: Գոյացած է երեք ... քսուներմէկ Ֆրանք եւ քսան ...իմ՝ Թղթատարի ծախքով:

Տ. Սողոմոնեան

ԽՄԲ.— Տես Յառաջ 6 մարտ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆԵՐԳԱՂԹ

«Ժ. Հայաստան» (2 փետր.) կը գրէ (դեռ նոր ստացանք).—

Ներգաղթի կոմիտէի լիազօր Դ. Շահվերդեան Փարիզէն կը հեռագրէ թէ Ֆրանսայէն Հայաստան կը մեկ - նին 1200 բանուորներ եւ արհեստա - ւորներ: Ասոնց մէկ մասը պիտի բնա - կին Երեւանի մէջ, մէկ մասը Նու - պարաշէնի, Նոր Սեբաստիոյ, Նոր Խարբերդի, Նոր Արաբկիրի եւ այլ աւաններու մէջ: Ա - նոնց համար արդէն շինուած են 600 սենեակներ: Բոլորն ալ առանց բացա - ռութեան աշխատանքի պիտի գրուին արհեստանոցներու եւ շինարարական ձեռնարկներու մէջ:

ՆՈՐԱՎԱՐԺ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

— o —

Երեւանի բժշկական վարժարանը ա - ւարտեցին այս տարի 34 երիտասարդ բժիշկներ, որոնք մէկ ամսուան հա - մար ղրկուեցան Խարկով, Քիեւ, Բա - գու եւ այլ քաղաքներ, ծանօթանա - լու առողջապահական տեղական ձեռ - նարկներուն: Ու վերադառնալով 27ը առաջին առթիւ ղրկուեցան Լէ - նինական, Կիրովական, Գորիս, Մարտունի, Բասարգեչար, Մեղրի, Սանփանաւան, Ազիզբեկով, Շամշա - դին եւ այլ շրջաններ: Եօթը բժիշկ - ներ ալ նշանակուեցան առողջապահա - կան գաւառական տեսուչ:

Ի ՊԱՏԻՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ

— • —

Լէնինկրատի Գրողներու Միութեան նախաձեռնութեամբ, Յունուար 31ին Մայակովսկի տան մէջ տեղի ունեցաւ գրական երեկոյ մը, նուիրուած հայ - կական հին եւ նոր բանաստեղծու - թեան:

Ընդհանուր ներածական դասախօ - սութիւն մը կատարեց Դ. Սիմոնեան, իսկ Թարգմանութեան մասին խօսե - ցաւ Կ. Միքայէլեան.

Խումբ մը ռուս բանաստեղծներ, Տիխոնով, Անտոկոլսկի, Լոզինսկի, Շերվինսկի, Սպասկի, Ռոժդեստ - վենսկի եւ Էբլին, որոնք հայերէնէ ռուսերէն թարգմանութիւններ կա - տարած են հայ բանաստեղծութեան նուիրուած ժողովածուի մը համար, արտասանութիւններ ըրին իրենց կա - տարած թարգմանութիւններէն:

Ցեղին զեկոյցով մը ներկայացուց թարգմանութեանց յաջողութիւնը եւ ներկաներուն կողմէ շնորհակալու - թիւն յայտնեց ռուս բանաստեղծնե - րուն, որոնք իրենց թարգմանութիւն - ներով կարելիութիւն ստեղծած են ծանօթանալու հայկական հազարամ - եայ բանաստեղծութեան հարուստ ժառանգութեան:

ԳԵՏԱՌԻ ՀԻՆ ՀՈՒՆԻՆ ԴԷՄ

— ~ —

Երեւանի քաղաքային խորհուրդին ջրային բաժինը աւարտեց Նորագա - ւիթի ջրանցքին վերաշինութիւնը, այսպէսով Շէնգաւիթ եւ Նորագաւիթ գիւղերուն ցանքերը, կաշիի գործա - րանը կ՚ազատին հեղեղին սպառնալի - քէն:

Նորագաւիթի ջրանցքը ամէն տարի կը լեցուէր Գետառի հեղեղին բե - րած տիղմով եւ աւազով, ու ջուրը կը յորդէր եւ կ՚ողողէր կաշիի գոր - ծարանին շրջակայք, մօտակայ գիւ - ղերու ցանքերը, իսկ ջրանցքը մաք - րելու համար ամէն տարի կը պահան - ջուէր 1000—1500 բանուոր:

Այժմ կաշիի գործարանին մօտ Գե - տառին յատակը շինուած է 36.5 մեթր երկար ամբարտակ ջրուղի մը, որուն մէջէն կ՚անցնի Նորագաւիթի առուն: Միւս կողմէ գետին եզերքները ամ - րացուած են, եւ այլ եւս վախ չկայ ողողումի:

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— • —

Վ. Թոթովենցի եւ Ե. Զօփուրեանի խմբագրութեամբ լոյս տեսաւ Ե. Օտեանի երկերուն առաջին հատորը (մօտ 700 էջ) ժողովածուն, որուն մէջ են Ընկերվարական մանկավարժները, Տասներկու տարի Պոլսէն դուրս, Ազգային բարերար, Վաճառականի մը նամակները կամ կառավարչական մեծ ընդունելութիւն, Թաղականին կնիկը, Միջնորդ Տէր Պապան, Ընտանիք, պատիւ եւ բարոյական:

Ժողովածուին կցուած է նաեւ Ա. Տէրտէրեանի համառօտ կենսագրա - կան - քննադատական յօդուածը: Ժո - ղովածուն ունի նաեւ բառարան մը, Օտեանի նկարներ, ձեռագիրներ: Գիրքը գծագրուած է նկարիչ Տ. Խաչվանքեան:

** Պետական Հրատարակչական Մարմինը լոյս ընծայեց, առաւ հատորով մը, Միքայէլ Նալբանդեա - նի «Անտիպ գործերը», որոնց մէջ կը մտնեն քաղաքական, ընդադատական եւ այլ յօդուածներ: Հատորը ունի ա - ւելի քան 800 էջ: Խմբագրութիւնը կատարած է Աշոտ Յովհաննիսեան, որ գրած է նաեւ յառաջաբան մը, ինչպէս եւ պատրաստած է անուանա - կան բառարան մը եւ ծանօթագրու - թիւնները: Գիրքը տպուած է ընտիր թուղթի վրայ:

** Պետական Հրատարակչական Մարմինը լոյս ընծայեց նաեւ Մուրա - ցանի հատընտիր գործերուն առաջին ժողովածուն, որ կը պարունակէ Նո - յի ագռաւը, Առաքեալը, Խորհրդաւոր միաբանութիւն: Ժողովածուին սկիզբը կայ Ա. Տէրտէրեանի ընդարձակ յա - ռաջաբանը: Գիրքը տպուած է ընտիր թուղթի վրայ:

ՍԱՅԱԹ ՆՈՎԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 140 ԱՄԵԱԿԸ

— • —

Սայաթ Նովայի մահուան 140ամ - եակին առթիւ, Պատմութեան եւ Գրա - կանութեան Ուսումնարանը դասախօ - սական երեկոյ մը կազմակերպած էր փետրուարի վերջերը, ներկայացնե - լու համար մեծ երգիչին կեանքն ու ստեղծագործութիւնը:

Ս. Մարկոսեան զեկոյց մը կար - դաց հետեւեալ նիւթին շուրջ. «Ըն - կերային եւ քաղաքական յարաբերու - թիւնները Վրաստանի մէջ Սայաթ - Նովայի ժամանակ»: Գ. Աստուր - եան զեկոյց մը կարդաց Սայաթ - Նո - վայի կեանքին մասին, Ս. Յակոբ - եան կատարեց «Սայաթ - Նովայի ստեղծագործութեան վերլուծումը»: Ս. Յարութիւնեան խօսեցաւ «Սա - յաթ Նովայագիտութեան հանգրուան - նե եւ Սայաթ - Նովայի ժառանգութեան օգտագործման հարցին» մասին, Գ. Լեւոնեան ներկայացուց «Աշուղական տաղաչափութիւնը եւ Սայաթ - Նո - վան», Մ. Աղայեան ընտրած էր հե - տաքրքրական նիւթ մը. «Սայաթ - Նովան երաժշտութեան մէջ»:

Այս դասախօսական երեկոյթին կը մասնակցէին նաեւ Վրաստանի եւ Ա - զըրպէյճանի գրագէտներ, որոնք զբա - ղած են Սայաթ - Նովայի ստեղծա - գործութիւններով:

ՓԱՎԼՈՎԻ ՆԱՄԱԿԸ

— o —

Գրած էինք թէ վերջերս Լէնինկրա - տի մէջ մեռաւ մեծ գիտնականը Փավ - լով:

Մահուընէն քանի մը շաբաթ առաջ Ռուսիոյ ամէն լեզուով թերթերուն ղրկած էր հետեւեալ նամակը. — «Ճիշդ է որ համաժողովական հո - չակով, եւ անուանական բժիշկի իմ դերովս (թէեւ վկայական ունիմ, սա - կայն ոչ ոք բուժած եմ) զարմեր եմ հրապարակը: Իմ լայնածաւալ հայ - րենիքիս ամէն ծայրերէն կարկուտի նման վրաս կը տեղան նամակներ (օ - րական 5—10 հատ), աղերսագին խնդրելով որ օգնութեան հասնիմ ի - րենց՝ գէթ մը ցոյց տալով զանազան հիւանդութիւններու մասին, ամէնէն զատուրկ բաներէն սկսեալ, օրինակ գէմքի ամօթխած կարմրութեան, մա - զերը թափելուն մասին, մինչեւ ա - մէնէն ծանր, նոյն իսկ անբուժելի ախտերու մասին:

Եթէ ես պատասխանեմ այդ բոլոր նամակներուն, ինծի ժամանակ չի մնար մտածելու իմ կենսական աշխա - տանքներուս մասին: Զպատասխանե - լը թէ անյարմար է, թէ խիղճս կը տանջէ: Մինչդեռ այսպիսին է պա - տասխանելս, երկու կողմերուն հա - մար ալ անօգուտ աշխատանք: Ուստի կը խնդրեմ որ ըմբռնեն թիւրիմա - ցութիւնը»:

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ

— • —

Հայաստանի ճարտարապետները փետր. 19ին համաժողով գումարեցին Երեւանի մէջ,— առաջին համագու - մարն էր այս:

Նախ քան համագումարը, ճարտա - րապետներ փրոֆ. Ն. Բունիաթեան եւ Մ. Սաֆարեան մեկնեցան Լէնինա - կան եւ Կիրովական, բանուորներուն ներկայացնելու արդի ճարտարապե - տութեան հարցերը, միաժամանակ ներկայացնելով շարժանկարի ժապա - ւէններու վրայ կատարուած նուա - ճումները:

Ճարտարապետական ընդհ. համա - գումարի բացման նախօրեակին Մոս - կուայի մէջ ցուցահանդէս մը կազ - մակերպուած ըլլալով, հայկական բաժնին մէջ ներկայացնելու համար Մոսկուա ղրկուեցան հին ու նոր Երե - ւանը պատկերացնող բազմաթիւ նա - խագիծներ, լուսանկարներ, եւն.:

Հայաստանի ճարտարապետական համաժողովին օրակարգն էր.—1. Զե - կոյց մը Գ. Քոչարի եւ Մ. Մազման - եանի կողմէ խորհ. Հայաստանի ճարտարապետութիւնը 15 տարուան մէջ եւ մեր խնդիրները.—2.Ակադեմա - կան Թամանեանի եւ Երեւանի գլխա - ւոր ճարտարապետ Ղուկասեանի կողմէ Երեւան քաղաքի վերաշինու - թեան մասին, 3.— Փրոֆ. Ն. Բունի - աթեանի կողմէ Գիւղին յատակագծու - մը եւ խաւաքական գիւղատնտեսու - թեան շինարարութիւնը նիւթին մա - սին, 4. Երկրաբան փրոֆ. Կարապետ - եանի կողմէ Հայաստանի շինանիւթե - րուն մասին:

ՄԱՄՈՒԼ

«ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18»

— • —

Պէյրութի Ազդակը այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (19 փետր.).

— «Վերջին կէս դարու մեր պատ - մութեան ամենադէպքեցիկ թուական - ներէն մէկն է Փետրուար 18ը: Թէ՛ իբր երեւոյթ եւ թէ իբր իմաստ ա - նիկա կոչուած է դառնալու ներշնչ - ման աղբիւր՝ ներկայ ու գալիք սե - րունդներուն համար: Այս թուական - նին բերած օգուտները տակաւին կը շարունակէ վայելել մեր ժողովուր - դը: Քանի մը փաստերու յիշատակու - մը մեզ պիտի բերէ այդ ... հաստատ ... եղրակացութեան:

1920 սեպտ. 23ին սկսած հայ - թըր - քական պատերազմը կը վերջանար Հայաստանի պարտութեամբ: Հրաշք պիտի ըլլար երկուք ու կէս տարուան նորահաստատ իշխանութեան մը հա - մար աւելի երկար դիմանալ երկու կազմակերպուած ... ուժերու, յարձակման: Թուրք - բոլշեւիկեան կա - ռավարութիւնը որ տակաւին 1917ի աշնան Բրեստ Լիտովսկի մէջ Թուրքե - րուն կը զիջէր ոչ միայն Կարինն ու Կարսը, այլ եւ Արտահանն ու Պա - թումը, այս անգամ արդէն Թուրք բանակներու գործակցութեամբ կ՚արշաւէր Հայաստանի վրայ, խոր - տակելու համար մեր անկախութիւ - նը: Պատմական փաստ է այլ եւս այս պարագան բոլորին համար, երբ իթ - թիհատականներու դաւաճանու - թեան՝ Էնվէրի մէջ ամբաստանեալ Նաիմ Ճէվատ կը յայտարարէր. — «Այսահմանած էինք որ օգտուելով թըր - քական եւ բոլշեւիկեան բանակները իրար միանան Հայաստանի մէջ»: Ու արդէն երբ թրքական բանակները մօ - տեցած էին Ալէքսանդրապոլի դռնե - րուն, բոլշեւիկեան զօրքեր գրաւելով հայկական Ղարաբաղը, մօտեցած էր Դիլիջանի դռներուն:

Այս դժնդակ օրերուն էր անհա, որ Հայաստանի ժողովրդական կառավա - րութիւնը երկրի ղեկավար կուսակ - ցութեան՝ Դաշնակցութեան հետ հա - մախորհուրդ կ՚որոշէր իշխանութիւնը փոխանցել բոլշեւիկներուն: Երեւանի մէջ նստած ու Հայաստանի դէմ դա - ւող Լեգրանի հետ որոշ համաձայնու - թիւն կը կնքուէր, որու համաձայն Հայաստան պէտք էր զերծ մնար քա - ղաքացիական կռիւներէ, պէտք էր յարգուէր երկրի անկախութիւնը ու ղեկավարութիւնը զերծ մնար հալա - ծանքէ: Բայց անհաւատարիմ հոգիի ձեռք առած իշխանութիւնը, բոլշեւիկները անօրինակ հալածանքի կը ձեռնար - կէին ոչ միայն երկրի ղեկավարու - թեան՝ այլ նաեւ բովանդակ ժողո - վուրդին դէմ: Հայ ժողովուրդը եր - կար ժամանակ պէտք չունեցաւ սպա - սելու համար իր յուսախաբութիւնը: Կասեան բոլշեւիկեան իշխանութիւ - նը 1921ի յունուարին սկիզբը կը ձեռ - նարկէր Երեւանի Թալանին: Սովա - հար հայ ժողովուրդէն կազմակեր - պուած կողոպուտով Բաքուի Թաթար բանուորին կը ղրկուէր վերջինս պատառ հացն ու որբերու կաթը: Արիւնարբու Աւիսը կը կազմակերպէր հրէշային հալածանք մը հայ մտաւորականու - թեան եւ զինուորականութեան դէմ: Դրօն որ կատարած էր կառավարու - թեան փոխանցումը, չատով կ՚աք - սորուէր Ռուսաստան: 1500 հայ սպա - ներ ցուրտին ու բուքին ճամբայ կը հանուէին դէպի Ռուսաստան: Բոլոր հին գործիչները եւ կուսակցական ղեկավարները, ըլլան անոնք Դաշնակ - ցական, Սոց. Դեմոկրատ, Սոցիա - լիստ Յեղափոխական թէ ժողովրդա - կան, կը լեցուէին Հայաստանի բան - տերը: Փետրուարի սկիզբը արդէն 2000 բանտարկեալներ կան Չեկայի զնտաններուն մէջ:

Տանջուած ու արիւնաքամ մեր ժո - ղովուրդը ականները սեղմած կը հե - տեւի ուշադրութեամբ բոլոր անցքե - րուն, ու երբ լուր կը տարածուի թէ բանտարկեալները կը գնդակահար - ւին, կը ցնցուի անօրինակ զայրոյթ մը, ապստամբ մը կ՚անցնի հոգիներէն. Հա - յաստանի մէկ ծայրէն միւսը, իւր - աքանչիւր կը սկսի երկրի բոլոր անկիւն - ներէն. Հայաստանի Դաշնակցական Կոմիտէն որ ուշով կը հետեւէր դէպ - քերուն, վայրկեանը կը նկատէ հրա - մայական անցնելու խմբովին զինա - ման գործին:

Փետրուար 18ը նաեւ վերականգնեց մեր բարոյական կորովը Կարսի վեր - ջին աղէտը ընկճած էր հայութեան կորովը. կասկած մտած էր բոլորի հոգիներէն ներս մեր ցեղի մարտա - կան ընդունակութիւններուն շուրջ: Փետր. 18ը ցոյց տուաւ որ նման ա - ղէտները պատահած են հոգիւան եւ արտաքին պատճառներու եւ ոչ թէ ցեղի թոյլ նկարագրին:

Փետրուար 18ը իր հետեւանքներով նաեւ եղաւ փրկարար հայութեան համար: Քաղաքացիական կռուի սի - րտոր բոլշեւիկեան իշխանութիւն, Փետր. 18էն վերջ հետեւեցաւ աւելի մեղմ քաղաքականութեան մը: Լէնի - նի պատմական նամակը՝ որով Կով - կասի իր յաջորդ ընկերներուն կը թելադրէր ըլլալ աւելի չափաւոր ու մեղմ, մեծագոյն յաղթանակն էր արդէն որ կը բերէր Փետր. 18ը ոչ միայն Հայաստանի այլ նաեւ բովան - դակ կովկասեան ժողովուրդներուն»:

Մոսկուայի ճարտարապետական ընդհ. համագումարին Հայաստանի կողմէ կը մասնակցին 10 հոգի:

** Լեցուն սրահի մը մէջ ճարտարա - պետներ Մազմանեան եւ Քոչար զե - կոյց մը տուին արտասահմանի մէջ ճարտարապետական իրենց պտոյտ - ներուն մասին (Պոլիս, Աթէնք, Հռոմ, Փարիզ): Մազմանեան իր զեկոյցը վերջացուց ըսելով որ Իտալիոյ մէջ արուեստը իր անկումը կ՚ապրի: Այս եզրակացութեան հասնելու համար պէտք չկար մինչեւ Հռոմ երթալու:

ՍՏԱՑԱՆՔ

Mes Co - détenus au Guépéou, suivi d'une étude sur la NOUVELLE GÉNÉRATION SOVIETIQUE. Par Boris Wartanoff Librairie et edition J. H. Jeheber, 6, Rue du Vieux - Collège, Genève.

Երիտասարդ հեղինակին երրորդ գիրքն է այս, այլապէս վաւերական պատկեր մը խորհրդային աշխարհէն:

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (·7)

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ ՄԸ ԱՐԻՒՆԱԹԱՒԹԱՒ (1913—1923)

Առանց դիմադրութեան չալակս ... բանջարեղէնի սակառը ու կը ... կ՚ընեմ կնոջ: Բաւական քալելէ ... կը հասնինք եկեղեցին: Շնոր - ...կալութիւն յայտնելով կնոջ, սա - ... կը յանձնեմ ու կ՚ուղղուիմ Ա - ...որդարան: Պուրմայեան քհյ.ին ... մտերիմ, մայրս կը հարցնեմ ... Տղու մը հետ զիս կ՚առաջնոր - ... կառավարական բուրդի աշխա - ...անոց մը, ուր անկիւն մը նստած ... տխուր կ՚աշխատէր: Զիս ... տեսնելով իսկոյն ուրախութեան ճիչ ... կ՚արձակէ: Խօշոր կաթիլներ՝ ար - ...ած զնդիկներու նման թառամած ... այտերէն վար կը գլորին, մինչ ես ... ծնկներս չկրնալով զսպել կը զգամ ... որ իմ ալ աչքերս թրջեր են:

ՀԱԼԷՊԻ ԱՌՈՒՄԸ ԵՒ ՇԷՐԻՖԻՆ ԺԱՄԱՆՈՒՄԸ

Մստաւորապէս մէկ ամիս թափա - ... այս անդին անդին: Այսպէս քանի մը օր բնակարանութիւն, երկուքուկէս ... փողոցներու աւելածու եմ.: Նը - մանապէս նոյն թափառական կեան - քը քաշքշած եմ սկիզբները, աշխա - տելով մէկ օր պանդոկի մէջ, տասն - հինգ օր սափրիչի, վեց օր բժիշկի եւ շաբաթ մը հաշուակալի քով, իսկ ե - րեք օր ալ գլանիկի թուղթ ծախած եմ: Սոյն գործերէն զանազան պատ - ճառներով կամ ես տեղիտուած եմ քաշուիլ կամ անոնք զիս ճամբած են: Մօտաւ յիշել Տէրայի մէջ սոխ, իսկ Իհսանիէի մէջ 3—4 օր մածուն ծա - խելս:

Վերջապէս 1918 յուլիսի վերջերն էր, երբ մնայուն գրաղում մը գտայ Հալէպի երեւելի Արաբներէն ծերուկ Զէլէպի չէյխ Աղտիւլ Պաաէրի մօտ: Ան խիստ հարուստ էր. ունէր ամէն կողմ կալուածներ:

Գլխաւոր գործս էր Մէնիան կոչ - ուած իր սեփական գիւղի դաշտերուն բանջարեղէնները կենդանիներով Հա - լէպ փոխադրել:

Մէնիան հալէպէ քան տուն բնակ - չութիւն կը հաշուէր. երկուքուկէս ժամ հեռաւորութեամբ Հալէպէն, Շամ — Թարապլուս ճամբուն վրայ:

Օրը մէկ կամ երկու անգամ Մէն - եան կ՚երթայի 8—10 էշերով ու քանի մը ջորիներով: Դաշտի աշխատաւոր Ֆէլլահները կենդանիներուն վրայ սեխ, ձմերուկ, վարունգ եւ զանազան բանջարեղէններ բեռցնելով զիս ճամ - բու կ՚դնէին:

Գոհ էի գործէս. լաւ կ՚ուտէի ու կը գիշերէի երբեմն գիւղը, երբեմն Հալէպ՝ աղային տան տանիքը:

Եղբայրս ու քոյրս որբանոց գրած էր մայրս ու լաւ չէին կերակրուէր, որով Մէնիանէն վերադարձիս բեռ - ցուած կենդանիները ճամբէն շեղե - ցնելով կը տանէի որբանոցին առջեւ եւ եղբօրս ու քրոջս բաւական պաշար ձգելով կը վերադառնայի Զէլէպիին - րու նպարավաճառ Մուհամմէտին խանութը:

Կենդանիներուն հոգն ալ ինծի յանձնուած էր: Այս առնենքը ամէն օր հայ որբեր անապատներէն ու Տէր - Զօրի շրջաններէն փախելով Հալէպ կը հասնէին եւ որբանոց կը մտնէին:

Տէր - Զօրի ջարդին պատմութիւն - ները ամէն օր կ՚ըսէին. 200.000 է, կ՚ըսուէր զոհերուն թիւը, իսկ Րէսուլ - այնի մէջ ջարդուած են 70.000 Հա - յեր, ընդհ. գումար կը ներկայացուէր 320.000, Ինթիլլի կոտորածն ալ հաշ - ուելով: Իսկ երբ թշուառութեամբ ու անօթութեամբ մեռնողներն ալ նկատի առնենք, մէկ միլիոն կը հասնի, կ՚ը - սէին չափազանցելով:

Ամէն որբ իր վշտի պատմութիւնը ունէր: Որբանոցները լեցուն էին: Դպ - րոց կը ղրկէին ուսման փափաք ու - նեցողները, որով ես ալ մտադրած էի պատեհ առիթին հեռանալ չէյխին քովէն ու դպրոց յաճախել: Ձերմակ ժօրուասոր աղաս ունէր Զէլէպի գերդաստանին յատուկ փառաւոր մը - կիթ մը իր տան կից, ուր կ՚երթար «Ֆէճճէրին» (առաւօտեան աղօթք) եւ «Մաղրէպին» (երեկոյեան աղօթք) անպատճառ, իսկ երբեմն մնացեալ ե - րեք նամազներուն ալ:

Մէնիան գիւղը ուխտատեղի էր Ար - մանապէս: Իսլամական գերեզման մը կար, որուն քովնտի թուփերը լեցուն էին քուրջի կտորներով: Կիներ ու մարդիկ սովորութիւն ունէին ընծայ մը ձգել: Իրենց շապիկէն կամ գլխու քողէն մաս մը պատռելով կը կապէ - ին ճիւղերուն:

Բազմակնութիւնը տարածուած էր հարուստներուն մէջ: Շէյխ աղաս 6 կին ունէր, որոնց իւրաքանչիւրին զատ զատ բնակարաններ յատկացու - ցած էր:

Նոյեմբերի սկիզբը, դեռ զինադա - դար չեղած լուր առինք թէ Անգլիա - ցիները Դամասկոսը գրաւեր են ու հետզհետէ Հալէպի կը մօտենան: Թուրք ընտանիքներ վախնալով, ա - մէն օր Կիլիկիոյ կողմերը կը փախչէ - ին: Կառավարական շէնքերը պարպը - ւած էին բոլոր թուրք պաշտօնեանե - րէ՝ Գերմանացիներու հետ, իսկ զին - ւորները դեռ շրջակայ խրամներու քով դիրք բռնած էին:

Մէնիանի ճամբան լեցուն էր նոյն խրամներով. հոս հոն զինուորական վրաններ ու թնդանօթներ:

Անօթի զինուորականներ յաճախ Մէնիան կուգային ուտելիք խնդրե - լու: Իսկոյն մեզի, կարող ամէն ինչ կը տրուէր:

Գիւղաղնացութեան տան մշտա - կան թուխ ու միջահասակ կառապի ջորիի մը վրայ կը նստէի, զոր քառա - տրոփ կը վազցնէի միւսներուն հետ, երբ կը լսէի թնդանօթի խուլ որոտու - մը:

Անգլիացիներ բազմաթիւ սաւառ - նակներով յաճախ կուգային ռմբակո - ծել նոյն դաշտերը: Ռումբերը կը սուրային իրարու ետեւէ եւ այդ ժա - մանակ դեռ տոխման տակ ամէն օր կը ճամբորդէի, սարսուռի ցնցումը ...:

Դիմացի բլուրներուն գագաթը, մերթ ընդ մերթ կը նշմարէի ամպի կտորներ, որոնք յանկարծ բոցի վե - րածուելով կը պայթէին եւ փիրուն հողը երկինք կը բարձրացնէին:

Ճամբու ընթացքին թուրք զինուոր - ներ ձմերուկ եւ լոլիկ կը պահանջէին ու ստիպուած կուտայի:

Կայարանները պարպուած էին, կա - ռախումբ չկար:

Ամէն օր գիւղէն վերադարձիս բեռ - ցուած անասունները կը խրտչէին՝ անգլիական օդանաւերէն արձակուած գնդացիրներու կռկռոցէն:

Անընդհատ կը լսուէր թրքական թնդանօթներու որոտը: Վախով ճամ - բաս կ՚առնէի, սակայն ստիպուած էի աղայիս հնազանդիլ:

Աղայիս կրտսեր տղուն Լէպիպ է - ֆէնտիին ապարանքը որ բլուրին վը - րայ կառուցուած էր, թուրք զին - ուորները պարպել տալով զօրանոցի վերածեցին:

ՀՐԱՆԴ ՍԱՐԵԱՆ

(Շար.)

կաբենամ զօրաւոր բանակ մը վերակազմել հիւսիսային ճակատին վրայ ։

Մարաջախտ Պոտոյլիօ իր վրանին տակ ընդունելով մամուլի ներկայացուցիչները, յայտարարեց.

— « Ոչնչացուցինք երեք թշնամի բանակներ: Այժմ եւ ուրիշ թշնամիի մը կը սպասեմ: Չեմ գիտեր որ Նէկիւսը անձամբ վարե՞ց վերջին գործողութիւնները, բայց եթէ վարեց, անշուշտ փառքով չպսակուեցաւ »:

Թամպիէնի ճակատամարտին մէջ Իտալացիները, բացի 10 հազար վիրաւորներէ եւ 500 գերիներէ, ձեռք անցուցած են երեք թնդանօթ, 30 գնդացիր, աւելի քան 1000 հրացան, 5000 ջորի եւ ձի: Բազմաթիւ թնիկներ անձնատուր կ'ըլլան ամէն օր:

Իտալիա դրամ կուտայ Ալպանիոյ

Ալպանիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ նոր դաշնագիր մը կնքուեցաւ, լուծելով 1932էն ի վեր առկախ մնացած խնդիրներ: Այս համաձայնութեամբ, իտալական կառավարութիւնը յանձն կ'առնէ վերսկսիլ Ալպանիոյ համար սահմանուած վճարումները (տարեկան 8 լիր, ոսկեդրամ) եւ հետեւաբար 1926էն ի վեր առկախ մնացած գումարները, 46 միլիոն ոսկի լիր: Այս գումարին մէկ մասը պիտի յատկացուի հողագործական դրամատուն մը հաստատելու: Գումար մըն ալ պիտի յատկացուի ճամբաներու շինութեան եւ Տուրացցոյի նաւահանգստին յարդարման: (Այս նաւահանգիստը կրնայ ծառայել իտալական զօրք ցամաք հանելու):

Անշուշտ Ալպանիոյ սեւ աչքերուն համար չէ որ Իտալիա կ'ընծայէ այս աջակցութիւնը: Շուտով Ալպանիա պիտի երթան իտալացի մասնագէտներ, իսկ իտալական կառավարութիւնը հանքային եւ անտառային մենաշնորհներ ստացած է արդէն: Փութացնելով այսպայմանագրին կնքումը, Իտալիա կ'ուզէ ապացուցանել թէ չուզեր լքել Ադրիականի վրայ ունեցած բացառիկ դիրքը եւ կը ձգտի աւելի գործօն քաղաքականութիւն մը վարել Պալքաններու մէջ: Ամէն պարագայի մէջ, շատ նշանակալից է Իտալիոյ եւ Ալպանիոյ այս գործակցութիւնը, ճիշդ այս միջոցին:

Թուրքիոյ նոր ելմտացոյցը 216.800.000 ոսկի

Թուրքիոյ ելմտական գործավարը Ազգ. Ժողովին յանձնեց նոր ելմտացոյցը, որ կը հասնի 216,880,000 ոսկիի: Անցեալ տարուան պիւտճէն, ցորենի պաշտպանութեան եւ օդային ուժերու օգնութեան գումարներով միասին, 205 միլիոն ոսկի է:

Նոր պիւտճէն նախորդէն 11 միլիոն 880,000 ոսկիի յաւելում մը ունի որուն 6 միլիոնը միջազգային կացութեան պատճառով, յատկացուած է ազգ. պաշտպանութեան զօրացման, 3ուկէս միլիոնը երկրագործութեան զարգացման, 1,800,000ը կրթական եւ 800,000ը առողջապահական գործավարութեանց:

Միայն ազգ. պաշտպանութեան գլուխը կը ներկայացնէ 66,563,000 ոսկի:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ 49,281,000 ոսկիի կը հասնի, 1936ի տարեշրջանին համար, ինչ որ կը նշանակէ 5,731,000 ոսկիի յաւելում նախորդին վրայ: 1,555,000 ոսկի յատկացուած է իտալեւհապէշական պատերազմին առթիւ ձեռք առնուած միջոցներու համար: Բանակին թիւը 152,200էն պիտի բարձրանայ 158,400ի: Ցիշեալ 49 միլիոնէն դուրս են վերջերս որոշուած յաւելուածական վարկերը:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՎԵՐԵԼԱԿՆԵՐՈՒ գործադուլը կը շարունակուի յարանուն սաստկութեամբ: Շարժումին կը մասնակցին 78,000 բանուորներ, անելի մատնելով հազարաւոր շէնքերու բնակիչները: Գործադուլին վարիչները կը սպառնան ոչ միայն ջլատել քաղաքին կեանքը, այլեւ շարժումը տարածել ամբողջ Մ. Նահանգներուն մէջ:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ երեսփոխաններէն վեց հոգի յուշագիր մը ուղղեցին մարզպան Պ. տը Մարթէլի, խնդրելով ամբողջովին վերահաստատել սահմանադրութիւնը, դաշնագիր մը կնքել Ֆրանսայի հետ եւ Լիբանանը անդամագրել Ազգերու Դաշնակցութեան:

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ազգայնական ուսանողները առջի օր նորէն խանգարեցին Եթովպիոյ իրաւագէտ խորհրդականին՝ փրոֆ. Ժէզի նոր դասընթացքը, «Ելմտական օրէնսդրութիւն»: Համալսարանին վարչութիւնը եւ ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էին, բայց երբ ուսուցչապետը ամփիթատրոն մտաւ, 3 – 400 ուսանողներ սկսան լուտանքներ տեղալ, սուլել, ոռնալ: Փրոֆէսէօրին կողմնակիցներն ալ իրենց կարգին «դասընթացքի ազատութիւն» կը պահանջէին: Ցանկարծ սրուակ մը պայթեցաւ փրոֆէսէօրին ամպիոնին առջեւ, գունաւոր ծուխեր արձակելով: Կռիւ մըն ալ ծագեցաւ եւ ուսանող մը վիրաւորուեցաւ: Փոխ – վերատեսուչը հարկադրուեցաւ դուրս հանել փրոֆ. Ժէզը, եւ յետոյ՝ ուսանողները, որոնք թշնամական ցոյցերը շարունակեցին Սէն Միշէլի փողոցներուն մէջ: Երկու հազար ուսանողներ կը մասնակցէին ցոյցերուն, պահանջելով փրոֆ. Ժէզի հրաժարումը: Ընդհարումներ պատահեցան ոստիկանութեան հետ եւ ձերբակալութիւններ ալ կատարուեցան:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ եւ իբրեւ խարդախ բանտարկուեցաւ Պ. Էմիլ Ամար, համանուն դրամատան տնօրէնը (սակարանի հրապարակին վրայ), որ իր հաստատութիւնը փակած էր յունուար 16ին: Քննութիւններէն երեւան եկաւ որ վեց միլիոն փրանքի բաց ունի եւ չարաչար գործածած է ժողովուրդին վստահութիւնը:

ՏՐԱՆՍԻԻ 650 ճպատրնկալ գործագուրկները խիստ քննութեան մը ենթարկուեցան ուրբաթ օր, իբրեւ հետեւանք 50 Արաբներու խարդախութեան, որու մասին գրած էինք արդէն: Այս առթիւ կասկածելի համարուեցան հինգ ճպատրնկալներ, իսկ երեք ատուգիչ պաշտօնեաներ կախակայուեցան:

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԲԱՐԵՓՈԽՄԱՆ ծրագիրը քաղուեցաւ երեսփ. ժողովին մէջ, երկար քաշքշուքներէ յետոյ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դաս[illegible]ական ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ. կը խօսի ԸՆԿ. ԱՐԱՄ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէի ճիւղական ժողովը 8 Մարտ կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, սովորական ճաւաքատեղին

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընդհանուր ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբի բոլոր ընկերները այս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, խաժակ ակումբի մէջ՝ կարեւոր օրակարգ:

ՎԱԼԱՆՍԻ փոխականտի ցանձնախումբին վիճաբանական ժողովը՝ այս շաբաթ, 7 մարտ, երեկոյեան ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Միամանթօ ակումբը: կը խօսին՝ ընկերներ Ն. Թէպոյեան եւ Գ. Փօյաճեան. Նիւթ՝ «Յեղափոխութիւն եւ Պահպանողականութիւն»:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ընկեր կարօ ենթակոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը՝ կիրակի Մարտ 8ին, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, (Սէնթ-Անթուան) Գար Թէրմինիւսի մէջ:

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր շաբաթ, երեկոյեան ժամը ճիշդ 8ին, Հ. Յ. Դ. «Միամանթօ» ակումբին մէջ.

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «ԱՆՏՈՔ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Կշիռք եւ Կէփին խումբի ընկերները, այս կիրակի 8 մարտ, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական ճաւաքատեղին

ԹԵՐԹՕՆԸ ... (77)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Թ.   Հեղինակութիւն՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

ԳԼՈՒԽ 24

ՐԵԼՖ ՓԷՅԹԸՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Շատ դժուար կացութիւն ստեղծուեցաւ ինծի համար. հազիւ թէ կրցայ հետեւիլ իրարանցումին. բոլորս ալ զարմացանք, բացագանչութիւններ կը լսուէին սենեակին մէջ։ Երբ սթափեցայ, տեսայ որ Րէլֆ Փէյթըն կնոջը կողքին կեցած էր եւ կը ժպտէր ինծի։

Փուարօն ալ ժպտուն դէմք մը ունէր։

— Ձեզի հազար անգամ ըսի որ անօգուտ է երթալ Փուարոյին բաներ գաղտնի պահել, ըսաւ՝ խօսքը ինծի ուղղելով, անիկա ամէն ինչ երեւան կը հանէ...

Ցետոյ միւսներուն դարձաւ.

— Կը յիշէ՞ք, անցեալ օր ընտանեկան ժողով մը գումարեցինք... վեց հոգի էինք... ամբաստանեցի ձեզ թէ կարգ մը տեղեկութիւններ ծածուկ կը պահէինք ինծմէ... չորս հոգի իրենց գաղտնիքը յայտնեցին ինծի... մինչեւ բերանը չբացաւ... բայց ես կասկածներ ունէի... «Երեք Վարազներու» պանդոկը գնաց ան այդ գիշերը՝ Րէլֆը տեսնելու յոյսով... անիկա հոն չէր... բայց, ըսի ինքնիրենս, թերեւս ճամբան, տուն դարձած ատենը, անոր հանդիպեցաւ... մինչեւ մեռնիլ էր այս տղուն եւ սպանութեան վայրէն կը վերադառնար... եւ րեւոյթները աննպաստ էին Րէլֆին... մեր սիրելի բարեկամը շատ բաներ գիտէր, աւելի քան ուրիշ որ եւ է մէկը...

— Այո, գիտէի, ըսի զղջալով. ամէն բան պիտի պատմեմ... այդ օրը, կէսօրէն առաջ Րէլֆին գացի... նախ չուզեց ինծի վստահիլ իր գաղտնիքները, բայց յետոյ պատմեց իր ամուսնութիւնը եւ նկարագրեց դժուարին կացութիւնը որուն մէջ ինկած էր... սպանութիւնը գործուածին պէս, միտքս եկաւ որ երբ իրականութիւնը մէջտեղ ելլէր Րէլֆը կասկածի ենթակայ պիտի ըլլար... կամ առնուազն իր սիրած աղջկան մասին կասկածներ պիտի արթննային... գիշերը այս բոլորը իրեն հասկցուցի... խորհելով որ իր ապլիբ վկայութիւնը կրնար վնասել կնոջը դիրքը, Րէլֆ որոշեց.

— Ծածկը գնել, մէջ ինկաւ Րէլֆ. Հարցը այսպէս էր... Ըրսիւլան գիս ձգեց տուն վերադառնալու համար... մտածեցի թէ տեսակցութիւն մը եւս ունեցած էր խորթ հօրս հետ որ շատ խիստ լեզու գործածած էր անոր դէմ՝ նոյն օրը՝ ցերեկին... այս անգամ կրնար նախատած ըլլալ զայն եւ Ըրսիւլան բոլորովին անգիտակցաբար կրնար...

— Իրա՞ւ այդ տեսակ բան մը մտքէդ անցուցիր, հարցուց աղջիկը. կը կարծէի՞ր որ իսկապէս կրնայի...

— Վերադառնանք բժիշկ Շէփըրտի դատապարտելի ընթացքին, ըսաւ Փուարօ. անիկա յօժարեցաւ Րէլֆին օգնել... եւ յաջողեցաւ պահել զայն ոստիկանութենէն...

— Ո՞ւր, հարցուց քարոզարը, իր տո՞ւնը...

— Ոչ, ոչ, շարունակեց Պէյնիքը.ցին. եթէ բժիշկը տղան պահել ուզէր ինչ տեսակ տեղ մը պիտի ընտրէր... մօտիկ տեղ մը ի հարկէ... Քրէնչէսթըրի մասին խորհեցայ. պանդո՞կ... տարաւ զայն. ոչ. սենեա՞կ վարձել անոր համար. դարձեալ ոչ... ո՞ւր... եւ գտայ... ապաքինարան մը առաջնորդեց զայն... մտային խանգարումներու ապաքինարան... այս տեսութիւնս հաստատելու համար փորձ մը կատարեցի... յիշեցէք, բացած քեռորդիի մը սուտը... եւ խորհուրդ հարցուցի օրիորդ Շէփըրտին՝ հասկնալու համար թէ ... կրնայի փոխադրել տղան... հասցէ տուաւ ինծի՝ երկուքն ալ հոն Քրէնչէսթըրի մէջ. եղբայրը հոն գրէ՛ եղեր իր հիւանդները... ցուփորձ ըրի եւ իմացայ որ անցեալ շաբաթ առտու հիւանդ մը տարեր է այդ ապաքինարանը... մէկը... տառնց դժուարութեան [illegible] տուգեցի որ այդ հիւանդը — տարբեր անունով արձանագրուած — մէկը չէր եթէ ոչ Րէլֆը... կարգ մը ձեւակերպութիւններ լրացնելէ յետոյ արտօնութիւն առայ զայն իր քովը... եւ երէկ առտու կանուխ տուն կաւ ան...

(Տար.)

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԱՐԱՄ ՆՈՓԵԱՆ, Առնուվիլի Ֆ. Հ. Կ. Խաչին 20 փրանք կը նուիրեն փոխան ծաղկեպսակի, ՄՈՒՇԵՂ ԱՒԱԳԵԱՆի մահուան առթիւ: Ստանալ «Յառաջ»ի վարչութենէն՝ համապատասխան ընկալագրով:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔՂԻԻ Հայրենակցական Միութեան ընդհ. ժողովը Մարտ 8ի կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան գրադարանին մէջ, 49 rue Nationale. Նոյն կարեւոր ժողովին պէտք է ներկայ ըլլան Միութեան բոլոր անդամները եւ համակիրները. Նաեւ Սէն Լուիի մասնաճիւղի անդամները:

Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, կիրակի, Մարտ 8ին, կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, իր դարմանատան մէջ: կարեւոր օրակարգ: ժողովէն յետոյ ընկերուհիները պիտի ճիւ րասիրուին թէյով խմորեղէնով:

Ֆ. Կ ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր շաբաթ, իր դպրոցին սրահը, 258 ... ժամ ժամ. Բուսու՝ կարեւոր օրակարգ. Պարտաւորիչ ներկայութիւն. Նոր կայ կ'ըլլան Երփ. վարչութեան ներկայացուցիչները:

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝ այսօր շաբաթ, ժամը 4ին, Mutualitéի սրահին մէջ կարեւոր օրակարգ.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 8 ՄԱՐՏ
DIMANCHE 8 MARS 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3058

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ԶՕՐԱՑՈՒՄԸ

Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան միացեալ համագումարը վերջացաւ մարտ 5ին, շատ գեղեցիկ մթնոլորտի մը մէջ:

Ինչպէս բացատրած էինք երեք օր առաջ, բոլոր կարեւոր հարցերու առթիւ բուն «Սէ-Ժէ-Թէ»ի տեսակէտներն էին որ անցան. եւ մասնաւորապէս հիմնական սկզբունք մը, Աշխատանքի Դաշնակցութեան անկախութիւնը: Պ. Ժուհօ, ընդհ. քարտուղարը (ոչ թէ նախագահ), արժանապէս պաշտպանեց այս տեսակէտը, պատմական ճառով մը:

— «Արհեստակցական շարժումը ինք որոշած է իր ճակատագիրը, ինքն իրեն համար, ամէն անգամ որ պայքարի բռնուած է: Անկախութիւնը չէզոքութիւն չի նշանակեր: Ամէն անգամ որ պարագաները հարկադրած են բանուորներու տնտեսական եւ քաղաքական գործակցութիւնը, այդ գործակցութիւնը կատարուած է բայց կատարեալ անկախութեամբ»:

Նոյնքան կենսական հանգամանք մը կը ներկայացնեն միւս բանաձեւերը, որոնք ուղղակի կապ ունին օրուան կացութեան եւ աշխատաւոր բազմութեանց անմիջական պահանջներուն հետ:

Երէկ ամբողջութեամբ հրատարակեր էինք բանաձեւ մը, որ նուիրուած է օտար բանուորներու պաշտպանութեան:

Ինչպէս տեսան ընթերցողները, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը անծանօթ չէ «ներգաղթած» բանուորներու տաժանելի կացութեան, եւ թելադրութիւններ կ'ուղղէ ոչ միայն տեղացի բանուորներու, որպէսզի չտարուին հայրենամոլութեամբ, այլեւ պահանջներ կը դնէ կառավարութեան առջեւ:

Այսպէս, կ'առաջարկէ «աւելի բանիմաց եւ ճկուն» եղանակով մը գործադրել 10 առ հարիւրի օրէնքը, որուն խստացումը կատարեալ աղէտ մը եղաւ մասնաւորապէս «հայմաթլօս» աշխատաւորներուն համար:

Յետոյ, կը պահանջէ ստիպողաբար կազմել ներգաղթի ընդհ. ծառայութիւն մը, «որուն գլխաւոր եւ անմիջական նպատակն ըլլայ երկրին մէջ բաշխել ներգաղթած բանուորները, համաձայն տեղական եւ շրջանային պահանջներու»:

Ըսել կ'ուզէ թէ՝ կառավարութեան պարտականութիւնն է աշխատանք ճարել օտար բանուորներուն, ուր որ կարելի է:

Բանաձեւը ուշադրութեան կը յանձնէ, նաեւ օտար աշխատաւորներու անձնական եւ ընտանեկան պարագաները: «Բանուորներ կան որոնք մեր հողին վրայ կը գտնուին 5, 10, 15 տարիէ ի վեր: Անոնք հոս փոխադրած են իրենց ընտանիքները կամ ընտանեկան բոյներ են հաստատած: Կան անչափահասները եւ քաղաքական փախստականները»:

Այս առթիւ, կը շեշտէ արդարութեան տարրական պահանջ մը.— քաղաքական տարագիրները հաւասար նկատել Ֆրանսայի քաղաքացիներուն եւ ապահովել անոնց աշխատանքի իրաւունքը: «Երբ ապաստանի իրաւունքին չընկերանար աշխատանքի իրաւունքը, կը դառնայ սնամէջ բառ մը»:

Անշուշտ բանաձեւերը չեն որ պիտի լուծեն ահաւոր տագնապը: Բայց Աշխատանքի Դաշնակցութեան այս բանաձեւը, որ մաս կը կազմէ իր յառաջիկայ գործունէութեան, մեծ սփոփանք մըն է օտար եւ մասնաւորապէս հայրենազուրկ աշխատաւորներուն համար:

Առանց այս բանաձեւին ալ, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը վերջերս շատ օգտակար եղաւ, ուղղակի դիմելով աշխատանքի նախարարութեան, եւ ապահովել բազմաթիւ «անկանոն»ներու աշխատելու իրաւունքը:

Հիմա որ մասնաւոր բանաձեւ մը քուէարկուած է, անշուշտ աւելի նպաստաւոր հեռանկարներ կը պարզուին:

Բայց, պայման է որ մենք ալ մեր բաժինը կատարենք լրջօրէն եւ գիտակցօրէն, աւելի սերտ կապեր հաստատելով եւ ճամբան հարթելով:

Որքան գիտենք, Ռուսերը արդէն գտեր են գործակցութեան եղանակ մը: Դաշնակցական ընկերներ ալ գործի ձեռնարկած են, եւ կը կարծենք թէ աւելի հիմնական ծրագիր մը կը մշակուի:

Մինչ այս մինչ այն, պարտականութիւն կը սեպենք անգամ մը եւս յիշեցնել տարրական պահանջ մը.— Զգուշանալ քաղաքական կամ «ազգային» մարզանքներէ:

Այս կէտը կը շեշտենք, աչքի առջեւ ունենալով Մարսէյլի դրադան:

Վերջերս «ժողովրդական կոմիտէ» մը կազմուեցաւ այդ քաղաքին մէջ, երեւութապէս հայ աշխատաւորներու իրաւունքները պաշտպանելու համար, բայց յետոյ երեւան եկաւ որ յանձնախումբը շատ լայն փռած է իր վերմակը:

Ան կը պահանջէ զարմանազան բաներ, ձգտելով դիմել մինչեւ Ազգերու Դաշնակցութեան. բաներ որոնք ուղղակի կապ ունին մեր ազգային-ներքին կեանքին կամ կառավարութեան հետ, բայց յատկապէս աշխատաւորական խնդիրներ չեն:

Յետոյ, որքան կրցանք ստուգել, խառնիճաղանճ դիմագիծ մը կը ներկայացնէ «ժողովրդական կոմիտէ»ն, կազմուած՝ տնավարի ժողովի մը մէջ, եւ բոլորովին պատահական տարրերէ:

Այսպիսի կոմիտէ մը չէ որ պիտի կրնայ վստահութիւն ներշնչել: Մանաւանդ եթէ նկատի ունենանք թէ՝ անոր «բարի» կամ «չար» ոգին բուն աշխատաւորներու շահերը չէ որ կը հետապնդէ:

Հիմա որ Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնը ճշդած է իր դիրքը եւ իր ուժը ի սպաս կը դնէ օտար աշխատաւորներու բարիքին համար, պէտք է կարճ կապել մարզանքները:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻԹԼԵՐԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Ռայխսթագը արտակարգ նիստի հրաւիրելով չեղեալ հռչակեց Վերսայլի եւ Լոքառնոյի դաշնագիրները

Բեռլին կանչուեցան Փարիզի, Լոնտոնի, Հռոմի եւ Բրիւսէլի դեսպանները

ՄԵԾ ՅՈՒԶՈՒՄ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Օրէ օր նոր ամպեր կը դիզուին քաղաքական հորիզոնին վրայ, երկրորդական գետնի վրայ ձգելով եթովպական խնդիրը: Ինչպէս կը նախատեսուէր ֆրանքօ-խորհրդային դաշնագրին վաւերացումէն ի վեր, Հիթլէր յանկարծ արտակարգ նիստի հրաւիրեց խորհրդարանը, երէկ, շաբաթ, լսելու համար կառավարութեան կարեւոր մէկ զեկուցումը արտաքին գործերու մասին: Միեւնոյն ատեն, Պերլին հրաւիրուեցան այն չորս դեսպանները որ կը գտնուին Լոքառնոյի դաշնագիրը ստորագրող պետութեանց մայրաքաղաքներուն.— Լոնտոն, Փարիզ, Հռոմ, Պրիւսէլ:

Այս խորհրդակցութիւնը կատարուեցաւ խորհրդարանին գումարումէն մէկ ժամ առաջ: Ժողովին օրակարգը գաղտնի պահուած էր մինչեւ վերջին պահուն, բայց բոլոր թղթակիցները կը հաղորդէին թէ Գերմանիա չեղեալ պիտի հռչակէ Լոքառնոյի դաշինքը, ինչպէս եւ Վերսայլի դաշնագրին մնացեալ մասը, որ կը վերաբերի Հռենոսի ապառազմեալ շրջանին (Յօդ. 42 եւ 43): Հաւանական էր որ այս յայտարարութենէն անմիջապէս վերջը գերմանական բանակը գրաւէ ապազինեալ շրջանը: Հավասի գործակալութիւնը հաղորդելով այս տեղեկութիւնը, կ'աւելցնէր թէ «Առաջնորդին յայտարարութենէն անմիջապէս վերջը, պիտի կատարուի այլաբանական ձեռնարկ մը.— կանանչ պահակազօրքին զինուորները, որոնք աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր կը մնան ապազինեալ շրջանին մէջ, պիտի միացուին պետական բանակին: Այս ձեռնարկէն յետոյ, կառավարութիւնը պիտի յայտարարէ թէ Գերմանիա ամբողջապէս իրականացուցած է իրաւունքներու հաւասարութիւնը եւ թէ պատրաստ է նոր դաշնագրի մը համար բանակցելու միւս պետութեանց հետ: Հիթլէրի ծրագիրը կը տրամադրէ կազմել «նոր եւ աւելի լաւ Լոքառնօ մը», երաշխաւորելով արեւմտեան սահմաններու ապահովութիւնը: Այս առթիւ տրամադիր է երաշխիքներ ընծայելու Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ: Կ'ըսուի թէ թերեւս երաշխիք պիտի առաջարկուի կնքել դաշինք մը՝ տասը, նոյնիսկ յիսուն տարուան համար: Հռենոսի ծրագրուած այլաբանական շարժումը պիտի կատարուի մեծ պատերազմի զոհերու ազգահանդէսի նախօրեակին, ինչպէս եղաւ Վերսայլի դաշնագրին զինուորական տրամադրութեանց դրժումը, անցեալ տարի:

Մինչ այն մինչ այն, խորհրդակցութեան հրաւիրուած էր նաեւ Գերմանիոյ բարձր հրամանատարութիւնը: Կ'ըսուի թէ այս առթիւ կարծիք յայտնուած է որ Հռենոսի շրջանին զինուորական գրաւումը մեծ դժուարութիւններ կը ներկայացնէ առ այժմ: Բայց Հիթլէր պնդած է իր որոշման վրայ եւ զօրավարները հարկադրուած են տեղի տալ: Այս առթիւ այսօր, կիրակի, ճառ մը պիտի խօսի Զօր. Պլոմպէրկ, զինուորական նախարարը:

Պերլինի դիւանագիտական շրջանակներուն մէջ կը հաւաստեն թէ Գերմանիա իր այս նոր ձեռնարկներուն համար խորհրդակցած է Իտալիոյ հետ: Հիթլէր նկատի առած է նաեւ այն պարագան որ Ֆրանսա Անգլիոյ օդանաւային աջակցութեան կը սպասէ, Գերմանիոյ դէմ գործելու համար: Պ. Ֆլանտէն այս մասին բացորոշ պատասխան խնդրած ըլլալով Անգլիայէն, Գերմանիոյ միտքը աւելի պղտորեցաւ: Շատեր այս իրողութեան կը վերագրեն Գերմանիոյ խորհրդարանին գումարման փութացումը, մինչդեռ յաջորդ շաբթուան վերջը տեղի պիտի ունենար ժողովը: Ուրիշ պատճառ մըն ալ Իտալիոյ սպառնալիքն է: Մուսոլինի բոլորին հասկցուցած էր թէ չեղեալ պիտի համարի Լոքառնոյի դաշինքը, եթէ նոր պատիժներ տնօրինուին:

Բնականաբար այս ամբողջ անցուդարձը մեծ յուզում պատճառեց Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ մէջ: Փարիզի քաղաքական շրջանակները ծանր կը գտնեն կացութիւնը, մանաւանդ որ Անգլիա դեռ չէ պատասխանած աջակցութեան հրաւէրին: Նոյնքան մտահոգութիւն կը պատճառէ Իտալիոյ դիրքը, ինչպէս կը հաստատեն Մուսոլինիի եւ Հռոմի ֆրանսական դեսպանին, ինչպէս եւ Պ. Ֆլանտէնի եւ Փարիզի իտալական դեսպանին միջեւ կատարուած խօսակցութիւնները: Երկու աղբիւրներէն այն տպաւորութիւնը գոյացած էր թէ Մուսոլինի շատ կարեւորութիւն չի տար Ազգերու Դաշնակցութեան կոչին: Իսկ Պ. Ֆլանտէն հասկցուցած է իտալական դեսպանին թէ ժխտական պատասխան մը անխուսափելի պիտի դարձնէ պատժական նոր տնօրինութեանց արագ գործադրութիւնը:

Ինչ կը տրամադրէ Լոքառնոյի դաշինքը

Լոքառնոյի դաշինքը իր անունը առած է համանուն քաղաքէն, ուր ժողով գումարեցին հանգուցեալ Պռիան, Շթրէզէման եւ ուրիշ դիւանագէտներ, 1925ի գարնան, ամրապնդելու համար սահմաններու ապահովութիւնը, դաշնակից պետութեանց եւ Գերմանիոյ երաշխաւորութեամբ: Այդ կարգադրութեամբ կ'ուզէին փարատել գերմանական յարձակման մը վտանգները: Դաշնագրին տրամադրութեամբ, Անգլիա եւ Իտալիա օգնութեան պիտի հասնէին Ֆրանսայի կամ Գերմանիոյ, եթէ մէկը կամ միւսը արշաւէ

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՉՈՐՍ ՃԱԿԱՏԻ ՎՐԱՅ

Թուրքերը կը գործեն չորս ճակատի վրայ, իրենց սահմանէն դուրս:

Նիսի պարագան գիտէք բոլորդ ալ: Դեռ անցի օր այլապէս չահեկան բաներ կը պատմէր Մարսէյլի մեր թղթակիցը:

Արէւէլքէն թղթակից մը կը գրէ թէ մեր երբեմնի հարեւաններ աշխուժացած են նաեւ Ռումանիոյ մէջ:

Համաձայն Ծամբարդի մը պատմութեան, Պէյկրատի թուրք դեսպանը իբար անցեր է, իմանալով որ Հայերը Ազգ. Միութիւն մը կազմեր եւ վաւերացումն ալ ստացեր են:

Դեսպանը չուտեր – չի խմեր եւ կը դիմէ Եուկոսլավիոյ Ներքին Նախարարութեան, յայտնելով թէ Հայերը բարեկամական անուան տակ շատ հաւանական է որ քաղաքական կուսակցութիւն մը կը հիմնեն, ուղղուած միայն Թուրքերու դէմ... Կառավարութիւնը, որքան ալ բարեկամական, կը հարկադրուի ստուգումներ կատարել, բարեկամ Թուրքիոյ կասկածները փարատելու համար:

Դեռ աւելի վրդովիչ պարագայ մը:

Նոյն Ծամբարդին պատմութեան համաձայն, Թուրքերը դիմումներ կատարած են, որպէսզի հրապարակէն հաւաքուի եւ արգելքի տակ առնուի «Մուսա լերան» աշխարհէն թարգմանութիւնը:

Կարծեմ Ալպանիոյ մէջ ալ այսպիսի փորձ մը կատարած են. Ֆրանց Վերֆէլի գիրքին իտալերէն թարգմանութեան դէմ:

Ինչպէս կը տեսնէք, Թուրքերը շատ լայն բացած են իրենց թեւերը: Առագաստները լարած, կը սաւառնին երկիրէ երկիր. Հայերը հանգիստ չձգելու համար նոյնիսկ պանդուխտութեան մէջ:

Ահա փաստ մը եւս:

Սէլիսթրէի մէջ (Ռումանիա) կը հրատարակուի թուրքերէն թերթ մը, «Թունա» (Դանուբ):

Այդ քուրջի կտորը փետրուար 17ին կառնալ, զարշելի բաներ հրատարակած է Հայերու դէմ:

Քանի մը նմոյշներ, եթէ կը հաճիք: (Կը կրկնեմ անճաշակ թարգմանութեան մը վրայ).

— *«Դարերէ ի վեր Անատոլուի Թուրքերուն արիւնը ծծելով Թուրք ազգը կծան կոյի վերածող Գրիգորեանները, Կարապետները Թուրքիոյ մէջ իրենց կերած ապտակին ազդեցութեան տակ իրենց չունեցած այս տեղերը առին.*

Իրենց երազին մէջ Կարինէն մինչեւ Ատանա հայ պետութիւն մը կազմող այս ապերախտ եւ փախստական մարդիկը, երբ տեսան որ Թուրք ազգը եօթը պետութեան դիմադրելով անոնց բարեւել տուաւ իր զրոյցը, իրենց խնկը Թոցուցին եւ ամէն բան ձգելով իրենց հողին ապաստելու եկան: Աշխարհի վրայ ուր որ ալ գտնուին, իրենց նպատակը եւ ջանքը գիրբուէ զրամ շահիլ եւ հարստանալ է եւ Անատոլուի համար իրենց բերանը մնացած ըլլալու է որ անոնք Թրքաստան վայրեր խուժեցին եւ մինչեւ այս տեղերը գալով Տէլի Օրմանի զուտ եւ մաքուր Թուրք գիւղերուն մէջ մտան: Շատերը առեղ դերձան անգամ չունէին, բայց այսօր Տօպրուճայի ամէնէն ունեւոր Թուրքէն աւելի հարուստ են: Ուրկէ՞ շահեցան այս հարստութիւնը: Մեզմէ, Թուրքերէս, որով հետեւ մեզ կողոպտեցին եւ կը կողոպտեն, մեր արիւնը ծծեցին եւ կը ծծեն... Այս խանութպաններուն մէկ մէկ սուրճով եւ սիկարէթով մեր հաւատակիցները կը ծախուին եւ կ'որսացուին»:

Դեռ չվերջացաւ:

ՎԱՀԷ

ՈՄԲՆԱՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆ ԶՕՐՔԸ ՀՌԵՆՈՍ ՄՏԱՒ

Երէկ կէսօրին, Պերլինի ֆրանսական եւ անգլիական դեսպաններուն հաղորդուեցաւ Գերմանիոյ մէկ զեկուցագիրը որով չեղեալ կը համարուի Լոքառնոյի դաշինքը: Գերմանիա պատրաստակամութիւն կը յայտնէ նոր համաձայնութիւններ կնքելու եւ վերադառնալու Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, որոշ պայմաններով:

Գերման զօրքը արդէն մտած է Հռենոսի ապազինեալ շրջանը

ՀԱՆԱՅՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԻՍԻ «ԷԼՏՕՐԱՏՕՆ», ուր պիտի կատարուէր ազգ. պարգեւախաղի Բ. շարքին վիճակահանութիւնը, վառեցաւ ուրբաթ գիշեր: Վնասը՝ վեց միլիոն ֆրանք: Վիճակահանութիւնը դարձեալ Նիս պիտի կատարուի, երեքշաբթի օր, Օփերային մէջ:

ՓՐՈՖ. ԺԷԶԻ դասընթացքը նորէն խանգարուեցաւ ուրբաթ օր, հակառակ ձեռք առնուած զգուշութեանց: Փրոֆէսէօրը հազիւ 35 երկվայրկեան կրցաւ խօսիլ: Ազգայնական ուսանողները նորէն խափանարար ցոյցեր կատարեցին, արտասուաբեր ռումբ մը պայթեցուցին եւ փախցուցին Եթովպիոյ իրաւագէտ խորհրդականը: Հազարաւոր ուսանողներ ցոյցեր կատարեցին Սէն Միշէլի փողոցներուն մէջ: Տասը ցուցարարներ ձերբակալուեցան: Երէկ երրորդ փորձ մը կատարուեցաւ դասընթացքը շարունակելու:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ վերելակներու բանուորներուն գործադուլը աւելի ծանրացաւ: Շարժումին միացան նաեւ պանդոկներու պաշտօնեաները: Բանթողներուն թիւը հասած է 30,000ի: Ուրիշ քաղաքներ ալ վարակուած են:

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ ԱՃՈՒՐԴԻ հանուած են Ռուսիոյ ցարին կարգ մը թանկագին գոյքերը, որոնց մէջ մասնաւորապէս կը յիշուի Անտոն հայ եպիսկոպոսին ցար Նիքոլա Ա.ի նուիրած խաչափայտի մէկ կտորը (1837): Վերջին Ցարը այդ անգին մասունքը խնամքով եւ գուրգուրանքով կը պահէր Ցարսկի Սէլոյի պալատին աշխատանոցին մէջ:

ՇԱՐԺԱՎԱՐՆԵՐՆ ԱԼ (շոֆէօր) այսուհետեւ վարձու աշխատաւոր (սալարիէ) պիտի համարուին, երեսփ. ժողովին որոշումով, հետեւաբար պիտի կրնան օգտուիլ ընկերային բոլոր իրաւունքներէն:

ԵՐԵՍՓ. ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ պիտի կատարուին ապրիլ 26ին եւ մայիս 3ին: Ժողովը պիտի փակուի մարտ 13ին:

13 ՏԱՐԵԿԱՆ ԼԱԿՈՏ ՄԸ, հացագործի մը տղան, Փասիի մէջ որսի հրացանով սպաննեց իր հայրը, որ քնացած էր: Չորս անգամ լեցուց եւ պարպեց հրացանը: Մայրը աղմուկէն վեր վազելով, ուզեց միջամտել, բայց տղան հրացանը իրեն դէմ ուղղեց: Յետոյ ոստիկան մը եկաւ եւ ատրճանակի սպառնալիքին տակ ձերբակալեց կանխահաս ոճրագործը:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՊՐՊՏՈՒՄՆԵՐ

Փետրուար 18էն անցած է ճիշդ 15 տարի։ Այս երկար ժամանակաշրջանը կը բաւէր, որպէսզի փետրուարեան ընդվզումի բուն պատճառները լուսաբանուէին եւ պատմութիւնը տար իր անաչառ վճիռը։ Սակայն Արարատեան դաշտէն սկսած մինչեւ Փարիզ ու Նիւ Եորք կը գտնուին տգէտ ու տխմար մարդիկ, որոնք Փետր. 18ը կ'անուանեն յանցագործ արկածախնդրութիւն մը։ Կուսակցական կիրքէ կուրացած եւ տարբեր չարժառիթներով առաջնորդուած այդ մարդիկ կը մոռնան սակայն, որ բացի «բանաւոր պրոպականտէ» գոյութիւն ունին նաեւ գրաւոր փաստեր, որոնց վկայութիւնն առանձնապէս արժէքաւոր են պատմութեան դատաստանին առջեւ։

Տիրանալով իշխանութեան, խորհրդային կառավարութիւնը (Ցեղկոմ) 1920 դեկտեմբեր 21էն յատուկ հրամանով մը կը ծանուցանէր ժողովուրդին.

— «Խորհրդային Հայաստանի սահմաններու մէջ կը գործադրուին Խ. Ռուսաստանի կողմէ հրատարակուած օրէնքները՝ այն յաւելումներով եւ փոփոխութիւններով, որ կը մտցնեն Հայաստանի Ցեղկոմը եւ ուրիշ իրաւազօր մարմիններ» («Դէկրէտների եւ հրամանների ժողովածու», 1 թիւ 39, էջ 25)։

Ցեղկոմի այս յայտարարութիւնը կը պարունակէ երեք կէտեր.—

Ա.— Ռուսիոյ մէջ հրատարակուած օրէնքները պարտադիր են Հայաստանի համար։ Հայաստանի Ցեղկոմը պէտք է առաջնորդուի այն օրէնքներով, որոնք հրատարակուած են Ռուսաստանի խորհրդային կառավարութեան կողմէ մինչեւ 1920 դեկտ. 21ը։

Բ.— Հայաստանի Ցեղկոմը իրեն կը վերապահէ Ռուսաստանի մէջ գործադրուող օրէնքները փոփոխութեան ենթարկել եւ յաւելումներ կատարել։ Այն ինչ, Ցեղկոմը իւրացնելով Ռուսաստանի օրէնքները, ճշգօրէն պէտք է գործադրէր զանոնք՝ առանց փոփոխութեանց եւ յաւելումներու։

Գ.— Ցեղկոմի դեկտ. 21 հրամանագրին վերջին բառերը — «եւ ուրիշ իրաւազօր մարմիններ» — ցոյց կուտան որ Հայաստանի կառավարութենէն զատ երկրի ուրիշ մարմիններ եւս (զինուորական, դատական եւ այլ իշխանութիւններ) իրաւունք ունէին Ռուսաստան հրատարակուած օրէնքները փոփոխութեանց ենթարկելու եւ յաւելումներ ընելու։

Այսպիսով, Խորհ. Ռուսիոյ օրէնքները Հայաստանի մէջ կերպարանափոխելով, կրնային գործադրել իրենց ուզածին պէս։ Այն ալ փոփոխութիւններ կը մտցնէ ոչ թէ միայն երկրի վերին մարմինը՝ Հայաստանի Ցեղկոմը այլ եւ ստորադաս իշխանութիւններ։ Այդպիսի տարօրինակ որոշում մը իր արդարացումը կրնար գտնել այն պարագային միայն, եթէ Հայաստանի համայնավար իշխանութիւնները Ռուսաստանի օրէնքները յարմարցնէին երկրի ու ժողովրդի պայմաններուն՝ ի շահ այս վերջիններուն։

Սակայն, նախափետրուարեան շրջանին, Հայաստանի մէջ պատահեցաւ ճիշդ հակառակը։ Համայնավար Ցեղկոմը ոչ միայն Ռուսիոյ օրէնքներու փոփոխութեան եւ յաւելումի իրեն վերապահած իրաւունքը չօգտագործեց ի նպաստ Հայաստանի, այլ եւ խեղաթիւրեց զանոնք ու սկսաւ վայրագ չարաշահութիւնը։

Պէտք է ըսել, որ Հայաստանի խորհրդայնացումը տեղի ունեցաւ «պատմական կոմունիզմի» շրջանին, որուն գլխաւոր յատկանիշն էր ժողովուրդի ստացուածքին գրաւումն ու բռնագրաւումը։ Կառավարութեան ընկերային ծախքերուն եւ քաղաքացիական կռիւներու պահանջներուն գոհացում տալու համար, խորհրդային իշխանութիւնը Ռուսիոյ մէջ գրաւումը եւ բռնագրաւումը յատուկ օրէնքներով պաշտօնապէս իւրացուցած էր։ Սակայն այդ օրէնքը գործադրող մարմիններու չարաշահութեանց առջեւն առնելու համար, Ռուսաստանի խորհ. կառավարութիւնը յատուկ օրէնքով մը (1920 ապրիլ 16) սահմանած էր գրաւելիք իրերու տեսակը.— «Կ'արգիլուի գրաւել եւ բռնագրաւել բնակիչի գործածութեան համար անհրաժեշտ համարուած իրերը (կարասի, հագուստ, կօշիկ, պնակեղէն եւն.)։ Իսկ եթէ պետութիւնը ծայր աստիճան պէտք ունենայ այդ իրերու, այն ատեն գրաւումի եւ բռնագրաւման իրաւունքը կը վերապահուի յատուկ յանձնաժողովի մը, նշանակուած նահանգային գործադիր կոմիտէի, նահանգային տնտես. խորհրդի եւ նահանգային պարէնաւորման կոմիտէի կողմէ,— պայմանաւ որ ամէն անգամ լուր տրուի կեդրոնական մարմիններուն»։

Յաճախ կը պատահէր, որ օրէնքը գործադրող մարմինները կը շփոթէին «գրաւում» եւ «բռնագրաւում» ձեւակերպումները։ Ճշգրտութիւններուն վերջ տալու համար, կառավարութիւնը կը լուսաբանէ.—

«Գրաւում» կը համարուի պետութեան կողմէ բռնի մասնաւոր մարդոց եւ համայնքի ստացուածքին իւրացումը կամ ժամանակաւոր օգտագործումը, գրաւուած իրերու փոխարժէքը կը վճարուի պետական մարմիններու կողմէ.

«Բռնագրաւում» կը համարուի պետութեան կողմէ բռնի մասնաւոր մարդոց եւ համայնքի ստացուածքի իւրացումը առանց հատուցման»։

Այս վերջին պարագան կը գործադրուէր անոնց հանդէպ, որոնք կը դատապարտուէին հակայեղափոխական եւ ուրիշ յանցանքներու համար։ Այդ պարագային իսկ օրէնքը կը պարտադրէր բռնագրաւող մարմիններուն.—

«Բռնագրաւման ենթակայ անձնաւորութիւնը եւ անոր ընտանիքի անդամներուն պէտք է ձգել ընտանեկան գործածութեան անհրաժեշտ իրեր եւ մասնագիտութեան վերաբերեալ գործիքներ».

Համաձայն ժողովրդ. տնտես. խորհուրդի որոշման, պետականացման կ'ենթարկուէին այն արդիւնաբերական ձեռնարկներ, որոնք կը բանեցնէին հինգէն կամ տասնէն աւելի բանուորներ։

Կառավարական հրամանագիր մը կը յայտարարէր.—

«Ոչ մէկ փութ ցորեն չձգել մասնաւոր մարդոց քով, բացի այն քանակէն, որ անհրաժեշտ է մինչեւ նոր բերք ընտանիքին եւ իբրեւ սերմացու ցանելու համար»։

Այս բոլոր հրամաններու եւ որոշումներու իմաստը շատ յստակ է եւ որոշ։ Ռուսաստանի խորհ. կառավարութիւնը իւրացնելով գրաւումի եւ բռնագրաւումի սկզբունքը, գծած էր գործադրութեան սահմանը եւ մարմինները։ Ինչ պայմաններու տակ ալ որ այդ մարմինները իրականացնէին այդ սկզբունքը — հատուցումով թէ առանց հատուցման — սեփականատիրոջ կը ձգուէին անհրաժեշտ որոշ կարուած իրեր, գործիքներ եւ պարէնի քանակ։

Արդ, Հայաստանի Ցեղկոմը իւրացնելով Խորհ. Ռուսաստանի օրէնքները, ի՞նչպէս կը գործադրէր իր իշխանութեան յանձնուած երկրին մէջ։ Այդ մասին թող վկայէ համայնավար Բորեանը.—

« Հայաստանի Ցեղկոմը եւ իշխանութեան միւս մարմինները ոչ միայն չէին սահմանուած ընտանիքի գործածութեան համար թողնում անհրաժեշտ քանակը, այլեւ կը գրաւէին այն ամէնը ինչ որ կը գտնէին ու կրնային բռնագրաւել » («Հայաստան, Միջազգ. դիւանագիտութիւն եւ Խորհրդային Միութիւն», Բ. հատոր, էջ՝ 128։ Ընդգծուած է հեղինակի կողմէ)։

1920 դեկտեմբեր 14ի հրամանագրով կը յանձնարարուէր ժողովրդին՝ գաւառական յեղկոմներուն տրամադրել փոխադրական բոլոր միջոցները, առաջին իսկ պահանջին վրայ։ Անսաստողները կը պատժուին, յեղափոխական յատուկ օրէնքներով (Դէկրէտների ժողովածու, 1, էջ՝ 12)։ Գիւղացին կը տառապէր այդ հրամանին լուծին տակ եւ մեծ թիւով անասուններու կորուստ կ'ունենար։ Պատահած են բազմաթիւ դէպքեր, երբ մէկ զինուորի կամ պաշտօնեայի համբորդութեան համար կը բռնագրաւէին ամբողջ սայլ մը՝ եզներով միասին։ Ցայտնի են դէպքեր, երբ սայլապանը չզիջանելով իշխանութեան քմահաճոյքին, ձգած է սայլն ու եզները եւ դարձած փախստական։

Զինուորական նախարարութեան 1920 դեկտեմբեր 28ի հրամանագրէն կ'երեւայ, որ Երեւանի եւ գաւառներու մէջ կարմիր զինուորները ինքնագլուխ եւ քմահաճ կը բռնագրաւէին ժողովուրդին պարէնը եւայլն (դեկտ. ժողովածու, էջ՝ 31)։

Դեկտեմբեր 31ի հրամանագրով կրթական գործավարութիւնը կ'արձանագրէ Նուագի բոլոր գործիքները՝ յայտարարելով, թէ հարկ եղած պարագային պէտք է բռնագրաւման ենթարկեն։

Յունուար 6ի հրամանագրով կը պահանջէին ժողովուրդին յանձնել գրելու թուղթը՝ իրենց գործածութեան համար պահելով միայն 48 թերթ։ (Դեկր. ժողով. էջ՝ 57)

Ազգայնացման կ'ենթարկուէին բոլոր տեսակի ձեռնարկները՝ առանց հաշուի առնելու Ռուսաստանի օրէնքի համապատասխան տրամադրութիւնը (դեկր. ժողով., էջ՝ 47)։

Կ'արձանագրուէին մասնաւոր մարդոց գրադարաններ եւ գիւղացիներու ամբողջ վառելանիւթը՝ յայտարարելով, թէ այդ բոլորը ենթակայ են բռնագրաւման։ Կը պետականացուէին բոլոր ջուրերը եւ աղբիւրները (Դեկր. ժողով., էջ 82. 97. 98 եւ 101)...

Ռուսական օրէնքը կը թելադրէր՝ « ոչ մէկ փութ ցորեն չձգել մասնաւոր մարդոց քով, բացի այն քանակէն որ անհրաժեշտ է մինչեւ նոր բերք ընտանիքին եւ իբրեւ սերմացու՝ ցանելու համար»։ Հայ համայնավարները իւրացուցած էին օրէնքին առաջին մասը — «ոչ մէկ փութ ցորեն չձգել մասնաւոր մարդոց քով», մէկդի նետելով երկրորդ մասը։ Եւ ժողովուրդէն կը խլուէր մինչեւ վերջին հատիկ ցորենը։

Այդ կազմակերպուած պետական կողոպուտին ծառայած էին իշխանութիւններ, գիւղական մարմիններ, կարմիր զինուոր, չէկիստներ ու անհատ համայնավարներ։ Ինչպէս կ'ըսէ Բորեան,—« Բոլոր անոնք որ չէին ծուլանար »։

Թէեւ Ռուսաստանի խորհ. կառավարութիւնը ճշգրտած էր «գրաւումի» եւ «բռնագրաւումի » տարբերութիւնը, Հայաստանի իշխանաւորները կը գործադրէին միմիայն բռնագրաւումը՝ առանց հատուցման եւ առանց ընտանիքի գործածութեան անհրաժեշտ մասի զատման։ Ժողովուրդէն կը յափշտակէին ինչ որ կը գտնէին ու կրնային։ Իսկ երբ նկատի առնենք, որ կազմակերպուած թալանը կը կատարուէր սպառնալիքներով, բռնութեամբ, հալածանքով ու բանտարկութեամբ միասին,— այն ատեն հասկնալի կը դառնան ժողովուրդի տարերային զայրոյթին չարժառիթները։

Ի դժբախտութիւն Հայաստանի, հայ համայնավարները ոչ միայն նկատի չառին Ռուսաստանի երկուտարուան փորձը, այլ եւ շատ աւելի հեռուները գացին՝ չբաւականալով նոյնիսկ քմահաճ մեկնաբանութիւններ տալու ռուսական խորհրդային օրէնքներուն։ Այս պայմաններու տակ պէտք է միայն զարմանալ, որ ժողովուրդը կրցաւ դեռ երկու եւ կէս ամիս համբերել։

Նորէն կրկնենք.— բոլոր տխմար ու տգէտ մարդիկ որ փետրուար 18ը Դաշնակցական «ոճրապարտ արկածախնդրութիւն» կը համարեն, թող միայն յոգնութիւն յանձն առնեն ուսումնասիրելու Հայաստանի նախափետրուարեան Ցեղկոմի «դեկրէտներ եւ հրամաններ ժողովածուն» եւ խորհին այն մասին, թէ ինչո՞ւ ապստամբութենէն վերջ Հայաստանէն քշուեցաւ Կասեան — Աւիս կառավարութիւնը եւ ի՞նչպէս պատահեցաւ, որ Լէնինը հայ համայնավարներուն ուղղած նամակին մէջ կը յիշեցնէր, թէ՝ «Հայաստանը Ռուսաստան չէ»։

Եւ մենք դժոխային կացութեան մը մէկ երեսը միայն պարզած եղանք։

ԱՇՈՏ - ԱՐՏՐՈՒՆԻ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՐԴԻ ՎԻՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

(ՎԷՊԸ 18ՐԴ ԴԱՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ)

Ա.

Անգլիական միտքը՝ սնած Շէյքսփիրեան կատարելատիպ ողբերգական ստեղծագործութիւններով, որոնք իրենց ուժականութեան շնորհիւ կը ցնցեն մարդկային ամբողջ էութիւնը, այդ միտքը ուշ, բաւական ուշ ընդունեց վէպը իր արդի առումով։

Պատմութիւն պատմելու, վէպ հիւսելու արուեստը ամենահինն է։ Շէյքսփիրեան ողբերգութիւններու մեծ մասն ալ պատմութիւններ, վէպիկներ էին բերնէ բերան պատմուած կամ գրի առնուած նախ քան անոնց Շէյքսփիրեան արուեստի շունչ ստանալը։ Եւ այն վէպը, այնքան հետաքրքրական եւ գեղարուեստօրէն շարադրուած, որ մշակուեցաւ 16րդ եւ 17րդ դարուն, իր տեսակին մէջ վիպագրական արուեստ մըն էր, սակայն տարբեր էր այն վէպէն որ դրաւ հիմքը արդի վիպագրութեան։ Հին վէպերը կազմուած անիրական, երեւակայական տարրէ, կը ծանրանային գիպուածներու, արկածախնդրութիւններու, անակնկալներու եւն.ի վրայ, տալով այդ շարժումներու հիւսուածքին արտաքին ձեւ։

18րդ դարուն էր որ անգլիական վէպը ստացաւ ներքին բնոյթ։ Անգլիա իր արդի վիպագրութեան գլխաւոր թուականը կը յիշատակէ 1740ը, երբ երկու վիպասաններ, Ֆիլտինկ եւ Րիչարտսըն լոյս կ'ընծայէին իրենց վէպերը

Անոնք սկսան վերցնել վէպի նիւթերը իրական կեանքէ, աշխատեցան բացատրել տիպարներ, անոնց գործելու չարժառիթներուն տալով բարոյական նշանակութիւն։ Մարդը դարձաւ գլխաւոր նիւթը, իսկ անոր գործելու չարժառիթը պէտք է բխէր անոր ներքին էութենէն, յուզումներէն, կամքէն, փոխանակ արտաքին դէպքերու ընթացքէն

Ժամանակակից վիպագրութեան անցնելէ առաջ՝ վայրկեան մը կանգ առնենք վիպային այն շարժման վրայ որ ստեղծուեցաւ 18րդ դարուն եւ յետագային դարձաւ անգլիական աւանդական եղանակը, արտաքին ձեւի, թէ ներքին բովանդակութեան տեսակէտէ։ Իսկ միւս կողմէ ժամանակակից վիպագրութեան մէկ թեւը իր ներկայ ձեւը ստացած է տեսակ մը հակազդեցութեամբ աւանդական վիպագրութեան։

Թէ Ֆիլտինկ եւ թէ Րիչարտսըն իրենց վէպերուն մէջ կը ցոլացնեն 18րդ դարու ընկերութեան դիմագիծը, որ քրիստոնէական է ամէն բանէ առաջ, ուր առաքինութիւնը ամէն բանէ վեր համարուած սրբութիւնն է եւ ուր կը տիրէ նաեւ ծնողական բռնակալ հեղինակութիւն մը։

Խառնուածքով երկու հակադիր գծեր, գրեթէ երկու տարբեր ուղղութիւններով, կը զարգացնեն վիպագրական արուեստը։

Երկուքն ալ առաքինութեան ջերմ պաշտպաններ, Րիչարտսըն զգացական (սանթիմանթալ) վիպասանն է։ Մարդ առաքինի պէտք է ըլլայ վարձատրուելու ակնկալութեան համար։ Օրինակ իր վէպը, «Փամէլա» կամ «Վարձատրուած առաքինութիւնը», ինչպէս պարզ ձեւով ալ կ'ըսէ։ Սակայն Րիչարտսըն մեծ է ըլլալով նաեւ հիմնադիրը հոգեբանական վէպին, մանրակրկիտ վերլուծողը կնոջ հոգիին։ Իր «Քլէրիսայի Հէրլօին համար կ'ըսեն թէ եւան է վէպին, նախատիպը արդի հերոսուհիին»։

Բոլորովին ուրիշ խառնուածք ունի Ֆիլտինկը։ Նմանապէս առաքինութեան ջատագով մը, սակայն իրեն համար առաքինութիւնը ինքն իր մէջ արժէք է։ Իր գլուխ գործոցը, «Թոմ Ճոնս», բնազդական տիպար մը, ունի իր թերութիւնները իբրեւ իսկական մարդ, սակայն գլխաւոր նպատակն է չարիք չընել, եւ բարիքին մէջ գերագոյն հաճոյք զգալ։

Ֆիլտինկ ինքզինքը կը համարէ հի... նադիրը վէպի նոր արուեստին. «Որ... կանութեան մէջ քանի որ գրելու ն... եղանակի մը հիմնադիրն եմ ես, ա... զատ եմ ուզած օրէնքներս դնե... հոս» (Թոմ Ճոնս)։

Եւ այս օրէնքները բնութեան ... մաձայն գործելու օրէնքներն են. Ֆիլտինկ, ըստ 18րդ դարու փիլի... փայական ըմբռնումին, բնութեան, բնականութեան ջատագովը եղաւ վ... պատմութեան մէջ։ «Ճշմարտութի... նը կը զանազանէ մեր գրուածքնե... այն ծոյլ վիպերգութիւններէն որոն... հրէշներով լեցուած են եւ որոնք ... թէ բնութեան, այլ խանգարուած ... ղեղներու արտադրութիւններ են»

Ֆիլտինկ կը հալածէ կեղծաւոր... նենգամիտը, ըլլայ նաեւ ուսուցի... քահանայ կամ իրաւաբան։

Ֆիլտինկի վէպ գրելու արուես... վէպ – ասպետին արուեստն է։ Ընթե... ցողը կ'երեւակայէ ինքզինք ընդար... ձակ սրահի մը մէջ, ուր զարմանա... կերպով վարպետ պատմող մը, ... մով - հոտով, հիւմորով (որովհետ... հեւ մեծ հիւմորիստ մը եղաւ) խնդա... լով, խնդացնելով, ապրելով իր ... րոսի ապրումներուն հետ, լալով լ... լացնելով, կը պատմէ հրաշալի վէ... մը։ Շարունակ ընդհատելով, բաց... տրութիւններ տալով, թէ վէպի ... ձերու եւ թէ իր արուեստի մասի... Հերոսուհին առաջին անգամ նկար... գրած ատեն կ'ըսէ.—«Մեր կարողու... թիւններու ներած չափով, մեր նպա... տակն է ծանօթացնել հերոսուհին, ... մենածայրայեղ հանդիսաւորութեամ... ոճի բարձրացումով» եւն.։ (Թոմ Ճոնս)։

Ֆիլտինկ եւ Րիչարտսըն հիմնա... դիրները վիպագրական նոր արուես... տին, կը հանդիսանան նաեւ նախա... կարապետները վիքթորիական շրջանի վիպագրութեան։

✕

Երբ Անգլիացին կ'ըսէ «Վիքթորի... շրջան» եւ ոչ թէ 19րդ դարու վիպա... սաններ, վիպային շարժման տար... բերութիւնները ճշտելու համար է 19... դարու առաջին շրջանին կը գրէր ... եւ ի մէջ այլոց Ուոլթըր Սքոթ, ... մանթիք վիպասանը, որու վիպակ... ուղղութիւնը կը տարբերէր վիքթօ... րիականներու, Տէքընսի եւ Թէքըր... ուղղութենէն։

Սըր Ուոլթըր Սքոթ, իր վէպեր... միջին դարու ասպետական ոգին վ... րապրեցնողն էր, պատմական անց... լը վերակենդանացնողը, ինչպէս նա... վիպասանն էր Սկովտիացի ազգին

Վիքթօրիըն վիպասաններու մտա... յնութիւնը իրենց ժամանակաշր... ջանն էր, եւ անմիջական շրջապա... Տիքընս իր նիւթերը կ'առնէր Լոնտ... կեանքէն, եւ ընկերութեան «խոնա... խաւ» համարուած դասէն եւ անոր մէջէն վեր կը հանէր ազնուական ... մագին ունեցող նկարագիրներ, ... բախտութեան դէմ հերոսական ... գրութիւն ցոյց տուող դէմքեր։

Սակայն վիքթօրիըն գաղափա... արուեստագէտները ենթարկուած ընկերա-բարոյական խիստ կաշկ... դումներու, զրկուած էին ազա... տայայտութենէ. հնարաւորութեն... Թէն իր «Անգլիական պատմ... թեան» մէջ այսպէս կը բանաձեւէ ... ընկերութեան դրած պահանջները ... պատկերը ցոլացնող վիպասանն... «Բարոյապաշտ եղիր, բոլոր վէպե... այնպէս մը գրուած պէտք է ըլլ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

Ամէն գիշեր պառկելէ առաջ, Հաննուկ ախպար, վարագոյրին ճեղքուածքէն երկինքին կը նայէր։ Այդ իրկուն երկինքը թէեւ հանդարտ ու իր լոյսերուն մէջ պարզ, հեռուն Արմաշի լեռներուն վրայ, սեւ ամպերու կտորներ կը նշմարուէին։ Քիչ մը դողաց, բայց ամէն առտուան պէս, այս անգամ ալ աւելի հաւատքով խաչակնքեց, ուժով, ձեռքը փակցուց կուրծքին ու խաչի մը ծանրութիւնը կարծես սրտին վրայ, «Աստուածիկս» մրմնջելով, մտաւ անկողին։

Հազիւ գլուխը բարձին դրած, միտքը բան մը ինկաւ, նստաւ անկողնին մէջ, անգամ մը եւս խաչակնքեց, ու համբուրելով բարձը, «ա՜խ» քաշեց սրտանց։ Այս անգամ հանդարտած քիչ մը, երբ անկողնին մէջ երկնցաւ, աչքերուն խորը դունաւորուող փոթորիկները խաղաղած, իր պարտէզին պտուղները աչքերուն երկինքի լոյսերով պսպղուն երեւցան, ու ծառերը կանանչ ու լեցուն, անուշ հով մը կը կռուէր տերեւներուն հետ։ Առտն ատեն ձեռքը կուրծքին, իր պարտէզին աղուոր տեսարանովը կը զինովնար։

Իրաւ ալ իր պարտէզը, կրնար բոլոր դրացի պարտէզներուն հետ մրցիլ։ Հազար խնամքներով բացուած ածուները, հողը քերքիր ու մաքուր, իրեն համար հաճոյք մըն էր հողը փշրել ափին մէջ ու բաղդատել դրացի պարտէզներուն հողին հետ։ Այս վայրկեանին, կարծես բուռ մը աղամանդ բռնած, երեսը կը ճառագայթէր։ Ցետոյ տեսակ մը նախանձով կը պտտէր, մէկ ծայրէն միւսը աչքէ կ'անցընէր պարտէզը։ Մէկիկ մէկիկ կը ժողվէր քարի կտորուանքներ ու երբեմն հողը կը քրքրէր, կը փորէր, կը ծածկէր տանկերը մինչեւ մէջքերը։ Այս ալտայքը լմնալէն ետք, ի՞նչ երջանկութիւն, կը կենար յաղթական արձանի մը պէս, կը նայէր իր պարտէզին ։ Այս պահը ամէն բանէ պէս քաղցր, աչքերը փայլուն, սրտին լեցունութիւնը կ'առնէին։

Ու գիշերուան այս պահուն երբ կ'երեւակայէր, իր պարտէզը կը մեծնար աչքերուն, ծով կը դառնար՝ լեցուն, լեցուն, լեցուն։ Կ'ուզէր գրկել, իր ձեռքերով պլլուած, կուրծքին սեղմել։ Նախանձով կ'ուզէր պահել, ուրիշին աչքերէն հեռու պահելու համար, կ'ուզէր ամէն բան ընել, գրկել ու սրտին սեղմել։

Կէս գիշեր։

Փոթորիկ։ Անդունդի ձայներ։ Անդունդը կ'ոռնար։

Հաննուկ ախպար սոսկումով բացաւ աչքերը։ Աս ի՞նչ ճառագայթում։ Սենեակը կը լուսաւորուէր։ Գլուխը վեր առած տանը, վարագոյրին ճեղքուածքէն ամպերու անդունդը տեսաւ

Երկինքին տեսարանը ահռելի էր։

Իր տղաքը կը քնանային։ Քիչ մը վրդոված, մութին մէջէն երբ նայեցաւ անոնց, աչքերը կոպերուն մէջ լողացին։ Ցետոյ կծկտելով, մնաց անկողնին մէջ։

Իր կինը մեռնելէն ի վեր, Հաննուկ ախպար շատ չէր պառար, առաջուընէ աւելի հանդարտ ու խելօք, մանաւանդ պզտիկներուն, սկսած էր նայիլ հօր մը պէս։ Առով մէկտեղ, իր մեծ աղջիկը Սաթենիկին շատ երես չէր տար, հակառակ անոր որ այս տասնըհինգ տարեկան աղջկան խօսքերը պարզ ու գեղեցիկ, իր ներսը բան մը կը պայծառանար։

Հովը մտեցաւ։ Փոթորիկը պատուհանէն կարծես ներս կը մտնէր։ Ամէն դիէ դժոխքի ձայներ կը լսուէին։

Հաննուկ ախպար դողաց։ Կարծես իր պարտէզին ծառերուն ձայնը կը լսէր։ Հեծեծանքներ էին անոնք։ Կարծես թէ պարտէզը անհրեւոյթ բոցերու մէջ կը բռնկէր։

Իրիկունը երբ արեւը լեռներուն վրայ, պտուղներով լեցուն տապակը թեւշալակ, տուն դառնալով նայեցաւ պարտէզին, ծառեր գիրկգիրկի, իրար կը պագնէին ու պտուղները տերեւներուն մէջ կը փայլէին՝ իրենց թեւերը դրած թռչուններու նման ։ Խնդացած ատեն ժպիտ մը մնացած շրթունքներուն վրայ, անուշ անուշ շունչ առնելով, «գալ շաբթու» մրմնջելով, վերադարձաւ տուն։

Պտուղներու մէկ մասը, մաքին դրած էր, գալ շաբթու ծախել։

Ու հիմա իր պարտէզը տակնուվրայ ծառերուն տակ, թեւերը կոտրած թռչուններու պէս, իրարու վրայ ինկած կը տեսնէր պտուղները։ Ու դուրսէն եկող ձայները խաւարին պոռչտուքները սպառնալից, դանակի պէս սրտին կը մխուէին։

Այս անգամ չուզելով թէեւ՝ գլուխը բարձին դրաւ, կարծես կրակի վրայ պառկած, զառանցող մէկուն կը նմանէր։

Առտուն կանուխ, մութնուլուսուն, Հաննուկ ախպար իր մեծ աղջիկը հետ պարտէզ գնաց։ Դուռէն ներս մտնելուն պէս, երբ նայեցաւ մինչեւ ծայրի ցանկապատին, լայն շունչ մը առաւ։ Ոչ կով մտած էր ոչ ալ գոմէշ, մարդ մարդասանք չկար, միայն թէ ծառերուն ճիւղերը թեթեւցած, հիմա որ առտուան լոյսը սկսած էր յստակնալ, անձրեւով թրջած պտուղները հողին վրայ դիզուած, լոյսով լեցուն գնդակներու պէս կ'երեւէին։

✕

Բայց Հաննուկ ախպար իր մեծ աղջիկը՝ շատ կը սիրէր։ Այս սէրը, գաղտնի պաշտամունք մըն էր սրտին մէջ։ Տանտիկին աղջիկ մը կ'ուզէր ունենալ, ու վախով կը նայէր, կը դուրգուրար անոր վրայ։ Մանաւանդ որ Սաթենիկ մօրը պէս համակերպող չէր։ Անոր համար սրտէն կրակ կ'ա... նէր ու ատեն կ'ըլլար որ անոր ... ուածքէն կը վախնար, որովհետ... աչքերուն մէջ երկինքի պէս պայծ... բան մը կը տեսնէր՝ տեսակ մը ... տարածութիւն։ Այս բանը երբեք ... կանը աչքերուն մէջ տեսած չունէ...

Շատ լոյս կար աղջկանը աչքեր... մէջ։

Երբ մայրը մեռաւ, Սաթենիկ ... լացաւ։ Քանի մը շաբաթ ... աչքերէն պակաս չեղաւ։

Տրտում էր Սաթենիկ։

Այս տրտմութիւնը ճառագայ... պէս կեցած երեսի վրայ, տունին ... թեթեւցող բոլոր ստուերներուն ... տիրէր։ Մայրը մեռնելէն ի վեր ... ստուերները ամբողջ տունը ... իրենց բոլոր լռութիւնով կը ... ուէին։ Սաթենիկ այս լռութիւնը ... ձայնով կը լցնէր՝ երբ հօրը ... կուտար, երբ իր պզտիկ եղբայր... քրոջը հետ կը խօսէր։ Տունին մէջ ... ձայնը, թռչուններու առաջին եր... րուն պէս կը թրթռար։

Առով մէկտեղ, իր հօրը ... մայրը մեռնելէն ի վեր, ... թեամբ շրջանակուած էր։

ԱՐՄԷՆ ԱՄԻՐ...

(1)

որ երիտասարդ աղջիկ մը կարենայ կարդալ զանոնք: Մենք կը հաւատանք ընտանեկան կեանքին եւ չենք ուզեր որ գրականութիւնը նկարէ այն կիրքերը որոնք կը յարձակին ընտանեկան կեանքին դէմ: Մենք բողոքական ենք, եւ մեր հայրերու խստութենէն պահած ենք բան մը որուն վայելքի դէմ: Սէրը հերոսն է Ժօրժ Սանի վէպերուն, ամուսնացած ըլլայ թէ ոչ: Ան կը գտնէ որ սէրը գեղեցիկ է, սուրբ է, վեհ է: Անգլիացին կ'ըսէ, մի հաւատար: Եւ եթէ հաւատաս մի' ըսեր: Գէշ օրինակ է: Եթէ սէրը այդպէս ներկայացուի, ամուսնութիւնը երկրորդական խնդիր կը դառնայ: Այդ տեսակ վէպ մը, սրտի, երեւակայութեան, եւ բնութեան ի նպաստ է, սակայն ընկերութեան եւ օրէնքի դէմ է: Մենք չենք ուզեր որ ընկերութիւնը եւ օրէնքը ուղղակի կամ անուղղակի ազդուին: Զգացումը իբր աստուածային ներկայացնել, հաստատութիւնները խոնարհեցնել անոր առջեւ, վերասական ներշնչումով երգել պայքարները, բանաստեղծութեան ծաղիկներով պատկել զայն եւայլն, ասիկա թերեւս արուեստագէտներու աշխարհն է, բայց ոչ սովորական մարդոց. թերեւս հաճելի բնութեան, բայց մենք բնութիւնը կը խոնարհեցնենք ընկերութեան շահերուն առջեւ. Ժօրժ Սան մեր մէջ սիրահարելու փափաք կը ներշնչէ, դուն մեր մէջ ամուսնութեան ցանկութիւն ստեղծէ: Արուեստը կը տուժէ, սակայն ընկերութիւնը կը շահի»:

Վիքթօրիօն վիպասանը, ուրեմն, այս կաշկանդումներու սահմաններուն մէջ կը գրէր: Հոն երիտասարդ աղջիկները՝ միօրինակ կերպով առաջին հրեշտակներ, բախտաւոր ամուսնութեամբ պէտք է վերջացնէին իրենց սէրը: Սայթաքողները, ընկերութեան կողմէ հալածուած, արհամարհուած, անբարոյութիւնը խորհրդանշող տիպարներ են, ինչպէս Թըքըրիի «Վէնիթի Ֆէր»ի մէջ Բեքի Շարփ տիպարը:

Ընկերութեան մը մէջ ուր այսպէս խիստ կերպով հաստատուած բարոյական օրէնքներ գոյութիւն ունին, հոն վիպասանին դրական թէ բացասական տիպարները շեշտուած կերպով ուժեղ դուրս կուգան, այն աստիճան որ անոնք յաճախ մարդ ըլլալէ կը դադրին եւ կը դառնան մէկ մէկ գաղափարներ, ինչպէս Տէյվիտ Քօփըրֆիլտի մէջ Միքօպըրը որ լաւատես է. իսկ Իւրիա Հիփը վատ է, դաւաճան է:

ՄԱՆՆԻԿ ՄՆԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

X

Դիոգինէ՛ս, Դիոգինէ՛ս,
Խաստութեան նախահայր,
Ծո՛ յենակարկուդ անարժան,
Այսօր երգել կ'ուզեմ քեզ·
Ես ալ քեզ պէս ապրեցայ,
Երջապատս միշտ ամայի
Լուռ, անծանօթ, միանձնեայ,
Լապտերս վառ, փնտռեցի՛, փնտռեցի՛ ·
Ես ալ քեզ պէս խորհմաց,
Փնտռտուքէս ա՛լ յոգնած,
Ծծգունեցայ · բնկճուած՝
Եղայ քեզ պէս անաստուած:
Ու յուսախաբ, խուցիս մէջ,
Լապտերիդ հետ պատմական,
Փնտրամ գերի մարդկութեան
Յաւալամէք անվախճան:

ԳԵՂԱՄ

ՍՈՒՐԻՈՅ
ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

—•—

Թանի բղթակիցը կը գրէ Պէյրութէն (5 մարտ).—

Այն խռովութիւնները, որոնք վերջերս տեղի ունեցան Սուրիոյ քաղաքներուն մէջ, հանրային ուշադրութիւնը հրաւիրեցին այն բարդ եւ փափուկ հարցերուն վրայ, որոնք գոյութիւն ունին Ֆրանսական հոգատարութիւնը հաստատուելէն ի վեր:

Ֆրանսա, իբրեւ Մերձաւոր Արեւելքի փոքրամասնութեանց պաշտպան՝ ԺԹ. դարու ընթացքին, ինքնին դարձաւ այդ երկրին հոգատարը՝ անկախութեան առաջնորդելու համար զայն, Ազգերու Դաշնակցութեան ծոցին մէջ: Ահա այդ նպատակը հետապնդած են մարզպանները, որ իրարու յաջորդեցին Սուրիոյ մէջ 1919էն ասդին: 1926ին, Ժուվնէլ Սուրիոյ բնակչութեան կը յայտնէր թէ Ֆրանսա բացարձակ ցանկութիւնը ունի անկախութիւն տալու երկրին: Փոնսօ, յաջորդը, գործի ձեռնարկեց շօշափելի ձեւ մը տալու նպատակով այդ ցանկութեան

Սուրիոյ անկախութիւնը պէտք է նուիրագործուի դաշնագրով մը, որ պիտի կնքուի Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ միջեւ: Այս դաշնագրին խմբագրութեան պարագան մէջտեղ կը դնէ երկու տարբեր տեսակէտներու հակադրութիւնը, տեսակէտներ, որոնք, նոր երեւոյթներու տակ, կը ներկայացնեն երկու եղանակներ աւանդաբար հակընդդէմ,— ուժին տիրապետութիւնը փոքրամասնութեանց վրայ եւ փոքրամասնութեանց իրաւունքները հիմնուած արդարութեան վրայ: Օսմ. կայսրութեան անկումը տեղափոխեց հարցը առանց բարեփոխելու: Դամասկոսի մէջ՝ բռնութեան կողմնակիցները կազմեցին ազգայնական կուսակցութիւնը: Անոնք պահանջելով անկախութիւն, հոգատարութեան ջնջում, միացեալ պետութիւն, պաշտպան կանգնելով համարաբական չարժման, ուրիշ բան չեն ընէր՝ բայց եթէ փոխարինել օսմ. կառավարութիւնը, որ օրինական կը գտնէր իշխել, կռթնած ուժի եւ բռնութեան վրայ:

Ֆրանսա պատրաստ է ճանչնալու Սուրիոյ անկախութիւնը, սակայն միաժամանակ մտահոգութիւնն ունի ապահովելու պաշտպանութիւնը եւ ապագան փոքրամասնութիւններուն, որոնք, հոգատարութեան տակ, տիրացան կացութեան մը, համարժէք առանձնաշնորհեալ խմբակցութեան:

Արդարեւ, բնակչութեան ստուար զանգուածը անտարբեր կը մնայ հանդէպ քաղաքական խնդիրներու: Սակայն քանի մը քաղաքներու, գլխաւորաբար Դամասկոսի եւ Հալէպի մէջ, խոյամ տարրը, ինքզինք համարելով միակ տարրը որ արժանի է իշխանութիւնը վարելու՝ իրեն մենաշնորհ դարձնելով զայն, պաշտպան կանգնած է ազգային անկախութեան ընդդէմ օտար տիրապետութեան: Ժողովրդականութիւն շահելու համար այս ծայրայեղ ազգայնականները առաւելագոյն պահանջկոտութիւնը ցոյց կուտան: Անպաշտօն խորհրդակցութեանց ժամանակ, անոնք կը ճանչնան մեր քաղաքականութեան օրինապահ եւ պարկեշտ ընթացքը, ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի դրած պայմաններու արդարահաս նկարագիրը, անոնք կատաղի քննադատութիւններ կ'ընեն, հրապարակային յայտարարութեանց մէջ, ընդդէմ այն ամէնուն որ կը կազմէ իշխանութեան ոգին Մերձաւոր Արեւելքի Պետութեանց մէջ,— Դամասկոսի սուրիական կառավարութիւնը, որ կ'ամբաստանուի իբրեւ մեղսակից Ֆրանսայի եւ իբրեւ դաւաճան ազգային դատին, մարզպանութիւնը որ կը ներկայացուի, սկզբունքով, իբրեւ թշնամի սուրիական ամէն պահանջի, Ֆրանսան իբրեւ աշխարհակալ եւ գաղթավայրեր գրաւող:

Ծայրայեղ ազգայնականներու այս յաւիտենական պահանջկոտութիւնը արգելք կը հանդիսանայ գործակցութեան ամէն բեղնաւոր քաղաքականութեան, քանի որ իր ծրագրին գործադրութիւնը կարելի է հիմնել միայն բռնութեան վրայ:

Երբ 1933ին, Ֆրանսայի ներկայացուցիչը, իբրեւ պատասխան սուրիական պահանջներուն, առաջարկեց կնքել դաշնագիր մը, որուն խմբագրութիւնը կատարուած էր ազգայնականներուն հետ համախորհուրդ, այս վերջինները մերժեցին պաշտպանել զայն հրապարակաւ՝ եթէ իրենք չկոչուէին իշխանութեան, եւ դիմեցին բռնի միջոցներու՝ փորձելով պարտադրել իրենքզիրենք: Ձախողեցաւ իրենց խաղը, բայց եւ այնպէս դաշնագիր ալ չկնքուեցաւ:

Անկէց ի վեր իշխանութիւնը կորսնցուցած, մերժելով վերստին չփման մէջ մտնել, մտահոգ տեսնելով որ ժամանակը կը գործէ իրենց դէմ, անոնք Գահիրէի միջադէպերուն մէջ տեսան բարեգուշակ նախընթաց մը, որմէ պարտք սեպեցին ներշնչուիլ: Շահագործելով թշուառութիւնը ժողովուրդին, որ խորապէս ազդուած է տագնապէն, մտավախութիւնը, զոր կը պատճառեն քաղաքական անցուդարձերը ընդհ. տեսակէտով, եւ վերջապէս եւրոպական անհամաձայնութիւնները, անոնք աշխատեցան, ոտքի հանել խոյամ տարրերը ըմբոստութիւն մը կազմակերպելու համար հոգատարութեան դէմ: Տարածելով խռովութիւնները Հալէպի, Հոմսի, Համայի մէջ, անոնք ուզեցին այն տպաւորութիւնը ձգել թէ ազգային ընդհ. ըմբոստութեան չարժում մըն է: Սակայն գիւղերու խաղաղութիւնը փաստ մըն է թէ ազգայնականներու փրոփականտը չէ հասած ժողովրդային լայն զանգուածներուն: Ծանօթ է, միւս կողմէ, թէ ինչ դիտումնաւոր ճնշումներով եւ որպիսի գործակալներով պատրաստուեցաւ այս ամբողջ չարժումը:

Մեծ խոհեմութեամբ եւ հաստատակամութեամբ կարելի եղաւ վերահաստատել կարգապահութիւնը, անհրաժեշտ ամէն միջոց ձեռք առնուեցաւ որպէսզի աշխատաւոր դասակարգը վերագտնէ իր հոգեկան խաղաղութիւնը: Ազգայնականները տակաւին կ'աշխատին մտավախութիւն սփռել՝ բերնէ բերան տարածելով ամէնէն անհեթեթ լուրերը: Այսպէս ամէն օր կը ծանուցանեն Ֆրանսական քաղաքականութեան ձախողութիւնը, հոգատարութեան ջնջումը, ազգայնական տեսակէտներու վերահաս յաղթանակը: Կարճ միջոց մը ցոյց կը տրուի, 3 օրէն հրաշքը պիտի իրագործուի, կը սպասեն երեք օր, եւ ոչինչ կը պատահի: Արեւելքի մէջ կ'ապրինք. ժամանակը արժէք մը չի ներկայացներ, այնպէս որ 3 օր աւելի կը սպասուի, նոր 3 օր եւս, թողլով որ գործէ երեւակայութիւնը:

Պատասխանատու իշխանութեանց կողմէ սպասում կը յանձնարարուի, մինչեւ որ խաղաղի այս ջղագրգռութիւնը, եւ խաղաղութիւնը վերահաստատուի ոչ միայն փողոցներու, այլ եւ միտքերու մէջ: Անձնական հաշիւներէ դրդուած, կարգ մը խռովարարներ միջադէպեր կը յարուցանեն, բայց տառնք չեն կրնար փոխել Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը, ոչ դէպի տկարութեան կողմը, ոչ ալ խստութեան կողմը:

Ֆրանսա միշտ կ'ուզէ դէպի անկախութիւն առաջնորդել Սուրիան, սակայն անկախութիւնը, Ֆրանսական հանրային կարծիքին մէջ, հոմանիշ է ազատութեան, եւ ոչ թէ բռնակալութեան եւ դիկտատուրայի:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ
ԱԿԱԴԵՄԻԿԱՆ ԹԱՄԱՆԵԱՆ

—•—

Դրած էինք թէ Երեւանի մէջ մեռաւ ակադեմական Յ. Թամանեան:

Թամանեան ծնած էր 5 մարտ 1878ին, Եկատերինոտարի մէջ: Միջնակարգ կրթութիւնը կը ստանայ տեղւոյն մէջ: Դպրոցին առաջին դասարաններուն վրայ ցոյց կուտայ մասնաւոր սէր ու հակում նկարչութեան: Դպրոցը աւարտած չէր տակաւին, երբ այլ եւս որոշած էր հետեւիլ ճարտարապետութեան: Այսպէս միջնակարգ վարժարանը աւարտելէ վերջ կը մեկնի Փեթերպուրգ, ուր մրցման յաջող քննութիւն մը կ'անցընէ, առաջին կը հանդիսանայ եւ կը մտնէ Գեղարուեստից բարձրագոյն վարժարան (1898), ճարտարապետութիւն ուսանելու: 6 տարիէն աւարտեց Գեղարուեստից Բարձր. վարժարանը: Ուսանողութեան շրջանին արդէն կը հակէր դէպի դասական ճարտարապետութիւնը: Իր աշխատանքները (համերգի յատուկ դահլիճ ու պալատ) կը կրեն դասական ոճի դրոշմը, հարուստ են ձեւերով, նուրբ, պարզ եւ գեղեցիկ յատկանիշերով, այնպէս որ առաջին օրէն իսկ գրաւեցին ուսուցչապետներու եւ գեղարուեստական շրջանակներու ուշադրութիւնը:

Ճարտարապետի վկայականը ստանալէ վերջ, առաջին 5 տարիներուն քանի մը նշանաւոր յուշարձաններու վերականգնումով զբաղեցաւ,— այդ յուշարձաններէն մէկն էր նշանաւոր ճարտարապետ եւ Գեղարուեստից բարձր. վարժարանի տեսուչ Իւրի Ֆելտէնի գործը, շինուած ԺԸ. դարուն: Ունի նաեւ ուրիշ գործ մը, որ իր գեղարուեստական բովանդակութեամբ՝ մասնագէտներու կողմէ ճանչցուեցաւ իբրեւ «գեղարուեստի մեծ գործ»,— իտալական պարտիզային ճարտարապետութեան ոճով Քաֆէ մըն է:

Այնուհետեւ կուտայ ազանչելի բազմազան գործեր,— արծաթէ սպասքն, դահլիճներու եւ բնակարաններու ներքին զարդարանք, շէնքերու ճակատ, ցուցահանդէսի տաղաւար: Այս գործերով այնքան հռչակ կը շահի, որ կը հրաւիրուի ոչ միայն ճարտարապետական, այլ եւ գեղարուեստական ցուցահանդէսներու: Կը մասնակցի նաեւ Վիեննայի միջազգային ճարտարապետական ցուցահանդէսին, որուն նուիրուած գնահատական յօդուածներուն մէջ Թամանեանի անունը կը գրուէ առաջիններուն կարգը, իր ուսուցչապետներուն չարքին մէջ:

Մուսին – Պուշկին կը հրաւիրէ Թամանեանը շինել Ցարսքոյէ Սելոյի նահանգի իր մէկ կալուածին մէջ դասական ոճով տուն մը, որ ներքուստ թէ արտաքուստ պատկերացնէ ԺԸ. դարու վերջի եւ ԺԹ. դարու սկիզբի ոճը: Այս շէնքը Թամանեանի գործերուն մէջ իր ներբութեամբ կը գրաւէ առաջին տեղը: Դարձեալ Ցարսքոյէի մէջ կը շինէ քանի մը գործեր,— ի մէջ այլոց կը վերահաստատէ Մուսին Պուշկինի շինած նշանաւոր յուշարձանը, Կոչուբէյի տունը՝ Ցարսկոյէ Սելոյի մէջ (այժմ երախաներու հանգստեան տուն):

Այս գործերէն զատ Մոսկուայի մէջ կը շինէ Շչերբատովի բնակարանը, որ ունի աւելի քան 10 դահլիճ, իւրաքանչիւրը իր առանձին ներքին հարուստ զարդարանքով: Երբ շինութիւնը աւարտեցաւ (1914ի գարնան), Մոսկուայի մէջ կը յայտարարուի նորաշէն տուներու գեղեցկութեան մրցում,— մօտ հարիւր տուներ: Առաջին մրցանակը (ոսկիէ շքանշան) կը ստանայ Թամանեանի շինած տունը, որ գեղարուեստական գրականութեան պատմութեան անցաւ եւ ճանչցուեցաւ իբրեւ «ժամանակակից ճարտարապետութեան ռուսական դասական արուեստին ամէնէն յատկանշական օրինակը»: Խուդոժէստվէննայա Մոսկւա հրատարակութեան մէջ, ուր զետեղուած են մայրաքաղաքի բոլոր գեղարուեստական յուշարձաններու եւ շինութիւններու պատկերները, գրուած է միայն Թամանեանի այդ գործը, իբրեւ օրինակ ժամանակակից ճարտարապետութեան:

Թամանեան 1913ին կը հրաւիրուի շինելու, Ցարսքոյէի մէջ, ցուցահանդէսի մասնաւոր շէնքեր, կարճ ժամանակի մը ընթացքին եւ աննշան դրամով մը, որովհետեւ շինուած շէնքերը տեւական չէին: Թամանեան շինեց յանկարծակի, մօտ մէկ ամիսէն եւ ... հազար րուբլիով: Այստեղ ռուսական փայտէ ճարտարապետութեան ոճով պատկերացուած է հին ռուսական քաղաքը,— շէնքերը դասաւորուած են հրապարակի մը չուրջ: Այս ամէնը զարդարուած՝ ամենայն մանրամասնութեամբ՝ ռուս ժողովրդական արուեստի մոթիֆներով, քանդակներով, բազմերանգ ներկուած: Ժողովրդական ստեղծագործութեան օգտագործումի առաջին փորձն էր այս՝ ճարտարապետական ասպարէզին մէջ: Ցուցահանդէսէն վերջ չարժանկարի ընկերութիւն մը գնեց այդ շէնքերը, ինչպէս նման ընկերութիւն մը օգտագործեց Շչերբատովի տունը Աննա Քարենինայի ներկայացման համար:

Թամանեանի 10 տարուան ճարտարապետական կեանքը բաւական եղաւ, որ արժանանայ գերագոյն գնահատութեան: Արդարեւ 27 հոկտեմբեր 1914ին Թամանեան ակադեմական կոչումն առաւ:

Բազմաթիւ են Թամանեանի կառուցած շինութիւնները: Անոնցմէ յիշենք «Քաղաք - պարտէզը», ձեւով եւրոպական, ոճով դասական – ռուսական, որ ունի՝ լիճ, զբօսավայր, թատրոն, բնակարան, դպրոց, խանութ, հիւանդանոց, ինչպէս եւ «գործարան - քաղաքը» (նախագիծ).

Ռուս գեղարուեստական աշխարհի մէջ մեծ անուն ունէր, հին յուշարձաններու պահպանութեան, ճարտարապետական հարցերու քննութեան ասպարէզին մէջ մեծ դեր է խաղացած:

Յեղափոխութենէն վերջ, ամէն տեսակէտ վերականգնման տակ կ'իյնար: Թամանեանն է որ ամբողջ Լէնինկրատի գեղարուեստական կեանքի ուժերը կը համախմբէ, կը հիմնէ Գեղարուեստի Գործիչներու Միութիւնը, որուն նախագահը կը դառնայ եւ կը ստանձնէ նոր Ռուսիոյ վերաշինութեան հոգը:

Իր գիրքը եւ հեղինակութիւնը այնքան լաւ ճանչցուած էին որ վերջերը ընտրուեցաւ գեղարուեստից Ակադեմիայի նախագահ:

1919ին Հայաստան անցաւ, ուսումնասիրեց երկիրը, կազմակերպեց հին յուշարձաններու պահպանութեան գործը, հիմնեց ճարտարապետական արուեստանոց, կազմեց կարեւոր քաղաքներու յատակագիծը, Ժողովրդ. Տան նախագիծը, իր ղեկավարութեան տակ կատարուեցաւ Երեւանի ջրանցքի ելեկտրական կայանին ճակատի մշակումը հայկական ոճով: Անդամ էր Հայաստանի Գիտութեանց եւ Արուեստի կաճառին, Համալսարանական խորհուրդին, Կերպարուեստի Միութեան, Արհեստագիտական Միութեան, եւն.:

ՊՈՒԼԿԱՐ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

—o—

Օկիւսթ Տօղօն, որ ծանօթ է պուլքարեան ժողովրդական երգերու իր թարգմանութիւններով եւ ժողովածուներով, առանձին հատոր մը կը նուիրէ պուլկար ժողովրդական երգերուն: Փունջ մը այդ ժողովածուէն.—

ՍԱՌՆԱՆՈՒՇՆ ՈՒ ՀԱՄԲՈՅՐԸ

Մանկամարդ աղջիկ մը քնացած էր
Պարտէզին մէջ, վարդենիին տակ:
Ոտքերն երկնցուցեր էր ռեհաննեյանի մէջ,
Ձեռքերը դրեր էր արքավարդերուն մէջ:
Գլխուն մօտ կար աթոռակ մը զալ-տակուրէ,
Աթոռակին վրայ՝ սրուակ մը վանակնեայ,
Սրուակին մէջ՝ սառնանուշ,
Սառնանուշին մէջ՝ մեխակի հասմ:
Մօտէն անցաւ երիտասարդ մը.
Ու շփոթեցաւ,— ի՞նչ ընէ.
Սառնանո՞ւշը խմէ
Թէ համբոյր մ'առնէ:
Սառնանուշ իրենց տունն ալ կայ,
Բայց մանկամարդ աղջիկ չկայ:

ՅՈՒՍ՝ ՀԱՑ ՍԻՐԱԾԻՆ

Երկու պարտէզներ կը սիրէին զիրար
Մանկութենէ սկսեալ, մեծցած էին իրար հետ,
Ամուսնութեան ժամանակը հասած էր:
Մայրը աղջիկը չուզեր տալ տղուն.
Հայրը տղան չուզեր տալ աղջկան:
Տղան բսաւ աղջկան.—
Ըսէ ինծ, սիրականս իմ պզտիկ.
Հանի՞յի է քեզի
Որ ամուսնանաս ուրիշի հետ:
Եթէ ոչ, ելնենք միասին երթանք անտառ,
Թիլիլէի ամայի անտառ,
Ուր ոչ մէկ թռչուն կը թռչի,
Ուր ոչ մէկ թռչուն կը գեղգեղէ:
Հոն թող որ ես դղեակ մը ըլլամ,
Դուն, իմ մօտս եղեւին մը եղիր:
Պիտի գան փայտահատները,
Փայտահատները կացիններ շալկած,
Պիտի կտրեն, գետին փռեն կանանչ դղեակն,
Ու դղեկին մօտ՝ սլացիկ եղեւինը:
Ետոյ եղրմակ տախտակներ պիտի շինեն,
Մեզմով մահճակալ պիտի շինեն.
Մեզ քով քովի պիտի դնեն,—
Այսպէս, սիրականս, միասին կ'ըլլանք յաւիտեան:

ԽՆՁՈՐՆ ՈՒ ՀԱՄԲՈՅՐԸ

Անցեալ գիշեր Շումլայի մօտն էի,
Այնտեղ հանդիպեցայ մանկամարդ աղջկան,
Ձեռքը բռնած էր ոսկեպատ սանտր մը,
Սանտրին մէջ կար երեք խնձոր
Երեք խնձոր, կանոնոյ հասնող տեսակէն:
Խնձոր մը ուզեցի իրմէ,
Ոչ իսկ բարեհաճ նայուածք մը նետեց վրաս:
Գրկեցի զինք, համբուրեցի զինք,
Անիկա երեք խնձորներն ալ ինծի տուաւ,
Սանտրն ալ միասին:

ՍՏԱՑԱՆՔ

AMOURS (Roman): Հեղինակ K. Sayabalian, հայ երիտասարդ մը որ՝ ծանօթ է ֆրանսական լրագրութեան մէջ: Collection «Pour la Femme». Editions Raoul Saillard, 30, Rue d'Enghien Paris (10). Prix 10 francs.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԱՄԷՆ ՄԱՐԴ ԹՈՒՐՔ Է

—•—

Եռեա Գէլու, պատմական «ուսումնասիրութեամբ» մը, հրատարակուած Ցումհիւրիէթ օրաթերթին մէջ, կը յայտարարէ. «Հայաստան կոչուած հողամասը ամենահին եւ զուտ թրքական հողամաս մըն է»:

Ասիկա տակաւին վերնագիր մըն է. Յօդուածին մէջ կը կարդանք ի մէջ այլոց. «Հայկ բառն ուած է Բաբելոնի Թուրքերէն, Բէլին հետ պատերազմած է: Բէլի մարմինը պատուով թաղած է: Եթէ Հայկ Բէլի եղբայրը կամ ազգականը ըլլար, անոր դիակին հանդէպ պիտի ցոյց չտար այդ յարգանքը» եւն.:

Մեր միամիտ եւ բարեմիտ Եռեա Գէլուն կը կարծէ թէ միայն Հայաստանն ու Բաբելաստանը հին թրքական հողամասեր էին: Ուրիշ Թուրքեր ալ կը կարծեն թէ միայն Հիթիթները եւ Պարթեւները նախկին Թուրքեր էին:

Մեր երկար տարիներու, խղճամիտ, խորունկ, պատմական եւ լեզուական ուսումնասիրութիւնները, ինչպէս մեր պապոյնները, բեւեռագիրներու ընթերցումները, պրպտումները եւ պեղումները մեզ հասցուցած են այն եզրակացութեան թէ հին թրքական հողամասը շատ ու շատ աւելի ընդարձակ էր, իսկ Թուրքերը շատ ու շատ աւելի բազմաթիւ էին:

Իմ քննութիւններուս արդիւնքը բոլորովին նոր եւ ամբողջովին մեծ նպաստ մը կը բերէ թրքական տեսակէտներուն, պատմական մարզին մէջ:

Հեղինակաւոր եւ փաստօրէն կը յայտարարեմ.— Նախապատմական շրջաններուն գոյութիւն է ունեցեր մէկ ցեղ ու մէկ լեզու միայն: Անիկա Թուրք ցեղն է ու Թուրքերէն լեզուն: Բոլոր ժողովուրդները, իրենց նախնական շրջանին եղած են Թուրք: Դարերու ընթացքին, հեռանալով, քաղաքակրթուելով քիչ թէ շատ, այլանդակեր են ու կազմեր նոր ազգութիւններ: Նոյնն է լեզուին պարագան:

Անցնինք փաստերուն:

Հին շրջանի պատմական, ու նոյն իսկ դիցաբանական անձնաւորութիւնները Թուրք եղած են:

Բոլոր այն հասարակ եւ յատուկ անուններ, որոնք հինէն կուգան, ունեցած են թրքական ծագում: Այդ բառերը պարզապէս աղաւաղուած են. սակայն սուր ակնարկ մը բաւական է բառերուն մէջէն ճանչնալու համար ղէմքերը:

Սկսինք Ջրհեղեղէն:

Բայց աւելի լաւ պիտի ըլլայ սկսիլ աշխարհի ծագումէն:

Առաջին մարդը՝ Ադամ Թուրք էր: Մարդ բառին թուրքերէնն է ատամ, եւ Ադամ առաջինն Ատամն է:

Եւային կ'ըսեն էվ: Իսկ էվ թուրքերէն կը նշանակէ տուն: Զէ՞ որ կինն է որ այրը տունի մարդ ըրաւ:

Եւան խաբուեցաւ օձէն, քանզի օձը սատանան էր: Օձին Թուրքերը կ'ըսեն եըլան, անկէ եկած է եալանը որ սուտ կը նշանակէ:

Ուրեմն Ադամ եւ Եւա, ինչպէս նաեւ օձը Թուրք էին:

Կայէն Թուրք օղլու Թուրք էր, քանի որ իր եղբայրը սպաննեց: Անկէ զատ Կայէնը թրքական Քայըն բառն է:

Բէլ ճաղատ էր ու կը կոչուէր նաեւ Քէլ: Բէլ բառերը այդ հեքեայի երկիրը անուանեցին Բաբելաստան, իսկ Քէլ բառերը այդ հողամասը կոչեցին Քաղդէաստան:

Մաթուսաղան, հակառակ իր դարեր տեւող հոգեվարքին, խիստ երկար ապրեցաւ: Անիկա ալ իսկական Թուրք մըն էր եւ իր բուն անունն էր Մուսթաֆա աղա:

Մեր Տօրքը պարզապէս Թուրքն է:

«Հիթիթ»ը թրքական հայտուտ բառն է: Հիթիթներու մայրաքաղաքը կը կոչուէր Հաթ Ուշաղ որ կը նշանակէ հայտուտ ուշաղը:

Աստուած բառին հին Թուրքերը կ'ըսէին թանգրը, հետ, տի կամ իւ: Իսկ «հայր» բառին փէտէր:

Իփինէք (Արամազդ) որ աստուածներուն հայրն էր, պարզապէս թրքական ծագում ունի եւ կը նշանակէ հայր աստուած: Իւ = Աստուած, փէտէր = հայր:

Տիանա եւ Անահիտ ալ նոյնպէս թրքական անուններ են եւ կը նշանակեն մայր աստուած: Աի կամ հիտ աստուած, իսկ անա կը նշանակէ մայր:

Աշխարհ արդարեւ գիտէ որ Հոմերը խօմէրն է:

Աշխարհը սակայն հետեւեալներն ալ պէտք է գիտնայ:

— Մէտէան Մէտիհան է: Արգոնաւորդներու պատմութեան մէջ հռչակ հանած այս վայրագ կինն ալ Թրքուհի մըն էր:

Աքիլլէսը աքըլը՝ այսինքն խելացի բառէն ծագում առած է:

Հերակլէս ուժեղ, անյաղթ, կատաղի, անզգայելի մարդ մըն էր: Եւ Հերակլէս անունը ուրիշ բան չէ՝ եթէ ոչ հէրկէլէ բառը: Հապա Կեսա՞րը,— պարզապէս «Ճաշարժի» աղաւաղումը:

Մէկ խօսքով ամբողջ աշխարհը Թուրքիա է, իսկ ամբողջ մարդկութիւնը Թուրք է:

Ո՞ր տխմարն է որ հակառակը պիտի պնդէ:

Այո՛, Թուրք է ամբողջ մարդկութիւնը եւ թրքական ոգին է որ կը տիրապետէ բոլոր ազգերուն մէջ ու կը գործէ, ստեղծելով յարատեւ աշխուժացում, կռիւ, ջարդ, պայքար եւ ընդհանուր պատերազմ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ բծախնդիր եւ մաքուր:

դրացի երկիրը: Թէեւ յետպատերազմեան դաշնագիրներու ամէնէն կարեւորն էր այս եւ կը զօրացնէր Վերսայլի դաշնագրին տրամադրութիւնները՝ Հռենոսի ապազինեալ շրջանի մասին եւ առժամապէս ապահովութիւն կը ներշնչէր, սակայն երբեք գոհացուցիչ չհամարուեցաւ, քանի որ կացութիւնը անստոյգ էր արեւելեան սահմաններու մասին, իսկ ստորագրողները իրենց ուզած եղանակով կը մեկնէին դաշնագիրը:

Խորհրդակցութիւններ Անգլիոյ մէջ

Անգլիոյ վարչապետն եւ արտաքին նախարարը մասնաւոր ժողով մը գումարեցին ուրբաթ օր: Ժողովէն անմիջապէս վերջը լուր տարածուեցաւ թէ Պ. Իտընի պաշտօն յանձնուած է վերջնապէս ստուգել թէ Գերմանիա եւ Իտալիա իսկապէս միտք ունի՞ն չեղեալ հռչակելու Լոքառնոյի դաշինքը: Պաշտօնապէս կը հաստատուի որ Պ. Ֆլանտէն հաղորդած է Պ. Իտընի թէ Մուսոլինի պիտի հեռանայ Ազգերու Դաշնակցութենէն, չեղեալ պիտի հռչակէ փրանքօ-իտալական զաղտնի դաշնագիրը եւ չպիտի ստորագրէ նաւային որ եւ է համաձայնութիւն, եթէ նոր պատիժներ տնօրինուին Իտալիոյ դէմ: Մուսոլինի փրանսական դեսպանին հետ խօսած առեն մասնաւորապէս չէ յիշեր Լոքառնոյի դաշինքը, բայց Ֆլանտէն այդ ալ անխուսափելի կը գտնէ: Այս առթիւ, միշտ համաձայն նոյն աղբիւրին, Պ. Ֆլանտէն հաղորդած է Պ. Իտընի թէ Ֆրանսա մասնակի զօրաշարժ պիտի յայտարարէ եւ Մեծն Բրիտանիոյ, ինչպէս եւ Ազգաժողովին գործօն աջակցութեան կը սպասէ, եթէ Գերմանիա փորձէ վերազինեալ Հռենոսի շրջանը:

Անգլիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը որոշեցին չըպատասխանել Ֆրանսայի աջակցութեան հրաւէրին, մինչեւ որ կացութիւնը պարզուի: Միւս կողմէ, եթէ Անգլիա համոզում գոյացնէ թէ Հիթլէր կը խորհի բռնի գրաւել Հռենոսի շրջանը, Մուսոլինիի դրդումով, այն առեն որոշ ապահովութիւններ պիտի ընծայէ Ֆրանսայի:

Ի՞նչ պիտի պատասխանէ Մուսոլինի

Իտալիոյ նախարարական խորհուրդը գումարուեցաւ երէկ, շաբաթ, առտուան ժամը 10ին, խորհրդակցելու համար Ազգաժողովին տրուելիք պատասխանի մասին: Մինչեւ վերջին պահուն այնքան գաղտնապահութիւն կը տիրէր որ, նոյն իսկ Մուսոլինիի անմիջական գործակիցները լուր չունէին պատասխանի էութեան մասին: Ընդհանուր կարծիքը այն էր թէ Մուսոլինի պիտի ընդունի բանակցիլ, դնելով բացորոշ վերապահումներ, որոնք համազօր են մերժումի: Ամէն պարագայի մէջ, Մուսոլինի չուզեր իրբեւ միջնորդ ընդունիլ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, ինչպէս կը հետեւի թերթերու հրատարակութիւններէն: Իտալական մամուլը լռութիւն կը պահէր մինչեւ հիմա, բայց առջի օր «Թրիպունա» վերապահութիւնը խզելով գրեց թէ անընդունելի է բանակցիլ «Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ եւ անոր ուխտին տրամադրութեամբ»: Նէկիւսը դիմադրելու մղելով եւ պատիժներ տնօրինելով Իտալիոյ դէմ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը կորսնցուց միջնորդի իրաւունքը, կ'ըսէ իտալական թերթը: Ուրեմն, գլխաւոր դժուարութիւնը այն է որ Իտալիա կ'ուզէ Նէկիւսին հետ բանակցիլ իբրեւ յաղթականէ պարտեալ, իսկ Ազգերու Դաշնակցութիւնը հաւասար կը բռնէ երկու կողմերը:

Մահափորձ Եուկոսլավիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՄԸ ԿԸ ԿՐԱԿԷ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԴԷՄ

Ուրբաթ առտու ժամը 11ին, երբ Եուկոսլավիոյ երեսփ. ժողովը նիստ գումարած էր վարչապետին զեկոյցը լսելու համար, ընդդիմադիր երեսփոխան Արնավուտովիչ ատրճանակի երկու հարուած պարպեց վարչապետ Պ. Սթոյատինովիչի դէմ, բայց նպատակին չհասաւ: Վարչապետը ամպիոն բարձրանալով, սկսած էր կարդալ իր զեկուցումը արտաքին քաղաքականութեան մասին: Երեսփոխան Արնավուտովիչ նըրբանցքներուն մէջ կեցած, շարունակ կ'ընդմիջէր: Վարչապետը հրամայեց ժողովասրահ մտնել: Երեսփոխանը հնազանդեցաւ եւ գնաց նստաւ առաջին շարքի նըստարաններուն վրայ, շարունակելով անդադար ընդմիջել: Յանկարծ մեծամասնութեան պատկանող երեսփոխան մը դիտել տըուաւ թէ Արնավուտովիչ զինեալ է եւ պահանջեց դուրս հանել: Անոր վրայ Արնավուտովիչ ատրճանակը քաշելով, երկու անգամ կրակ ըրաւ: Վարչապետը բեմին մէջ պաշտպանուած ըլլալով, չզարնուեցաւ եւ երկու գնդակները գացին տեղաւորուեցան դիւանագիտական օթեակի ցանկապատին մէջ: Երեսփոխանները խոյացան Արնավուտովիչի վրայ, որ երկու գնդակ եւս արձակեց, բայց մարդ չվնասուեցաւ: Յետոյ կաշկանդուելով ձերբակալուեցաւ եւ նիստը դադրեցաւ տեւելի ժխորի մը մէջ: Երկու երեսփոխաններ, որոնք զինաթափ ըրած էին յարձակողը, վիրաւորուեցան թեթեւապէս, բայց ոչ գնդակներէն: Կարճ դադարէ մը վերջ, նիստը վերսկսաւ եւ բոլոր կուսակցութեանց, նոյնիսկ ընդդիմադիրներուն ներկայացուցիչները խնդակցութիւն յայտնեցին վարչապետին ազատման համար: Ժողովը հանութեամբ լսեց բոլոր ատենախօսները, մէջն ըլլալով ընդդիմադիրներու ներկայացուցիչը, բայց մերժեց խօսք տալ Եէվթիչի խմբակցութեան, որուն կը պատկանի յարձակողը:

Յետոյ վարչապետը շարունակեց իր զեկուցումը բուռն ծափերու մէջ, մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդելով արտաքին քաղաքականութեան մասին: Երբ կարգը Իտալիոյ եկաւ, յայտարարեց.— «Կը ջանանք անհետացնել անցեալի թիւրիմացութիւնները, տեւական բարեկամութիւն մը հաստատելու համար ապագային»: Պուլկարիոյ մասին շեշտեց թէ պիտի շարունակուի մերձեցման քաղաքականութիւնը, իսկ Աւստրիոյ համար բսաւ թէ Հապսպուրկեան գահդստանին վերահաստատումը կրնայ ծանր բարդութիւններ յառաջ բերել Եւրոպայի խաղաղութեան համար:

ՓԵՏՐ. 18Ի ՏԱՍՆԵՒՀԻՆԳԱՄԵԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

8 Մարտ, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին

Sociétés Savantesի մեծ սրահին մէջ,
8 rue Danton, մէթրօ **St. Michel** կամ **Odéon**

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Գ. ՓԱԼԱՅԵԱՆ

կը խօսին՝ ընկերներ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ եւ Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ ՕՐ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ (ջութակ), ՕՐ. ԿԵՕԱՋԵԱՆ (երգ), ՕՐ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ (արտասանութիւն),

ԴԵՐԱՍԱՆ ՌՈՒԶՈՒՆԵԱՆ իր սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ իր ամբողջ խումբով:

Տախսերու մասնակցութիւն՝ 2 ֆրանք:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէի ընդհանուր ժողովը 8 մարտ կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՍԷՆԹ ԼԱՓԷՆԻ «ԱՆՏՈՆ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ կոմիտէի եւ կէմինի խումբի ընկերները, այս կիրակի 8 մարտ, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՆԴԷՍ ՓԵՏՐ. 18Ի ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Կարտանի Նիկոլ-Դուման ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ էքսի «Զեռի» խումբի եւ հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի

8 Մարտ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ

կը Նախագահէ ԸՆԿ. ԼԵՒՈՆ ԳԷՂՈՒՆԻ

կը բանախօսեն Ընկերներ Մ. ԹԱՇՃԵԱՆ եւ Յ. ԽԱՆՕԵԱՆ

Գեղարուեստական նոխ բաժին: կը ներկայացուի Ա. Ահարոնեանի «ԱՐԻՒՆԻ ՁԱՅՆԸ»: Մուտքը ազատ է:

Թատերական Ներկայացում

կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինոյի «Դրօշակ» Ակումբին կողմէ ի նպաստ իր գրադարանին:

8 Մարտ, կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

Սէվրի «Պէշիկթաշլեան» սրահին մէջ, 26 Rue Troyon, à Sèvres
Métro : Pont de Sèvres

Կը ներկայացուի «ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ»

Ղեկավարութեամբ դերասան Յ. ՌՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ եւ Ալֆոռվիլի սիրողներու խումբին:

Մուտք՝ 7 եւ 5 Ֆր., տասը տարեկանէն վեր մանուկներու 3 Ֆր.:

ԵՐԵԿՈՅԹ—ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի եւ Գանեշօ Թաշմաի մասնաճիւղերու միացեալ պարահանդէսը Մարտ 22ին, կիրակի ժամը 4.30էն մինչեւ կէս գիշեր, **Salle Victor Hugo**ի մէջ. 46bis Rue St Didier, Paris.

ԸՆՏԻՐ ՃԱԶ Մուտք՝ կիներուն 5 ֆր. այրերուն՝ 7.50 Ֆր:

Պարանցիկ Ներկայացում

8 մարտ կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30էն մինչեւ 9

Salle D. C. A. rue Jean-Jaurès, Առնուվիլ

կազմակերպուած Հ. Մ. Մ. Տիկնանց Միութեան կողմէ ի նպաստ դպրոցին

կը մասնակցին՝ Սիփան—Կոմիտաս երգչախումբը եւ Եփրատ նուագախումբը:

Մուտք՝ 3 եւ 5 Ֆր.: Կարգադրութիւն... [illegible]
Հայերը մեջ... 09 եւ 1.27. [illegible]

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, կիրակի, Մարտ 8ին, կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, իր գարմնանոցին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ժողովէն յետոյ ընկերուհիները պիտի հիւրասիրուին թէյով եւ խմորեղէնով:

Ծախու է

Հայաստան մեկնելու պատճառաւ ծախու է մսավաճառի խանութը իր կազմածներով միասին: Շաբաթական 2500 ֆրանքէն ոչ պակաս առեւտուր: Դիմել տիրոջը՝ Պ. Անթանեանի, 10 rue Luvie. Boucherie. LeCannet. Marseille.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Բելժիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ՄԱՐՏ MARDI 10 MARS 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3059 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՀԻԹԼԷՐ ՆՈՐ ԴԱՇՆԱԳԻՐ ՄԸ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ 25 ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՖՐԱՆՍԱ ԱՆԸՆԴՈՒՆԵԼԻ ԿԸ ԳՏՆԷ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՌԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ՁԵՌՔ ԱՌՆՈՒԵՑԱՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

ԲՈՂՈՔ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԲԱՑԱՌԻԿ ԺՈՂՈՎ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Դէպքերը այնքան խօսուն են որ անհրաժեշտ չէ երկար խոր-հրդածութիւններ կատարել: Ամփոփենք ինչ որ տեղի ունեցաւ շաբաթէն մինչեւ երկուշաբթի:

Ինչպէս գրած էինք, Հիթլէր շաբաթ օր արտակարգ նիստի հրաւիրելով Գերմանիոյ խորհրդարանը, չեղեալ հռչակեց Լոքառնոյի դաշինքը եւ Վերսայլի դաշնագրին այն մասը որ կը վերաբերի Հռենոսի ապազինեալ շրջանին: Այն ճառը խօսած ատեն, գերմանական զօրքը արդէն կը մտնէր ապազինեալ շրջանը, նախ փոքր թիւ, յետոյ տասնապատկուելով յաջորդ օրը:

Ահաւասիկ Հիթլէրի ճառին գլխաւոր մասերը·

68 ՄԻԼԻՈՆ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ

— « Քանի որ աշխարհի մնացեալ մասը յաճախ կը խօսի գերմանական հարցին վրայ, հարկ է շօշափելի գաղափար մը ունենալ հարցի մասին: 68 միլիոն մարդ կը բնակի Գերմանիոյ մէջ, որ ամբողջովին արգասաբեր չէ: Կը նշանակէ 136 մարդ իւրաքանչիւր քառակուսի քիլոմեթրի վրայ: Այս մարդիկը նուազ ուշիմ չեն քան Եւրոպայի միւս երկիրներու բնակիչները: Եւ ուրիշներէն պակաս պահանջներ չունին: Անոնք ալ կ'ուզեն ապրիլ: Անոնցմէ ոչ մէկը կ'ուզէ սպաննուիլ գնդացիրներով, քմածին դատերու համար, ինչպէս չեն ուզեր Ֆրանսացին եւ Անգլիացին: Բայց անոնք ալ նուազ քաջ եւ պատուախնդիր չեն ինչպէս Եւրոպայի միւս երկիրներու քաղաքացիները: Անոնք համաշխարհային պատերազմի յորձանքին մէջ քաշուեցան, պատերազմ որուն վրայ նոյնքան քիչ հասաւ ունէին որքան ուրիշ Եւրոպացիներ եւ որուն համար նոյնքան պակաս պատասխանատու են: «Գերմանական խնդիրը» կը ծագի անկէ որ նոյնիսկ 1935ին գերման ժողովուրդը ենթարկուած է նուաստացուցիչ վիճակի մը, քաւելու համար մեղք մը զոր երբեք չէ գործած,— նուաստացում մը որ անհանդուրժելի է պատուախնդիր ժողովուրդի մը համար, տաժանելի՝ չարքաշ ժողովուրդի մը եւ ըմբոստացուցիչ՝ ուշիմ ժողովուրդի մը համար: Ի վերջոյ անկարելի է կզզիացնել ժողովուրդ մը որ տոգորուած է քաջութեամբ եւ պատուախնդրութեամբ:Վերսայլի դժբախտ դաշնագիրը, սահմանուած ըլլալով մշտնջենաւորելու պատերազմին արդիւնքները պատմութեան մէջ չտեսնուած եղանակով մը, ստեղծեց այս գերմանական խնդիրը որ, ցորչափ չէ լուծուած, ծանրապէս պիտի ճնշէ Եւրոպայի վրայ, իսկ եթէ լուծուի, փրկութիւն մը պիտի ըլլայ մեր ցամաքամասին համար: Այն իրողութիւնը թէ Գերմանիա վերստացած է իր հաւասարութիւնը, անհանոյ հետեւանք չունի Ֆրանսայի համար: Միւս կողմէ կարմիր յեղափոխութիւնը եւ գերման ազգին փլուզումը շատ աւելի ծանր հարուած մը պիտի ըլլան Եւրոպայի բարեկարգութեան եւ տնտեսութեան քան կ'ըմբռնէ դիւանագէտներու մեծ մասը: Հետեւաբար, այն պայքարը զոր վարեցի երեք տարի անընդհատ Գերմանիոյ հաւասարութեան վերահաստատման համար, եւրոպական խնդիր մը չի յարուցաներ, այլ ելք մը կը ճարէ: Այդ երեք տարիներու ընթացքին ես անընդհատ ջանացի — յաճախ ի զուր — համաձայնութեան հիմ մը գտնել ֆրանսացի ժողովուրդին հետ:

ՊԱՅՔԱՐ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Ինչո՞ւ կարելի չէ վերջ դնել երկհազարամեայ անիմաստ պայքարի մը որ լուծում չէ բերած եւ երբեք ալ չպիտի բերէ: Ինչո՞ւ այդ պայքարին տեղ չդնել հաշտարար եղանակ մը, ներշնչուած գերագոյն բանականութեամբ: Գերմանիոյ ժողովուրդը շահ չունի Ֆրանսայի ժողովուրդին տառապանքէն, եւ փոխադարձաբար: Եթէ պիտի առարկեն թէ չեմ ուզեր գործակցիլ Ռուսաստանի հետ, կը պատասխանեմ.— Ես չեմ մերժեր եւ չեմ մերժած գործակցիլ Ռուսաստանի հետ, բայց կը մերժեմ բոլշեւիկներուն հետ, որոնք կ'ուզեն տիրապետել աշխարհի: Ես կը դողամ Եւրոպայի վրայ, երբ կը մտածեմ թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ մեր խճողեալ Եւրոպայի վիճակը, եթէ բոլշեւիկեան յեղափոխութեան քաոսը յաղթէ: Ես Եւրոպան կը բաժնեմ երկու մասի,— մէկը՝ կազմուած զերիշխան եւ անկախ եւ բնական պետութիւններէ, որոնց ժողովուրդներուն հետ սերտօրէն կապուած ենք պատմութեամբ, մշակոյթով, միւսը՝ կառավարուած բոլշեւիկեան աններող վարդապետութեամբ, որ կը պահանջէ միջազգային տիրապետութիւն եւ կը քարոզէ ոչնչացում ներքին եւ նուիրական արժէքներու, շինելու համար ուրիշ աշխարհ մը որ ամէն կերպով զանելի կը թուի մեզի:

Վերջին երեք տարիներու ընթացքին ես ջանացի յամրաբար բայց յարատեւօրէն ստեղծել հիմերը ֆրանքօ-գերմանական համաձայնութեան մը, իրաւունքներու բացարձակ հաւասարութեան վրայ: Ատոր համար անհրաժեշտ էր նախահաստատել հոգեբանական մերձեցում: Ահա թէ ինչու յաճախ զիս կը մեղադրեն թէ թանձրացեալ առաջարկ չեմ ներկայացներ իմ բարեկամութեան հաւաստիքներուս մէջ: Ճիշդ չէ այդ: Ինչ որ կարելի էր առաջարկել մեղմացնելու համար ֆրանքօ-գերման յարաբերութեանց լարումը, եղած է իմ կողմէ, երբ կը թելադրէի բանակները սահմանափակել 200,000ով, բայց չյաջողեցայ: Բանակները 300,000ի զեղչելու առաջարկս ալ մերժուեցաւ: Իմ առաջարկներս միայն մէկը ընդունուեցաւ, երբ բրիտանական կառավարութիւնը համաձայնեցաւ համեմատութիւն մը հաստատել գերմանական եւ անգլիական տորմիղներուն միջեւ, համաձայն Գերմանիոյ ապահովութեան պահանջներուն եւ այդ համաշխարհային կայսրութեան անդրովկէանեան շահերուն:

Նոյնպէս թանձրացեալ առաջարկ մը ներկայացուցի օդանաւային դաշինքի մը համար, հիմնուած՝ Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ օդային ուժերու հաւասարութեան վրայ: Այս նախաձեռնութիւնը վերջացաւ մերժումով եւ նոր ազդակով մը,— ասիական եւ արեւելեան – եւրոպական ազդակ, որուն զինուորական տարողութիւնը կը խուսափի ամէն հաշիւէ: Ես իմ ծրագրիս մէջ չարծարծեցի սահմաններու վերաքննութեան խնդիրը, ինչպէս ըրին կարգ մը ֆրանսացի քաղաքագէտներ՝ 1871էն յետոյ: Ես չքաջալերեցի փոխվրէժի ոգին: Ես ուզեցի որ գերման երիտասարդութիւնը վարժուի ճանչնալ ֆրանսացի ժողովուրդը: Ես պահպանեցի Լոքառնոյի դաշինքը, որովհետեւ կը կարծէի թէ ան պիտի ծառայէ երաշխաւորելու Եւրոպայի ապահովութիւնը: Ես այստեղ ըսի թէ զայն պիտի պաշտպանեմ ցորչափ ուրիշները կը յարգեն զայն: Լոքառնոյի իմաստն էր վանել թշնամութիւնը Ֆրանսայի, Պելժիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ: Այս նպատակը իրականացնելու համար, Գերմանիա յանձն առաւ շատ ծանր զոհողութիւն մը: Մինչ Ֆրանսա իր սահմանը կը սպառազինէր ամրութիւններով եւ թնդանօթներով եւ յարանուն պահակազօրքով, մենք հարկադրուած էինք բոլորովին անզէն մնալ մեր արեւմտեան սահմանին վրայ: Բայց ահա Լոքառնոյի դաշնագիրը կը բախի այն դաշինքին հետ զոր Ֆրանսա անցեալ տարի կնքեց Ռուսաստանի հետ եւ որ դեռ նոր վաւերացուեցաւ երեսփ. ժողովին կողմէ: Չեխոսլովաքիոյ հետ կնքած դաշնագրով, Ռուսաստան կը տեղաւորուի Եւրոպայի կեդրոնը: Ֆրանքօ-խորհրդային դաշնագիրը մասնաւոր հանգամանք ունի: Խորհրդային Ռուսաստանի պետական ըմբռնումը համաշխարհային յեղափոխութիւնն է: Այդ յեղափոխութիւնը կրնայ այսօր – վաղը հաստատուիլ Ֆրանսայի մէջ ալ: Ես իբրեւ պատասխանատու վարիչ պարտաւոր եմ նկատի առնել այդ կարելիութիւնը: Այդ պարագային, Փարիզը պիտի դառնայ մէկ մասնաճիւղը բոլշեւիկեան Միջազգայինի, այսինքն երկու տարբեր պետութիւններ չպիտի ըլլան պատերազմի կամ խաղաղութեան որոշում տալու համար, այլ ուրիշ իշխանութիւն մը, որուն կեդրոնը այլեւս Փարիզը չպիտի ըլլայ, այլ Մոսկուան: Մինչ Գերմանիա անկարող է, թէկուզ աշխարհագրական պատճառներով, յարձակիլ Ռուսաստանի վրայ, այս վերջինը պատրաստ պիտի ըլլայ որ եւ է ատեն վէճ մը յարուցանելու Գերմանիոյ հետ: Համաձայն Պ. Էռիոյի քաղած տեղեկութեան, ռուսական բանակը խաղաղութեան ատեն ունի 1,350,000 զինուոր, իսկ պատերազմի եւ պահեստի ուժերը կը հասնին 17,500,000ի: Ռուսաստան ունի նաեւ ամենահզօր տորմիղ մը զրահապատ կառքերու եւ ամենամեծ օդատորմիղը աշխարհի մէջ: Զինուորական այս ահարկու ազդակը կը խանգարէ ամէն հաւասարակշռութիւն: Եւ Գերմանիա պարտաւոր է նկատի առնել նոր կացութիւնը: Հետեւանքները ծանր պիտի ըլլան, բայց մենք պարտաւոր ենք հնազանդելու մեր ժողովուրդի շահերուն եւ չենք հանդուրժեր որ եւ է խտրութեան: Այս պատմական ժամուն, երբ գերման զինուորները կ'երթան գրաւել իրենց ապագայ զօրանոցներու Գերմանիոյ արեւմտեան գաւառներուն մէջ, մենք միացած ենք միեւնոյն սրբազան համոզումով.— 1. Չխոնարհիլ որ եւ է ուժի կամ բռնութեան առջեւ.— 2. Աւելի քան երբեք աշխատիլ համաձայնութիւն մը գոյացնելու Եւրոպայի ժողովուրդներուն եւ մասնաւորապէս մեր արեւմտեան դրացիներուն հետ: Երեք տարի վերջը, ես շահած կը նկատեմ Գերմանիոյ հաւասարութեան համար մղուած պայքարը: Մենք հողային պահանջներ չունինք Եւրոպայի մէջ»:

Յետոյ կարդաց չորս պետութեանց ուղղուած յուշագիրը, որ կը պարզէ Լոքառնոյի դաշինքին դրժման պատճառները:

Գերմանական բանակին թիւը

Զօր. Նիէսէլ, նախկին հրամանատար, որ վերջերս Լեհաստան եւ Ռուսաստան գնաց կարեւոր պաշտօններով, կէս – պաշտօնական գրութեամբ մը Գերմանիոյ բանակին թիւը կը հաշուէ 2,470,000: Այս ուժին 120,000ը սեւ եւ թուխ շապիկաւոր քաղաքապահներ են, 650,000ը կանոնաւոր բանակ, 300,000ը (կամ 30 զօրաբաժին) սահմանապահ, 200,000ը աշխատանքի կամաւորներ եւ 120,000ը ոստիկաններ՝ զինուորի հանգամանքով:

ԻՏԱԼԻԱ կարճ պատասխան մը ուղղեց Ա. Դ. Խորհուրդին, յայտնելով թէ սկզբունքով կ'ընդունի բանակցիլ, իտալեւեթովպական վէճին կարգադրութեան համար: Որ եւ է պայման չառաջարկեր:— Ռաս Մուլուկէթա, Եթովպիոյ զինուորական նախարարը, մեռաւ կարճատեւ հիւանդութենէ մը վերջ:

ՀԻԹԼԷՐԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՃԱՌԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ԱՆԸՆԴՈՒՆԵԼԻ ՀՌՉԱԿԵՑ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱԳԻՐԸ

Հիթլէրի անակնկալ ձեռնարկէն անմիջապէս վերջ, Ֆրանսայի նախարարական խորհուրդը երկու բացառիկ նիստեր գումարեց շաբաթ օր: Ժողովին կը մասնակցէր նաեւ Զօր. Կամլէն, ընդհանուր սպայակոյտին նախագահը: Նախարարական խորհուրդը որոշեց անմիջապէս բողոքել Ազգերու Դաշնակցութեան, պահանջելով պատժական տնօրինութիւններ Գերմանիոյ դէմ, քանի որ ան դաշնագիրներ կը դրժէ միակողմանի ձեւով մը: Յետոյ որոշուեցաւ Լոքառնոյի դաշնագիրն ստորագրող պետութիւնները ժողովի հրաւիրել Փարիզի մէջ, այսօր, երեքշաբթի: Այդ պետութիւններն են Ֆրանսա, Անգլիա, Իտալիա եւ Պելժիա:

Միեւնոյն ատեն զինուորական զգուշութիւններ ձեռք առնուեցան արեւելեան սահմանին վրայ, ուր վիթխարի ամրութիւններ կը գտնուին, արդիական սպառազինութիւններով: Ասոնց համար ծախսուած է 100 միլիոն տոլար: Նախարարական խորհուրդը կիրակի օրն ալ գումարուելով, նոր հրահանգներ հաղորդեց բանակին հրամանատարութեան: Հազարաւոր երիտասարդ զինուորներ անմիջապէս համախմբուեցան արեւելեան սահմանին վրայ, դէմ դիմաց գերմանական բանակին, զոհելով իրենց կիրակին: Բացարձակ լռութիւն կը տիրէ բանակին շարժումներու մասին. բայց ստուգուած է որ կիրակի գիշեր սահման հասած են բազմաթիւ մասնագէտ զինուորներ,— գնդացիր արձակող, անթել հեռագրիչ, կազային պատերազմի մասնագէտներ, փշաթելեր հաստատողներ եւ թնդանօթաձիգներ: Այս բոլորը բաժնուած են արեւելեան սահմանի չորս շրջաններուն մէջ: Շատ մը երիտասարդ զինուորներու համար անսովոր փորձ մըն էր այս: Կիրակի առտու անոնք արթնցան պողպատեայ ցանցերու լաբիւրինթոսի մը մէջ, մինչդեռ նախորդ օր առաջ սովորական կեանք մը կը վարէին զօրանոցներուն մէջ: Ամրութիւնները իրարու հետ հաղորդակցութեան մէջ են փապուղիներով: Գնդացիրներ, կազարգել դիմակներ, ահարկու թնդանօթներ եւ մեծաքանակ ռազմամթերք դիզուած են բոլոր կարեւոր դիրքերուն մէջ: Զինուորներէն շատերը մասամբ տեսած են ամրութեանց եւ խրամներու կեանքը, իսկ ուրիշներ հէքեաթի մը տպաւորութիւնը կը կրէին, երբ կ'անցնէին մահացու զէնքերու գլուխը, իրենց աչքերն ուղղած դէպի անտեսանելի թշնամին: Անոնք որ տեղաւորուած են մեծ զօրանոցներու մէջ, բաղդատաբար հանգիստ են, իսկ շատ կը նեղուին անոնք որ կ'ուտեն, կը պառկին եւ կը շարժին ստորերկրեայ խոր փոսերու մէջ:

Փէրթինաքս, «Էքօ տը Փառի»ի դիւանագիտական խմբագիրը, կը գրէ թէ մասնակի, նոյնիսկ ամբողջական զօրաշարժի հրամանը սկզբունքով տրուած էր ութ օր առաջ, բայց առ այժմ կառավարութիւնը կ'ուզէ գոհանալ զգուշական միջոցներով: Տենդագին գործունէութիւն կը տիրէ արեւելեան շրջանին մէջ, համաձայն կանխորոշ ծրագրի մը: Քէհլի կամուրջին պահակազօրքը կրկնապատկուած է: Ամրաշէն զինուորներ արագօրէն կը լրացնեն հեռախօսի եւ հեռագրի գիծերը: Պէլֆորէն զինուորներ կը ղրկուին դէպի ֆրանսական Հռենոս:

«Մենք չենք կրնար բանակցիլ սպառնալիքի տակ»

Հիթլէրի յայտարարութենէն անմիջապէս վերջը, արտաքին նախարար Պ. Ֆլանտէն յայտարարութեամբ մը ձաղկեց Գերմանիոյ բռնած դիրքը: Այս առթիւ պարզեց բոլոր անցուդարձերը եւ յայտնեց թէ Ֆրանսա հաւատարիմ մնալով Լոքառնոյի դաշինքին, խնդիրը յանձնած է Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին, որ պիտի գումարուի ուրբաթ օր:

Իսկ վարչապետ Պ. Սառօ կիրակի օր երկար ճառ մը խօսեցաւ ձայնասփիւռին առջեւ, դատապարտելով Գերմանիոյ ընթացքը եւ պարզելով Ֆրանսայի տեսակէտը: Ճառը կը լսուէր ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, իսկ յետոյ թարգմանուեցաւ անգլերէնի, գերմաներէնի, սպաներէնի եւ իտալերէնի եւ տարածուեցաւ ի սփիւռս աշխարհի:

Մանրամասնօրէն պարզելով բոլոր անցուդարձերը, վարչապետը շեշտեց.

— « Ֆրանսական կառավարութիւնը իր մասին վճռած է չբանակցիլ սպառնալիքի տակ: Այն միակ իրողութիւնը որ այժմ գեր-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Բազմաթիւ ընկերութիւններու եւ վարիչներու գլխաւոր մտահոգութիւնն է Ֆրանսայի ծնունդներու հարցը.

Նախապատերազմեան շրջանին իսկ ժողովրդագիրներ ահազանգը կը հնչեցնէին եւ Ֆրանսայի յամր մահը կ'ողբային.

Տնտեսագէտ Լը Ռուա Պոլիէօ «Բնակչութեան հարցը» գրքով մը կը պրպտէր ծնունդներու նուազման պատճառները և կը բանաձեւէր ընկերային օրէնք մը: Ընկերաբան Տը. Էքքերդ, ուսուցիչ Վիէննայի համալսարանին՝ քննական յօդուածով մը ցոյց կուտար թէ առաջարկուած օրէնքը ճակատագրական չէ եւ բանաձեւումը կարծուածին չափ ալ պարզ չէ, որովհետեւ բազմաթիւ են ազդակները, բարդ է հարցը:

Իրողութիւնը կը մնայ նոյնը-Ֆրանսա չաճիր: Ճշմարտութիւն մըն է թէ 87 գաւառներէն 10ը միայն կը պահպանեն ցեղը: Բազմանդամ ընտանիքներ հետզհետէ կը նուազին, թէեւ յաճախ ամուսնութիւններու թիւը կը մնայ նոյնը:

1901ին գաղաղներու թիւը օրօրոցներու թիւէն աւելի էր 33 գաւառներու մէջ: 1905ին 45, 1911ին 65 գաւառներ ծնունդէ աւելի մահերու ունէին: Ընտանիքի մը բեղնաւորութեան միջին թիւն է 2.7, մինչդեռ առ նուազն 3 ըլլալու է, ժողովուրդի մը թիւը նոյնը պահելու համար:

Պատերազմը ցոյց տուաւ թէ Ֆրանսա հազիւ կրնար ծածկել ռազմաճակատը եւ մէկուկէս միլիոն կորուստը ոչ միայն չեշտեց թիւին պէտքը, այլ այսօր ալ աւելի կը տեսնուին անոր հետեւանքները:

Երբ ժողովուրդի մը թիւը կը նուազի, դրացի երկիրներու բնակիչները կ'աւելնան, հաւասարակշռութիւնը կը խանգարի, խաղաղ կամ զինեալ արշաւանքը կը սկսի, մինչեւ որ նուազումը դադրի: Տակաւին 1789ին Ֆրանսայի բնակչութեան թիւն էր 26 միլիոն, մինչդեռ գերման կայսրութիւնը (Աւստրիա, Փրուսիա եւն.) 28 միլիոն եւ Մեծն Բրիտանիա 12 միլիոն բնակիչ ունէր: 1814ին Ֆրանսա ունէր 29ուկէս միլիոն բնակիչ, Մեծն Բրիտանիա՝ 19, Աւստրիա՝ 30, Փրուսիա՝ 10 միլիոն: 1913ին Ֆրանսա ունէր 39 ու կէս միլիոն բնակիչ, Մեծն Բրիտանիա՝ 46, Աւստրօ-Հունգարիա՝ 53, Գերմանիա՝ 68, որոնց վրայ կ'աւելնայ Իտալիա 36 ու կէս միլիոն բնակչութեամբ եւ կը դառնայ կարեւոր ազդակ մը եւրոպական հաւասարակշռութեան

Ֆրանսացի տնտեսագէտ Շարլ Ժիտ տխրութեամբ կը գրէր թէ «իր սերունդին պատկանող անձերը կը տեսնեն մարդու մը կեանքի տեւողութեան ընթացքին՝ միւս երկիրներու աճումը: Գերմանիոյ բնակչութիւնը 1865ին, Աւստրօ-Հունգարիոյ բնակչութիւնը 1880ին, Անգլիայինը 1895ին գերազանցեցին Ֆրանսայի բնակչութիւնը, իսկ այժմ Իտալիոյ կարգն է: Իմ սերունդիս պատկանողները 50 տարի առաջ տեսան 25 միլիոն բնակիչ ունեցող Իտալիա մը, որուն կը կարկառէր Ֆրանսա իր ձեռքը մեծ տիկնոջ մը պաշտպանողի ընտանութեամբ մը, երբ թէ Իտալիա ըլլար փոքրիկ աղջիկ մը: Վաղը կամ միւս օր որպէսզի Ֆրանսա կարենայ ձեռքը Իտալիոյ տալ, պէտք պիտի ըլլայ որ բարձրանայ ոտքին մատներուն վրայ»:

1910ին Գերմանիոյ աճումը եղած էր 880.000 անհատ, Իտալիայինը 460.000, իսկ Ֆրանսայինը միայն 70.000: Ուրեմն Գերմանիոյ աճումը եղած էր 100.000 աւելի Ֆրանսայի աճումէն եւ իրաւունքով կը կրկնէին նախապատերազմեան շրջանին թէ Գերմանիա ամէն տարի բանակ մը կը պատրաստէ Ֆրանսայի դէմ: Նոյն տարին տնտեսագէտ Լը Ռուա Պոլիէօ «Ազգային ինքնապաշտպանութիւն» վերնագրով յօդուածի մը մէջ կը նախատեսէր կարճ ժամանակէն Ֆրանսայի պարտութիւնը:

Թիւին նուազումով Ֆրանսա հետզհետէ կորսնցուցած է քաղաքական, տնտեսական գերակշռութիւնը: Բոլոր գաղթավայրերու մէջ Ֆրանսացին պաշտօնեայ է, չկայ գաղութ մը: Թունուզի մէջ աւելի Իտալացիներ կան քան թէ Ֆրանսացիներ: Ֆրանսերէնն հետզհետէ տեղի կուտայ անգլիերէնին: Որքան ընկերկած կայ Թուրքիոյ մէջ ալ 1740էն ի վեր երբ սուլթանը հրաժարման եւ երախտագիտութեան զգացումները կ'արտայայտէր Ֆրանսայի կայսեր: Մարսիլիա կեդրոնն էր Փրանք-Թուրք առեւտրական յարաբերութիւններուն: Այսօր դադրած են անցեալի բարգաւաճ առեւտուրն ու մշակութային յարաբերութիւնը:

Ծնունդներու նուազումը պատճառ կ'ըլլայ արտադրութեան նուազումին, որովհետեւ աշխատաւորներու, մարդ-դրամագլուխի պակասով կը պակսի նաեւ ճարտարարուեստի արտադրութիւնը, կը նուազին երկրագործական բերքերը, կը պակսի արտածումը: Դեռ 1874ին Ֆրանսա առեւտրական երկրորդ պետութիւնն էր, 1911ին չորրորդ տեղը կը գրաւէր 14 միլիառ առեւտուրով, մինչդեռ Անգլիոյ առեւտուրը կը հասնէր 26 միլիառի, Գերմանիայինը 22 եւ Մ. Նահանգներունը 18 միլիառի: 1913ին գերման առեւտուրը կը հասնէր 25 ու կէս միլիառի, Ֆրանսայինը 15 միլիառ 300 միլիոնի: «Մեր առեւտուրի կայունութեան բազմաթիւ պատճառներուն ամէնէն կարեւորը ծնունդներու պակասն է», կը գրէր Ալֆրէտ Փիքար յանձնաժողովի նախագահը: Շատ մը երկիրներու մէջ եւ մանաւանդ Գերմանիոյ, բնակչութեան աճումին հետ աճած է նաեւ արտադրութիւնը, առեւտուրը, հարստութիւնը: Տարիներ առաջ Մոնթէսքիէօ գրած էր «Պարսկական նամակներ»ուն մէջ.— «Որքան բազմամարդ է պետութիւն մը, այնքան առեւտուրը կը ծաղկի, որքան առեւտուրը ծաղկի՝ այնքան բազմամարդ կը դառնայ պետութիւնը»:

Թիւը միայն կարեւոր չէ ժողովուրդի մը տնտեսական եւ ընկերային կեանքին համար, այլ նաեւ որակը: Կարեւոր է ընտրանի մը, վարիչ դասակարգ մը, այսինքն միջակէ վեր բարձրացող անհատներու հոյլ մը: Պատմութիւնը ցոյց կուտայ որ բոլոր կարկառուն դէմքերը բազմանդամ ընտանիքներու զաւակներ եղած են: Ռիշլիէօ, Մոնթէներ, Տէքարթ, Միքէլ Անճէլօ, Քրոմուէլ, Նափոլէոն, Մոզարթ չորրորդ եւ հինգերորդ զաւակներ էին իրենց ընտանիքներուն: Մեծ յեղափոխութիւնը պիտի չունենար իր մեծ պերճախօս Միրաբոն, եթէ իր ընտանիքը չորս զաւակով գոհացած ըլլար: Ամերիկան պիտի չունենար իր ազգային մեծ դէմքը՝ Ֆրանքլինը, եթէ անոր ընտանիքը գոհանար տասը զաւակներով: Լատին առած մըն էր «մարդկային սեռը կ'ապրի քիչերով կամ քիչերու համար»:

Հոն ուր ծնունդներու թիւը կը սահմանափակուի, երիտասարդներու թիւը կը նուազի եւ ծերերու թիւը կ'աւելնայ: Հետեւաբար ժողովուրդը արտադրողէ աւելի սպառողներ միայն կ'ունենայ, ինքն ալ ծերերու ժողովուրդ մը կը դառնայ: Ֆրանսայի մէջ 1000 բնակչի վրայ 170 տղայ կամ երիտասարդ կայ, մինչդեռ Գերմանիոյ մէջ 220, Անգլիոյ մէջ 210 երիտասարդներ կան:

Ընկերաբաններ կրկնեցին թէ թիւը անհրաժեշտ չէ ժողովուրդի մը կեանքին ու տեւումին համար եւ օրինակ տուին Չինելն ու Հնդիկները: Ստոյգ է որ երկու հին քաղաքակրթութիւններու օրրանները թիւ ունին, բայց քաղաքական դեր չունին: Ի՞նչ դեր պիտի ունենային եթէ որակն ալ ունենային, ինչպէս Ճափոնները: Քով քովի ապրող ժողովուրդներէն աւելի տիրապետող է ան, որ կը միացնէ թիւին հետ որակը, իր դիրքը կրնայ պահել միայն աճեցնելով թիւը եւ արժեւորելով անդամները:

Չկայ անհատ մը որ չմտահոգուի Ֆրանսայի ապագայով, անոր բնակչութեան աճումով, ուստի անհատական թէ պետական օրէնքներ ձեռնարկած են միանգամայն մահերու թիւը նուազեցնելու, պայքարելու համար ընկերային ախտերու դէմ: 1932ին հանրային առողջապահութեան համար ծախսուած է 115.684.000 Ֆր.ի կարեւոր գումար, որով յամառօրէն պայքար մղուած է ընդհանրացած սիֆիլիսի, թոքախտի եւ հետզհետէ ընդհանրացող քաղցկեղի դէմ.

1932էն ի վեր գոյութիւն ունին 1792 հակավեներական կեդրոններ, որոնցմէ 571ը անհատներու նախաձեռնութեամբ կազմուած են: Հաստատուած են նաեւ 16 հակաքաղցկեղային կեդրոններ, 131 թոքախտի բուժարաններ, 150 կանխարգելարաններ եւ 740 ձրի բուժարաններ:

Կատարուած ջանքերը լաւագոյն արդիւնքներ տուած են, սակայն անկարող եղած են չարիքը դարմանելու, չարիք մը որ ընդհանուր է, որ սկսած է ծաւալիլ թէ Եւրոպայի եւ թէ Մ. Նահանգներու մէջ եւ որուն կ'արժէ անդրադառնալ ուրիշ առիթով:

ՀԵԹՈՒՄ

ՀԱՅ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐԱԶԱՐԹՈՒՄԻ ՇՐՋԱՆ

Նիկիոյ, Կոստանդնուպոլսոյ եւ Եփեսոսի տիեզերական ժողովներէն վերջ, քրիստոնէութիւնը հաստատուն գետին մը բռնեց, անկարգ ուղղութիւնները կազմալուծուեցան, վիճաբանական սաստկութիւնները մեղմացան, եւ հաւատացեալները ամէն տեղ սկսան զօրացնել մեծ ու փայլուն եկեղեցիներ շինելու գործը: Հռոմէական սահմաններուն մէջ, Կոստանդինոսի դարձէն յետոյ, արդէն սկսեր էին բարձրանալ խոշոր եկեղեցիներ, նախագիծ ունենալով հին կաթողիկէներու (պազիլիք) ձեւը: Անոնց հետզհետէ կը յաջորդէին աւելի փայլունը, աւելի նուրբը, աւելի գրաւիչը: Բիւզանդական եկեղեցիներու արուեստը նոյնպէս աստիճանաբար կը կեդրոնանար չորս հաւասար թեւերու յատակագծի մը նախընտրութեան վրայ: Ու անոնց երկուքին խառնուրդով, Յուստինիանոս կայսեր ժամանակ 527 — 542 կը կանգնէր Պոլսոյ Այա Սոֆիայի հրաշալիքը:

Հայաստանի մէջ, պարագաները տարբեր կ'ընթանային: Իրարու ետեւէ հասնող քաղաքական փոթորիկներէն դատ՝ կար նաեւ ներքին հակամարտութիւն մը, որ կ'անհետացնէր ցեղին աշխուժութիւնը եւ կը դժուարացնէր շինարարական գործը: Տրդատէն վերջ մինչեւ Կարմիր Վարդան, գրեթէ բոլոր թագաւորները եւ հեղինակաւոր նախարարները հակառակեցան հայ կղերականութեան դիրքին եւ ուղղութեան, մինչեւ իսկ Մոկաց նախարարը Արքեղայոս եւ Տիրան թագաւորը սպաննեցին կաթողիկոսներ: Ու կրնանք ըսել որ Վարդանի ժամանակ ալ, Վասակի ու հետեւորդներուն բռնած դիրքը կը վկայեն թէ դեռ յիշեալ հակամարտութիւնը ահաւոր հանգամանք ունէր: Այնուհետեւ, հայ կղերը, իր յամառ գործունէութեամբ, ազգային շահերով զբաղելու ընդունակութեամբ, հայ գրերը կազմելու, հայ գրականութիւնը իր ուզած ձեւով զարգացնելու եւ զօրացնելու շնորհքով յաղթեց պայքարին եւ տիրական դարձաւ: Պէտք է աւելցնել նաեւ որ, հայ եկեղեցականութեան այս յաջողութեան մեծապէս նպաստաւոր դարձան Պարսիկներու զիջողութիւնները, եւ ապա անոնց դրացումը Յունաց հետ Ասորւոց եւ Փոքր Ասիոյ գաւառներէն, որ յանգեցաւ իրենց տխուր պարտութեան եւ տկարացման 627ին, Հերակլի վերջնական յաղթանակով:

Է.—Ը. դարուն ուրեմն հայ ճարտարապետութեան տաղանդը ասպարէզ կը գտնէր եւ կը քաջալերուէր եկեղեցիներու շինութեան գործին մէջ: Բիւզանդականէն տարբեր խաչաձեւ յատակագծին վրայ հայ եկեղեցին կը բարձրանար քառակուսի կամ կամարաձեւ, գեղաքանդակ շրջանակներով, որմերու անկիւնաւոր խորշերով, անոնց գերաններու՝ անհաւասար մեծամեծ քարերու զօրութեան վրայ կեցնելով յատկանշանական տանիքն ու սրածայր գմբէթը: Այդ շրջանի ճարտարապետութեան հռչակաւոր նմոյշներն են Էջմիածնի Հռիփսիմէ եւ Գայիանէ եկեղեցիները, Կարսի Նահանգին Տեկորի վերանորոգութիւնը, Մրենի եկեղեցին, Երեւանի նահանգին Մաստարայի եկեղեցին, եւ ապա Եղվարդ, Արուճի կամ Թալիշի, Ծ-բերուքի, Քասախի, Աշտարակի եւն. եւայլն եկեղեցիները, որոնց գրեթէ բոլորին մէջ ալ հմուտ ճարտարագէտներէն տեսնուած է հին մեհեաններու արուեստէն հետքեր, հին հայ տաճարներու արտադրութիւններէն գիծեր: Զարմանալի է:

Զուարթնոց եկեղեցին որ շինուեցաւ 642էն 652ի միջոցին, հայ ճարտարապետութեան հանճարի էն պատուաբեր, էն շքեղ արտադրութիւններէն մէկը եղաւ: Անոր մասին մեր պատմագիրները զարմանալի գովեստներ ունին: «... Բարձր շինուածովք եւ շքեղ զարմանալեօք, արժանի աստուածային պատուոյն» կը գրէ Սեբէոս.— «...Մեծ եւ հրաշալի եւ բազմապայծառ յարկ տան Աստուծոյ», կ'ըսէ Յովհաննէս.— «...Զարմացուցիչ տեսողաց», կը կոչէ Կիրակոս: Թուրքերը աւերեցին այս հրաշալիքը եւ դարերով պարզ հողակոյտ մը մնաց Վաղարշապատի դաշտին մէջ, մինչեւ որ վերջին տարիները Խաչիկ Դադեան վարդապետին աշխատութեամբ պեղումներ կատարուեցան ու երեւան եկան տրուած գովեստներուն ստուգութիւնը հաստատող աւերակներ ու բեկորներ: Ահա թէ ինչ կը գրէ ճարտարապետ Թորոս Թորոմանեան այդ շրջանի եւ մասնաւորապէս Զուարթնոցի հայ ոճին նուիրած իր ուսումնասիրութեան մէջ:

«... Ամփոփելով մեր խօսքը, ըսենք որ զետեղել հասարակ հրաբխային քարէ չորս սիւներու եւ չորս փոքր կամարներու վրայ դրսի պատին դուրս դառնական կորութեամբ ութ աղեղներ, եւ այդ աղեղներու կողերը յեցնելով գագաթին հաւասարեցնել, կազմելու համար հորիզոնական պատուանդան մը, 85 մեթր երկայնութեամբ աղեղներ, որոնք իրենց վրայ կը կրեն առնուազ 6 — 7 մեթր բարձրութեամբ հսկայ պատի մը ծանրութիւնը, հանճարի այնպիսի յանդուգն ու հոյակապ սլացք մըն է որ պատիւ կը բերէ հայ անունին:

«Այստեղ ոչ վայրենի ուժն է մեզ զարմացնողը, ինչպէս Եգիպտոսի պիրամիտներու (բուրգերու) եւայլն շէնքերուն մէջ, ուր կը տեսնենք, 20 խորանարդ ծանրութեամբ միապաղաղ քարը մինչեւ 30 — 40 մեթր բարձրութեամբ հանուած, եւ ոչ ալ ճարտարապետական քանդակներու մէջ, այլ անոնցմէ տարբեր եւ գուցէ անոնցմէ շատ վեր, ճարտարապետական այն խիզախ յղացումը, որով հայ մարդը 81 սանթիմեթր տրամագիծով երկու սիւներ իրար միացնող չորս աղեղներու վրայ կախեր է հազարներով թօն ծանրութիւն, տարողութեանց նրբին հաշիւներու մասին իր ունեցած կատարեալ հմտութեանը վրայ վստահ»:

ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

ԽԻՆԱՂ

— Պարոն նպարավաճառ, մայրս ըսաւ թէ կ'ուզէ իր պարտքը վճարել:
— Շատ լաւ, տղաս, առ քեզի շաքար մը.
— Բայց, ըսաւ որ այժմ չի կրնար վճարել:

×

— Պարոն միջնորդ, սպասուհիի մը պէտք ունիմ, բայց կ'ուզեմ որ վստահելի, քաջ եւ մաքուր ըլլայ:
— Տիկին, այդ երեք յատկութիւնները մէկ անձի վրայ գտնելը դժուար է. ես երեք սպասուհի կը ղրկեմ ձեզի, կարելի է գոհ կը մնաք:

×

Ոստիկանը դատարկապորտին.
— Երէկ ժամը 3ին ո՞ւր էիր եւ ի՞նչ կ'ընէիր:
— Պարոն ոստիկան, ի՞նչպէս կ'ուզէք որ գիտնամ, կը կարծէք թէ վրաս ժամացո՞յց ունիմ:

ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՄՈՒԼԵԱՆ

ԽՄԲ.— Աննա Սթէն, շարժանկարի մեծ արուեստագիտուհին, հետեւեալը կը գրէ «Նիւզ Քրոնիքլ»ի մէջ.—

Ի՞նչ կ'ուզէք որ ըսեմ Ռուբէն Մամուլեանի մասին, այնքան դժուար է նկարագրել զինքը.

Երիտասարդ ու գեղադէմ հայ մըն է ան, բարձրահասակ, լուրջ եւ մտացի աչքերով: Սովորականէն տարբեր տիպար մը:

Բացի Թոլսթոյի «Յարութիւն»ին, որուն մէջ աշխատեցայ իր ղեկավարութեան տակ, Մամուլեան բեմադրած է նաեւ «Քաղաքին ճամբաները», «Սիրէ զիս այս գիշեր», «Ճէքիլ եւ Պ. Հայտ», «Երգ երգոց», եւ «Քրիստինէ թագուհի» ժապաւէնները:

Շարժանկարի յաճախորդները գիտեն թէ այս պատկերները ո՛րչափ կը տարբերին իրարմէ: Անսովոր երեւոյթ է արդարեւ որ բեմադրիչ մը այդքան ճկուն ըլլայ Հոլիվուտի մէջ ուր մարդիկ կը հաւատան միայն մասնագէտներուն: Ան ալ Ռուս մըն է ինծի պէս ու թերեւս այդ պատճառը որ կը հասկնամ զինքը եւ հասկնամ նաեւ թէ ինչպէս կրցաւ ան նպաստել շարժանկարի յառաջդիմութեան.

Կարելի է զինքը նկատել պարզ, իր մեթոտներուն մէջ անկայուն, հնարամիտ ու յամառ: Արդարեւ այդ երեք յատկութիւններն ունի: Եւ սակայն անոնց խառնուրդի շնորհիւ է որ Մամուլեան Ամերիկայի ամէնէն աչքի զարնող բեմադրիչը եղած է այժմ:

Ամէն անգամ երբ նոր ժապաւէն մը պատրաստութեան կը ձեռնարկէ Մամուլեան ամբողջովին կը թօթափէ իր նախընթաց տպաւորութիւնները ու ամէն ինչ ծայրէն կը սկսի: Այդ է հաւանաբար պատճառը որ իրարմէ նոյնքան տարբեր նկարագիր ունեցող պատմութիւններ իրեն վստահուած են: Առաջին գունաւոր ժապաւէնին (Պէքի Շարփ) բեմադրութիւնը իրեն յանձնուեցաւ, որովհետեւ անիկա ընդունակ էր միանգամընդմիշտ մոռցութեան տալու սեւ-ճերմակ շարժանկարներու մասին իր բոլոր գիտցածները:

Կարգ մը բեմադրիչներ այնքան զգայուն են որ գիտեն թէ ինչ կ'ուզեն ուրիշներ՝ այնքան վարպետ որ անոնց քու գիտակցութեանդ շարժանկարի կ'առնեն իրենց ուզածը: Մամուլեան պարզապէս տրամաբանող մըն է ու միաժամանակ հոգեբան մը:

Երբ Ֆրէտրիք Մարչին հետ «Յարութիւն»ը կը խաղայինք իր ղեկավարութեան տակ, հայ արուեստագէտը այնքան ճշգրտօրէն նկարագրեց ու բացատրեց դերերը որ Մարչ գիտել տուաւ — «գիտե՞ս ինչ, ես ալ ճիշդ չափ Ռուս եմ հիմա ...»

Այդ խոստովանութեան մէջ կը գտնեմ Մամուլեանի յաջողութեան գաղտնիքը, յաջողութիւն մը որ անդադար հիացում կը պատճառէ ինծի որովհետեւ ձեռք բերած է զայն օտար երկնքի մը տակ ու օտար շրջապատի մը մէջ:

Երբ Մամուլեան Անգլիա եկաւ 1920ին, մէկ բառ անգլերէն չէր գիտեր: Երկու տարի վերջը կը բեմա-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

Այս տրամութիւնը անոր երեսին գիծերը թանձրացուցած, մշուշի պէս է տեսնուեր մամուտքը վրան: Ու Հաննուկ ախպար թանձր յօնքերն ալ երբ կը պռստէր, ինքնիրմէ ելած կերպարանք մը կ'առնէր:

Բայց մէկ օրը միւսին չէր նմաներ:

Ժամանակ անցնելով, Հաննուկ ախպար կամաց կամաց սիրտ առաւ: Մինակ, շողիի պէս թեթեւ բան մը մնաց իր ներսը:

Բայց իր աղջկան սիրտը միշտ լեցուն, անոր ներսը այս շողիէն աւելի բան մը մնաց տխուր:

×

Քաղաքին մէջ ո՞վ չէր ճանչնար Հաննուկ ախպարը: Գիւղացիներն անգամ անոր ինչ տեսակ մարդ ըլլալը գիտնալով, «ծեր աղուէս» դրած անունը, պարտէզին առջեւէն անցած ատեննին, կ'ըսէին ու կը խնդային:

Հաննուկ ախպար ամէն օր իր պարտէզին մէջ, առտուընէ մինչեւ իրիկուան կ'աշխատէր, կ'աշխատէր, կ'աշխատէր: Գործ չկեցած ատենն ալ, մէջքը կարծես ծուռ մնացած մարդ մը, փտած ճիւղերու կտորուանքներ կը վերցնէր գետնէն, վերջապէս բան կ'ընէր:

Առէկ աւելին կար:

Անցորդները, երբ պարտէզին առջեւ կը կենային, խօսիլ չէր ուզեր անոնց հետ, ու երբեմն ուսերը կը թօթվէր, կամ պռկունքները թմթուկեցուցած, «ինծի բանի չի հասներ», ըսելու կերպարանքը կ'առնէր, ու գետնամած, կռնակը դարձուցած դրան, քիչ մը աւելի ծռած հողին, կ'աշխատէր միմինակ:

Պտուղներ հասունցած օրերուն մանաւանդ, ծառերու բունին կը կենէր, թփիկներու ետեւը կը նստէր, ճաքը հասած ատենն ալ, կը պառկէր կռնակի վրայ, միայն թէ զինքը չտեսնէին:

Ատանկ մարդ մըն էր Հաննուկ ախպարը, կծծի մարդուն մէկը, ինչպէս կ'ըսէին: Ատոր համար ի՞նչ փափուկներ ասոր անոր բերնին մէջ, կ'ըսէին ու կ'օրօրէին իրենց գլուխները: Կիները մանաւանդ, բառնիցքի հարուածներով ակռայ կը կճրտեցնէին, երբ կ'անցնէին պարտէզին քովէն:

Բայց Հաննուկ ախպար իր ըսելիք բաներէն մազ չէր շեղեր: Կեանքին համար իր տեսակէտները ունէր, անոր համար, տունէն դուրս ելլելուն պէս, կեանքը բան մը կը կորսնցնէր, կը քալէր մշուշի մէջ: Իր պարտէզին մէջ այս մշուշը կարմիր, անուշ լոյսի կը փոխուէր, իր ուժերը կը վերստանար: Ու տունէն ներսն էր որ դարձեալ լայն շունչ մը կ'առնէր: Հոն իր մտածումները կայծոռիկներու պէս կը սկսէին փայլիլ: Անոնք խաւարին մէջ պզտիկ փայլակներ՝ լոյս կուտային:

×

Քաղաքացիները չէին սիրեր Հաննուկ ախպարը: Հաննուկ ախպարն ալ, արդէն մարդ սիրել ըսուած բանին ինչ ըլլալը չէր գիտեր:

Իրկունները պարտէզէն վերադարձին, երբ եկեղեցւոյն դիմացի փողոցէն կ'անցնէր, անկիւնը, երկաթագործին գործին առջեւ պահ մը կը կենար, կը խօսէր վարպետին հետ: Մանաւանդ մեծ գործաւորին՝ Արեգենց Սերոբին հետ, խօսակցութիւնը կը տաքնար, շատ կ'անուշնար: Ու պահ մը, ամէն հեղ երբ առիթը կը ներկայանար, խօսակցութիւնը որքան կ'երկարէր, բառերը ինքնին կը բխէին: Մանաւանդ Արեգենց Սերոբը անուշ խօսող, խօսակցութիւնը կը համեմէր այնքան զուարթութիւն կուտար ձայնին որ բառերը իրենց բոլոր գոյներով դուրս կուգային բերնէն: Հաննուկ ախպար մասնաւոր բան մը կը զգար այս գործաւորին համար, որովհետեւ ոչ միայն խօսիլ գիտէր ան նոյն իսկ դիմացինը տեսակ մը կախարդանքով կը լռեցնէր:

Սերգենց Սերոբը, Հաննուկ ախպարի հեռու հեռու ազգականներէն մէկն էր, կարգուած, չորս տղոց տէր, դէմքը կայտառ ու երջանիկ, ապահով բան մը ունէր, հայելացած՝ մաքուր ջուրերու յստակութեամբ: Ան ինչ կենսունակութիւն, երբ կը քալէր, կարծես մարմինը ուժերուն կը հրամայէր, ու իր հանոյքը կ'աւելնար, երբ ընդհանուր շարժումի մէջ կ'աշխատէր անհաւատալի դիմացկունութեամբ: Այս պահուս երեսի կարմիրները աւելի կը կարմրէին, կ'երեւար իր գեղեցկութիւնը, վերջապէս այն մարդոց կերպարանքը կ'առնէր, որոնք իրենց զուարթութիւնով կը դառնան աւելի համակրելի:

Մանաւանդ Արեգենց Սերոբը օր մը օրանց մէկուն ծանրութիւն տուած չունէր: Ու ինչ երջանկութիւն այն օրը, երբ Հաննուկ ախպարի գործիքները արեւ մէկիկ մէկիկ, ու պզտիկ, ուրագի նմանող գործիքներ շինեց, որոնք, մատղաշ տունկերուն ու բարակ սերուն հողը քրքրելու կը ծառայէին: Մանաւանդ, կեռի նմանող հինգ ակռաներով բրիչը, որուն ծայրերը սուր ու երկժանի, առաջուան պէս չէր յոգնեցներ հիմակ, որովհետեւ աշխատութեան փոխարէն բան չպահանջեց Սերոբ, բան մը ըրած ըլլալու համար, Հաննուկ, օր մը, ծառերուն տակ թափած խնձորները ժողվեց, լեցուց թաշկինակին մէջ, «առ, տուն տար թող տղաքը ուտեն», ըսաւ, երբ Սերոբ, չխնդալու համար, ակռաներով պռկունքները սեղմեց:

Այդ օրէն ի վեր, այս ծերուկ աղուէսը, անկեղծօրէն կը խօսէր այս գործաւորին հետ:

Բ.

Յոռորդութեան մը պահուն, ծանրապէս վիրաւորուած, Արեգենց Սերոբին ալ բազուկը կտրեցին.

Իր տունը, Հաննուկ ախպարի տանը ետեւի փողոցին մէջ, պարտէզով մը զատուած, հիմա տեսակ մը լռութեան մէջ կը մնար: Ձայն չկար: Առէնէ մը ի վեր պարպուած տունի մը կը նմանէր:

Բայց այս լռութիւնը, Հաննուկին տունին լռութեան կը տիրէր, կը ...րէր շրջակայ բոլոր տուներու լռութեան:

Այս տունը, հիմակ զինքը շրջապատող տուներու ամէնէն մթինը, որ խուլ մթնոլորտի մը մէջ կեցած չունէր միւս տուներուն հրապոյրը, հոն, կարծես ամէն բան մարած, բոլոր լոյսերը չէին կրնար տալ անոր վայլուղ կենդանութիւնը:

Օրերը փոխուած էին:

Ծերուկ աղուէսն ալ, երբ կ'անցնէր երկաթագործին առջեւէն, խանութին կողմերն անգամ չէր նայեր, կռնակը բռնած ատենն ալ, մէջքը կը ծռէր քիչ մը աւելի, գլուխն ալ կը կախէր:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

...ւ անգլերէն Թատերգութիւն մը։
Մամուլեան հետաքրքրութիւն ունի ... կ'ուզէ ամէն բան գիտնալ։ Ջի կը ... աշխատիլ ապաւինելով միայն իր ... ջիբրուն եւ բնատուր տաղանդին, ... պիտի ընէր արուեստագէտը։ ... սխալէ առաջ անիկա, գիտունի ... պէս պիրծանօթանայ իրականու... թեան եւ պայմաններուն։
...թիւնը ժապաւէնին պատրաստ... ... անի, օր մը ձեռագիրին — ... մէկ մասը ուղարկեց։ Թէեւ ... քուն էր եւ ինչ ծանօթ էր ... գիւտաւոր գիծերուն, ... Մամուլեան մերժեց տեսարան... ... յուսանկարել տալ, փորձերը յե... ... մինչեւ որ ձեռագիրը ամ... ... ցաւ։
Անիկա կը պահանջէ որ ոչ միայն ... այլ բոլոր դերակատարները ի... ... ճանչնան պատմութիւնն ու ... ։
Հարկաւոր է ըսել որ երբեք դերա... ... մը, որքան ալ փոքր ըլլայ իր դե... ... չէր մասնակցեր միայն իր ... չանալու համար։ Անիկա ... կ'ունենար ամբողջ ... ծանօթանալու իր ասպարէզին ... Կը ճանչնար ոչ մի... իր գիրը պատմութեան մէջ, այլ ... կեանքը արտաքին աշ... ... մէջ։
Մամուլեան դերասանին կը բացատ... ... ինչպէս ապրած է, կը նկա... անոր կեանքը, ընտանեկան ... , դաստիարակութիւնը ... կ'ըսէ.—
— Հիմա, մոռցիր ինչ որ ըսի, ... մը կանչ առ... պիտի յու... ... տուր ինչ որ կայ մէջ...
Երբեմն կը պատահի որ դերասանը ... իր գիրը եւ կատարէ զայն ... Մամուլեան չի ... սակայն, ծայրէն կը սկսի ...
Լաւ ըսէ, ռուս գիւղացի մըն ... կայ իշխան մը... չես ... պէս խօսիլ անոր ... միեւնոյն զատակարգին չէք ... գուն եւ ան... չպիտի ... որ աղուականները միշտ կե... ... քեզ... որքան ալ զառնա... անոնց դէմ, խոնարհու... ... պիտի տաս, երբ իրենց հետ ...
Մամուլեան յետոյ դերասանին կը ... թէ ինչ պիտի ընէր այդ պա... ... թէ ինք իսկապէս գիւղացի ... եւ մինչեւ որ համոզուած ... թէ դերասանը յմբռնած է ... իմաստը, Մամուլեան յու... չի սկսիր։ Երեմն ան հաս... ... կուզայ իր արուեստա... ... Ատոր համար է որ Մարչ ... Ռուս կը նկատէ խաղար... ... ընթացքին, Բեմադրութե... Մամուլեան իր շուրջը կը ... իր մասնագէտները, արհես... ... լուսանկարիչները, աշ... ... եւ ճառ մը կը խօսի ա... ... գիտանագիտօրէն դիտել կու... ... թէ որքան կը գնահատէ անոնց ... ցութիւնն ու օժանդակութիւ... ...։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ ... իրենց գրութիւնները ... թուղթին մէկ երեսին վրայ ... եւ մելանով։

ՔԱՂՈՒԹԷ ՔԱՂՈՒԹ

ԿԵԱՆՔԸ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

ՆԻԿՈՍԻԱ, (Յառաջ) — Կեդրոնէն եկած հրամանով պաշտօնէ արձակուեցաւ Պ. Գրիգոր Կիրակոսեան, որ ինը տարիէ ի վեր կը վարէր Մելգոնեան կրթական հաստատութիւնը, իբրեւ ընդհ. տնօրէն։ Կ'իմանամ թէ Պ. Կիրակոսեան դատարան դիմած է, ըստ իր պայմանագրութեան մինչեւ 31 օգոստոս 1937ի թոշակները պահանջելու համար։

** Վարդանանցի հինգշաբթի օրը Պ. Մանուկ Ճէլալեան Նիկոսիոյ մէջ քահանայ ձեռնադրուելով կոչուեցաւ Տէր Վահան։

Նորընծան նախապէս եղած է կամաւոր հայկական լեգէոնին ու Կիլիկիոյ գրաւումէն վերջ զինուորական ծառայութիւններ ունեցած էր նախ Փայասի, Համայի եւ Տէօրթ — Եօլի մէջ, ուր հիմնած է Կ. Թաչը ու յետոյ Ատանա ու Մերսին քաղաքները, բարձրանալով մինչեւ ոստիկանական տեսուչի (քոմիսէր) եւ բանտերու տեսչութեան պաշտօններուն։ Զինուորական շրջանին բարձրացած էր օգնական տպայի աստիճանին, ու Կիպրոսի մէջ պաշտօնավարած էր Մելգոնեան կրթական հաստատութեան ու ազգային Մելիքեան վարժարաններուն մէջ։

** Արարայի հերոսամարտին մասնակցող նախկին լեգէոնականներէն Պ. Յակոբ Փոյաճեանին Կիպրոսի կառավարութեան կողմէ շնորհուած է իր իսկ ջանքերով գտնուած առատ ջուրերու աղբիւր մը չահագործումը, որպէսզի յարատեւէ իր երկրագործական ձեռնարկներուն մէջ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ջրային ձևով

Երիրսաքան Ցովի Կարապետեան կը գրէ «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ.—

Հայաստանի ջրային տնտեսութիւնը ծրագրած է 1936ին 470.000 րուբլի ծախսել արտէզեան ջրհորներ բանալու եւ ջուր հայթայթելու համար Արարատեան դաշտի զանազան գիւղերուն։

Այդ նպատակով Հայաստանի ջրային տնտեսութիւնը դիմեց կառավարութեան, որպէսզի թոյլ տրուի յիշեալ գումարով Հոկտեմբերեանի, Վաղարշապատի, Ղամարլուի 19 գիւղերուն մէջ ջրհորներ փորել գայլիկոն մեքենաներով,— ընդամէնը 1620 մեթր խորութեամբ, միջին հաշւով իւրաքանչիւր գիւղի շրջակայքը մօտ 85 մեթր խորութեամբ։

Սակայն դժբախտաբար Ջրային տնտեսութիւնը ոչ մէկ հիմնաւոր ծրագիր կը ներկայացնէ, ջրա – երկրաբանական ոչ մէկ ուսումնասիրութիւն կատարած է այդ շրջաններուն մէջ։

Եթէ նախորդ տարիներու ընթացքին, Գարասու — Զանգիբասարի շրջանին մէջ, ջրա - երկրաբանական բացառիկ նպաստաւոր պայմաններու շնորհիւ՝ կարելի եղաւ արտէզեան ինքնաբուխ ջրհորներ ունենալ, ասիկա չի նշանակեր թէ Արարատեան դաշտին մէջ ամէնուրեք կարելի է նոյն յաջողութիւնը ունենալ։ Ապացոյց՝ Ղամարլուի շրջանի, Սարդարապատի, Լէնինականի հիւսուսեան — դէնի գործարանին, Արազդայանի եւ այլ վայրերու մէջ գայլիկոն մեքենաներով ջրհոր փորելու անյաջողութիւնը։

Ղամարլուի շրջանին մէջ փորձուեցաւ 10 ջրհորներ բանալ՝ առանց նախապէս երկրաբանական քննութիւններ կատարելու, եւ միայն երկու ջրհոր ինքնաբուխ ջուր տուաւ, ջուր մը որ գործածելի չէր։ Եւ յետոյ այդ ջրհորները կը պահանջեն ջրհաններ։

Նոյն շրջանին մէջ Ունվա գիւղին մօտ, աւելի քան 150 մեթր խոր ջրհոր մը բացուեցաւ, արդիւնքը անյաջող։ Նոյն անյաջողութիւնը Սարդարապատի կայարանին մօտ բացուած 160 մեթր խորութեամբ ջրհորին համար։

Լէնինականի հիւսուսեան-դէնի գործարանին մօտ ջրհոր մը փորուեցաւ, ինքնաբուխ ջուր ստանալու յոյսով, բայց առանց նախապէս երկրաբան. քննութիւն կատարելու։ Նախագծուեցաւ ձեռնարկողները, բայց մըտիկ ընող չեղաւ, եղաւ... ջուր բխեցնել, եւ հրաժարեցան 323 մեթր փորելէ վերջ միայն։

1935ի աշնան կատարուած խորհրդակցութեան ընթացքին, այն եզրակացութեան եկան որ արտէզեան ջրհոր փորելէ առաջ, պէտք է

1. Երկրաբանական խոր քննութիւններ կատարել։

2. Այդ ձեռնարկները պէտք է շաղկապել տեղական ջրա – երկրաբանական յանձնաժողովներուն հետ։

3. Գայլիկոնով ջրհոր փորելու պարագային, մասնաւոր յանձնաժողովի մը կողմէ քննել հարցը։

Նկատելով որ Արարատեան դաշտին մէջ խմելու ջուրի մեծ պահանջ կայ, ջրհոր փորելու աշխատանքները պէտք է կատարուին գիտական հսկողութեան տակ, անյաջողութեան չմատնուելու եւ զուր յոյսերու չկապուելու համար։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՓԵՏՐ. 18»Ը ՏԷՅԻՆԻ ՄԷՋ

— • —

ՏԷՅԻՆ, 3 Մարտ (Յառաջ) — Հ. Ց. Դ. կոմիտէն «Փետր. 18»ի 15րդ տարեդարձի առթիւ սարքած էր ընկերահամակրական խնճոյք մը, որ տեղի ունեցաւ Մարտ 1ին, կիրակի ցերեկ ժամը 3ին մինչեւ գիշերուան ժամը 10, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Տան մէջ։ Կարգադիր յանձնախումբին կողմէ ընկ. Փիլոս բացուած յայտարարելով խնճոյքը, առաջարկեց ներկաներուն ընտրել իրենց սեղանապետ մը եւ ընտրուեցաւ ընկ. Ա. Միքայէլեան, որ քանի մը խօսքով բացատրեց օրուան տօնին իմաստը եւ զայն կոչեց մեր օրերու նոր «Վարդանանց»ը։ Ապա առաջարկեց ներկաներուն մէկ րոպէ յոտնկայս յարգել «Փետր. 18»ի ընդվզումին առթիւ նահատակուած հերոսներու յիշատակը։ Ցետոյ պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով, զոր ներկաները երգեցին միաբերան եւ յոտնկայս։ Իբրեւ ականատես եւ մասնակից փետրուարեան ապստամբութեան, խօսեցան ընկեր Փիլոս եւ տողերս գրողը։ Վերջինը փաստելու համար թէ ըմբոստութիւնը համաժողովրդական էր, յիշեց այդ շարժումին մասնակից եւ աջակից կուսակցութիւններու անունները։ Մանաւորապէս ծանրացաւ ռամկավարներու վրայ, որոնք այսօր «դաշնակցական արկածախնդրութիւն» կը համարին այդ շարժումը, եւ սակայն այդ օրերուն կը մասնակցէին «եզրայրասպան» կոչուած կռիւին, առանձին վաշտով մը, որուն ղեկավար ուսուցիչը Վանեցի Նշան Ցակոբեան իր քանի մը ընկերներուն հետ ազատուեցաւ Շնղաւիթ գիւղին մօտ.

Եղան զանազան խմբերգներ։ Բաժակները կը պարպուէին հայ ժողովուրդի, Դաշնակցութեան, Ջէկիստներու կացիններէն ազատուած եւ վերապրող հայ մարտիկներու եւ գործիչներու կենացը, ինչպէս նաեւ բանտին մէջ կացնահար եղած զոհերու եւ կռիւներու մէջ հերոսական մահով ինկած Հայորդիներու յիշատակին։ Երգեցին ընկերներ Ց. Գեւորգեան, Վ. Քէշիշեան, Համազասպ, Մ. Համբարձումեան, Պ. Տէր Պօղոսեան, Փիլոս, Առաքելեան եւ Տիկ. Ռաշէլ։ Մեր նախկին ընկերներէն Նուպար Գասպարեան իր արտասանութեամբ զուարճացուց ներկաները, ապա իր խօսքը ուղղելով Դաշնակցականներուն ըսաւ.— Մեր նախկին ընկերներ, եղէք միշտ վեհանձն եւ ձեր յաւիտենական արհամարհեցէք ձեր հակառակորդները, մանաւանդ ռամկավարները, որոնք իրենց երկերեսանի ընթացքով չափէն աւելի առին ինծ։ Ընկերներ Փիլոսի եւ Հիւսեանի առաջնորդութեամբ տեղի ունեցաւ հայկական շուրջպարը (գէօվանտ) բոլորի մասնակցութեամբ։ Եւ ահա այսպէս ժամը եղաւ 10, սակայն ներկաները մեծ գոհունակութեամբ բաժնուեցան սրահէն, խանդավառուած հայրենի յուշերով եւ անկախութեան կարօտով։

Վեհունի

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՄԵՐ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

— o —

ՎԱԼԱՆՍ, 3 Մարտ — Զ. Ո. Մ. մարզական 2րդ խումբին առաջին մրցումը տեղի ունեցաւ 2 փետր.ին Փոլիկոնի դաշտին վրայ, տեղւոյս Սէն Ժան խումբին հետ։ Հետաքրքրական խաղարկութենէ մը վերջ մեր տղաքը յաղթեցին 0ի դէմ 2ով։

Խաղէն անմիջապէս վերջ Զ. Ո. Մ.ի մարզականը սարքած էր ընտանեկան խնճոյք մը։ Միութեան քարտուղար ընկ. Վ. Գալիկեան քանի մը խօսքերով բացուած յայտարարեց խնճոյքը եւ ընտրուեցաւ սեղանապետ Պ. Յակոբ Տէր Սարգիսեան։ Երգերէ եւ մեներգներէ վերջ, աճուրդի դրուեցաւ տապկուած հաւ մը։ Կարճ ժամանակուան ընթացքին գոյացաւ կլորիկ գումար մը։ Աճուրդը շահեցաւ Մալաթիայի Կրթ.ի Հայրաղատ մասնաճիւղը։ Այս տաք մթնոլորտէն չէին ուզեր բաժնուիլ մեր սեղանակիցները։ Ժամանակը շատ ուշ ըլլալուն ստիպուած մեկնեցան։

Զոմի մարզականին երկրորդ մրցումը տեղի ունեցաւ 1 մարտ կիրակի կէսօրէն վերջը Փոլիկոնի դաշտին վրայ։ Մրցման հրաւիրած էինք տեղւոյս Փոնտուկայի խումբը ընդդէմ մեր 2րդ խումբին։ Մեր տղաքը յաղթեցին դարձեալ 0ի դէմ 2ով։ Անմիջապէս վերջը խաղցաւ Ա. խումբը Քրոզէի խումբին դէմ, եւ 1ի դէմ 1ով հաւասար մնացին։

Գովելի է Զոմի կատարած աշխատանքը որ ամէն կիրակի կը սարքէ զանազան մրցումներ։

Վուրանդակ

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԸ

— • —

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (25 փետր.).

— «Ռուս Համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթը՝ «Պրաւդա» ալ աւելի անվերապահօրէն կ'արտայայտուէր, գրելով 1933ին. «Կարմիր բանակը կը պատսպարէ երիտասարդ զինուորը, դարձնելով զայն մարտիկ մը, որ անպայման կը ծառայէ համաշխարհային պրոլետարական յեղափոխութեան»։

Այս նոյն ոգիով ներշնչուած է նաեւ կարմիր բանակի կազմութեան վերաբերող օրէնքը, ըստ որուն միայն աշխատաւոր տարրերը պէնք կրելու ընէն է՝ իսկական զինուոր ըլլալու իրաւունքը ունին, իսկ ոչ աշխատաւորները իրենցծառայութիւնը կը կատարեն միայն ռազմաճակատի ետին։ Այդ օրէնքին հետեւանքով կարմիր բանակը ստացաւ տեսակ մը բնորոշ նիբ բնոյթը եւ դարձաւ պետութեան մասնաւոր խնամքի եւ գուրգուրանքի առարկայ։ Այսպէս, անօթութեան տարիներուն, երբ ամբողջ երկիրը կը տուայտէր անլուր տառապանքներու մէջ, կարմիր բանակը ոչ մէկ զրկանք կրեց։ Կառավարութիւնը միշտ հնարաւորութիւն գտած է անսահման վարկեր յատկացնելու անոր պէտքերուն եւ անոր տրամադրութեան տակ դրած է հանգստեան եւ ապաքինման լաւագոյն վայրերն ու հաստատութիւնները։

Վերջին տարիները կարմիր բանակի կազմին մէջ ակնյայտ կերպով նշանակելի փոփոխութիւն մը կը կատարուի։

Բոլշեւիկներու տիրակալութեան առաջին օրէն գիւղացիութիւնը երբեք բացարձակ համակրանք չէ ունեցած անոնց հանդէպ։ Հոս տեղը չէ քննել ատոր պատճառները, ըսենք միայն, որ խորհրդային կառավարութիւնն ալ իր կարգին, երբեք կատարեալ վստահութիւն չէ տածած գիւղացիութեան հանդէպ։ Բայց, իբրեւ ինքզինք աշխատաւորական համարող իշխանութիւն մը, ան չէր կրնար բացայայտ հակառակութիւն ցուցնել այդ հսկայ եւ իրապէս աշխատաւորական դասակարգին։ Եւ, անխնայ ճնշելով գիւղացիական ըմբոստութեան ամէն մէկ արտայայտութիւն, ան միւս կողմէն հարկադրուած էր անոր ալ մաս մը հանելու բանուորութեան շրջապատուած արտօնութիւններէն։ Մասնաւորապէս բանակին համար բոլշեւիկները չէին կրնար սահմանափակուիլ միայն բանուորութեամբ նաեւ այն պատճառով, որ իրենց ընդարձակ վերաշինական ծրագիրներուն իրագործումը պէտք ունէր բազմաթիւ ոբակեալ բանուորական ձեռքերու. ու անոնք ստիպուած էին գիւղացիութենէն առնել կարմիր զինուորներու ճնշող մեծամասնութիւնը։ Հիմա այդ վիճակը հիմնովին փոխուած է։ Այսպէս, 1921ին բանուորները կարմիր բանակին մէջ կը կազմէին զինուորներու ընդհանուր թիւին 19, իսկ գիւղացիները 71 առ հարիւր։ Այդ թուականէն սկսեալ՝ բանուորներու թիւր, տակաւ բարձրանալով, 1933ին հասած էր 43 առ հարիւրի, մինչ գիւղացիներունը իջած է 47ի։ Իսկ 1935ին, պատերազմական փոխ - գործավար ..., բանուորները արդէն աւելի էին գիւղացիներէն։

Նոյն ակնառու չափով աւելցած են բանակին մէջ նաեւ կուսակցականներ. Եթէ 1921ին համայնավարները հազ միայն 7 առ հարիւր կը կազմէին, 1935ին այդ թիւր հասած էր արդէն 35ի. իսկ բանակի ամբողջ կազմին 24 առ հարիւրն ալ կը պատկանէր Համայնավար Երիտ. Միութեան (Կոմսոմոլ)։

Սպաներու մէջ համայնավարները 68.3 առ հարիւր կը կազմեն, եւ բաւ իրենց աստիճաններուն՝ կը բարձրանայ նաեւ իրենց թուական համեմատութիւնը։ Այսպէս, գնդապետի աստիճան ունեցողներէն համայնավար կուսակցութեան կը պատկանի 72 առ հարիւրը, զօրաբաժնի ղեկավարներէն՝ 90ը, իսկ հրամանատար զօրավարներ առանց բացառութեան համայնավարներ են։

Ի՞նչ կ'ըսեն այս թիւերը։ Այն՝ որ հետեւողականօրէն բանակը ամբողջովին կուսակցականացնելու աշխատանք կը կատարուի. եւ որ հիմա իսկ, երբ անոր կէսէն աւելին տակաւին կուսակցական չէ, ոչ բոլշեւիկ մը, որքան ալ բարձր ըլլան իր մասնագիտական կարողութիւնները, չի կրնար ղեկավարող դիրք գրաւել կարմիր բանակին մէջ։

Եւ սակայն այս իրողութիւնը անկարող է ուրիշ կարեւոր ... մը ծածկել. այն տեղը, զոր ունի այսօր Խորհ. Ռուսիոյ միջազգային քաղաքական համադրութեան մէջ, եւ այն կացութիւնը, որուն հանդէպ ան օր մը կրնայ գտնուիլ՝ նոր քաղաքական դասաւորումներու հետեւանքով, պիտի սահմանեն գինքը իր բանակին ազգ... մունակութիւնը աւելի ուրիշ նկատառումէ վեր դնել։ Ցրոյնաարիստի գիծ – տատորութիւն, համաշխարհային յեղափոխութիւն տակաւ կը պարպուին իրենց սկզբնական բովանդակութենէն եւ կը դառնան միայն «ներքին դործածութեան» առարկաներ՝ իբրեւ անհրաժեշտ տուրք սկզբունքին։ Իսկ իրականութեան մէջ խորհրդային աշխարհակալութենէն անխուսափելիօրէն հետեւող ռազմապաշտութիւնն է, որ վճռական կը հանդիսանայ բոլշեւիկներու վերաբերումին համար իրենց բանակին հանդէպ»։

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐ

- o —

Les Nouvelles Littérairesի անցեալ շաբթուան թիւին մէջ, նոր հրատարակութեանց կարգին, կը ներկայացուին նաեւ հետեւեալ գէմքերը.—

Գ. Սայապալեան.— «Մէրեր», վէպ։ 2 4 էջ, 10 Ֆր.։ Կարելի՞ է որ լուրջ կապակցութիւն մը գոյութիւն ունենայ 40 տարեկան կնոջ մը եւ 28 տարեկան երիտասարդի մը միջեւ։ Մտաւորական կատարեալ համաձայնութիւնը, փոխադարձ յարգանքը ու մէկէն ուժեղ զգացը կրնա՞ն փոխարինել այն ֆիզիքական հաղորդակցութիւնը որ գոյութեան միակ իրաւերջանկութիւնը որու ծագման մէջ կը գտնուի զգացումներու այս համաձայնութիւնը, կրնա՞յ հրաժարիլ հաճեկան այն գոհացումներէն, որու պէտքը, մէկ եւ միւս կողմին համար, գերիշխան կը դառնայ, քանի կը տըկարանայ ցանկութիւնը։ Ահա այս հարցն է որ հեղինակը կը ջանայ եթէ ոչ լուծել, գէթ լուսաբանել։ Այս գիրքը բնականաբար ուղղուած է բանիմաց ընթերցողներուն։

Միրուժան Պալասանեան.— «Խոժէր Վան Լօ»։ Հեղինակը, քերթողը եւ նոյնակիպագիրը, 48 էջ։ 5 Ֆր.։ Լայն զանգուածէն քիչ ճանչցուած, այս դրապէտը գեղեցիկ գործունէութիւն մը ունեցած է ըլլալ իր ստեղծագործութիւններով ըլլայ ֆրանսական կարեւոր գործերու տարածումով։ Ծնած է Հայաստանի մէջ եւ ֆրանսական հպատակութիւն ընդունած։ Այժմ կը վարէ «Les Cahiers Drouot»։ Փարիզի Սիթէ Թերթին 1935 յունիս 30ի թիւին մէջ Սիրվէն Գոնմարիօ երկու էջ նուիրած է այս գրագէտին տաղանդին եւ իմացականութեան եւ այն միջավայրին ուր կազմուած է ան»։

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (18)

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ ՄԸ ԱՐԻՒՆԱԹԱԹԱՒ (1913—1923)

Օր մըն ալ Շամ Սթասիոնին վրայ ... ձգեցին անգլիական օդանաւե... ... եւ հարիւրէն աւելի թուրք զին... ... սպաննուեցաւ, նոյնպէս քանի ... հայ որբեր վիրաւորուեցան։

... Հոկտեմբեր 22ին երեքշաբթի ... կիւան, կենդանիները բեռցուած ... կը վերադառնային գիւղէն գէպի ... բլուրներուն ետեւէն կը լսէի ... պարպուելու նման ահեղ ... Դեղին բոցն ու մուխը ... անհուն կապոյտը պատած ... թունդ ելած էին ջիղերս։

... անցնելուս մուխերը աւելի ... կը տեսնէի քաղաքին վը... Վախս կրկնապատկուած էր։ ... ամբողջ քաղա՞քը կը վառէր։ ... հետաքրքրութիւնս աւելցած էր։ Հա... դաշտերը կը հասնէմ այլ եւս, ... կարմիր հորիզոնին կողմէ կը ... զէնքերու անընդհատ չաչիւն ... Աջ կողմէս թուրք զօրամաս մը ... քայլերով կը հեռանար։ Աւելի կը մօտենամ, Արաբներուն կը հարցնեմ պատահածը։ Թուրքերը որպէսզի զէնքով լեցուն զինարանը չյանձնեն Անգլիացիներուն, կրակի տուած էին բոլոր ռազմամթերքները.

Բեռցուած կենդանիները ծառերուն քով ձգելով կը դիտեմ այդ հսկայ հրդեհը։ Ժամանակ առ ժամանակ դժոխային պայթիւն մը կը լսուի։ Կրակը մարելու վրայ է, սակայն, փողոցներէն խուլ աղմուկ մը կը հասնէր։ Շատ չանցած տեղացի Արաբներու տուար բազմութիւն մը կը տեսնեմ, որոնք ոչխարի մորթէ տիկերով ջուր կը նետեն հրացաններուն վրայ ու մէկ կողմէն կը սկսին հաւաքել զէնքերը եւ գնդերով կապար։ Ես ալ հրացան մը քաշելով անասունները առի ու ուղղուեցայ շուկան։ Ամէն կողմէ աղմուկ, զէնքի ձայներ, կատարեալ անիշխանականութիւն։ Հրացանը սակայն ճամբու ընթացքին ձեռքէս առին տեղացիները։ Բանջարեղէնները նպարավաճառին յանձնելէ վերջ, այս անգամ սկսայ Արաբներու նման կապար կրել։

Գիշեր է. տեղացիները շատ ուրախ են Անգլիացիներու մուտքին, որով — հետեւ Շէրիֆն ալ պիտի գար իր զինուորներով.

Դեռ ռազմամթերանոցին մէկ կողմէն բոցը կը ծակէր մութը ու երկինք կը սուրար։

Ամէն կողմէ հրացաններու ձայնի տեղատարափ մը եւ սոսկալի ժխոր։

Անկարելի եղաւ քնանալ նոյն գիշերը։ Կ'ըսուէր թէ Մազարա հասած են անգլիացի զինուորները (Հալէպէն երեք օր)։ Իսկ ուրբաթ առաւօտ դիտակով տեսած էին ու կ'աւելցնէին թէ չորս հինգ ժամ հեռաւորութեամբ գիւղ մըն է։

Այն օրը անդադար անգլիական օդանաւերը կը սաւառնէին ու թնդանօթաձգութիւնն ալ սաստկացած էր։

Դեռ գիւղ կ'երթայի բանջարեղէն բերելու։ Մինչ քաղաքը, խանութներն անգամ գոցուած էին չորս օրէ ի վեր։

Նոյն օրերը դաշտերը պարպուած էին բոլորովին Թուրք զինուորներէն։ Վրաններ մաայ ու քարտէզներ, ծածկոցներ, ասէյ մը ու զանազան իրեղէններ հաւաքելով աղայիս տունը տարի։

Այն գիշեր չկրնալով քնանալ, ալ—քերս կէս գոց, գիշերուան աղմուկին կ'ունկնդրեմ։ Ռմբակոծութենէն տուներն ալ կը շարժէին։

Ժամանած էին Շէրիֆին զինուորները։ Շաբաթ առաւօտ մանաւանդ ձիաւոր արաբ զինուորներ իրենց փայլուն սուրերը ճօճելով կ'ուղղուէին դէպի կառավարական շէնքերը։ Վա՜յ անոր որ թրքական զինուորական համազգեստ կամ ֆէս կը կրէր, անմիջապէս կը գլխատէին։

Այդ ճգնաժամին դուրս կ'ելլեմ ու ամայի շուկաներէն անցնելով կ'ուղղուիմ կառավարատուն։ Ճամբան շուկային աջ կողմը նշմարեցի թուրք զինուորականի մը արիւնաթաթախ դիակը, գլուխը մարմնէն անջատուած։

Վզին կտրուած տեղը, թանձր կարմիր արիւնը կ'հոսէր տակաւին եւ մարգերուն հետ շաղուեր էր։

Կառավարական հրապարակը հասնելուս, տեսայ խումբով բանտարկեալներու արձակուիլը, եւ հոս ու հոն քանիէն աւելի թուրք զինուորներու գլխատուած դիակներ։

Այդ օրը տարօրինակ երեւոյթ մը առած էր քաղաքը։ Գրաւած էին բոլոր պետական շէնքերը,—նամակատուն, հիւանդանոց, ոստիկանատուն եւն.։ Ոչ թուրք ոստիկան կար, ոչ գերման զինուորական եւ ոչ ալ ժանտարմա

Հոկտեմբեր 27ին կիրակի առաւօտ կանուխ հնդիկ ձիաւոր զինուորները ժամանեցին, իսկ ժամը 9ին Անգլիացիները մտան, հրամանատարները՝ ինքնաշարժերով

Միւս կողմէ տեղացիները պատրաստութիւններ կը տեսնէին Շէրիֆը դիմաւորելու։

Սուրհանդակ եկած էր թէ պիտի ժամանէ։

70ի մօտ թմբկահարներ, համազգեստաւոր մոլլաներ, փայլուն սուրերով ու ոսկեզօծ ծածղաններով, իսկ ամէնէն վերջը թաւշապատ ու զարդապատ ուղտեր, անհամար արծաթազօծ երկայն ծոպեր մինչեւ ոտքերը։ Վրաններ զարդարուն խցիկներով, ուր դրուած էին ձեռնածուներ, որոնք զանազան խաղեր կ'ընէին, առանց կը հետեւէր ժողովուրդի լայն ու երկար շիւն մը։

ՀՐԱՆԴ ՍԱՐԵԱՆ

(Շար.)

«Հայ-Բոյժ»
«ՅՈՒՆԻՆ ԲԺԻՇԿԸ»
ooooo
ԽՄԲԱԳԻՐ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ
Ժողովրդական Ամսաթերթ
Բժշկութեան եւ առողջապահութեան
Բաժնեգինը 20 ֆրանք
Արտասահման 25 ֆրանք
Հասցէ՝ Dr. Ch. Aivasian,

մանակաւն զինուորներ տեղաւորուած են Հռենոսի ափերուն վրայ, առ այժմ թոյլ չի տար բանակցութիւն կատարել: Մենք տրամադիր չենք Սթրազպուրկը ձգելու գերմանական թնդանօթներու կրակին տակ: Մեր դատը արդար է եւ զօրաւոր: Պաշտպանելով զայն, մենք պաշտպանած կ'ըլլանք, մեր ճակատագրին հետ, Եւրոպայի խաղաղութեան էական մէկ տարրը: Ֆրանսայի ժողովուրդը կը հասկնայ այդ: Մոռնալով բոլոր սին վէճերը, ան միաձայն պիտի մնայ ուժ տալու համար կառավարութեան աշխատանքին: Ֆրանսայի ժողովուրդը պատրաստ է ամէն պատահականութեան հանդէպ ապացուցանելու թէ կարելի չէ յոյս դնել իր ներքին պառակտումներուն վրայ, զայն իր իրաւունքներէն զրկելու եւ անոր ստրկացումը պատրաստելու համար: Մենք կը գտնուինք կատարուած իրողութեան մը առջեւ, իր ամենակոպիտ ձեւին մէջ: Եւրոպա խաղաղութիւն չպիտի վայելէ, այլեւս միջազգային յարաբերութիւններ գոյութիւն չպիտի ունենան, եթէ ընդհանրանայ այս մեթոտը: Մենք ընդդիմանալով այդ մեթոտին, կը ծառայենք ամբողջ Եւրոպայի շահերուն:

Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ Պելժիոյ ուղղուած յուշագիրը

« ՖՐԱՆՔԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴԱՇԻՆՔԸ ՈՒՂՂՈՒԱԾ Է ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԴԷՄ»

Գերմ. յուշագիրը անմիջապէս հաղորդուեցաւ Պերլինի անգլիական, ֆրանսական, իտալական եւ պելժիական դեսպաններուն, որոնք հեռագրեցին իրենց կառավարութեանց:

Այստեղ կ'ամփոփեմ նաեւ յուշագրին բովանդակութիւնը.—

Յուշագիրը կ'ըսէ թէ ֆրանքեւխորհրդային դաշինքին ստորագրութենէն անմիջապէս վերջը, գերմանական կառավարութիւնը դիտել տուաւ Լոքառնոյի դաշնակից պետութիւններուն թէ Մոսկուայի եւ Փարիզի նոր դաշինքը կը հակասէ Լոքառնոյի: Յետոյ յուշագիրը կը պարզէ վերջին հինը ամիսներու դէպքերը որոնք կը զօրացնեն գերմանական տեսակէտը եւ կը հաստատեն հետեւեալ «անվիճելի» իրողութիւնները.—

1. Ֆրանքեւխորհրդային դաշինքը ուղղուած է միայն ու միայն Գերմանիոյ դէմ:

2. Ենթադրելով որ գերմանեւխորհրդային պատերազմ մը ծագի, Ֆրանսա ըստ դաշնագրի պիտի բախի իր իսկ յանձնառութեանց, համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան կանոնագրին: Այդ պարագային Ֆրանսա պիտի հարկադրուի զինուորական միջոցներ ձեռք առնել Գերմանիոյ դէմ, նոյնիսկ առանց այդ միջոցները հիմնելու Ա. Դ. խորհուրդի յանձնարարութեան կամ որոշման վրայ:

3. Այդ պարագային Ֆրանսա իրեն պիտի վերապահէ վճռել թէ ո՛վ էր նախայարձակ պետութիւնը:

4. Ֆրանսա Խ. Միութեան հանդէպ ստանձնած է պարտաւորութիւններ, որոնք գործնապէս պիտի հարկադրեն շարժիլ իբրեւ թէ ոչ Ազգերու Դաշնակցութեան Ուխտը գոյութիւն ունենար, ոչ ալ Հռենոսեան դաշինքը:

Հիթլէրի նոր պայմանները

Ուրիշ մանրամասնութիւններ ալ հաղորդելէ յետոյ, յուշագիրը կ'եզրակացնէ թէ ֆրանքեւխորհրդային դաշինքը ի զօրու է արդէն, հետեւաբար գերմանական կառավարութիւնը «չի կրնար անգործ մնալ, առանց անտեսելու կամ լքելու գերման ժողովուրդին՝ շահերը»:— Յետոյ կը շարունակէ.— «Քանի որ Լոքառնոյի դաշինքը գործնապէս կորսնցուցած է իր ներքին արժէքը եւ գոյութիւնը, Գերմանիա իր մասին այլ եւս ինքզինքը կապուած չի սեպեր անոր տրամադրութեանց: Գերմանական կառավարութիւնը հարկադրուած է միջոցներ ձեռք առնել այս նոր զինակցութեամբ ստեղծուած կացութեան հանդէպ, կացութիւն մը որ աւելի տագնապալի կը դառնայ, քանի որ ֆրանքեւխորհրդային դաշինքին հետ զուգրնթաց զինակցութիւն մը կնքուած է նաեւ Չեխոսլովաքիոյ եւ Խորհրդային Միութեան միջեւ: Համաձայն ազգին նախնական իրաւունքներուն եւ յանուն անոր բարոյականի ապահովութեան եւ պաշտպանութեան, գերմանական կառավարութիւնը այսօր վերահաստատեց կատարեալ եւ անսահման գերիշխանութիւնը Հռենոսի ապազինեալ շրջանին մէջ, սակայն փարատելու համար որեւէ թիւրիմացութիւն եւ ապացուցանելու համար իր մշտնջենական խաղաղասիրութիւնը, կ'առաջարկէ նոր համաձայնութիւն մը կնքել հետեւեալ կէտերուն վրայ.

1.— Գերմանական կառավարութիւնը պատրաստ է Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ սահմաններուն վրայ հաստատելու ապազինեալ գօտի մը, պայմանով որ նոյն երկու պետութիւններն ալ նմանօրինակ միջոց մը ձեռք առնեն:

2.— Գերմանական կառավարութիւնը պատրաստ է Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ հետ կնքելու ոչ — յարձակման դաշինք մը 25 տարուան համար:

3. Գերմանական կառավարութիւնը պատրաստ է ընդունելու որ Անգլիա եւ Իտալիա միան երաշխաւոր այս պայմանագրութեանց.

4. Գերմանական կառավարութիւնը կը հրաւիրէ Հոլանտան մասնակցիլ այս համաձայնութեանց:

5. Գերմանական կառավարութիւնը պատրաստ է օդանաւային դաշինք մը կնքելու Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ հետ.

6. Գերմանական կառավարութիւնը պատրաստ է ոչ — յարձակման դաշինք մը կնքելու Լիթուանիոյ հետ:

7. Հիմայ որ Գերմանիա վերջնապէս հասած է իր իրաւունքներու հաւասարութեան եւ վերահաստատած իր կատարեալ գերիշխանութիւնը Գերմանիոյ ամբողջ տարածութեան վրայ, գերման կառավարութիւնը կը գտնէ որ Ազգերու Դաշնակցութենէն հեռանալու գլխաւոր պատճառը անհետացած է, հետեւաբար պատրաստ է մտնելու Ազգաժողովին մէջ, պայմանով որ քննութեան ենթարկուի գաղթային խնդիրը եւ Վերսայլի դաշնագիրը անջատուի Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտէն:

«Ի՞նչ է ապազինեալ շրջանը»

Հռենոսի ապազինեալ շրջանի մասին հետեւեալ տրամադրութիւնները կը պարունակէ Վերսայլի դաշնագիրը.—

ՅՕԴ. 42. Գերմանիոյ համար արգիլուած է ամրութիւններ պահել կամ շինել Հռենոսի ձախ ափին վրայ, կամ աջին վրայ՝ մինչեւ 50 քիլոմեթր դէպի արեւմուտք:

ՅՕԴ. 43. Վերոյիշեալ շրջանակին մէջ նոյնպէս արգիլուած է զինեալ ուժեր պահել կամ համախմբել, տեւականօրէն կամ առժամաբար, եւ որ եւ է ռազմափորձ կատարել, ինչպէս եւ տեւական շինութիւններ՝ զօրաշարժի համար:

ՅՕԴ. 44. Եթէ Գերմանիա որ եւ է ձեւով բռնաբարէ 42 եւ 43 յօդուածներուն տրամադրութիւնները, այդ քայլը պիտի համարուի թշնամական արարք մը ներկայ դաշնագիրն ստորագրող պետութեանց դէմ եւ սահմանուած՝ աշխարհի խաղաղութիւնը վրդովելու:

Լոքառնոյի դաշինքը հաստատելով այս յօդուածները, կը տրամադրէ թէ Ֆրանսա, Անգլիա, Պելժիա եւ Իտալիա պէտք է հաւաքաբար եւ անջատաբար երաշխաւորեն անոնցգործադրութիւնը: Յետոյ, դաշնագիրը կը տրամադրէ թէ՝ 42–44 յօդուածներուն ակներեւ բռնաբարման պարագային, Ֆրանսա կրնայ արշաւել Գերմանիոյ վրայ կամ պատերազմի դիմել, եթէ այդ բռնաբարումը կը կազմէ նախայարձակում մը առանց տեղի տրուած ըլլալու եւ եթէ ապազինեալ շրջանին մէջ զինուորական համախմբումի պատճառով անհրաժեշտ է անմիջական գործողութիւն մը կատարել:

60 000 զինուորներ տեղաւորուեցան Ապազինեալ շրջանի զօրանոցներուն մէջ

Հիթլէրի ճառը եւ ապազինեալ շրջանի զինուորական գրաւումը իրարու յաջորդեցին կայծակի արագութեամբ: Շաբաթ առտու ժամը 10.30ին, երբ ճառը կ'արտասանուէր խորհրդարանին մէջ, 9 օդանաւեր կը սաւառնէին Քէօլնի վրայ: Օդանաւերը բոլորակի թռիչք մը կատարելով, վերադարձան դէպի արեւելք: Առաջին ցամաքային զինուորները Քէօլնի մէջ երեւցան կէսօրէն յետոյ: 1500 — 2000 զինուորներ անցան քաղաքին փողոցներէն: Գիշերը պաշտօնապէս ծանուցուեցաւ թէ կիրակի օր հետեւակազօրքի 19 վաշտեր եւ 13 հրետանիներ պիտի երթան գրաւեն իրենց դիրքերը: Այդ օրը արդէն 60,000 կը հաշուէին ամբողջ զօրքը, հրասայլերով եւ օդատորմիղով: Պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէր թէ զօրքին գըլխաւոր մասը պիտի տեղաւորուի Հռենոսի վրայ եւ այն դաշտին մէջ որ կ'երկարի դէպի արեւելք, աջ ափէն մինչեւ Սեւ Անտառ: Սահմանին (գերմանեւպելժ) ամենամօտ կէտն է Աախէն կամ Էքսլա – Շափէլ, երբեմն մայրաքաղաք մեծն Կարոլոսի: Առ այժմ մինչեւ ֆրանքեւգերման սահմանագլուխ վերագրաւելու խնդիր չկայ:

Գերմանական զօրքին երեւումը անսահման խանդավառութիւն պատճառեց բոլոր քաղաքներուն մէջ: Ժողովուրդը փողոց թափած էր, առանց շատ բան գիտնալու: Պատուհանները եւ պատշգամներն ալ խռնուած էին: Ամէն մարդ կ'ուզէր տեսնել պատմական օրը:

*** Պելժիոյ վարչապետը յաջորդաբար տեսակցելով ֆրանսական, անգլիական եւ իտալական դեսպաններուն հետ, յայտնեց թէ կառավարութիւնը հարկադրուած է զգուշականմիջոցներ ձեռք առնելու: Առաջին առթիւ ջնջուեցան արեւելեան շրջանին մէջ հաստատուած զինուորներու արձակուրդը: Ուրիշ միջոցներ ալ ձեռք առնուեցան: Ֆրանսայի համար զրոյց կը շրջէր թէ մասնակի զօրաշարժ կատարուած է, բայց հերքուեցաւ: Ճիշդ է որ արձակուրդները ջնջուած են եւ ուրիշ տնօրինութիւններ եղած, իբրեւ անմիջական զգուշութիւն:

Տպաւորութիւնը Ֆրանսայէն եւ Գերմանիայէն դուրս

Հիթլէրի անակնկալը խոր տպաւորութիւն գործեց բոլոր երկիրներուն մէջ: Պելժիա լրջօրէն մտահոգ է եւ ապաւինած՝ Անգլիոյ աջակցութեան: Լոնտոնի կիրակնօրեայ թերթերը մեծ մասով իրաւունք կուտան Գերմանիոյ: Պ. Իտըն խորհրդարանին մէջ պիտի պարզէ կառավարութեան տեսակէտը: Մոսկուայի թերթերը ուժգնօրէն կը քննադատեն Հիթլէրի բռնած դիրքը: Լուրջ մտահոգութիւն կը տիրէ Փոքր Համաձայնութեան շրջանակներուն մէջ, Լեհաստան վերապահ դիրք մը բռնած է, իսկ Իտալիա ուրախ կ'երեւայ: Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը ըստ իր սովորութեան չուզեր խառնուիլ Եւրոպայի գործերուն: Փարիզի մամուլը խորապէս վրդովուած է, բայց որոշ պաղարիւնութիւն կը պահէ, սպասելով դէպքերու ընթացքին:

25 գերման գրողներ "Հայմաթլոս"

Գերմանական կառավարութիւնը նոր ցանկ մը հրատարակեց, որուն համաձայն հպատակութենէ կը զրկուին 25 գրագէտներ եւ արուեստագէտներ, ինչպէս եղան ժամանակին փրոֆ. Այնշթայն եւ ուրիշներ: Ցանկին գլուխը կը գտնուի Արնօլտ Ցվայկ, որ գրած է կարեւոր վէպ մը՝ «Ցինեապետ Կրիշայի պարագան» եւ Փ. Պէֆքէր, երբեմն վերատեսուչ Վիսպատընի պետական թատրոնին: 25 դատապարտեալներուն դէմ եղած ամբաստանութիւնը այն է թէ շիտակ դիրք բռնած չըլլալով գերման ժողովուրդին եւ պետութեան հանդէպ, վնասած են ազգին: Գրագէտ Արնօլտ Ցվայկի համար կ'ըսեն թէ իր վէպերուն եւ վիպակներուն մէջ աշխատած է «վարկաբեկել գերման ազգին բարոյական եւ բարոյագիտական ուժերը, ի նպաստ օտար, հրէական կենցաղի մը, ներշնչուած՝ դասակարգային ատելութենէ»: Միեւնոյն ատեն կը մեղադրուի թէ ազգային յեղափոխութենէն յետոյ Ցվայկ միացաւ հակագերման գաղթականներու ճակատին: Դատապարտեալներէն 9ը հրեայ կամ հրէածին կը համարուին եւ համայնավարական անցեալ ունեցած են:

ԳՈՒՐԳԷՆ ԹԱՀՄԱԶԵԱՆ, նախկին ձեռնարկեաց եւ կամաւոր, որ յետոյ դարձաւ թթու համայնավար, մեռաւ կիրակի օր, երկար հիւանդութենէ մը վերջ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՅ ՍԱՓՈՐԻՉՆԵՐՈՒ Միութեան ընդհ. ժողովը՝ Մարտ 13ին, Ուրբաթ օր երեկոյեան ժամը 9ին, Միութեան սրահին մէջ, 7 rue des Bernardins. Paris (5e). Métro Maubert: Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն, վարչութեան նիւթական եւ բարոյական գործունէութեան: Կը հրաւիրուին անդամները եւ անդամագրուիլ փափաքողները

Խնդակցութիւն

Սէն-Լուիի «Ակնունի» ենթակոմիտէն իր խնդակցութիւնները կը յայտնէ ընկեր Խաչիկ Գուլիթեանի (Թեոլի) իր անդրանիկ զաւակին՝ Քրիստ ծնունդեան առթիւ.

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ընկեր Գ. Թալայեան տեղափոխուելով իր բնակարանէն, իր նոր հասցէն է «Յառաջ»ի խմբագրատունը:

×

Ընկեր Թորգոմ Նալպանտեանին նոր հասցէն է՝ 141 Bld. de Magenta. Paris (10e):

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԽՐԹԽԻԽԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 11 ՄԱՐՏ
MERCREDI 11 MARS 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3060

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԱՆԳԼԻԱ ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԼՈՎ ՀԱՆԴԵՐՁ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՐԱՐՔԸ "ԹՇՆԱՄՈՒԹԵԱՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ" ՉԻ ՏԵՍՆԵՐ

ՊԻՏԻ ՕԳՆԷ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ՊԵԼՃԻՈՅ, ԵԹԷ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ԳՈՐԾՈՒԻ

ՈՒՇԱԴԻՐ ՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԱՐԺԱՆԻ ԿԸ ԳՏՆԷ ՀԻԹԼԵՐԻ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐԸ

ԼՈՔԱՐՆՈՅԻ ԴԱՇՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ ԵՐԷԿՈՒԱՆ ԺՈՂՈՎԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

կացութիւնը անորոշ է տակաւին: Շատ բան կախում ունի Լոքառնոյի դաշնագիրն ստորագրող պետութեանց խորհրդակցական ժողովէն, որ գումարուեցաւ երէկ, Փարիզի մէջ: Անգլիոյ կողմէ ժողովին կը մասնակցին արտաքին նախարար Պ. Իտըն եւ լորտ Հէլիֆաքս, Ֆրանսայի կողմէ՝ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը, Պելժիոյ կողմէ՝ նոյնպէս, Իտալիոյ կողմէ՝ Փարիզի դեսպանը: Կ'ըսուի թէ Պ. Ֆլանտէն պիտի պնդէ որ գերմանական զօրքը քաշուի ապազինեալ շրջանէն. բայց Անգլիոյ բռնած դիրքը յոյս չի ներշնչեր այսքան յառաջ երթալու: Միւս կողմէ, Մեծն Բրիտանիա աւելի շատ կարեւորութիւն կուտայ Ազգերու Դաշնակցութեան, քան թէ Փարիզի ժողովին: Ֆրանսայի տեսակէտով Գերմանիոյ առած քայլը նախայարձակ արարք է. բայց Անգլիոյ մէջ այդպէս չեն դատեր: Փարիզի ժողովին գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ հաւաքական ուղեգիծ մը գտնել, որպէսզի Լոքառնոյի դաշնագիրն ստորագրող պետութիւնները կարենան միացեալ ճակատով ներկայանալ Ազգաժողովին առջեւ:

Ի՛նչ խօսք որ, օրուան տագնապին լուծման մէջ վճռական դեր պիտի կատարէ Անգլիոյ բռնելիք դիրքը: Այդ պատճառով ալ, Փարիզի մէջ անհամբերութեամբ կը սպասէին Պ. Իտընի յայտարարութեանց: Անգլիոյ երեսփ. ժողովը երկուշաբթի օր լսեց արտաքին նախարարին ճառը, որ թէեւ բարոյապէս կը դատապարտէ Գերմանիոյ կատարած արարքը, բայց որոշ յանձնառութիւններ չստանձներ: Կարճ խօսքով, այդ ճառը տեսակ մը յուսախաբութիւն պատճառեց Ֆրանսայի մէջ, իսկ սփոփանք մը եղաւ Գերմանիոյ համար, որ նոյնքան անհամբերութեամբ կ'ուզէր իմանալ Անգլիոյ տեսակէտը:

Ահա Պ. Իտընի ճառին հիմնական մասերը.

— « Մարտ 6ին խնդրեցի գերմանական դեսպանէն գալ զիս տեսնել արտաքին նախարարութեան մէջ եւ անոր յայտնեցի մեր կառավարութեան դեկտեմբեր 13ի առաջարկը, օդանաւային դաշինքի մը մասին: Այս առթիւ յիշեցուցի թէ ժամանակը եկած է գործնական ճիգ մը փորձելու եւ միջազգային յարաբերութիւնները բարելաւելու համար: Շեշտեցի թէ օդանաւային դաշինքին կնքումը ամրապնդիչ տարր մը պիտի ըլլայ մեր յարաբերութեանց համար: Գերմանական դեսպանը զիս տեսնելու եկաւ մարտ 7ին եւ յայտնեց թէ շատ կարեւոր զեկոյց մը պիտի հաղորդէ: Ցետոյ ինծի յանձնեց յուշագիր մը, կարդալով անոր թարգմանութիւնը: Այստեղ մանրամասնութիւններ հաղորդելով յուշագրին բովանդակութեան մասին, որ ծանօթ է մեր ընթերցողներուն, նախարարը շարունակեց.

— «Ստանալով գերմանական դեսպանին զեկոյցը, յայտարարեցի թէ չեմ կրնար անմիջապէս պատասխանել այսքան կարեւոր պաշտօնագրի մը եւ ժամանակ խնդրեցի պաշտօնակիցներուս հետ խորհրդակցելու համար: Միեւնոյն ատեն, ըսի թէ կրնամ անմիջապէս յայտնել մէկ դիտողութիւն,— խորապէս կը ցաւիմ գերմանական կառավարութեան կատարած արարքին համար՝ ապազինեալ շրջանին մէջ. արարք մը որ կը նշանակէ միակողմանի դրժում ազատօրէն բանակցուած և ազատօրէն ստորագրուած դաշնագրի մը: Տեղեակ եմ, ըսի, գերմանական տեսակէտին՝ ֆրանքօ-սովետ[illegible] դաշինքի մասին, բայց միւս ստորագրողները համամիտ չեն այդ տեսակէտին, եւ եթէ գերմանական կառավարութիւնը, հակառակ միւսներու կարծիքին, տակաւին կը պնդէ իր տեսակէտին վրայ, այն ատեն կարելի է իրաւարարութեան դիմել. Ես կը վախնայի թէ այս դաշնագրին միակողմանի դրժումը աղբալի ազդեցութիւն պիտի գործէ բրիտանական կառավարութեան եւ հանրային կարծիքին վրայ: Ինչ կը վերաբերի դեսպանին յանձնած յուշագրին միւս մասերուն, ըսի թէ Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը ուշադրութեամբ պիտի քննէ եղած առաջարկները, բայց թէ շատ կարեւոր է որ գերմանական կառավարութիւնը յստակ յայտարարութիւն մը ընէ Ազգերու Դաշնակցութեան մասին: Անոր վրայ դեսպանը յայտնեց թէ Ազգերու Դաշնակցութեան հանդէպ Գերմանիոյ դիրքը մեծ մասով կը համապատասխանէ վարչապետին եւ իմ յայտնած տեսակէտներուն: Գերմանիա, ըսաւ, տրամադիր է մասնակցելու հաւաքական ապահովութեան քաղաքականութեան մը եւ վերադառնալու Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Թէեւ գերմանական կառավարութիւնը կը յուսայ թէ պատեհ ժամուն Ազգաժողովին ուխտը պիտի անջատուի Վերսայլի դաշնագրէն եւ գաղթային իրաւունքներու հաւասարութեան խնդիրը պիտի կարգադրուի, բայց ասոնք պայմաններ չեն, այլ բանակցութեան նիւթեր, որ պիտի դրուին երբ Գերմանիա վերադառնայ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Աւելորդ է շեշտել գերմանական զեկոյցին կարեւորութիւնը: Նմանօրինակ զեկոյցներ հաղորդուած են Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ Պելժիոյ:

Բայց աւելի ընդհանուր դիտողութեանց անցնելէ առաջ, լաւ է ժողովին տեղեկացնել այն քայլերը որ պէտք է առնուին անմիջապէս:

Ֆրանսական եւ պելժիական կառավարութիւնները Ն. Վեհափառութեան կառավարութեան կատարեալ գիտութեամբ եւ հաւանութեամբ խնդրած են որ Ա. Դ. Խորհուրդը նիստ երաւիրուի կարելի եղածին չափ շուտ, քննելու համար կացութիւնը: Ժողովը պիտի գումարուի ուրբաթ օր, իսկ Փարիզի մէջ ալ կարծիքի փոխանակութիւններ պիտի կատարուին երեքշաբթի օր, Լոքառնոյի դաշնագիրն ստորագրող պետութեանց ներկայացուցիչներուն միջեւ: Այս տեղեկութիւնները հաղորդելէ յետոյ, պարտականութիւն կը սեպեմ կարգ մը տեսակէտներ յայտնել:

«ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՐԱՐՔԸ ԿԸ ԾԱՆՐԱՑՆԷ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ»

«Մենք մեզ չխաբենք: Գերմանական կառավարութեան կատարած արարքը թէ կը բարդացնէ եւ թէ կը ծանրացնէ միջազգային կացութիւնը: Լոքառնոյի դաշինքին դրժումը եւ Հռենոսի ապազինեալ շրջանին գրաւումը իրապէս կը խախտեն վստահութիւնը՝ որ եւ ապագայ յանձնառութեան հանդէպ զոր կրնայ ստանձնել Գերմանիա: Այս ժողովին եւ այս երկրին մէջ չկայ մէկը որ թոյլատրէ կամ չքմեղացնէ այդպիսի քայլ մը: Այդ ձեռնարկը ծանր հարուած մը կ'իջեցնէ դաշնագիրներու նուիրականութեան սկզբունքին, որ հիմն է ամբողջ միջազգային յարաբերութեանց: Փաստ Աստուծոյ, պատճառ չկայ ենթադրելու թէ Գերմանիոյ ներկայ ընթացքը թշնամութեան սպառնալիք մը կը նշանակէ: Գերմանական կառավարութիւնը իր յուշագրին մէջ կը յայտնէ իր անկեղծ բաղձանքը Եւրոպայի իրական խաղաղեցման համար եւ յօժարութիւն կը յայտնէ ոչ-յարձակման դաշինք մը կնքելու Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ հետ: Բայց որ եւ է թիւրիմացութիւն փարատելու համար, Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը անհրաժեշտ կը համարի յայտարարել որ՝ եթէ որ եւ է իրական յարձակում կատարուի Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ դէմ, նոր կացութեան քննութեան ընթացքին — ինչ որ պիտի նշանակէ խախտում Լոքառնոյի դաշինքի Բ. յօդուածին — Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը, հակառակ Գերմանիոյ դրժումին, ինքզինքը պատուով յանձնառու կը նկատէ օգնութեան հասնելու յարձակման ենթակայ պետութեան, դաշնագրին մէջ նախատեսուած եղանակով. Բոլորին պէտք է յայտնի ըլլայ թէ ներկայ պարագաներուն մէջ գէշ անցեալէ մը դէպի լաւագոյն ապագայ մը փոփոխութիւնը տաժանելի եւ արկածալի ձեռնարկ մը պիտի ըլլայ: Միեւնոյն ատեն, մենք միայն անցեալով կամ ներկայով չենք զբաղիր: Փլած է Եւրոպայի խաղաղութեան գլխաւոր հիմերէն մէկը եւ եթէ խաղաղութիւնը պիտի ապահովուի, բացորոշ պարտականութիւն մը ունինք վերաշինելու զայն: Պէտք է այդ ոգիով մօտենանք Գերմանիոյ վարչապետին առաջարկներուն: Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը զանոնք պիտի քննէ յստակատեսութեամբ եւ առարկայօրէն, ստուգելու համար թէ որքան կրնան ծառայել վերստին զօրացնելու խաղաղութեան խարխլած շէնքը: Միջազգային գործերու ներկայ ծանր վիճակին մէջ, պէտք չէ փախցնել որ եւ է պատեհութիւն որ բարւոքման որ եւ է յոյս կը ներշնչէ »:

ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ Պ. ԹԱՌՏԻԷՕ հրաժարեցաւ երեսփոխանութենէ, բայց նամակով մը որուն մէջ կ'ըսէ թէ «մեր երկրին քաղաքական դրութիւնը ոչ տանելի է ազգին համար, ոչ ալ կատարելագործելի՝ խորհրդարանական միջոցներով: Չորս տարի փորձեցի շտկել այս կարգուսարքը, բայց համոզուեցայ թէ անկարելի է: Որպէսզի ձայնդ լսեն այս երկրին մէջ, առաջին պայման է որ անդամ չըլլաս խորհրդարանին: Երեսփոխանի պաշտօնը դադրած է ուժ մը ըլլալէ եւ դարձած է տկարութիւն մը»:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԶՕՐՔԵՐԸ մը համաձայն, Նէկիւսը մեկնած է դէպի հիւսիսային ռազմաճակատի յառաջացեալ գիծերը, անձամբ տէր ըլլալու համար իտալական հրամանատարին, եթէ Եթովպիոյ ներքին կացութիւնը ծանրանայ եւ իր գերդաստանը վտանգուի:— Հռոմէն կը հերքեն այն լուրերը թէ իտալական բանակին յառաջխաղացութիւնը ընդհատուած է:

«Խաղաղութիւնը անկարելի է առանց Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ մերձեցման»

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ Պ. Իտընէ վերջ խօսք առաւ նախ. վարչապետը, Պ. Պոլտուին եւ շեշտեց թէ «կարելի չէ տեւական խաղաղութիւն յուսալ Եւրոպայի մէջ, ցորչափ դարաւոր կասկածը կը տիրէ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ: Խաղաղութեան միակ յոյսը Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ բարեկամութիւնն է:

Երբեմն Ֆրանսայի նեղմտութիւնը թոյլ չի տար օգտուիլ Գերմանիոյ մօտենալու պատեհութենէն,— միւս կողմէ, երբեմն Գերմանիա բաներ կ'ընէ դաշնագրի մը կապանքները խզելու համար,— եւ կացութիւնը միշտ կը պղտորի: Ես համոզուած եմ թէ կարելի չէ խափանել պատերազմը, եթէ նախայարձակ պետութիւնը չգիտնայ թէ իր դիմացը պիտի գտնէ զինեալ դիմադրութիւն: Եւրոպա դեռ ի վիճակի չէ այդ բանը հարկադրելու եւ երբ այս տագնապները անցնին, պարտաւոր է քննել թէ ինչ հաւաքական ապահովութիւն կարելի է գտնել: Ես վստահ եմ թէ պիտի յաջողի: Արդի պատերազմին ամբողջ էութիւնը անակնկալն է եւ ինչ որ մեծ առաւելութիւն կ'ընծայէ մէկ պետութեան՝ ուրիշ պետութեան մը վրայ, ոչ միայն պատերազմի պատրաստ վիճակն է, այլ զայն շարունակելու կարողութիւնը, առանց պաշարի եւ ռազմամթերքի նուազման: Հետեւաբար, այն սարսափելի եզրակացութեան պիտի հասնինք որ, եթէ Եւրոպայի պետութիւնները կ'ուզեն կեցնել նախայարձակ երկիրը, պարտաւոր են շատ աւելի պատրաստ ըլլալ պատերազմի համար, այլապէս նախայարձակ պետութիւնը իր գիտցածին պէս պիտի շարժի: Մեծն Բրիտանիա Եւրոպայի նաւային ամենամեծ պետութիւնն է տակաւին, ինչ որ կը նշանակէ իր ծանր պատասխանատուութիւնը հաւաքական ապահովութեան մէջ: Մեծն Բրիտանիա խաղաղութիւն կ'ուզէ, բայց չի վախնար սպառնալիքներէ, ո՛ր կողմէն ալ գան: Մեր երկրին մէջ ոչ խուճապի վախեր պիտի ըլլան, ոչ վախեր, եւ ոչ ալ յարձակման որ եւ է միտք »:

*** Վիճաբանութեանց ընթացքին, աշխատաւորական երեսփոխանները քննադատեցին կառավարութեան սպառազինութեանց քաղաքականութիւնը:

Մեծակոյտը պիտի փութացնէ Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքին վաւերացումը

Մինչ ամէն կողմ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին օրուան տագնապին առթիւ, Ֆրանսայի ծերակոյտը որոշեց փութացնել ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքին վաւերացումը, որ անշուշտ աւելի պիտի զայրացնէ Գերմանիան: Իբրեւ ապացոյց ազգային միութեան զօրացման, այն ծերակուտականները որոնք նախապէս կ'ընդդիմանային դաշնագրին վաւերացման, յայտնեցին կառավարութեան թէ հակառակ չպիտի քուէարկեն: Կը կարծուի թէ դաշնագիրը պիտի վաւերացուի հինգշաբթի օր, գրեթէ միաձայնութեամբ:

Դաշինքին յաջողութիւնը խորհրդարանին մէջ

Երէկ բացառիկ նիստ գումարեցին երեսփ. ժողովն ու ծերակոյտը: Երկու ժողովներն ալ յանձն առած էին մէկդի դնել հարցապնդումները, չխանգարելու համար կառավարութեան աշխատանքները, ճիշդ այն պահուն երբ Փարիզի մէջ ժողով կը գումարեն Լոքառնոյի դաշնակից պետութիւնները: Կառավարութիւնը որոշած էր ի հարկին վստահութեան խնդիր յարուցանել:

Տենդագին գործունէութիւն Առեւելեան սահմանին վրայ

Տենդագին գործունէութիւն կը տիրէ Հռենոսի երկու ափերուն վրայ: Կը հաւաստեն թէ գերմանական սպայակոյտը արդէն իսկ միջոցներ ձեռք առած է, վերաշինելու համար ապազինեալ շրջանի քանդուած բերդերն ու ամրութիւնները: Նոր շինութիւններ որոշ հեռաւորութիւն պիտի ունենան բուն սահմանագլուխէն, համաձայն ռազմագիտական պահանջներու: Այս ծրագիրները շատոնց մշակուած են: Կը հաստատուի թէ արդէն տեղաւորուած են 40000 զինուորներ, իրենց բոլոր կազմածներով, եւ փոխադրուած զօրքին թիւը 60.000էն պակաս չէ: Օդանաւային ուժը կը հաշուեն 70 – 80 օդանաւ: Նոր տեղեկութեանց համաձայն, գերմանական զօրքը ապազինեալ շրջանը մտաւ ճիշդ այնպէս ինչպէս եթէ թշնամի մը գտնուած ըլլար իր դիմացը: Գերմանական զօրքին գլխաւոր ուշադրութիւնը կեդրոնացած էր Հռենոսի կամուրջներուն վրայ, իբրեւ կայան հաւանական դիմադրութեան: Համաձայն կազմուած յատակագծին, գերմանական երեք զօրագունդեր քալեցին երեք ուղղութեամբ,— Քէօլն, Կոպլէնց եւ Մայնց, բոլորն ալ Հռենոսի վրայ տիրապետող կամրջագլուխներ: Նախ հակօդային հրետանին մտաւ, ետեւէն՝ հետեւակազօրքը, ծանր եւ թեթեւ հրետանին, եւ շարք մը հրասայլ: Ուրիշ զօրամասեր ալ մտան միւս քաղաքները: Օդանաւեր կ'օգնէին այս գործողութեանց:

*** Արեւելեան սահմանագլուխէն կը գրեն մեզի, մարտ 9 Թուականով.—

Երբ Գերմանիա չեղեալ հռչակեց Լոքառնոյի դաշինքը, գիշերանց մեր զօրանոցը պատրաստութիւն տեսաւ եւ կիրակի առտու ժամը 9ին դէպի սահմանագլուխ ճամբայ ելաւ մեր հեծելագունդը, գնդացիրներով: Կիրակի առտու ժամը 4էն մինչեւ 1 գանազան զօրագունդեր հրասայլերով, թնդանօթներով եւ ինքնաշարժներով եւ բեռնակառքերով կ'անցնէին զօրանոցին առջեւէն դէպի գերմանական ճակատ: Արդէն մեր զօրանոցը գերմանական ճակատէն 40 քիլոմեթր ասդին է: Եւ յիշեցի մեր հայրենիքին վիճակը ...

(Շար-ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Ֆրանսայի բնակչութեան նուազման հետեւանքով բազմածին ժողովուրդներ՝ աշխատաւորներ խաղաղօրէն արշաւած են հոս, երկրագործութիւն, ճարտարարուեստ եւ առեւտուր կենսունակ պահելու համար:

Հինէն ի վեր դէպի Ֆրանսա գաղթը սովորական էր, թէեւ հին թուականներուն ծնունդներու նուազումը մեծ համեմատութիւն մը չունէր: Պարբերական սովերը, 1348, 1580, 1639, 1720 թուականներու համաճարակները, սաստիկ ձմեռներուն երախաներու մահերը, պատերազմները կ'արգիլէին բնակչութեան յաւելումը՝ թէեւ ժողովուրդը բազմածին էր:

Ֆրանսացիները համակիր էին օտարներու, որոնց առջեւ միշտ բաց էին Ֆրանսայի դուռները: 1614ին «Մէրքիւր» կ'ըսէր թէ «մեր Ֆրանսան ամէն մարդու հասարակաց մայրն է»:

1697 — 98ին օտարներու թիւը հազիւ կը հասնի 36000ի, բայց այդ իսկ բնակարաններու տագնապ յառաջ կը բերէ եւ պետութիւնը կը ջանայ իւրացնել օտարները: Շատեր արդէն կ'ամուսնանան Ֆրանսուհիներու հետ եւ կը Ֆրանսացնեն իրենց մականունները:

Օտար աշխատաւորներու պէտքը հետզհետէ զգալի կ'ըլլայ, երբ Ֆրանսացին կը լքէ հողն ու գիւղը եւ կը խուժէ գործարան ու քաղաք: Տիմոն «ընկերային մազականութիւն» կը կոչէր հետզհետէ վեր ելլելու ձգտումը, արուեստ ու արհեստ փոխելով՝ դասակարգէ դասակարգ անցնելու մարմաջը:

Ընկերային այս ձգտումին կ'օժանդակէր տնտեսագիտական ոչ համեմատական արդիւնքի օրէնքը որ անողոք է մանաւանդ երկրագործութեան մէջ: «Եթէ 60 հեքթոլիդր արտադրող դաշտէ մը վեց անձ կ'ապրի — 1 անձ 10 հեքթոլիդր — աւելի անձեր չեն կրնար նոյնպէս ապրիլ, որովհետեւ թէեւ աշխատողը կ'աւելնայ՝ բայց հողին արդիւնքը չաւելնար»:

Բազմածին գիւղացին կը սահմանափակէր ծնունդներու թիւը, աւելին քաղաք կը վազէր աւելի նպաստաւոր թոշակներով աշխատելու համար: Հարստացած գիւղացին իր զաւկին բարձրագոյն ուսում կուտար եւ կը փափաքէր որ պաշտօնական ասպարէզներու մէջ դիրք մը ապահովէ: Այնուհետեւ կը լքէր հողը եւ քաղաք կը դիմէր 1872ին քաղաքաբնակներու թիւն է 11,230,000, գիւղաբնակներունը՝ 24,860,000: 1911ին առաջիններու թիւն է 17,500,000, վերջիններունը 22,600,000: 1921ին քաղաքացիներու թիւն է 18,200,000, իսկ գիւղացիներունը 21,600,000 Լիւսէներու աշակերտներու թիւն էր 1890ին 90000, 1913ին 133.000ի կը հասնի արդէն: Երիտասարդութիւնը կը դիմէ պաշտօնէութեան՝ լքելով արտադրող ասպարէզները 1851ին պաշտօնեաներու թիւն է 250.000, իսկ 1911ին՝ 675.000:

Օտար երկրագործն ու արհեստաւորը կը խուժեն դէպի Ֆրանսա՝ բաց թողուած տեղը ժամանակաւոր կամ տեւականօրէն գրաւելու համար: 1851ին անոնց թիւն էր 379.289 եւ 30 տարիներ յետոյ 1,001,090 օտարներ կան, իսկ 1911ին 1,159,835 էր, որոնց 8132ը թրքահպատակներ են: Այս օտարականները երիտասարդներ են 20էն 50 տարեկան, իրենց հետ կը բերեն մարդկային դրամագլուխ, եւ յաճախ հնչուն դրամագլուխ: Ընդունելով յայտնի տնտեսագէտ Շառլ Ժիտի հաշիւը, որուն համեմատ սովորական միջավայրի մէջ մեծցող անհատի մը համար մինչեւ 20 տարեկան ծախքը է 6000 Ֆր. Ֆրանսա ընդունած կ'ըլլայ եւ հետեւաբար խնայած 6,959,010,000 Ֆր. գումար մը, զոր ծախսած են օտարներու ընտանիքները:

Այսօրուան խնդիրները օտարներու հանդէպ տնտեսական են առաւելապէս, բայց նորութիւն մը չեն: 1883էն 1914, երբ տնտեսական տագնապ գոյութիւն չունէր, Ֆրանսայի Երեսփ. Ժողովը զբաղած է 50ի մօտ առաջարկներով, օտարներու մուտքը սահմանափակելու, բնակութիւնը տեղեկացնելու համար: Հանրային խնամատարութեան տնօրէնը 1883 մայիս 8ին կը տեղեկագրէր թէ օտարներու 90 առ 100ը աղքատ է: Փարիզի բարեսիրական հաստատութիւնները նոյն թիւին նպաստած են 3167 ընտանիքներու, իսկ 1888ին գիշերային ապաստարաններ տրուած են 9994 օտարներու:

Գանգատները կը բարձրանան մասնաւորաբար Ֆրանսայի աշխատողներու կողմէ: Օտարը պարտաւոր էր բնակութիւնն ու զբաղումը յայտարարելու պաշտօնական թաղապետութեան Ֆրանսա մտնելէն մինչեւ 15 օր ետք (օրէնք 1888 հոկտ. 2ի): Պարտաւոր էր իմաց տալ հասցէին փոփոխութիւնը (1893 օգոստ. 3ի օրէնք: Պետական գործերու մէջ օտար աշխատաւորներու թիւը պիտի ըլլար 5էն 30 առ հարիւր (հրամանագիր Միլրանի, 1899 օգոստ. 10):

Տք. Լանեօ 1884ին, քսան տարիներ յետոյ Մաս՝ նոյնը կը կրկնեն — Օտարը աժան օրավարձքով կ'աշխատի եւ կը մրցի Ֆրանս. աշխատաւորին հետ: Օտարները հսկայ գումարներ կը ղրկեն իրենց ընտանիքներուն: Խաղաղութեան առեն մեր դրամը, պատերազմի առեն իրենց զաւակները պիտի ղրկեն մեր դէմ կռուելու: 1900ին ընկերվարականներու պնդումով կը քուէարկուէր օրէնք մը [illegible] աշխատաւորներու թիւը սահմանափակելու համար:

Օտարներէն շատեր սակայն կը նախընտրեն Ֆրանսահպատակ դառնալ քան հայրենիք վերադառնալ: 1927ին վիճակագրական ընկերութեան հրատարակած տեղեկատուութեան մը համաձայն, 1872էն 1911 Ֆրանսական հպատակութիւնը ընդունած են 992,000 օտարներ, բնականաբար վճարելով նաեւ կարեւոր գումար մը:

Վիճաբանութիւն եւ խստութիւն կը շարունակուէին՝ երբ համեւրոպեան պատերազմը կը ծագի եւ շուրջ մէկ միլիոն աշխատաւորներ զէնքի տակ կը կանչուին: Անոնց տեղ բռնող աշխատաւորներու պէտքը այնքան զգալի կ'ըլլայ որ մինչեւ Արաբիոյ խորերէն եւ Չինաստանէն գործաւորներ կուգան եւ կ'աշխատին բարձր օրավարձքերով, մանաւանդ ռազմանիւթ հայթայթող գործարաններու մէջ:

Պատերազմը աւելի կը շեշտէ օտարականներու պէտքը: Զինադադարի յաջորդող շրջանը անհրաժեշտ կը դարձնէ օտար բազուկը արտադրութեան ամէն ասպարէզի մէջ: Երկրագործներէն պատերազմի զոհ գացած են 673,700 հոգի, ճարտարարուեստի աշխատողներէն 267,400 հոգի, առեւտուրի մէջ աշխատողներէն 196,720 հոգի, փոխադրութիւններու մէջ աշխատաւորներէն մեռած են 99.240 անձեր, ազատական արուեստի ծառայողներէն 71,070 անձեր զոհուած են, իսկ հանրային պաշտօնեաներէն միայն 55.240 հոգի: Ֆրանսա որպէս զի գտնէ նախապատերազմեան արտադրութիւնը, պէտք պիտի ունենայ ուրեմն 1,308,130 աշխատաւորներու երկրագործութեան, ճարտարարուեստի, առեւտուրի եւ ազատ ասպարէզներու համար:

Նոյն պահուն Ամերիկա կը սահմանափակէ օտարներու մուտքի թիւը, Աւստրալիա կը փակէ, Հարաւ. Ամերիկաները շատ հեռու են: Ֆրանսա Եւրոպայի յարմարագոյն երկիրն է աշխատանքի ուր օրավարձքերը բարձր են: Աշխատաւոր Իտալացին, Լեհը, Սպանիացին, Պելժը եւ այլ տարագրուած բազմութիւն մը կը խուժեն դէպի հոն օրապահիկ մը ճարելու համար:

Այս աշխատաւոր զանգուածը կը կազմէ արդէն շուրջ երեք միլիոն անձերէ բաղկացած բնակչութիւն մը: Աշխատաւորներէն շատերը գրաւած են գիւղեր, փոխած են նոյն իսկ իրենց արհեստը: Իւրաքանչիւր օտար իր ընկերային պատրաստութեան համեմատ գրաւած է դիրք մը Ֆրանսայի տնտեսութեան մէջ եւ իր տեղը որոշուած է, իր դիրքը ճշդուած է, իր ներկայութիւնը անհրաժեշտ է, մասնագէտներու խոստովանութեամբ:

Տնտեսական տագնապը ժամանակաւոր է, ծնունդներու նուազումը տեւական: Ուստի ուշ — կանուխ դարձեալ պէտք պիտի ըլլայ օտար աշխատաւորը, որուն տեղ բռնող Ֆրանսացի մը պիտի չգտնուի:

Օտարը կը դիմէ հոն ուր գործ կայ, մինչդեռ տեղացին կը սպասէ որ գործը իր ոտքը գայ:

Տեղացին կը լքէ հողն ու արօրը, օտարը կուգայ զանոնք գործածելու: Հակառակ պարագային հողն ամայի, արօր ժանգոտած պիտի մնան. Օտարներէն 33,285 անձեր հողատէր եղած են, 54,419 անձեր կէս վարձակալներ են: Իրենց տեղ բռնող տեղացիներ չկան: Այսօր իսկ, հակառակ տնտեսական տագնապին, [illegible] երկրագործ աշխատաւորներ կը մտնեն Ֆրանսա, կառավարական արտօնութեամբ:

Պաշտօնական վիճակագրութիւններու համաձայն, անգործ տեղացիներու թիւն է 400,000, իսկ օտար գործաւորներու թիւը՝ 800,000: Կը նշանակէ որ եթէ օտարները իրենց տեղերը ձգեն տեղացիներուն, դեռ 400,000 օտարներու անպայման գործ կայ: Թուաբանական հաշիւը ճիշդ չէ սակայն: Կայ նաեւ բանուորին պատրաստութիւնը: Ո եւ է բանուոր չի կրնար ուրիշ բանուորի մը գործը կատարել: Մասնագէտ գործաւորի մը կորուստը տասնեակ գործաւորներու անգործութեան պատճառ կ'ըլլայ.

Գիտութեան յառաջդիմութեան պատճառով՝ գործաւորներու գիտական պատրաստութիւնը անհրաժեշտութիւն մը կը դառնայ: Մեքենաները կը փոխուին հետզհետէ եւ զանոնք գործածելու կարող բանուորներ, վարպետներ պէտք են, օժտուած ճկուն մտքով եւ ճարպիկ ձեռքերով: Փարիզեան շրջանի բազմաթիւ գործարանատէրեր կը գանգատին թէ վարպետ բանուորներու պէտք ունին, մինչ անդին դանդուածներ կան անգործ: Մետաղագործութեան համար հորթիչներ եւ ճախարակիչներ կը փնտռուին, թէեւ 30,000 գործաւորներ դասաւորուած են այդ ճարտարարուեստին համար, բայց պատրաստութիւն չունին: Հանրապետութեան մեծագոյն օրաթերթը կը գրէր թէ կէս միլիոն օտար բանուորներու հեռացումը դարման չըերաւ գործազրկութեան, ընդհակառակն ծանրացուց զայն:

Օտարին հեռացումով ծանրացաւ նաեւ սպառման վիճակը: Հացն անգամ նուազ սպառում ունի, մինչդեռ 1925ին Ֆրանսա ներածած էր 20,000 կենգինար

Աւելցնենք նաեւ պզտիկ հաշիւ մը, ինքնութեան թուղթերու համար 800-000 բանուորներ կը վճարեն երկու տարուան համար 16 միլիոն Ֆրանք, իսկ շուրջ երկու միլիոն ոչ-գործաւորներ նոյն տեւողութեան համար 200 միլիոն Ֆր. գումար մը, որ ապահովաբար արհամարհելի չէ:

ՀԵԹՈՒՄ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱԶԳԱՊԱՀՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

— o —

Կեանքի մէջ չկան աւելի մեծ գործեր քան ազատագրութեան եւ դաստիարակութեան համար թափուած աշխատանքներն ու քրտինքները:

Եւ ազգերը ազգեր կը մնան միմիայն շնորհիւ իրենց առողջ դաստիարակութեան.

Մեր ներկայ բազմարժատ ողբերգութեան մէջ, մեր բոլոր ուժերուն միակ սրբազան ճակատամարտը — հերոսամարտը — պիտի ըլլայ պայքարիլ այլասերման դէմ: Պահել Հայը Հայ, մնալ արմէն: Եւ ատիկա կարելի է միայն կրթական գործով, նոր սերունդին «Ջամբելով» ազգային դաստիարակութիւն: Ու ատիկա ալ նախապայմանն է յաջողած ազատագրութեան մղուած պայքարներուն:

Եւրոպան գերեզմանատունն է հայութեան համար: Մեր ներկայ վիճակը շատ կը նմանի բանակի մը որ գերեզմանատուներու դամբանաքարերուն ետեւ դիրք բռնած կը կռուի ահաւոր ուժերու դէմ: Փոքրիկ թուլացում մը եւ արդէն պարտուած ենք եւ ինկած պատրաստ փոսերուն մէջ:

Այս ազգը, այս արմենական ցեղը, հակառակ իր ոխերիներուն ու թերութիւններուն, ապրեր է մինչեւ քսաներորդ դար: Մեր պապերը, իրենց արիւնն ու կրթութիւնը, պարպեր են սերունդէ սերունդ եւ ցեղը, այս տոկուն ու հրաշագործ ցեղը հասցուցեր մինչեւ այս օրերուն:

Մեր ուխտը պիտի ըլլայ շարունակել գոյութիւնը ցեղին, զրահուած հաւատքի, յոյսի եւ սիրոյ անփշրելի զրահներով: Զրահուած արժենական ոգիով, որ կրնայ զարնուիլ ամէն կողմ չի մեռնիր, չի մեռնիր: Կը կարծուի մեռնիլ եւ անհա յարութիւն կ'առնէ ու կը հարուածէ դիւցազնօրէն:

Անիմանալի է մեր ցեղին ոգին:

Վատութիւններուն ամէնէն սոսկալին պիտի ըլլար չպայքարիլ այլասերման դէմ:

Ազգապահպանման եւ դաստիարակութեան գետնին վրայ ոսկի շքանշանի մը արժանի է Փարիզի հարաւային շրջանի «Ցառաջդիմասիրաց» միութիւնը: Անիկա վեց տարիէ ի վեր կը պահէ վարժարան մը իր ծոցին մէջ, ուր վեցէն մինչեւ տասնըչորս տարեկան արմէններ ու արմէնուհիներ կ'ուսանին հայերէն, Հայոց պատմութիւն եւ Հայաստանի աշխարհագրութիւն:

Այս տարի 76 է աշակերտութեան թիւը: Ան ունեցած է մինչեւ հարիւր աշակերտ:

Ու կը պահպանուի այս դպրոցը, ինչպէս գրած ենք ուրիշ անգամ, ժողովուրդին լումաներով, անդամավճար եւ հասոյթ հանդէսներու:

Ու այս կիրակի, ի նպաստ վարժարանին, աշակերտութեան կողմէ կը ներկայացուի երեք արարուած ծանօթ կատակերգութիւն մը. Ե. Օտեանի եւ Մ. Կիւրճեանի «Զարշըլը Արթին աղան»: Աշակերտութիւնը, վերջին երեք տարուան ընթացքին ներկայացուցած է հետեւեալ թատերախաղերը — «Երեք քաջեր», «Վիրավ ճաշարանին սպասաւորը», «Դղումի վաճառականը» եւ «Բարեկենդանի անկուտիները», որոնք արժանացած են խանդավառ ընդունելութեան եւ յաճախ կրկնուած են: Սակայն այս առաջին անգամն է որ աշակերտութիւնը պիտի երեւի երեք արարուած կատակերգութեան մը մէջ:

Թատերախաղերը իրապէս հրաշալի դեր մը կատարած են տղոց ու աղջիկներուն սերտելով մեր մայրենի բարբառը: Աշակերտութեան ականջները լեցուած են հայերէնով եւ անոնց լեզուները վարժուած «մեծաքանչ»ին, զայն արագ եւ ուղիղ արտասանելով:

Իւրաքանչիւր դերակատար ոչ միայն կը սորվի իր մասը այլ, կամայ ակամայ, գոց կ'ընէ բոլոր դերերը: Շատ անգամ, դեր չունեցողներն իսկ, ներկայ ըլլալով փորձերուն, ամբողջ տեսարաններ անգիր կը սորվին ու առանձին կը խաղան, անդադար կրկնելով:

Անկասկած ծանր աշխատանքներու արդիւնք են այս թատերախաղերուն բեմադրութիւնները: Ծանր աշխատանք թէ ուսուցանողին եւ թէ դերակատար աշակերտներուն համար: Առաջինին համար յոգնեցուցիչ է իւրաքանչիւր աշակերտ դնել իր սահմանած տիպարին մէջ, աշխատելով ամէն մէկուն վրայ առանձին, որպէսզի ճիշդ կատարուի շարժուձեւը, դիրքը, դիմախաղը, քալուածքը, առոգանութիւնը.

Աշակերտներն ալ իրենց տքնութեան բաժինը կը բերեն: Անոնք շաբաթ վեց օր կը յաճախեն Ֆրանսական վարժարան եւ ծանրաբեռնուած են բազմաթիւ դասերով: Ասկից դատ, շատեր կը հետեւին երաժշտութեան կամ մարզանքի: Եւ սակայն կը գտնեն ժամանակ զբաղելու հայերէնի դասերով, հայ երգով, հայ պարով ու հայ թատրոնով:

Այս աշխատանքները կը կատարուին զուարթ ու կենսուրախ մթնոլորտի մը մէջ: Փորձերու ժամանակ, կը պայթին արծաթէ ծիծաղներ, ու փորձերէն վերջ, թատերախաղին դերերու բառերը կ'ըլլան այլ եւ հասկնալի եւ գործածական, աշակերտութեան մէջ:

Տարին մէկ երկու անգամ բեմադրուող այս թատերախաղերը ի յայտ բերին տղոց մէջ բեմական ձիրքեր առաւել կամ նուազ չափով:

Մեր ամբողջ շրջանին մէջ քաջածանօթ է «համբաւը» աշակերտ Փիլիպոս Փիլիպոսեանին, որ ունի կատակերգակի անուրանալի խմոր:

Անիկա զարմանալի բնականութեամբ, հարազատ ու մանաւանդ անճիգ խաղարկութիւնով կը կատարէ դերերը, հանդիսատեսը պահելով ծիծաղներու մէջ:

Կան ուրիշներ ալ որոնք ի յայտ բերին որոշ յատկութիւններ, ինչպէս Կարօ, Էմիլ Աւլանեան, Գասպարեան, Կայծիկ, Գավէզեան ու Մանճեան:

Միւսները կը պահպանեն ընդհանուր ներդաշնակութիւնը:

Աղջիկները առաւելապէս աչքի կը զարնեն իրենց զգայուն եւ մաքուր առոգանութեամբ, ինչպէս Շաքէ Թ. մինեան, Ալիսէն Զրուանդեան, Լուիզ Գեւոնեան եւ Մատլէն Աճէմեան

×

Այս կիրակի ուրեմն կը բեմադրուի «Զարշըլը Արթին աղան», տասնեակ աշակերտներու կողմէ:

Կ'արժէ մասնաւորապէս տեսնել Փիլիպոսեանը իր «Արթին աղայի» պատասխանատու դերին մէջ:

Ներկայացումէն շատ առաջ պիտի ունենանք գեղջկական երգեր, ինչպէս նաեւ ջութակահարութեան, միջնաշակերտներու կողմէ:

Ճշմարիտ Հայու մը համար ինչ աւելի մեծ հաճոյք քան ներկայ ըլլալ այս աշակերտական հանդէսին

Կոչ կ'ընենք ու կը հրաւիրենք մտաւորականները, որոնք դժբախտաբար շողշողուն առիթներ կը փնտռեն երեւալու համար:

Կոչ կ'ընենք ու կը հրաւիրենք մանաւանդ հայ ժողովուրդը որ գայ տեսնել իր նոր սերունդը ու վայելել խանդավառ թատերահանդէս մը:

Մեր երեկոյթները եւ ցերեկոյթները կ'ըլլան միշտ տաք, եւ մտերմական: Մէկ բառով՝ չեն: Ո՛չ շողշողուն են մերինները, ո՛չ ալ աննախընթաց: Մանաւանդ որ մտերմ չափ համեստ սրահի մը մէջ է որ տեղի կ'ունենան անոնք:

Մեր գաղութին ցաւն է բեմական յարմարութեամբ սրահի մը չգոյութիւնը

Ուրեմն կիրակի, կէսօրէ վերջ, գիւղի Գանէօ — Քաշան:

Փորթ տ'Օրլէանէն թիւ 88 հանրակառքը ձեզ 60 սանթիմով պիտի բերէ Գանէօ եւ դուք երեք ֆրանք մուտքի պիտի չխնայէք ու չխնայէք մեզ:

Այդ օրը իմ աչքերս պիտի լեցուին սրահին մէջ, ողջունելու համար, տարին, իմ հեռուէն եկող հայրենակիցներս: Եւ հոգիիս խորունկէն անոնց պիտի տամ լաւագոյնը ողջոյններուն.

— Ցառաջդիմասէր:

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

Կանուխէն, ամէն իրիկուն պզտիկ, անուշ լոյս մը կ'երեւէր Արեգնոց Սերոբին տան պատուհաններուն վրայ: Կամաց կամաց քանի մութը կը շատնար, աւելի կը բացուէր լոյսը, թափանցիկ դեղնութիւն մը կ'առնէին պատուհանները:

Իրիկունները շատ հեղ, ետեւի պատուհանէն Հաննէլ ախպարի աղջիկը Սաթենիկ, դուրս կը նայէր, ու առեն մը չէր կրնար բաժնուիլ դիմացի տեսարաններէն, կը մնար մտածումի մէջ: Այս մտածումը կը դողացնէր զինք, ու երբ ձայները խորունկէն կը հասնէին ականջին, այս գործածուին առնը, խորհրդաւոր, երգով լեցուն պալատի մը պէս կ'երեւար իրեն, դող մը կ'անցնէր վրայէն, կը կոթնէր պատուհանին: Այս պահուն, սրտին ձայնը պատուհանին մէջ կ'արձագանգէր:

Օր մը օրանց Սաթենիկ առանկ ձայն լսած չունէր իրենց տունին մէջ:

Շատ անգամ, այսպէս կեցած պատուհանին առջեւ, մանաւանդ վերջալոյսէն ետք, երբ Արեգնոց տղաքը կ'երգէին ու կը խնդային, անտառի մը խորերէն հասնող ձայներուն տպաւորութիւնը կ'ունենար, ու սիրտը լեցուն, երկինքին նայած առեն, աչքերն ալ կը լեցուէին, կը լուսաւորուէին դիմացի խորութեան պէս: Իր դիմացը, պարզ ու խաղաղ երդիքին տակ, կեանքը իրեն երազի մը պէս կ'երեւար, ու երբեմն երկինքին լոյսերուն հետ կը շփոթէր պատուհաններուն վրայ խաղացող լոյսերը: Այս պահուն կը հասկնար թէ ինչ էր սա խրճիթի նմանող տան լոյսերուն մէջ խաղաղութիւնը: Իրեն համար, այս խաղաղութիւնը ամէնէն գեղեցիկն էր, սա երկինքին պէս մաքուր, ու քաղցր՝ սրտերուն մէջ իրենց երկինքը գտած սէրերուն նման: Ալ անկարելի էր իրեն կեանքին գեղեցկութեան չհաւատալ, ու անձկագին կը նայէր իրենց դրացիին տան, ուր բոլոր ձայները, կեանքի երգերուն անուշութիւնն ունէին:

Բայց առենէ մը ի վեր, դիմացի տունին լոյսերը տժգունած, գրեթէ մարած էին:

Գերեզմանի փոխուած էր հոն ամէն բան:

Սաթենիկ, հիմա պատուհանին կոթնած, դիմացի լռութիւնը կը նայէր [illegible]

Ամէն իրիկուն, այսպէս տխուր էր այս լռութիւնը: Երբեք առանկ տխրութիւն տեսած չունէր աչքերով: Իր շուրջ ամէն բան մարած, դիմացի տխրութեան կը հետեւէին կարծես: Մանաւանդ, լամբարին հատած լոյսով դողդողուն սենեակը, ուրիշ, մարդոցմէ մոռցուած աշխարհի մը տպաւորութիւնը կ'ընէր: Սաթենիկ, շատ պատմութիւններ գիտէր այդ աշխարհին վրայ, մէկը միւսէն տխուր: Տղաքներն ու երիտասարդները, զարմանքով կը պատմէին այդ աշխարհէն պատմութիւններ: Հոգիները մելամաղձոտ, նուաղկոտած մ'ունէին հոն: Մարդու պէս կը տառապէին անոնք, կը մեռնէին կեանքին հետ տարագրուած:

Կեանքը այդ պատմութիւններուն շարունակութիւնը, հիմա ալ, մարդիկ սովաման կը մեռնէին: Ու մայրերու ծիծերէն կաթի տեղ արիւն կը վազէր

Որո՞ւ հոգ:

Միեւնոյն օրերն էին:

Հին պատմութիւն:

Օր մըն ալ, կրկին, Սաթենիկ երբ պատուհան ելաւ, թռչուններու երգէն զատ, ուրիշ ձայն մնացած չէր: Բայց օրեր առաջ շատ անուշ կ'երգէին անոնք. Բոլոր թռչունները իրենց երգերով ծառերուն մէջ կը գինովնային: Բայց հիմա, ո՜վ իմ Աստուածս, տխուր էր անոնց երգը:

Բայց կ'երգէին:

Կարծես Արեգնոց համար կ'երգէին:

Ցեռոյ լռութիւն:

Առաջուընէ աւելի ծանր այս լռութիւնը, մութին մէջ ամէն բան կը խորունկնար: Քաղաքը կը դառնար գերեզմանի պէս սեւ:

×

Արեգնոց Սերոբը չէր կրնար աշխատիլ, բայց իր դժբախտութեան մէջ սրտէն բան չկորսնցուց, մնաց իր տղոց անուշիկ հայրիկը ու իր կնոջ ամուսինն էր սիրտաց: Որովհետեւ, սառնկները այն հոգիներուն կը նմանէին, որոնք որքան իրենց կեանքին հետ կը կռուին, նոյնքան կը բացուի իրենց սիրտը:

Կամքը գեղեցկութիւն մըն է իրենց մէջ:

Ու իրենց զուրգուրանքը հիմա աւելի կը վայլէր տունին, այնպէս որ տունորդուոյք, իրենց սրտին խնուլը կը զգային:

Հայկուհին, չորս տղոցմէն ամէնէն մեծը, ինքնաբերաբար զարդանկարներ կը գծէր. Մինչդեռ մայրը ջնջին օրականով մը աշխատելու կ'երթար, իր պզտիկ քոյրը ու երկու եղբայրները շուրջը բոլորած, թերթ մը թուղթի վրայ զարդանկարներ կը գծէր, ու ժպիտ մը երեսին վրայ, առեն առեն կը նայէր անոնց: Ցեռոյ յանկարծ, լռութիւնը պզտիկ ծիծաղով մը կը թրթռար, ու ամէնը մէկանց կը սկսէին խնդալ, այնպէս, անոնց լեզուն իրենց սրտին ձայնով կը բացուէր:

Բայց աշխատութեան պահուն, այս պզտիկ աղջկան շարժումները տեսնելու բան էր: Հանդարտութիւնը ձեռքերու ճկունութեան վրայ բան մը կ'աւելցնէր ու գիծերը նախ աղու մը զբօսանքին պէս կ'երեւային, բայց որքան կը շատնային ու իրարու միանալով շուքի մը մէջէն կ'երեւար զարդանկարը, խորունկ բայց յստակ հոգիի մը մտածումին կը հանդիպէր աչքերը:

Այս տեսարանին գեղեցկութիւնը պարզ էր այն պատկերներուն պէս որոնք միայն իրականութիւնը կ'արտայայտեն:

Բայց Հայկուհիի բոլոր ծանօթ աղջիկները իր գծած զարդանկարները կը շահագործէին: Մէկը ժպիտի խառնուած երկու բառով, ուրիշ մը գլուխը ծռած, ոմանք ալ երկու խօսք չմոռնալիք բան մը, երկար պատմութիւն մը չինելով, զարդանկարի նախշեր կը սռանային: Ասանկներու խօսակցութիւնը, ամէն անգամ բանքի մը յառաջաբանը, բոլոր իրենց շարժումները վերջի ընկերը կը պատրաստէին: Անոնց վրայ սանկ վայրկեաններու, իրենց դիմացինը հրապուրելու ամէն ճիգ կը տեսնուէր. Նոյն իսկ, երբեմն այնքան կը բանդակուէին իրենք իրենցմով որ իրենք իրենց վրայ խնդացածի տպաւորութիւն կը թողուն:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(3)

ՕՐՈՒԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱԽ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՀԱՄԱՐ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

Հիթլէրի անակնկալին առթիւ, Ֆրանսական մամուլը ամէն բանէ առաջ համերաշխութիւն եւ ազգային միութիւն կը քարոզէ։ Ձախակողմեան թերթերը Ազգերու Դաշնակցութենէն կը սպասեն ելքը, իսկ աջակողմեան մամուլը աչքերն ուղղած է Լոնտոնի։ Անշուշտ բոլորն ալ զայրոյթ կը յայտնեն, Հիթլէրի ձեռնարկը կոչելով «անարգ» արարք։ «Թան» դիտել կուտայ թէ հանդարտութիւնը էական պայման է, խաղաղութիւնը ապահովելու համար։ «Գերմանիոյ տեսակէտը անընդունելի է եւ ամենապարզ վճռականութիւն կը պահանջէ միւս պետութիւններէն։ Գերմանիա նետեց իր դիմակը։ Իր վերջին ձեռնարկով Դաշնակցութիւնը փարիզեան Թերթի ըստ պարզապէս ռազմախաղ մըն է։ Գլուխ չէ խաբուիր։ Եթէ Ֆրանսա եւ միւս պետութիւնները որ կապուած են Վերսայլի դաշնագրով, Լոքառնոյի դաշինքով եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտով, աւելի ուժգնօրէն չպատասխանեն Գերմանիոյ այս գերագոյն արհամարհանքին, այն ատեն խաղաղութիւնը խորապէս վտանգուած է, որովհետեւ Գերմանիա պիտի համոզուի թէ կրնայ ամէն բան ընել, անպատիժ»։

«Փուանալ տը Տէպա» կ'ըսէ թէ Գերմանիա զբաղեցնելով ապազինեալ շրջանը, կը գտնուի իր տենչերը իրագործելու։ Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Պելճիոյ Ծերակոյտ կը յիշէ նախագահ Թիւլիբնի բանաձեւը, որ կը տրամադրէր թէ ապազինեալ շրջանին բռնաբարումը պիտի համարուի թշնամական արարք մը։ «Միայն մէկ ելք ունինք խաղաղութեան համար, — ազգային կառավարութիւն մը եւ բարոյական ու նիւթական հաշտութիւն։ Միացեալ եւ զինեալ, Անգլիա, Պելճիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա Կեդր. Եւրոպայի իրենց բարեկամներուն հետ պիտի կրնան իր տեղը կեցնել Գերմանիան։

Հիթլէրի պատասխանը պէտք է տալ Ժընեւի մէջ, կը գրէ «Փոփիւլէր», ընկերվարական պաշտօնաթերթը։ «Այնտեղ երեք մեծ պետութիւններ, Ֆրանսա, Անգլիա եւ Ռուսաստան կրնան փրկել աշխարհի խաղաղութիւնը»։

Ծանօթ «մասնագէտ» մը, Սէնթ-Պրիս, «Ժուռնալ»ի մէջ գրած քրոնիկով Գերմանիոյ արարքը «ուղղակի սպառնալիք մը կը նկատէ Ֆրանսայի եւ Պելճիոյ դէմ, որոնք իրաւունք ունին զայն համարելու յարձակում եւ իրենց աչքերն ուղղելու՝ Լոքառնոյի դաշինքին երաշխաւորներուն։ Բայց մենք պիտի համարձակի պատիժներ տնօրինել Գերմանիոյ դէմ ․․»

«Էր Ժուռ» գիտել կուտայ թէ Ֆրանսայի ներկայ կառավարութիւնը իր գոյութիւնը կը պահպանէ «ռուս յեղափոխականներուն պաշտպանութեան տակ։ Անոնք կ'երազեն պատերազմիլ Գերմանիոյ դէմ, բայց թերեւս Ֆրանսացիներս պիտի կրենք։ Միայն ազգային կառավարութիւն մը կրնայ բաւարար հեղինակութիւն ունենալ խոհեմութեամբ առաջնորդելու մեզ վտանգին մէջէն։ Այն Ֆրանսացիները որ չեն հասկնար այս բանը, խուլ եւ համր են»։

«Էօվր», արմատական, կը խոստովանի որ եթէ ազգերը պիտի ապրին, անհրաժեշտ է վերաքաշխման ենթարկել գաղթային հողատարութիւնները, որոշել սահմանները եւ վերաքաշխել հում նիւթերը։ Բայց դիտել կուտայ թէ Հիթլէր չի կրնար դատ շահիլ իր փորձած մեթոտներով։ «Ազգերու Դաշնակցութիւնը ճիշդ այս բաներուն համար հիմնուած է։ Գերմանիա իր տեղը պիտի գրաւէ՞ այդ հաստատութեան մէջ, եւ ի՞նչ ոգիով։ Այս է ամբողջ հարցը»։

Փէրթինաքս, «Էքօ տը Փարի»ի քաղաքական խմբագիրը, կը յայտարարէ — «Կը յուսանք թէ Պօլտուին եւ իր պաշտօնակիցները պիտի հասկնան թէ անհրաժեշտ է գործել, ի շահ Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Եւրոպայի։ Առկէ զատ, բրիտանական կառավարութիւնը բարոյապէս պատասխանատու է Լոքառնոյի դաշինքին, զոր կրոնի մը վերածեց»։

«Ֆիկարօ» կը յանձնարարէ չհաւատալ այն բանին թէ Հիթլէր Լոքառնոյի դաշինքը չեղեալ հռչակեց Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքին պատճառով։ «Առաջնորդը պատրուակ բռնեց այդ դաշնագիրը, եւ ուրիշ պատճառ մը պիտի գտնէր, եթէ Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը գոյութիւն չունենար։ Գերմանիա շատոնց պատրաստած էր իր ձեռնարկը»։

«Իւմանիթէ», համայնավար, կը յայտարարէ թէ Հիթլէր կ'ուզէ մեկուսացնել Ֆրանսան, պատեհ ժամուն յարձակելու համար։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼ

Մոսկուայի մամուլը խստիւ կը դատապարտէ Հիթլէրի վերջին ընթացքը Լոքարնոյի դաշնագրին դէմ։

— Ուրիշ բան չէր սպասուեր այդ կ'ըսեն քաղաքական շրջանակները։

Ռատէք կը գրէ Իզվեստիայի մէջ․ — «Թուղթէ քուրջ մը եւս պատռուած»։ Սակայն եթէ Հիթլէր համարձակեցաւ պատռել այդ «քուրջը», կը շարունակէ Ռատէք, մեղաւորը նախ Ֆրանսայի աջերն են, որ ռուսեւֆրանսական նոր դաշնագրին վաւերացման ժամանակ՝ իրենց վախկոտ ընթացքով քաջութիւն ներշնչեցին Հիթլէրի։ Ինչպէս միշտ, երբ Հիթլէր իր արեւմտեան դրացիներուն ոտքի մատներուն կը կոխէ կամ երբ կը բռնաբարէ կնքուած դաշնագիրները, շարունակ նոյն պատրուակն է որ յառաջ կը քշէ,— թէ համայնավարութիւնն է որ զինք կը մղէ շարժելու այդ ձեւով։ Իրականին մէջ, Հիթլէր շատ լաւ գիտէ թէ Խորհ. Միութիւնը խաղաղութեան պէտք ունի, միայն ապուշները կրնան հաւատալ ռուսական կարծեցեալ յարձակման մը վտանգին, Չեխոսլովաքիոյ վրայէն։ Արդէն իր նպատակը ինքնին կը յայտնուի՝ երբ գերման քաղաքացիին կացութիւնը կը բաղդատէ Խորհ. Միութեան քաղաքացիին կացութեան հետ, մինչ վերջին երկիրը 18 անգամ աւելի մեծ է քան Գերմանիան։ Հիթլէր կ'ուզէ որ ձեռքերը ազատ ըլլան արեւելքի կողմէն։ Այդ արդիւնքին հասնելու համար է որ Ֆրանսայի կ'առաջարկէ համաձայնիլ իրեն հետ՝ կնքելով ուրիշ դաշնագիր մը, փոխարէն այն դաշնագիրներուն, զորս անգամ մը եւս կը բռնաբարէ։ Լիթուանիոյ կողմէն, ոչ-յարձակման դաշնագրի մը կնքումին համար, եղած առաջարկը ոչ մէկ նշանակութիւն ունի։ Ոչ մէկ բան կ'արգիլէ «Առաջնորդը», որ օրին մէկն ալ յայտարարէ թէ Լիթուանիա կը սպառնայ Գերմանիոյ, ինչպէս յայտարարեց Չեխոսլովաքիոյ համար։ Եւ Լիթուանիան կցելէ անմիջապէս վերջ, կեցուցելու պիտի գտնէ անշուշտ միջոցը ապացուցանելու թէ «նախայարձակն է պատասխանատուն»։

Գալով Լեհաստանի, անշուշտ պիտի չմերժէ, երբ հարկ ըլլայ, ռուսեւլեհական սահմանները վարձու տալ գերման զօրավարներուն, որպէսզի անոնք իրականացնեն յարձակման ծրագիրը Ռուսիոյ դէմ։

Եզրակացնելով, կամ Ֆրանսա պիտի համակերպի Հիթլէրի պայմաններուն՝ ազատ ձգելով անոր ձեռքերը արեւելեան սահմաններուն վրայ, ու պիտի քանդէ Մաժինոյի գծին ամրութիւնները, կամ պիտի թողու որ Գերմանիա վերադինէ Հռենոսեան գօտին, — անխուսափելի հետեւանքը պիտի ըլլայ այս, որովհետեւ Ֆրանսա գիտէ թէ յօժարի քանդել երկրին պաշտպանութեան այս գիծը, որուն հաստատումը այնքան տուգի նստաւ իրեն։

Ռատէք, ի վերջոյ, կացութեան միակ լուծումը կը գտնէ արեւմտեան պետութիւններու (Ֆրանսա, Պելճիա, Անգլիա) արագ եւ վճռական գործակցութեան մէջ։ Այդ պետութիւններուն համաձայնութենէն եւ կորովէն կախում ունի Եւրոպայի խաղաղութիւնը։ Այլապէս ․․․ պատերազմը հեռու չէ»։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

Տէյլի Մէյլ, որ այնքան խոր համակրութիւն չունի Լոքարնոյի դաշնագրին մասին եւ ծանօթ է Անգլիոյ չէզոքութեան համար իր կատարած պայքարով, Հիթլէրի ընթացքին մէջ կը տեսնէ սպառնալիք մը աշխարհի խաղաղութեան համար․ —

«Աշխարհի խաղաղութիւնը, այս պահուս, ծանր վտանգ մը կ'անցընէ։ 1914ի օգոստոսը այնքան ծանր սպառնալիք մը չէր ներկայացներ, որքան կը ներկայացնէ 1936ի մարտը։

Ինչ կը վերաբերի Մեծն Բրիտանիոյ, յստակ է իր պարտականութիւնը,— աշխարհի խաղաղութիւնը պահպանելու, միաժամանակ ապառազինուիլ մինչեւ ակռաները, որպէսզի պատրաստ ըլլայ՝ եթէ պատերազմ ծագի։ Աւելորդ է ներկայիս ողբալ մեր քաղաքական ղեկավարներուն կուրութեան վրայ, այն պատճառով որ թերի ձգեցին մեր երկրին պաշտպանութեան գործը։ Աւելորդ է նոյնպէս ծեծել ապառազինութեան այն նիհար ծրագիրը, որ ներկայացուեցաւ անցեալ շաբաթ։ Պարտաւոր ենք կատարել միրաքննութեան մը ենթարկել այդ ծրագիրը եւ ցոյց տալ առաւելագոյն ճիգը, զոր երբեք կատարած ըլլայ Մեծն Բրիտանիան՝ ինքնապաշտպանութեան միջոցները զօրացնելու տեսակէտով։

Ներկայ ծանր կացութենէն՝ թերեւս ծնի նոր Եւրոպա մը, կազմակերպուած աւելի առողջ հիմերու վրայ, ուր ազգերը լաւագոյն դիրքերու մէջ գտնուին։

Ասիկա յոյս մըն է միայն։ Սակայն նոյն այս ծանր կացութենէն կրնայ ծագիլ պատերազմ մը, յանկարծակի եւ կայծակնացայտ։

Ասիկա ալ վախ մըն է։

Ամէն պարագայի մէջ, ժամանակ է առաւելագոյն քաջութիւնը ցոյց տալու եւ պատրաստուելու աւելի մեծ ճիգերու։ Ոչ մէկ բան կ'արգիլէ այլ եւս որ հետապնդուի ապառազինութեան կորովի քաղաքականութիւն մը դժբախտաբար լքուած տենէ մը ի վեր»։

«Մընչէյ էքսփրէս»ի խմբագիրը ուզած է հասկնալ Լոյտ Ճորճի կարծիքը օրուան դէպքերու մասին.

— Կը յուսամ որ կը պահենք մեր պաղարիւնը, պատասխանած է Լոյտ Ճորճ եւ բաւականացած այս յայտարարութիւնով։

Լորտ Սնօտն, նախկին նախարար, եւս յայտնած է իր կարծիքը.

— «Հիթլէրի յայտարարութիւններ այլափոխեցին Եւրոպայի կացութիւնը։ Ասիկա առիթ մը պիտի ըլլայ դատելու Եւրոպայի բոլոր պետական մարդոց անկեղծութիւնը։ Խաղաղութեան նախկին առաջարկներ անծանօթ մնացին հանրային կարծիքին, սակայն ժողովուրդները պիտի չնեղեն եթէ այս անգամ, այս առաջարկն ալ ծածկուի իբրեւ կամ մերժուի։ Անհրաժեշտ է անմիջապէս եւրոպական պետութիւններու հրաւիրել խորհրդաժողովի մը»։

«Փիփլ» թերթը կը կարծէ թէ «Հիթլէր նոր առիթ մը կը ստեղծէ եւրոպական պետութեանց համար, որպէսզի հաւաքուին եւ խորհրդակցին խաղաղութեան եւ ոչ թէ միայն պատերազմի մասին, տրամադրութեան եւ հաւասարութեան սկզբունքներով»։

Սնոէյ Քրոնիքլ անսպասելի բայց խիզախ փառաբանութիւն մը կ'ընէ Հիթլէրի մասին.

— «Առօրեան Հիթլէր նոր յոյս մը կուտայ մարդկութեան։ Իր անակնկալ խօսքերը բոլորովին նոր կացութիւն մը ստեղծեցին Եւրոպայի մէջ, — այդ խօսքերը տիեզերական նշանակութիւն ունին։

Իր եօթը կէտերը ներշնչուած են խաղաղասիրական ամէնէն վեհանձն ոգիով։ Եթէ ընդունուին, պիտի աւելին սրբեն այն մռայլ վախերը, որոնք կը սեղմեն աշխարհի հոգին։ Համաշխարհային դէպի նոր պատերազմ մը կը քալէինք ժամանակէ մը ի վեր։ Զինաթափութեան գաղափարը լքուեցաւ վերջ, հաւաքական ապահովութիւնը որ եւ է արդիւնք չունէր մինչեւ այն պահուն, երբ խօսեցաւ Հիթլէր։ Խաղաղութեան բոլոր բարեկամները յուսահատութեան մօտ վիճակի մը մատնուած էին։ Այսուհետեւ Հիթլէրի առաջարկը, պարզ եւ յստակ, պիտի փարատէ շատերու հոգւոյն մռայլ ամպերը։ Վեհանձն առաջարկ մըն է այդ, զոր պէտք է ընդունիլ ամենայն երախտագիտութեամբ։ Մերժել կը նշանակէ ոճիր գործել մարդկութեան դէմ»։

Սրնոէյ Տիփէչ կը գրէ․

— «Անհաւանիկ կ'ապրինք ամենավտանգաւոր պահուն մէջ, որ տեսնուած ըլլայ պատերազմէն ի վեր։ Այլ եւս վերջացան միջազգային վիճաբանութիւններու տարիները։ Հիմա դէմ յանդիման կը գտնուինք դէպքերու հետ։ Եթէ կը տիրապետենք դէպքերուն, կրնանք ապահովել խաղաղութիւնը։ Իսկ եթէ դէպքերը տիրապետեն մեզի, սարսափելի պատերազմ մը կը ծագի։ Սակայն այդ դէպքերը անպայման սպառնական չեն, ինչպէս կը թուին․ Եթէ անկեղծ է Հիթլէր, եթէ Մեծն Բրիտանիա եւ Ֆրանսա տրամադիր են խաղաղութեան պատերազմ բոլորովին նոր տնօրինութիւնով փոխարինելու Վերսայլի դաշնագիրը, Հիթլէրի առաջարկները կրնան ծառայել իբրեւ հիմ միջազգային նոր գոյավիճակի մը արեւմտեան Եւրոպայի մէջ, ուրկէ կը փարատի պատերազմի այժմու սարսափելի վախը։ Ընդունիլ այդ առաջարկները կը նշանակէ անհունապէս մեծ գործ մը կատարել, սակայն կը թուի թէ չկայ ուրիշ ելք, բայց միայն ընդունիլ խաղաղութեան առաջարկը կամ ահաւոր պատերազմը։

Ճակատագրական այս պահուն, Ֆրանսայի վախերը կատարելապէս հասկնալի են Մեծն Բրիտանիոյ, որ պարտք կը զգէ իր կառավարութեան վրայ չափաւորութեան եւ խոհականութեան խորհուրդներ տալ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ։ Անմիջապէս կասկածներ չնետենք Հիթլէրի շարժառիթներուն վրայ եւ «ծակեր» չփնտռենք իր առաջարկներուն մէջ։ Անհնութիւն պիտի ըլլար անմիջապէս պատերազմի սկսիլ՝ պարզապէս անոր համար որ կացութեան փոփոխութիւնը հաւանական կը դարձնէ պատերազմ մը քիչ մը աւելի ուշ։ Մեր տեսակէտով, Գերմանիա բռնաբարած է Լոքարնոյի դաշնագիրը։ Գերմանիոյ տեսակէտով, բռնաբարած չէ։

Դժուար է անգլիացի ժողովուրդը տանիլ կռուելու գերմանական հողին վրայ կատարուած դէպքի մը համար, երբ մանաւանդ ատիկա ոչ մէկ վնաս պատճառած է օտարպետութեան մը»։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱԽԹԱԼԱՅԻ ՀԱՆՔԵՐԸ

Հայաստանի բաւական հարուստ, այլ տակաւին չօգտագործուած հանքավայրերէն մին է Ախթալայի հանքավայրը։ Հնուց Ախթալան ծանօթ էր իբրեւ պղինձի, արծաթի, ոսկիի եւ արճիճի հանքավայր։ 1801էն սկսեալ ռուսական իշխանութիւնը նախնական միջոցներով Ախթալայէն կը ստանար բաւականաչափ պղինձ, ոսկի եւ արծաթ։ Այս հանքավայրը իր բազմատեսակ պարունակութեամբ գրաւած էր նաեւ Ֆրանսացիներուն ուշադրութիւնը։ 1885ին արտասահմանեան բազմաթիւ մասնագէտներու կողմէ ուսումնասիրութիւններէ վերջ, Ֆրանսայի մէջ կը կատարուի հանքային քարերու բաղադրական քննութիւնը եւ կը տեսնուի որ Ախթալայի 1000 քիլօ հանքէն միջին հաշիւով կը ստացուի 13 տոկոս պղինձ, 15 տոկոս արծաթ եւ արճիճ։ 1886ին Ֆրանսական ընկերութիւն մը կ'օգտագործէ Ախթալան, հետաքրքրուած առաւելապէս պղինձով, սակայն երբ Ալլահվերդիի շահաւէտ պղնձահանքերը երեւան բերուեցան, Ֆրանսական ընկերութիւնը կը հրաժարի Ախթալան շահագործելէ։

1930ին Ալլահվերդիի պղինձի աշխատանոցին մէջ կատարուած քննութիւնը ցոյց տուաւ որ Ախթալայի հանքերը կարեւորութիւն կը ներկայացնեն այն տեսակէտով որ իրենց մէջ, արծաթէն եւ արճիճէն զատ, կը պարունակեն բաւականաչափ զինկ։ Կատարուած են նոյնպէս կարգ մը ուրիշ հետազօտութիւններ։

Երկրաբան Կարապետեանի ղեկավարութեան տակ կը շարունակուին քննութիւնները Ախթալայի մէջ, որ մեծ ապագայ կը խոստանայ։

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅՈՑ ՄԱՍԻՆ

— օ —

Չեխոսլովաքիա հրատարակուող գերման ամսաթերթ մը, Ռումանիոյ Պուքովինա նահանգը բնակող 70.000 Գերմաններուն նուիրուած ուսումնասիրութեան մը մէջ կը գրէ․

— «Պուքովինայի ռումէն թագաւորութեան ամենահիւսիսային այս երկրին բնակչութիւնը արդէն Աւստրիոյ շրջանին անոր պզտիկ մէկ պատկերն էր, իր բնակչութեան գունագեղ կազմով։ Այսօր ան մանրանկարն է Ռումանիոյ, վասնզի արեւելեան Եւրոպայի ժողովուրդներուն փայլուն ծաղկեփունջը, որ այս թագաւորութիւնն է, ամէնէն առաջ շնորհիւ Պուքովինայի կը գունաւորուի։ Ռումէնները եւ Ռութէնները բնակչութեան գլխաւոր մասն են, յետոյ կուգան Հրեաները, Գերմանները, Ռուսերը, Լեհերը, Հունգարները եւ վերջապէս նաեւ Հայերը, որոնք սակայն գրեթէ ամբողջովին Ռումէններուն մէջ ձուլուած են։ Ասոնց վրայ երբ աւելցնենք Գնչուները, փոքրիկ հողամասի մը վրայ ինը տարբեր ժողովուրդներ ներկայացուած կը տեսնենք»։

Ցաւալի․— Ուրեմն ինը ժողովուրդներէն միայն Հայերը ձուլուելով անհետացեր են․․․։

ՆՈՐ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Անգարայէն կը հաղորդեն թէ ներքին գործավարութիւնը օրինագիծ մը կը պատրաստէ, նորոգելու համար Թուրքիոյ 30—35 տարուան անձագրութեան տետրակները։ Անգարայի մէջ մեծ շէնք մը պիտի շինուի, անձագրութեան տետրակներու պահպանման համար։

Բոլոր գործավարութեանց կարծիքը ուզուած է․ անոնցմէ մէկը տակաւին գտած է այդ ծրագրին գործադրութիւնը։

Երբ օրինագիծը օրէնք դառնայ, մէկ օրուան մէջ ընդհանուր անձագրութիւն պիտի կատարուի եւ ընտանիքներու պետերը լեցնելով պիտի յանձնեն նախապէս իրենց տրուած ցուցակները։ Ցետոյ, ամէն մարդու անձնագիր պիտի տրուի։ 15 տարեկանէն վեր եղողները լուսանկար ալ պիտի յանձնեն։

** Էրզրումի եւ Կարսի վերաշինութեան քարտէսները կը պատրաստուին եւ այս նպատակով հազարական ոսկիի կանխավճար եղած է յանձնառուներուն։

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Զօրավար Անդրանիկի յուշարձանին շինութեան Կեդր. Յանձնախումբս, ողբացեալ հերոսին յիշատակին հաւատարիմ ազգայիններու հետ համախորհուրդ, իր վերջին համագումար նիստին մէջ որոշեց․

Ա.— Ցառաջիկայ մայիս ամսուն կիրակիներէն մին հռչակել Անդրանիկի Յուշարձանի Օր։

Բ.— Այդ առթիւ սարքել արժանավայել հանդէս մը ի նպաստ յուշարձանին շինութեան։

Գ.— Այս զոյգ ձեռնարկներուն յաջողութեան համար ապահովել մայրաքաղաքիս եւ արուարձաններուն մէջ գործող բոլոր ազգային մարմիններու եւ միութիւններու գործակցութիւնը։

(Կ.Ս.Է.)

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ ՄԸ ԱՐԻՒՆԱԹԱԹԱՒ (1913—1923)

Առաջին օրը սոյն հանդիսութեան՝ ներով Շէրիֆին տղան՝ Էմիր Ֆէյսալը բերին, իսկ յաջորդ օրը Շէրիֆը։ Եւ ահա տանիքներէն լսելի եղաւ ամբոխներու համատարած «Լի լի լի» ողջոյնը։ Այս կանչը տարածուեցաւ քաղաքին մէկ ծայրէն միւսը։ Անկէ յետոյ ոստիկանութիւնը Անգլիացիներէ եւ Արաբներէ կը բաղկանար։

ՀԱՅՈՑ ԿՈՏՈՐԱԾԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Արշալոյսին՝ ներշնչեալ մուէզզիններու մինարէէն «Ալլահ էքպէր»ի հեռաւոր եւ քաղցր եղանակներէն վերջ կենդանիներուն գարին տալով ճամբար կ'ելլէի։ Մէնեանի գիւղացիներուն նման ածիլուած գլխով կը ճամբորդէի, ճակտիս վրայ գիտակ մը սփռած։

Երբ աղան Մէնեանի դաշտերը մեկնէր իր կարմիր ձիով, աշխատաւորները քննելու, ես ալ կէկլակը եւ ուրձի կազմուածքը միշտ հետս առած անոր կ'ընկերանայի բռնադրօսիկ ժպիտով մը եւ կալերը հասնելուս, փուշ հաւաքելով կրակ կը վառէի ու սուրճն ու կէկլակը կը պատրաստէի։

Սակայն հարուստ իրանով այս աղաս աստուածեան չէր բնաւ, միայն ուտելիքս կուտար, հակառակ օրն ի բուն անդադար աշխատելուս։

Իսկ հագուստի եւ կօշիկի մասին մտածած չունէր։ Որով նոյեմբերի սկիզբը հրաժարականս տալով ուղղակի պատուելի Ահարոնեանի որբանոցը մտայ։ Այս պատուելիին «հայրիկ» կ'ըսէին որբերը։ Հոն անմիջական ձեռք մը համազգեստ եւ զոյգ մը կօշիկ տրուեցաւ։ Պատուելին լսելով դպրոցի ջերմ փափաք ունենալս, հաւանեցաւ որ քանի մը օր վերջ ուսումնատենչ ուրիշ որբ պատանիներու հետ յաճախեմ դուրսը՝ «Ճէ-տիտէ»ի Հայկազեան վարժարանը՝ Պ. Տաղլեանի տեսչութեամբ։ Միւս կողմէ միացած էի եղբօրս ու քրոջս, իսկ քանի մը օր յետոյ մայրս ալ որբանոց մտաւ կարի պաշտօնով։ Միայն հայրս էր մեր հոգը, իր մասին լուր մը չունէինք զինուոր մեկնելէն ի վեր.

Զինադադարէն վերջ, Հալէպէն բազմաթիւ հայ երիտասարդներ կամաւոր արձանագրուելով մեկնեցան դէպի Կիլիկիա, որ Ֆրանսական իշխանութեան տակ էր։ Մինչեւ Ծնունդ հայ կամաւորներու երեք մեծ խումբեր Ատանա մեկնեցան։ Այդ ատեններ հայ գաղթականները ուրախ էին Թուրքին լուծէն ազատած ըլլալով․ ամէն կողմ հայկական եռագոյնը կը ծածանէր, մեր բանկոնի օժիքներուն վրայ անգամ հայկական փոքր դրօշակներ կարել տուած էին, ու ամէն առաւօտ քայլերգներ երգելով դպրոցին ճամբան կ'առնէինք։

Դեկտեմբերի կիսուն անգլիացի հրամանատար մը եկաւ, որուն ինքնաշարժին եռեւէն հոծ բազմութիւն մը ժապաւէնի նման կ'երկարէր, հիւլ-հիւլիներու մէջէն։ Ցաջորդ օրն ալ Կիլիկիոյ Սահակ կաթողիկոսը եկաւ ինքնաշարժով։

Ծնունդին երկրորդ օրը ազգային սգահանդէս մը սարքուեցաւ, ի յարգանս նահատակուած Հայերուն եւ շատ փայլուն անցաւ։

Գերեզմանաղնացութիւնը մանաւանդ շատ փառաւոր եղաւ։ Որբերուն կ'ընկերանային կարգով սկաուտներ, անոնց ետեւէն ճերմակ հագուած շարք մը աղջիկներ ու երիտասարդներ, որոնք զարդարուն պսակներ բռնած էին։ Ամէն կողմէ հայկական, անգլիական եւ արաբական դրօշներ կը ծածանէին։ Անցանք Պապ իւլ Հատըրէն ու Պապ իւլ Ֆարաճի հրապարակէն, ուրկէ մեզի միացան հայկական փոքր նուագախումբ մը եւ եկեղեցականներ։ Հայ ոստիկաններ կը հսկէին կարգապահութեան։

Այսպէս, ամէն անգամ զանազան հանդէսներ, երեկոյթներ կը սարքուէին, որոնք Արաբներու նախանձը շարժեցին։

Փետրուարի վերջին ուրբաթ օր մը առաւօտուն, բառ սովորութեան եւ որբանոցին կարգապահութեան, քառասուն որբ աշակերտներ, զինուորական քայլերով սկսանք յառաջանալ դէպի դպրոց։ Պապ իւլ Ֆարաճ հասած ատեն, հայ կամաւորական երգը երգելով մինչեւ դպրոց հասանք։

Դասերը սկսելէն քառորդ ժամ վերջ ամէն կողմէ հրացանի ձայներ սկսան լսուիլ, երբ Սինանեանի հսկողութեան տակ Աստուածաշունչէն համարներ կը սերտէինք։

Դասը ընդհատուեցաւ եւ ամէնս ալ բակ վազեցինք, ուր դրացիներէ իմացանք թէ Ճումա պազարէն Արաբներ թշնամանալով Հայոց, ջարդի սկսեր են, անկասկած Թրքական գրգռումով։

Քաղաքին մէջէն շարունակական խուլ աղմուկ մը կը լսուէր։ Տնտեսը երկաթեայ դուները կղպելէ յետոյ, տարսափահար դպրոցին երկրորդ յարկը բարձրացանք։ Ոմանք կուլային տղու պէս։

Ժամերը կը սողան կարծես չափազանց դանդաղ։

Կէսօրէ վերջն էր, երբ լսեցինք թէ անգլիական զինուորները շրջակայ վրաններէն հասեր էին քաղաք։ Անոնց առաջնորդութեամբ վերադարձանք որբանոց։ Արիւնի ծածկոցներ փռուած էին ամէն կողմ, հոսկէ հոնկէ խօսքի փշուրներ կը լսուէին միայն։

Բեռնաքարձ ինքնաշարժերով հաւաքեր էին դիակները եւ վիրաւորեալները։

Սպաղ խանի որբանոցէն կողոպտուած էին ամէն ինչ, ուտելիք, անկողին եւ․․։ Մարաշցի երիտասարդ ուսուցիչ մը կորսնցուցեր էին։ Ծեր ու հիւանդ մարդու մը քովի փոքրիկ փառարանին կրակը գլխուն թափած ու սուրով ծակծկած էին մարմինը, որուն դիակը երկիւղ կ'ազդէր դիտողին։ Նոյնպէս Պրուսացի կին մը դղխատեր էին։ Ներքի բազուկները տարածած աղօթելով կը վազէ եղեր, երբ տեղացի Արաբներ դաշոյնով ձեռքերուն կը զարնեն, արիւնոտ դիակը դեռ նորանցքին մէջտեղն էր՝ փրփուրը շրթունքին ու մատները անջատուած։ Իսկ քաղաքին մէջ ու մանաւանդ գաղթականներուն կայանը շատեր խողխողեր են։ Մինչեւ անգամ արաբ սափրիչներ իրենց ածելիներով փողոց վազեր են Հայեր գլխատելու համար։ Շատ տուներ կողոպտուած էին եւ աղջիկներ առեւանգուած։

Ամէն կողմէ ականջիս կը հասնէին ջարդի պատմութեան ծուէններ։

Անգլիացի եւ հնդիկ զինուորներ ամէն փողոց պահակ դրուած էին։

ՀՐԱՆԴ ՍԱՐԵԱՆ

(Շար․)

Գերմանիոյ Զինուորական նախարարին ճառը

Գերմանիոյ հերոսներու ազահանդէսին առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Հոհենոսի ապազինեալ շրջանի գրաւումէն վերջը, կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Զօր. Պլոմպէրկ, զինուորական նախարարը: Կ'ամփոփենք հիմնական մասերը.— «Մէկ տարի հազիւ անցած է հերոսներու վերջին ազահանդէսէն ի վեր որ կատարուեցաւ 1935 մարտ 17ին: Այդ օրը յաւէտ ճանդակուած պիտի մնայ Գերմանիոյ զաւակներուն մտքին մէջ, իբրեւ օրը զինուորական ազատու-թեան, գերմանական նոր բանակին հաստատման: Երբ այն ատեն բարձրացան հին բանակին դրօշները պատուոյ նոր խաչով մը, մենք գիտցանք թէ կը վերստանանք ամէնէն թանկագին հարստութիւ-նը,— ազատութիւն եւ պատիւ, պետական արժանաւորութիւն եւ ինքնորոշման ազատութիւն: Բայց գիտէինք նաեւ որ այդ օրը նոր շրջան մը կը բանար գերմանական պատմութեան մէջ, շրջան մը ուժի եւ կարողութեան, որ կրնայ ծառայել միայն Գերմանիոյ եւ Եւրոպայի խաղաղութեան: Պատերազմը մայրն է բոլոր մարդկա-յին կիրքերու, ամէնէն ազնիւէն ամէնէն ցածը: Մենք անոր մէջ կը տեսնենք վեց հազար տարուան պատմութեան մեծ ազդակը: Բայց մեզի համար արդիական պատերազմը նաեւ աղէտ մըն է որ կ'ո-չնչացնէ ժողովուրդներու ծաղիկը եւ անոնց կենսական ուժերը եւ մենք գիտենք թէ ան երբեք շահ չի բերեր ոչ յաղթականներուն, ոչ ալ պարտեալներուն: Այսօր մենք անքակտելի կապերով կապ-ուած ենք ազգային-ընկերվարական կուսակցութեան եւ անոր բոլոր կազմակերպութեանց հետ: «Առաջնորդ»ը այսօր ոչ միայն մեր տիպարը եւ գերագոյն պետն է, այլեւ մեր բոլորիս ընկերը եւ մենք անոր անձնուէր ենք հոգիով ու մարմնով: Մենք կ'ուզենք ցուցնել աշխարհի թէ զօրաւոր Գերմանիա մը ամէնէն ապահով ամրոցն է խաղաղութեան, ազատութեան եւ պատիւի: Զօրանալով մենք ուրիշ բան չենք ըներ եթէ ոչ հետեւիլ ուրիշ ժողովուրդնե-րու օրինակին: Մենք չենք պատասխանատու ընդհանուր զինար-շաւին: Մենք ոչ համաշխարհային յեղափոխութիւն կ'ուզենք, ոչ ալ պատերազմի շահեր ապահովել դրամատէրներու որոնք ժողո-վուրդները յառաջ կը քշեն իբրեւ խամաճիկներ: Մենք միայն մէկ բան կ'ուզենք,— աշխատիլ ապահովութեան եւ խաղաղութեան մէջ, նոր Գերմանիոյ կազմակերպութեան համար: Աշխարհի խա-ղաղութիւնը կամ պատերազմը Գերմանիայէն կախում չունի: Բայց մեր ուժէն կախում ունի գերմանական խաղաղութիւնը: Մենք յարձակողական պատերազմ չենք ուզեր, բայց կ'ուզենք այն-քան ուժ ունենալ որ չվախնանք պաշտպանողական պատերազմէն: Նոր Գերմանիան կը մաղթէ որ պատերազմը անհետանայ իբրեւ միջոց քաղաքականութեան եւ իբրեւ ազդակ ժողովուրդներու ճա-կատագրին: Բայց պատերազմը կ'անհետանայ միայն այն ատեն երբ կը ջնջուին անոր պատճառները: Զինուորական միակողմանի զինակցութիւնները, պատժական տնօրինութիւնները և անտանելի վիճակի մը մշտնջենաւորումն են որ պատճառ կը դառնան ապա-գայ պայթիւններու: Հիթլէրի Գերմանիան զօրաւոր է, աւելի զօ-րաւոր քան եղած է Գերմանիան անցեալին մէջ: Բայց այդ ուժը թերեւս այնքան չի պարտիր իր վաշտերու, օդանաւերու եւ թնդա-նօթներու թիւին, այլ անհունապէս աւելի իր հաւատքին և կամքին միութեան եւ ուժին»:

Պատասխան մը Ֆրանսայի վարչապետին

Գերմանիոյ արտաքին նախարարութիւնը կիսապաշտօնական զեկոյցով մը կը քննադատէ վարչապետ Պ. Սառոյի կիրակի օր-ուան ճառը, պատասխանելով անոր իւրաքանչիւր կէտին: Պ. Սա-ռօ մեղադրած ըլլալով թէ Գերմանիա կատարուած իրողութիւն մը ստեղծեց կոպտօրէն, զեկոյցը դիտել կու տայ թէ Ֆրանսայի վարչապետը կը մոռնայ որ Ֆրանսա ինք դրժեց իր յանձնառու-թիւնները եւ աւելի ծանրացուց ընդհարման մը կարելիութիւն-ները: Եւ կը յիշէ փրանքօ-խորհրդային դաշինքը: «Պ. Սառօ կը գանգատի թէ ապազինեալ շրջանին անհետացումը կը ջնջէ Ֆրան-սայի պաշտպանութիւնը: Արդ. Ֆրանսայի կատարած արարքները անհանդուրժելի դարձուցած էին ապազինեալ շրջանին ապահո-վութիւնը: Պ. Սառօ այս առթիւ հետեւեալ խօսքերը կ'արտասա-նէ.— «Մենք չենք ուզեր որ Ստրազպուրկ գերմանական թնդա-նօթներու կրակին տակ գտնուի»: Պ. Սառօ անշուշտ մեծ ազգի մը համար բնական եւ տանելի կը գտնէ որ Ֆրիպուրկ, Քարլսրուհէ, Մանհայմ, Զարպրուք եւ ուրիշ բազմաթիւ գերմանական քաղաք-ներ ենթարկուած մնան ֆրանսական թնդանօթներու կրակին: Այդ թնդանօթները նաեւ այն առաւելութիւնն ունին որ կը գտնուին ամրութեանց անյաղթելի ցանցի մը մէջ, որոնց համար ռուս զօ-րավար մը վերջերս կ'ըսէր թէ նոյնքան յարմար են նաեւ յարձա-կողականի համար: Զափազանց ցաւալի է որ Պ. Սառօ ծայրայե-ղութեան տանելով իր ժխտումի կիրքը, մէկդի կը դնէ Գերմանիոյ շինարար առաջարկները: Ատով ան կը գոցէ դուռները Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ անվերապահ հաշտութեան»:

Հ. Յ. Դ.

Պառատ

Փօն Տ'օՊՆԱՅԻ «Կորիւն» ենթակոմիտէին ընկերական ընդհանուր ժողովը կը հրաւիրէ փօն տ'օզնայի եւ ըէն փէյէռի վրէժ խումբի ընկերները, կիրակի 15 Մարտ, կէս օրէ յետոյ ժամը 3ին, գրադարանիս սրահը: Ժողովէն յետոյ ընկեր Մարգար կը խօսի երկրի մէջ յեղափոխութեան ծագումի մասին: Փափաքողները կրնան ներկայ ըլլալ:

ՓԵՏՐ. 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԼԱՅՆ ՇՐՋԱՆԱԿԻ ՄԷՋ

Իսի լէ Մուլինոյի Զաւարեան կոմիտէին կողմէ

15 Մարտ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

45 rue de la Défense, Իսի լէ Մուլինօ

Կը նախագահէ ԸՆԿ. ՀՐԱՉ ՀԱՆՏԱԼԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ Գ. ՊԱԼԱՅԵԱՆ, Մ. ՏԷՐ-ԽՈՎՄԱՍԵԱՆ, ՀԱՅԿ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ եւ ՍԵՐԺ ԹԱՐՈՍԵԱՆ.

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ ՕՐ. ԿՆԵԱԶԵԱՆ (երգ), ՕՐ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ (արտասանութիւն), ՏԻԿ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ (երգ):

Մասնակցութեան համար՝ 2 ֆր. (թէյը միասին).

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Սարսէլի «Հրայր» խումբի կողմէ

Այս կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 2.30ին, Սարսէլի Սալ՝տը Նօսի մէջ:

Զ. Ռ. Միութեան դասախօսութիւնը

Զ. Ռ. Միութեան պարբերական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին,

Café aux Trois Portes, Métro Cadet.

Կը խօսի Պ. Խ. ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ, Նիւթ՝ «Սփիւռքահայ կեանքը վարչական, կրթական եւ ընկերային տեսակէտներով»:

Դպրոցական Թատերախաղերու

կազմակերպութեամբ Պանթէօ-Բաշանի Յառաջդիմասէր Միութեան ի նպաստ իր վարժարանին

15 Մարտ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 150 Route d'Orléane

Կը ներկայացուի ղեկավարութեամբ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

ԶԱՐԹԷՔ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ

Ե. Օտեանի եւ Վ. Կիւրճեանի կատակերգութիւնը, երեք արար:

Անակնկալներ եւայլն: Գին՝ 3 ֆրանք:

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲ

12 Մարտ, հինգշաբթի, երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, Ռուսական Գոնսէրվաթուարի շէնքին մէջ, 26 Ավընիւ տը Թօքիօ

ՊՐՈՖ. Մ. ՊՈՒՆԻԱԹԵԱՆ կը խօսի

ԱՒԵՏԻՔ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ մասին (անտեսագէտ եւ հրապարակագիր)

Սրահը կը բացուի ժամը 8.30ին:

ԱԶԱՏ ԼՍԱՐԱՆ Հ. Կ. ԽԱՉԻ

Նախաձեռնութեամբ Շրջ. Վարչութեան

Դ. ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Տեղի կ'ունենայ 11 Մարտ Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 4ին Մէդոն Միթիուալիթէի Ռ. յարկի սրահներէն մէկուն մէջ (24 ռիւ Սէն Վիքթօր)

Դասախօս՝ ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ-ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

Նիւթ՝ «Մխիթարի դերը հայ կեանքի պատմութեան մէջ»

Մուտքը ազատ է բոլորին համար:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ

Աշխատակցութեամբ բազմաթիւ ծանօթ գրողներու: Ճոխ պատկերազարդուած. գեղարուեստական նիւթեր՝ դրահանութեան, գրական քննադատութեան, պատմա-բանասիրութեան, գիտութեան եւ գեղարուեստի, վրանի արձագանգի եւ հայ կեանքի բաժիններով:

352 մեծադիր էջեր: Գին՝ 25 ֆրանք. Ամերիկա՝ 1.5 տոլար

Ստանալու համար դիմել Տարեգիրքի խմբագրութեան. B. P. 868 Le Caire. Egypte. *եւ Թղթակիցներուն:*

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի օրը Ալֆորվիլի մէջ

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը կը տօնէ իր օրը Յառաջիկայ շաբաթ, որ 14 Մարտ, երեկոյեան ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ, **1 Bld. Carnot,** *Ալֆորվիլ:*

Բանախօսութիւն, արտասանութիւն, հայկական պարեր փոքր սանուհիներու կողմէ:

Կը ներկայացուի «ԵԱՏԷՍ», ընտանեկան բարոյալից կատակերգութիւն երկու արար «ՀԷՔԻԱԹ», տրամ մէկ արար, ղեկավարութեամբ դերասան ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ եւ իր կարող ուժերուն:

Մուտքը ազատ է:

Ցերեկոյթ—Թէյասեղան

Կազմակերպուած Փօրթ տ'Իթալիի Դպրոց. Տիկնանց Մասնաճիւղի Վարչութեան Օժանդակ Տիկիններու կողմէ

15 Մարտ. կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Պ. Յովհաննէսեանի սրահին մէջ. 13 rue Pierre Curie, Kremlin Bicêtre.

Մէթրօ փօրթ տ'Իթալի:

Կը խօսի ՏԻԿ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ, Նիւթ՝ «Հայ կնոջ դերը ներկայ պայմաններուն մէջ»: Գեղարուեստական բաժին դպրոցի երկսեռ աշակերտներու կողմէ: Մուտք՝ 3 Ֆրք:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ֆ. Կ. Խաչի Շավիլի Մասնաճիւղին կողմէ

22 Մարտ, կիրակի կէս օրէ վերջ,

Ղեկավարութեամբ դերասան ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ կը ներկայացուի

ՈՒՆ ԼԻՆԻ, ՆՈՒՆ ԼԻՆԻ

Նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ Միութեան ընդհ. Ժողով՝ Մարտ 18ին, Չորեքշաբթի օր երեկոյեան ժամը 9ին, Միութեան սրահին մէջ, 7 rue des Bernardins. Paris (5e). Métro: Maubert: Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն, վարչութեան նիւթական եւ բարոյական գործունէութեան: Կը հրաւիրուին անդամները եւ անդամագրուիլ փափաքողները:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (78)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ. — **Հեղինակութիւն՝ ԷԼԻԶԱ ՔՐԻՍԹԻ**

— Քարօլայնին տեսած «մասնագէտն» է փափաքի ինքնիրենս. մաքէս անգամ չէր անցած ...

— Հիմա հասկցա՞ք թէ ինչու համար ձեր նօթերը վերապահ ու կը-ճատուած գտայ, ըսաւ Փուարօ ինծի. ճշմարտութիւնը գրած էք այնքան որքան յարմար նկատած էք, բայց աւելի հեռուները չէք գացած, սիրելի բարեկամս ...

Անշցայ եւ չկրցայ պատասխան տալ:

— Բժիշկ Շէփըրտը շատ հաւատա-րիմ մնաց ինծի, դիտել տուաւ Բէյֆ, մինչեւ վերջը կողքիս կեցած էր ... իր համոզումով ամէնէն լաւ կարգադրութիւնը ըրած էր ... Հիմա, Պ. Փուարոյին բացատրութիւններէն կը հասկնամ որ այնպէս չէ եղեր ... չպիտի անյայտանայի, սխալեր եմ ... ապաքինարանը լրագիր չէինք կարդար եւ անցուդարձին տեղեակ չէի ...

— Բժիշկը շատ գաղտնապահ է, ըսաւ Փուարօ. բայց ես ամէն ամէն գաղտնիք երեւան կը հանեմ ... ար-հեստս է ..

— Լաւ, պատմեցէք նայինք ինչ պատահեցաւ այդ գիշերը, հարցուց քարտուղար Բէյմընտ:

— Պատմութիւնը ձեզի ծանօթ է արդէն, ըսաւ Բէյֆ, շատ քիչ բան կրնամ աւելցնել. տնակէն հեռացայ ժամը 9.45ին առենները. աւելին, ան-դին թափառեցայ մտածելով թէ ինչ պիտի ընէի ... կը խոստովանիմ որ պատճառաբանելու արդարացում չու-նիմ. սակայն պատւոյ խօսք կուտամ ձեզի որ այդ գիշերը իմ աշխատանոց չգացի եւ խորթ հայրս չտեսայ երբեք՝ ողջ կամ մեռած ... Թող ուրիշ-ները խորհին ինչպէս որ կ'ուզեն, բայց կը խնդրեմ որ հաւատաք ինծի:

— Պատճառաբանելու արդարացում չունիք, դիտել տուաւ քարտուղարը, շատ գէշ բան. անշուշտ ես ձեզի կը հաւատամ, բայց եւ այնպէս ատիկա աղէկ նշան մը չէ ...

— Առկէ դիւրին բան չկայ, ըսաւ Փուարօ. խնդիրը շատ պարզ է ...

Ապշած իրեն նայեցանք:

— Չհասկցա՞ք ըսածս. ո՞չ ... ա՛: հաւասիկ ... Բէյֆը ազատելու համար՝ բուն ոճրագործը պէտք է խոստովանի ... այո, պէտք է խոստովանի ... կը տեսնէք որ ոստիկան Բէկլը-նը ժողովին հրաւիրած չեմ ... պատ-ճառներ ունէի ... չէի ուզեր իրեն յայտնել իմ գիտցածներս ... գոնէ այս գիշեր ...

Փուարոյի ձայնին շեշտն ու իր արտայայտութիւնը յանկարծ փոխուե-ցան. աւելի վտանգաւոր կ'երեւար ան հիմա:

— Ես՝ երբեք Փուարօ, գիտեմ որ ըլլորյաը սպաննողը այս սենեակին մէջն է այժմ ... խօսքս ոճրագործին կ'ուղղեմ — վաղը ճշմարտութիւնը պիտի յայտնեմ ոստիկան Բէկլըին. *հասկցա՞ք ..*

Լռութիւն տիրեց սենեակին մէջ: Փուարոյի սպասուհին հեռագիր մը ներս բերաւ: Պելճիքացին բացաւ ու կարդաց:

— Ոճրագործը այստե՞ղ է ըսիք, հարցուց հազարապետը, ո՞վ է ...

— Ես գիտեմ ..

— Հեռագիրը ո՞ւրկէ եկած է, ըսաւ քարտուղարը.

— Ամերիկա մեկնող շոգենաւէ մը .. նորէն ձայն ձուն չհանեցինք:

— Տիկիններ եւ պարոններ, ըսաւ Փուարօ ոտքի բարձրանալով. ժողովը փակուած է. լաւ յիշեցէք — ճշմարտութիւնը ոստիկան Բէկլըին պիտի հաղորդուի վաղ առաւօտ ..

ԳԼՈՒԽ 25

ԱՄԲՈՂՋ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Փուարօ նշան ըրաւ որ չերթամ: Հնազանդեցայ եւ մտածկոտ՝ վառարանին առջեւը երթալով կօշիկովս կը-րակը խառնեցի:

Շփոթած վիճակ ունէի: Առաջին անգամ ըլլալով բացարձակօրէն չէր-ցայ ըմբռնել անոր բառերուն իմաստը: Վայրկեան մը խորհեցայ թէ տեսարանը որուն ականատես կ'ըլլայի քիչ առաջ, արտառոց խաղ մըն էր Փուարոյին կողմէ եւ իր ըսածին պէս, զաւեշտ մը խաղացած էր ան՝ ինքզինքը հետաքրքրաշարժ ու կարեւոր դարձնելու համար: Բայց, ակամայ, ըստիպուած էի հաւատալ Թաքուն իրականութեան մը:

Սպառնալիք կար անոր խօսքերուն մէջ եւ որոշ չափով անվիճելի անկեղծութիւն մը: Այսու հանդերձ տակաւին այն համոզումը ունէի թէ անիկա սխալ ճամբու մը կը հետեւէր:

Երբ ժողովականները մեկնեցան, Փուարօն կրակին քովը եկաւ:

— Ի՞նչ կ'ըսէք այս եղածին, բարեկամս, ըսաւ հանդարտօրէն:

— Շիտակը չեմ գիտեր ... ի՞նչ իմաստ կայ ձեր ըրածին մէջ ... ինչո՞ւ ուղղակի ոստիկան Բէկլընին չէք յայտներ ճշմարտութիւնը, փոխանակ յանցաւորը ազդարարելու ...

Փուարօ աթոռ մը առաւ եւ սկսաւ ծխել: Քանի մը վայրկեան պատասխան չտուաւ, յետոյ ըսաւ.

— Գործածեցէք ձեր ուղեղին բջիջները ... իմ շարժումներս միշտ պատճառներ ունին ...

— Իմ կարծիքովս այդ պատճառներէն առաջինը այն է որ դուք ալ չէք ճանչնար յանցաւորը, բայց ապահով էք որ ան այս գիշերուան ժողովին ներկաներէն մէկն է ... ուրեմն ձեր խօսքերուն նպատակն էր խոստովանութեան մղել անծանօթ ոճրագործը:

— Լաւ գաղափար է, բայց ճիշդ չէ:

— Խորհեցայ որ, թերեւս, գիտնալ ձեւացնելով, կը սպասէիք որ մարդասպանը երեւան գար՝ նոյնիսկ առանց խոստովանելու ... կրնար ալ լռեցնել ինչպէս լռեցուցած էր Էքրոյտը եւ այդ՝ ձեր վաղ առաւօտ կատարելիք գործէն առաջ ...

— Ըսել կ'ուզէք որ թակարդ մը պիտի իյնայի ... ոչ, սիրելի բարեկամս, իմ մէջս հերոս չկայ ...

— Այն ատեն բան մըն ալ չհասկցայ ... ապահովաբար այս ազդարարութիւնով առիթ պիտի տաք մարդասպանին որ փախչի ...

— Չի կրնար փախչիլ, ըսաւ Փուարօ գլուխը թօթվելով, փրկութեան մէկ միջոց կայ ... այդ միջոցն ալ գիտի ազատութիւն չի տանիր զինքը ...

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 15 - 70
(ԾՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 12 ՄԱՐՏ
JEUDI 12 MARS 1936

12 ՄԱՐՏ — 12e Année No. 3061 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՖՐԱՆՍԱ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՊԱՏԻԺՆԵՐ ՏՆՕՐԻՆԵԼ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԴԷՄ

ԱՆԳԼԻԱՅ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ ՇԱՏ ԾԱՆՐ ԳՏՆԵԼՈՎ ԱՅՍ ՊԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՋԱՐԿԵՑ ԼՈՆՏՈՆ ՓՈԽԱԴՐԵԼ ՓԱՐԻԶԻ ԺՈՂՈՎԸ

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆ ԱԼ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ, ՇԱԲԱԹ ՕՐ

Նոր անակնկալ մը մէկ օրէն միւսը:

Ինչպէս գրած էինք, երեքշաբթի օր խորհրդակցական ժողով մը գումարուեցաւ Փարիզի մէջ, մասնակցութեամբ Լոքառնոյի դաշնագիրը ստորագրող պետութեանց ներկայացուցիչներուն: Օրինական ձեւակերպութիւնները կատարուելէ յետոյ, ժողովա-կանները անմիջապէս ձեռնարկեցին օրակարգին քննութեան: Ֆրանսայի ներկայացուցիչն էր Պ. Ֆլանտէն, արտաքին նախարարը, որուն կ'աջակցէր Պ. Փօլ Պոնքուռ: Վարչապետը չէր մասնակցեր. Նիստը բացաւ Պ. Ֆլանտէն, պարզելով Ֆրանսայի տեսակէտը, կորովի վճռականութեամբ մը, որ մեծ տպաւորութիւն գործեց ժողովականներուն վրայ:

Պ. Ֆլանտէն չգոհացաւ ուշադրութեան յանձնելով Լոքառնոյի դաշինքը, որուն տակ ստորագրած է Անգլիա, այլ բացատրեց թէ Ազգերու Դաշնակցութեան գոյութիւնն է որ խնդրոյ առարկայ կը դառնայ: Եթէ Ազգաժողովը տկարանայ, պիտի փլի միջազգային գործակցութեան ամբողջ դրութիւնը, որուն վրայ իրենց հաւատքն ու վստահութիւնը հիմնած են բոլոր ժողովուրդները եւ թերեւս ամէնէն աւելի՝ անգլիացի ժողովուրդը: Արդ, ծանր հարուած մը կը տրուի միջազգային օրէնքին, որուն պահակն է Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Ֆրանսա իր մասին չի կրնար ընդունիլ որ բանակցութիւններ կատարուին, առանց վերահաստատելու այդ օրէնքը: Կարելի չէ երկու չափ եւ երկու կշիռ գործածել, մէկը՝ սեղմկանդ գործածելով Իտալիոյ դէմ, Ափրիկէի մէջ, միւսը՝ ճկունելով Գերմանիոյ հանդէպ, երբ վտանգի մէջ է Եւրոպայի խաղաղութիւնը:

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը եզրակացուց, գործնական միջոցներ պահանջելով Գերմանիոյ դէմ: Իրեն ձայնակցեցաւ Պելճիոյ վարչապետը, Պ. Զէլանտ, որ շեշտեց թէ իր երկիրը մեծապէս շահագրգռուած է Հռենոսի ապազինեալ շրջանին կացութեամբ: Յետոյ բացատրեց թէ Պելճիոյ պարագային Հռենոսի շրջանին գրաւումը կատարուած է առանց տեղի տրուելու, համաձայն Լոքառնոյի դաշնագրին 4րդ յօդուածին, հետեւաբար իրաւունք ունի զինուորական աջակցութիւն խնդրելու Գերմանիոյ դէմ. Պ. Զէլանտ մասնաւորապէս ծանրացաւ սա կէտին վրայ թէ Գերմանիա ապազինեալ շրջանին վերագրաւման պատրուակը չի կրնար գործածել Պելճիոյ դէմ, քանի որ իր երկիրը մաս չի կազմեր ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքին:

Իտալիոյ ներկայացուցիչը, դեսպան Չէրուտթի, սառն վերապահութիւն մը ցոյց տուաւ, յայտարարելով թէ պատժական տնօրինութեանց հարցին մէջ իր երկրին դիրքը կախում պիտի ունենայ հետեւեալ պարագայէն,— Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի վերցնէ՞ Իտալիոյ դէմ հաստատուած պատժական տնօրինութիւնները:

Այս յայտարարութեանց վրայ, Պ. Իտըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, յայտնեց թէ խնդիրը շատ ծանրակշիռ ըլլալով, միայն վարչապետը եւ Անգլիոյ դահլիճը կրնան որոշում տալ: Հետեւաբար առաջարկեց խորհրդակցութիւնները Լոնտոն փոխադրել եւ Ա. Դ. խորհուրդին ժողովն ալ Անգլիոյ մայրաքաղաքին մէջ գումարել. Թէյի ժամուն, Պ. Իտըն այս առաջարկը յայտնեց Պելճիոյ վարչապետին եւ երկուքը մէկ համաձայնեցան: Բայց որոշումը մէկ անգամէն չտրուեցաւ: Հեռաձայնը անդադար կը բանէր Փարիզի եւ Լոնտոնի միջեւ: Փարիզը բրիտանական դեսպանատունը եւ Անգլիոյ արտաքին նախարարութիւնը կը բանակցէին հեռախօսով, մինչ անդին Ֆրանսայի երեսփ. ժողովին մէջ կը կարդացուէր կառավարութեան յայտարարութիւնը: Վերջապէս իրիկուան ժամը 8ին Անգլիոյ պատուիրակները վերադարձան Քէ տ'Օրսէ, Ֆրանսայի արտաքին գործերու պաշտօնատան ժամացոյցներու սրահը, եւ բանաձեւեցին իրենց առաջարկը.— չորեքշաբթի առտու կը վերադառնան Լոնտոն: Հինգշաբթի օր միւս պետութեանց ներկայացուցիչները կուգան իրենց կարգին եւ շաբաթ օր Ա. Դ. խորհուրդը կը գումարուի Լոնտոնի մէջ, փոխանակ Ժընեւի:

Ուրեմն, Անգլիոյ պատուիրակները պիտի գտնուին իրենց կեդրոնին մէջ, տիրաբար վարելու համար ծանրակշիռ բանակցութիւն մը: Անոնք իրենց կողքին պիտի ունենան բոլոր զինուորական ու նաւային մասնագէտները, եթէ հարկ ըլլայ խորհրդակցիլ սպայակոյտներուն հետ եւ զինուորական համաձայնութիւններ կնքել: Այն պետութիւնները որոնք անդամ չեն Ազգերու Դաշնակցութեան կամ խնդիր ունին անոր հետ, չպիտի կրնան խուսափիլ չէզոք երկրի մը մէջ խորհրդակցելու պատեհութենէն, իսկ տրուելիք որոշումը պիտի ունենայ գերագոյն հեղինակութիւն:

Ուրիշ խօսքով, Անգլիոյ մայրաքաղաքին մէջ է որ պիտի վճռուի խաղաղութեան խնդիրը:

Պ. Ֆլանտէն օդանաւով Լոնտոն կ'երթայ այսօր իսկ, հինգշաբթի: Իր աջակիցը, նախկին վարչապետ Պ. Փօլ Պոնքուռ, Փարիզ պիտի մնայ, պաշտպանելու համար ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը Ծերակոյտին մէջ, յետոյ իր կարգին Լոնտոն պիտի երթայ, մասնակցելու համար Ա. Դ. խորհուրդի ժողովին (շաբաթ):

Այս նոր կարգադրութեանց հետեւանքով, յաջորդ շաբթուան յետաձգուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան 13երու յանձնախումբին նիստը, որ պիտի գումարուէր չորեքշաբթի օր, խորհրդակցելու համար Իտալիոյ դէմ ծրագրուած նոր տնօրինութեանց մասին:

Հազարաւոր ֆրանսացի զինուորներ կ'առաքուին Արեւելեան սահմանին վրայ

Սթրազպուրկէն կը գրեն տեղական թերթերուն.—

Ֆրանսայի արեւելեան եւ հիւսիսային շրջաններու զինուորական կեդրոններէն հազարաւոր զինուորներ կը շարունակեն հոսիլ դէպի այն ամրութիւնները որոնք ծանօթ են իբրեւ «Մաժինոյի գիծ», զինուորական հանգուցեալ նախարարին անունով: Լօռէնի սահմանամերձ գիւղերը ընդոստ արթնցան իրենց քունէն, երբ խաքի համազգեստ հագած հետեւակազօրքեր, հրասայլի եւ թնդանօթի վաշտեր թնդացուցին սովորաբար ամայի ճամբաներն ու փողոցները: Նանսի, Պառ-լը-Տիւք, Թուլ եւ ուրիշ քաղաքներ, ուր տարիներէ ի վեր կեդրոնացած է Ֆրանսայի պաշտպանութեան երկրորդ գծին ուժը, յանկարծ պարպուեցան, երբ կառախումբերը սուրացին դէպի արեւելք, զինուորներով եւ թնդանօթներով: Վէրտէօնի զինուորները կեդրոնացած են զօրանոցներու մէջ, պատրաստ՝ ճամբայ ելլելու, համաձայն զինուորական նախարարութեան հրահանգին: Տենդագին գործունէութիւն կը տիրէ ամբողջ սահմանին վրայ: Արեւելեան նահանգներու զինուորական կառավարիչները եւ նահանգապետները զարմանալի արդիւնաւորութեամբ կը վարեն փոխադրութեան եւ պարենաւորման գործողութիւնները: Մէցի շրջանը մէկն էր որ անմիջապէս գործի ձեռնարկեց: Բուն քաղաքէն հակօդային վաշտեր եւ ծանր հրետանիներ ճամբայ ելան դէպի սահմանագլուխ: Նոյնպէս Ֆորպախէն: Սթրազպուրկի մէջ, Քէհլի կամուրջին ֆրանսական դիրքին պաշտպանութիւնը ստանձնեց հետեւակազօրքի 17րդ գունդը: Քոլմարէն զինուորներ փոխադրուեցան Նէօֆ Պրիզաք եւն.:

Հիթլէր յանձն կ'առնէ ոչ-յարձակման դաշինքներ կնքել նաեւ Աւստրիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ հետ

Հիթլէր շատ կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ «Տէյլի Մէյլ»ի թղթակցին, մասնաւոր տեսակցութեան մը մէջ որ տեղի ունեցաւ մարտ 10ին: Ստորեւ կ'ամփոփենք հիմնական մասերը.

— «Առաջարկելով ոչ-յարձակման դաշնագիրներ կնքել արեւելքի եւ արեւմուտքի մէջ, ես կ'ուզեմ տիեզերական հանգամանք տալ այս ծրագրին: Հետեւաբար, բացառութիւն չեմ դներ եւ իմ առաջարկս հաւասարապէս կը վերաբերի Չեխոսլովաքիոյ եւ Աւստրիոյ»:

Յիշեցնելով իր յայտարարութիւնը թէ Գերմանիա պատրաստ է Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ վերադառնալու, այն յոյսով թէ գաղթավայրերու խնդիրը կը կարգադրուի եւ Վերսայլի դաշնագիրը կ'անջատուի Ա. Դ. ուխտէն, Գերմանիոյ «Առաջնորդ»ը շարունակեց.

— «Ոչ-յարձակման դաշինքներու հարցին լուծման լաւագոյն ձեւն է ուղղակի բանակցութիւնը: Եթէ պիտի խօսինք Ֆրանսայի, Պելճիոյ եւ թերեւս Հոլանտայի սահմաններու ապահովութեան մասին, բանակցութիւնները պէտք է կատարել այդ երկիրներու կառավարութեանց, ինչպէս եւ երկու երաշխաւորներուն, Անգլիոյ եւ Իտալիոյ հետ: Թերեւս ցանկալի է որ երաշխաւորեալ պետութիւնները նախապէս խորհրդակցին երաշխաւոր պետութեանց հետ: Ինչ կը վերաբերի Գերմանիոյ սահմանակից պետութեանց, ոչ-յարձակման դաշինքներ կարելի է մշակել համաձայն գերմանեւլեհ պայմանագրութեան, այսինքն ուղղակի խօսակցութեամբ: Բայց Գերմանիա դէմ պիտի ըլլայ եթէ երրորդ պետութիւն մը — օրինակ Անգլիան — մասնակցի իբրեւ պարկեշտ միջնորդ եւ գործնական առաջարկներ ներկայացնէ»:

Թղթակիցը հարցուց թէ Գերմանիա իր առաջարկը պիտի պահէ՞ մինչեւ Ֆրանսայի ընտրութիւնները եւ նոր ձեռնարկներ չը՞ պիտի կատարէ: Հիթլէր պատասխանեց.

— «Գերմանական կառավարութիւնը չպիտի ընէ որեւէ բան որ կրնայ փոխել կացութիւնը: Մենք վերահաստատեցինք մեր գերիշխանութիւնը եւ վերստին ամբողջ ազգին պաշտպանութեան տակ դրինք Գերմանիոյ ամէնէն հին մասերը: Հետեւաբար պատճառ չունինք պայմանաժամ որոշելու մեր առաջարկներուն համար: Բայց կ'ուզեմ որ բացորոշապէս հասկնան թէ՝ Գերմանիա այլեւս նոր առաջարկներով չպիտի տաղտկացնէ Եւրոպան, եթէ մերժուին այս առաջարկները, ինչպէս եղան նախընթաց շատ մը առաջարկներ»:

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած էինք, վարչապետը երեքշաբթի օր շատ կարեւոր յայտարարութիւն մը կարդաց երեսփ. ժողովին մէջ: Յայտարարութեան պատճէնը կարդացուեցաւ նաեւ Ծերակոյտին մէջ, փոխ-վարչապետ Պ. Իվօն Տէլպօսի կողմէ:

Վարչապետը մանրամասնօրէն պարզելով ամբողջ անցուդարձը եւ Լոքառնոյի տասնամեայ պատմութիւնը, եզրակացուց.

— «Եթէ մեզի յանցանքներ կը վերագրեն եւ ամէն անգամ որ յանցանքներ վերագրուին, մենք միշտ պատրաստ ենք ենթարկուելու միջազգային օրէնքներու իրաւարարութեան. բայց ո՞ւր կը մնայ ժողովուրդներու իրաւունքը եւ ատով իսկ հաւասարակշռութիւնը, եթէ ամէն մէկը ինքն իր գլխուն արդարութիւն գործադրէ, իր իրաւունքները վճռէ համաձայն իր փառասիրութեանց եւ միջազգային օրէնքին տեղ դնէ կատարուած իրողութեան բռնութիւնը: Ներկայ վէճին մէջ Ֆրանսա ինքզինքը չի դներ վիրաւորուած հասարակութեան մը դիրքին մէջ, ո՛չ, ան մէջտեղ կը դնէ դաշնագիրներու իրական արժէքի եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին ընդհանուր երաշխաւորութեան խնդիրը: Անշուշտ ապազինեալ շրջանին գրաւումը կը դպչի մեր սեփականապահովութեան, բայց մեր կարծիքով շատ աւելի ծանրապէս կը վտանգէ Եւրոպայի ապագայ խաղաղութիւնը, հաւաքական ապահովութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան նախատագիրը:

Մենք մտած ենք Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ, որովհետեւ անոր նախատագիրն է որ պիտի վճռուի մօտաւոր ապագային: Մենք դիմեցինք Լօքարնոյի դաշնագիրը ստորագրողներուն եւ երաշխաւորներուն, որովհետեւ բուն իսկ դաշնագիրներու արժէքն է որ խնդրոյ առարկայ կը դառնայ: Արդարեւ, ո՞վ ամենադոյզն հաւատք պիտի ունենայ դաշնագրի մը արժէքին վրայ, եթէ աւելի զօրաւորին կամքը պիտի բաւէ զայն ոչնչացնելու: Այն ատեն հարկ պիտի ըլլայ վճռապէս վերադառնալ զինակցութեանց, զինազինման, եւ, խոստովանինք, պատերազմի զոր պիտի յայտարարեն ամէնէն զօրաւորը կամ զօրաւորները պատեհ ժամուն: Մեր մասին, մեր բոլոր նիւթական եւ բարոյական ուժերը պիտի դնենք Ազգերու Դաշնակցութեան տրամադրութեան տակ, խուսափելու համար այս անդարմանելի դժբախտութենէն, այն միակ պայմանով որ մեզի ընկերանան, խաղաղութեան այս պայքարին մէջ, Հռենոսի դաշնագիրը ստորագրողները եւ այն հաստատ յոյսով թէ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին բոլոր մասնակիցները պիտի կռուին մեր կողքին, համաձայն իրենց կարողութեանց եւ յանձնառութեանց:

«ՖՐԱՆՍԱ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ԲԱՆԱԿՑԻԼ ԲՌՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ»

Վարչապետ Հիթլէր իր խօսքը ուղղելով Ֆրանսայի ժողովուրդին, անոր կառավարութեան գլխուն վրայէն, մեզի դուռ կը բանայ մեր կարգին մեր խօսքը ուղղելու գերման ժողովուրդին: Մենք կը խնդրենք յանուն իր մշակոյթին եւ իր ցեղին առաքինութիւններուն խորհիլ այն պատասխանատուութեանց վրայ, զորս ոմանք կ'ուզեն կրել տալ իրեն, պատմութեան առջեւ: Մենք հանդիսաւորապէս կը յայտարարենք անոր թէ երբեք չենք ուզած եւ երբեք չպիտի ուզենք վնասել իր ազատութեան եւ պատւոյն: Դարձեալ մենք մտքէ չենք անցուցած եւ չենք ուզեր անգրնել թէ գերման ժողովուրդին պէտք է նայիլ աւելի աննպաստ աչքով քան ուրիշ ժողովուրդներու:

Մենք համաձայն ենք գերմանական կառավարութեան հետ թէ ֆրանսացի ժողովուրդը որ եւ է շահ չունի գերման ժողովուրդին թշուառութենէն: Մենք կ'ընդունինք զործակցիլ, ապահովելու համար 66միլիոն բնակիչներու գոյութիւնը աղքատ հողի մը վրայ, ինչպէս ըսաւ վարչապետ Հիթլէր: Կը հարցնենք գերման ժողովուրդին թէ ապազինեալ շրջանի վերագրաւումը ինչո՞վ կրնայ օգնել այս հարցերու լուծման, կը հարցնենք անոր թէ վստահութիւնը որ հիմն է ամէն գործակցութեան, ի՞նչպէս կրնայ պահպանուիլ ու մանաւանդ զարգանալ, եթէ ընդունուի որ ոչ միայն Լօքարնոյի պէս հանդիսաւոր դաշնագիր մը կրնայ չեղեալ հռչակուիլ կողմերէն մէկուն սոսկական կամքով, այլեւ առանց նոր համաձայնութեան սպասելու կատարուին զինուորական գործողութիւններ որոնցմէ խուսափելու յանձնառութիւններ ստորագրուած էին: Գերման ժողովուրդը վստահութիւն պիտի ունենա՞ր ֆրանսական կառավարութեան վրայ նոր դաշնագիրներ քննելու եւ ստորագրելու համար, եթէ ան պատռէր հին դաշնագիրները: Ուրեմն ի՞նչպէս կ'ուզեն որ ֆրանսացի ժողովուրդը վստահութիւն ունենայ նոր բանակցութեանց մտնելու, ինչպէս կը հրաւիրէ գերմանական կառավարութիւնը: Բանակցութիւն կատարել, արդի կացութեան մէջ, ի՞նչ բանի վրայ հիմ դնելու համար, ի՞նչ բան կառուցանելու համար, փլատակներո՞ւ վրայ, ո՞ր հիման վրայ. գործը պէտք է բուն իսկ շէնքին հիմէն սկսիլ: Ֆրանսական կառավարութիւնը չի մերժեր այն բանակցութիւնները որ կրնան ամրապնդել ապագայ խաղաղութիւնը եւ բարւոքել ֆրանքօ-գերման յարաբերութիւնները խաղաղ եւ հանգիստ Եւրոպայի մը մէջ, բայց Ֆրանսա չի կրնար բանակցիլ բռնութեան եւ ազատօրէն փոխանակուած ստորագրութեան ուրացման տակ: Ան արդէն դիմած է Ա. Դ. խորհուրդին եւ պատրաստ է բանակցելու Գերմանիոյ հետ, անգամ մը որ դարձեալ ապահովուի միջազգային օրէնքին հանդէպ յարգանքը:

Ան կ'ուզէ պահել հաւատքը միջազգային յանձնառութեանց իրական արժէքին վրայ Լօքարնոյի դաշինքէն մինչեւ Ազգաժողովին ուխտը»:

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ԱՆՍՏՈՅԳ ՎԻՃԱԿ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ամիս մը անցած է ընտրութիւններէն ի վեր, եւ սակայն, տակաւին ոչ մէկ օրինաւոր կառավարութիւն կազմուած է։

Առ այժմ, վճռական արմատական միջոցներու չի դիմեր։ Յայտնի ալ չէ, թէ ի վերջոյ պիտի ուզէ ինքզինքը պարտադրել։ Բազմաթիւ դժուարութիւններով շրջապատուած ըլլալով Յունաստանի գահակալը, տակաւին օրինական ճամբաներով կ'ուզէ լուծել տագնապը։ Մասնաւորաբար բանակին դիրքը նկատի կ'առնուի բոլորին կողմէ. Իբրեւ միջոց, գումարեց պահամոզով մը, որուն հրաւիրուեցան երկրին բոլոր կուսակցապետները, յայտնելու համար իրենց մտածումները։ Բոլոր քաղաքական ղեկավարներն ալ աղուոր աղուոր խօսքեր ըրին, երկրին կազմակերպութեան, անցեալին մոռացման, եւ գործակցութեան շուրջ։ Այս ժողովին բուն նպատակն էր, երկու մեծ կուսակցութեանց միջեւ (ժողովրդական եւ ազատական) ուղղակի խօսակցութեանց եւ բանակցութեանց ճամբան հարթել։ Պէտք է ըսել, որ ժողովը իր նպատակին հասաւ։ Երկու կուսակցութիւնները անմիջապէս սկսան ուղղակի բանակցութեանց։ Եւ սակայն, հազիւ սկսած, ձախողեցան բանակցութիւնները, կողմերուն անհաշտ դիրքին պատճառաւ.

« Ազատականները օրինակի համար, հրաժարեցան բոլոր նախարարութիւններէն, եւ պնդեցին միայն Ներքին նախարարութեան վրայ։ Ժողովրդականները չուզեցին տեղի տալ այս հարցին մէջ, պարզ այն պատճառաւ, որ Ազատականները Ներքին նախարարութիւնը ստանձնելով, հիմնապէս պիտի մաքրագործէին այս պաշտօնատան հետ կապ ունեցող բոլոր պաշտօնէութիւնները, Ապահովութեան, ժանտարմըրիի, ոստիկանութեան ճիւղերը, եւ միւս կողմէ պիտի պատրաստէին նոր ընտրութիւններուն, որ անպայման տեղի պիտի ունենան, քանի որ առանց ատոր, պիտի չլուծուի տագնապը։ Միւս կողմէ, «անհաշտ» հակավենիզելոսականներն ալ դեր ունեցան բանակցութեանց ձախողման մէջ, ճնշում բանեցնելով Ցալտարիսին վրայ։ Իր կարգին բանակն ալ խաղաց իրեն սահմանուած դերը։

Այժմ Թագաւորը հրամանագրեց խորհրդարանին գումարումը, նախագահի ընտրութեան համար։ Այս ալ հասկնալու համար, թէ ո՞ր կուսակցութիւնը պիտի շահի մեծամասնութիւնը։ Ազատականները շահեցան կարեւոր մեծամասնութիւն մը, համայնավարներու 15 քուէներովը։ Այս յաղթանակը, սակայն, գայրացուց ոչ միայն բանակը, այլ՝ եւ հանրային կարծիքն ու հակավենիզելոսականները։

Ինչպէս կը տեսնուի բոլոր երեւոյթներէն, կ'երթանք դէպի նոր ընտրութիւններ։ Արդէն՝ Վենիզելոս ինքն ալ նամակով մը, կը թելադրէր իր քաղաքական բարեկամներուն, որ տալ չէզոք դահլիճի մը կազմութեան, հըրաժարիլ գործակցական կառավարութիւն կազմելու գաղափարէն, եւ պատրաստուիլ նոր ընտրութեանց, մեծամասնական դրութեամբ։

Կը թուի թէ, հանրային կարծիքը հաշտուած է նոր ընտրութեանց գաղափարին հետ։ Թէեւ, զանազան շըշուկներ կան բանակի մասին, որուն համար կ'ըսուի թէ ոչ մէկ գնով պիտի ուզէ իշխանութիւնը յանձնել Ազատականներուն։

Այսպէս կամ այնպէս, Յունաստան կ'անցընէ ներքին լուրջ տագնապ մը, երբ՝ արտաքին այնքան ծանր դէպքեր կը պատահին միջազգային քաղաքական աշխարհին մէջ։ Երբ՝ մանաւանդ լուրջ թերթերու եւ քաղաքագէտներու իսկ կարծիքով, երկիրը կը գտնուի բաց ամէն կարգի վտանգի առջեւ։ Այս վտանգին ահազանգը կը հնչեցնէ մասնաւորաբար, Միխալոքօփուլօս, յայտնի դիւանագէտ մը, ու նաեւ «Էսթիա»ի եւ «Քաթիմէրի»ներու նման լուրջ օրկաններ։ Այս թերթերը շատ յստակ կերպով ոլորտաբաց կը դնեն՝ 1.— Ազգ. պաշտպանութեան խեղճ վիճակը, 2.— Յունաստանի մեկուսացած ըլլալը. 3.— Բարեկամ պետութեանց կողմէ Յունաստանի անունով խօսուիլը։ (Այս վերջին ակնարկը կը վերաբերի Թուրքիոյ որուն արտաքին գործավարը ամենուրեք կը խօսի թէ՝ իր երկրին, թէ Յունաստանի անունով)։

Ահա թէ ինչ վիճակ կը ներկայացնէ Յունաստան քաղաքական ընդհ. տեսակէտով։

Ու «Էսթիա» իրաւունք ունի, երբ ուժգնօրէն կը դատապարտէ կուսակցապետները, որոնք՝ «այնինչ կամ այնինչ աթոռին համար կռիւ կ'ընեն իրարու հետ»։ Կրկին նոյն թերթը, որ չէզոք է, կը զգուշացնէ «Ազատականները համայնավարներու 15 քուէներովը շահուած յաղթանակի մը վաղանցուկ հրճուանքէն, ու կոչ կ'ընէ վճռապետին « բոլորովին նկատի չունենալ համայնավարները երկրին ներքին գործերուն մէջ »։ Թողունք, որ Ազատականներու յաղթանակն ալ կասկածելի է, որովհետեւ լուրջ տարակարծութիւններ գոյութիւն ունին Սոֆուլիսի եւ Կոնաթասի միջեւ։ Առաջինը՝ ղեկավարն է կուսակցութեան, երկրորդը ղեկավար՝ աջակցելի տարրի մը, եւ պարագլուխներէն՝ 1922ի հակաթագաւորական պետական հարուածին։ Երկրորդը՝ կը մեղադրէ առաջինը ծայրայեղ համերաշխութեան համար, յենլով մասամբ մէկի յեղափոխական զօրականներուն եւ երեսփոխաններուն վրայ, առաջինը՝ երկրորդին ծայրայեղութիւնը կը գտնէ վտանգաւոր։

Իրերու ընթացքը այսպէս ըլլալով, կարելի է միշտ ալ անակնկալներու սպասել այս երկրին մէջ։ Արձանագրեմ նաեւ, որ Տէմիրճիսի կառավարութիւնն ալ օրէ օր կը սկսի տկարանալ։ Ինքնաշարժի վարիչներուն վերջին գործադուլը ատոր ապացոյցներէն մէկն էր։ Կառավարութիւնը շատ չուշով տեղի տուաւ, ընդունելով գրեթէ բոլոր պայմանները, որոնք ներկայացուած էին գործադուլ ընողներու միութեան կողմէ.

ՓԱՑԼԱԿ ԱԴԱՄԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԹՈՒՐՔԻԱ.- ՏԱՐԱԾՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱՆՑ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ

ԽՄԲ.— Այս կարեւոր գրութիւնը թարգմանուած է Չեխոսլովաքիոյ գերման մեծ օրաթերթէն, «Պրակէր Թակպլաթ»։—

Բնակչութեան չափազանց աճումի հարցը, որ գրեթէ աշխարհի բոլոր պետութիւններուն համար գոյութիւն ունի եւ որ երկրի երկու կէտերուն վրայ — Ափրիկէ եւ ծայրագոյն Արեւելք — նոյնիսկ պատերազմական վէճեր յառաջ բերաւ, Թուրքիոյ անծանօթ է։ Թուրքիա ճիշդ հակառակ խնդիր մը ունի, բնակչութեան սակաւութիւն։ Երբ ան 763.000 քառակուսի քիլոմեթր մակերեսով Իտալիայէն երկու քուէկէս անգամ աւելի մեծ է, նորագոյն մարդահամարին համաձայն 16 միլիոն բնակիչ ունի Իտալիոյ 41 միլիոնին դէմ։ Ան կ'ընէ 21 բնակիչ իւրաքանչիւր քառակուսի քիլոմեթրի համար (Գերմանիա օրինակ 268 բնակիչ ունի ամէն մէկ քառակուսի քիլոմեթրի վրայ)։ Բնականէն անբարեբեր եւ կլիմայական տեսակէտով աննպաստ երկրի մը մէջ բնակչութեան այս ցանցառ խտութիւնը խանգարիչ պիտի չնկատուէր, սակայն Թուրքիա պտղաբեր եւ ընդհանրապէս լաւ կլիմայ ունեցող երկիր մըն է, ուր միայն բնակչութեան բաւարար թիւի մը պակասին երեսէն բազմաթիւ հանքային հարստութիւններ առանց շահագործումի կը մնան եւ անհամար բարեբեր հողեր անմշակ։ Այս բոլորէն կը հետեւի որ Թուրքիա վտանգի պահուն ի վիճակի չպիտի ըլլայ իր սեփական բնակչութեան շարքերէն երկրին մեծութեան համապատասխան բանակ մը մէջտեղ բերելու։

Մինչդեռ գրեթէ բոլոր միւս պետութիւնները նոր երկիր կը փնտռեն իրենց մարմիններուն համար, Թուրքիա նոր մարդեր կը փնտռէ իր երկրին համար։ Ան չի ճանչնար «ժողովուրդ առանց հողի», այլ «հող առանց ժողովուրդի»։ Հարցը հետեւեալն է ուրեմն,— ոչ թէ տարածուիլ, այլ կեդրոնանալ։ Պէտք է ձեռք անցընել եւ բոլոր այն մարդիկը որոնք Օսմանցիներու երկար դարերու տիրապետութիւններէն գրաւուած հողերուն վրայ « ետեւը մնացած » են եւ մայր հայրենիքէն հեռու կը գտնուին։ Այս մարդիկը կամ աւելի իրենց սերունդը ինչքան կարելի է շուտ Թուրքիա պէտք է փոխադրուին եւ այսպէսով Երկրին աւելի մեծ բնական բնակչութիւն մը պարգեւեն։

Այսպէս յարմարցուած բնակչութեան քաղաքականութիւնը, որ բազմաթիւ տարիներէ ասդին Թուրք կառավարութեան որոշ ծրագրի մը վրայ կը գործադրուի, 1923ին սկիզբ առաւ, Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ կնքուած բնակչութեան փոխանակութեան հիման վրայ, որուն հետեւանքով մօտ 350,000 անձեր Թուրքիա վերադարձուեցան։ Կոչը, զոր Քամալ Աթաթիւրք «Պալքանի բոլոր Թուրքերուն» ուղղեց եւ որով անոնց Թուրքիա դարձը դիւրացնել կ'ուզէ, ծանօթ է։ Հոս սակայն շփոթութիւն մը կը ծագի, որովհետեւ որոշ չէ թէ որո՞նք պէտք է «Թուրք» ճանչնալ։ Էնկիւրիի մէջ այս տարակոյսը փարատել ջանացին ըսելով.— «Թուրքեր են նաեւ այն ժողովուրդներու անդամները, որոնք հին օսմանեան պետութեան մէջ իսլամ կրօնը, Թուրք լեզուն ու Թուրք մշակոյթը սեփականացուցին եւ Օսմանցիներու հետ ձուլուեցան, այնպէս որ որոշապէս իրենց դրացիներէն իբր «Թուրքեր» կը զանազանուին»։ Ուրեմն Թուրքեր են անոնք որ Պալքանները կ'ապրին, մասամբ հարազատ սերունդը Թուրք եւ ոչ – Թուրք նուաճողներու, մասամբ սակայն թրքացուած Սլաւներ, Ռումաններ, Վալախներ, Իլլիրացիներ եւն.։ Թուրքիոյ գաղթի ծրագիրը ասոնց համար ալ ի զօրու է։

Խնդիրը կախուած չէ Թուրքիայէն ու միայն մասամբ Պալքանի Թուրքերէն։ Սերպիոյ մէջ, Ծըփիէի շրջանին մէջ, որ մինչեւ այսօր դեռ իր Թուրք անունին տակ իբրեւ Սկիւպ կը ճանչցուի, Թուրք բնակչական առհ – վիրաններուն ոմանց կողմէ 400 000էն մինչեւ 600,000 հոգի էր Թուրքեր կը պահանջուին։ Եթէ բոլոր ասոնք Թուրքիա գաղթելու ըլլան, Սերպիոյ հարաւը մէկէն պիտի ամայանայ։ Միւս կողմէ օրինակ Ռումանիա կը նպաստաւորէ իր Թուրք կամ թրքացած բնակչութեան արտագաղթը (գլխաւորաբար Թաթար ծագումով) Տօպրուճայէն եւ պարպուած հողերու մէջ Վալախներ կը տեղաւորէ։ Հոս ալ քանի մը հարիւր հազարներու կը հասնի թիւը։ Յունաստանի պարպումը Թուրքերէ գրեթէ աւարտած է, Պուլկարիոյ հետ այս հարցին շուրջ դեռ որոշ բան մը չկայ։ 750,000 իսլամ Ալպանացիներն ալ Թուրքիոյ մէջ ոչ մէկ տեղ իբրեւ մայր հայրենիքին կորսուած զաւակները կը համարուին։

Ամէն պարագայի տակ, բազմաթիւ հարիւր հազարներ Թուրքիա վերադարձած են եւ ուրիշ հարիւր հազարներ պիտի հետեւին անոնց՝ յառաջիկայ տարիներուն։ Ասոնց բնակութեան համար Փոքր Ասիական Անատոլուին փոխարէն արեւելեան Թրակիան կը նախընտրուի։ Հոն հազարաւոր գաղթած Թուրք ընտանիքներ պետութենէն իրենց տրուած հողերուն վրայ կը նստին արդէն։ Պետութիւնը հոգ կը տանի նաեւ որ անոնք ձրի սերմնցու, արտ, արօր, հողագործական մեքենաներ ստանան։ Պետութիւնը մասնագէտներ կը ղրկէ արեւելեան Թրակիոյ գաղթականները հողագործութեան ամէնէն արդիական ձեւերուն ծանօթացնելու։ Մետաքսի եւ գինիի ճարտարարուեստ կը ստեղծէ հոն եւ ճամբաներ կը շինէ։ Արեւելեան Թրակիան տնտեսապէս արագ եւ ուժեղ կ'աճի։ Սակայն նոր Թուրք գաղթականներու այս շրջանին վրայ կեդրոնացումը Յունաստանի, մանաւանդ Պուլկարիոյ վրայ ուրիշ ազդեցութիւն ըրաւ քան մշակոյթի կողմէն գալիքը։ Բնակչութեան քաղաքականութիւն մը անգամ, որ նուաճումի չի ձգտիր, կրնայ արտաքին քաղաքականութեան տեսակէտով նըկատի առնուիլ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ [illegible]

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՄԵՐԳ

Շաբաթ երեկոյ, վեցերորդ թաղապետարանի Յաղթանակներու թանգարանի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ բանախօսութիւն մը Գ. Կասթուէի կողմէ, որ նախագահն է Ֆրանսական երաժշտագիտական ընկերութեան։ Նիւթը՝ «Հայ երաժշտական արուեստը»։

Բանախօսութենէն յետոյ տեղի ունեցաւ համերգ մը, «Կիլիկիա» երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Գուրգէն Ալէմշահի։

Ուսումնասիրական ընկերակցութիւնն է որ ատենը անգամ մը կը կազմակերպէ բանախօսութիւն, համերգներ, իւրաքանչիւր անգամ ծանօթացնելով ազգի մը երաժշտական արուեստը։ Շաբաթ երեկոյ հերթը հայ երաժշտութեանն էր։ Այս հանդէսներուն իր պատւոյ նախագահութիւնը ընծայած է կրթական նախարարը։

Գ. Կասթուէ որ նախապատերազմեան Ֆրանսական գեղեցիկ տիպարն է, կիրթ, քաղցր, ու մօտէն ծանօթ մեր ցեղին տառապանքին ու արուեստին, մօտաւորապէս մէկ ժամ խօսեցաւ Հայոց պատմութեան, Հայաստանի աշխարհագրութեան ու մանաւանդ հայ երաժշտութեան մասին։

Իր ըսածները անշուշտ նորութիւն չէին Հայերուն համար. սակայն ան առաւելապէս խօսեցաւ ներկայ Ֆրանսացիներուն համար, որոնք ընդհանրապէս ոչինչ գիտէին մեր անցեալին ու ներկային մասին։

Ըսինք թէ սրահը որ հինգ–վեց հարիւր հոգիի համար էր, լեցուած էր ծայրէ ի ծայր։ Շատեր մնացած էին ոտքի վրայ։

Գ. Կասթուէ հայութիւնը կ'ընդունի երաժշտական արուեստին ու կը գտնէ հայ երաժշտութեան մէջ ցայտուն ինքնատպութիւն մը, որքան ալ ան տարբեր առած ըլլայ իր մէջ ասորիական եւ երբայական արուեստներէն։

Գ. Կասթուէ հայութիւնը կ'ընդունի իբրեւ բանաստեղծական հոգիով հարուստ ցեղ մը եւ արուեստագիտական մեծ կարողութիւններով օժտուած ժողովուրդ մը։

Է. եւ Ը. դարուն. Հայաստանէն գաղթող Հայերը գացին Ասիա, Ափրիկէ ու Եւրոպա եւ իրենց հետ տարին ինքնատիպ ճարտարապետութիւն մը։ Ֆրանսայի հարաւային արեւելեան քաղաքներուն մէջ եկեղեցիներ կան որոնք շինուած են հայ ճարտարապետներուն կողմէ։

Համառօտ եւ մեծահուշակ հեղինակը խօսեցաւ հայ երաժշտութեան մասին սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը։ Մեր երաժշտութիւնը բաժնեց երկու ճիւղի.— Հոգեւոր եւ գեղջկական։ Մանրացաւ Կոմիտասի մասին, որուն բարեկամը եղած է։

Իր բանախօսութիւնը խորին տպաւորութիւն թողուց ներկաներուն վրայ, որոնք քանիցս սրտագին ծափահարեցին այդ ժպտուն, այդ համակրելի ծերունի գիտնականը։

Մեր այլասերած ցեղակիցները եթէ լսէին Կասթուէին բանախօսութիւնը, պիտի հպարտանային իրենց ցեղային հանճարով, մանաւանդ երբ լսէին թէ Ֆրանք առաջին թագաւորէն դարեր առաջ Հայերը ունէին քաղաքակրթութիւն մը եւ բարձրագոյն արուեստներ։

Հանդէսին երկրորդ մասը համերգ էր, որ սկսաւ նախ չորս խմբերգով Կոմիտասեան։ Առաջինը՝ «Գարուն…», ձախողեցաւ դժբախտաբար… Խումբը արկածի հանդիպած էր… թեթեւ ցրտութիւն մը տիրեց սրահին մէջ։ Հաւանաբար շատ դիւրին խմբերգ մը ըլլալուն անփոյթ գտնուեցան երգողներն ու ղեկավարը։ Երկրորդ խմբերգը, «Էս գիշեր լուսնակ գիշեր», գաղջ մթնոլորտ մը ստեղ… Երրորդ ու չորրորդ խմբերգները — «Լոռեցիներու գութանի հորովել» եւ «Իմ չինարի եարը» — արդէն յաջողութիւն մը կը ծաւալէր սրահին մէջ։ Խումբը գտած էր իր ուղին ու թափը… ը բացուած էին։ Փոքրիկ անհոգութիւն… վերջ գեղեցիկ էր լսել «Կիլիկիա»… թեւածումը, հայ բնաշխարհի խորքութիւններուն մէջ։

Խումբը հագած էր հայկական տարազ։ Ինչ լաւ պիտի ըլլայ պահպանել… հարազատութիւնը մեր տարազին ներդաշնակութիւնը գոյներու ալ… մերդին.

Փոքրիկ բարեկամեցողութիւն… քիչ մը ճաշակ բաւական են որ… բարով ներկայացող ամէն կարգի խումբերը, ըլլան աւելի ներկայանալի։

Օր. Իրիս Գիւլպիւլեան ունէր… մեներգ։ «Անտունի», «Ակնայ օրօր», «Քէլէ քէլէ» Կոմիտասէն, իսկ «…սիրեցի» ու «Իմ երգը» Գ. Ալէմշահէն։ Ան երգեց սահուն գնացքով… րէն սկսուած թեւածումով, ինքնա… փոփ եւ ալեկոծ հանդարտութեամբ… Բուռն ու երկարատեւ ծափերը… պեցին զինքը որ երգէ «Աղուորներու համար»ը, Գ. Ալէմշահի։

Մէկ դիտողութիւն սակայն. Օր. Իրիս լաւ կ'ընէ իր երգարանէն մէկէն հանելով «Քէլէ քէլէ»ն։ Այդ… յարմար չէ իր ձայնական խառնուածքին։

Օր. Զարիկ Ժամհարեան պար… «Ուզուն տարա»։

Զգեստաւորուած էր հայկական… բաղով եւ իր նշանագեղ հասակը դա… ձած էր իր արուեստին շնորհով… լի ալացիկ։ Ան իր պարին մէջ… պահ, նկարչագեղութիւն մըն… թեթեւ ու ճապուկ իր շարժումներ… հուրիական հէքեաթ մը կը պատ… բազարդէին։ Կարճ ու գեղեցիկ… ու տպաւորիչ եղաւ իր երեւոյթ… Յամառ ծափերը անզօր եղան զին… վերստին բեմ բերելու համար։

Երգչախումբը վերստին բեմ բա… բանալով առաւ մեզի չորս խմբեր… — «Լուսնակն անուշ», «Կալերգ… սայլերգ» ու «Ծումար» Կոմիտա… սէն, ինչպէս նաեւ «Հօյ նար», դաշ… նաւորուած Գ. Ալէմշահի կողմէ.

Քսաներկու–քսանըհինգ հոգինոց… խումբը կը կարծուէր կրկնապատ… գոց աչքերով ունկնդրուած ժամ… նակ։

Քաղցրութեան ալիք մը, վառ գո… նագեղութիւնով, կ'օրօրուէր… դումներու մէջ։

Խումբին մեներգողները սիրուն… պասա մը բերին համերգին։ Օր… Առաքելեան հաճելի սոփրանօ մը… լաւ ըմբռնած հայկականութիւնը… գիւղականութիւնը մեր երգերուն… Ուրֆալեան իբրեւ թէնոր, շատ… մակրելի էր ու գեղջկական նկարագ… ունէր իր ձայնը։ Գ. Վարդանեան… րող պարիթօն մըն է, ձայնը ամբողջ… ջովին թաւանոյշ։

Ալէմշահ, թէ իբրեւ ղեկավար…

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

Ձեղու օր մը որ անոնցմէ մէկը, վարժապետութիւն մը ըրէր Հայկուհիի։ Ասով մէկտեղ, առանց զանգատելու, Հայկուհի նոր զարդանկարներ կը գծէր ու տղու մը հաճոյքով կը նուիրէր իրեն ծանօթ աղջիկներուն։

Այսպէս է որ հոգիները, երբ իրենց մթնոլորտին ամբողջութեան մեծութիւնը ունին, կը մնան մեծ։

Ու Սաթենիկ երբ Հայկուհիի կը նայէր, անոր երեսին կարմիրը կը նմանէր կրակի մը գոյին, որուն տակ աւելի աղուոր կարմիր մը կը բռնկի։

X

Ի՜նչպէս կ'աշխատէր որ Հայկուհին մայրիկին գեղեցկութեան սառերը մնացած միայն, այտերը հալած, ուժէ ինկած կ'երեւէր։ Յոգնութեան նշանները երեսի կնճիռներուն մէջ տեղ չինած, ամբողջ դէմքը իր մըդած կուսին արտայայտութիւնն էր։

Ու ամէն օր բան մը կը պակսէր այս կնոջ վրայէն, անդադար կը սկարմնար, ու իր հանդարտիկ ու տըտում կերպարանքին տակ, կը դառնար հիւանդ մը.

Բայց կ'աշխատէր։

Հիմակ իր տղաքը ու ամուսինը իր ձեռքը կը նայէին։

Բայց իր տղոցը «մայրիկ» բառը բաւական էր, հաճոյքով կ'աշխատէր, ամուսնոյն նայուածքին գեղեցկութիւնը, մանաւանդ կը լեցնէր սիրտը, կ'աշխատէր լեցուն սրտով։

Ու ամէն օր թէեւ ներսէն բան մը կը պարպուէր, բայց ամէն իրիկուն տուն վերադարձին, սիրտը յանկարծ կը գտնէր իր տաքութիւնը, իր տղոցը ձայնով կը լեցուէր։

Մօր մը սիրտը ունէր վերջապէս, կը լեցուէր ինքնիրմով։

Ու ամէն գիշեր երբ Սաթենիկ կը նայէր Արեգենց տունին, «Երազ մը, կը մրմնջէր, ու կ'աւելցնէր, առանց անուշ երազի մը ի՞նչ կ'արժէ կեանքը»։ Ու երջանիկ երազով մը միայն կեանքը իր նպատակին կը հասնի, կը մտածէր երբ կը լսէր դիմացի տունին ձայները։

X

Նոր տրտմութիւն մը երեսին փակած։

Այս տրտմութիւնը շատ մտածել տուաւ Սաթենիկի.

Բայց իր հայրը ուսերը թօթվեց տրտմութիւնը. Ու իր հօր պատմեց Արեգենց տունին դժբախտութիւնը։

Այս արհամարհանքը ու բոլոր ձեւերը դաժան, իր սիրտը տակն ու վրայ ըրին։ Մանաւանդ, հօրը պատահած լռութիւնն ալ ուրիշ արհամարհանք մը։ Իրենց տունը հիմակ խորհրդաւոր այն անկիւններուն կը նմանէր, ուր լռութիւնը երբեմն սուսերներով լեցուն փոսերուն պէս, կը դառնայ աւելի խորհրդաւոր։

Անկէց ետքն էր որ Սաթենիկ հօրը նայած ատենը, երեսին վրայ, անոր մտածումներուն զայլարում կը տեսնէր։ Մանաւանդ անոր աչք ողորմելիներուն շարքը, կրակ կը լեցնէր իր վրայ։ Այս պահուն, հօրը ձայնին ուրիշ մէկ արձագանգը կը լսէր, անհունապէս փոխուած, հեռուէն լսուող կոռի մը չչնչոցը կարծես։

Ու երբ Հայկուհիենց կ'երթար, Սաթօր հայրիկը իր անունը տուած ատեն, ձայնին մէջ պակաս բան չկար։ Այս ձայնը բաւական էր, սիրտը անուշ անուշ կը զարնէր։

Ի՜նչ դժբախտութիւն։ Իրենց տունին մէջ առանձ հանդարտութիւն չըկար։ Մինչդեռ հոն, խաղաղութիւնը երանութեան չափ կը գինովցնէր։ Ամէն բան պարզ, պատէն կախուած քանի մը հասարակ լուսանկարները, աւելի կենդանութիւն կուտային տունին։ Մանաւանդ լեռներն ու դաշտերը ներկայացնող երկու նկարներէն մաքուր երկինքներու պայծառութիւնը կը ծըփար։ Ամէնէն պզտիկ առարկան անգամ կը տաքցնէր այս տունը։

Սաթենիկ հառաչեց։

Այս տունին մէջ ի՞նչ կար որ սիրտը կը բոցավառէր։ Ամէն հեղ երբ հոն էր, կարօտի պէս բան մը կը զգար։ Սերոբ հայրիկին նայած ատենն ալ, յանկարծ «հայրիկ, հայրիկ» պոռալը կուգար։

Ու վերադարձին, իրենց տունին մէջ յանկարծ սիրտը կը փլէր։ Ի՞նչ կար որ աչքերուն առջեւ իրենց տունը կը մթագնէր։

Ու ատենէ մը ի վեր շիտակ շիտակ չէր կրնար նայիլ հօրը երեսին։ Չէր գիտեր, թանձր մշուշի նման ի՞նչ բան կը ծածկէր անոր դէմքը։ Իր աչքերը անոր խորութեան չէին կրնար հասնիլ։ Մռայլ, անհասնապէս սիրտկտրող արտայայտութիւն մըն էր ան։

Ու Սաթենիկ հօրը ճակատին վրայ բան մը կը փնտռէր։ Կը հետեւէր գիծերու բոլոր շարժումներուն։ Անոնց փոփոխութիւնը այնքան տարօրինակ կը թուէր որ, կը դողար։ Ու երբ բազմոցին վրայ հօրը հետ նստած էին դէմ դիմաց, աչքերը կը մնային հօրը վրայ։ Ինչե՞ր կը տեսնէր։ Միայն թէ հօրը ճակատին գիծերը կը խռովէին իր հոգին։ Անոնք կը փոխուէին, կը խառնուէին իրարու։ Դիւրին չէր բան հասկնալ։

Ուրիշ օր մըն ալ, ա՞սանկ վայրկեան մը, հայրը լուրկ մնջիկ ժպտած ատեն, ժպտող մեռելի մը տպաւորութիւնը ըրած էր իր վրայ։ Այս բանը ատենէ մը ի վեր կը կրկնուէր։ Ու հակառակ բոլոր իր ջանքերուն, ինչո՞ւ, ինչո՞ւ իր հօրը վրայ կը տեսնէր այս նմանութիւնը։

Ու ամէն հեղ կ'ըսէր, բայց ինչ որ կ'ըսէր, անկարելի էր։ Հայրը իր դիմացը, կարծես մեռելի մը ծաղրանկարն էր։

Ու ատեն կուգայ որ Սաթենիկ հօրը լռութենէն կը սարսափէր։ Այս լըռութիւնը ամէն օր տեսակ մը… նին մէջ տիրող լռութեան կը… նուէր։

Հիմակ լուռ կռիւ մըն էր սկսած… Սաթենիկ իր հօրը ճակատագր… հետ կը կռուէր։

Ու երբ իր հօրաքրոջ տղուն… դիպուածը պատմեց թէ Արեգենք… պէս կը տառապին։ Մանաւանդ… տիկ Հայկուհիին համար՝ շատ… պատմեց։

Կարպիս իր սովորութեան հակ… մառ, առանց իր դաւաճանութիւնը… ունենալու մտիկ ըրաւ։

Այս տղուն երեսի կարմիրները… մը տժգունած, աչքերը, ընդհանր… ռակն խոշոր ու սեւուլիկ կը վառէ… կոպերուն մէջ անդադար կը դառն… յին։ Նայուածքն ալ անապարոյ… մը ունէր։ Խօսած ատեն, այս… ուածքը կը հօսէր, կը կանչէր… ծեր։ Խնդալով կը խօսէր… Այս պահուն իր շարժումները… շատնային, մանաւանդ երբ… մըն էր դիմացինը։ Անապարոյ… մէջ որովհետեւ երբեմն բառերը իր… չէին բռներ, իր ծիծաղներուն… ները այդ պակասը կը լեցնէին։

ԱՐՄԷՆ ԱՄ…

(4)

Փետրուար 18ի տասնհինգամեակը Փարիզի մէջ

Փետր. 18ի 15ամեակը Փարիզի մէջ տօնուեցաւ մեծ խանդավառու-թեամբ Կիրակի երեկոյ Սոսիէթէ Սավանթի մեծ սրահը լեցուն էր առաւելապէս երիտասարդ ընկերներով ու համակիրներով:

Օրուան նախագահը՝ ընկ. Գ. Բա-[illegible] հանդէսը բացուած յայտարա-[illegible] եւ ներկաները յոտնկայս բոլորը [illegible] երգեցին «Մեր Հայրենիք»ը:

Ընկ. Բալայեան իր բացման խօսքին մէջ ըսաւ.— 1920 Դեկտ. 2ին Հայաստանի ազգային կառավարութիւ-ն առանց կռուի եւ առանց դիմա-դրութեան երկրի ղեկը եւ իշխանու-թիւնը յանձնեց Մոսկուայի ներկա-յացուցիչներին, խուսափելու համար [illegible] թափելուց: Դեկտ. 2ը դարձաւ [illegible] եւ հրճուանքի օր [illegible] եւ Ռուսին համար, իսկ [illegible] սեւ սուգի օր, հայ ժողո-վուրդին համար: Այսպէս պէտք է որ [illegible] հայ պատմագիրը: Դեկտ. [illegible] դեռ մի քանի օր առաջ Մոսկուա-յի ներկայացուցիչները գրաւոր եւ բանաւոր, կը խոստանային [illegible] Հայաստանի կառավարու-թեան, թէ Հայաստանը պիտի մնայ անկախ խորհրդային հանրապետու-թիւն, թէ չպիտի հետապնդեն նախ-կին կառավարութեան անդամներին եւ թէ զինուորականներին, քաղաքա-կան ու պետական գործիչներին, կը խոստանային նոյնպէս որ ամէն կերպ պիտի աշխատեն Թուրքին քշել ու հե-ռացնել, մինչեւ 1914ի սահմանները: Այս գրաւոր եւ բանաւոր խոստում-ները խորհրդային իշխանութեան կողմէ հաւատք չէր ներշնչում ոչ հայ ժողովուրդին եւ ոչ ալ Հայաստանի ազգային կառավարութեան: [illegible]

[illegible]

Ն. Գ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

[illegible]

Կ. Սէլիքեան

ԶԱՐՆԷՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՍԵՂԱՆ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— [illegible]

Մ. Թ. Թ.

ՍԷՆ ԼՈՒԻ ՕՋԻԻՆ ՇՈՒՐՋ

ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ).— [illegible]

Իւսոյեան

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԱՆԻՆ ՄՈՏԱԿԱՆ ԼԱՈՒՏԵՐՈՎ

ՎԱՆՍԷՆ, 5 մարտ (Թղթակից).— [illegible]

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

15 մարտ Կիրակի երեկոյ ժամը 21-[illegible]

ՏՈՒԱՅ

[illegible]

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՑԻՆՔ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (30)

ՏԱՄՆԱՄԵԱԿ ՄԸ ԱՐԻՒՆԱԹԱԹԱՒ (1913—1923)

[illegible]

ՏԱՄՆԵՐԵՔ ՕՐ ԱՏԱՆԱ

[illegible]

ՓԱՌԱՏԱԿԱՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

[illegible]

ՀՐԱՆԴ ՍԱՐԵԱՆ

(Շար.)

«Ֆրանսօ-խորհրդային դաշինքը ուղղուած չէ Գերմանիոյ դէմ»

Վարչապետը այս առթիւ բացատրութիւններ տուաւ Գերմանիոյ առարկութեանց մասին, յատկապէս ծանրանալով ֆրանքօ-խորհրդային դաշնագրին վրայ: «Գերմանական կառավարութիւնը ի զուր կ'առարկէ թէ ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը ուղղուած է միայն եւ միայն Գերմանիոյ դէմ: Բնագիրն իսկ կը հաստատէ թէ անոր մէկ նպատակն է աջակցութիւն նախայարձակ պետութեան մը դէմ, եւ Գերմանիան չէ մատնանշուած այնտեղ, քանի որ երկու պայմանագիր կողմերը յանձն կ'առնեն աւելի լայն դաշնագիր մը կնքել, իրենց աջակցութիւնն ընծայելով Գերմանիոյ, եթէ այս վերջինը յարձակման ենթարկուի: Նոյնքան անհիմն է այն պնդումը թէ Ֆրանսա աջակցութենէ աւելի յանձնառութիւններ կը ստանձնէ Ռուսաստանի հանդէպ, աջակցութիւն զոր պարտաւոր է ընծայել իբրեւ անդամ Ազգերու Դաշնակցութեան՝ ուրիշ անդամի մը: Սխալ է նաեւ այն պնդումը թէ Ֆրանսա իրեն կը վերապահէ նախայարձակ պետութիւնը որոշելու իրաւունքը: Կը բաւէ որ Ա. Դ. խորհուրդը ճանչնայ նախայարձակը, որպէսզի այդ գնահատումը պարտաւորիչ ըլլայ Ֆրանսայի համար: Նոյնպէս Ա. Դ. խորհուրդին յանձնարարութիւնը սահման մը կը կազմէ այդ յանձնառութեան համար»:

Վարչապետին ճառը ջերմապէս ծափահարուեցաւ կեդրոնի եւ ձախակողմեան հոսանքներու կողմէ: Շատ մը երեսփոխաններ ծափահարեցին յոտնկայս: Համայնավարները լուռ մնացին, իսկ շատ մը աջակողմեան երեսփոխաններ պահեցին իրենց սառն վերապահումը: Թուական չորոշուեցաւ հարցապնդումներու համար, բայց հաւանական է որ այս խնդիրը յուզուի վաղը, ուրբաթ:

«Աշխարհ պէտք է ընդունի Գերմանիոյ առաջարկը»

Տոքթ. Կէօպէլս, Գերմանիոյ քարոզութեանց նախարարը, չորեքշաբթի օր ճառ մը խօսեցաւ 18,000 ունկնդիրներու առջեւ, եւ շեշտեց թէ Հռենոսի շրջանին վերագրաւումը ոչ միայն կը փրկէ Գերմանիոյ պատիւը, այլեւ կը ծառայէ Եւրոպայի խաղաղութեան: «Մենք այլեւս չէինք կրնար սպասել, քանի որ ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքին վաւերացումը կ'ոչնչացնէր Լոքառնոյի դաշինքը: Ինչ որ կը խնդրէինք 1933ին եւ չտրուեցաւ — եւ ատոր համար հեռացանք Ազգերու Դաշնակցութենէն — մենք գլուխ հանեցինք այժմ: Ուրեմն այլեւս կրնանք վերադառնալ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Բայց, անշուշտ այն հասկացողութեամբ որ Գերմանիոյ գաղթավայրերու պահանջը քննուի մօտաւոր ապագային եւ ժընեւի ուխտր անջատուի Վերսայլի դաշնագրէն: Գերմանիա այն իրաւունքներն ունի ինչ որ Ֆրանսա: Պէտք է նոր դաշնագիր մը կնքել: Հիթլէրի խաղաղութեան առաջարկը նմանը չունի Եւրոպայի պատմութեան մէջ: Աշխարհ թանձրացեալ առաջարկներ պահանջեց Հիթլէրին: Ահաւասիկ: Աշխարհ պէտք է ընդունի զանոնք»:

Անգլիոյ երեսփ. ժողովը վաւերացուց

ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀՍԿԱՅԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովը 153ի դէմ 371 ձայնով վաւերացուց կառավարութեան սպառազինութեանց ծրագիրը: Աշխատաւորականները պարսաւանքի բանաձեւ մը առաջարկեցին, բայց մերժուեցաւ 155ի դէմ 378 ձայնով: Ծրագիրը կը տրամադրէ 300,000-000 անգլ. ոսկի յատկացնել, ցամաքային, ծովային եւ օդային ուժերու յաւելման համար: Այս առթիւ կարեւոր ճառեր խօսեցան նախկին նախարարներ, Լօյտ Ճօրճ եւ Չըրչիլ: Այս վերջինը մասնաւորապէս յարձակեցաւ Գերմանիոյ դէմ: Ցետոյ շեշտեց.— Պատերազմները միշտ չեն սպասեր մինչեւ որ պատերազմիկները պատրաստ ըլլան: Կը վախնամ թէ սպառազինութիւնները իրենց գագաթնակէտին պիտի հասնին Եւրոպայի մէջ: Չեմ կրնար ըսել թէ երբ, սակայն հաւանաբար ներկայ խորհրդարանին տեւողութեան ընթացքին: Կրնայ անվտանգ անցնիլ: Երբեք չընդունինք անխուսափելի պատերազմի տեսութիւնը, բայց նաեւ մեր աչքերը չկապենք դէպքերու անողոք ընթացքին առջեւ»:

Լօյտ Ճօրճ քննադատեց թէ Ֆրանսան եւ թէ Գերմանիան: Վախ յայտնեց թէ ֆրանսական կառավարութիւնը —բայց ոչ գիտցին —կրնայ պատերազմ պահանջել այս անգամ: «Մեր վերջին պատեհութիւնն է այս: Գերմանիա միայն կիսովին պատրաստ է: Երկու տարի վերջը շատ ուշ պիտի ըլլայ»:

Ազգ. Վիճակախաղութեան պարգեւները

Ազգ. պարգեւախաղի 1936ի Բ. շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ երեքշաբթի օր, Նիսի մէջ: Երեք միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 1,189,806 թիւը:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք.— 0,066,621, 0.389.909, 0.807.427, 1.196.517, 0.637.672, 0.803.944:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500000 ֆր.— 0.376.196, 0.725.023, 0.899.868, 0.141.005, 0.491.931, 0.494.015:

5787 վերջացող թիւերը շահեցան 100.000 ֆրանք:
8374 վերջացող թիւերը շահեցան 50000 ֆրանք:
1403 վերջացող թիւերը շահեցան 25000 ֆրանք:
1274 վերջացող թիւերը շահեցան 25000 ֆրանք:
620 վերջացող թիւերը շահեցան 10000 ֆրանք:
66 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք:
0 վերջացող թիւերը շահեցան 100ական ֆրանք:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ՊԻՏԻ ԽԶԷ Նէօյեիի դաշնագիրը, եւ պահանջելով Մակեդոնիան, կը գրեն Աթէնքի եւ Պելկրատի թերթերը: Պալքանեան ժողովը պիտի գումարուի մարտ 28ին, իսկ սպայակոյտները կ'ուզեն կատարել համաձայնութեան մը յանգիլ, ինախատեսութիւն անակնկալներու:

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ծագեցան Լեհաստանի զանազան մասերուն մէջ: Ոստիկանութիւնը կրակ բացաւ: Սպաննուեցան երեք Հրեաներ եւ 9 գիւղացիներ: Հարիւր տուներ ալ կրակի տրուեցան: Հարիւր հոգի ձերբակալուեցան Վարշաւայի մէջ, ուր 3500 ուսանողներ եւ ուսանողուհիներ գրաւած են բազմարուեստեան կաճառը եւ ծոմ կը պահեն:

17 *ՀՈԳԻ ՍՊԱՆՈՒԵՑԱՆ* Սպանիոյ մէջ, խռովութեանց եռ-տեւանքով: Կարմիրները կրակի տուին քանի մը եկեղեցիներ եւ վանքեր:

Հ. Յ. Դ.

Կեդրոնէն

Ֆօն Տ'ՕՊՆԱՅի «Զօրիկ» ենթակոմիտէին ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ ֆօն տ'Օպնայի եւ Օէն ֆրէտի վրէժ խումբի ընկերները, կիրակի 15 Մարտ կէս օրէ յետոյ ժամը 3ին, գրադարանին սրահը: Ժողովէն յետոյ ընկեր Մարգար կը խօսի երկիր մէջ յեղափոխութեան ծագումի մասին: Փափաքողները կրնան ներկայ ըլլալ:

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընդհանուր ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, վաղը ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ ակումբին մէջ. կարեւոր օրակարգ.

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, վաղը 13 Մարտ, ուրբաթ երեկոյ ժամ 8 30ին 151 Cours Lafayette. «Զարդարեան» գրադարանին մէջ. կարեւոր օրակարգ:

ՓԵՏՐ. 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԼԱՅՆ ՇՐՋԱՆԱԿԻ ՄԷՋ

Իսի լէ Մուլինոյի Զաւարեան կոմիտէին կողմէ

15 Մարտ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

45 rue de la Défense, Իսի լէ Մուլինօ

Կը նախագահէ ԸՆԿ. ՀՐԱՉ ՀԱՆՏԱԼԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ Գ. ՔԱԼԱՅՃԵԱՆ, Ս. ՏԷՐ-ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ, ՀԱՅԿ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ եւ ՕՆՐԻ ԹՈՐՈՍԵԱՆ.

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ ՕՐ. ԿՆԵԱԶԵԱՆ (երգ), ՕՐ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ (արտասանութիւն), ՏԻԿ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ (երգ):

Մասնակցութեան համար՝ 2 ֆր (Թէյը միասին)

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

21 Մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին պետական թատրոնին մէջ

Կը նախագահէ Գ. Յ. ՊՕՒՐՆԱԶԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի

երաժիշտ Գ. Ա. ՄՍԼՔՈՆԵԱՆ (Լիոնէն)

Յաջորդ օրը, կիրակի, կէս օրէ վերջ. Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ ակումբին մէջ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ մասնաճիւղը ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ կը տօնէ ԱՊՐԻԼ 4ին.

ԼԻՈՆԻ մասնաճիւղը ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ կը տօնէ ԱՊՐԻԼ 4ին.

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Սարսէլի «Հրայր» խումբի կողմէ

Այս կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 3ին Սարսէլի Սալ տը Նօսի մէջ

81 Rue de Paris. *Կը խօսի ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ.*

Արտասանութիւն, երգ, եւայլն: Մուտք 5 ֆր. մեծերու, 2 ֆր. փոքրիկներու:

Զ. Ռ. Միութեան դասախօսութիւնը

Զ. Ռ. Միութեան պարբերական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին.

Café aux Trois Portes. Métro Cadet

Կը խօսի Գ. Խ. ԳԱԲՐԻԿԵԱՆ, նիւթ՝ «Սփիւռքահայ կեանքը վարչական, կրթական եւ ընկերային տեսակէտներով»:

Դպրոցական Թատերախաղեր

Կազմակերպութեամբ Պանեէօ-Քաշանի Յառաջդիմական Միութեան ի նպաստ իր վարժարանին

15 Մարտ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 150 Route d'Orléane

Կը ներկայացուի ղեկավարութեամբ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

ՁԻՐԾԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ

Ե. Թումանի եւ Ր. Կիւրճեանի կատակերգութիւնը, երեք արար:

Անակնկալներ եւայլն: Գին՝ 3 ֆրանք:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ Միութեան ընդհ. ժողովը՝ Մարտ 12ին, հինգշաբթի օր երեկոյեան ժամը 9ին, Միութեան սրահին մէջ, 7 rue des Bernardins. Paris (5e). Métro Maubert. օրակարգ.— Հաշուետուութիւն, վարչութեան ընտրութիւն եւ բարոյական փոխօգնութեան: Կը հրաւիրուին անդամները եւ անդամագրուիլ փափաքողները

[illegible] Petites Maries, Bar Ararat-ի սրահին մէջ: Կը խնդրուի Փօմօնի մասնաճիւղի անդամներէն որ իրենց ընդհ. կազմովը ներկայ գտնուին սոյն ժողովին:

ՑԻՍԱՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Բարձր Հայքի Հայրենակցական Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ողբացեալ ՇՈՒՇԱՆԻԿ ՊՕՒՋՄՈՒՆԵԱՆԻ եւ եղբօրաքրոջ ՄԱՆՈՒԿ ՄԱԼԽԱՍԵԱՆԻ մահերուն առթիւ իրենց ընտանեկան պարագաներուն:

Ց. Հ. Կ. Խաչի օրը Ալֆորվիլի մէջ

Ց. Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը կը տօնէ իր օրը Յառաջիկայ շաբաթ, որ 14 Մարտ, երեկոյեան ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ, 1 Bld. Carnot, Ալֆորվիլ:

Բանախօսութիւն, արտասանութիւն, ճայկական պարեր փոքր սանուհիներու կողմէ:

Կը ներկայացուի «ԽԱՏԷՍ», բնտանեկան բարոյալից կատակերգութիւն երկու արար «ՀԷՔԵԱԹ», տրամ մէկ արար, ղեկավարութեամբ գերասան ՈՒԶՈՒՆԵԱՆի եւ իր կարող ուժերուն:

Մուտքը ազատ է:

Ցուակայք—Թէյասեղան

Կազմակերպուած Փօրթ տ'Իթալիի Դպրոց. Տիկնանց Մասնաճիւղի Վարչութեան Օժանդակ Տիկիններու կողմէ

15 Մարտ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Պ. Յովհաննէսեանի սրահին մէջ. 13 rue Pierre Curie, Kremlin-Bicêtre,

Մէթրօ Փօրթ տ'Իթալի

Կը խօսի ՏԻԿ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ, նիւթ՝ «Հայ կնոջ դերը ներկայ պայմաններու մէջ»: Գեղարուեստական բաժին՝ դպրոցի երկսեռ աշակերտներու կողմէ: Մուտք՝ 3 ֆրք:

ԱԶԳԻՍ ԼՍԱՐԱՆ Յ. Կ. ԽԱՉԻ

Նախաձեռնութեամբ Շրջ. Վարչութեան

Դ. ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

տեղի կ'ունենայ 14 Մարտ Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 4ին Մէզոն Միւթիւալիթէի Բ. յարկի սրահներէն մէկուն մէջ (24 rue Saint Victor)

Դասախօս՝ ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ-ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

Նիւթ՝ «ԵՐԵՒԵԼԻ ՀԱՅ ԿԻՆԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ»

Մուտքը ազատ է բոլորին համար:

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲ

12 Մարտ, հինգշաբթի, երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, Ռուսական Զինուորականներու շէնքին մէջ, 26 Ավընիւ տը Թօքիօ ՊՐՈՖ. Մ. ՊՕՒՆԻԱԹԵԱՆ կը խօսի

ԱՒԵՏԻՔ ԱՐԱՍԽԱՆԵԱՆԻ մասին (տնտեսագէտ եւ հրապարակագիր).

Սրահը կը բացուի ժամը 8.30ին:

Փարիզի Տիկնանց Միութեան մեծ պարահանդէսը

Ի ՆՊԱՍՏ Կ. ԽԱՉԻ ԲՈՒԺԱՐԱՆԻՆ

Մարտ 21ին, շաբաթ երեկոյ ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ

Նախագահութեամբ Ծերակուտական եւ Նախկին Նախարար

Պ. ԺԻՒՍԹԷՆ ԿՕՏԱՐԻ

Aéro-Club de France*ի սրահներուն մէջ, 6 Rue Galilée, Mét. Boissière*

Հաճելի անակնկալներ:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

[illegible]

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Փ.

Հեղինակութիւն՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Ուրեմն կ'ըսէք թէ կը ... որ ժողովին ներկաներէն մէ՞կն էր ոճրագործը...

— Այո, բարեկամս.

— Ո՛վ.

Լռութիւն տիրեց քանի մը վայրկեան. յետոյ Փուարօ սեկարէթին մուխը կրակին մէջ նետեց ու հանդարտ շեշտով մը ըսաւ.

— Ձեզ պիտի տանիմ այն ճամբէն որուն հետեւեցայ ես՝ ինքս. քայլ առ քայլ ինծի պիտի հետեւիք եւ դուք ալ պիտի տեսնէք որ դէպքերը անվիճելիօրէն մէկ անձի կ'առաջնորդեն մեզ ... սկսինք, նախ եւ առաջ երկու կէտեր ու նաեւ ժամերու անյարմարութիւնը, մասնաւորաբար իմ ուշադրութիւնս գրաւեցին... Առաջին կէտը Հեռաձայնի պարագան էր... եթէ ոճրագործը Բէյքն էր, հեռաձայնին խնդիրը անիմաստ կը դառնար... հետեւաբար, ըսի ինքնիրենս, ոճրագործը ան չէ... տեսուեցայ թէ հեռաձայնը անեցիներէն մէկը ըրած չէր եւ սակայն համոզուած էի որ մարդասպանը պիտի գտնէի ոճիրին գիշերը տանը գտնուողներուն մէջէն... Ուրեմն, եզրակացուցի, հեռաձայնը ըրած էր մեղսակից մը... այդ տեսակէտին ալ շատ կարեւորութիւն չտուի, սակայն, եւ պահ մը մէկ կողմ նետեցի զայն... Ցետոյ ուզեցի իմանալ հեռաձայնին շարժառիթը. դժուար հարց էր... կրնայի հասկնալ՝ ջանալով արդիւնքէն ... այսինքն ոճիրը երեւան հանուած էր նոյն գիշերը փոխանակ յաջորդ առտուան, որ աւելի հաւանական էր անշուշտ... համաձա՞յն էք...

— Այո, ըսի կմկմալով. այո, ինչպէս դուք ալ գիտէք, Պ. Էքրօյտ չէր ուզեր որ անհանգիստ ընէին զինքը եւ ոչ ոք աշխատանոցը գացած պիտի ըլլար...

— Շատ բարի, հետզհետէ յառաջ կ'երթանք, այնպէս չէ՞... բայց կարգ մը կէտեր լուսաբանուած չէին դեռ... ի՞նչ առաւելութիւն կար որ սպանութիւնը երեւան հանուէր այդ գիշերը՝ փոխանակ յաջորդ առտուան... հետեւեալ կերպով խորհեցայ — ոճրագործը՝ վստահ ըլլալով որ սպանութիւնը ուշ-կանուխ երեւան պիտի ելլէր, ուզած էր անպատճառ ներկայ գտնուիլ այն պահուն երբ դուռը կոտրելով ներս պիտի մտնէին, այսինքն ոճիրէն անմիջապէս ետքը կ'ուզէր հոն ըլլալ... հիմա գանք երկրորդ խնդրին... բազկաթոռը տեղափոխուած էր... տեսուչ Ռէկլըն բնաւ կարեւորութիւն չտուաւ անոր, իսկ ես, ընդհակառակն, չափազանց յատկանշական կը գտնէի այդ տեղափոխութիւնը... ձեր նօթերուն մէջ աշխատանոցին յատակագիծը չինած էք... եթէ այստեղ ըլլար ան, դուք ալ պիտի տեսնէիք որ երբ բազկաթոռը Փարքըրին նկարագրածին պէս — առջին բերուած ըլլար՝ դրան եւ պատուհանին հետ միեւնոյն գծին վրայ պիտի գտնուէր ..

— Պատուհանի՞ն...

— Բազկաթոռը տեղափոխուած էր որպէսզի պատուհանին հետ հաւասարակցութեան մէջ եղած առարկան դուռէն չտեսնուի ... սակայն այն կարծիքս ալ երկար չտեւեց. քանի բազկաթոռը բարձր յենարան մը ունենալով հանդերձ, պատուհանին այն վարի մասը կը ծածկէր... բարեկամս... բայց մի մոռնաք պատուհանին առջեւ դրուած էր սեղան մը որուն վրայ կը տեսնուէր կարգ մը գիրքեր եւ լրագիրներ ... հետեւաբար այդ սեղանն էր զոր բազկաթոռին յենարանը ամբողջովին ... սողութենէն կը ծածկէր... այդ ... դութիւնը առաջնէս եղած էր ... մարտութեան առաւելութիւնը երեւցաւ ... ծի՝ առաջին անգամ... ենթադրեցի որ առարկայ մը կար այդ սեղանին վրայ, առարկայ մը զոր մարդասպանը դրած էր այնտեղ եւ պէտք չէ ... նուէր... Սկիզբը այդ ... ինչ ըլլալը չէի գիտեր, բայց ... մը շահեկան մանրամասնութիւններ ... անոր մասին՝ ուշադրութիւնս գրաւեցին...

(Շար.)

ԹՐԹՈՒԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԻՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 13 ՄԱՐՏ
VENDREDI 13 MARS 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3062 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԱՆՀԱՄԲԵՐ ԿԸ ՍՊԱՍՈՒԻ ԼՈՆՏՈՆԻ ԺՈՂՈՎԻՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐՈՒՆ

ԱՆԳԼԻԱ ՏՐԱՄԱԴԻՐ Կ'ԵՐԵՒԱՅ ՈՐՈՇ ԳՈՀԱՑՈՒՄ ՏԱԼՈՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՊԻՏԻ ՀԱՒԱՆԻ՞ ՍԱՀՄԱՆԷՆ ԵՏ ՔԱՇԵԼ ԶՕՐՔԻՆ ՄԷԿ ՄԱՍԸ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՃԻԳԵՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՎՏԱՆԳԸ ՀԵՌԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Հիմա որ Լոնտոն փոխադրուած են Փարիզի եւ Ժընեւի ժողովները, մարդիկ աւելի անհամբերութեամբ կը սպասեն ելքին: Ինչպէս կ'երեւայ, Անգլիոյ պետական շրջանակներուն վրայ խոր ազդեցութիւն գործած է Ֆրանսայի բռնած վճռական դիրքը: Պ. Իտընի վերադարձէն անմիջապէս վերջը, Անգլիոյ դահլիճը նիստ գումարեց, լսելու համար Փարիզի խորհրդակցութեանց զեկուցումը. ժողովը տեւեց մէկուկէս ժամ: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ դահլիճը արտակարգ տպաւորութիւն կրեց զեկուցումէն, որուն համաձայն Ֆրանսա եւ Պելժիա որոշած են վճռական միջոցներու դիմել Գերմանիոյ դէմ, եթէ գոհացում չտրուի: Դահլիճը ժողով գումարեց նաեւ երէկ, երեկոյեան: Անգլիական կառավարութիւնը հարկադրուած է բացորոշ պատասխան տալ հետեւեալ երկու հարցումներուն.—

Մեծն Բրիտանիա պիտի աջակցի՞ տնտեսական եւ զինուորական տնօրինութեանց, եթէ անհրաժեշտ ըլլայ: Մեծն Բրիտանիա պիտի մասնակցի՞ շահակից պետութեանց սպայակոյտներու խորհրդակցութեան, Փարիզի մէջ:

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Անգլիոյ նախարարները սկզբունքով համաձայն են պահանջելու որ Գերմանիա ետ քաշէ իր զօրքին որոշ մէկ մասը, որպէսզի Հռենոսի ապազինեալ շրջանին վերագրաւումը դառնայ իսկապէս այլաբանական— իբրեւ խորհրդանշան մը— ինչպէս կը յայտարարէր Հիթլէր: ԵԹԷ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՄԵՐԺԷ, ԱՅՆ ԱՏԵՆ ԱՆԳԼԻԱ ԵՒՍ ՊԻՏԻ ՄԻԱՆԱՅ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՊԱՀԱՆՋԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՈՐ ԲՈԼՈՐ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ՔԱՇՈՒԻՆ: ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ ԱՅՆ ՀԱՄՈԶՈՒՄԸ ԿԸ ՏԻՐԷ ԹԷ ԱՆԳԼԻՈՅ ՎԱՐԱՆՈՒՄԸ ԿՐՆԱՅ ՊԱՏՃԱՌ ԴԱՌՆԱԼ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ, ԻՆՉՊԷՍ ԵՂԱՒ 1914ին:

Եթէ հաւատանք թերթերու տեղեկութեանց, Պ. Իտըն եւ իր ընկերը, լորտ Հէլիֆաքս հասկցուցած են դահլիճին թէ ներկայ տագնապին մէջ որ եւ է տկարութիւն Անգլիոյ կողմէ՝ շատ ծանր հետեւանքներ պիտի ունենայ Եւրոպայի համար: Այդ պարագային Ֆրանսա պիտի խզէ իր յարաբերութիւնները Գերմանիոյ հետ, պիտի պահանջէ տնտեսական եւ ելմտական տնօրինութիւններ, ինչպէս եւ անմիջական լուծում եթովպական հարցին, որպէսզի ամրապնդէ իր զինուորական համաձայնութիւնը Իտալիոյ հետ:

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, որ արդէն Լոնտոն կը գտնուի, տեղեկացուցած է թէ իր երկիրը վախ չունի Գերմանիայէն, շնորհիւ վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին ձեռք առնուած զգուշութեանց եւ թէ այժմ աւելի ապահով է քան ապագային, երբ Գերմանիա աւելի զօրաւոր պիտի դառնայ: Միւս կողմէ, Ֆրանսայի կարծիքով Ազգերու Դաշնակցութիւնը եթէ ձախողի այսօր, յառաջիկային այլեւս չպիտի կրնայ ընդդիմանալ Գերմանիոյ:

Այս առթիւ, Անգլիոյ մէջ լուրջ ուշադրութիւն գրաւած է նաեւ Պելժիոյ դիրքը: Այս երկիրը որ եւ է պատճառ տուած չեղաւ Գերմանիոյ, քանի որ մաս չի կազմեր փրանքեւ-խորհրդային դաշինքին. հետեւաբար լուրջ երաշխիքներ կը պահանջէ իր ապահովութեան համար, որ վտանգուած է ապազինեալ շրջանին վերագրաւումով: Ֆրանսա իր հետն ունենալով Փոքր Համաձայնութիւնը եւ Պալքանեան միութիւնը, կը սպասէ որ Անգլիա եւ Իտալիա վճռական դիրք բռնեն, որպէս Ա. Դ. խորհուրդը կարենայ ազդու տնօրինութիւններ կատարել, վաղն իսկ (շաբաթ):

Հիթլէրի վերջին ձեռնարկէն իվեր առաջին անգամ ըլլալով, Անգլիոյ պաշտօնական շրջանակներուն մէջ բացէ իբաց կ'ընդունին թէ պատերազմի վտանգ մը կայ եւ Անգլիա չի կրնար մեկուսանալ: Անշուշտ այդ պատերազմը պիտի ըլլայ «կանխարգել միջոց», բայց եւ այնպէս պատերազմ:

Այս բոլոր անցուդարձին մէջ, ամէնէն վերապահ դիրքը բռնած է Իտալիա: Իր ներկայացուցիչները բացորոշապէս դիտել կու տան թէ Իտալիա չի կրնար միանգամայն բանտարկեալ եւ ոստիկան ըլլալ. այսինքն թէ պատիժներ կրել Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ եւ թէ պատիժներ տնօրինել Գերմանիոյ դէմ: Հետեւաբար, եթէ իր գործակցութեան պէտք ունին, պարտաւոր են վերցնել իրեն դէմ հաստատուած պատիժները: Այս կացութեան առջեւ, Պ. Սառօ եւ Ֆլանտէն համաձայնած են իրենց ազդեցութիւնն ի գործ դնելու Անգլիոյ հետ, որպէսզի հաշտութիւն կնքուի Արեւելեան Ափրիկէի մէջ: Լոնտոնի իտալական դեսպանը այս բոլոր մանրամասնութիւնները պարզած է Լոքառնոյի դաշնակից պետութեանց:

*** Պելժիոյ երեսփ. ժողովին չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, վարչապետը մանրամասնօրէն պարզեց կացութիւնը եւ կառավարութեան տեսակէտները: Բացատրեց թէ Գերմանիա դրժելով Լոքառնոյի դաշինքը, ծանր հարուած մը կ'իջեցնէ Պելժիոյ ապահովութեան, բայց եւ այնպէս քննութեան արժանի կը գտնէ Հիթլէրի առաջարկները, ապագային համար: Իսկ բանակցութեան համար անհրաժեշտ է որ Գերմանիա ապացուցանէ իր ուղղամտութիւնը: «Ներկայ հարցին լուծումը պէտք չէ ըլլայ պարգեւ մը՝ դաշնագիրներու բռնաբարման համար: Պէտք է միջոցներ գտնել վերահաստատելու համար միջազգային կարգ - կանոնը, միեւնոյն ատեն կենալով իրական գետնի վրայ եւ կարելի զգուշութիւնները ձեռք առնելով: Դիւանագէտներուն գլխաւոր հոգը պիտի ըլլայ ամէն բան փորձել, նուազեցնելու, նոյնիսկ հեռացնելու համար պատերազմի վտանգը ոչ միայն այսօր, այլեւ ապագային »:

Գերմանիա կ'ըմբռնէ կացութեան ծանրութիւնը

ԲՈԼՈՐՆ ԱԼ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ՏԵՍՆԵՆ

Դիւանագիտական խորհրդակցութեանց հետ զուգընթաց, բոլոր պետութիւններն ալ զգուշական միջոցներ ձեռք կ'առնեն: Աւելորդ է խօսիլ Ֆրանսայի պատրաստութեանց մասին: Անոր հետ համախորհուրդ, Պելժիա եւս կը զօրացնէ իր սահմանները, զինուորական տեղափոխութիւններ կատարելով: Հոլանտայի զինուորական նախարարը մարտ 11ին ձայնարձակով հաղորդեց թէ սովորական արձակուրդները ջնջուած են ցնոր տնօրինութիւն: Այս առթիւ շեշտեց.— «Պատճառներ ունինք հաւատալու թէ խաղաղ ելք մը պիտի գտնուի այս տագնապին մէջ, սակայն եւ այնպէս խոհեմութիւնը կը պահանջէ լարուած ուշադրութեամբ հետեւիլ դէպքերու ընթացքին:

Գերմանիա եւս ըմբռնելով կացութեան բովանդակ ծանրութիւնը, մանաւանդ փրանսական կառավարութեան բռնած դիրքին առթիւ, թէ զինուորական եւ թէ տնտեսական միջոցներ ձեռք կ'առնէ: Անշուշտ մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին, որպէսզի աւելի չգրգռուի Եւրոպայի հանրային կարծիքը: Բացորոշ կ'երեւայ թէ Հիթլէր չուզեր զինուորական ցուցադրութիւններ կատարել եւ այդ պատճառով չեղեալ հռչակուեցաւ մարտ 16ի տարեդարձին առթիւ սարքուած զօրահանդէսը: (1935 մարտ 16ին էր որ Գերմանիա վերահաստատեց պարտաւորիչ զինուորութիւնը): Իսկ զգուշական միջոցները անհրաժեշտ կը համարուին, քանի որ վերջին երկու օրերու դէպքերը կ'ապացուցանեն թէ ծանր հակազդեցութիւններ կրնայ ունենալ Հռենոսի ապազինեալ շրջանին վերագրաւումը: Պերլինի մէջ միշտ կը հաւատան թէ՝ նկատի առնելով Անգլիոյ դիրքը, հաւանական չէ որ Ֆրանսա եւ միւս պետութիւնները զինուորական տնօրինութեանց դիմեն, Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ կամ անկէ դուրս: Եւ սակայն, չեն ուզեր անակնկալի գալ:

Տակաւին յայտնի չէ թէ Գերմանիա ներկայացուցիչ մը պիտի ղրկէ՞ Ա. Դ. խորհուրդին, որ կը բացուի վաղը, Լոնտոնի մէջ: Այս մասին տեղեկութիւն հաղորդուած է Գերմանիոյ, բայց ոչ իբրեւ հրաւէր: Եթէ Գերմանիա տրամադրութիւն յայտնէ հրաւէր մը ընդունելու, իբրեւ ներկայացուցիչ կրնայ ընտրուիլ Հիթլէրի մտերիմը, Ռիպպէնթրոփ, որ շատ կարեւոր գործեր կատարած է: Հաւանական է նաեւ որ Լոնտոնի գերմանական դեսպանը նշանակուի:

Հիթլէր երէկ նոր մը պիտի խօսէր Քարլսրուհէի մէջ, որ կը գտնուի ապազինեալ շրջանին մէջ: Հաւանական չէ որ աւելի մեղմացնէ լեզուն: Ինչ կը վերաբերի զինուորական զգուշութեանց, բոլոր իրազեկները կը հաւաստեն թէ Գերմանիա յարձակողական նպատակներ չունի, այլ պարզապէս կ'ուզէ որ եւ է յարձակման դէմ ապահովել երկիրը: Մասնագէտներ կը կարծեն թէ գերմանական բանակը տակաւին իվիճակի չէ յարձակողական պատերազմ վարելու. մանաւանդ որ երկրին տնտեսական վիճակը թոյլ չի տար: Միւս կողմէ, Գերմանիա երբեք տրամադիր չերեւար ոչ իսկ մէկ զինուոր հեռացնելու ապազինեալ շրջանէն: Աւելի կը նախընտրէ տնտեսական զրկանքներու ենթարկուիլ, քան համակերպիլ այդպիսի պահանջի մը:

*** Փարիզի թերթերուն թղթակիցները կը գրեն թէ Գերմանիա տենդագին պատրաստութիւններ կը տեսնէ, Հռենոսի ձախ ափը ամրացնելու համար: Այդ ամրութիւնները այնքան ստիպողական կը համարուին որ, անազին քանակութեամբ կրազիւս ապսպրուած է: Հիթլէրի ծրագիրն է անառիկ պարիսպներու ցանց մը հաստատել Հռենոսի շուրջը, տիրապետելով կեդրոնական Եւրոպայի վրայ: Ատոր համար ալ յօժարութիւն կը յայտնէ ոչ-յարձակման դաշինքներ կնքելու Աւստրիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ հետ: Ամրութիւններ կը շինուին նաեւ Զուիցերիոյ սահմանին վրայ: Այս վերջինն ալ իր կարգին որոշեց փութացնել բանակին վերակազմութիւնը, նկատի առնելով միջազգային կացութիւնը:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ նամակ մը գրելով երեսփ. ժողովին, կը խնդրէ նկատի առնել իր ամուսնութեան կարելիութիւնը եւ ըստ այնմ պատրաստել անձնական գանձին նախահաշիւը: Հաւանական հարսնցուներ կը համարուին Գերմանիոյ երբեմնի գահաժառանգին աղջիկներէն մէկը, ինչպէս եւ Սպանիոյ նախկին թագաւորին աղջիկը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԺԳԱԼԻՆ ՃԷՊԷԼԻ

Մարտ 7ին այս գլուխին տակ հրատարակեր էի ողոկալի պատմութիւն մը,— «Ինչպէս »:

Կարդացողները պիտի յիշեն: Պատմութիւնն էր այդ խեղճ առանձակի մը, որ կը կոչուի Արթաքի ճէպէլի, եւ որ գրեր է Պոլսոյ «Նոր Օրեր» շաբաթաթերթին մէջ (22 փետրուար).

— *« Ցայտնի հեղինակներ Հայերու թուրանական ծագումը կը հաստատեն:*

··· Կը յայտարարենք թէ մենք ցեղով թուրք ենք: Այո, թուրքօղլու թուրք ենք:

·· Հայերը թուրք օղլու թուրք են: «Թիւրք – էրմէնի» զոյգ անունները չեն որոշեր մեր ինքնութիւնը »:

Այս երէշը ծանօթացնելու համար, գրեր էի, փակագծի մէջ.— «կարծեմ Աստափազարցի»: Անշուշտ ոչ թէ իր ծննդավայրը յառկանշելու, այլ յիշողութիւններ թարմացնելու համար:

Այդ մէկ հատիկ տողը ինծի բերաւ երկու լուսաբանութիւններ: Շնորհակալութիւն երկուքին ալ:

Առաջինը ղրկած է Պ. Խ. Կիւլպօլ-եան, դիրձակ: Կ'ամփոփեմ.

— *« Սիրելի «Ցառաջ», իբրեւ Աստափազարցի կը փութամ տեղեկացնել թէ Արթաքի ճէպէլի կոչուած այդ վատը բացարձակապէս Աստափազարցի չէ: Մեր քաղաքը նկատ իբրեւ ուսուցիչ եւ ամուսնացաւ վատահամբաւ ընտանիքի մը աղջիկներէն մէկուն հետ: Մինչ մեր տան կից Ղարղան տիպին տուն մը կը նստէր եւ գրեթէ ամէն իրիկուն թուրք երիտասարդներ բերելով իր տունը, կը շահագործէր կինը··· Այդ սողունը այն ժամանակ Վերակազմեալ հնչակեան էր եւ բեմերուն վրայ Հայաստան կը քարոզէր··· »:*

Երկրորդ նամակագիրը, Ա. Ա., կը լրացնէ այս պատմութիւնը:

— *« Արթաքի ճէպէլի բնիկ Պոլսեցի է: Իբրեւ ուսուցիչ միայն Աստափազար կանչուած էր եւ չուտով գոյնը դուրս տուած: Իր չափազանց թրքասիրութիւնը ծանր կասկածներ արթնցուց ժողովուրդին մէջ: Կասկածները աւելի զօրացան, երբ կարգուեցաւ շատ մը Թուրքերու հանելի բարեկամութիւնը շահած կնոջ մը տունէն ... Այս կնկան մէկ մանչ զաւակն ալ, իր մօրը կեանքին կենդանի պատկերը, փողոցին մէջ սպաննեցին:*

Գալով ուսուցչութեան, բոլոր աշակերտները զզուած էին իրմէ: Ամէն օր իբրարանցում, կռիւ, դասերու խանգարում: Իսկ ստախօսութիւնը շահաւէտ արհեստ մըն էր իրեն համար: Անձնիւթէ խանութ կը պատէր, կը բամբասէր, կը շաղակրատէր, կ'ամբաստանէր, ան ու ան իրար կը ձգէր, եւ ի վերջոյ Թուրքերուն քովն էր որ կը փախէր իր մազը: Թուրքերը գտած էին իրենց փնտռած մարդը»:

Այս երկու վկայութիւնները կ'օգնեն աւելի պարզելու հրէշին դէմքը: Երկու - երեք տարի առաջ ալ ուրիշ պատկերազարդ պատմութիւն մը հրատարակած էր պաշտօնակից մը:

Ուրեմն, մի՛ զարմանաք որ այս պժգալին պառիւ կը ուզէ կոչուիլ «Թիւրք օղլու Թիւրք»:

Կը հաւատամ՞ք թէ ո եւ է Թուրք այսքան վար պիտի իջնէր:

Վ.Ն.Հ.

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

— o —

Ս. Ս.-ի միջոցաւ	340.—
Մարտ 6ի գումարը	2920.—
Ընդհ. գումար	3260.—

Մանրամասնութիւններ.— Ս. Ս. 100, Սահակ Սահակեան 100, Պ. Նաւսիրեան 50, Տ. Էքսէրճեան 10, Մ. Ոսկերիչեան 10, Ս. Արապեան 10, Մ. Յովակիմեան 20, Գ. Խաչատուրեան 20, Կ. Գույումճեան 10, Ա. Վարդեան 10: Գումար՝ 340:

Ոչ զօրաշարժ, ոչ ալ զիջում

Պաշտօնական շրջանակներ բացարձակապէս կը հերքեն այն տեղեկութիւնները թէ փրանսական կառավարութիւնը իբրեւ լուծման ձեւ պիտի ընդունի որ Հռենոսի ապազինեալ շրջանի գերման զինուորներուն թիւը սահմանափակուի եւ որ ո եւ է ամրութիւն չշինուի այդ շրջանին մէջ:

*** Կարգ մը Ամերիկեան թերթեր ծանուցած ըլլալով թէ Ֆրանսա զօրաշարժի ձեռնարկած է, օտար թղթակիցները դիմեցին եւ լուսաբանութիւն խնդրեցին: Զինուորական նախարարութիւնը յայտարարեց.—

Զօրաշարժի որ եւ է ձեռնարկ չէ նախատեսուած կամ չէ որոշուած: Պատրաստ գտնուելու համար Հռենոս ղրկուած գերմանական զօրքին դիմաց, որուն թիւը կը հաշուեն 90000. համապատասխան միջոցներ ձեռք առնուած են եւ առ այժմ բաւարար են: Այդ միջոցները կը տրամադրեն վտանգի ազդանշանը տալ եւ կազմ եւ պատրաստ պահել սահմանագլուխի մեր բոլոր ուժերը: Եթէ դէպքերը հարկադրեն աւելի զօրացնել ներկայ միջոցները, անհրաժեշտ պիտի չըլլայ դիմել զօրաշարժի: Կը բաւէ մարզանքի շրջանի մը համար զօրակոչի ենթարկել սահմանամերձ շրջաններու բնակիչները, ինչ որ կրնայ կատարուիլ քանի մը ժամէն: Բայց տակաւին հոդ հասած չենք: Պէտք է վստահութիւն ունենալ դիւանագիտական բանակցութեանց վրայ:

Հունգարական մամուլը կը պաշտպանէ Գերմանիան

Հունգարիոյ հանրային կարծիքը եւ մամուլը առանց վերապահութեան կը գնահատեն Հիթլէրի ձեռնարկը եւ համաշխարհային պատմութեան ամէնէն կարեւոր դէպքը կը սեպեն Լոքառնոյի դաշինքին դրժումը: Վարչապետին օրկանը կը գրէ թէ այս ձեռնարկը հետեւանք է վերջին 18 տարիներու դէպքերուն եւ սխալներուն եւ թէ Գերմանիոյ կատարած գործը պիտի նպաստէ Եւրոպայի խաղաղութեան: «Անգամ մը եւս կը հաստատուի որ ճակատագրական սխալ մը գործուած է, Գերմանիան խաղալիկը համարելով եւրոպական դիւանագիտութեան »: Ուրիշ թերթ մը ջերմապէս կը փառաբանէ Հիթլէրը որ «Աշխարհի վրայ կը նայի առաքեալի մը բարձրութեամբ »:

« *Փէշթի Հիրլափ*», վերաքննական հոսանքին օրկանը, որ ամէնէն աւելի կը կարդացուի Հունգարիոյ մէջ, շատ ծանր գտնելով կացութիւնը, դիտել կու տայ թէ յաղթականներն են անոր պատասխանատու: Իսկ ընկերվարական օրկանը կը գրէ թէ «Լոքառնօն ոչ եւս է» եւ թէ միջազգային կացութիւնը այնքան լարուած է որ տեսնուած չէր վերջին պատերազմէն իվեր:

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՄԵՐ ՀԱՐԵՒԱՆՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԸ

ԻՐԱՆԻ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՉԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Իրան, այս տարօրինակ երկիրը, որ հին դարերուն հասած էր բարձր աստիճանի մը եւ ունեցած է քաղաքակրթութիւնմ ը, բայց որ, միանգամայն, անցուցած է անկումի ժամանակաշրջան մը, մոխիրներէն յարութիւն է առած այժմ։ 1925էն ի վեր, երբ գահ բարձրացաւ Րիզա Շահ Փէհլէվին, Իրանը սկսած է մտնել յառաջդիմութեան ճամբուն մէջ եւ երեւան կը բերէ աչքի զարնող ճիգեր՝ հանրային եւ պետական կեանքի բոլոր մարզերուն մէջ։

Իրան շատ ընդարձակ է։ Բնակչութեան թիւն է 15.5 միլիոն։ Այժմ բաժնուած է 58 նահանգներու։ Մայրաքաղաքը՝ Թէհրան, հաստատուած էլպրուս լերան ստորոտ, արուարձաններով միասին ունի 653.258 բնակիչ։ Բազմաթիւ պալատներ, լայն ու ողորկ փողոցներ, արդիական կառուցումներ, — այս բոլորը Թէհրանը ըրած են արդիական քաղաք մը։ Իրանը կը բովանդակէ այն անծայր տարածութիւնը որ կայ Կովկասի, Կասպից ծովուն եւ ռուսական Թուրքեստանին միջեւ՝ հիւսիսային կողմը, արեւելքէն Աֆղանիստանն ու անգլիական Պելուճիստանը, հարաւէն Օմանի ծովն ու պարսկական ծոցը, եւ ի վերջոյ Իրաքն ու Թուրքիան։

Իր սահմաններէն ներս կ'ապրի գրեթէ ամբողջովին միատարր ազգ մը, եթէ նկատի ունենանք այն փոփոխութիւնները, որոնցմէ անցած է, ինչպէս նաեւ դաւանութեան շրջանները իր պատմութեան։

Իրանը նպաստաւորուած է երկու տարբեր կլիմաներով։ Մեղմ եւ հասարակածային, հիւսիսը՝ երեք նահանգներու մէջ ուր անձրեւները բաւական առատ են։ Հարաւային մասին մէջ միայն գարնան է որ անձրեւ կը տեղայ։ Արգասաբեր հովիտները գանազան բերքեր ունին։ Հոն կան հանքային հարստութիւններ։ Իրանը, իր գիրքով, «Ասիոյ դուռն» է, եւ արեւմուտքի եւ արեւելքի միջեւ ցամաքէն կատարուած բոլոր փոխանակումները կ'օգտագործեն անոր հաղորդակցութեան ճամբաները։ Դէպի Հնդկաստան ամէնէն յարմար երկիրն էր «Թրանզիթ»ի, ինչ որ հարստութեան մեծ աղբիւր մը եղած է այդ երկրի բնակչութեան համար։ Բաբելոնի գեղեցիկ գորգերը, Սուրիոյ թանկագին քարերը, Պարսից ծոցի մարգարիտները, Եգիպտոսի գեղեցիկ կերպասները կ'անցնէին Իրանէն՝ փոխանակուելու համար Ջինաստանի մետաքսին կամ այլ նիւթերու հետ։

Կիւրոսի օրով Իրանը իր փառքի գագաթնակէտին հասաւ։ Իսկ Սաֆավիներու իշխանութեան օրով ինկաւ անիկա։ Իրանը կղզիացաւ մնացեալ աշխարհէն ու քանդուեցան, հետզհետէ, գեղեցիկ ճամբաներն ու հաստատուն քարվանսարայներ։ Քաճար իշխանութեան թագաւորները եւս չկըցան ըմբռնել Իրանի կացութիւնը եւ իրենց անհոգութեամբ երկիրը մղեցին անկման։ Պակսեցաւ այն անձը որ զինք պիտի փրկէր անդունդէն դէպի ուր ան կ'ընթանար։

Ի վերջոյ, սակայն, յայտնուեցաւ այդ դէմքը՝ Րիզա Շահ

Անիկա արդի վեհապետն է, որ բակիզբը դրաւ Փահլավի (Պահլաւունի) իշխանութեան.

Րիզա Շահ Փահլավի շատ հին ցեղէ մը կը սերի։ Ծնած է 1878 մարտին։ Հարազատ զաւակը իր հայրենիքին, ան եկած է Իրանի այն մասէն, որուն բնակիչները կը ներկայացնեն Իրանցիներու ամենամաքուր տարրը, անոնք որ օտար ազդեցութեան ենթարկուած չեն ու Իրանի պատմութեան մէջ հազար անգամ փառաւորուած են իրենց հայրենասիրութեամբ ու հերոսութեամբ։

Րիզա Շահի պապը մեռած է պատերազմի դաշտին վրայ։ Հայրը, փառքեր շահած սպայ մը, մեռած է վաղաժամ, այնպէս որ զաւակին դաստիարակութեան հոգը մնացած է հօրեղբօր՝ Նասրոլլահ խանի վրայ։

Այս զինուորական ընտանիքին հին աւանդութեան համաձայն, արդի արքան պէտք էր որ զինուորական ասպարէզին հետեւէր։ 1900ին, երբ 22 տարեկան էր, ան մաս կը կազմէ իրանեան Ռազախներու զօրագունդին, որպէս միակ կանոնաւոր զինուորական ուժը՝ այդ շրջանին։ Շահը իր բացառիկ ընդունակութիւններուն շնորհիւ եւ իր քաջութեամբ շատ արագ կը յառաջանայ զինուորական ասպարէզին մէջ։ Շուտով կը հասնի զինեալ ուժերու հրամանատարի աստիճանին, եւ 20 ապրիլին իրեն կը վստահուի պատերազմական նախարարի պաշտօնը։ Ու իր այդ գիրքը կը պահէ մինչեւ գահ բարձրանալը։

28 հոկտ. 1923ին կը նշանակուի նախարարական խորհուրդի նախագահ, — վարչապետ։

Քաճար իշխանութեան քայքայումէն վերջ, Ահմէտ Շահի անկումով, որ ծանօթ էր իր անկարողութեամբ, երկիրը ճակատագիրը կը յանձնէ Րիզա Շահին, եւ 31 հոկտ. 1925ին զայն կը նշանակէ խնամակալ և պետ ժամանակաւոր կառավարութեան, իսկ 12 դեկտ. 1925ին Թէհրանի մէջ գումարուած ժողովը միաձայնութեամբ զայն կ'ընտրէ Շահն Շահ։

Րիզա Շահ Փահլավի հրահրեց իր ազգին անթեղուած կորովը, բոցավառեց անոր ոգին, եւ անոր ներշնչեց հաւատք ապագայի մասին։ Այդ բոպէին սկսան բարենորոգումները՝ բոլոր մարզերուն մէջ։ Իր ծրագրած գործը տարուէ տարի նկատելի յառաջդիմութիւն ցոյց կուտայ։ Ան հաստատած է արդէն ամուր հիմեր, ներքին անդորրութեան եւ երկրի ապահովութեան համար։

Առաջին բարեկարգութիւնը՝ ժամանակով եւ յաջողութեամբ կը պատկանի բանակին։ 1921էն առաջ, բանակը կըրագկանար միայն մէկ զօրաբաժին Ռազախներէ, զոր կը վարէին ռուս սպաներ, օրինաւոր զօրքերու կեդրոնական գունդ մը եւ ոստիկան զօրքեր։ 1921ի պետական յեղաշրջումէն վերջ, բանակը հիմնովին վերակազմուեցաւ։ Օտար սպաներու պաշտօնին վերջ տրուեցաւ։ Քուէարկուեցաւ օրէնք մը՝ ընդհանուր զինուորագրութեան մասին, որ մինչեւ այդ գոյութիւն չունէր։

Լաւ սպաներ պատրաստելու համար առաջարկուեցան երկու միջոցներ, — կը կազմակերպուին զինուորական վարժարաններ, իսկ միւս կողմէ՝ ամէն տարի Եւրոպա կ'ուղարկուին որոշ թիւով ուսանող-սպաներ որպէսզի կատարելագործեն զինուորական արուեստը։

Ստեղծուեցաւ նաեւ զինուորական օդանաւորդութիւն։ Թէհրանի մէջ այժմ կայ օդանաւային վարժարան։ Պարսից ծոցի ափունքներու պաշտպանութեան համար հայթայթուեցաւ տորմիղ մը։ Լիվորնոյի ծովային ակադեմին, ինչպէս նաեւ Պրէսթի (Ֆրանսա) դասընթացքները լեցուն են Իրանցի սպաներով։ Ձեռնարկուած է նաեւ Թէհրանի զինագործարանի արդիականացման։

Քաղաքական ասպարէզին մէջ, փոփոխուեցան այն անարդար դաշնագիրները զորս Իրանի պարտադրած էին օտար պետութիւններ՝ օգտուելով անոր տկարութենէն։ Այժմ, նոր տարագիրները, հիմնուած են բացարձակ հաւասարութեան վրայ։ Ապահովութեան եւ ոչ-յարձակման դաշինքներ կնքուած են դրացի երկիրներու հետ, ինչպէս եւ Թուրքիոյ հետ Իրանի եւ միւս երկիրներու միջեւ հաստատելով հասկացողութեան եւ իրական բարեկամութեան յարաբերութիւններ

Իրանի նախկին արդարադատութիւնը բոլորովին վերցուած է։ Հինի աւերակներուն վրայ կառուցուած է նոր արդարադատութիւն մը։ Հաստատուած են նոր օրէնքներ։ Մասնաւոր կրօնական դատարանները դրուած են պետական հսկողութեան տակ եւ անոնց իրաւասութիւնները սահմանափակուած են։ Երկիրը այժմ ունի դատական նոր մեքենայ մը ու ներառած է օտար հիւպատոսային դատական իշխանութիւնը որ մնացորդն էր անցեալին։

Մնացեալ բոլոր ասպարէզներուն մէջ նոյն ճիգը կայ, — նիւթական, կրթական, երկրագործական ճարտարարուեստական եւն.։ Մաղկող երկիրը բնորոշելու համար բանեք որ Իրանը այսօր պետական պարտքեր չունի։ Ան ամէն տարի պիւտճէին մէջ յաւելում կ'ունենայ։ Իսկ անգլեւիրան մենաշնորհէն ստացած տարեկան մեծ գումարն ալ ուղղակի կ'երթայ պետական գանձին պահեստներու վրայ աւելնալու։

Այսպէս է որ Րիզա Շահ, այս հերոսական ու յանդուգն արքան, 10 տարուան ընթացքին ապահովեց ներքին խաղաղութիւնը, ստեղծեց ուժեղ բանակ մը, բարձրացուց առեւտուրը, երկրագործութիւնը, ճարտարարուեստը եւ կրթութիւնը, եւ իր երկիրը վերադարձուց հին փառքին։

ՇԱՐՄԱՂ

ՀԱՅ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԵԱՑ
ԿԱՄ ՓԱՌՔԻ ՇՐՋԱՆ

Ճարտարապետական այն հրաշալիքները որոնք բարձրացան հայ հողին վրայ Կոմիտասի, Եզրի եւ Ներսէս Գ.ի Հայրապետութեանց օրերուն, կարելի է ըսել պրգիա մը արթնցուցին եւ զօրացուցին ամէն կողմ։

Թ. դարէն մինչեւ ԺԱ. դար ապրող իշխաններուն մէջ կը թուի թէ մրցակցութիւն մը կար եկեղեցիներ, վանքեր, պալատներ եւ քաղաքային ամրութիւններ կառուցանելու եւ շինելու, ու այդ մասին համամիտ կը գործէին Բագրատունի, Արծրունի եւ Սիւնեաց տուները։ Անիկա ոչ միայն ժամանակակից պատմիչներու երկար նկարագրութիւններէն գիտենք, այլ եւ ինչ անգին յիշատակներէ հայ ճարտարապետութեան փառքի մնացորդներէ որ կան Հայաստանի մէջ, անոնց լաւագոյն մեծամասնութիւնը այդ ժամանակներուն շինուածներն են։

Հայ ճարտարապետութեան սեփական յատկութիւնը, առանձնայատուկ նկարագիրը, հիմքին ռոկունութիւնը, ոճին շնորհը, կամարներու վայելչութիւնը, քանդակներու զարդարանքը մէկը միւսէն դմայլելի կը դառնային եւ կ'ոգեւորէին հիմնարկող բարերարները։ Ու առոր համար էր որ արուեստի հրաշալիք մը կանգնեցնելէ աւելի վսեմ գործ չէր տեսնուեր։ Ու հայ ճարտարապետութիւնը իր փառքին կը հասնէր։ Վահեվանի եկեղեցւոյն շինութեան առթիւն է որ կը խօսի Շապուհ Բագրատունի ըստ Օրբէլեանի «... Իմացայ եւ ծանեայ թէ ամենայն փառք եւ մեծութիւն ապառնոյ են եւ վաղիւ կործանելոց, թերեւս լիցի ողորմութիւն յայնժ աւուր, յորժամ բանքն սպառին եւ գործքն թագաւորին»

Այդ շրջանին կը պատկանին Անդրկովկասի գրեթէ բոլոր յայտնի վանքերն ու եկեղեցիները, Գագիկ Թագաւորին հրամանով Մանուէլ ճարտարապետին շինած Աղթամարի Հոչակաւոր եկեղեցին, տիեզերահռչակ Ծոչավանքը, Հաղբատու Ս. Նշանը, Սանահինի Ամենափրկիչը, եւ Անի քաղաքին գրեթէ ընդհանուր շէնքերը։

Աշոտ Ողորմածի, եւ մասնաւորապէս անոր տիկնոջ Խոսրովանուշ թագուհիին ջանքերով կառուցուեցաւ Անիի ամէնէն շքեղ ապարանքներու մեծագոյնին շինութիւնը, որոնց մէկին նկարագրութիւնը հետեւեալ ձեւով կ'ընէ Անգլիացի Քէր-Փորթըր։ «Այնպիսի «զանչելի բանուածքով զարդարուած է, որ անկարելի է նկարագրութեամբ հասկցնել ճարտարապետին գործին զարգուց զանազանութիւնը եւ հարստութիւնը, կամ այն բարակ բանած միւսոն ձեւերը, որոնցմով պալատին անթիւ սրահներու յատակները զեղեցկացած են»։ Աշոտ շինել տուաւ Անիի առաջի պարիսպը, բուրգերով եւ աշտարակներով զարդարուած։ Անոր որդւոյն՝ Սմբատի կը վերագրուին ռազմական ամրութիւններու ամէնէն հոյակապ շինուածքները, որոնց գլխաւորն է Բ. կամ արտաքին պարիսպ կոչուածը։ Դարձեալ

Սմբատ Թագաւորն էր որ շինել տուաւ թէ մեծութեամբ, թէ գեղեցկութեամբ եւ թէ վեհութեամբ ճարտարապետական հռչակին տիրացած Անիի մայր եկեղեցին։ Սմբատի վերահասու մահուան պատճառաւ Տրդատ ճարտարապետի յօրինած հայ ճարտարապետութեան այս նոր հրաշալիքը, որ լրացաւ Կատրամիդէ Թագուհիին հսկողութեամբ, վեր է ամէն գովեստէ։ Հայ եւ օտար պատմիչներ, ուղեւորներ, քննիչներ հիացման բազմաթիւ էջեր յատկացուցած են անոր հրաշակերտ կառուցուածքին։ Երկու օրինակ գոնէ — «Ամենապայծառ վայելչութեամբ, բարձրաբերձ կամարօք գմբեթաւորեալ՝ խորան երկնային, (զոր շինողն) զարդարեաց ի զարդ ծիրանեծաղիկ ոսկեթել անկուածոց, արծաթեղէն եւ ոսկեղէն աճօթից, եւ բազմապայծառ լուսատու անօթոց վայելչութեամբ, որով ձահանայր ըստ երկնային կամարին, կաթողիկէն տուրբ», կը նկարագրէ Ասողիկ։ «Անիկա ալ ճարտարապետութեան սքանչելիք մըն է որ դիտողի հոգիին մէջ բերկրանքի սարսուռ մը կ'անցընէ», կը գրէ Անգլիացի Լինչ։

Նոյնքան գեղեցիկ չէ՞ր արդեօք Անիի աւերակներուն մէջ, անծանօթ պատճառաւ անհետացած դարձած այն եկեղեցին՝ որ ըստ Սամուէլ Անեցիի եւ Ասողիկի, Սմբատ եղբայրը՝ այսինքն Կատրամիդէ Թագուհիին ամուսինը՝ Գագիկ շինել տուաւ, իբրեւ կենդանագիծը այն առեն աւերակ դարձած Վաղարշապատի հրաշալի եւ լուսազարդ Զուարթնոցին։

Հայ ճարտարապետութեան ճաշակի փափկութեան, վայելչութեան գեղեցկութեամբ պճնազարդուած ու իր պերճանքով դարերու հալածանքներուն դիմացած կոթող մըն ալ Պահլաւունեաց հանգստարանն էր, որ ճանչցուած է Ս. Գրիգոր Ապուղամրենց անունով։ Ուրիշ մը, Ապլղարիպ մարզպանին վեհագոյն ձեռակերտն է, Ս. Փրկիչ։ Բայց որո՞ւն նախընտրութիւն տալ, ո՞ր մէկը յիշել կամ ո՞րը չյիշել, այնքան սքանչելի տաճարներէն որ իրարու ժերձակայ կամ մէկմէկէ բոլորովին տարբեր վայելչութեամբ բարձրացան հայ ճարտարապետներու ուժով, տաղանդով եւ հանճարով։

Ճարտարապետութեան արուեստը իբրեւ քաղաքակրթական մեծ մշակոյթ, այսպէս, կը խօսի մեր հայերու անվիճելի ուշիմութեան եւ կարողութեան առջեւ։ Պէտք է աւելցնել նաեւ որ, անոր փառաւորեալ շնորհէն մաս մը, գաղթական եւ հալածական հայ ժողովուրդը իր հետ տարաւ, եւ ուր որ գնաց, հոն բաշխեց ձրիաբար։

Ուրեմն անտեղի չէ եթէ համարձակիմ անգամ մըն ալ մեր սերունդի ականջին ի վար կրկնել.

— «Այն որ իր ազգի մեծութիւնը կը ճանչնայ, կը ճանչնայ իր մեծութիւնը, եւ այն որ իր մեծութիւնը գիտէ, գիտէ թէ ինչո՞ւ հպարտ է այդ ազգին պատկանելով»։

ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

(Վերջ)

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Մարսէյլէն կը գրեն մեզի.— Տիկին Մ. Թերզի (Թէրզիպաշեան) բացառիկ յաջողութիւն գտաւ Օփերային մէջ, երգելով «Քավալլիէրա Ռուսթիքանայի առաջին մասը (Փրիմա տօննա)։ Սրահը այնքան լեցուած էր որ շատեր ետ դարձան։ Մեծ մասով Ֆրանսացիներ էին, բայց Հայերն ալ կարեւոր թիւ մը կը կազմէին։ Ներկայ էին Նահանգապետը, քաղաքապետը եւ օգնականը, Գեղարուեստից տեսուչը եւ ուրիշ պաշտօնատարներ։ Բոլորն ալ շատ գոհ մնացին եւ անձամբ շնորհաւորեցին։ Այս առթիւ գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը նուիրուեցաւ Տիկին Թէրզիի, որուն երգերը այնքան ջերմ ընդունելութիւն գտեր էին Փարիզի մէջ։ Առաջին անգամ է որ Հայուհի մը բեմ կ'ելլէ Մարսէյլի Օփերային մէջ։ Մօտերս դարձեալ պիտի երգէ։

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԳՆԴԱՊԵՏ ՊԼՈՒՏ

Այս անգամ, Փարիզի լաւագոյն շարժանկարի սրահներէն՝ Ափոլ. շեղելով երկու ժապաւէն ցուցադրելու սկզբունքէն, կը ներկայացնէ միակ եւ սովորականէն քիչ մըն ալ երկար շարժանկար մը, գնդապետ Պլուտի արկածախնդրական կեանքը Ռաֆայէլ Սապաթինիի վէպէն նուած։

Հերոսի դերը կը կենդանացնէ նոր երիտասարդ դերասան մը՝ Էրոլ Ֆլին որ Ամերիկայի մէջ յայտնութիւն մը եղած ըլլալով կը կոչեն լէնթինէի արժանի փոխանորդը մադիրը՝ Մայքըլ Քըրթիզ կրցած յաջողապէս վերածել այդ դժուար պատկերներու։ Նիւթը հետաքրքրական ըլլալով, ներկայ մը ուշի կը հետեւի, սկզբնաւորութենէն մինչեւ վերջ, գնդ. Պլուտի բախտաբե գիր կեանքին, որուն մէջ կը նետուի ակամայ։

Բժիշկ Փէթըրը Պլուտ, նշանաւոր վիրաբոյժ մը, գիշերանց կը կանչուի հիւանդ մը խնամելու, սակայն յան երեւան կուգայ որ այդ վիրաւորը պատմական յեղափոխական մըն է։ Իր մեղսակից կը ձերբակալուի նոյնպէս երիտասարդ բժիշկ Փէթըրը Պլուտ։ Այդ ժամանակ խիստ օրէնքի մը համաձայն (1865) ապստամբները եւ յեղափոխականները կը դատապարտուէին մահուան, առանց որ եւ է հարցաքննութեան (Ճէյմս Բ.ի թագաւորութեան օրով)։ Դախազանները անխնա հատ կը գործեն եւ կարծէք բերումով վերջին ապստամբները կ'արժանանան հարցաքննութեան։ Բժիշկ Պլուտ, ի զարմանս բոլորին կը յայտարարէ ճակատաբաց ցաւոր չէ»։ Սակայն ոչ մէկ ներում

Անգլիոյ գաղթավայրերէն ճամայիքա կղզիներու մէջ տակաւին գոյութիւն ունեցած ըլլալով ստրկավաճառութիւնը, բժիշկը թագաւորին հրամանով կը փոխադրուի հոն, սպանդանոց տարուած կենդանիներու նման։

Անասուններու նման կը սկսի իրենց տաժանակիր կեանքը։ առտուընէ մինչեւ իրիկուն. անընդհատ, մտրակի հարուածներուն տակ Պլուտ ալ առանց կարգին է տանիլ այդ բոլորը։ Սակայն անգամ մը կառավարիչին վիրաւոր սրունքը խնամելուն պատճառաւ, առանձնաշնորհ կը վայելէ։ Դատն թեամբ լեցուած իր սիրող Պիշոփի հանդէպ եւ մանաւանդ չնա դուրսէն փախուստի միջոցներու մասին կը տածէ եւ վերջապէս նաւակ մը գտնելով, գիշերանց փախուստի անակնկալը կը յայտնէ գերիներուն։

Իրենց բախտէն սակայն այդ գիշեր սպանիական նաւեր կը շրջապատեն նաւահանգիստը եւ շատ գիւղեր կը դառնան քաղաքին։

Պլուտ առիթէն կ'օգտուի, իր ընկերներով կը գրաւէ սպանիական նաւ եւ այդ վայրկեանէն կը սկսի իր փառաւոր ծովահէնի կեանքը։

Անհաւատալի կ'ազդէ Պլուտի անունը, որուն նաւուն վրայ փոխան դրօշի, կ'երեւի մը վրայ գծուած գանկի մը նկար

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

Այս տղան, ամէնուն աչքին կ'երեւէր հրջանիկ. Հարուստներու մէջ իր մեխած դրամին հաշիւը չկար։ Մանաւանդ պարի առեն, երբ քիչ մը կը տաքնար գլուխը, մանրուք դրամը պարողներու գլխին բուռ բուռ կը նետէր։

Կարպիս կը նմանէր այն մարդոց, որոնք չէին հաճոյքով մը կը գինովնան։ Ու Սաթենիկ երբ լմնցուց իր ըսելիքները, խնդաց եւ «այո» Սաթենիկ, պատասխանեց, «կարելի է բան մը ըսել, միայն թէ անգամ մը պարէ»։

Մայրը մեռնելէն առաջ, Սաթենիկ երբեմն, հարսնիքներուն իրենց դրացի ու բարեկամ երիտասարդներուն հետ կը պարէր, բայց չէր թողուր որ իրեն դպէին։ Իր զուարթութեան խաղութիւնը բաւական էր։ Իրեն մօտեցողները կը կորսնցնէին իրենց համարձակութիւնը։ Ասով մէկտեղ, երբ Սաթենիկն էր պարողը, երիտասարդները մանաւանդ, աչքերով անոր կը հետեւէին, ու «աղուոր աղջիկ, ո՞ւրտեղէն դտար դէմքիդ շնորհը», կըսէին ու կը կրկնէին։ Սրտաբուխ արտայայտութիւն մըն էր, որովհետեւ իր պարը։ Առանց պահերու, թէեւ տարիքնին առած կիներու դասը գաղտնի փսփսուք մը կը սկսէր, սակայն վայրկեան մը ետ, անոնք ալ իրենց ներսի խաղար ձայնը մոռցած, կը նայէին երիտասարդներուն պէս։ Բայց ի՜նչ կ'արթննար իրենց մէջ որ իրենց սրտին աղմուկը լռութեան կը փոխուէր ու համակերպած, կարծես իրենց ներսէն եկող ձայն մը մտիկ կ'ընէին։ Երբեմն անգամ, թանձր ու ճերմակ պեխերով մարդիկը, իրենց մեծի ու հայրութեան խառուութեան մէջ յանկարծ կը կակուղնային։ Այս պահուն ալ չէին խօսեր, բառերը չէին կրնար տալ իրենց յուզումին սաստկութիւնը, ու գլխի ինքնեկ շարժումներով, բոլոր բառերուն չկրցած բանը կը հասկցնէին։

Այս պահուն հարսնեւորները աւելի զուարթ, «առանց մեծ պարուհի մը ըլլալու, հրապուրել գիտէ» կ'ըսէին։ Ոմանք ալ, «սրտին հետ կապ ունեցող բաները կը գինովցնեն, որովհետեւ սրտէն կը բխին», կ'ըսէին։ Որովհետեւ իր սիրտը լեցուն, շատ լեցուն, կը բխէր անդադար։

Այս պահը պէտք էր տեսնել։ Արեւին լոյսերով լեցուն նկար մը, դէմքերուն վրայ պատող արեւը լոյսի պէս կ'երեւէր։ Մանաւանդ երիտասարդներուն սիրտը երբ շատ կը զարնէր, ու նայելով չէին կշտանար, «վայրի թռչուն կը դառնային»։

Ու երբ, «անանկ վայրի թռչունի մը պէս պարէ», խնդրեց Կարպիս, սրտին մէջ մնացած լոյսի մը փայլակը լուսաւորեց հոգին ու պարեց։

Իր վիճակներուն հետ պարելու պէս բան մը։ Իւրաքանչիւր շարժում յուզումի մը պարը, ալ անկարելի էր գիտնալ։ Սաթենիկ կոթնեցաւ պատին, ու խաչուած նոր Յիսուս մը, աչքերը լեցուն ու բանկած, սկսաւ նայիլ։

Լռութիւն։

Այս լռութիւնը խիստ մարդավայել, հազար բառ կ'արժէր։

Բայց վեհանձնօրէն կը նայէր Սաթենիկ։ Աչքերը կը փայլէին, կը լողային թափանցիկ մշուշի մը մէջ։ Հիմա քիչ առաջուան իր տրտմութիւնը կ'երեւէր աւելի յստակ, ու շրթունքներուն բացուածքէն կը հասկցուէր որ սիրտը շատ կը բաբախէր

Կարպիս, այս պահուն չէր գիտեր ի՛նչպէս կը նայէր Սաթենիկի։ Ինք, մարդերու այն դասակարգին կը պատկանէր, որոնց համար կինը մասկոյտ մըն է, կ'ուզեն անոր արիւնի վերջին կաթիլը քամել, ու կը խնդան իրենց հաւատալը անգամ չի գար, երբ իրաւ իրաւ կնոջ հոգին իր երկինքին կը հասնի, կը մեռնայ, այնքան կ'աղուորնայ որ այս անանուն գեղեցկութեան խենդը դարձած, ամէն խենդութիւն կ'ընեն։

Ու խօսելու տեղ, աչքերը արիւն կտրած, Կարպիս համբոյր մը փակցուց Սաթենիկի բերնին։ Կ'ուզէր ալլուրիլ անոր ...

Արիւնոտ անձրեւ։

Կասկարմիր, արիւնով թանձրացած անձրեւ մը իջաւ իրենց կեցած տեղը, ու Սաթենիկի խելքը գլխէն թռաւ, մշուշի մէջ, ապտակ մը իջեցուց Կարպիսի երեսին այնքան արագ, որ հրդեհի մը թոյլերով իրարմէ բաժնուած, դէմ դիմաց մնացին։

Լռութիւնը կարծես կ'արիւնէր

×

Սակայն այս համբոյրին պատմութիւնը, հօրը բերանը գոցեց։ Տունին մէջ պզտիկ շշնջոց մը, կրնար ուրիշ պատմութիւններ ստեղծել։ Սակայն, իր կինը մեռնելէն ի վեր, ծեր աղուէսին սիրտը, առանց եղած կանգնած չունէր։

Բայց այս ապտակն ալ, իր ներսը նոր յուզում մը արթնցուց։ Հիմա սիրտը առաջուընէ աւելի կը զարնէր, այնքան կը տաքնար որ ամէն բան իր չուրջը կրակի պէս կը բռնկէր։ Բայց ինչ որ ալ ըլլար իր յուզումը, այս ապտակէն ետք, աղջկանը գեղեցկութիւնը իր պայծառութեան մէջ կը մնար։ Կարծես բան մը կ'աւելնար անոր վրայ, տժգունելու տեղ կը գեղեցկանար։

Ինք ուրիշներու քով անանկ բան տեսած չունէր։

Ի՞նչ կար իր ներսը։

Երբեք անանկ եղած չունէր։

Երէկ իր աղջիկը, սենեակին մէկ անկիւնը նստած գուլպայ կը հիւսէր։ Առաջուան պէս աչքերը խելօքիկ էին անոնք, աղուոր ու անկեղծ էին, իրենց նայած ատենայնքան կը փայլէին որ բառ չէր կրնար հանել բերնէն։

Մանաւանդ անցեալ իրիկուան ալ սանր մոռնալիք բան չէր։

Սաթենիկ Արեգենց նայող պատ հանը կեցած, գլուխը երերցուցած տեղ, մեռելի հսկող մայրերուն նմանէր։ Աչքերը անոնց տունին կած, կ'ուզէր լուսաւորել, կա լոյս տալ իր աչքերով անոնց պատ հաններուն.

Այս պատկերը իր աչքերուն առջեւ կարծես հազարաւոր գլուխներ կ'եր րային, բան մը հասկցնել կ'ուզէ իրեն։ Ու դիմացէն տրտմութիւն առուերի նման կ'երկննար իր սրտին Այս տրտմութիւնը, իր աղջկան տրտ մութիւնը, բռնած էր իր սիրտը։

×

Հաննուկ ախպար իրիկուններ պզտոտային նայող պատուհանին ջեւ, բազմոցին վրայ կը նստէր քերը փակած, ու կէս բացուած բազոյրին նոտեւէն, քովնտի անցնող գործողները կը դիտէր։ Այս պահ տեսակ մը զուարճանք, խնդալ առէնը պակուածքները կը

ԱՐՄԷՆ ԱՄԲԻ

(5)

ՕՐՈՒԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

Թայմզ կը գրէ.

— «Անգլիոյ մէջ չկայ մէկը, որ ուրանայ թէ Լոքառնոյի յանձնառութիւնները բրտօրէն բռնաբարուեցան։ Քննիչները ներկայիս կը խորհին երաշխաւորներու պարտաւորութեանց մասին.

Այս բոլէն վերջ, կ'ուզենք աւելցնել, որ այժմ առեն է, երաշխաւոր եւ երաշխաւորեալ պետութեանց համար. միասնաբար եւ առանց կիրքի քննել նշանակութիւնը ձեռնարկին, որուն առջեւ կը գտնուին։

Տիրք է, որ «Ծանկերը» եւ մութ կէտեր կան Հիթլէրի առաջարկներուն մէջ։ Սակայն հարցը որ դրուած է պետական մարդոց առջեւ, գիտնալն է թէ Լոքառնոյի դաշնագիրը կրնա՞յ գտնել միջոց կամ պատճառ, որ յարգիլէ քննել այդ առաջարկները, թէ Եւրոպա ինքզինք աւելի ապահով պիտի զգա՞յ, տնտեսական վերականգնումի մը աւելի մօտ գտնէ՞ ինքզինք առանց կախում ունի պետութեանց գիրքէն՝ երբ ուղեն մերժել կամ յնդունիլ առաջարկուած քննութիւնը. Բրիտանական հանրային կարծիքը միահամուռ կը փափաքի բարեկամել ծանօթ ցաւալի դէպքէն, եւ օգտագործել առիթը՝ աւելի լայն եւ ..իմերու վրայ հաստատելու համար հաւաքական ապահովութիւնը՝ որ կը ներկայացնէ Գերմանիա՝ Ժընեւ վերադառնալու խոստումով։ Գրեթէ աւերակի մը վերածուած է եւրոպական խաղաղութեան շէնքը, որ հիմնուած էր գէշ հաւասարակշռուած եւ միակողմանի ձեւով։ Այժմ ժամանակն է ոչ թէ յուսահատելու, այլ վերաշինելու»։

Տէյլի Թէլէկրաֆ կը գրէ.— «Անգամ մը եւս Գերմանիա կատարուած իրողութեան մը առջեւ կը դնէ Եւրոպան։ Ցաւալի է իր մարտահրաւէրը եւ յաւ ժամանուած։ Եթէ «Առաջնորդ»ը նպատակ ունենար գրգռել կամ յուզման մատնել Ֆրանսական զգացումները, իրեն դժուար էր գտնել աւելի ապահով միջոց մը հասնելու իր նպատակին։ Կարեւորը իր գործն է։ Պիտի չդժէր դաշնագիրը, եթէ հասկցած չըլլար թէ ինչ անպատեհութիւն առաջնուած է իր ծրագիրներուն համար։ Ցուցագիրը որ կը բովանդակէ իր բարեմիտ բողոքները եւ խաղաղասիրական մտադրութիւնը, պէտք է կարդացուի երեւութապէս յանկարծուստ արուած իր որոշման լոյսով.

Ոչ ոք պէտք է զարմանայ, եթէ ֆրանսական դահլիճը անընդունելի կը գտնէ այդ յուշագիրը եւ Գերմանիոյ հարցը կը տանի Ժընեւ։ Այլ պարագաներու մէջ, Մեծն Բրիտանիա կրնար զոհութեամբ դիտել Գերմանիոյ վերադարձը Ժընեւ։ Սակայն տարբեր են ներկայ պարագաները,— դաշնագրի բռնաբարում, ամենազօր զինուորականութեան փառաբանում, բարի դրացնութեան յարաբերութեանց խոստում։ Կը յուսանք թէ բրիտանական կառավարութիւնը, ուշադիր քննութենէ մը վերջ, պիտի տայ կորովի որոշում մը եւ երբեք երկդիմի։ Ինչ որ ալ ըլլայ, դէպքերու ընթացքը կախում ունի սաւելապէս այդ որոշումէն»

Մանչէսթր Կարտիըն կը գրէ.— «Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ այժմ դժուար է հաստատել այն ապահովութիւններուն, զորս պիտի ուզէ տալ Գերմանիա (ինչ որ նոյնն է՝ Հիթլէր)։ Եթէ Գերմ. վերստանայ իր ամբողջական գերիշխանութիւնը ապազինեալ գօտիին վրայ, ռազմագիտական հսկայ առաւելութիւն մը պիտի շահի Ֆրանսայի վրայ, որովհետեւ Հռենոսը կը կազմէ պաշտպանութեան գիծ մը գրեթէ անառիկ՝ եռեւէն, կեդրոնէն եւ աջէն, պաշտպանելով միաժամանակ ձախը։ Այդ գիծը կ'իւրացնէ Էփիի պատերազմական յառակագիծը (փոխան Շլիֆֆընի յառակագծին), որ կը նախատեսէ յառաջխաղացում մը Փարիզի վրայ կեդրոնէն եւ աջ թեւէն, ինչելով հոլանտական Լիմպուրկէն, Պելճիքայէն եւ Լիւքսէմպուրկէն։ Կարճ խօսքով, երբ Գերմանիա կը վերազինէ Հռենոսեան գօտին, կը շահի կրկնակ արդիւնք մը,— արեւմտեան ճակատին վրայ մնալ անառառ ամէն յարձակողականի դէմ, միաժամանակ յարձակողական առաւելագոյն հնարաւորութիւնները ունենալ նոյն ճակատին վրայ։ Այս ձեւով ազատ կը գտնուի իր թեւերը թիկունքին վրայ, ընդդէմ կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայի երկիրներուն, որոնց օգնութեան փութալու համար Ֆրանսա պիտի հանդիպէր ամենամեծ դժուարութիւններու՝ իր իսկ փճացումը աչք առնելու աստիճան։

Բնական է, ուրեմն, որ այս պայմաններուն մէջ, Ֆրանսա հարցնէ թէ ինչ պիտի ըլլայ Մեծն Բրիտանիոյ քաղաքականութիւնը, երբ այլ եւս գոյութիւն չունի Լոքառնոյի դաշնագիրը։ Որովհետեւ եթէ Ֆրանսա մնայ բրիտանական օժանդակութեան հեռանկարով միայն ընդդէմ յարձակման մը, Գերմանացիները հասած պիտի ըլլան այն նպատակին, զոր Հիթլէր «Իմ պայքարս» գիրքին մէջ կը ներկայացնէ իբրեւ Գերմանիոյ արտաքին քաղաքականութեան գլխաւորներէն մին, — «Ֆրանսայի անկումը ձեռք ձգելու կարելիութիւնը»։ Դժուար է ծածկել եզրակացութիւնը թէ Հռենոսի գօտիին վերազինումը նախընթաց մը կամ նախերգանք մը պիտի ըլլայ Աւստրիոյ գրաւման համար։

Գալով Հիթլէրի ակնարկներուն՝ Լեհաստանի եւ Ռուսիոյ մասին, կը թուի թէ գերման օպալակոյտին, Տոքթ. Շախթին եւ մեծ ճարտարարուեստներու տնօրէնները սկսան հող գտնել եւ դէպի արեւելք, ի վնաս Ռուսիոյ, հողային գրաւումներ կատարելու ծրագիրը լքուած է հիմա։ Այդ պարագային, գերմանական սպառնալիքը կը թուածէ ոչ թէ Ռուսիոյ, այլ Լեհաստանի վրայ»։

Նիւզ Քրոնիքլ կը գրէ.— «Հիթլէր անգամ մը եւս որոշեց գրժել Գերմանիոյ հանդիսաւորապէս ընդունած պարտաւորութիւնները։ Մարտահրաւէր ուղղեց ամբողջ Եւրոպայի։ Սակայն այդ մարտահրաւէրին միացուց խաղաղութեան եւ հաշտութեան կարեւոր առաջարկ մը, որուն շնորհիւ Եւրոպայի տագնապը առիթ մը կը դառնայ Եւրոպայի վերականգնումին։ Առանց վայրկեան կորսնցնելու պէտք է ընդունիլ այդ հրաւէրը։ Ժամանակ է այլ եւս որոշակի յայտնելու թէ Մեծն Բրիտանիա չի կրնար դեռ երկար կապուիլ բռնազբօսուած (տիֆրէ) խաղաղութեան մը, պաշտպանը դառնալ անիրաւութեան վրայ հիմնուած միջազգային դրութեան մը, փափաքիլ պարտականները խեղճացած տեսնելու։

Ջկայ Անգլիացի մը, որ «խորհրդանշական» վերագրաւումը համարի Ֆրանսայի համար արդարացուցիչ պատրուակ մը Գերմանիոյ դէմ պատժական միջոցներու ձեռնարկելու»։ Ցետոյ կ'աւելցնէ թէ Սարոյի յայտարարութիւնները չեն կրնար գոհացնել բրիտանական հանրային կարծիքը, այսուհանդերձ կ'ուզէ որ կարելի ըլլայ գործակցիլ Ֆրանսայի հետ, «առանց որուն՝ անկարելի է որ եւ է նոր կարգ ստեղծել Եւրոպայի մէջ։ Անհրաժեշտ է նոր Լոքառնօ մը,— նոր եւ լաւագոյն Լոքառնօ մը Գերմանիոյ համար պէտք է նոր եւ լաւագոյն Լոքառնօ մը ըլլայ Ֆրանսայի համար»։

Նախկին տիրոջ ազգականուհի՝ Արապէլլայի անդէպ ունեցած սէրը կը կրկնապատկուի, ինքզինքը ազատ զգացած օրէն իսկ։ Թէեւ ամուրի չէր այլ եւս, սակայն կը կարծէր թէ իր սիրտը գերի մնացած էր եւ երբեմն երանի իսկ կուտար իր նախկին կեանքին։

Ծովապետ Պիշրիի քաղաքին կառավարիչը ըլլալէ յետոյ, առաջին գործը եղաւ, անձամբ ծուղակը ձգել ծովահէն Պլուտը։ Մինչ Արապէլլան, պատերազմ յայտարարուած ըլլալով Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ, իր ապաստանած երկրէն՝ Անգլիայէն կը վերադառնայ Ճամայիքա։

Ճամբու ընթացքին է որ Թագաւորի լիազօրին հետ կը բռնուի ծովահէններու ձեռքը.

Ծովապետ Պլուտն է նաւուն պետը, իր մօտ կը կանչէ Արապէլլան եւ յայտնելով իր սէրը, զայն կ'առաջնորդէ դէպի Ճամայիքա։ Քաղաքը սակայն պաշարուած ըլլալով Ֆրանսացիներու կողմէ, ծովահէնները յարմար կը նկատեն փախուստ միջոցը։ Թագաւորին լիազօրը, որ կուգար ներում շնորհելու ծովապետ Պլուտի, կը ջանայ կռիւ մղել այդ քաղաքական յանցաւորները, որոնց սիրտը բուռն ատելութեամբ լեցուած է Թագաւորին դէմ։ Ի վերջոյ յայտնի կ'ըլլայ որ Ջէյմս Բ. վաղուց գահընկէց եղած է եւ իրեն յաջորդած է Ուիլեմ Թագաւորը։ Նոր Թագաւորի սիրոյն եւ գնդ. Պլուտի խրախուսանքի խօսքերէն յետոյ, կը սկսի կատաղի կռիւը Ֆրանսացիներու եւ ծովահէններու միջեւ։

Հերոսական կռիւով գնդապետ Պլուտ իր ծովահէններով, իրենց թշնամիները ջարդելէ եւ փախուստի մատնելէ յետոյ, կը վերագրաւէ քաղաքը մինչեւ կառավարիչի՝ գնդ. Պիշրիի վերադարձը։ Կառավարիչը փնտռտուքի ելած էր, ձերբակալելու համար թշնամ — գնդ. Պլուտը, անպաշտպան թողլով քաղաքը։

Նոր կառավարիչ կը կարգուի Պլուտ, մեծ զարմանք պատճառելով նախկինին եւ վերջապէս իր ազատ կեանքը վերստացած եւ Արապէլլայի սիրոյն արժանացած ըլլալով, կը մոռնայ իր արկածախնդրական կեանքին տխուր վայրկեանները։

Ն. ՉԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՖՐԱՆՑ ՎԵՐՖԷԼԻ ՆԱՄԱԿԸ «ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ» ԹԱՐԳՄԱՆԻՉԻՆ

ԽՄԲ.— Գրած էինք թէ Գ. Եր. Տ. Անդրէասեան, Մուսա լերան թարգմանիչը, հեղինակին ուղղած է գերմաներէն նամակ մը, որ Փարիզի հացկերոյթին օրը յանձնուեցաւ մեր խմբագրին ձեռքով եւ կարդացուեցաւ հրապարակաւ։ Գ. Ֆրանց Վերֆէլ հետեւեալ պատասխանը գրած է (գերմաներէն).—

Մեծայարգ Տէր Անդրէասեան Երուանդ,

Փարիզի մէջ ձեր հայրենակիցներուն ինծի տուած գեղեցիկ խնջոյքէն վերջ առացայ ձեր պատուական նամակը։ Որքան որ չեմ կրնար կարդալ եւ հասկնալ ձեր թարգմանութիւնը, երկու խօսք հատուածներուն տեսքը սակայն կը լեցնէ զիս արդէն հիացումով եւ երախտագիտութեամբ ձեր կատարած մեծ աշխատութեան համար։ Այս թարգմանութեամբ դուք ձեր ժողովուրդին եւ միանգամայն այս վէպին հեղինակին գեղեցիկ նուէր մը եւ մեծ ծառայութիւն մը մատուցած էք։ Արդարեւ զարհուրելի բան է եւ զիս ալ վիշտով կը տոգորէ այն պարագան որ այսպիսի անձնուրաց աշխատութենէ մը վերջ՝ պարտաւոր ըլլաք կրել զաւակի մը ահաւոր կորուստը։ Բախտակից ըլլալով՝ հազիւ կը չափեմ թէ սաւելա ինչ կը նշանակէ։

Ընդունեցէք իմ խորին ու անկեղծ շնորհակալութիւնս, զուք իմ գնեցագներգութեանս հաղորդակից ըրիք ձեր ազգը, որուն ապագային եւ ազատութեան համար պայքարիլը իմ ջանքս է այսուհետեւ։

Ձերդ անձնուէր

ՖՐԱՆՑ ՎԵՐՖԷԼ

ՃՐԱԳ ՄԸ ԵՒՍ ՄԱՐԵՑԱՒ

Մարտ 6ի ուրբաթ գիշերը ժամը 3ին մէկ շաբթուան հիւանդութենէ յետոյ, Իսի լէ Մուլինոյի մէջ մեռաւ Յովսէփ Աշապաշեան։

Յովսէփ բնիկ Մուշի Նորշէն գիւղացի, ծնած էր 1886ին։ Պզտիկ հասակի մէջ Պոլիս կ'երթայ իր հօրեղբայր Յովհաննէսի քով, որ պաշտօնեայ էր Ֆրանսական առեւտրականի մօտ։ Իրեն շնորհիւ տասնէ աւելի Մշեցիներ կ'աշխատէին բեռնակրութեամբ եւ թէ խանութի մէջ։ Հանգուցեալը երկար տարիներ աշխատելով օգնած էր իր ծննդավայրին, ուր լաւ գիրք ունէին։ 1915ի ջարդերուն Յովսէփի եղբայրները, մայրը եւ քոյրերը կը կոտորուին Մուսա բէկի եւ աւազակ Ըմըքի ձեռքով եւ ինք ողջ կը մնայ Պոլիս գտնուելով։

1916ին իր ճարպիկութեամբ Պէյրութ կ'անցնի եւ կ'արձանագրուի Ֆրանսական կամաւոր։ Թէ Պէյրութի եւ թէ Ատանայի մէջ իր ցոյց տուած քաջագործութեանց զատ շատ օգտակար եղած է նոր ազատուած հայրենակիցներու։ 1922ին Պոլսոյ մէջ կ'ամուսնանայ եւ իր կարգին կը գաղթէ Ֆրանսա։ Երկու մանչ զաւակներ կ'ունենայ, Գօղոս եւ Գէորգ, բայց դժբախտաբար երկուքն ալ կը կորսնցնէ։ Այդ օրուընէ ի վեր կը տառապէր մեր հայրենակիցը եւ երբեմն յուսահատ կ'ըլլէր.— Մեր վրէժը չկրցանք լիովին լուծել։ Եւ կը յուսար թէ օր մը առիթը կուգայ Տարօն երթալու։

Հանգիստ տառապած ոսկորներուդ, սիրելի Յովսէփ։ Թող օտարութեան մէջ հողը թեթեւ գայ վրադ։ Քու անձնուիրութիւնդ երբեք չպիտի մոռնանք։

Մ. Այնթաբեան

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Ֆրանսայի շրջանի սկաուտական գործադիր մարմինը իր 2 մարտի նիստին մէջ ներկայացուցչական ընդհ. ժողովի թուական որոշեց յառաջիկայ 4 եւ 5 ապրիլ։

** Սկաուտ. Գործ. մարմինը կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջականներու նախկին Հ. Մ. Ը. Մ.-ականները, մարզիկ կամ սկաուտ, խորհրդակցական ժողովի մը Միւթիւալիթէի մէջ 15 մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին։

Նկատի ունենալով յառաջիկայ բանակումական ներկայացուցչական ընդհ. ժողովը, գործադիր մարմինը պարտք կը համարի ունենալ կարծիքի փոխանակութիւն ու իր գալիք աշխատութեանց համար օգտուիլ հիներու փորձառութենէն։

Պիտի ցուցադրուի անցեալ ամառուան սկաուտական բանակումին շարժանկարը։

Սկաուտ. Գործ. Մարմին

ԺԻՐԱՅՐ ԵԱՂՄՈՒՐԵԱՆ

Ժիրայր Եաղմուրեանը ոչ եւս է։

Մէկուկէս տարիէ ի վեր անողոք հիւանդութեան մը ճիրաններուն մէջ, հակառակ մարդկային բոլոր խնամքներուն, դժբախտ երիտասարդը չկրցաւ ազատիլ, իր մահկանացուն կնքելով մարտ 10ին, Սամարիթէնի ապաքինարանին մէջ։ 35 տարեկան էր։

Ժիրայր Եաղմուրեան ծնած է Գոնիա, 1901ին, նախնական կրթութիւնը առած է Բերայի Էսայեան վարժարանին մէջ։ Քէմալական շարժումներէն յետոյ հաստատուեցաւ Փարիզ, ուր վարած է գրագրի եւ համարակալի պաշտօնները։ Վերջին անգամ կը գտնուէր Սամարիթէնի մէջ, ուր սիրուած էր իր բոլոր պաշտօնակիցներէն։

Հանգուցեալը եռանդուն երիտասարդներէն մէկն էր, անդամ Հ.Մ.Ը.Մ.ի որուն քարտուղարութեան պաշտօնը սիրայօժար վարած է երկար տարիներ։ Անդամ էր Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան, որուն վարչութեան ալ կ'անդամակցէր 1934ի շրջանին։ Կ'աշխատակցէր կարգ մը հայերէն թերթերու, մանաւանդ «Յառաջ»ի, որուն մարզական մնայուն աշխատակիցն էր վերջին տարիներուն։

Կը թողու այրի մը եւ անչափահաս որբ մը, վեց տարեկան։

Մեր խորին վշտակցութիւնը իր ընտանեկան պարագաներուն

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ թանաքով եւ մաքուր։

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԸ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՇԱՎԻԼ.— Մասնաճիւղիս տարեկան ընդհ. ժողովը որ գումարուեցաւ մարտ 1ին լսեց վարչութեան զեկոյցը իր բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութեամբ։ Մասնաճիւղը անցեալ տարուան ընթացքին ունեցած է 87 անդամներ եւ արձանագրած 2600 ֆր.ի եկեմուտ մը, գոյացած անդամավճարներէ եւ հանդէսներէ եւ դպրոցական ամսաթոշակներէ։ Այս գումարին կէսը ծախսուած է տեղւոյն մանկապարտէզին վրայ, գործակցութեամբ Կ. Խաչի մասնաճիւղին եւ կէսն ալ ղրկուած է կեդրոն, իր նպատակին յատկացուելու։

Ժողովը իր գնահատութիւնը յայտնելով նախորդ վարչութեան՝ ընտրեց նոր մը 7 հոգիէ, գործունեայ եւ գիտակից անհատներէ, աւելի յառաջ տանելու համար Միութեան գործը եւ բազմապատկելու իր անդամները, յօգուտ նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18

ԱՎԻՆԵՕՆ, (Ցապաղած).— Ինչպէս ամէն տարի՝ այս տարի ալ մեր գաղութը տօնեց Փետր. 18ի տարեդարձը։ Ժամանակէն առաջ որոշուած ժամադրավայրը լեցուած էր ընկերներով եւ համակիրներով։ Հանդէսը բացաւ Նաթանեան, որ երկու խօսքով բեմ հրաւիրեց ընկ. Մաղաքեան (Մարսէյլէն)։ Բանախօսը ամփոփելով Փետր. 18ի պատմութիւնը, յանձնարարեց միշտ վառ պահել հայրենասիրութեան կրակը։ Ցետոյ բոլորս մէկ երգեցինք «Մեր հայրենիք»։ Մարսէյլէն եկած էր նաեւ հայ արիներու խմբապետը, Եր. Սեթեան, որ ներկայացուց շարժանկար մը հայկական կեանքէ։ Այս շարժանկարը կրկին ներկայացուեցաւ յաջորդ օրը։

Մեր գաղութը միշտ համերաշխ է։

Սերոբ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

Սուրիական վերջին դէպքերուն հետեւանքով, Լիբանանի մէջ եւս տնտեսական անօրինակ տագնապ մը ծագած է։ Դամասկոս, Հոմս, Համա կամ Հալէպ գտնուող բազմաթիւ վաճառականներ չեն կրնար վճարել իրենց պարտքերը, մեծ դժուարութիւն պատճառելով Լիբանանցի վաճառականներուն, որոնք կը ստիպուին դրամատուներու յանձնել մուրհակներու փոխարժէքները։

Այս կացութեան առջեւ, Լիբանանցի վաճառականները օրէ օր սկսած են վտանգուած տեսնել իրենց վիճակը։ Որովհետեւ հետզհետէ կը վերադարձուին մուրհակներ եւ դրամատուներու միջոցաւ կը ներկայացուին իրենց.

Լիբանանի կառավարութիւնը նկատի ունենալով այս բացառիկ վիճակը, դիմում կատարած է դրամատանց տնօրէնութեանց, որպէսզի երեք ամիս պայմանաժամ տան այն բոլոր մուրհակներուն, որոնց պարտատէրերը կը գտնուին Սուրիոյ մէջ եւ չեն կրնար վճարել։

Դրամատուներու տնօրէնները խոստացած են լրջութեամբ քննել խնդիրը եւ համապատասխան կարգադրութիւն մը ընել։

ՀԵՏԵՒԵՑԷՔ ԱՆԹԷԼԻՆ

«Հրաշալի տղան» Րաֆֆի Գէորգեան, ուրբաթ կէսօրէ վերջ, ժամը 17.45էն մինչեւ 18.15, կը դաշնակահարէ Poste Parisienի կայանէն Ալինքա Գալաքիրէվի «Լ'Ալուէթ»ը։ Հարիւրաւոր անչափահաս դաշնակահարներու մէջէն Րաֆֆին ընտրուած է այս դաշնակահարութեան համար, իբրեւ ամէնէն օժտեալը։

*** Փլովտիվի (Ֆիլիպէ) Վահան Մանուէլեան Գեղ. Միութիւնը Մարտ 15ի կիրակի առաւօտեան ժամը 11ին, Սոֆիայի մէջ կը կազմակերպէ համերգ մը, որ պիտի սփռուի Սոֆիայի ռատիօ-կայանէն, կարճ ալիք 20.05։ Պիտի երգուին կտորներ Կոմիտասէն, Սպ. Մելիքեանի եւ ուրիշ հեղինակներէ, նաեւ ժողովրդական երգեր։

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (31)

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ ՄԸ ԱՐԻՒՆԱԹԱԹԱՒ (1913—1923)

Արեւը սկսած էր կայարանին պատերն ու տանիքը փայլեցնել։

Զօրս պահակներ անկիւն մը բոլորտած՝ ...ւթ խօսակցութեան մէջ մըտան։ Ցանկարծ առանց վայրկեան կորսնցնելու երկուքս մէկանց խոյացանք հոսեւէն վակոնի մը տանիքը՝ ոչ ոք նշմարուելով եւ անմիջական անկարծ ու անխօս պառկեցանք փորի վրայ։ Տանը մուրճը մշտական կը հարուածէ մեր սիրտերը։

Մօտաւորապէս ժամ մը սոսկումով ու ...ժամիայի պէս պառկած կը մնանք։ Ցուր զանգակի մը երեք հարուածներու ձայնը լսեցինք, որուն յաջորդեց կառախումբին շարժիլը։ Կը խաչակնքենք բնազդաբար։

Հանգստացած էր մեր սիրտը այլ եւս։ Հերկ բացաստաններէ կը սուրայ շարունակ շոգեկառքը, ֆշալով ու մուխի սիւներ օդերու նման դէպի վեր ...ղացնելով։

Քարերու ահագին զանգուածներ ու սեպ լեռներ կ'երեւան հետզհետէ։ Նաւած ենք այլ եւս ու վարի Թուրք զինուորներու ուրախարար երգերը կ'ունկնդրենք.

Կ'անցնինք յաջորդաբար Զէյթունլիի, Ենիճէի եւ Քէլէպէկի կայարաններէն, որոնցմէ վերջ կը սկսի փապուղիներու շարք մը մէկը միւսին ետեւէն, մինչեւ Պօզանթ Քէօյ։

Գետակներ կը սողոսկին ձորերու խորերէն։

Այս շրջաններն էր որ հանդիպեցանք Զաղըր գետակին որ Սիհուն կը թափի։

Հաճի Քիրիի կողմերէն որ «խաչակիր» բառէն ազաւաղուած է կ'ըսեն, կը տարածուէին ընդարձակ եղեւիններու անտառներ, որոնց վերեւէն ելեկտրական թելերու վրայ ձգուած կախօրրաններու միջոցաւ փայտ կը փոխադրուէր երկար տեւողութեամբ։

Մինչեւ Գարա Փունար երկվեցեակ մը փապուղիներէ անցանք, նախկիններէն կրկնապատիկ երկար։ Մեր դէմքերը սեւցած էին ծուխերէն, իսկ աչքերը կաս-կարմիր ու արցունքոտ ուսայի հատիկներէն։

Իրիկուն է. Հովիւներ բոցավառ ճարճատող կրակներու շուրջ ծնրադրած, շոգեկառքի զինուորներուն ճերմակ թաշկինակներ կը խաղցնեն։

Արեւը կորսուած էր երբ Պօզանթի հասանք։ Ամէն անգամ կայարանները մօտեցած ատեն, ստիպուած էինք ուղիղ կերպով պառկիլ պաշտօնեաներէն չնշմարուելու համար։

Կէս գիշերը անցած կը հասնինք Գոնիա։ Լուսին չկար, ցինց մթութիւն մը ամէն կողմ եւ պաղ հով մը՝ որ մեղմօրէն կը սուլէր զոյգերուն մէջ։

Այստեղ կառախումբը պիտի հանգչէր, վակոններէն բազական թուրք զինուորներ մեկներ էին, ու անոնց տեղ նորեր յաջորդէր։ Վար իջնել անկարելի ըլլալով ստիպուած կը համբերենք։ Մինչեւ առաւօտ ցուրտ քամիէն տաղ, չարչարանքով ու անքուն տանիքը մնացինք։

Արշալոյսը լաւ մը ճերմկած՝ շոգեկառքը շարժիլ սկսաւ։ Իրիկուան թեթեւ հովերը յոգնած, ուժասպառ՝ անկարող են այլ եւս մեր երեսը ծեծելու։

Շարք մը կայարաններէ կ'անցնինք յաջորդաբար.

Տարրակին չոր հացը հատած ըլլալով Աֆիոն Գարահիսարէն սկսալ փոքր կայարաններու ետեւ կողմէն գաղտագողի փոխն ի փոխ վար կ'իջնէինք եւ գերման զինուորներու ձիերուն առջեւ դրած խոտը քառակուսի գարիէ սալուցիլիններէ վերցնելով, տանիք կը փոխադրէինք։

Գրեթէ մինչեւ ծննդավայրս այս պիւսքիւիններով կերակրուեցանք։

Էսկիշէհիր ալ ցուրտ գիշեր մը՝ ստիպուեցանք կրկին տանիքը անցնիլ հազար տանջանքներով։

Անկէ անդին Պօզ-Իէօյ կայարանը քիչ մնաց կառախումբը փախցնէի, երբ գաղտուկը իջած էի բնական նեղութեամբ։ Շոգեկառքը շարժիլ սկսած էր իսկ եւ խելայեղ անձայրաթքով ետեւէն կը վազէի, ամենավերջին կառքին երկաթեայ սանդուղի սանիճանին հասնելով մեքենական ճնշումէ մը մղուած պլլուեցայ եւ բարեբախտաբար առանց նշմարուելու կը մագլցիմ մինչեւ տանիք՝ մազերս փուշ փուշ դարձած։

Մինչեւ Վէզիր Խան վակոնէ վակոն ցատկելով ընկերոջս միացայ, որ ինծմէ աւելի ուրախացաւ։

Տօզան Չայի կայարանէն կը սեւնենք Սագարիայի պղտոր ալիքները անցքը, կապոյտ հովիտներէն։

Վերջապէս երկայն կամուրջէ մըն ալ անցնելով ճիշդ կէսօրին կը հասնինք Արիֆիէ, ուր ստիպուած էինք վար սպրդիլ։ Բարեբախտաբար գաղթական հայ ընտանիքներ կենալով նոյն կայարանին բակը, շուտ խառնուեցանք անոնց։ Այստեղ ընկերս ծանօթներ գտնելով ինծմէ բաժնուեցաւ։

Ժամ մը վերջ Ատափազար հասած էի, վիշտերէ ու միաժամանակ ուրախութենէս գինովցած, շուրջս կը նայիմ ու կ'ուզեմ մտքիս չորս երկար տարիներու տխուր յիշատակները հաւաքել։

Եւ որովհետեւ մեր տունէն ոչ ոք վերադարձած էր, ուստի կ'ուղղուիմ մեծ հօրս նահապետական տունը, ուր գրեթէ մանկութիւնս անցուցեր էի։ Դուռը կը զարնեմ, կը բացուի. մեծ հայրս է առաջին սանդուղներէն դէպի ինծ յառաջացողը. իր հնամաշ կանաչ շուխայէ «ֆէթէօ»ը սրունքին, չի ճանչնար զիս՝ հակառակ ինքզինքս յայտնելուս։ Բարեբախտաբար մեծ մօրս ու մօրաքրոջս լացը տեղի կուտան եւ շրթունքներէն քանի մը բառեր թափելով բազուկները կը տարածէ զիս ընդունելու։

ՀՐԱՆԴ ՍԱՐԵԱՆ

Իտալացիները վերսկսան ռմբակոծել

Եթովպիոյ զինուորական նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ իտալական 12 օդանաւեր նարիւքաւոր ռումբեր նետած են Տեպրա Մարկոս քաղաքին վրայ, որ կեդրոնն է Կոճամի նահանգին: Ցխունն հոգի սպաննուած եւ հարիւրի չափ ուրիշներ վիրաւորուած են: Ռմբակոծութեան ատեն որ եւ է ռազմիկ չկար քաղաքին մէջ: Տեպրա Մարկոսի ամբողջ կեդրոնը աւերակոյտի մը վերածուած է: Երկու եկեղեցիներ քանդուած են եւ լուր չկայ օտար միսիոնարներէն որոնք մեծ մասով Ամերիկացիներ են: Միւս կողմէ հապէշական կառավարութիւնը կը հրատարակէ 20 էջ տեղեկագիր մը, թուելով իտալական ռմբակոծութիւնները մինչեւ 1936 մարտ 2: Այս տեղեկագրին համաձայն ռմբակոծուած են աւելի քան 75 գիւղեր: Կարմիր խաչի հիւանդանոցներ ռմբակոծուած են 15 անգամ, իսկ եկեղեցիներ վեց անգամ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ խորհրդարանին մէջ, վարչապետին դէմ կատարուած մահափորձին առթիւ, իբրեւ մեղսակից հեռաւոր քաղաք մը աքսորուեցաւ Զօր. Զիվքովիչ, զինուորական նախարարը, որ երբեմն միահեծան դիկտատորն էր այդ երկրին եւ մտերիմ խորհրդականը Ալեքսանդր թագաւորին: Ուրիշ երեք զօրավարներ ալ հանգստեան կոչուեցան:

123 *ԲՈՐՈՏՆԵՐ* Ռումանիոյ Իաշէա քաղաքին հիւանդանոցէն փախչելով, խուժեցին հարեւան գիւղ մը, անօթի գայլերու նման: Փախստականները անմիջապէս մտան քաղաքապետարան: Ոչ ոք կը համարձակէր միջամտել, վախնալով վարակումէ: Ընդհակառակն բոլորն ալ խուճապահար փախան: Մէկը փորձեց հեռաձայնել ժամուն կոչնակը, բայց բորոտները յարձակելով փախցուցին: Գիւղացիները դուռ պատուհան փակեր էին, ներս առնելով իրենց տղաքը: Ի վերջոյ ոստիկանները օգնութեան հասան եւ բանակցութիւններ կատարեցին որոշ հեռաւորութեամբ: Կարելի եղաւ համոզել փախստականները, որոնց 45ը կիներ էին, աւելի լաւ սնունդ խոստանալով: Գիւղացիները ժամեր վերջը միայն հանգստացան եւ հակաճեխեցին իրենց բնակարանները:

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ մէջ օդանաւային ամէնէն զօրաւոր պետութիւնը կը հանդիսանայ Իտալիա, համաձայն նոր տեղեկագրի մը: Արդարեւ, Իտալիա ունի 87 ցամաքային եւ ծովային կայաններ: 90 բացառիկ խարիսխներ շինուած են, իսկ 45 հատ ալ պիտի շինուին: Ուրեմն համագումար 222 կայաններ, որոնց մէկ մասը գաղտնի կը պահուի:

ՓՐՈՖ. ԺԷԶԻ դասընթացքը պիտի շարունակուի իրաւագիտական համալսարանէն դուրս: Ուրիշ չորս ուսուցչապետներ ալ պիտի տեղափոխուին, իբրեւ հետեւանք ազգայնական ուսանողներու խափանարար ցոյցերուն:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ԵՒ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ միջեւ բարեկամութեան դաշինք մը կնքուեցաւ մարտ 10ին, իբրեւ հետեւանք չեխ վարչապետին այցելութեան:

Հ. Յ. Դ.

Փոխանցում

ՓԱՆ Տ'ՄԱՆԱՅԻ «Կորիւն» ենթակոմիտէին ընկերական ընդհանուր ժողովը կը հրաւիրէ Փոն տ'Մսոնայի եւ Մէն Փիէռի վրէժ խումբի ընկերները, կիրակի 15 Մարտ, կէս օրէ յետոյ ժամը 3ին, գործարանի սրահը: Ժողովէն յետոյ ընկեր մը կը խօսի Երկրի մէջ յեղափոխութեան ծագումի մասին: Փափաքողները կրնան ներկայ ըլլալ:

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընդհանուր ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այսօր ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ ակումբին մէջ. կարեւոր օրակարգ.

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այսօր 13 Մարտ, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 151 Cours Lafayette, «Վարանդեան» գրադարանին մէջ՝ կարեւոր օրակարգ.

ՄԱՐՍԷՅԼ, Սրբ. կոմիտէն սահմանադրաբար ժողովի կը հրաւիրէ «Վրէժ» խումբի ընկերները, վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքավայրին մէջ:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) ընկեր կարօ ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, ընկ. Յովհաննէս Զարոյեանի սափրիչի խանութին մէջ: կարեւոր օրակարգ: Ներկայութիւն անդամակցութեամբ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խումբերու ընկերները, այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին.

ՓԵՏՐ. 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ
ԸՆԿԵՐԱԶԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԼԱՅՆ ՇՐՋԱՆԱԿԻ ՄԷՋ

Իսի լէ Մուլինոյի Զաւարեան կոմիտէին կողմէ

15 Մարտ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

45 rue de la Défense, Իսի լէ Մուլինօ

Կը նախագահէ ԸՆԿ. ՀՐԱՉ ՀԱՆՏԱԼԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ, Մ. ՏԷՐ-ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ, ՀԱՅԿ ՄՍՐ-ԳԻՍԵԱՆ եւ ՍԵՐԺ ԹՈՐՈՍԵԱՆ.

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ ՕՐ ԿՆԵԱԶԵԱՆ (երգ), ընկերներ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ եւ ԳՈԹՈՒՆԵԱՆ (արտասանութիւն), ՏԻԿ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ (երգ):

Մասնակցութեան համար՝ 2 ֆր. (թէյը միասին)

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ
ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

21 Մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին պետական թատրոնին մէջ

Կը նախագահէ Պ. Յ. ՊՈՒՐՆԱԶԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի

Երաժիշտ Պ. Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ (Լիոնէն)

Յաջորդ օրը, կիրակի, կէս օրէ վերջ, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ ակումբին մէջ

ԸՆԿԵՐԱԶԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ մասնաճիւղը ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ կը տօնէ ԱՊՐԻԼ 4ին:

ԼԻՈՆԻ մասնաճիւղը ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ կը տօնէ ԱՊՐԻԼ 4ին:

ՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ֆ. Կ. Խաչի Պուլվառ Օտտօի եւ Լա Բրոթի ենթամասնաճիւղին կողմէ, ի նպաստ Ազգ. Վարժարանի

15 Մարտ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին

120 Chemin de la Madrague, *Պառ Նաւսիօնալի սրահին մէջ*

Բացման խօսք ՎԱՐԴԱՆՈՒԹԻՒՆ

Կը խօսի Պ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

Նիւթ ունենալով Հայ Կ. Խաչի դերը արտասահմանի մէջ:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ — Հայկական պարեր խումբ մը օրիորդներու կողմէ, ԱՏԱՄԵԱՆ թատերախումբը կը ներկայացնէ՝

ՓԱՐՈՍԻ ՊԱՀԱՊԱՆՆԵՐԸ

Ղեկավարութեամբ Գ. Քէնտիրեանի եւ մասնակցութեամբ Վ. Ցաքարեանի

Նոյն օրը տեղի կ'ունենայ պարահանդէսը

Մուտքը ազատ է:

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹ. ԵՆ 1500 ԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՍՈՐՊՈՆԻ ՄԷՋ, ՄԱՐՏ 26ԻՆ

Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան, այսինքն հայ մատենագրութեան հիմնարկութեան 1500ամեակը, հանդիսաւորապէս պիտի տօնուի 29 Մարտ, կիրակի օրը, ժամը ճիշդ 2.30ին, Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնին մէջ, նախագահութեամբ երկրափոխեան եւ նախկին նախարար Պ. [illegible]: Պիտի խօսին կաթողիկոսական նուիրակ Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. [illegible], ՓՐՈՖ. ԳԱԲՐԻԷԼ ՄԻԱՅԷ (Հայ արուեստը), Պ. ԱՄԷՏԷ ԿԱՈԹՈՒԻԷ (Հայ [illegible]), ՓՐՈՖ. Ն. ԱԴՈՆՑ (Հայ Աստուածաշունչը եւ անոր պատմական [illegible]), Պ. [illegible] ԶՕՊԱՆԵԱՆ [illegible]:

[illegible] Օր. Հայկանուշ Թորոսեան, Պ. Լազար Լէվի, Պ. Պէն-Ալպա, Պ. Տիրան Ալեքսանեան, Պ. Մ. Մաքսուտեան, ինչպէս նաեւ Սիփան կոմիտաս երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ. Արայ Պարթեւեանի

Ազատ Ամբիոն Հ. Կ. Խաչի

Նախաձեռնութեամբ Շրջ. Վարչութեան Դ. ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Տեղի կ'ունենայ 14 Մարտ շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 4ին Մէզօն Միւթիւալիթէի Բ. յարկի սրահներէն մէկուն մէջ (24 rue St Victor)

Դասախօս՝ ՀԱՅՐ ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ-ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

Նիւթ՝ «ԱՐՏԻՍԼԻ ՀԱՅ ԿԻՆԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ»

Մուտքը ազատ է բոլորին համար:

Ընկերաժամակրական դասախօսութիւն
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Վալանսի Քրիստափոր կոմիտէին կողմէ

Այս կիրակի կէս օրէն վերջ ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ ակումբին:

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

Թմբուկ, մեներգ, արտասանութիւն

Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ: Մուտքը ազատ

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի օրը Ալֆորվիլի մէջ

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը կը տօնէ իր օրը Յառաջիկայ շաբաթ, որ 14 Մարտ, երեկոյեան ժամը 8.30ին

Հայ Ակումբին մէջ, **1 Bld. Carnot,** *Ալֆորվիլ.*

Բանախօսութիւն, արտասանութիւն, հայկական պարեր փոքր սանուհիներու կողմէ:

Կը ներկայացուի «ՅԱՏԷՍ», բնտանեկան պարոյական կատակերգութիւն երկու արար «ՀԷՔԵԱԹ», տրամ մէկ արար, ղեկավարութեամբ գերասան ՈՒԶՈՒՆԵԱՆի եւ իր կարող ուժերուն.

Մուտքը ազատ է:

Ցերեկոյթ—Թէյասեղան

Կազմակերպուած Փորթ տ'Իթալիի Դպրոց. Տիկնանց Մասնաճիւղի Վարչութեան Օժանդակ Տիկիններու կողմէ

15 Մարտ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Պ. Ցովհաննէսեանի սրահին մէջ, 13 rue Pierre Curie, Kremlin Bicêtre.

Մէթրօ Փորթ տ'Իթալի:

Կը խօսի Տիկ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ, նիւթ՝ «Հայ կնոջ դերը ներկայ պայմաններու մէջ»: Գեղարուեստական բաժին դպրոցի երկսեռ աշակերտներու կողմէ: Մուտք՝ 3 ֆրք:

Փարիզի Տիկնանց Միութեան մեծ պարահանդէսը

ԻՆՊԱՍՏ Կ. ԽԱՉԻ ԲՈՒԺԱՐԱՆԻՆ

Մարտ 21ին, շաբաթ երեկոյ ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ

Նախագահութեամբ Ծերակուտական եւ Նախկին Նախարար

Պ. ԺԻՒՍԹԷՆ ԿՈՏԱՐԻ

Aéro-Club de France*ի սրահներուն մէջ,* **6 Rue Galilée, Mét. Boissière**

Հաճելի անակնկալներ:

Դպրոցական Թատերանանդէս

Կազմակերպութեամբ Գանեօ-Բաշանի Յառաջդիմասէր Միութեան ի նպաստ իր վարժարանին

15 Մարտ, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 150 Route d'Orléans

Կը ներկայացուի ղեկավարութեամբ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆի

ՁԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ

Ե. Օտեանի եւ Ա. Ալբէրթեանի կատակերգութիւնը, երեք արար

Անակնկալներ եւայլն — Գին՝ 3 ֆրանք:

Պարանցիկ-Ցերեկոյթ

Ֆրանսահայ Կ. Խ.ի Փարիզի եւ Գանեօ-Բաշանի մասնաճիւղերու կողմէ

կիրակի, 22 Մարտ, ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր

Salle Victor-Hugo*ի մէջ,* **46bis Rue St Didier, Paris**

Métro: Trocadéro & Boissière

Jazz : Sandros and his Boys

Եւ իր նշանաւոր սեւամորթ երգիչը

ԽԱՌ — *Գեղարուեստական բաժին* — *ՃՈԽ ԳԻՆԵՏ*

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐՈՒ ՄՐՑՈՒՄ

Մուտք՝ կիներու 5 ֆր., այրերու՝ 7.50 ֆր.

Այրի Տիկին Ժ. Եաղմուրեան եւ զաւակը՝ Արա Եաղմուրեան, այրի Տիկ. Ս. Եաղմուրեան, այրի Տիկ. Անահիտ Տատեան, Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Եաղմուրեան, Պ. Հրանդ Եաղմուրեան, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Տատեան, Պ. Արամ Տատեան, իր մայրը, եղբայրները, զոքանչը, աներորդիները, ինչպէս նաեւ Այրի Տիկին Զիլինկիրեան եւ զաւակներ, Տէր եւ Տիկին Ֆէսճեան (Պոլիս), Օրիորդներ Աստղիկ եւ Մատլէն Ֆէսճեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Եաղմուրեան եւ զաւակները (Լոնտոն), Եաղմուրեան, Պարսամեան, Սարաֆեան եւ Գանճեան ընտանիքները, խորին վիշտով կը ծանուցանեն մահը իրենց ամուսինին, հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ԺԻՐԱՅՐ ԵԱՂՄՈՒՐԵԱՆԻ

որ իր հոգին աւանդեց 10 մարտ, 1936. 35 տարեկան հասակին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, ուրբաթ, 13 մարտ, առաւօտեան ժամը ճիշդ 11ին, Փլէսէս-Րօպէնսոնի գերեզմանատան մէջ:

Հաղորդակց. միջոց — Փորթ տ'Օրլէանէն առնել օթօպիւս FP եւ իջնել Սիթէ Ժարտէն

Տան հասցէն՝ 29, Ave. Payret - Dortail, Le Plessis - Robinson (Seine):

ԾԱՆՕԹ. Մասնաւոր մահազդ չըլլալուն, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Իր եռանդուն անդամներէն՝ ԺԻՐԱՅՐ ԵԱՂՄՈՒՐԵԱՆի տխուր մահուան առթիւ, Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը կը փութայ իր ցաւակցութիւնները յայտնել հանգուցեալին ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իչխան ենթակոմիտէն եւ ընկերները իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն՝ ընկեր ՄԻՍԱՔ ԱԻՏՕԵԱՆի՝ իր տիկնոջ ԻՍԿՈՒՀԻ ԱԻՏՕԵԱՆի զաւակաւորէ մահուան առթիւ:

×

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկերուհի ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ՂԱՐԻՊԵԱՆի զաւակին մահուան առթիւ իր ամուսնոյն եւ պարագաներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Զարեհ Ղարիպեան, Տէրտէրեան ընտանիքը եւ իրենց պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ մամուլով ցաւակցութիւն յայտնեցին՝ իրենց տիկնոջ, քրոջ եւ աղջկան՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԳՐԻՏ ՂԱՐԻՊԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շնորհակալութեամբ ստացանք Նիւ Եորքաբնակ Պ. Յարութիւն Տէր Անդրէասեանէ 5 տոլար (74 ֆրանք), փոխան ծաղկեպսակի, ՎԱՀԷ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆի կսկծալի մահուան առթիւ:

Ֆր. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի Վարչութիւն

ՄԵԾ ՆՈՐ ԳԻՒՂԻ Վերաշինաց Հայր. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը Լիոնի մասնաճիւղէն ստացած է 1120 ֆրանք, Պէլվիլի հայրենակիցներէն՝ 130 ֆրանք: Նախորդ գումարն ալ հաշուելով (3823 ֆրանք), համագումար հաւաքած են 5073 ֆրանք: Պուլկարիայէն Ս. Եմոքեան զրկած է 200 լեվա:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔԱՌԻՒԻ Հայր. Միութեան Ընդհ. ժողովը այս կիրակի, երեկոյեան ժամը 9ին, 6 rue des Petites Maries, Bar Ararasի սրահին մէջ: Կը խնդրուի Գամոնի մասնաճիւղի անդամներէն որ իրենց ընդհ. կազմովը ներկայ գտնուին նոյն ժողովին:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame, PARIS (13)

ԸՆԿԵՐԱԶԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Հրայր» խումբի կողմէ

Այս կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 3ին, Մարսէյլի Սալ տը Նօսի մէջ

81 Rue de Paris. *Կը խօսի ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԱՐՄՐՈՒՆԻ:*

Արտասանութիւն, երգ եւ այլն. Մուտք 3 ֆր., մեծերու 2 ֆր. փոքրիկներու

ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (89)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ. — Հեղինակութիւն՝ ԷՏԳԱՐ ՈՒՈԼԷՍԻ

Օրինակի համար, անիկա բան մըն էր զոր մարդասպանը ոճիրը գործած պահուն չէր կրցած դուրս տանել... միեւնոյն ատեն շատ կարեւոր բան մըն էր եւ ոստիկանութեան երեւան ելլելէն անմիջապէս յետոյ, պէտք է անյայտանար... ասով կը բացատրուի հետաձայնին խնդիրը, այսինքն ոճրագործը՝ մարմինը գտնուելուն պէս ոճիրին վայրը պէտք է ըլլար... շատ լաւ... ոստիկանները չեկած, չորս հոգի այնտեղ էին — դուք, Փարքըրը, հազարապետը եւ քարտուղարը

... ծառան նկատի չեմ առներ, որովհետեւ սպանութիւնը որ ժամուն ալ եղած ըլլար, ան ներկայ պիտի ըլլար ... մնաց որ, բազկաթոռին տեղափոխուած ըլլալու պարագան ալ էր որ յայտնեց ինծի... հետեւաբար ոճրագործը ան չէր (թէեւ տակաւին սպասեալիքով զգամ պահանջողը կասկած ունէի որ Տիկին Ֆէլըրդէն

Փարքըրը կրնար ըլլալ). հազարապետին ու քարտուղարը կասկածելի կը համարուէին քանի որ, եթէ ոճիրը առաւօտ յայտնի ըլլար, հաւանաբար շատ ալ վար եկած պիտի ըլլային՝ տարբեր անյայտացնելու համար...

Հիմա տեսնենք թէ ի՞նչ էր այդ առարկան... լսեցիք այս գիշեր թէ ինչ զիտողութիւն ըրի այն խօսակցութեան մասին որ դուրսէն լսուած էր... ձայնագրի ընկերութեան ներկայացուցչին այցելութեան պարագան լսելուս պէս, մեքենան մտքիս մէջ պատկերացաւ... լսեցիք թէ ինչ տեսակէտ յայտնեցի այդ մասին՝ կէս ժամ առաջ... ամէնքն ալ համակարծիք էին ինծի հետ, բայց կարեւոր կէտ մը անոնց ուշադրութենէն վրիպեցաւ — ընդունինք որ Պ. Էքրոյտ ձայնագիրը գործածեց այդ գիշերը, բայց ինչո՞ւ մեքենան չգտնը-

ւեցաւ...

— Այդ մասին բնաւ չէի խորհած...

— Պ. Էքրոյտ ձայնագիր մը գնեց արդարեւ, սակայն իր գոյքերուն մէջ չգտանք զայն... ուրեմն եթէ սեղանին վրայէն առարկայ մը վերցուած էր, ի՞նչ պատճառ կար որ այդ առարկան ձայնագիրը եղած չըլլար... բայց եւ այնպէս դժուար կէտ մը կար... ամէնուն ուշադրութիւնը ուղղուած էր դիակին վրայ... որ եւ է մէկը, անշուշտ, կրնար սեղանին մօտենալ, բոլորովին աննշմար կերպով եւ կրնար վերցնել անոր վրայ դրուած առարկայ մը:

Բայց, ձայնագիրը գրպան նետուելիք պզտիկ առարկայ մը չէ... տեսակ մը «ընդունարան» պէտք է զայն կրելու համար... կը տեսնէք որ կամաց կամաց եզրակացութեանս կը հասնիմ ... մարդասպանին դիմագիծը հետզհետէ ձեւ կ'առնէ... անիկա մէկն է որ տեղւոյն վրայ է, բայց այնտեղ պիտի ըլլար եթէ դիակը գտնուէր յաջորդ առտուն ... մէկը որ հետը կը պտցնէր «ընդունարան» մը որուն մէջ ձայնագիրը կրնար մտնել...

— Բայց մեքենան վերցնելու տեղը կա՞ր, հարցուցի, ի՞նչ իմաստ ունի:

— Դուք ալ Պ. Րէյմընտին կը նմանիք... կը հաւատաք որ ժամը 9.30ին լսուածը Պ. Էքրոյտին ձայնն էր, սակայն վայրկեան մը խորհեցէք ձայնագիրը ինչ տեսակ գործիք մըն է ... ձեր խօսքերը կ'արձանագրէ, յետոյ քարտուղարը կու գայ, եւ մեքենան կը սկսի «խօսիլ»:

— Ըսել կ'ուզէք որ...

— Այո, այո, ըսել կ'ուզեմ որ ժամը 9.30ին Պ. Էքրոյտ արդէն [illegible] էր... խօսողը մեքենան էր, թէ մարդը ...

— Եւ ոճրագործն էր որ զայն [illegible] ... ուրեմն ժամը 9.30ին ալխատանոցն էր ...

— Կրնայ ըլլալ, բայց հաւանական է նաեւ որ ձայնագիրը այնպէս լարուած ըլլայ որ աշխատիլ սկսի որոշեալ ժամու մը... օրինակ ժամացոյցի նմանող գործիքի մը հետ զուգակցութեան մէջ կրնար [illegible] ... այդ պարագային, սակայն, երեւակայական մարդասպանին [illegible] է վերագրենք երկու յատկութիւն — անիկա գիտէր որ Պ. Էքրոյտ նամակ մը գնած էր եւ յետոյ [illegible] նամներուն լեզուէն կը հասկնար

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.786.

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ
15
ՄԱՐՏ
DIMANCHE
15 MARS
1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3064

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

ՓՈԹՈՐԿԱՅԱՅՆ ՀՈՂՄՈՒՆՔ...

Դիլիգագին դէպքերու եւ համատարած անդոհանքի շաբաթ մը բոլորեցինք, սկսելով մարտ 7էն.

Լուրերու, ճառերու, յայտարարութեանց եւ տեսութեանց տեղատարափ մը գրաւեց «Յառաջ»ի առաջին էջը, արշաւելով մինչեւ չորրորդ էջ: Ու շատեր կարծեցին թէ պատերազմը օրերու խնդիր է, այլեւս:

Բարեբախտաբար, առաջասանները շուտ իջան: Ու այժմ ժողով ժողովի կը յաջորդէ կանանչ սեղաններու բոլորտիքը, ելք մը գտնելու եւ խաղաղութիւնը փրկելու համար:

Պիտի յաջողի՞ն: Իսկապէս անհետացա՞ծ է պատերազմի վըտանգը. Լոքառնոյի դաշնակիցները պիտի մարսե՞ն Հիթլէրի սարքած խաղը, եւ եթէ չուզեն մարսել, ո՞ւր է վախճանը...

Ծիշդ այս հարցերն են որ կը զբաղեցնեն աշխարհի վարիչները, նման 1914ի նախընթաց օրերուն:

Փորձենք վերլուծել դէպքերու ընթացքը, առանց գուշակութիւններ կատարելու:

Կարելի չէ ժխտել թէ կացութիւնը շատ լուրջ է, եթէ կ'ուզէք՝ աննախընթաց:

Այս պատճառով ալ, ամէնէն պատասխանատու կամ հեղինակաւոր դէմքերն իսկ չափազանց զգուշութեամբ կ'արտասանեն իւրաքանչիւր բառ կամ խօսք:

Դեռ երէկ, իրազեկ շաբաթաթերթ մը կը գրէր թէ չորս-հինգ անգամ բառեր եւ ամբողջ նախադասութիւններ ջրբագրուած են վարչապետ Սառոյի կիրակի օրուան ճառին մէջ, Հավասի գործակալութեան միջոցաւ, տպնուվրայ ընելով Փարիզի թերթերուն խմբագրութիւնները.

Այսքանը՛, արդէն, կ'ապացուցանէ թէ մարդիկ որքան կը սարսափին նոր պատերազմի մը պայթումէն, զերագոյն ճիգեր թափելով մինչեւ վերջին պահը, որպէսզի չարտասանեն քառասներորդ խօսքը:

Նոյնիսկ մամուլը, որ առ հասարակ դիւրավառ յարդի մը կը նմանի այս քաղաքին մէջ, ամբողջ մէկ շաբաթ հանդարտութեան եւ ազգային միութեան յորդոր կարդաց, սկսայ կճրտելով հանդերձ:

Կարելի չէ պնդել թէ հրամանը վերէն տրուած էր: Կրնայ ըլլալ: Բայց նոյնքան ճիշդ է որ մամուլն ալ կ'ըմբռնէ կացութեան բացառիկ ծանրութիւնը, հետեւաբար եւ իր պարտականութիւնը:

Լոնտոնի մէջ ընդհանրապէս պաղարիւն են, մանաւանդ որ ամէնէն ապերախտ պարտականութիւնը կ'իյնայ «պարկեշտ միջնորդ»ին վրայ:

Ո՞վ պիտի կրնար ժխտել թէ այս կացութեան պատասխանատուն ալ «Աննգամիտ Ալպիոն»ն է, իր խորախորհուրդ խաղերով:

Նոյն պաղարիւնը նաեւ սահմանէն անդին, Գերմանիոյ մէջ, ուր պայթեցաւ նորագոյն բայց ոչ վերջին ռումբը:

Իբրեւ միահեծան վարիչը 65 միլիոն ժողովուրդի եւ գրօշակիր նորագոյն վարդապետութեան մը, Գերմանիոյ «Առաջնորդ»ը բաղդատաբար կը պահէ հաւասարակշռութիւնը, միեւնոյնատեն մեծարանքներ ուղղելով մասնաւորապէս Անգլիոյ:

Ըսել կ'ուզենք թէ՝ հակառակ տիրող ալեկոծութեան, երկու կողմերն ալ բաց թողած են դուռները, խուսափելու համար ահաւոր եւ անդարմանելի փոթորիկէ մը:

Իրականին մէջ, հոգեբանական է խնդիրը եւ բարոյական: Աւելի շատ արժանապատուութեան խնդիրներ են որ կը մթագնեն հորիզոնը:

Դաշնագիրներու դրժումը առաջին անգամ չէ որ տեղի կ'ունենայ: Հիթլէրական Գերմանիան յաջորդաբար պատռեց բոլոր այն յօդուածները որոնք կը սահմանափակէին իր ինքնորոշման իրաւունքը: Լոքառնոյի առաջին հարուածը տրուեցաւ 1935 մարտ 16ին, երբ պարտաւորիչ զինուորութիւն հաստատուեցաւ Գերմանիոյ մէջ, հակառակ Վերսայլի դաշնագրին տրամադրութեանց:

Յետոյ, առաջին օրէն իսկ, Հիթլէր մէջտեղ դրաւ նոր զաւանանք մը, իբրեւ սրբութիւն.— Պատիւ եւ հաւասարութիւն:

Ինչ որ տեղի ունեցաւ այնուհետեւ եւ դեռ կրնայ շարունակուիլ ապագային, տրամաբանական հետեւանքն է այս հիմնական ուղեգծին:

Միւսներն ալ, Ֆրանսա եւ Անգլիա, կ'ըմբռնեն այս իրողութիւնը, բայց գործելու եղանակն է որ կը դատապարտեն:

Հապա ո՞ւր կը մնայ դաշնագիրներու «նուիրականութիւնը»:

Երէկուան պարտեալը մէկ պատասխան ունի այդ առարկութեան.— ապրելու իրաւունք, որ չի կրնար կաշկանդուիլ մագաղաթներով:

Այս վճռականութեան առջեւ, դարաւոր թշնամութիւնն է որ գլուխ կը ցցէ, փոխադարձ կասկածներով, կանխակալ կարծիքներով եւ ապագայ անակնկալներով:

Գերմանիան 65 — 68 միլիոն է, Ֆրանսան 40 միլիոն: Գերմանիոյ բնակչութիւնը կ'աճի, Ֆրանսականը կը նուազի: Գերմանիան դառնացած է իբրեւ պարտեալ, Ֆրանսա կը դողդղայ իր յաղթանակին վրայ:

Միւս կողմէ, Գերմանիա դեռ պատրաստ չէ պատերազմի մը համար, իսկ Ֆրանսա միշտ անխուսափելի համարելով պատերազմը, կը վախնայ որ տարիները բանին ի վնաս իրեն:

Այսքանը կացութեան մէկ երեսն է միայն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ԺՈՂՈՎԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

ԱՆԳԼԻԱ ՄԻՇՏ Կ'ԸՆԴԴԻՄԱՆԱՅ ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԵԱՆՑ

ԿԸ ԹՈՒԻ ԹԷ ՄԻՋԻՆ ՃԱՄԲԱՅ ՄԸ ՊԻՏԻ ԳՏՆՈՒԻ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

Լոքառնոյի դաշնակիցները — Անգլիա, Ֆրանսա, Պելճիքա եւ Իտալիա — սահմանափակ ժողով մը գումարեցին ուրբաթ օր, բայց նորէն չկրցան համաձայնիլ պատժական տնօրինութեանց մասին: Իսկ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը գումարուեցաւ երէկ, շաբաթ, լսելու համար առաջին զեկուցումները: Անգամ մը եւս հաստատուեցաւ թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա տարբեր տեսակէտներ ունին յառաջիկայ ձեռնարկներու մասին: Ֆրանսա միշտ կը պահանջէ վճռական միջոցներ ձեռք առնել Գերմանիոյ դէմ, դաս մը տալու համար Հիթլէրի, գոնէ տնտեսական եւ ելմտական կաշկանդումներ հաստատելով. իսկ բրիտանական կառավարութիւնը երկու բաժնուած է այս մասին: Կ'ըսուի թէ արտաքին նախարար Պ. Իտըն յարած է ֆրանսական տեսակէտին, բայց վարչապետ Պ. Պոլտուին եւ ուրիշ նախարարներ կ'ընդդիմանան պատժական տնօրինութեանց: Բրիտանական կառավարութիւնը դեռ յոյսը չէ կորած եւ կը սպասէ որ Հիթլէր բարեացակամութեան ցոյց մը կատարէ: Այսպէս, կ'ըսուի թէ Պ. Իտըն նորէն չօշափած է Գերմանիոյ տրամադրութիւնները, Հռենոսի գրաւման բանակը 10.000ի զեղչելու համար:

Ուրբաթ օրուան ժողովէն վերջը, հետեւեալ կարճ զեկոյցը հրատարակուեցաւ.

— « Լոքառնոյի դաշինքն ստորագրող պետութեանց նախարարներու սահմանափակ ժողովը շարունակեց կացութեան ուսումնասիրութիւնը: Այս առթիւ գոհունակութեամբ հաստատուեցաւ թէ տեսակէտներու աւելի սերտ մերձեցում մը երեւան եկած է »:

Ֆրանսական պատուիրակութիւնը առանձին զեկոյց մը հրատարակեց, որ կ'ըսէ թէ ժողովի ընթացքին «երեւան եկաւ մերձեցում մը որ գոհացուցիչ է ամէն տեսակէտով »:

Լոնտոնի թերթերը այս բացատրութիւններէն կ'եզրակացնեն թէ համաձայնութիւն գոյացած է բոլորովին մէկդի դնելու զինուորական պատիժներու ծրագիրը: Բայց, ինչպէս ըսինք, նոյնիսկ ելմտական եւ տնտեսական գետնի վրայ Անգլիա տրամադիր չէ Գերմանիոյ դէմ գործադրելու այն տնօրինութիւնները որ եղան Իտալիոյ դէմ: Պելճիքա միջին ճամբայ բռնած է:

Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովը իր երէկուան նիստին մէջ լսեց Պելճիոյ եւ Ֆրանսայի պատուիրակներուն տեսակէտները, եւ երկուշաբթի օրուան ձգեց շարունակութիւնը, լսելու համար Անգլիոյ եւ Իտալիոյ եւ ուրիշ ներկայացուցիչներու զեկուցումները: Լոքառնոյի դաշնակիցները հաւանական բանաձեւ մը ներկայացուցին, բողոքելով Գերմանիոյ կատարած արարքին դէմ: Հաւանական է որ այս բանաձեւը քուէարկուի միաձայնութեամբ եւ յետոյ մասնախումբ մը կազմուի, կիրարկելի միջոցները քննելու համար: Մինչ այս մինչ այն, Լոքառնոյի դաշնակիցները պիտի շարունակեն իրենց գաղտնի խորհրդակցութիւնները, այսօր ալ, կիրակի:

Ուրեմն, Ա. Դ. Խորհուրդը պիտի քուէարկէ պարսաւանքի բանաձեւ մը, դատապարտելով Գերմանիոյ դրժումը, իսկ յաջորդ քայլը պիտի առնուի երբ Լոքառնոյի դաշնակիցները համաձայնին իրենք իրենց մէջ:

Մամուլի ներկայացուցիչները զինել տուած ըլլալով թէ գործերը դանդաղ կ'ընթանան, Պ. Ֆլանտէն յայտարարեց.

— « Եթէ ուզենք աճապարել, կրնանք ամբողջովին պառակտիլ »:

Իրազեկներ ֆրանսական զեկոյցէն կը հետեւցնեն թէ Ֆրանսա ի վերջոյ պիտի համաձայնի միջին ճամբայ մը գտնելու: Այս առթիւ կը ծանուցուի թէ Պ. Ֆլանտէն Փարիզ պիտի վերադառնայ երեքշաբթի օր, դահլիճին ներկայացնելու համար իրաւախոհութեան ծրագիրը: Քանի որ Պ. Սառօ ճառով պահանջեց եռ քաշել գերման զօրքը, արտաքին նախարարը կ'ուզէր ստանձնել իրաւախոհութեան մը ամբողջ պատասխանատուութիւնը:

*** Պ. Ֆլանտէն երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Լիթվինովի հետ. Կ'ըսուի թէ տեսակցութիւն մը պիտի սարքուի Լոնտոնի գերմանական դեսպանին եւ Պ. Ֆլանտէնի միջեւ:

400 պատուիրակներ եւ միւսեր, 300 թղթակից

Ա. Դ. Խորհուրդին գումարման առթիւ, Լոնտոն գացած են 14 պետութեանց ներկայացուցիչները: Անոնց թիւը կը հասնի 400ի, հաշուելով բուն պատուիրակները, մասնագէտները, պաշտօնեաները, քարտուղարները եւ մեքենագիրները: Բոլորն ալ տեղաւորուած են Լոնտոնի գլխաւոր հիւրանոցներուն մէջ: Երեք հարիւր ասմեր բաժնուած են մամուլի ներկայացուցիչներուն: Անոնք իրենց տրամադրութեան տակ ունին մասնաւոր հեռագրաթելեր եւ 150 հեռախօսի գիծեր, որոնք Սէյնթ Ճէյմսի պալատը կը կապեն բոլոր մայրաքաղաքներուն:

Գերմանիա առնութիւններ պիտի չընէ

«Տէօյչ Տիփլոմաթիշէ Բոլիթիշէ Քորէսփոնտէնց», Գերմանիոյ արտաքին նախարարութեան կիսապաշտօնական օրկանը, խմբագրականով մը կը յայտնէ թէ առնութեանց գին մը պիտի չընէր Հռենոսի ապազինեալ շրջանին մէջ: Խմբագրականը կը խօսի «հինը եւ «նորը ամրութեանց մասին, ինչ որ կը նշանակէ թէ պաշտպանողական ծրագիր մը կազմուած է: Թերթը զինել կուտայ այս առթիւ.

— « Ամէն Գերմանացի Գերմանիոյ համար նախատինք մը պիտի համարի

(Շար-ը կարդալ Դ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՂԱՆԱԿՆԵՐԸ

Երբ այս ափերը չէինք հասած, ի՜նչ հրաշագան պատրանքներ կը սնուցանէինք եւրոպացիներու լրջութեան, պայծառատեսութեան, քաղաքակրթութեան եւ ուրիշ «ազգի ազգի» առաքինութեանց մասին:

Քանի մը տարի չանցած, շատ մը երազներ ու պատրանքներ փլան իրենց բարձրաբերձ, իսկ ուրիշներ ալ արդէն դարձեր են «հին - հին զարուց» չի - շատակ:

Կը բաւէ աչքէ անցընել, օրինակ, առտուն, կէս օրին, իրիկուան կամ կէս գիշերին լոյս տեսած թերթերու լեռնակուտակ դէզերը, պատերու վըրայ փակցուած ազդերը, կամ ձեռքէ ձեռք նետուած թռուցիկները, համոզուելու համար:

Ահա մէկ շարքը ի վեր սիւնակ ներով ճառեր ու տեսութիւններ եւ «միջազգային մամուլ » կը հրատարակուին «Յառաջ»ի մէջ, զարմանադան բովանդակութեամբ:

Բայց, շատ քիչեր անի ունին կարդալու իսկապէս պատկերազարդ հրատարակութիւնները:

Ահա թերթ մը, «Աքսիօն Ֆրանսէզ», պաշտօնական օրկանը՝ Ֆրանսայի արքայական հոսանքին:

Ապահովաբար ձեր կեանքին մէջ անգամ պիտի չկրնաք յղանալ խաչակրութեան եւ հայհոյանքի այնպիսի եղանակներ, որ կ'երեւան տարին տասներկու ամիս, այս թերթին մէջ, համբաւաւոր գրագէտներու գրչին տակ:

Ալ ի՜նչ «Նոզկալի Էոիօ», «Ցած», «Ազդոտա» — բոլորն ալ գլխագիր:

Կամ «անբան» Սառօ, որուն դէմքն ալ կապիկի նմանցնելով, նոր անուն մը հնարեր են.— «Կորիլլա Ա.»: Չեն վարանիր երեւան հանել նոյնիսկ անձնական, սիրային — սեռային կեանքի դրուագներ, եւ օրն ի բուն կ'աղաղակեն.

— « Դո՛ւրս վռնտեցէք Սառօ - Պատկրազմը... »:

Դուք տեսաք, տակաւին, Լոյս - Քաղաքին մէջ հրատարակուած թերթ մը, որ չարը խարազանելու համար, ուրիշ ճար չի գտներ բայց եթէ աղօթել.

— « Երկնապատկենք մեր աղօթքները, մեր ինքնազոհութիւնները, մեր հաղորդութիւնները, մեր ապաշխարանքները, մեր պարագաներն ու ընծայաբերութիւնները վասն պաշտպանութեան մարդկութեան, եկեղեցւոյ եւ հայրենեաց »: (Լա Քռուա):

Այլապէս պերճախօս պատկեր մը՝ սահմանէն անդին

Ցեղական թերթ մը առջի օր հրատարակած էր նետուեալ երգը — «Նոր ժամանակներու Երգ » — արտատպելով գերմանական թերթէ մը որ օրկանն է Ռուրի աշխատաւորական ճակատին.

Աշխարհի ողջոյն կմախքը կը դողայ
Մեծ պատերազմին մօտենալէն.
Խորտակեցինք սարսափը
Մեզի համար մեծ յաղթանակ էր այս:
Պիտի շարունակենք քալել յառաջ.
Երբ ամէն ինչ աւերակ դառնայ,
Վասնզի այսօր մերն է Գերմանիան,
Վաղը մերն է ամբողջ աշխարհը:
Եւ եթէ, պայքարին հետեւանքով,
Նոյնիսկ տիեզերքն ամբողջ փլի,
Մեր ինչ փոյթը, պիտի վերաշինենք
զայն:
Պիտի շարունակենք քալել յառաջ
Երբ ամէն ինչ աւերակ դառնայ,
Վասնզի այսօր մերն է Գերմանիան,
Վաղը մերն է ամբողջ աշխարհը:

Չէ՞ք բողոքիր թէ... շատ եմ մնացեր հոս:

ՎԱՀԷ

ՀԱՄԵՐԳ ՌԱՏԻՕ-ՓԱՐԻԶԷՆ

— o —

(ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ)

Հաճոյքով կ'արձանագրենք լուրը: Նախաձեռնողն է Հայկանուշ Թորոսեան, որուն դիմումին շնորհիւ եւ Թղթատարական նախարարին մասնաւոր արտօնութեամբ, Հայ երգին կը տրամադրուի Ֆրանսայի ամենամեծ անթելի պետական կայանը, Ռատիօ - Փարիզ, ամբողջ մէկ ժամ, Կոմիտաս վարդապետի յիշատակին նուիրուած երեկոյթի մը համար:

Այժմէն կը տեղեկացնենք երեկոյթին թուականը, որպէսզի Հայաստանի եւ հեռաւոր գաղութներու ժողովուրդը հետեւի անոր, եւ հաղորդուի նոյն երկինքով յարգանքով հայ երգի մեծ վարպետի յիշատակին: Տեղի կ'ունենայ ապրիլ 27ին, երկուշաբթի իրիկուն ժամը 9 — 10 (տեղական ժամով): Յայտագրին մանրամասնութիւնները պիտի տանք առաջիկային:

«Անգլիա մաս կը կազմէ եւրոպական ցամաքին»

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ նոր վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան, սպառազինութեանց յաւելման առթիւ: Այս անգամ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Պ. Տըֆ Քուփըր, զինուորական նախարարը, որ չեշտեց թէ «Մեծն Բրիտանիա աւելի քան երբեք մաս կը կազմէ եւրոպական ցամաքին: Բացարձակապէս անհրաժեշտ է մայր երկրին մէջ պահել տրամադրելի զինուորներ, արտասահման ղրկելու համար, առանց տկարացնելու երկրին պաշտպանողական դրութիւնը: Յետոյ, պէտք չէ մոռնանք թէ ապագայ ընդհարման մը ատեն օրուան կառավարութիւնը պիտի հարկադրուի անյապաղ ճամբայ հանել լաւ սարքուած բանակ մը, մասնակցելու համար արդիական պատերազմի մը, աշխարհի ամէնէն լաւ սարքուած բանակին դէմ: Այլեւս դժուար է մասնաւոր առաւելութիւններ սպասել մեր կղզիական կացութենէն: Եթէ երբեք պատերազմի մը բռնուինք եւրոպական ցամաքամասին վրայ, այդ պիտի ըլլայ համաձայն Մեծն Բրիտանիոյ ժողովուրդին մեծամասնութեան պաշտպանած քաղաքականութեան. պիտի ըլլայ պատերազմ մը ի նպաստ հաւաքական ապահովութեան սկզբունքին, պատերազմ՝ ընկերակցութեամբ զինակիցներու, եւ, կը յուսամ, բազմաթիւ զինակիցներու: Եթէ այնպէս երեւայ թէ մեր աջակցութիւնը այդպիսի պատերազմի մը պիտի սահմանափակուի նաւային եւ օդանաւային գործողութեամբ, վհատութեան պիտի մատնուին մեր հաւանական զինակիցները, ինչ որ պիտի տկարացնէ հաւաքական ապահովութեան սկզբունքը եւ Ազգերու Դաշնակցութեան հեղինակութիւնը »:

Նախարարը յետոյ բացատրեց թէ անհրաժեշտ է լրացնել ցամաքային բանակը, որ 40.000 հոգի պակաս է սովորական քանակէն, ինչպէս եւ բարեփոխել զօրանոցներն ու զինուորական կեանքի պայմանները եւ աւելցնել վճարումները, որպէսզի դիւրաւ կամաւորներ արձանագրուին »:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, աշխատաւորական երեսփոխան մը, Պ. Ուէճուտ, մեծ յուզում պատճառեց յայտարարելով.

— « Մեծն Բրիտանիա անմիջական վտանգի մը մատնուած է: Եթէ քանի վրայ մէկ պատերազմի հաւանականութիւն կայ յառաջիկայ հինգ տարիներու ընթացքին, պէտք է նկատի առնուի: Զինուորական խորհուրդը պէտք է քննէ թէ ինչպէս կրնայ պաշտպանուիլ այս երկիրը Գերմանիոյ դէմ եւ ոչ թէ զբաղի բանակը Մալթա ղրկելու եւ կղզին շուրջը փլաթելեր հաստատելու հարցերով: Զինուորական խորհուրդը պէտք չէ երեւակայական պատերազմներ նախատեսէ Իտալիոյ, Ճափոնի կամ Մ. Նահանգներուն հետ, այլ պէտք է նուիրուի Անգլիան Հիթլէրի եւ հիթլէրականութեան դէմ պաշտպանելու հարցով: Եթէ այդպէս չընէ, երկիրն ծառայած չըլլար »:

ՕՐՈՒԱՆ ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՊԱՀԱՆՋԸ

Հայ աշխատաւոր զանգուածներու մէջ ստեղծուած է քարացած տպաւորութիւն մը Դաշնակցութեան եւ Համայնավարութեան յարաբերութիւններու մասին։ Անոնց կարծիքը այն է թէ ամէն խնդրի շուրջ այս երկու հոսանքները տրամագծօրէն եւ անվրէպ հակառակ են իրարու, երբեք նոյն տեսակէտը չեն ունեցած եւ չեն կրնար ունենալ որ եւ է հարցի մասին։

Երկու կազմակերպութիւններու միջեւ հիմա տարուած պայքարի ձեւը ի հարկէ ուրիշ մտայնութիւն չէր կրնար ստեղծել։ Իրենց գաղափարախօսութեամբ ինչքան ալ հիմնական տարբերութիւն ունենան այս երկու կազմակերպութիւնները, ինչքան ալ անժխտելի ըլլայ մանաւանդ հայրենիքի գաղափարի շուրջ իրենց ունեցած համոզումներու տարբերութիւնը, անկողմնակալ միտք մը չի կրնար չընդունիլ սակայն թէ ընկերային ու ազգային շատ մը խնդիրներ կան որոնց շուրջ տեսակէտի եւ համոզումի նմանութիւններ պէտք է ունենան անոնք։ Կը բաւէ միտքը ազատել [illegible] ստեղծուած մթնոլորտէն, կը բաւէ ցանկութիւն ունենալ խնդիրներուն մօտենալու առարկայօրէն ու պիտի յայտնուի որ ինչպէս Դաշնակցականին ճերմակ ըսածը առարկայինհամայնավարը պարտաւոր չէ սեւ ըսել ու փոխադարձաբար։ Այսպէս պէտք է ըլլայ անոր համար որ, երկու կազմակերպութիւններն ալ գրեթէ ամբողջապէս աշխատաւոր զանգուածներէ կազմուած են ու անոնցմէ կը ստանան իրենց ուժը։

Այս մտածումները ունեցայ անցեալները ներկայ ըլլալով մեր շրջանին մէջ համայնավարներու կողմէ տրուած դասախօսութեան մը։

Մէկ կողմ ձգելով այլ եւս շատ հասարակ դարձած եւ այդ պատճառով իսկ համոզիչ ըլլալէ դադրած քարոզչութեան բանաձեւերը, ուշադիր ունկնդիր մը կը նկատէր որ դասախօսներուն արծարծած տեսակէտներուն մեծ մասը որ եւ է Դաշնակցական կրնար իւրացնել։

Հարցը Ֆրանսա գտնուող օտարականներու իրաւական կացութեան մասին էր, մասնաւորաբար Հայերու մասին։ Դասախօսը, ժողովուրդին այժմու տխուր կացութիւնը դարմանելու կոչուած լուծումներէն անգործնական ու վնասակար գտաւ. —

Ա) Հաւաքական հպատակութեան միտքը.

Բ) Փարակուա, Ուրուկուա կամ այլուր փոխադրուելու առաջարկը.

Գ) Անբաւարար գտաւ Նորդաղթ ու առաջարկեց աշխատիլ որ բոլոր օտարականներուն համար, որոնց կարգին եւ մեզի համար, այս երկրին մէջ ստեղծուի օրինական գոյավիճակ մը, որպէսզի միանգամ ընդ միշտ ազատի օտարականը վարչական կամայականութիւններէ եւ ապահովէ իր աշխատանքի, հետեւաբար եւ ապրելու իրաւունքը։

Իբրեւ օրինակ միայն կը ներկայացնեմ այս իրողութիւնը եւ միտք չունիմ զայն քննելու, ինչքան ալ այժմէական եւ օգտակար ըլլայ անոր քննութիւնը այս գաղութին համար։ Այսպիսի օրինակներ վստահաբար շատ կարելի է գտնել զանազան խնդիրներու շուրջ։ Կարելի է յայտնել նոյն իսկ թէ մտածման նոյնութիւն գոյութիւն ունի նաեւ ոչ միայն գաղութներու մէջ գրուած զանազան տեղական հարցերու շուրջ, այլ եւ աւելի ընդհանուր եւ կենսական երեւոյթներու մասին, ինչպէս է օրինակ հայրենիքի պաշտպանութեան կենսական խնդիրը։

Այս պահուն երբ միջազգային քաղաքական քաոսը բոլոր ժողովուրդներուն պարտադրած է անհանգիստ հոգեկան վիճակ մը, ուր վաղուան անստուգութիւնը մղած է բոլոր հոսանքները յայտնելու իրենց դիրքը հաւանական վտանգի մը առթիւ իրենց հայրենիքը պաշտպանելու մասին, տեղին է կը կարծեմ որ մերկողմէ ալ անգամ մը եւս յստակօրէն յայտնուի թէ մեր հայրենիքը կրնայ վստահ ըլլալ Դաշնակցութեան վրայ, թէ հայրենիքի դէմ գործուած որ եւ է յարձակման պարագային, հոն գործելու իրաւունքէ զրկուած Դաշնակցութիւնը իր բոլոր ուժերով եւ հնարաւորութիւններով պիտի պաշտպանէ զայն։ Երկու կարծիք չկայ Դաշնակցականներու մէջ այս տեսակէտին շուրջ ու կը կարծեմ թէ մեր հակառակորդներն ալ տարբեր չեն խորհիր։

Կը տեսնուի, ուրեմն, որ իւրաքանչիւր խնդիր երբ առանձինն քննութեան կ'ենթարկես ու առանց յետին մտքի եւ նախապաշարումի կ'ուսումնասիրես, կը չքանայ այն վիհը որ բացուած է երկու հոսանքներու միջեւ։ Պատերազմի եւ անոր յաջորդող տարիներու դէպքերը ի հարկէ կը բացատրեն այս երկու հոսանքներուն հակամարտութիւնը։ Երկու զանգուածներու մտայնութիւնը եւ զգացական վիճակը արդարացնող պատճառներ ի հարկէ շատ կան։ Կրնաս խորացնել զայն եթէ ուզես, տեւականօրէն ճիգ ըրէ թարմ պահելու հին դէպքերը, յամառօրէն վերարծարծէ զանոնք ժողովուրդի մէջ, դէպքերը եւ անձերը ներկայացուր ուզած մտայնութիւնդ պահելու կանխորոշ մտածումով, իբրեւ սկզբունք ու անվիճելի տեսակէտ ներկայացուր այնպիսի առաջարկներ, որոնք տրամաբանօրէն հետեւութիւնը պէտք է ըլլան դէպքերու եւ փորձառութիւններու, — այս ձեւով այո՛, դիւրին է խորացնել ճեղքը, սաստկացնել ատելութիւնը եւ խափանել մերձեցումը։

Նոյն չափով կրնաս սակայն հակառակ արդիւնքին հասնիլ։ Ուզելու խնդիր է։ Քարոզութեան ու պայքարի ձեւի որոշումը որ եւ է կազմակերպութեան համար կենսական կարեւորութիւն ունի։ Անով է որ կը պատրաստուին մտայնութիւնները, անով է որ բարեկամ ու թշնամի կրնաս դարձնել ժողովուրդ մը այսինչ տեսակէտին, այսինչ հոսանքին կամ այսինչ քաղաքականութեան։

Այս ժողովուրդին համար պահն է կը կարծեմ վերաքննութեան ենթարկելու բոլոր կանխակալ մտածումները, մօտենալու ստեղծուած հոգեբանութեան էութեան, սրբելու հայ քաղաքական մտածողութեան դանդաղ տախտակներու վրայէն այն ինչ որ տրամաբանութեամբ չարդարանար, հայ ժողովուրդի գերագոյն շահերով չառաջնորդուիր

Դիւրին չէ ունակութիւններ փոխել։ Վերաքննութեան գաղափարը խրտչեցնող է, բայց քաղաքական պահեր կան ուր անհրաժեշտութիւն կը դառնայ այդ քննութիւնը։ Կարելի՞ է ուրանալ որ մեզի համար այս պահը ճակատագրական նշանակութիւն ունեցող պատմական շրջան մըն է, ինչպէս որ եւ է ժողովուրդի համար։ Մեր ցանկութիւնն է որ տակաւին քսան տարիներու հնութիւն ունեցող նախճիրը չկրկնուի նորէն, որ եւ է պատրուակով ժողովուրդներու յարաբերութեանց որ եւ է դժուարութիւն չարդարացներ պատերազմ մը։ Բայց ի՞նչ կ'արժէ մեր ցանկութիւնը եւ նոյն իսկ արդի պայմաններուն մէջ ամբողջ աշխատաւորութեան ցանկութիւնը։ Դէպքերը այնպիսի փուլի մը մէջ մտած են, ուր պատերազմի մը պայթումը կարելի չէ ցնորք նկատել։

Մեծագոյն յանցանքը գործած կ'ըլլանք, եթէ մենք ալ չմտածենք մեր ժողովուրդի գոյութեան եւ շահերու մասին։ Ամէնէն դատապարտելի արարքը գործած կ'ըլլանք, եթէ յամառինք շեշտել զանազան հոսանքները իրարմէ բաժնող տարբերութիւնները, փոխանակ զանոնք մօտեցնող կողմերը երեւան հանելու։ Կիրք ունիս, քէն ունիս, պայքարելու եռանդ ունիս, պահէ բոլորը, կուտակէ զանոնք, թերեւս հակառակ մեր ցանկութեան, վաղը պարտադրուի քեզ ուրիշ պայմաններու մէջ գործածել զանոնք։ Աչք գոցէ քու տառապանքներդ ու ճակատագիրդ ունեցող հայրենակիցիդ թերութիւններուն վրայ, հակառակորդ մը մի նկատեր քու տեսակէտներդ չբաժնող, բայց քու պայմաններուդ մէջ ապրող ազգակիցդ։

Այսպիսի նշանախօսքով միայն կարելի է թերեւս նուազագոյն չարիքով ազատիլ հաւանական աղէտներէ։

Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՐԴԻ ՎԻՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

(ՎԷՊԸ 18ՐԴ ԴԱՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ)

Բ.

Վիքթորեան շրջանի վիպասանները կը շարունակեն Ֆիլտինկի պատմելու ձեւը, վէպ - սօանին արուեստը։ Կը սկսին պատմութիւնը հերոսին ծնունդէն, ինչպէս Տէյվիտ Քոփըրֆիլտը, մինչեւ ամուսնութիւնը եւ հոն կանգ կ'առնեն։ Կը ստեղծեն նկարագիրներ, ուժեղ խառնուածքով, կը շինեն հաստատուն կառուցուածքով պատմութիւն մը, կը գործածեն որոշ խորհրդաւոր մթնոլորտ մը, ընտանեկան առօրեային պարզ տեսարանին մէջ յառաջ կը բերեն pathos, արցունք խլելու համար, կը կազմեն հանգոյց յետոյ քակելու համար, ու այսպէս ընթերցողը հետ ի հետ կ'առաջնորդեն դէպի լաւ կամ եղերական վախճանը, դէպի բացատրուած ճիգերուն յաղթական պսակումը, այն կողմէ նկարագրով հերոսին հետ, որուն հետ ապրեցաւ ընթերցողը իր բոլոր արկածախնդրութիւններուն, յոյսերուն եւ յոյզերուն ընթացքին։

Տիքընս եւ Թեքըրէյ կողմ կը բռնէին իրենց ստեղծած տիպարներուն հանդէպ, աններող եւ արհամարհող դէպի բացասական տիպարները եւ սիրող՝ դրականները։

Իսկ Թեքըրէյի հակակրելի ընելով հանդերձ վատը, ներողամիտ էր անոր հանդէպ որոշ չափով։ Իրմէ յետոյ վիքթորեան վերջին շրջանի վիպասաններուն՝ Ճէյն Օսթընի, Ճորճ Էլիըթի մէջ այս բացասական տիպարը սկսաւ ենթարկուիլ [illegible] վերլուծման, բացատրելով ժառանգական օրէնքը, անպայման միջավայրը եւն., իսկ վիպասանի դիրքը անկողմնակալ էր։ Այս այն ժամանակաշրջանն է ուր արդի գիտութիւնը, տարվինականութիւնը զգալի կ'ընեն իրենց ազդեցութիւնը նաեւ վէպին մէջ։

Այս ուղղութիւնը կ'առաջնորդէ վէպը դէպի իրապաշտ արուեստը, դէպի Սամուէլ Պըթլըր, Մէրէտիթ, Ճիսինկ, դէպի յատկապէս Թոմըս Հարտին եւն.։ «Իրապաշտ ոգին» (ոչ թէքնիքը), կ'ըսէ Ֆըլէթ իր Արդի Վէպը գրքին մէջ, տիեզերական համակրական վերաբերմունքն է, փորձ մը ամէն բան հասկնալու իր իսկ տեսակէտին մէջէն։

Ու այս համակրական վերաբերմունքը պիտի առաջնորդէ վէպը դէպի ընդհանուրի բարօրութեան գաղափարը։

×

Իննսունական թուականներուն կը սկսի յեղաշրջումը։ Վիպասանները աստիճանաբար կը թօթափեն վիքթորեան շրջանի ընկերա - բարոյական ըմբռնումներու ճնշող լուծը։ Առաջին նշանները կ'երեւին Սամուէլ Պըթլըրի «Թը Ուէյ ըֆ օլ Ֆլէշ»ին մէջ (Մսին ճամբան)։ Այդ գրքին մէջ Պըթլըր մանրամասնօրէն կը նկարագրէ 19րդ դարու առաջին շրջանին ծնողական դաստիարակութեան խիստ եղանակները որու արդիւնքը կ'երեւայ հերոսին՝ Էռնէսթին վրայ որ տկարամիտ, թոյլ եւ անկարող դիմադրելու կեանքի դժուարութեանց եւ որ թօթափելով ի վերջոյ ծնողքի լուծը կը շինէ իր բոյնը, անոնցմէ հեռու։

Մինչեւ այդ գրքին երեւումը, վիպասանները արհամարհելի, ատելի կը դարձնեն անհատ - մարդու կամ անհատ - կնոջ նկարագրի բացասական կողմերը, կեղծաւորութիւնը, սնափառութիւնը, ագահութիւնը, եւն., ցոյց տալով անոնց հակազդեցութիւնը ընկերութեան վրայ։ Պըթլըր յայտնելով շրջանակը դուրս եկաւ անհատէն եւ յարձակեցաւ ծնողական բռնութեան դէմ, երբ ակօսներ կը բանայ հոգւոյն մէջ կաշկանդելով անհատի կեանքի ազատ ճամբան։

Պըթլըրէն յետոյ, վիպասանները, մանաւանդ Թոմըս Հարտին խնդրոյ առարկայ ըրին հետզհետէ բոլոր հաստատուած բարոյական եւ ընկերային օրէնքները։ Իսկ այս հարցական վերաբերմունքը գիտակցական չէր բոլորովին։

Եթէ վէպը կը նկատուի ժամանակաշրջանի մը ընկերութեան հայելին, այդ ընկերութիւնը ինքն իր ծոցին մէջ խոշոր փոփոխութիւններու կ'ենթարկուէր։

Փորձառական գիտութեան նուաճումները մէկ կողմէն, ճարտարարուեստի զարգացումը միւս կողմէ, պիտի յեղաշրջէին ըմբռնումները։ Ճարտարարուեստը նետեց նաեւ կինը շուկայ, բերելով անհատի կեանքի եւ բարոյական հասկացողութիւններու մէջ հիմնական փոփոխութիւններ։

Անգլիոյ մէջ պարտաւորիչ զինուորականութեան հետեւանքով, ուսումը եւ ընթերցումը զինուորականի [illegible] ընկերութեան լայն խաւերուն։ Մամուլը արդէն 19րդ դարուն խոշոր համեմատութիւններ առաւ, հիմա տարածեց իր ընդարձակ թեւերը ամէն սեմէ ներս, տեղեակ պահելով ժողովուրդը աշխարհի անցուդարձին։ Ճամբորդութիւնը, շարժանկարը, օդանաւը, ռատիօն մօտեցուցին սիրտ-զերքի ծայրերը իրարու։ Անհունութիւնը դարձաւ վայրկեան, իսկ վայրկեանը անհունութիւն։ 20րդ դարու հորիզոնը նոյնը չէր այլ եւս ինչ որ տասնըիններորդինը։ Նոր հորիզոնը նոր տեսիլքի եւ նոր տեսանողի պէտք ունէր, նոր ընթերցողը նոր հեղինակի կարօտն ունէր։

Իսկ վիպագրական արուեստին մէջ սկսան երեւալ օտար ազդեցութիւններ։ Իպսէն իր ընկերային քննադատութեամբ, իսկ Ֆրանսացի հեղինակներէն Պալզաք, Ֆլօպէր թէքնիքի եւ ոգիի ըմբռնումին մէջ։ Վիպասանները տեսան թէ միջավայրը ներգործող ազդեցութիւն ունի մարդ - նկարագրի վրայ։ Ոգիի տեսակէտով վիպասանը կ'արգիլէր ինքնիրեն բարոյախօս քարոզչի դերը։

Սէրը, օրինակ, հիմա կրնար յանգիլ ամուսնութեան կամ ոչ, նաեւ կրնար ապրիլ ինքն իր մէջ իբր առանձին ուժ մը։ Ռուս հեղինակներէն Թոլսթոյ, Տոսթոեւսքի, Չեխով, վէպի ոգիի մէջ բացին նոր արահետներ, փոխադրելով արտաքին ողբերգութիւնները մարդու սրտին եւ մտքին մէջ։ Իսկ Ֆրէօյտ տարբեր աւիշ մը ներարկեց վիպասանութեան մէջ։

Ֆրէօյտ մէկ կողմէ կը ներկայացնէր կեանքի բոլոր երեւոյթներուն մէջ սեռը իբր կեդրոնական ազդակ, իսկ միւս կողմէ ենթագիտակցական կեանքի կարեւորութիւնը կը շեշտէր։ Անոր վարդապետութիւնը ոչ միայն տուաւ բանալի մը վիպասաններուն ձեռքը բացատրելու շատ մը մութ երեւոյթներ, այլ եւ համարձակախօսութիւն մը, որ արգիլուած էր վիքթորեան վիպասաններուն։ Ըսել չէ՛ թէ անոնք չէին անդրադառնար երբեմն կեանքի երեւոյթներուն, սակայն գիտէին թէ խօսքով պէտք չէ ըսէին։ Թեքըրէյի իր յատուկ հիւմորով այսպէս կ'ըսէ՝ «Վէնիթի Ֆէր»ի մէջ. — «Պէտք է տեղ. Ռեպեքա Շարփի կենսագրութեան մէկ մասի վրայէն սահինք անցնինք այն փափկանկատութեամբ որ ընկերութիւնը կը պահանջէ։ Բարոյական աշխարհը թերեւս մասնաւոր առարկութիւն մը չունի մոլութիւններուն, սակայն անկուն խորշանք մը ունի անոնց անունով լսելուն։

Իսկ այսօր շնորհիւ Ֆրէօյտի նոր ընկերութիւնը սառնասիրտ կերպով կը լսէ ամէն բան։

ՄԱՆՆԻԿ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՏԻՏԱՂ

Տղեկ մը դպրոցը պատժուած ըլլալով, սրտնեղ՝ չուզեր ճաշել։

Հայրը համոզելու համար անոր կ'ըսէ.

— Տղաս այսչափ աղւոր կերակուրները ինչո՞ւ չես ուտեր։ Ես քու տարիքդ եղած ատենս չոր հացը եթէ գտնէի՝ կարկանդակի պէս կը լափէի։

— Բախտաւոր ես ուրեմն հայրիկ, որ մեր մէջը ինկար եւ հիմա ուզածիդ չափ կրնաս ուտել։

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

— օ —

Բարեկամ մը ունիմ որուն հետ [illegible] հասարակ կը խօսինք ամէն նիւթի վրայ, բացի քաղաքականութենէ։ Անցեալ օր, բացառաբար, բարեկամս ինկաւ քաղաքականութեան լաբիւրինթոսին մէջ.

— Քաղաքական հորիզոնին վրայ սեւ ամպեր կուտակուած են։ Մեծ պատերազմ մը, շաբաթներու եւ նոյն իսկ օրերու խնդիր կը թուի. գէշ շատ գէշ է կացութիւնը։ Այս վիճակը կը յիշեցնէ 1914ի սկիզբները։ Անկէ ի վեր ոչ մէկ ատեն այսքան ամպեր կուտակուած չէին քաղաքական հորիզոնին վրայ, մանաւանդ երբ Գերմանիա մտաւ ապազինման շրջանը

Ու անմիջապէս յետոյ տեսանողի մը նման սկսաւ մարգարէաբար բարբառիլ.

— Կը տեսնեմ բազում կայծակներու դարբնուիլը, թոյներու եւ կազերու կաթսաները դժոխքի կրակներուն վրայ։ Կը տեսնեմ ագռաւներու թռիչքը եւ վազքը բորենիներուն, ինչպէս նաեւ տխրասարսուռ եւ [illegible] կանչը բուերուն։ Ժանտ հով մը կը շրջի երկրագունտին շուրջը եւ կը կուտակէ դեհենէն բարձրացած ամպեր։ Քաոսը իր անհուն խաւարով կը տարածուի երկրի չէն սահմաններուն վրայ։ Կը տեսնեմ հիւանդութիւններու մուրճերը եւ մահուան մանգաղները։ Մահ ու կոտորած կը տեսնեմ աշխարհի վրայ եւ էյֆէլի [illegible] հսկայ խաչ մը, անհուն գերեզմանատան մը մէջ։ Կը տեսնեմ Գաբրիէլ հրեշտակապետը որ քրոնաթեռ կը վերադառնայ երկինք ...

— Բաւական է, պոռացի։

Բարեկամս արթնցաւ իր վերացումէն ու ըսաւ.

— Սո՛ւտ կը խօսիմ միթէ ... Ես բաթուած որ եւ է մէկ օրը, որ եւ օրաթերթ առ ու կարդա ... Անմիջապէս պիտի համոզուիս որ մօտալուտ է ընդհանուր պատերազմը։ Ճափոնը պիտի բռնուի Ռուսիոյ հետ, Գերմանիան կամ Ռուսիոյ եւ կամ Ֆրանսայի հետ, Պուլկարիան Թուրքիոյ հետ, ռամկավարները Հօկերուն հետ ..

— Բաւակա՛ն է, հերի՛ք է, պոռացի կրկին, ու շարունակեցի.

— Զարաշար կը սխալիս որովհետեւ չէ եղած շրջան մը, պատմութեան մէջ, երբ այսքան դաշինքներով բարեկամօրէն իրարու կապուած ըլլան ազգերը։ Խօսիմ ապացոյցներով, փարատեմ այն ամպը, որ ոչ թէ քաղաքականութեան հորիզոնին, այլ երեւակայութեանդ վրայ կախուած է։ Այո, ամբողջ աշխարհը կը բոլորէ դուռ բարեկամական ժամանակաշրջան մը։ Դաշինքներու դարու մը մէջ կ'ապրինք։ Լեռնակողմեան դաշինքներու, կոթողական դաշինքներու, ինչ փոյթ թէ դաշինք ու դաշոյն բառերը իրարու մօտաւոր հնչիւն ունենան։ Այսպէս՝ Ֆրանսա դաշնակից է Ռուսիոյ, Եուկոսլաւիոյ, Չեխոսլովաքիոյ, Ռումանիոյ, Լեհաստանի, Թուրքիոյ։ Լեհաստան դաշնակից է Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի։ Գերմանիա բարեկամ է Ճափոնի, Իտալիոյ, Լեհաստանի։ Ճափոն բարեկամ է Թուրքիոյ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

Պարտէզ տանող նրբանցքը իրիկուան ստուերներուն մէջ տխուր էր։ Այդ ստուերները երբեք այսքան ամպոտ երեւցած չէին իրեն։ Նրբանցքը փոսի մը պէս կ'երկարէր կարծես։

Մարամոտ արեւը իրկուններու ամէնէն գեղեցիկ պատկերը, խաղաղութեան գեղեցկութիւնը ունէր։ Բայց ստուերները կը պլլուէին իրեն, ծանրութիւն կուտային։

Քիչ առաջ, պարտէզէն վերադարձին, այդ արեւը բաւական թեթեւցուցած սիրտը, իր մտածումները՝ աղուոր, կարմիր թիթեռնիկներու պէս թեթեւ, որոնց մէջ բան մը լեցուած էր, լոյսի պէս տաքուկ ու փայփայող։

Սաթենիկ, «հայրիկ» բառը այնպէս հնչեցուցած էր, որ անկարելի էր այս ձայնին առջեւ անտարբեր մնալ։ Որովհետեւ, անկեղծութիւնը ձայնին մէջ մէկ շեշտ մը ունի, պարզ ու բնական կը հնչէ ան։ Քիչ մը նեղանալով մէկտեղ, Հաննուկ ախպար անուշութեամբ նայեցաւ իր աղջկան, երբ

— Հայրիկ, պարեցի, որովհետեւ պէտք էր պարել, շարունակեց, Սաթենիկ։

— Պէտք էիր պարե՞լ ... դո՞ւն ...

— Այո, հայրիկ, պարեցի, որովհետեւ ես ինծի համար չպարեցի։ Աչքերուս նայէ, հայրի՛կ, բիծ մը իսկ չըկայ, անոնք մաքուր, կը պահեն իրենց լոյսերը։ Հայրի՛կ, աչքերուս նայէ։ Ես սիրտս բռնած, աստուածի մը պէս պարեցի։

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես, Սաթենիկ, չեմ հասկնար։

— Հայրիկ, ըսել կ'ուզեմ թէ սովորական հաճոյքի մը համար չպարեցի։

— Արդէն այդ բառը բաւական է ..

— Ո՛չ, հայրիկ, ո՛չ։

— Լամբարը վառէ, սանկ եկուր դիմացս նստէ, նայինք ի՞նչ ըսել կ'ուզես։

Երբ դէմ դիմաց էին, աղջկան ձայնը առաջուան պէս մաքուր ու վճիտ, դէմքին գիծերը քիչ մը յոգնած կ'երեւէին։ Բան չըսաւ, իրենց մօրմէն որբ մնացած սանկ աղջիկները, մտածեց, տրտմութիւնը կը յոգնեցնէ։

— Հայրիկ, նայէ ինծի, ու վայրկեան մը մտիկ ըրէ ...

Ու հազիւ թէ սկսաւ Արեգենց դժբախտութեան վրայ խօսիլ, Հաննուկ ախպար գոյնը նետեց, դէպի ետ շարժում մը ըրաւ, կռնակը փակցուց պատին։

Սաթենիկ Արեգենց տունին պատմութիւնը շատ անգամներ ըրած, հայրը առանց պատասխանելու, խորամանկ համբերութեամբ մը մտիկ կ'ընէր։

Ինչ էր ինչ էր իր աղջիկը։ Ո՞վ էր ելեր տունին մէջ։

Բոլոր տան անկիւններէն կարծես այս անունը կը փափաւէր։ Ամէն տեղ, ուր որ երթար, այս անունը կը հնչէր ականջին։

Ի՞նչ կար։

Ու այս անունը ջղագար կ'ընէր զինքը։ Ամէն տեղ էր այս անունը։ Գիշերը հազիւ գլուխը բարձին դրած, խորունկէն զուգի պէս կը բարձրանար, այս անունը կը հասնէր ականջին։ Կարծես անդունդները, այս անունին արձագանգը կուտային։ Գիշերուան մութին խորերէն այս անունին արձագանգը կուգար, կը գտնէր զինքը։

Ո՞ւր երթար։

Ալ տեղ մնացած չէր։ Իրկունները հազիւ նեղած նստած, աղջկանը երեսին վրայ այս անունին ճառագայթումը կը տեսնէր։

Ի՞նչ ըներ, չնայէ՞ր աղջկան վրայ։

Կիրակի առտու մը եկեղեցի գնաց։ Կարծես բոլոր աղօթքները այդ ընտանիքին պատմութեան նախերգանքն էին։

Ի՞նչ կար։ Ի՞նչ կար։

Սաթենիկ հօրը նայած ատեն, խոհանոցին ձեղունը կը պղտորէր, կը լեցուէր մշուշով։ Ամէն բան տունին մէջ կը մթնէր կարծես։

Ի՞նչ կ'ըլլար իր հայրը։

Առանց կը հասնէր որ հօրը երեսին նայիլ անկարելի էր։ Ի՞նչ էր այդ մարմարի պաղութիւնը անոր երեսին։

Ու, առարօրինակ կսկիծ մը [illegible], մտանք յանկարծ։

Մեռելի մը դիմացն էր կարծես։

Այս պահուն, Հաննուկ ախպարի վրայ ներգութիւն եկած, ձեռքը ճակատին քսեց։

Այս դգուշ շարժումները, խորունկ մտածում մը արթնցուց իր ներսը։

Ձեռքը ճակատին, իր ճակատագրին առջեւ, ամբողջ իր կեանքին առջեւն էր իր հայրը

Հայրը իր մատներով դպած էր իր ճակատագրին։

Գերեզմանին այս օրուան պատկերը տեսաւ։

Գանկ մը կար իր առջեւ։ Բան մը տեսած էր հոն, հօրը ճակատագիրն էր։

Հիմա Սաթենիկ հօրը ճակատագիրը կը կարդար։

Մառայլ, մշուշի մէջ, տեսակ մը ալեկոծում։ Գանկի մը հրդեհը ամպածրար։ Հէքեաթները միայն առանկ դժոխային բաներ կը պատմէին։

Տխուր էին այդ պատմութիւնները։

Դժոխքի մուխերը միայն առանկ տեսարան կուտային պատմութիւններուն։

Հիմա լամբարին լոյսը, հօրը երեսի լոյսերուն մէջ կը պղտորէր, կը մարէր կարծես։

Աչքեր մուխով լեցուն, գերեզմանին մէջ տեսած գանկին փոսացած երկու աչքերն էին կարծես։

Դժոխքի մը պատկերը։

Սաթենիկ սարսափած, նստած տեղը դէպի ետ շարժում մը ըրաւ, ու կոկորդէն ձայնը խղդուած դուրս գալով, պոռաց.

— Ճակատագիրը։

Իր հօրը ճակատագիրը տեսած [illegible], լուսարած ու գունատ, ինկաւ ընկողմնարանի բարձին վրայ։

×

Ճակատագրին պատմութի՞ւնը

Կիրակի մը, կէսօրէն ետքը գերեզմանատուն գացեր էր Սաթենիկ։ Այն օրը գերեզմանէ գերեզման այցելող կարդաց շիրիմներուն ու խաչերուն վրայ գրուած գիրերը։ Կամաց կամաց քանի կը հեռանար մօրը գերեզմանէն, ու լուռ ու մունջ գերեզմաններուն մէջ կը մնար, իր կարդացած բառերուն արձագանգը կը լսէր, ուրիշներ ալ ուժով կը հնչէին, երբ կը կարդար քիչ մը բարձրաձայն, ու [illegible] ձայները չորս դին բռնած, [illegible] մութիւն մը լացնելու չափ կը յուզէր սիրտը։

Ի՞նչ կար։

Բան մը ըսել կ'ուզէր։ Երկու բառով կ'ուզէր իր սիրտը պարպել, գերեզմանատան պատկերը այնքան խորունկ մշուշով լեցուն, իր [illegible] ները խօսելու տեղ գողցեր։

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(6)

Եթովպիոյ եւ Գերմանիոյ։ Եթովպիա բարեկամ է Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Պելճիքայի, Նորվեկիոյ, Շուէտի եւ Ազգերու Դաշնակցութեան։ Անգլիա բարեկամ է Ազգաժողովին ժամանակցող եւ զինքը մօտէն ընող բոլոր ցեղերուն։ Ֆրանսա բարեկամ է Ֆրանսայի, Աւստրիոյ, Հունգարիոյ, Ալպանիոյ եւ Միացեալ Նահանգներու։ Թուրքիա բարեկամ է թէ՛ Ռուսիոյ, թէ՛ Անգլիոյ, թէ Ֆրանսայի, թէ Ճափոնի, թէ Գերմանիոյ, թէ Իրանի, թէ Իրաքի եւ Աֆղանիստանի։

Բազմամբիղ, բազմացանց, բազմաձայն, բազմադէմ բարեկամութիւն ընդմէջ ազգաց, թէ հեթանոսաց թէ քրիստոնէից։ Որով՝ երբ Ֆրանսա եւ Լեհաստանի դաշնակիցն է եւ Լեհաստան դաշնակիցն է Գերմանիոյ՝ Գերմանիա եւ Ֆրանսա կ՚ըլլան անուղղակի դաշնակիցներ։

Երբ Ճափոն Թուրքիոյ բարեկամ է եւ Թուրքիա բարեկամ է խորհրդային Ռուսիոյ, ուրեմն Ռուսիա եւ Ճափոն յետոյ մը բարեկամներ են։ Բարեկամներու բարեկամները բարեկամ են։

Ի գնա այսպէս երկար, շարունակելի։ Եւ այսպէսով խաղաղութեան աղաւնին վրայ կը թեւածէ աղաւնին … Նոյեան տապանին։

Բարեկամս համբերութեամբ զիս մտիկ ընելէ վերջ՝ ըսաւ.

— Հապա ի՞նչ են սա սպառազինութիւնները …

— Բայց անոնք բուն իսկ բարեկամութեան համար են։ Աշխարհը այսպէս է. Բարեկամ են իրարու անոնք որ զօրաւոր են ու լաւ սպառազինուած։ Տկար մարդուն, ինչպէս ամէն բանը, բարեկամութիւնն ալ տկար կ՚ըլլայ. իսկ զօրաւորին ամէն ինչը ու մանաւանդ բարեկամութիւնը կ՚ըլլայ զօրաւոր։ Նմանը զնմանն սիրէ։ Ուժեղ պետութիւն մը ուժեղ բարեկամներ կ՚ուզէ ունենալ։ Եւ ազգերը կը զօրանան որպէսզի զօրաւոր ազգերու բարեկամ ըլլան։ Ազգի մը սպառազինութիւնը տեսակ մը պատիւ է իր դիմացինին կամ դրացիին։

— Տարօրինակ, բացագանչեց բարեկամս, նոր կը լսեմ որ վնասակար եւ թունաւոր գործիքներով մէկը պատուէ միւսը …

— Կեանքը այսպէս է շինուած։ Միթէ ընկերական կեանքի մէջ ալ այդպէս չէ՞. Երբ կ՚ուզես պատուել ընկերդ կամ դրացիդ՝ անոր կաթ, մածուն, գեղ կամ խմիչք (լափա) չես հրամցներ՝ հապա ապուխտ, երշիկ, թթուներ, քացախոտ աղանդերներ, աղած ձուկեր, կազոտ լուրխաներ, զանազան կճուճ, թթու, լեղի աղանդերներ, օղիներ, գինիներ, քոնեաքներ, շամփանեա, ռոմեր ու դեռ տեսակ տեսակ ոգելից ըմպելիներ, որոնք թունաւոր եւ վնասակար են։ Տկար բաներ պէտք են սակայն զօրաւոր բարեկամութեան համար։ Ազգերը աւելի առաջ, այնքան իրար պատուեցին որ թշնամութեան սահմանները անցան եւ իրենք զիրենք գտան սիրոյ եւ բարեկամութեան դրախտներուն մէջ։ Չէ՞ որ ժողովրդական առածն ալ կ՚ըսէ.— «Շատ մի՛ սիրեր, սիրելդ կուգայ»։

Իսկ բարեկամս աւելցուց.

— Նոյն ժողովրդական առածն ալ կ՚ըսէ տակաւին.— Շատ մի՛ սիրեր սիրելդ կուգայ։ Այսինքն՝ շատ մի՛ դաշնակցիր, պատերազմիլդ կուգայ։

Բարեկամս այս.կէտին մէջ իրաւացի էր։ Եւ սակայն խռովելու պատճառ մը չունինք, քանի որ դեռ պէտք եղած չափով դաշնակցած չեն ազգերը։ Պէտք է բոլոր ազգերը սիրով, բարեկամութեամբ եւ դաշինքներով իրար աղուոր մը գրկեն՝ կարենալ մօտենալու համար իրար խեղդելու մասին։

Մեր խօսակցութեան կէտին ուրիշ բարեկամ մը վրայ հասած էր։ Կարգը իրն էր խօսելու.

— Ազգերը գայլ եւ շուն են ու կը նիկ։ Ազգերու տաք բարեկամութիւնը կը նմանի գայլերու եւ շուներու սիրահարութեան, իսկ ազգերու պաղ թշնամութիւնը կը նմանի կիներու ատելութեան։

Եւ սակայն կը կարծեմ որ ազգերու բարեկամութիւնն է որ պաղ է, իսկ ազգերու թշնամութիւնը կ՚ըլլայ շատ տաք ու ջերմագին՝ շնորհիւ թնդանօթներու, ռումբերու եւ հրացաններու կրակին։

Իբրեւ վերջաբան մեր խօսակցութեան՝ երեքս մէկ ծունկի եկանք ու աղօթեցինք.

— Ո՛վ Աստուած, զաղջ պահէ ազգերու յարաբերութիւնները, բաւ համարելով մեր տեսած տաքն ու պաղը։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՎԵՍՏ

ՍՈՒԽԱԿԻՆ ՄՐՑՈՒՄԸ

(Պուլկար ժողովրդ. երգ մը)

— o —

Մարիֆա պարտէզ մտաւ,
Նստաւ կարմիր ռանենիին տակ,
Ս. Պետրոսի խնձորենիին մօտ,
Կարմիր վարդենիին դիմաց։
Ծունկերուն դրաւ իր եռքը,
Ասեղնագործելու համար ճերմակ
թաշկինակ մը։
Վարդին վրայ թառեր էր սոխակ մը։
Սոխակը ըսաւ Մարիֆային.—
Երգէ, Մարիֆա, երգենք միասին.
Եթէ, Մարիֆա, դուն ինձմէ լաւ երգես,
Կտրէ՛ թեւերս,
Թեւերս ուսերէս,
Ոտքերս ծունկերէս։
Եթէ, Մարիֆա, ես քեզմէ լաւ երգեմ,
Պիտի կտրեմ մազերդ,
Մազերդ իրենց արմատէն։
Եւ անոնք երգեցին երկու օր, երեք օր։
Մարիֆա յաղթեց սոխակին,
Ու սոխակը կ՚աղերսէր Մարիֆային.—
Մարիֆա, ազնուր աղջիկ,
Մի՛ կտրեր ոտքերս,
Ոտքերս ծունկերէս,
Մի կտրեր թեւերս,
Որովհետեւ ձագուկներ ունիմ,
Պզտիկ սոխակներ որ անունդ կ՚ուզեն,
Մէկը քեզի նուէր կուտամ։
Մարիֆա ըսաւ սոխակին.—
Սոխակ, քաղցրախօս թռչուն,
Քեզի շնորհ կ՚ընեմ թեւերդ,
Շնորհ կ՚ընեմ եւ ոտքերդ,
Գնա, սոխակ, մեծցուր պզտիկներդ,
Եւ մէկը ինծի նուէր բեր,
Որպէսզի քնացնէ զիս գիշերը,
Ուրիշ մըն ալ որ արթնցնէ զիս առտուն։

Առածներ

(Իրան. ժողովրդ. իմաստասիրութիւն)

— o —

1. Հացը ծովը ձգէ, ձուկը չիմանայ՝ Աստուած կ՚իմանայ։
2. Միայն մէկ բան կայ, որ բոլոր մարդիկ ունին, այդ՝ յոյսն է։
3. Լաւծիդ մի հաւատար, այլ աչքովդ տեսածին։

4. Վախցիր կախ դլուխ մարդէն եւ անձայն ջրէն։
5. Միեւնոյն էշն է, միայն թէ համետը փոխուած է։
6. Ամէնուն մօրուքին մէկ մազ, զանջըն ալ մօրուք կ՚ունենայ։
7. Անժամանակ աքլոր չեմ, որ մէջտ կանչեմ։
8. Ո՛ր գերեզմաննոցին անցնիս, հօթր մեռել կը պակսի
9 Բժիշկի եւ դահիճի գործը նոյնն է, մէկը գեղով կը սպաննէ, միւսը՝ դանակով։
10 Աղուէսը մինչեւ իր աղուէս ըլլալը հաստատէ, կաշին կոկորդէն կը հանեն։
11. Ցեխը այն է, որ ուրիշները աղբը կը կարծէ։
12. Էշ հեծնելը մէկ ամօթ, իջնելը երկու ամօթ։
13. Ուղողին մէկ երես, մերժողին երկու երես։
14. Գլխի ցաւին, աչքի ցաւին, գէշ զաւակին ճար չկայ։
15. Գինը գէշ է՝ լեէ ազատուէ, դըրացին գէշ է հեռացիր եւ ազատուէ, ակռադ կը ցաւի՝ քաշէ եւ ազատուէ։
16. Բար կտրող, գլուխ կտրող, թաց ծառ կտրողը կեանքէն խէր չի տեսներ։
17. Կեղծ բարեկամը ստուերի կը նմանի՝ արեւին կ՚երեւի, իսկ ամպոտ եղանակին կը կորսուի։
18. Հազար մտածմունք մէկ դահեկանի պարտք չի գոցեր։

Յ ՍՈՒՍ ԿԱ՞Ր ԹԷ ՉԿԱՐ

— . —

Շատ ենք գրած Յիսուսի գոյութեան հարցին մասին։ Այս անգամ կ՚ուզենք ներկայացնել Լիւսիէն Անրիի տեսակէտները։

Բուշու, որ ծանօթ է իբրեւ մասնագէտ ժիտուսագիտութեան, կը գրէ թէ «Յիսուս ծնած չէ կնոջ մը արգանդէն, այլ հաւատացեալներու ուղեղէն»։ Զուգահեռաբար այս տեսակէտին, Լիւսիէն Անրի կը պնդէ թէ պատմական որ եւ է փաստ չունինք Յիսուսի գոյութեան մասին,— պատմագիր մը, եթէ տարուած չէ աւանդութիւններու եւ նախապաշարումներու կախարդանքով, չի կրնար գրել Յիսուսի կենսագրութիւնը, որովհետեւ պատմութիւնը կը մերժէ ճանչնալ այդպիսի անձ մը, որուն անունը եւ ծագումը անծանօթ են իրեն, իսկ ինչ կը վերաբերի քրիստոնէական վարդապետութեան՝ ոչ մէկ ինքնատպութիւն ունի։ Հրաշքներու եւ Յայնելութեան առասպելներէն զատ, Յիսուսի աւանդական կեանքը ոչ մէկ նորութիւն կը բերէ մեզի։ Արդի պատմագէտները, անոնք որ արժանի են գիտնական կոչումին, կ՚ընդունին որ Յիսուս mythe մըն է, առասպելական անձնաւորութիւն մը, որուն կենսագրութիւնը հիւսուած է Հին Կտակարանի ընթերցումներուն յանձախանքով։ Արդարեւ ոչ մէկ ժամանակակից գրող խօսած է Յիսուսի մասին։ Քրիստոնէական ամենահին գրականութիւնը,— Թեսաղոնիկեցւոց ուղղուած առաջին Թուղթը,— Յիսուսի չի տար մարդկեղէն կազմութիւն, այլ միայն աստուածեղէն պատկեր մը։ Միշտ է որ Աւետարանները մեզի կ՚աւանդեն Յիսուսի մը կենսագրութիւնը՝ մարդկային ծագման վկայութիւններով, սակայն յիսուսագրութիւնը, հակառակ ոչ առաջ քան 132 թուականներուն գրուած ըլլալուն, պատմական վաւերականութեան դրոշմ չունին, այլ կը շարահիւսուին աւանդութիւն մը գրի առնելու ձեւով։ Նախ անթիւ են հակասութիւնները, աշխարհագրական սխալները (Յիսուս կը սանին Նազարէթ, որ … գոյութիւն չունէր այդ թուականներուն), ինչպէս եւ պատմական անճշդութիւնները (յերիւրածոյ են Յիսուսի եւ Հերովդէսի յարաբերութիւնները, զորս կը նկարագրէ Ղուկաս, կամ՝ իրարմէ կը տարբերին Մատթէոսի եւ Ղուկասի աւանդած ծննդաբանութիւնները)։

Վերջապէս, կարելի չէ ուրանալ որ Աւետարանները գրուած են Հին Կտակարաններու ներշնչման տակ,— եթէ Յայնելութեան տեսարան մը նկարագրուած է Աւետարաններուն մէջ, պատճառն այն է որ Սաղմոս ԻԲ., առաջուընէ, մարգարէացած էր նման եղելութիւն մը։ Յիսուսի մը պատմութիւնը անոր համար որ «կատարուի Ս. Գրքին վկայութիւնը»։

Լաւ, ի՞նչ կը ներկայացնէ Յիսուս։

Յիսուսի առասպելականութեան տեսակէտը բերող հեղինակները կը տարբերին իրարմէ՝ երբ հարկ կ՚ըլլայ բացատրել այդ առասպելականութեան ծագումը եւ նշանակութիւնը։ Ըստ Լիւսիէն Անրիի, Յիսուսի առասպելին ծագումը կը հասնի մինչեւ նախնական ընկերութեան անկումը, իբրեւ հետք թոթեմական հաւատալիքներու։ Արդարեւ Յիսուս - Զուկ կամ Յիսուս - Հաց, ինչպէս Յիսուս - Գառն կամ Յիսուս - Տունկ (որթատունկ կամ ձիթենիի, արմաւենիի, ուռենիի ճիւղ) պատկերներ են հնագոյն շրջանի թոթեմական կամ յաջորդ շրջանի հովուական - երկրագործական ծիսակատարութիւններէ մնացած։ Յիսուս — Զուկէն մինչեւ Յիսուս — Մարդ անցուցած երկա՞ր է ճամբան, այդ պատճառաւ եւս ձեւը եւ ընկերային բովանդակութիւնը փոխուած են բոլորովին։ Հրէական միութեան առաւօտը, Եահվէ, երբեմն ամբողջովին սրբած է աւանդութիւնը թոթեմական այդ պաշտամունքներուն, որոնք սակայն, թաքուն, ապրած են ընկերային ենթահողի մէջ իբրեւ սրբազան յիշատակներ, յառնելու համար այլ շրջանի մը մէջ։

ԿԻՆԸ

— —

Պիտի երբէք չըկարենամ ըսել որ
Կինը նանչցայ, թափանցեցի ես անոր
Բազմածալ, խոր, բարդ հոգիին գաղտնիքի։
Կինը չունի՞ սրտին տակեր հարթ ու դի · ·

Պիտի նաեւ չըկարենամ ըսել որ
Ինչքա՞ն բարիք, որքա՞ն չարիք անոր
Տրւած ինծի։ Եւ ես եղայ աւելի՞
Շահաւոր թէ վնասուած մտածելի։

Ու չըգիտցայ թէ ինչո՞ւ մերթ տատանքում
Բարձրացուց զիս, տարաւ ինծ փառք ու վայելք։
Եւ մերթ ինչո՞ւ նետեց զիս խո՜րն գեհենում։

Խոստովանելու անկէ չունիմ ո՛չ մէկ ելք.
Պիտի ըմպե՞մ ես իր բաժին ռուկերօթ,
Մերթ քաղցրութի՞ւն, մերթ լեղի՞ մը սրտախոց…

Օ ԶԱՐՄՈՒՆԻ

Թուլճոււ

ՕՐՈՒԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

«Փարի – Սուար» կը գրէ.—

«Ինչ որ ալ ըլլայ, Ֆրանսա կը գտնուի զօրաւոր եւ անսասան դիրքի մը մէջ։ Խոհեմութեամբ եւ պայծառատեսութեամբ, թող Ֆրանսա մնայ արթուն եւ կորովի՝ էական կէտերու մէջ։ Ի վերջոյ Անգլիա չի կրնար հաշուի չառնել այս պարագան։ Պատճառը այնքան ալ հեռու չէ, որ չը տեսնէ ծագման պատճառը եւ հասարակաց շահաքրքրութիւնները։

Սակայն եթէ նոյնիսկ ընդունինք որ Անգլիա աւելի մօտ է Պերլինի քան թէ Փարիզի, ինչպէս կարծես կը հաստատուի պաշտօնական հաշիւով մը, որ կատարուած է վերջին անակնկալէն առաջ եւ հրատարակուած՝ «Տէյլի էքսփրէս»ի կողմէ, որուն համաձայն՝ Անգլիոյ հանրային կարծիքին նախասիրութիւնը կը տրուի հարիւրին 55 չափով Գերմանիոյ, հարիւրին 20 չափով Ֆրանսայի, մնացեալները անտարբերներ են,— դարձեալ անկարելի է, եթէ բոլորովին կոյր չեն, չտեսնել ուրիշ հարցեր, ուրիշ պահանջներ, որ կը ներկայանան մօտիկ հորիզոնին վրայ, որպէսզի շահագրգռուէր Ֆրանսայի գործակցութեամբ»։

«Թան» կը գրէ.—

«Ֆրանսայի հանրային կարծիքը յօժարեցաւ Իտալիոյ հանդէպ ձեռք առնուած պատժական միջոցներուն՝ այնպիսի պարագաներու մէջ, որոնք իրեն աւելի քիչ յստակ կը թուէին քան թէ բրիտանական հանրային կարծիքին։ Համոզուած որ պետութեանց միջեւ բարոյականի հարցը տարտամ ըմբռնում մը պիտի մնար՝ եթէ չօշափելի չդառնար պայմանագրականութեամբ մը։ Ընդունեց այդ պայմանագրականութիւնը կամ կարգապահութիւնը, հնազանդեցաւ միջազգային տնօրինութեանց, որքան ալ անկատար ըլլային անոնք, դիւրաբեկ եւ անստոյգ, ինչպէս եւ այժմ։ Սակայն Ֆրանսական հանրային կարծիքը կ՚ընդունէր, որ հաւաքական ապահովութիւնը աւելի եւս դիւրաբեկ պիտի դառնար, միջազգային բարոյական շէնքը պիտի փլէր, եթէ զանց առնուէին կարգապահական պայմանները։

Միշտ է որ Ֆրանսա, ինչպէս Անգլիա, ազատութեան երկիր մըն է։ Հանրային կարծիքի բոլոր հոսանքները, նոյնիսկ ամէնէն ընդդիմադիրները, արտայայտուեցան այս մասին։ Եւ մեր երկիրը երբեք չխորհեցաւ դրժել իր յանձնառութիւնները։ Եւ ամէն Ֆրանսացի համաձայն գտնուեցաւ»։

«Վիքթուար»ի մէջ Կիւսթավ Էրվէ կը գրէ.—

«Եթէ Անգլիա պատժական միջոցի կողմնակից է այն ատեն միայն՝ երբ իր շահը կը պահանջէ, եւ եթէ Անգլիա չի հետաքրքրուիր պատժական միջոցներով՝ երբ դաշնագրի խախտումը չի վնասեր իրեն, այն ատեն գոյութիւն չունի Ազգերու Դաշնակցութիւն։ Եւ պէտք չէ զարմանալ, եթէ Ֆրանսա յուզէ մնալ այն հաստատութեան մէջ, որ կը համարուի մեքենայ մը, ի պէտս բրիտանական շահերուն եւ ցանկութիւններուն»։

«Փըթի Փարիզիէն» կը գրէ.—

Մենք սխալ ըրինք, Լոքարնոյի դաշնագրին խմբագրութեան ժամանակ, չնախատեսելով պատժական միջոցի մասին որոշում մը Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ, որ Գերմանիոյ առջեւ պիտի փակէր շուկաներուն մեծ մասը, պիտի զրկէր զայն այն շուկաներէն եւս, ուրկէ կը ստանայ երկաթ, քարիւղ, հումուկեր իր կարիքները։ Այդ որոշումով պիտի կարելի ըլլար փակել նաեւ այն նաւահանգիստները, ուրկէ իր առեւտրական նաւատորմը, որով կը պարծենայ յաճախ, կ՚երթայ բեռ առնելու.

«Լա Ռէփիւպլիք» նախկին ռազմիկներու ընկերութեանց վարիչներուն կարծիքը հարցուցած ըլլալով, հետեւեալ եզրակացութիւնները կը հանէ.

— «Պատասխանողներուն մեծ մասը որ եւ է համակրանք չեն զգար Վերսայլի դաշնագրին կարգ մը յօդուածներու մասին։ Իրենք առաջին անգամ կռուած են անոնց դէմ։ Անոնք պատրաստ են նախաձեռնութիւնն առանձնելու ոչ թէ ընդհանուր վերաքննութեանց — որովհետեւ հողային սահմաններու սրբագրութիւնները յաճախ անարդար են եւ կրնան դուռ բանալ նոր պատերազմներու — այլ նոր կառուցումներու։ Միայն թէ կը մերժեն համակերպիլ գիմացի կողմէն եղած բռնութեանց։

** Նախկին վարչապետ Էրիօ հայրենասիրութեան յորդոր կը կարդայ «Էօ Նուվէլ»ի մէջ.

— «Լուրջ է պահը. պէտք է գտնել նուրբ տարբերութիւնը հաստատակամութեան եւ անխոհեմութեան, պահել Ֆրանսայի ազգային արժանաւորութիւնը իր խաղաղասիրական համոզման հետ։ Այլ եւս ո՞վ պիտի համարձակի գործածել խօսքեր զորս Գերմանիա պիտի թարգմանէ իբրեւ բարոյական պառակտում Ֆրանսայի։ Անգամ մը եւս ազատ մարդոց մեր կարգապահութեամբ ցոյց տանք թէ Գերմանիա խաբուած է»։

ՏՈՒՄԷՐԿ ԵՒ ԹԱՐՏԻԷՕ ՄԵՂԱՒՈՐ

«Լ՚Էօվրը»ի մէջ յօդուածագիր մը կը խոստովանի թէ Գերմանիոյ վերազինման մեղքը մասամբ Ֆրանսայի վրայ կ՚իյնայ։ 1934 Ապրիլ 16ին Հիթլեր կ՚ընդունէր զինաթափման ծրագիր մը, որուն համաձայն իր բանակը պիտի բաղկանար առաւելագոյն 300.000 հոգիէ, օժտուած 6 թոնոնոց ռազմատանկերով եւ օդատորմիղով մը որ կէսը պիտի կազմէր Ֆրանսականին։

Գ. Տումէրկ եւ Թարտիէօ այս առաջարկը յաջորդ օրն իսկ վճռապէս մերժեցին եւ նոյն իսկ բանակցութիւնները խզեցին Անգլիոյ հետ։

Այդ պահուն Ֆրանսա ձեռք պիտի բերէր ապահովութեան գնահատելի չափ մը, բայց մեր ազգայնականները մերժեցին անբաւական համարելով զայն։ Այսօր, որ եւ է ձեւով համաձայնութիւն մը կ՚երազեն նիւթապէս եւ բարոյապէս զօրացինուած Հիթլերի հետ։

Եթէ 1934 Ապրիլին իրր բանակցութեան հիմ ընդունէինք անգլիական յառաջարկը զոր ընդունած էր Գերմանիա, պիտի խնայուէին մեզի շատ մը գէշ բաներ որ անկէ ի վեր տեղի ունեցան։

Այն ատեն մենք կը գրէինք. — «Սխալ յաղթանակն է ուժերու որ կը փափաքին Ֆրանսայի տալ ազատութիւն մը որ ստրկութիւն մը պիտի ըլլայ, զինարշաւի ստրկութիւն մը»։

Անկէ ի վեր, երկու տարի է, դինարշաւն է որ վերսկսաւ ամբողջ Եւրոպայի մէջ։ Ազգայնականները թող ուրախանան. Բայց, չնո՞րհ թող ըլլան իրենք զիրենք խաղաղութեան ծառայողներու կարգը թող չի դասեն, թող իրենց հակառակորդները յամբաստանեն սխալներու համար զորս իրենք գիտակցօրէն գործեցին։

«Լ՚Օտօ» թերթին մէջ ալ նոյն խնդիրը կը յուզուի.—

Մեր ժխտական արտայայտութեանց ցաւալի հետեւանքներն են որ կը կրենք։ Ամենավերջին սխալը 1934 ապրիլ 17ի ծանուցագիրն էր որ վերջ տուաւ զինաթափութեան բանակցութեանց, որովհետեւ Գերմանիոյ յաւակնութիւնը 300.000 զինուոր ունենալու մասին մեզի չափազանց թուեցաւ։ Արդ, գերման բանակը անցաւ մեր թոյլտուութեան սահմանը, այդ թիւը երեքով բազմապատկելով։

ԹՈՒՐՔ ՆՈՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՂՔԱՏ ԸԼԼԱԼ

— o —

Աղքատ երիտասարդ մը՝ աղջկան մը.—

«Աղքատ ըլլալ ու աշխարհի վրայ՝ անկողնէ մը, սեղանէ մը, աթոռէ մը, ամբէ մը եւ վառարանէ զատ ուրիշ ունենալ Զօպել կոկորդը, եւ, անոնց քարիւղի ու առանց ածուխի ըլլալու համար, խնայողութիւն ընել։ Հագնիլ հին հագուստներ, որոնք մարդը տրուպ ցոյց կուտան։ Զամբիւղ եւ աղտոտ շապիկով ճուռ գալ։ Աստուա՛ծ իմ, աղքատ ըլլալ՝ այս բոլորն ու քեզի մօտ ըլլալ կը նշանակէ. Սիրելիս, աղքատ ըլլալ այս բոլորը ըլլալ կը նշանակէ. բայց, չեմ գիտեր, ձեզի մօտ ըլլա՞լ է։

Դիմացի մեծ տան տիկնոջ կամ սիրելին կողմէ աղքատ երեւիլ։ Քիթ ծթի զալ գէթ մարդուն հետ, որ նեղ սալայատակին վրայ մարդուս կը զարնուի եւ ներողութիւն չի խնդրեր։ Ձայարանին մէջ միաւին հաշել մարդոց հետ, որոնց բերնը ձայներն ու կոչը մտածումները բուրմունքի նման կը բախին մարդուս։ Իրիկուան ժամը 7ին անցնիլ աշխատաւորուհիներու քովէն, որոնք գեղեցիկ են բայց ձեզի չեն նայիր, որովհետեւ իրենց պիտի չկարենաք գլխարկ նուիրել։ Աստուա՛ծ իմ եւ սիրուհիդ իմ, աղքատ ըլլալ այս ամէնն ըլլալ ու աշխարհը հասկնալ կը նշանակէ։

Զուարճութիւն չունիմ։ Ու դարձեալ կ՚ուզեմ երջանիկ ըլլալ։ Սրտիս մէջ փոքրիկ ձայն մը կը մրմնջէ ինծ.— Ով դուն երիտասարդ, ի՞նչ կը կենաս։ Կեանքին մէջ զտիր բաներ, որոնք քեզ երջանկացնեն։ Բաներ՝ որոնք քաղցր ըլլան ու գեղեցիկ։ Թատրոնի դրամ չունիմ, քեզի համար ծաղիկ գնելու դրամ չունիմ, սիրելիս ու առանձինն կը յափեմ մայթերը՝ երկարելով մինչեւ ծովափ։ Կը փնտռեմ նաեւ ջուր։ Երկուքին ալ ձայները որքա՜ն գեղեցիկ են։ Սաղարթները ի՜նչքան գեղեցիկ կը սօսափեն։ Ու որքան գեղեցիկ կը մռնչէ ջուրը, որ մութ ալիքներով կը թաւալի, կը գոռգոռայ, կը գալարուի եւ յաւիտենական շառաչ մը կ՚արձակէ։ Ու մանաւանդ քու երկնակամարդ, Աստուա՛ծ իմ։ Ան ի՜նչ մեծ ձայն մըն է որ այնքան փափկանկատութեամբ ինծ կ՚ըսէ թէ ես փոքր եմ։ Միշտ կը պահպանէ զիս ու երբեք չի նեղեր զիս։

Ես աւելի երջանիկ եմ, քան հարուստները, ո՛վ Աստուած։ Ես քեզի աւելի մօտ եմ քան անոնք։ Ու ես անոնցմէ աւելի կը լսեմ քու ձայնդ՝ ջուրերուն եւ սաղարթներուն մէջէն։ Ոչ ոք կը նայի ինծի. ու ոչ ոք կը նախանձի ինծի։ Աստուա՛ծ իմ, հաւկցայ թէ մարդոց մեծ մասը քեզի փառք կուտան, երբ իրենց տուներուն մէջ կրնան աւելի ծախքեր ընել եւ աւելի ուտել։ Տեսայ թէ ինքնաշարժ նստողներու աչքին մարդուս արժանիքը չունին անոնք որ հետիոտն կ՚երթան։ Տեսայ որ մարդոց մեծ մասը՝ իբրեւ դիմակ կը գործածէ իր դէմքը ծածկելու համար իր ներքինը։ Իսկ ես Աստուա՛ծ, բաներները շատ կը սիրեմ։

Օր մը, միջօրէէն վերջ, Ֆաթիհի զբոսավայրին մէջ նստեր էի։ Իմ քովս պառաւ մը, որուն մէկ աչքը փակին մէջ, հիւանդկախ ու խեղճ։ Անդին, բատական հեռուն, կը խաղար հինգ տարեկան աղջիկ մը։

— Մեծ մայր, եկուր տես,—պոռաց աղջիկը։

Պառաւը, որ չափազանց յոգնած էր ու կարծես հոգին պիտի աւանդէր՝ ամենափոքր շարժումէն, զաւակներու ծունկերուն եւ գեղջոր ճեղ մը ի գործ դնելով ելաւ, քաշքշուելէն մինչեւ հոն գնաց, ծռեցաւ եւ նայելով այն փոքրիկ կենդանիին, զոր աղջիկը իրեն ցոյց կուտար,— ինչ որ, թեթեւ, փայլուն կենդանի, ոսկորական, իր կեանքին մէջ հազարաւոր անգամներ տեսած միջատ մըն էր — «Օ՛, իրա՛ւ, ո՜րքան գեղեցիկ է, տղաս», ըսաւ։ Ու յետոյ, իր այս նոր յոգնութենէն աւելի ընկճուած, վերադարձաւ իր տեղը։

Ես շատ կը սիրեմ անոնք որ այս պառաւին կը նմանին։ Կ՚երեւակայեմ որ փոքրիկ բարիք մը կրնայ դարձնել ծաղիկի մը նման գեղեցկացնել մարդը։ Ու տեսայ որ մեծ մօր մը՝ մեծ յոգնութեան մը յանձնառումը, իր թոռը քիչ մը ուրախացնելու համար՝ աւելի գեղեցիկ է, քան բոլոր գեղեցկութիւնները աշխարհի։

Աստուա՛ծ, աղքատ ըլլալ՝ քեզ մըն ալ քեզ նման ըլլալ է։ Իմ աղքատութիւնս ինծի կը նայանէ՝ մարդկային բոլոր սիրտերը հասկնալու, կարծես զանոնք ճիշդ կեդրոնը այն աշխարհին, զոր դուն ես ստեղծած։ Ես պզտիկ քոլոտն մըն եմ, որուն կը բախին իրենց թեւերը՝ մեծ թռչունները։ Բայց քանի մը գեղեցիկ թիթեռներ, պառաւներ ու աղաք ինծի կը մօտենան ու բոլոր ցաւերս կը թեթեւցնեն։ Աղքատ ըլլալ, աղէկ ըլլալ կը նշանակէ։ Ես գոհ եմ իմ վիճակէս։ Դուք ի՞նչ վիճակի մէջ էք ու ի՞նչ է ձեր կարծիքը այս մասին, սիրուհիս …»

Աղջիկը երիտասարդին.—

«Աղքատ ըլլալ կը նշանակէ ինծի ալ մօտ ըլլալ, որովհետեւ ես ալ ձեզի մօտ աղքատ եմ։ Բայց, տեսակէտով մը դուք աւելի հարուստ էք, քան ես,— այն անձը որ իր աղքատութիւնը կը սիրէ, շատ հարուստ է։ Դուք ինծ տուիք նաեւ այս սիրը։ Կը զգամ թէ հոգիս կ՚աճի ու ձեզ հիմա աւելի շատ կը սիրեմ՝ քան երբեւիցէ»։

ՄԻ - ՖԱ

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

անպաշտպան ձգել իր երկրին չակատ մէջ մասը։ Գերմանիա երբեք պիտի չը հրաժարի ապահովութեան հաւասար իրաւունքներէ։ Ամրութեանց դիծերը պիտի ծառայեն միայն արեւմտեան սահմանագլուխին պաշտպանութեան։ Այսպիսի ամրութիւնները չեն կրնար շինուիլ մէկ օրէն։ Տարիներ պէտք են։ Ֆրանսացիները շինել սկսան 1927ին եւ դեռ կը շարունակեն։ Մնաց որ, գերմանական ամրութիւնները երբեք չպիտի հասնին այն աստիճանին ուր հասած են Ֆրանսականները։ Ֆրանսացիները արդէն իսկ ծախսած են աւելի քան ութ միլիառ ֆրանք։ Գերմանիա չի կրնար այդքան յառաջ երթալ։ Գերմանական ապագայ ամրութիւններով ալ, որ պիտի սահմանափակուին համաձայն տրամադրելի դրամին, Ֆրանսա մեծ առաւելութիւններ պիտի վայելէ ապահովութեան տեսակէտով»։

Խմբագրականը յետոյ մանրամասնօրէն կը նկարագրէ Ֆրանսական ամրութիւնները ամբողջ սահմանին երկայնքը։ «Ֆրանսական հրետանիին մէջ մասը կը գտնուի այնպիսի դիրքի մը վրայ ուրկէ կրնայ կրակի տակ առնել գերմանական երկաթուղիները, փողոցները եւ հրապարակները»։

Ուրիշ գերմանական թերթեր ալ խօսելով այս եւ ուրիշ հարցերու մասին, կը շեշտեն թէ Գերմանիա չի կրնար տեղի տալ անարդար պահանջներու առջեւ։

Կարելի՞ է պատժել Գերմանիան

Սթէֆան Լօզան, «Մաթէն»ի խմբագրապետը, որ այժմ Լոնտոն կը գտնուի, թղթակցութեան մը մէջ քննելով պատժական տնօրինութեանց խնդիրը, կը գրէ.— Նիւթական պատիժնե՞ր։ Լոնտոնի սեղանաւորական կեդրոնը, որ Գերմանիոյ մեծ պահանջատէրն է եւ որ դեռ անցեալ տարի 200 միլիոն անգլ. ոսկի վարկ բացաւ Գերմանիոյ, անասելի խորշումով կը մօտենայ այդ հարցին։ Իրականին մէջ, նիւթական — սեղանաւորական պատիժները օգուտ չպիտի ունենան Գերմանիոյ դէմ, որուն ոչ ոք փափաք ունի դրամ փոխ տալու, ընդհակառակն անոնք պիտի ծառայեն Գերմանիոյ, խուսափելու համար՝ իր վճարումներէն։ Տնտեսական պատիժնե՞ր։ Մասնագէտներու կէսը դիտել կու տայ թէ անոնք մահացու հարուած մը պիտի իջեցնեն Գերմանիոյ տնտեսութեան որ չափազանց հիւանդ է արդէն։ Միւս կէսն ալ կը յիշեցնէ թէ տնտեսական պատիժները յաճախ նոյնքան վնաս կը պատճառեն գործադրողներուն որքան կրողներուն, ինչպէս կը հաստատեն բազմաթիւ Ֆրանսացի գործարանատէրներ եւ առեւտրականներ ալ, Իտալիոյ դէմ կատարուած փորձով։ Եւ յետոյ, կարելի՞ է վստահիլ թէ այդպիսի տնօրինութեանց պիտի միանան հիւսիսային եւ կեդր. Եւրոպայի պետութիւնները, որոնք տնտեսապէս հարկատու են Գերմանիոյ։ Զինուորական պատիժնե՞ր։ Մարդիկ շատ երկչոտութեամբ կը խօսին այդ մասին, որովհետեւ անոնք խորշանք կը պատճառեն բոլորին եւ ամէնքն ալ գիտեն թէ ինչ կը նշանակեն։ Եւ յետոյ, Անգլիա, եթէ նոյնիսկ հաւանի, ի վիճակի՞ է արդիւնաւորապէս աջակցելու։ Իր նաւատորմը հինցած է, բանակը՝ սաղմնային, օդագնացութիւնը՝ երկրորդական։

Այս առթիւ թերթը հաւանական կը գտնէ որ նոր եւ աւելի լայն Լոքառնօ մը կազմուի առանց Գերմանիոյ, եթէ ան չհամակերպի որ եւ է ճնշումի։ Բայց առ այժմ Ֆրանսական պատուիրակութիւնը կառչած է հին Լոքառնոյի դաշինքին եւ Ազգաց Ընկերութեան ուխտին։

Աշխատաւորականները հակառակ են պատերազմի

«Տէյլի Հէրըլտ», Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան օրկանը, բացարձակապէս մերժելով «կանխարգել պատերազմի» դիմելու գաղափարը, կը շեշտէ.

— «Եթէ մենք պատերազմի մտնենք Հռենոսի հարցին առթիւ, պիտի ամբաստանուինք իբրեւ կանխամտածութեամբ Գերմանիոյ վրայ յարձակող եւ կանխամտածօրէն մարդ սպաննող, որովհետեւ գերմանական զօրքը գերմանական քաղաքներու մէջ է որ տեղաւորուած է։ Ոչ ոք կրնայ այդպիսի գործողութիւն մը ջատագովել պայծառ խղճմտանքով։ Մնաց որ, ինչի՞ պիտի յանգի այդպիսի պատերազմ մը, ենթադրելով թէ մենք յաղթած ըլլանք։ Վախճանը պիտի ըլլայ նորէն «պարտադրուած խաղաղութիւն» մը։ «Անգլիոյ ժողովուրդին խաղաղասիրութեան կամքը ուժգնօրէն կ՚ընդդիմանայ «կանխարգել պատերազմի» մը։ Մենք կը յայտարարենք, իբրեւ արտայայտիչը բրիտանական ժողովուրդին, թէ խնդիրը պատերազմով լուծելու գաղափարն իսկ վճռապէս մէկդի պէտք է դնել»։

ՏԱՐԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ վերսկսաւ իր գործունէութիւնը, թէ հիւսիսէն եւ թէ հարաւէն. մէկ շաբաթ հանգիստ ըրելէ յետոյ։ Հիւսիսի բանակը յառաջ կը խաղայ դէպի Գորամ, ուր Նէկիւսը զինուորական համախմբումներ կը կատարէ։ Արդէն գրաւած են կարեւոր դիրք մը։ Իսկ հարաւէն Զօր. Կրացիանի կը պատրաստուի բուռն յարձակողական մը, դէպի Հարրար։ Եթէ յաջողի, ճամբան բացուած պիտի ըլլայ մինչեւ Ատտիս-Ապէպա։ Իտալական օդանաւերը կը շարունակեն ռումբ տեղալ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ յարաբերութեանց մասին խօսելով, «Ժուռնալ» դիտել կու տայ թէ փրանքօ-խորհրդային դաշինքը «խորտուբորտ» կացութիւն մըն է եւ թէ Ֆրանսա պէտք է զօրաւոր կառավարութիւն մը ունենայ, Սովետներուն ծուղակը չիյնալու համար։ «Թուրքիոյ մէջ բոլշեւիկ խորհրդարաններ կը կախուին առանց այլեւ այլի, առոր շնորհիւ Թուրքիա կը յաջողի յարմարիլ խորհրդային իշխանութեան հետ։ Ի հարկէ կառափնատը շատ չի յարմարիր փրանսական խառնուածքին, բայց թերեւս կան ուրիշ ազդու միջոցներ, փակելու համար ճամբան յեղափոխական քարոզութեան»։

ԹԱՐՏԻԷՕ, նախկին վարչապետը, ձեռնարկած է գիրք մը տպելու, ուր կը պարզէ իր տեսութիւնները, խորհրդարանական դրութեան սնանկութեան մասին։ Առաջին մասը հրատարակուեցաւ «Կռէնկուար» շաբաթաթերթին մէջ։ Այս առթիւ ձախակողմեան թերթերը դիտել կու տան թէ նախկին վարչապետը կ՚ուզէ ֆաշական կարգ ու սարք հաստատել Ֆրանսայի մէջ։

ՆՈՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ծագեցան Սպանիոյ մէջ։ Յեղափոխականները կրակի տուին երկու եկեղեցիներ եւ թերթի մը խմբագրատունը եւ բանի գրաւեցին զինավաճառի մը խանութը։

ՔՍԱՆ ՖՐԱՆՔՆՈՑ կեղծ դրամներ (փրանսական) շինուած եւ շրջաբերութեան հանուած են Լիլի, Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ։ Դրամանենգներուն կեդրոնը Պրիւքսէլ կը գտնուի։ Ձերբակալուեցան չորս մեղսակիցներ։

ԱԼԲԱՆԻՈՅ կարգ մը նահանգներուն մէջ զէնքի տակ առնուած են մինչեւ 40 տարեկան զինուորները, եւ զօրք ղրկուած է Եուկոսլավիոյ սահմանագլուխը, կ՚ըսեն յունական թերթեր։ Վերապահութեամբ կը հրատարակենք այս լուրը։

ՀՌԵՆՈՍԻ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ զօրքը 248,000 կը հաշուէ. *Տէյլի Թէլէկրաֆի* քաղաքական խմբագիրը, շարելով մանրամասնութիւններն ալ։

ՆԵՐԱԿՈՅՑԸ ուրբաթ օր քուէարկեց զինուորական օրինագիծ մը, որուն համաձայն 1936ին Ֆրանսայի նորագիրներու թիւը պիտի ըլլայ 280,000, փոխանակ 145,000ի., երկարաձգելով զինուորութեան շրջանը։ Այս առթիւ ծախք կը նախատեսուի 222 միլիոն ֆրանք։

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻ զինուորական յանձնաժողովը արժանացաւ նախատ մեկնեցաւ, ամրութիւնները քննելու համար։

ՔԱՐՏԱՒՈՐԻՉ ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԵԱՆ վերահաստատման տարեդարձին առթիւ, մեծ զօրահանդէս մը պիտի կատարուի Գերմանիոյ մէջ, մարտ 16ին։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Gobelins 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ՄԱՐՏ

MARDI 17 MARS 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3065

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵԼՈՎ Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՀՐԱՒԷՐԻՆ

Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ ՀԱՒԱՍԱՐ ՍԱՋՔՈՎ ՆԱՅԻԼ ԵՒ ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ԲԱՆԱԿՑԻԼ 25 ՏԱՐՈՒԱՆ ԴԱՇԻՆՔԻ ՄԸ ՀԱՄԱՐ

ՖԼԱՆՏԷՆԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ.—«Եթէ մարկ ըլլալ պիտի ճեռնանալ Լոքառնոն, ապահով Ա. Դաշնակցութեան»

ՓՈՔՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ՈՒԺ ԿՈՒՏԱՅ ՖՐԱՆՍԱՅԻ

Հիթլեր նոր առումը մը պայթեցուց կիրակի օր։ Ա. Դ. Խորհուրդին քարտուղարութիւնը Անգլիոյ միջնորդութեամբ հրաւէր մը ուղղած էր Պերլին, որպէսզի մասնակցի Ա. Դ. Խորհուրդի նիստին, լսելու համար «Ֆրանսական եւ պելճիքական կառավարութեանց զեկուցումները»։ Այս առթիւ կը հաւաստէին թէ Գ. Ֆլանտէն պայման դրած էր որ միայն Լոքառնոյի դաշնագրի բռնաբարման վերաբերեալ նիստին մասնակցի, եւ ոչ թէ բոլոր նիստերուն։ Միւս կողմէ կը ծանուցուէր թէ Պերլինէն ճամբայ ելած է գերման իրաւագէտ մը, որ մասնակցած է Լոքառնոյի դաշնագրին խմբագրութեան։

Կիրակի օր, անհամբեր պատասխանի կը սպասէին Լոնտոնի մէջ, որուն յանձնութեամբ։ Իրիկուան դէմ Հիթլեր ղրկեց իր պատասխանը, որ խոր յուզում պատճառեց ֆրանսական պատուիրակութեան, իսկ մեծ յուսախաբութիւն՝ բրիտանական կառավարութեան։ Հիթլեր կ'ընդունի հրաւէրը, բայց երկու պայմաններ կը դնէ.— Առաջին՝ Գերմանիա պէտք է հաւասար գետնի վրայ դրուի միւս ազգերու պատուիրակներուն հետ։ Երկրորդ՝ Ա. Դ. Խորհուրդը պէտք է անմիջապէս քննութեան ենթարկէ իր 25ամեայ խաղաղութեան ծրագիրը, եւ ոչ թէ զինքը նկատէ իբրեւ դաշնագիր դրժող։

Ահաւասիկ Գերմանիոյ հեռագրին բովանդակութիւնը, ուղղուած Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարին.

— «Ստացած եմ ձեր մարտ 14 թուակիր հեռագիրը, որով կը տեղեկացնէք թէ Ա. Դ. Խորհուրդը կը հրաւիրէ գերմանական կառավարութիւնը մասնակցիլ պելճիքական եւ ֆրանսական կառավարութեանց կողմէ ներկայացուած խնդիրներու քննութեան։ Գերմանական կառավարութիւնը սկզբունքով պատրաստ է ընդունելու Ա. Դ. Խորհուրդին հրաւէրը։ Այս առթիւ կ'ենթադրէ թէ իր ներկայացուցիչը պիտի մասնակցի հաւասար պայմաններով միւս պետութեանց ներկայացուցիչներուն հետ, Խորհուրդին քննութեան եւ որոշման։ Անկէ զատ գերմանական կառավարութիւնը ուշադրութիւն կը հրաւիրէ Ռայնի հետեւեալ էական խնդրին վրայ.— Գերմանական կառավարութեան առարկէ, որ պատճառ եղած է որպէսզի Ա. Դ. Խորհուրդը հրաւիրուի պելճիքական եւ ֆրանսական կառավարութեան կողմէ, չի ներկայացներ միայն գերմանական զերիշխանութեան վերահաստատումը՝ Հռենոսի շրջանին մէջ, այլեւ կապուած է Եւրոպայի խաղաղութիւնը ապահովելու սահմանուած արդար առաջարկներու։ Գերմանական կառավարութիւնը իր կատարած քաղաքական գործողութիւնը կը նկատէ իբրեւ ամբողջութիւն մը, որուն բաղկացուցիչ մասերը չեն կրնար անջատուիլ իրարմէ։ Այս պատճառով, գերմանական կառավարութիւնը Ա. Դ. Խորհուրդի ժողովին կրնայ մասնակցիլ միայն այն ատեն երբ ապահովութիւն ստանայ թէ շահակից պետութիւնները պատրաստ են անմիջապէս բանակցելու գերմանական առաջարկներուն վրայ։ Այս նպատակով գերմանական կառավարութիւնը յարաբերութեան մէջ պիտի մտնէ բրիտանական կառավարութեան հետ, որուն նախագահութեան տակ ժողով գումարած են Լոքառնոյի դաշինքին հետ կապուած պետութիւնները, Լոնտոնի մէջ»։

Հեռագիրը ստորագրած է Նէօյրաթ, Գերմանիոյ արտաքին նախարարը։

Այս պատասխանէն անմիջապէս վերջը, հետեւեալ հրապարակային յայտարարութիւնն ըրաւ Գ. Ֆլանտէն, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը.

—« ԵՍ ԼՈՆՏՈՆ ԵԿԱՅ ՀԱՍՏԱՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԲՌՆԱԲԱՐՈՒՄԸ ԵՒ ՈՉ ԹԷ ԲԱՆԱԿՑԵԼՈՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԵՏ։ ԵԹԷ ՈՒՐԻՇ ԿԵՐՊ ՊԻՏԻ ՇԱՐԺԻՆ, ԿԸ ՆԱԽԸՆՏՐԵՄ ՓԱՐԻԶ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼ ԵՒ ՆՈՅՆԻՍԿ ՀԵՌԱՆԱԼ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ »։

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Գ. Ֆլանտէն այս յայտարարութիւնն ըրած է իր կնանքն ունենալով ամբողջ դաշինքը։ Այս առթիւ, կ'ըսեն նաեւ թէ ֆրանսական պատուիրակութիւնը աւելի քան երբեք ուժգնօրէն պիտի պահանջէ որ ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԱՏԱՐՈՒԻ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՍՊԱՅԱԿՈՅՏԵՐՈՒՆ ՄԻՋԵՒ։

Ինչպէս ըսինք, Հիթլերի պատասխանը խոր յուսախաբութիւն պատճառեց Անգլիոյ պետական շրջանակներուն մէջ։ Իսկ Փոքր Համաձայնութեան ներկայացուցիչներէն մէկը յայտարարեց.

— «Կատարելապէս արդար է Գ. Ֆլանտէնի տեսակէտը։ Փոքր Համաձայնութիւնը միասնաբար ուժ պիտի տայ Ֆրանսայի տեսակէտին։ Երբ գումարուի Ա. Դ. Խորհուրդը, պէտք է միաձայնութիւն գոյանայ մերժելու համար Հիթլերի պայմանները »։

Անգլիական կառավարութիւնը առաջարկելով հրաւէր ուղղել Գերմանիոյ, միեւնոյն ատեն փափաք յայտնած էր որ ներկայացուցիչը Հիթլերի մտերիմներէն մէկն ըլլայ եւ ունենայ լիազօրութիւն՝ խօսելու անոր անունով։ Այս առաջարկութեամբ կը յուսային քայլ մը յառաջ երթալ, եւ ելք մը գտնել, մինչդեռ այժմ աւելի դժուարացած է կացութիւնը եւ շատեր յուսահատական կը գտնեն զայն։

Ա. Դ. Խորհուրդը գումարուեցաւ երէկ, որոշում տալու համար։ Առաջին կէտը — հաւասարութիւն — մասնաւոր դժուարութիւն չի ներկայացներ, քանի որ Անգլիա յանկարծ ընդունած է զայն։ Իսկ երկրորդը չափազանց կնճռոտ է։ Ֆրանսա եւ Պելճիա չեն ուզեր որ եւ է բանակցութիւն կատարել Հիթլերի ծրագրի մասին, ցորչափ գերմանական զօրքը գրաւած կը պահէ ապազինեալ շրջանը եւ Ա. Դ. Խորհուրդը վճիռ չէ արձակած այդ մասին։

Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը բացառիկ նիստ մը գումարեց երէկ առտու, Ա. Դ. Խորհուրդի ժողովէն առաջ։ Հաւանական է որ Գ. Ֆլանտէն եւս Փարիզ գայ այսօր, նախարարական խորհուրդին մասնակցելու համար։

Ֆրանսական մամուլը, որ երկու օրէ ի վեր դառն տրտունջներ կը յայտնէր Մեծն Բրիտանիոյ դէմ, աւելի բորբոքեցաւ երէկ, իմանալով Հիթլերի դրած պայմանները։ Ոչ միայն աջերը, այլեւ ձախերը անհազանդ կը հնչեցնեն, խաղաղութիւնը փրկելու համար։ Ընկերվարական «Փօփիւլէռ»ն իսկ «անընդունելի» կը գտնէ Հիթլերի պայմանները։

Ա. Դ. Խորհուրդին տրամադրութիւնները

Իրազեկներու կարծիքով, եթէ Գերմանիոյ առաջարկները քննութեան ենթարկուին Ա. Դ. Խորհուրդի գաղտնի նիստին մէջ, Ֆրանսա պիտի չահի, ո-րովհետեւ ինք եւ իր զինակիցները մեծամասնութիւն կը կազմեն ատենական գործողութեանց վերաբերեալ հարցերու մէջ։ Հաւանական է որ Իտալիա եւ Լեհաստան ձեռնպահ մնան, իսկ Ֆրանսա, Պելճիա, Խ. Միութիւնը, Թուրքիա, Սպանիա եւ Ռումանիա ապահովաբար պիտի քուէարկեն Ֆլանտէնի բանաձեւը։ Տանըմարքա կուսակից կ'երեւայ Անգլիոյ։ Երբ խնդիրը ժողովի գրուի, Ֆլանտէն պիտի կրկնէ իր ազդարարութիւնը, պահանջելով նախ դատապարտութեան բանաձեւ մը քուէարկել եւ յետոյ «յանձնարարութիւններ», պատժական տնօրինութեանց համար։ Եթէ Գերմանիա շարունակէ գրաւած պահել ապազինեալ շրջանը, այն առարկութեամբ թէ Ֆրանսա վաւերացուցած է Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը, Գ. Ֆլանտէն երրորդ անգամ ըլլալով պիտի առաջարկէ Լա Հէյի իրաւարար ատեանին յանձնել խնդիրը, այն պայմանաւ որ եթէ ատեանը վճռէ թէ Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը չի խախտեր Լոքառնոյի դաշնագիրը, Գերմանիա քաշէ իր զինուորները եւ ետ առնէ դաշնագրին դրժումը։ Իսկ եթէ ատեանը հակասութիւններ գտնէ, Ֆրանսա յանձն պիտի առնէ փոփոխել Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը, յարմարցնելով Լոքառնոյի դաշնագրին տրամադրութեանց։

Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ ԵՒ ԱՌԱՋԻՆ ՁԱՅՆԵՐԸ

Գերմանիան ալ ժողովի հրաւիրուեցաւ

Ինչպէս հաղորդած էինք, Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը բացուեցաւ շաբաթ կէս օրէն վերջը, Լոնտոնի մէջ, նախագահութեամբ Աւստրալիոյ վարչապետին։ Այս նստաշրջանին կը մասնակցին 14 պետութիւններ.— Աւստրալիա, Անգլիա, Պելճիա, Ֆրանսա, Իտալիա, Լեհաստան, Խ. Միութիւն, Թուրքիա, Փորթուգալ, Ռումանիա, Սպանիա, Տանըմարքա, Էքուաթոր, Չիլի։

Սովորական արարողութիւններէն յետոյ, բացման ճառը խօսեցաւ Գ. Իտըն, բացատրելով օրակարգը եւ չէշտելով թէ «ապագան կախում ունի մեր որոշումներուն իմաստութենէն»։ Ետքը յայտնեց թէ Ֆրանսայի եւ Պելճիոյ ներկայացուցիչներն են որ առաջին առթիւ պիտի յայտնեն իրենց տեսակէտները, իսկ ինք պիտի խօսի աւելի վերջը, իբրեւ ներկայացուցիչը Մեծն Բրիտանիոյ։ «Մեր կարծիքով, ակներեւ եւ անվիճելի դրժում մը գործուած է Վերսայլի դաշնագրին եւ Լոքառնոյի դաշինքին հանդէպ։ Եթէ այս դատումը վաւերացուի, Ա. Դ. Խորհուրդին կ'իյնայ ձեռք առնել կացութիւնը եւ ելք մը գտնել այն դժուարութեանց որ կանգնած են մեր առջեւ »։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

Անմիջապէս խօսք առաւ Գ. Ֆլանտէն, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, եւ կարդաց երկար զեկոյց մը, որուն գլխաւոր մասերը կ'ամփոփենք ստորեւ.

— «Միայն Լոքառնոյի դաշինքին դրժումը չէ որ կը զբաղեցնէ մեզ։ Բռնաբարուած է նաեւ Վերսայլի դաշնագրին 43րդ յօդուածը. բռնաբարում մը զոր 44րդ յօդուածը կը ներկայացնէ իբրեւ թշնամական արարք։ Դաշնագրին հեղինակները կը վկայեն թէ իրենց միտքէն չէր անցներ որ եւ է խտրութիւն հաստատել ազգային հողի մը վրայ յարձակման եւ ապազինեալ շրջանի կանխամտած բռնաբարման միջեւ։ Արձանագրելով այս բռնաբարումը, ֆրանսական կառավարութիւնը պարզապէս կը պահանջէ գործադրել օրէնքն ու արդարութիւնը։ Անգամ մը որ ծանօթացան այս բռնաբարման, դաշնագրին ստորագրողներուն պարտականութիւնն է աջակցութիւն ընծայել Ֆրանսայի եւ Պելճիոյ։ Բայց միայն Ֆրանսայի իրաւունքները կամ շահերը չեն որ վտանգուած են։ Եւ միայն ստորագրող պետութեանց պարտաւորութիւնները չեն որ խնդրոյ առարկայ կը դառնան։ Ես խօսքս կ'ուղղեմ մասնաւորապէս Խորհուրդին այն անդամներուն որոնք չեն ստորագրած Լոքառնոյի դաշնագիրը եւ կ'ըսեմ թէ խնդիրը կապ ունի ընդհանուր խաղաղութեան, նոյնիսկ Ազգաժողովին գոյութեան հետ։ Մենք պէտք է գիտնանք թէ ազատօրէն եւ հանդիսաւորապէս ընդունուած յանձնառութեանց միակողմանի դրժումը քաղաքական դրութի՞ւն մը պիտի դառնայ Եւրոպայի մէջ, թէ դաշնագիրները կրնա՞ն փոփոխուիլ որ եւ է ատեն, ստորագրողներուն կամքով, կամ թէ որ եւ է կառավարութիւն կրնա՞յ այսօր ջնջել ինչ որ ընդունած էր երէկ։ Կը հարցնեմ թէ այսպիսի մեթոտ մը կրնա՞յ հաշտուիլ Ազգաժողովին գոյութեան հետ։ Այսպիսի մեթոտ մը կը համապատասխանէ՞ հաւաքական ապահովութեան գաղափարին։ Ա. Դ. Խորհուրդը 1935 ապրիլ 17ին դատապարտելով այս մեթոտին գործադրութիւնը Գերմանիոյ կողմէ (կ'ակնարկէ զինուորութեան վերահաստատման), անհրաժեշտ նկատեց որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ապագային բոլոր նպատակայարմար միջոցներով ընդդիմանայ որպէսզի կարելի ըլլայ դիմել այնպիսի յանձնառութիւններ որ կապ ունին Եւրոպայի ազգերուն ապահովութեան եւ խաղաղութեան պահպանման հետ։ Կը խնդրեմ Խորհուրդէն հաստատել Վերսայլի դաշնագրին 43 յօդուածին բռնաբարումը՝ կատարուած Գերմանիոյ կողմէ եւ հրաւիրել քարտուղարութիւնը որ ըստ այնմ հաղորդէ Լոքառնոյի դաշնագիրն ստորագրող պետութեանց։ Այդ զեկուցման շնորհիւ ստորագրողները պիտի կրնան կատարել իրենց աջակցութեան պարտաւորութիւնները »։

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Կիրակի առտու խորհրդակցական ժողով մը գումարուեցաւ Նուպարեան Մատենադարանին մէջ, նախաձեռնութեամբ Անդրանիկի յուշարձանի շինութեան կեդր. յանձնախումբին։ Կը մասնակցէին մօտ 25 ներկայացուցիչներ զանազան միութիւններէ եւ կազմակերպութիւններէ (Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւն, Հայ Սպայից Միութիւն, Հ. Մ. Ը. Մ., Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբ, Համազգային, Զ. Ռ. Մ., Դպրոցասէր, Բարեգործականի տեղական մասնաժողով, Ֆրանսահայ կամաւորներ, Տիկնանց Կ. Խաչ, Հօկ, Մ. Ռ. Աշակերտներու Միութիւն, «Յառաջ» եւ «Աղաւնի», Ն. Գարաճիսարի «Ռազմիկ» Հայր. Միութիւն եւայլն)։ Յ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը եւ Հայ Մարտիկներու եւ Կամաւորներու Միութիւնը ամէն գործակցութիւն ապահովելով հանդերձ չէին կրցած ներկայացուցիչ ղրկել այս անգամ։

Կեդր. Յանձնախումբին զեկոյցը լսելէ յետոյ, տեղի ունեցան խորհրդակցութիւններ, յուշարձանին շինութեան ծախքերու, հանգանակութեան շարունակութեան եւ մեծ հանդէսի մը կազմակերպութեան մասին։ Որոշուեցաւ նոր տեղեկութիւններ հաւաքել արուեստագէտներէ եւ մասնագէտներէ, ամբողջական գաղափար կազմելու համար։ Հանդէսը տեղի պիտի ունենայ մայիսի վերջերը, կիրակի օր մը, ընդարձակ սրահի մը մէջ, հայերէն եւ ֆրանսերէն բանախօսութիւններով եւ գեղարուեստական նոխ բաժինով մը։ Այս առթիւ ընտրուեցաւ կարգադիր յանձնախումբ մը, միայն Փարիզի համար, որպէսզի հանդէսին կազմակերպումը եւ ուրիշ որոշումներ գլուխ հանէ, համախորհուրդ կեդր. յանձնախումբին հետ։

*** Հաստատուած ըլլալով որ Անդրանիկի գերեզմանին հողը գնուած է անհատի անունով (Ա. Համբարձումեան), որոշուեցաւ անհրաժեշտ ձեռնարկները կատարել, զայն հաւաքական սեփականութեան վերածելու համար։

ՊԵԼՃԻՈՅ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

Ապա խօսք առաւ Գ. Զէէլանտ, Պելճիոյ վարչապետը, աւելի հաշտարար լեզու մը գործածելով։ «Մենք ամենամեծ կարեւորութիւն կ'ընծայենք Լոքառնոյի դաշինքին։ Այստեղ ճնշումի խնդիր չկայ։ Դաշնագիրը ազատօրէն քննուեցաւ եւ ազատօրէն ընդունուեցաւ։ Քանի մը անգամ ալ առարկայ եղաւ ինքնաբեր հաստատումներու։ Ցետոյ դաշնագրին երաշխաւոր են աշխարհի ամենամեծ պետութիւններէն երկուքը եւ երաշխաւորութիւնը դրուած է փոխադարձ հիման վրայ։ Երաշխաւորութիւն մը տրուած է ոչ միայն մեզի, այլ եւ Գերմանիոյ։ Եւ վերջապէս դաշնագիրը դրուած է միջազգային ամենաբարձր հեղինակութեան՝ Ա. Դ. Խորհուրդին հովանաւորութեան տակ։ Դաշնագիրը դեռ գոյութիւն ունի մեզի համար, հետեւաբար եւ կը մնան անոր բխած պարտաւորութիւնները։ Հակառակ ամէն բանի, ճշմարիտ է թէ գեռ դաշնագիրներ պէտք պիտի ըլլան ապագային ինչպէս անցեալին մէջ։ Ջանք մը պիտի ըլլայ միջազգային կեանքը կառուցանելու եւ վերակառուցանելու ստորագրեալ յանձնառութեանց հիման վրայ։ Անշուշտ ներկայ պարագաներուն մէջ բռնուած գիրքը ծանր հարուած մը պիտի ըլլայ այդպիսի մեթոտներու համար, եւ երկար ատեն վերակազմութեան ճիգերը պիտի տուժեն, այս եղածներուն հետեւանքով։ Ուստի Պելճիոյ տխուր պարտականութիւնն ու նեղ խնդրելու Ա. Դ. Խորհուրդէն, համաձայն Լոքառնոյի դաշինքին, հանդիսաւորապէս արձանագրել Վերսայլի դաշնագրին 42 եւ 43 յօդուածներուն դրժումը եւ անմիջապէս տեղեկացնել Լոքառնոյի դաշնագիրն ստորագրող եւ մասնաւորապէս երաշխաւոր պետութեանց»։

ՀԻԹԼԵՐԻ ՆՈՐ ՃԱՌԸ 300.000 ՈՒՆԿՆԴԻՐՆԵՐՈՒ ԱՌՋԵՒ

«Մենք չենք ուզեր ետեւի դուռնէն մտնել»

Գերմանիոյ «Առաջնորդ»ը իր երրորդ ճառը խօսեցաւ շաբաթ գիշեր, Միւնիխի մէջ, ընտրական պայքարի առթիւ։ Ներկայ էին 300.000 ունկնդիրներ։ Ճառը իր գրգռումներով կը լսուէր Փարիզի մէջ, շնորհիւ ձայնասփիւռ գործիքներու։ Ճառէն վերջը 200.000 Գերմանացիներ, այր թէ կին, երիտասարդ թէ ծեր, մէկ մէկ ջահ բռնած պտտեցան փողոցներու մէջ, խանդավառութեան ցոյցերով։

Հիթլեր թնդանօթի 21 հարուածներով ողջունուելէ յետոյ, սկսաւ խօսիլ ու անգամ մը եւս շեշտեց թէ այս օրուան Գերմանիան չի կրնար հանդուրժել որ եւ է խտրութեան։ «Ես գործի ձեռնարկեցի համոզելու համար աշխարհը թէ Գերմանիան տարբեր է այսօր։ Անոնք տակաւին մեզի կը նային ինչպէս 1918ին եւ կը կարծեն թէ կրնան վարուիլ այնպէս ինչպէս այն ատեն։ Ես առաջնորդութեան ձեռնարկեցի 1933 յունուար 30ին եւ ոչ ոք կրնայ ժխտել թէ, մենք այսօր կրնանք աշխարհի նայիլ իբրեւ ազգ մը։ Ամբողջ երեք տարի ես արծարծեցի ժողովուրդին յոյսը իր վերակենդանացման մասին, ջանացի արմատնել անոր վստահութիւնը ազգին յարութեան մասին։ Միշտ աշխատեցայ զօրացնել պատիւի եւ ազատութեան գաղափարը։ Հետեւաբար որոշեցի վերահաստատել ազգին զինուորական ուժը։ Կարգ մը ազգեր, աւելի ճիշդ դիւանագէտներ, իբրեւ բնութեան մէկ օրէնքը կը համարէին գերման ժողովուրդին ստորադաս վիճակը։ Անոնք այնքան վարժուած էին այս գաղափարին, որ այժմ օրէնքի խախտում կը տեսնեն, երբ Գերմանիա վերահաստատած է իր սեփական իրաւունքները. Կը յայտարարեմ աշխարհի առջեւ թէ մենք չպիտի համակերպինք որ Գերմանիան ստորադաս իրաւունքներ վայելէ կամ իբրեւ ստորադաս նկատուի միջազգային քաղաքականութեան մէջ։ Մեր սկզբունքն աշխարհի միւս ազգերուն հետ երթալ ցորչափ անոնք մեզ կը նկատեն հաւասարներ, բայց բաժնուիլ անոնցմէ երբ կը մերժեն այդպէս վարուիլ։ Ամենակալն Աստուած զիս ստեղծած է իբրեւ Գերմանացի։ Անոր կամքովն է որ ես կը պատկանիմ այս ազգին։ Ես չեմ ջանար այս ազգը բաժնել ուրիշներէն, ընդհակառակն, կ'ուզեմ աւելի մօտեցնել զայն ուրիշներուն։ Բայց անոնք պէտք չէ ստորուկներու տեղ դնեն մեզ։ Ոչ մէկ սպառնալիք կրնայ փոխել իմ գիրքս։ Ես կը հետեւիմ այն ճամբուն որ սահմանած է Նախախնամութիւնը։ Ինծմէ կը խնդրեն չարժուձեւեր (ժէսթ) ընել, ես չեմ ուզեր չարժուձեւեր ընել. ես պարկեշտ մարդ եմ։ Երբեք կարելի չպիտի ըլլայ հաշտեցողութեան գալ Գերմանիոյ հետ, եթէ այդ հաշտեցողութիւնը պիտի հիմնուի անոր ստորադասու-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

«ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱԴԱՄԱՆԴԸ»

Վերջին օրերու քաղաքական ընդհանուր թոհուբոհին մէջ աննշմար անցաւ մեր դրացի Վրաստանի խորհրդայնացման 15ամեայ տարեդարձը, որ մեծ մեծ շուքով տօնուեցաւ փետր. 25ին, Թիֆլիզի մէջ։ Կը բաւէ քիչ մը աւելի ուշադիր կարդալ այդ առթիւ լոյս տեսած յօդուածներն ու ճառերը, հասկնալու համար թէ ինչ կարեւոր դիրքեր գրաւած է վրաց ժողովուրդը Ի. Միութեան մէջ։ Իսկ երբ նկատի առնենք նոյն առիթով Հայաստանի շուրջ եղած արտայայտութիւնները, կը տեսնենք թէ դեռ որքան ճամբայ ունի հայ ժողովուրդը, հասնելու համար իր դրացի Վրաստանին ...

Մօտէն ծանօթանալով խորհրդային Վրաստանի ներքին կեանքին, անկարելի է հիացում չունենալ վրաց համայնավարներու վարած քաղաքականութեան հանդէպ։ Ազգային արժանապատուութեան զգացումը եւ ազգօգուտ քաղաքականութիւնը վրացի համայնավարներու գլխաւոր յատկանիշերն են։ Բոլոր պարագաներու մէջ անոնք չեն մոռնար թէ իրենք զաւակներն են վրաց ժողովուրդին եւ օրն ի բուն կ'աշխատին ի շահ իրենց հայրենիքի։ Եւ որքան որ Վրացին գլուխը վեր կը պահէ, այնքան աւելի կարեւորութիւն կուտան Վրաստանին կեդրոնը եւ դրացի երկիրները։

Սակայն, այդ դիրքերուն Վրացիները հասած են յամառ եւ յարատեւ պայքարէ մը վերջ։ Անդրկովկասի խորհրդայնացման առաջին տարիներուն, համայնավար գլխաւոր դերակատարներն էին հայեւրուս համայնավարները (Հմայեակ Նազարեան, Անաստաս Միկոյեան, Միասնիկեան, Լուկաշին, Թուրքէն եւ Կիրով)։ Անոնք բոլորն ալ Անդրկովկասի Դաշնակցութեան կողմնակիցներ եւ գլխաւոր սատարողներն էին։ Թէեւ Անդրկովկասի խորհրդային Դաշնակցութեան կազմելու հրահանգը եկած էր Մոսկուայէն, բայց եւ այնպէս հայ համայնավարներն էին գլխաւոր ջատագովները այդ գաղափարի։ Մէկ իշխանութեան տակ միացնելով Անդրկովկասի երեք հանրապետութիւնները, Հայերը կը յուսային չէզոքացնել Վրաստանի գերիշխանութիւնը եւ գործը այնպէս կարգադրել, որ բոլորն ալ հաւասարապէս օգտուին խորհրդային բարիքներէն։

Հայերու այս ձգտումին դէմ ծառացան վրաց համայնավարները եւ ծայր տուաւ անջատական շարժումը։ Վրացիները չէին ուզեր միանալ Անդր. Դաշնակցութեան, ուզելով պահպանել խորհ. Վրաստանի անկախ գոյավիճակը։ Մոսկուայի միջամտութիւնը լուծեց վէճը եւ կազմուեցաւ Անդրկովկասեան Դաշնակցութիւնը։

Պարտուելով առաջին ճակատի վրայ, վրաց համայնավարները պայքարի լծուեցան ներքին ճակատի վրայ։ Կոթնելով կեդրոնի իրենց ազդեցիկ հայրենակիցներու ուժին (Ստալին, Օրջոնիկիձէ, Ենուկիձէ եւայլն), Վրացիներն աստիճանաբար Անդրկովկասէն քշեցին բոլոր աչքի զարնող Հայերը եւ միահեծան տէրը դարձան Անդրկովկասի։ Վրացիները ոչ միայն մաքրագործեցին Թիֆլիսը, այլ եւ իրենց ազգայնամոլ թաթը պարզեցին մինչեւ Երեւան, չէզոքացնելով Հայաստանի մէջ բոլոր այն տարրերը, որոնք որ եւ է ձեւով ազգային տեսակէտ կ'արտայայտէին (Խանճեան, Աչոտ Յովհաննիսեանի խեղդ. կոմիտէ, Սաքօ Համբարձումեան, Սահակ Տէր Գաբրիէլեան, Արամայիս Երզնկեան եւ բազմաթիւ ուրիշներ)։ Այստեղ զայրոյթով պէտք է արձանագրել, որ հայազուռ այդ աշխատանքին մեծապէս ուժ տուին եւ նպաստեցին Խանջեանի նման աթոռամոլ ու քծնող հայ համայնավարներ։ Հետեւանքն այն եղաւ, որ տարիներէ ի վեր Անդրկովկասի տէրն ու տիրականը դարձած է վրացի Բերիան որ միաժամանակ քարտուղարն է Վրաստանի համայնավար կուսակցութեան։

Դաշնակցական ժամուն բազմաթիւ անդամներ ժառանշած է, թէ ինչպէս վրաց համայնավարները օգտագործեցին իրենց կուսակցական եւ կառավարական բարձր պաշտօնները ի նպաստ Վրաստանի եւ այսօր համայնավար պաշտօնաթերթ «Պրաւդան» (փետր. 25) առաջնորդող յօդուածի մը մէջ Վրաստանը կ'անուանէ «Խորհ. Միութեան ադամանդը»։ Նոյն իսկ աւելորդ է մեր ժամուն վկայութիւնը։ Այդ մասին կարեւոր խոստովանութիւններ ըրին ապարէզէն քշուած բարձրաստիճան հայ համայնավարները։ Եթէ դուրսի եւ ներսի վկայութիւններն ալ մէկդի նետենք, կը բաւէ միայն ծանօթանալ այն արտայայտութիւններուն զորս Մոսկուայի թերթերը եւ բանագնացները շռայլեցին Վրաստանի հասցէին։

Դեռ անցեալ տարուան սկիզբը, Խորհուրդներու համագումարին մէջ (Մոսկուա), Վրաստանի ներկայացուցիչ Մախարաձէն իր ճառը հետեւեալ խօսքերով վերջացուց.

— «Վրաստանը Ստալինի հայրենիքն է»։

Այդ պարագան չէ մոռցած խորհրդային մամուլը եւ Վրաստանի 15րդ տարեդարձին առթիւ արժանավայել ձեւով կը փառաբանէ Ստալինի հայրենիք Վրաստանը։ Գովեստներ եղան նաեւ Հայաստանի հասցէին՝ նոյեմբեր 29ի տարեդարձին առթիւ։ Սակայն, գովելով Հայաստանի խորհրդային 15 տարիներու կեանքը, Մոսկուան, Թիֆլիզը եւ Երեւանը լուսաւոր ոչ մէկ կէտ նշմարած էին հայ հայ ժողովրդի անցեալ պատմութեան մէջ։ Արիւն եւ ողբ,— ահա թէ ինչով է յայտնի եղած հայ ժողովուրդը մինչեւ Հայաստանի խորհրդայնացումը

Տեսնենք թէ ինչ կ'ըսեն Ստալին եւ Մոլոտով իրենց շնորհաւորական հեռագրի մէջ Վրաստանի մասին.

— «Ցարականութեան դէմ մղուած պայքարի պատմութեան մէջ վրաց բանուորը, գիւղացին եւ յառաջադէմ մտաւորականութիւնը բազմաթիւ փառաւոր էջեր են արձանագրած» ..

Իսկ «Պրաւդայի» խմբագրականին մէջ կը կարդանք.

— «Դարերու ճնշումի մէջէն վրաց ժողովուրդը անխաթար պահպանեց իր մշակոյթը, կենսուրախութիւնը եւ յեռներու արծիւներու սէրը դէպի ազատութիւն։ Իր մէջէն ծնունդ առին մեծ բանաստեղծներ, որոնց քերթուածները հասան մինչեւ մեր օրերը։ Վրաստանը իր մէջէն ծնունդ է տուած հազարաւոր պայքարողներու ընդդէմ ցարականութեան, կալուածատիրութեան եւ դրամատիրութեան։ Ամբողջ 19րդ դարը անցաւ Վրաստանի գիւղացիական ըմբոստութիւններով» ...

Վրաստանի կոմկուսի քարտուղար Բերիա «Պրաւդայի» նոյն թիւին մէջ կը գրէ.

— «Վրաստանի գիւղացին բազմաթիւ անգամներ ապստամբած է միապետական կալուածականութեանց դէմ։ 1812—13 թուին ըմբոստացան Կախեթիայի, 1841ին՝ Գուրիայի, 1857ին՝ Մինգրելիայի, 1858ին՝ Իմերեթիայի գիւղացիները։ 1902—5 թուականները եղան գիւղացիական եւ բանուորական շարժումներու եւ ըմբոստութիւններու տարիներ։ Ռուսաստանի յառաջադէմ պրոլետարները ջերմօրէն ողջունեցին Վրաստանի բանուորներու եւ գիւղացիներու հերոսական պայքարը» ...

Արժանապատուութեան զգացումով եւ ազգային հպարտանքով է որ վրացի Բերիան կ'արձանագրէ իր ժողովրդի անցեալի յեղափոխական այդ դրուագները։ Իսկ ի՞նչ կ'ըսէր Հայ կոմկուսի քարտուղար Խանջեանը երեք ամիս առաջ Հայաստանի առթիւ.

— «Ձէ՞ որ ցարի արիւնոտ լծի տակ տառապող աշխատաւոր ժողովուրդները ենթակայ էին շատ աւելի սոսկալի կեղեքման ու շահագործման, քան իրապէս գոյութիւն ունէր նոյն իսկ սուլթանական Թուրքիայում։ Բայց նրանց ի՞նչ փոյթ։ Հայ բուրժուազիան, նրա կուսակցութիւնը, նրա լիդըրները մտահոգուած էին ոչ թէ իրապէս ազգային ազատագրական խնդիրներով, նրանք մտահոգուած էին միայն ու միայն առեւտրական շուկաներում շահաւէտ ու յարմար դիրքեր ստանալու խնդրով։ Այդ պատճառով էլ նրանք բնական դաշինքի մէջ էին ցարի եւ իմպերիալիստների հետ» ...

Այսպէս կը ներկայանայ հայ համայնավարներուն մեր յեղափոխական ազատագրական անցեալ պատմութիւնը։ Ըստ անոնց հայ ժողովուրդը ոչ ցարականութեան դէմ պայքարած է եւ ոչ ալ գոյութիւն ունին 1903 եւ 1905ի թուականները (եկեղեցական կալուածներու դրաւում եւ ռուսական առաջին յեղափոխութիւն)։

Կարծէք թէ ստոլիպինեան փողկապներէն (կախաղան) հայ յեղափոխականները նուէր չեն ստացած։ Հայ յեղափոխականները կը կռուէին Թուրքիոյ դէմ, ուր ժողովուրդը խաղաղ կեանք ունէր, առեւտրական շուկաներ ձեռք բերելու համար(!)։

Սարսափ ու խելագար հոգեբանութիւն։

Ազգային արժանապատուութեան տարրական զգացում ունեցող մէկը կրնա՞յ ուղեղին մէջ տեղաւորել հետեւեալ հրէշաւոր միտքը.

— «Պատմական ճշմարտութիւն է, որ Դաշնակցութիւնը գլխաւորապէս անգլիական իմպերիալիզմի դրդումով, ամէն ճիգ գործ դրեց պատերազմի պրովոկացիա անել քեմալական Տաճկաստանի դէմ։ Քեմալական Տաճկաստանը իմպերիալիզմի դէմ պայքարի էր դուրս եկել ազատութեան համար։ Տաճիկ ժողովրդի համակրանքն ու լայն աջակցութիւնը նա դրանով իսկ իր կողմն ունէր։ Այնինչ, Դաշնակցութիւնն անգլիական իմպերիալիզմի դրդումով ուզում էր վիժեցնել Տաճկաստանի ազատագրական պայքարը իմպերիալիզմի դէմ։ Նա ռէակցոն գործ էր կատարում եւ անշուշտ չէր կարող ոչ մի յաջողութիւն ունենալ։ Միայն հայ աշխատաւոր ժողովրդի արիւնը պէտք է հոսէր եւ հոսեց այդ ռէակցիոն պատերազմում» ...

Այս է Խանջեանի «պատմական ճշմարտութիւնը», որու տակ երկու ձեռքով կրնար ստորագրել Աթաթիւրքը։ Եթէ այս չափ է մեր երկրի օրուան վարիչներու ազգային արժանապատուութեան զգացումը, այլ եւս ի՞նչ իրաւունք ունինք մեղադրելու Մոսկուան եւ Թիֆլիզը, երբ կ'անտեսեն ու կ'արհամարհեն Հայաստանը եւ հայ ժողովրդի անցեալին մէջ միայն կոտորած ու աւեր կը տեսնեն ...

Հայաստանի խորհրդայնացման 15րդ տարեդարձի հանդիսութեանց առթիւ Երեւան էր եկած Կալինինը, որ Հայաստանի մէջ միայն գէշ ճանապարհներ, անբաւարար քանակով տուներ եւ յետամնաց ճարտարապետական ձեւաւորում էր տեսած։ Իսկ որպէսզի Հայաստանը լաւ ապագայ ունենայ, պէտք է ուժ տալ ստախանովեան շարժման եւ Հայաստանի մէջ երջանիկ ապրելու համար անհրաժեշտ է վեց անգամ աւելին ունենալ ...

Իսկ Վրաստանի մէջ ի՞նչ են տեսած.

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

— o —

ՍՕՖԻԱ, (Յառաջ).— Այն տեսակցութիւնները զորս Պուլկարիոյ թագաւորը ունեցաւ Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ, կը վերաբերէին, մասնաւորաբար, Պալքանեան համաձայնութեան մէջ Պուլկարիոյ մուտքին։ Պուլկարիոյ ցաւը շատ որոշապէս հասկցուց թէ Պուլկարիա տրամադիր չէ, ու կը մնայ հետեւողական իր քաղաքականութեան։

Հարկ է աւելցնել, որ ցարը, իր այս պատասխանով ոչ միայն կառավարութեան տեսակէտն է արտայայտած, այլ եւ ամբողջ պուլկար հանրային կարծիքին թարգմանն է եղած։

Վերջին տարիներու ընթացքին, Պուլկարիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը այլ եւս կուսակցական կամ հատուածական չէ։ Եկող ու գացող, ինչպէս եւ դալիք բոլոր կառավարութիւնները կը մնան միեւնոյն տեսակէտին ու դիրքին վրայ,— մերձեցում Եուկոսլավիոյ հետ, զլացում իրաւունքներու վերստացում, խաղաղութիւն՝ Ազգերու Դաշնակցութեան շրջագծին մէջ։

Պուլկար մամուլը, արձագանգ ըլլալով հանդերձ ցարին տեսակցութիւններուն, շատ զբաղեցաւ բերուած առաջարկով կամ թելադրութեամբ։ Միայն քանի մը քաղաքական դէմքեր արտայայտուեցան։ Անոնց մէջ ալ բացառութիւն կազմեց Գ. Մ. Մաճարով, ծերունազարդ քաղաքագէտ մը, նախկին նախարար, որ «Միր» թերթին մէջ յաճախ կ'երեւի։ Գ. Մ. Մ.ով կ'ըսէր իր յօդուածով թէ — որուն խորագիրն էր «Երեւոյթները լաւ են» — ցարին ու Ֆրանսայի հանր. նախագահին տեսակցութիւնը կը վերաբերէր Պուլկարիոյ մուտքին՝ Պալքանեան համաձայնութեան մէջ, եւ թէ «այդ մտքով մեր ցարին՝ Լոնտոնի ու Փարիզի մէջ՝ եղած թելադրանքին կցուած էին ոչ թէ սպառնալիքներ, այլ ի նպաստ Պուլկարիոյ ամենահեղինակաւոր եւ տպաւորիչ փաստարկութիւններ»։

Գ. Մ. Մ.ովի այս գրութիւնը, սակայն, դժգոհութեամբ դիմաւորուեցաւ։ Գ. Ն. Մուշանով, որ քանի մը տարի վարեց երկիրը վերջին յեղաշրջումէն անմիջապէս առաջ եւ որ ենկիւրի այցելեց Թուրքիոյ մերձեցման իբրեւ կողմնակից, «Զօրա» օրաթերթի մէջ կը պատասխանէր Մ. Մ.ովի «Դժբախտ մասնաւոր կարծիքը» խորագրով։

Գ. Ն. Մուշանովի գրութիւնը ուրեմն, ուշագրաւ է նախ որովհետեւ ինքն էր որ իբրեւ երբեմնի վարչապետ, իր օրերուն կազմուած պալք. համաձայնութեան չմտնեցաւ։ Երկրորդ՝ որովհետեւ շատ յստակօրէն կը բնորոշէ թէ ինչու Պուլկարիա հեռու է անկէ ու կ'ուզէ հեռու մնալ, եւ, երրորդ իբրեւ թարգմանը քաղաքականութեան մը՝ պատասխան մըն է Գ. Բ. Արասի ճիգերուն՝ Պուլկարիան ամէն գնով Ուխտին մէջ առնելու տեսակէտէն։

«... Մենք ի վիճակի չենք, կ'ըսէ, Գ. Ն. Մուշանով, գիտնալու թէ «Պուլկարիոյ ի նպաստ ամենահեղինակաւոր եւ տպաւորիչ փաստարկութիւններ են եղած», եւ սակայն ատոնք աւելի շատ երեւակայական շրջագծի մէջ կը թուին մեզ, քան իրականութեան։ Կ'երեւի նման պատրանքներ հարկ էին Գ. Մ. Մաճարովին, իր տեսակէտը կարենալ պաշտպանելու համար։ Մինչդեռ Պուլկարիան ունի՝ իր տեսակէտը արժեցնելու համար՝ աւելի լուրջ փաստարկութիւններ։ Պուլկարիոյ հակառակորդները դիմած են զանազան միջոցներու՝ Եւրոպայի հանրային կարծիքը շփոթութեան մատնելու համար։ (Կ'ակնարկէ այն մեղադրանքին թէ Պուլկարիա իր սպառնայ խաղաղութեան)։

«... Պուլկարիա անդամ է Ազգերու Դաշնակցութեան։ Ան ստորագրած է նաեւ Լոքարնոյի ուխտը։ Եւ, ի վերջոյ, Պուլկարիան, աւելորդ ապացոյց մը եւս տալու համար թէ խաղաղասէր է, յայտարարեց թէ իր դրացիներուն հետ համաձայն է կնքելու անջատ համաձայնագրեր՝ ոչ - յարձակման։ Պուլկարիոյ Պալքանեան համաձայնութեան մէջ մտնելու խնդիրը լրջօրէն քննուեցաւ 1934ին։ Պուլկարիա մերժեց։ Ան մերժեց՝ ոչ թէ որովհետեւ չէր ցանկար խաղաղութեան եւ հասկացողութեան իր դրացիներուն հետ, որոնք իր արտաքին քաղաքականութեան հիմքերն են։ Իսկ խաղաղութեան հիմքը դաշնագիրներն են։ Որպէսզի ապահովուի խաղաղութիւնը, պէտք է յարգուին դաշնագիրները։ Պուլկարիա կատարեց իր բոլոր յանձնառութիւնները։ Ան իրաւունք ունի պահանջելու որ կատարուին նաեւ իրեն հանդէպ եղած յանձնառութիւնները։ Փոխան ատոր՝ կ'ուզուի որ Պուլկարիա ստանձնէ նոր պարտաւորութիւններ ստանձնէ, որոնք մինչեւ իրաւազրկում կ'երթան։ Պուլկարիա միշտ կողմնակից եղած է արժանաւոր հասկացողութեան մը՝ իր դրացիներուն հետ, ինչ որ աւելի բարենպաստ է, քան Պալքանեան ուխտը։ Այս է Պուլկարիոյ քաղաքականութիւնը։ Քաղաքականութիւն մը, որ յստակ է, վճիտ եւ անկեղծ ... քաղաքականութիւնը կը բաժնէ Պուլկարիոյ ամբողջ հանրային կարծիքը, ինչպէս եւ արտասահմանի իրազեկ քաղաքական ազդակներ։ Պուլկարիոյ մէջ հազուադէպ է հակահանրային կարծիքը այնքան մը կամ ըլլայ՝ որքան է Պալքանեան ուխտին քննադատելու տեսակէտին մէջ։ Կառավարութեան քաղաքականութիւնը ոչ անձնական է, ոչ ալ կառավարական, այլ եւ ազգին քաղաքականութիւնն է »։

Նուազ կարեւոր չէ նաեւ Փրոֆ. Կենովի կարծիքը։ Ցիչեալը, որ վերջերս ընդունուեցաւ գիտական ակադեմին եւ իրաւական - քաղաքական հարցերու մէջ հեղինակութիւն մը նկատուի, կը գրէ, Ուտրօ օրաթերթին մէջ.

— «... Փարիզի հանդիպումներու ընթացքին մասնաւոր ուշադրութիւն է ընծայուած Պուլկարիոյ եւ իր խաղաղութեան։ Ակնյայտնի է որ արժէք կը տրուի Պուլկարիոյ։ Ու արժէք կը տրուի իբրեւ խաղաղութեան տարր։ Պուլկարիա իր մինչ այժմեան քաղաքականութեամբ ցոյց տուաւ անկեղծ ու խոր կերպով կապուած խաղաղութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան։ Իր այս ընթացքը ոչ մէկ նոյ վէճի նիւթ դարձնել՝ ու վստահ ենք թէ Փարիզի ու Լոնտոնի մէջ արժանաւորապէս գնահատուած են այդ պարագան։ Ըստ մեզի՝ Պուլկարիոյ կարեւորագոյն խնդիր մըն Պալքաններու խաղաղութիւնն ու Պալքանեան ազգերու միջեւ բարիդրացիական փոխյարաբերութիւնները։ Բաղդատաբար շատ քիչ արժէք կը ներկայացնէ, այս պարագային, Պալքանեան ուխտը, որ ունի դաշնակ մասեր եւ, հակառակ երկու տարուան իր գոյութեան, դեռ չէ արձանագրուած Ազգ. Դաշնակցութեան մօտ։ Ա 18րդ յօդուածը կ'արգիլէ գաղտնի դաշինքները եւ ամէն միջազգային դաշնագիր անյապաղ պէտք է արձանագրուի Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարութեան մօտ։ Կասկած չկայ որ Ժընեւի հաստատութեան կապուիլը աւելի կարեւոր քան շրջանային ուխտերու, որոնք յաճախ դժգոհութիւն կը ստեղծեն խաղաղութիւն՝ դրացիներու միջեւ։

Նոյնիմաստ պատասխաններ ունի «Միր»ի մէջ նախկին արտաքին նախարար Գ. Պուրով եւ քրոնիկագիր մը։

ԳԻՆԻՆ ԳԻՆԸ

— . —

Կը զանգատինք թէ Ֆրանսայի մէջ մարդ հարուստ ըլլալու է շատ մը բան ունենալ վարելու համար. քանի որ շատ վերջ կանխավճար (փրովիզիօն) պէտք է վճարել։

Բայց կ'երեւի Ֆրանսա աւելի աժան նկլի է այդ տեսակէտով, քան Անգլիա։

Օրինակ, պզպեղի առեւտուրին նաշնորհի զատը որուն հերոսը՝ մըն էր՝ Պէշիրեան, արժած է 25... ոսկի, այսինքն շուրջ 200,000 ֆրանք։ Ասիկա միայն՝ դատական ծախքն է։ Աւելցուցէք վրան մեծ փաստաբանի մը վարձքն ալ, եւ կը հասկնաք թէ ցանկալի չէ դատ ունենալ Անգլիոյ մէջ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՃԱՆԱՊԱՐՀԸ

Քիչ մըն ալ քալեց, քայլ մը եւս։

Նոր մեռելի մը գերեզմանը՝ հազիւ փորուած։ Խումբ մը մարդիկ, դանկ մը մէկուն ձեռքին մէջ, կը խօսէին։ Անոնցմէ մին, «գիծեր կան ճակատին վրայ. նայեցէք, կարծես ձեռքով բանուած» ... երբ ըսաւ, անոնցմէ ամէնէն տարիքոտը, ճերմակ մազերով ծերունի մը, «մեռնողին ճակատագիրն է, կրնա՞ք կարդալ», հարցուց, ու նայեցաւ ամէնուն առանձին առանձին։

Այս մարդոց դէմքերուն ծանրութիւնը առին մը այնքան տպաւորիչ դարձաւ որ, ինքն ալ անոնց պէս խորհրդաւոր բան մը զգաց։

Պահ մը աչքերը դանկին վրայ մնացին։

Ի՞նչ կար որ տարիքոտները, մազը մօրուքը ճերմկած մարդիկն անգամ բառ մը չէին կրնար կարդալ այս մեռելին ճակատագրէն։

Սաթենիկ գլուխը կախեց։ Երբ կրկին նայեցաւ այս մարդոց, անոնց մին, դանկը, ափին մէջ, լռութեամբ դեռ կը նայէր ճակատագրին։

Երկու լռութիւններ դէմ դիմաց։

Այս պահուն, մխուր, տժգոյն ժպիտ մը դիմացի մարդուն դէմքը բռնեց, եւ զգուշութեամբ հողի կոյտին վրայ դրաւ դանկը։

Այս մարդը դժգոհ էր անշուշտ, մրմռաց Սաթենիկ, ու քալած ատեն, «ինչո՞ւ չեն կրնար կարդալ» կը կրկնէր։ Ինչպէս եղաւ, այս միջոցին, իր մօրը խօսքերէն մէկը միտքը ինկաւ, երբ կ'ըսէր, «ի՞նչ դժուարէ ազջիկս, հոգիներուն ճամբէն անցնիլ»։

Երբ տուն վերադարձաւ, պզտիկ հայելիին դիմացը կեցաւ Սաթենիկ, նայեցաւ երկար, ճակտին քանց մասերը՛ Արիւնը կրակի պէս կը վառէր գլուխը։

Երկար շունչ մը առաւ։

Ճակտին վրայ բան չէր տեսներ, միայն, առեն առեն գինէ ճամբաներ կը կազմէին։ Այդ գիծերուն տարօրինակութիւնը սիրտը շատ վրդովեց, ու որքան իր մտածումները աղաղութիւն կ'առնէին, կը շատնային անոնք։

Սենեակէն դուրս ելած ատեն, ձեռքը ճակտին վրայ, բան մը կը ծածկէր կարծես։

Իր յուզումները շատ էին իրեն համար։ Նայած ատեն, աչքերը պատկերներու մէջ կը կորսուէին։ Ու տղոց պէս, որոնք գիշերը բանէ մը վախնալով, վերմակին տակ կը խօթեն իրենց գլուխը ու լռութեամբ կը հետեւին իրենց մտածումին, Սաթենիկ աչքերը կը գոցէր, ուժով կը սեղմէր կոպերը։ Դող մը կար վրան։ Մարմինն ալ փուշ փուշ կ'ըլլար։

— Քեզի ո՞վ ըսաւ որ գերեզմանատուն երթաս, ըսաւ իր հայրը, երբ Սաթենիկ իր տեսածները պատմեց։

Աչքերը շատ յոգնած ու լեցուն, ամէն բառ բերնէն յուզումով դուրս կուգար

— Մայրիկին գերեզմանը չտեսայ, կուշտերը հողը փորեցի, բարձրացուցի։ Ջուր դին ծաղիկ տնկեցի, հայրիկ։

Այս վերջին բառը հազիւ բերնէն ելած, աչքերը լեցուեցան արցունքով։

Առաջին անգամ ըլլալով, Հաննուկ ախպար չկրցաւ պատասխանել իր աղջկան։ Ու, «ով իմ Աստուածիկս», մրմնջած ատեն, շունչը կը հեւար։

Անկէց ետքն էր որ, Սաթենիկ, իր կարդացած պատմութիւնները կը տեսնէր տեսարաններու փոխուած։

Տեսակ մը գաղտնիք։

Կեանքը իր ամբողջ խորութեամբ մտատաղ հոգիներուն մէջ կը ճառագայթէ, իր գաղտնիքը կը դնէ հոն, ամբողջ իր խորհուրդով կը խորտացնէ անոնց սիրտը։ Ատանկ մաքուր հոգիները, տեսակ մը անձկութեամբ կը գրկեն կեանքը։ Բայց ինչ որ ալ ըլլայ, անոնց հոգին տղու հոգի, առանց վախնալու իրենց ուզածին պէս կը տրամաբանեն, կը տեսնեն շատ բան, ուժ կ'առնեն։ Ուրախութիւնը կը սկսի։ Վայրկեանն է իրենց հոգին. գեղեցկութիւնը կը փայլատակէ։ Լեռը իր տեղէն քալեցնելու կը ճգնին։

Ու այս ճակատագրական պատմութիւնը սովորական անձկութեամբ մը չէր որ կը դղրդէր իր սիրտը։ Ինչ որ ալ ըլլար, կրակը իր ներսը բռնկած, այս անձկութիւնը կ'աճէր։ Ինք պզտիկ աղջիկ մը, կը տեսնէր հոգիով կը զգար շատ բան։

Ի՞նչ կայ այս պզտիկ աղջկան ներսը։

Դրացի պզտիկ աղջիկները իրենց տարիքին խենդութիւնն ունէին, կը խաղային, կը վազվռտէին փողոցներուն մէջ, ու պարտէզները իրենց զբօսարթութեան համար նեղ կուգային։ Մանաւանդ իրեն ծաղիկները բացուած, կանանչէ ծովի պէս ամէն դի, մեղրանուշով կը պակէին իրենց գլուխները, ծաղիկներուն երգը կ'երգէին, կը պարէին թեւթեւի, այս աղջկան զուարթութիւնը հանդարտած բան մը ունէր։

Տրտմութեան շուք մը իջած էր երեսին վրայ։

Ու ահաւոր ազդեցութեան մը տակ, հիմակ ամէնուն երեսին կը նայէր, ճակատներուն վրայ կը մնար աչքը՝ երբ տեղ մը խմբուած էին։ Խօսակցութեան պահուն դէմքի մը բոցավառումը, ճակատներուն վրայ շարուած գիծերուն խուսափուկ ձեւափոխումը, կը լեցնէր իր սիրտը։ Մանաւանդ երբ Արեգենց կ'երթար, վերադարձին, յանկարծ իր ներսը բան մը կը մթագնէր։

Ի՞նչ կար իրենց տունին մէջ։

Քիչ առաջուան լոյսով օծուն վարդագոյն գեղեցկութիւնը չէր տեսներ իր հօրը երեսին վրայ։ Հայրիկը որքան ալ տխուր ըլլար, հօրը ուրախ օրերէն աւելի ... ու անուշ ճառագայթում մը կ'երեւէր դէմքին վրայ։

Գուրգուրանք, գուրգուրանք, գուրգուրանք։ Անոնց մայրիկին ալ, իր լոր ցաւերուն մէջ, ճշմարիտ մօր գուրգուրանքը ունէր։ Իր բոլոր ժումներուն մէջ գուրգուրանք կար։ Սրտին ամբողջ փափկութիւնը գուրգուրանքին մէջն էր։

Ու կամաց կամաց, լոյս մը սկսաւ ծագիլ իր ներսը։ Կեանքը իրենց գաղտնիքն ներսն էր որ կը պատրաստէր բոլոր անակնկալները։ Ու կրցածին չափ, իր հօրը կեանքին պատմութիւնը աչքերուն առջեւ կը բերէր։ Տեսածն էր ան։ Իր սրտին տխրութիւնը ... էր, ինչ որ կ'ընէր, չէր կրնար ... տիլ անկէ։ Իր սիրտը իրենց ... տրտմութեան փակած, կը ... պէր։ Այսպէս, ամէն օր իր հօրը կատագրին առջեւն էր։

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(7)

ՃԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

— —

Մարտի գաղջ արեւ մը կայ Հորիզոնին վրայ, եթերային անուշ պայծառութիւնը չատ կը յիշեցնէ մեր գիւղերու հովուական կեանքի քաղցրութիւնը կուսակցական գործով մը կը գտնուիմ մեր քաղաքէն։ Ճամբան կ'ընթանամ մեր ընկերներով, որուն անոնց ոտար ընկերներով, օրուան անցուդարձի մասին խօսքեր ու խորհրդածութիւններ՝ ըլլան համբորդներու միջեւ. իսկ ես դժբախտ ժողովուրդի մը. գործէս ազատած կը մտածում իմ պարտականութեանս վրայ։ Ձեռ իմ կը սուրայ, ծեր մարդ մը եւ կառքը կը սուրայ, ծեր մարդ մը եւ երիտասարդ գեղեցկադէմ կին մը վէճին կը բանուին, վէճը կը սաստկանայ, կիներու խրատ Երես թինելու սատիկան։

Կ'ըսեն, վերջապէս ինչ որ ալ ըլլայ, ժողովուրդին քաղաքակրթուած ազգ է, իրենց բերանը կը լցեն ու կը հաչեն, մենք մեզի նայինք... կառքը կը սուրայ, ծառեր ու արտեր իրարու ետեւ կը վազեն, բայց չեն հասնիր, եւ իրարու վրայ փլելով բնութեան կը ամէն իրենց աչքերը։

Գիւղաքաղաքին մէջ եմ, միս մինակ եւ որբի ֆէ տեղին անծանօթ։ Տարիներ առաջ այցելած եմ այս համայնքը ուր ողջ էին դեռ մեր սիրելի ընկերներէն Արգարը եւ ուրիշներ։ Ճամբուս վրայ Հայ մանուկներ մաքուր հայերէն կը բաբբառին։ Որքա՛ն ուրախ եմ, ուզածս եւ փնտռածս այս է. Որ. փափագներ անոնց սորվեցուցած է մաքուր լեզու, սրանչելի բարբառ պարտականութիւնս կատարելէս վերջ կը հանդիպիմ քանի մը ծանօթներու աւելի ճիշդ ընկերներու որոնք այս վայրէն քիչ մը հեռու կը բնակին։

— Ը՛Հ, ընկեր Ցակոբ, ես այս երկու քաղաք չեմ վերադառնար, կ'ուզեմ ձեր գիւղը գալ եւ մեր ընկերներն ու հայրենակիցները տեսնել։

— Շատ բարի, ընկեր, ամենայն սիրով, վրայ կը հասնի ընկ. Բաբարը պատրաստ գինուորի նման։

Կ'իյնանք ճամբայ, ընկ. Ցակոբ զիս կ'առնէ իր հեծելանիւին վրայ, իսկ ընկ. Բաբարն ալ իրբեւ խուզարկու, կը սիրենք յառաջանալ

Գայծառ արեգը կը սկսի չիջնիլ, թանձրացեալ մութը կը յառաջանայ գուշ ամպերուն հետ։

Երկու չարքաշ աշխատաւոր ընկերներուս հետ հեծելանիւով կը սուրանք օձի նման հանգիստ պառկող ճամբաներուն վրայէն դէպի Լը - Միլ։ Ճամբուն յաջորդն ու երկայնքին կը հանդիպին մեզի ծառեր, ու տափարակ դաշտեր, խոտոտ այգիներ, ապաստելով զարնան կանանչ յեղափոխութեան որ պիտի գայ պճնազարդել անոնց մերկութիւնը։

Կանցնինք Գոււշ - տիւ - Բօնի երկաթուղային վարժարանին առջեւէն։ Շէնքը այս հսկայ տարածութեան մէջ լուռ է այդ պահուն։ Կարծես մենաւորային կեանքն է որ կը թագաւորէ սանձարձակ։ Երկու ուսանողներ մութին մէջ լուսնկայի արծաթ լոյսին տակ չեմ գիտեր ինչ կը բուրբռւան ծառերուն տակ։

Հեծելանիւին վրայ՝ ընկ. Ցակոբին հետ կը սկսինք խօսիլ մեր կուսակցական կեանքի մասին։

Շատ ուրախ են եւ հպարտ որ այս օտար ափերուն մէջ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ազգային վարդապետութիւնը կ'ուսուցանէ տարահալած ժողովուրդի դժբախտ բեկորներուն։

Այս շրջանին մէջ կայ «Քեռի» խումբը, իսկ Ցակոբի եւ Բաբարի բնակած վայրին մէջ կան չորս ընկերներ։ Երկուքէն զատ կայ Երկայնահասակ Ծաչատուրը եւ ուրիշ մը.

Ուրախ եմ Ցակոբի տուած տեղեկութեան եւ կը պոռամ մեր առջեւէն քալող Բաբարին։

— Բաբար, դո՞ւն ալ Դաշնակցական ես, այ տնաշէն։

—Հապը ի՞նչ կարծեցիր զիս, ընկեր, կը պատասխանէ, աւելցնելով թէ կը բնակի բլուրի մը կատարը, իր ընտանիքով եւ գամբռով. Դաշնակցականի հաւատքը մեծ է ընկերոջ մէջ։

Կը հասնինք գիւղակ մը, ուր ընկերներս կ'առաջնորդեն զիս սրճարան մը, գարեջուր մը առնելու համար։ Սիրով կ'ընկերանամ։ Ներսը մուխին ու ծուխին մէջ յաճախորդները մէկ մէկ թերթ առած կը կարդան ու կը խօսին մեծ հետաքրքրութեամբ։

Կ'առնեմ թերթ մը ու դուրս կ'ելլենք.

Այս անգամ քալելէն (հետիոտն) լուսնակի ցինք լոյսին տակ, ու կատակելով կը հասնինք բլրակին ստորոտը, ուրկէ Բաբարը կը բաժնուի։ Ընկ. Ցակոբը ու ես կը քալենք ծառերու շուքէն, գորտերու կանչէն եւ կիշերային խաղաղութիւնը վրդովող ուրիշ ձայներու տակ մեր ճամբան կը կծկուի ու մենք կը հասնինք գիւղ։ Կը հաւաքուին բոլորն ալ Սըրգէին տունը։ Սեղանը կը չակուի, կը խմենք ու կ'երգենք մինչեւ առաւօտ։

Բարի առաւօտը կը բացուի նազելանքով արեւով մը. Փոքրիկները կը վազեն Ֆրանսական դպրոց, գործաւորները կը քաշուին դէպի կղմինտրի գործարանը եւ ուրիշներ կ'երթան հող փորելու։ Ահա աշխատանքը մեր հայրենակիցներուն։

Մայր մը կը մօտենայ, երկու տնտրակ ձեռքն առած.

— Պարոն, կը հաճի՞ս այս երկու տետրակներուն մէջ գեղագրութեան օրինակ մը տալ որ պզտիկներս մաքուր գրել սորվին.

Հայկական դպրոցի մը պակասութիւնը չափազանց զգալի է, եւ մանուկները կ'ուծանան անզգալաբար։

Ու ես ճամբուս վրայ, կեանքի այս փշրանքները տեսնելով եւ ուսումնասիրելով, կը թողում գիւղը իր խորհրդաւոր մթնոլորտին մէջ ու կը հեռանամ դէպի քաղաք, մխտրին հետ շարունակելու առօրեայի կեանքը

Մ. Խ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

— . —

Էնթրանսիժանի մէջ Ժան տ'էմ յօդուածաշարքով մը կը ներկայացնէ Սուրիան, «չեղոքու քառուղին», որ պահ մը վերջերս վառարան դարձաւ խռովութեանց։ Վերջին յօդուածներէն մէկուն մէջ, Ժան տ'էմ սուրիական հարցին բարդութիւնները վերլուծելու ժամանակ կը յիշէ Նափոլէոնի մէկ խօսքը. — «Պետութեան մը քաղաքականութիւնը կը գտնուի իր աշխարհագրութեան մէջ»։ Այսպէս ալ Սուրիոյ մէջ, աշխարհագրական պայմաններն են ապահովաբար որ մարդկային քաոսի են վերածած երկիրը, — ցեղերը իրարու յաջորդած են այս հողամասին վրայ, աշխարհակալները իրար հալածած են պատմութեան այս քառուղիին վրայ։ Վերջին անգամ Թուրքն էր որ հալածուեցաւ այս երկրէն։ Ֆրանսա, իբրեւ հոգատար հաստատուելէ վերջ, բախեցաւ կարգ մը դժուարութիւններու։ Ցեղերու այդ քաոսէն զատ, մարդկային այդ խառնարանը կը բորբոքի երբեմն ալ քաղաքական կուսակցութեանց յաւակնութիւններէն։ Այնտեղ կը գործեն երեք քաղաքական հոսանքներ, — առաջինը կողմնակից է հոգատարութեան, երկրորդը կազմուած է չափաւորներէ, որոնք որոշ ազատութիւններ կը պահանջեն, իսկ երրորդը ազգայնականներն են, որոնք ոչ մէկ զիջում կ'ընեն, եւ ասոնք են որ դժուարութիւններ կը ստեղծեն։ Կարծես ասոնց համար ըլլար, երբ արաբական առած մը կ'ըսէ.—

«Իմաստութիւնը ըսաւ.— Կ'երթամ բնակելու Սուրիոյ մէջ։ Խռովութիւնն ալ ըսաւ.— Հետդ պիտի գամ»։

Այսպէս հին քաղաքակրթութեան այս օրրանին մէջ խռովութիւնը միշտ զուգահեռ քալած է, երբեմն տիրապետած է, ինչպէս հիմա։

ԱՆԳԼԻԱ, ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԶՈՒԳԱՀԵՌ' ԲԸՐ

— . —

Գերմանիա կը ստորագրէ ինչ թուղթ որ ուզէք, եւ անկայն կ'ուրանայ իր ստորագրութիւնը

Ֆրանսա կը ստորագրէ գրկարաց եւ կը յարգէ յանձնառութիւնը, որմէ ազատ կը զգայ ինքզինք այն ատեն միայն երբ նոր մը կը ստորագրէ։

Անգլիա կը պահէ ստորագրածը, բայց ազէկ այնքան նեղուած կը զգայ ինքզինք, որ պիտի ուզէր բան մըն ալ չստորագրել։

×

Ֆրանսա կը խօսի առանց գործելու։
Անգլիա կը գործէ առանց խօսելու։
Գերմանիա կը գործէ, վերջը կը խօսի։

×

Գերմանիա կ'ըսէ.— ո՛չ։ Եւ այդ կը նշանակէ՝ «ոչ»։
Ֆրանսա կ'ըսէ.— Ո՛չ։ Եւ այդ՝ կը նշանակէ «այո»։
Անգլիա կ'ըսէ.— Ո՛չ։ Եւ այդ՝ կը նշանակէ՝ «թերեւս»։

×

Կանաչ սեղանին վրայ՝
Ֆրանսա կը փոէ պաշտօնաթուղթերը
Գերմանիա կը զարնէ բռունցքով։
Անգլիա կը թօթվէ իր սիկարին մոխիրը

×

Ֆրանսայի մէջ զինուորական ծառայութիւնը պարտադիր է։
Անգլիոյ մէջ զինուորական ծառայութիւնը կամաւոր է։
Գերմանիոյ մէջ զինուորական ծառայութիւնը կամաւորապէս պարտադիր է։

×

Ֆրանսա կը մտածէ թէ ինք մեծ ազգ մըն է։
Գերմանիա կը կրկնէ թէ ինք մեծ ազգ մըն է։
Անգլիա այնքան համոզուած է թէ ինք մեծ ազգ մըն է, որ երբեք չի մտածեր այդ մասին։

×

Անգլիա կը խաղայ եւ կը շահի։
Գերմանիա կը խաղայ եւ կը կորսնցնէ։
Ֆրանսա կը խաղայ կորսնցնողի դերին։

×

Իր դրացիներուն աչքին՝ Ֆրանսա «զգուշաւոր կը տանի»

Իր դրացիներուն աչքին՝ Անգլիա «զզուելաւորի տեղի կուտայ»։

Իր դրացիներուն աչքին՝ Գերմանիա «հոգի կը հանէ»։

(Փարի - Միտի)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. ԽԱՋԻ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆԸ

— o —

ՄԱՐՍԷՅԼ, 14 մարտ (Յառաջ) — Հակառակ բոլոր խոչընդոտներուն եւ չարախօսութեանց, Կ. Խաչի մասնաճիւղը խանդավառ յաջողութեամբ կը շարունակէ իր աշխատանքները։ Ահա իր վերջին ձեռնարկ — դարմանատունը Տօմինիքէն փողոցին մէջ։ Մաքուր - կոկիկ սենեակ ուր կ'ընդունին չաբաթը մէկ օր (հինգշաբթի) հիւանդներ Մարսէյլէն եւ արուարձաններէն։

Դիպուածով մը ներս կը մտնեմ։ Քանի աւելի հիւանդներ կարգի կը սպասեն։ Այցելու բժիշկն է Տօքթ. Արզուեան, որ գիտակցօրէն կը կատարէ իր պարտականութիւնը։ Իսկ Կ. Խաչի վարչութեան կողմէ, Տիկ. Սէբէնկիւլեան կը սատարէ եւ կ'արձանագրէ հիւանդներուն անունն ու ինքնութիւնը, ցոյց տալով քրոջական հոգածութիւն։

Դարմանատունը բաց է անխտիր ամէն Հայու առջեւ, բաւական է որ, ան իր պատկանած Հայր. Միութենէն յանձնարարական մը ունենայ։

Ինչ անգնահատելի գործ։

Ապրիք ազնիւ Հայուհիներ, որ ձեր անձնական հոգերը ձգած տրամադրութիւն կ'ունենաք հիւանդ մը բժշկելու, անտէր մանուկ մը հագուեցնելու, ընտանիք մը խնդացնելու։

Ն. Լամբրոնացի

ՓԵՏՐ. 18ԻԸ ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

— o —

ԿԱՐՏԱՆ, 9 մարտ (Յառաջ) — «Նիկոլ - Դուման» ենթակոմիտէն փետրուարեան ապստամբութեան 15ամեայ տարեդարձին առթիւ կազմակերպած էր հրապարակային հանդէս մը՝ գեղարուեստական ճոխ բաժիններով։ Ներկայ էր խուռն բազմութիւն մը։ Ձեր թղթակիցը բանալով հանդէսը, պարզեց պատճառները, որոնք ծնունդ տուին փետրուարեան ժողովրդական ապստամբութեան եւ ըմբոստութեան։ Թելադրեց ներկաներուն որ չմոռնան եւ չլքեն դիրքերը մանաւանդ այս դաժան ու մռայլ օրերուն։ Ցետոյ երգչախումբը երգեց «Մեր հայրենիքը»։ Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին արտասանութեամբ՝ Գ. Ա. Առաքելեան, Ս. Գինոսեան, Տ. Մաթոսեան, Ա. Գինոսեան, Քրիստափոր (էջուէն), ընկ. Գ. Հեղոյեան՝ մեներգ։ Օրիորդներ՝ Անահիտ Տ. Նազարէթեան Սիամանթօի «Դարերու վրէժը», Ա. Սիմոնեան՝ Ահարոնեանի «Նրանցը», Մ. Գալայճեան «Գրոհը»։

Գեղարուեստական բաժնի լրացումէն յետոյ խօսք առաւ օրուան առաջին բանախօսը, ընկեր Մ. Թաշճեան, որ ակնարկ մը նետեց անցեալի վրայ, դրուատեց հայ ժողովուրդին կորովի ու անձնուէր ոգին։ Զանազան վաւերական փաստերով պարզեց փետրուարեան ժողովրդական ապստամբութեան պատճառները եւ եզրակացուց թէ «առանց Փետր. 18երու՝ կարելի չէ ձեռք բերել քաղաքական ազատութիւն»։ Ցետոյ թելադրեց ներկաներուն՝ ունենալ լիակատար հաւատք եւ յոյս, հայ ժողովուրդի ապագայի եւ անկախութեան մասին։

Երկրորդ բանախօսն էր ընկ. Ց. Խասեան, որ նախ պարզեց թէ ինչո՞ւ կը տօնենք փետր. 18ը եւ որո՞նք մասնակցեր են այդ ընդվզումին։ Ցետոյ կարդաց քանի մը կոչեր, ռամկավարներու, սոց. յեղափոխականներու կողմէ ստորագրուած Անհրաժեշտ, որ երէկ այս մարդիկը փետր. 18ի հետ էին, ժողովուրդին հետ պայքար եւ ապստամբութիւն կը մղէին, իսկ այսօր, «ընչացէք փետր. 18ը» կը բացագանչեն։ Ահա թէ ո՞ւր է դաւաճանութեան ու գետնաքարշ սողունութեան ագին։ «Բայց մենք կը տօնենք այս օրը, որովհետեւ ան անգամ մը եւս

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՐԱԲԵՐԷՆԻ ՀԱՐՑԸ

— —

Պէյրութի Ազգակը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (29 փետրուար).

— «Այժմ, երբ արդէն Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ մեր գաղութը ունի տասնամեակի մը պատմութիւն, արաբերէն լեզուի պարագան կը դառնայ կենսական խնդիր Հայերուս համար։

Այս հիւրընկալ ափերուն վրայ առաջին օրերուն, հասկնալի էր իւրաքանչիւրիս վերաբերմունքը տիրող լեզուին հանդէպ, երբ դեռ անկայունութիւններ ու պատրանքներ կապուած էին երջանիկ գէպքերու եւ հայրենիք փոխադրուելու իղձին։ Բայց քանի տարիները կը յառաջանան՝ կարծես բոլորս ալ կը հաշտուինք այն մտածումին հետ, թէ կարծուածին չափ մօտ չէ սպասուած այդ լուսաւոր թըւականը։ Մնաց որ հազարաւորներ արդէն քարուկիր տուներու տէր եղած ու կապուած են այս երկրին։ Ուրիշներ, գործի եւ առեւտուրի մարդիկ, իրենց առօրեայ յարաբերութեանց բերումով կապեր հաստատած են հրապարակի վրայ, ու կը զգան անհրաժեշտութիւնը թանկագին եւ անփոխարինելի այն գործիքին, որ ընթացիկ եւ գործածական լեզու անունը կը կրէ։

Հայուն եւ անոր քաղաքական կեանքը ապրող ժողովուրդներու ճակատագիրն է եղած սորվիլ լեզուն, այն միջավայրին ուր բախտին ալիքները նետած են զիրենք։

Ժողովուրդներու մէջ Հրեաները, միգի պէս, բայց մեզմէ աւելի գործնական իմաստութեամբ օր առաջ աշխատած են սորվիլ եւ իւրացնել իրենց ապրած միջավայրի լեզուն։

Ոչ մէկ խօսք, որ լեզու մը գիւրաւ սորվելու լաւագոյն տարիքը մանկութիւնն է։ Այս տեսակէտով մեր վարժարանները կարեւոր դեր մը ունին կատարելիք, պէտք է լրջօրէն ուժ տրուի արաբերէնի մշակման։ Լսած ենք որ յաճախ ծնողները ուզած են այս գասէն զերծ կացուցանել իրենց զաւակները։ Սխալ մտածում։ Տգան քանի փոքրիկ է, հեռու կեանքի զանազան մտահոգութիւններէն եւ զբաղումներէն, հեշտութեամբ կրնայ սորվիլ որ եւ է լեզու։ Մանաւանդ որ արտակարգ ընդունակութիւն ունի հայ մանուկը լեզու սորվելու։ Փոքրիկ օրինակ մը։ Հայախօս ծնողքի մը 12 տարեկան մանչ զաւակը որ օտար վարժարան մը կը յաճախէ, իր 40 տեղացի ընկերներուն մէջ առաջնութիւն չահած է արաբերէնի մէջ եւ արժանացած դպրոցի տնօրէնութեան եւ ուսուցչական կազմի բացառիկ գնահատութեան եւ հիացման։ Երբ անգամ մը առօրեային հենհուքը սկսած է ճնշել իր վրան, ա՛լ «մնաք բարեաւ» մօքի եւ հոգիի զբօսնդութիւն ենթադրող ամէն ճիգի։

Եթէ նախակրթութեան տարիներուն փոքրիկներ հեռու են արաբերէնի զարտնիքներուն եւ գեղեցկութիւններուն թափանցելէ, բարեբախտաբար 20 տօ հարիւրը հայ նոր սերունդին կը յաճախէ օտար կամ հայ միջնակարգ վարժարաններ։ Ցաւով պէտք է դիտել տալ որ օտար լիսէներու եւ քոլէճներու մեր ուսանողութեան գրեթէ ինը տասներորդը նոյնպէս արաբերէն չուսանիր։ Այս պարագան խիստ ցաւալի է, վասնզի հասակ նետելու կոչուած վաղուան մեր նոր մտաւորականութիւնը — ինչպէս այսօրուանը — ի վիճակի պիտի չըլլայ ինքզինքը լրջօրէն ճանչցնելու եւ սիրցնելու տեղացի տարրին։ Ան պիտի նկատուի, յաչս այս երկրին վաղուան մտաւորականութեան, իբրապէս յանցապարտ, որովհետեւ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ, ան պիտի անգիտանայ երկրի ժողովուրդին ցաւերն ու հոգերը։

Ասոր համար չէ՞ որ, ապրելով հանդերձ մեծ ու բազմապիսի առաքինութիւններով օժտուած ցեղի մը մէջ, այսօր մենք կ'անգիտանանք անոր հարուստ գրականութեան, պերճ ու մեծաշուք բանաստեղծութեան եւ ստեղծագործ մտքին գանձերուն։ Մեր շրջապատը կը դառնենք Մաարիթի կամարներուն տակ ծուարած բեդուիններու խանդիճաղանճով, առանց կարենալ թափանցելու հարուստ անցեալով եւ հարուստ արուեստով մեծ ժողովուրդի մը հոգիին։ Եւ որովհետեւ տկար է մեր արտայայտութեան գործիքը, արար տարրը, իր կարգին, միշտ կը դատէ մեր թիթեղէ վրաններէն, մեր կորակոր գործաւորներու տխուր կեցուածքէն, երբ հազար երազներ կան նաեւ մեր հոգին խռովող, երբ հազար իղձեր ու երգեր կան նաեւ հայ սրտին մէջ։ Մեր արուեստը, մեր գրականութիւնը, մեր լեզուական հոյակապ հարստութիւնները հաւասարապէս անհաղորդ կը մնան մեր դրացի արար տարրին։ Մեր սակաւախօս արաբագէտ հայրենակիցներուն մէջ, խոստովանինք, որ դեռ չունինք մէկը, որ գրական անվիճելի ձեռնհասութեամբ մը օժտուած՝ կարենայ փոխադարձաբար, զոյգ լեզուներու գանձերը պարզել հիւրընկալ եւ հիւր ժողովուրդներու հոգիին մէջ։

Ընդունինք որ ցարդ եղանք աւելի սպասողի քան գործօն աշխատանք տանողի դիրքին մէջ. անկասկած որ այս կեցուածքէն տուժեցինք իւրաքանչիւրս, ամէն անգամ որ արաբերէն լեզուով քացատրել եւ բացատրուելու հարկը սահեցուցած»։

ԷՋԵՐ [illegible] ՕՐԱԳՐՈՒԹԵՆԷՆ (3)

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ ՄԸ ՈՐԲՈՒԹԵԱՆ (1913—1923)

Կամուրջէն անցնելու ատեն, գլխահակ եւ աչքերս սալայատակին յառած՝ քայլերս կ'առնեմ, ծանօթներէ չճանչցուելու համար։

Ղալաթիոյ ոստիկանական խուցը կէս ժամ հազիւ կը ձգեն եւ միայն մէկ հանելով, հանրակառքով կը սառիկ Պէշիկթաշի ոստիկանական կեդրոնը ուր կոչուղիներու վերեւ մթին եւ նեղ խցիկ մը կը նետեն, ճիշդ ժամը գիշերուան 11ին։ Գործը ձեռքէս առնուած էր. որով ազատ տախտակամածին մէկ անկիւնը կծկուած կը մնամ, մինչեւ արշալոյս, դարչահոտութեան մէջ

Ցաջորդ օրը մայրս գաղթակայանէն կը կանչէն ոստիկանները, սասուցելու համար թէ զո՞րքը որո՞ւնն է։ Ան Թուրքերէն չգիտնալով, յետոյ վախնալով կը տարակուսի Բարեխնամութեան նոյն պահուն Զաքրեան Գրիգոր էֆէնտին կ'անցնի, զինուորական բժիշկ եւ հազարապետ՝ պատերազմի տարիներուն, որ ծանօթ է Պոլսոյ կառավարական շրջանակներուն եւ հեռուէն ազգական մեզի։ Անոր շնորհիւ վերջապէս այս փորձանքէն ալ կ'ազատիմ։

ՊՈԼՍԷՆ ՀԵՌԱՆԱԼՍ

— o —

1922 սեպտեմբերի սկիզբը, Թուրքերու կողմէ Իզմիրի գրաւման առթիւ, Պոլսոյ մէջ ամէն գիշեր կարելի չէր հանգիստ քուն քաշել՝ հրացանաձգութեններէն։ Իսկ ցոյցերը հետզհետէ ծանր հանգամանք մը առած էին։ Թուրք երիտասարդական հսկայ թափօրներ Պոլսոյ ամէն կողմերը ցոյցեր կը կատարէին, յունական վաճառատուներու ցուցափեղկերը կոտրելով։

Մանաւանդ գիշերային ցուցարարները ամբողջ գիշերներ հրազէնի հարուածներ արձակելով, Բերայի քրիստոնեայ բնակչութիւնը ահ ու սարսափի կը մատնէին։

Ամէն կողմ դրօշազարդուած էր։ Ցաջորդ ամսուան կիսուն հինգշաբթի օր մը Րէֆէթ փաշան Անատոլուէն պիտի գար, որով նախապէս պատրաստութիւններ տեսնուած էին լաւ ընդունելութիւն մը սարքելու համար։ Ամէն փողոց դրօշազարդուած եւ մեծ պողոտաները կանանչազարդ կամարներ ձգուած էին։ Իրիկուան Թուրք նուագախումբեր, դպրոցականներ, խուռն բազմութիւն մը իրենց եռանդով՝ Գասպարյան գաջին փաշան դիմաւորելու եւ ծափերով, խրախճանութիւններով բերին։

Մեռած պետութիւն մը պիտի վերակենդանանար, ինչ որ զարմանքը չարժած էր բոլորիս։

Անկէ յետոյ Թուրք դպրոցականներ ամէն անգամ դրօշներ պարզած, յաղթական երգերով թափօրներ կը կազմէին եւ ժողովուրդը բուռն ծափահարութեամբ կ'ընդունէր զանոնք։ Հետզհետէ կառավարութեան վարչական ձեւերը կը փոխուէին։

Քրիստոնեաներ, Հայ թէ Ցոյն, ամէն չարթու կը հեռանային Պոլսէն։

Նոյեմբերի վերջն էր, երբ լսեցի թէ բոլոր որբերը Ցունաստան պիտի փոխադրեն, որով անմիջական Օրթագիւղի Ամերիկեան Նիր Իսթ Րիլիֆի տեսչութեան դիմելով խնդրեցի որ զիս ալ զրկեն անոնց հետ՝ իբրեւ Ազգ. Խնամատարութեան նպաստընկալ։ Ընդունուեցայ եւ որբերուն հետ մակոյկներով փոխադրուեցանք խալականի «Քանսթօ Ֆիումէն» շոգենաւը, որ յաջորդ օրը ժամը 11.30ին ճամբայ ելաւ։

Պոլիսը կ'անհետանար հետզհետէ մեր տեսողութենէն։

Իրիկուան Մարմարայի բացերն էինք, հիւսիսային հովը սաստկացած ըլլալով, շոգենաւը մշտապէս կ'օրօրուէր։

Գիշերուան ժամը 10ին Տարտանէլի նեղուցը մտած էինք։ Ամբողջ գիշերը միւս որբերուն նման անկիւններ քաշուած, չոր գետնին վրայ կ'երկարէի անքուն ու անդադար։

Հինգշաբթի օր, Եգէական ծովու երկու ջրանցքներէն անցնելով, կէսօրէ վերջ հասանք Պիրէոն, ուր փոխադրուեցանք մեծերանոց մը։

Ցաջորդ օրը կէսօրուան մօտ կայարանէն շոգեկառքը առնելով անցանք Աթէնք ու այցելեցինք Սթադիոնը, ելանք Ակրոպոլիսի Պարթենոն տաճարը, նմանապէս ուրիշ պատմական վայրեր եւ հասարակաց պարտէզն ալ բաւական պտտելէ վերջ, իրիկուան վերադարձանք Պիրէոն։

Շաբաթ կէսօրին փոխադրուեցանք ռումանական «Մարիա Լուիզա» շոգենաւը որ կէսօրէ վերջ ճամբայ ելաւ։

Կիրակի առաւօտ Կորնթոսի պարանոցը մտանք, յետոյ անցանք արուեստական ջրանցքէն, որուն երկայնութիւնը հինգ քիլոմեթրէն աւելի է։ Շոգենաւը ճիշդ կէս ժամէն կտրեց ջրանցքը, բայց այնքան նեղ էր որ հազիւ շոգենաւ մը կ'անցնէր։

Մինչեւ իրիկուն Լէփանթիայի ծոցը հեղձելով անցանք պզտիկ Տարտանէլի նեղուցէն եւ մտանք Փաթրասի ծոցը։

Լոյսը կը նկարէր հեռզհետէ, երբ հասանք Յոնիական ծովը։ Գորշ ամպեր եկան ծածկել պայծառ երկինքը եւ շատ չանցած ծովը փոթորկոտ գաշտակերպ մը վերածուեցաւ։ Միամամանակ տեղատարափ անձրեւ մը սկսելէ շոգենաւին 1600 որբերը մեծերանոցները իջնել։ Նաւը մոլեգնաբար կը ցնցուէր։ Գրեթէ չքնացանք ամբողջ գիշերը։ Հետեւեալ կէսօրին հասանք Քորֆու կղզին համանուն նաւահանգիստը, սակայն մեզ դուրս չհանելով կը սպասուինք նոյն գիշերն ալ ալ տեղը ու քաշարշութեանց վերջ, ի րիկուան վերադարձանք Գիրէոն։

Առտու ու գարշահոտ մթերանոցներուն մէջ անցընել։ Փոթորիկը դադրած էր ու վերջապէս երեքշաբթի իրիկուն մը մակոյկներով փոխադրուեցանք ծովեզերքը, դէպի Գերմանիոյ կայսեր պալատը որ մեզի տրամադրուած էր։ Երկու ժամ հեւ ի հեւ լեռներէն քալելէ վերջ հասանք յիշեալ գղեակը։

Ցաջորդ օրը կրկին Քորֆու մեկնելով, ամերիկեան որբանոցին մէջ եղբայրս տեսայ, որ մեզմէ առաջ հասած էր, իսկ մայրս քրոջս հետ Պոլիս կը մնար։

Քսան օրեր անցան միօրինակ ու ձանձրացուցիչ։ Վերջապէս օր մըն ալ ուրիշ որբերու հետ ընդունուեցայ Քորֆուի իտալական առեւտրական վարժարանը ուր հազիւ ամիս մը բախտը ունեցայ ուսանելու։

Աշակերտները կը բաղկանային Իտալացիներէ, Ցոյներէ, Սերպերէ, Արգանտացիներէ եւ քանի մը Գերմանացիներէ։

Ժանտախտին հետեւանքով դպրոցը փակուած մնաց։

ՀՐԱՆԴ ՍԱՐԵԱՆ

(Շար.)

թեանը վրայ։ Անհաւասարութիւնը ըմբոստացում եւ ատելութիւն կը ներշնչէ մէկուն եւ երկիւղ ու անվստահութիւն միւսին։ Վերսայլի դժբախտ դաշնագիրը, որ սահմանուած էր խաղաղութիւն պարգեւելու աշխարհի, չկրցաւ խաղաղութիւն բերել, որովհետեւ հիմնուած էր ազգերու գերադասութեան եւ ստորադասութեան վրայ։ Անոր սկզբունքն էր բռնութիւնը։ Անոր հողային տրամադրութիւնները բանաւոր չէին։ Մենք գիտենք որ հողային տրամադրութեանց ամէն փոփոխութիւն զոհողութիւն կը պահանջէ, սակայն Գերմանիա չուզեր յաւիտենական պատերազմ մղել, սահմանագլուխներու փոփոխութեան համար։ Պիտի հաւկնար թէ ինչու։ Դիւանագիտօրէն մենք չենք ուզեր արիւն զոհել ազգը ընդարձակելու համար, մենք ունինք աւելի պարզ մեթոտ մը ազգը ընդարձակելու — յաւելում ծնունդներու։ Տարին 500,000ը կը կազմէ երեսնամեակում, առանց ուրիշներուն վնասելու։ Մենք կը ջանանք բանաւոր հիմերու վրայ դնել մեր հարցերը, ինչպէս օրինակ գաղթավայրերու խնդիրը, որ կրնայ բանաւոր լուծում մը բերել։ Հարցը այս է այժմ.— Գերմանական կառավարութիւնը կ'ուզէ կնքել ապահովութեան դաշինք մը արեւմուտքի համար, հաստատելով տեսակ մը ատուաններու խաղաղութիւն Ֆրանսայի եւ Գերմանիայ միջեւ, երաշխաւորուած Անգլիոյ եւ Իտալիոյ կողմէ, եւ այն տրամադրութեամբ որ Ա. Դ. Թորհուրգը պարզ է նախայարձակը, խզման մը պարագային»։

Այստեղ Հիթլէր նորէն յիշեց թէ Ֆրանսա պէտք չունէր ժամանաւոր դաշինք կնքելու խորհրդային պետութեան հետ, այնքան երաշխաւորութիւններէ յետոյ, թէ այդ դաշնագիրը ինքնին կը քանդէ Լոքառնոյի դաշինքը, եւ թէ յեղափոխութեան մը պարագային Ֆրանսա կրնայ դառնալ Գ. Միջազգայինի մէկ հաստուածը եւ էզրակացուց.

— Ես առաջարկեցի խաղաղութիւն 25 տարուան համար, ուրեմն կատարեցի ամենամեծ շարժումը զոր կրնար կատարել ո եւ է դիւանագէտ, բայց երբեք չպիտի ընեմ որ եւ է բան որ կրնայ վտանգել Գերմանիոյ պատիւը։ Մենք կ'ուզենք տանտէր ըլլալ մեր տունին մէջ։ Մենք չենք կրնար հանդուրժել որ մեզ ընդունին իբրեւ աչքառ ազգականներ։ Մենք չենք ընդունիր որ մեզ քաշքշեն միջազգային ատեաններու առջեւ։ Մենք կը մերժենք մտնել եւ ելլել դուռէն, մենք կ'ուզենք ներս մտնել մեծ դուռէն։ Ես չեմ կրնար հանդուրժել որ դուրսէն հրամաններ արձակեն ինծի։ Գերմանիոյ մէջ գերման ժողովուրդն է որ կը հրամայէ։ Ես չեմ կրնար հանդուրժել որ դուրսը բանակցութիւններ կատարեն մեր կռնակին վրայ։ Միայն Աստուած իրաւունք ունի դատելու թէ ով է արդարը, ով է մեղաւորը։

Իսկ այսօր, Գերմանացիներ, դուք էք իմ դատաւորներս։ Դուք էք որ ձեր վճիռը պիտի արտասանէք Մարտ 29ին։ Ու այն ատեն ես պիտի յայտարարեմ աշխարհի.— «Ես չէի որ խօսեցայ, այլ գերման ժողովուրդը խօսեցաւ իմ բերնով»։

Կարեւոր ճառեր օրուան ցագնապի մասին

Շարք մը կարեւոր ճառեր խօսուեցան կիրակի օր։ Նախկին վարչապետ Գ. Տալատիէ, խօսելով Գօժի մէջ, մասնաւորապէս շեշտեց — «Հռենոսի գինուորական գրաւումը, ամրութեանց ապագայ շինութիւններով, միայն առաջին մասը կը կազմէ ռազմատենչ ընդարձակ ծրագրի մը գործադրութեան, յառաջ խաղալու համար դէպի արեւելք, երբ Գերմանիա ճարէ անհրաժեշտ միջոցները։ Լոնտոնի խօսակցութիւնները ամէնէն ծանրակշիռ հանգամանքը կը ներկայացնեն, Մեծ պատերազմէն ի վեր, որովհետեւ անոնք պիտի վճռեն Եւրոպայի ապագան»։ Այս առթիւ դիտել տուաւ թէ Գ. Պարթուն էր որ, իբրեւ արտաքին նախարար Տումէրկի դահլիճին մէջ, մերժեց Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ զինաթափութեան ծրագիրը, 1934 ապրիլին եւ այսպէս ճամբայ բացաւ որպէսզի Գերմանիա դրժէ Վերսայլի դաշնագրին զինուորական տրամադրութիւնները։

*** Զօր. Կամէլէն, ընդհ. սպայակոյտի պետը, խօսելով Սթրազպուրկի մէջ, յանձնարարեց միացեալ ճակատ կազմել։ «Մենք գիտակից ենք մեր ու-

ժին։ Պետական գաղտնիք մը յայտնած չեմ ըլլար, ըսելով թէ վայրկեանը յղի է անակնկալներով»։

*** Գ. Էռիօ կիրակի օր ուշադրաւ յօդուած մը հրատարակեց «Լ'Էօվռ»ի մէջ, «Նամակ Գերմանացիի մը» խորագրին տակ։ Հերքելով Հիթլէրի մեղադրանքները, նախկին վարչապետը կը բացատրէ թէ Ֆրանքօ-գերման մերձեցման միակ պայմանն է իրաւարարութեան ենթարկել բոլոր վէճերը։

36.500 գերմանական, 140.000 ֆրանսական

Հակառակ ֆրանսական եւ անգլիական թերթերու պնդումին, գերմանական շրջանակներու մէջ կը յայտարարեն թէ Հռենոսի ապազինեալ շրջանին մէջ տեղաւորուած զինուորներու թիւն է 36,500, որոնց դիմաց Ֆրանսացիները ունին 140,000 զինուոր, սահմանէն անդին։ Այս իմաստով յայտարարութիւն մը հրատարակեց Լոնտոնի գերմանական դեսպանը, պնդելով թէ հոլանտական սահմանէն մինչեւ զուիցերիականը կը գտնուին 36,500 գերման զինուորներ, մէջն ըլլալով ոստիկանական ուժերը։ «Եթէ նկատի առնէք թէ այդ շրջանը կը բնակի Գերմանիոյ ժողովուրդին մէկ հինգերորդ մասը, այսինքն 14ուկէս միլիոն ժողովուրդ, եւ թէ այդ շրջանը կը կազմէ Գերմանիոյ մէկ ութերորդ մասը, մէջն ըլլալով Քէօլնի, Տիւսէլտորֆի, Ֆրանքֆուրթի, Վիսպատէնի պէս կարեւոր քաղաքներ, պիտի համոզուիք թէ գրաւումը պարզապէս այլաբանական հանգամանք ունի»։

ՉԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ԴԷՊՔ ՄԸ ՓԱՏԱՀԵՑԱՒ Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին մէջ։ Կին երեսփոխան մը ճառ կը խօսէր։ Երբ վերջացուց կին մը, որ ունկնդիրներու սրահը կը գտնուէր, ոտքի ելաւ եւ պոռաց ժողովին.— «Դադրեցուցէք պատերազմը»։ Մտանաւորապէս շեշտեց վերջին բառին վրայ եւ կրկնեց քանի մը անգամ։ Բարապաններ բռնեցին եւ դուրս հանեցին, բայց կինը յաջողեցաւ ժողովասրահին եւ գաւիթներուն մէջ նետել թուղթեր, որոնք փոշի կը պարունակէին։ Երբ բարապանները դէպի դուռը կը քշէին, կինը դարձաւ երեսփոխաններուն եւ պոռաց.— «Դուք աւելի գէշ էք քան ցայլամը, խելք չունիք»։

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԿԱՅՍՐԸ յուսահատելով Ազգերու Դաշնակցութենէն, միջոցներ կը փնտռէ, հաշտութիւն կնքելու համար։ Թէեւ կը ներքուին այս առթիւ շրջած զրոյցները, բայց իրազեկներ կը հաւատեն թէ Հռոմի նախորդ դեսպանը պաշտօն ստացած է տրամադրութիւնները շօշափելու։ Իտալական բանակը կը շարունակէ իր յառաջխաղացութիւնը հիւսիսէն թէ հարաւէն։

ՎՐԱՑԻ ԻՇԽԱՆ Սերժ Մտիվանի, որուն եղբայրը կառքի արկածի մը զոհ գացած էր անցեալ օգոստոսին, ձիէն վար իյնալով մեռաւ Մ. Նահանգներուն մէջ։ Նախապէս ամուսնացած էր Փօլա Նէկրիի հետ։

ՀՐՈՂՋԷՆ ԱԶԳԻ բոլոր կազմակերպութիւնները ընդհանուր «զօրաշարժ» կատարեցին կիրակի օր։ Այս առթիւ 20,000 խռագիրներ հասան գնդ. տը լա Ռօքի։

ՓԱՐՏԱՒՈՐԻՉ ՉԻՆՈՒՈՐՈՒԹԵԱՆ վերահաստատման տարեդարձին առթիւ, երէկ, երկուշաբթի, մեծ զօրահանդէս մը կատարուեցաւ Պերլինի մէջ, մասնակցութեամբ հազարաւոր զինուորներու։ Այս առթիւ ալ դրդագին ցոյցեր կատարուեցան։

նկատ հաստատելու թէ հայ ժողովուրդի երակներուն ու սրտին մէջ վառ կը մնայ ազատութեան գաղափարը։

Որքան ալ վարչաձեւն ու պայմանները անողոք եւ խորթ թուին մեզի, սակայն եւ այնպէս քաղաքական այդ ձախորդ օրերը կուգան ու կ'երթան։ Գաղափարի կայծերը պիտի բռնկին ուշ կամ կանուխ»։

Ետոյ «Անդրանիկ» թատերախումբը մեծ յաջողութեամբ ներկայացուց Ա. Ահարոնեանի «Արիւնի ձայնը» զոր բեմի յարմարցուցած էր ձեր թղթակիցը։ Բաժիններ ունէին Ա. Առաքելեան, Լ. Գեղունի, Գ. Հեպոյեան, Մ. Գինոսեան, Կ. Նաւօեան։

Երգչախումբը մէջ ընդ մէջ կ'երգէր ազգային յեղափոխական երգեր։ Ներկաները մեկնեցան խանդավառուած անկախութեան գաղափարով։

Լ. Գեղունի

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

—

Կրընոպլի հանգանակութիւնը.—

Զ. Թորոսեան 10 ֆր., Ե. Սազաթէլեան, Գ. Յարութիւնեան, Ոմն, Ա. Օհանեան 10ական, Յ. Զարիպեան 5, Զ. Գասպարեան 5, Գ. Զարացեան 10, Մ. Անտոնեան 5, Ա. Թորոսեան 10, Ա. Սողոմոնեան 5, Գ. Երանոսեան 10, Յ. Զաքրեան 2, Կ. Թորոսեան, Յ. Երկանեան, Ա. Ոսկուրեան, Կ. Սուքիասեան 5ական, Ա. Փափազեան 10, Յ. Անտոնեան 5, Յ. Օնպաշեան 10, Ոմն, Ե. Պետիկեան, Բ. Այվազեան, Մ. Սալատեան, Մ. Խաչատուրեան 5ական, Ա. Սարգիսեան 10, Մ. Սարգիսեան 4, Ի. Ինճիեան 5, Մ. Գապիկեան 5, Գ. Մէնտէլեան 20, Ոմն 5, Ե. Մարաշլեան 3, Ե. Տէրկոմեան, Ա. Մարտիրոսեան, Յ. Սահակեան 5ական, Կ. Թիւֆէնկճեան 10, Վ. Ճերմակեան 5, Թ. Մատուսեան 10, Ե. Տօզիկեան 5, Մ. Հարզուարպեան 10, Ա. Իսպէնճեան 10, Տ. Սամուրլեան 5, Ե. Ալլանեան 5, Ա. Ալլանեան 7.50, Ա. Գըլճեան 10, Ոմն 15, Տ. Իզմիրլեան 10, Ոմն 10 ֆր.։ Ընդհ. գումար՝ 351.50 ֆրանք։

Տես «Յառաջ» 6 մարտ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

[illegible] խորին ցաւակցութիւնը կը [illegible] ամուսնոյն իր եղբ[illegible] մահուան առթիւ [illegible]

[illegible] 12 մարտ 1936

×

Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Շրջ. վարչութիւնը եւ Ս[illegible] գործադիր Մ[illegible] իր ժրաջան [illegible] ԺԻՐԱՅՐ ԽԱՉՄՈՒՐԵԱՆԻ սիրելի մահուան առթիւ իրենց ցաւակցութիւնները կը յայտնեն հանգուցեալին տիկնոջ եւ մօտաւոր պարագաներուն։

×

Հ. Յ. Դ. Ցէտինի կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ողբացեալ ՏԻԿ ՄԱՐԻ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ մահուան առթիւ, իր ամուսնոյն ընկ. Յարութիւն Մանուկեանի եւ զաւակներուն։

×

Տէր եւ Տիկին Կիւլեան ընտանիքը խորին ցաւակցութիւն կը յայտնեն, ՓԱԹԹՈՒԹԵԱՆ ընտանիքին, իրենց սիրելի աղջկան՝ Փոքրիկ ԹԱԳՈՒՀԻի ցաւալի մահուան առթիւ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Բարազամ Բարազամեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Յարութիւն Բարազամեան, որ 10 տարիէ ի վեր կը բնակէր Փարիզ։ Իր հասցէն իմացնել Djiladjianի, Impasse Beline No. 3, Bron Village, Rhône։

— Շապին Գարահիսարի գիւղերէն Թաշգառայի եաշի կեր Թաղէն, Գաբրիէլ Անկարեան, 20—23 տարեկան, հօր անունն է՝ Գալուկ, մօր անունն՝ Տիրուհի։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր հօրեղբօրորդւոյն Յովհաննէս Պարսամեանի, 1er Batterie. 10e R. A. C, Rueil (S. et Oise): France.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (81)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ֆ. — Հեղինակն՝ ԷՆԿԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

Մինչեւ այս կէտը հասած էի երբ պատուհանին կօշիկի հետքերով դրադեցայ... երեք տարբեր եղրակացութեանց կրնայի յանգիլ ... առաջին՝ Բէյթ Փէյթընի կօշիկին հետքերն էին անոնք ... տղան Ֆըրնլի կուգայ այդ գիշերը, աշխատանոցը կը մտնէ եւ կը տեսնէ որ հայրը սպաննուած է... երկրորդ՝ անծանօթ մը կրնար ձգած ըլլալ այդ հետքերը, բայց ինչ զուգադիպութիւն որ թէ այս վերջինը եւ թէ Րէյֆը հագած պիտի ըլլային յար եւ նման «կոճակներ» ունեցող կօշիկներ... չէի կրնար հաւատալ... գիտնալով աղջիկէն իմացայ որ Զարլզ Քէնթի կօշիկները շատ մեծ էին իրեն համար...

Երրորդ՝ հետքերը դիտումնաւոր կերպով այնտեղ ձգուած էին՝ կասկածի ենթարկելու համար Րէյֆը... աւելի ապացուցանելու համար կարգ մը ստուգումներ կատարեցի... ատտիկանութիւնը Երեք Վարազներու պանդոկէն առած էր Րէյֆի կիսակօշիկներէն զոյգ մը... տղան զանոնք հագած չէր կրնար ըլլալ որովհետեւ վար դրկուած էին մաքրուելու համար... համաձայն սպասեակներուն կարծիքին Րէյֆ նոյն տեսակէն զոյգ մըն ալ ունէր... ստուգեցի այդ պարագան եւ տեսայ որ իրաւունք ունէին... լաւ, իմ տեսութիւնս հաստատելու համար ոճրագործը Րէյֆի կիսակօշիկները հագած պիտի ըլլար այդ գիշերը... այդ պարագային, սակայն, կը նշանակէր թէ տղան երրորդ զոյգ մըն ալ ունէր՝ միշտ միեւնոյն տեսակէն... անհաւատալի թուեցաւ ինծի ... այդ երրորդ զոյգը կիսակօշիկ չէր այլ կօշիկ էր... ձեր քրոջը միջոցաւ այդ մասին քննութիւն կատարել տուի ... կը խոստովանիմ որ գիտամամբ շեշտեցի իրեն՝ կօշիկներուն գոյնը որպէսզի կասկածներ չունենայ ...

քննութեան արդիւնքը ձեզի ալ ծանօթ է... Րէյֆ Փէյթըն կօշիկ հագած էր

երբ երէկ առտու տունէն ելաւ, առաջին հարցումս այդ եղաւ... պատասխանեց թէ հագածը կօշիկ էր այդ գիշերը ու թէ կիսակօշիկ... արդարեւ տակաւին ուրիշ չէր ան, որովհետեւ ուրիշ հագնելիք չունէր...

Ուրեմն քայլ մը եւս մօտեցանք ոճրագործին... միայն ան էր որ պատեհութիւնը կրնար ունենալ Րէյֆին կիսակօշիկները վերցնելու այդ գիշերը՝ Երեք Վարազներու պանդոկէն

Ուրիշ կէտ մը եւս... ոճրագործը այն անձն է որ առիթը ունէր դաշոյնը արծաթեղէններու սեղանէն թռցնելու... կրնաք առարկել թէ տանեցիներէն որ եւ է մէկը կրնար վերցուցած ըլլալ զայն... բայց կը յիշէք անշուշտ որ օրիորդ Ֆլօրան բացարձակօրէն վստահ էր որ երբ սեղանին քովն եկաւ դաշոյնը այնտեղ չկար...

Ամէն ինչ պարզ է ուրեմն... կը մնայ ամփոփել... մարդասպանը այն անձն է որ նոյն օրը Երեք Վարազներու պանդոկը գնաց ... որ շատ լաւ գիտէր թէ Գ. Էքրոյտ ձայնագիր մը գնած էր... որ մեքենաներու կողմէն կը հասկնար եւ առիթը ունէր դաշոյնը զաղտնաբար վերցնելու... որ հընդունարան » մը ունէր հետը՝ ձայնագիրը մէջը նետելու համար — օրինակ սեւ պայուսակ մը — այն անձը վերջապէս որ գիրկը գտնուած պահուն քանի մը վայրկեան առանձին էր աշխատանոցին մէջ, քանի որ Փարքըր ոստիկանութեան կը հեռաձայնէր...

Արդարեւ այդ անձը ուրիշ մէկը չէ եթէ ոչ... բժիշկ Շէփըրտը...

ԳԼՈՒԽ 26
ԵՒ ՄԻԱՅՆ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ամբողջ վայրկեան մ լռութիւն տիրեց սենեակին մէջ։ Ետոյ ես էի որ խնդացի։

— Դուք յիմար էք, ըսի...

— Ոչ, սիրելիս, յիմար չեմ... ժամերու անհերքաշնականութիւնն էր որ ամէնէն առաջ ուշադրութեանս առարկայ ըրաւ ձեզ ...

— Այսի՞նքն ...

— Այո. կը յիշէք անշուշտ որ ամէնքս ալ համաձայն էինք որ պարտէզին կլխաւոր մուտքէն մինչեւ տունը՝ հինգ վայրկեան կը տեւէր քալելով, նոյնիսկ աւելի պակաս եթէ նեղ ճամբան առնելով պարտէզէն գայիք ... դուք տունէն հեռացաք ժամը 9ին տասը մնացած — այդպէս ըսիք թէ դուք եւ թէ Ծառան — եւ սակայն վանդակորմէն առջեւը հասաք երբ ժամը ինն էր... ցուրտ գիշեր մըն էր եւ կարելի չէր տեւել... ինչո՞ւ համար հինգ վայրկեան տեւող ճամբայ մը տասը վայրկեանէն կտրեցիք... սկիզբէն ի վեր ուշադրութիւնս գրաւեց այն պարագան որ միայն ձեզմէ իմացայ թէ աշխատանոցին պատուհանը նեղով ամրացուած էր...պարոն Էքրոյտ այդ մասին հարցում ըրաւ ձեզի, բայց աչքովս չտեսաւ... ենթադրենք որ նիգը դրուած չէր... տասը վայրկեանի ժամանակամիջոցը բաւակա՞ն էր որ դուք տան դուռնէն դուրս գալով աշխատանոցին պատուհանին քովը երթայիք, ձեր կօշիկները փոխէիք, ներս մտնէիք, Էքրոյտը սպաննէիք եւ վանդակորմը հասած ըլլայիք ժամը ճիշդ 9ին... այս տեսութեան շատ ալ համաձայն չէր քանի որ Էքրոյտ ջղագրգիռ վիճակ ունէր այդ գիշերը, պիտի լսէր որ ներս կը մտնէիք եւ հաւանաբար կռիւ մը տեղի պիտի ունենար ձեր երկուքին միջեւ... բայց ենթադրենք որ դուք Էքրոյտը սպաննեցիք ձեր մեկնելէն առաջ... իր բազկաթոռին եւեւը ոտքի կեցած էիք,

այնպէս չէ՞... այդ պարագային [illegible] նէն դուրս ելաք, պարտէզին [illegible] տնակը գացիք, ձեր պայուսակին [illegible] ջէն հանեցիք Րէյֆի կօշիկները, [illegible] գաք եւ ցեխերուն մէջէն քալեցիք [illegible] տուհանին եզերքը հետքեր ձգելով [illegible] սենեակը մտաք, դուռը ներսէն կղպեցիք, յետոյ վազելով տնակը [illegible] բաղարձաք, կօշիկները փոխեցիք [illegible] վանդակորմէն դուրս ելաք... (եւ [illegible] փորձը կատարեցի անցեալ օր [illegible] դուք Տիկին Էքրոյտը ժողովի [illegible] բելու գացած էիք... ճիշդ ու [illegible] տասը վայրկեան տեւեց)· յետոյ [illegible] տունը եկաք... պատճառաբան[illegible] արդարացում ունէիք իսկապէս, [illegible] որ ձայնագիրը այնպէս մը լարած [illegible] էր որ ան «խօսէր» պիտի սկսէր [illegible] 9.30ին ...

— Սիրելի Գ. Փուարօ, ըսի, [illegible] երկար խորհրդածեր էք այս խնդրին մասին... ի՞նչ շահ կ'ակնկալէի [illegible] րոյտը սպաննելով ... (Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ՄԱՐՏ
MERCREDI 18 MARS 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3066
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՎՏԱՆԳԸ՝ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Տարբեր պարագաներու մէջ կամ նախապատերազմեան շրջանին, անվրէպ ահաւոր պատերազմի մը պիտի յանգէր Հիթլէրի բռնած դիրքը։

Բարեբախտաբար խոր յեղաշրջումներ կատարուած են աշխարհի կարգ ու սարքին եւ ժողովուրդներու հոգեբանութեան մէջ։ Այնպէս որ, ինչքան ալ արկածալի երեւայ կացութիւնը, դժուար է հաւատալ թէ պատերազմը անպայման պիտի պայթի մէկ օրէն միւսը։

Մարդիկ տակաւին հրաժարած չեն միջազգային վէճերը պատերազմով լուծելու սովորութենէն։ Վկայ՝ Իտալիան։ Ուրիշն ալ, չեն կրնար։

Եւ սակայն, բաւական զօրաւոր ազդակներ կան, եթէ ոչ խափանելու, գոնէ յետաձգելու կամ սահմանափակելու պատերազմները։

Օրինակ՝ ներկայ տագնապը, Եւրոպայի սրտին վրայ։

Կարելի չէ ժխտել թէ կը գտնուինք պայթուցիկ մթնոլորտի մը մէջ։

«Մեծ »երը կրակին հետ կը խաղան դարձեալ, ինչպէս տարիներէ ի վեր։ Որ եւ է սխալ շարժում կամ գրգռիչ գործողութիւն կրնայ կայծեր արձակել եւ նոր փոթորիկ մը յարուցանել։ Անհրաժեշտ միջոցներն ալ ունին.— գոնէ անոնք որ յաղթական ելան 1914 - 19ին եւ դաշնակները կը սրեն քսան տարիէ ի վեր։

Եւ սակայն, բոլոր երեւոյթներն ու իրողութիւնները կ'ապացուցանեն թէ՝ ամէնէն առաջ իրենք՝ յաղթականներն են որ կը վախնան կամ կը խուսափին պատերազմէն։

Ինչո՞ւ,— պարզապէս անոր համար որ կարելի չէ նախատեսել նոր փոթորիկի մը ելքը, արդի զինարուեստի եւ սպառազինութեանց անսահման եւ ամէհի հնարաւորութեանց մէջ։

Անոնք որ յաղթեցին 1914ի աշխարհասասան սպանդին մէջ, լիուլի ապահովեցին իրենց աւարը, եւ ամէնէն առաջ անոնց պահպանութեան մասին կը մտածեն։

Այդ հիմնական մտահոգութեան կը ծառայեն լեռնակուտակ դաշնագիրները, ինչպէս, անոնց զուգընթաց, յարաճուն զինարշաւն ու նորանոր գիւտերը։

Ուրեմն, առ այժմ յագեցած են իրենց աշխարհակալութեան ախորժակները։ Իրենց շահն իսկ խաղաղութիւն կը թելադրէ։ Ուրիշ խօսքով՝ ամուր կառչիլ մեծ պատերազմէն իվեր հաստատուած կարգ ու սարքին, կարելի եղածին չափ ընդդիմանալով դաշնագիրներու վերաքննութեան։

Այս է որ կը կոչուի «հաւաքական ապահովութիւն»։

Իսկ միւսնե՞րը, — անոնք որ ջախջախուեցան կամ զրկուեցան ընդհանուր աւարէն։

Անշուշտ վտանգի գլխաւոր աղբիւրը կը կազմեն անոնք, պարտեալներն ու զրկեալները։

Պատերազմի վէրքերը հազիւ սպիացած, անոնք անդադար կը թափեն իրենց դառնութիւնը, իրրեմն ողոքելով, յաճախ պոռթկալով, բայց միշտ արծարծելով նոյն հիմնական պահանջը, — արդարութիւն եւ հատուցում։

Որքան զօրաւոր է եւ բազմամարդ ու բազմապահանջ՝ պարտեալը, այնքան բարձր կը խօսի, յաճախ բռունցքն ալ ցցելով։

Այդպէս վարուեցան Իտալիան ու Գերմանիան, մէկը յանդգնօրէն պատերազմի միւսը ակռայ կճրտելով մինչեւ որոշ սահման մը։

Ասոնց ետեւէն կուգան ուրիշներ ալ,— Հունգարիա, Պուլկարիա, Աւստրիա, Ցունաստան եւայլն։ (Խօսէ՞ինք նաեւ Հայաստանի մասին ...)։

Բաղդատաբար շատ փոքր ըլլալով, այս պետութիւնները չեն կրնար շարժիլ այնպէս ինչպէս միւսները։ Մանաւանդ որ, բոլորն ալ կաշկանդուած են շղթայաշար զինակցութեանց եւ դաշինքներու ցանցի մը մէջ, թէ սահմանէ սահման եւ թէ աւելի հեռուէն։

Եւ սակայն, ի՛նչ տարակոյս որ բոլորն ալ սրտանց կը հըրճուին, մեծերու ելոյթներէն բաց դուռներ երազելով նաեւ իրենց համար։

Այս տեսակէտէն, մասնաւորապէս ուշագրաւ է Հունգարիոյ դիրքը։

Փեշթայի թերթերը բացէ ի բաց կը պաշտպանեն գերմանական եւ իտալական տեսակէտը, չեչտելով դաշնագիրներու վերաքննութեան անխուսափելիութիւնը։ Մինչ Սոֆիայի մէջ կը նախընտրեն բարեացակամ լռութիւնը։

Այս կացութեան մէջ, ի՞նչպէս կարելի է հաւատալ թէ անսասան պիտի մնայ խաղաղութիւնը։

Ոչ ոք այդպիսի պատրանքներ կը սնուցանէ։ Ապացոյց՝ յարաճուն զինարշաւը, որ կը շարունակուի խաղաղասիրական մարզանքներու, փոխադարձ հաւաստիքներու եւ դարմանազան շաղակրատութեանց մէջ։

Միայն թէ,— փոխուա՞ծ է աշխարհը։ Այսօր ժողովուրդները նոյնքան դիւրութեամբ չեն առաջնորդուիր դէպի սպանդանոց, որքան երէկ։

Եթէ տակաւին իրական ուժ մը չի ներկայացներ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, իբրեւ կանխարգել ազդակ, անդին կան միլիոնաւոր բազմութիւնները աշխատաւորներու, որոնք տիրական դեր կը կատարեն բոլոր ժողովրդապետական երկիրներու մէջ։ Եւ իրողութիւն է որ պատերազմի չափը ամէնէն աւելի կը հնչէ այն երկիրներուն մէջ ուր միահեծան դիկտատուրան է որ կ'իշխէ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ՄԵՐԺԵՑ ՔՆՆԵԼ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԱԾ ԱՌԱՋԱՐԿԸ

ԳԱՂՏՆԻ ԺՈՂՈՎ ՄԸ ՈՐ ԿԸ ՏԵՒԷ ՉՈՐՍ ԺԱՄ

ՖԼԱՆՏԷՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՓԱՐԻԶ ԴԱՌՆԱԼ ԵՒ ԶՕՐԱՇԱՐԺ ՀՌՉԱԿԵԼ

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը գաղտնի ժողով մը գումարեց երկուշաբթի կէս օրին, Լոնտոնի մէջ, պատասխանելու համար Գերմանիոյ վերջին առաջարկներուն։ Նիստէն յետոյ կարճ զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, բայց թերթերու թղթակիցները յաջողած են կարեւոր մանրամասնութիւններ քաղել։ Բոլորն ալ կը հաստատեն թէ ժողովը փոթորկալի եղած է։ Այն աստիճան որ, Պ. Ֆլանտէն, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, հակառակ իր սովորութեան, հետզհետէ յուզուելով պոռթկացեր է.

— ԵԹԷ ՄԻԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՄԲ ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ԱՐԴԻՒՆՔ ՄԸ ՍՏԱՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՀԱՐԿ Է ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ԻՐՈՂՈՒԹԵԱՆ ԱՌՋԵՒ ԴՆԵԼ Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ԲՈԼՈՐ ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ, ԸՍԷՔ ԻՆԾԻ. ԱՅՆ ԱՏԵՆ ԵՍ ՊԻՏԻ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՄ ՁԵՌՔ ԱՌՆԵԼԷ ՑԵՏՈՅ ԿԱՐԳ ՄԸ ՄԻՋՈՑՆԵՐ, ԻՆՉՊԷՍ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԶՕՐԱՇԱՐԺԸ, ԱՆՇՈՒՇՏ ԱՅՆ ԱՏԵՆ ԱՒԵԼԻ ԼԱՒ ՊԻՏԻ ՀԱՍԿՆԱՔ ԶԻՍ

Վիճաբանութեանց ընթացքին, Պ. Ֆլանտէն, Պելժիոյ վարչապետը, Խ. Միութեան արտաքին գործավարը՝ Լիթվինով, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը՝ Պ. Թիթուլէսքօ պահանջեցին որ նախ Գերմանիան զատապարտուի իբրեւ ուխտազրուժ, եւ յետոյ նկատի առնուին Հիթլէրի առաջարկները։ Աւելի հաշտարար դիրք բռնեցին Տանըմարքայի, Թուրքիոյ եւ Զիլիի ներկայացուցիչները, թելադրելով որ Հիթլէրի առաջարկները եւ Հռէնոսի վերագրաւման խնդիրը միասին քննուին։ Պ. Իտըն թելադրեց յարատեւութեամբ վարուիլ Գերմանիոյ հետ։ Իտալիոյ եւ Լեհաստանի պատուիրակները գրեթէ լուռ մնացին, բարեացակամ չէզոքութեան դիրք մը բռնելով։ Տանըմարքայի եւ Թուրքիոյ պատուիրակներուն միջամտութենէն վերջն էր որ, Ֆլանտէն բարկացաւ եւ վերի խօսքերը արտասանեց։ (Փարիզի թերթերէն շատերը յապաղած են այդ յայտարարութիւնը)։

Ֆլանտէնի պատասխանին վրայ, որ մեծ տպաւորութիւն գործեց, ժողովականները անգամ մը եւս համոզուեցան թէ կացութիւնը ծանր է եւ պատերազմը միշտ հաւանական։ Ի վերջոյ որոշուեցաւ հետեւեալ հեռագիրը ուղղել Պերլին, իբրեւ պատասխան Հիթլէրի վերջին առաջարկներուն, Ա. Դ. Խորհուրդի նախագահին ստորագրութեամբ.

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՈՒՂՂՈՒԱԾ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

— «Պատիւ ունիմ Ձեր Վսեմութեան հաղորդելու Ա. Դ. Խորհուրդին պատասխանը՝ ձեր մարտ 15 թուակիր հեռագրին։

1.— Գերմանիա պիտի մասնակցի ֆրանսական եւ պելժիական կառավարութեանց կողմէ յայտուցուած հարցերուն քննութեան նոյն իրաւունքներով ինչ որ միւս երաշխաւոր պետութեանց ներկայացուցիչները, որոնց դիրքը նոյնն է ըստ դաշնագրի ինչպէս Գերմանիոյ դիրքը, այսինքն կատարեալ իրաւունք վիճաբանութեան, չհաշուելով երեք պետութեանց ձայները, միաձայնութեան հաշուառման մէջ։

2.— Ինչ կը վերաբերի երկրորդ հարցին, Ա. Դ. Խորհուրդին չիյնար տալ գերմանական կառավարութեան փափաքած ապահովութիւնները »

ԲԱՌ ՄԸ ՍԽԱԼ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԱԾ ԷՐ

Ինչպէս յայտնի է, գերմանական կառավարութիւնը երկու հիմնական պայմաններ կը դնէր, մասնակցելու համար Լոնտոնի ժողովին,— 1. Հաւասար իրաւունքներ,— 2. Ապահովութիւն տալ թէ անմիջապէս նկատի պիտի առնուին Հիթլէրի առաջարկները, 25ամեայ դաշինքի մը համար։

Ա. Դ. Խորհուրդի ժողովէն առաջ, երեւան եկաւ որ սխալ մը գործուած է, գերմանական հեռագրին թարգմանութեան առթիւ։ Այսպէս, գերմաներէն «ալսպալտ» բառը թարգմանուած էր «անմիջապէս», մինչդեռ կառավարութիւնը ըսել կ'ուզէր «առաջին պատեհութեամբ», «կարելի եղածին չափ շուտ»։ Լոնտոնի գերմանական դեսպանը փութաց շտկել սխալը, դիմելով Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան։ Այս ուղղումը բաւական մեղմացուց մթնոլորտը, քանի որ «անմիջապէս»ը հրամայական շեշտ ունի, մինչեւ «առաջին առթիւ»ը կամ «կարելի եղածին չափ շուտ»ը որոշ փափկանկատութիւն կ'ենթադրէ։

Թարգմանութիւնը կատարած էր Ազգաժողովի պաշտօնական թարգմանիչներէն մէկը, որ 45 տոլար շաբաթական կը ստանայ։ Լեզուագէտներ դիտել կուտան թէ «ալսպալտ» բառը «անմիջապէս» կը նշանակէ հիւսիսային Գերմանիոյ մէջ, իսկ «առաջին պատեհութեամբ»՝ հարաւային Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ մէջ։ Որովհետեւ Հիթլէր Աւստրիա ծնած է, իսկ արտաքին նախարար Ֆոն Նէօյրաթ հարաւային Գերմանիա, հեռագիրը իրենց հասկցած իմաստով խմբագրուեր է։

— • —

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ զինուորական յանձնաժողովը, որ արեւելեան սահմանագլուխը գացած էր քննութիւն կատարելու համար, Փարիզ վերադարձաւ։ Յանձնաժողովը գոհութեամբ հաստատած է որ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնուած են շատ կարճ ժամանակի մէջ, գործածելով միայն զինուորական միջոցներ, առանց խանգարելու բնակչութեան սովորական կեանքը։ Այս շաբթու երկրորդ պատուիրակութիւն մը պիտի երթայ հիւսիսային սահմանագլուխը ։ Փարիզէն 2000 պահեստի զինուորներ ղրկուեցան դէպի սահմանագլուխ։

ԶՕՐԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ԾՈՎԱԿԱԼՆԵՐՈՒ անուններ տրուեցան Պերլինի կարգ մը գլխաւոր փողոցներուն։

ՎԵՑ ԳԱՂՏՆԻ ՏՊԱՐԱՆՆԵՐ երեւան հանուեցան Սոֆիայի եւ գաւառի մէջ։ Քառասունի մօտ կասկածելիներ բանտուեցան իբրեւ համայնավար։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԿՈՒ ՅԱՍՆԱՄԵԱԿ

— • —

«Ուշ լինի, նուշ լինի»։

Վերջերս իրենց տասնամեակը տօնեցին «Մշակ»ը՝ Ֆրէզնոյի մէջ (Գալիֆորնիա), եւ Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ը.

Օրուան թոհուբոհին մէջ, հազիւ ժամանակ ունեցայ այս տողերը մրոտելու։

Շնորհաւորութիւններ՝ երկուքին ալ, մէկը՝ «անկախ հայաթերթ», միւսը՝ Դաշնակցական։

Հիմնուած՝ 1925ի գարնան, «Մշակ»ը «արդիւնք է պարզ անհատական յարատեւութեան եւ ճիգի», ինչպէս կը յայտարարէ խմբագրականը։

— «Մշակ »ը հաւատարիմ իր կոչումին, որ է անկողմնակալօրէն ծառայել ազգային գաղափարին, ջանաց իր համեստ կարողութիւններով եւ անձուկ պայմաններու մէջ ակօսներ բանալ օտար այս երկնքին տակ ապրող հայ սրտերու մէջ, ճգնելով ապրեցնել Հայու ոգին միայն»։

Արդարեւ, այս թերթը, որ կը հրատարակուի շաբաթը երկու անգամ, բուռն ազգայնական է, եւ ունի իրեն յատուկ ուղեգիծ մը։

Ներքին փոթորիկներու առթիւ ալ, «Մշակ»ի դերը եղած է պահպանել հաւասարակշռութիւնը, համերաշխութիւն քարոզելով եւ միշտ հնչեցնելով ազգային ինքնապաշտպանութեան լարը։

Ուրեմն համակրելի երազ մը, եւ ռուսը Գալիֆորնիոյ մէջ, իբրեւ բարի գրացի Դաշնակցական «Ասպարէզ»ին, որ 26 տարեկան է։

×

«Ազատ Խօսք»ի տօնը կոչեցին տասնամեակը «պուլկարահայ ազգայնական մամուլին», ինչպէս կը բնորոշէր խմբագրութիւնը։

Եթէ աւելի ետ երթանք, պիտի բռնէինք՝ երեսնամեակ, սկսելով Ռ. Զարդարեանի «Ռազմիկ»էն (1905 - 1909)։

Յետոյ լոյս կը տեսնէ «Հայաստան»ը (1915), պահ մը դադրելով եւ վերսկսելով 1919ին։

1926 յունուարին է որ պուլկարահայ գաղութը կ'ունենայ իր առաջին օրաթերթը, «Արաքս»։

Անոր մը վերջը, առանց ընդհատելու, անունը դրին «Նոր Արաքս», յետոյ «Ազատ Խօսք», որ կը շարունակուի մինչեւ այսօր։

Անոնք որ Պուլկարիա բնակած են, անոնք միայն կրնան ըմբռնել թէ ինչ կը նշանակէ տասը տարի անընդհատ օրաթերթ հրատարակել այդ սահմանափակ միջավայրին մէջ։

Նախ՝ 24 ժամ է Թուրքիայէն Սոֆիա, եւ Պոլսոյ թերթերը տարիներէ ի վեր կը սպառին իբրեւ տեղական թերթ։

Յետոյ, ինչպէս ամէն տեղ, բայց մանաւանդ այդ գաղութին մէջ մարդիկ տակաւին վարժուած չեն գուրգուրալու հայ թերթին ու գրքին վրայ։

Բայց ի՞նչպէս դիմացաւ այս թերթը, տասը տարի անընդհատ.

Հարցուցէք Տէվէճեանին, Օննիկ Մխիթարեանին, եւ մանաւանդ Արամ Յակոբեանին, յանխոնջական «տէր»-մինչեւ որուն վերջին 15ամեակի նախատակութիւն կարելի էր վէպի մը վերածել։ Քանի մը տարի առաջ օգնութեան հասաւ Թափառականը (Գ. Հայեան), աւելի գործնական հիմերու վրայ դնելով ձեռնարկը։

Դեռ չենք յիշեր այն հին ու նոր ընկերները, որոնք արծանագատուութեան խնդիր դարձուցին այս թերթին յարատեւութիւնը։

Ո՞վ ենթադրէր թէ ի՞նչպէս լոյս աշխարհ կը տեսնէ ու եւ է հայերէն թերթ, ոչ թէ տասը, այլ նոյնիսկ մէկ տարի։

ՎԱՀԷ

ՎԱՂԸ՝ ԽԻՍՏ ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ ՇԱՐՔ ՄԸ —

1. ՊՈԼՍՈՅ ՀԵԼԼԵՆԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԶԻՆՈՒՈՐ. ԿՑՈՐԴ ԶՕՐ. ՖՐԱՆՃԻՍԻ ՅՈՒՇԵՐԸ.

ԵԱԶՈՐԴ ՕՐԸ՝ ՆՈՐ ԹԻՐԹՈՆ ՄԸ —

ԵՐԿՈՒ ԱՄԻՍ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆՈՐՈՇ Է ՏԱԿԱՒԻՆ

Անգլիա միշտ կը ձգնի միջին ճամբայ մը գտնել

Գերմանական առաջարկին պատասխանը խմբագրելէ վերջը, Ա. Դ. Խորհուրդը նորէն գումարուեցաւ երկուշաբթի օր, իսկ շատ աւելի կարեւոր ժողով մը ունեցաւ երէկ, երեքշաբթի։ Նախապէս ալ բացառիկ ժողով մը գումարած էր Անգլիոյ դահլիճը, այն եզրակացութեան յանգելով թէ անհրաժեշտ է որ Լոքառնոյի դաշնակիցները որոշ զոհողութիւններ առանձնեն, եթէ կ'ուզեն փրկել խաղաղութիւնը։ Օրինակ, Ֆրանսա պէտք է մեղմացնէ իր այն պայմանը թէ չի կրնար բանակցիլ, մինչեւ որ Գերմանիա ետ չքաշէ իր զինուորները։ Պելժիան ալ պէտք է հաշտարար դիրք բռնէ։ Իսկ Հիթլէրէն կը սպասուի բարեացակամութեան ցոյց մը կատարել, կա՛մ ետ քաշելով զինուորներուն մէկ մասը եւ կամ խոստանալով ամրութիւններ չկառուցանել ապազինեալ շրջանին մէջ

Այս զոհողութեանց փոխարէն, Մեծն Բրիտանիա յանձն կ'առնէ զինուորական աջակցութիւն ընծայել անմիջապէս, եթէ Ֆրանսա կամ Պելժիա յարձակում կրեն։ Անգլիական կառավարութիւնը միշտ օգտակար կը գտնէ Հիթլէրի խօթը առաջարկները, իբրեւ հիմ բանակցութեանց, բայց գիտէ որ Ֆրանսա եւ Պելժիա աւելի զօրաւոր երաշխաւորութիւններ պիտի պահանջեն, եթէ վերջնապէս պիտի անհետանայ Հռենոսի ապազինեալ շրջանը։

Ֆրանսայի պատուիրակները շատ ալ գոհ չեն Անգլիոյ այս հաճոյակատար ընթացքէն (Գերմանիոյ հանդէպ), եւ կը խորհին առաջարկել որ Լոնտոնէն Ժընեւ փոխադրուի Ա. Դ. Խորհուրդը։ Կը կարծուի թէ նիստերը պիտի յետաձգուին, յետոյ պիտի վերսկսին Ժընեւի մէջ։

Երէկ Ա. Դ. Խորհուրդը բանաձեւ մը պիտի գտնէր, դատապարտելու համար Գերմանիան, իբրեւ ուխտազրուժ թէ Վերսայլի եւ թէ Լոքառնոյի հանգէպ։ Այս ձեւով պիտի վերջանայ տագնապին առաջին փուլը։ Երկրորդը եւ ամէնէն տագնապալին պիտի ըլլայ Գերմանիան պատժելու խնդիրը, տնտեսական անօրէնութիւններով կամ խեցեփճնոով։ Այս առթիւ կը խորհուի պաշտպանողական դաշինք մը կնքել Ֆրանսայի, Պելժիոյ, Անգլիոյ եւ թերեւս Իտալիոյ միջեւ։

(Շար-ը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻՆՏԷՆ ՆԵՐՍ

«ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱԴԱՄԱՆԴԸ»

(Երկրորդ եւ վերջին մաս)

Վրաստանի խորհրդայնացման 15րդ տարեդարձի տօնակատարութեան մասնակցելու համար Թիֆլիզ գացած էր զինուորական գործավար Վորոշիլով, ողջոյններ բերելով «վրաց ժողովրդի մեծ զաւակ՝ Ստալինէն»։

Վորոշիլով Վրաստանի մէջ գէշ ճանապարհներ ու խարխլած տուներ չէ տեսած։ Ընդհակառակն, Վրաստանը «վերջին տարիներու ընթացքին շինարարական բոլոր մարզերուն մէջ մեծ յաջողութիւններ է ձեռք բերած։ Վրաստանի արդիւնաբերութեան տեսակարար կշիռը Խ. Միութեան արտադրութեան մէջ կ՚աճի։ Շինուած են ու կը շինուին նորանոր ծանր, թեթեւ եւ սննդարդիւնաբերական ձեռնարկներ, կը կառուցուին ճանապարհներ ու կամուրջներ, կ՚ընդարձակուին նաւահանգիստները եւ մանկանէզի հանքերը, գիւղական տնտեսութիւնը կ՚իւրացնէ ու կը տարածէ նոր մշակոյթներ» ... Վորոշիլովի վկայութեամբ Վրաստանը տնտեսապէս այնքան է բարգաւաճած, որ Խ. Միութեան կողմէ մասնաւոր գնահատանքի է արժանացած.

Վորոշիլով չէ մոռցած նաեւ Վրաստանի անցեալը.

— «Բարձր յատկութիւններով օժտուած վրաց ժողովուրդը օգտագործելով յանուն ընկերվարութեան հին մշակոյթի արժէքներն ու գանձերը, իր մշակութային նուաճումներով ոչ միայն յայտնի է դարձած Խ. Միութեան բոլոր ժողովուրդներուն, այլ եւ Խ. Միութեան շինարարական գործին իր արժէքաւոր մասնակցութիւնը կը բերէ։ Տօնելով 15րդ տարեդարձը մենք, համայնավարներս, զայն կը նկատենք ոչ միայն Վրաստանի յաղթանակը, այլ եւ մասնաւոր գոհունակութեամբ կ՚ողջունենք վրաց մեծ ժողովուրդը,— մէկը Խ. Միութեան այն ժողովուրդներէն, որոնք իրենց կարեւոր բաժինն ունին յեղափոխութեան ընդհանուր գործին մէջ»։

Բնական է, որ Վորոշիլով մասնաւոր շնորհակալութիւններ կը յայտնէ վրաց ժողովրդին, որ «խորհրդային եւ համաշխարհային պրոլետարիատին տուած է համայնավարութեան հանճարեղ առաջնորդը Ստալինը» ..

Տարեդարձին առթիւ մասնաւոր տեղ է տրուած նաեւ Վրաստանի բանակին։

Վրաստանի խորհրդայնացման առաջին իսկ օրերուն, վրաց բանակը կը կազմակերպուի Լէնինի անմիջական ցուցմունքներով. — «Պէտք է անմիջապէս զինել վրացի բանուորները եւ աղքատ գիւղացիները, ստեղծելով վրացական ամուր կարմիր բանակ»։ Իսկ 1922 փետրուարին Լէնին կը գրէր.— «Բացարձակապէս անհրաժեշտ է, որ Վրաստանի Խորհուրդներու համագումարը որոշում հանէ վրացական կարմիր բանակը զօրացնելու եւ այդ որոշումը կ՚իրագործուի ... Թող Ստալին յաւելումներ կատարէ եւ որոշումը իրականացնելու զինուորական արհեստագիտական ցուցմունքներ տայ»։

Որքան գիտենք, ոչ Լէնին եւ ոչ ալ Ստալին այդպիսի շահագրգռութիւն ցոյց չեն տուած հայկական կարմիր բանակը կազմակերպելու հարցին մէջ։ Ներկայիս Հայաստան ունի ընդամէնը մէկ զօրաբաժին (դիվիզիա) զօրք, իսկ Վրաստան՝ երկու զօրաբաժին իր բոլոր անհրաժեշտ մասերով։ Եւ շնորհիւ «ընկեր Ստալինի հայրական հոգատարութեան», վրացական բանակը կազմակերպուած է շատ լաւ, մեծ գոհունակութիւն պատճառելով Վորոշիլովի։

Այսպէս, վրացի համայնավարները բարձր պահելով ազգային արժանապատուութիւնը եւ ամբողջովին նուիրուելով հայրենիքի բարգաւաճման աշխատանքին, կը հարկադրեն Մոսկուան գլուխ խոնարհել ոչ միայն Վրաստանի անցեալին առջեւ, այլ եւ գնահատել ներկան։

×

Ուշագրաւ է Վորոշիլովի այցելութիւնը Անդրկովկաս։ Մեզի կը թուի թէ Վրաստանի խորհրդայնացման տարեդարձը յարմար պատրուակ մըն էր աչքէ անցընելու հարաւային սահմանին մօտ գտնուող զօրամասերը։

Զինուորական գործավարը փետր. 26ին աչքէ անցուցած է Թիֆլիզի զօրամասերը, 27ին Պաթումի եւ 29ին Բագուի։ Ամէն տեղ ճառեր է խօսած, խրախուսանքի խօսքեր է ուղղած զինուորներուն եւ այն համոզումն է յայտնած թէ ի հարկին Անդրկովկասի կարմիր զինուորները կը կատարեն իրենց սրբազան պարտականութիւնը։

Խորհրդաւոր եւ ուշագրաւ են Վորոշիլովի հետեւեալ խօսքերը, արտասանած Թիֆլիզի մէջ.

— «Մենք գիտենք, որ երբ հարկ ըլլայ, Խ. Միութեան մեր հզօր բանուորա — գիւղացիական կարմիր բանակը, որուն մաս կը կազմեն վրացական առաջին եւ երկրորդ փառապանծ զօրաբաժինները, կը խորտակէ եւ կ՚ոչնչացնէ յարձակող թշնամին, պաշտպանելով խորհրդային մեծ ժողովրդի ող եւ է հողամասի վրայ անկախութիւնը, անձեռնմխելիութիւնը եւ ընկերվարութեան գործը»։

Սովորական յայտարարութիւն զոր վերջին մէկ - երկու տարիները կ՚ըսեն Մոսկուայի կառավարութեան բոլոր անդամները։ Սակայն, սխալած չենք ըլլար, եթէ Վորոշիլովի այս խօսքերուն տակ տարբեր իմաստ գտնենք։ Նախ Վորոշիլով իր ճառը արտասանած է Թիֆլիզի մէջ, — Թրքական սահմանէն ոչ այնքան հեռու։

Երկրորդ, այդ խօսքերն ըսուած են այնպիսի տանն մը, երբ պատերազմի վտանգը աւելի քան բացայայտ է։

Եւ երրորդ, Վորոշիլով իր խօսքերը կ՚ուղղէ ոչ թէ այս կամ այն պետութեան, այլ բոլորին անխտիր։ Մենք դիտմամբ ընդգծեցինք «որ եւ է հողամասի վրայ» բառերը, ցոյց տալու համար թէ զինուորական գործավարը նկատի ունի ոչ թէ Ծայր Արեւելքը կամ արեւմտեան սահմանը, այլ ընդհանրապէս բոլոր սահմանները։

Պատերազմի վտանգի մասին խօսած տանն, մենք վարժուած ենք խորհրդային վարիչներէ լսել գերմանական ֆաշականութեան եւ ճափոնական աշխարհակալութեան մասին։ Այս անգամ Վորոշիլով չի յիշատակեր ոչ Հիթլերի եւ ոչ ալ Ճափոնի անունը։ Կը կարծենք թէ դիտմամբ գանց կ՚առնէ այդ անունները եւ կը խօսի ընդհանուր ձեւով։ Դիւանագիտական ոճ մը, որ միաժամանակ շատ յստակ ու որոշ կը հասկցնէ բոլոր սահմանակից պետութիւններուն՝ իրենց տեղը ծանր նստիլ։

Եթէ նկատի առնենք արտասահմանի մէջ տարածուած այն լուրերը, թէ Թուրքիան Ճափոնի հետ գաղտնի դաշնագիր է կնքած, թէ բաներ մը կը դառնան Պերլինի եւ Էնկիւրիի միջեւ՝ եւ վերջապէս, իբրեւ թէ պատերազմի պարագային Մոսկուա Կովկասի պաշտպանութիւնը Թուրքիոյ պիտի յանձնէ եւն., կուգանք այն եզրակացութեան, որ Վորոշիլովի յայտարարութիւնը ճարտասանական ձեւ մը չէ։

ԱՇՈՏ - ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԱԼՊԱՆԻ'Ն ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

— o —

Երկու ամիս է որ Ալպանիայէն մեկնած եմ։ Վեց տարի բնակած ըլլալով մայրաքաղաքին եւ ուրիշ կեդրոններու մէջ, պարտականութիւն կը սեպեմ ներկայացնել անոր երէկն ու այսօրը, յօդուածաշարքով մը։

ԵՐԿԻՐ ԵՒ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆ

Ալպանիա կը գրաւէ Ադրիական ծովու գեղեցիկ մէկ ափը, մօտ 300 քիլոմեթր երկայնքի վրայ։ Ունի 29 հազար քառ. քիլոմեթր տարածութիւն։ Սահմանակից է հիւսիսէն նախկին Մոնթէնէկրոյի (Գարատաղ), արեւելքէն Եուկոսլավիա, հարաւէն Եպիրոս (Յունաստան)։ Երկիրը առաւելապէս լեռնային է ու կը պարունակէ բազմաթիւ հանքային վայրեր, որոնց հետեւանքով երկրաշարժները յաճախադէպ են։ Երկարատեւ երկրաշարժները աշխարհի շատ քիչ մասերուն մէջ տեղի կ՚ունենան միայն, այսինքն 2—3 ամիս շարունակ, գիշեր ու ցերեկ։ Ալպանիան այդ երկիրներէն մէկն է։ Դեռ քանի մը ամիս առաջ ահաւոր ցնցումներ որ ճիշդ 50 օր տեւեցին, սարսափի մատնեցին ամբողջ բնակչութիւնը, որուն ունեւոր դասակարգը ժլատօրէնապէս կը պահէ տախտակէ տաղաւարներ, իսկ աղքատ ժողովուրդը կը թաղի պարտէզներու մէջ։

Բնակչութիւնը վերջին մարդահամարով կը հասնի մէկ միլիոն 3 հազարի, որուն 700 հազարը մահմետականներ են։ Ցետոյ կուգան օրթոտոքսները, կաթոլիկները եւ յիշատակութեան արժանի Պէկթաշիները։ Այս վերջինները սկսան կարեւորութիւն ստանալ այն թուականէն, երբ Աթաթիւրք սկսաւ հալածել զանոնք։ Պէկթաշիները իսլամներէն կը զատուին իրենց չափաւոր եւ քիչ շատ նոր գաղափարներով։

Ցաւօք սրտի, Ալպանացիներու ընկերային կեանքը նկարագրած ատեն, պիտի ըսենք թէ այս բազմաթիւ յարանուանութիւնները ի՞նչ դեր կը խաղնկամ ի՞նչ ատրիճան արժէք ունին։

Ալպանացի ժողովուրդը առաւելապէս երկրագործ է։ Ճարտարարուեստ չկայ։ Ժողովրդի մեծ մասին (գիւղացիներուն) բոլոր պահանջները կը գոհացուին տեղական արտադրութիւններով եւ տեղացի արհեստաւորներու կողմէ։ Գիւղացին գլխէն մինչեւ ոտքը չունի որ եւ է բան որ եւրոպական ըլլայ։

Գործարան ըլլալով կան միայն ալիւրի գործարաններ ու քանի մը հատ ալ կահ-կարասիի մեծ աշխատանոցներ, որոնց պատրաստած շատ ճաշակաւոր եւ եւրոպական կարասիները (փայտեղէն եւ երկաթեղէն) բաւական ներկայանալի են։

ԼԵԶՈՒ

Ալպաներէնը (shqip) հնդեւրոպական լեզու մըն է եւ անոր հնչականութիւնն ու ներդաշնակութիւնը առաջին անգամ լսողին մեծ զարմանք կ՚ազդէ։ Որովհետեւ դեռ մինչեւ հիմա մենք սպասուած ենք թրքական զզուելի փոփոխանոտէն, կը կարծէինք թէ Ալպանացիները անգիր եւ անլեզու են (Քիր-պաշըր Առնավուտ)։ Մինչդեռ ալպաներէնը բաւական հարուստ լեզու մըն է եւ իր հնդեւրոպական ծագումը արդէն հաւաստիք մըն է։

Ալպանացիները իրենք զիրենք կը կոչեն Շճիփթար (shqiptari) ալպաներէն (shqip), Ալպանիա (Shqipni)։

Ալպանացիները մինչեւ 1389 թրքական տիրապետութիւնը՝ եղած են ամբողջութեամբ քրիստոնեայ։ Աւետարանը ալպաներէն լեզուի թարգմանուած է առաջին անգամ 1555ին, Կէօն Պուզուքուի կողմէ։

1829ին ալպանացի գաղթականները Պոլսոյ մէջ հիմնեցին գրական մեծ միութիւն մը, որ հալածուեցաւ թրքական կառավարութենէն ու 1885ին փոխադրուեցաւ Պուքրէշ։ Այս ազգա[illegible]րէն յետոյ է որ Թուրքերը յատուկ [illegible]նելու համար իրենց քաղաքական նպատակները ու Ալպանացիները իրենց հպատակեցնելու համար, մէջտեղ նետեցին դաւեհիկ խօսքեր, «Անգիր Ալպանացի» կամ «Ալպանացիին գիրքը գոմէշները կերած են», առանց անդրադառնալու թէ բուն գոմէշները անոնք էին որ արգիլեցին ալպաներէն լեզուն ու գրագիրքերը դպրոցներուն մէջ։ Ալպաներէն լեզուն միշտ գրուած է լատիներէն տառերով հակառակ Թուրքերու ջանքերուն։

ԿՐԹԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ

Շնորհիւ արդի կառավարութեան արդիացման ծրագրին, այսօր Ալպանիոյ մէջ տարրական կրթութիւնը պարտաւորիչ է։ Ամէն գիւղի եւ քաղաքի մէջ կան մանկապարտէզներ.

500 նախակրթարաններու ցանց մը հնարաւորութիւն կուտայ նոյն իսկ ամենայետին գիւղի տղան դպրոց ղրկելու, առտուն քիչ մը կանուխ ելլելով եւ դիմելով մօտակայ գիւղի մը դպրոցը։

Կան չորս ուսուցչանոց, մէկը աղջկանց համար։

Կայ ամերիկեան վարժարան մը, ինչպէս նաեւ արհեստագիտական վարժարան մը, Թիրանայի մէջ։

Երեք լիսէներ կան ֆրանսական լիսէներու ծրագրով։ Ընթացաւարտները կրնան առանց այլեւայլի համալսարաններ մտնել։

Ասոնցմէ զատ ալպանացի 200 ուսանողներ կը յաճախեն եւրոպական համալսարաններ, մեծամասնաբար պետական ծախքով։ Ասոնք կը հետեւին իրաւաբանութեան, ընկերաբանութեան, քաղաքային տնտեսութեան, բժշկութեան եւ երկրագործութեան։

Զօկու թագաւորը, որ կը ձգտի Ալպանիոյ ժողովուրդը եւրոպական դաստիարակութեամբ օժտել, համաձայն իր աշխարհագրական դիրքին, վերջերս հրովարտակով մը կը հրաւիրէր կառավարութիւնը պետական բոլոր բաց տեղերու մէջ առաջին առթիւ նկատի առնել համալսարանաւարտները։

Այս սկզբունքին ընդառաջ երթալով Թագաւորը քանի մը ամիս առաջ կազմեց կառավարութիւն մը որուն անդամները երիտասարդներ են, մեծ մասով համալսարանէ վկայուած։

1933 ապրիլին խորհրդարանը օրէնք մը քուէարկեց, որուն համաձայն ուսման ընդհ. հսկողութիւնը կառավարութիւնը իր ձեռքը կ՚առնէ։ Հետեւաբար անհատական դպրոցները կը փակուին ինչպէս նաեւ օտար վարժարանները։ Այս որոշումը, որ իր մեծ օգուտները ունեցաւ ազգային դաստիարակութեան տեսակէտով, միւս կողմէ տեղի տուաւ դժգոհութիւններու, որոնք նոյն իսկ միջազգային պզտիկ բարդութիւններ ալ ստեղծեցին, ինչպէս յոյն փոքրամասնութեանց վարժարաններու փակման առթիւ եղած վէճերը։

Ց. ՊՈՒՐՆԱԶԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՄԲԱՆԱԿԱՐ

«ԿՈՉՆԱԿ»ԱՊԱՏՈՒԽ

— • —

«Հայաստանի Կոչնակ», հայ պաշտօնաթերթը, իր երեսունըհինգամեակին առթիւ, փափաք յայտնած է որ իր ընթերցողները իրենց դիտողութիւնները գրեն [illegible] ու ղրկեն խմբագրութեան, [illegible]լու համար մասնաւոր էջի մը մէջ [illegible] կը կրէ հետեւեալ վերնագիրը.

— «Ի՞նչ կ՚ըսեն ընթերցողները»

Եւ ահա նամակներ կը սկսին ղրկուիլ «Կոչնակ»ի խմբագրութեան։ Ոմանք կ՚ուզեն որ ճոխացուի ամերիկահայ լուրերու բաժինը։ Ուրիշներ, անոնց հակառակ՝ այդ լուրերուն կրճատումը կը խնդրեն, գրելով. «Ինծի պէտք եղածէն աւելի տեղ կը տրուի «Կոչնակ»ին մէջ Ամերիկահայ լուրերու բաժնին ... Ի՞նչ հարկ կայ որ հանդէսներու, ժողովներու, մահերու եւ հարսնիքներու տեղեկութիւնները էջեր լեցնեն, քանի որ քանի մը տողերով կրնայ լուրը տրուիլ»։

Ուրիշ մը պարզապէս կը պահանջէ որ «Կոչնակ»ը «ապրի»։ Կարծէք թէ երեսունըհինգ տարիէ ի վեր չէր ապրեր կամ հիմակ հիւանդ ու հոգեվարք է։

«Կոչնակ» կ՚ապրի ալ, կը հնչէ ալ, որքան ատեն որ անպակաս են իր մէջ պատուելի բարեբարներ, իրենց հնչուն ոսկիներով, եւ պատուելի ժամկոչներ, իրենց հաստ չուաններով։

Ուրիշ մըն ալ, Պոլսէն, Տիգրանեան անունով, կը փափաքի որ յիսուն տարեկան ըլլայ «Կոչնակ»ը։

Ան չի գիտեր թէ «Կոչնակ»ը թուղթերուն մէջ միայն երեսունըհինգ տարեկան է՝ իսկ իրականութեան մէջ, այսինքն բնախօսութեամբ եւ հոգեբանութեամբ շատոնց թեւակոխած է յիսուն, վաթսուն, նոյն իսկ եօթանասուն տարիքը եւ վաստակաւոր հին գլուխ մըն է։

Աղաւնի Մովսէս անուն հայուհի մըն ալ կը փափաքի որ «անգլերէն լեզուով գիրք մը հրատարակուի մեր նոր սերունդին համար, որուն մէջ ներկայացուին մեր ազգին կարեւոր դէմքերը, ու պարզուի թէ հայը ինչ նպաստ մատուցած է քաղաքակրթութեան»։

Աղաւնի Մովսէս այս ծրագիրը կ՚առաջարկէ, որովհետեւ հայ երիտասարդ մը, «օրին մէկը, ըսեր է իրեն — «Ի՞նչ ունինք որուն համար կրնանք պարծիլ իբր ազգ» ...

Աղաւնի Մովսէս ինչո՞ւ համար այդ պարոնին քիթը չէ կոխած երեսունըհինգ տարիէ ի վեր հրատարակուող «Կոչնակ»ը, որ բերնէ բերան լեցուն է հոգեւոր խրատներով, նահապետական յօդուածներով, թիւ դրութիւններով, օգտակար [illegible]րականներով, ողջամիտ մտածումներով, բանաւոր տեսութիւններով, չինիչ վէպերով, ներշնչող [illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

Ու օր մըն ալ «աս ի՞նչ բան է, ո՛վ իմ Աստուածս, աս ի՞նչ բան» կրկնեց Սաթենիկ։ Այս անգամ չէր կրցած պահել իր ներսի ճիչը։

Այս ճիչը այնքան բնական ու ինքնաբուխ, բոլոր խորութիւններու լեզուն է։

Աս սովորական անձկութիւն մը չէր։

Երբ մինակ էր, դողերու մէջ, մէկուն կանչողի մը նման, կը կրկնէր, «հայրի՛կ, հայրի՛կ», ի՞նչպէս կը թուէր այս բառը բերնէն։ Կարծես անհունութեան խորքէն արձակուած ճիչ մը։

Բառերը չեն կրնար այս ձայնին բոլոր ձեւերը, ամբողջ սարսուռը արտայայտել։ Սրտերու ամէնէն անմեկնելի աղաղակն է այս ճիչը։ Ու յիշատակի մը պատկերը երեւցած աչքերուն, տղու մը վախով չէ որ կը սարսափի հիմակ այս աղջիկը։

Իր հայրիկին համար բան մը, բան մը, ո՛վ Աստուած։ Ալ գինով մը, իր հայրիկին համար սիրտը շատ լեցուած էր։

Ի՞նչ կրնար ընել։

Ամէն օր այս հարցումը կուգար նորէն։

Օրերը կ՚անցնէին։ Բայց օրերուն հետ հօրը երկաթին դաժանութիւնը կ՚աւելնար։ Քունը աչքերուն մէջ կը պարէր հիմակ։ Իրեն համար ամէնէն կարճ գիշերները կ՚երկննային, կը խորունկնային։

Օր մըն ալ եկեղեցւոյն կոչնակին ձայնը բան մը արթնցուց իր ներսը։ Մթնշաղին, երբ հայրը պարտէզ գնաց, վար իջաւ, գնաց եկեղեցի։

Լռութիւն։

Տէրտէր մը միայն ժամ մը ձեռքը, խորանին կանթեղը վառելու կ՚երթար։

Դիմացը առաքեալ մը։

Ո՞ր առաքեալը կրնար ըլլալ ասիկա։ Զարմանքով կը նայէր։

Կտաւին վրայ միսով, ոսկորով մարդ մը կարծես, իր ամէն օրուան տեսած մարդոցմէն հազար անգամ աւելի բարի կերպարանք մը ունէր։ Լոյս մը կը վազէր աչքերէն։ Ճակատին վրայ թէեւ կնճիռներ կային, բայց լուսաւոր ճամբաներու կը նմանէին անոնք։

Բոլոր իր տեսած ճակատներու արտայայտութենէն տարբեր բան մը։ Աստուած ի՞նչ հոգի ունենալու էր որ իր լռութիւնով միայն սիրտը տեղէն կը շարժէր։

Բան մը ինկաւ միտքը։ Այս առաքեալին խելօքիկ նայուածքը ժպիտի մը պէս անուշ, այս անգամ իր խռովանքը կրնար ընել անոր։ Ու ձեռքերը կուրծքին պլլած, նայած ատեն, կրակ մը անցաւ ներսէն։ Աչքերը լեցուեցան արցունքով։

Այս այն վայրկեաններէն էր, երբ մարդ ինք իր մէջ կը կորսուի, պատկերները կը խօսին, կ՚առաջնորդեն իր երազին։

×

Առտուն կանուխ, պարտէզին նայող պատուհանին առջեւ նստած, մտածումով մը դուրս կը նայէր Հաննուկ ախպար։ Ատեն ատեն աչքերուն կոպերը իջեցնելէն կ՚երեւէր որ տխուր էր։

Երկինքը շատ բարձր այդ օրը, աչքերուդ առած տեղը լեցուն կապոյտ մը։

Սաթենիկ ներս մտաւ։

Իրենց դիմացը լոյսերու խաղաղութիւն.

Ծունկը դողդղալով, «երբ պզտիկ էի, բռնէ Հաննուկ ախպար, սա տետրակը աւելի կը տպաւորէր զիս։ Այդ օրերուն յուզումս այնքան կենդանի, ատեն կուգար որ աչքերս արցունքով կը լեցուէին, ու կեանքը իր բոլոր լոյսերով գմայլելի, իմ տղու աչքերովս կը տեսնէի աղուոր, աղուոր։

— Որովհետեւ, պատասխանեց Սաթենիկ, տղու մը աչքերը Աստուծոյ աչքեր, Աստուծոյ պէս կը տեսնենք այդ օրերուն աշխարհը։

— Աստուծո՞յ աչքեր, Աստուծո՞յ աչքեր, Սաթենիկ, աղջիկս։

— Հայրիկ, մարդը Աստուած մը, իր գործերուն մէջ կը մնայ իր աստուածութիւնը։

Հաննուկ ախպար ցնցուեցաւ։

Ամբողջ անցեալ մը կենդանացած, ալեկոծում մը կ՚երեւար աչքերուն, ու քանի դուրս կը նայէր, կարծես արեւուն հետ [illegible] բոցով մը կը վառէր քաղաքը։ Այդ բոցերը իր աչքերուն կը դպէին։

Կանուխէն, ատեն կուգար որ Հաննուկ ախպար, կ՚ուզէր խցել իր ականջները, չուզելով մտիկ ընել իր աղջկան ձայնը, անոր խօսքերը։ Ա՛խ, հիմակ ի՞նչ կար, ի՞նչ կար անոր ձայնին մէջ։ Կ՚ուզէր անոր շրթունքներուն մօտենալ։

Յաղթուած էր։

Անոր ձայնին մէջ անուշ, դողացող յուզում մը կար, տեսակ մը հեշտանք էր ան, հալած մեղրի պէս կը հոսէր։

Ի՞նչ էր այս ձայնը։

Իր աղջկանը կոկորդը, թռչունի մը կտուցին պէս կը թրթռար։ Հիմակ այս ձայնը ինք հաճոյքով մտիկ կ՚ընէր ու չէր գիտեր, ի՞նչպէս կը գինովնար։ Ու խօսելու տեղ սիրտը կը բաբախէր.

— Սաթենիկ։

— Հայրիկ։

Այս անգամ իր ձայնը կը պաղատէր։

×

Այդ իրկուանը հայր ու աղջիկ, Արեգենց նայող պատուհանին առջեւ նստած էին։

Ի՞նչպէս կրնար մոռնալ Հաննուկ ախպար կանուխուան իր աչքերով տեսած բաները։ Ինչ որ ալ ընէր, անոնք իր աչքերուն փայլակներ կուտային, պատկերները իրենց վառող գոյներով կը տեսնէր։

Շատ հեգ, իր հօրը հետ, այս պատուհանին առջեւ քով քովի, կը խօսակցէին։ Երկինքը իրենց դիմացը, ծառերուն մէջէն Արեգենց տունը կ՚երեւար։ Հաննուկ ախպար մտիկ կ՚ընէր հօրը բառերը, բան մըն ալ ինք կ՚աւելցնէր, այսպէս խօսքը խօսք կը բանար։

Շատ բաներ կը յիշէն այդ օրերէն։

Այս պահուն ալ բանի մը կը հետեւէր սրտով։ Շրթունքները երբ կ՚երերային, լռութը կը դողար։

Աղջիկը նայեցաւ։

Այս գեղեցիկ աչքերուն մէջ ի՞նչ կար։ Իրեն այնպէս կուգար որ, ասանկ նայուածքի բնաւ հանդիպած չունէր։ Որքան կը նայէր, իր աչքերուն հետ սիրտն ալ կը բացուէր։ Առաջին անգամ ըլլալով կեանքին մէջ այսքան գեղեցկութիւն կը տեսնէր։ Հիմակ բոլոր լոյսերը բոլոր աշխարհներուն, բիւրեղ բիւրեղ կը վառէին կեանքին մէջ։

Երջանկութիւնը ահա, իր սրտին կը քսուէր։

Վերջալոյսը, Արմաշի լեռներուն մօտեցած, աչքերուն մօտ էր երկինքը։

Միտքը ինկաւ։ Երբ տղայ էր, երկինքին նայելով կը գինովնար։ Այդ օրերուն, երբ կը նայէր Արեգենց տունին, իրիկուան լոյսերուն հետ, սրտին մէջ երազ մը կը մտնար։ Իր հայրն ալ, երբ կը խօսէր Արեգենց Սերոբին հօրը հետ, պատուհանէ պատուհան խօսակցութիւնը, սրտին մէջ երգի մը պէս կը հնչէր։

Այդ օրերն էին։

Ու արեւը աչքերուն մէջ կարմրած, կանչեց,

— Միրի՛կ։

Դիմացը, Արեգենց Սերոբին չորս տարեկան մանչը պատուհանին առջեւ, կը դրօշնուր միամիտ ու սրտէն ե[լ]կածին պէս բան մը կ՚երգէր։ Ձայն կը ճչէր, կ՚երգէր սրտին պէս։ Միրիկ այս ձայնը լսելուն պէս ինքը նման իր տարեկից տղոցներուն, որոնց կանչած ատենը, պատասխան տեղ կը խնդան, յետոյ պոռաց.

— Հայրի՛կ ...

Այլ եւս իր երգին բառերը [illegible] յիշեցներու շարք մը, քիչ առաջուան անորոշ բառերը, հայրիկ բառին փոխուած, այս տղուն ձայնով իր [illegible] արձագանգը կուտար։ Միրիկ, իր սրտին ձայնով կ՚երգէր։

Սաթենիկ հօրը նայած ատեն, անոր երեսին խաղաղութիւնը [illegible] պայծառութիւն կուտար։ Ու արդարեւ գեղեցիկ կը տեսնէր այս պայծառութիւնը, երբ իր հայրը [illegible]լանքի մէջ, կը նայէր Արեգենց [illegible]նին։

Ծնդաց Հաննուկ ախպար։ Երբ ալ [illegible]քերը սրբեց ու կրկին նայեցաւ, [illegible] ծեր ծիրանի ծառի մը, իր [illegible] միացնէր Արեգենց Սերոբին [illegible]

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒ[illegible]

(Վերջ)

ԾԻԾԱՂ

Ռոմանթիքականը.— Պարոն, ի՞նչ[illegible] կը հաստատէք թէ այս մարդը թաշկինակը գողցաւ։

— Այո, պարոն [illegible] ատոր նմանը գրպանս է։

— Ատոր նման իմ գրպանս ալ կ[illegible] նայ գտնուիլ։

— Արդէն իմ կորուստս ալ քանի[illegible] հատ էր, այս թաշկինակէն։

թերով, ինչպէս նաեւ Օխտալեօվ սկսող ու խալով վերջացող չորքոտանաւորներով:

Չիմակ կարգը իմս է, որպէսզի ես ալ ընեմ իմ դիտողութիւնս եւ թելադրութիւնս, համեստօրէն:

«Կոչնակ» երեսունըհինգ տարիէ ի վեր կը հրատարակէ բարոյացուցիչ բովանդակութեամբ գրութիւններ, իր ընթերցողները որքա՞ն ազնուացա՞ն, ո՞ւր տիպար բարութեան, ազնուութեան բարեկամութեան անշահախնդրութեան, մաքրութեան եւ անկեղծութեան տէր քաղաքացիներ:

Աւոր հաստատական պատասխան չի կրնար տալ անշուշտ «Կոչնակ»ի պատուելի խմբագրութիւնը:

Ուրեմն ես կ'առաջարկեմ ընդարձակել «Կոչնակ»ի էջերը մինչեւ հինգ հարիւր էջերը, անոնց մէջ ... ամբողջ Ծաւալը լեցնել աղօթքներով, աղօթքներով ու միմիայն աղօթքներով, որպէսզի Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս, Հայր Յովսէփ աղան եւ Թագաւոր Աստուածը փրկեն աշխարհը չարէ, կռուէ, ապրանքներէ, աւերածութենէ, սովամահութենէ, հիւանդութենէ ու մանաւանդ ... պատերազմէ:

Քանի որ «Կոչնակ»ը սրբազան գործը մոռցած է մեր մէջ, պարտի փրկել աշխարհը, մանաւանդ աս պատերազմական օրերուն:

Եւ որպէսզի փրկէ, պէտք է լեցուի աղօթքներով եւ հրաւիրէ իր ընթերցողները աղօթասացութեան:

«Կոչնակ»ի խմբագիրները, աշխատակիցներն ու ընթերցողները օրական երեք — չորս անգամ կ'ուտեն ու կը խմեն, մէկ անգամ կը գրեն կամ կը կարդան կրօնաբարոյական յօդուածներ:

Նախ պէտք է օրաթերթի վերածել «Կոչնակ»ը: Շաբաթը մէկ օր ապրելով մարդ երեսունըհինգ տարեկան չի կրնար ըլլալ:

Ապա պէտք է թխել իր մէջ աղօթքներ, բազմապիսի աղօթքներ

Եթէ ասիկա անկարող է ընել՝ իրեն կը մնայ ուրիշ գործ մը.

— Պէտք է «Կոչնակ»ը զօղանջէ ազդարարելով մեղքի յուղարկաւորութեան ... պատուելիութեան:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՄԻՄԱՂ

— Պարոն, այս մատանին ի՞նչու կորսար:

— Պարոն ատրիկանապետ, ամուսնանալու միտք ունիմ, նուէր տալու համար:

— Դուրս հանեցէք այս մարդը, ընկերը արդէն բաւական մեծ պատիժ է:

×

— Անցեալ օր սրճարանը մէկը կը խօսէր, ի՞նչ բանի յանդգնաւ որ:

— Ծնդիրը այնչափ տաքցաւ որ, ընկերս հիւանդանոց տարին, զիս ալ ոստիկանատուն:

×

Պատմութեան դասատուն.— Ըսէ տեսնեմ, Հարիւրամեայ պատերազմը որքան տեւեց:

— Միայն որչափ տեւելը գիտեմ.

×

Կինը.— Քաղաք պիտի երթամ ինքնաշարժը ալ ես պիտի վարեմ:

Այրը.— Լաւ, բայց ո՞ր հիւանդանոցին մէջ փնտռեմ ձեզ:

«Թուրք Կրէկորիէն անկախ եկեղեցի»

— • • •

Պոլսոյ Կրօն. Ժողովը մարտ 11ին նիստ գումարելով պատրիարքին նախագահութեամբ, հետեւեալ պաշտօնական յայտարարութիւնը հաղորդած է մամուլին.—

«Ժամանակէ մը ի վեր Ղալաթիոյ Ս. Լուսաւորչի դարաւոր ուխտատեղին թատր հանդիսացած է կարգ մը անբաղձալի անցուդարձերու, որոնց հանդէպ Թուրքիոյ Հայոց Կրօն. Ժողովը յարգ դիտողի դիրին մէջ մընաց, ժողովս այնպէս նկատեց որ գոյութիւն ունեցող վէճերը վարչական բնոյթ ունին, ինչպէս մատակարարութեան իրաւասութեան հարց, հաշուետուութեան պարագայ եւ նիւթական նմանօրինակ խնդիրներ: Կրօն. Ժողովը այս պատճառներով չուզեց որ եւ է միջամտութիւն ի գործ դնել, թողլով այս խնդիրներուն բարւոք կարգադրութիւնը պատկանեալ մարմիններուն:

Սակայն Ժողովս խորին ցաւով կը տեսնէ որ մի ոմն անհատ յանդգնութիւն կ'ունենայ գրաւորապէս յայտարարելու թէ հիմնած է «Թուրք Կրէկորիէն» անկախ եկեղեցի մը եւ այս կերպով Ղալաթիոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին իբր իր սեփականութիւնը ցոյց տալու, եւ նոյն եկեղեցին հարազատ Թուրք Հայերու աղօթատեղին ներկայացնելու:

Կրօն. Ժողովը պարտականութիւն կը համարի զգուշութեան հրաւիրել իր բոլոր հօգեւոր զաւակները, հայ եկեղեցիի ծոցին մէջ անջատողական եւ չահախնդրական ձեռնարկներու հանդէպ, եւ անկախ եկեղեցի մը հիմնելու որ եւ է ձգտում ինքնին հերձուած մը ըլլալով, Ժողովս խստիւ կը դատապարտէ:

Հայ եկեղեցին՝ հիմնուած Ս. Առաքեալներէն եւ հաստատուած Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչէն, արդէն պաշտօնական շրջանակներու մէջ Կրէկորիէն կը յորջորջուի: Ուստի, Թուրքիոյ հայ եկեղեցիներուն օրինապէս ճանչցուած պետն է Ամեն. Ս. Պատրիարք հայրը:

Հայ եկեղեցին միանական ամբողջութիւն մը կը ներկայացնէ, եւ նոյն եկեղեցիին բոլոր զաւակները հարազատ Թուրք հայ քաղաքացիներ են: Եւ իրենց աղօթատեղիները, որոնցմէ բացառութիւն չի կազմեր Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին ալ, նոյն Թուրք հայ քաղաքացիներուն սրբավայրերն են: Հետեւաբար, միայն Ղալաթիոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին ցոյց տալ իբր հարազատ Թուրք Հայերու աղօթատեղի, անտեղի զրպարտութիւն մըն է, զոր յանուն Թրքահայ հաւատացեալ Ժողովուրդին Կրօն. Ժողովը նողկանքով կը մերժէ: Այս առթիւ անգամ մըն ալ կը շեշտէ թէ Թուրք Հայերը այս երկրին հարազատ եւ հաւատարիմ զաւակներն են անխտիր, եւ Ղալաթիոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին Թուրք հայ համայնքին անժխտելի սեփականութիւնն է, եւ նուիրական ուխտատեղին է հրաշագործ Ամենափրկչին: Եւ այդ հաւատքով ու համոզումով է որ Իսթանպուլի ամբողջ Հայերը գունդագունդ ուխտի եւ աղօթքի կը դիմեն հոն:

Ղալաթիոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին է եւ կը մնայ հիմնապէս Թուրքիոյ Հայոց հոգեւոր պետին՝ Ս. Պատրիարք Հօր վերին հեղինակութեան ու իրաւասութեան ներքեւ: Ս. եկեղեցիներու մատակարար մարմինները պարտաւոր են ճանչնալ հոգեւոր այս բացարձակ հեղինակութիւնն ու իրաւասութիւնը: Հակառակ ամէն ընթացք կը հրաւիրէ նաեւ թակային վրայ օրինական պատասխանատուութիւն: Պատմութիւնը եւ կրօնական փորձառութիւնը կը ցուցնեն թէ «անկախ» եկեղեցի կազմելու այսպիսի յաւակնութիւններ եւ ստորոտի փորձեր կը մնան ինքնին ծիծաղելի եւ անիրականալի ցնորքներու սահմանին մէջ»:

ԽՄԲ.— Ինչպէս գիտեն ընթերցողները, այս յայտարարութիւնը կը վերաբերի ոմն Յովհաննէս Քէշիշեանի (Շահին Գայա), որ ինքնագլուխ Թաղ. խորհուրդ մը կազմեց եւ կը մերժէ Պատրիարքարանը ճանչնալ, ոչ ալ որ եւէ հաշիւ ներկայացնել: Իր ընկերներն անգամ բողոքեցին Բերայի կառավարչութեան, բայց խաչագողը իբրեւ պատասխան Փափա Էֆթիմի ճամբան բռնեց, «Թուրք Կրէկորիէն անկախ եկեղեցի» հռչակելով Ղալաթիոյ եկեղեցին

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԹԱԳՈՒՀԻՆ 1000 ԼԷՎ ԿԸ ՆՈՒԻՐԷ Գ. ԽԱՉԻՆ

— o

«Ազատ Խօսք»ի մէջ կը կարդանք (9 մարտ).—

Գթ. Խաչի Սոֆիայի մասնաճիւղի կազմակերպած տարեկան պարահանդէսը տեղի ունեցաւ աննախընթաց յաջողութեամբ: Շաբաթ իրիկուն «Ալիանս Ֆրանսէզ»ի ընդարձակ սրահը եւ անոր յարակից մասերը նեղ կուգային յորդող ստուար բազմութեան: Գրական մասը, մանաւանդ հայկական հարսնիքի տեսարանը, երգերով ու պարերով, անցաւ մեծ յաջողութեամբ եւ ստեղծեց մեծ խանդավառութիւն: Ջերմօրէն ծափահարուեցաւ մասնաճիւղին տարեկան գործունէութիւնը, որու մասին ամփոփ տեղեկագիր մը կարդաց Տիկին Զ. Լ. Գազանճեան: Թագուհի Յոհաննա նուիրած էր 1000 լէվ, որուն յարակից նամակը ողջունուեցաւ խանդավառ ծափերով եւ յոտնկայս ու միաձայն երգուեցաւ «Շումի Մարիցա» եւ «Մեր Հայրենիք»:

Հարուստ վիճակահանութեան 800 տոմսակները ամբողջութեամբ սպառեցան մէկ քանի ժամուան ընթացքին: Սպառեցան նաեւ պիւֆէի բոլոր նիւթերը: Ընդհանուր հասոյթը եղաւ աւելի քան 20 հազար լէվ: Արտակարգ ուրախութիւնները տեւեցին մինչեւ լուսաբաց:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՌԱԳՈՅՆԸ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՎԱՃԱՌԱՏԱՆ ՄԸ ՄԷՋ

— . —

«Հայրենիք»ի մէջ կը կարդանք.—

Իմանալով որ Հըտսըն եւ Մարլպորօ քաղաքներուն մէջ վերջերս Հ. Յ. Դ. կոմիտէ մը կազմուած է, խումբ մը հայ կիներ հաւաքուելով պատշաճ դատեցին հայկական դրօշակ մը նուիրել այդ նոր կոմիտէին.

Այս նպատակով դիմեցինք քաղաքին ամենամեծ մթերանոցներէն մէկուն, որպէսզի առնէինք երեք գոյներով մետաքսէ կտորները: Վաճառորդ պաշտօնեայ մը եկաւ հարցուց թէ ի՞նչ բանի պիտի գործածէինք մետաքսեղէն կտորները: Պատասխանեցինք թէ դրօշի մը համար է: Եւ յանկարծ ան բսաւ.

— Մենք ունինք բոլոր ազգերու դրօշներու քաթալոկը, ատոր չատ գիրաւ կրնանք ճշդել գոյները. ինչպէս եւ ձեւը:

Պաշտօնեան իսկոյն հեռացաւ, մինչ մենք իրարու կը նայէինք անձկութեամբ թէ արդեօք մեր ազգային դրօշը պիտի գտնուէ՞ր այդ քաթալոկին մէջ:

Քանի մը րոպէ ետք ան եկաւ, ձեռքին ունենալով տետրակ մը եւ սեղանին վրայ դնելով հարցուց.

— Ի՞նչ ազգի դրօշ կ'ուզէք պատրաստել:

— Հայ ազգային դրօշակ, պատասխանեցինք հպարտութեամբ: Ան իսկոյն դարձուց քաթալոկին առաջին էջերը եւ ամերիկեան գեղեցիկ աստղազարդ դրօշին կողքին մեզի ցոյց տուաւ մեր պանծալի Եռագոյնը, ըսելով.

— Ահա Հայ Ազգային Դրօշը:

Եւ մենք գնեցինք կարմիր, կապոյտ եւ նարնջագոյն մետաքսեայ դրօշը, իբրեւ յիշատակ եւ խորհրդանշան մեր խուճապներուն, նուիրելու Հըտսընի եւ Մարլպորոյի Հ. Յ. Դ. նորակազմ կոմիտէին:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԹԱՒՐԻԶ, 5 մարտ.— Հեռագիրը Թէհրանէն գուժեց, որ Սամսոն խան Եղիազարեան վախճանեցաւ է: Հանգուցեալը պետական պաշտօնեայ եղած է մաքսատան, նամակատան եւ ելմտական նախարարութեան ճիւղին մէջ: Իր ազատ ժամերը նուիրած էր ազգային գործերին: Երեք ազգային դպրոցներում եղել էր հոգաբարձու, անդամ պատգամաւորական ժողովի, Թեմ. Խորհրդի եւ Աղքատախնամի վարչութեան:

1918ին երբ թրքական բանակը գտնուում էր Ատրպատականում, հանգուցեալը եւ Տիգրան խան Գորոյեանը միշտ Առաջնորդարանի կողմից գնում եւ ներկայացնում էին թրքական հրամանատարին եւ նահանգապետին: Երկուքն ալ մեծ ջանքեր թափեցին, որպէսզի Թաւրիզի հայութիւնը զերծ մնայ կոտորածից եւ կողոպուտից:

Հանգուցեալը 62 տարեկան էր: Քաշուած էր պետական ծառայութեան պաշտօնից եւ հանգստեան թոշակ էր ստանում:

Մեր ցաւակցութիւնները հանգուցեալի տիկնոջ եւ զաւակներին:

Հայաստանի Հանրապետութեան նախարարներ Վրացեան եւ Քաջազնունի Թաւրիզ եկած ատեն հանգուցեալի տան էին իջեւանել:

Դարեհ Հայկազեան

ԳՐԳՌԻՉ ԹՌՈՒՑԻԿՆԵՐ ՑՐՈՒԱԾ ԵՆ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Հալէպէն Էլէֆ տիւ Նոր (5 մարտ) թիւով կը գրէ.—

Բազմաթիւ միջադէպեր պատահեցան քաղաքին մէջ, քրիստոնեաներու եւ իսլամներու միջեւ: Կարգ մը մոլեռանդ իսլամներ մեկուսի փողոցներու մէջ իրենց հանդիպած քրիստոնեաները նախատած են: Անոնք յայտարարած են թէ սպաննալիքները պիտի գործադրուին փոքրամասնութեանց դէմ, երբ սուրիական անկախութիւնը իրականանայ օր մը:

Կարգ մը իսլամ յայտնի անձնաւորութիւններ իմանալով այս ցաւալի միջադէպերը, յուզուած են եւ աշխատած են արգիլել անոնց կրկնութիւնը:

Տագնապը ցաւալի եղած է սակայն քրիստոնեաներու մէջ:

** Քանի մը օրէ ի վեր թռուցիկներ կը ցրուուին քրիստոնեաներու տուներուն մէջ, որով անոնց հրաւէր կ'ըլլայ հրաժարիլ «փոքրամասնութիւն» անունէն, ինչպէս զայն կը կոչէ Պէյրութի մէջ կնքուած համաձայնութիւնը:

Թռուցիկներու հեղինակներուն կարծիքով այդ անուանակոչութիւնը նախատինք մըն է քրիստոնեաներուն համար:

«Ձեր չահերուն պաշտպանութիւնը, կ'ըսուի այս թռուցիկներուն մէջ, կատարելապէս պիտի ապահովուի մեծամասնութեան կողմէ»:

Այս առթիւ փոքրամասնական իրաւունքներու թէր ու դէմ «մազպաթա»ներ ներկայացուած են ու պիտի ներկայացուին քրիստոնեաներու:

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՀԱՄԱՐ

— . —

«Հայրենիք» հանրօգուտ խնդիր մը կը շօշափէ խմբագրականի մը մէջ, «Անգլերէն գիրքեր մեր նոր սերունդին համար» (29 փետրուար).

— «Վերջին տարիներու ընթացքին, ինչպէս յայտնի է, անգլիախօս մեր նոր սերունդը սկսած է անսպասելի հետաքրքրութիւն ցոյց տալ հայ ազգային կեանքի, պատմութեան եւ գրականութեան հանդէպ: Եւ հասկընալի է, որ ան լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւի անգլերէն լեզուով հրատարակուող մեր թերթերուն, մասնաւորապէս «Հայրենիք» շաբաթաթերթին, ուր որոշ չափով նիւթ կրնայ գտնել ոչ միայն մեր ընթացիկ կեանքի, այլ եւ մօտիկ անցեալի, Հայոց հին պատմութեան եւ հայ գրականութեան վերաբերմամբ:

Սակայն, մեր անգլիախօս երիտասարդները որքան աւելի կը ծանօթանան հայ կեանքին, հայ մշակոյթին, հայ արժէքներուն, ազգային մեծ դէպքերուն եւ դէմքերուն, այնքան աւելի բնական պահանջ կը զգան միշտ աւելի ու աւելի գիտնալու:

Դժբախտաբար, այդ պահանջին չեն կրնար լիովին գոհացում տալ անգլերէն լեզուով հրատարակուող մեր թերթերը, եւ ստիպողական պէտք մը կը զգացուի նաեւ անգլերէն գիրքերու, որոնք կրնան աւելի հանգամանօրէն ծանօթացնել մեր անգլիախօս սերունդը մեր ցեղի պատմութեան եւ գրականութեան հետ:

Ահա այդպիսի գիրքեր տալու գովելի ջանքով է որ ստանձնած է «Արարատ» հրատարակչական ընկերութիւնը՝ ձեռնարկելով հայկական ամբողջ գրադարանի մը հրատարակութեան անգլերէն լեզուով: Գրադարան մը, որ հետզհետէ հատորներ պիտի լոյս ընծայէ՝ ներկայացնելու համար Հայոց պատմութիւնն ու գրականութիւնը:

Ինչպէս յայտնի է ծանուցումներէն, արդէն լոյս են տեսած «Արարատ» ընկերութեան անգլերէն առաջին երկու գիրքերը: Մէկը կուտայ Շապին-Գարահիսարի հերոսամարտի յուզիչ եւ վաւերական նկարագրութիւնը The Fall of the Aerie վերնագրով, գրուած Արամ Հայկազի կողմէ: Իսկ միւսը կը ներկայացնէ Հայաստանի պատմութեան առաջին հատորը, գրուած Վ. Զ. Վահանի կողմէն:

Անգլիախօս մեր նոր սերունդը մինչեւ այժմ պատեհութիւն ունեցած էր ծանօթանալու Հայոց երկու հերոսամարտերու՝ Մուսա Տաղի (Սուետիոյ) եւ Ուրֆայի պատմութեան միայն, Ֆրանց Վերֆէլի սքանչելի վէպէն եւ «Հայրենիք» շաբաթաթերթի մէջ տպուած ընդարձակ յօդուածաշարքէն:

Այժմ «Արարատ» հրատարակչական ընկերութիւնը մեր անգլիախօս երիտասարդներուն կը հրամցնէ երրորդ հերոսամարտի մը՝ Շապին Գարահիսարի անգլերէն պատմութիւնը:

Կասկած չունինք, որ այս գիրքը նոյնքան մեծ հետաքրքրութեամբ պիտի կարդացուի մեր նոր սերունդին կողմէ, որքան կարդացուեցան Մուսա Տաղի եւ Ուրֆայի հերոսամարտերու պատմութիւնները:

«Արարատ» հրատարակչական ընկերութեան երկրորդ գիրքը՝ Հայաստանի պատմութեան առաջին հատորը նոյն արժէքաւոր գիրք մըն է: Հիմնուած ոչ միայն հին աղբիւրներու, այլ եւ նոր տուեալներու վրայ հեղինակը յաջողած է տալ շատ պարզ եւ ամփոփ գաղափար մը Հայոց նախապատմութեան եւ պատմութեան զանազան շրջաններու մասին:

Վստահ ենք, որ այդ գիրքը պիտի կրնայ ծառայել մեր անգլիախօս սերունդին իբր անգլերէն դասագիրք Հայոց հին պատմութեան մասին: Ամէն անգլիախօս հայ երիտասարդ, որ մինչեւ այժմ թերթերէ կամ զանազան գիրքերէ ձեռք բերած էր կցկտուր տեղեկութիւններ Հայոց պատմութենէն, այժմ կրնայ լրացնել իր պակասները եւ ամբողջական գաղափար մը կազմել Հայոց պատմութեան մասին:

«Արարատ» Հրատ. ընկերութիւնը կը խոստանայ անգլերէն լեզուով լոյս ընծայել շուտով նաեւ Հայաստանի պատմութեան երկրորդ հատորը, Րաֆֆիի «Դաւիթ բէկ»ը, Շանթի «Հին Աստուածներ»ն ու «Կայսրը», հայ պատմուածքներու եւ բանաստեղծութիւններու ժողովածուներ եւ ուրիշ չարք մը չահեկան գիրքեր»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

Avortement de la Société des Nations (1920—1936): Par Victor Marguerite. Editions Flammarion. Prix net 12 francs.

Ուշագրաւ ուսումնասիրութիւն մը Ազգերու Դաշնակցութեան սնանկութեան մասին, որ հետզհետէ կը շեշտուի: Հռչակաւոր գրագէտը, որ վերջերս յղջօրէն կը զբաղի ընկերային հարցերով, այս գիրքին մէջ չի գոհանար չարիքը պարզելով, այլ եւ լուծման ձեւեր կը ներկայացնէ: Շուտով առիթ կ'ունենանք խօսելու այս կարեւոր հրատարակութեան մասին:

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (33)

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ ՄԸ ԱՐԻՒՆԱԹԱԹԱԽ (1913—1923)

ԵՐԿՈՒ ԱՄԻՍ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՎՐԱՅ

1923 յունուար 25ին տասներեք Վերանկէլեան չոգենաւեր ֆրանսական դրօշներ պարզած Քորֆու հասան ու խարսխեցին ծովուն բացերը: Լսելով թէ Մարսէյլ կը մեկնին, խորհեցայ նաւապետին խնդրագիր մը տալ, որպէսզի զիս Ֆրանսա տանին, նոյն իսկ աշխատիլ յանձն առնելով: Այսպէս նոյն իրիկունն իսկ աղերսագիրը պատրաստելով հետեւեալ առաւօտ նաւակով մը շոգենաւերը գացի, ուր առաջնորդուեցայ ընդհանուր նաւապետին մօտ: Խնդրագիրը երկարեցի, մէկ շունչով կարդաց զայն ու պատասխանեց թէ օտարներուն արգիլուած է սոյն զինուորական շոգենաւերով մեկնիլ:

Յուսահատ նոյն նաւակով վերադարձայ նաւամատոյց ու նաւազներէ լսելով թէ Արթինեան անուն թժիշկ մը կը գտնուի մեծադոյն չոգենաւին մէջ, անգամ մըն ալ շոգենաւերը անցայ հայ թժիշկը տեսնելու, սակայն չկրցայ գտնել ու իմանալով որ անոր ձեռքէն ոչինչ կուգայ, կրկին վերադարձայ քաղաք:

Այն օրը ռուսական շոգենաւերուն մեքենավարներու պետն ու նաւազները ալ տեսայ Քորֆուի զինեալները եւ խնդրեցի որ միջոց մը խորհին զիս կզզիէն ազատելու համար: Անկարելի եղաւ անոնց միջոցաւ ալ գործս յաջողցնել, սակայն ինծ խորհուրդ տուին որ զինուորական վերատեսուչը տեսնեմ: Կ'ըսէին թէ ազնիւ մարդ է եւ նաւապետներէն աւելի ազդեցիկ, որով միակ յոյսս այլ եւս անոր վրայ դրած էի:

Գիշերը այդ մտածումով անկողին մտայ ու յաջորդ օրը աշխատեցայ վերատեսուչին հետ տեսնուիլ: Սակայն ամբողջ օրը անկարելի ըլլալով քաղաքին պանդոկները գտնել զայն, որոշեցի առտուն կանուխ շոգենաւի իր խցիկը երթալ: Այս մտածումը կայծակի պէս անցաւ մտքէս: Ուստի երկուշաբթի առաւօտ մը մակոյկով ամենամեծ շոգենաւը անցայ եւ ուղղուեցայ ճիշդ իր խցիկը. Առաւօտեան արդուզարդով կը զբաղէր զեռ երիտասարդ գեղեցկադէմ ֆրանսացի տեսուչը: Ամբողջ դէմքը բռնկեցաւ լաւ սերտած ըլլալով, առանց կմկմալու միտքս բացատրեցի: Թէեւ խոստացաւ զիս ընդունիլ, սակայն պայմաններ դրաւ: Երկու ամիսէն Ֆրանսա պիտի հասնէին, որով այդ երկար ժամանակաշրջանին՝ պարտաւոր էի անոնցմէ ապահովել, նմանապէս մասնաւոր խցիկ մը տրուած չըլլալով, յանձն պիտի առնէի անուխ մթերանոցը մնալ մշտական: Այս պայմաններուն հաւանեցայ, վստահեցնելով թէ ճամբու ընթացքին պէտք եղած պաշարն ու գրամը պիտի հայթայթեմ: Տեսուչը անմիջապէս արտօնագիր մը պատրաստեց ու ինծի երկարելով, ծպտուն դէմքին յարեց՝ թէ կրնամ փոխադրուիլ իրենց թիւ 410 շոգենաւը: Ուրախութենէս գինովցած կը վերադառնամ ուղղակի որբանոցներու անգլիացի տնօրէն Փ. Հիլլէնտին, որուն կանխաւ յայտնած էի նպատակս:

Ան խոչոր տոպրակով հօթը օրուան պաշար եւ վերմակներ տալով, զիս նաւամատոյց ճամբեց:

Ծովը խաղաղ էր այդ օրը, հալած երկաթի նման:

Նաւակ մը կը վարձեմ ու զովացած սրտով կ'անցնիմ «Վէնուս» կոչուած ամենահսկայ չոգենաւը, ուր նաւազ մը զիս կ'առաջնորդէ անուխի մթերանոցը:

Շոգենաւերուն մէջ փոքրիր կենալով, նաւապետները ստիպուած էին ծովեզերքին հեռանալ յաճախ, այս պատճառաւ երկու ամիսէն պիտի հասնէինք Ֆրանսա:

Իրականին մէջ հազիւ մէկ չաբաթուան ուտելիք ունէի, իսկ դրամ 15 Ֆր. միայն, այն ալ գիրքեր ծախելով գոյացած: Որով մթերանոցին մէկ անկիւնը անուխի բլրակին վրայ գլուխս ձեռքերուս մէջ առած կը խորհիմ անդադար:

Իրիկուան դէմ յանկարծ արթնցաւ ծովը ու բոլոր շոգենաւերը օրօրիլ սկսան: Ընդհ. նաւապետին հրամանին վրայ անցանք Քորֆուի մէկ ծովախորշը՝ խարիսխ նետելու:

Տեղս քնանալու համար խորտ ու ձորտ ըլլալով, գիշերեցի մթերանոցին մէկ անկիւնը նետուած՝ ծակած նաւակի մը մէջ:

Վերջապէս առտուան արեւը մեղմ հովով մը երեւցաւ եւ կէսօրէ վերջ տասներեք շոգենաւերն ալ խումբով ճամբայ ելան Ողիսեւսի ծննդավայրէն:

Շոգենաւերը չորսական կը յառաջանային, երեք կարգի վրայ, իսկ մէկը որ ամէնէն հսկան էր միւսներուն եւեւէն կ'երթար:

Ճերմակեղէններս սոսկալի աղտոտած ըլլալով, խոհանոցէն տաք ջուր կ'ուզեմ ու լաւ մը լուալէ վերջ անկիւն մը կը փռեմ, յետոյ մթերանոցին դուրս կ'ելլեմ ու ցռուկին կողմը ամայի տեղ մը գտնելով կը կծկուիմ ջուրին խաղերը եւ տեսարանները դիտելու համար:

Շոգենաւը ամբողջ գիշերը կը սուրայ Ադրիականի մէջէն՝ ապաստանելով հանդարտ ծովէն ու խաղաղ ծովէն:

Շուրջս տարտամ աղամանդէ պարզատայ մըն է կարծես, որ կը նեղնայ ականջաթմբի մը մէջ:

Կէս գիշերը անցած էր երբ խառնակած ջուրերը թեւակոխեցինք: Շոգենաւերու տորմիղը առանց կանգ առնելու Օթրանթոյէն անցնելով ճամբան կը շարունակէ դէպի հարաւ:

Բնաթաթախ աչքերս ինքնաբերաբար կը փակուին յաճախ, որով կը ստիպուիմ մթերանոց իջնել եւ քանի մը պատառ չոր հաց բերանս դնելէ վերջ, կ'երկարիմ վերմակիս վրայ:

Յաջորդ առտու կը բարձրանամ կամուրջը եւ ցռուկին կողմէն պատսպարուած տեղ մը կը կատարեմ: Օդը զով ու ծովն ալ իր յստակութիւնը կորսնցուցած էր: Հեռուն ալիքներուն վրայ օտար շոգենաւ մը կը պարէ:

Կէսօր էր երբ Տարենտոնի ծոցը մտնելով կը հասնինք Կալիպոլի նաւահանգիստը, ուր բոլոր շոգենաւերն ալ խարիսխ կը նետեն:

Պաշարս կէս եղած էր եւ յաճախ կը մտածէի թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ վիճակս մինչեւ Ֆրանսա:

Կալիպոլի դուրս ելլելը արգիլուած ըլլալով կէս գիշերը անցած երկվեցեակ մը նաւերը կրկին ճամբայ ինկան դէպի ծոցին խորը.

Կին, կիրակի առաւօտ կը հասնինք Տարենտոնի նաւահանգիստը, ուր խարսխեցինք՝ քանի մը օրեր մնալու գիտումով.

ՀՐԱՆԴ ՍԱՐԵԱՆ

(Շար.)

Ի՞նչ կը ցուցադրէ քրանսական ծրագիրը

Փէրթինաքս, «Էքօ տը Փարի»ի քաղաքական խմբագիրը, որ Լոնտոն կը գտնուի, կը գրէ թէ Ա. Դ. Խորհուրդին առջեւ կը գտնուին երեք ծրագիրներ, — անգլիական, ֆրանսական եւ պելժիական։ Ֆրանսական ծրագիրը կը պարունակէ հետեւեալ տրամադրութիւնները.— 1. Լա Հէյ հրաւիրել Գերմանիան, ստուգելու համար թէ ֆրանքօ-խորհրդային դաշնագիրը կը հակասէ՞ Լոքառնոյի դաշինքին։ Այդ առթիւ Գերմանիա պէտք է յանձն առնէ համաձայնիլ տրուելիք որոշման եւ ի հարկին պարպել ապազինեալ շրջանը.— 2. Հռենոսեան շրջանը գրաւած պահել խստօրէն կանոնագրուած պայմաններով, յանձն առնելով ոչ ամրութիւններ շինել, ոչ ծանր հրետանի տեղաւորել, ոչ ռազմափորձ կատարել եւ նոր քաշել զօրքին մէկ մասը.— 3. Հաւաքական ապահովութեան խնդիրը կարգադրել մասնակցութեամբ Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Պելժիոյ։ Այս պայմանները լրացնելէ յետոյ, կարելի է բանակցութեան մտնել Գերմանիոյ հետ։ Եթէ Գերմանիա մերժէ այս ծրագիրը, տնտեսական պատիժներ տնօրինել։

Պելժիական ծրագիրն ալ մօտաւորապէս այս է, բայց այնքան չի յետաձգեր բանակցութեանց խնդիրը, իսկ անգլիականի մասին խօսեցանք արդէն։

Գերմանիա միշտ կը յուսայ

ՀԻԹԼԷՐԻ ՆՈՐ ՃԱՌԸ ՖՐԱՆՔՖՈՒՐԹԻ ՄԷՋ

Հակառակ Ա. Դ. Խորհուրդին կողմէ տրուած ժխտական պատասխանին, Գերմանիա ամէն դուռ փակուած չի նկատեր։ Պաշտօնական շրջանակները կը յուսան ելք մը գտնել, մասնակցելու համար Լոնտոնի ժողովին։ Կ՚ըսուի թէ Պերլինի գերմանական դեսպանը տեսակցութիւն մը ունեցած է կամ պիտի ունենայ Հիթլէրի հետ, ճամբան հարթելու համար։ Հաւանական է որ Գերմանիա չպնդէ միեւնոյն ատեն քննել Լոքառնոյի դաշնագրին բռնաբարման խնդիրը եւ Հիթլէրի առաջարկները.

*** Շարունակելով իր ընտրական պայքարը, Հիթլէր նոր ճառ մը խօսեցաւ երկուշաբթի օր, այս անգամ Ֆրանքֆուրթի մէջ։ Ներկայ էին 25,000 ունկնդիրներ։ Կրկնելով իր ծանօթ առաջարկներն ու տեսութիւնները, «Առաջնորդը» նորէն շեշտեց թէ ինք բարեկամութիւն եւ ապահովութիւն կ՚առաջարկէ Ֆրանսայի։

— «Գերմանիան չէր կրնար բարօրութեան հասնիլ, եթէ չվայելէր միեւնոյն իրաւունքները՝ միւս ազգերուն հետ, ստանձնելով միեւնոյն պարտականութիւնները։ Շատ կը խօսին դաշնագիրներու մասին։ Հարկ է զանազանել դաշնագիրներու տառը եւ բարոյական իրաւունքը որ յաւիտենական է։ Օտար դիւանագէտները բաւական ուսումնասիրած են պատմութիւնը, եւ գիտեն թէ խտրութեան վրայ հաստատուած դաշնագիր մը չի կրնար յաւիտեան տեւել։ Եթէ կայ ժողովուրդ մը որ կը սիրէ խաղաղութիւնը, այդ ալ գերման ազգն է։ Խնդիրը այն չէ թէ Վերսայլը կամ Լոքառնոն խզուած են, այլ այն թէ չէ՞ որ կ է հաւասարագօր ազգերու հասարակութենէն վտարել 67,000,000 ժողովուրդ։ Ես պատրաստ եմ համաձայնութիւն մը կնքելու Ֆրանսական կառավարութեան հետ, համաձայնութիւն մը որով երկուքն ալ պիտի դիմեն իրենց ժողովուրդին։ «Գերման ժողովուրդ, կ՚ուզե՞ս թաղել կացինը։ Եթէ կ՚ուզես, այս պատասխանէ։ (Ծափ. եւ աղաղակներ ունկնդիրներուն մէջ)։ Նոյն հարցումը պէտք է ուղղել դիմացի կողմին։ Ես վստահ եմ թէ ֆրանսացի ժողովուրդը պիտի պատասխանէ.— «Մենք չենք ուզեր որ Գերմանիան ճնշուի»։ Մենք բարձր գաղափարներ չունինք զինուորական դաշինքներու մասին, որոնք միայն ընդհարումներ յառաջ բերելու կը ծառայեն։ Ես կը հաւատամ թէ պիտի գայ ժամանակ մը երբ եւրոպական ազգերը պիտի խոստովանին թէ պատերազմի համար անհրաժեշտ զոհողութիւնները երբեք չեն կրնար համեմատուիլ այն առաւելութեանց հետ որ կրնան շահուիլ պատերազմով»։

Հիթլէր կրկին յուզեց ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքի խնդիրը եւ եզրակացուց.

— «Ես պարզապէս հաւասար իրաւունքներ եւ վեհապետութիւն կը պահանջեմ Գերմանիոյ համար. ոչինչ աւելի, բայց նաեւ ոչինչ պակաս։ Ես երբեք չպիտի հրաժարիմ այս պահանջէն։ Մենք վճռած ենք կրել ամէն թշուառութիւն քան հրաժարիլ իրաւունքներու հաւասարութենէն»։

Օդանաւային զինակցութիւն Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ

Պնդ. Ֆապրի, Ֆրանսայի զինուորական նախկին նախարարը, մանրակրկիտօրէն քննելով կացութիւնը, կ՚առաջարկէ օդանաւային զինակցութիւն մը հաստատել Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ։ «Յառաջիկայ պատերազմ մը պիտի պայթի շանթի մը պէս, պայծառ երկինքի մը վրայ։ Եթէ Լոքառնոյի դաշնակիցները կ՚ուզեն արգիլել գերմանական բանակին արշաւանքը, պէտք է զինուին եւ կազմակերպուին իրենց սահմաններուն ետին։ Թող անգլիական օդատորմիղ մը հաստատուի մշտապէս Լիէժի եւ Նամիւռի միջեւ, անգլիական դրօշով, իտալական օդատորմիղ մը՝ Ստրազպուրկի եւ Միւլհուզի միջեւ, իտալական դրօշով»։

Սահմանադրութեան ծրագիր Պաղեստինի համար

Պաղեստինի սահմանադրութեան մասին ծրագիր մը հրատարակուեցաւ Լոնտոնի մէջ, նախաձեռնութեամբ գաղթային նախարարութեան։ Համաձայն այդ ծրագրին, պիտի կազմուի օրէնսդիր ժողով մը, որուն անդամներուն մէկ մասը պիտի ընտրուի, միւս մասը պիտի նշանակուի հոգատար իշխանութեան կողմէ։ Ընտրութիւնները անջատաբար պիտի կատարուին Իսլամներուն, Հրեաներուն եւ քրիստոնեաներուն համար։ Իբրեւ ընտրեալ Իսլամները պիտի ունենան 8 ներկայացուցիչ, հրեայ հասարակութիւնը՝ 3, քրիստոնեաները՝ մէկ։ Իսկ նշանակովի ներկայացուցիչները պիտի ըլլան հետեւեալ համեմատութեամբ.— 3 Իսլամներու, 4 Հրեաներու, 2 քրիստոնեաներու համար։ Ուրեմն Իսլամները պիտի ունենան 11 ներկայացուցիչ, Հրեաները՝ 7, քրիստոնեաները՝ 3, ինչ որ համապատասխան կը համարուի երեք զաւանութեանց թուական կարեւորութեան։

1931ի մարդահամարին համաձայն, Պաղեստինի 1,035,821 բնակիչներուն վրայ Իսլամները կը ներկայացնէին 759,712 հոգի, Հրեաները՝ 174,610, քրիստոնեաները՝ 91,394, իսկ զանազան՝ 10,101 հոգի։ 1934 յունիսին բնակչութեան թիւը հասած էր 1,171,000ի, որոնց 307,312ը Հրեաներ։

Լոնտոնի մէջ բուռն վիճաբանութիւններ տեղի կ՚ունենան առաջադրուած սահմանադրութեան մասին։ Կը վախցուի որ Իսլամները կարեւոր յաջողութիւններ շահին իրենց մեծամասնութեան շնորհիւ։ Գաղթային նախարարութիւնը կը պատասխանէ թէ սահմանադրութիւնը խոստացուած էր 1930ին եւ թէ հոգատար պետութիւնը, որ Հրէական Տուն հաստատեց, պիտի հսկէ որպէսզի հրեայ ժողովուրդին շահերը չվտանգուին։

ՑԱՆԿԱՑԱԾ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼՊԱՆԻՈՅ զօրաշարժի լուրերուն առթիւ, Թիրանայէն կը հաստատեն թէ ամէն տարի այս եղանակին սովորութիւն է ռազմափորձի հրաւիրել կարգ մը դասեր։ Անկէ զատ, Զօկու թագաւորը մասնաւորապէս կը հետաքրքրուի ազգային բանակին վերակազմութեան խնդիրներով։ Ուրեմն բացառիկ բան չկայ եւ հանդարտութիւն կը տիրէ Ալպանիոյ մէջ։

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ՇԱՐԼ ՄՈՐԱՍ, «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ի խմբագիրը, դատուեցաւ շաբաթ օր, Փարիզի եղեռնադատ ատեանին առջեւ, իբրեւ դրդիչ մարդասպանութեան։ Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, Մորաս յունուար 13ին յօդուած մը գրելով, յատկապէս կը մատնանշէր 140 երեսփոխաններ, քօղարկեալ սպառնալիք մը ուղղելով անոնց կեանքին դէմ։ Թէ Մորաս եւ թէ թերթին պատասխանատու տնօրէնը յայտարարեցին թէ հպարտութեամբ կ՚ընդունին յօդուածին պատասխանատուութիւնը, քանի որ անոր շնորհիւ սահմանափակուեցան Իտալիոյ դէմ ծրագրուած պատիժները եւ Ֆրանսա փրկուեցաւ պատերազմի վտանգէն։ Ամբաստանեալներու մասին լաւագոյն վկայութիւնները տուին ակադեմական Անտրէ Պէլսոռ եւ Լէօն Տօտէ։ Իսկ Շարլ Մորաս իր երկար պաշտպանողականը եզրակացուց հետեւեալ բառերով.— «Ես անկարելի կը գտնեմ առանց բարոյական անհարթեմման խնլքի բերել այն երեսփոխանները որոնք հանրապետութեան 66 տարիներու ընթացքին կորսնցուցած են քաղաքացիական պատասխանատուութեան ամէն զգացում»։ Վճիռը պիտի տրուի այս շաբթու։

ՍՊԱՆԻՈՅ ծայրայեղ ձախակողմեան տարրերու եւ պահպանողական հոսանքներու ընդհարումները տեղի տուին ծանր դէպքերու, երկրին ամէն կողմը։ Վերջին լուրերու համաձայն վնասուած կամ կրակի տրուած են 20 եկեղեցիներ, վանքեր, դպրոցներ եւ ուրիշ շէնքեր։ Կառավարութիւնը հարկադրուեցաւ հրացանակիր զինուորներ դնել վտանգուած շէնքերուն մէջ։ Տեղ տեղ ալ կամաւորներու խումբեր կը գործեն իբրեւ պահակ։ Խիստ գրաքննութիւն հաստատուած է թերթերուն վրայ։

ԹՈՒՐՔԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴԱՇԻՆՔԻՆ 15ամեակին առթիւ, Մոսկուայի արտաքին գործավարութիւնը եւ Թուրք դեսպանը փոխանակեցին 1935 նոյեմբեր 6ին Էնգիւրիի մէջ կնքուած պայմանագրութեան վաւերացման թուղթերը, որոնցմով մինչեւ 1945 նոյեմբեր 7 կ՚երկարաձգուի դաշինքին պայմանաժամը։

ՍՊԱՆԻՈՅ ծայրայեղ ձախակողմեան տարրերու եւ պահպանողական հոհաստատել Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ։ «Յառաջիկայ պատերազ-

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Քասուիթէն Յովհաննէսեան դեղագործ Գէորգ Սարգիսեան կը փնտռէ իր քոյրերը, որոնց նախկին հասցէն էր.- OVsanna (Sarkissian) Tchoufilian, Canton de Chateau, H. F. C No. 273, Chasse Isere. Տեղեկացնել Յառաջի։

— Բարսեղեան Բարսեղեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Յարութիւն Բարսեղեանը, որ 10 տարիէ ի վեր կը բնակէր Փարիզ։ Իր հասցէն իմացնել Djiladjian, Impasse Beline No. 3, Bron Village, Rhône։

— Շապին Գարահիսարի գիւղէրէն Թամզարայի Խաչի կիւ Թաղէն, Գաբրիէլ Անկարեան, 20—23 տարեկան, հօր անունն է՝ Գալուկ, մօր անունը՝ Տիրուհի։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր հօրեղբօրորդւոյն Յովհաննէս Պարսամեանի, 1er Batterie, 10e R. A. C., Rueil (S. et Oise) France.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (62)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ. — Հեղինակուհի՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

— Տիկին Ֆէրըրսէն սպառնալիքով դրամ պահանջողը դուք էիք… դուք՝ պարոն Ֆէրըրսին բժիշկն էիք … միայն դուք կրնայիք գիտնալ թէ որու ձեռքով սպաննուած էր ան … առաջին անգամ երբ իրարու հետ կը խօսակցէինք մեր պարտէզը, ժառանգութեան մը խօսքը ըրիք ինծի… քննութիւն կատարեցի եւ հասկցայ որ այդ տեսակ ժառանգութիւն ստացած չէիք դուք տարի մը առաջ… Տիկին Ֆէրըրսի վճարած քսան հազար ոսկին հաշիւը տալու փորձ մը պիտի ընէիք ի հարկէ … այդ գումարը օգուտ մը չունեցաւ ձեզի… «ռակարան»ը խաղցիք եւ կորսնցուցիք … յետոյ հետզհետէ աւելի ճնշում բանեցուցիք Տիկին Ֆէրըրսին վրայ որ, այս անգամ, ձեր ձեռքէն ազատելու մէկ ճամբայ գտաւ միայն… եթէ Էքրոյտ ճշմարտութիւնը իմանար, ընդմիշտ կործանած էիք…

— Հեռաձայնի՞ն մասին ինչ է ձեր կարծիքը. բացատրութիւն մը ունիք հարկաւ…

— Կը խոստովանիմ որ ամէնէն մեծ դժուարութեան բախեցայ այդ կէտին մէջ։ Երբ ստուգեցի թէ իսկապէս հեռաձայն եղած էր ձեզի կայարանէն… նախ խորհեցայ որ շինծու էր ձեր պատմութիւնը… շատ վարպետ էք եղեր սակայն … Ֆըրնիլ երթալու, դիակը գտնելու եւ այդ առիթով ձայնագիրը անյայտացնելու համար պատճառ մը պիտի ունենայիք անտարակոյս… շատ տարտամ կերպով կրնայի կռահել թէ ինչպէս եղած էր հեռաձայնը… առաջին օրը ձեր քոյրը տեսայ եւ անոր հարցուցի թէ որ հիւանդները բուժարան եկա՞ծ էին ուրբաթ առտու… օրիորդ Րասըլին մասին բնաւ խորհած չէի… անոր այցելութիւնը բարեպատեհ զուգադիպութիւն մը եղաւ որովհետեւ դուք մտացիր վիճակ մը ունէիք եւ չկրցաք թափանցել իմ հարցումներու իսկական նպատակին… փնտռածս գտայ… այդ առտուն ամերիկեան շոգենաւի մը աշխատաւորներէն մէկը եկած էր ձեզի… կա՞ր իրմէ աւելի հաւանական մէկը որ նոյն գիշերը Լիվըրփուլ մեկնէր… նաւ պիտի նստէր եւ… բաց ծովուն վրայ պիտի ըլլար … հասկցայ որ «Օրայըն» շոգենաւը ճամբայ ելած պիտի ըլլար շաբաթ առտու … աշխատաւորին անունը գտայ … անթել հեռագիրով հարցում մը ըրի իրեն… պատասխանը ստացայ քիչ առաջ… ահաւասիկ —

Շատ ճիշդ … բժիշկ Շէփըրտ յանձնարարութիւն մը ըրաւ ինծի. կայարանէն իրեն պիտի հեռաձայնէի … «մարդ չկայ» պատասխանեցաւ…

— Սքանչելի մտածեր էք, շարունակեց Փուարօ, հեռաձայնը իսկապէս եղած է… օրիորդ Րասըլին տեսած է ձեր խօսիլը… բայց թէ ինչ խօսուած է, չենք գիտեր… այդ մասին միայն ձեր յայտարարութիւնը ունինք…

— Այս ամէնը լաւ են, շատ հետաքրքրական են, ըսի յօրանջելով. ի՞նչ օգուտ ունին …

— Չէ՞ք կարծեր որ օգուտ ունին… յիշեցէք թէ ինչ ըսի — ճշմարտութիւնը օտարական Րէկըրթին պիտի հաղորդուի վաղ առտու… բայց, Օրիորդ Շէփըրտի սիրոյն, պատրաստ եմ փրկութեան ճամբայ մը ցոյց տալ ձեզի. օրինակ, կրնաք զօրաւոր թմրեցուցիչ մը առնել… հասկցա՞ք … Րէլֆին անունը պէտք է մաքուր դուրս գայ այս գործին մէջէն, այդ մասին ոչ մէկ տարակոյս… կը յանձնարարեմ որ աւարտէք ձեր նօթերը, այլապէս չահեկան, սակայն առանց կրճատումի եւ վերապահութեան…

— Որքան ալ շատ յանձնարարութիւն ունիք … լմնցուցի՞ք …

— Ըսելիք մը եւս ունիմ… շատ մեծ յիմարութիւն մը գործած պիտի ըլլաք եթէ փորձէք լռեցնել զիս, ինչպէս լռեցուցած էք Էքրոյտը… երբեք Փուարօն այդ տեսակ բաներէն վախցող մարդ չէ, կը հասկնա՞ք …

— Սիրելի Պ. Փուարօ, ըսի ժպտելով, ինչ ալ ըլլամ, խենթ չեմ. .

Ոտքի բարձրացայ։

— Շատ բարի… տուն երթամ… շնորհակալ եմ այս հետաքրքրական խօսակցութեան համար …

Փուարոն ալ ոտքի ելաւ ու զուարթավար խոնարհութիւն մը ըրաւ. տունէն վերադարձայ։

ԳԼՈՒԽ 27

ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ժամը առաւօտեան հինգն է. շատ աւելի յոգնած եմ. գործս աւարտեցի. շատ գրելէն թեւս կը ցաւի։

Ինչ տարօրինակ վերջաբան. կ՚ուզէի ձեռագիրներս հրատարակել օրին մէկը՝ պատմելու համար Փուարոյի անյաջողութիւնը, զարմանալի …

Եղերական վախճանի մը նախազգացումը ունէի միշտ՝ սկսեալ այն վայրկեանէն երբ Տիկին Ֆէրըրսն ու Րէլֆ Փէյթընը տեսայ՝ գլուխ գլխի։ Խորհեցայ թէ Տիկինը գաղտնիք մը կ՚իմացնէր տղուն. սխալ էր այդ կարծիքս, թէեւ մտքիս մէջ տպաւորուած էր ան մինչեւ այն պահը երբ աշխատասենեակը կը մտնէի եւ Էքրոյտ ինծի կը յայտնէր բուն իրողութիւնը։

Խեղճ Էքրոյտ. պատեհութիւն մըն ալ տուի իրեն. սպասեցի որ նամակը կարդայ։ Եւ կամ, պարզեցէք խոստովանիմ, ներքնապէս խորհեցայ որ աւելի լաւ կ՚ըլլար եթէ թողլ տայի որ կարդար։ Իր այդ ջղագրգռութիւնը հոգեբանօրէն հետաքրքրական էր. կը տեսնէի որ վտանգը կը մօտենար. բայց եւ այնպէս բնաւ կասկած չունէր իմ վրաս։

Դաշոյնին մասին ետքն էր որ մտածեցի։ Միասին բերած էի պզտիկ զէնք մը, բայց երբ արծաթեղէններու սեղանին մէջ դաշոյնը աչքիս զարկաւ, խորհեցայ թէ շատ աւելի օգտակար պիտի ըլլար եթէ գործածէի զէնք մը որուն տէրը ես չէի։

Ինծի այնպէս կը թուի թէ ուզած էի այդ մարդը սպաննել … Տիկին Ֆէրըրսի մահուան լուրը առնելուս պէս, համոզուած էի որ գաղտնիքներ հաղորդած էր իրեն։ Երբ իրեն գացի եւ տեսայ ջղագրգիռ վիճակը, խորհեցայ թէ ճշմարտութիւնը լսած էր թերեւս բայց չէր կրնար հաւատալ եւ պատեհութիւն պիտի տար ինծի որպէսզի մաքրէի իր ստացած տեղեկութիւնը

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.284

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 19 ՄԱՐՏ
JEUDI 19 MARS 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3067

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԵՆԻԶԵԼՈՍ

Ժամանակակից քաղաքական պատմութեան մէջ քիչեր կան որ այնքան վճռական եւ առով խոկ այնկոծ գործունէութիւն մը ունեցած ըլլան, որքան Էլէֆթէրոս Վենիզէլոս, նոր հանգուցեալը։

Արդարեւ, փոթորիկ մը եղաւ իր ամբողջ կեանքը, սկսելով երիտասարդութեան ամէնէն կրակոտ տարիներէն։

Ապահովաբար իր անվիճելի փառապսակը պիտի կազմէ այդ շրջանը, երբ կը պարզէր ապստամբութեան դրօշը, Թրքական արիւնռուշտ բռնակալութեան դէմ։

Այդ է պատճառը որ, ամբողջ Կրետէն երախտապարտ մնաց իրեն հանդէպ, տեսակ մը պաշտամունք ստեղծեց իր չուրջը, նոյն խոկ այն օրերուն երբ «քաղաքագէտ»ը կուգար մթագնել հերոսը— իր խոկ անցեալը— ճակատագրական ձախողանքներով եւ ահաւոր վրիպումներով։

Վենիզէլոս դարաշրջան մը բացաւ Յունաստանի պատմութեան մէջ։

Ճիշդ է որ իր ծրագիրները չպսակուեցան համապատասխան յաջողութեամբ։ Բացի Կրետէի վերջնական ազատագրութենէն, Վենիզէլոս աւելի շատ յուսախաբութիւններ կրեց։ Եթէ ոչ վերջնապէս, գոնէ երկար ժամանակի համար ցնորք մը դարձաւ «Մեծ Յունաստան»ի ծրագիրը։ Երկիրը չընդարձակուեցաւ այն համեմատութեամբ՝ որուն կը ձգտէր տարիներէ ի վեր։ Միւս կողմէ, Փոքր Ասիոյ պարտութիւնը եւ մանաւանդ ժողովուրդներու փոխանակութիւնը մահացու հարուած մը եղաւ ուժասպառ Յունաստանի համար։

Այս պարտութիւնները այնքան անդարմանելի հետեւանքներ ունեցան որ, «Կրետացին» ինք, ճարահատ, փրկութեան լաստեր փնտռեց ապագային համար եւ գնաց մինչեւ Էնկիւրի, «ոխերիմ թշնամի»ն համբուրելու եւ համաձայնութիւն մը կնքելու համար (1930)։

Իր անկումէն վերջն ալ, յաջորդները — Թուրք ընդդիմադիր — ուրիշ ելք չգտան, բայց եթէ չարունակել նոյն ճամբան։ Շատ չանցած համաձայնութիւնը վերածուեցաւ կատարեալ զինակցութեան եւ ամրապնդուեցաւ պալքանեան միութեամբ, որ ոչ մէկ չափելի առաւելութիւն կը ներկայացնէ Յունաստանի համար, բացի ապահովութեան պատրանքէ մը։

Ներքին կեանքի մէջ ալ, հին յեղափոխականը աւելի շատ փչապսակներ շահեցաւ, քան դափնիներ։

Անժխտելի է իր դերը՝ Յունաստանի վերակազմութեան եւ արդիացման չարժման մէջ։ Վենիզէլոսն էր Հանրապետութեան հիմնադիրն ու հոգին։

Եւ սակայն, իր կամակոր եւ իշխանատենչ բնաւորութիւնը իրմէ բաժնեց բազմաթիւ բնական դաշնակիցներ։ Շատեր, նոյն արժանիքները չունենալով հանդերձ, չէին հանդուրժեր իր փառասիրութեանց, եւ դժբախտ երկիրը յուսախաբութենէ յուսախաբութիւն գլորեցաւ։ Մանաւանդ որ, պատմական Ելլադայի մէջ, աւելի շատ անհատներ են որ տուն կուտան քաղաքական եւ ընկերային կեանքին, քան բիւրեղացած եւ հաստարմատ հոսանքներ։

Իր գլխաւոր մեղքերէն մէկը համարուեցաւ, նաեւ, իր չափազանց հաւատարմութիւնը միջազգային աշխարհակալութեան, մանաւանդ Մեծն Բրիտանիոյ քաղաքականութեան։

Մարդիկ իրաւամբ կը զարմանային թէ այս մեծատաղանդ եւ խորաթափանց մարդը, որ միջազգային համբաւ կը վայելէր Եւրոպայի մայրաքաղաքներուն, մասնաւորապէս Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ, ի՞նչպէս ինքն իրեն թոյլ տուաւ մոլորիլ նենգ խաղերու ահաւոր ցանցի մը մէջ։

Իսկ իր ամենավերջին վրիպումն եղաւ 1934 մարտ 1ի ապստամբութիւնը, որ կրնար կատարեալ աղէտի մը յանգիլ, եթէ երկար տեւէր։

Սխալ չէին իր նախատեսութիւնները։ Տեր կամ երիտասարդ աղուէսներ — իր ընդդիմադիրները — կ'ուզէին վերահաստատել միապետութիւնը, եւ Կրետացին փորձեց խափանել վերահաս վտանգը։ Բայց այստեղ ալ աւելի շատ իր յամառութիւնն էր որ տիրապետեց քան բնածին սրատեսութիւնը։

Հակառակ իր բոլոր վրիպումներուն, յեղափոխական էր հանգուցեալը եւ Թուրք հայրենասէր։ Եթէ ծնած ըլլար տարբեր միջավայրի եւ տարբեր ժողովուրդի մէջ, ապահովաբար պիտի դառնար շատ աւելի մեծ դէմք մը։

Իր անկաշառ հայրենասիրութեան վերջին ապացոյցը կը կազմէ իր միջամտութիւնը միապետութեան վերահաստատման առթիւ, որպէսզի նոր փոթորիկներ չպայթին հայրենիքի գլխուն։

Իբրեւ հին յեղափոխական եւ քաջածանօթ Արեւելքի պատմութեան, Վենիզէլոս եղաւ գիտակից բարեկամը ինչպէս բոլոր հալածականներուն, նոյնպէս հայ ժողովուրդին։

Մեծ պատերազմէն տարիներ առաջ, ինչպէս հաշտութեան ժողովներուն առեն, եւ աւելի վերջը, թէ մեր եւ թէ իրենց պարտութեան օրերուն, Կրետացին միշտ իր գործօն աջակցութիւնն ընծայեց Հայկական դատին։

Թէեւ խորապէս ընկճուած, ան չէր կորսնցուցած իր հաւատքը արդարութեան մասին։ Եւ 1920ին, երբ արդէն խաբխլած էր Հայաստանի հանրապետութիւնը, կը յանձնարարէր անոր վարչապետին,— Ա. Խատիսեանի 15 տարի համակերպիլ եղածին, քանի որ աշխարհ դաւաճանեց եւ ուրիշ ելք չունինք, առ այժմ։

Վենիզէլոսի մահով, փոթորիկ մըն է որ կը հանդարտանայ պատմութեան էջերուն վրայ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ԼՈՆՏՈՆԻ ԺՈՂՈՎԻՆ

Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ԱՅՍՕՐ ՊԻՏԻ ՎՃՌԷ ԴԱՇՆԱԳՐԻ ԲՌՆԱԲԱՐՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԲԱՂԿԱՆԱՅ 30 ԴԻՒԱՆԱԳԷՏՆԵՐԷ ԵՒ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐԷ

Ֆրանսա միշտ կը մերժէ նկատի առնել Գերմանիոյ առաջարկները

Այսօր, հինգշաբթի, Գերմանիոյ ներկայացուցիչը պիտի նստի Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին մէջ, լսելու համար «Լոքառնոյ»եաններուն մեղադրանքները։ Ինչպէս գրած էինք երէկ, Ազգամողովին քարտուղարութիւնը փափկանկատ պատասխան մը ուղղած էր, ընդունելով հաւասարութեան իրաւունքը, բայց յետաձգելով Հիթլէրի առաջարկին քննութիւնը։ Վերջին պահուն գերմանական կառավարութիւնը կարգ մը լուսաբանութիւններ խնդրած էր, անգլիական կառավարութեան միջոցաւ, հեռագիր մը ուղղելով Պ. Իտընի։ Այդ հեռագիրը կ'ըսէր.

— «Գերմանական կառավարութիւնը կը յուսայ թէ Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը իր կարելին ի գործ պիտի դնէ, պատեհ ժամուն քննութեան ենթարկելու համար գերմանական առաջարկները, շահակից պետութեանց հետ»։

Անգլիոյ արտաքին նախարարը պատասխանեց Լոնտոնի գերմանական դեսպանին միջոցաւ.

— «Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը պիտի չարունակէ փորձել իր կարելին, յաջողցնելու համար խաղաղ եւ գոհացուցիչ կարգադրութիւն մը ներկայ դժուարութեանց մէջ։ Ն. Վեհափառութեան կառավարութեան համար պարզ է թէ Գերմանիոյ վարչապետին առաջարկները, ինչպէս եւ ուրիշներ որ կրնան ըլլալ միւս շահակից պետութեանց կողմէ, պէտք է քննութեան ենթարկուին պատեհ ժամուն։ Բայց եւ այնպէս գերմանական կառավարութիւնը անշուշտ կ'ըմբռնէ թէ Ն. Վեհափառութեան կառավարութեան համար կարելի չէ աւելի ճշգրիտ յանձնառութիւն մը ստանձնել գործերու այս վիճակին մէջ»։

Այս պատասխանէն վերջ, գերմանական կառավարութիւնը հետեւեալ հեռագիրը ուղղեց Լոնտոն, Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդի ընդհ. քարտուղարին.

—«Շնորհակալութեամբ ստացայ ձեր մարտ 16 թուակիր հեռագիրը եւ պատիւ ունիմ հաղորդելու թէ դեսպան Ֆոն Ռիպպէնթրոփ գերմանական կառավարութիւնը պիտի ներկայացնէ Ա. Դ. Խորհուրդի նիստին մէջ, ֆրանսական եւ պելժիական կառավարութեանց յարուցած հարցին քննութեան առթիւ։ Գերմանիոյ ներկայացուցիչը Ա. Դ. Խորհուրդին տրամադրութեան տակ պիտի ըլլայ հինգշաբթի առտու»։

Գերմանիոյ գլխաւոր պատուիրակը անմիջապէս Լոնտոն մեկնեցաւ օդանաւով։ Իրեն կ'ընկերանան ուրիշ դիւանագէտներ եւ մասնագէտներ որոնց թիւը 30 է կը հասնի։ Պատուիրակութեան մաս կը կազմէ իրաւագէտ մը, Գաուս, որ մասնակցած է Լոքառնոյի դաշնագրին խմբագրութեան։

Պատուիրակութիւնը ժողովին պիտի մասնակցի այսօր, հինգշաբթի։ Մինչ այս մինչ այն, Ա. Դ. Խորհուրդին անդամները, մասնաւորապէս Ֆրանսա եւ Պելժիա կ'անհամբերեն ժամ առաջ քուէարկել տալ Գերմանիոյ դատապարտութեան բանաձեւը։ Թէեւ անոնք համաձայն կ'երեւան Գերմանիոյ յանցաւորութեան մասին, բայց բուն Լոքառնոյիները բանաձեւ մը չեն գտած պատժական անօրինութեանց մասին։ Ֆրանսա եւ Պելժիա միշտ կը պահանջեն վճռական միջոցներ ձեռք առնել, իսկ Անգլիա կը նախընտրէ գոհանալ դիւանագիտական պատժով մը։

Թուրք եւ Խորհրդային պատուիրակներուն ճառերը Ա. Դ. Խորհուրդին մէջ

Ա. Դ. Խորհուրդի գաղտնի նիստէն վերջը, ուր բուռն արտայայտութիւններ եղան եւ նոյնիսկ Պ. Ֆլանտէն սպառնաց Փարիզ վերադառնալ եւ զօրաշարժ հռչակել տալ, տեղի ունեցաւ հրապարակային նիստ մը։ Այս առթիւ ամէնէն կարեւոր ճառը խօսեցաւ Պ. Լիթվինով, Խ. Միութեան արտաքին գործավարը։

Նիստին բացումէն առաջ, Պ. Ֆլանտէն նորէն վճռական լեզու գործածեց, պահանջելով որ Ա. Դ. Խորհուրդը հանդիսաւորապէս հաստատէ Գերմանիոյ կատարած բռնաբարումը, Լա Հէյի ատեանին յանձնէ Ֆրանքօ-սովետական վէճը եւ ի հարկին «ուրիշ միջոցներ» ձեռք առնէ, յարգել տալու համար դաշնագիրները։

Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը Փարիզ պիտի գայ այսօր, հինգշաբթի, անմիջապէս խորհրդակցելու համար վարչապետին եւ միւս նախարարներուն հետ։ Դոկ. Ֆլանտէն նիստ պիտի գումարէ վաղը, ուրբաթ առտու, իսկ երեսփ. ժողովը գրաւի կէսօրէն յետոյ։

Ա. Դ. Խորհուրդի հրապարակային ժողովին մէջ, Թ. Արաս, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, խօսք առնելով դիտել տուաւ թէ սխալ հասկցած են իր կարգ մը յայտարարութիւնները։ Իր կարծիքով, Ա. Դ. Խորհուրդը, որ հրաւիրուած է քննելու առաջինհամ շրջանի մը բռնաբարման խնդիրը, միջնորդի պաշտօն ունի։ Բայց, ունի նաեւ ուրիշ պաշտօններ,— Միջնորդ՝ միջազգային վէճերու մէջ եւ երաշխաւոր ապահովութեան։ Ներկայ պարագային միջնորդութեան խնդիր չի կրնար ըլլալ, մինչեւ որ գոհացում տրուի Ֆրան-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՇՈՆՏԱԼԻՑ ...

Այս օրերուն, երբ թերթերը լեցուն են «շոնդալից», «զգայացունց» եւ իրարանց մտատանջող լուրերով, այս օրերուն, ընդհանուր մտահոգութեան այս շրջանին՝ կ'ուզէի համրային ու շոգրութիւնը գրաւեցնել այլապէս շոնդալից բանով մը,— իբրեւ դարման։

Թող ներեն անոնք որ կը կարդան այս տողերը, թող ներեն հեգնանքին համար որ կրնայ խառնուիլ առաջարկիս,— կ'ուզէի սարքել ... շոնդալից հանդէս մը։

Ի բաժնումն քաղաքական մտահոգութեամբ տագնապող միտքերու, եւ ի բաժնումն կարգ մը Միութիւններու դատարկ սնտուկին։ Արդարեւ, ծրագիրս կ'ապահովէ կոկիկ հասոյթ մը,— վերջը կը խորհինք թէ ի'նչ բանի կարելի է գործածել այդ գումարը։

Կ'առաջարկեմ Հայկական Բարեկենդանի հանդէս մը կազմակերպել։

Ցայտագիրը.—

Պ. Արշակ Չօպանեան պիտի պարէ, հայկական տարազ հագած, հին եւ թանգարանական պարեր,— արդէն վարժուած ըլլալով պարել Բարեգործականի եւ Երեւանի առջեւ։

Պ. Վահան Մալէզեան պիտի երգէ «Ակռաին կարասը երգը», ընկերակցութեամբ պահ գրուած հինցած ռակիներու երաժշտութեան։

Պ. Նշան Պէշիկթաշլեան պիտի նստի քնարի վրայ (ինքը քնար մը արդէն) եւ քնարագեղ հովուերգութիւն մը,— ուր թիթեռնիկ մը կը խօսի ծաղկած նշենիին հետ, եւ հովայլ ստեղծած ձախորդութիւններուն անգիտակ։

Մեր խմբագրապետը, Շ. Միսաքեան, պիտի երգէ Աւագ Ուրբաթի շարական մը, սարսելով մահուան դուռները, տապալելով չիրմաքարերը, խորտակելով գերեզմանին սահմանները։

Շ. Նարդունի, ինչպէս հովիւ մը որ քէն է բրած գիւղին ու քաղաքին, պիտի սուլէ իր հեգնանքը աշխարհի բաներուն մասին, սկեպտիկ ձկլսրագրին յատուկ երգով մը — «Այսպէս ու բնմն ...»։

Ի՞նչ փոյթ տալու յայտագիրն ամբողջ։ Ինչպէս կը տեսնէք, շոնդալից է եւ համընդհանուր, որքան ալ մեծ ըլլայ՝ կը լեցուի անպայման։

Պատերազմի վախերու այս օրերուն եւ ընդհանուր այս տագնապին մէջ, թերեւս ուրիշ ազգեր զարմանան որ, անխռով եւ անտարբեր, կը զբօսնունք։ Անոնց կարելի է պատասխանել այսպէս, եթէ կ'ուզէք.—

Վախերու եւ մտահոգութիւններու միակ դարմանն է զբօսանքը։ Եւ յետոյ, վազ անցէք սա ձեր փառասիրութիւններէն, ցանկութիւններէն, երազներէն,— սուտ բաներ են ատոնք, ժամանակ մի' վատնէք զուր խանդավառութիւններով եւ յիմար ծրագիրներով։

Ունայնութի՜ւն ունայնութեանց։

ԱՐԱՑ

ՎԵՆԻԶԵԼՈՍ ՄԵՌԱՒ

Հռչակաւոր Կրետացին, որ Փարիզ կը բնակէր Յունաստանէն փախչելէ ի վեր, անցի օր յանկարծ հիւանդանալով, մեռաւ գիշերը։ Սրտի հիւանդութիւն ունէր արդէն, եւ կրիփէ բռնուած ըլլալով, չդիմացաւ, հակառակ մասնագէտներու խնամքին։

Ծնած էր 1864ին, Կրետէի մէջ։ Ասպարէզը սկսաւ փաստաբանութեամբ։ Յետոյ խրեցաւ քաղաքական կեանքի յորձանքին մէջ, անցնելով Կրետէի ազատագրութեան պայքարին գլուխը։ Իր վարած շարժումը փառաւոր յաղթանակի մը յանգեցաւ 1897ին. Նախ ընտրուեցաւ անդամ Կրետէի առժամեայ կառավարութեան (1898), յետոյ, Գէորգիոս իշխանին մեկնումէն վերջը, լիազօր ներկայացուցիչ մեծ պետութեանց (1906), նախագահ գործադիր իշխանութեան։ Իր համբաւը չինած էր արդէն եւ 1910ին Աթէնք հրաւիրուեցաւ զինուորական դաշնակցութեան կողմէ, որ կ'ուզէր բարեկարգել պետութիւնը։ Շատ չանցած դահլիճ մը կազմեց, բարեփոխել տուաւ սահմանադրութիւնը (1911), եւ շահեցաւ բարոյական մեծ հեղինակութիւն մը, իր երկրին սահմաններէն ալ դուրս։ Ինքն էր կազմակերպիչը պալքանեան միութեան եւ Թուրքիոյ դէմ հռչակուած պատերազմին (1912). Իշխանութեան գլուխ կը գտնուէր, երբ ծագեցաւ Մեծ Պատերազմը։ Թունդ կուսակից համաձայնական պետութեանց, քանի մը անգամ կառավարութիւն կազմեց, ձգեց, եւ ընդհարեցաւ Թագաւորին հետ։ 1916ին ազգային կառավարութիւն մը կազմեց Սելանիկի մէջ, յաջողցնելու համար Յունաստանի զինակցութիւնը դաշնակիցներուն հետ։ Ապա վերադարձաւ Աթէնք, Կոստանդին Թագաւորին վտարումէն յետոյ (1917 յունիս)։ Այդ օրէն սկսեալ միահեծան դիկտատոր մը դարձած էր։ Ինքն էր Յունաստանի ներկայացուցիչը, Փարիզի հաշտութեան համաժողովին մէջ եւ յաջողեցաւ հողային առաւելութիւններ շահիլ։ Պատմութիւնը իրեն կը վերագրէ նաեւ Իզմիրի ձեռնարկին ձախողումը, եւ ժողովուրդներու փոխանակութեան ծրագիրը, որուն հետեւանքով Յունաստան կորսնցուց Փոքր Ասիան։ 1920ի ընտրութեանց առեն միապետականները շահած ըլլալով, Վենիզէլոս հեռացաւ Յունաստանէն, յետոյ վերադարձաւ 1924ին, նորէն հեռացաւ, կրկին կանչուեցաւ 1928ին, նոր դահլիճ մը կազմելով եւն.։

Իր վերջին ձեռնարկն եղաւ 1934 մարտ 1ի ապստամբութիւնը, պաշտպանելու համար հանրապետութիւնը։ Կրետէ ապստամբած էր եւ Յունաստանի նաւատորմին գլուխն անցած, բայց բանակը Զօր. Քոնտիլիսի ձեռքն ըլլալով, չյաջողեցաւ եւ փախաւ արտասահման։ Մահուան դատապարտուած էր զինուորական ատեանին կողմէ, սակայն ընդհ. ներման արժանացաւ, միապետութեան վերահաստատումէն յետոյ։ Քանի մը տարի առաջ ամուսնացած էր անգլիացի միլիոնատէր կնոջ մը հետ։

*** Կիրակի օր հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Փարիզի Հայոց եկեղեցին, Վենիզէլոսի համար։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Այսօր, հինգշաբթի, Լոնտոնի մէջ ժողով կը գումարեն ընկերվարական — բանուորական Միջազգայնի գործադիր կոմիտէն եւ արհեստակցական միութեանց ընդհ. դաշնակցութիւնը, քննելու համար միջազգային կացութիւնը։

Այս առթիւ Լոնտոն հաւաքուած են բազմաթիւ ընկերվարական եւ արհեստակցական վարիչներ (Ֆրանսայէն՝ Պ. Ժուհօ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը)։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ ընկերվարական գործադիր ժողովին պիտի մասնակցի ընկեր Ս. Սասունի, որ Լոնտոն մեկնեցաւ երէկ։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Գերմանիա աղքատ երկիր մըն էր մինչեւ 1880, անկարող իր զաւակները սնուցանելու, որոնցմէ հազարաւորներ կը գաղթէին արտասահման: 1881ին տարւոյն 200.000 Գերմաններ կը հեռանային հայրենի գաւառներէն:

Այդ թուականէն ի վեր Գերմանիա հսկայաքայլ կը յառաջդիմէ գրեթէ ամէն կալուածի մէջ: Գիտական եւ անհատական հարստութիւնը կ'աւելնայ, երկրագործութիւնը կը ծաղկի, ճարտարարուեստը կը զարգանայ, առեւտուրը կը ծաւալի: Արտագաղթը կը նուազի, 1880էն 1914 կը նուազի 48էն 3 առ 10 հազար, նոյն իսկ օտար աշխատաւորներու պէտք կ'ունենայ՝ թէեւ բնակչութիւնը 45 միլիոնէ աճած է 68 միլիոնի:

Թուանցի գործարանատէր մը, Հանրի Լաֆոռ վաւաւերի գրչով պատրաստած է տեղեկագիր մը «Գերմանիոյ տնտեսական ուժերուն վրայ», ուր հանգամանօրէն կ'ուսումնասիրէ դրացի երկրին տնտեսական արտակարգ յառաջդիմութիւնները, որոնց հիմերն են բազմածնութիւնը եւ հանքածուխը, մարդ եւ ուժ դրամագլուխները:

1912ին Գերմանիա կ'արտադրէր 254 միլիոն թոն հանքածուխ, որուն մեծ մասը շարժման մէջ պիտի դնէ միլիոնաւոր մեքենաներ, որոնց շինութեան համար անհրաժեշտ է երկաթ: Արդ, երկիրը հազիւ 28 միլիոն կ'արտադրէ եւ պարտաւոր է ներածել 12 միլիոն թոն եւս:

Գերմանիոյ տնտեսական վերելքին վրայ առաջնակարգ ազդեցութիւն ունեցած է արտակարգ դէմք մը՝ Թիսէն, որուն Միւլհէյմի գարնոցը 70 բանուոր ունէր 1871ին, իսկ 8000 բանուոր՝ 1914ին: Այս գործարանատէրը կը գնէ հանքածուխի հանքեր ուր կ'աշխատէին 15.000 գործաւորներ, որոնց հանած 4 միլիոն թոն հանքածուխը կը փոխուի կազի եւ 52 քիլոմեթր երկայնութեամբ խողովակներէ անցնելով կը հայթայթէ Գարմէն քաղաքին լոյսն ու ջերմութիւնը: Կը կառուցանէ լաւագոյն գործարան մը մետաղագործութեան, հոն կ'աշխատին 8500 գործաւորներ:

Պատերազմէն առաջ Գերմանիա մենաշնորհ ըրած էր տարրաբանական նիւթերու հայթայթումը: Գունաւոր նիւթերու արտադրութիւնը կը հասնէր աշխարհի արտադրութեան 50 առ 100ին: Ելեկտրական գործիքներ շինելու համար տրամադրուած էր պատերազմէն առաջ 3 միլիառ մարք:

Արտադրութեան հետ կ'աճի նաեւ ներքին սպառումը, ժողովուրդին բարեկեցութիւնը: Թոսինեօլ կը գրէր թէ Գերմանը անօթի էր երբ 41 միլիոն բնակիչ ունէր երկիրը, այժմ որ 68 միլիոն է, աւելի հարուստ է: Ամէն տարի 240 միլիոն մարքի շէնքեր կը շինուէին: Ցորենի սպառումը աւելցած էր 23 առ 100, գետնախնձորինը 80 առ 100: 1872ին Գերմանը կը խմէր տարին 81 լիտր գարեջուր, 1912ին 101 լիտր, 1888ին կը սպառէր 8 քիլօ շաքար, 1913ին 19 քիլօ:

Աշուշապատ իմաստասէրներու խորհրդածութիւններուն տեղ, գերման երիտասարդը կը սորվէր գործնական կեանքի յաջողութեան գաղտնիքը: Մէկդի դնելով երէցներու երազն ու զգացումը, կը դիմէր դրականին, իրական կեանքին: Դրութիւններու տեղ բանական բանաձեւեր, իմաստասէրներու տեղ զօրավարներ անհրաժեշտ էին, ապահովելու համար Գերմանիոյ տեղը միջազգային կեանքին մէջ: Զինուորական յառաջդիմութիւնը զուգընթաց է գիտական յառաջդիմութեան:

Տնտեսական յառաջդիմութեան հետ զուգընթաց կը յառաջդիմէր մասնագիտական ուսուցումը եւ երկրագործութեան, ճարտարարուեստիմէջ գիտութեան սերտ աշխատակցութիւնը: 500 արհեստից վարժարաններ կային 70.000 աշակերտներով, 11 բազմարուեստեան վարժարան 15.000 աշակերտներով, 365 առեւտրական վարժարան 31.000 աշակերտներով: Բազմաթիւ երկրագործական դասընթացներ 90.000 հետեւողներ ունէին: Զինուորական բանակին առընթեր կ'աշխատի խաղաղութեան տնտեսական բանակը:

«Գերմանիան ամէնէն վեր» բացագանչութիւնը կը թնդայ ամէն կողմ եւ խանդավառ երիտասարդութիւն մը կը դիմէ ռազմաճակատ՝ իրականացնելու գերման տիրապետութեան բաղձանքը: Աշխարհաասան մարտը վեր ի վայր կը շրջէ ամէն կարգ ու դրութիւն: Գերման տնտեսութիւնը կը կրէ աննախատեսելի տագնապ մը:

Ելմտական տագնապին կը յաջորդէ ընկերային տագնապը եւ ապա արտակարգ սպառազինումը: Գերման տեսաբանի մը համաձայն, ժողովուրդ մը զինուած ըլլալու է, իրաւունքները պաշտպանելու համար, ոչ թէ անպայման պատերազմով՝ այլ պատերազմի մը վախը ներշնչելով: (Զօր. Ֆոն Միցշ):

Տնտեսագիտական թերթի մը համաձայն (Economist, 25 յունուար) Գերմանիա կը տառապի ուտեստի պակասէն. Աննդեղէն ներածելու համար անհրաժեշտ օտար արժէքները յատկացուած են պատերազմի ճարտարարուեստի անհրաժեշտ նիւթերու: Գերման ժողովուրդին ցորենի, գարիի, հաճարի սպառումը 1927էն 1934 հետզհետէ նուազած է 90, 95, 72 առ 100:

Գերման տնտեսագէտներ ընդհանրապէս կը յայտարարեն թէ պատերազմական հատուցումները, մարքային դրութիւնը պատճառ եղած են ներկայ դժուարին կացութեան: 1924 օգոստ. 30էն աղին երբ Տոքթ. Շախթ կը ստանձնէ ելմտական իշխանապետութիւնը, վստահութիւնը կը հաստատուի եւ մինչեւ 1929 վերելք մըն է որ կը տեսնուի:

Ցորենի արտադրութիւնը որ 32.5 միլիոն կենդինար էր 1925ին, 50 միլիոնի կը հասնի 1933ին: Գարիի արտադրութիւնը կը հասնի 28.6 միլիոնէն 32.1 միլիոնի: Գետնախնձորի քանակն է 381.2 միլիոն կենդինար 1925ին, 470.1 միլիոն 1933ին: Նոյնն է նաեւ բոլոր արտադրութիւններու համար, հանքածուխի, ելեկտրականութեան, պողպատի, զինկի, պղինձի, յաւելում մինչեւ 1933: Քարիւղի արտադրութիւնը 103.000 թոն է 1929ին, 239.000ի կը հասնի 1933ին: Բեռնատարներու եւ ինքնաշարժներու արտադրութիւնը 70.000էն կ'անցնի 114.000ի:

Տնտեսական վերելքը կանգ կ'առնէ միջազգային տագնապի անդրադարձումին ուժգնութեան առջեւ: Նոր վարչաձեւը կ'աշխատի անգործներուն գործ հայթայթել: Ուժ կուտայ երկրագործութեան, գիւղացին նկատելով ազգին առաջին բջիջը, հողը՝ անդաստանը մայրը՝ գիւղացիին եւ այս ալ կորիզը ցեղին:

Հողային նոր օրէնքով գիւղացին տէրն է մշտնջենականօրէն մշակած հողին, որ չի կրնար հողային վարկի մը գործողութեան առարկան ըլլալ, հետեւաբար փոխանցուիլ: Հողին արտադրութիւնը կը սկսի աւելնալ, ինչպէս կաթինը, բայց 1935ի ամառը կարագի պակասը զգալի կ'ըլլայ ամէն կողմ:

Կառավարութիւնը կ'օժանդակէ նաեւ ճարտարարուեստին, որուն արտադրութիւնը 1933էն 1934 յունիս 30 առ 100 յաւելում մը կ'ունենայ: Ցետոյ կայուն վիճակ մը կը ստանայ մինչեւ Սարի կցումը: Այնուհետեւ կը սկսի աւելնալ: Արտադրութեան անհրաժեշտ ճարտարարուեստը յաւելում ունի, բայց սպառումը կը նուազի: Գործազուրկներու թիւը 6 միլիոնէն կ'իջնէ 1.800.000 (յունիս 1935):

Պետութիւնը հանրային աշխատութիւններու եւ բարենորոգումներու համար ծախսած է հսկայ գումարներ: Սակայն թղթադրամի շրջաբերութիւնը 1933 յունիս 1935 միայն 200 միլիոն մարքի յաւելում ունեցած է: Տնտեսագէտ մը կը հարցնէ թէ ինչպէս կարելի պիտի ըլլայ ամէն ամիս 500 միլիոն յաւելում կրող երկրուն պարտք մը հատուցանել: Միւս կողմէ 52.000 համայնքներէն 18.400ը առանց պարտքի են: 1933—1934ի ելմտական տարեշրջանի համայնքներու ընդհանուր պարտքն էր 1100 միլիոն մարք:

1931ին երկու մեծ դրամատուներու վճարման դադարումը պատճառ կ'ըլլայ օտար դրամագլուխին Գերմանիայէն քաշուելուն: Կառավարութիւնը կը ստիպուի միջամտել եւ Պազէլի մէջ կը կնքուի վճարումներու կախակայում օտար դրամատուներու եւ գերման պատուիրակներու միջեւ (1931 օգոստ.): Կախակայուած վճարելի գումարներու ամբողջութիւնը կը հասնէր 37 միլիառ 800 միլիոն Ֆրանքի: Երկու նոր կախակայումներ (1932 փետր. եւ 1933 յունուար 21) յաջորդեցին նախորդին:

Ազգերու Դաշնակցութեան հրատարակած վիճակագրութեան համաձայն Գերմանիոյ արտաքին պարտքը, հանրային թէ անհատական հաստատութիւններու, կը հասնի 23 միլիառ ռայխսմարքի: (1 ռայխսմարքը՝ 6.04 ֆրանք է):

Հակառակ կատարուած ճիգերուն, Գերմանիա կը տառապի տնտեսական եւ ելմտական դժուարին կացութենէն, որմէ ազատելու բաղձանքը կրնայ իրականանալ կարելիութիւններու սահմանին մէջ: Հզօր ելմտագէտը Քէօնիկսպուրկի մէջ խօսելով կ'ըսէր — «Արգիլ մեթոտները գործածելու պարտաւոր ենք մինչեւ այն օրը, երբ միջազգային վարկը պիտի սկսի գործել: Ատոնք կը սահմանափակեն առեւտուրին ծաւալը, բայց կը կատարեն իրենց նպատակը»:

Դժբախտաբար միջազգային վարկին գործունէութեան համար անհրաժեշտ փոխադարձ վստահութիւնը կը պակսի եւ Եւրոպա աւելի քան երբեք կը գալարի տնտեսական, ընկերային եւ քաղաքական տագնապներու մէջ:

ՀԵԹՈՒՄ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ

ՎԵՆԵՏԻԿԸ
ՄՈԳԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐՈՎ

Մարտ 8ին Երուսաղէմի Ֆրէրներու ընդարձակ սրահը լեցուն էր հայ ժողովուրդով: «Հայր Ալիշան» մատենադարանի վարչութիւնը դասախօսութիւն մը սարքեց: Դասախօսն էր Հ. Մանուէլ Թաշճեան՝ տնօրէն Մխիթարեան վարժարանի, նիւթը՝ «Վենետիկ»:

Դասախօսը արագ ակնարկ մը նետեց Իտալիոյ վրայ ու անցաւ իր նիւթին: Իր գիտական եւ պատմական կուռ ծանօթութիւնները հետաքրքրութեամբ եւ ախորժով ունկնդրուեցան ներկաներուն կողմէ: Հ. Թաշճեան ըսաւ — «Մեր յիշած քաղաքներէն մեզ շահագրգռողը կրնայ ըլլալ Վենետիկը, որովհետեւ հին ժամանակներէն սերտ յարաբերութիւն ունեցած է հայ ժողովուրդին հետ: Բայց Վենետիկի մեր ազգին հետ ունեցած յարաբերութեան մասին խօսելէ առաջ, պէտք ուզէի ծանօթացնել քաղաքը: Ան աշխարհիս քաղաքներուն մէջ բացառիկ դիրք կը գրաւէ, եղակի իր կառուցուածքով: Վենետիկ բանաստեղծներու եւ նըկարիչներու պաշտած քաղաքը, 1300 տարիներէ աւելի ապրեր, գործեր, կռուեր ու իշխեր է, ան կ'ապշեցնէ մեզ, երբ համեմատենք իր անշուք ծագումը:

Վենետիկ հիմնուած է ծովուն մէջ, բնութեան ուժերէն երկրաշարժը չէ որ յանկարծ մէջտեղ բերած է զայն, այլ մարդիկ դրած են անոր հիմերը ջուրերուն վրայ:

Հռոմէական հսկայ պետութեան ճգնաժամին Ե. դարուն վերջերը, Հոները ահ ու սարսափ կ'ազդեն բոլոր Եւրոպայի: Հոները թափառական վայրենի ժողովուրդ էին, ոչ տուն, ոչ կրակարան ունէին: Անտառներու մէջ կ'ապրէին, վայրի արմատներու եւ կենդանիներու միս կ'ուտէին հում հում: Իրենց թամբին տակ դնելով միս մը կը կակղցնէին: Գիշեր, ցորեկ ձիու վրայ կ'անցընէին, ձիու վրայ նստած կ'ուտէին, կը խմէին մինչեւ իսկ առեւտուր կ'ընէին:

Այս տարօրինակ ժողովուրդին գըլուխը անցած էր Աթթիլաս, որ ինքզինքը կ'անուանէր Աստուծոյ պատուհասը՝ ազգերը պատժելու համար: Ան կ'ըսէր թէ իր ձիուն կոխած տեղը խոտ չի բուսնիր:

Աթթիլաս նախ կը յարձակի արեւելեան կայսրութեան, Կ. Պոլսոյ վրայ, ուր սակայն Մարկիանոս կայսրը արիաբար կը դիմադրէ: Աթթիլաս զէնքերը կը դարձնէ Արեւմուտք, սուրի եւ կրակի կը մատնէ Ֆրանսան: Փարիզ հրաշքով կ'ազատի: Հուսկ ուրեմն կ'արշաւէ Իտալիա, ուր ամէն տեղ արիւն եւ աւեր կը ցանէ: Ժողովուրդներ սարսափահար կը փախչին: Ոմանք ապահով ապաստանարան կը գտնեն ծովը: Ադրիականի լճակին մէջ ապագայ դիւթական քաղաքին հիմը կը ձգեն: Հազարաւոր ցիցեր կը տնկեն ջուրերու մէջ եւ անոնց վրայ կը շինեն հիւղակներ: Ուրիշ փախստականներ կը հասնին եւ օրէ օր կ'աճին, կը բազմանան փոքրիկ կղզիներ միշտ ցիցերու վրայ: Այս կղզիները իրարու կը կապուին կամուրջներով: Երկիրը վարելու համար կը կազմուի քաղաքական մարմին մը, տեսակ մը հանրապետութիւն:

Ձկնորսութեան արհեստը բաւական չըլլար յագեցնելու զիրենք: Իրենց բազուկները կ'երկարեն ցամաքներու եւ ծովերու վրայ: Զ. դարու կիսուն Բիւզանդիոնի Յուստինիանոս կայսեր երկու քաջ սպարապետները՝ Բելիսարիոս եւ Ներսէս Հայկազն հարկ կը դատեն Վենետիկի օգնութեան հասնիլ, Իտալիան նուաճելու համար: Այդ ժամանակէն Ներսէսի ձեռքով նոր կը սկսին Հայոց յարաբերութիւնները Վենետիկի հետ:

Վենետիկ երբ կը զօրանայ, կ'ընդարձակէ իր տիրապետութիւնը Ադրիականի եւ Միջերկրականի ափերուն վրայ եւ մինչեւ Սեւ Ծովուն եզերքները: Ը. դարուն այնչափ կը զօրանայ անոր ծովային ուժը որ Եւրոպայի նախապատիւ պետութեանց կարգը կը մտնէ: Խաչակիրներն իսկ Վենետիկեան նաւատորմին աջակցութեան կը կարօտին:

Հայոց եւ Վենետիկի առեւտրական եւ դիւանագիտական յարաբերութիւնները կը սկսին կանոնաւոր կերպով, Ռուբինեան հարստութեան ժամանակ:

Հայերը Իտալիոյ մէջ իրենց առաջին բնակութիւնը կը հաստատեն Վենետիկ: Տիանի դքսական բնատանիքէն մէկը 1253ին Հայոց կը կտակէ իր շքեղ տուներէն մին: Այս տունը եղաւ կեդրոնը փոքրիկ հայ գաղութին, որ ընդհանրապէս վաճառականներէ կը բաղկանար: Սենեակներէն մէկը իբրեւ աղօթատեղի կը գործածուէր:

Հոս տպագրուած է առաջին հայ գիրքը 1512 թուականին, Յակոբ Դըպիրի ձեռքով, տպագրութեան գիւտէն 60 տարի յետոյ: 1235—1715 մինչեւ այն թուականներուն աճած հայ գաղութ մը հաստատուած էր արդէն այս միջոցին: Պատմութիւնը կը յիշէ հայազգի նաւատէրներ, մեքենագործներ, տպագրողներ, արհեստաւորներ, միջնորդներ, քաղաքական եւ կրօնական դեսպաններ: 1470ին Միրաք անունով հայ դեսպան մը կը յղուի Վենետիկ եւ Տէր Յակոբ մը Նուիրակ կաթողիկոսի: Կը հանդիպինք շարք մը եկեղեցականներու, եպիսկոպոսներու, նոյն իսկ կաթողիկոսներու: Այսպէս 1550ին Ստեփաննոս Սալմաստեցի կաթողիկոս, Թովմաս պատրիարք Կ. Պոլսոյ եւն.:

Դասախօսը մի առ մի թուեց պատմական բոլոր կապերը Հայերու եւ Վենետիկի միջեւ: Ցետոյ մոգական լապտերով ցոյց տուաւ Վենետիկ քաղաքը, անոր կարեւոր շէնքերը, նաեւ Ս. Մարկոս եկեղեցին, Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանը իր ներքին մասերով: Կարգը եկած էր Ս. Ղազարին: Ժողովուրդը յուզուած հետեւեցաւ Մխիթար մեծ վարդապետին հիմնած վանքի յարակից շէնքերուն բացատրութեանց: Լուսապատկերներով վայելեցինք Վենետիկը իր Ս. Ղազարով: Մէկ ժամ տեւող այս դասախօսութիւնը գիտական կարեւոր սնունդ մը եղաւ ներկաներուն համար: Դասախօսը խնամով պատրաստած էր իր հմտալից ճառը:

** Մարտ 2ին Դոմինիկեան հետախուզական վարժարանի սրահին մէջ Պաղեստինի Ֆրանս. ընդհ. հիւպատոսը — կոմս d'Aumaleի նախագահութեամբ դասախօսութիւն մը տեղի ունեցաւ արաբական հին ձեռագրութեան մասին: Դասախօսն էր Փ. Կաւթիէ, Լիոնի համալսարանի փրոֆեսօրներէն եւ Գահիրէի արաբական թանգարանի տնօրէնը: Հրաւիրուած էին Երուսաղէմի հիւպատոսները, մամուլի ներկայացուցիչները, մտաւորականներ եւ կրօնական պետեր:

Դասախօսը մէկ ժամուան մէջ ընդհանուր սակայն յստակ գաղափար կազմել տուաւ արաբական ձեռագրութեան, ճարտարարուեստի, ճաշակի մասին, լուսապատկերներ ալ ցուցնելով:

ԼԻՆՏՐԱ

ՄԻ ԳԼԽԱԳԻՐ ԳՐԱԳԷՏԸ
ԵՒ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջերս լոյս տեսաւ Ամերիկաւոր ծանօթ գրող Ուիլեըմ Սարոյեանի «Inhale and Exhale» գիրքը, որուն մասին սկսած են խօսիլ ամերիկեան թերթերը: Սարոյեան իր գրքի գլուխներէն մէկուն մէջ Դաշնակցութեան մասին կը գրէ.

— «Ասոնք էին ազգայնականները Դաշնակները, որոնք կռուեցան Հայաստանի համար, վասնզի կռիւը իրենց գիտցած միակ ուղին էր պաշտպանելու համար կեանքը, արժանապատուութիւնը եւ ցեղը: Աշխարհ աղէկ տարբեր միջոց մը չունէր: Միայն զէնքով կ'ըլլար այդ: Դիւանագէտները ժամանակ չունէին Հայաստանի համար: Գէշ միջոց մըն էր Աստուծոյ անիծած ոչլոտ միջոցն էր, բայց այս մարդիկը մեծ մարդիկ չէին եւ ըրին այն զոր պարտաւոր էին ընել: Իսկ որ եւ է Հայ որ կ'արհամարհէ այս մարդիկը՝ տգէտ է կամ իր ցեղին մէկ մատնիչը: Այս մարդոց ընտրած ուղին սխալ էր, գիտեմ, սխալ էր, բայց աղէկ զատ ուրիշ միջոց չունէին անոնք: Ի՞նչ, անոնք շահեցան պատերազմը: (Ոչ մէկ պատերազմ երբեւիցէ շահուած է: Շահիլ թէքնիք բառ մըն է, միմիայն միջոց եւ ժամանակ խնայելու համար գործածուած):

Այսպէս կամ այնպէս ամբողջ ցեղը լռնաջնջուեցաւ: Հայաստանի ժողովուրդը կը մեռէր, անօթի էր եւ հիւանդ, բայց այս զինուորները շահեցան իրենց պատերազմը եւ Հայաստան ազգ մը դարձաւ կառավարութեամբ մը, քաղաքական կենսակցութիւնով մը — Դաշնակները: (Շատ տխուր եւ շատ սրտայոյզ է երբ կը մտածէք այն հազարաւորներու մասին, որոնք սպաննուեցան, բայց եւ կը պատուեմ զինուորները, անոնք որ մեռան եւ անոնք որ կ'ապրին դեռ: Կը պատուեմ եւ կը սիրեմ զանոնք, եւ կը սիրեմ միայն բոլորը որ գիջեցան): Աղետալի սխալ մըն էր այն, բայց ազնիւ սխալ մը. եւ Հայաստան եղաւ Հայաստան: Անշուշտ շատ փոքր ազգ մըն էր ան, շատ անկարեւոր ազգ մը ամէն կողմէ շրջապատուած թշնամիներէ, սակայն Հայաստան երկու տարի մնաց Հայաստան, եւ Երեւան մայրաքաղաք: Հարիւրաւոր տարիներէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով Հայաստան եղաւ Հայաստան:

Գիտեմ թէ որքան անմիտ բան է հպարտ ըլլալ, բայց չեմ կրնար արգիլել այդ, հպարտ եմ»:

ՊՈԼՍՈՅ ՀԵԼԼԷՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԶԻՆ. ԿՑՈՐԴ
ԶՕՐ. ՖՐԱՆՃԻՍԻ ՅՈՒՇԵՐԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԸ ՅԱՆՁՆ ԱՌԱԾ ԷՐ ՕԴԸ ՀԱՆԵԼ «ԿԷՕՊԷՆ» ԶՐԱՀԱՒՈՐԸ . .

Աթէնքի Վրատինի թերթը, մարտ 3ի թիւէն սկսեալ հրատարակութեան կուտայ շատ հետաքրքրական յիշատակները Զօր. Ֆրանճիսի, որ Պոլսոյ հելլենական դեսպանատան զինուորական կցորդն էր 1910 — 1911 եւ 1914 - 1917 տարիներուն: Այս յուշերը յայտնութիւններն են այնպիսի մէկու մը, որ հելլենական լրտեսական սպասարկութիւնը ունեցած է Պոլսոյ մէջ, մեծ պատերազմի ընթացքին:

Զօր. Ֆրանճիս, այս յուշերու հրատարակութեան առթիւ կը յայտարարէ, թէ հասկնալի պատճառներով փոխած է անունները այն անձերուն, որոնք դեր մը ունեցած են իր պատմած դասաւորութեան մէջ: Անոնցմէ շատերը, կ'ըսէ, չեն ապրիր: «Բայց, թէ անոնց եւ թէ ողջ մնացածներուն անուններն ու մարմնական յատկանիշները այնպէս մը փոխած եմ, որ վըտանգէ զերծ մնան անոնք եւ անոնց ընտանեկան պարագաները եւ գտնելու ամէն փնտռտուք ապարդիւն անցնի: Փոխած եմ նմանապէս վայրերու եւ դէպքերու անունները»:

Այս յայտարարութենէն վերջ, Զօր. Ֆրանճիս, որուն համար ենթադրել բաւած էր թէ «ամէն քարի տակ կը գտնուի», հետեւեալ կերպով կը սկսի իր այս հետաքրքրական յուշերու պատմութիւնը —

Առաւօտ մը, — չեմ յիշեր ոչ օրը, ոչ ամիսը, այլ կը յիշեմ միայն թէ 1917ի սկիզբներն էր, դեսպանատան եկաւ լրտեսներէս մէկը: Բեռնաւորուած էր ուտելիքի խոշոր կողովով մը եւ կարգ մը բանջարեղէններով, զորս դիտմամբ կողովի եզերքներէն դուրս ձգած էր: Այսպիսով, ոչ մէկ կասկած կը ներշնչէր թուրք լրտեսներուն, որոնք գիշեր ցերեկ կը դառնային դեսպանատան շուրջը տեսնելու համար թէ որոնք կը մտնէին ու կ'ելլէին հոն: Չէր կասկածեր մին — չեւ անգամ դեսպանատան քովէն Օսմանը, որ անծանօթ էր եւ չէր միանգամայն

Դրասենեակիս բաց դռնէն լսեցի ձայնը, որ կ'ըսէր թէ բերած էր գնուած ուտելիքները: Անմիջապէս ճանչցայ ձայնը եւ հրամայեցի, որ բերէ գրասենեակս:

Բարեբախտաբար օգտակար բաներ էր գնած, որովհետեւ ստիպուած էր վար դնել զանոնք, մասնաւորապէս պահածոները: Կնոջս, որուն տարօրինակ կը թուէր այսքան պահածոյ գնելս, բացատրեցի յետոյ, թէ շատ աժան գներ էի այդ բոլորը անուրջէ մը:

Լրտես — Թող Թուրքերը ներեն ինծի այս բառերուս եւ գործածած միջոցներուս համար, որոնք ուղիղ չէին — փսփսալով ըսաւ ինծի, թէ երեք մարդիկ առաջարկած են իրեն օդը հանել «Կէօպէն»ը, որուն այս անունը Թուրքերը «Սուլթան Եավուզ»ի փոխած էին:

Կուշտ մը խնդացի: Կը խոստովանիմ, որ առաջարկը ինծի պոռոտախօսութիւն մը թուեցաւ, եւ, եթէ չգիտնայի թէ մարդս սանդղուած էր այս կարգի գործերու համար, պիտի կարծէի թէ, Թուրքերու կողմէ դէմս լարուած բազմաթիւ ծուղակներէն մէկն է դարձեալ, զիս եւ դեսպանատունը մէջը ձգելու համար:

Այս դիտողութիւնը ըրի մարդուս: Անտեսեցաւ, եւ իրաւունքով: Ըսաւ ինծի.

— Պարոն զինուորական կցորդ, գիտէք, ես անոնցմէ եմ որ կրնամ ուրիշի քթին խնդալ, բայց իմ քթիս չեն կրնար խնդալ:

Խնդրեցի որ ներողամիտ գտնուի ինծի հանդէպ: Մնաց որ կամաւոր լրտես մըն էր, վարձք չէր ստանար: Գործին կը հասնէր՝ իր բազմաթիւ վտանգներուն եւ արկածներուն համար: Ես ալ լռեցի եւ ըսի թէ յայտնէ ինծի այդ մարդոց անունները:

— Անկարելի է, ըսաւ ան. այդ մարդիկը իրենց գլուխներուն հետ կը խաղան ...

Բարկացած մարդու երեւոյթը առի.

— Վիրաւորիչ է այս ընթացքը ինծի համար, ըսի անոր. անոնք քեզի վստահին, իսկ դուն ինծի չվստահի՞ս ... Ուրեմն, հեռացիր, ուրիշ բան լսել չեմ ուզեր ...

Նեղուեցաւ: Տեսայ որ ժամի պէս դեղնեցաւ եւ սկսաւ թուքը կլլել: Անոր այս վիճակը տեսնելով, ա՛լ աւելի վրան ինկայ:

— Ե՛ս, ըսի, ինչպէ՛ս կը գտնայ սպանութեան շուրջ այնքան մարդոց, որոնք «Կէօպէն»ի վրայ կը գտնուին եւ դուն ելեր՝ սուտ պատմութիւն խօսքիդ վրա՞յ կը մտածես ... Խոշոր վտանգ մըն է որ պիտի ընենք եւ մեռնինք այնքան մարդոց մեղքը, իսկ դուն կը խորհիս թէ ինչ պիտի ըլլան այդ երեքը ... Ո՛, պիտի պահենք զանոնք որքան որ կրնանք, մընացածը իրենց գործն է ... Կը բաւէ որ մենք չխառնուինք ... Մե՞նք է որ կը թելադրենք անոնց ընել այդ գործը: Չէ՞ որ իրենք են առաջարկողները ...

Խօսքերս համոզեցին: Վստահ էի որ պիտի համոզեն, որովհետեւ շատ լաւ կը ճանչնայի զինքը: Նախատեսելով որ կրնայ այսպիսի մեծ գործ մը փախցնել, գործ մը՝ որ մեծ աղմուկ պիտի հանէր, անիկա ոչ խօսքին կարեւորութիւն կուտար, ոչ ալ կեանքին:

ԵՐԵՔ ԴԱՒԱԴԻՐՆԵՐԸ

Արդ, ինծմէ երդում առնելէ վերջ թէ մէկու բան չպիտի ըսեմ, որպէսզի չըլլայ թէ ուրիշներ իմանան եւ գործը աւրուի, ըսաւ, որ այսինչն է, այսինչը եւ այսինչը: Ու, երեք հոգիի անունները տուաւ ինծի:

Առաջին անունը լսելով խորհեցայ, թէ ճիշդ է: Անիկա այն մարդոցմէն էր, որ կը պատկանէին յեղափոխական հզօր կազմակերպութեան մը, բոլորն ալ յանդուգն մարդիկ: Անվախ՝ իրենց վրէժխնդրութեան մէջ: Ցաւոց չէին տար իրենց կեանքին: Հայ մըն էր: Դաշնակցութիւն կազմակերպութենէն: Անձամբ չէի ճանչնար զայն, բայց իմացեր էի թէ իր պատկանած կազմակերպութեան ամէնէն խիզախ անդամներէն մէկն էր, որ շատ անգամներ պօմպաներ նետած էր եւ միշտ յաջողած էր փախչիլ Թուրք ոստիկանութեան ձեռքէն:

Այս կազմակերպութենէն ճանչցեր էի քանի մը ուրիշներ, որոնց դէմքէն եւ պողպատափայլ աչքերէն յայտնի կ'ըլլար, թէ որոշած են վըտանգի ենթարկել իրենց կեանքը Հայաստանի ազատութեան համար: Ճանչցեր էի զանոնք երկու Քիւրտերու հետ, որոնց հետ կը գործակցէին, որովհետեւ անոնք ալ իրենց հայրենիքի ազատագրումը կը պահանջէին: Քիւրտերը սակայն Թիւրքիոյ մեծ ընտանիքներէն էին: Միւս Հայերը՝ ժողովուրդի զաւակներ, ատոնցմէ իմացեր էի թէ որքան [illegible] մէկն էր միւսը:

(1)

ՕՐՈՒԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

«Տէօյչէ Ալկեմայնէ Ցայթունկ» կը գրէ —

«Ֆրանսայի պահանջկոտութիւնը պիտի բերէ քաղաքական մեկուսացումի կողմնակից Անգլիացիներու յաղթանակին։ Բրիտանական կառավարութեան քաղաքականութիւնը կը ներկայացնէ այդ երկու քաղաքականութեան միջեւ ուղի մը, որ պէտք է «հաւաքական ապահովութեան» ծրագրին։ Անգլիոյ վարիչները պարտին պատել իրենց բոլոր ուժերը ... համար այդ ուղին, ... մը որ Գերմանիան ալ կարենայ մտնել այդ ճամբուն մէջ, հաւասարութեան իրաւունքներով եւ պատասխանատուութեամբ»։

«Փարիզեր Թակեպլաթ» —

Պիտի գայ օր մը, երբ Եւրոպա կամովին պիտի հրաժարի քաղաքական ... գործունէութենէն եւ անոր տեղ պիտի ստեղծէ եւրոպական հիմնական օրէնք մը, պարտաւորիչ ամէնուն համար։ Ինչ որ տեղի կ'ունենայ այսօր պիտի կազմէ միջազգային յարաբերութեանց միջին դարը։ Մեծ պետութիւնները կեանքի կոչուեցան ... հիմնական օրէնքով մը, ... Գրամուէլի օրէնքները, Ամերիկեան սահմանադրութիւնը։ Եւրոպա եւս պէտք է օր մը հաղորդուի ամենավերջին ճշմարտութեամբ, այլապէս պիտի կործանի խռովութեանց մէջ։ Գրաւե՞լ թէ գա՞յ այդ օրը, երբ բոլոր ... օրէնքները չեղեալ պիտի համարուին, երբ Եւրոպա պիտի առաջնորդուի մեծ օրէնքներով, ամէնուն կողմէ ընդունուած։

«Վէօլքիշէ Պէօպախթէր» (պաշտօնաթերթ հիթլերական կուսակցութեան) —

«Ամենայն բարեկամեցողութեամբ կարելի չէ ըսել թէ Ֆլանտէն նոր պատճառաբանութիւն մը բերաւ ... պարզ Ֆրանսական տեսակէտը։ Անիկա գոհացաւ կրկնելով իրաւական տեսակէտ մը, որ կը կազմէ Ֆրանսական քաղաքականութեան աւանդական հիմնաքարը։ Ընդհակառակն կը պատշաճէր որ Ֆլանտէն պատասխանէր Գերմանիոյ փաստարկութեան։ Անիկա չուզեց որ եւ է յոգնութիւն յանձն առնել՝ բացատրելու համար Ֆրանսայի դաշնակցային քաղաքականութիւնը, որ բոլորովին հակառակ է Լոքարնոյի գաղափարին։ Պէտք չէ երբեք մոռնալ թէ Գերմանիան չէ որ պէտք է պաշտպանէ ինքզինք, այլ միայն Ֆրանսան»։

«Ֆրանքֆուրթէր Ցայթունկ» —

«Տնտեսական պատժամիջոցները միայն ապարդիւն պիտի մնան, ... մահացու հարուած մը պիտի ... համաշխարհային տնտեսութեան»։

Նոյն թերթը, յետոյ, ամփոփելով Գերինի յայտարարութիւնը կ'աւելցնէ —

«Գերմանիա ներկայիս կը գտնուի ... կացութեան առջեւ, — գիտէ իր ռազմական ճարտարարուեստը ... թէ ինչ որ հսկայական չափով ... մը պիտի ստեղծէր, ... անանկութիւն հայակերպ»։

«Ֆրանքֆուրթէր Ցայթունկ» 20 միլիոն մարկ կը հաշուէ Գերմանիոյ հանրային պարտքը, ինչ որ, կ'ըսէ, քիչ է բաղդատմամբ Ֆրանսական եւ ամերիկեան հանրային պարտքերուն, նկատի առնելով Գերմանիոյ հասոյթի աղբիւրները։ Գալով գործազրկութեան, միշտ կարելի է աշխատանք հայթայթել անոնց համար, ձեռնարկելով բանուորական աւաններու շինութեան, որոնց համար անհրաժեշտ են միայն տեղական նախանիւթեր։

Ճիշդ է որ Գերմանիա կը գտնուի ծանր դժուարութիւններու առջեւ, որոնք կը ծագին օտար դրամի, ինչպէս նաեւ իր արտածելի արդիւնաբերութեան եւ ներածելի ապրանքներու գիներու տարբերութեան հարցէն։

Տեսականօրէն, կարելի է երեւակայել պատժական միջոցներու օղակի մը կազմութիւնը Գերմանիոյ շուրջ։

Սակայն երբեւիցէ մտածա՞ծ են թէ ի՛նչ կը նշանակէ նման փորձ մը ամբողջ աշխարհի համար։ Ան որ կը հաւատայ թէ նման միջոցներով կարելի է Գերմանիոյ պարտադրել ծնրադրութիւն մը, գաղափար չունի այն ուժերուն մասին, որոնք կրնային շարժման մէջ դրուիլ։ Այդ իսկ պատճառով, բնական է որ Գերմանիա պիտի դադրեցնէր իր ջանքերը՝ սահմանաչափ նուազեցնելու արտասահմանի մէջ ունեցած պարտքերը։ Առաջին հետեւանքը այն պիտի ըլլար, — իրաւունք ունինք ըսելու առերկա՛ մերժելով այն կարծիքը թէ սպառնալիքին կը պատասխանենք սպառնալիքով, — որ ոչ միայն պիտի դադրեցնէինք արտասահմանէն փոխ առնուած գումարներու տոկոսի վճարումները, այլ եւ այդպէսով մեր պահանջատէրերուն պիտի ըսէինք որ չեղեալ համարին մեր պարտքը և ատոր ճանաբար վճարման յոյս չունենան։

Ու Գերմանիա պիտի ստիպուէր վերակազմուելու տնտեսական ինքնակալութեան ձեւով։ Այնուհետեւ շատ դժուար պիտի ըլլար Գերմանիան քաշել միջազգային փոխանակութեանց դրութեան մէջ, — առերկա տեսան պատերազմէն վերջ։ Գերմանիա վերջնապէս պիտի քաշուէր համաշխարհային տնտեսութենէն։ Եւ պատժական միջոցներու կողմնակիցներուն նպատակը պիտի մատնուէր ձախողութեան։ Այս ձեւով, առաջին կարգի արդիւնաբերող մը, ինչպէս եւ մուշտակի, հանքերու, կաշիի, բամպակի, բուրդի, ձիթենիի, ծխախոտի, սուրճի, պտուղներու, բանջարեղէններու մեծ յաճախորդ մը պիտի հեռանար համաշխարհային շուկայէն, ուր Գերմանիա կը գրաւէ երրորդ տեղը Ամերիկայէն եւ Անգլիայէն վերջ։ Ու համաշխարհային շուկան պիտի սարսէր եւ տագնապը պիտի ծանրանար, մինչ ամէն մարդ կ'աշխատի մեղմել կամ դարմանել զայն։

«Տէօյչէ Ժուրնալէն Ցայթունկ»ի մէջ Քարլ Շմիթ, համբաւաւոր մասնագէտ միջազգային իրաւաբանութեան, կ'ըսէ թէ Հռենոսի ապազինեալ գօտին հրէշային երեւոյթ մըն էր Եւրոպայի կազմախօսութեան մէջ։ Լոքարնոյի դաշնագիրը կրցած էր մեղմել անոր հրէշային նկարագիրը, առանց բոլորովին ջնջելու։ Թուլւուֆրանսական դաշնակցութիւնը սակայն խախտեց այդ հաւասարակշռութիւնը։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՏԱՐՕՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՍ

— o —

Մօտէն հետեւած ըլլալով Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան շուրջ ծագած խնդիրներուն, պարտք սեպեցի հրապարակաւ յայտնել անկեղծ մտածումներս։

Վէճի առարկաներէն մէկը «Նոր Տարօն»ի շինութեան խնդիրն է։

Համաձայն եմ, բայց ի՞նչ պայմանով. խօսքո՞վ թէ դրամով։ Ո՞վ չի գիտեր թէ ներկայ Հայաստանի մէջ Տարօն աւան մը շինելու համար շատ մեծ գումարներու պէտք կայ եւ ան ալ մենք չունինք։ Մենք բոլորս ալ աղքատ մարդիկ ենք։ Թէ աղքատ ենք եւ թէ տարօրինակ-կարողութիւն չունենալով հանդերձ նորէն մեծ գործերու ետեւէն կը վազենք։ Մենք շատ լաւ գիտենք թէ Ֆրանսայի մէջ բնակող բոլոր Տարօնցիները եւ մասնաւոր կերպով մեր Մշեցիները ինչ վիճակի մէջ են։ Շատերն ալ մենք մեր աչքով տեսանք այստեղ, Մարսիլիա, Տէսին եւ աւելի շատ Լա Սիօթա։ Ընտանիքներ կան որ ունին շատ մը փոքրիկներ եւ տարիներով գործէ զրկուած են։ Նպաստ ալ չեն առնար եւ շատ նեղ վիճակի մատնուած, յաճախ օրուան հացի կարօտ մարդիկ են։

Նախընտրելի է ամէնէն առաջ այս խեղճերուն վրայ մտածել եւ ելք մը գտնել, եւ օգնել քիչ - շատ։ Հայաստան գացողները ոչ անօթի կը մնան եւ ոչ ալ կը ստիպուին փողոցներու մէջտեղ պառկիլ, իսկ այստեղ եւ Մարսէյլի մէջ մեր հայ տղաները փողոցներուն մէջ կը պառկին։ Անոնց համար մտածող իսկ չկայ։

Ես ոչ մէկ կուսակցութեան կը պատկանիմ, բայց չեմ կրնար մոռնալ մեր անցեալին պատմութիւնը։ Ոչ մէկը պէտք է մոռնայ մեր Տարօն աշխարհին բնիկները։ Պէտք է հինը եւ նորը եւ մեր աչքով տեսածները եւ կորսնցուցածները պատմութեան յանձնենք եւ ներկայացնենք մեր փոքրիկներուն եւ մեզմէ վերջ գալիքներուն։ Մեր կարողութեան չափ դպրոց ղրկեցէք ձեր փոքրիկները, թող սորվին օտար եւ շատ մը լեզուներ եւ լաւ գրել կարդալ։ Ուշ - կանուխ պիտի գայ այն օրը, երբ գալիքները իրենց գիտութեամբ կամ ձեռքի ուժով պիտի կարենան գրաւել իրենց հայրենի երկիրը եւ Տարօն աշխարհը։ Դժբախտաբար մենք երբ աշխարհ եկանք, բախտ չունեցանք ազատ եւ համարձակ ապրելու, պայծառ արեւ եւ լուսին տեսնելու։ Այն ժամանակուան մեր տեսած արեւն ու լուսինը խաւարուած էին եւ մինչեւ անգամ այդ պղտոր արեւն ու լուսինը տեսնելու իրաւունք չունէինք ... Լման մէկ տարի քարերուն տակ, տերեւներուն մէջ ծածկըւած, Թուրքին եւ Քիւրտին գնդակներուն տակ էինք։ Անօթի ծարաւ, մերկ ու բոպիկ, ձիւնի եւ բուքի մէջ թաղուած եւ ժամերով գիւղերու տակ մնացած ... Մեռնողը մեռաւ եւ ողջ մնացողը մնաց խոտեր ու տերեւներ ուտելով, վայրի պտուղներ եւ կենդանիներ ուտելով։ Հիմա ինկած ենք աշխարհի զանազան երկիրներուն մէջ եւ ուրիշ նեղութիւններ կը քաշենք, այս բոլորը պէտք է խեղդի բերնին մէջ։ Պէտք է ձեռք ձեռքի տանք, մնացեալը փրկելու համար սիրով եւ համերաշխ գործակցութեամբ։

Արամ Սարգսեան

Փարիզէն

ԱՄԵՀԻ ԱՄՐՈՑՆԵՐԸ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

— o —

Փարիզէն կը գրեն Լոնտոնի Օպզըրվըր թերթին. —

Ես զինուոր եղած եմ, ծառայելով Ֆրանսայի արեւելեան սահմանի գետնափոր ամրոցներուն մէջ։ Գտած եմ ստորերկրեայ ամրութեանց, զորանոցներուն եւ փապուղիներուն մէջ, որոնք հինգ յարկ բարձրութիւն ունին։ Օրերով կերած, քնացած, աշխատած եւ խաղացած եմ այդ ամրոցներուն մէջ, առանց արեւու լոյս տեսնելու։ Քանի՛ անգամ պղպջած եւ ամպաշղաղի մեր գլխուն վերեւ, մենք գիտէինք թէ եւրոպական ոչ մէկ բանակ կրնայ ճամբայ գտնել ռումբ տեղացնելով։ Օրերով, երբ առաջին անգամ շարժեցանք, մանուկներու պէս կորսուած էինք լաբիւրինթոսի մը մէջ, բայց քանի մը շաբաթ վերջը նորէն տուն - տեղ եղած էինք գետնին տակը խլուրդներու պէս։

Գանգուածման գետնափոր կեդրոնական զօրանոցներէ նրբանցքներ կ'առաջնորդէին դէպի փմբէթներ, ուր մեծ թնդանօթներ տեղաւորուած էին։ Անոնք ամրակծութեան համար մակերես կը հանուէին ելեկտրական կոճակի մը ճնշումով։ Մեր կերակուրը կը բերէին ռազմադաշտի խոհանոցներէն, հինգ մղոն հեռաւորութեամբ, սակայն պատերազմի ատեն կերակուրները պիտի եփուին գետնափոր խոհանոցներու մէջ։ Անտանելի չէ կեանքը գետնին տակը։ Օդը կը տաքնայ եւ կը փոխուի շնորհիւ ելեկտրական խոշոր հովահարներու եւ երբեք խոնաւութիւն չկայ։ Գիշերը հանդարտ է, բայց ընդհանրապէս յաճախանց տաք, ինչ որ թոյլ չի տար հանգիստ քնանալու։ Պատերազմի ատեն ամրութեանց զինուորները պիտի բաժնուին հերթի, իւրաքանչիւրը ութ ժամ, իրարու յաջորդելով թնդանօթներուն գլուխը։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՎԱՐԿԵՐԸ

— o —

Ինչպէս հաղորդած էինք, Թուրքիոյ նոր ելմտացոյցը (1936—37) կը ներկայացնէր 216 միլիոն ոսկի, ինչ որ ամենամեծ գումարը կը կազմէ 1930էն ի վեր։ Նկատի առնելով Թրքական դրամին գնման արժէքը, ամենամեծ ելմտացոյցը կը համարուի այս, պատերազմէն ի վեր։ Ցաւելումը տեսականօրէն եղած է 1932էն ի վեր։ Բաղդատելով անցեալ տարուան ելմտացոյցին հետ, նորը 11 առ հարիւրի յաւելում մը կը ներկայացնէ, գլխաւորաբար զինուորական ծախքի տեսակէտէն։ Այս վերջինը կը հասնի 66.562.308 ոսկիի, որուն վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ 9.354.752 ոսկի, ոստիկան զօրքին համար, ինչ որ կը կազմէ ելմտացոյցին 35 առ հարիւրը։ Հարիւրին 20 ալ յատկացուած է հանրային պարտքի տոկոսներու վճարման։

ԲՈԼՈՐ ՉԵԽԵՐԸ ԶԻՆՈՒՈՐ

— o —

Չեխական դահլիճը օրինագիծ մը կազմեց, ազգային պաշտպանութեան վերակազմութեան համար։ Համաձայն քաղուած տեղեկութեանց, պատերազմի ատեն թէ քաղաքացիները եւ թէ զինուորները պիտի ծառայեն երկրին պաշտպանութեան, գործակցութեամբ կառավարական բոլոր պաշտօնատուներուն, քաղաքային թէ զինուորական։ Նախարարական խորհուրդը միեւնոյն ատեն վաւերացուց տնօրինութիւն մը որ մահապատիժ կը հաստատէ զինուորական գաղտնիքներ մատնողներուն։

ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

— . —

«Բանուոր», Ամերիկայի հնչակեան օրկանը, կը գրէ խմբագրականի մը մէջ (7 փետր.)։

— «Բարեգործականի վերջին տեղեկագրէն կ'իմանանք, որ 1934 դեկտեմբեր 31ին Բարեգործականի անձեռնմխելի հարստութիւնը կը հասնի 932.982 անգլ. ոսկիի, որ կը նշանակէ կլոր թիւով մը 5.000.000 տոլար։ Այստեղ մենք զանց կ'առնենք փոքրիկ կոտորակները, դիւրացնելու համար ընթերցողին գործը։

Այս դրամագլուխէն առաջացած է աւելի քան 26.000 անգլ. ոսկիի եկամուտ մը, եթէ տոկոսային այս եկամուտին վրայ աւելցնէք Բարեգործականի կազմակերպական եւ այլ միջոցներով ունեցած հասոյթները, 1934ին Բարեգործականի Կեդր. Վարչութիւնը իր տրամադրութեան տակ ունեցած 184.818 անգլ. ոսկի։

Ինչպէ՞ս է վարուեր այդ վիթխարի գումարին հետ Բարեգործականը։

Այդ գումարէ միայն ու միայն 33.000 ոսկին ծախսուած է բարեգործական, կրթական եւ հասարակական նպատակներու համար։

Երբ Բարեգործականը առաջին անգամ կը բարձրացնէ Երգ. Հայաստանի շինարարութեան անունով, ամբողջ տարին ուղարկած է 7.981 տոլար որու մէջ, ինչպէս կ'երեւի բաժին ունին մէկ քանի հայրենակցականներ, որոնք այդ միեւնոյն տարին Բարեգործականին տուած են 4000 ոսկի։

Իր կազմակերպական կեդրոնական բազմածախս մեքենան պահելու համար Բարեգործականը ծախսած է 9.058 ոսկի, որ մօտաւորապէս 45—46 հազար տոլար կ'ընէ, եւ դեռ շատ հաւանական է, որ կազմակերպական այս ծախքի մէջ չկան Բարեգործականի առանձին շրջաններու ծախքերը։ Ասիկա ահաւոր պիտանի է, եթէ հաշուի առնենք Սուրիայի, Ռումանիոյ եւ մանաւանդ Ֆրանսայի հայ գաղթականութեան տարապայման վիճակը, անոնց հասարակական օժանդակութիւն ընծայելու անհրաժեշտութիւնը։ Ասիկա մօտաւորապէս երկու անգամ աւելի է քան այն գումարը, զոր Բարեգործականը ծախսած է կրթական գործին։

Աւելին. այս գումարէն Բարեգործականը տակաւին 15.000 անգլ. ոսկի տուրք է վճարեր իր անձեռնմխելի դրամագլխին, որ Հաշուեկշիռի մէջ կ'երեւայ դրամագլուխներու եւ պահեստի յաւելումներ անունով։ Փոխանակ օգտուելու անձեռնմխելի դրամագլխէն — օգնութեան հասնիլ անձեռնմխելի դրամագլխին։

Այս անբացատրելի կացութիւնը Բարեգործականի մէջ տարիներու ընթացքին խորացեր է, որովհետեւ ամբողջ կազմակերպութիւնը կը ներկայացնէ սակաւաթիւ մարդոց մենատիրութիւն մը։ Տարին անգամ մը Պրիւսէլ (պիտի ըլլայ [illegible]) կամ այլուր կը գումարուի Ընդհ. Ժողով։ Բայց ամէնէն առաջ, ըստ կանոնագրի, շատ քիչ անդամներ պարտաճանաչ կրնան համարուիլ, երկրորդ այդ թիւով քիչ պարտաճանաչներէն ալ քանի մը ակոսն անգամ ներկայ չեն ըլլար Ընդհ. Ժողովին, երրորդ Շրջ. Գաղութ. ժողովները պարզապէս խորհրդակցական հանգամանք ունին եւ չեն կրնար ազդել Բարեգործականի վարիչներու քաղաքականութեան վրայ։

Եւ դեռ պարծենցողներ կան, որ Բարեգործականի Ընդհ. Ժողովը կը նմանի Պանք տը Ֆրանսի բաժնետէրերու ժողովին։

Այդ փաստի մէջ պարծենալու առիթ չկայ բնաւ։ Ամենամիամիտ մարդիկ անգամ կը հասկնան, որ մենատիրական ընկերութիւնները կը ծառայեն սակաւաթիւ մարդոց ընչաքաղց շահերուն, իսկ Բարեգործականը, եթէ հասարակական կազմակերպութիւն է, անոր անդամակցութիւնը չի կրնար հաշտուիլ մենատիրական ընկերութեանց մեթոտներու կիրառումով այդ կազմակերպութեան մէջ։

Այս մենատիրութիւնը, բազմածախս կազմակերպական մեքենան, դէպի գաղթականութիւնը եւ խորհրդային շինարարութիւն ցուցաբերուող ժլատութիւնը, իսկ դէպի պաշտօնէութիւնը՝ անհաշիւ շռայլութիւնը պէտք է նկատել, օրինակ, Ամերիկայի մէջ Բարեգործականի անդամակցութեան տարուէ տարի անկման, Բարեգործականի ժողովրդական զանգուածներէն առանձնացման պատճառները»։

ԾԻԾԱՂ

Վարչութեան մը գրասենեակին պետը.

— Պարոն, կը տեսնեմ որ շատ անգամ կը բացակայիք։

— Այո, պարոն, շատ պիտի նեղուէի տունը, եթէ ամէն օր բացակայէի։

×

Ամէն բան կ'անցնի, բայց միայն մարդուս երեսին խորշոմները կը մնան։

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՍՈՒՐԲ ՊԱՏԱՐԱԳԻ ԵՐԳԵՑՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ» (Գոյական եղանակներ), հաւաքեց եւ դաշնակեց քառաձայն խառն խումբի համար Հ. Մովսէս Վ. Սրապեան։ — Վիէննա, Մխիթարեան տպարան, 1936 — 4 մեծ էջ 40։ Գին՝ զուից. Ֆր. 8։ Ծանօթ Եկմալեան եւ Կոմիտասեան Պատարագներու վրայ կուգայ այս նոր տեսակի Պատարագն աւելնալու եւ աստիճանով մը աւելի ճոխացնելու Հայ եկեղեցւոյ նուիրական երաժշտութիւնը՝ հանրութեան ներկայացնելով այն սովորական եղանակները, որոնք ընդհանրապէս Կ. Պոլսոյ եկեղեցիներուն մէջ կ'երգուին։ Ցաւելուածին մէջ առնուած են նաեւ աւագ տօներու պատշաճ մեղեդիներ եւ շարականներ։ Դիմել՝ Librairie des PP. Méchitharistes. Vienne (Autriche), VII. Mechitharisten - gasse 4։

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ (34)

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ ՄԸ ԱՐԻՒՆԱԹԱԹԱՒ (1913—1923)

Անուիններուն վրայ օրն ի բուն նստած գիրք կը կարդամ, ժամանակ առ ժամանակ պաշարին մնացորդներէն ծծելով։

6ին, երեքշաբթի գիշեր, հիւանդապահուհի մը անուշ քունէս կ'արթնցնէ։ Աչքերս կը շփեմ, ի՞նչ տեսնեմ, ... մը յատակը դգալ մը խառնելու համար, ... մնացորդներ՝ ինծի կ'երկարէ ու կը մեկնի, մինչ ես բարկութեամբ սառած դդմաճները անտեսելով, պարապ պնակն ալ ... կը գնեմ, ու կրկին կը ջանամ ... երազներս հետապնդել։

8ին, հինգշաբթի կէսօրէ վերջ առաջին անգամ ըլլալով արտօնութիւն եղաւ քաղաք իջնելու, ուստի նաւազներուն հետ նաւակ նստելով Տարէն - ... քաղաքը եկանք ու ամբողջ օրը պտտելէ վերջ իրիկուան վերադարձանք շոգենաւ։

Իտալերէն լեզուին բաւական վարժ ըլլալուս նաւազներուն առաջնորդը եղած էի, որով այն օրը առատ պաշար տուին իբր վարձատրութիւն։

Նոյն օրը կէս գիշերը անցած շոգենաւը մեկնեցաւ դէպի ծովէն դուրս։

Մթնոլորտը նպաստաւոր չէր նաւազներուն, մութ էր եւ մրրկալից ծովուն վրայ։

Հետեւեալ ուրբաթ օրը շոգենաւը դեռ ըլլալով ալիքները արագընթաց կը ճեղքէին։ Իրիկուն էր երբ հասանք Քոթրոնէ նաւահանգիստը։ Պաշարս ու դրամս սպառած էին այլ եւս ու գիշերը ստիպուեցայ խոհանոց երթալ ու վիճակս բացատրել։ Անոնք ալ մեղքնալով կերակուրներուն աւելցուքներէն տուին ու քաղցրութեամբ խոստացան կրկին հաւաքել ինծի համար։ Միւս կողմէ, նաւապետներուն սպասաւորին աղաչեցի որ պէտքը աւելորդ ուտելիքները փոխանակ ծովը թափելու, ինծի վերապահէ։ Սիրով ընդունեց առաջարկս։

Շաբաթ օրը ամբողջ ծովուն հետքը չգադրեցաւ։ Կիրակի սակայն խաղաղած ըլլալով քաղաք իջայ նաւազներուն հետ։ Ուր որ մտնէին գնման համար, զիս ալ կը տանէին իբրեւ թարգման։ Այսպէս իրիկուան առատ նպարեղէններ ու գինի գնած վերադարձանք շոգենաւ։ Վարձքս կը ստանայի միշտ։ Յաջորդ երկուշաբթի օրը ժամը 1ին շոգենաւը ճամբայ ելաւ Քոթրոնէէն։ Ժամ մը վերջ Ռէջջօ - Թոյի գլուխը հասեր էինք, ուրկէ ըստ կանք Արշլաշէ ծոցին սահմանը գծել։

Երեքշաբթի առաւօտեան ծովը բաւական հանդարտած ըլլալով Մթերանոցէն դուրս ելայ։ Սփարթիվինթօ գլուխը անցեր էինք ու նոր կը հասնէինք Մեսսինայի նեղուցին մուտքը։ Խոհանոց կը հանդիպիմ։ Խոհարարը զիս տեսնելուն ինծի վերապահած կերակուրի մնացորդները կը հանէ անկիւնէ մը՝ թիթեղէ տուփերով ու օթել հացերու զոյգ մը շերտերով ինծի կ'երկարէ ժպտուն։ Ուրախութեամբ կ'առնեմ պաշարը ու խորին շնորհակալութիւն յայտնելով Մթերանոց կ'իջնեմ ճաշակելու։

Կէսօր էր երբ Ռէճճիոյէն անցնելով հասանք Մեսսինայի նաւամատոյցը, ուր շոգենաւը բոլորն ալ խարիսխ նետեցին։

Իրիկուան սպասաւորին կը հանդիպիմ կամրջակին վրայ, մթերանոց կը հրաւիրեմ ու խոհանոցէն առուած երկայն տուփը իրեն երկարելով կը պատուիրեմ որ հաւաքած կերակուրներու աւելորդները մէջը լեցնէ։ Կը հաւանի։

Հետեւեալ օրը կէս գիշերուան մօտ սպասաւորը զիս գտաւ մթերանոցի ածուխի բարձրաւանդակին վրայ փաթթուած ամերիկեան ծածկոցներով։

Ծալլապատիկ նստած, գայլի ախորժակով քանի մը վայրկեանէն կ'ուտեմ բոլորն ալ մատներովս, առանց կարենալ տեսնելու բերանս կը նետեմ ինչ որ կը հանդիպի մատներուս, նախ ձուածեղի մնացորդներ, անոր վրայ ... փիլաւ, յետոյ կարկանդակներու մնացորդներ եւն.։ Սակայն երբեմն ակռաներուս կը հանդիպէին ծխախոտի մնացորդներ ու կոտրած լուցկիներ։ Արդէն զանել ... կերած էի այս խառնուրդ պաշարներէն։

Քանի մը օր վերջ սպասաւորին գիտցութիւն ըրի, սակայն պատասխանեց թէ նշանակաը անհաշուանքով մաքրելուն անուշադրութեամբ կրնան գլանիկի կտորներ ինկած ըլլալ։ Անկէ յետոյ թէեւ չէի մերժեր բերած պաշարները, սակայն կը ստիպուէի յաճախ գաղտագողի ծովը թափել։

Փետր. 27ին, երեքշաբթի ժամը 1ին շոգենաւը ճամբայ ինկան, ծովը բաւական խաղաղած ըլլալով, սակայն իրիկուան հետզհետէ խառնակուելով, կէս գիշերը անցած ստիպուեցանք Սանթա Վէնէռէ կոչուած անձկան նաւահանգիստը մտնել։

Չորեքշաբթի օր նաւազներուն հետ համանուն գիւղը ելանք, պտտելու ուրկէ ժամ մը ետ քալելով հասանք Բիցցօ քաղաքը։ Իրիկուան վերադարձանք կրկին շոգենաւը։

Մարտ 2ին, ուրբաթ մթնշաղին, ժամը 4ին առեններ նաւախումբը ճամբայ ինկաւ, հակառակ սաստիկ ալեկոծութեան ու մինչեւ իրիկուն Տիւռէնեան ծովը կը ճեղքէին, մինչ ես շոգենաւին խորը տանջանքի մէջ էի՝ փսխելով յաճախ։

Իրիկուան կապարի գոյն առած էր երկինքը եւ բոլորտիքս կը սեւնար հետզհետէ։ Ածուխի դէզերուն վրայ ծալապատիկ նստած խառնարան արտօս, Ֆրանսան կ'երազէի բաց աչքերով։

Ընդհանուր նաւապետը վախնալով աւելի յառաջանալէ, հրամայեց խարսխել Փօլիքասթրօ գլուխէն 8—10 մղոն անդին գտնուած գիւղակի մը առջեւ։ Այն գիշեր հոն անցուցինք՝ անքուն ու հիւանդ։ Հետեւեալ շաբաթ օրը կրկին ստիպուեցանք հոն մնալ, ծովը հանդարտած չէր տակաւին։

Մարտ 4ին, կիրակի, առաւօտ ժամը 4ին մեկնեցանք այս անյարմար վայրէն, թէեւ ալիքը նոյն կատաղութեամբ կը շարունակէր ծեծել Աղլինեան չոյթայի ափերը։

Շոգենաւերու խումբը արագօրէն կը յառաջանար դէպի Նափոլի։ Անցեր էինք Քափրի կղզիէն եւ ամբողջ օրը թերակղզիին արեւելեան կողերը եզերելով՝ վերջապէս ամպերէն պղտորած լեռներու կատարէն նշմարեցի Վեզուվը, որ կը մխար շարունակ։

Նաւազներ, որոնք շատ անգամներ առիթ ունեցած են Նափոլի հանդիպելու, կ'ըսեն թէ Վեզուվին արտադրած մոխիրը ընտիր պտուղներ եւ առաջնակարգ գինի կուտայ։ Շատեր այս հրաբուխին շնորհիւ կ'ապրին, կարծես հսկայ գործարան մը ըլլար, բնութենէն ստեղծուած։ Քաղաք իջնելու հրաման եկած ըլլալով, երկասնեակ մը նաւազներու հետ Նափոլի ելայ, սակայն չկրցանք շրջագայիլ։

ՀՐԱՆԴ ՍԱՐԵԱՆ

(Շար.)

տայի եւ Պելճիոյ, առաջարկուած բանաձեւով։ «Բայց եւ այնպէս, եթէ ի վերջոյ միջնորդութիւն պիտի կատարուի, նախընտրելի է որ այդ պաշտօնը կատարէ Ա. Դ. Խորհուրդը, քան ուրիշ ո եւ է մէկը։ Իմ կարծիքով, նպատակայարմար է նաեւ որ Ա. Դ. Խորհուրդը միանայ Լոքառնոյի երաշխաւորներուն, իր աջակցութիւնն ընծայելու համար երաշխաւորականներուն»։

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

Յետոյ երկար ճառ մը խօսեցաւ Պ. Լիթվինով, մանրամասնօրէն պարզելով վերջին 18 ամիսներու անցքերը։ Այս առթիւ մասնաւորապէս շեշտեց թէ երրորդ անգամն է որ Ա. Դ. Խորհուրդը կը հրաւիրուի քննելու դաշնագիրներու բռնաբարման խնդիրներ.— 1. Վերսայլի դաշնագրին զինուորական սրամադրութեանց դրժումը Գերմանիոյ կողմէ.— 2. Իտալեւեթովպական վէճը.— 3. Գերմանիոյ դրժումը Վերսայլի եւ Լոքառնոյի դաշինքներուն։ «Այս երեք պարագաներուն մէջ ալ, Խ. Միութիւնը բոլորովին անշահախնդիր եղաւ, որովհետեւ չէր մասնակցած բռնաբարուած դաշնագիրներուն, Վերսայլի եւ Լոքառնոյի, կամ իտալեւեթովպական վէճին, ուր իր սեփական շահերը աղդուած չէին։ Բայց այս պարագաները անցեալին մէջ արգելք չեղան եւ ներկայիս ալ չպիտի ըլլան, որպէսզի Խորհրդային Միութեան ներկայացուցիչը իր տեղը գրաւէ Ա. Դ. Խորհուրդի այն անդամներուն մէջ որոնք վճռապէս իրենց դժգոհութիւնը կը յայտնեն միջազգային յանձնառութեանց բռնաբարման առթիւ, որոնք կը դատապարտեն զայն եւ ուժ կուտան ամէնէն ազդու միջոցներուն, ապագային խափանելու համար այսպիսի վրիպումներ։ Խ. Միութեան այս քաղաքականութիւնը կը բխի իր խաղաղասիրական պայքարի քաղաքականութենէն, կազմակերպելու հաւաքական ապահովութիւնը եւ պահպանելու համար խաղաղութեան գործիքներէն մէկը,— Ազգերու Դաշնակցութիւնը (որ «հաւաքականներու որջ» էր երէկ,— ՅԱՌԱՋ)։ Կարելի չէ պայքարիլ հաւաքական ապահովութեան կազմակերպման համար, առանց հաւաքական միջոցներ ձեռք առնելու միջազգային պարտաւորութեանց դրժումներուն դէմ։ Մենք չենք կրնար տեւականացնել Ազգերու Դաշնակցութեան գոյութիւնը, եթէ ան չպիտի գործադրէ իր որոշումները, այլ պիտի վարժեցնէ նախայարձակ պետութիւնը անգիտանալու իր (Ազգաժողովին) յանձնարարութիւնները, կարծիքներն ու ազդարարութիւնները։ Այդպիսի Ազգաժողով մը երբեք լուրջ բանի տեղ չպիտի դրուի։ Այդպիսի Ազգաժողովի մը որոշումը ծաղր ու ծանակի առարկայ պիտի դառնայ։ ՄԵՆՔ ՊԷՏՔ ՉՈՒՆԻՆՔ ԱՅԴՊԻՍԻ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻ ՄԸ։ ԵՍ Կ'ԸՍԵՄ ԱՒԵԼԻՆ.— ԱՅԴՊԻՍԻ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎ ՄԸ ՆՈՅՆԻՍԿ ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ, որովհետեւ կրնայ քնացնել ազգերու արթնութիւնը եւ ստեղծել պատրանքներ որոնք թոյլ չպիտի տան անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել իրենց սեփական պաշտպանութեան համար, պատեհ ժամուն»։

ՖՐԱՆՔՕ-ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴԱՇԻՆՔԸ

Անցնելով Գերմանիոյ մեղադրանքներուն եւ առաջարկներուն, Լիթվինով յայտարարեց.

— «Բովանդակ աշխարհ գիտէ թէ ոչ Խ. Միութիւնը, ոչ ալ Ֆրանսա որ եւ է պահանջ ունին գերմանական հողին վրայ։ Անոնք չեն նախընտրեր փոխել Գերմանիոյ սահմանները։ Եթէ Գերմանիա յարձակում չգործէ Ֆրանսայի կամ Խ. Միութեան վրայ, դաշինքը չպիտի գործադրուի։ Բայց եթէ Խ. Միութիւնը զոհ դառնայ Գերմանիոյ յարձակման, Ազգաժողովին ուխտը անվիճելի իրաւունք կուտայ Ֆրանսայի, ինչպէս ուրիշ ո եւ է անդամի, օգնութեան հասնիլ Խ. Միութեան։ Այդ պարագային, «Նախայարձակի» սահմանումը կը դիւրանայ, քանի որ հասարակաց սահմաններ չկան Գերմանիոյ եւ Խ. Միութեան միջեւ։ Եթէ գերման զինուոր ուժեր անցնին իրենց երկրէն եւ մտնեն երկիրներ ու ծովեր որոնք կը բաժնեն երկու երկիրները, արշաւելու համար Խ. Միութեան վրայ, գերմանական նախայարձակումը ակներեւ պիտի ըլլայ, եւ փոխադարձաբար։ Այս պարագան կատարելապէս բացորոշ է նաեւ գերմանական կառավարութեան համար, հետեւաբար կ'աճապարէ օգնութեան կանչել Ֆրանսայի ընկերային կարգուսարքի փոփոխման հեռաւոր վարկածը»։

Այս առթիւ Պ. Լիթվինով հատուածներ կարդաց Հիթլէրի գիրքէն, «Իմ պայքարը», ապացուցանելու համար թէ Գերմանիա յարձակողական նպատակներ կը հետապնդէ, վերագինելով Հռենոսի շրջանը։ «Ամբողջ խնդիրը այն է որ Գերմանիա կ'ուզէ իր գերակայութիւնը հաստատել եւրոպական ցամաքամասին վրայ։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը թոյլ պիտի տա՞յ որ Գերմանիա հետապնդէ այս ծրագիրը։ Ինչ կը վերաբերի Գերմանիոյ պաշտպանութեան, եթէ աշխարհի մէջ կայ երկիր մը որուն արտաքին վտանգ չսպառնար, այդ ալ Գերմանիան է։ Ես չեմ գիտեր երկիր մը որ ո եւ է հողային պահանջ ունենայ Գերմանիոյ վրայ, ոչ ալ որ եւ է գիրք որ յարձակում քարոզէ Գերմանիոյ դէմ»։

Իբրեւ եզրակացութիւն, Լիթվինով շեշտեց.

— «Մենք կուսակից ենք միջազգային համաձայնութեան մը, որ ոչ միայն ամրապնդէ խաղաղութեան ներկայ հիմերը, այլեւ, եթէ կարելի է, նոր հիմեր ստեղծէ։ Մենք համամիտ ենք որ բոլոր երկիրները մասնակցին այդպիսի համաձայնութեան մը։ Բայց մենք չենք կրնար հանդուրժել որ Ազգերու Դաշնակցութենէն քաշուելով, միջազգային դաշնագիրները բրտօրէն դրժելով եւ սուրերը շողացնելով պետութիւն մը առանձնաշնորհն ստանայ ամբողջ Եւրոպայի պարտադրելու իր պայմանները բանակցութեանց համար, մասնակցողներու ընտրութեան եւ համաձայնութեան իր սեփական ծրագիրը քշելու համար»։

Գերմանիա պիտի ամրացնէ՞ Հռենոսը

Պերլինէն հասած լուրերու համաձայն, Հիթլէր հաշտարար երեւալով հանդերձ, մտահոգութեամբ կը դիտէ Ֆրանսայի պատրաստութիւնները՝ Հռենոսի ափերուն վրայ։ Գաղտնիք չէ որ Ֆրանսա 8,000,000,000 ֆրանք ծախսած է տարիներու ընթացքին, ամեհի ամրութիւններ կառուցանելու համար։ Արդ, Հիթլէր չուզեր անպաշտպան ձգել արեւմտեան դուռը, ուրկէ Ֆրանսա պիտի կրնար յառաջ խաղալ իր ուզած ատենը։ Միւս կողմէ, Ֆրանսա երբեք չի հանդուրժեր որ Գերմանացիները ապազինեալ շրջանը գրաւելէ յետոյ, ամրութիւններ ալ շինեն։ Ամէն պարագայի մէջ, Գերմանիա կը կարծէ թէ երբ զօրացնէ արեւմտեան սահմանագլուխը, մեծապէս պիտի նուազեցնէ Ֆրանսայի հնարաւորութիւնները՝ օգնութեան հասնելու համար իր արեւելեան դաշնակիցներուն

Այս մտահոգութեամբ է որ, Հիթլէր կ'առաջարկէ ապազինեալ շրջաններ հաստատել ոչ միայն Գերմանիոյ, այլեւ Ֆրանսայի եւ Պելճիոյ սահմանամերձ շրջաններուն մէջ, որոշ հեռաւորութեամբ։

Անգլիա նոր ծրագիր մը կ'առաջարկէ

Այս խնդիրը Անգլիոյ դահլիճին քննութեան ենթարկեց Պ. Իտըն, առաջարկելով

1.— Ապազինեալ գօտի մը հաստատել սահմանագլուխին երկու կողմը, 30 մղոն հեռաւորութեամբ (50 քիլոմեթր).— 2. Խոստում առնել որ Ֆրանսա չպիտի աւելցնէ իր ամրութիւնները։ Դահլիճը մինչեւ ուշ ատեն քննեց այս առաջարկները եւ ծրագիր մը կազմեց, որուն համաձայն Գերմանիան դատապարտելով հանդերձ, պատիժ չի պահանջեր եւ կը թելադրէ օդանաւային դաշինք մը կնքել շահակից պետութեանց միջեւ։ Այս ծրագիրը մեծ յուսախաբութիւն պատճառեց Ֆրանսայի մէջ։

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԴԷՊՔԵՐԸ կը շարունակուին Սպանիոյ մէջ։ Մարտ 16ին խումբ մը ընկերվարականներ եւ համայնավարներ վրէժ լուծեցին իրենց հակառակորդներէն, բռնելով երեք հոգի։ Մէկուն գլուխը կտրեցին եւ պատուհանին փողոցներուն մէջ։ Զոհերը բանտարկուած էին հանրապետական մը սպաննած ըլլալով, բայց յետոյ արձակուած։ Ֆաշական գործիչ մըն ալ սպաննուեցաւ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ ԳՈԻԱ ԲՈԼՈՆՅԻ Արամ ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը, այսօր ճշդ.ս ութի երեկոյ, սովորական հաւաքավայրին մէջ։

ՊԱՆԹԷՕ ԲԱՇԱՆԻ Արծիւ կոմիտէի դասախօսական ժողովը, այս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 19 rue Ampère, Քաշան։

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընդհանուր ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբի բոլոր ընկերները, այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, խաժակ ակումբին մէջ։ կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէն ընդհանուր ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Վարդգէս, Եփրեմ, Վարուժան եւ Ճաճրիկեան խումբերը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վահագն խումբի ընկերական ժողովը 22 Մարտ կիրակի երեկոյ ժամը 3ին, սովորական ժողովատեղին ներկայ պիտի ըլլայ Ենթ. կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ԽՈՒԱՆԻ Հ. Յ. Դ. Անդրանիկ խումբի ընկերական ընդհանուր ժողովը, վաղը ուրբաթ երեկոյ, ընկ. Ա. Գօյաճեանի բնակարանին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՓՕՆՁԻԻ Մուրատ խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 22 Մարտ կիրակի կէս օրէն վերջ, ժամը 6ին, ընկ. Մ. Գաբրիէլեանի բնակարանին մէջ։ կարեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի Սեն Շամօնէն ընկերներէն ներկայ ըլլալ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ 23 Մարտ երկուշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, Café Voltaireի մէջ, Place de l'Odéon։ Օրակարգ.— 1.— Վարչութեան հաշուետուութիւն, 2.— Ընտրութիւն Նոր վարչութեան։ Նիստն անդամներու թիւը օրինական պիտի նկատուի։ Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փօրթ տ'Իթալիի Դպրոց. Տիկնանց Մասնաճիւղի վարչութիւնը եւ տիկնանց Մարմինը իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Պ. Աչիկեանի, իր տիկնոջ՝ ՄԱՐԻԱՄ ԱՉԻԿԵԱՆԻ մահուան առթիւ։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (83)

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլ. բնագրէն թարգմ. Ժ. — Հեղինակութիւն՝ ԷԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

Հետեւաբար տունս դարձայ եւ զգուշութիւններ ձեռք առի։ Էքքրոյտ ծանուցումը ինծի տուած էր քանի մը օր առաջ. խանգարուած էր. բացատրեցի որ ես վերադառնալու տեղը չկար ու ես կրնայի նորոգել զայն։ Իմ ուզած ձեւովս «նորոգեցի» եւ պայուսակիս մէջ դնելով միասին Ֆըրնլի տարի։

Ուրախ եմ որ գրելու կարողութիւն ունիմ. օրինակի համար, կարելի՞ էր աւելի լաւ կերպով գրի առնել հետեւեալը.—

«Նամակը ներս բերած էին ժամը իննին քսան մնացած։ Ժամը իննին տասը կար երբ հեռացայ իր քովէն. նամակուին չէր կարդացած։ Ձեռքս դրած պատակին վրայ, վարանեցայ քանի մը բոպէ, ետեւս դարձայ տեսնելու համար թէ անկարգութիւն մը կա՞ր սենեակին մէջ»։

Ծիշդ գրեր եմ։ Բայց ենթադրեցէք որ երեք կէտեր դրած ըլլայի առաջին եւ երկրորդ նախադասութիւններուն միջեւ։ Որ եւ է մէկը պիտի կասկածէ՞ր արդեօք թէ ինչ պատահած էր ժամը 8.40էն մինչեւ 8.50։

Դուրս ելած ատենս ետեւս դարձայ. ամէն ինչ կարգին էր. ձայնագիրը պատուհանին առջեւ դրուած սեղանին վրայ էր, «խօսելու» պիտի սկսէր ժամը 9.30ին, իսկ բազկաթոռը տեղափոխած էի որպէսզի անոր բարձր յենարանը մեքենան ծածկէր եւ սենեակ մտնող մը չտեսնէր զայն։

Կը խոստովանիմ որ սարսուռ մը զգացի երբ Փարքըրը դիմացս ելաւ. այդ պարագան անկեղծօրէն նօթագրած եմ։

Յետոյ երբ դիակը երեւան ելաւ ու Փարքըրին պատուիրեցի որ ոստիկանութեան հեռաձայնէ, ինչ բրաւական ըլլալու գործածեր եմ նօթերուս մէջ —

Միայն մնալով բրի այն ինչ որ կարելի էր ընել։

Արդարեւ շատ բնելիք չունէի, ձայնագիրը պայուսակիս մէջ տեղաւորեցի եւ բազկաթոռը ետ տարի։ Մտքէս անգամ չէր անցներ որ ծառան նշմարած կրնար ըլլալ այդ տեղափոխութիւնը։ Տրամաբանօրէն այնքան յուզուած պիտի ըլլար որ ոչ մէկ բան պիտի տեսնէր իր շուրջը, բայց նկատի առած չէի թէ ծառաները որքան վարժ ու սրատես կրնան ըլլալ այդ տեսակ խնդիրներու մէջ։

Երանի առաջուց գիտնայի որ օրիորդ Ֆլորան պիտի ըսէր թէ հօրեղբայրը տեսած էր ժամը 9.45ին։ Այդ յայտնութիւնը մեծ շփոթութիւն պատճառեց ինծի, շիտակը ըսելով, խնդիրը ծայրէ ի ծայր հանելուկ մըն էր, ամէն մարդ գեր մը կատարած էր։

Ամէնէն խոշոր մտահոգութիւնս Քարօլայնն էր. կը վախնայի որ կռահէր, տարօրինակ է որ այլոյնածութեանս մասին խօսեցաւ այդ օրը։

Ինչ որ է, քոյրս ճշմարտութիւնը չպիտի իմանայ, Փուառոյին ըսածին պէս, փրկութեան մէկ ճամբայ կայ։

Կրնամ իրեն վստահիլ։ Ինքն ու տեսուչ Րէկլըն հարցը իրենց մէջ կարգադրեն. քոյրս պէտք չէ որ իմանայ. զիս շատ կը սիրէ եւ յետոյ շատ հպարտ է... մահս մեծ վիշտ պիտի ըլլայ իրեն համար, բայց վիշտը երկար չի տեւեր...

Երբ լմնցնեմ ձեռագիրներս պահարանի մը մէջ դնելով Փուառոյին պիտի գրկել տամ։

Լաւ, ի՞նչ ընեմ... վերոնա՞լ, որպէսզի արդարութիւնը բանաւոր ձեւով գործադրուի... ամէն պարագայի մէջ Տիկ. Ֆէրըրսի մահուան պատասխանատուն ես չեմ, իր բարքերուն ուղղակի հետեւանքն էր. չեմ մեղքնար։ Ինքզինքս ալ մեղքնար։

Ուրեմն վերոնա՛լ... սակայն կը կարծեմ թէ Հրճիւլ Փուառօ գործէ քաշուած ըլլար եւ հոս եկած ըլլար դդում մշակելու։

(Վերջ)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 20 ՄԱՐՏ — VENDREDI 20 MARS 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3068 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹԱՔՈՒՆ ՈՒԺԵՐՈՒ ՃՆՇՈՒՄԸ

Քանի կը մթագնի հորիզոնը, օրուան տագնապին հետեւանքով, այնքան կ'աշխուժանան Թաքուն ուժերը, կանխելու համար նոր աղէտ մը։

Ճիշդ այն պահուն երբ «Լոքառնոցիները» ու Ա. Դ. Խորհուրդին անդամները արիւն քրտինք մտած են եւ բանաձեւեր կը մշակեն, ուրիշ ուժեր, այլապէս ամեհի եւ անհաշուելի, կ'աշխատին հակազդել կիրքերու բորբոքման եւ սանձել գիշատիչ ախորժակները։

Այսպէս, Լոնտոնի դիւանագիտական ժողովին դէմ դիմաց, անոր հետ զուգընթաց, խորհրդակցութիւններ կը կատարէ Անգլիոյ Աշխատաւորական կուսակցութիւնը։

Երէկ, հինգշաբթի, անոր կեդրոնին մէջ բացուեցաւ Միջազգային Արհեստակցական Միութեանց համագումարը, որ իր կռնակին ունի 36 միլիոն աշխատաւորներ։

Միեւնոյն ատեն գումարուեցաւ Ընկերվարական - բանուորական գործադիր կոմիտէին բացառիկ ժողովը։

Երկու համագումարներն ալ իբրեւ օրակարգ ունին օրուան տագնապը,— ի՛նչպիսի ձեռնարկներ կատարել, որպէսզի ոչ միայն պատերազմ չծագի, այլեւ ամրապնդուի խաղաղութիւնը։

Այս մտահոգութեամբ, Լոնտոն հաւաքուած են միջազգային աշխատաւորութեան եւ արհեստակցական կազմակերպութեանց շատ մը առաջնորդները։ Ժողովներուն նպատակը ծանօթ ըլլալով հանդերձ, գլխաւոր առաջադրութիւնները գաղտնի կը պահուին, առայժմ։ Պարագայ մը, որ նոյնպէս կ'ապացուցանէ կացութեան մըլութիւնը։

Հարեւանցի ակնարկ մը ըսել պիտի տար թէ արժէք չունին այս կարգի ժողովներն ու ձեռնարկները, երբ կրակի ազդանշանը տրուի։ Վկայ՝ 1914ի փոթորիկը, երբ ամէն տեղ կազմալուծուեցաւ աշխատաւորական - ընկերվարական ճակատը, միջին համրանքով, ազգային միութեան բանաձեւերով կամ յեղափոխական ելոյթներով։

Այս դիտողութիւնը ճիշդ է մինչեւ մէկ աստիճան։

Աշխատաւորական, ընկերվարական կամ արհեստակցական ճակատը տակաւին այնքան ծաւալած եւ ուռած չէ, որպէսզի կարենայ տիրաբար ընթացք տալ դէպքերուն եւ արժեցնել իր առաջադրութիւնները։

Տակաւին շատ խոր են ու լայն՝ բացուած անջրպետները։

Յետոյ, ինչպէս Ֆաշական հոսանքը, նոյնպէս խորհրդային կարգ ու սարքը լրջօրէն կը խանգարեն իսկապէս միացեալ եւ ծաւալուն, յարաճուն գործունէութեան մը պատեհութիւնները։

Երկիրներ կան որոնք արմատէն ոչնչացուցին ընկերվարական շարժումը։ Եւ կան ուրիշներ ալ որոնք միշտ պատրաստ կը պահեն խեղդկապը։

«Եւ սակայն կը շարժի...»։ Կը ծաւալի ու կը գործէ Թաքուն ուժը, տեղ մը ազատ եւ համարձակ, ուրիշ վայրերու մէջ՝ ստորերկրեայ։

Այդ իրականութեան շնորհիւ է որ, պետական վարիչները տասը կը հաշուեն, երկու քայլ առնելու համար։

Այսպէս, Մեծն Բրիտանիոյ մէջ, ոչ միայն սովորական հանրային կարծիքն է որ կը ճնշէ ու կը պահպանէ հաւասարակշռութիւնը, այլեւ աշխատաւորական-արհեստակցական կազմակերպութեանց ետին կանգնած զանգուածը,— միլիոններ ու միլիոններ։

Ցաճախ աչքի չի զարներ այդ ազդակին կատարած դերը։ Այս խաստով ալ, «Թաքուն» է ուժը, թէեւ կը գործէ հրապարակաւ, դղրդացնելով աշխարհի ամէնէն աւանդապաշտ եւ ծանրաշարժ երկրին պորտաները։

Նոյն պարագան՝ այս երկրին մէջ, աւելի կամ պակաս ուժգնութեամբ։

Միայն «Ֆաշական վտանգ»ի հեռանկարը չէր որ միացեալ ճակատի տակ համախմբեց Ֆրանսայի ընկերվարական, արմատական, համայնավար եւ ուրիշ ձախակողմեան հոսանքներ։

«Միացեալ ճակատ»ին առաջադրութիւններէն մէկն է խափանել պատերազմը, որուն ստուերները կը թանձրանան հետզհետէ։

Ճիշդ է որ տեսակէտներու բացարձակ ներդաշնակութիւն չի տիրեր այս «միացեալ»ին մէջ։ Այս օրերս բանավէճ մըն ալ կը մղուի, շատ փափկանկատ արտայայտութիւններով։ Համայնավարները, միշտ ծայրայեղ, կ'առաջարկեն ձեռնարկներ որոնց համաձայն չեն միւսները։

Եւ սակայն, զգալի է Թաքուն ուժին ճնշումը, թէ հանրային կարծիքին եւ թէ պետական շրջանակներուն վրայ։

Դաղտնիք չէ որ Ֆրանսայի այսօրուան կառավարութիւնը ապրելու է «միացեալ ճակատ»ին աջակցութեան, առ նուազն անոր բարեացակամ չէզոքութեան։

Տակաւին առջի օր, Լոնտոնի աշխատաւորական օրկանը կը գրէր թէ Ֆրանսայի երեսփ. ժողովի ընկերվարական խմբակցութեան կարգ մը անդամները դժգոհ մնացած են Ֆլանտէնի սպառնալիքէն — ընդհանուր զօրաշարժ։ Բայց եւ այնպէս, խմբակցութիւնը որոշած է շարունակել իր աջակցութիւնը, սերտ յարաբերութիւններ պահելով մանաւանդ վարչապետին հետ։

Այս իրողութեան հետեւանքով է որ, շարք մը աջակողմեան օրկաններ կը պահանջեն «ազգային միութեան» դահլիճ մը կազմել, նախագահութեամբ մարաջախտ Փէթէնի։

Եզրակացութիւն,— պատերազմի վտանգը շատ աւելի շօշափելի պիտի դառնար, եթէ պակսէր Թաքուն ուժերու ճնշումը։

Եթէ ոչ բոլորովին խափանարար, գոնէ զգաստացուցիչ ազդակ մը կը կազմեն այդ ուժերը, այստեղ եւ ամէն տեղ։ Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԻՏԻ ԿԸՆԱ՛Ն ԵԼՔ ՄԸ ԳՏՆԵԼ

ՀԱԿԱՍԱԿԱՆ ՃԱՌԵՐ ԵՒ ԲԱՆԱՁԵՒԵՐ

Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ԵՐԷԿ ԼՍԵՑ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

ՖԼԱՆՏԷՆ ՓԱՐԻԶ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ ՑՈՒՍԱԽԱԲ

Երէկ մինչեւ ուշ ատեն ոչ միայն անորոշ էր կացութիւնը, այլեւ աւելի ծանրացած։ Պաշտօնական բերաններ անգամ չէին ծածկեր այս իրողութիւնը։ «Կարելի չեղաւ համաձայնութիւն գոյացնել», կ'ըսէր Պ. Փօլ Պոնքուր, իսկ Պ. Ֆլանտէն կ'աւելցնէր.— «Կարծիքի խոր տարբերութիւններ կան հիմնական հարցերու մասին»։ Ճարահատ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը Փարիզ վերադարձաւ, մասնակցելու համար նախարարական խորհուրդին, որ բացառիկ նիստի հրաւիրուած էր երէկ, հինգշաբթի։

Փարիզի եւ Լոնտոնի թերթերը միաբերան կը հաստատեն թէ բանակցութիւնները կատարեալ անելի մը յանգած են։ Աւելի յոռետեսներ կը վախնան որ խզում պատահի, եթէ ելք մը չգտնուի վերջին պահուն։

Դժուարութեանց գլխաւոր պատճառը անգլիական եւ ֆրանսական տեսակէտներուն ընդհարումն է։ Լոնտոն դատապարտելով հանդերձ Գերմանիոյ կատարած գործումը, չուզեր ծայրայեղութեան երթալ. իսկ Փարիզ չի գոհանար միայն բարոյական դատապարտութեամբ եւ կը պահանջէ որոշ անօրինութիւններ, ինչպէս պիտի կարդաք քիչ անդին։ Իրենց ներկայացուցած առաջարկները տհաճութիւն պատճառեցին անգլ. կառավարութեան, որ կ'ուզէ քննութեան ենթարկել Հիթլէրի առաջարկները, պարսաւանքի բանաձեւին քուէարկութենէն յետոյ։

Գերմանական պատուիրակութիւնը Լոնտոն հասաւ չորեքշաբթի օր, մասնաւոր օդանաւով։ Հազիւ ցամաք իջած, պատուիրակութեան նախագահը, Ռիպպէնթրոփ, ներկայացաւ Պ. Իտընի եւ խօսակցեցաւ 15 վայրկեանի չափ, մինչ անդին Ա. Դ. Խորհուրդին անդամները ճառեր կը խօսէին, դատապարտելով Գերմանիոյ ընթացքը։ Գերմանիոյ պատուիրակը երկրորդ տեսակցութիւն մըն ալ ունեցաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ։ Իրազեկներ կը պնդեն թէ Ֆօն Ռիպպէնթրոփ երկու անգամին ալ հաստատած է որ՝ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՉՊԻՏԻ ՀԱՒԱՆԻ ԼԱ ՀԷՅԻ ԻՐԱՒԱՐԱՐ ԱՏԵԱՆԻՆ ՑԱՆՁՆԵԼ ՖՐԱՆՔՕ-ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ ԽՆԴԻՐԸ։ Կը նշանակէ թէ Գերմանիա այժմէն պատ կը քաշէ Ֆրանսական ծրագրին առջեւ, որու մասին սկզբունքով համաձայնութիւն գոյացած է, կ'ըսեն, «Լոքառնոցիներուն միջեւ։

Ուրիշ անել մը կը կազմէ Ֆրանսայի երկրորդ հիմնական պահանջը — ամբողջովին կամ մասամբ քաշել Հռենոս գրկուած գերմանական գինուորները, ծանր հրետանին եւայլն։ Գերմանացիները նոյնքան վճռականութեամբ կը պնդեն թէ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ԶԻՆՈՒՈՐ ԿԱՄ ԹՆԴԱՆՕԹ ՉՊԻՏԻ ՏԵՂԱՓՈԽԵՆ։ Հիթլէր եւս այս վճռականութիւնը լեցուց իր չորրորդ ճառին մէջ (Քէօնիկսպէրկ)։

«Լոքառնոցիներու չորեքշաբթի օրուան առաջին ժողովին մէջ, Ֆրանսական պատուիրակութիւնը պնդեց որ կամ գերմանական զօրքը քաշուի եւ կամ զինուորական համաձայնութիւն մը կնքուի Անգլիոյ հետ։ Կարգ մը թերթեր կը հաւաստեն թէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի սպայակոյտները խորհրդակցած եւ լեզու գտած են այս հարցի մասին, բայց մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին։ Այսպէս կամ այնպէս, Անգլիա կը պնդէ որ Ֆրանսա գոհանայ Գերմանիոյ բարոյական դատապարտութեամբ, քանի որ անգլ. կառավարութիւնը յանձն կ'առնէ օգնութեան հասնիլ, եթէ յարձակում գործուի Ֆրանսայի կամ Պելժիոյ վրայ։

Այս առթիւ քննուած է նաեւ միջազգային զօրամաս մը ղրկելու խնդիրը։ Ֆլանտէն առաջարկած է որ անգլիական եւ իտալական զինուորներ տրամադրուին անմիջապէս, օգնելու համար Ֆրանսայի, համաձայն Լոքառնոյի դաշինքին։ Անգլիացիները այս առաջարկին առթիւ գիտել կուտան թէ անհրաժեշտ է որ միջազգային զօրքը տրամադրուի ոչ միայն ի նպաստ Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ, այլեւ Գերմանիոյ։ Կարճ խօսքով, Լոնտոն բոլոր հիմնական հարցերուն մէջ հաւասար գծի վրայ կը դնէ Ֆրանսան եւ Գերմանիան, ինչ որ ջղագրգռութիւն կը պատճառէ Փարիզի մէջ։ Դարձեալ, անգլ. կառավարութիւնը երկրորդական կը նկատէ Լա Հէյի ատեանին դիմելու խնդիրը, քանի որ ակներեւ է թէ Ա. Դ. Խորհուրդը պիտի արձանագրէ թէ Գերմանիա խախտած է Վերսայլի եւ Լոքառնոյի դաշնագիրները։

Անգլ. կառավարութիւնը իր բանաձեւին մէջ կ'առաջարկէ նաեւ օդանաւային դաշինք մը կնքել, մէջն ըլլալով Ֆրանսան, Պելժիան եւ Գերմանիան։ Ֆրանսական կառավարութիւնը այս բոլորը կը յետաձգէ, պահանջելով լիւ գոհացում Գերմանիոյ կողմէ։ Պ. Ֆլանտէն չորեքշաբթի օր երեք ժամ առանձնացաւ Պելժիոյ վարչապետին հետ, անոր բանաձեւը յարմարցնելու համար Ֆրանսականին։ (Պելժիա աւելի հաշտարար է եւ յաճախ Անգլիոյ կողմը կը հակի)։

Լոնտոնէն մեկնելէ առաջ, Ֆլանտէն հերքեց այն զրոյցները թէ պատուիրակութիւնը տեղի տուած է գլխաւոր հարցերուն մէջ։ «Մենք ամուր կեցած ենք մեր դիրքերուն վրայ։ Եթէ Լոքառնօ պիտի փլի, մենք կը պահանջենք որ անոր երաշխաւորները մեզի ապահովութիւն տան ուրիշ դաշնագրով մը»։ Այս առթիւ արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ Ֆրանսա չպիտի պատասխանէ Գերմանիոյ պատուիրակներուն, այլ համերկ պիտի ընէ լռութեամբ»։

ՎԵՆԻԶԷԼՈՍԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Վենիզէլոսի մահուան առթիւ Փարիզի յունական գեսպանին ցաւակցութիւն յայտնեցին Փարիզի հոգեւոր հովիւ Վռամշապուհ արք., Ա. Խատիսեան եւ ուրիշ ներկայացուցիչներ։ Հանգուցեալին մարմինը Փարիզի Ցունաց եկեղեցին պիտի փոխադրուի շաբաթ առտու ժամը 11ին, եւ յետոյ Ցունաստան, թաղուելու համար Կրետէի մէջ։

«Ժուռնալ» երէկ պատկեր մը հրատարակած էր, որ կը ներկայացնէ Վռամշապուհ եպիսկ.-ը եւ Ցոյնան քահանան։ Այս առթիւ տեղ մը գրած էր «Ցունաց հոգեւոր հովիւ»...

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԾԱՂԿԱՔԱՂ ՄԸ ԵՒՍ

Կիրակի օր ներկայացուցեր էի ֆանի մը նմոյշներ լրագրական եւ հայրենասիրական «նորատեսակ ոճերու», սեփականէն աղին թէ անդին։

Երէկ ձեռքս անցաւ նոր թերթ մը, «Լա Վոլոնթէ» (Կամք)։

Իրականին մէջ, հին թերթ մը, որ վերստին լոյս կը տեսնէ։ Խմբագիրը, Տիւպառի, բանտարկուած էր Ստաւիսքիի խարդախութեանց առթիւ, եւ անպարտ արձակուելով, նորէն ասպարէզ իջած է փիւնարապի.— ըստ ամէնը չորս էջ։

Իբրեւ մխիթարութիւն, խմբագրութիւնը կը յայտարարէ ճակատին ձախ կողմէն (16 մարտ).

— «Այս թերթը բեմ մըն է, ոչ թէ խանութ մը»։

Իսկ աջէն.— «Լա Վոլոնթէ» ունի միայն չորս էջ, բայց ինչ որ կը տպէ, կարդալու արժանի է»։

Կարդանք, ուրեմն։

Ոտանաւոր մը.—

Վերջերս, գերման կառավարութեան Պետը
Կ'այցելէր տուն մը չարաչուք,
Ուր կը բնամեն անբան եւ փախուկ։
«Առաջնորդը հոն հասնելէ առաջ
Հիւանդները շարուեցան ձախ եւ աջ,
Կազմելով երկու շարքեր կուռ եւ քաջ։
Եւ տնօրէնը ճառ մը խօսեցաւ,
Այնքան գեղեցիկ, այնքան սրտցաւ,
Որ երբ Հիթլէր երեւցաւ,
Եւ «զգո՛յշ» հրամանը լսուեցաւ,
Խենդերը ձայներ արձակեցին
Եւ երեք անգամ թնդացին.
Հա՛յլ Հիթլէր կեցցէ՜
Հա՛յլ Հիթլէր
Հա՛յլ Հիթլէր.
Բոլորը բացի ծերունիէ մը մտամփոփ,
Որ կեցած էր մուտքի դրան մօտ։
Հիթլէր չսիրեց այս դէմքը մունջ,
Եւ հարցուց անհամբերանօք.
— Ինչո՞ւ «կեցցէ՜» չէք պոռար, ծերո՛ւկ։
Մարդը պատասխանեց ողորմուկ.
— Ես խենդ չեմ, տէ՛ր,
Ես յիմարապահն եմ, Հէ՛ռ։

×

Այս ալ ուրիշ պատմութիւն։

Ֆրանսայի ֆաշականներուն ամէնէն աջ թեւը, «Ֆրանսիսթները», դղրդագին ժողով մը գումարեր էին անցեալ օր, Սալ Վակրամի մէջ։

Ի՛նչ շանթեր, ի՛նչ կրակ ու բոց...

Ականատես հայրենակից մը պարզապէս շանթահարուած էր, լսելով արտասանուած բառերը։

Չեմ գիտեր թէ իրենց թերթը նոյնութեամբ հրատարակե՞ց ինչ որ խօսած էր հրամանատարը, Մարսէլ Պիւքառ։

Արմատական թերթի մը մէջ կը կարդամ ճառի մը հատուածներ.

— «*Եթէ մենք Պետ մը ունենայինք, Պետ մը որ իր աշխատակիցներուն ու սերուն վրայ բազմէր, ինչպէս Քլօվիս, այն ատեն խաղաղութիւնը կը վերահաստատուէր*»։

Այս՝ մարտակոչն է, արտասանուած կայծակնացայտ ճարտասանութեամբ։ Լսեցէք սա միւսն ալ.

— «*Մենք կը շնորհաւորենք Հիթլէրը որ չուզեց խօսիլ սա երկու գափկեցներուն, Ֆլանտէնի եւ Փօլ Պոնքուրի հետ, եւ պայուսներու սա իշխանութեան,— ֆրանսական ժողովրդապետութեան հետ։ Ես կը պնդեմ թէ Ֆաշական Գերմանիան ամէնէն ամուր միջնաբերդն է պոլշեւիկեան ժանտախտին դէմ։ Անմիջապէս որ հրացաններ եւ գնդացիրներ ունենանք, մենք զանոնք պիտի դարձնենք՝ դաւաճաններու սա հանրապետութեան փնթիներուն եւ խորհրդային վինակցութիւնը վաւերացնող զօրավարներուն դէմ, եթէ նոյնիսկ պատերազմի փառքով պսակուած ըլլան. Հա՛յլ Հիթլէր*»։

Իսկապէս որ Ֆրանսա երկիրն է ազատութեան եւ ռամկավար ճարտասանութեան։

ՎԱՀԷ

Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՄԷԿ ՆԻՍՏԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԿԸ ԴԱՏՈՒԻ Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ԱՌՋԵՒ

Անգլիա արարքը դատապարտելով հանդերձ կը շոյէ

Ա. Դ. Խորհուրդը հրապարակային ժողով գումարեց չորեքշաբթի օր, լսելու համար շարք մը ճառեր, Գերմանիոյ բռնած ընթացքի մասին։ Առաջին խօսքը առաւ Պ. Իտըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, թէ բարոյապէս դատապարտելով Գերմանիան եւ թէ ձիթենիի ճիւղ մը երկարելով Հիթլէրի. «Ես արդէն պարզած եմ մեր կառավարութեան տեսակէտը,— Ն. Վեհափառութեան կառավարութեան կարծիքով, բացայայտ եւ անվիճելի օրինազանցութիւն մը կատարուած է Լոքառնոյի դաշնագրին տրամադրութեանց դէմ, Հռենոսի ապազինեալ շրջանի մասին, հետեւաբար Ա. Դ. Խորհուրդը պարտի պատուաւոր եզրակացութեան մը յանգիլ եւ այս հաստատումը զեկուցանել Լոքառնոյի դաշնակից պետութեանց։ Սակայն եւ այնպէս, իմ կառավարութեան կարծիքով, միայն այս չէ Ա. Դ. Խորհուրդին պարտականութիւնը, ներկայ պարագային։ Մենք պէտք է շարունակ յիշենք մեր վերջնական նպատակը եւ մեր գերագոյն պատասխանատուութիւնը, որ է պահպանել խաղաղութիւնը եւ հաստատուն ու տեւական հիմերու վրայ դնել Եւրոպայի ազգերուն համերաշխութիւնը։ Լոքառնոյի դաշինքը ունէր երկու նպատակ,— Առաջին՝ պահպանել խաղաղութիւնը. երկրորդ՝ միջազգային վստահութիւն ստեղծել, երաշխաւորելով արեւմտեան Եւրոպայի ապահովութիւնը։ Արդ, ապահովութեան եւ վստահութեան շէնքը ցնցուած է ծանրօրէն։ Ի՞նչպէս պիտի վերաշինենք։ Այս է հիմնական հարցը։ Եւ խնդիրը միայն քանի մը պետութեանց չի վերա-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ՓԱՐԱԿՈՒԷՅԻ ԱՌԱՍՊԵԼԸ ԵՒ ՔԱՆԻ ՄԸ ՓԱՍՏԵՐ

Վերջերս մասնաւորապէս փարիզահայ մամուլի էջերուն մէջ, յաճախ կերպով դէպի Փարակուէյ արտագաղթի մը մասին կը խօսուի։ Լուրեր որոնք այս կամ այն ձեւով տարածուելով որոշ արձագանգներ կը գտնեն։ Բայց իրականութեան մէջ, եղածը միայն աղմուկ է եւ ուրիշ ոչինչ։ Որովհետեւ, հակառակ այդքան [illegible], մինչեւ այսօր ոչ եւ է խմբական գաղթ տեղի ունեցած չէ։

Շուրջ քառորդ դարու Հարաւ-Ամերիկեան հայ գաղութի պատմութեան մէջ, միայն երկու դէպք կարելի է յիշել, որոնք անմիջապէս կապ ունեցած են Փարակուէյի հետ։ Մէկը աւելի 8—9 տարի առաջ հայ ընտանիք մը, որ փորձած էր այդ հեռաւոր վայրին մէջ բախտ փնտռել եւ ունեցած չունեցածը ուտելէ վերջ, նիւթական ամենախեղճ պայմաններու մէջ հազիւ ինքզինքը Պուէնոս Այրէս կրցած է նետել, իսկ միւսը վերջերս եկած ընտանիք մը, գուցէ մէկը այն զոհերէն, որոնց համար մասնաւորաբար Փարիզի մէջ թակարդներ կը լարուին։ Յիշեալ ընտանիքն ալ նախորդին նման շատ կարճ ժամանակուան մը մէջ յուսախաբ կ՚ըլլայ եւ կը յաջողի հոս նետել, ներկայիս ալ աշխատելով Պրազիլիա անցնելու եւ ազգականի մը քով երթալու համար։

Բայց ըստ երեւոյթին, գտնուած են թշուառականներ որոնք օգտուելով ներկայ տնտեսական կացութենէն, ուզած են շահագործման նորանոր աղբիւրներ ստեղծել իրենց համար։

Անոնք յարմարագոյն պարագայ մը նկատած են Ռուսերու Գաղթ. Մարմնի ձեռնարկները։ Այս մարմինը, որու կեդրոնը կը գտնուի Փարիզի մէջ, կը ձգտի տարագիր Ռուսերը տեղաւորել Փարակուէյի մէջ, մասնաւորապէս զանոնք հողին կապելով, քանի որ իրենց մէջ չեն պակսիր մասնագէտներ ու գիւղատնտեսական գործերէ հասկցողներ։ Ամբողջ ձեռնարկը արհեստական է, որովհետեւ ճիշդ է որ սկզբնական շրջանին Ռուսերը որոշ չափով յաջողեցան արդարացնել եղած փրոփականտը, եւ քանի մը գաղթակայաններ կազմել, բայց այս ձեռնարկը արդէն սկսած է խարխլիլ, քանի որ եւրոպական կլիմային ու մանաւանդ քաղաքներու մէջ ապրած ու վարժուած մէկու մը համար անկարելի կուգար Փարակուէյի տափաստաններուն յարմարիլ։ Ասկէ զատ, նորեկը ստիպուած է, ըստ պետական պայմաններուն ապրիլ քաղաքներէն հեռու, բոլորովին վայրի ու անմշակ հողերու վրայ, բնութեան արհաւիրքին դէմ յանդիման, զուրկ նոյն իսկ բժշկական ու այլ առողջապահական օգնութիւններէն։ Աւելին։ Պետական օրէնքով, նորեկը պարտաւոր է զինուորական ծառայութեան մտնել, ինչ որ Ռուսերուն ձեռնտու էր, քանի որ շատերը քաջ ծանօթ ըլլալով զինուորական արուեստին, սիրով կը մասնակցէին։ Պոլիվիոյ ու Փարակուէյի մէջ եղած երկամեայ պատերազմներուն, Ռուսերը ունեցան բաւական թիւով զոհեր, մեծ մասով սպաներ, որոնք իրենց սեփական հայրենիքէն միլիոնաւոր փարսախներ հեռաւորութեամբ, եկան արիւն թափելու օտար ու անհարազատ հողի մը վրայ, ի շահ ... աւա՛ղ, կտոր մը հացի, ու քիչ մը հանգստի։ Այո, Փարակուէյի կառավարութիւնը չուզեց մոռնալ Ռուսին թափած արեան գինը, ու այսօր անոնց կը տրամադրէ իր երկրի պարապ հողամասերէն վայրեր, որպէսզի անոնք հոն ապրին, աւելի ճիշդ քամելով վերջին ուժն ու կարողութիւնը, շէնցնեն այն ինչ որ ամայի է ու խոպան։

Այսպէս ըլլալով հանդերձ, տարագիր Ռուսերը չյաջողեցան վերջնապէս կապուիլ հողին։ Յաջողեցան անոնք միայն որոնք զգալի դրամագլուխի տէր էին, ու ձեռքի տակ ունէին պահանջուած գիւղատնտեսական գործիքներն ու մեքենաները։ Իսկ այդպիսի ձեռնարկի մը համար առնուազն տասը հազար ֆրանքի պէտք կար, ինչ որ շատերուն կը պակսէր, ուստի կարճ ժամանակ մը վերջ, այդ տարագիրներէն շատեր Փարակուէյի մէջ դեգերելէ յետոյ, իրենք զիրենք Պուէնոս Այրէս կամ ընդհանրապէս Արժանթինի այս կամ այն կեդրոնական քաղաքները կը նետեն, այլ եւս պարզ բանուորութեան մը սկսելու յոյսով։ Այն ալ եթէ յաջողին գտնել, որովհետեւ ներկայիս այս ալ դժուար է։ Տնտեսական տագնապէն դուրս անպակաս են գործազուրկներ ու փոքրիկ ըմբոստութիւններ, որոնք ընդհանրապէս կը վնասեն աշխատաւորական բնականոն կեանքին, միւս կողմէ պատկան մարմիններու ուշադրութիւնը կեդրոնացնելով օտարականներու վրայ, որոնք ընչազուրկ զանգուածներու մեծագոյն մասը կը կազմեն։

Ետոյ յիշենք ուրիշ խիստ կարեւոր պարագայ մը եւս,— մասնաւորապէս առ ի գիտութիւն անոնց, որոնք հմայուած [illegible] առասպելներէն, դժբախտութիւնը կ՚ունենան իրենք զիրենք բախտի քմահաճոյքին յանձնելու։

Բոլոր անոնք որ Փարակուէյ ապրելու անցագրով Հարաւ. Ամերիկա կ՚անցնին, իրաւունք չունին ուրիշ հանրապետութիւններու մէջ բնակութիւն հաստատելու։ Ուրեմն երբ յուսախաբ ըլլալով կ՚ուզեն հեռանալ Փարակուէյէն, ինչ որ անխուսափելի է, պիտի ստիպուին թափառական կեանք մը անցընել, միշտ ենթակայ օրինական հետապնդումներու եւ իբրեւ կասկածելի տարր մը համարուելով եւ հեռացուելով երկրի սահմաններէն։ Երեւակայեցէք կացութիւնը անոնց որ ընտանիքով են ու մանաւանդ փոքրիկներու տէր։ Ցանկալի՞ է մեր հայրենակիցներուն այս կացութիւնը,— թողլով համեմատաբար տանելի միջավայր մը եւ նետուիլ այս հեռաւոր տափաստանները, այն ալ Փարակուէյի նման աղքատ ու անկոր երկիր մը, որ հազիւ 800—900.000 բնակիչ ունի, եւ պատերազմի ահաւոր աղէտի տակ ինկած, ինքզինք անգամ կերակրելու ի վիճակի չէ։ Հերիք է որ ըսենք թէ մինչեւ այսօր նոյն իսկ Հրեայ կամ Արաբ փերեզակներն ու զանազան շրջիկ շահամոլներ միտքէ չեն անցըներ Փարակուէն, ու յաճախ շատ աւելի հեռուները կ՚երթան, քանի որ այս երկիրը աղքատ է, ու ոչինչ ունի օտարին տալու։ Ամբողջ ունեցածը պարապ ու զատարկ դաշտավայրեր են, որոնց համար կը պակսին մարդկային աշխատող ուժեր։ Ու ճիշդ ատոր համար է որ պետութիւնն ու մեծ հողատէրերը կ՚ուզեն արհեստական ներգաղթ մը կազմակերպել, սկսելով ոչ միայն Փարիզէն, այլ եւ ամէն տեղ ուր հնարաւոր է մարդ որսալ։

Գրեթէ Հարաւ. Ամերիկայի բոլոր հանրապետութիւնները այս ձեւով են սկսած, ու յաջողած են շնորհիւ անոր որ Եւրոպայի մէջ յետպատերազմեան ահաւոր կացութիւն մը գոյութիւն ունէր։ Փարակուէյի հետ համեմատելով Պրազիլիան, Ուրուկուէն կամ Արժանթինն որոշ տնտեսական արժէքներ կը ներկայացնեն։ Մինչ Փարակուէյի մէջ միայն հողին կապուելով կարելի պիտի ըլլայ քիչ մը տնտեսական կեանք ապահովել, միւս հանրապետութիւններու մէջ կարելի է ուրիշ ձեւերով եւս կարճ երկար կեանք մը քաշել տալ։ Առեւտուրը, արհեստը ու դրամը միշտ չոր հաց մը կ՚ապահովեն։ Բայց դրամը ամէն բանէ առաջ, իսկ առիթը ունեցողը ամէն տեղ ալ կրնայ այդ չոր հացը ունենալ որով աւելորդ է Ատլանտեանը կտրել, ուրկէ այլ եւս վերադառնալը հրաշք մը պիտի ըլլայ իրենց համար։

Այսօր իսկ անպակաս են մարդիկ ու ընտանիքներ որոնք սիրով պիտի վերադառնային Սուրիա կամ Յունաստան, ուր ժամանակին իրենց ունեցած արհեստներով տանելի կեանք մը ունեցած են։ Բայց այլ եւս ուշ է, ու այդ արհեստաւորներէն շատ շատերը այսօր ստիպուած են մսի, կօշիկի, ջուրի կամ այլ գործարաններու մէջ իբրեւ սեւ բանուոր աշխատիլ, այն ալ միշտ անապահով կացութեան մը մէջ, որովհետեւ օրին մէկն ալ դուռը գոց կրնան գտնել։

Դժբախտաբար մեր ազգային պակասութիւններէն մէկն ալ այն է, որ միշտ արգիլուած պտուղը քաղցր կը գտնենք։ Ու երբ պզտիկ առիթ մը կը ներկայանայ, անմիջապէս իրար կը հրմշտկենք, առանց նկատի առնելու վաղուան գալիքը, ու խոհեմօրէն չափելու ներկայացող դժուարութիւնները։ Ուրիշ ազգերու մէջ ճիշդ հակառակն է։ Նախ կուգան մասնագէտները եւ տարիներով կ՚ուսումնասիրեն տեղական կացութիւնն ու տնտեսական պայմանները, ու ապա միայն բուն զանգուածը։ Այսպէս եղած են Չեխերը, Լեթոնները, Գերմանները եւն.։ Իսկ մեր մէջ կ՚երթայ նախ ժողովուրդը ապա միայն, վերջէն, այն ալ բաւական ուշ, ղեկավար մարմինները, հասած ու պատրաստուած անձեր, որոնք այս կամ այն ձեւով կը փորձեն հանրային գործին զօրավիգ ըլլալ ու առաջնորդ հայրենակարօտ բազմութեանց

Ահա քառորդ դար կ՚անցնի Հարաւ. Ամերիկայի հայ գաղութներու պատմութեան վրայէն, ու այսօր միայն առիթ կը ներկայանայ ընդունելու առաջին հայ հանրային գործիչը։ Բազում դժուարութիւններէ յետոյ միայն կարելի է եղած կարգադրել որ ընկ. Ս. Վրացեանի պէս անձնաւորութիւն մը կարճ ժամանակի մը համար այս ափերը այցելէ, քիչ մը կայծ տալու համար թափառական հայրենակիցներուն, յոյս ներշնչելով այն բազմաթիւ երիտասարդ ուժերուն որոնք աստիճանաբար կը լքեն մեր ազգային կեանքը, յաճախ ռոմանտիկ ընելով դարաւոր սրբութիւնները։

Այո, մասնաւորական ու պատրաստուած ուժեր են պէտք եւ ոչ թէ խեղճ ու կրակ զանգուածներ, որոնք պիտի երթան Փարակուէյի անյայտութեանց մէջ կորսուելու կամ ահաւոր միջատներուն զոհ ըլլալու։ Ուսուցիչներ, բժշկագէտներ, նոյն իսկ քահանաներ են պէտք, որոնք սակայն նախօրօք գիտնալու եւ կարգադրելու են իրենց օրինական մուտքը, ինչպէս նաեւ գործի պայմանները։

Բայց ոչ Փարակուէյի համար, ուր հայկական շունչ մը իսկ գոյութիւն չունի, ուր այս տողերը գրուած պահուն իսկ յեղափոխական հովեր կը փչեն ու զինուորական մարմինները գրաւելով պետական հաստատութիւնները կը հիմնեն իրենց տիրակալութիւնը։ Այս կը նշանակէ, որ դեռ մէկ պատերազմէն դուրս չելած, Փարակուէն նորանոր անակնկալներու առջեւ կը գտնուի։

Ոչ, մենք վստահ ենք որ մեր հայրենակիցները այնքան ալ անփորձ չեն այս ալեկոծ քաղաքական կացութիւնը ունեցող փոքրիկ երկրի տնտեսական խառնարանին մէջ նետուելու, ուր ոչ միայն ապագայ մը գոյութիւն չունի, այլ եւ անորոշ է ներկան։

Թող հաւատան մեր անկեղծութեան։ Մենք մեր պարտքը կը կատարենք, իրականութիւնը պարզելով եւ զգուշացնելով։

Եւ թող գոնէ այս անգամ մեր հայրենակիցները զոհ չըլլան այս նորագոյն խաղին կամ շարլաթանութեան։

Փարակուէյի շուրջ եղած բոլոր լուրերը առասպելէն անդին չեն անցնիր։

Այս հարցի մասին նոյն իսկ Փարիզի ռուսերէն «Վերջին Լուրեր» մանրամասն գրեց, իր կարգին եւս դէմ ըլլալով Ռուսերու գաղթին։ Անոնց յուսախաբութեան լուրերը Փարակուէյէն մինչեւ Փարիզ կը հասնէին։

Եթէ Ռուսերը հակառակ աւելի կազմակերպուած ըլլալուն, չկրցան տոկալ, ալ կարելի է երեւակայել կացութիւնը այն հայ ընտանիքներուն որոնք զոհ պիտի երթան այս առասպելին

Այդպիսիները Փարակուէյի ամայութեանց մէջ միայն սոսկ մահը կրնան դիմաւորել, առանց ջուրի, ապրուստի եւ բնակարանի։

Նորագոյն Տէր - Զօր մը, որմէ շատ զգոյշ ըլլալու է կամաւոր կերպով չիյնալու համար մէջը։

Ս. ՖԻՐՈՒՆՑ

ԱԼՊԱՆԻԱՆ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

—o—

ԻՆՉՊԷՍ ՏԻՐԱՑԱՒ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ

Նախորդ յօդուածով տեսնուեցաւ ուրեմն որ, Ալպանացիներու անկախութիւնը կարծուածին պէս աստուածատուր շնորհ մը չէր։

1389ին նախ Սուլթան Պայազիտ, յետոյ Սուլթան Ֆաթիհ գրաւեցին Ալպանիան

1443էն մինչեւ 1468, այսինքն ճիշդ քառորդ դար Ալպանիոյ ազգ. հերոսը, Իսկէնտէր պէյ կռուեցաւ Թուրքերուն դէմ, մերթ յաղթելով ու մերթ պարտուելով, բայց ալպանացի ժողովուրդին արտին մէջ տեղաւորելով ազգայնական զգացումը։

Այդ թուականէն մինչեւ այսօր ալ Ալպանիոյ լեռնականները (Մալիսոր) պահեր են իրենց անկախութիւնն ու կրօնքը։ Հինգ աւատապետներ կան որ շատ կը յիշեցնեն Ղարաբաղի մեր 5 մելիքութիւնները։ Ասոնք բոլորովին տարբեր խառնուածքով ու ինքնայատուկ բարքերով օժտուած ժողովուրդ են։ Մոլեռանդ հաւատացեալներ են ու հայրենասէր։ Երդում կ՚ընեն երեք բանի վրայ, որոնք շատ նուիրական են,— Աստուած, Քրիստոս, եւ Ալպանացիին [illegible]։ Առողջ են եւ յաղթանդամ։ Ուրեմն Մալիսորները եղան ալպանական անկախութեան ռահվիրաները։

Թրքական ճնշումի ու հալածանքի հետեւանքով, Ալպանացիները հեռագնաց գաղթեցին ուրիշ երկիրներ։ Գաղթել չուզող հայրենասէրները բռնի դրկուեցան Թուրքիոյ զանազան կողմերը։ Անոնք յետագային Թուրքիոյ պիտի տային հազարաւոր մեծ վէզիրներ ու գրական եւ քաղաքական կարկառուն դէմքեր, ինչպէս Քէօփրիւլիւ Զատէն, Ալի փաշա Թէփէտէլէն, Եգիպտոսի կառավարիչ Ալի փաշան, Շէմսէտտին Սամի, «ուրացող» Ֆէրիտ փաշան եւ շատ մը ուրիշներ։

Առանց յիշելու Իսկէնտէր պէյէն մինչեւ 20րդ դարու սկիզբները պատահած դէպքերը, որոնք մեծ արժէք ունեցան ալպանացի ժողովուրդին ազգային զգացումները հրահրելու տեսակէտէն, յիշենք այն դէպքերը որ հիմը դրին այսօրուան ալպանական Թագաւորութեան

1786ին կը պատահի մեծ ապստամբութիւն մը.

1821ին, յունական անկախութեան պատերազմի ժամանակ մեծ ջարդ մը տեղի կ՚ունենայ։

1830ին, չորս հարիւր ալպանացի երեւելիներ կը գլխատուին։

1878ին ալպանական հարցը կը ծնի Պերլինի վեհաժողովին մէջ, ուր Պիզմարք «Եւրոպայի վտանգաւոր սեւ կէտը» կ՚անուանէ Ալպանիան.

Դարձեալ 1878ին լոյս կը տեսնէ ալպաներէն առաջին թերթը, Drita Լոյս։ Անդին արտասահմանի մէջ Ալպանացիք կ՚ապրէին միշտ համախումբ։ Ցամառօրէն կը պահէին իրենց լեզուն ու բարքերը, չարաչար կ՚աշխատէին ու իրենց աշխատանքին արդիւնքը կը վատնէին ազգային պահանջներու եւ հայրենիքի մէջ մնացած իրենց կարօտ ազգականներուն։ Մինչեւ 1929 թուականը Ամերիկայի Ալպանացիները տարեկան 50.000 տոլար կը ղրկէին Ալպանիա։

1912ի աշնան, Իսմայիլ Քէմալ պէյ, թրքական խորհրդարանի ալպանացի երեսփոխանը փոքրամասնութեանց խնդիրները պաշտպանած ատեն Թուրք երեսփոխան մը կը յարձակի ու կ՚ապտակէ

Այս ապտակը շատ ծանր կուգայ ծերունի Իսմայիլ Քէմալին, որ լսելէ յետոյ Գրիգոր Զօհրապի հիանալի պաշտպանողականը ի նպաստ իրեն եւ պարսաւանքը ապտակող երեսփոխանին, կը թողու Թուրքիան ու կ՚անցնի Ալպանիա, Վալօնա քաղաքը, որ իր ծննդավայրն էր։ Անմիջապէս իր գլուխը կը հաւաքէ բոլոր հայրենասէրները ։ Իր ստացած ապտակին դառնութիւնը մէկ կողմէ, քաղաքական նպաստաւոր դասաւորումները միւս կողմէ կը քաջալերեն Իսմայիլ Քէմալն ու իր հետեւորդները, որոնք նոյն տարուան նոյեմբեր 28ին կը պարզեն ալպանական շատ հին դրօշը, Իսկէնտէր պէյի գործածած դրօշը, որ կը ներկայացնէ երկգլխանի սեւ արծիւ մը կարմիր պաստառի վրայ։

Ալպանացիները գիտակցած էին որ ազատատենչ ժողովուրդ մը մէկ դրօշ միայն կրնայ ունենալ եւ ոչ թէ նոր դրօշ մը, ամէն դէպքի առթիւ։

1920ին արդէն Ալպանիան ճանչցուած է իբրեւ անկախ պետութիւն անընդունելի սահմաններով. կը գտնուի իբրեւ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ, այսինքն Թուրքերէն ճիշդ ինը տարի առաջ։

Անկէց մինչեւ այսօր Ալպանիոյ վրայէն փչեր են շատ մը պաղ ու տաք հովեր։ Պատահեր են ապստամբութիւններ, յեղափոխութիւններ, կառավարական ու վարչական փոփոխութիւններ, բայց ժողովուրդը եւ կառավարութիւնները մտածեր են երկու գլխաւոր բաներու մասին. Ա) կրթական մակարդակի բարձրացում եւ Բ) տնտեսական զարգացում.

Նախորդով մենք հաստատեցինք թէ շնորհիւ թափուած ջանքերու անգրագիտութեան առաջքը գրեթէ առնուած է, քանի որ փոքրեր, ծառայող թշուառ պատանիներու անգամ դպրոցին համբան ցոյց տրուի։

Անժխտելի է թէ բազմաթիւ խոչընդոտներ կը ցցուին կրթական ճակատին վրայ.—

Ա.— Բազմաթիւ կրօնքներ, Բ.— Նիւթական նեղութիւն

Սկիզբները, այսինքն անկախութեան առաջին օրերուն, ղեկավարներու գլխաւոր մտահոգութիւնը եղաւ դարմանել կրօնական տարբերութեամբ հաստատուածներու մէջ եղած ատելութիւնը։

Իսլամները քրիստոնեաներուն Յոյն կ՚ըսէին, իսկ Իսլամները քրիստոնեաներու աչքին Թուրքեր էին. [illegible] Թագաւորը, որ երբեք մոլեռանդ չէ եւ ընդհակառակն շատ արդիական միտքեր ունի, կառավարութիւնը կազմեց մտածուած ներդաշնակութեամբ մը։ Այսինքն անգիր օրէնք մը որուն համաձայն կառավարութիւնը կը կազմուի բոլոր հաւատացեալներէն։ Խորհրդարանին նախագահը միշտ քրիստոնեայ եղած է։

Բոլոր պետական տօներու ժամանակ, յարանուանութեանց ներկայացուցիչները մէկ ինքնաշարժով (միւֆթին, օրթոտոքս պատրիարքը, կաթոլիկ եպիսկոպոսը եւ Պէքթաշ տէքէէն) կ՚երթան Թագաւորին այցելութեան.

Պետական պաշտօնեաներու նշանակման առթիւ բնաւ նկատի չեն առնուիր քրիստոնեան կամ իսլամը։

Ազգային տօներու առթիւ պաշտամունքներ տեղի կ՚ունենան մզկիթներու եւ եկեղեցիներու մէջ. [illegible] հասարակութիւնը կ՚երթայ թէ մէկուն եւ թէ միւսին՝ հոգեւորականներուն խօսքը լսելու համար։ Դպրոցներու մէջ կրօնի դասաւանդութիւնը վերցուած է։ Եթէ այդպէս չըլլար, գոյութիւն չպիտի ունենար այն [illegible] յարգանքը որ այսօր կը [illegible] Քրիստոսին եւ Մէհմէտին [illegible]

Արդարեւ, այսօր կարելի է [illegible] որ յարանուանական վէճ գոյութիւն չունի Ալպանիոյ մէջ։ Եթէ [illegible] այդ հարցը յուզողներ կան, այդ [illegible] պէտք է խոստովանիլ որ [illegible] պէս քրիստոնեաներն են։

Շնորհիւ արդիացման քաղաքակ-

ՊՈԼՍՈՅ ՅԻԼԼԷՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՑԻՆ. ԿՑՈՐԴ

ԶՕՐ. ՖՐԱՆՃԻՍԻ ՅՈՒՇԵՐԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԸ ՅԱՆՁՆ ԱՌԱԾ ԷՐ ՕԴԸ ՀԱՆԵԼ «ԿԷՕՊԷՆ» ԶՐԱՀԱՒՈՐԸ ...

Միւս երկուքին համար սակայն չէի ուզեր հաւատալ։ Ուղեղիս մէջ չէր կրնար սեղմիլ, թէ անոնք կը գործակցէին Հայուն հետ։ Սարսափելի էր այդ մասին խորհիլը։ Այսօր ալ չպիտի ըսեմ թէ ովքեր էին անոնք ։ Պէտք չէ որ ըսեմ, որովհետեւ կրնայ ըլլալ, որ այսօր ալ [illegible] իրենց ուրիշ գաղափարակիցներուն։

Մարդս, սակայն, լուռ մնալս եւ մտածելս տեսնելով, հասկցաւ որ տարօրինակ թուեցաւ ինծի այս երկուքին գործակցութիւնը։ Ու ըսաւ ինծի դառնալով

— Տարօրինակ թուեցաւ քեզի, բայց անոնք երկուքն ալ համաձայնավարներ են, կը գործակցին եւ շարունակ կ՚ուտեն կը խմեն Հայուն հետ։

Աւելի տարօրինակ էր ըսածը։

— Իսկ Հայը պայթուցիկ նիւթեր ունի՞, հարցուցի։

— Չորս հարիւր օխա ուժանակ, պատասխանեց, որ պահուած է Վոսփորի դէմը տան մը մէջ։

Երբ հարցումիս պատասխանելով ըսաւ ինծի, թէ չէ տեսած այս 400 օխա պայթուցիկը, ըսի անոր, թէ կ՚ուզեմ իմ աչքերովս տեսնել զայն, որովհետեւ ուրիշ ոչ մէկու աչքին կրնամ հաւատալ։

Հաւանեցաւ եւ խոստացաւ տեսնել Հայը եւ համոզել զայն։

— Հիմա, ըսի անոր, քեզի ընելիք վերջին հարցում մը ունիմ։ Ինչո՞ւ կ՚ընեն այս բանը եւ մեզմէ ի՞նչ կ՚ուզեն։

— Դրամ չեն ուզեր, պատասխանեց ան։ Գիտեն որ մենք դրամ չունինք։ Բայց կ՚ուզեն որ գործը [illegible] վերջ օգնենք իրենց, որ Յունաստան երթան։ Հոն, կարեւոր բան մը չեն ուզեր,— պարզ ապրուստ մը՝ մինչեւ որ գործ մը գտնեն։

Ըսի թէ ես չեմ կրնար խառնուիլ եւ թելադրեցի որ ինքն ալ չխառնուի ։ Եթէ անոնք մինակնին կարենան Յունաստան փախիլ, այն ատեն խօսք կուտամ, որ հոն, անոնց հոգ պիտի տանին բարեկամներս՝ եւ ոչ թէ կառավարութիւնը։

— Թէ ինչո՞ւ կ՚ընեն, շարունակեց խօսակիցս, չեմ գիտեր։ Վրէժխնդրութեա՞ն համար։ Համաձայնավարութենէ՞ մղուած։ Կամ ուրի՞շ նպատակով մը. Հայը ըսաւ ինծի, թէ գործին մէջ մաս ունի նաեւ Թուրք իշխան մը, Համիտին զաւակը։ Սո՞ւտ է թէ իրաւ,— ի՞նչ ըսեմ քեզի

Քանի մը հրահանգներ տուի անոր եւ պատուիրեցի, որ երեք օր վերջը, կէսօրին գայ Եանիքին ճաշարանը։ Հոն ձեւ մը պիտի գտնեմ, որ զիս տեսնէ։

Ու գնաց

ՀՈԳԵԿԱՆ ԱՆՁԿՈՒԹԻՒՆ

Ամբողջ օրը մտքիս մէջ «Կէօպէն»—էն, «Եաւուզ»էն զատ ուրիշ բան մը չունէի։ Մեծ [illegible] էր զինուորական կցորդի մը համար։ Լորէնօն անգամ պիտի հիանար։ «Եաւուզը ընկղմա՞ծ։ Կրնա՞ք երեւակայել։ Նորոգութեան ոչ մէկ յոյս։ Ու Յունաստան, որ քիչ ժամանակէն պատերազմի պիտի մտնէր, չպիտի ունենար այս մղձաւանջը, իսկ անոր ապագայ զինակիցները չպիտի ստիպուէին այդպիսի զրահաւոր մը դիմագրաւել։

Չորս հարիւր օխա տինամի՞թ ... «Եաւուզ»ը փշուր փշուր ընելու համար կը բաւէր ու կ՚աւելնար անգամ։ Թէ այդ երեքը ի՞նչպէս պիտի կպցնէին ուժանակը, ի՞նչպէս պիտի վառէին պատրոյգը եւ ի՞նչպէս պիտի փախչէին,— ատոնք իրենց գիտնալիք բաներն էին։ Պիտի կրնայի՞ն յաջողիլ։ Երկուքը, որոնց անունները չեմ տար, մեծ հաւանականութիւն կուտային, թէ այս դաւադրութիւնը պիտի յաջողէր։ Բայց եւ այնպէս նորէն շատ մը վարանումներ ունէի։ Ու, ամբողջ օրը, նոյն իսկ գիշերը կը շարչրկէի ուղեղս, թէ ինչպէս կրնար այս գործը յաջողիլ եւ ինչպէս կրնար ձախողիլ, թէ ինչպէս պիտի համաձայնէին այս երեք մարդիկը եւ ինչպէս ուժանակով լեցուած տակառները պիտի կապէին «Եաւուզ»ին եւ մխրճէին ծովուն մէջ, այնպէս որ շիտակ կարենան հասնիլ զրահաւորի ողնաշարին։ Ե՞րբ պիտի վառեն պատրոյգը եւ ե՞րբ պիտի փախչին նաւակով։

Երբ այս բոլոր հարցերը կը լուծէի, ինքզինքս կը տեսնէի հոն, Վոսփոր, տեղ մը, նաւու մը մէջ, ուրկէ կը դիտէի այս մահասփիւռ հրավառութիւնը եւ անոր հետ միաժամանակ կը լսէի մեծ որոտումը, այս որոտման ընկերացող վայնասունը, նաւակայանին փողահարութիւններն ու ընդհանուր շփոթութիւնը։ Ետոյ, դարձեալ կը ներկայանային ինծի բոլոր դժուարութիւններն ու ձախողանքը, կ՚երեւակայէի թէ երեք դաւադիրներն ալ կը բռնուին այն պահուն, երբ պատրոյգը կը վառէին, թէ կը շարչարեն զանոնք եւ թէ, վերջապէս, անոնք կը խոստովանին, թէ դաւադրութեան մասնակից են նաեւ Յունաստանի զինուորական կցորդը, նոյն ինքն հելլէն դեսպանը եւ բազմաթիւ ուրիշ Յոյներ Վոսփորի գիւղերէն։ Ու կը տեսնէի, որ Բերայի մէջ աչքիս առջեւէն կ՚անցնի Թուրք խուժանը, որ կը սպաննէ, անգթօրէն կը սպաննէ իր ճամբուն վրայ գտածը, կը մտնէ տուներէն ներս, աւարի կուտայ զանոնք, կը ջարդէ կիներ, ծերեր ու երախաներ եւ կրակի կուտայ այն բոլոր վայրերը, ուր Յոյներ, կամ պարզապէս քրիստոնեաներ կը բնակին.

Այս պատկերը, սակայն, անմիջապէս կը խուսափէր աչքէս եւ կը տեսնէի նորէն «Եաւուզ»ը, որ [illegible] կասկած պիտի յաղթէր մեր [illegible] տորմին, «Եաւուզ»ը որ հրախաղու[illegible] թեան նման կը վառի եւ կը [illegible] թափին անոր սանդուղներէն, կայմերէն, Թնդանօթներէն օդին մէջ. [illegible] Ներոնի մը պէս կը վայելեմ [illegible] սարսափը այս աղէտին, որ [illegible] օգտակար պիտի ըլլար հայրենիքիս։

Սիրտս կը փակուէր ամէն գութ[illegible] ամէն կարեկցութեան առջեւ։ Թող ըլլայ ինչ որ պիտի ըլլայ։ [illegible] հանուի «Եաւուզ»ը։ Ինքն[illegible] այսպէս կ՚ըսէի։

Ի՞նչ անձկութիւն ... Մարդը [illegible] րքն տեսնելու համար դեռ երկու [illegible] կայ։ Անձկութիւն՝ որովհետեւ [illegible] ւադրութիւնը կատարուէր թէ [illegible] սկսեր էի առնել ինքզինքս։ Մերթ կ[illegible] տէի իբրեւ չարագործ մը, արիւն[illegible] րու չարագործ մը, արիւնէ լիզ[illegible] ցող գազան մը։ Ու մերթ իբրեւ [illegible] վճռական, փոքրոգի մարդ մը [illegible] պատասխանատուութիւններէ կը վ[illegible] նայ։ Մարդու եսը եւ զինուորական կցորդի եսը՝ կատաղի գօտեմարտ[illegible] մը մէջ։ Մերթ մարդը կ՚ինար, մերթ զինուորականը։

(2)

ՔԱՆԻ ՀԵՏԱՔՆԱԿԱՆՔ

ԳԱՂՏՆԻՑՈՅՑԸ

— o —

Թէեւ Ամերիկայէն է լուրը, բայց զբօսաւոր փափաք մը կը մղէ զիս նկատի առնել զայն։

Անյուշտ կը յիշէք Լինտպէրկը, Նիւ Անջըրզի կը ըլլան իրարու հետ օդէն եւ փարիզը որուն մէկ հատ գտնող ինքնաճայրը, որուն մէկ հատ գանկին աչք անկեցին ու անհե-տացուցին Ամերիկայի ատաղձները։ Թող օգահերձը ազատութիւն չգտնելով իր հայրենիքին՝ ապաստան Անգլիոյ մէջ, զոյքերն ու ընտանիքը առաւ եւ չուեցաւ առաւ Անգլիա, իբրեւ նորօրինակ «հայաթլոս»։

Գիտէք նաեւ որ առեւանգիչը ձերբակալուած է եւ դատապարտուած ելեկտրական աթոռին վրայ նստելու։

Բայց, վերջին րոպէին, խղճահար — ներ գտնուեցան եւ ուզեցին կրկին քննութեան ենթարկել այդ վճիռը, ելեկտրական հոսանքը ի զուր չվատնելու համար։

Ինչ՞ճ Ամերիկացիներ, կ՚արժէ այսքան նրբամիտ ըլլալ, դուք որ գործնական ազգի համբաւ ունիք, Ամերիկա գառ առնել սա Թուրք «Մեծ» ազգէն որ այս տեսակ պարագաներու մէջ շատ, աւելի գործնական է եւ գիտէ կարճ կապել։

Նախ վճիռը կը գործադրէ, վերջէն կը քննէ գալը եթէ ժամանակ ունենայ։

Նոյն իսկ երեւակայական յանցաւոր մը համար կը ջարդէ քաղաքի մը բնակչութիւնը, տրամաբանելով թէ՝ երկրայ յանցաւորն ալ պատժուիլ ա — նոնց մէջ եւ կամ ապագայ յանցա — ւորներուն ալ գալը վերջացած կ՚ըլլայ այսպէս …

Ձե՞ք ընդունիր թէ Հերովդէսն ալ Թուրք էր…

Ամերիկայի դատաւորները, սա — կայն, քիչ մը շատ բծախնդրութիւն կը ցուցնեն։ Եթէ Թուրքը ամերիկեան ձեւին հետեւէր, ինչպէ՞ս մէջէն պիտի ելլէր մէկ միլիոն Հայ ջարդելու գործին։ Տարիներ պիտի տեւէր գալը, ժամանակ գիտէր որ յանցաւորներ

չգտնելու վտանգն ալ կար։ Ուրեմն մէկ վճիռով կարգադրեց Հայերուն հաշիւը, մաքրեց ձեռքերը, հագաւ եւրոպական կեղեւը եւ գնաց նստաւ Ժընեւի արդար դատաւորներուն մէջ։

Ամերիկայի դատաւորները չեն գոհացած սովորական դատաձեւով, հընարած են գործիք մը որուն անունը դրած են detector։ Ես կը թարգմանեմ գաղտնացոյց.

Ան կը նմանի թեւի ժամացոյցի մը. խիստ զգայուն սակայն, ճիշդ նորա-հաւատ կուսակցականներուն պէս

Այս գործիքը կ՚ամրացնեն յանցաւորին բազկերակին վրայ, կը կոխեն կոճակին, եւ ահա մէջի սլաքը կը սկսի աջ ու ձախ շրջան ընել, ցոյց տալով ենթակային սրտի եւ մտքի խռովքին պատկերը։

Հարցում կուտան.

— Մայրիկդ կը սիրե՞ս։

— Այո՛։

Գործիքին սլաքը հանդարտ է ու-րեմն, տեսնելով որ մարդուն լեզուն համերաշխ է սրտին եւ մտքին հետ, որով պատճառ չունին խռովելու եւ ազդելու գործիքին վրայ։

— Դրամը կը սիրե՞ս։

— Ո՛չ։

Ահա գործիքը կը սկսի իրար անցնիլ եւ սլաքը յիմարի պէս կ՚երթեւեկէ աջ ու ձախ, ինչու որ լեզուն կը հակասէ սրտին … Դրամ չսիրել …

Այս հրաշագործ ապարանջանն է որ պիտի օգտագործեն Լինտպէրկի գաւակը առեւանգողին վրայ։

Գիտի հարցնեն.

— Մա՞րդ ես։

— Այո՛։

Գործիքը հանդարտ է։

— Կեանքիդ մէջ սուտ խօսա՞ծ ես։

— Ո՛չ, ո՛չ։

Անեղը խռոված պիտի սկսի պտըտիլ։

Փորձը յաջողած է։

Եւ յաջորդաբար հարցումներ պիտի տեղան մարդուն գլխուն։ Այո կամ ոչ պատասխան պահանջելով։ Ու կարգը պիտի գայ բուն ոճրին, ուր սանդղին վճռական կախում պիտի ունենայ վճիռին գործադրութիւնը կամ անոր ջնջումը։

Եթէ յաջողի՝ որքան հրաշքներ պիտի գործուին այս գործիքով, կամ հակառակը որքան դժբախտութիւններու դուռ պիտի բացուի։

Գիտի աւելնայ գործադուրկներու թիւը։

Դատաւորներ, փաստաբաններ, երդուեալներ եւ անհրդումներ իրենց թեւերը ծալլած պիտի երթան արձա — րաններու բնակչութիւնը աւելցնելու անիծելով գաղտնացոյցը։

Իրաւագիտական համալսարանները պիտի փակեն իրենց դուռները ու պիտի փոխակերպուին գաղտնացոյց պատրաստող գործարաններու։ Փոխ — զոց պիտի թափին փրոֆէսէօրներ եւ ուսուցիչներ։ Հայրիկէն տարիներով ուսանողի ամսական քաշող ու սիրուհիներ հարստացնող բազմահազար ուսանողներ ահ ու սարսափի պիտի մատնուին եւ պիտի լքուին իրենց սիրուհիներէն …

Բազմաթիւ դիւանագէտներ աշխատանոցներու եւ գործարաններու դուռները ափ պիտի առնեն։

Հազարաւոր «պատուաւոր» ամուսնական զոյգեր ամուսնալուծման պիտի դիմեն։

Ազգասէրներու եւ մարդասէրներու դիմակները վար առնուելով, տակէն երեւան պիտի գան կեղծիքի եւ չահագործութեան դէմքեր։

Թէթեւ բարոյախօսներու շրթունքէն ու ուղեղներէն դուրս պիտի բերէ, այս օրհնեալ գործիքը, ցեխի կոյտեր եւ աղբեր։

Քնութիւններու «խաղաղասիրական» ճիգերը անցնելով այս օղակին մէջէն, հրաշէնի փոխուած դուրս պիտի գան

Առեւտրական կեանքի մէջ անանկութիւնները պիտի գադրին, կեղծ հաշիւ կարգադրողներու չգոյութենէն։

Բարեգործական կազմակերպութիւնները չուէչ պիտի տանեն եւ գըրամ պիտի խնայեն, իրական կարօտեալներու միայն տրամադրելով իրենց նպաստը

Իսկ գլխագիր Բարեգործականն ալ պիտի ստիպուի իր բուն անունով երեւան գալ, այս հրաշագործ մեքենային երեսէն։

Այսչա՞փ միայն։

Ո՛չ, ժամադրութիւնք ուրիշ օրուան մը համար ալ։

Կ. ՓԵՏՈՒՇ

Ուրեմն Ալպանիան պետական կրօն չունի։ Ասոր համար յարգանքի արժանի են բոլոր յարանուանութիւնները, որոնց ինքնաքանչիւրին տրուած է ազատութիւն։ Կառավարութիւնը ջիտցած է այդ հաստատութիւնները իրարու կապել եւ այս ձեւով կազմել համաքականութիւն մը որ մէկ բան կը ձգտէ,— պահել եւ զարգացնել Ալպանիան։

Հետեւաբար կրօնամոլութիւն գոյութիւն չունի, թէեւ շատ մը զարգացած խալամ երիտասարդներ կը ճանչնամ որոնք օրն ի բուն կը կրկնեն — «Մահմետականութիւնը ասիական կրօն է եւ ոչ եւրոպական»։

Ց. ՓՈՒՌՆԱՋԵԱՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐԸ 18Ը ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ

ՍԱՐՍԷԼ.— Մարտ 15ին, կիրակի կէսօրէ վերջ, ընկերահամակրական շրջանակի մէջ տօնուեցաւ Փետր. 18ի 15րդ տարեդարձը։ Առատ սեղաններուն շուրջ համախմբուած էին վաթսունէ աւելի հայրենակիցներ եւ շընորհիւ նախագահի ձեռնհաս ղեկավարութեան, մեծ ոգեւորութիւն քաւ-տեղծուեցաւ եւ ամբողջ հինգ ժամ ապրեցանք Հայաստանեան մթնոլորտի մէջ։

Դիտմամբ զանց կ՚առնեմ անուններ, որովհետեւ բոլոր ներկաներն անխտիր բերին իրենց մասնակցութիւնը՝ խօսքով, երգով ու արտասանութեամբ։ Խօսք առնողները Փետրուար 18ը կ՚ընդունէին իբրեւ խտացած արտայայտութիւն մը հայկական ըմբոստ ոգիի, որ յատուկ է եղած հայ ժողովրդին իր պատմութեան ընթացքին. այն է, պայքարիլ բռնութեան եւ օտար տիրապետութեան դէմ։ Անցեալը օրինակ բերելով, բոլորն ալ կը շեշտէին գաղթաշխարհին դերը հանդէպ Հայաստանի,— Հայ մնալ, կազմակերպուիլ, միանալ եւ պատրաստ ըլլալ վտանգի պահուն հայրենիքին օգտակար դառնալու։

Այդ գաղափարներն իրենց արտայայտութիւնը գտան բազմաթիւ գեղեցիկ եւ իմաստալից երգերու եւ արտասանութեանց մէջ։ Հայ ոգին ու բարձր գաղափարները ճանչնալու համար կը բաւէ միայն մտիկ ընել հայ երգն ու գուսանը, որոնք ամէնէն գեղեցիկ ճառերէն շատ աւելի պերճախօս են։

Ցանկանք որ Սարսէլի մեր ընկերները յաճախ առիթներ ստեղծեն այսպիսի հաւաքոյթներու։

Ներկայ մը

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Օր. Տիրուհի Զառափեան, որուն բազմակողմանի տաղանդը ծանօթ է գեղարուեստասէր հասարակութեան, կը շարունակէ իր դաշնակի դասերը։

Le Petit Journal կը գրէր վերջերս — Օր. Տիրուհի Զառափեան ծանօթ հայ դաշնակահարուհին, Սալ Վիլիէի մէջ տուաւ իր յայտագրին ամէնէն չահեկան կտորները։ Խանդավառ երաժշտութիւն մը կը ծորէր իր նուագած սօնաթներու մէջ։ Դաշնակահարուհին իր ինքնատիպ տաղանդով յափշտակեց ունկնդիրները.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՋԵԿՈՅՑ Հ. Կ. Ա. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

— . —

Հայ կօշկակար աշխատաւորներու ընկերակցութեան վարչութիւնս հաճոյքով կը յայտնէ որ իր պաշտօնական վաւերացումը ստացաւ փետրուար 18, թիւ 173. 186ով, որ յայտարարուեցաւ պաշտօնաթերթի փետր. 22ի թիւին մէջ։

Վարչութիւնս օրինական գործերը կարգադրելէ վերջ, սկսաւ գիմումներ կատարել պատկան մարմիններու, որպէսզի օտար աշխատաւորներու համար դնուած հարիւրի 10ի օրէնքը մեղմացուի հայ կօշ. աշխատաւորներու նկատմամբ։ Այս իսկ նպատակաւ վարչութիւնս նշանակեց 3 հոգինոց պատուիրակութիւն մը, որ մարտ 6ին առաջնորդութեամբ ծերակուտական Ժիւսթէն Կոտարի եւ Գ. Զատիկ Խանզատեանի ներկայացաւ աշխատանքի նախարարութեան ընդհ. տնօրէն Գ. Շօի։ Ցարգելի տնօրէնը մեր պատուիրակութեան կողմէ մանրամասն լուսաբանութիւններ լսելէ յետոյ, հաւաստած է թէ հարիւրի 10ի սակը բացառաբար պիտի բարձրացուի հայ կօշկակար աշխատաւորներու համար։

Այս առթիւ վարչութիւնս հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ ծերակուտական Գ. Ժիւթէն Կոտարի եւ Հայ Տնտեսական կեդրոնին որոնց աջակցութեան շնորհիւ, կարողացանք ստանալ բացառիկ կարգադրութեան մը հաւաստիքը։

Ցարդ կատարուած աշխատանքներու մասին մանրամասն պիտի խօսուի յառաջիկայ ժողովին, որ տեղի պիտի ունենայ մարտ 20, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, 120, Bld. de Bellevilleի մէջ։

Վարչութիւն

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

— o —

ԼԻՈՆ, 16 մարտ.— Երէկ, կիրակի, երիտասարդ մը եւս հողին յանձնեցինք,— Մեծ Նոր գիւղցի Գրիգոր Սիսօեան (Գալամճեան)։ Հազիւ 26 գարուններ բոլորած էր եւ վեց տարիէ ի վեր կը տառապէր անողոք հիւանդութեամբ։ Հակառակ տարուած այնքան հոգածութեան եւ բժշկական խնամքներուն, կարելի չեղաւ ազատել։

Գրիգոր Սիսօեան վեց տարեկան հասակին՝ տարագրուելով եւ հրաշքով ազատուելով վայրագ Թուրքին խժդժութիւններէն, կը վերադառնայ իր ծննդավայրը Մեծ Նոր գիւղ, յետոյ Պոլիս, ապա Մարսէյլ ու Լիոն, ուր ամուսնացաւ երկու տարի առաջ։ Հազիւ հինգ ամիս անցած էր, երբ խեղճը կրկին մտաւ հիւանդանոց, այլ եւս չելլելու համար։

Կիրակի առաւօտ կատարուեցաւ յուղարկաւորութիւնը Փէրոնի գերեզմանատան մէջ։ Դագաղին կը հետեւէր բազմութիւն մը, մեծ մասով երիտասարդ հայրենակիցներ։ Թաղման կարգը կատարեց Լիոնի հովիւ Վարդան քհյ. Ժամկոչեան — Հանգուցեալին նախկին ուսուցիչը — որ խօսեցաւ յուզիչ դամբանական մը, գովելով տարաբախտ երիտասարդին բարեմասնութիւնները։ Հանգուցեալը չորս տարուան հիւանդանոցի կեանքին մէջ ձրի կը ստանար «Յառաջը» որուն հայկական լուրերը կը լափէր մեծ հետաքրքրութեամբ։ Հոգեվարքի վայրկեաններուն կ՚երգէր Գետրոս Դուրեանի մէկ երգը, իբրեւ անոր բախտակիցը։ Այս տխուր առթիւ ցաւակցութիւններս հանգուցեալին պարագաներուն եւ յարգանք իր քաղցրիկ ու անթառամ յիշատակին։

Թագւոր Այվազեան

«ՊԱՌԱԿՏՈՒՄ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՄԷՋ»

Երէկ հրատարակած էինք Պոլսոյ Կրօն. ժողովին որոշումը, Ղալաթիոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մասին, որ «Թուրք Գրէկօրիէն անկախ եկեղեցի» հռչակուած է Ցովհ. Շահինեան կոչուած խալագողի մը կողմէ։ Պոլսոյ «Ժիւմհուրիյէթ» լրագիրը այս առթիւ կը գրէ վերի խորագրին տակ.

— «Կ՚ըսուի թէ Ղալաթիոյ Հայկ. եկեղեցին կ՚ուզէ բաժնուիլ Հայոց Պատրիարքարանէն եւ անկախութիւն հռչակել։ Վերջերս այդ եկեղեցիին մէջ կարգ մը դէպքեր ծագած ըլլալով, Վարչութիւնը աշխատած է Ղալաթիոյ Թաղականութեան հետ չվման մէջ գտնուիլ եւ տարակարծութիւնը փարատել, բայց չէ յաջողած։ Միւս կողմէ, այս եկեղեցիին վարիչները հաղորդած ըլլալով որ Պատրիարքարանը եւ վարչութիւնը չեն ճանչնար, Կրօնական ժողովը զեկոյց մը հրատարակած է հայերէն թերթերու մէջ»։

Զեկոյցէն քանի մը հատուած արտատպելէ յետոյ, «Ժիւմհուրիյէթ» կը շարունակէ — Հայոց Վարչութեան անդամներէն մէկը հետեւեալը ըսաւ մեր մէկ խմբագրին.

— «Ղալաթիոյ եկեղեցին ո եւ է մէկու անձնական կալուածը չէ։ Այդ եկեղեցիին գլուխը անցած մարդիկը չեն ուզեր ոչ ոք ճանչնալ եւ իրենց այս թեթեւ արդարացնելու համար՝ զուտ կրօնական խնդրի մը քաղաքական գոյն տալու չափ առաջ գացած են։ Ասոր համար է որ Կրօնական ժողովը որ, բուն Հանրապետական օրէնքներու, վարիչն է կրօնական գործերուն, զեկոյցով մը ապօրէնութեան հրաւիրեց ժողովուրդը եւ պարզեց եղած փորձին բուն բնոյթը։

Վարչութիւնն ալ իր կարգին խնդիրը հաղորդած է կառավարութեան, խնդրելով արգիլել ապօրինի քայլերը»։

*** Կրօն. ժողովի դիւանը, նախագահութեամբ Պատրիարքին եւ ի ներկայութեան քարոզիչ Գէորգ արքեպս.ի մասնաւոր խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ այս մասին։

300,000 Հապէշներ կայսեր հրամանին տակ…

Գօրիս Զայթլին, խորհրդային թղթակից մը, որ հապէշական ճակատին վրայ կը գտնուի, կը հեռագրէ թէ 300,000 զինուորներ համախմբուած են կայսեր հրամանին տակ եւ թէ կայսրը անձամբ կը վարէ գործողութիւնները։ Հապէշ զինուորները կը պահեն իրենց կորովը եւ յաղթելու հաւատքը։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, անվթար կը մնան ռաս Գասայի եւ ռաս Սէյումի բանակները, իսկ իտալական բանակը ահագին կորուստներ կրած է։ Մարաջախտ Պատոլյիօ ամէն միջոց ի գործ դրած է, վերջին յաղթանակները շահելու համար

*** Տոքթ. Մարթին, Լոնտոնի եթովպական դեսպանը, յօդուած մը գրելով «Տէյլի Հէրըլտ»ի մէջ, կը յայտարարէ թէ Եթովպիա միայն հետեւեալ պայմաններով կրնայ հաշտութիւն ընդունիլ.—

1. — Պէտք է եթովպական հողէն բոլորովին քաշուի իտալական զօրքը։— 2. Իտալիա պէտք է բաւարար տուգանք մը վճարէ, իբրեւ հատուցում նիւթական վնասներու եւ մարդկային կորուստներու.— 3. Վիճելի խնդիրները պէտք է կարգադրուին փոխադարձ քննութեամբ եւ Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ։

Եթէ Իտալիա չընդունի այս պայմանները, Եթովպիա պիտի կռուի մինչեւ վերջին փամփուշտը, «ձեռքերն երկարած առ Աստուած, ազօթելով որ անոր կամքն ըլլայ»։

ՑԱՐԵԿԱՆ 100.000.000 ՈՍԿԻ ՎԱՐԿ ԱՆԳԼԻՈՅ ՆԱՒԱՏՈՐՄԻՆ ՀԱՄԱՐ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Անգլիոյ նաւատորմին ծախքը 100,000,000 ոսկիի պիտի հասնի։ Այս տարուան ծախքը 70 միլիոն կը հաշուեն, բայց յառաջիկային պիտի բարձրանայ 100 միլիոնի։ Երեսփ. ժողովին մէջ տրուած բացատրութիւններն ալ կը հաստատեն այս տեղեկութիւնը։ Այս առթիւ մշակուած ծրագիրը նախապատուութիւն կուտայ խոշոր զրահաւորներուն, հաստատելով թէ օդային ռումբերը չեն կրնար յաղթել անոնց։

ԵՐԿՈՒ ԳԵՐՄԱՆՆԵՐ դատապարտուեցան Մակտէպուրկի մէջ, մէկը՝ 17, միւսը 12 ամսուան, «չեզոքութեան» յանցանքով։ Միեւնոյն առեն երեք տարի զրկուած պիտի մնան քաղաքացիական իրաւունքներէ, «անպատիւ գործողութեամբ արտաւորած ըլլալով գերման ազգին պատիւը»։ Իրենց յանցա՞նքը,— Ցամբան Հրէուհի մը տեսած եւ պանդոկ առաջնորդած են։ Ամբաստանեալները առարկեցին թէ չէին գիտեր որ աղջիկը հրեայ է, բայց դատարանը գիտել տուաւ թէ թող փառք տան որ գինով էին, այլապէս աւելի ծանր բանը գիտել տուաւ թէ գինով էին, այլապէս աւելի ծանր պատիժներ պիտի պատիժներ պիտի կրէին։

ԷՋԵՐ ՀԱՅՈՒԹԻՆԵՐ ԱՐՏԱՍՓՅՈՒՌԵՆ (35)

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ՝ ՄԸ ԱՐԻՒՆԱԹԱԹԱՒ (1913—1923)

— o —

Մեւ լապիկաւոր ոստիկաններ կ՚ընկերանային մեզի եւ կէսօրին վերադարձանք շոգենաւ։ Կէսօրէ վերջ ուրիշ խումբ մը նաւազներու հետ կրկին քաղաք իջայ։ Այս անգամ մեզի ընկերացող իտալացի ոստիկանը կախ գտնուեցաւ ու փոխանակ մեր նաւուն վերեւ անդադար պտտելու, պատ արձակեց մեզ, պայմանաւ որ ժամը 5ին նաւամատոյց հաւաքուէինք։

Ուրախ զուարթ նաւերու աշխատաւորներէն բաժնուելով կ՚ուղղուիմ Սանթօ Լուիճիա կոչուած փողոցը։ Աղեքսանդրը ձեռքս կը հասնիմ ամերիկեան հիւպատոսարան եւ օգնութիւն կը խնդրեմ։ Կը պատասխանեն թէ խնդրանքդ կ. Պոլսին կը պատկանի, դրամարկղը դատարկ է եւն.։ Վերջնական պատասխանը այն եղաւ թէ քանի որ Ցունաստանէն կը վերադառնայի, պարտ էի յունական հիւպատոսին դիմել։ Հանրակառքի ծախքն ալ տուին ու ճամբեցին զիս։

Ժամանակը ուշ ըլլալով որոշեցի նախ Հայերու ժամադրավայր Գալէ-րիա կոչուած գոց շուկայի հրապարակը երթալ։ Իտալացիներու կը հարցնեմ, ցոյց կուտան Կալէրիան ու կ՚առաջնորդեն ծերունաւոր իտալացի մարդու մը մօտ, որ երկար տարիներ Պոլիս բնակած ըլլալով, սահուն թուրքերէն կը խօսէր։ Ցեշնալը երեք ընկեր ունէր, որոնք նմանապէս տեղական էին թուրքերէն լեզուին։ Վիճակս կը պարզեմ ու քառորդ ժամ վերջ զիս կը տանին ընդարձակ ու լքեղ սրճարանի մը մէկ անկիւնը՝ հայ խմբակի մը մօտ։ Զիս անոնց կը ներկայացնեն ու ձեռատետր մը հանելով կը սկսին հանգանակութեան.

— Ծարտոմ Էքմէյինիք պու տէլի-գանըըյա, էհ, սէն նէ՞ վէրիրսընըն, Կարապետ աղա։

— Օն լիրէ։

— Տօքթօր պէյ նէ՞ վէրէճէք, եւն.։

Մութը իջած էր ամէն կողմ, հետեւաբար անկարելի ըլլալով շոգենաւ վերադառնալ, զիս առաջնորդեցին պանդոկ մը։ Յաջորդ օրը գացի յունական հիւպատոսարան, ուր յետոյ լիրէթ տուին։ Ցետոյ շտապեցի Հայերուն հաւաքատեղին, ուր ժամադրութիւն ունէի հանգանակուած գումարը ստանալու համար։ Մօրուսաւոր աղնիւ մարդը գոյացած դրամը ձեռքս դնելով պատուիրեց որ ուղղակի շոգենաւ մեկնիմ։

Շոգենաւէ շոգենաւ ցատկելով կը փութամ կոկիկ հագուած թուխ երիտասարդին հանդիպիլ, որուն շրթունքներուն վրայ մշտական ժպիտ մը կը թափառի։ Բարեւելէ յետոյ կը հարցնեմ թէ ինչ ազգի կը պատկանի։ Ան նախ կեղծաւորութիւնը կ՚ունենայ իմ ազգութիւնս հարցնելու։ «Ծը սիւի ք'Արմէնիէն» ըսելուս ուրախութեամբ «Թիւրքիմ պէնէ» կ՚ըսէ ու հետագհետէ կը բացատրէ թէ Աֆիոն Գարահիսարի ճակատէն Յոյներուն կողմէ գերի տարուած ռայայ մըն է, ու Ցունաստանի չեն յլէր որ արդելարանէն փախած եւ մեր շոգենաւերու Ֆրանսացի տէրերէն շնորհիւ ներս ընդունուած էր։

Լուրի ու դրամի կը սպասէր Հռոմի թրքական հիւպատոսարանէն, որպէսզի Թուրքիա մեկնի։ Այն կիրակին ամբողջ օրը մթերանոցս էր, խօսակցելով ու երգելով ժամանակ անցուցինք։

Մարտ 15ին, հինգշաբթի առաւօտ, միայն մեր շոգենաւը նաւամատոյցէն դուրս ելաւ օդն ու ծովը քննելու համար ու Նափոլիի ծոցին մէջ երկու ժամ շրջելէ յետոյ կէսօրին վերադարձաւ։

Յաջորդ օրը երբ կրկին տաք խօսակցութեան մէջ էինք թուրք սպային հետ կամրջակին վրայ, նաւազները կը հարցնեն ինձ թէ ո՞վ է այս անձը։ Արեւելեան չէշտախառն ֆրանսերէնով մը կը պատասխանեմ թէ Փոքր Ասիոյ մէկ ճակատէն յունական կառավարութեան կողմէ գերի տարուած քէմալիստ մըն է։ «Քէմալիստ» բառը սպային սրտին թունդ հանեց ու պատասխանին ոճով մը միջամտեց.

— Եահօ, ճէյէ՞ պէօյլէ սէօյլիյօրսըն, հրանդ էֆէնտի, քէմալիստ տէմէ, բիզիմ իսէրիմ։

Մարտ 21ին, չորեքշաբթի առաւօտ «Գրիպէ» շոգենաւը գործարանէն նորոգուած վերադարձաւ եւ երկու ժամուան մէջ կարեցինք Իսքիան կղզին ու կղզեակ մը, ժամը 17.30ին Փոնթինեան կղզիներուն սահմանը հասած էինք։

Քանի մը օր վերջը Քորսիքա կղզին հասեր էինք։

Ուրախութեամբ նաւակները ջրտ-կելով նաւամատոյց կ՚ելլէինք ու կէս ժամուան մէջ քաղքին գլխաւոր փողոցները ազատօրէն կը շրջէինք։

Քանի մը օրեր շոգենաւերը հանգիստ առին այս քաղաքը։

Ապրիլ 1ի ժամը 8ին, մեծ եղաւ ուրախութիւնս երբ նշմարեցի Սէն Ռէմոն՝ իտալական սահմանի վերջին նաւահանգիստը։

Ցետոյ մտնելով Ֆրանսական ջուրերը, յաջորդաբար հանդիպեցանք Մանթոն, Մոնթէ Քարլօ և Մօնաքօ քաղաքները, որոնց շրջակայ դաշտերը կ՚երկարէին զարդածառեր ու բիւրեղանդ ծաղիկներ։

Վերջապէս ճիշդ կէսօրին կը հասնինք Վիլ Ֆրանշի զբօսանաւ նաւամատոյցը, ուր կը խարսխեն բոլոր շոգենաւերը։

Յաջորդ օրը կէսօրէ վերջ նաւազի մը թելադրութեամբ նաւապետին դիմելով հասկցուցի թէ ինծի յանձնուած գործէն պիտի հրաժարիմ եւ անմիջապէս պիտի մեկնիմ շոգեկառքով դէպի Մարսէյլ։ Դէմադրեց, բայց ի վերջոյ արկղին քով տանելով զիս, ինծ օրուան աշխատութեան փոխարէն 130 Ֆր. վճարեց։ Մնաք բարով ըսելով բոլոր նաւազներուն ձեռքերը սեղմեցի ու նաւակով մը ծովեզր փոխադրուեցայ, ուր հանդիպեցայ ճոխ հագուած բարակ ու խարտիշահեր կնոջ մը, որ ձախ ձեռքին վրայ կը կրէր ուրիշ մատանիներու կարգին կարմիր քարով աւելի արժէքաւոր մը, կարծես խոշոր կաթիլ մը արիւն ըլլար։ Ան բոնազբօսիկ ժպիտով մը կայարանին կարճ ճամբան ցոյց կուտայ։ Անմիջապէս տեղ կը գրաւեմ ճեպընթացին գլխու կողմէն անկիւն մը։ Ցամբայ կ՚ելլէ շոգեկառքը մեծ աղմուկով ու շատ չանցած կը սկսի սուրալ արագօրէն։

Մութը հասած է եւ Քօթ - տ՚Ազիւրի երկաթուղային գիւղերու լոյսերը սկսած են բազմանալ։ Ընդարձակ քաղաք մը կ՚երեւի իր բազմաթիւ ամառնային շէնքերով։ Նիսն է։

Կէս գիշեր էր երբ մտանք Մարսիլիոյ կայարանը։ Այս միջազգային քաղաքը չորս երկար ամիսներ թափառական կեանք մը քաշելէ վերջ, լմնցան օր մըն ալ որոշեցի բախտս Փարիզ փորձել ու երբ Իզմիրի գաղթական կէս տոմսակով եւ 10 ֆրանք գրպանս ճեպընթաց առի դէպի մայրաքաղաք։

(Վերջ)

ՀՐԱՆԴ ՍԱՐԵԱՆ

բերէր, այլ բոլոր անոնց որ կը գնահատեն դաշնագրային յանձնառութիւն-ները եւ օրէնքին տիրապետութիւնը՝ միջազգային հարցերու մէջ։ Այս նպատակը հետապնդած ատեն, մենք պատրաստ ենք հաշուի առնել այն բոլոր ուժերը որ աղբիւրը կը կազմեն ազգային գործունէութեան։ Անհրաժեշտ է որ խաղաղութիւնը պահպանուի ոչ միայն այսօր, այլ եւ պատերազմի ուրուականը անհետանայ ապագային համար։ Պէտք է քննել այն բոլոր լուծումները որ կրնան յանգիլ այս նպատակին։ Բոլորն ալ պէտք է աջակցին միջազգային վստահութիւնը վերահաստատելու համար։ Այս քննութեան, միջազգային վերահաստատման այս աշխատանքին մէջ, եւ մանաւանդ արեւմտեան Եւրոպայի ապահովութեան վերահաստատման գործին մէջ, Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը պիտի տրամադրէ իր ամբողջ աջակցութիւնը»։

ՄԻՒՍ ՃԱՌԱԽՕՍՆԵՐԸ

Յետոյ խօսեցան միւս պատուիրակները։ Գ. Կրանտի, Լոնտոնի իտալական դեսպանը, ցաւ յայտնեց որ ծանրապէս խախտած են Եւրոպայի ապահովութեան հիմերը։ Այս առթիւ չծածկեց իր կառավարութեան գոհունակութիւնը, գիտել տալով թէ «գաղթային վէճ մը» իր բնական համեմատութեններէն դուրս հանուելով, ընդարձակուեցաւ եւ խանգարեց Եւրոպայի քաղաքական եւ տնտեսական կեանքը։ Եւ վերջացուց, հաւաստիքներ տալով Իտալիոյ աջակցութեան մասին։

Գ. Պէք, Լեհաստանի ներկայացուցիչը, չհշտեց թէ իր կառավարութիւնը հաւատարիմ կը մնայ դաշնագրով ստանձնած յանձնառութեանց։ Գ. Թիթուլեսքու, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, ըսաւ թէ Գերմանիոյ կատարած օրինազանցութիւնը մեծապէս կը շահագրգռէ Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները։ «Եթէ դաշնագիրներու միակողմանի զրժումը ընդունուի առանց տրամաբանական հետեւանքներու, այլեւս վերջացած են հաւաքական ապահովութիւնը եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը։ Այն ատեն մենք պիտի մտնենք աշխարհ մը ուրկէ դուրս ելած կը կարծէինք եւ որ այսուհետեւ պիտի կառավարուի ոչ թէ իրաւունքին ուժով, այլ ուժին իրաւունքով։ Պարոններ, պատիւ ունիմ յայտարարելու յանուն Փոքր Համաձայնութեան թէ մենք պիտի քուէարկենք Ֆրանքօ-պելճիական բանաձեւը»։

Յետոյ խօսեցան Սպանիոյ, Տանըմարքայի, Փորթուկալի եւ Աւստրիոյ ներկայացուցիչները, գրեթէ կրկնելով միեւնոյն տեսակէտները։

Ֆրանսայի գիտաւոր պահանջները

Ֆրանսական պատուիրակութիւնը բաւարար չգտնելով անգլիական ծրագիրը, որուն մասամբ հաւանութիւն յայտնած էր Պելճիոյ ներկայացուցիչը, հետեւեալ թելադրութիւնները ներկայացուց.—

1.— Գերմանական կառավարութիւնը պէտք է հրաւիրուի Լա Հէյի իրաւարար ատեանին յանձնել Ֆրանքօ-խորհրդային դաշնագրին եւ Լոքառնոյի դաշինքին վերագրած հակասութեան խնդիրը, կանխաւ յանձն առնելով ընդունիլ անոր վճիռը։

2.— Միաժամանակ Լոքառնոյի դաշինքին հաւատարիմ չորս պետութիւնները պէտք է համաձայնին վերստին հաստատելու անոր վաւերականութիւնը եւ ամբողջութիւնը, այս անգամ դուրս ձգելով Գերմանիան։

3.— Գերմանիոյ գործած զրժումը պէտք է սահմանափակուի զիջելով եւ ետ քաշելով ապազինեալ շրջանի զօրքին մէկ մասը, Հռենոսի արեւելքէն 50 քիլոմեթր դէպի ետ տանելով ծանր հրետանին, արգիլելով մարզանքը բաց դաշտի վրայ եւ ամրութեանց կառուցում նոյն շրջանին մէջ։

4.— Այս պայմանները Գերմանիոյ կողմէ ընդունուելու եւ հաւատարմօրէն գործադրուելու վերապահութեամբ, պիտի որոշուի, Գերմանիոյ հետ բանակցութիւն կատարել յառաջիկայ մայիսին։

5.— Այժմէն իսկ այս բանակցութեան հիմերը պէտք է ճշդուին Լոքառնոյի չորս դաշնակիցներու միջեւ, դուրս ձգելով Գերմանիան։

Ո՞վ է Գերմանիոյ առաջին պատուիրակը

Ֆոն Ռիպպենթրոփ, Գերմանիոյ առաջին պատուիրակը, հանրածանօթ դէմք մըն է Անգլիոյ մէջ եւ շատ սիրուած իր հաճելի ձեւերով եւ նուրբ բարեկրթութեամբ

Իրազեկ մը կը յայտնէ թէ պէտք չէ զարմանալ, եթէ քանի մը օր վերջը Ռիպպենթրոփ յաջողած ըլլայ համոզել Անգլիացիները թէ Ֆրանսացիներն են որ Հռենոս մտան եւ ոչ թէ Գերմանացիները։

Գերման պատուիրակները Լոնտոն հասան պատմական օր մը։ Արդարեւ 1926 մարտ 17ին, ճիշդ տասը տարի առաջ էր որ երբ Գերմանիա դիմում կատարեց Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մտնելու համար, պայման դրին որ վեց ամիս սպասէ։

*** Գերմանական թերթերը այժմէն շատ կարեւոր դեր մը կը վերագրեն իրենց գլխաւոր պատուիրակին, որ անցեալ տարի մեծ յաջողութիւն մը շահեցաւ Նաւային համաձայնութեան առթիւ։ Բոլորն ալ կը խոստովանին թէ այս անգամ հանգամանքները տարբեր են եւ պատուիրակութիւնը չի կրնար արգիլել Գերմանիոյ դատապարտութիւնը, Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ։ Բայց պարագաներին հաստատուէն յետոյ, գերմանական պատուիրակութիւնը ուժգնօրէն պիտի միջամտէ, Հիթլէրի տեսակէտները արժեցնելու համար։ Եթէ Ֆրանսա եւ Պելճիա պահանջեն երաշխաւոր պետութեանց միջամտութիւնը, Գերմանիոյ պատուիրակները պիտի պատասխանեն թէ դաշնագրին 4րդ յօդուածը միջամտութիւն կը նախատեսէ մի միայն յարձակողականի մը պարագային։ Անգլիացի իրաւագէտները արդէն յայտնած են իրենց կարծիքը այս մասին եւ դիտել կուտան թէ նախայարձակման խնդիր չկայ, հետեւաբար անտեղի է պատժական տնօրինութիւններ պահանջել։

Գերմանական թերթերը այս առթիւ գնահատելով անգլ. կառավարութեան զիրքը, դայն կը բաղդատեն Ֆրանսայի «անհանդուրժելի կոպտութեան» հետ։

«Պէօրսէն Ցայթունկ» կը գրէ.— «Ֆրանսայի քաղաքագէտները Ճայլօքի դերը կ'ուզեն խաղալ, բայց չեն կրնար պնդել թէ իրաւունքի ստուերն իսկ ունին իրենց հետ։ Անոնք այլեւս ոչ իրենց երկրին կը ծառայեն, ոչ ալ աշխարհի խաղաղութեան»։

«Մեր զինուորները Հռենոս են եւ այնտեղ ալ պիտի մնան»

Զօրավար Կէօրինկ, Փրուսիոյ վարչապետը, ուժգին ճառ մը խօսելով ջատագովեց Գերմանիոյ վերազինման քաղաքականութիւնը։ «Ամէն տեղ նոր գործարաններ կը շինուին ուր կը զարնուի Գերմանիան պաշտպանող սուրը։ Ամէն տեղ կը բանին գործարանները ուր քիմիագէտներ, ճարտարագէտներ կ'աշխատին Գերմանիան անկախ դարձնել հում նիւթերով, որովհետեւ արտասահմանը կը կարծէ թէ ցորչափ մենք բաւարար նախանիւթեր չունինք, բռունցք մը պիտի սեղմէ մեր կոկորդը։ Ցորչափ Հիթլէր կ'իշխէ, մարդիկ չպիտի յաջողին ծունկի բերել գերման ժողովուրդը։ Պատժական տնօրինութիւնները ի՞նչ կրնան ընել մեզի։ Մենք յետին գիւղը պիտի երթանք համոզելու համար իւրաքանչիւր քաղաքացի եւ այն ատեն վերջին թթուած խնձորը աւելի անուշ պիտի գայ մեզի քան պիֆթէքը։ Մեր զինուորները Հռենոսի մէջ են եւ այնտեղ ալ պիտի մնան։ Աշխարհ չի կրնար դատապարտել մեզ։ Ոչ ոք իրաւունք ունի զատելու թէ Գերմանիան իրաւունք չունէր այդպէս վարուելու։ Անոր գերման ժողովուրդին յանձնած է դատել թէ Գերմանիա բռնաբարա՞ծ է դաշնագիրը։ Մեզմէ կը պահանջեն խաղաղութեան յարձուածը մը փորձել եւ Հռենոսէն ետ քաշել հինգ վաշտ զօրք։ Բայց չէ՞ որ Հիթլէր առաջարկեց դաշնագիր մը կնքել արեւելեան պետութեանց, Աւստրիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ հետ։ Ի՞նչ հակասութիւն հինգ վաշտ ետ կանչելու ծիծաղելի պահանջին եւ Առաջնորդին առաջարկներուն միջեւ։ Այդ առաջարկները թերեւս վերջին պատեհութիւնը կը ներկայացնեն փրկելու Եւրոպան։ Ֆրանսացի ժողովուրդը

կ'ըմբռնէ թէ արդար են այդ առաջարկները, բայց կայ պետութիւն մը որ կ'ընդդիմանայ անոնց։ Ցորչափ Գերմանիան Գերմանիա է, մենք տէր ենք մեր երկրին մէջ։ Բովանդակ ժողովուրդը Առաջնորդին կռնակն է։ Առաջնորդը կրնայ ըսել Եւրոպայի միւս քաղաքագէտներուն, օրինակ՝ Ֆլանտէնի.— «Ձեր ժողովուրդին հարիւրին քանի՞ն ձեր կռնակն է։ Հարցուցէք Ֆրանսայի ժողովուրդին թէ կ'ուզէ՞ գերման ժողովուրդին հետ խաղաղութիւն կնքել իրաւունքներու հաւասարութեան հիման վրայ։ Այն ատեն պիտի տեսնէք թէ ձեր ետին կը գտնուին միայն անոնք որ պատերազմի կը մղեն»։

1815էն մնացած դաշնագիր մը...

Զօր. Մոռէն, պատերազմական նախարարը, կարեւոր յայտնութիւն մը ըրաւ երեսփ. ժողովի զինուորական յանձնաժողովին առջեւ։ Պահանջեց վերաքննել Վիէննայի դաշնագիրը, կնքուած 1815ին,որ Ֆրանսայի կ'արգիլէ ամրութիւններ շինել Հիւնէնկի շրջանին մէջ, Պալի սահմանին վրայ։ Վիեննայի դաշնագրին ատեն ոչ ոքի մտքէն անցեր է այս պարագան, որով նախարարը կ'առաջարկէ 121ամեայ արգելքը վերցնել փոխադարձ համաձայնութեամբ, որպէսզի Ֆրանսա կարենայ լրացնել իր պատրաստութիւնները։ Այս առթիւ նախարարը նոր վարկեր պահանջեց, արեւելեան սահմանագլուխին վերաբերեալ կարգադրութեանց համար։

«Ոչ մէկ ուժ կրնայ փոխել ինչ որ բրի»

Հիթլէր նոր ճառ մը խօսելով Քէօնիկսպէրկի մէջ, կրկին արծարծեց իր տեսակէտները եւ յայտարարեց.

— «Աշխարհի մէջ ոչ ոք ուժ կրնայ ինծի ետ առնել տալ ինչ որ ըրի։ Ես պատասխանատու եմ միայն մէկ դատաւորի առջեւ,— գերման ժողովուրդը։ Ես սաժանելի պայքար մը կը մղեմ Գերմանիոյ համար։ Այդ պայքարը անհրաժեշտ է ՛եւ անխուսափելի։ Ես հաշտութեան եւ խաղաղութեան ձեռք կ'երկարեմ միւս ժողովուրդներուն։ Ան որ կը յաւակնի մերժել այդ ձեռքը, որուն մէջ միացած են 67 միլիոն մարդկային էակներ, թող ստանձնէ պատասխանատուութիւնը պատմութեան առջեւ»։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԳԱՆՏԻԼԻ-ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ կոմիտէի դասախօսական ժողովը.վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 19 rue Ampère, Քաշան.

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընդհանուր ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբի բոլոր ընկերները, վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, Խաժակ ակումբին մէջ։ կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆ (Մարսէյլ) Ջաւարեան Ենիթաէլո Մո ն ինդհանուր ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Վարդգէս Սերենկիւլեան եւ Շահրիկեան խումբերը վաղը շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական ճաւաքատեղին։ կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վ.Թագն խումբի ընկերական ժողովը՝ 22 Մարտ կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, սովորական ժողովատեղին։ Ներկայ պիտի ըլլայ Շ. Գ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ԽՈՄԱՆԻ Հ. Յ. Դ. Անդրանիկ խումբի ընկերական ընդհանուր ժողովը. վաղը ուրբաթ երեկոյ. ընկ. Ա. Պօյաճեանի բնակարանին մէջ. Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՓՈՆԹԷՅԻ Մուրատ խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը. 22 Մարտ կիրակի կէս օրէն վերջ. ժամը 6ին, ընկ. Մ. Գաբրիէլեանի բնակարանին մէջ։ կարեւոր օրակարգ։ կը խնդրուի ԵՃԻՆ ԱլաԹուրմէնի ընկերներէն ներկայ ըլլալ։

Ընկերաժամանցական Դասախօսութիւն

Մարսէյլի Պուլվառ Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէի կողմէ
Փետրուար 18ի առթիւ,
Այս կիրակի կէս օրէ վերջ. ժամը 3ին, 269 rue de Lion
«Պար Թրօ Լէնսալի» սրահին մէջ (ծանօթ տեղը)։
Դասախօսութենէն յետոյ տեղի պիտի ունենայ զուտ ընկերական ժողով։
Բոլոր ընկերները պէտք է ներկայ գտնուին անդամատոմսով

Այրի Տիկին Սիրանոյշ Խաչիկեան եւ զաւակները՝ Զմրուխտ եւ Հոփփսի-մէ, Պ. Փետրոս Ագուշեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Միսաք Զօրաքարէլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Քիրազեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Կակոեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Փառէն Ուստուլիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Տէր Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Կիւրեղեան, եւ ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, քեռայրին, մօրաքրոջ որդւոյն, քենեկային, կնքահօր եւ ազգականին՝

ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԽԱՉԻԿԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, ուրբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2.45ին Ալֆորվիլի Հայոց եկեղեցիին մէջ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Ալֆորվիլի գերեզմանատունը։

ՄԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, ներկայս իբր այդ նկատել

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Երջ. կոմիտէն Մարսէյլի եւ . բուն րձանները ենթակոմիտէներու եւ խումբերու կողմէ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Միսաք Աւետեանի, իր կնոջ դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

Օ՞ՌՒԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼ

«Իզվեստիա», Մոսկուայի կառավարական օրկանը, կը գրէ Ռատէքի բերնով.

— «Այն անապարանքը, որով կը գործէ Գերմանիա, ատրիճան մը կը բացատրուի ներքին դժուարութիւններով եւ այն անհրաժեշտութեամբ, որով Հիթլէրը գերման ժողովուրդին կը ներկայացուի Լոհէնկրինի դերին մէջ, պողպատ սաղաւարտ մը գլխուն, իբրեւ ազատարարը դժբախտ Էլզային։ Սակայն անապարանքը, որով Հիթլէր լուծեց Լոքառնօն, այն բիրտ ընթացքը, որով պատռեց Գերմանիոյ կամաւոր յանձնառութիւններուն վաւերագրերը, կը բացատրուին նաեւ դիւանագիտական պատճառներով։

Հիթլէր կ'օգտագործէ այն իրողութիւնը, որ Իտալիա, պատժական միջոցներու խստացման սպառնալիքին տակ, կը մտածէ ոչ թէ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ համախորհուրդ, պաշտպանել Լոքառնոյի դաշնագիրը, այլ ուրիշ հոգերու մասին։

Հիթլէր կ'օգտագործէ նաեւ այն իրողութիւնը, որ Մեծն Բրիտանիա, երբ տեսաւ որ Ֆրանսա Լավալի կառավարութեան օրով, անհրաժեշտ օժանդակութիւնը ցոյց չտուաւ իրեն ընդդէմ Իտալիոյ և այժմ ալ տակաւին յօժար չի թուիր լուրջ միջոցներու դիմել այդ ուղղութեամբ՝ այնքան ատեն որ դանակը կոկորդը չէ դրուած, կ'աշխատի բռնել Ֆրանսայի ձեռքէն.

Գերման հրամանատարութենէն կարեւոր անձնաւորութիւն մը, երբ հարցուեցաւ թէ Գերմանիա չի՞ վախնար մեծ պետութեանց պատժական ձեռնարկներէն, խնդալով պատասխանեց. — «Ի՞նչ, մեզի պիտի արգիլեն նաբի՞նջ արտածել ...»։

Ազգերու Դաշնակցութեան որոշումները մեծ նշանակութիւն պիտի ունենան՝ ճշդելու համար Գերմանիոյ յարձակողական ընթացքին յետագայ զարգացման պայմանները։ Այդ որոշումները ցոյց պիտի տան թէ ինչ կշռոյթով պիտի կազմուի այն ճակատը, որ պիտի պաշտպանէր Եւրոպան ընդդէմ Գերմանիոյ յաւակնութիւններուն, եւ անոր պիտի պարտադրէր իր

կամքը.— այդ ճակատը կը կազմուի միայն պայքարով»։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

«Էքօ տը Փարի».—

«Կը թուի թէ բրիտանական կառավարութիւնը կարեւոր քայլեր է առած դէպի մեր տեսակէտները։ Սակայն երկրին հանրային կարծիքը տակաւին հեռու է մեզմէ, շատ հեռու։ Ան չըմբռներ թէ ի՛նչ տարողութիւն կրնայ ունենալ մարտ 7ի իրադարձութիւնը։ Ընդհակառակն նախարարները ճիշդ կը չափեն զայն։ Ահա այս է դիւանագիտական բանակցութեանց դաշտը։ Անհրաժեշտ է մեծ քաջութիւն ցոյց տալ, համբերութիւն եւ ճարտարութիւն, որպէսզի յաղթանակը տանինք։ Այսուհանդերձ բոլորովին անյոյս չէ այդ»։

Փըթի Պլէօ.—

«Պատերա՞զմ։ Սակայն վստա՞հ էք որ Ատոլֆ Հիթլէր պատրաստ է ներկայիս պատերազմ ընելու։ Չէ՞ք կարծեր թէ մեր շարունակական նահանջը կը քաջալերէ զինքն ու իր շրջապատը, մինչդեռ հաստատակամութեան ամենափոքր նշան մը բաւական էր զայն կեցնելու։ Եւ ինչո՞ւ չփորձել միակ բախտորոշ առիթը՝ խորտակելու համար այս մարդը, ձախողութեան

մատնելով զինք եւ կործանելով հեղինակութիւնը»։

Լ'Օռտր.—

«Հիթլէր, համագերման շարժումի այս առաջնորդը կը պահանջէ ո՛չ խաղաղութիւն, այլ իր խաղաղութիւնը, խաղաղութիւն մը, որ Եւրոպայի միութեան մէջ պիտի նետէր Եւրոպայի լոր ազգերը։ Ըստ իրեն եւ իր պատին՝ վեհանձնութիւնը կը նշանակէ տկարութիւն եւ ատիկա անհանգստացնէ կուտայ Անգլիոյ։

«Փօփիւլէր» (ընկերվարական Պլումի բերնով).—

«Ազգերու Դաշնակցութեան պարտականութիւնն է հաստատել իրերու ... նութեան եւ զինաթափութեան, ապահովութեան եւ վստահութեան եւ ... րութիւն մը հաւասարութեան եւ ... նականութեան հիմերով, որմէ ... ձգուած չըլլայ որ եւ է պետութիւն։ Ազգերու Դաշնակցութեան ... պարտք կ'ըլլայ այդ դրութիւնը ... առաջարկել նաեւ Գերմանիոյ, ... րել բռնութեան դիմելէ Գերմանիա ... դէմ՝ եթէ կը յօժարի մասնակցիլ ... դրութեան, բայց երբ կը մերժէ ... զաղափարական ամէն հարկադրիչ ... ջոցի դիմել, ընդունիլ տալու համար զայն»։

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :–: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Պելժիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 21 ՄԱՐՏ — SAMEDI 21 MARS 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3069

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃԱՌԵՐՆ ՈՒ ՇՂԹԱՅԱԿԱՊ ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ի՜նչ գեղեցիկ, ոսկեբերա՜ն ճառեր խօսուեցան Լոնտոնի մէջ, Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին առջեւ, գերմանական օրինազանցութեան առթիւ:

Ճարտասանական մրցումի մը բռնուած էին բոլորն ալ, «կապիտալիստ – իմպերիալիստ»ն ու բանուորա – գիւղացիականը, իբրեւ պաշտպան դաշնագիրներու նուիրականութեան, արդարութեան եւ խաղաղութեան:

Սրտառո՜ւչ էր, մանաւանդ քաղաքացի Լիթվինովի ճառը, մարտ 17ի նիստին մէջ.

— «Կարելի չէ պայքարիլ հաւաքական ապահովութեան կազմակերպման համար, առանց համապատասխան միջոցները ձեռք առնելու միջազգային յանձնառութեանց վրիպումներուն դէմ: Մենք չենք կրնար տեւականացնել Ազգերու Դաշնակցութեան գոյութիւնը, ԵԹԷ ԱՆ ՉՊԻՏԻ ԳՈՐԾԱԴՐԷ ԻՐ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ, այլ պիտի վարժեցնէ նախայարձակ պետութիւնը անգիտանալու Ազգաժողովին յանձնարարութիւնները: Այդպիսի Ազգաժողով մը երբեք լուրջ բանի տեղ չպիտի դրուի: Այդպիսի Ազգաժողովի մը որոշումը ծաղր ու ծանակի առարկայ պիտի դառնայ: Մենք պէտք չունինք այդպիսի Ազգաժողովի մը: Ես աւելին կ'ըսեմ, — այդպիսի Ազգաժողով մը նոյնիսկ վտանգաւոր պիտի ըլլայ, որովհետեւ կրնայ քնացնել ազգերու արթնութիւնը եւ ստեղծել պատրանքներ, որոնք թոյլ չպիտի տան անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնելու իրենց սեփական պաշտպանութեան համար, պատեհ ժամուն»:

Հատուած մը եւս, լրացնելու համար պատկերը.

— «Մենք չենք կրնար հանդուրժել որ Ազգերու Դաշնակցութենէն քաշուելով, միջազգային դաշնագիրները բրտօրէն դրժելով եւ սուրերը շողացնելով, պետութիւն մը առանձնաշնորհին բռնանայ ամբողջ Եւրոպայի պարտադրելու իր պայմանները»:

«Բոցավառ ողջոյն» մը չա՞րժեր Խորհրդային Միութեան արտաքին գործավարին այս պատմական ճառը, իր այնքան պերճախօս բովանդակութեամբ: Մանաւանդ երբ նկատի առնենք որ, այդ խօսքերը կ'արտասանուէին «գիշատիչ աւազակներու որջին» մէջ. — Ազգերու Դաշնակցութիւն: Եւ Լոնտոնի մէջ. — վառարանը աշխարհի ամէնէն ահարկու աշխարհակալութեան...

Ո՞վ պիտի համարձակէր ժխտել խորհրդային գործավարին տեսութիւններէն մէկն ու մէկը, եւ մանաւանդ սա մարգարէական ազդարարութիւնը.

— «Մենք չենք կրնար տեւականացնել Ազգերու Դաշնակցութեան գոյութիւնը, եթէ ան չպիտի գործադրէ իր որոշումները»:

Արդ, պատմութիւնը կ'ըսէ թէ նոյն Ազգերու Դաշնակցութիւնը, որուն դէմ անողորմ պայքար կը մղէր խորհրդային իշխանութիւնը, մինչեւ իր անդամակցութիւնը (1932), տուած է այլապէս արդար եւ տրամաբանական որոշումներ, տարիներու ընթացքին:

Տարբեր պարագաներու մէջ, բայց միշտ յանուն արդարութեան եւ խաղաղութեան, Ազգաժողովը հանդիսաւորապէս քուէարկած է բանաձեւեր, որոնք յաջորդ օրն իսկ «դասաւորուած», «արխիւը նետուած են:

Այդպէս եղած է անոր համար որ, քուէարկողները քաջութիւնը չեն ունեցած արժեցնելու իրենց որոշումները: Ոմանք վարանած, ուրիշներ խաբած, դեռ ուրիշներ ալ անխնայ պայքար մղած են որոշումներուն դէմ:

Մէկդի դնելով ուրիշ ամէն բան, յիշենք միայն մէկ պարագայ:

1922 *սեպտեմբեր 22ին, Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը միաձայնութեամբ կը քուէարկէր Երդ յանձնաժողովին (քաղաքական) հետեւեալ բանաձեւը.*

— «Ընդհ. ժողովը երախտագիտութեամբ կ'արձանագրէ Ա. Դ. Խորհուրդին որոշումները՝ Հայաստանի մասին եւ բաղձանք կը յայտնէ որ, Թուրքիոյ հետ հաշտութեան բանակցութեանց ատեն, չանտեսեն Հայերու համար Ազգային Տուն մը հաստատելու անհրաժեշտութիւնը: Ընդհ. ժողովը կը հրաւիրէ Խորհուրդը՝ ձեռք առնել իր յարմար դատած բոլոր միջոցները այս մասին»:

Այդ շրջանին Խ. Միութիւնը մաս չէր կազմեր Ազգերու Դաշնակցութեան: Ոչ ալ Թուրքիա:

Այս վերջինը ատեան կանչուած էր հաշտութեան պայմանները սակարկելու համար: Եւ յաջողեցաւ այնպէս մը սակարկել որ, ոչ միայն հետք չմնաց Սեւրի դաշնագրէն, այլեւ նոր դաշնագիրը խմբագրուեցաւ իր ուզած եղանակով: Նոյնիսկ վերջին պահուն եղած զիջումները — Ազգային Տուն — մերժուեցան բրտօրէն: Նոյն իսկ փոքրամասնութեանց իրաւունքները վերածուեցան կատարեալ ծաղրանկարի մը:

Միայն դեղի՞ն աշխարհակալնե՞րն են այս անասելի ողբերգութեան պատասխանատուները:

Միայն Մեծն Բրիտանիոյ լորտերն ու Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ պոլիտիկոսնե՞րն էին որ նախընտրեցին լեզու գտնել դահիճին հետ եւ դուռնէն ճամբել զոհը, իր արդարութեան պահանջներով:

Ի՞նչ կը բանէր, այդ օրերուն, բանուորա – գիւղացիական իշխանութիւնը, իր շռնդալից նշանախօսքերով, — ինքնորոշման իրաւունք, հող եւ աշխատանք, ազատութիւն եւ խաղաղութիւն...

Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ ան անձնուիրաբար ջուր կը լեցնէր հարեւան Թուրքիոյ ջաղացքին, իբրեւ բարեկամ եւ զինակից, լրացնելով «գիշատիչներուն պակաս ձգածը. — աշխարհի չորս հովերուն յանձնելով աշխատաւոր ժողովուրդ մը, անտուն եւ անտէր:

Իսկ ոսկեբերան ճառե՞րը, 1936 մարտ 17ին, յանուն արդարութեան եւ խաղաղութեան ...

Ազգաժողո՞վը առաջ սնանկացաւ, թէ խորհրդային իշխանութիւնը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ ԲԱՐՈՅԱՊԷՍ

ԲԱՅՑ ԱՆ ՉՊԻՏԻ ՔԱՇԷ ԻՐ ԶՕՐՔԸ

ՆՈՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՈՐՈՒՆ ԳԼԽԱՒՈՐ ԿԷՏԵՐԸ ԳԱՂՏՆԻ ԿԸ ՊԱՀՈՒԻՆ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՀՌԵՆՈՍԻ ՄԷՋ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ ՄԸ ՄԱՅԻՍԻՆ ՔՆՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԲՈԼՈՐ ՎԻՃԵԼԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Հակառակ մէկ օր առաջ տիրող յոռետեսութեան, վերջին պահուն կարելի եղաւ համաձայնութեան գետին մը գտնել եւ չարը խափանել, գոնէ առ այժմ:

Հինգշաբթի առտու Ա. Դ. Խորհուրդը լսելէ յետոյ Գերմանիոյ արտակարգ պատուիրակին ճառը, որուն ամփոփումը պիտի կարդաք քիչ անդին, լիագումար նիստ կազմեց, իր վճիռն արձակելու համար: Այս մասին բանաձեւ մը պատրաստած էին Ֆրանսական եւ պելժիական պատուիրակութիւնները, եւ Ա. Դ. Խորհուրդը միաձայնութեամբ քուէարկեց զայն, լսելէ յետոյ Նախագահին ճառը, որ կը շեշտէր թէ Ֆրանքօ-պելժիական բանաձեւը խմբագրուած է մեծ չափաւորութեամբ, համեմատելով օրուան ծանրակշիռ պայմաններուն հետ: Երբ քուէարկութիւն կատարուեցաւ, բանաձեւը ընդունուեցաւ 1ի դէմ 13 ձայնով: Թեր քուէարկեցին. — Մեծն Բրիտանիա, Արժանթին, Տանըմարքա, Սպանիա, Լեհաստան, Ռումանիա, Թուրքիա, Փորթուկալ, Խ. Միութիւն, Աւստրալիա, Իտալիա, Պելժիա, Ֆրանսա: Էքուաթորի ներկայացուցիչը չմասնակցեցաւ ժողովին, իսկ Չիլի ձեռնպահ մնաց: Նախապէս որոշուած էր չհաշուել Գերմանիոյ քուէն, որով բանաձեւը ընդունուած կ'ըլլայ միաձայնութեամբ: Ահաւասիկ բանաձեւը.—

«Պելժիոյ եւ Ֆրանսայի դիմումին վրայ, որ կատարուեցաւ 1836 մարտ 8ին, Ա. Դ. Խորհուրդը կը հաստատէ թէ գերմանական կառավարութիւնը դրժած է Վերսայլի դաշնագրին 43րդ յօդուածը, 1936 մարտ 7ին զինուորական ուժեր մտցնելով եւ տեղաւորելով ապազինեալ շրջանին մէջ որու մասին տրամադրութիւններ կը պարունակեն նոյն դաշնագրին 42 եւ յաջորդ յօդուածները եւ Լոքառնոյի դաշնագիրը: Խորհուրդը կը հրաւիրէ ընդհ. քարտուղարը, ի գործադրութիւն 4րդ յօդուածի Բ. հատուածին, անյապաղ նոյն դաշնագիրն ստորագրող պետութեանց հաղորդել այս հաստատումը»:

Երբ արդիւնքը յայտնուեցաւ, Գերմանիոյ ներկայացուցիչը յայտարարեց.

— «Գերմանական կառավարութեան խոր համոզումն է թէ պէտք է մերժէ այս բանաձեւը: Գերման կառավարութիւնը իր պաշտօնական բողոքը պիտի ներկայացնէ անոր դէմ: Ես կը կարծեմ որ եթէ Խորհուրդին պատուարժան անդամները աւելի լայն ժամանակ ունեցած ըլլային նկատի առնելու այս ատեան դիտողութիւններս, անկասկած տարբեր որոշման պիտի յանգէին: Գերման կառավարութիւնը եւ անոր հետ ամբողջ գերման ազգը այն խոր համոզումն ունին թէ քուէարկուած բանաձեւը չպիտի դիմանայ պատմութեան դատաստանին առջեւ»:

Այս դիտողութեան պատասխանեց Պ. Ֆլանտէն, կարճ յայտարարութեամբ մը.

— «Կը յիշեցնեմ թէ՝ համաձայն միջազգային օրէնքի, ոչ ոք իրաւունք ունի ինքն իրեն դատաւոր ըլլալու իր դատին մէջ: Ես հանդիսաւորապէս կը կրկնեմ թէ իմ կառավարութիւնս պատրաստ է, եթէ գերմանական կառավարութիւնը կ'ուզէ, միջազգային գերագոյն ատեանին քննութեան յանձնելու Գերմանիոյ պատուիրակին յարուցած վէճը»: (Կ'ակնարկէ Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքին):

Ասոր վրայ նիստը փակուեցաւ:

Չորս «Լոքառնոցիները» համաձայնեցան Փոխադարձ աջակցութեան մասին

Այս բանաձեւին քուէարկութենէն յետոյ, Հինգշաբթի օրուան ամէնէն կարեւոր դէպքը եղաւ Լոքառնոյի չորս դաշնակիցներուն, Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Պելժիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ գոյացած համաձայնութիւնը:

Անմիջապէս ըսենք որ շատ մը հակասութիւններ կը պարունակեն այս առթիւ հրատարակուած տեղեկութիւնները: Մասնաւորապէս իրարու չեն համապատասխաներ Փարիզի եւ Լոնտոնի թերթերուն տուած լուրերը: Ֆրանսական թերթերուն մէջ կը պակսին շատ մը կարեւոր տեղեկութիւններ, համաձայնութեան գլխաւոր կէտերու մասին:

«Տէյլի Մէյլ» հետեւեալ ձեւով կը ներկայացնէ գոյացած համաձայնութիւնը, որ վաւերացուած է չորս երկիրներու կառավարութեանց կողմէ —

1. *Միջազգային ուժ մը (մէջն ըլլալով անգլիական զինուորներ) պիտի հաստատուի Հռենոսի շրջանին մէջ, բանակցութեանց ընթացքին:*

2. *Անգլիա նոր երաշխաւորութիւններ պիտի ընծայէ Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ ապահովութեան համար:*

3. *Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը պիտի յանձնուի Լա Հէյի գերագոյն ատեանին, քննելու համար թէ կը հակասէ՞ Լոքառնոյի դաշինքին:*

4. *Գերմանիայէն չպիտի պահանջուի իր զօրքը քաշել Հռենոսէն:*

5. *Համաշխարհային խորհրդաժողով մը պիտի գումարուի յառաջիկայ մայիսին, հրաւիրելով նաեւ Մ. Նահանգներն ու Ճափոնը, քննելու համար նախ ապահովութեան, յետոյ տնտեսական վերակազմութեան եւ զինաթափութեան վերաբերեալ խնդիրներ:*

«Մաթէն» եւ ուրիշ Ֆրանսերէն թերթեր կը գրեն թէ ապազինեալ գօտի մը պիտի կազմուի 20 քիլոմեթր խորութեամբ, Հռենոսի հողին վրայ, Ֆրանքօ-բելժիական սահմանին երկայնքը: Այս շրջանը պիտի գտնուի միջազգային զօրքերու գրաւման տակ: ՄԻՒՍ ԿՈՂՄԷ ՔԱՆԻ ՄԸ ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԶՕՐԱՄԱՍԵՐ ԿՐՆԱՆ ԻՐԵՆՑ «ԽՈՐՀՐԴԱՆՇԱՆ», ՀԱՍՏԱՏՈՒԻԼ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ՊԵԼԺԻԱԿԱՆ ՀՈՂԻ ՎՐԱՅ: (Թերթ մը կ'ըսէ թէ զինուորները պիտի ըլլան դանիացի եւ նորվեկիացի):

Լա Հէյի ատեանին դիմելու պարագան հաստատելով, Ֆրանսական թերթերը կ'ըսեն թէ Ֆրանսա եւ Գերմանիա յանձն կ'առնեն ընդունիլ անոր տալիք որոշումը. իսկ անգլիական թերթերը չեն ճշդեր այս պարագան:

Փարիզի թերթերը կը յայտնեն նաեւ թէ համաձայնութիւն մը գոյացած է անգլիական, ֆրանսական եւ պելժիական սպայակոյտներուն միջեւ, սահմանագլուխներու պաշտպանութեան համար. իսկ անգլիական թերթերը գիտել կուտան թէ համաձայնութեան կարգ մը կէտերը գաղտնի կը պահուին:

Երէկ յայտարարութիւններ եղան այս մասին, Ֆրանսայի (Ֆլանտէն) եւ Անգլիոյ երեսփ. ժողովներուն մէջ (Իտըն):

Պաշտօնական շրջանակները գոհ են ձեռք բերուած արդիւնքէն, եւ կառավարութիւնը շնորհաւորեց Պ. Ֆլանտէնը, բայց մամուլին մէկ մասը վերապահ կ'երեւայ, իսկ ընդդիմադիրները անխնայ կը քննադատեն կառավարութիւնը, ողբալով Վերսայլի ոչնչացումը:

ԻՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Գերմանական թերթերը կը ծաղրեն պարսաւանքի բանաձեւը: Թերթ մը կ'ըսէ թէ Ա. Դ. Խորհուրդին անդամները իրենք զիրենք դատապարտած եղան եւ անկարող հանդիսացան ըմբռնելու Գերմանիոյ մեծութիւնը: Իսկ Հիթլերի օրկանը կը գրէ — «Մէկդի դնելով իրաւաբանական առարկութիւնները, Ա. Դ. Խորհուրդին բանաձեւը կարելի է նկատել լուսանցքի մակագրութիւնը յամառ քարտուղարի մը կողմէ՝ պատմութեան էջի մը վրայ զոր երբեք չի հասկնար»:

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳՐԱՇԱՐԻՆ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Այս մէկն ալ կարգի կը սպասէր, իբրեւ հետեւանք օրուան դէպքերու խուժման:

Կոչ մը՝ Սելանիկէն.

— «Հայ Մամուլի վաղեմի աշխատաւորներէն մէկուն, իր կեանքին 25 տարիները անընդհատ Հայ Թերթերու տպարաններուն մէջ անցուցած եւ ատով Հայ Մամուլի պահպանման ու յառաջդիմութեան սատարած վաստակաւոր գրաշարապետի մը քսանեւհինգամեայ աշխատանքին յոբելեանն է, որ առաջարկուած է տօնել Սելանիկի մէջ»:

Կը ճանչնամ այդ վաստակաւորը, Կարապետ Ցէտէեան, Քէօթահեացի, որ գրաշարութեան ձեռնարկած է 1908ին, Պոլիս, նախ աշխատելով «*Ժէրիտէի Շարգիյէ*»ի մէջ, պահ մը՝ «*Ժամանակ*»ի եւ «*Բիւզանդիոն*»ի մէջ, իսկ 1910էն մինչեւ 1915 տարիները՝ «*Ազատամարտ*»ի մէջ:

Զինադադարին կ'աշխատէր «*Ժամանակ*»ի մէջ, իսկ 1922ի արտագաղթին հետեւանքով իյնկաւ Վիէննա, յետոյ Սելանիկ, ուր կը մնայ մինչեւ այսօր: Գրաշարապետն է Սելանիկի մեր պաշտօնակցին՝ «*Հորիզոն*»ի:

Բանգէտներ պիտի քրթմնջեն.

— Ի՞նչ բան է այս. գրաշարի՞ն ալ յոբելեանը կ'ըլլայ:

Մեր երկնքին տակ, եւ համաձայն «ընկալեալ սովորութեանց», յոբելեարը պէտք է ըլլայ երեւելի, վարդապետ գեղեցիկ դպրութեանց, արուեստից կամ գիտութեան: Եթէ կ'ուզէք, մազմօրուքն ալ ճերմկած եւ 40 – 50 տարի վաստակ թափած:

Մինչդեռ գրաշարը հասարակ բանուոր մըն է, իսկ Սելանիկի յոբելեարին վաստակը 25 – 27 տարին չանցնիր:

Ի՞նչ մեղք պահեմ, ես սկզբունքով հակառակ եմ յոբելեաններու: Բայց քանի որ կը տօնեն — երբեմն գիտակցօրէն, յաճախ «ազգասիրաբար» — ինչո՞ւ խորշիլ այս մէկէն:

Եթէ խմբագիրը կամ գրագէտը աչքի եւ մտքի լոյս է թափած, տարիներ անընդհատ, գրաշարը չունենա՞ր ո՞ր տոյլով անցուցած է տարիները:

Ի՞նչ կ'արժէ գրելդ, եթէ շարող չունենաս:

Ցետոյ, գրաշարութիւնը արհեստ մըն է ուրկէ մարդիկ փախչելով կը փախչին:

Վերջին տասը տարիներու ընթացքին թերեւս 40 — 50 գրաշարներ եկան եւ անցան այս պաշտօնատունէն, բայց իրարու ետեւէ եղեցան — փախա՞ն — կամ ... «քաշքօլ» չինելու եւ կամ «շօֆէօր» եւ «մարշէն» դառնալու համար:

Տողաշարն ալ քանդեց մնացեալը:

Ուրեմն, արժանիք մըն է 25 տարի անընդհատ գիր շարել եւ ցրուել մութ նկուղներու մէջ, տաքէն խաշելով կամ ցուրտէն դողալով, պանիր - հաց մը բլելով իբրեւ ցերեկուան ճաշ, բայց աւելի շատ տպագրական մելանին, կապարներու եւ ուրիշ ապակառութեանց փոշին ծծելով:

Ահա գրաշար Կարապետի պատմութիւնը, — այնքան ուրիշներու հետ:

Կը յիշեմ թէ այս համեստ եւ չափազանց բանուորը ինչպէս անքուն կը տքնէր մինչեւ գիշերուան ժամը 2 — 3, «*Ժամանակ*»ի մէջ, սպասելով որ դաշնակից հրամանատարութեան գրաքննիչները բարեհաճէին աչքէ անցընել շարուած էջերը եւ դրկել տպարան, կարմիր - կապոյտ սրբագրութիւններով:

Չորս ազգի կը պատկանէին այդ գրաքննիչները, — անգլիացի, ֆրանսացի, իտալացի եւ թուրք: Իւրաքանչիւրը «կը բարեփոխէր», ամբողջ հատուածներ, նոյնիսկ սիւնակներ կը ջնջէր համաձայն իր հայեցողութեան:

Եւ գրաշարը կը սպասէր, ինչպէս տրտում պահակ մը:

Անոր բարեխղճութեան կախուած էր թերթին ճակատագիրը:

Հապա՞ եթէ քնանայիք հատուածէ մը տող մը կամ բառ մը մնացած ըլլար...

Յոբելեան թէ աշխատանքի տարրական գնահատում, — ամէն պարագայի մէջ քաջալերութեան արժանի է գրաշարապետ Կարապետ:

Միայն իր ծանօթներն ու արհեստակիցները կրնային արժանի անակնկալ մը սարքել, այս առթիւ:

ՎԱՀԷ

ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ ՎԵՆԻԶԵԼՈՍ
որուն մարմինը Աթէնք պիտի փոխադրուի Թորփիլանաւով մը

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱՅԱՒՈՐ ՏԱԳՆԱՊԸ

1932ին Հռոմի մէջ գումարուեցաւ «Վոլթա» համաժողովը, որուն նպատակն էր զբաղիլ Եւրոպայի տագնապով: Կազմակերպող գիտունները կը հրաւիրէին Եւրոպայի մեծագոյն պէմքերը, որպէսզի քննեն Եւրոպայի ոչ միայն տնտեսական եւ քաղաքական տագնապները, այլ եւ հաստատեն թէ իր վարկն ու արժէքը չատ նուազած է աշխարհի մէջ:

Բազմաթիւ հեղինակներ առանձինն ուսումնասիրած էին արդէն զանազան հարցեր եւ ցոյց տուած եւրոպական վարկին ընկրկումը աշխարհի միւս ցամաքամասերուն վրայ, սեւ ու դեղին զանգուածներու զարթումը եւ մրցակցութիւնը:

Քաղաքային գիտութեանց եւ Քոլէճ տը Ֆրանսի ուսուցիչ Անտրէ Սիկ-Ֆրիտ կը հրատարակէ «Եւրոպայի տագնապը» անուն կուռ եւ վճիտ գործը: Վերածնութենէն ի վեր Եւրոպա կը տիրապետէր միւս ցամաքամասերուն, երբ գիտութեան եւ ճարտարարուեստի յառաջդիմութեան չնորհիւ ստացաւ գերակշիռ դիրք մը: Իր զինուորական ուժը անխորտակելի էր, իր ծովային ուժը կը հսկէր ովկիաններուն վրայ: Աշխարհ բաժնուած էր երկու տարրերու միջեւ, ձեւափոխիչ տարրեր եւ սպառող տարրեր: Պատերազմը յեղաշրջեց ասոնց դերերը, ձեւափոխիչ տարրը նուազեցաւ, սպառող տարրը դարձաւ ձեւափոխիչ, երկիրներու հաւասարակչռութիւնը խանգարեցաւ:

Տնտեսական տագնապին ընկերացան ընկերային տագնապները: Պետութիւններ փոխեցին վարչաձեւ եւ տնտեսական դրութիւն: Ահա հաղուադիւտ դէմքեր պաշտօնական վիճակագրութիւններ պրպտելով կը նշմարեն ճերմակ ցեղին ծնունդներու նուազումը, դեղին եւ սեւ ցեղերու աճումը, եւ կ'ընդնշմարեն հեռուէն դեղին եւ սեւ վտանգները: Կը հաստատեն մէկին վատասերումը, միւսներուն հակառակ յառաջդիմութիւնները, անվիճելի վերելքը:

Պատերազմէն առաջ երկիրներու մէջ աշխատանքի բաժանում կար, մէկ քանիներ նախնական նիւթեր կը հայթայթէին, ուրիշներ բանուած ապրանքներ կը վաճառէին: Անգլիա, Ֆրանսա դրամագլուխ կը ճարէին նոր երկիրներուն, որոնք ապպրանքներ կուտային Գերմանիոյ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի:

1913ին միջազգային վաճառականութիւնը կը հասնէր 37790 միլիոն ոսկի տոլարի, որուն 19460 միլիոնը ներածում էր, իսկ 18330 միլիոնը արտածում: Այս փոխանակութեան մէջ Եւրոպայի բաժինն էր 61 առ 100, Մ. Նահանգներունը 14 առ 100, Ասիայինը՝ 12 առ 100, մնացածներունը 13 առ 100:

Պատերազմի առեն ամէն երկիր աշխատեցաւ ինքնաբաւ ըլլալ, արտադրել հում նիւթ, ձեւափոխել զայն եւ սպառել իր պէտքերուն համաձայն: Պատերազմէն յետոյ ալ այս վիճակը շարունակուեցաւ եւ աշխատանքի բաժանման կարեւորութիւնը մոռցուեցաւ: Իւրաքանչիւր պետութիւն ջանաց պաշտպանել, մաքսային որոշ դրութիւններով, պատերազմի առեն առաջ եկած ճարտարարուեստն ու տնտեսական վիճակը, տեղական արտադրութիւնները: Նոյն պահուն տեղի կ'ունենային դրամական խելէքներ եւ նոր երկիրներու հարստութիւնը կ'աճէր:

Միջազգային առեւտուրը փոխած էր դիմագիծը, սակայն ծաւալը գրեթէ նոյնն էր: 1924ին տակաւին 55 միլիոն ոսկի տոլար էր, 1929ին ամէնէն բարձր աստիճանը որ տագնապի նախընթաց տարին եղաւ՝ 68 միլիոն բարձրացած էր: Ուրեմն 1913ի փոխանակութենէն 81 առ 100 աւելի էր, սակայն կը տեսնուէր որ Եւրոպայի բաժինը 67 առ 100էն 52ի կ'իջնէր, Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ համար 36 առ 100էն 28.5ի, մինչդեռ Մ. Նահանգներունը կը բարձրանար 11.-15էն 13.93 առ 100, Ճափոնինը՝ 6.79-էն 2.89 առ 100:

Մ. Նահանգներ, Հնդկաստան, Ջինաստան կը գնէին Ճափոնէն:

Հարաւ. Ամերիկա կը գնէր Հիւսիւ. Ամերիկայէն: Նոյնպէս Ջինաստան եւ Հնդկաստան աւելի կ'արտածէին Հարաւ. Ամերիկա: Առեւտուրը փոխադրուած էր Ատլանտեանէն Խաղաղականն:

1929էն 32 փոխանակութիւնը կրեց հսկայ անկում մը, որուն հետեւանքով անկում հում նիւթերու արժէքներուն եւ բանուած նիւթերու արտածման պակաս: Առեւտուրի ծաւալն իջաւ 27 առ 100, իսկ արժէքը 61 առ 100:

Պատերազմիկ պետութիւնները մեծ քանակութեամբ գնումներ ըրին չէզոք երկիրներէն, որոնք այսօր իսկ, հակառակ տնտեսական տագնապին, կը պահեն համեմատաբար լաւ վիճակ մը: Պատերազմէն օգտուողներէն է Զուիցերիան:

Այս երկրի գիւղացիներու միութեան քարտուղարութիւնը քանի մը տարիներ առաջ կը հրատարակէր երկրագործութեան եկմտական վիճակը: 1911ին կալուածական հարստութիւնն էր 7123 միլիոն զուիցերական ֆր. իսկ մեքենաներու եւ կենդանիներու արժէքն էր 1730 միլիոն ֆրանք: 1926ին այդ գումարները բարձրացած էին 8161 եւ 2898 միլիոններու, գումար՝ 11650 միլիոն ֆր. ուրկէ հանելով նոյն թուականին ունեցած պարտքերնին՝ 4147 միլիոն ֆր. Զուիցերիոյ երկրագործներու հարստութիւնը կը հասնի 6912 միլիոն ֆր.: Այս գումարը 1911ին կը հասնէր 5074 միլիոնի, ուրեմն քառորդ դարու շրջանին Զուիցերիոյ գիւղացին իր հարստութիւնն աւելցուցած է չուրջ երկու միլիոն ֆր.: Մեծ մասամբ պատերազմին կը պարտի այս բարեբախտութիւնը:

Ստոյգ է որ Ամերիկա եւ Ճափոն ալ տնտեսական տագնապի մէջ են: 1907ի տագնապէն աւելի Ամերիկա կը բոլորէ աննախընթաց շրջան մը: Երկրագործութիւն եւ ճարտարարուեստ ուժգին հարուած մը ստացած են: 1928ին 24.000, 1929ին 23.000, 1930ին 26.000 սնանկութիւններ տեղի ունեցած են: 900 ճարտարարուեստական հաստատութիւններ 26 միլիառ տոլար դրամագլուխ ունէին, 1929ին 40 առ 100 կորուստ ունեցան:

Մ. Նահանգներու եւ Ճափոնի տնտեսական տագնապին պատճառներէն մէկն եղաւ արծաթին անկումը, հետեւանք մետաղներու արժէքներու անկումին եւ անգլիական քաղաքականութեան: Արծաթին արժէքը ձգելով՝ Հնդկաստանի րուփիին անկում պատճառել եւ քաղաքական ծրագիրներ յաջողցնել էր Անգլիոյ նպատակը: Լոնտոնի դրամատէրներէն Ռիքարտօ մէկ դար առաջ կը գրէր թէ արծաթին գնելու կարողութիւնը ամէնէն հաստատունն է, ուստի դրամական միութիւն առնել կը յանձնարարէր արծաթը: 1880էն ի վեր արծաթը կորսնցուց հետզհետէ իր արժէքը եւ վերջին վեց տարիներու ընթացքին գահավիժեցաւ: Մէկ ունկին (28.349 կրմ.) 40էն 13 փէննիի իջաւ Լոնտոնի հրապարակին վրայ:

Այս գահավիժումին հետեւանքով Ջինաստանէն Գարմիր ծով, ուր արծաթ դրամ կը գործածուի, առեւտուրը կանգ առաւ: Անգլիական կառավարութիւնը Հնդկաստանի ծախսեց 1927—28ին 32 միլիոն ունկի, 1929ին 25 միլիոն, 1930ին 29 ու կէս միլիոն: Այնուհետեւ չարունակեց վաճառումը երկու նպատակներով, — իջեցնել արծաթին գինը, արծաթացնել ոսկին:

Դրամներու երբեմն վիճակը առաջ բերաւ փոխանակութեան անվստահութիւն: Երբ արծաթը բարձրացաւ ամերիկեան քաղաքականութեան պատճառով՝ հում նիւթերու գիները չյարմարեցան նոր արժէքին եւ արծաթ դրամները գաղտնաբար սկսան խուսափիլ սահմաններէն անդին:

Մինչդեռ մարդկութիւնը անձկութեամբ բնականոն կեանքի մը կը սպասէ, Եւրոպա կը սպառազինուի եւ կը քայքայուի:

ՀԷՔՈՒՄ

ԹԱՏՐՈՆ

«ԼՈՅՍԵԼ ԱՂ»

— o —

Սեւրի «Պէշիկթաշլեան» սրահը գրեթէ լեցուած էր անցեալ կիրակի, Հայաստան մեկնող մեր երկու դերասաններուն Օր. Անահիտ եւ Ա. Կոթիկեանի ի պատիւ տրուած ներկայացման առթիւ:

Ցերեկոյթը կը կազմէր Շահխաթունիի արդէն ծանօթ գործը՝ «Առաջին ադա»:

Գրամոնի «Փրոֆէսէօր Քլէնովէն» ալ տրուած էր արարուած մը: Անտիջապէս ըսենք որ խաղը ցանկալի հաւասարակչռութիւնը չունեցաւ: Եր-կար մտորումներու եւ ուսումնասիրութեան կարօտ տիպար մըն է Քլէ-նով:

Անահիտի էլիզը ուշագրաւ էր, յափշտակիչ եւ արտայայտ խաղով մը:

«Առաջին ադա»ի մասին վերապահումները հարկադրական կը դառնան, մանաւանդ իբրեւ բեմական գործի կառուցում:

Նիւթը անչուշտ այժմէական է, եւ արդի մտորի, բայց այդ այժմէականութեան համար եղած զոհաբերումները եւ մտացրութիւնները, գործին կուտան քարոզչական, երբեմն հասարակ տեղիքներու հաւասարող արտայայտութիւններ, որոնք կը թեւատեն զայն, արգիլելով ժամանակին մէջ իր ընելիք ճախրանքը:

«Առաջին ադան» կը մնայ չատ սեղմ շրջանակի մը մէջ եւ մեզի չատ ծանօթ. առանց խորունկ ծալքերու, բարդութիւններու եւ անկարող անէֆ-թոտային կեանքի մը սահմանէն անդենելու:

Երէկ անհյան առեւտրական, բարեհոգի եւ ճշմարիտ հայրենասէր, Առաջին ադա անակնկալ կերպով հարստանալ յետոյ, կը դառնայ մէլատ, անզորոք դէպի հայրենակիցները, ընտանիքը, ազգը, պաշտամունքի առարկայ ունենալով միայն իր կապիտալը

Եւ երբ ուրիշ անակնկալով մը այդ միլիառները կը չքանան, նորէն միջակութեան եւ զրկանքի կեանքին մէջ անկումը մը հետապնդերը զինքը կը խոնթեցնէ

Մեր չուրջը կան եւ կը մնան Առաջին ադաներ, որոնց կեանքը ծանօթ է մեզի, որոնց ուրացումները կը վրդովեն մեր խիղճը, եւ որոնք սակայն կը մնան աճաւոր տրամաբանութեան մը սահմանին մէջ, մնալով տիպարներ, պատուաւոր երեւոյթներ, բայց ներդաշնակ իրենց հոգեբանութեան մէջ:

Մարդիկ կը ծնին չար կամ բարի բնազդներով:

Քաղաքակրթութիւնը, կրօնքը, ինքնազարգացումը յաճախ չար բնազդները կրնան չէզոքացնել: Հակառակը արդէն հազուագիւտ բացառութիւն է:

Առաջին ադա — հասած աղջկան մը հայրը — արդէն բարի եւ առատաձեռն տիպար մըն է, կազմուած, պարած եւ տաստաղած:

Ան կը քաշուէր կարօտ դերասանը եւ իրեն զրկուած առմսակները չէր մերժեր:

Ան կ'ուզէ ամբողջ ազգը երջանիկ տեսնել, եւ եթէ հարուստ ըլլար, տալ ամէնուն լիաբուռն, անխնայ:

Եւ յանկարծ հրաչքով մը բարձրացած արժէթուղթերու ծրար մը բաւական կ'ըլլայ այդ կազմուած բարի նկարագիրը հիմնայատակ կործանելու: Թուղթէ դղեակի մը նման, անոր աւերակներուն վրայ մեր դիմաց ձգելով ոսկէ կուռք մը, պղծալատ սրտով

Տրամաբանակա՞ն է:

Ասոր ընթացքին կ'իմանանք որ Առաջին ադա միջազգային հրապարակին վրայ ազդելու չափ միլիառներ ունի:

Գիտենք թէ միլիառները կը կազմուին տասնեակ տարիներու չարքի մը ընթացքին: Հէքեաթներու մէջ միայն կան Ալի Պապաններու գանձեր եւ Առաջին ադային արժեթուղթերու տրցակը անչուշտ այդ արժէքը չէր ներկայացներ:

Ճշմարտանմա՞ն է:

Անչուշտ դերասան Շահխաթունին չատ բան փրկեց հեղինակ Շահխաթունիի գործէն, անկեղծ, հաղորդիչ եւ յաճախ ուժեղ խաղով մը յուզելով ունկնդիրները: Եւ եթէ չըլլային տեսարաններ, որոնց տոամր երբեմն կը վերածէին դաւեշտի, անոր հազցնելով Արիստղոմ աղայական տարազ մը, անչուշտ խաղին վերելքը չպիտի կըրէր ցաւալի սայթաքումներ:

Ուղիղ ակնարկութիւններ կան՝ գաւառական կամ պարսաւական, որոնց յապաւումը որ եւ է մնաս չպիտի բերէր գործին ընդհանրական: Այդ կէտը կը յանձնեմ մեծարժէք արուեստագէտ բարեկամիս ուշադրութեան:

Խաղը յաջող կարելի է կոչել իր ամբողջութեան մէջ: Բայց չկրցանք ճշդել թէ Առաջին ադա ո՞ւր ծնած է. Պոլի՞ս, Թիֆլի՞ս թէ Կեսարիա: Իբրեւ միջազգային դրամատէր, ան կը խօսի միջնակարգ հայերէն մը:

Օր. Անահիտ զգայուն եւ յաճախ ուժեղ խաղով մը արժանաւոր զոյգը եղաւ Շահխաթունիին, ապրելով բեմին վրայ չատ հաղորդական երգեն:

Մանաւանդ հաճոյքով մը գիտեցանք Օր. Ա. Ամեհանի «Տուտուտն», յաջողած տիպար մը, որուն տարբեր ճշգրութեամբ մը տրուած նկարագիրը կարելի է վերջնական համարել:

Գ. Լալքա կարճ կտոր մը մէջ գըրաւ — ինչպէս միշտ — նկարագրի ցայտուն գծեր եւ երանգ: Լալքա նկարիչ է, եւ այդ մեծապէս կը նըպաստէ իր տիպարները ձեւակերտելուն մէջ: Կոթիկեանի կարողականը — տժգոյն տիպար մը գործակատարի — թոյլ չէր տար իրեն յայտնուիլ աւելի լայնօրէն եւ տիրաբար:

Տիկին Նէկէեան զնահատելի աշխատանքով մը մօտեցաւ Առաջին ադային կնոջ դերին, թէեւ աւելի նուրբ ու սուփեմութիւն մը կը պահանջէր համեստ տանտիկնոջ մը վիճակին տաթսիկներու մթնոլորտին մէջ ապրիլ սկսող կնոջ մը հոգեվիճակը: Միւս դերակատարներն ալ կարճ երեւոյթներու ընթացքին իրենց խղճամիտ աշխատանքի բաժինը բերին:

Վերջին միջնարարին, Շահխաթունի կարճ բայց արտառոց ողջերթի խօսքեր ուղղեց Անահիտին եւ Կոթիկեանին, որոնք չուտով կը մեկնին Հայաստան:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

Ներկայացում - Երաժշտահանդէս

— o —

ՔԱՍԱՆ. — Անցեալ կիրակի, Փարիզի հարաւային չրջանի «Ցառաջդիմասիրաց» Միութեան ցերեկոյթը, ի նպաստ իր վարժարանին, անցաւ իբրապէս մեծ յաջողութեամբ, թէ բարոյական եւ թէ նիւթական տեսակէտով: Գաղութը հոն էր. այնտեղ էին նաեւ հեռուներէն եկած բազմաթիւ հայրենակիցներ ու ծանօթ դէմքեր: Ցայտագիրը այնքան չէն էր որ ոչ ոք անդրադարձաւ սրահին համեստութեան եւ անյարմարութիւններուն:

Սրահը բերնէ բերան լեցուն էր երբ բացումը կատարեց Լ. Զօրմիսեան, հրաւիրելով հանդիսականներր խանդավառուիլ գպրոցով, որ կը դրոշմէ ազգային ոգին, մեր նորահասներուն սրտին մէջ: Կոչ ըրաւ գաղութին՝ ըլլալ խաղաղութեան նախանձախնդիր, յանուն ազգային գիտակցութեան եւ բարոյապէս ու նիւթապէս նեցուկ հանդիսանալ «Ցառաջդիմասիրացի» գործին ու դպրոցին, վասն պահելու համար այդ թանկագին օճախը:

Վարժարանին ուսուցիչը, Նշան Պէշիկթաշլեան խօսք առնելով ըսաւ.

— Մեր Նախնիքը, Արմէնները, պաշտեր են, Պարսիկներէն դարեր առաջ, արեւը, լուսինը եւ աստղերը: Մէկ խօսքով անոնք պաշտեր են լոյսը: Լուսապաշտներ էին անոնք ու կը կոչուէին արեւորդիներ: Ու լոյսին մէջ ու լոյսին հետ միասին պաշտեր են անոնք այն միւս Լոյսը որ ուսումն է, գիտութիւնն է, զարգացումն է: Միհրականներ էին մեր Նախնիքը եւ Միհրը կը ներկայացնէին հազար աչքով ու հազար ականջով: Եւ անչուշտ հազար ալ ուղեղով: Քանզի Միհրը աստուածն էր ճշմարտութեան, մըտածման, ուխտապահութեան եւ գիտութեան: Խօրսնեկէն կուգայ ուրեմն Զարգացման հանդէպ պաշտամունքը մեր ցեղին մէջ, որ առաջին գիծին վըրայ դրած է միչտ Միհրին ոգին: Ահին պատմութենէն ուստի մը կատարելով դէպի մեր երէկը, ձեզի կը յիշեցնեմ, ընդհ. պատերազմի ընթացքին Թուրք ոստիկանապետին խօսքը, հայութեան մասին. — Հայերուն տուները այրինք, արտերը կը րաւեցինք, կարասիները թալեցինք, գոհարեղէնները կողոպտեցինք, բնոց կիները, զաւակները խլեցինք, բայց իրենց խիղճը չենք կը նար գողնալ». Այո, անկողոպտելի է խիղճը, միակ հարստութիւնը որ դպիլ անհնար է: Մեր զաւակները եւ խացնենք այդ հարստութեամբ եւ մեր ցեղը, որ չատ մը տեսակէտով բաժան բաժան է, կը միանայ մէկ անգամ որ մշակոյթի հարց կը ծագի, կամ մշակի մը գործը կը փառաբանուի: Վկայ՝ Կոմիտասը, ինչպէս նաեւ Աստուածաշունչի թարգմանութեան 1500ամեակը: Միայն մշակոյթը՝ վեր է բոլոր գաղափարներէն, իբրեւ գերագոյնը գաղափարներուն: Միտքը լոյսն է եւ լոյսը անմահն է: Անչէջ ըլլայ այս ցեղին միտքին ու կեանքին լոյսը:

Ժողովուրդը խանդավառ ծափերով ընդունեց երկու բանախօսներուն արտայայտած միտքերը, իւրաքանչիւր խօսք մօտիկ գտնելով իր սրտին. «Ցառաջդիմասիրացի» աշակերտ աշակերտուհիները մեծ յաջողութիւնով իրագործին տասներկու մեներգներ ու խմբերգներ: Մասնաւոր ուշադրութեան արժանացաւ Անահիտ Գավէգեան իր գեղեցիկ ձայնով:

Երեք փոքրիկներ Աստրինէ, Մայրիկ եւ Իսկուհի իրենց ջութակով արտասանչներու պատրանքը տուին ներկաներուն: Անակնկալ մըն էր Գ. Միլանեան Գադանճեանի «Հովիւին երգը» զոր ջութակահարեց եւ ծափերու տարափով կրկնեց: Այդ պահուն արտաքոյ փոխադրուած էր Հայաստանի ծոցը, ուր պարզուկ հովիւ մը իր զգացումները կը փոխանցէ իր սրինգով բնութեան ու զաւանոկներուն: Մափերը հազիւ վերջացած բեմին վրայ կը տեսնենք Պանեօ — Քալիճ կատակերգուն՝ Ֆիլիպ Ֆիլիպպոսեան կատարեալ Զարըրը Արթին աղայի իր համբիչով, ֆէսով, հագուստով եւ մանաւանդ չարժումներով ու ձայնով. այնքան բնական: Երեք արարներ այդ կատակերգութիւնը յաջողութեամբ տարին դպրոցի աշակերտները կոտրելով ու կուռ խնդացնելով հանդիսականները: Առանձնապէս ուչքի կը զարնէին Կարպիս Գասպարեան, Տօթի Շաւարշի դերին մէջ եւ Եմմի Ասլանեան՝ փաստաբանի դերին մէջ: Ցանց էին նմանապէս Շաքէ Թէքմինեան, Սոֆի Լուիզ Պէտանեան, Կարօ, Սամուէլ, Արիս Գավէգեան, Սարօ Գարակէօզեան, Կայծիկ Պետրոսեան եւ Սիմոն Շահպազեան ներկայացած Բ. արարէն վերջ «Ցառաջդիմասիրացի» բարեբախտ վարչութիւնը աճուրդի հանեց թէյի սպաս մը: Երբ ժամացոյցը 13 հնչեց ու աճուրդը վերջացաւ 530 ֆր կը ձայնէին վարչութեան անդամները գոհ դէմքով: Տնտեսական տագնապի եւ գործազրկութեան այս օրերուն այս գումարը արդէն ապացոյց մըն է որ հայ ժողովուրդը գիտէ գնահատել դպրոցը եւ անկէ ծագող լոյսը: Աճուրդին իրենց լայն մասնակցութիւնը բերին Գ. Եաղուպեան, ... եւ Մանդակունեան Թոմանվէլէն. ...

ՊՈԼՍՈՅ ՅԵԼԼԷՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՁԻՆ. ԿՑՈՐԴ

ԶՕՐ. ՖՐԱՆՃԻՍԻ ՅՈՒՇԵՐԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԸ ՑԱՆՁՆ ԱՌԱԾ ԷՐ ՕԴԸ

ՀԱՆԵԼ « ԿԷՕՊԷՆ » ԶՐԱՀԱՒՈՐԸ ...

Եւ գոտեմարտը կը չարունակուէր մինչեւ անգամ քունիս մէջ, աւելի կատաղի եւ ուժը, որ պիտի միջամտէր եւ բաժնէր իրարու կոկորդնետուած այս երկու եսերը, այսինքն տրամաբանութիւնը, չէր իսկ տեսնուեր:

ՏԱՐԲԵՐ ԱԿԱՆՋՆԵՐՈՎ ԼՐՏԵՍԸ

Առաւօտուն, սովորական ժամուն, դեսպանատունը գտնուող գրասենեակս գացի: Օսման, դէս պիմաւորելով ըսաւ.

— Դեսպանատան դրան աջեւ կաղ մարդ մը ձեզի կը սպասէ:

Հասկցայ: Ուրիշ «ամաթէօր» լրտես մըն էր սա ալ: Ցեմարարոյժնեւրու յարմար տիպար մը, բայց չատ մոտացի: Թերեւս չափազանցած պիտի ըլլամ եթէ ըսեմ, որ միայն իր դէմքին եւ մարմնոյն վրայ փոփոխութիւններ ընելու համար լրտես եղած էր: Բայց ոչ մէկ կասկած թէ այս բոլորը մեծագոյն դերը ունեցան իր լրտես ըլլալուն համար: Օր չէր անցներ, որ բան մը չփոխուէր վըրան: Երբեմն մօրուք կ'անցընէր, երբեմն պեխեր, երբեմն երկար մազերով կեղծամ կը կրէր: Ուրիշ օր մը կող կը դառնար, մէկ ձեռքը կոտրած, ցնցոտիներով հագուած եւ ծակ կօշիկներով ... Վերջապէս կ'ըլլար ամէն ինչ որ իր երեւակայութիւնը կրնար ստեղծել: Ցաճախ ես իսկ կը դժուարանայի ճանչնալ զայն, թէեւ նըշան դրած էի իր ականջներուն, որոնցմէ մէկը աւելի փոքր էր քան միւսը:

Հպարտութիւնով կ'ըսէր, թէ իր այլակերպուելու՝ արուեստով, չպիտի ճանչնայի զինքը ոչ իսկ ես, քանի անգամ որ ալ տեսնէի զինքը: Հաղուադէպ էր որ ներկայանար ան իր բնական վիճակով: Վայելուչ տղամարդ մըն էր, 40—45 տարեկան, բայց հազիւ 35 կ'երեւէր:

Զայն տեսնելուս, Օսմանին առջեւ խիստ չեշտով մը պոռացի.

— Ի՞նչ կ'ուզես հոս առտուն կանուխ ...

Ցետոյ գրասենեակս մտցուցի:

Հազիւ թէ դուռը գոցած էի, երբ անիկա իր տարատին տակէն քակեց շղթայ մը, որուն չնորհիւ արուեստական կաղ դարձած էր:

— Արդ անհետուեցաւ կաղալէն, ըսաւ, առէք վերջ այս ձեւը չպիտի կրկնեմ.

— Այո՛, իրաւունք ունիս, խեղճ մարդ, պատասխանեցի: Բայց այս ձեւը, ամէնէն աւելի անճանաչելի կը դարձնէ քեզ:

Այնքան հաճոյք զգաց այս խօսքէս, որ խոստացաւ յաջորդ անգամ լաւ մը մարզուիլ եւ անթացուպերով գալ ..

Որքա՜ն տարօրինակ էր այս մարդը ..

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՀԱՒԱՔՈՅԹՆԵՐ ԹՈՒՐՔ ԻՇԽԱՆԻ ՄԸ ՏԱՆ ՄԷՋ

Տարբեր ականջներով լրտեսը սկսաւ իր սովորական նախաբանութիւնով, զոր չէր փոխեր երբեք:

— Կարեւոր բաներ ունիմ ձեզի ըսելիք, պարոն զինուորական կցորդ.

Ցետոյ չարունակեց.

— Երէկ գիչեր իմացայ որ ամէն երկու երեք օրը անգամ մը, քանի մը կարեւոր Թուրք դէմքեր, իշխան Չի տունը կը հաւաքուին եւ Թուղթ խաղալու պատրուակին տակ դաւադրութիւն կը նիւթեն Քոմիթէն (Իթթիհատը) վար առնելու եւ իշխանը Սուլթանին գահին վրայ նստեցնելու համար:

Անմիջապէս միտքս եկաւ միւսին խօսքերը. — «Անոնց մէջ կը գտնուի նաեւ Համիտի զաւակներէն մէկը, իշխան մը»:

— Ուրկէ իմացար այս բանը, հարցուցի

— Այս իշխանը բաւական ժամանակէ ի վեր օտար սենեկապան մը ունի, որ վեց տարի կ'ընէ ամուսնացած է իմ մէկ հայրենակցուհիիս հետ, որ անոր հետ ամուսնանալէ առաջ իմ բարեկամուհիս էր: Ահա այս կինը, զոր բաւական ժամանակէ ի վեր չէի տեսած, երէկ իրիկուն դէմս ելաւ, երբ իշխանին պալատը կ'երթար: Առաջին անգամ չճանչցայ զայն, բայց ան ճանչցաւ զիս: Այլ եւս ծերացած էր. արդէն իրեն ծանօթացած լըլլա-նիս ալ, տարիքը առած կին մըն էր:

Այսպէս խօսքէ խօսք անցնելով, հարցուցի թէ, ի՞նչպէս էք, իշխանէն գո՞հ էք, ամուսինը լաւ կը վճարէ՞, եւն. եւն.: Կինը ըսաւ, որ չատ գոհ էր քանի մը փաշաներէ, որոնք պալատ գալով Թուղթ կը խաղային:

— «Կեցցէ՛ նայիմ, ըսի յանկարծ ընդմիջելով զայն: Արդեօք դաւադրութի՞ւն մը կը նիւթեն տէրոջդ հետ: Մենք պատրաստ ենք օգնելու անոր»:

— «Չեմ գիտեր, պատասխանեց, միայն թէ իրիկուն մը, երբ սուրճ եւ անուշեղէն կը տանէի իրենց, լսեցի որ անոնցմէ բարձրահասակ եւ գիրուկ մարդ մը կ'ըսէր, առանց անչուշտ գիտնալու որ ես կը հասկնամ. — «Le seul moyen l'assassinat (Միակ միջոցը՝ սպանութիւնը): Արդեօք նըշանակութիւն մը ունի՞ առիկա»:

«Այս խօսքերէն վերջ, գիշեր բարիս ըսաւ եւ մեկնեցաւ, որովհետեւ կ'աճապարէր»:

— Լաւ, այսքան կարեւոր բաներ լսելէ վերջ ինչո՞ւ ձգեցիր որ մեկնի ան, առանց ըսելու թէ երբ պիտի կըրնաս նորէն տեսնել զինքը: Է՛, բարեկամս սաիկա չէի սպասեր քեզմէ:

— Ե՞ս տեսնեմ զայն անգամ մըն ալ ... Ի՞նչ կ'ըսէք, Պ. զինուորական կցորդ.

— Բայց ինչո՞ւ.

— Գա ... պա ... պա ... Ասուած հեռու պահէ զայն ինծմէ: Գիտե՞ս թէ ինչ թիփ մըն է: Փառաւոր նիկ մը: Հազիւ մօտեցած ինծի, օգտուելով մութ փողոցի ամայութենէն սկսաւ սիրահարական ծեքծեքումներ ընել: Ուզեց նոյն իսկ ... համբուրել, բայց ես հա հրեցի զայն ըսելով որ պատուհաններէն մէկը կրնար նշմարել մեզ: Վերջապէս, զանելիք կին մը: Պարոն զինուորական կցորդ, կին մը որուն վրայ ոչ իսկ թքնել պիտի ուզէի: Ես գիտեմ թէ ինչ քաշեցի վեց տարի առաջ օձիքս անկէ ազատելու համար ...

— Ուրեմն այսպէ՞ս պիտի ձգենք կարեւոր տեղեկութիւն մը: Ջես գիտեր թէ ինչ կ'նլէ տակէն: Ամէն օր կը լսենք, որ Քոմիթէն նետուելու համար բաներ մը կը խմորուի հոն եւ հիմա որ խնդրին ծայրը ձեռք ձգած ենք, պիտի ձգե՞նք զայն քու մէկ քմահաճոյքիդ համար:

(4)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎՐԹ. ԱԽԻԿԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Վաստակաւոր նկարիչ Վրթանէս Ախիկեան մեռաւ Երեւանի մէջ, փետր. 2 ին.

Ծնած էր 1872ին, Վանի մէջ. Կրթութիւնը ստացած է Պոլսոյ եւ յետոյ Փեթերպուրկի մէջ, ուր աւարտեց արուեստներու ակադեմիան: Ունի բնանկարներ, դիմանկարներ եւ բազմաթիւ այլ պատկերներ: Հասցուցած է աշակերտներ նկարչական ասպարէզին մէջ: Գեղազարդած է մանկական դասագիրքեր.

Անցեալ տարի վաստակաւոր արուեստագէտի տիտղոս ստացաւ Երեւանի կառավարութենէն:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆԸ ԹԻՖԼԻԶԻ ՄԷՋ

— ο —

Փետրուար 22ին, Թիֆլիզի մէջ կատարուեցաւ Հայ Մշակոյթի տան բացումը.

Մեծ դահլիճը լեփ - լեցուն էր: Բեմին վրայ էին Մարտիկեան, Թախեան, Գորդելաձէ, Ա. Վարդանեան (Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան նախագահ), Տրդատեան (Թիֆլիզի քաղաքային խորհուրդի փոխ - նախագահ), եւ գրողներ, դերասաններ, նկարիչներ:

Հանդէսը կը բանայ Գորդելաձէ, յանուն Վրաստանի արուեստի վարչութեան, յետոյ կը կարդացուին ողջոյնի հեռագիրները: Ապա խօսքը կը տրուի Ա. Վարդանեանի, որ շնորհակալութիւն կը յայտնէ ձեռնարկին նպաստողներուն եւ կ'առաջարկէ Մշակոյթի Տունը անուանել Միասնիկեանի անունով:

Ցետոյ կը սկսի գեղարուեստական բաժինը: Կը տրուի համերգ մը մասնակցութեամբ Թիֆլիզի լաւագոյն դերասաններուն եւ երաժիշտներուն:

ԼԵՆԻՆԸ ԱՐԱԳԱԾԻ ՎՐԱՅ

— ● —

Ապարանի շրջանի Թաքջուլու եւ Ղզնաֆար գիւղերէն 6 աշխատաւորներ, դահուկով (սքի), փետրուար 23ին վերելք մը կատարեցին Արագածի գագաթը, այնտեղ կանգնեցնելու համար Լէնինի կիսանդրին:

Հակառակ ձիւնախառն բուքին եւ սաստիկ հովին, լեռնագնացները փետրուար 24ին կէսօրէ առաջ ժամը 11ին հասան Արագածի ամենաբարձր հիւսիսային գագաթը (ծովու մակերեսէն 4095 մեթր).

Այս լեռնագնացներէն, Ծալա Մարտիրոսեան այսպէս կը նկարագրէ իրենց կատարած արշաւը.—

Փետրուար 23ին, առաւօտեան, մեր խումբը ճամբայ ելաւ Ղաղնափարէն: Ցուրտ օդը աւրուեցաւ, բայց մենք շարունակեցինք մեր ճամբան: Երեկոյեան հասանք Ղաղնափարի հովոցները, որ կը գտնուին Արագածի գագաթէն մօտ 6 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ: Մեր հետ տարած փայտերով խարոյկ վառեցինք այնտեղ եւ գիշերեցինք: Ցաջորդ առաւօտ, ժամը 5.30ին շարունակեցինք ճամբան, ուղղակի դէպի Արագածի ամենաբարձր գլուխը: Եղանակը չափազանց աննպաստ էր, — բուք, ձիւն, աննկարագրելի ցամք: Դժուար կը քալէինք: Երբեմն հովը այնքան ուժգին կը փչէր, որ կանգ կ'առնէինք եւ կը բռնէինք քարերէն:

Հինգուկէս ժամ վերջ բոլորս հասանք Արագածի գագաթը: Դժուար էր շնչել: Ես 3 անգամ ձմրան մէջ բարձրացած եմ Արագած, բայց այդպիսի դաժան ցուրտ տեսած չէի: Մարդուն շունչը կը սառէր:

Արագածի գագաթը տեղաւորեցինք Լէնինի կիսանդրին, երեսը դէպի Երեւան: 10 վայրկեան վերջ ճամբայ ելանք եւ երեկոյեան հասանք Ղաղնափար:

Դահուկով մարզանքի մասին մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտան մեր շրջանի աշխատաւորները:

շահեցաւ անճուրդի առարկան: Մուտքի դրամէն եւ աճուրդէն գոյացած գումարին վրայ աւելցնելով 50 ֆր.ի նուէր մը ղրկուած այրի տիկ. Աղնիւ Գալաճեանի կողմէ, որ ամէն անգամ կը փչէ «Ցառաջ»ի խմբագրութեան դպրոցը, վարչութիւնը ուրախ սրտամտութեամբ կը փակէր հանդէսը սրտանց շնորհաւորելով դպրոցին ուսուցիչը, իր կատարած աշխատանքին եւ ձեռք բերած արդիւնքին համար:

Կ. Նիկողոսեան

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՊԱԼԱՏԸ

— ο —

Հայաստանի կառավարութիւնը որոշեց հին բուլեւիքներու տունը յատկացնել հայ արիներուն եւ կոչել «Պիոներական պալատ»:

Փողոցը, ուր կը գտնուի այդ շէնքը, դեռ բացուած չէ: Քաղաքին նոր յատակագիծին համաձայն, այդ փողոցը պիտի կոչուի «առաջին շրջանային» ու պիտի սկսի Նալբանդեան փողոցէն, կտրելով Աբովեան եւ Տէրեան փողոցները:

Շէնքը, որ կառուցուած է ճարտարապետ Ն. Բայեւի նախագծով, կը բաղկանայ 2 մասէ,— թատրոնէ մը եւ բնակելի մասէ մը, ունի 35,000 խոր. մեթր ծաւալ:

Առջեւը կը գտնուի գեղեցիկ սիւնաշարք մը՝ դուրիթ, որուն աջ կողմը կ'իյնայ հանդիսաւոր դահլիճը: Երկրորդ յարկին վրայ՝ թատերասրահը, 800 աթոռով: Ներկայիս կը ձեւաւորեն պատերը, առաստաղը՝ ճաշակով եւ խնամքով.

Շէնքին միւս բաժինը, որ մասամբ կառուցուած է արդէն, պիտի ունենայ երկու սրահ, պարի եւ մարմնակրթութեան յատուկ: Ու բազմաթիւ սենեակներ, — խաղասենեակ, ընթերցարան, գրադարան, ճաշարան, արհեստանոց, եւայլն:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿԸ

— ο —

Երեւանի Թղթատարական տունը օրական կը ղրկէ 82.00 թերթ եւ պարբերական, 7200 նամակ, 1160 հեռագիր, 80 կապոց, 170 դրամական փոխադրութիւն.

Երեւանի Թղթատարական տունը օրական կը ստանայ 28,700 թերթ եւ պարբերական, 6000 նամակ, 1165 հեռագիր, 95 կապոց, 120 դրամական փոխադրութիւն:

Անցեալ տարուան հետ համեմատելով, թերթերու առաքումն ու ստացումը աւելցած է 25 առ հարիւր, նամակներու, կապոցներու եւ դրամական փոխադրութիւններու թիւը՝ 10 առ հարիւր, հեռագիրներու թիւը՝ 5 առ հարիւր:

ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ԹԱՂՈՒՄԸ

— . —

Փետրուար 23ին եւ 24ին Երեւանցի հազարաւոր աշխատաւորներ հրաժեշտ տուին ակադեմական Ա. Թամանեանի անշունչ մարմնոյն՝ Մշակոյթի Տան մէջ: 24ին, կէսօրին, Մշակոյթի Տան մէջ տեղի ունեցաւ աքսորհիկ հոգեհանգիստ: Ժամը 1ին դագաղը դուրս հանուեցաւ, եւ յուղարկաւորներու թափօրը սկսաւ յառաջանալ դէպի գիտութեանց եւ արուեստի աշխատաւորներուն Պանթէոնը: Դագաղին ետեւէն կը քալէին հանգուցեալին ազգականները եւ հազարաւոր աշխատաւորներ:

Գերեզմանատան մէջ յանուն կառավարութեան դամբանական մը խօսեցաւ կրթ. գործավարը, Ա. Եղիազարեան, յետոյ՝ Վրաստանի ճարտարապետներու Միութեան ներկայացուցիչը եւ ուրիշներ: Ապա մահուան քայլերգով դագաղը իջեցուցին փոս, որ ծածկուեցաւ տասնեակ մը պսակներու կանանչով:

** Մոսկուայի ռուս ճարտարապետներու Միութեան պարբերաթերթին մէջ (Արխիտեկտուրնայա գազետա), յանուն Միութեան հրատարակուած է դամբանական յօդուած մը, ուր կը ներկայացուի Թամանեանի արժէքը.

— «Քոնստրուկտիվիզմով տարուած եւ հին արուեստը անտեսած շրջանին՝ Թամանեան խիստ քննադատութեան կ'ենթարկուէր ճարտարապետութեան մէջ ծանօթ «ձախ» խմբակի մը կողմէ: Բայց ոչ մէկ քննադատութիւն կրցաւ կոտրել անոր կամքն ու որոնումները՝ ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ ընկերվարական ճարտարապետութեան ուղղութեան մէջ:

Հայաստանի երիտասարդ տաղանդաւոր ճարտարապետները, խորհրդային ճարտարապետութեան սեղծագործական ուղիներուն մէջ բացուած շրջադարձէն վերջ, ընդունեցին իրենց սխալները, եւ այժմ արդէն համագործակցութիւն ստեղծուած է հին ու նոր վարպետներու միջեւ: Ցանձին Թամանեանի, խորհրդային ճարտարապետներու Միութիւնը եւ մանաւանդ Հայաստան կորսնցուցին արուեստի մեծ վարպետ մը: Թամանեանի յիշատակը վառ պիտի մնայ Խորհ. Միութեան մէջ, որ գիտէ գնահատել եւ մեծարել ընկերվարական շինարարութեան արժանաւոր աշխատաւորները:

** «Իզվեստիա»յի մէջ ևս, Մոսկուայի լաւագոյն ճարտարապետներ՝ Ալեքսանդրովի, Շչուսեւի, Ժոլտովսկիի, Վեսնինի, Հալաբեանի, Ֆոմինի եւ ուրիշներու ստորագրութեամբ, հրատարակուեցաւ դամբանական յօդուած մը, ուր կ'ըսուի.— «Թամանեան, ճարտարապետութեան համբաւաւոր վարպետ, հին դարերու արուեստին հաղորդակից,— իր նախագիծով Երեւանի մէջ կառուցուած հողային գործավարութեան, Ուս. Թաղին, Երեւանի ելեկտրակայանին շէնքերը, կը հանդիսանան խորհրդային ճարտարապետութեան լաւագոյն օրինակները»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

« ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷ »Ի ՇՈՒՐՋ

— ● —

ՄԱՐՍԷՅԼ.—Ըլլալով մէկը այդ կոմիտէի անդամներէն եւ ծանօթ անոր ելոյթներուն, պիտի ջանամ քանի մը ճշդումներ կատարել, քանի որ իմ անունս ալ խառնուած էր Փարիզի հնչակեան օրկանին մէջ: Այդ լրագրին աշխատակիցներէն Կ. Ցովսէփեան, «Ժողովրդական կոմիտէ»ի ինքնակոչ տէրն ու տնօրէնը, չմարսելով «Ցառաջ»ի քանի մը խմբագրականները, կը զրպարտէ թէ «Ցառաջ»ի աշխատակիցները գաղտնի եւ սխալ տեղեկութիւններ հաղորդած են իրենց թերթին: Ըսէ գրելու մարմաջէն վարակուած այդ մարդուն անհարկը ինծի է, կը յայտարարեմ թէ ես որ եւ է թղթակցութիւն չեմ գրած ոչ «Ցառաջ»ի եւ ոչ ուրիշ թերթի, Ժողովրդական կոմիտէի շուրջ:

Քանի որ առիթ կուտան, կը յանձնարարեմ հասարակութեան՝ զգուշանալ Ժողովրդական կոմիտէի թակարդներէն, որոնք մութ կէտեր կը հետապնդեն եւ անձնական հաշիւներ ունին:

Ես խոհեմութիւն համարեցայ առաջին օրէն չգործակցիլ ձեզի, նկատի ունենալով ձեր թաքուն նպատակները: Զղջացողներուն ձեր նամակին, երբ առաջին հերթին կը հրաւիրէիք դիս Սէնթ Մարկրիթի մէջ հրապարակային բանախօսութիւն մը կատարելու, համոզուած ըլլալով թէ ճառերը չեն որ պիտի ամոքեն ժողովուրդին վիշտը, ոչ ալ քանի մը սրտցաւ եւ բարեմիտ Ֆրանսացիներու կարծիքը կրնայ հիմնովին փոխել կառավարութեան քաղաքականութիւնը:

Ժողովրդական կոմիտէին առջեւ այդ փորձը կատարուեցաւ տարի մը առաջ եւ ոչ մէկ արդիւնք տուաւ: Գործակցեցանք լաւէք մը Ֆրանսացի ականաւոր անձերու հետ, փոխ - Նահանգապետ Ալպէռ Տիւպէոր, ոստիկանապետութեան եւ նահանգապետութեան ընդհ. քարտուղար Ժաքմառի, Նահանգային ժողովի մօտ բազմաթիւ դիմումներ կատարեցինք, գեղեցիկ եւ խնամքով պատրաստուած յուշագիրներ ներկայացուցինք բոլոր պետական պաշտօնեաներուն: Բոլորն ալ մեզ յուսադրեցին, հաւաստեցին թէ նպաստը պիտի վերահաստատուի, բայց ո՞ւր է … Անշուշտ Ժողովրդական Կոմիտէն յուսախաբ պիտի ըլլայ:

Ժողովրդական Կոմիտէի առաջին սկզբունքը այս պիտի ըլլար.— Նախ հայ ժողովուրդին մէջ համերաշխութիւն ստեղծել, համագործակցութեան գետին հարթել, տեսակ մը կամուրջ հաստատել, որպէսզի բոլոր հոսանքները եւ կազմակերպութիւնները «Եթէ»ներէն ճիւղով գան ժամանան իրարու, միացեալ ճակատ կազմեն եւ խօսին հակառակը: Այս հիման վրայ էր որ ժողովին մէջ կ'ըսէի թէ երբ ժողովուրդը միաձայն կամքով հրապարակ գայ, Ազգերու Դաշնակցութեան անգամ կրնանք դիմել: Բայց ո՞րքան իրականացաւ մեր փափաքը: Մարսէյլի կոմիտէն չկրցաւ ապահովել ոչ Դաշնակցութիւնը, ոչ ռամկավարները եւ ոչ ուրիշ չաւ մը Միութիւններ եւ կազմակերպութիւններ: Ի՞նչպէս կը յաւակնին բոլորին անունով խօսիլ: Որպէսզի ապագայ պատասխանատուութենէ զերծ մնամ եւ յաւակնութիւն չունենամ մեծ գործի վրայ երեւալու, կը յայտարարեմ թէ հակառակ ներկայացուցչական ժողովին ընտրուած եւ վստահութեան քուէ շահած ըլլալուս, չէի գործակցած մինչեւ ցարդ Ժողովրդական կոմիտէին: Կը հրաժարիմ եւ կը չէզոքանամ բացարձակապէս գործ չունենալու համար Ժող. Կոմիտէի այն անդամներուն հետ որոնք կը խաղան «հայ ժողովուրդ», «հայ ցեղ» պառակէն:

Միսաք Խաչեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.—1935ի օգոստոսին հիմնը դրուեցան Կ. Խաչի Սէն Լուի մասնաճիւղին, Շրջ. Վարչութեան լիազօր Տիկ. Շ. Միսաքեանի եւ տեղական մարմիններու ջանքերով: Այս կիսամեայ ժամանակաշրջանին վարչութիւնը ունեցաւ խիստ գնահատելի աշխատանքներ: Ստանձնելով դպրոցին կարգ մը հոգերը, մասնաճիւղը կը պահէ վճարովի տնտեսուհի մը եւ երկու սաներ: Մարսէյլի Մանուկներու Օրին մասնակցեցաւ 60 աշակերտուհիներով եւ իր աշխատանքներուն շնորհիւ միւս արուարձաններու կողքին ունեցաւ իր պատուոյ տեղը: Մասնաճիւղը կը զբաղի նաեւ բազմաթիւ անկարող հիւանդներու գործերով, յաճախ դիմում կատարելով տեղական հիւանդանոցներու մօտ, եւ կամ գանձէն ղրկելով Մարսէյլի դարմանատունը, ուր ձրի կը հոգան բժիշկ եւ դեղ:

Մասնաճիւղին անդրանիկ երեկոյթպարահանդէսը տեղի ունեցաւ շաբաթ 7 մարտ, «Աժի տիւ Փէօփլ»ի ընդարձակ սրահին մէջ, մեծ յաջողութեամբ: Սրահը լեցուած էր երեւոն հոծ բազմութեամբ մը: Բացումը կատարեց մասնաճիւղի ատենապետուհի Տիկ. Մաննիկ Աչէեան, յանձնելով երգել տալով «Մեր հայրենիք»ը:

Ատենապետուհիի Տիկին Գալենիկ Կիւրօեանի նիւթական եւ բարոյական զեկուցումէն վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը Գ. Հայկ Սէրէնկիւլեան, որ մէկ ու կէս ժամուան կուռ բանախօսութեամբ մը պարզեց Կ. Խաչերու գործունէութիւնը: Պարզելով Կ. Խաչերու նպատակը հայրենիքէն հեռու, բացատրեց անոնց ազգապահպանման, մշակութային, առողջապահական եւ բարեգործական արժէքը: Այս առթիւ մանրամասնութիւններ հաղորդեց բոլոր գաղութներու մէջ կատարուած աշխատանքներու մասին: Ու հրաւիրեց մասնաւորապէս տիկինները համախմբուիլ Կ. Խաչի շուրջ կատարելու համար իրենց հայրենասիրական պարտականութիւնները:

Երգչախումբի «Դարձեալ փայլեցաւ» խմբերգէն վերջ, արտասանեցին Գ.Գ. Կ. Գէորգէրեան «Մասիս» մարզականի «Ուխտը», Աղաւ Սէրէնկիւլեան Ե. Զարենցի «Գովք Հայաստանին», Ց. Ալէքսանեան «Հայրենի տուն» եւ Օր. Արմենուհի Սէրէնկիւլեան Ա. Զօպանեանի «Մայր Հայաստանին», բոլորն ալ խիստ յաջող: Մեներգեցին խաչուհիներ Օր. Օր. Ֆիլօր Կարապետեան եւ Ազատուհի Սէրէնկիւլեան, որոնք իրենց քնքոյշ ձայներով մասնաւոր փայլ մը տուին հանդէսին:

Ժամը 11 ու կէսին հայ արիներու փոխ խմբապետ Գ. Եր. Սեթեանի կողմէ ներկայացուեցաւ կարգ մը չարժանկար գաւեշներ եւ «Հայրենի Ցիշատակարանը», որ կը ներկայացնէր գրուագներ ազգ. յեղափոխութեան ծագումէն մինչեւ Հայաստանի հանրապետութեան հաստատումը:

Ժամը 1ին սկսաւ եւրոպական եւ հայկական պարերու բաժինը, տեւելով մինչեւ առաւօտ: Պարզապէս յանձնախումբի խաչուհիները մինչեւ վերջ մնացին իրենց պարտականութեանց գլուխը:

Կ'արժէ գնահատել վարչութիւնը որ կարճ ժամանակաշրջանի մը մէջ կրցաւ բարոյական եւ նիւթական այսքան շօշափելի արդիւնք մը ձեռք բերել:

Ցարատեւութիւն եւ միշտ յաջողութիւն:

Առոփկ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18

ՊՈՐՏՕ, 17 փետր.— Հ. Ց. Դ. «Մուրատ» խումբին նախաձեռնութեամբ, մենք ալ Փետր. 18ի տարեդարձը ընկերական ջերմ մթնոլորտի մը մէջ տօնեցինք: Հաւատաւոր երիտասարդութիւնը ապրեցաւ մեզ հետ ամբողջ ժամեր, թնդացնելով սրահը ազգային եւ յեղափոխական երգերով:

Հանդէսին բացումը կատարեց ընկ. Գօզոս Անանեան, համառօտակի նկարագրելով Փետր. 18ի նշանակութիւնը, ու ապա յարգանքի հրաւիրելով ներկաները բոլոր անոնց համար որ ինկան հերոսական մահով: Կարգով արտասանեցին ընկերուհի Անանեան եւ ընկ. Շաթրեան, ջերմ ծափեր խլելով: Ցետոյ ընկ. Թաշճեան պատմականն ըրաւ Փետր. 18ի, թուելով բոլոր այն պատճառները, որոնք ծնունդ տուին այդ ժողովրդական շարժման: Ապա կազմուեցաւ ընկերական սեղանը տեւելով մինչեւ ուշ ատեն: Այս առթիւ խօսք առին ընկերներ Ա. Քէնտրեան որ յիշեց այն սարսափները որ տեղի տուին ժողովրդական ընդվզումին, ապտակելու յիշատակը Համազասպի եւ բոլոր մարտիկներու որ զոհ

ՄԱՄՈՒԼ

ՊԱՅՔԱՐԸ

— . —

«Ցուսաբեր» ներքին խորհրդածութիւններ կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (11 մարտ).

— «Պայքարը՝ յաճախ՝ ախտաւոր շարժերու համանիշ, հասցուելէ ետք, յանկարծ, համերաշխութեան, խաղաղութեան գնդակ մը կը նետուի մէջ տեղ: Դժգոհութիւն մը ծայր կուտայ եւ կարօ՛տ մը կը գծուի նոյն իսկ հոգիներին վրայ:

Եւ աւա՛ թէ անոնց կողմէ, որոնք իրապէս խաղաղութիւն կ'ուզեն եւ թէ անոնց կողմէ՝ որոնք կ'ուզեն խաղաղասէ՛ր երեւիլ, թէեւ ներքնապէս համոզուած են թէ անով պիտի դադրին չնչել …

Արդ, դադրեցնե՞նք պայքարը. բայց հարցնենք նախ թէ ինչո՞ւ կը պայքարինք:

Պայքարը՝ զոր Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը մղէ իր գոյութեան առաջին օրէն իսկ՝ միայն մէկ նպատակ կը հետապնդէ — հայ ժողովուրդի բարօրութիւնը, քաղաքական, տնտեսական ու մշակութային, ազատ ու ինքնուրոյն պայմաններու մէջ: Ձախմայ ելած այս նշանաբանով, պիտի շարունակէ անկասած, իր կեանքի բովանդակ տեւողութեան:

Պայքար՝ յանուն պայքարի, պայքար՝ յանուն տիրակալութեան, խմբակցական շահերու եւ յետին, անանուն նպատակներու, — այս բոլորը յերիւրանքներ են, տխուր ու տխեղծ, ապազգային հակառակորդներու կողմէ նետուած: Դաշնակցութիւնը պայքարած է ու կը պայքարի յանուն հայրենիքի ազատագրութեան, յանուն հայ դրօշին ու անոր մատնանշած խորհուրդին. կը պայքարի՝ բռնութեան դէմ, որ կը ճզմէ հայ հայրենիքը, կը պայքարի յանուն գաղթահայութեան անգործութեան ու կազմակերպումին, յանուն վերջապէս այն բոլոր սրբութիւններուն ու արժէքներուն, որոնք հայ ցեղի փառքը կը կազմեն, անոր գոյութիւնը կ'ապահովեն:

Այս պայքարը կը մղուի «արտաքի՞ն» ճակատի թէ ներքին, միեւնոյնն է. չխօսինք աշխարհագրութենէ, բայց հարցնենք, թէ դադրեցնե՞նք այս պայքարը:

Կա՛ն «այոն բառղներ»:

Խաղաղութի՞ւն հաստատելու համար հայ կեանքին մէջ. երբ քիմքերնի հոգեկան կորովէ ու ցեղային զգացումէ, դասալիքն՝ պայքարի բոլոր ճակատներուն վրայ, անոնք «համերաշխութեան» փայլուն գաղափարին կը փարին, ջլատելու համար պայքարող ուժերը. կը միանան մինչեւ իսկ հայութեան թշնամի տարրերուն, առանց հոգեբանութեամբ, ապարէզէն քշելու համար հայ դատի արթուն պահակը, Հայոց պատմութեան զամբոզը, իրենց ճղճիմ գոյութիւնը արդարացնելու եւ իրենց ազմուկովը լեցնելու համար աշխարհը:

Համերաշխութեան ձեռնարկներ եղած են՝ մէկէ աւելի անգամներ. եւ եղած են՝ ոչ միայն ազգային հիմնական հարցերու, այլ եւ առօրեայ, երկրորդական հարցերու շուրջ:

Ձախողած են բոլորն ալ, որովհետեւ, անոնք որ այսօր, ինչպէս երէկ, համերաշխութեան թմբուկ կը զարնեն, անոնք համերաշխութիւնը կ'ուզեն հայ դատի ուրացման գնով, փոր մը հացի համար. հայ հայրենիքի ստրկացման գնով, հզօր բազուկին հովանիին պատսպարուելով: Որովհետեւ սուտ են յանուն համերաշխութեան խօսուած բոլոր քարոզները, որոնց միակ ու գերագոյն նպատակն է՝ առկեզծել քարոզիչներու դասալքութիւնը եւ վարկաբեկել հայութեան գործօն ուժերը:

Համերաշխութիւնը իսկական ու առողջ, կ'իրականանայ այն ատեն, երբ մարդիկ կամ խմբակցութիւններ, հաւատարիմ Հայոց պատմութեան ու հայութեան գերագոյն շահերուն, կը լծուին միահամուռ պայքարի, իրականացնելու համար մեր ազգային բաղձանքները. երբ բաւականաչափ ողջմիտ ու մաքուր կ'ըլլան՝ խմբակցական շահերը ուրանալու եւ դատելու առօրեայ, դուռ գաղթային հարցերը՝ համահայկական հարցերէն ու համաձայնութեան լեզու գտնելու, երբ, վերջապէս, բաւականաչափ պարկեշտութիւն ու քաջութիւն կ'ունենան թօթափելու դուրսէն, հեռուէն եկած հովանաւորութիւնն ու դրդումը, եւ սեղանի շուրջ նստելու, առօրեայ կենսական խնդիրները քննելու եւ համաձայնութեան գալու, ըստ ժողովուրդի մեծամասնութեան բաղձանքներուն: Այսինքն՝ ըստ օրինաւորութեան ու բանականութեան թելադրութեան»:

գացին Զեկայի դաւերուն: Ցետեցան ուրիշ ընկերներ նոյն իմաստով:

Իրիկունը ուշ ատեն բաժնուեցանք իրարմէ, տանելով մեզի հետ մեր ինկած հերոսներու յիշատակը:

Հ. Թաշճեան

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, (Ցառաջ).— Անցեալ կիրակի կէսօրէ վերջ տեղի ունեցաւ «Դրօշակ» ակումբ - գրադարանի կազմակերպած ներկայացումը Սեվրի Գէյէկեթայլեան թատերասրահին մէջ: Ժամը երեք ու կէսին սրահը լեցուած էր հոծ բազմութեամբ, Իսիէն եւ Ծավիլէն: Առաջին վարագոյրը բացուելուն երեւցան հնդամեայ Գեղուհի Խաչատրեան եւ Վարսաժան Խաչատրեան, կովկասեան տարազով: Բոլորը խանդավառութեամբ կը ծափահարէին գեղատ արուեստաւ գիտուհին: Ցետոյ ներկայացուեցաւ «Արշին մալ ալանը» զեկավարութեամբ դերասան Ուզունեանի: Բոլոր դերակատարներն ալ յաջող էին: Հանդէսը լրացաւ ժամը 7ին: Ցանկալի է որ ընկ. Ուզունեան շարունակ պահէ իր թատերախումբը, ոգեւորութիւն ստեղծելով բոլոր արուարձաններուն մէջ:

Երկու խօսք «Դրօշակ» ակումբ - գրադարանի մասին: Գրադարանը հիմնուած է 1930ին եւ ունեցած է բաւական ընթերցողներ, մանաւանդ 1933ին: Ցետոյ անգործութեան դատապարտուած, երիտասարդութեան մեծ մասը իր հոգերով զբաղած է: Օրէօր աւելնալով ընթերցողներու թիւը, զգալի դարձած է գրադարանին նոխացումը: Այս նպատակով կազմակերպուած էր ներկայացումը, որմէ գոյացաւ կոկիկ գումար մը: Ի՛մանամ թէ գրադարանը մօտ օրէն պիտի փոխադրուի Կ. Խաչի նոր վարձած դպրոցի սրահը, 6, Պուլվար Ռուէն, Գ. Բանիկեանի օրճարանին ետեւը, թէ Կապոյտ Խաչի դպրոցը եւ թէ «Դրօշակ» գրադարանի փոխադրուելով հայաշատ կեդրոնը, կը յուսանք որ աւելի լայն չափով պիտի նպաստեն հայ մանուկին եւ հասարակութեան դաստիարակութեան:

Լրաբեր

Զեկոյց

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱԶԳ. ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 18 մարտ.— Ինչպէս որ վերջերս մասնաւոր շրջաբերականով ծանուցուեցաւ յարգելի հասարակութեան, Առաջնորդարանի մատակարարութեան համար պատրաստուած վեցամսեայ նխտացոյցի գանձիչ յանձնախումբը սկսած է գործի:

Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն վերապահել իրենց լաւագոյն ընդունելութիւնը դիմող յանձնախումբին եւ չզլանալ իրենց մասնակցութիւնը այս խիստ ազգօգուտ եւ եկեղեցանուէր գործին:

(Կնիք)

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Զ. Ո. Մ.Ի ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

— . —

ՎԱԼԱՆՍ, 16 մարտ.— Այո, Զօմի մարզականը կ'արդարացնէ յոյսերը իր տրամադրութեամբ եւ աւելի քան 35 ընկերներու բարոյական եւ նիւթական աջակցութեամբ:

Ֆութպոլի առաջին եւ երկրորդ խումբերը այս կիրակի (15 մարտ) ունեցան երկու փոխ մրցումներ Փօլիկոնի մարզադաշտին վրայ:

Ա. խումբը մրցեցաւ «Կրուպ սփորթիվ տը Քաթէտրալ» խումբին դէմ: Մրցումը սկսաւ ժամը 15ին եւ վերջացաւ 3.25 անցած: Մեր տղաքը իրենց ճկուն խաղարկութեամբ տիրապետելով ամբողջ խաղարկութեան, յաղթանակը տարին 0—3ով:

Բ. խումբի մրցումը Փօն տիւ Կայի Ֆութպոլի խումբին դէմ էր, որ իր կարգին յաղթեց 2—3ով: Պատանիներու այս խումբը (ամենամեծը 16 տարեկան է), իր ունեցած վեց մրցումներու ընթացքին ոչ մէկ պարտութիւն չէ կրած եւ իր յառաջդիմութեամբ գրաւած է արդէն մեր համակրութիւնը:

Պէտք է նաեւ գնահատել Զոմի մարզականի վարչութեան ամբողջ կազմը, իր առանձնած պարտականութիւնները եռանդով յառաջ տանելուն համար:

Օշին Երանոսեան

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԻՆ ՃԱՌԸ Ա. Գ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ԱՌՋԵՒ

«Ֆրանսան է Պատասխանատուն...»

Ռիպպէնթրոփ, Գերմանիոյ առաջին պատուիրակը, իր առաջին ճառը խօսեցաւ հինգշաբթի օր, Ա. Գ. Խորհուրդին առջեւ, պարզելով իր կառավարութեան տեսակէտները: Ճառը գերմաներէն էր եւ տեւեց 20 վայրկեան, բայց շատ քիչերը կը հասկնային: Անմիջապէս թարգմանուեցաւ անգլիերէնի եւ յետոյ ֆրանսերէնի: Ռիպպէնթրոփ խօսած ատեն ձայնը ուժեղ էր եւ ամուր. իսկ երբ թարգմանութիւնները կը կարդային, անտարբեր կը լսէր, ձեռքերը ծալած եւ աչքերը գոց:

Ահա ճառին ամփոփումը.

— «Գերմանական կառավարութիւնը ընդունեց Լոնտոն գալու հրաւէրը, նպաստելու համար քաղաքական կացութեան պայծառացման: Ուրեմն այստեղ ձեզի պիտի պարզեմ Գերմանիոյ տեսակէտը Լոքառնոյի խնդրի մասին: Թէեւ Գերմանիա այժմ անդամ չէ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ Լոքառնոյի դաշնագիրը պէտք է անվաւեր նկատուի, բան մը որուն մէջ Գերմանիա յանցանք չունի, անկեղծօրէն կը յուսամ թէ Գերմանիոյ եւ Ազգերու Դաշնակցութեան յարաբերութեանց այս առաջին վերսկսումը դարձակէտ մը պիտի կազմէ Եւրոպայի պատմութեան մէջ, ինչպէս եւ յետպատերազմեան դժբախտ կացութեան վախճան մը:

Շատ ծանրակշիռ պատճառներ մղեցին Գերմանիան ծանօթ գործողութիւնը կատարելու: Լոքառնոյի դաշինքին նպատակն էր խուսափիլ բռնի ուժի գործադրութենէն, մէկ կողմէ Ֆրանսայի ու Պելճիոյ, միւս կողմէ Գերմանիոյ միջեւ: Բայց իր տորագրութեան պահուն իսկ դժուարութիւններ ծագած էին, Ֆրանսայի կողմէ Լեհաստանի եւ Չեխոսլովաքիոյ հետ կնքուած զինակցութեանց պատճառով, զինակցութիւններ, որոնք Լոքառնոյի շրջանակին մէջ չէին կրնար մտնել: Ի վերջոյ Գերմանիա ընդունեց այս կացութիւնը: Սակայն եւ այնպէս այս դաշնագիրը ծանր պարտաւորութիւն մը կը դնէր Գերմանիոյ վրայ, ապազինման ենթարկելով Հռենոսի շրջանը: Գերմանիոյ ամէնէն կարեւոր երկրամասերէն մէկը, որ ունի 15,000,000 ժողովուրդ, ամբողջովին Գերմանացի, կը զրկուէր զինուորական պաշտպանութենէ: Իրաւունքի եւ արդարութեան տեսակէտով անհանդուրժելի կաշկանդում մըն էր այս, բայց գերման ժողովուրդը կրեց զայն այն յոյսով թէ միւս ստորագրող երկիրները նոյնքան հաւատարմութեամբ պիտի յարգեն իրենց յանձնառութիւնները:

275 միլիոն ժողովուրդ Գերմանիոյ դէմ

«Սակայն Ֆրանսա անցեալ տարի մտեցաւ Ռուսաստանի: Ֆրանքօ-ռուսական զինակցութիւն մը կնքուեցաւ լրացուելով ռուսեւչեխ երկար դաշնագրով մը: Երկար ատեն այդ լուրերը հերքուեցան, յետոյ հաստատուեցան, յետոյ նորէն հերքուեցան, մինչեւ որ առտու մը, ի զարմանս միւս պետութեանց օրանց պաշտօնապէս լուր չէր տրուած մինչեւ այն ատեն, հրապարակուեցաւ ֆրանքեւխորհրդային զինակցութիւնը: Այս զինակցութիւնը վրդովիչ նշանակութիւն ունի Գերմանիոյ համար հետեւեալ պատճառներով.—

1. Ֆրանքեւխորհրդային զինակցութիւնը կը նշանակէ միացնել երկու պետութիւններ որոնք, եթէ իրենց գաղթավայրերն ալ հաշուենք, կը ներկայացնեն 275 միլիոն ժողովուրդ:

2. Դաշնակից կողմերը իրենք աշխարհի զինուորական ամէնէն հզօր պետութիւններն են:

3. Զինակցութիւնը ուղղուած է միայն եւ միայն Գերմանիոյ դէմ:

4. Ֆրանսա եւ Ռուսաստան այս զինակցութեամբ իրենք զիրենք դատաւոր նշանակած են իրենց դատին համար, որովհետեւ, տուեալ պարագայի մէջ, առանց Ազգերու Դաշնակցութեան որոշման կամ յանձնարարութեան, կրնան իրենք իրենց գլխուն մտածնել նախայարձակ պետութիւնը եւ այսպէս պատերազմ հռչակել Գերմանիոյ դէմ: Այս կացութիւնը անհանդուրժելի է թէ օրինապէս եւ թէ քաղաքական տեսակէտով: Զինուորական այսքան ահարկու խմբակցութեան մը յարձակման ենթարկուած պետութեան մը համար չոր մխիթարանք է ապաւինել պատժական անօրինութեանց: Ի՞նչ պատժական անօրինութիւն կարելի է գործադրել այսքան վիթխարի զինակցութեան մը դէմ որ կը տարածուի Ծայր. Արեւելքէն մինչեւ Մանշի նեղուցը: Մեզի համար անկարելի է ընդունիլ թէ մեր նախընթաց հանդուրժումը ֆրանք-լեհական եւ ֆրանքեւչեխական դաշինքին հանդէպ պէտք է տարածուի ուրիշ երկիրներու վրայ: Ամէն պարագայի մէջ, գերմանական կառավարութիւնը ինքն է միակ ձեռնհաս կացութիւնը գնահատելու համար: Մնաց որ ան երբեք չպիտի կնքէր Լոքառնոյի դաշինքը, եթէ այդ պահուն գտնուէր այնպիսի կացութեան մը մէջ, ինչպէս ներկայիս: Ֆրանսա շատ լաւ կ'իմանայ այս դաշնագիրը: Մենք չենք կրնար ընդունիլ այդ տեսակէտը: Ֆրանսա խոստացած էր զինաթափ ըլլալ ինչպէս Գերմանիան, բայց չըրաւ, ինչ որ յառաջ բերաւ զինուորական գերակշռութիւն մը Ֆրանսայի կողմէ:

Գերմանական կառավարութիւնը կը գտնէ որ ֆրանքեւխորհրդային դաշինքը հակառակ է Լոքառնոյի դաշնագրին եւ անոր միջոցով ստեղծուած ապահովութեան ըմբռնումին: Գերմանական կառավարութիւնը Փարիզի կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրեց ֆրանքեւխորհրդային դաշինքին եւ Լոքառնոյի դաշնագրին անհերդաշնակութեանը վրայ: Գերմանիոյ վարչապետը քանիցս ձեռք երկարեց Ֆրանսայի: Առաջարկեց բացարձակ զինաթափութիւն, մերժուեցաւ: Առաջարկեց 200,000ի, յետոյ 300,000ի զեղչել գերմանական բանակը, մերժուեցաւ: Օդանաւային դաշինք մը կնքելու առաջարկն ալ մերժուեցաւ: Երբ ֆրանքեւխորհրդային դաշնագիրը վաւերացուեցաւ, Գերմանիոյ վարչապետը անոր միակ կարելի հետեւութիւնը հանեց վերահաստատելով գերմանական գերիշխանութիւնը իր ամբողջ երկրին վրայ, քանի որ Լոքառնօ կորսնցուցած ըլլալով իր արժէքը Ֆրանսայի պատճառով, Գերմանիա պարտաւոր էր ամրապնդել իր ապահովութիւնը: Այստեղ ներկայ ո եւ է պետական մարդ մեզի պէս պիտի ընէր: Եթէ միակողմանի գործողութեան մը մեղադրանքը ըլլայ, Գերմանիա պիտի մերժէ, ցարչափ նոյն մեղադրանքը չուղղուի նաեւ Ֆրանսայի:

Ըսին նաեւ թէ պէտք էր սպասէինք միջազգային ատեանի մը վճռին: Ինչո՞ւ Ֆրանսա, Գերմանիոյ դիտողութիւններուն վրայ, չդիմեց Լա Հէյի ատեանին, Ռուսիոյ հետ կնքած դաշնագիրը վաւերացնելէ առաջ: Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին 16րդ յօդուածն ալ պէտք է դատական ատեանի մը քննութեան յանձնել:

Խաղաղութիւն 25 տարուան համար

Այս վերջին տարիներու բոլոր փորձառութիւններէն եւ դէպքերու զարգացումէն յետոյ, որոնց երբեք պատասխանատու չէ Գերմանիա, կառավարութիւնը համոզուած էր թէ նախաշաւիղ բանակցութիւնները դրական արդիւնք չպիտի ունենան. Երբեք մեզի թոյլ չպիտի տային վերահաստատել մեր ամբողջական գերիշխանութիւնը, ուրեմն բնական էր որ մենք ջանայինք վերագտնել մեր գերիշխանութեան բոլոր իրաւունքները: Ես ծանօթացայ Ա. Դ. Խորհուրդին առջեւ խօսուած բոլոր ճառերուն: Այնտեղ կարդացի շատ գեղեցիկ խոստումներ ապագային համար. բայց ոչ մէկ ազգ նկատի չառաւ Գերմանիոյ փաստարկութիւնները: Հիմայ որ իրաւունքներու հաւասարութիւնը ապահովուած է, գերման ժողովուրդը պատրաստ է վերջնական գիծ մը քաշելու սխալներու գլուխին վրայ: Լոքառնոյի դաշինքով կը սրբուի առեղութեանց տրուած որոշումներու վերջին հետքը:

Գերման ժողովուրդը վերահաստատած է իր ազատութիւնը եւ պատիւը: Ան տրամադրուած է իր դրացիներուն հետ խաղաղութեամբ ապրելու եւ Եւրոպայի վերաշինութեան աշխատելու անկեղծ բաղձանքներով: Գերման ժողովուրդը կ'ուզէ վերջ դնել այն երկարատեւ լարման որ բաժնած է զինք Ֆրանսայէն: Այս ոգիով է որ Առաջնորդը առաջարկ մը ներկայացուց, առաջարկ մը աննախընթաց.— խաղաղութիւն 25 տարուան համար, խաղաղութեան շրջան մը աւելի երկար քան ներկայ սերունդը: Համոզուած եմ թէ Ա. Դ. Խորհուրդը անհրաժեշտ իրաւասութիւնը չունի այս առաջարկները քննելու: Բայց, չի կրնար անգիտանալ զանոնք: Գերմանական առաջարկը չի կարօտիր ուրիշ մեկնութեան: Թող Ա. Դ. Խորհուրդը նկատի առնէ մեծութիւնը այն պատմական առաւելութեան որ կը գտնուի իր ձեռքին մէջ»:

Արիւնալի կռիւ քուրպոլի մրցումի մը առթիւ

Միջինքի առթիւ մեծ մրցում մը կազմակերպուած էր, հինգշաբթի օր, Փառք տը Փրէնսի մէջ, Ֆրանսական խառն ազգ. խումբին եւ Մոնթէվիտէոյի խումբին միջեւ, որ համաշխարհային համբաւ կը վայելէ: Հանդիսավայրը խռնուած էին 30,000 հոգի: Դատաւորն էր Պելճիքացի մը: 20 վայրկեանի չափ խաղը լաւ կ'ընթանայ: Ոչ մէկ արդիւնք: Եւ ահա միջադէպ մը.—Ֆրանսացիներէն երկու հոգի կը վիրաւորուին ու կը հեռանան դաշտէն: Վրէժը չուշով կը լուծուի ու երկու Ուրուկուէյցիներ նոյն բախտին կ'արժանանան:

Մոնթէվիտէօցի մը աքացի կ'ուտէ թերեւս դիտակցաբար:

Վերջապէս Ուրուկուէյցիները կը շահին մէկ նշանակէտ եւ խանդավառ կանչեր կ'արձակեն: Մինչ այդ Ֆրանսացիները կ'առնեն գնդակը: Մոնթէվիտէօցի մը կ'ուզէ արգելք ըլլալ, դատաւորը անարդար կը գտնէ ու կը պատժէ: Նոր կռիւ: Կը յարձակին դատաւորին վրայ եւ կ'ապտակեն, եւ խաղը կը վերջանայ բազմաթիւ վէրքերով, երկու կողմէն ալ:

— o —

ԱՀՌԵԼԻ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐ մեծ վնաս պատճառեցին՝ Մ. Նահանգներուն մէջ: Անպատսպար մնացած են 200,000 հոգի, մեռած՝ 100 հոգի: Նիւթական վնասը 100 միլիոն տոլար կը հաշուեն: 3000 զինուորներ շարժման մէջ դրուած են մայրաքաղաքը պաշտպանելու համար: Կը վախցուի որ համաճարակներ ծագին:

ՀՌՈՄԻ մէջ բացուեցաւ ...երէկ, կարեւոր խորհրդաժողով մը որուն կը մասնակցին Աւստրիա եւ Հունգարիա, իրենց վարչապետներով եւ արտաքին նախարարներով: Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս ժողովին:

13ԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ գումարուեցաւ Լոնտոնի մէջ, քննելու համար պատժական միջոցներու խնդիրը, Իտալիոյ դէմ: Իսկ այս վերջինը կը շարունակէ ռմբակոծել հաբէշական գիւղերը, նոր յարձակողականի մը սկսելու համար:

ՊՈՒԱ - ԳՈԼՈՆՊԻ մէջ անհետացած է քսան տարեկան հայ աղջիկ մը, Օր. Մարօ Աբրահամեան, խոհարարուհի: Խնդիրը յանձնուած է ոստիկանութեան:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը, այսօր Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, Շավիլի Կար Սէն Լազարի դիմացի սրճարանին մէջ.

ՊԱՆԵՎԸ-ԲԱՆԵՆԻ Արծիւ կոմիտէի դասախօսական ժողովը այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 19 rue Ampère, փաշան:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» ենթակոմիտէն արտակարգ ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները 22 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին սովորական հաւաքատեղին. Պարտաւորիչ ներկայութիւն.

Վիէնի կոմիտէն ընդհանուր ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Ռոստոմ խումբի բոլոր ընկերները, այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, իրենց ակումբին մէջ. կարեւոր օրակարգ:

ԳԸՄՈՆ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէն ընդհանուր ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Վարդգէս, Նիկոլ, Վարուժան եւ Շահրիկեան խումբերը այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼի Վարդան խումբի ընկերական ժողովը՝ վաղը կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, սովորական ժողովատեղին՝ ներկայ պիտի ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՖՈՆՏԵՅԻ Ռուբէն խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէն վերջ, ժամը 6ին, Ընկ. Մ. Դաբբիկեանի խանութին մէջ: կարեւոր օրակարգ. կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ ըլլալ:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Gobelins 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 22 ՄԱՐՏ
DIMANCHE 22 MARS 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3070

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԴԵՊՔԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԸ

Խորհրդակցութիւններ եւ մասնագէտներ դեռ կ'երեւան Լոնտոնի մէջ գոյացած համաձայնութենէն։

Ամէն պարագայի մէջ, նուազած են այն ամպերը որ կուտակուած էին շաբթուան ընթացքին, մանաւանդ չորեքշաբթիէն հինգշաբթի, երբ Լոնտոնի մէջ կ'երեւար գերմանական պատուիրակութիւնը։

Մեծ բան չէ ձեռք բերուած արդիւնքը, բայց ապահովութիւն կը ներշնչէ ժամանակի մը համար,— սպասելով Գերմանիոյ վերջնական դիրքին։

Լոնտոնի համաձայնութեամբ, Ֆրանսա եւ Պելժիքա կրցան փարատել ծանր մղձաւանջ մը։ Ապահովութիւն ստացան թէ Մեծն Բրիտանիա պատրաստ է կատարելու իր յանձնառութիւնները, եթէ յարձակման վտանգ ծագի։

Անշուշտ այս չէր Ֆրանսայի սպասածը։ Եւ զարմանալի չէ որ Փարիզի քաղքենի մամուլը աւելի շատ յուսախաբութիւն կը յայտնէ քան գոհունակութիւն.

Երբ գերմանական զօրքը ապառազինեալ շրջանը մտաւ մարտ 7ին, ֆրանսական կառավարութիւնը շատ աւելի վճռական դիրք բռնած էր։ Ան կը պահանջէր ոչ միայն ետ քաշել գերմանական զօրքը, այլ եւ պատժական միջոցներ տնօրինել։

Այս տրամադրութեան տակ էր որ, երբ վիճաբանութիւնները կը քաշքշուէին Լոնտոնի մէջ, Ֆլանտէն զայրացաւ եւ սպառնաց ընդհանուր գործադուլ հռչակել տալ։

Միեւնոյն ատեն, բացէ իբաց կը խօսէին ու կը գրէին.— քաշուիլ Ազգերու Դաշնակցութենէն, մերժել տալ ապառազինութեանց, նոր զինակցութիւններ կնքել, պատրաստուիլ ուժգնօրէն պատասխանելու Գերմանիոյ յաւակնութեանց.

Այս ջղագրգիռ տրամադրութիւնները արձագանգ չգտան Լոնտոնի մէջ, ուր հանրային կարծիքը լրջօրէն կը ճնշէր կառավարութեան վրայ։ Կարեւոր թերթեր եւ պատասխանատու անձեր հեգնութեամբ գրեցին կոչեցին.— Ազգամոլութեան քաշուիլ կ'ուզէք, հրամմեցէք, մենք ալ կը քաշուինք, եւ թող ամէն բան փլի։

Նշանակալից իրողութիւն մը եւս,— Փարիզ չկրցաւ ամբողջովին իր ետեւէն քաշել նաեւ Պելժիքան, որ յաճախ անգլիական տեսակէտին կը հակէր, կամ որոշ անկախութիւն կը պահէր։

Միւս կողմէ, Իտալիան ալ երկդիմի դիրք մը բռնած էր, իբրեւ պատժապարտ։ Իսկ Ա. Դ. Խորհուրդին միւս անդամները, վախցնելով հանդերձ Գերմանիոյ օրինազանցութիւնը, երբեք տրամադիր չէին բոլորովին փակելու դուռները։

Այնպէս որ, Ֆրանսա ուրիշ ելք չունէր, եթէ ոչ համակերպիլ միջին ճամբու քաղաքականութեան։ Իսկ իր ամէնէն իրական շահը եղաւ Մեծն Բրիտանիոյ զինուորական աջակցութեան պատրաստակամութիւնը։

Մնացեալը կախում ունի Գերմանիոյ բռնելիք դիրքէն եւ յառաջիկայ համաշխարհային խորհրդաժողովէն։

Իրականին մէջ, այլեւս պատմութեան կը պատկանին Վերսայլի դաշնագիրն ու Լոքառնօն։ Վերակառուցման աշխատանքն է որ պիտի փորձուի, անհնարին բարդութեանց լաբիւրինթոսի մը մէջ, ուր մեքենաբար սեղանի վրայ պիտի գան դաշնագիրներու վերաքննութեան խնդիրը, զինարշաւի սպառնալիքը, գաղութավայրերու պահանջը եւ ուրիշ թնճուկներ։

Մէկ թիզ չպիտի ընկրկինք մեր պահանջներուն մէջ.

Հիթլէր իր հինգերորդ ճառը խօսեցաւ Համպուրկի մէջ, մարտ 20ին, հետեւեալ ակնարկներ ուղղելով Լոնտոնի մէջ տրուած որոշումներուն։

— « Ապշութիւն եւ յիմարութիւն է կարծել թէ կարելի է Եւրոպայի բարեկարգութիւնը հիմնել Գերմանիոյ դէմ հաստատուած խտրութեան վրայ. այդպիսի քաղաքականութիւն մը կը նշանակէ չըմբռնել պատմութիւնը։ Այս ազգին վարիչները եւ ժողովուրդը ինք միայն մէկ բաղձանք ունին.— բարեկամութեամբ եւ խաղաղութեամբ ապրիլ ուրիշներուն հետ. բայց նաեւ ունին մէկ կամք.— որ եւ է պարագայի մէջ ձեռք չքաշել իրաւունքներու հաւասարութենէն։ Կարելի չէ տեւական խաղաղութիւն հաստատել, առանց պայծառօրէն պարզելու պետութեանց դիրքը այս հարցի մասին։ Կատարեալ կարճատեսութիւն է կարծել թէ հաստատուն սահմանագլուխ մը կրնայ հիմնուիլ ուժանակ ու յաջողութիւններու վրայ, ընդհուպ բանի ուժի սարսափին։ Եթէ արտաքին աշխարհը տակաւին մէկդի չէ նետած Վերսայլի ոգին, գոնէ Գերմանիա այդպէս բրած է եւ ըրած է միանգամընդմիշտ։ Ես պէտք ունիմ գերման ազգին, աշխարհի առջեւ ներկայանալու եւ յայտարարելու համար.— Ինչ որ ալ պատահի, մենք մէկ թիզ չպիտի ընկրկինք իրաւունքներու հաւասարութեան մէջ։ Այս կ'ըսեմ ոչ թէ անոր համար որ կ'ուզենք խանգարել Եւրոպայի կարգ-կանոնը, այլ որովհետեւ համոզուած ենք թէ, ինչ որ ալ բանին հեղինակները դիւանագէտներ, Եւրոպայի մէջ կարելի չէ տեւական բարեկարգութիւն առանց իրաւունքի հաւասարութեան։ Ես կ'արգահատիմ այն դիւանագէտներուն վրայ որ կը կարծեն թէ եւրոպական գործակցութիւն մը հաստատելու լաւագոյն եղանակն է վիրաւորել գերման ազգին վարկաբեկումը։ Մենք մեծ առաջարկ մը ներկայացուցինք եւ կը պահենք զայն։ Եթէ աշխարհը մեզի հարցնէ.— « Պիտի կատարէ՞ք ձեր յանձնառութիւնները », մենք կը պատասխանենք.— «Աշխարհը իրաւունք չունի խօսելու դաշնագիրները յարգելու մասին. Մենք ալ կրնանք հաշիւ մը կազմել, ցուցնելու համար թէ ինչպէս խրգուած են դաշնագիրները, 1918էն ի վեր»։

Վերջացնելով, Հիթլէր ծիծաղելի գտաւ այն մտավախութիւնը թէ Գերմանիա կրնայ դէպի յարձակիլ Ֆրանսայի եւ Պելժիքայի վրայ, բանակցութեանց ընթացքին։

•• Լոնտոնի մէջ տրուած որոշումները ծանր տպաւորութիւն գործեցին Պերլինի մէջ. Թերթերը ուժգնօրէն քննադատելով պարբաւանքի բանաձեւը եւ միւս որոշումները, անընդունելի կը գտնեն զանոնք։ Որոշումներուն պատասխանատուն հանդիսացաւ գերմանական պատուիրակին, Ֆոն Ռիպպէնթրոփի, որ անմիջապէս հեռախօսին գլուխը անցաւ, խօսելու համար Հիթլէրի հետ։ Ֆոն Ռիպպէնթրոփ ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Անգլիոյ Թագաւորին կողմէ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼՈՆՏՈՆԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

ԱՆԳԼԻԱ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱՌՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ՊԵԼԺԻՔԱՅԻ ՀԱՆԴԷՊ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԶՕՐՔԱՏ ՄԸ ԳԵՐՄԱՆ. ՀՈՂԻՆ ՎՐԱՅ

Անհամբերութեամբ կը սպասուի Գերմանիոյ պատասխանին

Փարիզի եւ Լոնտոնի թերթերը երէկ հրատարակեցին Լոնտոնի մէջ գոյացած համաձայնութեանց մանրամասնութիւնները։ Իսկ աւելի վաւերական տեղեկագիր մը հրատարակեց անգլիական կառավարութիւնը, Սպիտակ Տետրակով

Քիչ անդին, Ֆլանտէնի ճառին մէջ պիտի կարդաք համաձայնութեան գլխաւոր պայմանները։ Այստեղ կ'ամփոփենք լրացուցիչ տեղեկութիւնները, համաձայն անգլիական Սպիտակ Տետրակին.—

Համաձայնութեան պաշտօնագիրը կը բաղկանայ տասը էջէ, ինը յօդուածներէ եւ երկու յաւելուածներէ։ Համաձայնագիրը հաստատելով Գերմանիոյ կատարած օրինազանցութիւնը, կ'ըսէ թէ Լոքառնոյի չորս պետութիւնները հաւատարիմ կը մնան դաշնագրով հաստատուած պարտաւորութեանց եւ թէ իրենց ընդհ. սպայակոյտները պիտի խորհրդակցին կառավարութեանց հետ, անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնելու համար, եթէ յարձակում կատարուի առանց տեղի տրուած ըլլալու։ Գերմանիա պիտի հրաւիրուի Լա Հէյի ատեանին ներկայացնելու իր առարկութիւնները՝ Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքին դէմ. միջազգային ուժ մը պիտի հաստատուի (անգլիացի եւ իտալացի) գերմանական սահմանէն 20 քլոմեթր ներս եւն.։ Եթէ Գերմանիա ընդունի այս պայմանները, պետութիւնները պատրաստ են նկատի առնելու իր մարտ 7ի առաջարկին 2, 3, 4 եւ 5 կէտերը։ Իսկ եթէ մերժէ, երաշխաւոր պետութիւնները պիտի հրաւիրեն միջազգային խորհրդաժողով մը, որուն օրակարգը պիտի պարունակէ հետեւեալ խնդիրները.— Կազմակերպում հաւաքական ապահովութեան եւ գործադրութիւն Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին 16րդ յօդուածին.— Սահմանափակում սպառազինութեանց — ընդարձակում տնտեսական յարաբերութեանց.— կազմակերպում փոխանակութեանց.— վերջապէս քննութիւն Գերմանիոյ մարտ 7ի առաջարկներուն (ոչ-յարձակման դաշինք արեւելեան Եւրոպայի համար եւ Գերմանիոյ վերադարձը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ)։ Պիտի քննուի նաեւ նախանիւթերու վերաբաշխման խնդիրը, ուրիշ խօսքով՝ գաղթավայրերու հարց։

Զօրս դաշնակից պետութիւնները յանձն կ'առնեն փոխադարձ աջակցութիւն ընծայել զինուորական գետնի վրայ, ի հարկին գործադրելու համար իրենց պարտաւորութիւնները։ Մեծն Բրիտանիա իր զինուորական աջակցութեան յանձնառութիւնը արձանագրած է նամակի մը մէջ, զոր Պ. Ֆլանտէն չկարդաց իր զեկուցման ատեն, բայց հրատարակուած է անգլիական Սպիտակ Տետրակին մէջ։ Այդ վաւերագրին համաձայն, անգլ. կառավարութիւնը յանձն կ'առնէ.— 1. Քննել անմիջապէս տնօրինելիք միջոցները, համախորհուրդ ֆրանսական եւ պելժիական կառավարութեանց հետ.— 2. Անմիջապէս օգնութեան հասնիլ ֆրանսական եւ պելժիական կառավարութեանց, համաձայն Լոքառնոյի դաշնագրին, գործադրելով բոլոր անհրաժեշտ միջոցները.— 3 Ամէն գործնական միջոց ձեռք առնել, ապահովելու համար պելժիական եւ ֆրանսական հողամասերուն ապահովութիւնը.— 4. Շարունակ յարաբերութիւն պահել շահակից սպայակոյտներուն հետ.

Պ. ՖԼԱՆՏԷՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

"ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԵՑԱՆ ԳԻՇԵՐ ՑԵՐԵԿ„

Պ. Ֆլանտէն ուրբաթ օր երկար յայտարարութիւն մը կարդաց Երեսփ. Ժողովին մէջ։ Կ'ամփոփենք գլխաւորաբար այն մասը որ կը պարզէ Լոնտոնի մէջ գոյացած համաձայնութեան մանրամասնութիւնները.

— « Բանակցութիւնները շարունակուեցան մարտ 12էն 19, գիշեր ցերեկ, կարելի էր ըսել գրեթէ անընդհատ։ Առաջին արդիւնքը եղաւ Ա. Դ. Խորհուրդին միաձայն հաստատումը թէ Գերմանիա բռնաբարած է Վերսայլի դաշնագրին 43րդ յօդուածը եւ Լոքառնոյի դաշինքը։ Այս հաստատումը եղաւ յանէ յետոյ գերմանական պատուիրակութեան փաստարկութիւնները։ Ցետոյ բանակցութիւնները յանգեցան կարգ մը բանաձեւերու որոնց հաւանութիւն յայտնեցին շահակից կառավարութիւնները։ Ֆրանսական կառավարութիւնը պիտի մաղթէր որ ամբողջովին վերահաստատուի միջազգային օրէնքը, վերստանալով այն կացութիւնը որ կը տիրէր Հռենոսի մէջ, մարտ 7էն առաջ։ Անկասկած կը հասնէինք այդ արդիւնքին, եթէ ստորագրող պետութիւնները համաձայն ըլլային կորովի ճնշում մը բանեցնելու Պերլինի մէջ։ Շուտով համոզուեցայ թէ կարելի չէ իրականացնել այդ համաձայնութիւնը։ Մեր ջանքերը գոնէ յաջողեցան ընդունիլ տալ այնպիսի լուծումներ որ՞ այս անգամ կատարուած իրողութեան մեթոտը չպիտի կրնայ յաղթանակ շահիլ ։

« Գերմանիա իր միակողմանի արարքը արդարացնելու համար, իրաւաբանական առարկութիւններ կ'ընէր։ Այժմ պիտի հրաւիրուի այդ փաստերը յայտնել Լա Հէյի միջազգային ատեանին։ Մարտ 7ի արարքով գերմանական կառավարութիւնը կը յաւակնէր Հռենոսեան շրջանը ազատագրել որ եւ է միջազգային սարքաւորմէ։ Այժմ կը հրաւիրուի, ստանելով գերագոյն ատեանի

(Շար-ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՈՂՋՈ՜ՅՆ ԳԱՐՆԱՆ .

Գարնան առաջին օրն է այսօր։

Երկինքը կը ճառագայթէ արդէն խունկի նման վառող արեւով մը, օդը լեցուն է թարմութեան մը շունչով, անցորդներուն դէմքը աշխուժութիւն մը կը մատնէ, թռչուններն իսկ լեցուն են ծաղկած ճիւղերու ճկարններով։ Ահա պահ մը եղաւ, որ հրճուանքով կը դիտեմ, փարիզեան թերթի մը վրայ, աղջկան մը շողարձակ դէմքը, որ պըտուղի նման կը կախուի ճերմակ սաղարթներով բեռնաւոր ծաղիկներով ճիւղերու մէջ։

— Գարո՜ւն է...։

Ցնծուր ձմեռէ մը ետքը, վերջին շաբթուներու քաղաքական անօրինակ տագնապին պատճառած մտահոգութիւններէն յետոյ, հաճելի՜ է ողջունել գարնան առաջին առաւօտը։ Արեւին ճիւղերը կը խաղային, այս առաւօտ, մեկոտ իմ պատշգամիս մէջ, ուրկէ պահ մը դիտեցի կանանչութեան եւ ծաղիկներու վախկոտ խադերը դրացի պարտէզներու եւ պատշգամներու մէջ։

Զգացի որ բան մը կը խայտար նաեւ իմ մէջս,— առաւօտու ուրախութիւն մը որ ողջոյն էր գարունին ։

Ու սուլելով երգեցի մեր անմահ բանաստեղծին հետ.

Մինչդեռ յուսով խայտայ բնութիւն
Ցետ զառնաշունչ ձմերանւոյն,
Եւ ի գաւառն իմ հայրենի
Գեղածիծաղ գառնայ գարուն,
Մինչ բոյր ի բոյր վերթին ծաղկունք
Եւ ճռուողեն նորեկ ծիծառունք,
Ի քեզ ես զարձ առնեմ յանժամ,
Ո՜վ ցանկալիդ իմ Հայաստան։

Եւ ահա երեւակայութիւնս կը տանի զիս հայրենի երկրիս գարնան պատկերներուն . . .

Եւ ի գաւառն իմ հայրենի
Գեղածիծաղ գառնայ գարուն...

Օ՛, ո՜րքան պիտի ուզէի վայելել հայրենի գարունը։ Ո՞ւր է այս գարունը, որ կը ցաթի ահա, կը բացուի ահա, պատմութեան մը պէս անուշահոտ եւ ծիրանեփայլ։ Մեր գարո՜ւնը, — բայց չեմ ուզեր տրտմութեան ցօղ նետել առաւօտեան այս նիւղառատ ուրախութեան վրայ։ Ու կը յիշեմ յանկարծ զուարթութիւն մը, զոր կոտորեցի, հոգւոյս խորերէն բխած, այս տարուան սկիզբը.— Այո՛, բարի տարի մըն է այս, երջանիկ տարի մը, ի՞նչ փոյթ թէ քաղաքական փոթորիկ մը պահ մը տակնուվրայ ըրաւ աշխարհը։ Գարնան այս առաւօտին մէջ ես բան մը, զօրաւոր բան մը, ինծի կը յիշեցնէ զուարթութիւնս թէ երջանի՜կ պիտի ըլլայ այս տարին։

Եւ ահա թրվալով, օրհնութիւն մը տալու ձեւով, հոգւոյս մէջ կը ծնի բաղձանք մը.

— Տա՜ր որ ընդհանրական երջանկութիւն մը, համայնական յուսավառութիւն մը լեցնէր հոգիները, ծաղկէ՜ր ազգային գարուն մը։

Արեւելքի հին ժողովուրդները, Քաղդէաստանէն մինչեւ Հայաստան, գարնան բացուելուն՝ տօներ ունէին խրախճանքի եւ բերկրութեան, երբ կը հաղորդուէին ծաղիկներուն հետ։ Այդպէս եւ գա՛ր ժամանակը գարուն տօնելու մեր ժողովուրդին հետ, մեր երկրին մէջ։

Երկի՛ր, հայրենի՛ երկիր, ի՞նչ ուժ ես դուն որ կը լեցնես մեր հոգիները ուրախութեամբ թէ տրտմութեամբ պահերուն։ Ի՞նչ ուժ է որ կը յիշեցնէ քու կարօտդ ամէն պահու։ Ի՞նչ ուժ է որ կը կանչէ նոյնիսկ օտարութեան մէջ մեռնող հոգիները.

Գայցեն աւուրք՝ ուր մանկութեան
Անկցի տեսցս իմ զեղ դալար,
Եւ յինէն խոյս տացեն վայելք
Կենաց թեթեւ ի զարշապար,
Ուր հէգ Մուսայս, մատն ի յերեր,
Մոռանայցէ երգել ըղձէր.
Զինէ՞ ի ծոցդ առնում յանժամ,
Ո՛վ ցանկալիդ իմ Հայաստան։

Գարո՜ւն, գարո՜ւն, որ կ'երեւիս պայծառափայլ առաւօտներով. Կ'ողջունեմ հոգիս նոր երազներով եւ յոյսերով, օրհնեա՜լ ըլլայ գալուստդ եւ ծիծա՜ղն ըլլայ մեզի հայրենադարձի ավետող։

ԱՐԱՋ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ ԵՐԿՈՒ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆ.—

1. ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՉԵԿԱՅԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (Գ. էջ)
2. Պ'ԷՏԵՐԱԶՄԸ.— Ինչե՞ր պատահեցան Պելժիքայ մէջ (Դ. էջ)

ԱՌԱՋԱՐԿ ՄԸ ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒՆ

Լիոնէն կը գրեն մեզի մարտ 20 թուակիրով.—

Երկու օր առաջ անգործներու գրասենեակը կը հրաւիրուէր կարգ մը հայ անգործներ, ամուրի թէ ամուսնացեալ։ Հոն իրենց կը յայտնուի որ կանչուած պարագային պատրաստ գտնուին Իզէռի նահանգին մէջ գիւղ մը երթալու (գիւղին անունը չէ յիշուած), ուր մետաղի գործարանի մը մէջ պիտի աշխատին օրականով, իսկ բնակարան եւ ածուխ ու ելեկտրականութիւն ձրի պիտի տրամադրուին։ Այս կարգադրութիւնը կ'ըլլայ բացառաբար միայն հայ անգործներու։ Մերժելու պարագային անգործութեան թոշակը ետ պիտի առնուի, ուստի եւ նպաստը պիտի դադրի իրենին։ Կ'աշխատիմ ամբողջովին լուսաբանել հարցը։

ԻՏԱԼԻԱ 1.250.000 ԶԻՆՈՒՈՐ կրնայ հանել ի հարկին, յայտարարեց զինուորական նախարարը, երեսփ. ժողովի մարտ 20ի նիստին մէջ, ուր հրաւիրուած էին նաեւ Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ վարչապետներն ու արտաքին նախարարները։ Բանակցութիւնները կը շարունակուին, Դանուբեան դաշինք մը կնքելու համար հարեւան երկիրներու հետ։

ԿԱՏԱՐԵԱԼ ԱՂԷՏԻ ՄԸ հանգամանքն ստացած են Մ. Նահանգներու ողողումները։ Նոր անձրեւները աւելի կը ծանրացնեն կացութիւնը։ Վերջին լուրերու համաձայն, ողողումներուն զոհ գացած են 200 հոգի (մեռած), իսկ վիրաւորներն ու հիւանդները համրանք չունին։ 275.000 հոգի կորսնցուցած են իրենց տուները։ Օհայոյի եւ Քոնէքթիքըթի մէջ գետերը յորդելով աւերած են անհաշուելի տարածութիւններ։ Պարենաւորումը դժուարացած է, իսկ Կ. Խաչը եւ ուրիշ կազմակերպութիւններ գերմարդկային ճիգեր կը թափեն, պայքարելու համար համաճարակներու դէմ։ Շատ մը վայրերու մէջ խմելիք ջուր անգամ չէ մնացած։

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ 6.200.000.000 ՖՐԱՆՔԻ ՎԱՐԿ ՄԸ ՔՈՒԷԱՐԿԵՑ ուրբաթ օր, արտակարգ անապարանքով, քանի որ մօտեցած են փակման օրերը։ Հակառակ նախկին նախարարներու բողոքներուն, ելմտական նախարարը պատասխանեց թէ ստիպուած է զոհացում տալ զինուորական նախարարին պահանջներուն ։

ՃԱՓՈՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԵԱՆ առթիւ ամբաստանուած 1360 զինուորներէն 1320ը անպարտ արձակուեցան, իսկ մնացեալ 40ը նոր քննութեան մը պիտի ենթարկուին։

Յ. ՕՇԱԿԱՆԻ ՎԻՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԵՒ ԿԵԱՆՔԻ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԷՊ

Յաջորդական երեք յօդուածներով («Յառաջ»ի փետր. 16, 23 եւ մարտ 1ի թիւերը), փորձեցի գաղափար մը տալ թէ ինչ մեթոտով կարգալու է Յ. Օշականի մեծ վէպերը Երկրորդ՝ հնարաւորութեան սահմաններուն մէջ, ամփոփելով «Մնացորդաց»ներուն բովանդակութիւնը, կը մնայ ներկայացնել հեղինակը իր մտածողութիւններուն եւ խմնահաւրութեանց մէջ, ուն դէպ վէպին ու անոր պահանջներուն, եւ տալ բոլոր այն տարրերը, որոնց մով վիպագիրը ջանացեր է կազմել իր վէպերուն ճարտարապետութիւնը եւ արուեստը։

Անոնք որ Օշականի գրականութեան հաւատարիմ մնալ ուզեր են, ակամայ հարցուցեր են.— «Մնացորդաց»ներու շարքը մասնաւորաբար. վէ՞պ է, պատմութի՞ւն, ... թէ ...

...ուել, հակառակ անոր որ վէպը իրեն համար գրական այն տարազն է, որուն մէջ ազատ է թափելու գաղափարները եւ զգայութիւնները իր բոլոր շահագրգռութեանց ...

...

Վէպերու այս շարքը, գերազանց վաւերական հեղինակին, ոչ միայն արուեստական, այլ եւ մայր հայրենիքի գրականութեան մէջ գլուխ գործոց - ... մեր է ան իր վէպերուն ճարտարապետութիւնը, անոնց տուեր բովանդակութիւն, արուեստի ինամք եւ հոգածութիւն։

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՐԴԻ ՎԻՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

(ՎԷՊԸ 18ՐԴ ԴԱՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ)

Գ.

Ըսինք թէ ճարտարարուեստի զարգացումը պատճառներէն մէկն է ընկերութիւններու եւ կեանքի փոփոխութեան. Բայց ...

...

...տրական մամուլը։ Եթէ կարելի է մը ընել, այդ ալ այս ձեւով պէտք ըլլայ, այլապէս յոյս չկայ»։

ՄԱՆՆԻԿ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԷՋ ՄԸ ՓԱՆԱՅԻՒԹ ՍԹՐԱՅԹԻԷՆ

ՍԱՐԳԻՍ (իրական պատահար)

...

— Նորէն վերադարձար, հարուստներդ պատուած ու բազմերախտ ...

...

Բայց, այս պատճառաւ չէր որ կը ...

Ի ԳՈՎՈՒԹԻՒՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐՈՒՆ

ԹԻՖԼԻՍ.— Վրացի բանաստեղծ Շոթա Ռուստավելիի Ընձենաւորին հատուած — նախերգանքը,— որուն թարգմանութիւնը կատարած է Գէորգ Աստուր

Իմաստութեան մի բաժին է յօրինելը ոտանաւոր՝
Երկնային գործ երկնի համար, բայց լսողին շատ կարեւոր,
Չանելի է նաեւ այստեղ, թէ բանիմաց մարդ է լսում,
Մանաւանդ, որ ոտանաւորն երկար միտքն կարճ է ասում:

Ինչպէս որ ձին կը ճանաչուի երկար ճամբին արագ վազքից
Ու գունդ նետողն՝ ասպարէզում բազկի շարժից, շիտակ զարկից,
Գուսաններին կը բնորոշի մեծ չափածոն իր հիւսուածքում,
Ցանգի, չափի խաղն ու թերին, թռիչքն ու ճիգ նրանից խօսքում:

Ի՞նչ գուսան է, թէ չէ տիրում իր արուեստին, լեզուին խօսքա,
Ում չափածոն յանկարծ կաղաց, պակսեց տեղին բնորոշ բառ,
Նրա խօսքերն աղբիւրի պէս պիտի հոսեն ջինջ, անսպառ,
Շարժէ չոգանն(*) իր անվրէպ ասպարիզում դիւցազնաբար

Թող ամէն մարդ չդարձնեայ, թէ գուսանի հետ կը մրցի
Ի՞նչ գուսան է, ով թերանից մէկ — երկու յանգ միայն բացնի
Եւ պարծենայ իր տաղանդով, իր յանգերով նա յամառի:
Ո՛չ, այնքան է նա բանաստեղծ, որքան որ մի յամառ ջորի:

Կան գուսաններ, իրենք փոքրիկ, հասնել նզնում են մեծերին,
Բայց սրտեր չեն հերոսացնում եւ չեն տանում աշխարհի վերին
Երգն է նման թոյլ աղեղին անփորձ որսորդ մանկան ձեռին —
Խոշոր գազան չի յաջողում ... եւ կոտորում է մանրերին

Կան գուսաններ՝ պատայատուող հանդէսներում, խրախճանքներում,
Կատակներում, սիրազրոյցում, ընկերական հեզնանքներում
Միայն այդպիսիք դուր են գալիս, երբ պարզ են արտայայտւում,
Սակայն ... գուսան չի համարւի, ով չի երկար գործ արտադրում:

Գուսանը բաժին իր հանճարի պէտք չէ ցրիւ տայ կողմնակի,
Ողջ էութեամբ, անդաւաճան պիտի տրուի մէկ էակի,
Նրա համար միայն ապրի, նրան գովի, նրան երգի,
Լեզուն վարժի նրա համար, նրան միայն ներբողերգի:

Իմ ընտրածին(**), յայտնում եմ ձեզ, երկինքն է վեհ սփոփանքում,
Չեմ ամաչում այս անելու՝ ես նրանով եմ պարծենում
Անգութ է նա ինչպէս յովազ, բայց նրանով եմ ես ապրում:
Նրան կը զգաք քօղաւորուած իմ երգերի այս մեծ շարքում:

(*) Չոգանը թիակաձեւ գործիք էր, որ գործ էր ածւում գնդախաղի ժամանակ:

(**) Ակնարկը վերաբերում է Թամար թագուհուն:

ՄԱՐԻԷԹԹԱ ՇԱՀԻՆԵԱՆ ԵՒ ԻՐ «ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆ»Ը

ԽՄԲ — «Լիթէռաթուրէն կլաս», [illegible] գրական պարբերականը, «ժամանակակից ռուս գրականութիւն» խորագրին տակ, ուսումնասիրութիւններ կը հրատարակէ: Իր վերջին թիւին մէջ կը խօսի Մարիէթթա Շահինեանի մասին, հրատարակելով նաեւ անոր նկարը.—

Մարիէթթա Շահինեան աղջիկն է այն ատենի Մոսկուաբնակ բժիշկ եւ համալսարանի դասախօս Սէրկէյ Շահինեանի:

Ան գտնուելով հանդերձ մեծ զրկանքի եւ նեղութեան մէջ, կը յաջողի աւարտել գիմնազիոնը եւ Մոսկուայի պատմա-փիլիսոփայական համալսարանը:

Շահինեանի գրական գործունէութիւնը կը սկսի պատերազմէն առաջ: Իրմէ պահանջը կը ստիպէ գրել ամէն տեսակ նիւթերու մասին՝ բոլոր թերթերուն եւ պարբերականներուն մէջ, ուր ինք մուտք ունի:

Կը գրէ նաեւ քերթուածներ: Այդ շրջանէն են իր քերթուածներու հաւաքածոները — «Orientala» եւն., ինչպէս նաեւ քանի մը պատմուածքներ: Իր գրական այդ շրջանէն ծանօթ են հետեւեալ հաւաքածոները, — «[illegible]» եւ «Եօթը խօսակցութիւն»:

Դրագիտուհին քննադատական իր գործերը կը հրատարակէ հետեւեալ հաւաքածոներով.— «[illegible] մասին» եւ «Երկու [illegible]»:

Շահինեանի նախայեղափոխական բնակավայրը՝ ինչպէս գրականութեան, նոյնպէս եւ կեանքի մէջ՝ հաստատուն չէ եղած:

Ան ապրած է Կովկաս, Ցոն, Մոսկուա եւ կամ Գերմանիոյ մէջ տեղ մը, ու իր քերթուածները, պատմուածքները եւ քննադատական գրութիւնները երեւցած են զանազան թերթերու մէջ:

1914ին կ'երթայ Գերմանիա, բայց կը յաջողի դառնալ Ռուսիա եւ ամբողջ պատերազմի ընթացքին կը գտնուի Կովկաս, ուր կը զբաղի գրականութեամբ եւ լրագրութեամբ: Կովկաս էր, երբ սկսան քաղաքացիական կռիւները:

Պատերազմն ու յեղափոխութիւնը իր վրայ կը գործեն վճռական ազդեցութիւններ: Իր ստեղծագործական ուղիները կը փոխուին.

Դաստիարակուած գերման փիլիսոփայութեամբ, անցած Մերէժքովսկիի եւ Ռոզանովի Փեթերպուրկի խորհրդապաշտ-կրօնական շրջանակէ, գաղափարով եւ ստեղծագործութեամբ մօտ՝ Մոսկուայի խորհրդապաշտներուն, Շահինեան այժմ դարձած է ուսուցչուհի արհեստագիտական վարժարանին մէջ: Հիւսուածեղէն-կերպասեղէնի ճարտարարուեստը, աշխատաւորութիւնն ու շարժման մէջ դրուած ռուսական իրականութիւնը այժմ զինքը աւելի շատ կը հետաքրքրեն, քան ուրիշ ամէն ինչ: Իսկ իր մասնագիտութիւնն է ջուլհակութիւնը

Բայց իր գրական գործունէութիւնը նորէն կանգ չէ առած: Այդ օրերէն է իր մէկ վէպը՝ «Ագեսոս»: «Փոփոխութիւն մը տեղի կ'ունենայ ոչ միայն իր կեանքին, այլ եւ իր հայեացքին մէջ՝ դէպի իրերն ու դէպքերը: Իր հոգեբանութիւնը այժմ այլ ձեւով կ'ազդուի այս բոլորէն, որ տեղի կ'ունենան իր առջեւ եւ իր շուրջը:

Մինչյեղափոխական գաղափարական որոնումները, բարոյագիտական վերլուծումները եւ փիլիսոփայական հարցերը այլ եւս չեն հետաքրքրեր ուսուցչուհի-ջուլհակուհին: Ցեղափոխական գաղափարները բազմազան են, նոր ոգին ձգտուած է, բայց տկար է Շահինեանի կնոջական հոգին,— ան չի կրնար վերջնապէս ազատիլ անցեալի բորբոսէն, եւ քալել նոր ժամանակին հետ:

Անցեալը ամբողջէն բազմած է իր հոգին խորը, ու ան, հակառակ իր մեծ ճիգերուն՝ ազատելու համար անկէ, կարծես ի վիճակի չէ յաղթելու: Նախկին մտաւորականուհին չի կրնար երբեւէ նայիլ յեղափոխական մարդու աչքերով:

Ինք կը փոփոխուի գաղափարականօրէն ու կենցաղով, բայց կը շարունակէ գրել «Ամբողջութիւն Վայմարի մէջ», «Իր ճակատագիրը», եւ «Գրական օրագիրը»:

Ջիմ Տոլար ծածկանունով ան կը փորձէ նաեւ արկածախնդրական-դաղտնի ոստիկանային վէպեր. Այդպէս ծնան Մէս Մէնտը եւ «Լորի Լէն»

Հակառակ նիւթերու հետաքրքրականութեան եւ իր լայն զարգացման, ոչ այս եւ ոչ ալ այն գործերը բան մը կ'աւելցնեն Մարիէթթա Շահինեանի գրական հեղինակութեան վրայ:

Ասիկա կը զգայ եւ ինք: Ներքին այս պայքարը զինքը կը մղէ «Հազանգս հեշտացնելու»,— ինքզինքը կը մեղադրէ գրագիտուհին, իր անհետեւողականութեան համար: Կը զգայ, թէ իր գնացքը համընթաց չէ կեանքի թափին հետ: Եւ թէ ինք անկէ մեկուսի կամ ետեւ է կեցած:

Ու մեծ է իր ցանկութիւնը՝ ձուլուելու զանգուածներուն հետ, ինքզինքը անոնց մէկ մասնիկը զգալու, օգնելու՝ իր գրչով, արհեստով եւ այն հսկայ մշակոյթով, զոր կը կրէ իր մէջ՝ իր ազգին եւ իր մերձաւորներուն:

Իր այս նոր ցանկութիւնը զինքը կը մղէ գրելու պատմուածքներ եւ վէպեր,— «Թորնթոնի գործարան», «Նէփայի Նիթքան», եւ, ի վերջոյ, 1931ին, իր մեծ վէպը,— «Հիտրոցէնտրալ»:

Հոն Կովկասն է, ուր Արարատը կ'ուղարկէ իր ջուրերը ոռոգելու համար անջրդի դաշտերը, որոնք սեփականութիւններն են տառապեալ եւ աղքատ մարդոց, կ'ապրի ազգ մը, որ արիւնով, աւանդութիւններով եւ ոգիով նման է գրագիտուհի Շահինեանին:

Հայաստանն է, իր նախահայրերուն հայրենիքը: Հայերը արիւնի եւ ճակատագրի իր եղբայրներն են:

Անմատչելի լեռները, յորդահոսան գետերը, բարձունքները ու հովիտները, ուր կ'արածին անթիւ հօտեր, կիներու թուխ դէմքերը, եւ այրերու վշտահար նայուածքներն են որ այժմ կը գրաւեն գրագիտուհին:

Իր ազգին գերութիւնը շատ երկար էր եղած: Աղքատ է Հայկական երկիրը: Դարեր շարունակ կիսամշակ տիրակալներ յաջողեր էին հազարամեայ մշակոյթի մը մնացորդը խեղդել, եւ թոյլ չտալ որ հոն նորը թափանցէ

Այդ ժողովուրդը կը պայքարի բնութեան եւ բռնակալներուն դէմ. բայց, այդ պայքարը վեր է իր ուժերէն: Դժխեմ ճակատագիր մը կը հետապնդէ զինքը ...

Ոչ միայն անհատներ, այլեւ ամբողջ ընտանիքներ եւ գերդաստաններ կը լքեն հայրենի հայկական օճախները եւ կը մեկնին մօտակայ թէ հեռաւոր երկիրներ՝ հանգիստ ու ապրուստ գտնելու համար:

Անոնք ամէն բանի ընդունակ են: Կեանքը եւ տառապանքը իրենց սորվեցուցած են յարմարիլ ամէն պայմանի եւ ամէն կլիմայի, եւ լծուիլ ամէն տեսակ գործերու:

Հայը ատակ է ամէն բանի, բայց միայն իր հայրենիքն է զոր չի կրնար բարեկեցնել:

Ու միայն այն ատեն, երբ Կովկասէն անդին ամէն ինչ գլխիվայր կը շրջի, եւ բոլոր ճնշուած ազգայնականներու եւ դասակարգերու ազատութիւնը կը հռչակուի, հօրեղբայր Մահակ Գնունիին համար կուգան աւելի լաւ օրեր:

— Նախիջեւանի մէջ այլեւս նստած են իր մարդիկը ու անոնք են որ կը կառավարեն Հայաստանը,— Մահակ այժմ մերձաւորներուն եւ հեռաւորներուն ցոյց պիտի տայ թէ, հակառակ անոր որ իր ոտքերը կարճ են, այսուհանդերձ ինք կրնայ մեծ քայլեր նետել: Իսկ երբ ասիկա իր շահուն համար է, կրնայ նոյնիսկ ընկերվարութիւն կառուցանել:

Եթէ առանց պարապ շիչերէն ինք կրնար շահիլ հազարաւոր րուպլիներ, ինչո՞ւ համար այժմ, երբ իր երկրին մէջ հսկայ կառուցումը կը սկսի,— կը կառուցուի ելեկտրական գործարան — աւելի մեծ գործեր չկատարէ: Հոն շատ գործեր պիտի ըլլան՝ թէ բանւորներու, թէ գիւղացիներու եւ թէ մտաւորականներու, ինչպէս նաեւ վաճառականներու եւ յանձնառուներու համար:

Կառուցումին գլուխը կը գտնուի երկրաչափ Լեւոն Տավիտովիչ: Պէտք է շինուին փապուղիներ, թումբեր, կամուրջներ եւ կայաններ: Ցանձնառութիւնը վերցուած է «Միչիւկէ-ար»: Կեդրոնական իշխանութիւնը կը հովանաւորէ եւ տնտեսապէս իր վրայ առած է այս կառուցումը, բայց տեղական համագործակցական կազմակերպութիւնները եւս լծուած են գործի:

«Հիտրոցէնտրալ»ի գլխաւոր նպատակներէն մէկն է, Մասիսի շրջանը լուսաւորելէ զատ, ոռոգել հայկական անջրդի դաշտերը:

Այդ բոլորը պիտի կառուցուին հայկական փոքրիկ քաղաքին՝ Ջանտիմի շուրջ, որ կը գտնուի Միսիսի գետին եզրը: Հոն, այդ գետին յորդուն ջուրերը պիտի զսպուին ու պիտի տրուին մարդկային ծառայութեան գործին: Գետինը ուսումնասիրուած է: Ցանակագծները պատրաստ են: Գործը կը սկսի: Կարգ մը գործեր կը տրուին յանձնառուներու: Իսկ ուրիշներ տնտեսական ձեւով կը կատարուին: Թէ պաշտօնեաներու եւ թէ բանուորներու վճարումները լաւ են:

Հեռուէն կուգան Պարսիկներ, Թուրքեր, Ցոյներ՝ քանի մը րուպլի շահելու համար, բայց, մեծամասնութիւնը Հայեր են: Գրասենեկային բոլոր պատասխանատուութիւնները բացառապէս իրենց ձեռքն է: Հոն է նաեւ Արնօ Արեւեան, որդին Հայու մը եւ Գերմանուհիի մը: Ան թղթածրարներու պետն է, բայց ասիկա արգելք մը չէ որ վէպի գլխաւոր գործող - անձերէն մին ըլլայ:

Ուսուցչուհի Անուշ Մալխասեան, որ շատ տառապած է ու շատ տեսած, կ'երթայ պատառատ հագուստներով, բայց հայկական այդ խուլ երկիրը կը տանի նոր բաներ: Տղոց դաստիարակութիւնն ու ուսումը ան կը կատարէ իր մէկ նոր մեթոդով, ու միանգամայն կը հետաքրքրուի հանրային գործերով: Ան միշտ պատրաստ է հոգ ծառայելու:

Կառուցումի գործը տաքցած է: Ազին բարձր է: Ձեն պակսիր եւ սխալներ, ու նոյնիսկ չարաշահութիւններ՝ բանուորներու կողմէ, բայց, ատիկա արգելք մը չէ գործին ընդհանուր ընթացքին.

Այդ միջոցին հոն գտնուող գերմանացի գրագէտ մը միայն մէկ բան չի կրնար հասկնալ,— ինչո՞ւ այսպիսի սովորական գործերու համար, ինչպէս, օրինակ, գործարանի մը շինութիւնը, այսքան մեծ աղմուկ կը բարձրացնեն: Գերմանիոյ մէջ շատ աւելի մեծ կառուցումներ կան, բայց այդ բոլորը տեղի կ'ունենան լուռ, առանց ցոյցերու, առանց ճառերու եւ առանց գովասանքներու:

Բաներ, որոնց վրայ արտասահմանի արուեստագէտներուն նայուածքը կանգ իսկ չառներ, հոս, մեծ մանուկներու այս երկրին մէջ, բանաստեղծութեանց եւ վէպերու նիւթեր են:

Այս Եւրոպացին չի կրնար ըմբռնել թէ՝ հոս կը կառուցուի ոչ միայն ելեկտրական կեդրոնը, ոչ միայն կը բարեփոխուի մարդոցմէ եւ քաղաքակրթութենէն մոռցուած անկիւն մը, այլեւ կը կառուցուի նոր հոգեբանութիւն, նոր ոգի: Այս հոգեբանութիւնը եւ այս ոգին այն առաւելութիւնն են, որ հրճուանք եւ խանդավառութիւն կը ստեղծէ:

Ելեկտրական լամբը՝ Կովկասեան լեռներու ստորոտը՝ ոչ միայն կենցաղային յարմարութիւն է, այլեւ փարոս մը, որ կը լուսաւորէ ստրուկին ճամբան՝ դէպի նոր ու աւելի լուսաւոր եւ աւելի երջանիկ կեանք մը:

«Հիտրոցէնտրալ»ի մէջ, կառուցումի կազմակերպումէն զատ, շատ լաւ նկարագրուած են Հայաստանի կէս - հասարակածային բնութիւնը, Հայերու կեանքը, անոնց չքաւորութիւնն ու յոյսերը:

Ազատ է Հայը Նախիջեւանի մէջ իր մարդիկը իր մայրենի լեզուով կը գրեն հրամանագիրներ, բայց հազարամեայ իր ստրկային ճակատագիրը իր դէմքին վրայ դժուարաւ հրճուանք կը ստեղծէ: Ան դեռ թերահաւատ է՝ թէ իրեններուն եւ թէ օտարներուն հանդէպ:

Գուգայ 1931 տարին: Հիտրոցէնտրալը կը տօնէ իր լրացումը: Կը ժպտի տառապած ու փորձութեանց ենթարկուած Հայը: Ամէն ինչ ցոյց կուտայ թէ վերջ գտած են այլեւս սեւ օրերը, եւ թէ աւելի ուրախ եւ աւելի հրճուալի շրջաններ կուգան՝ թէ հայկական դաշտերուն եւ թէ հայկական խրճիթներուն համար:

Մարիէթթա Շահինեանի գրական սեփականութիւնը շատ մեծ է,— աւելի քան երեսուն գիրքեր, որոնք ելած են իր գրչէն, բայց, կարծես թէ միայն «Հիտրոցէնտրալ»ով է որ ան ոտք կը դնէ ստեղծագործական ամուր դիրքերու վրայ:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

Commune կը հրատարակէ փունջ մը հայրենասիրական եւ պատերազմական երգեր, թարգմանելով Միլանոյի մէջ հրատարակուած 2 հատորէ (1931),— թէեւ հին երգեր են ասոնք, սակայն Ֆրանս. պարբերաթերթը, համայնավար, ընտրած է միայն այն երգերը, որոնք կ'արտայայտեն հակազինուորական տրամադրութիւն մը եւ կ'աշխատի պատշաճեցնել ներկայ պարագաներուն:

Արուեստի գործեր չեն այդ երգերը, այլ միայն՝ զօրանոցի մէջ հիւսուած, ժամանցի համար, հասարակ յանգաւորութիւններ եւ տրտունջներ: Նմոյշի համար.—

Ամէն առտու, կանուխ կանուխ,
Մեզ կը հանեն անկողնէն,
Ու կը դրկեն մարզադաշտ,
Մարզանքի:
Քալէ՛ յառաջ, միշտ յառաջ,
Ցետոյ ետ դարձ:
Ալպեան բշուառ զինուորներ ենք,
Մեր ոտքերը կը ցաւին:
Չենք գիտեր ինչո՛ւ.
Մեր ոտքերը կը ցաւին:
Ա՛հ, ի՜նչ — ի՛նչքան դէշ կը քալենք
Մայթին վրայ:

Երբ կուգայ օրն ամսավճար ընելու,
Հազար հազար նեղութեամբ,
Քանի մը սու կուտան մեզի,
Ատով ինչ մը մուխ գնելու,
Երբ *Թոսքանին*
Այնքան սղած է հիմա:
Ալպեան բշուառ զինուորներ ենք,
Երեսի վրայ նետուած ենք մեզ:
Չենք գիտեր ինչո՛ւ ... (Եւն.):

Զօրաբաժնին տօնն երբ կուգայ
Մասնաւոր ճաշ կուտան մեզի,—
Երշիկներ զոյգ երբ կ'ուտենք,
Մեր փորիկը կը ցաւի,
Կամ հայսապուր,
Որուն պանիրը կը հոտի
Զօրանոցի մը նման:

Ուրիշ մը.—

Առտուն մեզի սուրճ մը կուտան,
Սակայն առանց շաքարի,
Ճիշդ է մեզի սուրճ կուտան,
Բայց շաքար՝ ոչ:
Շաքար չկայ, բնաւ չկայ:

Ուտելիքը քիչ է, քիչ,
Կը նիհարնանք հետզհետէ,
Ցոգնած ենք, շատ ու շատ յոգնած,
Քալելու ուժ չունինք այլ եւս:

Կէսօրին ալ մեզի կուտան հայսապուր
Հայսապուր չէ, խէժ է այդ,
Ճիշդ է կուտան հայսապուր,
Բոլորովին սակայն խէժ է,
Թղթախաղնաւն ալ կը ծախէ.

Իրիկուան մեզի կուտան արգանակ,
Արգանակ չէ, պարզ ջուր է,
Ճիշդ է կուտան արգանակ,
Բոլորովին սակայն ջուր է,
Ոտք լուալու կը ծառայէ:

Կէս գիշերին, մեզի կուտան անկողին,
Բայց սուտ բան է,
Ճիշդ է կուտան անկողին,
Բոլորովին սուտ բան է,
Ոտքը բնաւ չի բռներ:

ՅԱՏԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«ԻՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ»

Նիկողոս աղա տասներեններորդ դարէն աւելցած ու քսաներորդ դարէն ներմուծած տիպար մըն է: Մենք վստահ ենք սակայն որ քսանմէկերորդ դարը պիտի ընդունի զինքը բացառելով.

Այո, Նիկողոս աղան ,չհասկցուած, չմբռնուած ու մանաւանդ լոյս աշխարհ չտեսած քաղաքագէտ մըն է: Ան իր քաղաքագիտական դասերն առած է Պոլիս՝ Ասմալը Մէսճիտի սրճարանը, անկէ անցած է Այնալը Քահվէ, ան ալ աւարտելով անցած է [illegible]՝ վարպետ Ծակարի գինետունը:

Նիկողոս աղա վերջապէս Փարիզ ինկած է ու Լաֆայէթի սրճարաններուն մէջ կատարելագործած իր մասնագիտութիւնը:

Հանճարով ու մարգարէութեամբ իւան կարծիքներ կը յայտնէ ան քաղաքականութեան մասին:

Դժբախտաբար կը պակսին զինքը մտիկ ընողներ՝ թէեւ ինք սիրայօժար կը վճարէ ունկնդիրներուն ... [illegible]:

Մինչդեռ ուրիշ բանախօսներ, բեմի վրայ, գաւաթ մը ջուր առջեւնին, փոթորիկներ կը հանեն, մեր Նիկողոս աղան փոթորիկները գաւաթ մը ջուրի կը վերածէ, յետոյ անշուշտ ջուրն ալ գինիի վերածելով՝ ամէնը մէկ կուլ կուտայ:

Անցեալ օր Փորթ տ'Օրլէանի կողմը իրեն հանդիպեցայ ու բռի.

— Բարեւ, Նիկողոս աղա, ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ

Իր ամէնէն սիրական հարցումը ուղղած էի իրեն: Նիկողոս աղա պեխերը ոլորեց ու ըսաւ.

— Հետեւէ ինծի ..

Հետեւեցայ ու կրկնեցի հարցումս.

— Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ, Նիկողոս աղա ...

— Նախ մենք կ'անցնինք կոր ու կը դառնանք կոր դէպի գերեզման:

— Եւրոպան կարծեմ մենէ առաջ անցած է ու կը դառնայ դէպի .. պատերազմ:

— Այդ մասին կարելի չէ չոր բերնով խօսիլ:

Ու մտանք պիսթրօ մը եւ անկիւն մը դիրք գրաւեցինք, ապսպրելով երկու փէրնօ:

Բաժակները լեցուեցան, ջուր եւ սառոյց [illegible] անոնց մէջ:

Նիկողոս աղային պեխերը սկսան ոլորուիլ, դառնալ: Սիկարէթները վառեցան: Քրմական «պատուղա» մը: Նիկողոս աղան սկսաւ պատգամել:

— Եղբայր, եթէ վաղը պատերազմը պայթի, ամբողջ եւրոպական քաղաքակրթութիւնը քանի մը թնտօ մոխիրի պիտի վերածուի: Շատ կը ցաւիմ այս բանին համար: Սակայն ցաւելով կը ցաւիմ սա «փէրնօ»ին համար որ քաղաքակրթութեան միւռոնն է ... «Փէրնօ»ն ալ պիտի ոչնչացնեն ... Աս արդէն ըմբոստացուցիչ է ...

— Լաւ պիտի ըլլայ որ բոլոր գինետուներուն վրայ Կարմիր Խաչի դրօշ պարզուի, որպէսզի բազմաթիւ տաճարները զերծ մնան յարձակումէ եւ հաւատարիմ կոնծարանները շարունակեն անխլիրտ իրենց շինարար գործունէութիւնը, խմելով ու երգելով ...

— Ասիկա քիչ մը բանաստեղծական եղաւ: Դառնանք իրականութեան եւ պատերազմի չպայթած մէյմէկ «փէրնօ» եւս խմենք ...

— «Անցնելու մօտ իրերն զմեզ կը կարթէն», կ'ըսէ Սիւպլի .

— Դառնանք իրականութեան, ըսի:

Դարձանք: «Փէրնօ»ի երկու բաժակները լեցուած էին ոգիով:

— Ա՞յս է իրականութիւնը, ըսի:

— Այո, աղաս, իրականութիւնն ալ աս է, անիրականութիւնն ալ: Սա գաւաթին եզերքներէն դուրս ամէն բան պատերազմ կը հոտի: Ամէ քանի դեռ ողջ ես, որովհետեւ այսօր կանք վաղը չկանք: «փէրնօն ալ մեզի պէս է. այսօր կայ, վաղը չկայ ... Մէկ ցաւ ունիմ միայն,աղա թէ ոչ մեռնիլը հոգս չէ...

— Ըսէ ցաւդ սա նուիրական վայրկեանին:

— Ցաւս ան է որ խօսելու եւ գրելու ընդունակութիւն չունիմ եւ օր մը պիտի մեռնիմ առանց քաղաքական կարծիքներս ազգիս յայտնած ըլլալու ...

— Ես սիրով յանձն կ'առնեմ ձեր կարծիքները թուղթին յանձնելու սրբազան աշխատանքը ...

— Եթէ այդպէս է, մէկ մէկ «փէրնօ» եւս ապսպրենք ...

Երրորդ բաժակները պարպելէ վերջը՝ կ'ուզէի որ Պարոն Նիկողոս խօսի որով կրկնեցի հարցումս.

— Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ ...

Նիկողոս աղա պեխերուն վարի մասերը ծծեց ու սկսաւ խօսիլ.

—Իտալիա Եթովպիոյ վրայ յարձակած ըլլալուն համար՝ գիտես թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, գլխաւորութեամբ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, պատժամիջոցներ գործադրել սկսաւ Իտալիոյ դէմ: Աս սեղմումները շատ նեղը դրին Իտալիան, հակառակ անոր որ իր բանակները կարգ մը կարեւոր յաղթանակներ շահեցան: Եւ ահա յանկարծ Գերմանիա կը գրաւէ Հռենոսի ապազինեալ շրջանը: Ու բնականաբար Ֆրանսա եւ Պելճիքա կոչ կ'ընեն Ազգերու Դաշնակցութեան, մանաւանդ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ, որոնք յանձն առած են յարգել տալ Վերսայլի եւ Լոքարնոյի դաշնագիրները: Ու Իտալիա հեռագիր պատասխան մը կուտայ իրեն ուղղուած պարտականութեան հրաւէրին՝ ըսելով.— «Ես չեմ կրնար թէ բանադրեալ եւ թէ ոստիկան ըլլալ»: Ըսել կ'ուզեմ,—արձակեցէք զիս բանտէս, յետոյն վերցուցէք պատժամիջոցները, որպէսզի ես սիրով ու հաւատարմութեամբ կատարեմ իմ ոստիկանի պաշտօնս: Ու վաղը միւս օր, Անգլիա եւ Ֆրանսա եւ ամբողջ Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի քաշեն բանտարկեալ Իտալիոյ շղթաները, պիտի բանան բանտարկեալ Իտալիոյ խցադուռը, պիտի հագցնեն անոր ոստիկանի համազգեստը ու պիտի ըսեն.— Եթովպիոյ մէջ ըրած թոզանդ քեզի հէլալ ըլլայ. միայն թէ բռնէ սա բռնաբարողը: Ու միշտ այսպէս է աշխարհի բանը: Պատերազմի պարագային Թուրքերն ալ կը բանային բանտերուն դուռները եւ դատապարտեալները ազատ կ'արձակէին զանոնք մղելով «հայրենասիրական» գործունէութեան: «Թէմսիլտէ հաթա օլմազ»: Շատ մը երկիրներու լաւագոյն ոստիկանները «նախկին»ներն են: Մէկէն կասկած ունիս որ յանցանք մը գործէ՝ զայն յանցանքը գործած պահուն բռնելու համար՝ նոյն յանցանքին մէջ արդէն բռնուած մը գործի լծէ: Նմանին նմանով կարելի է յաղթել: Գերմանիոյ դէմ շարժելու համար՝ Իտալիոյ կապանքները պիտի քակեն: Ինծի երեք անգամ հարցուցիր թէ «ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ»: Առայժմ իտալական մաքարոնին ու հացին վրայ կարագ կ'անցնի, կը դառնայ եւ ես ուրախ եմ:

Ուշ ատեն բաժնուեցանք իրարմէ՝ երբ հաշիւը երեսուն ֆրանքը կ'անցնէր ու գինետունը կը դառնար ...

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

վճիռին եւ ծրագրուած բանակցութեանց, ֆրանսական եւ պելճիքական սահմանագլուխներէն 20 քիլոմեթր հեռ քաշել այն զօրագունդերը զորս ղրկած էր։ Այսպէս պարպուած գօտին պիտի գրաւէին միջազգային ուժեր որոնց ներկայութիւնը պիտի հաստատէ թէ միջազգային օրէնքը չանգած է յաղթանակը։ Ապազինեալ շրջանի մնացեալ մասին մէջ, գերմանական զինուորները պէտք չէ անցնին այն թիւը որ պաշտօնապէս հաղորդուեցաւ մարտ 7ին։

Անոնք չպիտի կրնան որ եւ է օդնական ուժ տանալ, արգիլուած է որ եւ է ռազմանիւթի առաքումը, ամրութեանց շինութիւնը կամ ռազմագետնի յարդարումը, ոչ մէկ օդակայան չպիտի շինուի կամ ընդարձակուի։ Մեր կողմէ, մենք ինչպէս եւ Պելճիա ընդունած ենք բանակցութեանց ընթացքին ընդհատել զօրքի առաքումը դէպի հասարակաց սահմանագլուխի հարեւան գօտին։ Միջազգային յանձնաժողով մը պիտի հսկէ այդ յանձնառութեանց գործադրութեան վրայ։ Այս յանձնաժողովին միջամտութիւնը նշանակուած շրջանի վերադինման եւ վերամրացման մասին մեզի կուտայ երաշխաւորութիւններ որոնք նախապէս չկային։ Այս հակահարուածական միջոցներու ամբողջութեամբ կը հաստատուի գերմանական գործողութեան հետեւանքով ստեղծուած կացութեան ժամանակաւոր հանգամանքը։ Հռենոսեան շրջանը, Լա Հէյի ատեանին վճիռէն յետոյ, իր վերջնական կազմը՝ իրաւական վիճակը պիտի ստանայ միայն շահակից պետութեանց միջեւ կատարուած բանակցութիւններով, եւ, մասնաւոր տրամադրութեամբ մը ճշդուած է թէ՝ այս իրաւական վիճակին, ինչպէս միւս բոլոր խնդիրներու վերաբերեալ բանակցութիւնները Գերմանիոյ առջեւ պիտի բացուին միայն այն ատեն երբ ան բացորոշապէս ընդունի այս նախաշաւիղ պայմանները, որոնք ամբողջութիւն մը կը կազմեն։

Պէ՞տք է որ ըսեմ, վերջապէս, թէ խօսք չկայ որ միջազգային ուժ մը գրաւէ ֆրանսական կամ պելճիքական երկրէն որ եւ է մէկ մասը։ Հրէշային անարդարութիւն մը պիտի ըլլար այդ եւ ո եւ է ֆրանսացի բանագնաց չպիտի ընդունէր զայն»։

Պ. Ֆլանտէն ուշադրութեան յանձնելով Ֆրանսայի տրուած ապահովութեան նոր միջոցները, եզրակացուց.

— « Կարելի է անբաւարար սեպել ձեռք բերուած արդիւնքները։ Կարելի է խորհիլ թէ ֆրանսական պատուիրակութիւնը պէտք էր յամառօրէն պահանջէր Հռենոսեան շրջանին ամբողջական եւ անմիջական պարպումը։ Եւ կրնար, այդ արդիւնքին հասնելու համար, առաջարկել պատժականոնօրինութիւններ որոնց ծանր հարուած պիտի տային մասնաւորապէս խոցելի տնտեսութեան մը։ Բայց այդ պարագային չպիտի վայելէր երաշխաւոր պետութեանց աջակցութիւնը, ոչ ալ Պելճիոյ, որ նոյնպէս երաշխաւորեալ է։ Ուստի նախընտրեցինք միանալ չափաւոր առաջարկներու քաղաքականութեան մը։ Հրաւէր մը ուղղուած է Գերմանիոյ. եթէ ընդունի, նոր հեռանկարներ կը բացուին Եւրոպայի խաղաղութեան ամրապնդման համար։ ԵԹԷ ՄԵՐԺԷ, ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՄԱՁԱՅՆ Է ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ, ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ՎԻՐԱԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ԵՆԹԱՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՆՈՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ։ Կասկած չկայ որ այն ատեն աւելի նպաստաւոր մթնոլորտ մը պիտի ստեղծուի ֆրանս. առաջարկներուն համար։ Բայց ես կ'ուզեմ մէկդի դնել այդ ենթադրութիւնը, որովհետեւ անկեղծօրէն կը մաղթեմ որ գերմանական կառավարութիւնը ըմբռնելով կացութեան ծանրութիւնը, պիտի գիտնայ գնահատել իրեն ուղղուելիք պահանջներուն չափաւորութիւնը։ Ֆրանսական պատուիրակութիւնը պելճիքականին հետ պնդեց որ զինուորական երաշխաւորութեանց յետագայ գործադրութեան վերաբերեալ համաձայնութիւնները կնքուին անմիջապէս, հակառակ պարագային խոստացուած աջակցութեան կիրարկումը շատ ուշ մնացած պիտի ըլլար։ Բրիտանական կառավարութիւնը իր հաւանութիւնը յայտնեց այս առաջարկին, ինչպէս եւ իտալականը»։

Երեսփ. ժողովը գոհունակութեամբ լսեց այս յայտարարութիւնը, որ կրկնուեցաւ Ծերակոյտին մէջ։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ԴԺԳՈՀ Է

Ֆրանսական մամուլին մեծ մասը խստօրէն կը քննադատէ Լոնտոնի համաձայնութիւնը։ Միայն կիսապաշտօնական «Թանը» եւ ձախակողմեան թերթերը գոհ կ'երեւան։ «Տէպա» կը գրէ.— 1. Ա. Դ. Ժողովը 12 օր քաշեց, հաստատելու համար թէ օրէնքը բռնաբարուած է.— 2. Տասերկու օր վերջը Ժողովը որոշեց տեղը բերել օրէնքը, բայց անմիջապէս հաստատեց թէ բան մը չի կրնար ընել, զայն պաշտպանելու համար.— 3. Հիթլէր ոչնչացնելով Վերսայլի դաշնագրին 42, 43 եւ 44 յօդուածները, կրցաւ հրապարակաւ յայտարարել Լոնտոնի մէջ թէ Ֆրանսան է յանցաւորը եւ ան բռնաբարեց Լոքառնոյի դաշինքը.— 4. Գերմանական զօրքը կը մնայ Հռենոսի մէջ, հակառակ այս բոլոր ոչնչաբանութեանց.— 5. Լոնտոն բաւական չի սեպեր այս բոլորը եւ նորթորհրդաժողով մը կը գումարէ ուր պիտի ոչնչանան յաղթութեան մնացորդները։

Անգլիոյ Երեսփ. ժողովն ալ իր կարգին լսեց Իտընը

Նոյն օրը, Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ ալ յայտարարութիւններ եղան արտաքին նախարարին կողմէ, իսկ ձերմակ Տետրակը արդէն կը յայտնէր գոյացած համաձայնութեան բոլոր մանրամասնութիւնները։

Անգլիոյ արտաքին նախարարը կրկնելով կատարուած բանակցութեանց մանրամասնութիւնները, յարուցեց

— « Խորհրդակցութեանց ընթացքին յստակապէս ճշտուեցաւ թէ կարելի չէ բանակցութեանց սկսիլ, մինչեւ որ որոշ չափով մը չվերահաստատուի միջազգային օրէնքի [illegible] Ուստի Փրանսիա վերադառնալու անմիջապէս վերջը, թելադրեցի գերմանական կառավարութեան որ իր աջակցութիւնն ընծայէ, վերացնելու համար իր ծանօթ գործողութեան հետեւանքով ստեղծուած կացութիւնը։ Թելադրանքս այն էր որ, մինչեւ բանակցութեանց սկսիլը իր զօրքը հեռ քաշէ այնքան որքան անհրաժեշտ է ապացուցանելու համար թէ Հռենոսի վերագրաւումը այլաբանական հանգամանք ունի եւ միեւնոյն ատեն հրամարի ամրութիւններ շինելէ։ Թէեւ Գերմանիոյ վարչապետը հրապարակաւ յայտարարեց թէ պատրաստ է չաւելցնելու զօրքին թիւը, բայց այդ բաւական չէր ճամբան հարթելու համար։ Ն. Վեհափառութեան կառավարութեան գլխաւոր նպատակն է վերահաստատել վստահութիւնը միջազգային օրէնքի մասին եւ ստեղծել այնպիսի պայմաններ որ կարելի ըլլայ վերակազմել Եւրոպայի հաստատուն վիճակը. Այս եղաւ մեր մտահոգութիւնը այդ օրերուն, իսկ վստահութեան վերահաստատումը դիւրին գործ չէ, որովհետեւ ծանրապէս խախտած էր։ Վստահութեան վերահաստատումը անհրաժեշտ է, որպէսզի կարելի ըլլայ բանակցութիւններ կատարել ապահովութեան դրութիւն մը հաստատելու համար»։

Կարդալով Սպիտակ Տետրակին պարունակութիւնը՝ գոյացած համաձայնութեանց մասին, Պ. Իտըն եզրակացուց.

— « Կը կարծեմ թէ Երեսփ. ժողովը պիտի ընդունի թէ շատ բնական է խնդրել Գերմանիայէն որ նպաստէ խաղաղ կարգադրութեան մը, մասնաւորապէս նկատի առնելով ֆրանսական եւ պելճիքական կառավարութեանց ցոյց տուած չափաւորութիւնը։ Ինչ կը վերաբերի Ն. Վեհափառութեան կառավարութեան, մենք պատրաստ ենք ընդունելու այդ առաջարկները եւ ջերմապէս կը յուսանք թէ գերմանական կառավարութիւնն ալ նոյն աչքով պիտի նայի։ Գերմանական կառավարութիւնը փափաք յայտնեց մեղմացնելու լարումը որ միայն աղէտի կրնայ առաջնորդել։ Այժմ կարգը եկած է Գերմանիոյ ցուցնելու թէ ինչ աջակցութիւն կրնայ ընծայել այդ նպատակին համար։ Լոնտոնի խօսակցութեանց մէջ մենք ջանացինք կանխել անմիջականօրէն սպառնացող դէպքերու իրական վտանգը եւ պատեհութիւն ստեղծել խաղաղութեան հաստատուն եւ տեւական խարիսխ մը ստեղծելու արեւմտեան Եւրոպայի համար»։

Աշխատաւորական երեսփոխան մը հարցուց թէ Պ. Իտըն միայն արեւմտեան Եւրոպայի խաղաղութի՞ւնը նկատի ունի թէ ամբողջ Եւրոպայի։ Նախարարը պատասխանեց թէ խնդիրը կը վերաբերի Լոքառնոյի դաշնագրին տեղ ուրիշ մը հաստատելու, եւ ատոր համար ալ խօսեցաւ միայն արեւմտեան Եւրոպայի մասին. բայց «տարակոյս չկայ թէ մեր նպատակակէտը շատ աւելի լայն է քան այդ»

*** Պելճիոյ վարչապետն ալ իր կարգին մանրամասն յայտարարութիւն մը կարդաց երեսփ. ժողովին մէջ։

ՍԱՆԹԻԼԻ ԲԱՆՏԷՆ փախաւ դատապարտեալ մը, Ժան Սփիլէր, 33 տարեկան, յանդուգն փորձ մը կատարելով։ Պատը ծակած եւ չուան մը կապած էր հանդիպակած ծառի մը։ Կ'ըսուի թէ դուրսէն ալ օգնած են։

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄՕՏ, Սէնթ - Իլէռ - տիւ - Թուվէի ապաքինարանին մէջ, հիւանդ մը յանկարծ խենդենալով, իրարու ետեւէ սպաննեց երկու կիներ, ծանրապէս վիրաւորեց գեաաոի աղջիկ մը, թեթեւապէս՝ ուրիշ երեք հոգի, եւ յետոյ սպաննուեցաւ գիւղապետին եւ զոհերու ազգականներուն կողմէ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տ. Հ. Կ. Խաչի Աւփորվիլի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ, ատենապետուհի Տ. Խ. Գեռ[illegible] եւ իրենց պարագաներուն. ՊԱՏՈՒԱՐ Խ[illegible]ԵԱՆԻ դառնակսկիծ մահուան առթիւ

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՆԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Եգիպտոս, Սուրիա, Զուիցերիա, Պաղեստին	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ՄԱՐՏ MARDI 24 MARS 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3071

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՉՔԷ ՀԵՌՈՒ, ՍՐՏԷ ՀԵՌՈՒ ...

Հարիւրամեայ ճրագ մը ունինք հեռաւոր Իրանի մէջ,— Թաւրիզի Արամեանը վարժարանը։

Այս առթիւ կոչ մըն ալ հրատարակուեցաւ, ամիսներ առաջ, «Ալիք»ի եւ ուրիշ թերթերու մէջ։ Անշուշտ այն վստահութեամբ թէ արձագանգ պիտի գտնէ «արգոյ հասարակութեան» կողմէ, ի սփիւռս աշխարհի։

Հրատարակուեցաւ, դարձեալ այս էջերուն վրայ, համառօտ պատմութիւնը այդ բեղուն հարիւրամեակին, այնքան սրտառուչ մանրամասնութիւններով։

Կոչը կ'ըսէր թէ հարիւրամեակը պիտի տօնուի յառաջիկայ ապրիլին, մեծ հանդիսաւորութեամբ։

Ապրիլի դուռն ենք արդէն, եւ սակայն ...

Խօսելով միայն մեր եւ հարեւան գաղութներու մասին, կարելի չէ առանց վրդովումի արձանագրել անողոք իրականութիւնը. — տակաւին ոչ մէկ ձեռնարկ, ոչ այստեղ, Փարիզի մէջ, ոչ ալ ուրիշ տեղ։

Եւ կը թուի թէ ամէնէն անտարբերները անոնք են որ հեռուէն մօտէն կապ ունին Իրանի հետ, իբրեւ հպատակ, սան կամ «բոյրոտիքեան»։

Կը սխալի՞նք,— այն ատեն թող բարեհաճին լուսաբանել մեզ, հաղորդելով փաստացի տեղեկութիւններ,— ի՛նչ ձեռնարկներ կատարուած կամ ծրագրուած են, ո՞ւր, ինչպէ՞ս, եւ ե՞րբ գործի կը ձեռնարկեն։

Շատ կարճ է ժամանակը, իսկ ձգձգումը՝ վարկաբեկիչ, Իրանահայերու գիտակցութեան եւ պատասխանատուութեան տեսակէտով։

Մեր կարծիքը դրական է եղած այդ երկու առաքինութեանց մասին։ Հերքե՞լ կ'ուզէին ...

Մեծ թիւ մը չեն կազմեր այն գաղութները, որոնք ունին այնքան արդիւնաւոր եւ յարատեւ աշխատանք թափած ըլլան ազգային կեանքի կազմակերպութեան եւ մանաւանդ կրթական ճակատին վրայ, որքան իրանահայ գաղութը։

Միայն վերջին հարիւրամեակի ընթացքին, ամբողջ սերունդներ թրծուած են հայեցի եւ հիմնական դաստիարակութեամբ։ Ցատկանշական օրինակ մը յիշած ըլլալու համար, ըսենք թէ բարբառները նոյնն ըլլալով հանդերձ, իրանահայ գաղութի ընթացիկ եւ դրական լեզուն աւելի հարազատութիւն կը ներկայացնէ, քան կովկասեանը։

Պատերազմէն առաջ, Կովկասը շատ աւելի հարուստ էր քան Իրանը։ Եւ սակայն այս վերջինը յաճախ անկարելին կը փորձէր, առաջնակարգ ուսուցիչներ ապահովելու, ազգային դաստիարակութիւնը լաւագոյն հիմերու վրայ դնելու համար։

Վկայ՝ Թաւրիզի Արամեան վարժարանը, սահմանին վրայ, իր հարիւր տարուան հունձքով։

Հաստատուած՝ 1835ին, այս կրթարանը վայելած է չունիր Մեսրովբ Թաղիադեանցի («Վէպ վարդգէսի» հեղինակը՝ «Տէր կեցո» երգին), Սամուէլ Գիւլզատեանի («Շահնամէ»ի անդրանիկ թարգմանիչը), Րաֆֆիի, Թումանի եւ ուրիշ բազմաթիւ հմուտ ուսուցիչներու, աշխարհական թէ հոգեւորական։

Իսկ իր արտադրած հունձքի մասին գաղափար կազմելու համար, կը բաւէ ըսել թէ իրանեան Ատրպատականը ինչ որ ունի իբրեւ մտաւորական պարծանք, ամէն բանէ առաջ կը պարտի այս դարաւոր հաստատութեան։

Արամեան վարժարանը ունեցած է փայլուն եւ աղօտ շրջաններ, համաձայն տեղական եւ նիւթական պայմաններուն։ Տնտեսական տեսակէտով, եթէ երբեմն բացառիկ նպաստներ ստացած է, ընդհանրապէս իր կեանքը եղած է անընդհատ պայքար՝ դրամական անձկութեան դէմ։

Այսօր իսկ, վարժարանը հազիւ 2000 թումանի իրերուն եկամուտ մը ունի, 3500 թուման ծախքի դէմ։ Ինչպէս կը պատմէր աշխատակից մը, Արամեան թատրոնը, որ տարեկան 6 – 8000 թուման հասոյթ կը բերէր, վերջին տարիներս ոչ միայն շահ չի տար, այլ եւ տարեկան 150–200 թուման կը քաշէ նորոգութեան համար։ Թոշակներէն տարին կը գոյանայ 1200 թուման եւն.։

Արդ. հաստատութիւն մը որ հարիւր տարուան ընթացքին տուած է 1000–1200 շրջանաւարտներ, ապահովաբար կէս առ կէս ողջ եւ բարեկեցիկ, եւ որ մինչեւ այսօր կը դիմանայ բազմապիսի դժուարութեանց, արժանի՞ է այսքան տժգոյն ճակատագրի մը։

Մանաւորապէս Ֆրանսա, Անգլիա, Գերմանիա, Պելժիա եւ ուրիշ բախտաւոր գաղութներու մէջ հաստատուած Իրանահայերը, տարէց թէ երիտասարդ, ի՞նչպէս կրնան գիտնալ այս բոլորը եւ հանգիստ նստիլ, կարդալ ու անցնիլ, կամ գոհանալ շնորհաւորական ուղերձներով։

Աչքէ հեռու, սրտէ հեռո՞ւ։ Այս պարագայի՞ն ալ։

Դուք, Իրանէն գաղթած երիտասարդներ, թոյլ պիտի տա՞ք որ պատմութիւնը արձանագրէ, այս առթիւ,— կաթը ծծեցին, բայց մայրը մոռցան, բախտին քմահաճոյքներուն յանձնելով զայն։

Հրաշքի մը չէ որ կը սպասեն Թաւրիզի մէջ, այլ պարտաճանաչութեան եւ երախտագիտութեան չօշափելի ցոյցի մը։ Եւ այդ ակնկալութիւնը երբեք վեր չէ գաղթական Իրանահայերու կարողութենէն։ Կը բաւէ սթափիլ եւ գործի ձեռնարկել, գոնէ տարեկան բացի հոգին ազատելու համար այս հաստատութիւնը։

Այս պարտականութեան կատարումը անհրաժեշտ է նոյն իսկ իրենց՝ սաներուն ինքնապաշտպանութեան համար։ Որպէսզի կարենան պահել հոգեկան կապը՝ հայկական միջավայրին հետ, եւ այն սերունդին հետ որ ծաղկեցաւ Իրանի հողին վրայ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻԹԼԷՐ ՆՈՐ ՃԱՌՈՎ ՄԸ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՈՐ ԵՒ Է ԻՐԱՒԱԽՈՀՈՒԹԻՒՆ

«ՄԵՆՔ ԱՆՁՆԱՏՈՒՐ ՉՊԻՏԻ ԸԼԼԱՆՔ»

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ԱՆՈՐՈՇ

Ֆրանսայի համար Լոնտոնի որոշումը վերջնական է, Անգլիոյ համար՝ բանակցութեանց հիմ

Լոնտոնի համաձայնութենէն յետոյ, Ֆոն Ռիպպէնթրոփ, Գերմանիոյ լիազօրը, Պերլին վերադարձաւ օդանաւով, խորհրդակցելու համար Հիթլէրի հետ։ Գերմանիոյ պատասխանին կը սպասուէր երէկ։ Նկատի առնելով գերմանական մամուլին արտայայտութիւնները եւ Հիթլէրի նոր ճառը, շատեր կը կարծեն թէ այդ պատասխանը ժխտական պիտի ըլլայ։ Իսկ ուրիշ իրազեկներ կ'ենթադրեն թէ Հիթլէր առաջարկուած պայմանները մերժելով հանդերձ, ամբողջովին չպիտի փակէ դուռը եւ հակառաջարկներ պիտի ներկայացնէ։ Մասնաւորապէս վիրաւորիչ կը համարուի չէզոք գօտի մը հաստատելու եւ միջազգային ոստիկանութիւն մը տեղաւորելու առաջարկը։ Գերմանիա այդ առաջարկը կրնայ ընդունիլ, կ'ըսեն, այն պայմանաւ որ չէզոք գօտի մը հաստատուի նաեւ Ֆրանսական հողին վրայ, դէպի Լօռէն եւ Շամփաներ։

Հիթլէր իր նոր ճառը խօսեցաւ կիրակի գիշեր, Պրէսլաւի մէջ։ Ահաւասիկ ամփոփումը.

— «Թող վերջնապէս իմանան թէ մենք անձնատուր չպիտի ըլլանք։ Մենք տրամադիր չենք ընդունելու այնպիսի առաջարկներ որոնք հակառակ են մեր պահանջներուն եւ պատիւին։ Լման երեք տարի մենք հետեւեցանք ճամբու մը որ ուղիղ է եւ պատուաւոր եւ պիտի շարունակենք ընթանալ այդ ճամբով, առանց որ եւ է իրաւախոհութեան։ Ամբողջ երեք տարի ես պայքարեցայ ազգին ներքին եւ արտաքին ազատութեան համար։ Այժմ հրամայած եմ ընտրութիւններ կատարել, որպէսզի գերման ազգը պատեհութիւն ունենայ արտայայտելու իր ուժը, միակամութիւնը եւ խաղաղասիրութիւնը։ Միայն այսպիսի ժողովրդական աջակցութեամբ կարելի եղաւ լուծել այն հարցերը որ դրուած էին մեր առջեւ։ Տնտեսական խնդիրները կարելի չէր լուծել խորհրդակցելով արհեստակցական միութեանց կամ գործատէրերու կազմակերպութեանց հետ։ Չափէն աւելի կարծիքներ յայտնուած են Գերմանիոյ մէջ։ Ժամանակը եկած էր գործելու... Ես վերականգնանեցուցի գերման ազգին ինքնավստահութիւնը։ Ես ժողովուրդին սորվեցուցի հաւատալ Գերմանիոյ մեծութեան, անցեալին ու ապագային։ Ես կատարեցի այդ գործը յուսալով թէ մեր գլխուն եկած ամօթալի ճակատագիրը յաւիտեան չպիտի տեւէ, այլ պիտի գայ ժամանակը երբ գերման ազգը ուրիշներու երեսը պիտի նայի շեշտակի։ Ես ինքզինքս պատասխանատու կը համարէի ոչ միայն ներկայ սերունդին, այլեւ գալիքին առջեւ։ Հազար տարուան ապագայ մը կը բացուի մեր առջեւ։ Ահա թէ ինչու վճռեցի վերահաստատել Գերմանիոյ պատիւը, ոչ միայն ներքնապէս այլեւ արտաքին ճակատին վրայ։ Հիմնական ճշմարտութիւնը այն է թէ բոլոր ազգերը իրաւունքներ ունին եւ հետեւաբար Եւրոպայի մէջ կարգ - կանոնը պէտք է հաստատուի բանականութեան, հասկացողութեան եւ փոխադարձ յարգանքի վրայ։ Կը սխալին անոնք որ կը կարծեն թէ այս նոր կարգ ու սարքը կարելի է հաստատել Վերսայլի հիման վրայ։ Գերմանիա չի կրնար հանդուրժել որ ուրիշներ միջամտեն իր վեհապետական իրաւունքներուն։ Անոնք որ կը կարծեն թէ այս պարագան կարծիքն է միայն մէկ մարդու, Ատոլֆ Հիթլէրի, չարաչար կը սխալին։ Այդ կարծիքն է ամբողջ գերման ազգին։ Գերմանիա ակնառու է նոր կարգ ու սարքի մը որ հաւասար իրաւունքներ կ'ապահովէ բոլոր ազգերուն։ Ես Եւրոպայի խաղաղութիւն կուտամ 25 տարուան համար։ Թող ուրիշ դիւանագէտներ ալ հարցնեն իրենց ազգերուն թէ կ'ուզե՞ն որ Եւրոպան բզքտուի զինուորական դաշինքներով եւ ազգի մը վեհապետական իրաւունքները ոչնչանան։ Ես մէջտեղ դրած եմ այս հարցումը եւ կ'ընդունիմ միայն մէկ ձեռնհաս դատաւորի վճիռը,— գերման ազգին վճիռը։ Ես մէկ դաւանանք ունիմ,— Ես Գերման եմ. կը հաւատամ իմ ժողովուրդիս, անոր պատիւին, անոր ապագային։ Ես պիտի պայքարիմ անոր իրաւունքներուն, ազատութեան, լաւագոյն խաղաղութեան մը համար։ Ես այս բոլորը կը յայտարարեմ ի լուր աշխարհի եւ դուն, գերման ժողովուրդ, խտացուր շարքերը եւ քալէ իմ ետեւէս»։

ՖԼԱՆՏԷՆԻ ԽՕՍՔԸ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐԱՒՆ

Եթէ Գերմանիա մերժէ, գործի պիտի ձեռնարկեն

Արտաքին նախարար Պ. Ֆլանտէն կիրակի օր անգլերէն ճառ մը խօսեցաւ ձայնասփիւռին առջեւ, ուղղուած Մ. Նահանգներու ժողովուրդին։ Ճառին ամէնէն կարեւոր կէտը այն է որ, Պ. Ֆլանտէն Անգլիացիներուն պէս չըմբռներ Լոնտոնի համաձայնութիւնը։ Իր կարծիքով, Գերմանիոյ եղած առաջարկները ամբողջութիւն մը կը կազմեն, եւ պէտք է ընդունուին կամ մերժուին իբր այդ։ Եթէ մերժուին, «հաւաքական եւ անմիջական գործողութիւն մը» պիտի կատարուի Լոքառնոցիներու կողմէ, խորհրդակցութենէ մը յետոյ։ Արդ, Լոնտոնի պաշտօնական շրջանակներն ու մամուլը վերջնագիր մը չեն նկատեր գոյացած համաձայնութիւնը, այլ իբրեւ հիմ բանակցութեանց։ Պ. Ֆլանտէն շեշտեց.

— «Եթէ մեր առաջարկները ընդունուին, այն ատեն պիտի սկսին բանակցութիւնները, նոր կարգ ու սարք մը հաստատելու համար Հռենոսի շրջանին մէջ ինչպէս եւ լրիւ ու ճշգրիտ համաձայնութիւններ՝ ոչ - յարձակման եւ փոխադարձ աջակցութեան համար, արեւմտեան պետութեանց միջեւ։ Այդ բանակցութեանց միջոցին ուշադրութեամբ նկատի պիտի առնուին վարչապետ Հիթլէրի առաջարկները։ Բայց Լոքառնոյի դաշնակիցները համաձայնած են թէ Եւրոպայի խաղաղութեան հարցը չի սահմանափակուիր արեւմտեան պետութեանց յարաբերութիւններով։

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՍԱՅԷԻ ՇԱՀԱՆԷՑԷ ··· »

Եթէ դասընթացք մը բացուէր արքաններու եւ իշխանաւորներու ստորնացման եւ եղատակներու անբանացման համար, հարիւրին հարիւր քան մրցանիշը պիտի կոտրէր խորհրդային իշխանութիւնը։

Ֆաշականութիւնը հարցից գլուխները եւ հիթլէրականութիւնը կրօնի վրանէց «Առաջնորդ»ին պաշտամունքը։ Իսկ քանուորագիւղացիակա՞նը։ Ինչո՞վ կը տարբերի։ Կամ ինչո՞վ կրնայ չփոխադրել։

Եթէ Լէնին կարենար տապանաքարը մէկդի նետել եւ դիտել «փառաբանութիւն» յօք հաչած «նոր» կարմիր քաղկենդանները, պահանջավարար երկրորդ անգամ պիտի մեռնէր։

Իսկ Սուլթան Համիտ պիտի զարմանար թէ ի՛նչպէս, երեսուն տարի տիրաբար իշխելով հանդերձ, չկրցաւ այդպիսի քանոն գրել ու տպել տալ ոչ իր ծննդեան, ոչ ալ գահակալութեան տարեդարձին առթիւ։

(Կը յիշեմ որ շատ մը թերթեր Ցախրաց տարիներու գրութիւններ կ'արտատպէին, քիչ մը թարմացնելով կամ ճոխացնելով)։

Վերջերս Երեւանի մէջ գումարուեցաւ Հայաստանի Լէնինեան կոմ. երիտասարդութեան իններորդ համագումարը։

Եւ ահա ողջոյն մը առ ընկեր Ստալին.

— «Մեր հարազատ, մեր սիրելի, մեր թանկագին ընկեր Ստալինին.

«Հայաստանի Լէնինեան կոմերիտասարդութեան իններորդ համագումարը քեզ՝ սոցիալիզմի մեծ ճարտարապետին, մեր ուսուցիչին եւ ղեկավարին յղում է ջերմ, բոցավառ ողջոյններ, այնքան բոցավառ որքան թէժ է արեւը մեր գեղեցիկ լեռնաշխարհի վրայ։

«Իւրաքանչիւր անգամ, երբ մենք լսում ենք ամենասիրելի անունը — Ստալին, իւրաքանչիւր անգամ երբ մեր վառ երեւակայութիւնը կերտում է ամենահարազատ մարդու պատկերը — մեր սիրտերը լցւում են անսահման ուրախութեամբ եւ շնորհակալութեան խօսք չենք գտնում ասելու քեզ, մեր հարազատ հայր, մեր մեծ առաջնորդ — այն երջանիկ կեանքի համար որ կերտում է քո՝ բոլշեւիկների կուսակցութիւնն աշխատաւոր մարդկութեան համար։

Մեծ է մեր դարն, ինչպէս ովկիան,
Եւ ովկիանում այդ անհուն
Որպէս արեւ անմայրական
Քո անունն է բարձրանում։
Եւ մղում է մեր դարն առաջ,
Քո անունը հրավառ,
Ո՛ հանճարեղ մեր ղեկավար՝
Բարձրախոհ ու բարձրանուն։

«Այսպէս է ասել մեր բանաստեղծ Եղիշէ Չարենցը։ Եւ լաւ է ասել. Քո անունը, քո պայծառ անունը որ վառւում է որպէս աստղ ուղեցոյց, միշտ հնչում է մեր սրտերում, թէ երկրի ընդերքում, թէ նորակառոյցներում եւ թէ կոլտնտեսային լայնարձակ դաշտերում։ Մենք ապրում ենք այդ անունով։

«... Համագումարը վստահ յայտարարում է քեզ, մեր մեծ առաջնորդ, որ եթէ ո եւ է մէկը փորձէ իր կապիտալիստական խոզի մռութը կոխել մեր խորհրդային բանջարանոցում — ապա այնպիսի ցասումով եւ կրքոտութեամբ մենք կը նետուենք թշնամու վրայ, որ կը ջախջախենք ու կ'ոչնչացնենք նրան իր իսկ տեղիտուրքում։ Մենք մեր արեան վերջին կաթիլն իսկ չենք խնայի մեր փառաւոր կուսակցութեան, մեր մեծ հայրենիքի, մեր Ստալինի համար»։ (Խ. Հայաստան, 15 փետրուար)։

Թելադրութիւն մը, առանց «պրովոկացիոն տենդենցների»։

Փոխանակ խոզի մռութ ցցելու օտար հողի վրայ, ինչպէ՞ս կ'ըլլայ եթէ քիչ մը սոխ ցանէիք, անփական հողի վրայ եւ անոր ջուրը խառնէիք իրենց խօսքերուն, որպէսզի քիչ մը արցունք հոսէր «աստղ ու արեւ» Ստալինին աչքերէն, ամօթի լայն բանալու համար Հայաստանի դուռները։

ՎԱՀԷ

ՑԽՐՈՒՆԻ

Ընկեր Լեւոն Զորմիսեան, որ վերջերս կորսնցուցած էր իր քոյրը եւ զաւակը, նոր դժբախտութիւն մը կրեց կիրակի օր։

Իր զաւակը, վեցամեայ Զաւէն, ուրբաթ օր փողոցին մէջ վազած ատեն կ'իյնայ եւ ծանրապէս կը վիրաւորուի գլուխէն ու դէմքէն։ Հակառակ բոլոր խնամքներուն, Զաւէն չի փրկուեցաւ, խոր սուգի մատնելով իր ծնողքը եւ բարեկամները։ Մեր եղբայրական վշտակցութիւնը՝ այս դժնդակ հարուածին առթիւ։

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Լանսէի հանգանակութիւնը (մանրամասնութիւնները յաջորդով)	170
Մարտ 13ի գումարը	3260
Ընդհ. գումար՝	3430

Խոնարհ գաղութները առաջնորդը տուին, իսկ միւսնե՞րը,— Մարսէյլ, Լիոն, Վալանս, Եւայլն։

Կաթող. պատրիարքը Աթէնքի մէջ

Կաթող. Նուիրակ Գարեգին արք. որ Պաղտատէն Եգիպտոս վերադարձած էր, Աթէնք հասած է մարտ 15ին։ Ժողովուրդը լուր չունենալով դիմաւորման գացած են միայն Մազլըմեան արք. եւ իր հաւատարիմները։

«Հորիզոն» կը տեղեկանայ թէ նուիրակը առանց Սելանիկ հանդիպելու պիտի վերադառնայ Փարիզ, ուրկէ պիտի անցնի Ամերիկա։

26 տարին լրացուցած Հայերու արձանագրութիւնը Աթէնքի մէջ

«Նոր Օր»ի մէջ կը կարդանք (17 մարտ).—

Մեզի կը տեղեկացնեն թէ օտարականներու ապահովութեան կողմէ յայտարարուած է ազգային մարմիններու որ մինչեւ 26 տարիքը լրացուցած Հայերուն ցանկը պատրաստեն։

Բուն աղբիւրէն լուրը չկրցանք ստուգել, բայց կը կարծենք թէ առինքա կապ ունի պատերազմական նախարարութեան հրահանգին հետ։

ՅԱՌԱՋ.— Այդ հրահանգին համաձայն, բոլոր քաղաքացիները պարտաւոր են տեղեկութիւններ եւ վկայականներ ներկայացնել իրենց զինուորական կացութեան մասին։

ԻՏԱԼԻԱ, ԱՒՍՏՐԻԱ ԵՒ ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ նոր համաձայնութիւն մը կնքեցին մարտ 22ին, իբրեւ հետեւանք երեք պետութեանց վարչապետներուն խորհրդակցութեան։ Համաձայնութեան մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին, բայց կը կարծուի թէ կարելի չէ եղած աւելի ընդարձակել 1934ի պայմանագիրը, մէջն առնելու համար նաեւ Եւրոպայի միւս պետութիւնները։ Այս առթիւ անգամ մը եւս հաւաստիքներ տրուած են Աւստրիոյ անկախութեան մասին, իսկ Հունգարիա սեղանի վրայ դրած է դաշնագիրներու վերաքննութեան խնդիրը։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՔԱՅՔԱՅՈՒՄԸ

Պետութեան մը մէջ սովորական տարիներուն, եկամուտներուն մէկ մասը կը յատկացուի նոր ձեռնարկներու, իսկ միւս մասը հանրային ծախքերու։ Երբ պետութեան մը ծախքերը կ'աւելնան սպառազինման եւ պաշտօնեաներու բանակ մը պահելու համար ձեռնարկներու յատկացուելիք գումարը կը նուազի, շրջաբերութեան մէջ դրուելիք դրամագլուխը կը սահմանափակուի, տագնապը կը սկսի, քայքայումը չուշանար՝ եթէ նոյն վիճակը շարունակուի։

Կարգ մը պետութիւններ կը պահանջեն գաղթավայր եւ հում նիւթեր։ Ուրիշներ ընդարձակ վայրեր ունին ամայացած եւ հսկայ քանակութեամբ հում նիւթ որուն համար գնորդ կը փնտռուի։ Ամէնն ալ եւ մը կը փնտռեն ելք կացութեան։

Իտալացի տնտեսագէտ Ա. Տեյլա Ռինչչիա դրամներու կայունացումը անբաւական կը գտնէ տեւական խաղաղութիւն մը պահպանելու համար, մինչեւ որ միջազգային «տնտեսական բարոյական» մը չհաստատուի ազգերու միջեւ։ «Աղքատ երկիրներուն հայթայթելու է հում նիւթ եւ ազատ ձգելու է աշխատանքի փոխանակութիւնը»։ Միջազգային խաղաղութիւնը տեւական չըլլար «որքան ատեն որ բնութենէն օժտուած երկիրներ, պատմութենէն նպաստաւորուած պետութիւններ անկեղծօրէն չորդեգրեն միջազգային բարոյականի այս սկզբունքը, որքան ատեն որ ազգէ ազգ գտնուած անհաւասարութիւնները չմեղմանան»։

Հում նիւթերու սեփականատէրերը չեն մերժեր վաճառումը, կը պակսի գնորդը որ օտար դրամ չունի եւ այս հիւանդութիւնն է անժխտելի՝ բոլոր իշխանապետութիւններուն հաւասարապէս, որովհետեւ պետական արտակարգ ծախքեր կան։ Թողունք որ Մ. Նահանգներն ալ, որ ամէն տեսակ հում նիւթեր ունին և ընդարձակ վայրեր դրեթէ ամայի, պահանջող պետութիւններու նման եւ աւելի զօրծագուրկ աշխատաւորներու բանակ մը ունին։ Պետութիւններէն ոմանք կը ջանան տնտեսական իրականութիւնները յարմարցնել քաղաքական տեսութիւններու, ուրիշներ ընդհակառակն իրականութիւններու վրայ կը հիմնեն իրենց քաղաքականութիւնը։

Պետութիւններ գործազուրկներու յատկացուցին թոշակներ եւ բարւոքելու համար գործաւորներու անստոյգ վիճակը, Ֆրանսայի մէջ թէ այլուր, ընդունուեցան «ընկերային ապահովագրութիւններ»։ Ս. Լոզան հետեւեալ հետաքրքրական տեղեկութիւնները կուտայ «Թըմփս տը Փարիզ»ի մէջ (հոկտ.)։

— «Գործաւորուհիի մը կրկին համար շարժման մէջ պիտի մտնեն հիւանդը, բժիշկը, դեղագործը, վարպետին 4 պաշտօնեաները։ Առաջին 52 ամիսներուն ծախսուած է 17.550 միլիոն Ֆր.։ Ազգ. տնտեսութենէն վերցուած է 17 միլիառ, որուն միայն 5 միլիառը վճարուած է ապահովագրեալներուն, մէկ միլիառ պաշտօնեաներուն, 11 միլիառ թաղուած կը մնայ հանրային գանձանակներուն մէջ, այսինքն անգործածելի կը մնայ։

Մինչդեռ երկիրներու հասոյթները կը մնան անգործածելի եւ տագնապը կ'աճի, որովհետեւ շրջաբերութեան մէջ դրամ չկայ, սպառումը կը նուազի, գործարանատէրը, երկրագործը կը դադրեցնեն արտադրութիւնը, անգործներու թիւը կ'աւելնայ, պետութիւնը պարտաւոր է թոշակ վճարել, տուրքերով ծանրաբեռնել բնակչութիւնը, միւս կողմէ «հաւաքական ապահովութեան» համար սպառազինուիլ։ Ամէնքն ալ կը դառնան յոռի շրջանակի մը մէջ, դարմանումներ կ'առաջարկեն, ժողովներ կը գումարեն եւ կը հասնին նոյն տեղը։ Մինչդեռ Եւրոպա կը տառապի ու կը վիճի անվերջ, նոր երկիրներ կ'աշխատին ինքնաբաւ ըլլալ, աւելին արտադրել, անդին Եւրոպայի մէջ սպառում չկայ։

Ցորենի տագնապը, այնքան զգալի Ֆրանսայի մէջ, ստատութենէն է։ «Ժուռնալ Սիւիս տէ փէյզանս»ի համաձայն, արմտիքի, սուրճի, գինիի, շաքարի, վուշի, բամպակի տարեկան արտադրութեան արժէքը ինկած է 54 միլիառ ֆրանքէն (1927) 39 միլիառի (1930)։ Միայն ցորենին արժէքը 13 ու կէս միլիառէն 9 միլիառի իջած է երեք տարիներու ընթացքին։ Ցորենի համար համաժողովներ տեղի ունեցան Պուքրէշի, Վարշաւայի, Փարիզի, Հռոմի մէջ եւ ամէնուն մէջ ալ հաստատուեցաւ թէ շատ ցորեն կ'արտադրուի եւ շատ քիչ կը սպառի։ 1929—30ի արտադրութիւնը 1913—14ի արտադրութենէն 5 առ 100 աւելի է շնորհիւ գիտական մեթոտներով կատարուած մշակումներու։ Մ. Նահանգներու մէջ 1920էն 29 մեքենական արօրներու թիւը 246.000էն բարձրացած է 853.000ի, իսկ մշակելի տարածութիւնը աւելցած է 15 առ 100։ Միւս կողմէ հացին սպառումը նուազած է, գիտութեան յառաջդիմութեան պատճառով սննդական արժէքով ուտեստեղէններ կը փնտռուին երբեմնի հացակերներու կողմէ։ 1909—15 Պելճիքայի մէջ իւրաքանչիւր անհատ կը սպառէր 230 քիլօ ցորեն, 1925—28 սպառումը 185 քիլօ է։ Ֆրանսայի մէջ 223էն 199ի իջած է, Անգլիոյ մէջ 163էն 154ի, Մ. Նահանգներու մէջ 147էն 126ի։

Սպառման նիւթերու փոփոխութեան հետ կը նուազի սպառումներու թիւը, չեն աւելնար նաեւ սպառողները նոյն համեմատութեամբ։ Ֆրանսացի մը, գիտել կուտար որ եթէ տարին 100000 երախայ աւելի ծնէին, տարեկան սպառումը պիտի ըլլար շուրջ 200 միլիոն Ֆր.։ Մ. Նահանգներու բնակչութիւնը 1900էն 1930 աւելցած է 65 առ 100, մինչդեռ արտադրութիւնը անցած է 151 առ 100ը եթէ ուտեստեղէններու սպառումը նուազած է. Մ. Նահանգներու մէջ, պերճանքի համար եղած ծախքերը աճած են հետզհետէ։ Ընտանիքներ նոր պահանջներ ստեղծած են, նոր վայելքներու եռեւէ են, շարժանկար ու ինքնաշարժ անհրաժեշտութիւններ են։ Շարաթական շարժանկարի յաճախորդներու թիւը եղած է 1922ին 40 միլիոն, 1929ին 95 միլիոն, 1930ին 115 միլիոն։ Շարժանկարի արտադրութիւնը 1925էն 32 աւելցած է 75 առ 100։ 12 միլիոն ընտանիքներ ռատիօ ունին, 1000 հոգիէն 137 թէեւ ետ կը մնան պզտիկ Տանըմարքայէն ուր 1000 անձերէն 150ը ունի։

Երկիրներու արտադրութիւնները հետզհետէ պիտի յարմարին ժողովուրդներու պէտքերուն եւ բնական է որ յարմարումը դժուարին է։

Եւրոպայի բնակչութեան սննդառութեան հիմնական տարրն է ցորենը։ Տարիներէ ի վեր սոոր արտադրութիւնը շատ աւելի է միւս երկիրներուն մէջ եւ աւելի աժան, քան թէ Եւրոպայի մէջ։ Երբեք կարելի պիտի չըլլայ մրցիլ միւս ցամաքամասերու արտադրութեան հետ։

Եւրոպա պէտք ունի յաւական բրինձին. Հնդկաստանի արտածումը 1900ին 16 միլիոն քէնթալ էր, 1937ին 23 միլիոն, մինչդեռ ցորենի արտածումը կ'իջնէր.

Ճակնդեղի շաքարը շատ աւելի սուղ է Եւրոպայի համար, քան թէ տաք երկիրներու շաքարեղէգի շաքարը։ Ճավայի մէջ եղէգէ հանուած 100 քիլօ շաքարը կ'արժէ 3.81 տոլար, Գերմանիոյ մէջ ճակընդեղէ հանուածը՝ 8.04 տոլար։

Եւրոպայի ճարտարարուեստին գլխաւոր արտադրութիւնն էին հիւսուածեղէնները, որոնցմով կ'ողողէր միւս ցամաքամասերը։ Այժմ նոր երկիրներն ալ կ'արտադրեն զանոնք եւ ներածելու պէտք չունին։

Հիւսուածեղէնի ճարտարարուեստը պարտաւոր է ներածել բամպակ, վուշ, բուրդ։ Արտածող երկիրները պէտք չունին այժմ արտածելու եւ ներածողները փոխանակութեան նիւթ չունին. Հիւսուածեղէնի արտադրութիւնը շատցած է հում նիւթ արտադրող երկիրներու մէջ։

Քարիւղի հորերը կը գտնուին Եւրոպայէն դուրս եւ ելեկտրական ուժը ամէնուն մօտ է։ Եւրոպական հանքածուխը մանաւանդ բարձր գինով չի կրնար մրցիլ միւս ուժերուն հետ եւ Գետեւաբար արտածուիլ։ Հանքածուխին սպառումը նուազած է եւ քարիւղինը աւելցած։

Ձինասատան ամէնէն հարուստն է հանքածուխի եւ երկաթի հանքերով։ Ճափոնի ղեկավարութեամբ քիչ ատենէն կրնայ աշխարհի ամէնէն զօրաւոր մետաղագործական պետութիւնը դառնալ։ Հանքածուխն ու երկաթը իրարու մօտ են, աշխատաւորը առատ եւ սակաւակեր է։ Անդին Եւրոպայի մթերքը սպառելու մօտ է, արտադրութիւնն արդէն նուազած.

Ամերիկա եւ Ճափոն Անգլիայէն խլեցին ծովերու գերակշռութիւնը։ 1929էն 32 ճափոնական նաւերուն թիւը 51.4 առ 100 աւելցած է Եւրոպայի ջուրերուն մէջ, իսկ Խաղաղականի մէջ Ճափոնի նաւերը միայն կ'երթեւեկեն։

Պահելու համար հանքերու եւ ճամբաներու տիրապետութիւնը, Եւրոպա պահելու է նախ իր ուժը։ Ընդհակառակն կ'աշխատի զայն տկարացնելու։

ՀԵԹՈՒՄ

ՆԻՍԱՂ

— — — —

Ուսուցիչը.— Հիմա որ լաւ մը բացատրեցի թէ ի՛նչ է «պատասխանատուութիւնը», Պօղոս, կրնա՞ս ինծի օրինակ մը տալ։

Աշակերտը.— Այո։ Օրինակ, վարտիքիս վեց կոճակներէն հինգը փրթած եւ մէկը միայն մնացած է։ Ուրեմն ամբողջ պատասխանատուութիւնը անոր վրայ է ...

ՀԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՑԱՆՑԻՆ ՄԷՋ

Մեր ընթերցողները անշուշտ կարդացին նախկին ռամկավար խմբագրի մը՝ Ներսէսեան Թորոսի կողմէ գրուած եւ «Հայրենիք»ի մէջ արտատպուած այն ուշագրաւ յօդուածները, որոնք կը պարունակէին ջախջախիչ մերկացումներ ռամկավար կուսակցութեան ներքին վիճակի, կազմակերպական մեքենայի, հոն տիրող յոռի բարքերու եւ ռամկավար առաջնորդներու նկարագրի եւ ուղղութեան մասին։

Հարկաւ, այդ մերկացումներուն մէջ չկային նորութիւններ դաշնակցական մամուլին հետեւող հասարակութեան համար։

Չկար որ եւ է մերկացում, զոր մենք զանազան առիթներով բազմաթիւ անգամ արդէն ըրած չըլլայինք ռամկավարներու մասին։ Կարեւորը հանրութեան համար այն է, որ ինչ որ մենք տարիներ շարունակ ըսած էինք՝ դրսէն, ներսէն միայն դիտելով ռամկավարներու ընթացքը, այժմ կուգայ հաստատելու մէկը, որ հնարաւորութիւն ունեցած է ներսէն, մօտէն ծանօթանալու ռամկավար կուսակցութեան կեանքին։

Հաւկնալի է, որ ռամկավարները չափազանց վրդովուած, բորբոքուած են իրենց նախկին մէկ ընկերոջ իրենց համար այնքան անախորժ «ե-լոյթ»ին առթիւ: Իրենց սովորութեան համաձայն, անոնք փողոցային հայհոյանքներ կը թափեն սակայն Դաշնակցականներու հասցէին, որոնք հրատարակած են ռամկավար կուսակցութեան համար այնքա՛ն վարկաբեկիչ վաւերական տեղեկութիւններ ու փաստեր, տրուած ռամկավար մէկի մը իսկ կողմէ։

Զափազանց գրգռուած է մանաւանդ Պոսթընի ռամկավար պաշտօնաթերթը, որ փողոցային ստահակի մը միմոսութիւններով կ'աշխատի հայ հասարակութեան ուշադրութիւնը շեղել ռամկավար կուսակցութեան դէմ եղած մերկացումներէն։

Անկէ մէկ երկու շաբաթ առաջ «Հայրենիք» անդրադարձած էր «Վէմ»ի հրատարակած մէկ պաշտօնաթուղթին, որ ցոյց կուտար թէ ինչպէս ռամկավարները 1920ի մայիսին դաւաճանութիւն նկատած էին պոլշեւիկներու սարքած զինեալ ապստամբութիւնը Հայաստանի հանրապետութեան դէմ։ Այդ առթիւ մենք մատնանշած էինք, թէ նոյն ռամկավարները նոյն տարուան աշնան նոյն պոլշեւիկներու՝ Թուրքերու հետ միասին նիւթած մէկ ուրիշ դաւադրութիւնը Հայաստանի հանրապետութեան դէմ, ոչ միայն դաւաճանութիւն չանուանեցին ու չեն անուաներ, այլ մեծագոյն հայրենասիրութիւնը նկատեցին ու դեռ կը նկատեն, իսկ այդ դաւաճանութիւնը գործող պոլշեւիկներն ալ կոչեցին ու դեռ կը կոչեն «փրկիչ»ներ։

Պոսթընի ռամկավար թերթը, փոխանակ բացատրութիւն մը տալու այս ապշեցուցիչ հակասութեան մասին, խնդիրը այնպէս մը ներկայացուցեր է իր միամիտ ընթերցողներուն, որ իբր թէ մենք մեղադրեր ենք ռամկավարները՝ պոլշեւիկներու յեղաշրջման ապստամբութիւնը դաւաճանութիւն կոչելուն համար։

Մարդիկ չեն ուզեր հասկնալ, որ եթէ դաւաճանութիւն էր պոլշեւիկներու մայիսեան ապստամբութիւնը Հայաստանի հանրապետութեան դէմ, աւելի-եւս մեծ դաւաճանութիւն մըն էր պոլշեւիկներու «նոյեմբերեան» դաւադրութիւնը Հայաստանի դէմ, այն ալ Թուրքերու հետ միասին։ Անշուշտ մարդիկ չեն ուզեր հասկնալ, որ մենք կը մեղադրենք զիրենք ոչ թէ պոլշեւիկներուն մայիսեան ապստամբութիւնը դաւաճանութիւն կոչելուն համար, այլ ամենաբուռն կերպով կը մեղադրենք պոլշեւիկներու եւ Թուրքերու միացեալ ճակատով Հայաստանի վրայ քալելն ու զայն բաժնելը իբր հայրենասիրական ու փրկարար գործ մինչեւ այժմ ալ նկատելուն համար։

Պոսթընի ռամկավար թերթը, իր կուսակցութեան ահաւոր հակասութիւնները արդարացնելու համար, իրեն յատուկ փողոցային կոպիտ ձեւով կը յարձակի Դաշնակցութեան վրայ եւ զայն կը մեղադրէ «հազար գոյն ու շապիկ փոխելու, բազում անգամ իր պաշտած այրելու եւ այրածը պաշտելու» յանցանքին մէջ։

Եթէ Պոսթընի ռամկավար թերթը պարկեշտութեան եւ տրամաբանութեան նշոյլ մը ունենար, երբեք իրեն թոյլ պիտի չտար այդ տեսակ «պատասխան» մը տալու։ Եւ այդ՝ երկու պատճառով.—

Նախ՝ որովհետեւ ռամկավար կուսակցութիւնը իր գոյութեան սկիզբէն մինչեւ այսօր հակասութիւններու անվերջանալի շարան մը եղած է թէ՛ գաղափարական եւ թէ՛ գործնական տեսակէտով։

Երկրորդ՝ որովհետեւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ոչ մէկ ատեն գոյն եւ շապիկ փոխած չէ, ինչպէս եւ երբեք այրած չէ իրենց պաշտածը, ոչ ալ պաշտած իր այրածը։ Հայ կեանքի մէջ առիկա եղած է միայն ռամկավարներու հանրածանօթ յոռի սովորութիւնը։

Քանի մը օրինակներ կը բաւեն թարմացնելու համար մոռացկոտ ռամկավարներու յիշողութիւնը։

Հայաստանի հանրապետութեան օրով ռամկավարները Դաշնակցութեան դէմ կը պայքարէին զայն պոլշեւիկ անուանելով եւ նոյն իսկ օտար կառավարութեանց իբր պոլշեւիկ ներկայացնելով. իսկ Հայաստանի «խորհրդայնացումէն» յետոյ պոլշեւիկները դարձան ռամկավարներու փառաբանութեանց սարկայ։

Հայաստանի հանրապետութեան օրով ռամկավարներու համար մեծագոյն հայրենասիրութիւնը Հայաստանի ազգային կառավարութիւնը խստիւ քննադատելու, անոր հանդէպ չէզոք, անհաշտ եւ նոյն իսկ թշնամական դիրք բռնելու մէջ էր. իսկ այսօր, երբ Հայաստան խորհրդային լուծին տակ է, մեծագոյն հայրենասիրութիւնը ռամկավարներու համար այդ օտար կառավարութեան թմբուկ զարնելու եւ անվերապահ աջակցութիւն ցոյց տալու մէջ է։

Իրենց ծրագրի մէջ եւ նոյն իսկ իրենց անունով ռամկավարները ազատական եւ ռամկավարական կամ ժողովրդապետական կարգերու պաշտպան պէտք է ըլլան։ Սակայն, 15 տարի է որ անոնք ուրիշ բան չեն ըներ, բայց եթէ կը փառաբանեն ազատականութեան եւ ռամկավարութեան ամէնէն արիւնարբու թշնամի խորհրդային բռնակալութիւնը։

Իրենց գոյութեան սկիզբէն մինչեւ այսօր ռամկավարները կը պարծենային, որ իրենք են հայ իրականութեան մէջ միակ ազգայնական կուսակցութիւնը. մինչդեռ իրենց գոյութեան սկիզբէն իսկ անոնք ուրիշ բան չեն եղած բայց եթէ ազգաքանդ, սպասաւորներ են կատարած ամէն տեղ, ... տուած հայ կեանքի կեդրոնա... ժերուն, աշխատած են կործանել ... տարին լուծը հայ հայրենիքին վրա... մէկ խօսքով՝ գործակից դարձած ... ազգայնական հայութեան ամէնէն ... խերիմ թշնամիներուն։

Իրենց գոյութեան սկիզբէն ռամկավարները միշտ պարծենցած են ... իրենք են հայ կեանքի միակ կրօնասէր, եկեղեցասէր խմբակցութիւնը։ Սակայն, այսօր, երբ խորհրդային կառավարութիւնը կը ձգտի հիմնա... տակ քանդել, քայքայել հայ եկեղեցին, ռամկավարները ծափ կը զա... նեն խորհրդային կառավարութեան եւ ամէն հնարաւոր միջոցներով կ... նեն անոր քայքայելու, պառակտելու եւ պառակտեալ վիճակի մէջ պահելու հայ եկեղեցին։

Այս ընդվզեցուցիչ հակասութիւններու մէջ խեղդուող մարդիկն են ... հա որ կը յանդգնին Դաշնակցութիւնը մեղադրելու հակասական ընթացքի մէջ գտնուելու, հազար գոյն, շապիկ փոխելու մէջ։ Իրենց ... գերանը չեն տեսներ, բայց դիմացինին աչքին շիւղը կ'ուզեն գերան դարձնել։

(Խմբագրական «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»ի)

ՊԵԼԺԻՈՅ ԳԱՂԹԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

— o —

ՊՐԻՒՔՍԷԼ.— Անցնող տարեշրջանին Պելժիոյ գաղթային վարչութեան գործունէութիւնը կարելի է ամփոփել հետեւեալ տողերուն մէջ։

Վարչութեան մեծագոյն ջանքը եղած է իր շուրջը ստեղծել խաղաղ համերաշխ մթնոլորտ մը, որ գլխաւոր պայմանը կը կազմէ արդիւնաւոր գործունէութեան։ Վարչութեան անդամ ու բարեկամական յարաբերութիւններ հաստատած է տեղական իշխանութեանց, ինչպէս նաեւ Ազգային Դաշնակցութեան գաղթականներու ներկայացուցչական մարմնին հետ։ Այդ յարաբերութեանց շնորհիւ յաջողած է օգտակար հանդիսանալ բազմաթիւ հայրենակիցներու, անոնց ... ծայլելով զանազան դիւրութիւններ անցագիրի, ճամբորդութեան եւ ապրուստի միջոցներու մասին։ Տնտեսական տագնապին պատճառաւ, վարչութեան նիւթական համեստ պայմանները չեն թոյլատրած լիովին գոհացում տալ բոլոր կարօտութեանց։ Նորակազմ Հայ Ակումբի վարչութիւնը նիւթապէս օժանդակած է վարչութեան, իր հասոյթի աղբիւրէն կարեւոր բաժին մը յատկացնելով գաղութի կարօտեալներուն։

Եղած մասնաւոր հրաւէրի մը վրայ, վարչութեան անդամները գաղութին կողմէ ներկայ գտնուած Պրիւսէլի միջազգային ցուցահանդէսի բացման տօնակատարութեանց։

Աստրիտ թագուհիին եղերական մահուան առթիւ վարչութիւնը ցաւակցական հեռագիր մը ուղղած է արտաքին նախարարութեան, եւ գաղութին անունով 2000 ֆրանքի նուէր մը տրամադրած, ողբացեալ թագու...

ՊՈԼՍՈՅ ՀԵԼԼԷՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՋԻՆ. ԿՑՈՐԴ

ԶՕՐ. ՖՐԱՆՃԻՍԻ ՅՈՒՇԵՐԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԸ ՑԱՆՑՆ ԱՌԱԾ ԷՐ ՕԴԸ

ՀԱՆԵԼ «ԿԷՕՊԷՆ» ԶՐԱՀԱՒՈՐԸ ...

— Բայց ... քմահաճոյք չէ, Պարոն զինուորական կցորդ ... Ըսէ ինծի ընեմ, ինչ որ կ'ուզես։ Ծովը նետուիմ կամ նոյն իսկ կրակի մէջ, բայց ոչ այդ կնոջ գիրկը. Ոչ, չեմ կրնար, Պարոն զինուորական կցորդ, չե՛մ կրնար ..

— Իսկ եթէ ազգային անհրաժեշտութի՞ւն մը ըլլայ այդ ընելիքդ ։

— Բայց ի՞նչպէս ընեմ, պարոն կցորդ, ինչպէ՞ս ընեմ։

— Եօրկի, պէտք է որ ընես եւ ընես շուտով, այս կէսօրէ վերջ, նոյնիսկ այս իրիկուն ։

— Անկարելի է, եթէ ուրիշ հանգամանք եւ իր տարիքին համապատասխան խելօք կին մը ըլլար,, խնդիրը կը տարբերէր. բայց առիկա կ'ուզէ որ նորէն իմ հոմանուհիս դառնայ, ինչպէ՞ս կրնամ։ Անկարելին կ'ուզես ինձմէ ...

— Եւ սակայն, եթէ, ինչպէս կ'ըսես, կը զոհուիս հայրենիքիդ համար, պէտք է որ ընես։

— Բայց ես ալ մարդ եմ, պարոն զինուորական կցորդ։ Մեքենայ մը եղած ըլլայի, պիտի կենայի, անմիջապէս որ անիկա մօտենար ինծի... Ինչ կ'ըսես, պարոն զինուորական կցորդ։ Անկարելի է. բնական անկարելիութիւն մըն է։ Մի առիպեր որ ամէն բան բացէն ըսեմ...

— Այն ատեն, ալ հոս չգաս (մեծագոյն սպառնալիքը բոլոր այս ամաթէօր լրտեսներուն համար)։ Անգամ մըն ալ քեզ առջեւս չտեսնեմ։ Կը լսե՞ս։ Հոս մեծ բաներ տեղի պիտի ունենան., իսկ դուն... իսկ դուն եկեր, ճաշակի խնդիր կը յարուցանես։ Կնոջ մէկը դէմ կը հոտի քեզի համար, իսկ միւսէն կը զանիս... Ուրեմն, ըսածս ըսած է։ Կամ զայն նորէն սիրուհիդ պիտի դարձնես եւ կամ, ուրիշ անգամ ոտքդ հոս չպիտի կոխես։ Փոխանակ պեխդ ու մօրուքդ փոխելու, լաւ կ'ընես եթէ ուղեղդ փոխես...

Բառ չըսաւ։ Տժգունեցաւ։ Գլուխը ծռեց, ուսերը վերցուց եւ անմիջապէս ձեռքը անցուց տարառին առկէն իր կաղութիւնը պահելով չըթան անցընելու համար։ Ցեստյ ոտքի ելաւ որ մեկնի։

Հասկցայ, որ իմ ամէնէն ազդեցիկ սպառնալիքս չբռնեց։ Բնական ալ էր որ այդպէս ըլլար։ Կ'ուզէի իրմէ գերմարդկային եւ անբնական բան մը ։ Կը սարսէի որ նուազէ շլացուած ջուռթակ մը, զոր չէր կրնար լարել։ Ձգջացի անգթութեանս եւ ցած մակարդակի մը վրայ իջած ըլլալուս համար ։

Բայց ոչ, առկէ առաջ, աւելի ցած մակարդակի մը վրայ ալ իջեր էի, որովհետեւ անհրաժեշտ էր, մեծապէս անհրաժեշտ։

1912ին գործակցած եմ շատ դէշ անունով հանրատան մը մէկ սպասաւորին հետ, որ ինծի կը հաղորդէր՝ 1912ի պատերազմէն քիչ առաջ Փերա դացող լրտեսներուն անունները։ Ու Փիրէայի մէջ կը ձերբակալէին զանոնք։ Այս ընկերային տականքը սակայն ոչ մէկ վարձատրութիւն կը պահանջէր։ Երբ օր մը ոսկի մը տուի իրեն, ըսաւ ինծի.

— Ես առիկա կ'ընեմ հայրենիքիս համար...

Այո, ազգանոցը ինկած աղամանդ մըն էր։

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՆՇԱՆԱԿԷ

ԼՐՏԵՍՆԵՐՈՒ ՊԵՏ ԸԼԼԱԼ

— . —

Այսուհանդերձ, անկումս շարունակ վրան։ Ի՞նչ էի վերջ ի վերջոյ։ Լրտեսներու պետ մը։ Լրտեսներ՝ որոնք պզտիկ մարդիկ էին, բայց անոնցմէ ոմանք ունէին սիրտ, հայրենասիրութիւն եւ քաջութիւն, մինչ ուրիշներ՝ պարզապէս այդ գործը կ'ընէին ոսկորի համար։ Շատերը լաւ եւ կազմակերպուած տեղեկատուներ էին, բայց քիչ կը գտնուէին լրտեսներ, որոնք իրենց մորթը կը վտանգէին (եւ առիկա կ'ըսեմ բառին բովանդակ առումով, որովհետեւ Թուրքերը անոնց մորթը կը քերթէին, եթէ բռնէին զանոնք)։ Որովհետեւ այսպիսի լրտեսներ իրենց մէջ պէտք է ունենան ոչ թէ մէկ սատանայ, այլ բազմաթիւ սատանաներ։

Ձգջացի ուրեմն եւ խնդրեցի որ նստի ։

— Գիտես, Եօրկի, ըսի անոր, քանի որ չես կրնար քեզի ըսածս ընել, նայէ որ ուրիշ միջոց մը գտնենք հասկնալու համար թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ այդ պալատին մէջ։ Դուն արթուն մարդ ես եւ վստահ եմ որ միջոց մը պիտի գտնես ։

Հառաչ մը արձակեց։

— Պիտի գտնեմ, պատասխանեց, մինչեւ վաղը կամ միւս օր հարկաւ բան մը պիտի գայ միտքս։ Պիտի նայիմ, թէ արդեօք պալատին մօտերը մերիններէն բնակողներ կա՞ն եւ կամ որո՞նք են պալատին հետ գործ ունեցող պտղավաճառները կամ մսավաճառները։ Թերեւս բան մը կրնանք գտնել։ Ի հարկէն ճամբը պիտի գտնեմ ես ինքս պալատ մտնելու եւ ականջս դրան փակցուցած լսելու եղած խօսքերը։

Երբ, «Կեցցես Եօրկի, քեզ այսպէս կ'ուզեմ տեսնել» ըսի, հրաժեշտ առաւ ինձմէ եւ մեկնեցաւ։

Գրասենեակիս դռնէն դուրս ելած առենը ես ալ հետը ելայ եւ պատուէր Օսմանին՝ ոսկի մը տալ եւ անոր մէկ ճիտ մը տալ։ Այսպէս ըրի, որպէսզի չկասկածի Օսմանը, որ, երբ Եօրկի մեկնեցաւ, ըսաւ ինծի իր կոշտ յունարէնովը.— «Միշտ այս սրիկաներուն դրամ կուտաս. ես ալ անոնց մէկն է»։

Օսման, որ տարիներէ ի վեր դեսպանատան քավազն էր, Քիւրտ մըն էր եւ նոյնիսկ հին ցեղապետներէն, այսպէս ըսած՝ Քիւրտիստանի «պարոններէն», դուքսերէն, իշխաններէն։ Եւ սակայն քավազ էր։ Իր նմաններէն բծնակութիւն կ'ընէին կալաթա... Իբրեւ Քիւրտ մը կ'ատէր Թուրքերը մանաւանդ այն օրերուն, երբ Քիւրտիստանի աւերէթացեաներուն մէջ ազգայնական շարժում մը ծայր առած էր։ Բայց եթէ Թուրքերը կ'ատէր, վստահ չէինք, որ չէր ատեր նաեւ բոլոր քրիստոնեաները եւ անոնց կարգին նաեւ Յոյները։ Այս պատճառով մեր աչքը Օսմանին վրայ էր, եւ ատոր համար ալ, առկէ առաջ գիտէի թէ անիկա թէ անձնուէր էր եւ ... չէր։

(5)

...ւին կողմէ ի կենդանութեան ան-...ւիրին կողմերէն ի նպաստ կազմակերպ-...ուած հանգանակութեան:

Տարեշրջանի սկիզբը, կաթող. նուիրակին Փրիւէլ այցելութեան առթիւ ...րուած ի նպաստ ... Թէլյաստեան, ...ոյութիւնը սարքած է թէյասեղան, ...ութիւններ, ընտրած համ-...անախօսութիւններ, ընտրած համ-...անակից մարմին մը, դրամ հաւաքե-...լու համար ի նպաստ էջմիածնի Մայր Տաճարին նորոգման.

Ս Գիրքի թարգմանութեան 1500-ամեակի առթիւ, տեղի ունեցած է յո-...բելեան հանդէս մը, որ մեծ ըն-...դունելութիւն գտած է գաղութին ...ողմէ, մասնաւորապէս իր գեղար-...ուեստական նորութեամբ, զոր ան-...ջողութեամբ ձեռք բերաւ Պ. ...ան Սարգսեան իր կազմակեր-...պած ու գեղակազմ յայտագրով:

Զատիկի եւ Ծնունդի տօնական օ-...րերուն առթիւ, Փարիզէն հրաւիր-...ուած է քահանայ մը, պատարագելու ...ու հոգեւորապէս մխիթարելու բարե-...պաշտ ժողովուրդը:

Հայերէն լեզուի դասախօսութիւն-...ներ կանոնաւորապէս շարունակուած ...են շաբաթը երկու անգամ, Օր. Մ. ...ղանեանի հսկողութեան տակ: ...ալի է որ հայ ծնողքներէ շատեր ...ն ուզած օգտուիլ այս բարեդէպ ...պարագայութենէն, իրենց զաւակները ...ղրկելով մայրենի լեզուի ուսուցու-...մին որ կարեւոր ազդակը կը կազմէ ...ազգապահպանման.

Մարտ 15ին, վարչութիւնը իր մի-...ամեայ գործունէութեան բարոյա-...կան ու նիւթական համարատուու-...թիւնը ներկայացուց գաղութի ներկա-...յացուցչական մարմնին, եւ արժանա-...ցաւ ժողովականներու ընդհանուր հա-...ւանութեան ու գնահատանքին: Այդ ...առթիւ, ընդհ. ժողովը փափաք յայտ-...նեց որ նախկին վարչութիւնը նոյ-...նութեամբ վերընտրուի, սակայն ժո-...ղովին ատենապետին՝ Տոքթ. Մու-...րատեանի մերժումին վրայ, որոշեց ...ամիս մը չաբաթ յետաձգել նոր վար-...չութեան ընտրութիւնը, մինչեւ որ ...թեկնածուներու ցանկ մը պատրաստել յարմար ...թեկնածուներու ցանկ մը:

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

Նկարիչ Ա. Սեւրուկեան ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

— o —

ՎԻԷՆՆԱ, 12 մարտ.— Նկարիչ Ա. Սեւրուկեան, որուն մասին գրեցի ար-...դէն Վիէննա սարքած յաջող ցուցա-...հանդէսին առթիւ, Գերմանիոյ մայ-...րաքաղաքին մէջ ալ շահած է նորա-...գոյն դափնիներ: Մարտ 1ին իրանեան ...դեսպանը կատարած է ցուցահանդէ-...սին բացումը ի ներկայութեան Լեհո-...նիոյ եւ Ցուկոսլաւիոյ դեսպաններ-...ուն եւ արտաքին նախարարութեան ...ողմէ ներկայացուցիչներուն.

...ա ալ թերթերը գնահատանքի եւ ...ղանչացումի տողեր նուիրած են ...Դարուիշ»ի արուեստին: «Պէռլինէր ...Թակըպլաթ»ը կը գրէ (2 մարտ).

— «Իրանեան վերածնութիւն—ահա ...տպաւորութիւնը, զոր կ'ընեն Ազա ...Դարուիշի ցուցադրած նկարները .. ...Ինչ ուժով որ Շահնամէի պատկերնե-...րը փոքրիկ տեսարաններ կ'ուզեն ...ներկայացնել, նոյն չափով ալ Եար-...ամի թերթերը երազուն քնարերգու-...թիւն մը կը լեցնեն: Շինող մոմերու ...լոյսին տակ դինովցած գիշերը կը ...տարածուի, աղիճներ ու գինովներ՝ ...պալատներու եւ իշխաններու կը ...փոխուին, մինչ Սուլէյման՝ բազմոցի վրայ ընկողմանած՝ տաւիղով սէրը, վարդն ու սոխակը կ'երգէ:

Դարուիշ ներկայիս ամենամեծ ի-...րանցի նկարիչը կը հռչակուի. Ան-...չուշտ արուեստի աշխարհակալ մը կամ յառաջապահ մը չէ, այլ մանա-...ւանդ բանաստեղծ, ճաշակաւոր եւ հնա-...խոյզ մը: Բայց եթէ ճիշդ է այն գա-...ղափարը թէ ամէն նոր արուեստ ան-...ցեալի վրայ կատարուած խո-...կումներով յառաջ կու գայ, այն պարագային աս պատկերները մը-...շակութային նոր կորովի մը ծագումը կ'աւետեն թերեւս, իրանեան արե-...ւուն ներքեւ:

«Պէռլինէր Անցայկէր (3 մարտ).— «Դարուիշ երկար տարիներու առանձ-...նութեան մէջ առեղծագործած է իր ձեռակերտը: Եւ յիրաւի իր նկարնե-...րուն մէջ զգալի է այն մեծ գաղափա-...րը, թէ միայն մենակեացի մը եռան-...դութեամբ կրնար այսպիսի ստեղ-...ծագործութիւն մը իրականանալ, որ օժտուած է անխոնջ ճիգով, հոգեկան բանաստեղծական աքանչելի գիծերով եւ մանրակրկիտ ձեւերով: Դարուիշ արբեցութեամբ նուիրուած է իր նա-...խատիպերուն, անոր խանդը ստատող ժայթքումով մը չի պոռթկար, այլ մշտավառ, անշէջ բոցով մը կը մնա-...նի: Թէեւ եւրոպական թէքնիքին տեղ-...եակ է Դարուիշ, բայց չուզեր չեղել հին պարսկական մանրանկարչու-...թեան աւանդութենէն: Անոր արտա-...յայտութեան միջնորդները մեզի ըն-...տել չեն— նկարչական դարդանկար-...ները, հեռապատկերի թերին մեզ Եւ-...րոպացիներս կը շփոթեցնեն առաջին ակնարկով, բայց տպաւորութիւնը անմիջապէս կը փոխուի՝ երբ ոչ Եւ-...րոպացիի աչքով զննենք նկարները եւ կարդանք զանոնք: Արդէն զննել-...կարդալու այս կերպը մեզ բոլորո-...վին անծանօթ չէ, ժօտաւոր անցեա-...լին՝ Գերմանիոյ մէջ ալ այսպիսի «կարդալու նկարներ» ստեղծուեցան .. Դարուիշի պատկերներուն մէջ հրաշա-...գան աշխարհ մը երեւան կու գայ, ուր սէրն ու իմաստութիւնը, արհաւիրքն ու օրհասը կ'իշխեն: Եւրոպացի գն-...նողն ալ, երբ թաղուի անոնց մէջ, կը զգայ անոնց արուեստին մոգական հրապոյրը եւ մեծութիւնը: Թերեւս նաեւ դարեր յետոյ՝ նկարներուն աղ-...բիւր ծառայող բանաստեղծութիւննե-...րուն իբր congenial պատկերացումը կոչուին խանդավառութեամբ Դար-...ւիշի գործերը»:

«Լօքալ Անցայկըր» (3 մարտ).— «... Իրան Դարուիշի նկարներով՝ մե-...զի կտոր մը կը ղրկէ իր հոգիէն, զոր աւելի խորէն կը սկսինք հասկնալ, ո-...րուն վրայ կը դրդուինք հիանալ»:

«Մորկէն Փոսթ» (11 մարտ).— «... Դարուիշ Իրանի վերջին մեծագոյն նը-...կարիչն է, որ կը շարունակէ իրան-...եան մանրանկարչութեան հին աւան-...դութիւնը: Հարիւրաւոր թերթեր նը-...կարած է կենսախայտ ռերկրութեամբ, գունագեղ պերճանքով, անվերջ զար-...դերով, վերակենդանացուցած է այն աշխարհը, որ մեզի համար «Հազար ու մէկ գիշերներէն» անբաժան է»:

Նման գնահատութեամբ լի են նաեւ «Բայրիշէ Լանտէսցայթունկ» (8 մարտ), «Պէռլինէր Թակըպլաթ» (10 մարտ) եւ ուրիշ բազմաթիւ օրաթեր-...թեր եւ հանդէսներ:

Դարուիշ Պերլինէն Պրիւսէլ անցած է արդէն: Պերլինի մէջ Դարուիշ նաեւ բազմաթիւ կտորներ ծախեց Պ. Իփ-...լիկճեանի.

Ա. ԳԱՐԱՄԱՆԼԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

Կ. ԽԱՉԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

— o —

ՄԱՐՍԷՅԼ, 16 մարտ (Յառաջ).— Երէկ, Գար էնթէրնասիոնալի յարա-...կից սրահը գարձեալ բերնէ բերան լեցուն էր երկսեռ բազմութեամբ մը:

Կ. Խաչի Գուլվառ Օտտոյի եւ Քը-...ռոթի մասնաճիւղը, այս անգամ ալ ամէն միջոց ի գործ դրած էր իր ցե-...րեկոյթը փայլուն եւ արդիւնաւոր դարձնելու համար:

Յաջողութիւնը ակներեւ էր եւ ա-...կէ յետոյ ալ ապահովուած պէտք է համարել, քանի որ մասնաճիւղի վար-...չութեան անդամներու քով չի պակ-...սիր համեստութիւն, աշխատասիրու-...թիւն, զոհողութեան եւ ձեռներէցու-...թեան ոգի:

Մասնաճիւղի կազմակերպած պար-...գեւաբաշխութիւնը հանդիսաւոր դարձնելու եւ այդ առթիւ, չքաւոր մթնոլորտ մը ստեղծելու համար, պատրաստուած էր նաեւ գեղարուես-...տական ճոխ բաժին մը:

Կ. Խաչի մասնաճիւղի վարչու-...թեան անդամուհիներէն մէկը ամփոփ ճառով մը հանդէսը բացուած յայտա-...րարեց, որմէ վերջ օրուան հանդէսին համար յատկապէս պատրաստուած տարազներ հագած պատանիներ եր-...գեցին հայրենաշունչ խմբերգ մը: Ցետոյ սկսաւ յայտագիրը:

Ազգային վարժարանի նախկին սան-...սանուհիներէն Վարդուհի Ստեփան-...եան, Վահան Ցակոբեան, Աստղիկ Հայրապետեան, Սմբատ Տէր Նազա-...րէթեան, Կարապետ Մուրատեան եւ ուրիշներ արտասանեցին հայրենա-...շունչ կտորներ: Գեղանուշ Տէր Նա-...զարէթեան եւ Փեփրոն Միքայէլեան, ինչպէս նաեւ Ազնիւ Հայրապետեան եւ Հայկանուշ Քէնտիրեան իրենց ջու-...թակներով աւելցուցին հանդէսին փայլը: Պ. Ա. Ցակոբեան իր ֆանթէ-...զիներով խնդացուց ներկաները: Աղ-...ջիկներու խումբ մը մէկէ աւելի ան-...գամներ, պարեց հայ գեղջկական պարեր: Տիկ. Սահակեան երգեց «Թա-...րի լոյսի զանգերը»: Երգեց նաեւ Մ. Եաղօեանը: Երգչախումբը երգեց քա-...նի մը ուրիշ հայրենասիրական եր-...գեր, բոլորն ալ խնամքով պատրաս-...տուած, ինչ որ հանդէսին ամէնէն քաջալերելի եւ գովելի մասը կը կազ-...մէր: Օր. Մանուշ Մարտիրոսեան եր-...գեց Օմար Խայեամէն եւ «Բէլէ քէլէ»:

Ապա, բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը՝ Պ. Գեղամ Հիւսեան, որ խօսեցաւ կնոջ դերի մասին եւ շահե-...կան փաստեր յիշեց, սկսելով նախա-...պատմական շրջանէն: Ի վերջոյ կանգ առաւ հայ կնոջ դերին վրայ, թուեց շարք մը փաստեր, մեր մօտիկ անց-...եալէն, ազատագրական շարժումի սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը, մեր գը-...րականութեան մէջ, ընտանեկան յար-...կին տակ, աշխատանքի ասպարէզին մէջ հայ կնոջ կատարած գործերը: Դիտել տուաւ թէ ներկայիս աւելի շատ պարտականութիւններ կը ծան-...րանան հայ կնոջ եւ մասնաւորապէս գաղթահայ կնոջ ուսերուն եւ իր ճա-...ռը վերջացուց հետեւեալ թելադրանք-...ներով.—

1.— Կ. Խաչը պէտք է ջանայ դաս-...տիարակել հայ կիներն ու աղջիկները լաւ մայրեր պատրաստելու համար: 2.— Պէտք է արմատախիլ ընել դէպի այլասերում եւ կործանում առաջ-...նորդող մոլութիւնները: 3.— Լաւա-...գոյն դաստիարակութիւնը պէտք է տան խաչուհիները իրենց զաւակնե-...րուն: 4.— Օժանդակ պէտք է հան-...դիսանան խաչուհիները եւ հայ կինե-...րը այր մարդոց, կիսելով անոնց դառնութեան բաժակը եւ միշտ բախ-...տակից ըլլան այրերուն:

Բանախօսութենէն վերջ տեղի ունե-...ցաւ խաչուհիներու կազմակերպած պարգեւաբաշխութիւնը եւ շահեցան 325, 210, 261, 86, 12, 266 եւ 288 թիւերը:

Հանդէսի վերջաւորութեան Պ. Գր. Քէնտիրեանի ղեկավարութեամբ բե-...մադրուեցաւ «Փարոսի պահապանները»:

Հանդէսի ամբողջ տեւողութեան, դերծի վրայ էին մասնաճիւղին ան-...դամուհիները: Ամանք բեմի վրայ, ո-...մանք դահլիճին առջեւ, ուրիշներ կարգապահութեան կը հսկէին: Բո-...լորն ալ ուրախ էին, աշխոյժ եւ ինք-...նագոհ:

Եթէ այս ժրաջանութեամբ շարու-...նակեն սկսուած գործը, քիչ ատենէն աւելի պիտի բազմապատկուի խաչու-...հիներու թիւը եւ ի վերջոյ կարելի պիտի ըլլայ գոհացուցիչ ու կանոնա-...ւոր դարձնել նաեւ իրենց նիւթական աղբիւրները: Իրբեւ միակ ու օրինա-...կելի կանացի կազմակերպութիւն, Կ. Խաչի մասնաճիւղը իրաւամբ կը վա-...յելէ Գուլվառ Օտտօ-Քրօթի եւ շր-...ջանի գաղութին առատ մեծամասնութեան համակրանքն ու քաջալե-...րանքը:

Շրջանէ թղթակից

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Հ. Յ. Դաշ-...նակցութեան «Զաւարեան» կոմիտէի նախաձեռնութեամբ, Մուլինոյի մէջ ալ տօնուեցաւ Փետր. 18ի ժողովր-...դային ապստամբութեան 15ամեակը: Մուլինոյէն, Շավիլէն եւ շրջականերէն 150ի չափ հայրենակիցներ ժա-...մանակին լեցուցած էին Գարակէօզ-...եանի սրահը: Հանդէսին նախագահ ընկեր Հրաչ համառօտ բանախօսու-...թեամբ մը բացաւ հանդէսը եւ Ներ-...կայ հասարակութիւնը յոտնկայս երգեց «Մեր հայրենիք»ը: Օրուան բանախօսներէն ընկերներ Բալայեան, Հայկ Սարգսեան, Ս. Տէր Թովմաս-...եան եւ Ս. Սասունի մանրամասնօրէն բացատրեցին Փետր. 18ի իմաստը, մի առ մի թուեցին ապստամբութեան պատճառները, պարզելով խորհրդա-...յին իշխանութեան գործած քամահ-...լի եւ ընդվզեցուցիչ արարքները:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին ընկ. Նշան Փոլատեան, Օրիորդներ Բուր-...եան եւ Գույումճեան, Պ. Պ. Հայկէշ-...եան, Միսաքեան եւ փոքրիկներ Շա-...հինեան, Ստեփանեան, Համբարեան Ներկաները հեւբատիբուեցան թէյով:

Գ. Վ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿԻ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

ՖԻՐԷՆԶԷ (Իտալիա).— Մարտ 15-ին, Իմօլա քաղաքին մէջ տեղի ունե-...ցաւ մարզական ցուցահանդէս մը, ո-...րուն կը մասնակցէր Իտալիոյ զանա-...զան քաղաքներէն հաւաքուած մար-...զիկներու երիտասարդ եւ առոյգ խումբ մը: Միլանոյի «Փրօ Փաթրիա» մարզախումբը կը ներկայանար յան-...ձին Պ. Ստեփան Սրապեանի, որուն յաջողութեանց «Յառաջ» արձագանգ եղած է ժամանակին: Այդ օր Պ. Սր-...րապեանի վերապահուած էր կոտրել Իտալիոյ թեթեւ դասակարգի ծան-...րութիւն բարձրացնելու մրցանիշը: Մարզադաշտը լեցուն էր երկսեռ բազ-...մութեամբ: Մենք յուզումով հետե-...ւեցանք անոր ճիգին եւ յաղթելու անտեղիտալի կամքին: Եւ այս Հա-...յորդին, բախտին բերումով նետուած Իտալիա՝ հպարտութեամբ ուռեցուց մեր կուրծքը, մինչ բազմութիւնը խանդավառ ծափերով կ'ողջունէր հայ մարզիկին յաղթութիւնը: E un Armeno (Հայ մըն է) բացագանչութիւնը հա-...զարաւոր բերաններ կը կրկնէին խան-...դավառանքով, երբ ձայնասփիւռը կ'աւետէր Պ. Սրապեանի յաջողու-...թիւնը: Հայ մարզիկը շնորհաւորու-...թեան խօսքեր լսեց քաղաքին երեւե-...լիներէն եւ մարզահանդէսը կազմա-...կերպողներէն:

Պ. Ստեփան Սրապեան սիրով փա-...րած է իր սիրած մարզանքին, ջանա-...լով կատարելագործել իր միւս մար-...զական ձիրքերը: Օժտուած մարմնա-...կան ներդաշնակ կազմով եւ ընդերնե-...րու ազնիւ հիւսուածքով, եւ մանա-...ւանդ օժտուած մարզական որ եւ է փորձ արուեստով եւ ըմբռնումով կը-...բարկելով՝ մենք լիայոյս ենք որ ուրիշ առիթներով եւս մեզի ուրախութիւն պիտի պատճառէ լսելու օտարին բեր-...նին մէջ Armeno բառը: Անհատական իր արդիւնքը,— աջ ձեռք 75 քիլօ, ձախ ձեռք 75 քիլօ, զոյգ ժամանակով՝ 108 քիլօ:

Ներկայ մը

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԲ ՕՏԱՐԷՆ ԿՈՒԳԱՅ ԱՊՏԱԿԸ

— o —

Պուքրէշի Արագը հետեւեալ խորհր-...դածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (6 մարտ).

— «Դառն է ապտակը՝ երբ օտարէն կու գայ: Աւելի կսկծեցուցիչ կը դառ-...նայ կշտամբանքը երբ օտարն է որ մեզ կ'ուղղէ, մեր ներքին այլանդա-...կութեանց համար: Եւ արդարեւ ինչ մեղադրանք կրնար աւելի ճնշիչ ըլլալ քան այն մէկ քանի բառերը՝ զորս «Մուսա լերան քառասուն օրերը»ու մեծանուն հեղինակը՝ Ֆրանց Վերֆէլ կ'ուղղէր զինք դիմաւորելու եկող Հա-...յերուն, Փարիզ ոտք կոխած իսկ պա-...հուն:

Փարիզի բոլոր հայ կազմակերպու-...թեանց պատուիրակութիւնները խո-...նուեր էին կայարան ողջունելու հա-...մար մեծ գրագէտը՝ որ այնքան լեզ կերպով աշխարհի բոլոր ժողովուրդ-...ներուն պատմեր էր հերոսական դիծը հայ ժողովուրդին մէջ ու անոր հոգե-...կան առաքինութիւնները: Իսկ Ֆրանց Վերֆէլ՝ հազիւ զինք դիմաւորողնե-...րուն ձեռքը սեղմած՝ կ'ըսէր անոնց, ո՞վ գիտէ սրտի ինչ դառն ճմլումով մը.

— Ամերիկայի հայ գաղութը մեծ պատիւներով ընդունեց զիս. բայց երկուքի բաժնուած է ձեր այդ գա-...ղութը. արդեօք հո՞ս ալ այդպէս է...

Մեծ գրագէտը՝ որ կախարդուեր էր բուռ մը քաջերու դիւցազնական ազօթումէն Սուէտիոյ լեռներուն վը-...րայ, ու շշմեր հայ ժողովուրդի լեզ վազքը զննելով դարերու մէջէն՝ լոյ-...սին ու ազատութեան ի խնդիր, ո՛վ գիտէ ինչ ներքին տառապանք զգաց երբ առաջին անգամ շփուեցաւ այդ ժողովուրդին հետ: Յարդ՝ Վիէննայի մէջ՝ Մխիթարեանները միայն ճանչ-...ցեր էր ան իրենց մեղուաջան աշխա-...տութիւններուն մէջ յանուն հայ ժողո-...վուրդի երբեմնի փառքին, ու հմայ-...ուեր էր անոնց ճիգէն: Ամերիկայի մէջ՝ ան կը հպէր ներկայ հայութեան ու այն բոլորին զոր հիմա գաղութ-...ները ունին իբրեւ վէրք ու թարախ: Մեր ժողովուրդին երէկուան մար-...տնչումները երբ ազատութեան դա-...պար ու իբրեւ հոգեկան խոյանք՝ մեր ժողովուրդին բարեկամ էին գար-...ձուցեր օտար գրագէտ Ֆ. Վերֆէլը, ու հիմա Ամերիկայէն կը դառնար ան խոցուած իր բարեկամի սիրոյն մէջ: Հարկաւ ան զգաց Ամերիկայի մէջ հայ գաղութը երկուքի ճեղքուած, եղբայրը մահացու թշնամի իր եղբօ-...րը, ու քոյրը քրոջ: Հարկաւ ան զգաց որ հայ եկեղեցին իսկ երկուքի է կիս-...ուած՝ մէկը գժբախտ պայմաններու մէջ մեռած եպիսկոպոսի մը դիակը միշտ կրծելով ու միւսը՝ ըմբոստ հայ եկեղեցւոյ հոգեւոր պետին ընդ-...վզեցուցիչ հրահանգներուն դէմ: Հարկաւ ան տեսաւ, նոյն իսկ իր աչ-...քերով, թէ հայ ժողովուրդը անզօր է միտնալու հանդիսաւոր վայրկեաննե-...րու անգամ, թէ ան դառ կը տօնէ իր տօները, ու դառ կը մեծարէ իր օտար բարեկամները, ու աւա՜ղ, հարկաւ ան յանց եւ դաղտասուքները որ իր ականջին իսկ եղան: Ան կրնա՞ր Ամերիկա-...յէն յմեկնիլ առանց զգածուելու ներ-...սէն, ու կրնա՞ր մեր երեսին իսկ չտալ իր կշտամբանքը, Փարիզ ոտք կոխած պահուն իսկ:

— Երկուքի է բաժնուած Ամերիկա-...յի ձեր գաղութը, արդեօք հո՞ս ալ այդպէս է...

Օ՛, եթէ մեր մեծ բարեկամը գիտ-...նա՛ր թէ հայ գաղութը այդպէս է հիմա ամէն տեղ, ու ամէն տեղ ալ եր-...կուքի ճեղքուած: Եթէ գիտնար թէ թունաւոր որդ մը մտած է հայ ժողո-...վուրդին ներսը ու անընդհատ կը կը-...ծէ զայն՝ պղծելով ինչ որ կը մնայ այդ ժողովուրդի երբեմնի փառքէն: Եթէ գիտնար թէ ամէն գաղութի մէջ թշուառականներու եւ մոլորածներու եղկելի դաս մը կայ՝ որ ոտնակոխ կ'ընէ հայ ժողովուրդի բոլոր սրբու-...թիւնները, ու նոր սերունդին մէջ կը սպաննէ ինչ որ դարերը կրցեր են ա-...նաղարտ մեզ հասցնել. թէ ամէն տեղ ալ եղբայրը թշնամի է եղբօր, ու քոյ-...րը քրոջ, ու չի կրնար իր քէնը մոռ-...նալ նոյն իսկ նուիրական պահերու:

Ֆրանց Վէրֆէլի այդ կշտամբանքը պիտի կարենա՞յ գոնէ մեզ սթափե-...ցնել առօրեայ մեր կռիւներէն, ու պահ մը մտածել տալ անդունդին մասին՝ ուր կը վազեն մեր գաղութները ըն-...թացքով, ի հրճուանս մեր թշնամի-...ներուն, որոնք անդադար քարիւղ կը սրսկեն մեր կռիւներուն վրայ: Ֆրանց Վէրֆէլ «Մուսա լերան քառասուն օ-...րերով» աշխարհի խղճմտանքը դըղ-...րդեց անգամ մըն ալ ու քաղաքակիրթ մարդկութեան հոգիին մէջ խլրտեց խղճի խայթը: Ուր էր թէ անոր այդ մեղադրանքը պատգամ մը ըլլար մեր ժողովուրդին համար ալ»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՆՈՐ ԳԻՐ», ամսաթերթ գրակա-...նութեան եւ արուեստի: Ա. Տարի, թիւ 1 փետրուար, 1936: Տարեկան բաժնեգին՝ 3 տոլար: Կը հրատարա-...կէն խումբ մը երիտասարդներ: Հաս-...ցէ — 575 West 183 St. New York, N. Y. (U. S. A.):

ԻՄ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919 - 1921)

«Այս ճակատագիրը ի՞նչ դառն է, Աստուած, արդեօ՞ք դամբանի մրու-...րով է գրուած»: Այսպէս կ'մրմռտա-...յաք Սկիւտարի տարաբախտ ռահակը, ...իր զգայուն ու տառապող հոգւոյն բո-...վանդակ էութեամբ, ի տես կեանքի ...հոգեւոր իրականութեան:

Իրաւցնէ, դա՛ռն, արիւնոտ է եղած ...մեր ցեղին ճակատագիրը ... Բախտի ...արիւնն ժպիտն ալ նման է եղած այն ...գիտորին, որ կարմրատեւ ցոլքէն յե-...տոյ կ'ընկղմի անեզր տիեզերքի ան-...յատակ խորութեան մէջ:

Հայ քաղաքական եւ հանրային մըտ-...քի մեծերէն մէկը կը շեշտէր.— «Հայ ճակատագիրը ըմբռնելու համար ան-...հրաժեշտ է մտքի մեծ եւ խուժլու ...թիգ:Հայ իրականութեան արիւնլուայ ...խորշերը թափանցելու համար՝ ան-...հրաժեշտ է նաեւ կամքի եւ նեարդերի ...ծայրագոյն լարումն եւ մի նանդարտ ...փիլիսոփայական բնէճնատիրապետման ...խաչոր չափ» ... (Մ. Վարանդեան):

Ցաւակնութիւն չունիմ տալու հայ ցեղի ռազմական կորովի եւ անզուգա-...կան ընդվզումներու պատմութիւնը, ինչպէս եւ թոյլ են ուժերս ռեւով ներմակին յանձնելու հայ զինուորա-...կանութեան բովանդակ կեանքը, որ-...պիսին ունեցաւ Հայաստանի հանրա-...պետութեան ծագման եւ զարգացման շրջանին: Քանի մը տնօրոյս եւ ա-...նարժանաբար շոյուած տեսատներու «ռազմագէտ»ի, «քաղաքագէտ»ի ու-...շացած մարգարէութիւններին արհա-...մարհելով, աշխատած իմ գրի առնել այն միայն, ի՛նչ տեսայ դարերու մեծ իրկուանէն հրաշափառօրէն ծնունդ ա-...ռած իմ երազած հայրենիքի՝ Հայաս-...տանի հանրապետութեան բանակի մէկ հատուածին մէջ: Ցուցերն են ա-...ռնէ մէկու մը, որ տեսաւ հայացինէ տարաֆները եւ բախտ ունեցաւ Ար-...ցունքի Հովտէն յետոյ, ողջունելու հայրենիքի լուսաշող ազատութիւնը, յետոյ բռնելու համար տարագրու-...թեան ճամբան, դէպի Եւրոպա:

Իմ գրածս ոչ գրական երկ է, ոչ քա-...ղաքական իրադարձութեանց համայ-...նապատկեր եւ ոչ ալ մեր հանրապե-...տական եղած բանակին ուժին ու զոր-...ծին պատմութիւնը, այլ համեստ ռազմիկի մը յուշերը, իր ապրած փոքրիկ շրջանին, անշուշտ թերի, սա-...կայն անկեղծ եւ իրական:

Յ. Ս.

1.— ԻԳՏԻՐ, ՄՈԼԼԱ-ԿԱՄԱՐ, ՏՐԴ ԳՈՒՆԴ, ԿՈՂԲ

1919 մայիսի վերջին օրերուն էր: Մեր գունդի փոխադրական կառքերէն մին պաշարով բեռնաւորուած Երեւա-...նէն դուրս կ'ելլէր գունդի կեդրոնը երթալու համար, որ Իգտիր կը գտ-...նուէր: Հրաման արուած էր ինծի այդ կառքով միանալու իմ զօրաբաժնին: Հոն կը գտնուէին իմ բոլոր այն ըն-...կերները, որոնց հետ եկած էինք Հա-...յաստան, հայկական բանակին ծառա-...յելու խոստումով: Հայկական բանա-...կին ծառայելու գոհունակութիւնը՝ մոռցնել տուած էր ինծի այն պատմա-...կան սեւ տարիները զորս անցու-...ցած էի թրքական բանակին մէջ, Հայաստանի մէջ զանուելս այլ եւս քաղցրացուցած էր հոգիս զոր կրցած էի քաշել տալ երեք տարիներէ ի վեր Թուրքիոյ արիւնոտ երկնքին տակ, ականատես ըլլալով ցեղիս արիւնոտ, աննախընթաց յօշոտումին, Կարինէն մինչեւ Սեբաստիա, Տրապիզոնէն մինչեւ Կիլիկիա: Դիակներու վրայէն քալած էինք, հայրենի աւերակներուն մէջէն անցած ու բախտի մէկ քմայ-...քով ազատած եւ Հայաստան մտած: Մեր հոգիներուն մէջ՝ մեր ցեղին յօ-...շոտման ու մարտիրոսացման կսկիծը ծանր ու արիւնոտ նստած էր. Հոն՝ անհետացող մեր սիրելիներուն վրէժը կը կայծկլտար:

Քառամի մեր կառքը կը սուրար Ե-...րեւանէն-Էջմիածին երկարող հարթ խճուղիին վրայ: Մեր ետեւը մնաց Ե-...րեւանը թաղուած այգիներու եւ ծա-...ռերու խորութեան մէջ, մեր եռեւն էր Փարաքարը, առաջին հայկական գիւղը, մեր առջեւ փռուած էր Արա-...րատեան պատմական խնկաբոյր դաշ-...տը, Էջմիածինը իր ցցուած կաթողի-...կէներով, մեր ձախին Մայր Արագը եւ քիչ հեռուն Մասիսները սպիտակա-...փառ: Անհամար գիւղեր ցրուած դէս ու դէն: Հին հին զարուց մեր պատ-...մական հսկաները ցցուած էին իմ առ-...ջեւ իրենց բոլոր հասակով, իրենց բո-...լոր պատմական փառքով: Մեր առջեւ դէպի աջին Արագածն էր դիցու-...հիի մը նման շուքը փռած ամէն ուղ-...ղութեամբ: Ողջո՛յն բոլորին, մեր ցե-...ղին անցնող փառքի մեծ կոթողներուն եւ ողջո՛յն անոնց ստորոտին տակ նոր կեանք առնող ազատ հայրենիքին:

Անյագ նայուածքներով ու յափշ-...տակութեամբ կառքին մէջէն կը դի-...տէի աջս ու ձախս սահող, անցնող բոլոր տեսարանները: Ի՛նչ քաղցր է ազատ ու համարձակ վայելել հայրե-...նի երկրի փառքն ու մեծութիւնը, ո-...րու համար մտածելն անգամ ոճիր էր օրեր առաջ Թուրքին թաթին տակ, ո-...րու համար երազելը ցնորք ու յիմա-...րութիւն էր ... Դէպքերը անակնկալ կացութեան մը առջեւ դրած էին մեզ — ու այսօր ազատ ու համարձակ, հայկական բանակին մէջ, հայ զին-...ուորի ուղեկցութեամբ, հայկական զօ-...րամասի մը հրամանին կ'երթամ:

Հրճուանքի տարափ մը կ'անցնի ամբողջ երակներուս մէջէն, երբ մեր կառքը Իգտիրի մէջ երկյարկանի գե-...ղեցիկ շէնքի մը առջեւ կանգ կ'առնէ ու ես կը կարդամ շէնքին ճակատը փակցուած պիտակը՝ «Բ. Կոմսարա-...կան գունդի շտաբը» (յետոյ Տրդ գունդ): Եռ դրօշ կը սպասէր թուրքե-...րէն վերադառնալու, ալաղ, բա-...պուր եւն.: Զիս այս «Թապուրներէն» բաժնող ժամանակամիջոցը,այն կարճ փոփոխութիւնը յանկարծակի տեղի ունեցած էր որ հին տպաւորութիւնը դեռ իր ուժգնութիւնը կը պահէր: Օ-...տարոտի քայլերով սանդուղներէն կը բարձրանամ եւ գունդի հրամանատա-...րին սենեակին դուռը կը զարնեմ:

— «Մտէ՛ք», ուժգին ձայն մըն էր որ ներսէն որոտաց: Ձայնին շեշտը, որոտը, զուրեկան էր եւ հարազատ. իմ սրտէս կը խօսէր:

Ներս կը մտնեմ:

Գունդի հրամանատարը Տ. Բաղտա-...սարեանն էր, ձախ կողքին քիչ մը ե-...տեւը իր համհարզը, աջին՝ Վ. Փա-...տրմաճեանը— իմ նախկին ընկերս, թրքական բանակէն, բախտակից մը:

Տեսարանը պաշտօնական էր:

Անոնց ուսերուն վրայ կը փայլէին ռուսական բանակի փայլուն, լայն ու երկար ուսադիրները, գլուխները բաց, գրասեղանի մը առջեւ բոլոր-...ուած, ուշի ուշով քարտէս մը կը դի-...տէին:

Յ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

(1)

Հետեւաբար, կ'առաջարկեն որ Ա. Դ.՝ Խորհուրդը եւրոպական խորհրդաժողով մը հրաւիրէ, աւելի լայն ծրագիր մը քննելու համար: Մեր ժումի պարագային, նախատեսուած են անհրաժեշտ միջոցները, դաշնակիցներու միջեւ փոխանակուած նամակներով: Ֆրանսա եւ Պելժիքա, որոնք ուղղակի սպառնալիքի տակ են իրենց ապահովութեան համար, նշանակալից չափաւորութեամբ չարժեցան եւ հարկ է չեշտել այս պարագան: ՖՐԱՆՍԱ ԿՐՆԱՐ ԶՕՐԱՇԱՐԺ ԿԱՏԱՐԵԼ, ԿՐՆԱՐ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ՁԵՌՔ ԱՌՆԵԼ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԴԷՄ, ԿՐՆԱՐ ԲՌՆԻ ԳՐԱՒԵԼ ՀՌԵՆՈՍԵԱՆ ՇՐՋԱՆԸ: Բայց պարտականութիւն սեպեց հրաժարիլ այդպիսի միջոցներէ, նախընտրեց իր ապաւինիլ միջազգային օրէնքին ուժին եւ Ազգաժողովին արդարութեան: Սակայն պէտք է ըլլար հետեւցնել թէ Ֆրանսա նուազ վճռական է խափանելու համար այսպիսի դրժումներու կրկնութիւնը եւ պատերազմի սպառնալիքները: Ֆրանսա հանդարտ մնաց որովհետեւ վստահ է իր ուժին եւ իրաւունքին վրայ: Իր համբերութիւնը գնահատուեցաւ Անգլիոյ եւ աշխարհի հանրային կարծիքին կողմէ: Ցուցանք թէ Գերմանիա եւս պէտք գնահատէ. Ջի բաւեր խաղաղասիրութեան հաւաստիքներ տալ, ինչպէս կ'ընէ վարչապետ Հիթլէր, հարկ է գործքով ալ ապացուցանել: Ֆրանսա ոչ մէկ ազգի կը սպառնայ, այլ խաղաղութիւն կը բաղձայ բոլոր ժողովուրդներուն համար: Իսկ այդ խաղաղութիւնը կրնայ հաստատուիլ միայն արդարութեան վրայ»:

*** Ա. Դ. Խորհուրդը գումարուեցաւ երէկ, Լոնտոնի մէջ, քննելու համար Լոքառնոյի դաշնակիցներուն ծրագիրը.

Դէպի Հարար—1000 ռումբ Ճիճիկայի վրայ

ԵԹՈՎՊԻԱ ՀԱՇՏՈՒԹԻՒՆ ԽՆԴՐԱԾ Է

Ատիս - Ապէպայէն կը հեռագրեն թէ իտալական 19 օդանաւեր կիրակի օր ռմբակոծեցին Ճիճիգա քաղաքը, ամբողջ մէկ ժամ, աւելի քան 1000 ռումբ տեղացնելով: Տակաւին ճշդուած չեն մարդկային եւ նիւթական կորուստները, բայց կասկած չկայ թէ շատ ծանր են: Ռմբակոծութեան նպատակն էր ոչնչացնել Զօր. Նասիպուի բանակատեղին, բայց ոչ զօրավարը, ոչ ալ իր սպայակոյտը հոն կը գտնուէին յարձակման պահուն: Կ'ըսուի թէ ոչնչացած են եթովպական հիւանդանոց մը եւ կարգ մը եւրոպական խանութներ:

Իտալական աղբիւրէ կը հեռագրեն թէ Զօր. Կրացիանի բացումը կատարեց Մոկատիշոյէն Կորահայ շինուած ճամբուն, որ 500 քիլոմեթր երկայնութիւն ունի: Կ'ըսուի թէ իտալական բանակը յարձակման պիտի ձեռնարկէ Կորահայէն, որ զինուորական, օդանաւային եւ պարենաւորման զօրաւոր կայանի մը վերածուած է: Ճամբան շինուած է զարմանալի արագութեամբ: 31,000 իտալացի եւ բնիկ բանուորներ աշխատած են, երեք հերթով: Պատրաստութիւններ կը տեսնուին, դէպի Հարրար քալելու համար: Այս վերջին քաղաքն ալ ռմբակոծուած է:

*** Եթովպական կառավարութիւնը հեռագրեց Փարիզի դեսպանին, ֆրանսական կառավարութեան տեսակէտներն իմանալ, թշնամութեանց դադարման մասին: Ուրիշ հեռագրով մը, եթովպական կառավարութիւնը բողոքեց իտալական ռմբակոծութեանց դէմ: Այս առթիւ կը դանդատի թէ «15 ամիսէ ի վեր անընդհատ Ազգերու Դաշնակցութեան միջամտութիւնը կը խնդրէ հաշտութեան համար, բայց որ եւ է գործնական քայլ չէ առնուած»:

ՎԵՆԻԶԵԼՈՍԻ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

Շաբաթ օր տեղի ունեցաւ Վենիզելոսի յուղարկաւորութիւնը, Փարիզի Օրթոտոքս եկեղեցին, մասնակցութեամբ բազմաթիւ երեւելիներու: Ֆրանսական կառավարութեան պաշտօնական ներկայացուցիչներէն զատ, ներկայ էին նաեւ բարոյական եւ քաղաքական գիտութեանց ակադեմիային նախագահը եւ երկու պատուիրակներ, Պ. Էռիօ, մարաջախտ Ֆրանշէ տ'Էսփէրէ, Զօր. Ժոռժ, Հելլենական դեսպան Պ. Փոլիթիս, յոյն ծովակալ մը, Զօր. Փլասթիրաս եւայլն, Հայերու կողմէ կը մասնակցէին Պ. Պ. Խատիսեան, Բաշալեան եւ ուրիշներ: Դագաղը, որ ծածկուած էր հելլենական դրօշներով եւ բազմաթիւ ծաղկեպսակներով, երէկ պիտի փոխադրուէր Պրինտիզի, յածանաւի մը մէջ դրուելու եւ Յունաստան տարուելու համար:

Աթէնքի «Էլէֆթէրոն Վիմա» թերթը, որ Վենիզելոսի օրկանն էր, հանգանակութիւն բացաւ եւ մէկ օրուան մէջ հաւաքեց 220,500 տրախմի: Ոստիկանութեան վերատեսուչն ալ իր կարգին շրջաբերական մը ուղղեց իր ստորադասներուն, որպէսզի դրամ հաւաքեն մարդասիրական գործի մը համար, ի յիշատակ Վենիզելոսի. Հանգանակութիւնը արձանագրուեցաւ անմիջապէս: Առաջին նուիրատուներէն մէկն էր սպայ Ցամալաքաս, որ 1933ին ամբաստանուած էր իբրեւ մեղսակից Վենիզէլոսի դէմ կատարուած մահափորձին եւ որ անպարտ արձակուեցաւ նոյն տարին:

Յունաստանի ազատական (վենիզելոսեան) կուսակցութիւնը սուգ պիտի պահէ 40 օր: Բոլոր արարողութիւններէն յետոյ, Վենիզելոս պիտի թաղուի իր հայրենիքին, Կրետէի մէջ:

*** Կիրակի օր չորս հոգի սպաննուեցան Աթէնքի մէջ, երբ ոստիկանութիւնը կրակ բացաւ միապետական եւ հակավենիզելոսեան ցուցարարներու վրայ, որոնք խումբ մը սարքած էին, բողոքելու համար Վենիզելոսի յուղարկաւորութեան առթիւ ծրագրուած պաշտօնական արարողութեանց դէմ: Ցուցարարները սրահանդէս մը կատարեցին ի յիշատակ Կոստանդին թագաւորին, որ գահընկէց եղած էր Վենիզելոսի սարքած ապստամբութեան առեն (1916): Սպանդէն ետք թունաւոր մը քոչարկուեցաւ հազարաւոր քաղաքացիներու կողմէ, որոնք կը պահանջէին չեղեալ հռչակել ծրագրուած պաշտօնական արարողութիւնները:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԱՐԼ ՄՈՐԱՍ, արքայական «Աքսիօն Ֆրանսէզ»ի աւագ խմբագիրը, չորս ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցաւ շաբաթ օր, գրգռիչ գրութեամբ մը մարդասպանութիւն դրդած ըլլալով 140 ձախակողմեան երեսփոխաններու դէմ: Թերթին պատասխանատու տնօրէնն ալ դատապարտուեցաւ 100 ֆրանք տուգանքի: Վճիռը գործադրելի է առանց յետաձգման: Երկու ամբաստանեալները բացակայ էին եւ վերաքննութեան դիմեցին: Շարլ Մորասի գրութիւնը հրատարակուած էր յունուար 13ին, եւ Լէօն Պլումի դէմ կատարուած յարձակումէն վերջն էր որ դատ բացուեցաւ:

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐ ԿԼԱԶՈՒՆՈՎ, երբեմն տնօրէն ռուսական երաժշտանոցի եւ ականաւոր աշակերտը Ռիմսքի Կորսաքովի, մեռաւ շաբաթ օր, 71 տարեկան հասակին մէջ: Փարիզ կը բնակէր հինգ տարիէ ի վեր: Ծնած՝ Փեթերսպուրկ, մանկութենէն իսկ ուշադրութիւն դրաւած էր երաժշտական շրջանակներու մէջ: Իր առաջին համերգը տուած է 16 տարեկանին, իսկ Փարիզեան առաջին նուագահանդէսը՝ 1889ի արուեստահանդէսին, երբ 24 տարեկան էր: Փեթերսպուրկի երաժշտանոցին տնօրէնն էր 1906էն մինչեւ յեղափոխութիւնը: Ռուսաստանէն փախաւ տասը տարի առաջ: Արեւմտեան մայրաքաղաքներու մէջ երբեմն կը նուագէին իր «Ռափսոտի Օռիանթալ»ը եւ «Սթէնքա Ռազին»ը, այնպէս որ իր համբաւը շատ քիչերու ծանօթ էր մինչեւ 1928, երբ ամբողջովին իր գործերէն կազմուած նուագահանդէս մը սարքեց Փլէյէլի մէջ, եւ տիրացաւ նախանձելի համբաւի մը:

ՇԱՐՔ ՄԸ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԵՒ ԴԵՍՊԱՆԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ կատարուեցան շաբաթ օր, երեսփ. ժողովի փակումէն անմիջապէս վերջը: Պ. Փոնսօ, Սուրիոյ նախկին մարզպանը որ փոխադրուած էր Մարոք, նշանակուեցաւ Թուրքիոյ դեսպան: Փոխուեցան Մարոքի եւ Թունուզի մարզպանները եւ կարգ մը նահանգապետներ:

ԱԼՊԱՆԻԱ Իտալիոյ յանձնեց Հարաւային շրջանի քարիւղի հանքերը, վճարելու համար 20 միլիոն տոլարի փոխառութիւնը, որ տրուած էր 1931ին: Երբորդ փոխառութիւն մըն ալ պիտի տրամադրուի: Այս զումարները պիտի

յատկացուին հողագործական բարելաւումներու եւ ծխախոտի մենաշնորհ մը հաստատելու, ինչպէս եւ Տուրացցոյի նաւահանգիստը ընդարձակելու:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆՑ կեդրոնը, որ հաստատուեցաւ անցեալ տարի, Փարիզի համալսարանին մէջ, այս տարի իբրեւ դասախօս պիտի ունենայ ծանօթ գրագէտ Ֆաղըլ Ահմէտ Այքաչը. Առաջին դասախօսութիւնը նշանակուած էր երէկ, իսկ երկրորդը՝ վաղը, չորեքշաբթի, իրիկուան ժամը 5ին (Սորպոնի մէջ, ամփիթատրոն, Լուկար Քինէ): Նիւթը՝ «Թրքական յեղափոխութիւնը եւ քամալականութիւնը»:

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԺԱՄԸ պիտի սկսի ապրիլ 18ի կէս գիշերին, իսկ ձմեռնային պիտի վերահաստատուի հոկտեմբեր 4ին: Անգլիա եւ Պելժիքա եւս պիտի հետեւին այս կարգադրութեան:

ՎՐԱՍՏԱՆԷՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ գնաց Մոսկուա, երկրին խորհրդայնացման 15րդ տարեդարձին առթիւ, եւ մարտ 19ին ընդունուեցաւ Կրէմլինի մէջ, ճիշդ այնպէս ինչպէս հայկական պատուիրակութիւնը, քանի մը ամիս առաջ: Պատուիրակութիւնը կը բաղկանար բանուորներէ, կոլխոզնիկներէ, ճարտարագէտներէ, բանակի եւ կուսակցական - արհեստակցական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներէն: Ունկնդրութեան ներկայ էին Սթալին, Մոլոթով, Վորոշիլով, Քալինին, Օրժոնիկիձէ, Միկոյեան եւայլն: Անչուշտ խորախորհուրդ ճառեր խօսուեցան, բոցավառ ողջագուրումներով:

Լեւոն Զորմիսեան ընտանիքը եւ բոլոր պարագաները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի որդւոյն եւ ազգականին՝

ՓՈՔՐԻԿՆ ԶԱՒԷՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆԻ

դառնակսկիծ մահը որ տեղի ունեցաւ 22 մարտ, կիրակի օր, 6 տարեկան ծաղիկ հասակին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ, այսօր, երեքշաբթի առաւօտեան ժամը 10ին. իրենց բնակարանին մէջ, 23, Rue Lavoisier, Cachan, Seine:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՄՈՐՍԱՆ ՍԻՒՐ ՕՐԺ, Ա. Գ. — 70:
ՓԱՐԻԶ, Օ. Ս. — 35:
ՆԻՍ, ՅԱԲԷԹ — 35:
ՑԼԱՎԻԱՔ, Սահ. — 70:
ԳՕՄՕՆ, Գործ. — 199.20:
ՎԻԶԻԼ, Ցօր. — 70:
ՎԱԼԱՆՍ, Ղ. Գ. — 260:
ԼԻՈՆ, Գործ. — 1000:
ԳՈՒՐԺ, Եազ. — 140:
ՐԱԳԱԹ, Վ. Յ. — 40:
ԱԼԵՍ, Կա — 140:
ՍԷՆ ԹՐՕՓԷԶ, Զօր. — 35:
ԼԱՍԷՅՆ ՍԻՒՐ ՎԱՐ, Ս. Կ. — 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Տիկին Ար. — 35:
ՄՕՆԹԸԼՐԻ, Ս. Թաչ. — 70:
ԷՔՐԻԼԻ, Յ. Թ. — 50:
ՇԱՍ, Ս. Թ. — 50:
ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՕՎԱՆՍ, Աւ. — 70
ԳՕՄՕՆ, Գործ. — 264.35:
ՏԷՍԻՆ, Գործ. — 350:
ԳՕՐՏՕ, Գործ. — 220:
ԳՕՐՏՕ, Հայր — 140:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Բ. Հ. — 70:
ՎԻԷՆ, Մ. Մ. — 140:
ԳԼԵՐՈՒԹ, Քրբ. — 35:
ՓԱՐԻԶ, Տիկին Հավ. — 140:
ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ, Վարեէմ — 35:
ՓԱՐԻԶ (20), Մ. — 17.50:
ՀԱՄՊՈՒՐԿ, Մեն. — 60.25:
ՄԱՄՊՐՕԼ, Մարկ — 35:
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Օր. Մ. — 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ս. Հայր. Միութ. — 50
ՌՕՄԱՆ, Գործ. — 119.20:
ՀԱՄՊՈՒՐԿ, Հ. Մ. — 60.25.
ԱՐՔԸՕՅԼ, Եէմ — 35:
ՄԱՇԷՏ ԷԼ ՍԻՒԼԷՅՄԱՆ, Հ. Ա. — 2 անգլ.:
ԳԵԼԿՐԱՏ, Ս. Մ. — 100:
ՀԱՄՊՈՒՐԿ, Գաս. — 200.
ՎԻՎԻԷ, Ա. Ա. — 35:
ՓԱՐԻԶ (15), Ռ. Գ. — 35:
ԼԻՈՆ, Գործ. — 411:
ՎԷՆՍԷՆ, Գ. Հ. — 35:
ԳԵՐԼԻՆ, Ե. Տ. Մ. — 60.25
ԹԻՒՊԻՆԿԷՆ, Վէն. — 60.25:
ԼԸ ՄԱՆ, Զաթ — 70:
ԼՕՐԻԱՆ, Կ. Ա. — 35:
ՎԻԷՆ, Յ. Ուզ. — 110: Կարգադրեցինք:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր ատենապետուհի Տիկին Մառի Մովսէսեանի, որ ինքնաշարժի ցաւալի արկած մը անցուց ամսոյս 17ին երեկոյեան: Այս առթիւ Մասնաճիւղս արագ եւ կատարեալ ապաքինում կը մաղթէ իրեն:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է ԵՒ ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

«ՎԷՄ», Ի ԺԹ. թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.

ՌՈՍՏՈՄ — Հայ - Վրացական փոխյարաբերութիւններ: ԱՐՏԱՇԷՍ Ա. ԲԵՂԵԱՆ — Հայ եւ Թուրք վաւերաթղթեր: Հ. ԱՃԷՄԵԱՆ. Բագրատ վարդապետ Գէորգ — Թաւաքալեան: ՍԻՄ. ՎՐԱՑԵԱՆ — Վեւոն Թաղէոսեան (Գաղափար...) ՎԱՀ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ — Արհաւիրքի Օրեր: ՎԱՀ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ — Համաշխարհային պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը: ԱՐՄԷՆ ՍԵՒԱՆ. — Փետրուար 18ի յեղափոխութիւնը: ԱՆՑԵԱԼՔ — Ակադ. Ալեքսանդր Թումանեան Կեանք եւ Մշակոյթ: Գիրք եւ Մամուլ: Գրախօսական: ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ — Վ. Մանդինեան, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԻՆՉԵ՛Ր ՊԱՏԱՀԵՑԱՆ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

ԾԱՆՕԹ. — Այս գրութեան հեղինակը, Օկիւսթ Վիրոէ, Պրիւսէլի քաղաքապետին գլխաւոր խորհրդականն եւ գործակիցը եղած է եւ անոր արտօնութեամբ հրատարակած, առաջին անգամ ըլլալով:

1914 Օգոստոս 20, առաւօտ ժամը ինն է: Պրիւքսէլի մեծ հրապարակին վերեւ կը տարածուի նուրբ մառախուղ մը որպէս ազդանշան ամթակէգ օրուան մը:

Օդին մէջ վերահաս փոթորիկին սպառնալիքը կայ եւ մութ անձրեւոտին վրայ որոտումը ընդհատ կը շառաչէ: Այս որոտումը մարդերու կողմէ կը կատարուի — պելժիական վերջապահ գունդին թնդանօթներն են, որոնք Լուվէնէն անդին կը հնչէին:

Հինաւուրց պատերուն վրայ յոյտարարութիւն մը փակցուած է, որ իր խիզախ դէմքը կը ցցէ եւ արեւին մէջ աւելի կը փայլի: Բազմութեան անհանգարտ ալիքը լարուած աչքերով կը կարդայ յայտարարութիւնը.—

«ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ.— ՀԱԿԱՌԱԿ ՄԵՐ ԵՒ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ՀԵՐՈՍԱԿԱՆ ԴԻՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆ, ԿԸ ՎԱԽՆԱՆՔ ՈՐ ԹՇՆԱՄԻՆ ՊՐԻՒՔՍԷԼԻ ՎՐԱՅ ԱՐՇԱՒԷ....

Ուրեմն ասոր ալ հասան... արշաւում... լաւ, գոնէ պատահելիքին անզիտակ են այլեւս:

Լրաբեր մը, փոշիէն գորշացած կապոյտ համազգեստով, եւ քրտինքէն աղտոտած դէմքով աղաղակելով կը խուժէ դէպի մեծ հրապարակը եւ կ'անհետանայ քաղաքապետարանի գաւիթին մէջ:

Ամբոխը դէպի յառաջ կը շարժի: կուգա՞ն կոր...

Մրմունջներու մէջէն մարդ կրնար լսել անխօս հարցումը: Զանգակատան ժամացոյցը քառորդ զարկաւ եւ գոթական նրբանցքին մէջ երեւցաւ մարդու մը նիհար եւ փոքրիկ դէմքը: Գըլուխը դրած է մետաքսեայ գլխարկ մը եւ իր խնամուած մօրուքով ծնօտը դէպի առաջ ցցած: Ամբոխին ազմուկը ծափահարութեան կը փոխուի եւ այդ ուրախութեան կը խառնուի անուն մը, «ՄԱՔՍ...»

1914 Օգոստոսի այդ օրը երբ Ադոլֆ Մաքս — Պրիւքսէլի քաղաքապետը — հանդարտօրէն յառաջացաւ պատմութեան մէջ գրաւելու համար իր տեղը, քառասուն եւ հինգ տարեկան էր: Ճարտար գիտնական, որ յարգանք կը ներշնչէր իր արդարամտութեանը համար եւ երկիւղ իր կծու քննադատութիւններուն պատճառաւ: Արդէն շատ բան էր ըրած եւ իրմէ տակաւին շատ աւելին կը սպասուէր:

«Այս մարդը ապագայ կը խոստանայ», ըսած էր Լէոփոլտ թագաւորը:

Իր առաջինը թէեւ բաւական փայլուն՝ ակադեմական կամ քաղաքացիական տեսակէտէն, դժուար թէ իրմէ պահանջուէր հերոսական յատկութիւններ եւս: Ժամանակը պիտի գար սակայն, երբ Մաքս ներխուժումի սարսափեցնող սպառնալիքին յանդիման, պիտի արտասանէր տեւեալ պատմական բառերը.—

«Որքան ատեն որ կ'ապրիմ եւ ազատութիւն ունիմ, բոլոր ուժովս պիտի պաշտպանեմ քաղաքացիներուս իրաւունքներն ու արժանապատուութիւնը: Քաղաքացիներ, ինչ ալ որ թող պատահի, ձեր քաղաքապետին խօսքերուն անսացէք եւ վստահեցէք անոր, ան ձեզ չպիտի դաւաճանէ: Կեցցէ՛ ազատ եւ անկախ Պելժիքա, կեցցէ՛ Պրիւքսէլ:

X

Ճակատագրական այդ կիրակի իրիկուընէ ի վեր տասնըութ օր անցած էր, երբ Ալպէռ թագաւորը պատմական վերջնագիրը, որ ազգի մը պիտի պարտադրէր կռուի դաշտ դիմել:

(Շար.)

.::. LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE .::.

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R C Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԹՐԹԵՐԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ՄԱՐՏ
MERCREDI 25 MARS 1936

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No 3072

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՒԵԼԻ ՄՌԱՅԼ ՔԱՆ ԱՆՑԵԱԼ ՇԱԲԹՈՒ

Անցեալ հինգշաբթի օր, «Լոքառնոցիները» յաջողեցան բանաձեւ մը գտնել իբրեւ չարխափան, հեռացնելու համար նոր եւ աւելի ծանր անակնկալի մը վտանգը:

Բոլորդ ալ գիտէք մանրամասնութիւնները.— Բարոյապէս դատապարտել տալով Գերմանիան, Ա. Դ. Խորհուրդին առջեւ, չորս պետութիւնները կարգ մը առաջարկներ խմբագրեցին, ուղղուած՝ գերմանական կառավարութեան: Այդ օրէն իվեր, բոլորն ալ անհամբեր պատասխանի կը սպասէին, որ տրուեցաւ երէկ:

Արդ, համաձայնութեան մելանը հազիւ չորցած, երեւան ելաւ որ «Լոքառնոցի»ներէն իւրաքանչիւրը իր առանձին տեսակէտն ունի այդ մասին:

Այսպէս, գլխաւոր օղակը, Մեծն Բրիտանիա անմիջապէս ստանձնեց ինքզինքը, հասկցնելով թէ եղած առաջարկներու սահմանէն անդին չանցնիր: Ուրիշ խօսքով, Գերմանիա պարտաւոր չէ ամբողջութեամբ ընդունելու զանոնք, այլ կրնայ իր կարգին առաջարկներ ներկայացնել, ճամբան հարթելու համար: Այն ինչ Պ. Ֆլանտէն կը յայտարարէր երէկ. ժողովի բեմէն եւ մանաւանդ Ամերիկացիներուն ուղղուած անգլիերէն ճառին մէջ.

— «Եղած առաջարկները ամբողջութիւն մը կը կազմեն եւ պէտք է ընդունուին իբր այդ: Եթէ մերժուին, հաւաքական եւ անմիջական գործողութիւն մը պիտի կատարուի, խորհրդակցաբար»:

Վարագոյրը աւելի բացուեցաւ, երբ Լոնտոնի մամուլը սկսաւ սրբագրել համաձայնութեան զանազան կէտերը, մանաւանդ զինուորական յանձնառութեանց խնդիրը:

Լոնտոնի կիրակնօրեայ թերթերը արդէն արձակած էին ազդանշանը, եւ կը յայտնէին տեսակէտներ որոնք աւելի շատ մեղադրանքներ էին: Պակասը լրացուց ամենօրեայ մամուլը, երկուշաբթի օր, բացէ ի բաց արտնջալով զինուորական յանձնառութեանց դէմ:

Անշուշտ բոլորն ալ կը խոստովանին Գերմանիոյ յանցանքը: Եւ միաբերան գնահատեցին Ա. Դ. Խորհուրդին բանաձեւը:

Սակայն, Անգլիոյ հանրային կարծիքին ու մամուլին, մինչեւ անգամ կառավարութեան համար Գերմանիոյ օրինազանցութիւնը հարցին մէկ երեսն է միայն: Տեսակ մը արկած կամ դիպուած: Անդին կը մնայ բուն հարցը,— վերակառուցում ապահովութեան, որ անմերժելի է Լոնտոնի համար, առանց Գերմանիոյ մասնակցութեան:

Այս տեսակէտը պարզած ատեն, բրիտանական մամուլը կը յիշէ անցեալ դէպքեր, ետ երթալով մինչեւ Մեծ Պատերազմը:

Օրինակ, Լոնտոնի համաձայնութիւնը կը տրամադրէ խորհրդակցութիւն՝ դաշնակից սպայակոյտներու միջեւ:

Փարիզի համար մեծ արժէք ունի այս յանձնառութիւնը, մինչ Լոնտոն երկրորդական գծի վրայ կը նետէ զայն: Այս առթիւ, դիտել կուտան թէ 1912ին ալ այդպիսի խորհրդակցութիւններ կատարուած էին, սակայն օրուան արտաքին նախարարը, Լորտ Կրէյ, նամակ մը գրելով Ֆրանսական դեսպանին, յայտնեց թէ «զօրհրամանատարական սպաներու խօսակցութիւնը չի կրնար վերջնական յանձնառութեանց արժէք ունենալ»:

Միայն այս արտայայտութիւնը բաւական էր, պղտորելու համար Ֆրանսայի միտքը:

Փարիզի մէջ տրամադրութիւնները աւելի դառնացան, երբ Անգլիոյ արտաքին նախարարն ալ շեշտեց թէ համաձայնութիւնը առաջարկներու սահմանէն անդին չեն անցնիր, մինչ Գերմանիա կը ձգձգէր իր պատասխանը:

Մնաց որ, առաջին օրէն իսկ, Ֆրանսական մամուլը դժգոհ էր համաձայնութեան պայմաններէն, եւ Պ. Ֆլանտէնի յայտարարութիւնը կը նկատէր ճարտասանական մարզանք, «պարուրելու համար ակներեւ պարտութիւն մը»:

Այս առթիւ, շատ աւելի յառաջ կ'երթային ընդդիմադիր թերթերը, կոպտօրէն անարգելով օրուան վարիչները:

Տակաւին կային եւ կան հրապարակագիրներ, որոնք ամէն օր կը գրգռեն հանրային կարծիքը, զարմանազան բաներ պատմելով Գերմանիոյ առաջադրութեանց մասին:

Ժիւսթավ Էռվէ, Նախկին անիշխանական յեղափոխականը, կը գրէր թէ Գերմանիա հաւասարութիւն եւ պատիւ բառերով կը սահմանէ,— գրաւել Աւստրիան, իր 7 միլիոն Գերմաններով, իր իշխանութեան տակ առնել Չեխոսլովաքիոյ չորս միլիոն Գերմանները, իջնել Թրիէսթէ, Ադրիականի վրայ եւ ջախջախելով Սերբերը, հասնիլ Սելանիկ եւ Պոլիս.

Անշուշտ ամբոխային տրամաբանութիւնն է որ տուն կուտայ այսպիսի արտայայտութեանց: Բայց անդին կը մնայ վրդովիչ հարցականը,— Անգլիա մինչեւ ո՛ւր կանգ պիտի առնէ, գոհացնելու համար Գերմանիան, աջակցութիւն խոստանալով հանդերձ Ֆրանսայի.

Ոչ ոքի համար գաղտնիք է որ, Լոնտոն կ'ուզէ կարճ կապել Հռենոսի ապազինեալ շրջանին վերագրաւման խնդիրը, եւ անմիջապէս քննութեան ենթարկել Հիթլէրի առաջարկները, համաշխարհային խորհրդաժողովի մը մէջ:

Իսկ այս՝ Վերսայլի դաշնագրին վերջնական ոչնչացումն է Ֆրանսական տեսակէտով:

Արդարեւ, աւելի մռայլ է կացութիւնը, մէկ շաբաթէն ի վեր: Պատերազմի վտա՞նգ: Հիմքեր չկան այդքան յոռետեսութեան մատնուելու: Իրականին մէջ, նոր արիւնահեղութիւն մը խափանելու, գոնէ յետաձգելու ճիգեր է որ կը փորձուին: Հիւա՞նդ է Եւրոպան, եւ այդ հիւանդութեան ախտանշաններն են որ վրդովում կը պատճառեն:

Ծ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՐԷԿ ՂՐԿԵՑ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

ԼՈՆՏՈՆ ԵՐԿԴԻՄԻ ԴԻՐՔ ԲՌՆԱԾ Է

ԽՈՐ ՅՈՒՍԱԽԱԲՈՒԹԻՒՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ֆոն Ռիպպէնթրոփ, Գերմանիոյ լիազօրը, Լոնտոն վերադարձաւ երէկ, մասնաւոր օդանաւով, ներկայացնելու համար Հիթլէրի պատասխանը՝ Լոքառնոյի դաշնակիցներուն:

Ինչպէս կը յիշուի, Անգլիա, Ֆրանսա, Պելժիքա եւ Իտալիա ի զօրու համարելով Լոքառնոյի դաշինքը, կարգ մը առաջարկներ խմբագրեցին եւ ներկայացուցին գերմանական կառավարութեան: Քանի չորս ժամ չանցած, երեւան ելաւ որ համերաշխութիւնը կատարեալ չէ չորս դաշնակիցներուն միջեւ: Ֆրանսական կառավարութիւնը տեսակ մը վերջնագիր կը նկատէ գոյացած համաձայնութիւնը, այն հասկացողութեամբ թէ Գերմանիա պէտք է ընդունի կամ մերժէ զանոնք իբրեւ ամբողջութիւն: Իսկ անգլ. կառավարութեան տեսակէտով, պարզապէս առաջարկներ կը ներկայացուին, եւ Գերմանիա ազատ է զանոնք ընդունելու կամ նոր առաջարկներ ներկայացնելու: Անգլիոյ հանրային կարծիքը եւ մամուլը մասնաւորապէս կը շեշտեն այս պարագան, երեք օրէ ի վեր: Այն աստիճան որ, երկուշաբթի օր, երբ հարցումներ ուղղուեցան Երեսփ. ժողովին մէջ, Պ. Իտըն պարտք սեպեց լուսաբանութիւններ հաղորդել: Արտաքին նախարարը մասնաւոր խօսակցութիւններ ունեցած էր Ֆոն Ռիպպէնթրոփի հետ: Միեւնոյն ատեն հրահանգներ հաղորդած էր Պերլինի անգլիական դեսպանին, որ թէ անձամբ եւ թէ հեռախօսով յանձնարարէ Գերմանիոյ արտաքին նախարարին՝ ընդունիլ առաջարկուած պայմանները:

— «Իմ խօսակցութեանց ընթացքին, յայտարարեց Պ. Իտըն, շեշտեցի թէ Գերմանիոյ հաղորդուած պաշտօնագիրներուն պարունակութիւնը առաջարկներու հանգամանք ունի: Բացատրեցի թէ Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը կը յուսայ որ գերմանական կառավարութիւնը ի վիճակի պիտի ըլլայ ընդունելու զանոնք, բայց թէ ամէն պարագայի մէջ կը յուսան որ գերմանական կառավարութիւնը պիտի օգնէ իրենց, շինարար աջակցութիւն մը բերելով, բարւոքելու համար կացութիւնը: Իմ հրահանգներուս վրայ Պերլինի բրիտանական դեսպանն ալ նոյն լեզուն գործածեց Գերմանիոյ արտաքին նախարարին հետ»:

Ժողովը ուզեց գիտնալ թէ կառավարութիւնը տրամադի՞ր է ընդհանուր վիճաբանութիւն մը ընդունելու: Վարչապետը անյարմար գտաւ, ներկայ պարագաներուն մէջ, յանձնարարելով սպասել քանի մը օր, հաւանաբար մինչեւ հինգշաբթի:

Գերմանիոյ վերապահումները

Մինչեւ պաշտօնական պատասխանին հրատարակութիւնը, Լոնտոնի թերթերը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէին, քաղելով Պերլինի դիւանագիտական շրջանակներէն.

Հիթլէր եւ իր խորհրդականները կը նկատեն թէ Լոնտոնի մէջ մշակուած առաջարկները ոչ միայն անընդունելի են, այլեւ, կարգ մը տեսակէտներով անհեթեթ.

Այսպէս Հռենոսի մէջ չէզոք գօտի մը հաստատելու եւ միջազգային ոստիկանութեան մը յանձնելու առաջարկը կարելի է ընդունիլ միայն այն պարագային, եթէ նոյն կարգադրութիւնն ըլլայ նաեւ ֆրանսական սահմանին վրայ: Ինչ որ կը պահանջեն Գերմանիայէն, պէտք է պահանջեն նաեւ Ֆրանսայէն եւ Պելժիքայէն: Նոյն վերապահումը նաեւ ամրութիւններ չշինելու մասին: Քանի որ Ֆրանսա հզօր ամրութիւններ ունի կազմ եւ պատրաստ, Գերմանիա իր վեհապետական իրաւունքներուն դէմ ոտնձգութիւն կը համարի որ եւ է կաշկանդում:

Ինչ կը վերաբերի Լա Հէյի ատեանին դիմելու առաջարկին, քննելու համար Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը. Գերմանիա միշտ կը պնդէ թէ իր առարկութիւնները աւելի շատ քաղաքական հանգամանք ունին քան իրաւաբանական: Հիթլէրի կարծիքով, Լա Հէյի ատեանը իրաւասու չէ վճիռ արձակելու իր տեսակէտներու եւ զգացումներու մասին: Միւս կողմէ, քանի որ Ա. Դ. Խորհուրդը հանդիսաւորապէս դատապարտեց Գերմանիան, այլեւս ի՞նչ իմաստ ունի դիմել ուրիշ ատեանի մը: Գերմանիա չի կրնար արտաքին ճնշումի տակ ետ առնել ինչ որ կատարած է:

Պերլինի թերթերը դիտել կուտան թէ՝ Գերմանիոյ ոչ միայն հիթլէրական, այլեւ ազգայնական շրջանակները նախատինք մը կը համարին չորս պետութեանց առաջարկները: Դեռ չեն մոռցած Հռենոսի շրջանին եւ Ռուրի գրաւման դառնութիւնները եւ ժողովուրդը խորապէս կը խորշի օտար զինուորներու ներկայութենէն, միջազգային ըլլան թէ ոչ:

Այս բոլոր վերապահումներով հանդերձ, գերմանական կառավարութիւնը չուզեր փակել բանակցութեանց դուռները, եւ կը կարծուի թէ պատասխանը խմբագրուած է այդ իմաստով:

Փարիզի մէջ յուսախաբութիւնը կը սաստկանայ Անգլիոյ բռնած դիրքին հետեւանքով: Թերթերը կը գրեն թէ Պ. Ֆլանտէն ոչ միայն չպիտի բանակցի, եթէ Գերմանիա հակառաջարկներ ներկայացնէ, այլեւ Լոնտոն չպիտի երթայ: Արդէն մեկնած է իր ընտրական շրջանակը: Թերթերը մասնաւորապէս կը շեշտեն թէ Լոքառնոյի նոր համաձայնութիւնը ջուրը պիտի իյնայ իբրեւ հետեւանք Անգլիոյ բռնած դիրքին: Այդ համաձայնութեան եւ մանաւանդ զինուորական յանձնառութեանց հակառակ են ոչ միայն մամուլին մեծ մասը, այլեւ նշանաւոր քաղաքագէտներ եւ խորհրդարանին մեծամասնութիւնը. Շարժման գլուխը անցած են Լօյտ Ճորճ, որ Գերմանիոյ տեսակէտը կը պաշտպանէ, Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսը, որ պարսաւելով հանդերձ Գերմանիոյ ընթացքը, կը յանձնարարէ օգտուիլ առիթէն, վերահաստատելու համար Եւրոպայի ապահովութիւնը, Օլիվըր Պօլտուին՝ վարչապետին ընկերվարական որդին, որ կը պահանջէ վերջնապէս ոչնչացնել Վերսայլի դաշնագիրը, եւն.:

** Ա. Դ. Խորհուրդը նիստի հրաւիրուած էր երկուշաբթի օր, բայց յարմար դատեց յետաձգել, փոխանակ խրելու նոր անելի մը մէջ: Գերմանիոյ պատասխանէն վերջն է որ պիտի ճշդուի իր դիրքը: Ամէն պարագայի մէջ, համերաշ-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՂԱԶԱՐՈՍԻ ՄԵՌՆԵԼԸ»

ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆԵՐ

— o —

Կարդացէք եւ սարսռեցէք.

— «Կարգ մը անհերքելի փորձառութիւններ, այս քանի մը տարուան ընթացքին, եկան ապացուցանել թէ Հայաստանի օգնութեան գործին կազմակերպութիւնը բացարձակապէս ձախողած էր, որովհետեւ ձախութեան հիւանդութենէն բռնուած Բոլշեւիկ տարրեր Խորհրդային իրաւակարգի պաշտպանութեան նման քաղաքական խնդիրներով կը զբաղէին, Հօկը կը ծառայեցնէին իրենց կուսակցական փրոփականտին զոր Խ. Հայաստանի անունով կը մղէին մինչեւ անգամ Հայաստանի բարեկամ ազգային կազմակերպութեանց եւ մարմիններու դէմ, այն պատրուակով որ՝ ժամանակի ընթացքին կրնան պատասխանատուներու մէջ տկարացնել այս կազմակերպութեանց ազդեցութիւնը եւ տէր դառնալ մեր կեանքին ու կացութեան:

Այս մտայնութիւնը պատճառ եղաւ որ Հայաստանի օգնել բաղձացող ազգային զանգուածը բաժնուի Հօկէն եւ անոր անձնական ձեռնարկներն ալ կարեւոր արդիւնք մը չտան: Ներգաղթի շարժումը, զոր Հօկն ուզեց առանձին կազմակերպել, «Ղազարոսի մեռնել»ը դարձաւ: Հայաստանի համար հաւաքուած պզտիկ գումարներն ալ Հօկը գործածեց առաւելապէս քաղաքական փրոփականտի միջոցներ ստեղծելու համար: Այսօր, Ֆրանսայի մէջ Հօկը պառակտուած է, որովհետեւ Խորհր. Հայաստանի մէջ կառուցուելիք «Արմենիա» հիւրանոցի համար հանգանակուած գումարին մէկ մասն իր նպատակին յատկացուած չէ:(Պայքար 5 մարտ):

Ուշադրութի՛ւն. Դաշնակցական թերթ մը չէ որ կը կատարէ այս«մատնութիւնները», այլ բուն ռամկավար օրկան մը,— պաշտօնաթերթը Մ. Նահանգներու ռամկավարներուն:

Ի՞նչ բանէ թելադրուած:

— Արսէն Եսայեան, Հօկի եւ Ներգաղթի կոմիտէին ատենապետը, վերջերս կարգ մը խրատներ տուած է ամերիկեան պատուիրակութեան, մանաւանդ շեշտելով.

— «Հօկը ամէն երկրի մէջ Հայաստանի շինարարութեան օգնող կազմակերպութիւն է, քաղաքական հոսանք չէ, ուստի արտասահմանի Հօկերը իրաւունք չունին յանուն շինարարական աշխատանքի զբաղիլ քաղաքական խնդիրներով: Ով որ կ'ուզէ քաղաքական խնդիրներով զբաղիլ, անոր տեղը կուսակցութեան մէջ է»:

«Պայքար» կը պարծենայ թէ քաղաքացի Եսայեան «յանգած է մեր եզրակացութեան», քանի որ «այս բոլոր դիտողութիւնները մենք շարունակ ներկայացուցինք»:

Ուրեմն շնորհակալ ըլլանք որ սանը լսեր է սանամօր խրատները:

Ինչպէս կ'ըլլար, եթէ սանամօր կաթողիկներն ու խնամիներն ալ ականջ դնէին այդ խրատներուն, մանաւանդ Փարիզի մէջ:

ՎԱՀ.

ԻՆՔՆԱԳԼՈՒԽ ԳՈՐԾԵՐ

Լիոնէն կը գրեն «Լ'Էօվր»ի մարտ 23 թուականով.— Պ. Էռիօ այսօր ընդունեց հայկական պատուիրակութիւն մը Տնտեսական Կեդրոնէն, առաջնորդութեամբ երեսփոխան Պ. Մորիս Ռօլանի: Յանուն Լիոնի գաղութին որ 10,000 անդամէ կը բաղկանայ, պատուիրակութիւնը Պ. Էռիոյի ներկայացուց Հայերու մեծարանքը եւ հաւատարմութեան զգացումները Ֆրանսայի եւ Լիոն քաղաքին հանդէպ եւ պատրաստակամութիւն՝ կատարելու իրենց բոլոր քաղաքացիական եւ զինուորական պարտականութիւնները իրենց երկրորդ հայրենիքին հանդէպ»:

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԿԸ ՋՆՋԷ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ

Աւելի արմատական կարգ ու սարք մը հաստատելով

Երկուշաբթի օր գումարուեցաւ Իտալիոյ Արհեստակցութեանց ազգ. համագումարը: Այս առթիւ գրգռիչ ճառ մը խօսելով, Մուսոլինի հետեւեալ արմատական կարգադրութիւնները հաղորդեց.—

1.— Պիտի ջնջուի Երեսփ. ժողովը եւ անոր տեղ պիտի հաստատուի Արհեստակցութեանց Ազգ. Համագումարը:

2.— Պիտի ազգայնացուին կարգ մը ճարտարարուեստներ:

3.— Տնտեսապէս Իտալիան պիտի հասնի անկախութեան բարձրագոյն աստիճանին:

4.— Կեդրոնական ղեկավարութեան մը պիտի յանձնուին ազգային գործունէութեան բոլոր ճիւղերը:

5.— Ընկերային արդարութեան աւելի բարձր աստիճան մը պիտի հաստատուի, բանուորները համարելով իբրեւ աշխատակիցներ դրամագլուխի, հաւասար իրաւունքներով եւ հաւասար պարտականութիւններով:

Իր ճառի ընթացքին, որուն ամփոփումը պիտի տանք յաջորդով եւ որուն կ'ունկնդրէին քանի մը հազար Ֆաշականներ, Մուսոլինի դառնօրէն գանգատեցաւ 52 պետութեանց պատժական տնօրինութիւններուն դէմ: Շեշտեց թէ հինգ ամիս անցած է եւ Իտալիան ոչ միայն չընկրկեցաւ, այլեւ կը հակազդէ աւելի ուժգնօրէն, նոյնիսկ արտադրելով իր սեփական քարիւղը: Այս առթիւ անդրադառնալով միջազգային կացութեան, շատ ծանր դատեց զայն, յղի՝ նոր պատերազմի մը վտանգներով:

ԱՍԴԻՆ ՀԱՇՏՈՒԹԻՒՆ, ԱՆԴԻՆ ԿՌԻՒ

Ճիճիկա իսպառ ոչնչացած

Ազգերու Դաշնակցութեան 13երու յանձնախումբը ժողով գումարեց երկուշաբթի օր, Լոնտոնի մէջ, եւ յանձնարարեց նախագահին եւ ընդհ. քարտուղարին՝ յարաբերութեան մտնել Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ հետ, պատերազմը դադրեցնելու եւ հաշտութիւն գոյացնելու համար: Ժողովը տեւեց աւելի քան երկու ժամ: Եթովպիա արդէն տրամադրութիւն յայտնած է բանակցելու: Գալով Իտալիոյ, Լոնտոնի դեսպանը հասկցուցած է թէ չեն կրնար որ եւ է բանակցութեան մտնել, մինչեւ որ չվերցուին պատժական տնօրինութիւնները:

Մինչ այս մինչ այն, պատերազմը կը շարունակուի կատաղօրէն: Վերջին լուրերու համաձայն, օդանաւային երկրորդ ռմբակոծութիւնը, որ տեւեց մէկ ժամ եւ 20 վայրկեան, ոչնչացուցած է Ճիճիկա քաղաքը: Երկուշաբթի օր 27 իտալական օդանաւեր անխնայ կրակ տեղացին եւ քսան թոն ռումբ թափեցին այդ քաղաքին վրայ, ուր կը գտնուի Ռաս Նասիպուի բանակատեղին (եւ Վէհիպ փաշա): Իտալական զեկոյցը կ'ըսէ թէ քարուքանդ եղած են ռազմանիւթի մթերանոցները: Եթովպական թնդանօթները լռեցին եւ չորս օդանաւեր ալ ոչնչացան: Կազոլինի մեծ մթերանոց մը բռնկեցաւ ծուխի ամպեր բարձրացնելով մինչեւ երկինք: Իտալական օդանաւերը երկու մասի բաժնուած էին եւ Ճիճիկայի վրայ երեւցան առանց նշմարուելու: Բնակիչները սարսափահար փախան շրջակայ բլուրները, պահուելով քարայրներու եւ ձորերու մէջ: Կ'ըսուի թէ Ջօր. Նասիպու լեռները քաշուած է: Իտալական այս ռմբակոծութիւնը նախաքայլը կը համարուի նոր յարձակողականի մը դէպի հարաւ, ուր անձրեւները դադրած են, թէեւ կը շարունակուին հիւսիսային շրջանի գործողութիւնները: Հապէշական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ բանակը յարձակողականի ձեռնարկած է հիւսիսային ճակատին վրայ, հրամանատարութեամբ կայսեր:

ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ

ՎԵՐԱԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՓՈՐՁԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Եթէ ընկ. Զօրմիսեան իր «Արուած անմիջական պահանջը» յօդուածին մէջ («Յառաջ», մարտ 15) խօսէր միայն մեր եւ հակառակորդ հոսանքներու միջեւ մղուած պայքարի ձեւական կողմի մասին ու սահմանափակուէր ֆրանսահայ գաղութի ներքին խնդիրներով, ընթերցողը պիտի ունենայր շատ չատ կրնային վիճիլ գործնական առաջարկներու շուրջ։ Սակայն, ընկ. Զօրմիսեան հրապարակ կը նետէ վերաքննութեան գաղափարը, զոր ներկայ պահուս անհրաժեշտ կը նկատէ։ Իր կարծիքով, առանց վերաքննութեան փորձի, հնարաւոր չէ համերաշխութեան եւ համագործակցութեան գաղափարի իրականացումը։

Ի՞նչպէս սակայն իրականացնել այս գեղեցիկ գաղափարը։ Իր պատասխանը յստակ է ու որոշ, եւ, աւելցնենք, ինծի համար միանգամայն անընդունելի.

Բնական է, որ գաղութներու մէջ մեր ժողովուրդը ապրելով նոյն պայմաններու տակ, իր բոլոր հոսանքներով միասին ենթակայ է ընկերային ու իրաւական այն վիճակին, որ ստեղծուած է այս կամ այն երկրի մէջ տանուտէր տարրերէն։ Հետեւաբար, չարք մը խնդիրներ հաւասարապէս կը վերաբերին թէ հայ համայնավարին ու ռամկավարին եւ թէ դաշնակցականին ու չէզոքին (ինքնութեան թուղթերու, անգործներու նպաստի եւ այլ խնդիրներ, գոյութիւն ունին նաեւ չարք մը համազգային հարցեր, որոնք նոյնպէս կը շահագրգռեն բոլորը (ներգաղթ ու արտագաղթ, դպրոցական ու մշակութային խնդիրներ եւն.)։ Ես բոլորովին համաձայն եմ ընկ. Զօրմիսեանի հետ, որ երբ որ եւ է հարցի շուրջ միատեսակ մտածողութիւն կը նշմարուի, անհրաժեշտ է նաեւ միացեալ գործունէութիւն։ Համաձայն եմ նոյնպէս ընկերոջ այն տեսակէտին, թէ պէտք է վերջ տալ պայքարի այլանդակ ու գռեհիկ ձեւերուն եւ սանձահարել կիրքն ու բիրտ պղացումը

Սակայն, ընկ. Զօրմիսեան չի՛ գոհանար այս երկու առաջարկութիւններով եւ կը շօշափէ շատ հիմնական խնդիր մը — այն է, ի՛նչ ճանապարհով հասնիլ համերաշխութեան եւ գործակցութեան։ Ահա թէ ինչ կը գրէ ընկերը.

— «Պատերազմի եւ անոր յաջորդող տարիներու դէպքերը ի հարկէ կը բացատրեն այս երկու հոսանքներուն հակամարտութիւնը։ Երկու կողմերուն միաչնութիւնը եւ զգացական վիճակը արդարացնող պատճառներ չատ կան։ Կրնաս խօրացնել դայն եթէ ուզես, տեւականօրէն հիւլ մը ըրէ թարմ պահելու հին դէպքերը, յամառօրէն վերարծարծէ զանոնք ժողովուրդի մէջ, դէպքերը եւ անձերը ներկայացուր ուզած միաչնութիւնդ պահելու կանխորոշ մտածումով, իբրեւ սկզբունք ու անվիճելի տեսակէտ ներկայացուր այնպիսի առաջարկներ, որոնք տրամադրանօրէն հետեւութիւնը պէտք է ըլլան դէպքերու եւ փորձառութիւններու, — այս ձեւով այս դիւրին է խորացնել ճեղքը, սատարկացնել ատելութիւնը եւ խափանել մերձեցումը».

Իսկ յօդուածին վերջը կարդալ կը յայտարարէ

— «Ամէնէն զառապարտելի արարքը գործած կ՚ըլլանք, եթէ յամառինք չեշտել զանազան հոսանքները իրարմէ բաժնող տարբերութիւնները, փոխանակ զանոնք մօտեցնող կողմերը երեւան հանելու»։

Եթէ ընկ. Զօրմիսեանի կողմէ յայտնուած տեսակէտին խորը թափանցենք, կը տեսնենք որ յարգելի ընկերը կ՚առաջարկէ վերջ տալ կուսակցական պայքարին եւ, տուեալ պարագային, համայնավարներու հետ ձեռք ձեռքի տուած յծուիլ օգտակար գործունէութեան։ Քաղաքական ներկայ վտանգաւոր կացութիւնը չատ կը մտատանջէ զինքը եւ հաւանական պատահարներէ զերծ մնալու համար, պէտք է կ՚ըսէ մոռնալ անցեալը, ճզմելով մեր զիւրը

— «Այս պահուն, երբ միջազգային քաղաքական քառսրբոյր ժողովուրդներուն պատրաստուած է անհանգիստ հոգեկան վիճակ մը, ուր վաղուան անստուգութիւնը մղած է բոլոր հոսանքները յայտնելու իրենց գիրքը հաւանական վտանգի մը առեն իրենց հայրենիքը պաշտպանելու մասին, տեղին է կը կարծեմ որ մեր կողմէ ալ անգամ մը եւս յստակօրէն յայտնուի թէ մեր հայրենիքը կրնայ վստահ ըլլալ Դաշնակցութեան վրայ, թէ հայրենիքի դէմ գործուած որ եւ է յարձակման պարագային, հոն գործելու իրաւունքէ զրկուած Դաշնակցութիւնը իր բոլոր ուժերով եւ հնարաւորութիւններով պիտի պաշտպանէ զայն։ Երկու կարծիք չկայ Դաշնակցականներու մէջ այս տեսակէտին շուրջ ու կը կարծեմ թէ մեր հակառակորդներն ալ տարբեր չեն խորհիր»։

Ուրիշ տեղ մը կ՚ըսէ.

— «Մեծագոյն յանցանքը գործած կ՚ըլլանք, եթէ մենք ալ չմտածենք մեր ժողովուրդի գոյութեան եւ շահերու մասին».

Այսպիսով, ընկ. Զօրմիսեան իր շրջանին մէջ համայնավար դատախօսի մը յայտնած տեսակէտները հիմ ընդունելով եւ, գլխաւորաբար, Ֆրանսայի համայնավարներու, ընկերվարականներու եւ արմատական — ընկերվարականներու մերձեցումը (ժողովրդական ճակատ) օրինակ առնելով, կ՚առաջարկէ փոփոխութեան ենթարկել ոչ միայն մեր պայքարի ձեւերը, այլ եւ էութիւնը։ Աւելի ճիշդ, ինչպէս քիչ վերը յայտնեցի, պայքարէ հրաժարելու տեսակէտը կ՚արծարծէ։ Որովհետեւ, եթէ պայքարող կողմերը չպիտի խօսին մէկը միւսէն զատող գաղափարներու շուրջ, եթէ կը պարտաւորուին լռութեան մատնել անցեալը եւ միայն կ՚աշխատին «զանոնք մօտեցնող կողմերը երեւան հանել», այլ եւս ի՞նչ պայքարի մասին կրնայ խօսք ըլլալ։ Այս հիմնական եւ սկզբունքի հարցի շուրջ է, որ կ՚ուզէի իմ տեսակէտս յայտնել

Համերաշխութեան եւ համագործակցութեան գաղափարը առաջին անգամ չէ, որ հրապարակ կու գայ։ Մասնաւորապէս Դաշնակցութիւնը 15 տարիներ չարունակ արծարծած է այդ տեսակէտը ու ամէն միջոցի դիմած իրականացնելու զայն։ Եթէ չենք յաջողած, բուն պատճառն այն է, որ անկարելի է եղած «զանազան հոսանքները իրարմէ բաժնող տարբերութիւնները» հաշտեցնել։ Ընկ. Զօրմիսեան գործեան այդ հանգոյցը քակելու դիւրին միջոցը գտած է՝ չխօսիլ այդ տարբերութիւններու մասին եւ պատմութեան փոշիներուն յանձնել անցեալը։ Այն ինչ քսան տարիներու անցեալն է, որ կը մղէ մեր կուսակցութիւնը պայքարի ընդդէմ համայնավարներու եւ այդ անցեալի քաղաքականութիւնն է որ կը շարունակուի թէ Հայաստանի, թէ գաղթաշխարհի մէջ եւ որու երբեք չպիտի կրնանք համակերպիլ մենք, Դաշնակցականներս։ Ի հարկէ, այդ անցեալը չի կրնար արգելք հանդիսանալ, որպէսզի Գանեէօ - Քաշանի մէջ բոլոր հոսանքները համախմբուին դպրոցի եւ նըպաստի խնդրին շուրջ։ Սակայն, այդ նոյն Գանեէօ - Քաշանի մէջ, երբ յանուն քսան տարիներու անցեալի համայնավարները կ՚արգիլեն խօսիլ մեր բանախօսներուն եւ տեղին Դաշնակցականներն ալ կը համակերպին, — այդ արդէն հիմնական եւ սկզբունքի սխալ մըն է, որ պէտք չէ երբեք կրկնել։ Դաշնակցութիւնը միշտ ալ ողջունած ու խրախուսած է տեղական համերաշխ գործակցութիւնը, որ օգտակար է տուեալ գաղութին համար։ Թերեւս վաղն եկող համերաշխութիւնը վերջ ի վերջոյ յանգի համագաղութային գործակցութեան։ Իսկ եթէ այդպիսի գործակցութիւն մը պէտք է փոխէ մեր պայքարի էութիւնը, մենք համաձայն չենք։

Ու եւ է կայութիւն տեւական չէ։ Կուսակցութիւնները պէտք չէ կառչին քարացած տեսակէտներու եւ պէտք է ժամանակի ոգիին համապատասխան փոփոխութեան ենթարկել գործունէութեան եւ պայքարի ձեւերը եւ միջոցները։ Այս տեսակէտէն իսկ մեկնելով, Դաշնակցութիւնն արդէն յարմարած է մեր ժողովուրդի տարագրութեան հարկադրած պայմաններուն եւ գործունէութեան նոր մարզեր ընդգրկած։ Սակայն, ատոր հետ մէկտեղ երբեք չէ շեղած իր հիմնական պայքարի ուղիէն եւ երբեք ալ չէ չփոթած ներքին գործունէութիւնը արտաքին պայքարին հետ։ Եւ ոչ ալ մէկը միւսին զոհած։ Այնպիսի պայմաններու մէջ կ՚ապրինք, որ հընարաւոր է միաժամանակ տարբեր աշխատանքներ տանիլ գաղութներու մէջ եւ արտաքին ճակատի վրայ։ Օրինակ, կրնանք համայնավարին հետ գործակցիլ թուղթի եւ նպաստի խնդիրներու շուրջ եւ նոյն ատեն պայքարիլ համայնավար - խորհրդային իշխանութեան քաղաքականութեան դէմ։ Մէկը միւսը չի ժխտեր, որովհետեւ տարբեր բաներ են տարագիր Հայու մը անմիջական - կենսական պահանջին դոհացում տալ եւ համահայկական ընդհանուր քաղաքական խնդիրներ շօշափել։ Եւ քանի որ համահայկական խնդիրներով կը զբաղին բոլոր կուսակցութիւնները, հետեւաբար իւրաքանչիւրն իր տեսակէտով կը մօտենայ։ Իսկ որ եւ է տեսակէտ հիմնաւորելու համար, անհրաժեշտ է նկատի առնել ոչ միայն ներկան, այլ եւ անցեալի դէպքերը։ Ընկ. Զօրմիսեան կը կարծէ, որ պէտք չէ «խորացնել ճեղքը, սատարկացնել ատելութիւնը եւ խափանել մերձեցումը։ Նոյն չափով կրնաս սակայն հակառակ արդիւնքի հասնիլ։ Ուրեմն խնդիր է».

Տեսնենք թէ որքան ճիշդ է այդ տեսակէտը։

ՍՀՈՏ — ԱՐՇՐՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵՂԱՆԻԿԷՆ

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆԻ

ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ՀՈԳԵՐԸ

— o —

Անցեալ Նոյեմբերին կատարուած հանրաքուէով Թագաւոր վէճ ծայրեց հրաժարեց եւ մէկ կողմ նետուեցաւ երկրի հանրապետական վարչաձեւը։

Թագաւորը եկաւ իբրեւ սահմանադրական վեհապետ մը։ Խոստացաւ ուղիղ եւ անաչառ ըլլալ, անցեալի բոլոր տխուր յիշատակները մոռնալ եւ մինչեւ հիմա եղածներուն ներողամիտ աչքով նայիլ։

Թագաւորը իր խոստման հաւատարիմ՝ ջանաց չենթարկուիլ այս կամ այն հոսանքի ազդեցութեան։ Կազմեց բոլորովին չէզոք եւ գործի դահլիճ մը։ Երկրի մեքենան կանոնաւորելու համար նոր դահլիճին յանձնարարեց Երեսփ. ընտրութիւններ կատարել, այսպէսով թէ երկիրը պիտի վերադառնար ընդհատուած խորհրդարանական կեանքին եւ թէ իւրաքանչիւր հոսանքի իրական ուժը պիտի ճշդուէր։

Երեսփ. ընտրութիւնները կատարուեցան անցեալ յունուարին, համեմատական գրութեամբ, որուն հետեւանքով վճռական արդիւնք մը չգոյացաւ։ Բոլոր հոսանքներն ալ, մեծ ու փոքր, իրենց աթոռները ունեցան, բայց ոչ մէկ խմբակցութիւն մեծամասնութիւն մը չապահովեց։ Նոյն իսկ վենիզէլոսականները եւ հակավէնիզէլոսականները, հաւաքաբար մեծամասնութիւն մը չկրցան ապահովել, դրեթէ հաւասար ձայն ունէին, մէկ երկու աթոռներու տարբերութեամբ։

Մէկ ու կէս ամիսէ ի վեր Թագաւորը եւ կուսակցապետները աչագին եռանդ ու ճիգ սպառեցին։ Անվերջ բանակցութիւններ կատարեցին գործակցական կամ ազգային Միութեան դահլիճ մը կազմելու համար։ Ամէն տեսակ փորձ ապարդիւն անցաւ։ Անկարելի եղաւ համագործակցութիւն մը ապահովել երկու գլխաւոր հակառակորդ հոսանքներու միջեւ։ Կուսակցական շահերը գերադասուեցան ազգային շահերէն

Կառավարական այս տագնապի ընթացքին, երկրին զինեալ ուժերն ալ հանգիստ չկեցան։ Անոնք, թագաւորին իրենց անվերապահ հաւատարմութիւնը յայտնելով հանդերձ, բացարձակապէս հակառակեցան վենիզէլոսականներու կողմէ կազմուելիք դահլիճի մը, որ մեծամասնութիւն ունենալու համար պիտի կռթնէր համայնավարներուն 14 աթոռներուն։

Ինչպէս բանք, վենիզէլոսականներու հակառակորդ մնացեալ խմբակցութիւններն ալ օրինաւոր ձայնը չունէին խորհրդարանին մէջ։ Միւս կողմէ, թագաւորէն նշանակուած առժամեայ կառավարութեան իրաւասութիւնները սահմանափակ էին, մանաւանդ արտաքին խնդիրներու մէջ, հետեւաբար անհամապատասխան՝ ներկայ քաղաքական փոթորկալի շրջանին համար։

Սակայն երկիրը գործադիր իշխանութեան պէտք ունէր։ Թագաւորը, կուսակցապետներու հաւանութեամբ, արտախորհրդարանական դահլիճի մը կազմութիւնը դարձեալ վստահեցաւ չէզոք հանգուցեալ Գ. Տէմիրճիսի, որուն տրուեցան բաւական լայն իրաւասութիւններ՝ ներքին եւ արտաքին հարցերու կարգադրութեան համար։

Նոր դահլիճը այս անգամ զօրացած է, ի միջի այլոց, Գ. Ն. Մեթաքսասով, որ անհաշտ արքայականներու պարագլուխն է։ Ծանօթ է իբր կորովի պայքարող եւ ընտիր զինուորական։ Իր ներկայութեամբ նոր կառավարութիւնը քիչ մը շեշտ ու գոյն պիտի ստանայ։

Յունաստանի ներքին քաղաքական այս վիճակին վերջ մը տալու մտահոգութեամբ թագաւորին թափած ճիգերը երեւան բերին, որ անոր գլխաւոր մտահոգութիւնը հայրենիքը կը կազմէ։ Կ՚ըսեն թէ ան արժանի յաջորդն է իր հօրը՝ Եօրկիոս Ա.ի, որ ատենօք այնքան ժողովրդական թագաւոր մը եղած է Յունաստանի համար։

Քաղաքական ներքին անստոյգ այս վիճակը մեծապէս ազդած է երկրին տնտեսական կեանքին վրայ։ Առեւտրական գրասենեակներու վերջին վիճակագրական ցանկերէն կը հետեւցուի որ, երկրի արդէն աղքատ առեւտրական չարժումը նուազած է 25 առ հարիւր համեմատութեամբ։

Վերջին ամիսներու իրարու յաջորդող գործադուլները ախտանշաններն են տնտեսական կեանքի վատթարացման։

Կուսակցական վէճերու մեղմացումէն վերջ, երբ քաղաքական կայուն վիճակ մը հաստատուի, անշուշտ կարգը պիտի գայ տնտեսական վերականգնումի մասին ալ մտածելու։

Ինչ որ ալ ըլլայ սակայն, ապագան լաւ է Յունաստանի համար, որովհետեւ Հելլէնները այն ժողովուրդն են, որ պատմութեան ընթացքին ալ իրարու հետ միշտ հակամարտ եւ անհաշտ գտնուած են քաղաքականապէս։ Բայց երբ հասարակաց վտանգի մը առջեւ գտնուած են, զայն դիմաւորած են ազգովին, մէկ մարդու պէս։ Դարձեալ նոյն Հելլէններն են, նոյն հոգեբանութեամբ, վիճաէր, աղմկարար, պայքարող, բայց գիտեն նաեւ իրարու ձեռք սեղմել արտաքին վտանգին առջեւ, աքանչելի եւ ամուր ճակատով մը։ Մէկ ճակատով։

Մենք Հայերս զրկուած ենք այս թանկագին յատկութենէն ...

X

Հաբեշական պատերազմը չրջանին վերազինումը Յունաստանի մէջ ալ յուզում պատճառեց։ Կասկած չկայ թէ Յունաստան պիտի մաս կազմէ այն խմբակցութեան, որուն մէջ Անգլիան կը գտնուի։ Արդէն այդ կը պարտադրէ իր աշխարհագրական դիրքը։ Միւս կողմէ, սակայն, պարտաւոր է չարժիլ Պալքանեան Ուխտի տրամադրութեանց համաձայն։

Շաբաթ մը առաջ, եւրոպական մայրաքաղաքներէն եկած հեռագիրները մօտաւոր պատերազմի մը հոտերը կը բերէին։ Ցոյն մամուլը որքան ալ վերապահ երեւար, դարձեալ աչքի կը զարնէր Պալքանեան Ուխտին յարող պետութիւններու (Եուկոսլավիա, Ռումանիա, Յունաստան եւ Թուրքիա) միաձայնութիւնը եւ մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք փոխադարձ համաձայնութեամբ կ՚որոշուէր առնուելիք գործնական քայլերուն ձեւն ու ժամանակը եւն.։ Երբ պատերազմի վախերը մեղմացան, Յունաստանի վենիզէլոսական մամուլը հրապարակեց լուր մը, որ ռումբի պէս պայթեցաւ եւ շրջան ըրաւ երկրի մէկ ծայրէն միւսը։ Համաձայն այդ գրոյ-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԶԻՆՈՒՈՐԻ ՄԸ ԿԱՆՉԸ

— o —

ՊՈԼՍՈՅ ՀԵԼԼԷՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՋԻՆ. ԿՑՈՐԴ

ԶՕՐ. ՖՐԱՆՃԻՍԻ ՅՈՒՇԵՐԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Շքեղ հագուած, ներկայանալի մէկն էր։ Իր թուխ պեխերով, ուռած մեծ աչքերով, լրջութիւն մը ունէր դէմքին վրայ եւ ազնուութիւն մը, զոր կը մեծցնէր իր ազնուութիւնը եւ

առանց մտքիս աղջեւ ունենալու «Ծովուղն ու երեք Փանարիոնները»։

Կէսօրէն վերջ, սակայն, եւ գիշերը ուշերս միշտ այս բանին շուրջ կը դառնար։ Գոհր էի լուծում մը, որ

ՎՃԱՆԳԱՒՈՐ ԱՐՇԱՒԱՆՔԸ

(6)

ՍԱՐԱՃՕՂԼՈՒ ԵՒ ԳԱՐԱԽԱՆ ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆԵՆ

Թուրք-Խորհրդային բարեկամութիւնը

Մարտ 16ին, հացկերոյթ մը տեղի ունեցաւ Էնկիւրի, Հալք Էվիի սրահին մէջ, Մոսկուայի դաշինքի տարեդարձին առթիւ : Այս պատեհով ճառեր խօսեցան Թուրքիոյ արտաքին փոխ - գործավար Սարաճօղլու Շիւքրի եւ խորհրդային դեսպան Լեւոն Գարախան : Ստորեւ կը հրատարակենք այդ կարեւոր ճառերուն ամփոփումը.

ՍԱՐԱՃՕՂԼՈՒ

— «Այս դարու ամէնէն խառնակ մէկ շրջանին, երկու հարեւան երկիրներ բաղդը ունեցան մէկ չարչարալից ճիգերու բազմաթիւ գարեւորները, եւ ժպտուն ու խոստումնալից նոր կեանքի մը հիմերը նետեցին 15 տարի անցած է այն երջանիկ օրէն ի վեր երբ Թուրքիա եւ Խ. Միութիւնը խառնակ աշխարհի մը մէջ այն ճամբան որուն պէտք է հետեւիլ, մարդկութիւնը վեր բարձրացնելու համար ազատ եւ զգուշալի ծանօթութեան ծնցուցած համայնական գործերէն :

Այո, պայծառ, կրնանք պարծանքով ըսել կատարուած գործը : Մոսկուայի մէջ գրուած այդ բարեկամութեան գրին վրայ աւելցան դեռ ուրիշներ : Մարդկային գաղափարականութեան այս առաջին արտայայտութեան վրայ այնքան ջանքեր եւ այնքան իրականացումներ աւելցան որ, այսօր կրնանք հրճուանքով դիտել այդ գեղեցիկ, ապնուական, անխախտելի Թուրքխորհրդային բարեկամութիւնը՝ անձնօրէն բարձրացած անհուն դժուարութեանց մէջէն :

Ձեր վսեմութիւն մեծ դեսպան, համառօտիւ եւ իրականացումներով լեցուն այս անցեալը կը թոյլատրէ վստահութեամբ նայիլ Թուրքխորհրդային բարեկամութեան : Մեր գործակցութիւնը խաղաղութեան բարձր գաղափարին վրայ՝ շատ արդիւնաւոր եղած է : Եւ հակառակ ամէն քայլափոխի ծագած դժուարութեանց, վստահութեամբ փարած կը մնանք այս բարձր իտէալին : Ցարակոյս չկայ թէ պէտք պիտի ունենանք ջանքեր ընելու, բայց այս մասին անհրաժեշտ ուժը պիտի կարենանք առնել այն անսպառ աղբիւրէն, որ է ջերմ փափաքը ծառայելու ազգերու օրինաւոր շահերուն եւ խաղաղութեան ու բարօրութեան արժանանալու անոնց իրաւունքներուն :

Այս խոր հաւատքով է որ երկարաձգեցինք մեզ իրարու միացնող ուխտը : Այս առաւօտ Մոսկուայի մէջ փոխանակուած է մեր փրօթօքօլը, եւ այս ձեւով մեր փորձուած ու վստահելի գործակցութեան համար բացուած է տասնամեայ նոր շրջան մը :

—

պէտքի սրբազան նշխարներդ հանգիստ չեն :

Սիրելի զօրավար, քանի քո ձեռքով տուած խաչը պահում եմ սրբութիւն սրբոցի պէս, նա ինձ կը ներշնչէ քո հոգին : Կեցցէ՛ Անդրանիկը իր գործով ... Կեցցէ՛ եւ հայ ժողովուրդը, որ ընդունակ է Անդրանիկներ ծնելու եւ մարտունակ ուժեր տրամադրելու իր հոգի փրկութեան ճամբին :

Մուշեղ Մելիքեան

Այսօր մեր բարեկամութիւնը իբր խորհրդանիշ մը կը բարձրանայ աշխարհի վերեւ, որ կը վարանի հաւատալու եւ իրականացնելու : Մեծ յուզումով բաժակս կը բարձրացնեմ այս չինարար ձեռնարկին մեծ կերտողներուն կենացը : Գուաթս կը պարպեմ Խ. Միութեան պետ Կալինինի առողջութեան, Խ. Միութեան բարձրացման եւ բարօրութեան համար : Կը խմեմ կենացը մեծ Ստալինին, անոր բարձր աշխատակիցներուն, մեր մեծ ու սիրելի բարեկամ Լիթվինովին եւ ձեր կենացը, Գ. դեսպան, որ ձեր անձնական կնիքը դրոշմեցիք այսօր մեր պանծացուցած այս հսկայ ձեռնարկին եւ միշտ բարեկամ եղած էք մեզի :

ԳԱՐԱԽԱՆ

— «Ամբողջովին եւ երախտագիտութեամբ կը ձայնակցիմ խօսքերուն յարգելի Շիւքրի Սարաճօղլուի, որ գիտցաւ այնքան փայլուն կերպով պարզել մտածումները որ կը ներշնչէ այսօր մեր տօնած տարեդարձը :

Մեր սիրտերը կը լեցուին արդար հպարտութեամբ, ի տես այն արդիւնքներուն զորս տուին Թուրքխորհրդային յարաբերութիւնները, վերջին 15 տարիներու ընթացքին :

Իրաւամբ է որ երկու երկիրներու այս յարաբերութիւնները օրինակելի կը համարուին, եւ ստոյգ է որ եթէ բոլոր երկիրները ուզէին առաջնորդուիլ այս օրինակով, աշխարհ ազատած պիտի ըլլար հոգերէ եւ խառնակութիւններէ որուն մատնուած է այս կամ այն շրջանին : Եւ մարդկութիւնը այլ եւս չպիտի վախնար նոր պատերազմէ մը որ, աւա՜ղ, արդէն քայլերով կը մօտենայ մեզի :

1920ի դաշնագրին երջանիկ տարեդարձը կը տօնենք այն պահուն երբ վտանգներէ աղբարար եւ սեւ ամպեր նորէն կը տարածուին Եւրոպայի վերեւ : Ամբողջ աշխարհ յուզումով եւ անպարտելի մտահոգութեամբ կը հետեւի այն բանակցութեանց որոնք ներկայիս կը շարունակուին խաղաղութեան եւ ապահովութեան հարցին շուրջ :

Միլիոնաւոր մարդոց յուզումը եւ մտահոգութիւնը ամբողջովին արդարացի է, որովհետեւ իրական եւ ձեւական հարցեր չեն որ խնդրոյ առարկայ են, այլ համաշխարհային պատերազմի մը պատրաստութիւններ :

Կարելի չէ մխիթարուիլ այն մտածումով թէ պատերազմը չպիտի պայթի այսօր : Ոչ ոք գիտէ թէ պատերազմը ե՞րբ պիտի ծագի : Պատերազմը կախում ունի անկէ որ կ'ուզէ անոր միջոցով փարատել իր բազմաթիւ դժուարութիւնները եւ կը ջանայ ուժի միջոցով ազատիլ իր հեղձուցիչ հոգերէն : Այն օրը եւ նոյն իսկ այն ժամուն երբ պատերազմ պատրաստողը պիտի վճռէ թէ իր պատրաստութիւնները հասած են պէտք եղած չափին եւ միջազգային քաղաքական ուժերու հաւասարակշռութիւնը նպաստաւոր է իրեն, այդ ահաւոր պատերազմը ինքնին պիտի չյետաձգուի

Իրենց գոյութեան առաջին տարիներուն իսկ, Խ. Ռուսիա եւ Թուրքիա պայքարի մտան խաղաղութեան համար : Անոնք նախ պէտք ունեցան իրենց զէնքի ուժով ձեռք բերելու խաղաղութեան իրենց իրաւունքը : Ետոյ տեւական ճիգեր թափեցին դիւանագիտութեան մէջ, պահպանելու համար բազմաթիւ անգամներ սպառնալիքի ենթարկուած խաղաղութիւնը : Թուրքիա եւ Ռուսիա անքակտելի կապեր հաստատեցին այն պայքարին մէջ զոր մղեցին խաղաղութեան, իրենց սահմաններու անբռնաբարելիութեան եւ իրենց կեանքը ուղածնուն պէս վարելու իրաւունքին համար : Այսօր անգամ, երբ պատերազմի վտանգը մեր դուռներուն առջեւ կը գտնուի, միացած կը մնանք : Անբաժանելի խաղաղութիւն մը եւ հաւաքական ապահովութիւն.— Ահա երկու սկզբունքներ որոնք կ'առաջնորդեն մեր խաղաղասիրական պայքարը եւ իրագուած են եւրոպական գրեթէ բոլոր պետութեանց կողմէ :

Այսօր մեր ընելիքը հնարել չէ բանաձեւեր որոնք ընդունակ ըլլան գոհացնելու պահանջկոտ իրաւազէտները : Անդիրը կը վերաբերի ազգերու կենսական շահերուն : Կարելի չէ փըտած լուծումներով գոհացնել խաղաղութեան պահանջը : Աշխարհի ուզածը այն է որ — եւ առկա անոր նուիրական իրաւունքն է— ամէն ինչ կատարուի, նոր պատերազմ մը խնայելու համար մարդկութեան : Հաշուադէպ են անոնք որ կը հաւատան թէ պատերազմը պիտի սահմանափակուի եւ թէ իրենք պիտի կարենան դուրս մնալ փոթորիկէն :

Եւ սակայն, ինչ ալ ըլլայ կացութիւնը, մենք պիտի պիտի շարունակենք մեր խաղաղասիրական պայքարը : Ազգերը որոշած են պահպանել խաղաղութիւնը, որովհետեւ պատերազմ չեն ուզեր եւ կը կոթնին Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ երաշխաւորուած դաշնագրերուն եւ մասնաւորաբար այն անխախտելի առանցքին վրայ որ կը կազմէ Թուրքխորհրդային բարեկամութիւնը :

15 տարիներ անցած են Մոսկուայի դաշնագրին կնքումէն ի վեր : Երջանիկ տարիներ չէին, լեցուն նաեւ աշխատանքով եւ զրկանքով : Կրնանք իրար շնորհաւորել այդ շրջանին կատարուած լաւ աշխատանքին համար, եւ կրնանք իրարու հաւատալ թէ բաւական ուժ եւ կորով ունինք՝ նոյն գնացքով շարունակելու համար աշխատանքը : Խաղաղութեան պահպանման համար աշխատելով մէկտեղ, Խ. Միութիւնը եւ Թուրքիա վայրկեան մը անգամ չեն մոռնար որ խաղաղութեան նպաստող ամենազօրաւոր ազդակներէն մէկն է իրենց պաշտպանողական սեփական ուժը : Ասոր համար է որ մենք փոխադարձաբար կը հրճուինք մեր երկիրներու պաշտպանութեամբ, ինչպէս նաեւ ամէն բանով որ կը նպաստէ զօրացնելու մեր հերոսական եւ եղբայրական բանակները

Թուրքխորհրդային առաջին դաշնագիրը միայն շրջանակը կազմեց բարեկամութեան մը որ ծնաւ ռազմադաշտին վրայ, ուր Խ. Միութեան եւ Թուրքիոյ ազգերը թափեցին իրենց արիւնը, իրենց հայրենիքին եւ անկախութեան համար :

Այս դաշնագիրը կը պարունակէ հետեւեալ խօսքերը.— «նկատի առնելով աշխարհակալութեան դէմ իրենց պայքարին նըրդաշնակութիւնը, ինչպէս նաեւ այն պարագան որ երկու ազգերէն մէկուն կրած դժուարութիւնները պիտի ծանրացնեն միւսին կացութիւնը . .

Ցեռադարձ ակնարկ մը նետելով 15 տարիներու մեր յարաբերութեանց վըրայ, կրնանք ըսել թէ այդ ոսկեղէն խօսքերը հաւատարմօրէն կը պատկերացնեն մեր յարաբերութեան էութիւնը : Ձեր դժուարութիւնները, ինչպէս նաեւ յաջողութիւնները մերն եղան

Տօնելով Մոսկուայի դաշնագրին տարեդարձը, կրնանք ըսել միւս ազգերուն.— Ահաւասիկ երկու ազգերու բարեկամութիւնը որ փորձուեցաւ լաւ եւ գէշ օրերու. հետեւեցէք մեր օրինակին, որդեգրեցէք այս բարեկամութեան սկզբունքները, եւ այս ժայռին վրայ պիտի փշրուին ձեզի սպառնացող դժբախտութիւնները :

—

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՄԵՍՐ. ՆՈՐԱՅՐԻՆԿԵԱՆ

Ցաւսաթերէն ցաւով կը տեղեկանանք ընկ. Մեսրոպ Նորատունկեանի մահը :

Նոր ու ծանր հարուած մը Եգիպտոսի եւ մասնաւորապէս Աղեքսանդրիոյ մեր կազմակերպութեան համար,ընկ. Ցակոբ Թաշճեանի մահէն ետք :

Ընկ. Նորատունկեան, մէկը Աղեքսանդրիոյ կազմի մեր լաւագոյն ու հաւատաւոր ընկերներէն, Եգիպտոս հաստատուած աւելի քան 30 տարիէ ի վեր, իր ժամանակը, իր եռանդը եւ իր կարողութիւնները տրամադրած էր Աղեքսանդրիոյ համայնքին, նախ իբրեւ ուսուցիչ եւ ապա իբրեւ ազգ. զանազան մարմիններու անդամ, հոգաբարձու, երեսփոխան եւն.

Իր երիտասարդ օրերէն կազմակերպական շարքերը մտած, ընկ. Նորատունկեան խոր համոզումի եւ անբեկ հաւատքի մարդ, նուիրուած է կուսակցական աշխատանքներու, յաճախ վարելով պատասխանատու պաշտօններ : Զարգացած, տոգորուած մեր կուսակցութեան գաղափարաբանութեամբ, ոգիովն ու աւանդութիւններովը մանաւանդ, ընկ. Նորատունկեան, իր մաքուր կենցաղովը, իր գաղափարներու անկախութեամբը, անկեղծ ու բոլորանուէր կեանքով, համակրանքի լայն շրջանակ մը կազմած էր իր շուրջ, կազմակերպութենէն ներս թէ դուրս, դառնալով Աղեքսանդրիոյ հայ համայնքի ամէնէն ժողովրդական դէմքերէն մին :

Ցարգանք իր անմոռանալի յիշատակին :

—

ՅԱՒԵՐԺ ՓԱՌՔ [illegible]

Շ. ԳԱՐԱՀԻՍԱՐՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՎԱԼԱՆՍ.— Շապին Գարահիսարի Արիւնոտ Դաշտի Արծիւ Հայր. Միութիւնը ուրախութեամբ կը տեղեկացնէ հայրենակիցներուն որ ըստ 19 յունուար 1936ի պաշտ. ժողովի որոշման, այսուհետեւ Միութեան անունը պիտի կոչուի Շապին Գարահիսարի Շրջ. Վերաշինաց Հայր. Միութիւն : Ուստի այս առթիւ կոչ կ'ուղղենք բոլոր Շապին Գարահիսարցիներուն որ գան համախմբուին Միութեանս շուրջ, որպէսզի օր առաջ մենք ալ ուրիշ հայրենակցականներու նման վերականգնենք Շ. Գարահիսարը Հայաստանի մէջ :

Վարչութիւն

ՄԱՄՈՒԼ

[illegible]

«Ապարէզ» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (28 փետր.).

— «Այս սիւնակներուն մէջ, իր ժամանակին, ցոյց տալով գոյութիւն ունեցող Թուրքիոյ օրէնքները եւ դաշնագիրները Մ. Նահանգներու հետ կնքուած, ըսինք թէ ամերիկեան քաղաքացի դարձած նախկին Թրքահպատակներու վնասուց հատուցման պահանջները կը մերժուին Թուրքիոյ կողմէ եւ ամերիկեան կառավարութիւնը չունի օրինական հիմեր պարտադրելու անոր։ Այս պատճառով այդ նպատակին համար ըլլալիք փաստաբանական ծախքերը աւելորդ շռայլութիւններ են :

Վնասուց հատուցման համար պահանջ ներկայացուցած հայ քաղաքացիի մը դիմումին, արտաքին նախարարութիւնը կուտայ հետեւեալ պաշտօնական պատասխանը.

— «Ինչպէս ցոյց տրուած է նախորդ թղթակցութիւններուն մէջ, Թուրքամերիկեան խառն յանձնախումբը լրացուց իր աշխատանքները Կ. Պոլսոյ մէջ, եւ 1934, Հոկտ. 25ին, այս կառավարութեան ու Թուրքիոյ կառավարութեան միջեւ ստորագրուեցաւ համաձայնութիւն մը, որով, ամերիկեան քաղաքացիներու վնասուց հատուցման համար, Թուրքիա ժամանակաշրջանի մը ընթացքին պիտի վճարէ միանուագ գումար մը : Սակայն, նախկին Թուրքիացի ամերիկեան ստացական քաղաքացիներու պահանջները, մէջն ըլլալով նաեւ ձեր պահանջը, մաս չեն կազմեր սոյն միանուագ գումարի ճշդորոշումի համաձայնութեան, այն պատճառով որ Թուրքիա կամեցողութիւն չունի ճանչնալու նիւթական պարտաւորութիւն դէպի Մ. Նահանգները, այդպիսի անձերու ունեցած կորուստի համար :

«Նախկին Թրքահպատակ ամերիկեան ստացական քաղաքացիներուն օժանդակութիւն ընելու անկարողութիւնը այս կառավարութեան, հետեւանք է այն փաստին որ Թուրքիա պանողը կը նկատէ տակաւին Թրքահպատակներ, համաձայն Թուրքիոյ օրէնքներուն, առանց նկատի առնելու թէ անոնք ամերիկեան ստացական քաղաքացիներ դարձած են : Այս կապակցութեամբ պէտք է նկատի ունենալ որ հպատակութեան հարցը կը դասաւորուի ներքին տեղական եւ ոչ միջազգային օրէնքներով եւ հետեւաբար քանի որ Թուրքիա կը շարունակէ մերժել հայրենազրկութեան ճանաչումը իր հպատակներուն, որոնք ամերիկեան ստացական քաղաքացիութիւնը ընդունած են առանց իր հաւանութեան, Մ. Նահանգաց կառավարութիւնը ի վիճակի չպիտի ըլլայ առանձնական պաշտպանութիւնը տալու իր քաղաքացիներուն — որ միաժամանակ Թուրքիոյ հպատակներ են — Թուրքիոյ հողին վրայ ունեցած իրենց կալուածներուն նկատմամբ» :

Պետական պաշտօնատան այս նամակը կը բացատրէ այն պատճառները, որոնք ըստ օրինի անկարող կը դարձնեն այս կառավարութիւնը պահանջելու հայ ստացական քաղաքացիներու Թուրքիոյ մէջ ունեցած վնասուց հատուցումները : Ասիկա վերջնական է եւ որ եւ է մահկանացու անկարող է փոխելու այս կացութիւնը :

Արդ, այս ուղղութեամբ որեւէ դիմում կառավարութեան մօտ՝ պիտի մնայ անհետեւանք, եւ այդ առթիւ ծախսուելիք դրամները պիտի ըլլան աննպատակ վատնումներ :

Ասով ըսել չենք ուզեր թէ տարագիր կամ զանազան պետութիւններու քաղաքացի դարձած հայութիւնը պէտք է հրաժարի իր վնասուց հատուցումներու արդար պահանջէն : Բնաւ երբեք : Այլ կ'ուզենք բացատրել որ այդ պահանջը չի կրնար կարգադրուիլ այս կամ այն պետութիւններու, ինչպէս այս պարագային Ամերիկայի միջոցով, որովհետեւ անոնք չեն առաջնորդուիր այս պահանջատէրերու իրաւունքներուն արդարացիութիւնը ճանչնալու եւ զայն յափշտակիչին պարտադրելու ապետական ցանկութեամբ, այլ գոյութիւն ունեցող տեղական թէ միջպետական օրէնքներու ձեւականութեամբ» :

—

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԱՍԻՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— «Համազգային»ի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը որոշած է կազմակերպել դասախօսութիւններու շարք մը, նուիրուած Անդրկովկասի ու Հայաստանի : Գ. Ա. Խոնդկարեան որ յանձն առած է տալ այդ դասախօսութիւնները ամէն կիրակի, եւ յաջորդաբար պիտի ներկայացնէ Հայաստանի դիրքը Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան մէջ, մեր երկրի վարչական կազմը, արդիւնաբերութեան ու գիւղատնտեսութեան վիճակը, մշակութային մարզին մէջ կատարուած աշխատանքները եւն. : Դասախօսութենէն առաջ պիտի տայ նաեւ համառօտ տեղեկութիւններ միջազգային, գաղթահայ եւ խորհրդահայ կեանքի մասին :

Ուրեմն հայ հասարակութեան կը մնայ առիթէն օգտուիլ եւ ներկայ ըլլալ սոյն շահեկան դասախօսութիւններուն, որ տեղի կ'ունենան «Հայ Ակումբ»ին մէջ, 1 Bd. Carnot :

Թղթակից

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲԱԶՄԱՎԷՊԻ բացառիկ թիւը «Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ԺԵ. ԴԱՐԱԴԱՐՁԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉ ԳՐՈՑ». 160 մեծադիր էջ, շքեղ տպագրութեամբ եւ պարզարուեստ թանկագին նկարներով եւ գրչագիրներով : Կը պարունակէ բազմաթիւ պատմական եւ բանասիրական ուսումնասիրութիւններ (Հ. Ց. Թորոսեան, Հ. Վ. Հացունի, Հ. Ք. Աթանաս, Հ. Վ. Ցովհաննէսեան, Հ. Ց. Ասգեր, Հ. Մեսրոպ Ճանաշեան, Հ. Ս. Ֆերահեան, Հ. Ն. Փէշիկեան եւն.) :

«Բազմավէպ»ի տարեկան բաժնեգինն է 12 դոլար. Ֆրանք :

Դիմել Rédaction «Pazmaveb», St. Lazare, Venise (Italie).

—

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ [illegible] :

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919 - 1921)

— Փոխ - տեղակալ Ց. Ս. Բ. կամաւորական գունդի հրամանին կուգամ :

— «Մեր նախկին ընկերներէն», աւելցուց Վ. Փափազեան : Գունդի հրամանատարը քաղցր ժպիտ մը երեւ, բարի գալուստ մաղթելով, իր կարուկ որոշումը յայտնեց.

— Դուք նշանակուած էք Ա. գումարտակի Գ. վաշտի կրտսեր սպայ : Ձեր զօրամասը կը գտնուի Մոլլա - Կամար Վաղը եւ եթ կը մեկնիք Մոլլա - Կամար եւ կը միանաք ձեր զօրամասին :

Հայկական նորակազմ բանակը ինքնուրոյն հայկական մարզանքի, տարազի դրօշ մը չունէր, ամէն ինչ գրեթէ մեծամասնութեամբ ռուսական էր : Զէնք, զգեստ, ուսադիր, գլխարկ, մարզանք, թղթակցութիւններ, հրամաններ ամէնքն ալ ռուսական էին : Բանակի վերին հրամանատարութիւնը, սպայական կազմը, զինուորները ռուսական բանակէն փոխանցուած էին հայկական բանակին. Բացառութիւն ըլլալով միայն Բ. կամաւորական գունդը իր մէջ ունէր Թրքահայ սպաներ, որոնք զանազան առիթներով Թրքական բանակէն փախած, ազատուած էին : Մեր գունդը Թրքահայերէ կազմուած առանձին կամաւորական գունդ մըն էր, որ ի վերջոյ մաս կազմելով հայկական գործօն բանակին, ստացաւ Դ. կիսաբաժնի (պրիկատի) 8րդ գունդ անունը : Գունդը ունէր երկու գումարտակ, չորսական վաշտով : Ամէն մէկ վաշտ կը բաղկանար 100—120 զինուորէ : Այս հաշուով մեր գունդին ռազմական ուժը կը ներկայացնէր 8—900 սուին, չորս լեռնային թնդանօթ, 2 գնդացիր, մօտ 50 հեծեալ : Այդ օրերուն մեր գունդը զետեղուած էր հետեւեալ կերպով.—

1.— Գումարտակի Ա. Բ. Գ. վաշտերը Մոլլա - Կամար եւ Ապագէօլ եւ Դ. վաշտը Կողբ :

2.— Գումարտակը կը գտնուէր Իգտիրի մէջ, Օծկովի ուղղութեամբ քըշած էր երկու վաշտ :

Մեր գունդի պաշտպանութեան յանձնուած էր Արարատի ձախէն Օրկովի բարձունքէն Բարթողեան լեռնաշղթայի գագաթները, մինչեւ Կողբ երկարող Թրքական սահմանը, մօտ 30—40 վերստ տարածութիւն :

Այս տարածութեան եռեւը կային Փայազիտի, Ալաշկերտի թրքական հողերը եւ Բարթողեան լեռներու վըրայ հաստատուած անհանգիստ եւ Հայաստանի կառավարութեան դէմ շարունակ ապստամբ քանի մը քրտական աշիրէթներ եւ թրքական եւ թաթարական անհամար գիւղեր :

Ինծի տրուած տեղեկութեան նայելով, իմ վաշտս կը գտնուէր Մոլլա - Կամար, միւս օրը երեկոյեան հազիւ կրցայ հասնիլ այդ գիւղը : Ես ինքզինքս առաջին անգամ կը գտնէի հայկական զօրքին մէջ : Առաջին առիթով կրցայ տեսնել բոլոր նախկին ընկերներս որոնք ինծ հետ եղած էին թուրք բանակին մէջ Սեբաստիա, Զէյլէ, Սամսոն, Գաթում : Ամիս մը որ իրարմէ բաժնուած էինք, իրար տեսնելու կարօտ մը կար, հարազատ, սրտակից ընկերներ էինք : Տարիները եւ բոլոր ահաւոր դէպքերը մեզ իրարու կապած էին վերին աստիճանի հոգեկան, ընկերական անկեղծ կապերով : Ողջագուրուեցանք եւ ուրախացանք :

Մոլլա - Կամարը Իգտիրի գաւառամասին ամենածայրագոյն գիւղն է, որ թառած է Բարթողեան լեռներու հեռաւոր մէկ ձորի մը մէջ, հեռու բոլորովին Արարատեան դաշտի հայ շըրջանէն : Կղզիացած եւ շրջապատուած թրքական գիւղերով ու թաթարական աշիրէթներով : Ռուսական եւ տաճկական սահմանին վրայ : Գիւղը ձորի մը մէջ կը գտնուի, շրջապատուած լեռներով, երկու մասի կը բաժնուի վերին ու վարին Մոլլա — Կամար : Շէն ու հարուստ քարաշէն երկյարկանի տուներով : Գիւղացիները ժամանակին բարեկեցիկ եղած են. կռուող այս պատճառաւ կրցած են իրենց գոյութիւնը պահել այդ մենաւոր վայրին մէջ զիրենք օղակող անհամար ու վայրի Քիւրտերու դէմ : Բնակիչները հեռացած էին գիւղէն, աւելի հիշողը ընդհանուր պատերազմին առեն կոտորուած, մէկ մասը անօթութենէ մեռած, մէկ մասն ալ գաղտագին գիւղերը ցրուած էին : Հազիւ քանի մը տուն վերադարձած էր, զօրամասի ներկայութենէն ապահովուելով :

Ապագէօլը քրտական գիւղ մըն էր սահմանի գծին անմիջապէս մօտը, Փայլամասայ լեռն քովը : Հոս գտնուած էր զօրաւոր վաշտ մը եւ մէկ գնդացիր :

Քիւրտերը երեւութապէս լաւ կը վարուէին զօրքին հետ, լուռ, գուսպ համակերպութիւն մը ցոյց կուտային : Մենք կը զգայինք թէ անոնց հընազանդութիւնը հարկադրանքի տակ էր որ տեղի կ'ունենար, թէ անոնց վերաբերմունքը կեղծ է եւ դաւադրական : Թրքական կեղծ քաղաքավարութիւնը քիւրտ լեռնական ժողովուրդին վրայ ալ իր ազդեցութիւնը ձգած էր : Մեր ներկայութեան չէին հանդուրժեր, բայց արտաքնապէս իրենց դժգոհութիւնը ցոյց չէին տար : Զօրամասին հրամանները տառապէս կը կատարէին : Մեր վաշտի զինուորներու թիւն էր 120, բոլորն ալ Վանեցի երիտասարդներ, առոյգ, յաղթանդամ, առողջ : Երկար ատեն ծառայած էին կամաւորական բանակներու մէջ, եփուած, թրծուած, շատ տաք ու պաղ օրեր ապրած տղաներ : Բայց օրինական բանակի զինուոր ըլլալէ շատ հեռու էին :

Առաջին օրը հրաման ստացանք Կողբ մեկնելու, մեր վաշտը Կողբի ճակատի պաշտպանութեան սահմանուած էր :

Բարթողեան լեռնաշղթայի հիւսիսի կողերէն վար կ'իջնէինք. մեր առջեւ տարածուած էր Արարատեան դաշտի հսկայ համայնապատկերը իր անհամար ցանցնուած գիւղերով, եւ հեռուն Ալագեազը մշուշի թանձր քօղ մը առած իր գագաթներուն նազելի հասակ մը տպաւորութիւնը կը թողուր : Դաշտի կեդրոնէն կ'անցնէր Արաքսը իր ոլորուն հունը փռած դաշտի երկայնքին :

Կողբի մէջ գտնուող Բ. գունդի մէկ վաշտի դիրքերը ստանձնեցինք : Այս վերջինը իր զօրամասին պիտի միանար որ այդ օրերուն Գէյլիւք - Վէտիի առջեւ կը գտնուէր : Կողբը կը գտնուի Բարթողեան լեռներու դէպի Արաքս երկարող եւ վերջացող ստորոտը, փոքրը դաշտի մը վրայ, Արաքսէն 3—4 վերստ հեռաւորութեամբ, Ախուրեանի եւ Արաքսի խառնուրդէն քիչ մը հարաւ արեւմուտք : Կողբի մէջէն կ'անցնի պետական կանոնաւոր խճուղին որ կ'երկարի Կաղզուանէն մինչեւ Ալագեազի կայարանը : Կողբի աղի հարստութիւնը այս ճամբով կը փոխադրուի Ալագեազի կայարանը ու անկէ երկաթուղիով զանազան վայրեր :

Ց. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

(2)

խութիւնը խախտած է նաեւ այս ճակատին վրայ եւ իւրաքանչիւր պետութիւն իր հայեցողութեամբ կը շարժի։ Այս առթիւ ըսենք որ Իտալիա թէեւ սկզբունքով համաձայնութիւն յայտնած է Լոնտոնի առաջարկներուն, բայց չուզեր վաւերացնել զանոնք, պայման դնելով որ նախ վերցուին իրեն դէմ հաստատուած պատժական տնօրինութիւնները

ՕՐՈՒԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

« Թան ծի տնօրէնը, որ Մոսկուա կը գտնուի, տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Մոլոթովի հետ, միջազգային կացութեան եւ ներքին հարցերու մասին ։ Կ'ամփոփենք հիմնական կէտերը։

ՀԱՐՑՈՒՄ — Խորհրդային կառավարութիւնը չի՞ կարծեր թէ Հռենոսի ձախ ափին վերագրաւման նպատակն է աւելցնել Գերմանիոյ գործելու ազատութիւնը դէպի արեւելք

ՊԱՏԱՍԽԱՆ. — Հռենոսի ձախ ափին վերագրաւումը անտարակոյս կը շեշտէ վտանգը Գերմանիոյ արեւելեան կողմը հաստատուած պետութեանց եւ մասնաւորապէս Խ. Միութեան դէմ։ Սակայն եւ այնպէս, արեւմտեան դրացիներուն համար է որ ուղղակի վտանգ մը կը կազմէ։

— Ի՞նչ է խորհրդային կառավարութեան դիրքը ներկայ տագնապին մէջ։

— Պ. Լիթվինով պարզեց զայն Լոնտոնի մէջ, մարտ 17ի ճառով։ Եթէ Ֆրանսա յարձակման ենթարկուի եւրոպական պետութեան մը կողմէ, Խ. Միութիւնը հաւատարմօրէն պիտի կատարէ իր պարտաւորութիւնները համաձայն Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքին, ինչ որ ալ ըլլայ Լէհաստանի դիրքը։ Գալով Խ. Միութեան եւ Լեհաստանի յարաբերութեանց, ես թէ բաղձալի եւ թէ կարելի կը գտնեմ բարւոքումը։ Ինչ կը վերաբերի Խ. Միութեան եւ Գերմանիոյ յարաբերութեանց, կարգ մը խորհրդային շրջանակներ անհաշտ են պաշտօնական Գերմանիոյ հանդէպ։ Սակայն տիրապետող ձգտումը, որուն կը հետեւի կառավարութիւնը, կարելի կը գտնէ յարաբերութեանց բարւոքումը։ Ատոր հասնելու համար քանի մը ճամբաներ կրնան բացուիլ։ Ամէնէն ապահովներէն մէկը պիտի ըլլայ, անշուշտ, Գերմանիոյ վերադարձը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ։ Բայց այդ վերադարձին համար պէտք է պայման դնել յարգանք դաշնագիրներու հանդէպ։

Կարմիր վարչապետը Ճափոնի եւ Ֆրանքօ-խորհրդային տնտեսական յարաբերութեանց մասին ալ խօսելէ յետոյ, հաւաստեց թէ մօտերս գիները ըդ-դալապէս պիտի իջնան Խ. Միութեան մէջ, շնորհիւ Բ. Հնգամեակին։ Պատասխանելով սահմանադրութեան բարեփոխման մասին եղած հարցումի մը, յայտարարեց.

— 1935ին մասնաւոր յանձնաժողով մը կազմուեցաւ այդ մասին, նախագահութեամբ Ստալինի եւ իր աշխատանքները պիտի վերջացնէ տարուան վախճանէն առաջ։ Հաւանաբար պիտի հաստատէ ընդհանուր, ուղղակի, գաղտնի եւ հաւասար քուէարկութիւն Խ. Միութեան բոլոր բնակիչներուն համար։ Քուէարկութեան իրաւունքէն պիտի զրկուին միայն անոնք որոնց դէմ վճիռ կ'արձակէ դատարանը։ Այս կերպով ընդհ. քուէարկութեամբ պիտի ընտրուին ոչ միայն դաշնակից զանազան հանրապետութեանց ընդհ. ժողովները, այլեւ Միութեան համագումարը, որուն անունը վերջնապէս որոշուած չէ տակաւին։

— Թոյլ պիտի տրուի՞ որ ուրիշ կուսակցութիւններ ալ գործեն

— Այդ խնդիրը այժմէութիւն չի ներկայացներ, քանի որ Խ. Միութեան մէջ վերջնապէս հաշուեյարդարի ենթարկուած են ընկերային դասակարգերը որոնց արտայայտիչներն են կուսակցութիւնները։ Ինչ կը վերաբերի համայնավար կուսակցութեան մէջ հաւանական պառակտումներու, գիտելի է որ այսօր բոլորովին անհետացած են ձգտումներու տարբերութիւնները։ Կուսակցութիւնը երբեք այսքան միացեալ չէր եղած։ Մնաց որ, արդի կացութիւնը հետզհետէ աւելորդ դարձնէ կարգ մը վարչական խիստ միջոցներ։ Սակայն խորհրդային կառավարութիւնը պիտի շարունակէ խստութեամբ գործել ահաբեկիչներու եւ անոնց դէմ որ կը վնասեն հասարակական սեփականութեան։

Գերմանիոյ նոր ընտրութիւնները

Յառաջիկայ կիրակի օր տեղի կ'ունենան Գերմանիոյ նոր խորհրդարանին ընտրութիւնները, համաձայն կանխորոշ ցանկի մը։ Քուէարկուները X նշանը պիտի դնեն ցանկին վրայ, եթէ համաձայն են։ Այն քուէթուղթերը որ այդ նշանը չեն կրեր, չեղեալ պիտի համարուին։ Թեկնածուներու ցանկն է 1035, որոնց գլուխը կը գտնուին Հիթլէր, իր փոխանորդը՝ Հէս, Զօր. Կէօրինկ, Տոքթ. Կէօպէլս, Ֆոն Ռիպպէնթրոփ, Զօր. Լիցման, որ 86 տարեկան է եւ ուրիշ երեւելիներ։ Վերջին խորհրդարանին մէջ կային 669 երեսփոխաններ, մէջն ըլլալով Սարի շրջանը։ Ըստ հետեւ գերմանական նոր օրէնքով մէկ երեսփոխան կ'ընտրուի իւրաքանչիւր 60.000 վաւերական քուէի վրայ եւ ընտրողներու համագումարն է 45 միլիոն, քանի մը հարիւր թեկնածուներ լոյս չունին յաջողելու։ Ինչպէս նախորդ խորհրդարանին մէջ, այս անգամ ալ պիտի ընտրուին խումբ մը «հիւր» երեսփոխաններ, ինչպէս կը կոչուին ոչ-հիթլէրականները։ Ասոնց մէջ կը գտնուի նախկին փոխ-վարչապետը, Ֆոն Փափէն, որ այժմ Վիէննայի գերմանական դեսպանն է։

*** Գերմանիոյ կաթոլիկ եպիսկոպոսներու մէկ շրջաբերականը կարդացուեցաւ կիրակի օր, բոլոր եկեղեցիներուն մէջ։ Շրջաբերականը կը պատուիրէ քուէարկել «այո», իբրեւ ապացոյց հայրենասիրութեան, հոգ չէ թէ եկեղեցին շատ հալածանքներ կրած ըլլայ օրուան իշխանութենէն։

Այս շրջաբերականը մեծ արժէք ունի անոր համար որ, Պավարիոյ եւ Հռենոսի ընտրողները մեծ մասով կաթոլիկ են։

*** Հիւսիսային Հիթլէրական շրջանը, որուն մեծ մասը կաթոլիկ է, ունի կին վարիչ մը։ Յառաջիկայ ընտրութեանց առթիւ, այս խմբապետուհին հրաւիրած է շրջանին բոլոր կիները՝ մարտ 27էն 29, իրիկուան ժամը 7 — 8, իրենց պատուհաններէն կախել կարմիր սիրտ մը, բոլորտիքն ալ՝ վառուած մոմեր, «հաւատարմութեան տեսանելի ապացոյց մը տալու համար Առաջնորդին»։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՍՈՒՐԻՈՅ եւ մասնաւորապէս Անտիոքի մէջ հնագիտական պեղումներ պիտի կատարէ անգլիական արշաւախումբ մը, լուսաբանելու համար Եւրոպայի քաղաքակրթութեան ծագումը, առնչութիւններ փնտռելով հին Կրետէի եւ առխական ցամաքամասի արուեստներուն միջեւ։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ բուռն վիճաբանութիւններէ յետոյ, մարտ 21ին քուէարկեց օրէնք մը, որուն համաձայն կը ջնջուի ար եւ է ծիսակատարութիւն՝ անասուններ մորթած ատեն։ Նկատի առնելով 3.500.000 Հրեաներու դժգոհութիւնը, կառավարութիւնը օրէնքին կցած էր բացառիկ տրամադրութիւն մը, որով Հրեաները ազատ կը ձգուին կատարելու աւանդական ծէսերը, իրենց մսացուները մորթած ատեն։

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԸ, որ ժողով գումարած էր Լոնտոնի մէջ, Արհեստակցական Միութեանց դաշնակցութեան հետ, կոչ մը ուղղեց աշխատաւորութեան, բողոքելով Գերմանիոյ օրինազանցութեան դէմ։

ՍԵՆԴՐԱՔ ԱՆՈՒՆ «ԹՈՒՐՔ» ՍԱՓՐԻՉ ՄԸ, ինչպէս կը գրեն տեղական թերթերը, Օր. Շապիէի մազերը շտկած ատեն, աղջիկը խենդի պէս կը սիրահարի։ Տղան խանութը կը ծախէ եւ աղջկան տունը կ'երթայ. Ատեն մը վերջը կը գտնուին եւ աղջիկը դատարան դիմելով, կը յայտնէ թէ Սեդրաք թացուցած է իր 5000 Ֆրանքը։ Տղան կը ձերբակալուի, բայց աղջիկը խղճահարելով, կ'երթայ կը յայտնէ թէ դրամը չէ գողցուած, այլ տեղ մը մոռցուած։ Աղջիկը ծունկի կուգայ բանտին դրան առջեւ, կ'աղաչէ տղան, ներէն կը սիրուրմին, դարձեալ կը գտնուին, եւ աղջիկը նոյնիսկ մահուան սպառնալիքներ կ'ուղղէ։ Տղան ճարահատ կը դիմէ դատարան, որ աղջիկ օր 15 օր բանտարկութեան եւ 1500 Ֆրանք հատուցման դատապարտեց աղջիկը։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ հռչակուեցաւ Պրազիլիոյ մէջ, 90 օրուան համար, իբրեւ հետեւանք ներքին խռովութեանց ։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽԻ մասին վրդովիչ տեղեկութիւններ կը հրատարակեն թերթերը։ Սթրազպուրկէն կը հեռագրեն թէ երկուշաբթի առտու երկու գերմանական օդանաւեր թռած են 50 մեթր բարձրութեամբ, Մաժինոյի գծին վայ։ Կը կարծուի թէ լուսանկարներ քաշած են։ Ուրիշ տեղեկութեան մը համաձայն, Գերմանիոյ Աշխատանքի Ճակատը զօրացած է Հռենոսի վերագրաւուած շրջանին մէջ եւ ամրութիւններ կը շինուին։

Հ. Յ. Դ.

Դատ Սուզ

ԼԻՈՆի «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 27 Մարտ. ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181 Cours Lafayette «Զարդարեան» գրադարանի մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

Թատերական ներկայացում

Կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Դաւրայի Հայր. Միութեան կողմէ 26 Ապրիլ, կիրակի կէս օրէ վերջ. ժամը 3ին. Գէչիկթաշլեան սրահին մէջ
26 Rue Troyon — Sèvres
Մուտք՝ 7 եւ 5 ֆրք։

Ընտանեկան խնջոյք եւ հանդիսութ

Կազմակերպուած Տէսինի Սեբաստիոյ Նահանգային Ուսումնասիրաց Միութեան կողմէ, 12 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. Տան գետնայարկի սրահին մէջ։
Հասոյթը պիտի յատկացուի կարօտ հայրենակիցներու։
Միութիւններէ կը խնդրուի չխաչաձեւել։

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲ

26 Մարտ, հինգշաբթի, երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին. Ռուսական Քոնսէրվաթուարի շէնքին մէջ (գետնայարկ), 26 Ավընիւ տը Թօքիօ

Ճարտարագէտ Պ. ՏԻԳՐԱՆ ԲՈՒԴՈՒՂԵԱՆ պիտի խօսի Հայաստանի տնտեսութեան ամենակարեւոր տարրին մասին.

Սրահը կը բացուի ժամը 8.30ին։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

26 Մարտ, հինգշաբթի, երեկոյեան ժամը 9ին,

École des Langues Orientales ի մէջ. 2 rue de Lille,
Մեթրօ՝ St. Germain des Prés
Կը խօսի Պ. Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ. Ռաֆֆիի մասին։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Արամ Մանկասարեան կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդին՝ Կարապետ Մանկասարեանը, որ 1928ին Յունաստանէն Ֆրանսա փոխադրուած է Նիւ Իօթ Րուէֆի կողմէ, ագարակներու մէջ աշխատելու համար։ Իր հասցէն գիտցողները հաճին իմացնել Մանկասարեանի 4 rue de la Défense Issy-les Moulineaux, Seine։

— Գրունգըլլացի Ալֆրէտ Թոմասեան կը փնտռէ իր եղբայրը, Ալպէր Հաճի Թովմասեան, որ երկար ատենէ ի վեր Լիոն կը բնակի։ Տեղեկացնել՝ H. Tachdjian-ի, Ave. Dr. Mastran, No. 2, Cenon, (Gironde):

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — Թիւ (2)

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԻՆՉԵ՞Ր ՊԱՏԱՀԵՑԱՆ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

Հարուստ բնտանիքներ որոնք ամառուան այդ տաք եղանակի իրիկունը դարաստանէն կը վերադառնային, (ուր գացած էին զուարճանալու համար), արքայական պալատին առջեւէն անցած ատեն բան մը չէին նշմարեր այն տխուր ողբերգութենէն որ կը տիրէր անոր պատերուն ներսիդին։

Բարձր դասակարգի մարդիկ անգամ կացութեան իրական նշանակութիւնը ամբողջապէս չէին ըմբռնած։ Շատեր կը հաւատային թէ Լիւքսէմպուրկի Մեծ Դքսութեան գրաւումը Պելժիոյ ճակատագիրը նշարին մէջ էր դրած։

Մինչեւ թագաւորը իր աշխատասենեակին մէջ նախարարներէն շրջապատուած, վերջնագիրին տալիք պատասխանին մասին կը խորհրդակցէր, որ պիտի ըլլար կամ ազգային անպատւութիւն, կամ քանդ ու աւեր։

Ալպէրի համար միայն մէկ պատասխան կար, բայց այդ պատասխանը հաղորդելու համար դահլիճին միահամուռ կարծիքը անհրաժեշտ էր։ Որոշումը տրուելուն պէս պատասխանը նոյն գիշերն իսկ խմբագրուեցաւ։

Արար աշխարհ գիտէ այդ պատասխանին պարունակութիւնը։ Ու երբ օգոստոս 4ի առտուն թագաւորը իր կոչը ուղղեց ժողովուրդին, գիտէր թէ իր երկրին ամբողջական պաշտպանութիւնը ընտրելով, նոյնիսկ քանդուելու գնով, ժողովուրդին սիրտին խօսած էր։

«Պալատէն մինչեւ խորհրդարան ճամբուն վրայ հաւաքուած ժողովուրդին կողմէ իր ընդունելութիւնը համակրանքի հսկայական ցոյց մըն էր։ Խորհրդարան գացող հետեւորդներուն մէջ էին նաեւ թագուհին եւ զաւակները։

Այդ պարզ բայց աննախընթաց ժէսթին խմաստը ժողովուրդը լաւ ըմբռնեց։

Գավարիացի իշխանուհին իր ծնընդական եւ խնամիական բոլոր կապերը խզելով կը կանգնէր իր ամուսինին եւ որդեգրած հայրենիքի կողքին, անոնց ճակատագրի օրերուն։ Մենութիւն մը որ ժողովուրդը իր սրտին մէջ պահեց։ Ու հպարտ՝ թագուհին իր տեղը գրաւեց թագաւորի կողքին, մինչ անիկա իր ժողովուրդի հայրենասիրութեան պատմական կոչը կ'ուղղէր։

Բարձր եւ ծանրախոհ արքան կեցած էր Երեսփ. ժողովին առջեւ, զօրավարի մութ կապոյտ համազգեստով. Ու մինչ իր ձայնը կը տարածուէր խորհրդարանին մէջ, իր բառերը կը մխուէին ունկնդիրներու սրտին խորը։

— « Յանուն աղքին ձեզ կ'ողջունեմ իբրեւ եղբայրներ... Ֆլանտրի եւ Վալոնիոյ քաղաքներուն եւ գիւղերուն մէջ, ամէնուրեք միայն մէկ մտածում կը վարէ մեր սիրտերը — հայրենասիրութիւն. միայն մէկ տեսիլք կը լեցնէ մեր միտքերը — մեր անկախութեան դէմ կատարուած սպառնալիքը. ու մէկ պարտականութիւն կ'իյնայ մեզի — յամառ դիմադրութեան կամք... Ձեզի կը հարցնեմ, պարոններ, որոշա՞ծ էք վճռապէս անեղծ պահել մեր հայրերուն սրբական ժառանգութիւնը։

Հաւանութեան այնպիսի աղաղակ մը բարձրացաւ որուն նման երբեք պատահած չէր այդ շէնքին մէջ։

Յաջորդ օրը կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Ալպէր Թագաւորը հեռացաւ քաղաքէն իր բանակին բարձր հրամանատարութիւնը ստանձնելու համար, ուրկէ պիտի վերադառնար միայն 52 ամիս յետոյ ։

×

Երբ պաշարման առաջին խոշոր թնդանօթները Լիէժի շուրջ օդը թնդացուցին անհարկու խլացումով ու երբ ներխուժումը իրականութիւն դարձաւ, թագուհին հրամայեց եւ անձնապէս հսկեց որպէսզի արքայական պալատին սրահները ձեւափոխուին տիպար հիւանդանոցի ։

Գրէնտ Ուէթլօք, այդ միջոցին Մ. Նահանգներու Պրիւսէլի դեսպանը թագուհիին այցելեց, յետոյ գրելու համար անոր մասին.— « Ան (թագուհին) հանդարտ ու լուրջ երեւոյթ մը ունէր. անոր կապոյտ աչքերը մտացի էին։ Ընդունելութիւններու յատուկ սրահներուն մէջ շողշողացող ջահերը բոլորովին տարբեր երեւոյթ մը առաջ էին, քան իմ վերջին այցելութեանս, որ ատեն արքայական պարահանդէսի մը միջոցին մարդիկ խմբուած էին փայլուն համազգեստներով ։

Այդ օրը հոն կարգով շարուած էին հիւանդանոցի անկողիններ ճերմակ վերմակներով, արդէն բացուած — վիրաւորներուն կը սպասէին։ Իւրաքանչիւր անկողինի գլխուն վերեւ պելժիական փոքրիկ դրօշ մը դրուած էր։ Տղաքը դրին ատոնք, ըսաւ թագուհին ժպտադէմ »։

Բայց թագուհիին տրուած չէր լսելու վիրաւորներու ողբուկոծը այդ սենեակներուն մէջ, ուրկէ ուրախութեան խնդուքներու արձագանգը հազիւ լռած էր։

Օգոստոս 17ին Էլիզապէթ թագուհին ու զաւակները Պրիւսէլէն մեկնեցան թագաւորին մօտ որ Անվերսը կը պաշտպանէր։ Սա Լիէժի ամրութիւններու խորտակումէն ետք (որ պաղպաղակի խաղաղասէր զանգուած մը կը ներկայացնէր), պաշտպանողներուն համար ամրացեալ վերջին քաղաքն էր, եւ ռազմագիտական առաջնակարգ կարեւորութիւն ունէր

Թագուհիին հետ մեկնեցան նաեւ կառավարութեան անդամները։ Քաղաքապետ Մաքս մնաց թագաւորին եւ Պրիւսէլի իր ժողովուրդին միայն ներկայացուցիչը։

×

Բանակ մը վերակազմելը աւելի դիւրին է քան ջլատուած ամբողջ խաղաղեցնել։ Պարտականութիւն զոր Մաքս իր վրայ առաւ զարհուրելի կերպով դժուար էր։ Պելժիան միւս բոլոր երկրներուն նման պառակտուած էր հայրենասիրական կոյր ոգեւորութեամբ մը։

Երբ թագաւորը Պրիւսէլէն մեկնեցաւ իր բանակը վարելու համար, ժողովուրդը անձկութեամբ լուրի կը սպասէր — շուտով մեծ ճակատամարտ մը տեղի պիտի ունենայ եւ պիտի ըլլար փառաւոր յաղթանակ մը պիտի ըլլայ։ Ֆրանսացիներն ու Անգլիացիները պիտի գան եւ յարձակողը պիտի ջախջախուի ու ճզմուի ։

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 28 ՄԱՐՏ SAMEDI 28 MARS 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3075

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

ԴԵՌ ՈՒՐԻՇ ԽՄՈՐՈՒՄՆԵՐ

Մինչ Լոնտոն եւ Փարիզ անձկութեամբ կը սպասեն Հիթլէրի պատասխանին, ելք մը գտնելու եւ նոր նուաճումները խուսափելու համար, ուշագրաւ խմորումներ տեղի կ'ունենան Միջին Արեւելեան Եւրոպայի մէջ:

Երէկ յիշեր էինք Թուրքիոյ նոր ձեռնարկները՝ ի խնդիր Տարտանէլի վերազինման:

Ինչպէս կը հաստատեն այսօրուան լուրերը, թէեւ խնդիրը պաշտօնապէս արձանագրուած չէ Ազգերու Դաշնակցութեան օրակարգին մէջ, սակայն դիմումներն ու բարեխօսութիւնները կը շարունակուին մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք եւ պաշտօնատունէ պաշտօնատուն:

Այսպէս, Երագէկներ կը հաւաստեն թէ Պ. Լիթվինով եւս պատրաստակամութիւն սեպեր է շօշափել բրիտանական կառավարութեան տրամադրութիւնները, ձայնակցելով իր գինակցին, Թուրքիոյ:

Եթէ պալքանեան պետութիւնները առ այժմ վերապահ կ'եւ-րեւան, այդ չի նշանակեր թէ չեն հետաքրքրուիր:

Այդ պետութեանց եւ մանաւորապէս Փոքր Համաձայնութեան համար, աւելի կենսական իմաստ ունի արեւմտեան Եւրոպայի տագնապը, որ ուղղակի կը շօշափէ դաշնագիրներու վաւերականութեան խնդիրը, հետեւաբար եւ իրենց ապահովութեան հարցը:

Ի՞նչ խօսք որ, Ֆրանսայի չափ մտահոգ են, այս միջոցին, Չեխոսլովաքիա, Ռումանիա եւ Եուկոսլավիա (Փոքր Համաձայնութիւն): Անոնք ալ նոյնքան կը դողդողան դաշնագիրներու նուիրականութեան վրայ, մանաւանդ նկատի ունենալով իրենց գրաւածներուն գաղտնութիւններն ու ախորժակները: Անոնց համար ալ չմարիտ մղձաւանջ մը կը կազմէ «կատարուած իրողութեան» սպառնալիքը:

Գերմանիա իրարու ետեւէ խախտելով երկու դաշնագիրներ, եւ մանաւորապէս Վերսայլը, ստեղծեց նախընթաց մը որ կրնայ յանգիլ դաշնագիրներու վերաքննութեան:

Առանց աւոր ալ, տհա տարիներէ ի վեր կ'արծարծուի այդ հարցը, հետզհետէ զօրանալով եւ գտնելով անդիմադրելի պահանջ մը:

Գերմանիա այս ճամբուն վրայ իրեն հետ ունի Իտալիան, Հունգարիան եւ ուրիշ պետութիւններ, որոնք միշտ կը տրտնջան, բայց չեն կրնար շատ բարձր խօսիլ:

Ամիսներ առաջ, Անգլիոյ մէջ, պահպանողական երեսփոխաններու բազմութիւն մըն էր որ կը յուզէր այդ հարցը, հանրագրութեամբ մը:

Աշխատաւորական – ընկերվարական հոսանքները միշտ կը հիշեցնեն վերաքննութեան պահանջը, թէեւ մնալով տեսական գետնի վրայ: (Անոնց գլխաւոր մտահոգութիւնը նոր պատերազմի մը խափանումն է):

Դաշնագիրներու հեղինակներէն մէկը, Լոյտ Ճօրճ, հինգշաբթի օր նոյն անհրաժեշտութիւնը կը յիշեցնէր Երեսփ. Ժողովին մէջ, յայտնապէս արդարացնելով Գերմանիան:

Այս նոր խմորման կը զուգադիպի Մուսոլինիի սարքած խորհրդակցութիւնը՝ Հռոմի մէջ, մարտ 20–22ին, մասնակցութեամբ Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ վարչապետներուն եւ արտաքին նախարարներուն:

Թերթերը սեւնակներով մանրամասնութիւններ հրատարակեցին այս խորհրդաժողովի մասին: Ցետոյ ըսին թէ երեք պետութիւններ գոհացած են առեւտրական – տնտեսական պայմանագրութեանց նորոգումով, առանց գտնելու ընդարձակելու եւ ուրիշ հարեւան պետութիւններ ալ ներս առնելու:

Իրականին մէջ, գաղտնի մնաց խորհրդակցութեանց ամբողջական բովանդակութիւնը, եւ միջազգային մամուլը չկրցաւ են-թադրութիւններէ եւ մեկնութիւններէ անդին անցնիլ:

Տարակոյս չկայ թէ՝ Հռոմի խորհրդաժողովն ալ քաղաքական հանգամանք ունէր: Տնտեսականը անոր կեղեւն էր, իսկ միջուկը՝ բոլորովին ուրիշ բան, որ կրնայ պարզուիլ ժամանակի ընթացքին:

Առ այժմ ստոյգ են քանի մը իրողութիւններ.—

1. Իտալիա անգամ մը եւս կ'ապացուցանէ թէ՝ արեւելեան Ափրիկէի մէջ զբաղած ըլլալով հանդերձ, երբեք տրամադիր չէ կորսնցնելու իր դիրքերը՝ Միջին եւ Արեւելեան Եւրոպայի մէջ: Հռոմի խորհրդաժողովին լրացուցիչ օղակը կազմեց Փաշական Իտալիոյ Թեւարկութեան զօրացումը՝ Ալպանիոյ վրայ, մեծագումար վարկերով եւ շարք մը մենաշնորհներով:

2. Իտալիա եւ Հունգարիա իրենց ապահովութեան համար հիմնական պայման կը նկատեն Աւստրիոյ անկախութեան պահպանումը: Հունգարիա, որ ջերմ կուսակից է դաշնագիրներու վերաքննութեան, վճռապէս պնդած է այս կէտին վրայ:

3. Իտալիա պահելով հանդերձ իր բարեկամութիւնը՝ Ֆրանսայի հանդէպ, չուզեր բացորոշ դիրք բռնել ներկայ տագնապին մէջ: — Ան կը խուսափի որ եւ է յանձնառութենէ, եւ նոյնիսկ խուսափութեան դատապարտուած է իր մամուլը, որպէսզի արժեցնէ իր կարելիութիւնները, երբ կարգը գայ սակարկութեան: Այդ առաջնորդութեամբ ալ, յարատեւօրէն կը զօրացնէ իր դիրքը՝ Միջին Եւրոպայի մէջ:

Այս իրողութիւնները եւ ուրիշ պարագաներ լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառեն հարեւան պետութեանց եւ մանաւորապէս Եուկոսլավիոյ, որուն համար վրդովիչ հարցական մը կը կազմէ Հռոմի գերակշռութեան աճումը:

Նոյն խմորումներուն ուրիշ մէկ երեսը կը ներկայացնէ Լեհաստան, իր քար լռութեամբ: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՃԱՌԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԼՈՔԱՐՆՈՆ ԱՌԱՆՑ ԴՈՒՌԸ ՓԱԿԵԼՈՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՌՋԵՒ

«Ժամանակը եկած է վերանորոգելու դաշնագիրները» կ'ըսէ Լոյտ Ճօրճ

Բացառաբար հանդարտ անցաւ Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին հինգշաբթի օրուան նիստը, որ տեւեց մինչեւ կէս գիշեր, խուռն բազմութեան մը առջեւ: Օրուան հերոսն էր Պ. Իտըն, արտաքին նախարարը, որուն կ'իյնար պարզել եւ պաշտպանել կառավարութեան վարած քաղաքականութիւնը, ներկայ տագնապին մէջ: Իտըն խօսեցաւ շատ երկար եւ խնամեալ ճառ մը, ներկայացնելով Ֆրանքօ-գերման տագնապին գլխաւոր ծալքերը: Կ'ամփոփենք հիմնական մասերը.

ՖՐԱՆՍԱ ԿՈՒԶԷՐ ԱՆՋԱՏԵԼ ՀՌԵՆՈՍԻ ՇՐՋԱՆԸ

— «Մեծ պատերազմէն վերջը, Ֆրանսայի սկզբնական նպատակն էր երաշխաւորել իր երկրին ապահովութիւնը, Հռենոսի շրջանը անջատելով Ֆրանսայի մնացեալ մասէն: Կարելի եղաւ համոզել Ֆրանսական կառավարութիւնը՝ առաջ փոխարէն ընդունիլ ուրիշ կարգադրութիւն մը որ կը տրամադրէր երեք բան.— Ֆրանսերէք տարի գրաւում այդ շրջանին. տեւական ապազինում եւ ապահովութեան երաշխիք մը՝ մեր եւ Մ. Նահանգներուն կողմէ: Մ. Նահանգները չվաւերացուցին դաշնագիրը, եւ որովհետեւ մեր վաւերացումը կախում ունէր իրենց հաստատումէն, այդ երաշխաւորութիւնը ձախողեցաւ: Բայց պէտք է նկատի ունենալ որ այդ երաշխաւորութիւնը անհրաժեշտ էր, որպէսզի կարելի ըլլար համոզել Ֆրանսական կառավարութիւնը եւ ետ առնել տալ Հռենոսի շրջանին անջատման պահանջը: Ապազինեալ շրջանին վերաբերեալ տրամադրութիւնը դրուեցաւ Վերսայլի դաշնագրին մէջ: Դաշնագիրը կը պարունակէր կարգ մը տրամադրութիւններ՝ Հռենոսի գրաւման մասին. Այդ գործողութիւնը վերջացաւ նշանակուած պայմանաժամէն առաջ, բայց ժամանակ սահմանուած չէ ապազինեալ շրջանին համար, որ տեւական յանձնառութիւն մը կը կազմէ բուն դաշնագրին: Գալով Լոքառնոյի դաշնագրին, ապազինեալ շրջանի խնդիրը Գերմանացիները իրենք դրին, իրենց սկզբնական առաջարկներուն մէջ: Լոքառնոյի դաշնագիրը ստորագրուեցաւ Ռուրի հարցէն ոչ շատ վերջը, եւ զարմանալի չէ որ այդ շրջանի գերմանական կառավարութիւնը օգտակար կը գտնէր երաշխաւորութիւն մը՝ մեր կողմէ.

Ի՞նչ պատահեցաւ այնուհետեւ: Գերմանիոյ, Ֆրանսայի եւ մեր իրերայաջորդ կառավարութիւնները հաստատեցին զայն: Շատ բաներ լսեցինք, մանաւորապէս Գերմանիոյ ներկայ իշխանութեան հաստատումէն ի վեր, Վերսայլի դաշնագրին բռնադատումներու մասին, բայց ոչ ոք ըսաւ թէ բռնի պարտադրուած է նաեւ Լոքառնոյի դաշնագիրը, որ ազատօրէն քննուեցաւ եւ ազատօրէն ստորագրուեցաւ: Եթէ Գերմանիա կ'ուզէր փոփոխել անոր որ եւ է մասը, կրնար բանակցութիւններ վարել:

ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ ԽԶՈՒՄԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

«Գերմանիա կը դանդատի թէ Ֆրանքօ-խորհրդային դաշնագիրը կը հակասէ Լոքառնոյի դաշնագրին: Արդ, ձեր ուշադրութեան կը յանձնեմ դաշնագրին Դ. յօդուածը որ մանաւոր տրամադրութիւններ կը պարունակէ ճիշդ այսպիսի պարագաներու համար: Ուրիշ հարց մը,— եթէ Ֆրանսա դաշնագիր կնքած է Խ. Միութեան հետ, Պելճիա այդպիսի բան չէ ըրած... Ես կը կարծեմ թէ նոյնիսկ անոնք որ հիմնաւոր եւ զօրաւոր կը գտնեն Գերմանիոյ դատը, կը մեղադրեն թէ գերմանական կառավարութիւնը զայն ներկայացուց բռնութեամբ եւ ոչ թէ բանականութեամբ: Կան մարդիկ որ այս տագնապին մէջ մեզ կը նկատեն բախտաւոր իրաւարարներ: Բայց մենք իրաւարարներ չենք այս գործին մէջ, այլ երաշխաւորները դաշնագի մը, եւ իբրեւ այդպիսին ունինք կարգ մը յանձնառութիւններ որոնք շատ բացորոշ են: Ահա ձեզի դաշնագրին Դ. յօդուածը: Կը տեսնէք որ ազատ իրաւարարներ չենք: Մեր դիրքը բոլորովին ուրիշ բան է: Ես չեմ ուզեր ըլլալ Անգլիոյ առաջին արտաքին նախարարը որ կը դրժէ Մեծն Բրիտանիոյ ստորագրութիւնը: Ամբողջ այս տագնապի ընթացքին մեր նպատակն եղաւ փնտռել գտնել խաղաղ եւ բոլորին հաւանութեան արժանացած լուծում մը: Մենք պարտաւոր ենք այդպէս ընել համաձայն դաշնագրի Է. յօդուածին: Մենք այս գործին մէջ մտանք մեր յանձնառութեանց ծանրութեան տակ եւ այդ պայմաններուն մէջ էր որ պետութիւնները հաւաքուեցան Փարիզի մէջ:

Գաղտնիք չէ Ֆրանսական եւ պելճիական կառավարութեանց բռնած դիրքը: Անոնց համար կարելի չէ բանակցիլ Գերմանիոյ հետ, մինչեւ որ գործողութեամբ մը չհաստատուի թէ պիտի պաշտպանուի միջազգային դաշնագիրներու վաւերականութիւնը: Երբ մենք հարցուցինք թէ ի՞նչ պէտք է ընել, Ֆրանսական կառավարութիւնը պատասխանեց թէ իր տեսակէտով անհրաժեշտ է որ Գերմանիա ետ քաշէ իր զինուորները: Երբ հարցուցինք թէ ինչպէս կարելի է գլուխ հանել այդ պահանջը, եթէ Գերմանիա մերժէ, պատասխանեցին թէ այն ատեն պէտք է դիմել ատրիճանական ճնշումներու, սկսելով ելմտական եւ տնտեսական պատժամիջոցներէն:

Մենք համաձայն չենք այս տեսակէտին: Մենք ոչ կը ժխտէինք դաշնագրի խզման ծանրութիւնը, ոչ ալ անոր հետեւանքները Եւրոպայի համար, բայց կը կարծէինք թէ մեր հրամայական պարտականութիւնն է բանակցիլ եւ միջոցներ գտնել վստահութիւնը վերահաստատելու համար: Մեր ամբողջ ճիգն եղաւ վերաշինել: Արդ, կարելի չէ վերաշինութիւն կատարել, երբ հիմերը լաւ չեն դրուած: Եւ ունեցանք անձկալից, նոյնիսկ տագնապալի բանակցութեանց օրեր: Հարցին առանցքը միեւնոյն էր,— ինչպէս պէտք է վերահաստատել միջազգային օրէնքը: Ինչպէս պէտք էր անցընել այս միջանկեալ շրջանը, բանակցութեան ձեռնարկելէ առաջ:

ՎԱՂԸ, ԿԻՐԱԿԻ, ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ 1500ԱՄԵԱԿԸ ՍՈՐՊՈՆԻ ՄԷՋ

Նախագահութեամբ Պ. Ժիւթէն Կոտարի եւ մասնակցութեամբ Ֆրանսացի բանախօսներու: Բազմաթիւ հիւրեր հրաւիրուած են, այս առթիւ: Մանրամասնութիւնները կարդալ Դ. էջ:

Մուտքը ազատ է: Տոմսեր կարելի է ճարել նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրութենէն:

*** Կաթող. նուիրակը, որ Փարիզ կը սպասուէր երէկ, ուրբաթ, կիրակի օր պիտի պատարագէ եկեղեցին:

«Առաջարկներ, եւ ոչ թէ վերջնագիր»

Կառավարութեան հրատարակած Սպիտակ Տետրակը կը պարունակէ՝ երեք առաջարկներ՝ այդ մասին: Ան կը խնդրէ գերմանական կառավարութենէն՝ Լա Հէյի գերագոյն ատեանին ներկայացնել Ֆրանքօ-խորհրդային դաշնագրին խնդիրը, դադրեցնել ապազինեալ շրջանին ամրացումը եւ հաւանիլ որ միջազգային զօրք հաստատուի, միջանկեալ շրջանին համար: ՊԷՏՔ Է ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ ՅԱՅՏԱՐԱՐԵՄ ԹԷ ԱՅՍ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐԸ ՄԻԱՅՆ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐ ԵՂԱՆ, և ՈՉ ԹԷ ՎԵՐՋՆԱԳԻՐ, ԱՒԵԼԻ ՊԱԿԱՍ՝ ԲՌՆԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ: ԵԹԷ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԶՕՐՔԻ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ ԵՒ գերմանական կառավարութիւնը կրնար ուրիշ առաջարկ մը ներկայացնել անոր տեղ, Ն. Վ. կառավարութիւնը պատրաստ էր շահակից պետութեանց դիմելու եւ համաձայնութիւն մը ապահովելու այդ մասին: Բայց հասկնալի է որ առանց Գերմանիոյ կողմէ չնչին աջակցութիւն մը ստանալու՝ գրեթէ անելի պիտի մատնուին անոնք որոնց միակ նպատակն է յաջողցնել բանակցութիւնները»:

Անգլիա նոր յանձնառութիւններ չէ ստանձնած

Նախարարը յետոյ խօսելով Անգլիոյ յանձնառութեանց մասին, յայտարարեց թէ անոնք խստօրէն սահմանափակուած եւ յստակօրէն ճշդուած են. Ընդհ. սպայակոյտներու միջեւ խօսակցութիւնները կը վերաբերէին միայն Լոքառնոյի դաշնագրով հաստատուած պարտաւորութեանց եւ զուտ մասնագիտական խօսակցութիւններ էին: «Անոնք չեն կրնար որ եւ է կերպով աւելցնել մեր քաղաքական պարտաւորութիւնները: Մենք խնդրեցինք եւ նոյնիսկ պնդեցինք որ այս իմաստով տրամադրութիւն մը արձանագրուի այդ խօսակցութեանց առթիւ: Վերջին ամիսներու ընթացքին նմանօրինակ խօսակցութիւններ տեղի ունեցան խաղաղութեան միջոցին առթիւ, բուն իսկ Մեծն Բրիտանիոյ նախաձեռնութեամբ: Անոնք որ կը պահանջեն Անգլիան ազատ պահել Եւրոպայի բոլոր խառնակութիւններէն, եթէ ըսել կ'ուզեն թէ մենք պէտք է չտեսնելու զարնենք ինչ որ տեղի կ'ունենայ Եւրոպայի մէջ, նկատի չեն առներ իրականութեան պահանջները: Մեր ամբողջ պատմութեան ընթացքին մենք երբեք անտարբեր չենք եղած Հոլանտայի, Պելճիոյ եւ Ֆրանսայի անցուդարձին հանդէպ, մանաւանդ հիմա երբ դիտութիւնը այնքան մօտեցուցած է մեր ափերուն՝ ցամաքային Եւրոպայի յարձակման ուժերը: Մեծն Բրիտանիոյ համար կենսական անհրաժեշտութիւն է որ Ֆրանսայի եւ Պելճիոյ ամբողջութիւնը ապահովուի եւ որ եւ է թշնամի ուժ չկարենայ անցնիլ անոնց սահմաններէն: Կը յուսամ թէ այդպիսի բան չպիտի պատահի երբեք: Վստահ եմ թէ չպիտի պատահի, եթէ մենք յստակօրէն պարզենք մեր դիրքը: Համաձայն եմ որ չստանձնենք ուրիշ պարտաւորութիւններ բացի Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտով եւ Լոքառնոյի դաշնագրով հաստատուած յանձնառութիւններէն»: Այստեղ Պ. Իտըն պարզեց կառավարութեան առաջադրութիւնները՝ փոխադարձ օժանդակութեան դաշինքներու մասին, եւ նորէն շեշտեց թէ կը սպասեն որ Գերմանիա հարթէ ճամբան, դրական առաջարկներ ներկայացնելով: «Մինչեւ հիմա, հակառակ մեր բոլոր ջանքերուն, գերմանական կառավարութիւնը որ եւ է աջակցութիւն չէ ընծայած, բացի ապազինեալ շրջանը մտած զինուորները չաւելցնելու յանձնառութենէն... Բաւական չէ այդ, եթէ գերմանական կառավարութիւնը չխոստանայ թէ բանակցութեանց ընթացքին չպիտի ամրացնէ ապազինեալ գօտին: Բայց ես տեղեկութիւն ունիմ թէ գերման կառավարութեան համար անկարելի է ընդունիլ նոյնիսկ այդ յանձնառութիւնը..

«Մենք երեք նպատակներ կը հետապնդենք այս բոլոր անցուդարձին մէջ. Առաջին՝ խուսափիլ պատերազմի վտանգներէն, երկրորդ՝ ստեղծել նպաստաւոր պայմաններ՝ բանակցութեան համար, երրորդ՝ յաջողցնել այդ բանակցութիւնները, որպէսզի անոնք զօրացնեն հաւաքական ապահովութիւնը եւ դիւրացնեն Գերմանիոյ վերադարձը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Շատ բան կախում ունի Գերմանիոյ վարչապետին ներկայացնելիք նոր առաջարկներէն: Անշուշտ վարչապետը պիտի ըմբռնէ թէ Եւրոպան ի՛նչ անձկութեամբ կը սպասէ այդ առաջարկներուն»:

Նախարարը վերջացուց հանդարտութեան եւ չափաւորութեան կոչ մը ուղղելով

Լոյտ Ճօրճի ամբաստանութիւնը

Ետքը սկսան վիճաբանութիւնները: Աշխատաւորական խմբակցութեան ներկայացուցիչը մեղադրելով հանդերձ Գերմանը, բողոքեց Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի սպայակոյտներուն պայմանաւորման գաղափարին դէմ: «Այս երկիրը երբեք չի կրնար ընդունիլ տարամերժօրէն անգլօ-ֆրանսական գինակցութիւն մը»: Ազատականներու ներկայացուցիչը շեշտեց թէ անհրաժեշտ է յարգանքով եւ ուշադրութեամբ ուսումնասիրել Հիթլէրի առաջարկները: Յետոյ խօսեցաւ Լոյտ Ճօրճ եւ քննադատեց Իտընի այն կարծիքը թէ Մեծն Բրիտանիոյ աւանդական քաղաքականութիւնն եղած է ապահովել Ֆրանսայի եւ Պելճիոյ սահմանները: «Անգլիա անցեալին մէջ միջամտած է, պաշտպանելու համար որ Գերմանիա դրժած է կարգադրութիւն մը եւ գրաւած՝ իր սեփական չէ»: Նախկին վարչապետը շեշտեց թէ բազմաթիւ նախկին ռազմիկներ ուժգնօրէն կ'ընդդիմանան որ այս երկիրը պատերազմի բռնուի պարզապէս անոր համար որ Գերմանիա փորձած է կարգադրութիւն մը եւ գրաւած՝ իր սեփական հողը: «Ի վերջոյ ո՞րն է այն պետութիւնը որ երբեք յանցաւոր չէ եղած յանձնառութիւն մը բռնաբարելու մեղքով»: Բողոքելով որ եւ է զինուորական խոստումի, սպայակոյտներու որ եւ է պայմանագրութեան դէմ, Լոյտ Ճօրճ յայտնեց թէ ինք չի պաշտպաներ Հիթլէրի քաղաքականութիւնը: «Հիթլէր ջախջախեցութեան թափոր մը կազմեց վասօղի շտեմարանին մօտ եւ քիչ մնաց որ դղրդագին պայթիւն մը պատահէր»: Ընկերվարականները ընդմիջե-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Տնտեսական քայքայման հետ Եւրոպայի բնակչութիւնը սկսած է կայուն վիճակ մը ունենալ շատ մը տեղեր, ընկրկիլ քանի մը վայրերու մէջ: Մորիս Միւրէի «Ճերմակ ազգերու վերջալոյսը» յուռետես գործէն յետոյ, վիճակագրութիւններ իրարու կը յաջորդեն, բաղդատելու համար ճերմակ ու դեղին ցեղերու աճումները ու մահերը:

Բացայայտ է այսօր որ Եւրոպայի բնակչութիւնը թէեւ կը պահէ տակաւին քանի մը երկիրներու մէջ ուժական վիճակ մը, մանաւանդ համեստ դասակարգերու մէջ, բայց ամէն տեղ վատասերածներու, ջլագարներու թիւը կ'աւելնայ, իսկ ընտրանին, վարէն դասը կը պակսի:

Ծնունդներու հարցը ճերմակ ցեղին ապագային հարցն է: Ի՞նչ է ծնունդներու նուազման պատճառը, ժամանակաւո՞ր է թէ հաստատ: Վիճակագրութիւնները կը հաստատեն իրողութիւնները, ցոյց կուտան շարժումները, բայց չեն բացատրեր պատճառները: Ուսումնասիրողներն ալ համաձայն չեն տեսութիւններու մէջ: Տնտեսական ճշդորոշականութեան (déterminisme économique) դպրոցին համաձայն, բազմածնութիւնը խստօր կը համեմատի բարեկեցութեան: Բազմածին են աղքատները, սակաւածին՝ հարուստները, քաղքենի դասակարգը: Այս տեսութիւնը ճիշդ է մէկ երկու երկիրներու, քանի մը քաղաքներու համար: Բայց երկրագործական կեդրոններու մէջ բազմածին են բազմաթիւ հողատէրեր: Այսօր ծնունդները կը նուազին Եւրոպայի պզտիկ քաղքենի դասակարգին մէջ, որ մեծ քաղքենի եւ ընչազուրկ դասակարգերուն միջեւ կը գտնուի: Տնտեսական եւ նիւթական տագնապները քայքայեցին այս դասակարգի ընտանեկան կեանքը: Դրամին անկումը, գործազրկութիւնը խախտեցին ապրուստի ապահովութիւնը: Բնազդով, ատենդութեամբ, անհրաժեշտութեամբ պահպանողական՝ պզտիկ քաղքենին դարձաւ յեղափոխական, ուժական, լքեց ընտանեկան յարկը, մնաց ամուրի:

Հռոմի քայքայման օրերուն «ամուրիները երկինքի բնակիչներն են», կ'ըսէին: Իսրայէլի երկու առակները կ'ըսէին «ամուրին մարդկային էակ մը չէ», «ամուսնութենէ դուրս ապրիլ այնքան ծանր է որքան սպանութիւն գործել»: Այս երկու տրամագծօրէն հակառակ տեսակէտներուն մէջ կը գտնուի ճշմարտութիւնը ամուրիութեան մասին:

Իւրաքանչիւր ժողովուրդ բարքերու արտայայտութեամբ նախասիրած լուծումը տուած է սեռային հարցին: Ուժական, կենսունակ ժողովուրդ մը կը պատուէ ամուսնութիւնը, կը բարձրացնէ ընտանեկան կեանքը, կը քաջալերէ բազմածնութիւնը: Կայուն, հարստացած կամ յուսահատ ժողովուրդ մը կը հեռանայ ընտանեկան կեանքէն, զաւակներու հոգէն եւ ազատ յաղուրդ կուտայ սեռային կեանքին.

Վերջին պատերազմը պակսեցուց ժողովուրդներու թիւը, հնձեց երիտասարդութիւնը, տնտեսապէս քայքայեց պետութիւնները, ծանրաբեռնեց անհատները: Ծնունդներու հարցի լուծումը օրակարգի անցաւ ընկերաբաններու եւ պետական անձերու կողմէ:

Անցեալին մէջ Իրանցին զաւակի մը կը նկատէր ամուրին: Աթէնացին որ զաւակ չունի՝ քաղաքական իրաւունքներ չունի: Ամուրի Սպարտացին հանրային արհամարհանքի ենթակայ է. Ժմրան խիստ օր մը հրապարակին վրայ կիսամերկ կը պտտցնէին ամուրիութեան դէմ երգել տալով, մինչդեռ կիները կը գանահարէին զայն: Բարքերու փոփոխումով ամուրիութիւնն ու ամլութիւնը հոն ալ պատւոյ տեղ կը բռնէր, բնակչութիւնը կը նուազէր եւ Հռոմի կ'ենթարկուէր:

Նոյնը կը պատահէր նաեւ Հռոմի մէջ: Օգոստոսեան օրէնքները անբաւական էին ընտանիքները բազմանդամ դարձնելու: Կոստանդին կը ջնջէր այդ օրէնքները, որովհետեւ քրիստոնէութիւնը սրբութիւն մը նկատելով հանդերձ ամուսնութիւնը, ամուրիութիւնն ալ զգաստութեան համանիշ առնելով հոգեւոր իրաւունք կուտար:

Լուդովիկոս ԺԴ.ի եւ Կոլպէրի օրով կը հաստատուէր ամուրիութեան տուրք, յեղափոխութիւնը կը կիրարկէր, Նափոլէոն վերջնապէս կը ջնջէր զայն:

Իտալիոյ ներկայ վարչութիւնը կը վերահաստատէ օգոստոսեան օրէնքները, որովհետեւ անհատ մը իր ծնունդով կապուած է ազգին հաւաքական կեանքին եւ պարտաւոր է իր անհատական հանգիստը զոհել հաւաքական շահերուն: Ազգն իրաւունք ունի պարտադրելու եթէ ոչ ամուսնութիւնը, գոնէ ամուսնացողներու ազգային պարտականութեան կատարման օժանդակութիւնը: Այսինքն ամուրին պարտաւոր է տուրք վճարել եւ վարձատրել բազմածին ընտանիքները:

«Իտալական դարու մը մէջ կ'ապրինք, կը գրէր պատերազմի հերոս մը, [illegible] պատմութեան մէջ մեզի համար մեծ դեր մը կը պատրաստուի հիւրով եւ պայքարով: Երիտասարդ եւ առողջ ժողովուրդ մը, պարտաւոր ենք պառաւած ժողովուրդներու տեղը բռնելով մարդկային արժէքներու վերանորոգման պաշտօնը կատարել: Մեր քաղաքակրթութեան, ուստի ազգին համար պայքարինք ամուրիութեան դէմ, որ այս առաջնութեան համար չի տար զինուորներ եւ առաքեալներ»:

Գերման երիտասարդ հեղինակ մը, Տոքթ. Ռիխարտ Քորհէր, «Գիմարիացի», քանի մը տարի առաջ գրեց գրքոյկ մը «Ծնունդներու նուազում, մահ ժողովուրդներու»: Գրքոյկը մեծ արժէք կը ներկայացնէր իր պատմական փաստերով եւ վիճակագրական տեղեկութիւններով: Ծնունդներու նուազման հիմնդութիւնը հեղինակին կարծիքով կը սկսի քաղաքաբնակութեամբ: Որքան քաղաքները բազմանան, այնքան կը բազմամարդանան եւ յետոյ կը դառնան ամուլ: Պերլին որ մէկ դարու մէջ հարիւր հազար բնակչութենէ չորս միլիոնի հասաւ, այսօր աշխարհի ամէնէն ամուլ քաղաքն է:

Գիւղը կը պարպուի հետզհետէ, որովհետեւ բնակչութիւնը կը նուազի, քաղաքը բազմամարդ կը դառնայ եւ կ'ամլանայ: Երկրագործութեան, ճարտարարուեստի, սպառման եւ արտադրութեան հաւասարակշռութիւնը կը խանգարի, մահը ժամալուր է: Միայն ժողովուրդ մը չէ վտանգի տակ, այլ ամբողջ Արեւմուտքը, ճերմակ ցեղը՝ բաղդատմամբ Արեւելքի դեղին ցեղին.

Անգլիոյ երկրագործական նախարարը կը հաստատէ որ մշակուած հողին տարածութիւնը վերջին տարին նուազած էր 80000 հէքթար, որով շուրջ 200.000 հէքթոլիտր ցորեն նուազ արտադրութիւն կ'ունենար երկրագործութիւնը.

Ֆրանսացի տնտեսագէտը, Սառւի, Փարիզի վիճակագրական ընկերութեան առջեւ ցոյց կուտար թէ 1919—21 երկու միլիոն Ֆրանսացիներ գիւղերէն քաղաք խուժած են: Այս ալ պատճառ եղած է երկրագործական տագնապին: 1900ին 6.874.070 հէքթար յատկացուած էր ցորենի մշակութեան, 1928ին 5.177.890 հէքթար է, ուրեմն 28 տարիներու ընթացքին 1.700.000 հքթ. պակսեր է: Ժոզէֆ Գարթէյէմի, անդամ Բարոյական Գիտութեանց Կաճառին եւ ուսուցիչ սահմանադրական իրաւունքի, ցոյց կուտար որ Ֆրանսայի մէջ 333.800 հէքթար հող օտարականներու կողմէ կը մշակուի եւ ասոր 90.500 հքթ.ը առանց սեփականութիւն դարձած է:

Ամէն տեղ աճման սակը կը նուազի Եւրոպայի մէջ, իսկ բարձր պահողները ժողովուրդներու նախնական խաւերն են: Պատերազմէն առաջ 1000 բնակիչ 27 ծնունդ կը հաշուէր Գերմանիոյ մէջ, 25.5 Անգլիոյ մէջ, 45 Ռուսիոյ մէջ, 29 Զուիցերիոյ մէջ: Պատերազմէն յետոյ Գերմանիոյ մէջ 19.6 է, Անգլիոյ մէջ՝ 17.8, Զուիցերիոյ մէջ՝ 18.2, Ֆրանսայի մէջ 17, Իտալիոյ մէջ 26:

Ազգերու Դաշնակցութեան հրատարակած վիճակագրութեան համաձայն, 1000 բնակիչներու մէջէն ծնունդներու թիւը մահերու թիւէն աւելի է Անգլիոյ մէջ 14.1, Արժանթինի՝ 16.0, Ցէյլանի՝ 16.5, Ճափոնի՝ 15.2, Ֆիլիպեան կղզիներու՝ 18.7, մինչդեռ Եւրոպայի մէջ, Գերմանիա 4.3, Անգլիա՝ 3.5, Զուիցերիա՝ 4.5, Ֆրանսա՝ 1.5, Իտալիա՝ 9 2:

Բաղդատական թիւերը ցոյց կուտան որոշապէս թէ հին քաղաքակրթութիւն ունեցող ժողովուրդներու ծնունդները կայուն վիճակ մը կը ներկայացնեն, իսկ նորագաս ժողովուրդներու աճումը շատ արագ է: Ամերիկայի մէջ սպիտակները կ'աճէին ներգաղթով, [illegible] ծնունդներով: Մէկը կանգ առած է, միւսը կը շարունակուի: Նիւ Եորքի Հարլէմ թաղը ամբողջապէս գրաւուած է [illegible]: 1927 յուլիսին այդ թաղին մէջ ըմբոստացում մը արիւնահեղ վերջաւորութեան մը յանգեցաւ: Ոստիկանութիւնը իր դէմ գտաւ [illegible] զանգուածը: Իւրաքանչիւր երկրի մէջ ալ բնակչութեան հաւասարակշռութիւնը խանգարուած է ընտրանի դասակարգին անճիտումով, իսկ անդիրներու աճումով:

Անցեալին մէջ կուսակրօնութիւնը պատճառ եղաւ լաւագոյն ուժերու կորուստին: Մոնթէսքիէօ արտայայտեց այս գաղափարը եւ Ֆալլէկ կրկնեց: Եկեղեցին ամուսնութիւնը նկատեց սկզբնական մեղքի հետեւանքը: Մ. Օգոստինոս կը գրէր — «Կը հարցնեն թէ ի՞նչ պիտի ըլլար մարդկութիւնը եթէ ամէնքը հրաժարէին ամուսնութենէ: Կը պատասխանեմ թէ Աստուծոյ թագաւորութիւնը շուտով [illegible] իրականանար եւ աշխարհի վախճանը շուտով հասած պիտի ըլլար»: Միւս կողմէ եկեղեցին խիստ բարոյականով, վիժումներու դէմ կենալով, ներշնչելով այն հաւատքը թէ ծնած երախայ մը կ'ապրի յաւիտենականօրէն, նպաստած է զանգուածին բազմածնութեան:

Այսօր պետական վարիչները ցեղային, պետական խորհրդապաշտութեամբ կը ջանան աւելցնել տալ ծնունդներուն թիւը: Թէեւ ջանքը կը մնայ տեւական, բայց խորհրդաւորութեան ուժը ժամանակաւոր եղած է, քանի որ ճերմակ ցեղին մէջ ամէն տեղ աճումը կը նուազի, համեմատաբար, մինչդեռ անդին դեղին եւ սեւ ցեղերուն մէջ հետզհետէ կ'աւելնայ:

ՀԵԹՈՒՄ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Հիմա որ Մ. Քէմալի դէմ՝ վերջին մահափորձի դատավարութիւնը վերջացաւ, աշխատինք վեր առնել կարգ մը մութ կէտեր՝ յենլով մեր ձեռք բերած կարգ մը ստոյգ տեղեկութիւններու վրայ.

Այդ դատավարութիւնը դեռ չսկսած, երբ քննութիւնը պաշտօնապէս հրամայուեցաւ, երկու կէտեր ամէնուն ուշադրութիւնը հրաւիրեցին: Մին այն, որ այս անգամ գլխաւոր ամբաստանեալը Մ. Քամալի ամէնէն մօտ անձերէն էր. Երկրորդ՝ այդ մարդուն հանդէպ դատական իշխանութեանց խստութիւնը, հակառակ անոր, որ առաջին օրէն հրապարակուած էր Աթաթիւրքի բարեացակամութիւնը՝ հանդէպ ամբաստանեալին:

Թուրքիոյ մէջ, համխական շրջաններն, ամէն մարդ գիտէր, որ լրտեսներու լոհմակ մը կար վճարուած լայնօրէն որ շատ անգամ կը ստեղծէր կամ կ'երեւակայէր դէպքեր կամ հաւանականութիւններ — ինչպէս եւ արդէն աշխարհի ամէն կողմ կ'ըլլայ — որ — պէսզի հաւատարիմ պաշտօնեայի հանգամանքը արժէք մը ստանայ եւ բռնակալին շնորհը անպակաս մնայ: Երբեմն լրտեսները այնպիսի տարօրինակ ծուռնոյներ կուտային, որ նոյն իսկ սուլթանը կը ծաղրէր զիրենք, եւ սակայն սրպէսզի իրենց հաւատարիմ շան թափը չկտրէ այդ պարագաներուն ալ, կը հրամայէ եղեր լայնօրէն վճարել:

Երբ իմացայ որ Աթաթիւրք, չհաւատալով իսկ, յանձնարարեր է Ալի Սայիպին երթալ եւ ընդհ. դատախազին յանձնուիլ, վերի պատմութիւնը յիշեցի եւ մտածեցի որ ամբողջ ժողովուրդ մը անվճար լրտեսի վերածող Քամալը շատ եռանդոտ պաշտօնեաներուն գոհացում տալ ուզած է՝ իրեն մօտ եղող անձ մը իսկ քաւութեան նոխազ դարձնելով: Հետզհետէ սակայն կատարուած քննութիւններուն արդիւնքը եկաւ զիս տարհամոզելու:

Չեմ գիտեր թէ մեր ընթերցողներուն ինչ աստիճան ծանօթ է այն պարագան, որ այսօրուան Թուրքիոյ ներքին կեանքը եւ հոսանքները չեն այն, ինչ որ էին տարիներ առաջ եւ այս, թէ՛ ներքին եւ թէ մանաւանդ արտաքին ճակատներու վրայ:

Նախանձը, ատելութիւնը, անձնական թշնամութիւնները եւ հակամարտութիւնները հետզհետէ զարգացած եւ սուր հանգամանք առած են, եւ յաճախ կը բերեն, այլ եւս, դէպքեր, ինչպիսին էր Ալի Սայիպի պարագան, եւ մարդիկ ամօթ չեն զգար իրենց խայտառակութիւնները լայնօրէն պարզելու՝ նաեւ ժողովուրդի բոլոր խաւերուն մէջ:

Հինէն, տասը տասներկու տարիներէ ի վեր, գիտենք թէ Քէմալ-Ըսմէթի խնդիր մը կայ հոս:

Ահա այս իրար չքաշող, իրարմէ նախանձող երկու անձերն են որ հետզհետէ հեռանալով, այսօր մէկ մէկ բեւեռները եղած են Թուրք ներքին կեանքին: Քէմալը իրեն հետ ունի բանակը եւ զինուորականութիւնը, շնորհիւ Ֆէվզի փաշայի (սպայակոյտի պետ), իսկ Ըսմէթի ազդեցութիւնը տիրական է վարչական - քաղաքային պաշտօնէութեան վրայ:

Քամալական մայրաքաղաքի իրաւաբանական վարժարանի առաջին ընթացաւարտներուն վկայականները բաշխած միջոցին, Ըսմէթ կարեւոր ճառ մը խօսած էր, որու մէջ վճռական կերպով կը խոստանար նոր հասնող սերունդին յանձնել երկրին դատական իշխանութիւնը, որպէսզի դատաւորները, հանրապետական վարչաձեւի մէջ հասնող պաշտօնեաները՝ զերծ մնան իրենց նախորդներուն շատ մը թերութիւններէն: Ըսմէթ, նոյն իսկ, աւելցուցեր էր, թէ նոր հասնող դատաւորները դուցէ կափեր պիտի ըլլան [illegible] պետութեան եւ վարչաձեւին հաւատարիմ պաշտօնեաներ ... Եւ ահա այս պատճառով է որ այսօր երկրի դատաւորներուն մեծ մասը 25—35 տարեկան երիտասարդներ են, ամէնն ալ մեծապէս երախտապարտ եւ հաւատարիմ Ըսմէթին: Հանրածանօթ դարձած անոնց լաւագոյն նմոյշը եղաւ երիտասարդ Գահա Արրգանը որ իր [illegible] Ըսմէթի հրահանգներուն եւ ամբողջն բռնելով Ալի Սայիպի օձիքէն:

Այդքն ընթերցողներ, եթէ հետեւեցան դատավարութեան ընթացքին, տեսած պիտի ըլլան Արրգանի ազդական բացատրութիւնները, երբ կ'ըսէր թէ «ինքը կառավարութեան հեղինակութեան պէտք չունի՝ բռնծնելու հաստատելու համար»: Ի՞նչ դատն խոստովանութիւն Թուրք դատաւորի մը հրապարակային արտայայտութեան մէջ: Նոյնպէս տարօրինակօրէն կը խօսի Ալի Սայիպի խնդրոյն հետ կապ չունեցող շուայտ կեանքին համար եւ փաստաբանէն փոխադարձօրէն անմարսելի հարուած մը կը ստանայ, երբ այս վերջինը իր երեսին կը զարնէ: «Դուն հանրային բարոյականի մասին խօսելու իրաւունք չունիս, որովհետեւ քանի մը տարի առաջ սինեմայի մը մէջ կնոջ մը հանդէպ ունեցած անվայել մէկ ընթացքիդ համար ապտակուեցար»:

Ահա Ըսմէթին «կափեր» ըսելը աւելի առած դատաւորներու լաւագոյնն էր Անգարայի ընդհանուր դատախազը որ այսպէս կը խայտառակուէր փաստաբանի մը կողմէ, որ գոնէ հանրապետական վարչաձեւէն շատ առաջ [illegible] ուած է իր ուսումը եւ այն ալ [illegible] համալսարաններուն մէջ:

Անցնինք սակայն բուն նիւթին: Ի՞նչու Գահա Արրգանը [illegible] փակած էր Ալի Սայիպի օձիքէն: Ըսմէթը ի՞նչ գործ ունի [illegible]

Վերը ըսի թէ մեծ տարակարծութիւններ կան Քամալի եւ իր [illegible] պետին միջեւ: Մէկը տէրն ու տիրա[illegible] կանը բանակին եւ միւսը քաղ[illegible] տօնէութեան [illegible]: Բայց առանձնէ զատ կան նաեւ [illegible] րին ալ անձին կապուած մարդ[illegible] րու շատ մը գիլէները, որոնք [illegible] ոգիով մը — աւելի սարկական [illegible] խալիֆաներու պէմուսլէսը, [illegible] երեկոյ Մ. Քամալի եւ ամէն [illegible] Ըսմէթի մօտ են եւ իրենց խօսակ[illegible] րածին ու Թողածին մասին է [illegible] տարբեր պառաւական խօսակցո[illegible] մը, որ իր արժէքով եւ ձեւով [illegible] կը յիշեցնէ բիւզանդական կայսր[illegible] թեան կայսրութեան եւ կան[illegible] րուն պայքարը կամ [illegible] կարտինալ Րիշլիէօյի անձերուն կո[illegible] ուած ազնուականներու փոխյարաբ[illegible] րութիւնները:

Ցետոյ, մանաւանդ Մ. Քամալի [illegible] տիկ անձերու պետական կեանք[illegible] դուրս մասնաւոր կեանքը եւ սա[illegible] մութիւնները կան:

Ոչ անոնց— ինչպէս դատավար[illegible] թեան մէջ պարզուեցաւ — խնճ[illegible] թիւնները որոնց ուրիշ [illegible] դուցէ անդրադառնամ — այլ կեր[illegible] հանգամանք ունեցող իրենց [illegible] կեանքը, որ ահագին սկանտալ [illegible] յառաջացնէ եւ որոնցմէ այլ եւ[illegible] ուած ու անոնց [illegible] կարողութեան [illegible] մէջեր չի գիտեր գլուխը որ [illegible] զարնէ:

Ահա ասանկ պարագայի մը [illegible] նունդն է Ալի Սայիպի [illegible] դատը.

Ալի Սայիպ, իր մեծաւորէն մա[illegible] ուսմական Ուրֆաւոյ, [illegible] արժանիքը Ուրֆայի Հայերը [illegible] լու կամ Քամալի դատը պաշտպ[illegible] լու համար հարիւրաւոր հայրենա[illegible] ներ կախաղան զրկելու մէջ է [illegible] այն ցուցադրած է: Նախկին [illegible] նապետ եւ միլիոն հարիւրապետ [illegible] ինչպէս առհասարակ Քամալի [illegible] մօտիկ անձերը, իր պետին ուրիշ [illegible] հաճոյքներուն ալ գոհացնելու [illegible] ունեցած է, իշխանութեան մը [illegible] թիկունք եղող երեք Այլիներէն [illegible] բոլորէն ի վեր (Քէլ Ալի, Գըլըճ Ալի, Ալի Սայիպ) նրբաճաշակ անձ մը [illegible] դած է եւ մանաւանդ դրամի եւ [illegible] թական առաւելութեանց մեծ խնճ[illegible] կու մը: Ժամանակին Գոզանի [illegible] հարուստ հայկական Թողծէն [illegible] զարակի մը տիրացած է: Ագա[illegible] հետզհետէ ընդարձակուած է եւ [illegible] բովհետեւ ընդարձակումը հայկա[illegible] Թողծի ի հաշիւ չէ եղած, այլ [illegible] բարին հայրենակիցներու ի վնա[illegible] գանգատները հետզհետէ շատցած [illegible] Ամէն մարդ գէշ դրացիէ մը ազատ[illegible] համար իր հողը չի ձգեր չեր[illegible] ահա ամէն օր Ըսմէթ կ'ունենայ [illegible] խոււ ցաւեր: Կը կանչէ զինքը, կը [illegible] սի, կը յանդիմանէ, օգուտ [illegible] Ալի Սայիպ կռթնած Մ. Քամալի պաշտպանութեան վրայ, ամէն [illegible] կը քամահրէ եւ ագարակը կը [illegible] նայ ... շատ խոշոր ծաւալ մը [illegible] ջոյ, Ըսմէթ կ'որոշէ հարուած մը [illegible] մեծ դաս մը տալ անոր եւ իրեն [illegible] զինքը նեղող պաշտօնեաներուն [illegible]

ՊՈԼՍՈՅ ՀԵԼԼԷՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՁԻՆ. ԿՑՈՐԴ

ՁՕՐ. ՖՐԱՆՃԻՍԻ ՑՈՒՇԵՐԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Ընդունեց, յետոյ գնաց նստաւ իր պատուհանին ճեղքին առջեւ, եւ լաւ մը դիտելէ ու ականջ տալէ վերջ դուրսի ձայներուն, ըսաւ.

— Փախէ՛ք հիմա:

Դարձեալ մեր ձեռքէն բռնեց, եւ փողոց հանեց: Այն ատեն, մենք, վեր վար պտտելու ձեւով հասանք այն տեղը, ուրկէ ցամաք ելած էինք: Հոն, յաջողապէս երեք լուցկի վառեցինք ինչպէս նախապէս ըսած էինք մեր մարդոց, [illegible] նաւակը հոն բերին:

Հինգ վայրկեանէն նաւակ հասանք. անմիջապէս մէջը մտնելով, ծովին բացերը ուղղուեցանք, որպէսզի մէկը չնշմարէ մեզ ցամաքէն: Կանուխ էր սակայն ուղկանները վերցնելու համար: Պէտք էր Նիկէօյ հասնէինք արշալոյսի ժամերուն, որպէսզի ձուկերով տեսնեն մեզ՝ նախորդ գիշերը մեր մեկնումը տեսնողները: Պէտք էր ջնջէինք ամէն կասկած որ ծնած կրնար ըլլալ Թուրքի մը մտքին մէջ:

ԳԻՇԵՐ ՄԸ ՆԱՒԱԿԻՆ ՄԷՋ

Ժամերով մնացինք նաւակին մէջ: Ցուրտէն ու խոնաւութենէն կը դողդղայինք, իսկ անքնութիւնը աւելի կը ծանրանար մեր վրայ: Նաւակին տապաստին մէջ փաթթուեցանք, բայց ան ալ խոնաւ էր: Առաւօտեան ցուրտը սակայն, այս ամէնը կը գերազանցէր: Վռոփորէն ցուրտ հով մը կը փչէր, որ մարդոց մինչեւ ոսկորները կը թափանցէր.

— Է՛, ըսի ինքնիրենս, Ամբրոսիոս, այս անգամ չես ազատիր. Հայուն տունը տուած այցելութենէդ ազատեցար, բայց կողատապէն չես ազատիր: Քիչ մը շուէտական մարզանք ըրի, ձեռքերս շփեցի, բայց անօգուտ, ոտքերս սառած էին: Վերջապէս, ժամը չորսի ատենները սկսանք ուղկանները վերցնել:

Ի՜նչ յաջողութիւն էր ատիկա: Շատ անգամներ ուղկան նստած էի, եւ յաճախ ալ առանց որսի ունեցած, բայց չափազանցած չեմ ըլլար եթէ ըսեմ, թէ այդ անգամուան 600 կարթերէն հազիւ 50 հատը առանց որսի մնացած էին: Քանի հատ չափ ալ երկու օխայէն աւելի կշռող ձուկեր բռնուած էին: Իրական վայելք մըն էր այդ տեսարանը դիտել: Յորհեցայ թէ ասիկա թերեւս լաւ նշան մըն է, թէ սկսուած գործը յաջողութեամբ պիտի լրանայ:

Ուղկանները վերցնելէ վերջ, հաշուեցինք որ 80 օխայի մօտ ձուկ բռնած էինք, այնպէս որ, պահ մը դիտելով զանոնք, «Ճամուկն» ալ մոռցած էի:

Ժամը 7ին Նիկէօյ հասանք: Կամրջակին վրայ կը գտնուէին քանի մը Թուրքեր, քրիստոնեաներ եւ ոստիկաններ: Հազիւ մօտեցած ցամաքին՝ հպարտօրէն դուրս նետուեցայ նաւակէն. Այն ատեն, ոստիկաններէն մէկը մօտեցաւ ինծի եւ սկսաւ Թուրքերէն խօսիլ: Իբրեւ Թարգման կանչեցի բարապանը որ ըսաւ, թէ Թուրք ոստիկանը մեր ձկնորսի արտօնագիրը կ'ուզէր տեսնել: Բարապանիս միջոցաւ հասկցուցի թէ մենք հաճոյքի համար որսացած էինք, եւ թէ ինք, ինչպէս նաեւ միւս ոստիկանը կրնային առնել 3—4ական հատ խոշոր ձուկեր, մնացածներն ալ աղքատներուն բաժնել:

Թուրք ոստիկանը շնորհակալութիւն յայտնեց եւ սկսաւ բաժնել ձուկերը: Խոշոր սակառ մըն ալ բերին, եւ մնացածները մէջը լեցուցին, ըսելով թէ քանի մը աղքատ բնակիչներու ընտանիքներուն պիտի տան զանոնք [illegible] էր արդեօք:

Կէս ժամանակ մը սրճարանը նստելէ վերջ, կառք եկաւ, եւ մէկ ժամէն տուն փոխադրեց զիս: Շուտով անկողին ինկայ, խռովուած էր քունս. շուտով արթնցայ: Մարմնապէս բաւական հանգստացած էի, բայց հիմա գաղափար մը միտքս կը չարչարէր: Ի՞նչպէս կարելի էր անվտանգ գլուխ հանել ձեռնարկը: Ի՞նչպէս յաջողցնել զայն: Մարդիկը որոշած էին, նոյն իսկ պատրաստ էին իրենց կեանքին գնով կատարելու զայն: Ուժանակը պէտք եղածէն աւելի առատ էր.

ԼԵՑԱՆ

— . —

Նոյն օրը, կէսօրէ վերջ, դեսպանատուն երթալով սկսայ ծրագիր մը պատրաստել: Քուլիւմնաճուկէն պիտի առնէինք ուժանակները, պայթուցիկ բոլոր նիւթերը եւ պիտի զետեղէինք Եաղուշի յատակը:

Աշխատած միջոցիս, Օսման վրայ հասնելով ըսաւ, թէ հանըմ մը զիս տեսնել կ'ուզէ: Պատուիրեցի իրեն որ ներս առաջնորդէ զայն. Կինը ներս մտնելուն Օսման կը պատրաստուէր դուռը գոցել: Պատուիրեցի որ ամբողջովին բաց թողու զայն: Այսպէս, որ եւ է կասկածի տեղի չէր տար:

Նստելէ վերջ, կինը սկսաւ գեղեցիկ Ֆրանսերէնով բացատրել, թէ դժբախտ եղած էր իր կեանքին մէջ, եւ գործ մը կը փնտռէր աշխատելու համար:

Ի վերջոյ եզրակացուց թէ կ'ուզէր լրտեսուհի դառնալ: Թուրք յայտնի դէմքերու հետ ծանօթութիւններ ունենալուն, պիտի կրնար այս մասին կարեւոր ծառայութիւններ մատուցանել:

Շնորհակալութիւն յայտնելով պատասխանեցի թէ այդպիսի գործեր չէի կատարեր, եւ հակառակ կը նկատէի զանոնք ոչ միայն առաքելութեանս, այլ նաեւ անհատական արժանապատուութեանս:

— Այս բոլորը կ'ըսէք, ըսաւ ան, որովհետեւ վստահութիւն չունիք [illegible] վրաս, որովհետեւ չէք կրնար [illegible] ւակայել թէ ինչո՞ւ Թրքուհի մը [illegible] տի ուզէր իր հայրենիքը [illegible] Բայց իմացէք ահա, թէ ես ով եմ [illegible]

Այս ըսելով, կինը քաշեց իր [illegible] քօղը եւ այն ատեն մօտէն ճանչցայ զայն Լէյլա անունով [illegible] նոթ Ալպանուհի մըն էր, որուն [illegible] սպաննուած էր Ջէօն - Թուրք[illegible] կողմէ: Վրէժխնդրութեան [illegible] կ'ուզէր հիմա լրտեսուհի դառնալ [illegible] հասկնայի: Բայց կրկին մերժեցի [illegible] ըսելով թէ այդպիսի գործերու խառնուիր երբեք:

Անիկա գլուխը շարժելով պատա[illegible] խանեց.

— Կ'ուզէ՞ք որ ձեզի ցոյց տամ [illegible] ի՞նչ կ'արժէ Լէյլա մը:

— Ի՞նչ կ'արժէ Լէյլա մը. կոյր [illegible] ապուշ պէտք էր ըլլայի չհասկնա[illegible] համար այդ արժէքը: Լէյլա արժէ[illegible] ւոր կին մը ըլլալու բոլոր յատկ[illegible] թիւնները ունի:

(Շար[illegible]

(8)

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԸ»

Հայ երգը Սոֆիայի ամբիոնէն

ՖԻԼԻՊԷ, 18 մարտ (Յառաջ) — Ժամանակէ մը ի վեր օտար ազգերու կառնկերէն կը թրթռայ հայկական երգը, հայրենի երկրին յիշատակներ տարածելու համար օտարագիր բազմութեանց մէջ:

Նախապէս օտարները այնքան ալ ծանօթութիւն չէին ընծայեր հայ երգին, եւ այս պատճառաւ ալ, իրենց ստեղծ-կայաններ ամուր փակած էին Սակայն, անցնող տարին բախտաւոր եղաւ այս տեսակէտէն: Քանի մը պետութիւններ հիւրասիրեցին մեր երգը (օրինակ Փարիզ, Գահիրէ, Քարիւ) եւ յուսանք որ պատճառ չունենան զղջանալու: Երգիչներ, երգչուհիներ եւ երգչախումբեր ջանացին արժեցնել իրենց ազգին երգեր նոյն իսկ օտարներուն առջեւ: Ի սակայ կարճեա խեթան մը եղաւ, ամէն երկրի մէջ ալ խումբեր կազմուին հայ երգը աշխարհին ծանօթացնելու ցանկութեամբ:

Քաղաքիս մէջ ալ 30 տարիներէ ի վեր գոյութիւն ունի «Միացեալ Վաչան Մանուկեան Գեղարուեստական Միութիւնը», որ ժամանակին տառ տարածուն մշակութային աշխատանք մը ունէր թէեւ (կիթառ, մանտոլին ջութակ, օրքեսթր, թատերախումբ երգչախումբ), սակայն, վերջերս այդ ժամանակները իրենց գործունէութիւնը գրեթէ դադրեցուցած էին, ում տալու համար երգչախումբին։

70 հոգիէ բաղկացած երգչախումբը յունուար 12ին, Ֆիլիպէի ամենամեծ «Կինեմային» մէջ տուաւ իր անդրանիկ համերգը՝ ղեկավարութեամբ Գ. Կարապետ Կարապետեանի, որ դնահատուեցաւ հայ թէ օտար երաժշտագէտներէն։ Քաջալերուած այս յաջողութենէն, երգչախումբը երկու ամսուան յամառ փորձերէ վերջ, որոշեց նոր համերգ մը կազմակերպել Սոֆիայի մէջ, սակայն սպասումը առջեւ:

Բուլղար կառավարութեան՝ ընդառաջ երթալով յայտնուած փափաքին, մարտ 10—18 յայտարարեց հայկական շաբաթ, արամադրելով թէ՝ պետական ռատիոկայանը եւ թէ կառավարելով յոդկեալ զինուորները վրայ 70 ոտ հոգիէ խումբ մը, որպէսզի Հայերը հնարաւորութիւն ունենան Սոֆիա այցելելու, վայելելու համար իրենց ազգային երգերը։

×

Մանաւանդ Ֆիլիպէի մէջ, հասկ որ չատ էր. Օրուան խօսակցութիւնը Սոֆիայի համերգն էր: Ամէն մարդ կը փափաքէր օգտուիլ հայկական շաբաթէն, որով կառախումբերը հաճախուոր Հայեր կը փոխադրէին Սոֆիա:

Գասպարանի անպարտութեան որոշումին ալ ըմէք կանխատեսու՞ծ էր: Մոտիկ ապագան ցոյց պիտի տայ։

Առայժմ ներելի է մեզ հարցնել թէ եւրոպական բոլոր պետութիւնները որ վերջին ժահափորձին(!) ասիթով յանկցական հետագիրներ գրկած էին Աթաթիւրքին, պիտի չմոռնա՞ն որ այս երեւակայական մեծադղորդ մահափորձերու առասպելները գոնէ բան մը կ'ապացուցանեն ..

Ն. Գ.

Ա..., 2 Մարտ 1936

Համերգը տեղի ունեցաւ մարտ 15ին, կիրակի առաւօտ ժամը 11.20ին «Միլոպոտէն» թէատրոնի ընդարձակ սրահին մէջ: Սոֆիային ու գաւառնէ րէն համեց մեծ բազմութիւն մը խռնուած էր թատրոն, հայ երգի կարօտ ու աչքերուն մէջ։

Երգչախումբը, բաղկացած 70 երկսեռ երիտասարդներէ, ժամը 11.20ին հնչեցուց «Աղուրականի քայլերգը «Շումի Մարիցան» եւ Միութեան քայլերգը (խօսք Ե. Գասպերեան, եղանակաւորում Ա. Գալթայեան), որմէ յետոյ երաժշտագէտ Գ. Իվ. Հրանեթէվ հայկական երաժշտութեան մասին ամփոփ զեկուցում մը կատարելով, Թուէց անուններն (եկեղեցական թէ աշխարհական) այն մշակներուն, որոնք հայ երգի մշակման սատարած էին:

Երգչախումբը երգեց հետեւեալ երգերը —

Կոմիտաս վարդապետ — Զիգ տուեր, Սուսամ սիւմբիլ, Բիննէօլ, Արեւր կայնէ կէսօր, Ո՞վ մեծասքանչ դու լեզու:

Մեկնելեան — Գարունային, որ ժողովուրդը պահանջին վրայ կրկնուեցաւ:

Բուլղար հեղինակներէ Իվ. Հրանեթէվի, Փ. Սթայնովի երգերը (հեղինակը ներկայ էր համերգին եւ ժողովուրդն ջերմօրէն ծափահարուեցաւ):

Ալ. Մելիքեան — Գիլիբոն եւ Մամբելի: Ե. Ազգանեան՝ Տաղ Ծննդեան կողմէն:

Իւրաքանչիւր երգի վերջաւորութեան ժողովրդական ցնծագոչները կ'արտայայտէին որոտընդոստ ծափերով: Երգերը յաճախ կը կրկնուէին:

Ուշադրաւ էր նաեւ երգչախումբին կարգապահութիւնն ու ղեկավար Գ. Կարապետ Կարապետեանին ղեկավարութիւնը: Այս առթիւ Գ. Ե. Ճակըրեան՝ յանուն Սոֆիայական «Վաչան Մանուկեան» Միութեան անդամներու՝ գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը նուիրելով ղեկավարին, հերա գնահատական յայտնեց:

Բուլղար թէ օտար երաժշտագէտներ ու քննադատներ ներկայ էին այս համերգին:

** Օգտուելով այս առիթէն, Միութեան թատերական մասնաճիւղը նոյն սրահին մէջ 16 Մարտի գիշերը ներկայացուց բուլղար երգիծաբան Դուրըս Կոլարովի քաղքի (Ա. Ա. գաւեան) «Միրանտոլինա» կատակերգութիւնը: Տիկ. Գերձուհի Մէկչիկեան Միրանտոլինայի դերով իր բեմական անվիճելի կարողութիւնն այս անգամ ալ երեւան բերաւ: Գ. Կարապետ Կարապետեան նոյնպէս մարքիզի դերին մէջ յաջողած էր. Գ. Գ. Թորգոմ Մէջիկեան, Ներսէս Գասպարեան եւս լաւ խաղարկութիւն ունեցան:

Մարտ 10—18ը Հայոց համար խանդավառութեան շաբաթ մը եղաւ. Փափաքելի էր, որ այսպիսի շաբաթներ յաճախակի ըլլան, օտարութեան մէջ ապրող հայութեան խանդավառութեան պահեր ընծայելու համար:

Գ. Բ.

Կեանքը Վիէննայի մէջ

— o —

ՎԻԷՆՆԱ, 23 մարտ (Յառաջ). — Երիտ. Մշակութային Միութիւնը մարտ 18ին տուաւ իր վեցերորդ հրապարակային դասախօսութիւնը, զոր կատարեց զաղութիս վարչութեան անդամ եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան նախագահ Գ. Կարապետ Ցակոբեան, նիւթ ունենալով «Երիտասարդութեան պարտականութիւնները ազգին հանդէպ»: Բանախօսը զգայուն շեշտերով խանդավառեց ունկնդիրները: «Երիտասարդութիւնը, ըսաւ, մեր գուրգուրանքին եւ սիրոյն առարկան է, զի մեր ազգին կորիզն է ան: Կ'ուզենք զայն գաղափարականի եւ մշակոյթի նուիրուած երիտասարդութիւն մը, որ միայն ի վիճակի է հրաշքներ գործելու: Երիտասարդներ, Վիէննայի հայ գաղութը կը գնահատէ ձեր Միութիւնը եւ ամէն առթիւ պիտի քաջալերէ ձեր ազգասիրական ձեռնարկները, որովհետեւ այն եռանդը, որ դուք ցոյց կուտաք, կը խանդավառէ ծերն ու մանուկը»

Բանախօսը ապա առաջարկեց 1.— Կազմել գայլիկներու խումբ մը (եթէ հարկ ըլլայ՝ կցուած աւսարիական նման խումբի մը). 2.— Աշխատիլ գրադարանի ծախսերուն: «Մենք հըպարտ ենք մեր հին ու նոր գրականութեամբ, որ 1500 տարիներու ընթացքին հրաշակերտներ արտադրած է: Ամէն երիտասարդի նուիրական պարտականութիւնն է մշակել հայրենի գիրն ու լեզուն: Աշխատինք որ այս գրադարանը կեդրոնական արժէք մը ստանայ եւ գիրքեր գրկենք նոյն իսկ Փէշթայի եւ Փրակայի ընթերցասէր Հայերուն»: 3.— Զարգացնել երգչախումբը, որ արդէն գոյութիւն ունի: 4.— Ամէն մարդ իր կրցած չափով թըղթանցներուն օգնէ, եւ փրկէ կորուստէ:

** Մխիթարեան Հ. Մովսէս Սրապեան գեղեցիկ տպագրութեամբ հրատարակեց քառամայն «Պատարագ» մը յատկապէս Պոլսոյ մէջ երգուած եղանակներու հիման վրայ: Հ. Սրապեան Վիէննայի երաժշտանոցը յաճախած եւ երաժշտական արժանիքներ ունի: Մխիթարեան եկեղեցւոյն խառն երգչախումբը անոր ղեկավարութեան տակ մօտերս երգահանդէս մը պիտի տայ Վիէննայի անթիւն, որուն ներածութիւնը պիտի կատարէ փրոֆ. Վէլէշ (համալսարանի երաժշտութեան պատմութեան ուսուցչապետը) հայ եկեղեցական եւ ժողովրդային երգին վրայ դասախօսելով: Օրը եւ ժամը պիտի տեղեկացնենք «Յառաջ»ին:

** Հայ Երիտ. Մշակ. Միութիւնը մարտ 25ին «Տէօյչէր Շուլֆէրայնի» մեծ սրահին մէջ սարքած է բանախօսութիւն մը գերմաներէն լեզուով, «Հայ ազգին եւ անոր մշակոյթին մասին», լուսապատկերներով եւ երաժշտութեամբ: Բանախօսն է ձեր Թղթակիցը

**19ամեայ Հայկ Փափազեան, որ երկու ամիս առաջ անցաւ Բէնեխի մէջ կիթառներու խումբէն առաջնութիւն չահած էր Աւստրիոյ համար, վերստին կոտրեց մրցանիշը եւ արժանացաւ առաջին բաժակին

** Իշխան Գեւորգ Կամսարական, մարտ 19ին չատ յաջող քննութեամբ մը աւարտեց մեքենագիտական բարձրագոյն վարժարանը եւ ստացաւ ճարտարագէտի տիտղոսը: Մարտ 31ին պիտի դասախօսէ «Լէօ Կէզէլշաֆթ»ի սրահին մէջ (գերմաներէն), նիւթ ունենալով «Անգլիական չահերը Մոտաւոր Ասիոյ մէջ»:

Ա. ԳԱՐԱՄԱՆԼԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

— o —

ՍԱՐՍԷԼ.— «Համազգային»ի մասնաճիւղը չարունակելով դասախօսութեանց չարքը, մեր գաղութին համար զգալի պակաս մը լրացուցած կ'ըլլայ: Անցեալ կիրակի կէսօրէն վերջ այդ գեղեցիկ եւ օգտակար դասախօսութիւններէն մէկն եւս լսելու բախտն ունեցանք:

Գ. Բ. Գումրուեան հանդէսը բանալով պարզեց Համազգայինի դերը, իրբեւ տեսակ մը Միացեալ Ընկերութիւն: Ցետոյ արտասանելու հրաւիրեց փոքրիկ Մարի Գանթարճեանը որ չատ ռահուն կերպով արտասանեց զպրոցական սիրուն ոտանաւոր մը: Արտասանեց նոյնպէս Գ. Արմենակ Աճէմեան Ե. Զարենցի «Հայաստան»ը: Ապա հրաւիրուեցաւ դասախօսը՝ Գ. Թորգոմ Ներսէսեան, որուն նիւթն էր «Մարգ-մեքենան եւ անոր առողջապահութիւնը»: Զգալի փորձով դասախօսութեան մանրամասնութիւնները տալ, նկատի ունենալով մեր սիրելի «Յառաջ»ի պայմանները: Միայն այսչափ ըսեմ որ յարգելի դասախօսը կրցաւ համեմատ ու գեղեցիկ խօսքերով երկուքուկէս ժամ լարուած պահել ունկնդիրները: Շատեր չատ պարզ բան մը կը կարծէին մարդըն ու իր կազմուածքը, կիրակի օրուան դասախօսութիւնը չատ բան սորվեցուց մեզի, այն ալ մարդ-մեքենային գլխու մասը, առանց մանրամասնութեանց: Դասախօսը խոստացաւ հետզհետէ խօսիլ մարմնի մնացեալ մասերուն վրայ, երբ առիթը ներկայանայ:

Համազգայինի մասնաճիւղը իր մէկ ու կէս տարուան գոյութեամբ, եթէ չունեցաւ ուրիշ օգուտ, գոնէ ինչպէս նկատեց անդամներէն Գ. Կ. Երամեան, կրնայ պարծիլ որ հրապարակ բերաւ անկէին մը ծգուած մեր հասեստ մտաւորականներէն մէկը, Գ. Թ. Ներսէսեանը, որ ժամանակ ունեցած է եռանդուն գործեր կատարելու: Վրկայ իր աշակերտներն ու ծանօթներ, որոնք երախտագիտութեամբ կ'արտայայտուէին:

Մաղթենք որ Համազգայինը յարատեւօրէն չարունակէ դասախօսութիւնները: Եթէ այսօր կան մարդիկ որ ամէն բան գիտնալ կը կարծեն եւ հեռու կը մնան, օր մը անկասկած պիտի զգան իրենց սխալը: Հետզհետէ աճող ունկնդիրներու թիւը ուրիշ բան չապացուցաներ

Ուրախ ենք որ Համազգայինի վարչութեան երիտասարդ ուժերը եռանդուն աշխատանք կը տանին այդ ուղղութեամբ: Մօտերս դասախօսութիւն մը եւս պիտի սարքեն, ուր պիտի խօսի Տոքթ. Շաւարշ Նարդունի:

Օ. Կարապետեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ՏԱՂԿՈՑԻՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

— —

ՏԷՍԻՆ, 24 մարտ (Յառաջ). — Թր. Կ. Խաչէ Տէսինի մանկապարտէզին առաջին հանդէս-ներկայացումը տեղի ունեցաւ մարտ 22ին, Հ. Ե. Դ. Թոդ. Տան սրահին մէջ: Ներկայ էր խուռն բազմութիւն մը: Մասնաճիւղին կողմէ հանդէսը բացաւ ընկ. Ա. Միքայէլեան, որ քանի մը խօսքով բացատրեց ձեռնարկին նպատակը, զարկ տալու համար թէ անոր բարի նպատակներուն եւ թէ մեր նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան:

Հանդէսը բաժնուած էր երեք մասի: Առաջինը կը կազմէր արտասանութիւնը: Քասներէ փոքրիկներ յաջողութեամբ արտասանեցին յարմար կտորներ, զորս չատ խնամքով ընտրած էր իրենց ուսուցիչը: Գնահատելի էին Վահէ Ռոկանեան եւ Փանոս Փանոսեանը: «Յառաջ»ի սիրելի ներկայացուցիչները խնայելու համար թող ներուի որ փոքրիկներու անունները դատ դատ չեմ գրեր:

Երկրորդ մասն էր պարերը: Տասներկէ պզտիկ օրիորդներ մասնաւորապէս պատրաստուած խաչաձեւ հագուստներով պարեցին Թոչունները պարը, «Միրուն Թռչնակ» յետոյ երգելով պարեցին «Այսօր երկուշաբթի է», «Միրուն աղջիկ», «Ել ու հյդ եւ «Հոյ նարտ խլրով ջերմ ծափեր: Երրորդ մասն էր ներկայացում: Ուսուցիչ ընկ. Հերոյեանի կողմէ պատրաստուած երկու փոքր կտորներ, «Արայ գեղեցիկ եւ Շամիրամ» (3 արար), եւ «Հայկն ու Բէլը» (2 արար), պատերազմները, ներկայացուեցան փոքրիկներու կողմէ: Խաղը անցաւ չատ յաջող: Դերակատարներն էին Գ. Տօնիկեան (Արա), Օր. Ա. Բրուտեան (Բէլ), Վ. Ռոկանեան (զօրավար):

Հանդէսի փակումէն առաջ ընկեր ուսուցիչը պարզեց դպրոցին պատկերը բացումէն մինչեւ այսօր, (2 դեկտեմբեր 1935—22 մարտ 1936): Ցայտնեց թէ աշակերտներու թիւր հասած է 106ի եւ դեռ պիտի աւելնայ: Ապա ընկ. Միքայէլեան Կ. Խաչի կողմէն շնորհակալութիւններ յայտնելով դպրոցի ուսուցչին եւ ներկայ հասարակութեան փակեց հանդէսը: Ժողովուրդը մեկնեցաւ չատ գոհ եւ ուրախ ի տես իրենց պզտիկներու յառաջդիմութեան այսչափ կարճ ժամանակի մէջ, չնորհիւ ընկ. Հերոյեանի թափած ջանքին եւ յարատեւ աշխատանքին

Վեհանի

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻՆ ԹԷՔՍԱՍԻ ՅՈՒԲԵԼԵԱՆԴԻՍԻՆ

— . —

Մ. Նահանգներու Թէքսաս քաղաքին հարիւրամեակին առթիւ, պիտի ներկայացուի «Բոլոր Ազգերու Փողոցներ»ը: Այս առթիւ ցուցահանդէսին նախագահը նամակ մը ուղղելով «Հայրենիք»ի խմբագրութեան, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ.—

Թէքսաս նահանգի մեծ հարիւրամեակին առթիւ կը կառուցանեմ օտար գիւղ մը, որ պիտի ճանչցուի «Բոլոր Ազգերու Փողոցները» անունով, եւ ուր ամէն ազգ պիտի ունենայ իր կարճ փողոցը հաւատարմօրէն ձեւուած եւ չինուած՝ համաձայն իր ճարտարապետութեան եւ պատկան երկրի տիպար փողոցին: Այս փողոցին մէջ մարդիկ պիտի հագնին իրենց ընիկ տարազները: Ցոյց պիտի տրուին ընիկ արհեստներ, պիտի ծախուին ընիկ ապրանքներ եւ սրճարաններու ու ճաշարաններու մէջ պիտի մատուցուին ընիկ կերակուրներ: Գիւղին մէջ պիտի վարձուին 200 հոգի, խօսելով երեսուն եւ հինգ լեզուներ եւ բարբառներ: Այս վայրին մէջ ճամբորդութիւն մը իրականին մէջ պիտի ըլլայ «Աշխարհի չուրջը ճամբորդութեան մը» մանրանկարը:

Այս առթիւ պիտի ունենանք նաեւ մէկ մըն. տոլար արժող «Մարգարիտներու Տաճարը» մեծ գեղեցկութեամբ գծրեթժամեւ չինուածք մը, ներսը եւ դուրսը ծածկուած մարգարիտներով: Այս տաճարին մէջ ցոյց պիտի տրուի զարմանալի եւ ներչնչիչ տեսարան մը—մարգարիտներէ չինուած վերարտադրութիւնը աշխարհի քանի մը հռչակաւոր տաճարներուն, ըստ որս եկեղեցիները բոլոր յարանուանութեանց եւ այլ հռչակաւոր վայրերու, ինչպէս Կ. Պոլսոյ Ս. Սոֆիան, Հանմի Ա. Գեորգը, Ուէսթմինսթրի Աբբայարանը, Օմարի Մզկիթը, եւ ուրիշ քանիներ, իւրաքանչիւր յարանուանութեան տալով իր տեղը եւ ճանչցնելով իւրաքանչիւր հաւատք: Մարգարտեայ այս վերարտադրութիւնները կերտուած են վարպետ արուեստագէտներէ, նուրբ եւ ներհուն ձեւով ու աշխատանքով, ուստի հաւանական չէ որ նման վերարտադրութիւններ նորէն չինուին երբեք, վասրնզի մարգարտեայ այսպիսի ստեղծագործողներ չատ հազուագիւտ են:

Կ'ուզէի ունենալ անունը եւ վայրը այն հայ եկեղեցին զոր պիտի ուզէք վերարտադրուած տեսնել ձեր ժողովուրդը մարգարիտներով, եւ ցուցադրուած, ի նպաստ եւ ի փառս բոլոր Հայերու՝ Թէքսասի հարիւրամեակի «Մարգարիտներու Տաճարին»ն մէջ: Այս ցուցահանդէսը պիտի տարուի Սան Ֆրանսիսկոյի 1938ի Արուեստահանդէսին, նաեւ Նիւ Եորքի Արուեստահանդէսին, որ տեղի կ'ունենայ 1939ին. Հաճեցէք քուէի դնել այս եւ թող ամբողջ ժողովուրդը ընտրէ յիշեալ հայ եկեղեցին:

Ես կարգադրութիւններ կ'ընեմ նաեւ սեփականատիրոջ հետ, ցուցադրելու համար մարգարտեայ այն հռչակաւոր կերտուածքը, «Տիրոջ վերջին ընթրիք»ը, զոր չինած է Հայ մը: Այս կերտուածքը պիտի դրուի խորանի մը վրայ, իրր մասնաւոր տաճարի չատ տպաւորիչ եղանակով:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՖԵՐՏՕՈՒՍԻ ԹՈՒՍԻ ԵՒ ԻՐ ՇԱՀՆԱՄԷՆ (իր հազարամեակին առթիւ). Գրեց՝ Արման Կոթիկեան, Փարիզ: Գին 7 ու կէս Փրանք։

ԱՐԵՒԱԳԱՂ (քերթուածներ), Բիւզանդ Թօփալեան: Գեղատիպ եւ պարզանկարուած: Տպ. «Արաքս», Փարիզ, 1936.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ ընթեռնլի եւ մելանով:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «Ց Ա Ռ Ա Ջ»Ը

ԻՄ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919 - 1921)

Մեր զօրամասը կարգապահ գինուորի նման բանակի մը դէմ կռուելու ձեւ կ'առնէր եւ այս բանը առիթ կուտար որ մերիններր նեղուէին Ընդարձակ տարածութեան մը ամբողջ հսկայ բռնել եւ աջի, ձախի կապը զինուորական հասկացողութեամբ պահելը չատ դժուար էր: Դժուար էր անոր համար որ այդ տարածութիւնը բռնելու եւ պահելու թիւը կը պակսէր: Թշնամին այդ հաշիւը չունէր: Խումբ մը մէկ տեղէ կը յառաջանար եւ ուրիշ խումբ մը ուրիշ տեղէ: Կապ չկար եւ այսպէս տասնեակ խումբեր ուանկի նման կը ծլէին եւ հետզհետէ կը հրջապատէին մեր զօրամասը

Իգտիրի մեր զօրամասին կեդրոնը չէր կրնար օգնական ուժ ղրկել Մոլլա համար: Իգտիրը սպառնալիքի տակ էր Օրկովի թրքական Գայլաղիտի կողմէն Օրկովի կողմը թշնամիին չարժումները սկսած էին բացորոշ երեւիլ:

Կողբի մեր վաշտին դիրքը հետզհետէ վտանգաւոր կը դառնար: Մեզի վտանգ կը սպառնար Մոլլա-Կամարէն, երբ մերինները յաղթուելով նահանջէին դէպի Իգտիր: Այն ատեն այդ կողմի թշնամիին ուժը Բարթողեան լեռներու հիւսիսի ստորոտէն վար իջնելով պիտի միանար Ալգամկին, Ղամըշլիին, Փիրլուին եւ այսպէսով կրակէ օղակի մը մէջ պիտի առնէր մեզ եւ պիտի փակէր մեր նահանջի միակ ճամբան դէպի Իգտիր: Մեր գունդին հրամանատարը կանխատեսելով այս պարագան, Բ. վաշտը, Հարիւր սուրին, ղրկած էր Փիրլու գիւղը, որ մեր եւ Իգտիրի ճամբուն վրայ կը գտնուէր: Բ. վաշտի հրամանատարը Վարդան Բաքուբն էր, արեւմտահայ, վառվռուն ու խիզախ սպայ մը: Բ. վաշտի ներկայութիւնը մեր թաղրյական կրունը թարմացուց: Մեր վաշտին համար վտանգաւոր ըլլալով կը մնար դէպի Արաքս երկարող դիրքերը եւ Կաղզուանի կողմէ թրքական եւ թաթարական գիւղերը, որոնց դէմ մեր պահակախումբերը զօրացուցինք

Մեր բոլոր դիրքերը, պահակախումբերու թիւը կրկնապատկեցինք եւ մեծ անձկութեամբ կը սպասէինք Մոլլա-Կամարի կռիւի ելքին.անկէց կախուած էր մեր դիրքը, եթէ ան մընար, մենք պիտի մնայինք, եթէ նահանջէր, մեր վիճակը կը մնար անտէրոչ, աւելի ճիշդը կամ փճանալ եւ կամ ճեղքելով թշնամիին օղակը քաշուիլ դէպի Ղարադալայի կամուրջը, կամ Իգտիր. Մեր յարաբերութիւնները Մոլլա-Կամարի հետ խզուած էին հեռախօսի թելը կտրուած էր: Մոլլա-Կամարի կապը նոյնպէս Իգտիրէն ալ կտրուած էր. գրեթէ կղզիացած վիճակ մը ունէր:

Կողբի մեր վաշտը ուրիշ հոգ մը եւս ունէր. Կողբի գաղթական ժողովուրդի տեղափոխութեան ծանր խնդիրը: Տասնեակ մարտիրոսացած այդ ժողովուրդը նոր նահանջի մը, նոր կոտորածի մը առջեւ կը գտնուէր. դեռ նոր եկած էր իր աւերակ գիւղին մէջ, դեռ նոր իր քանդուած, քար քարի վրայ չմնացած բոյնը նորոգել սկսած էր. դեռ քաղցի ուրուականը չէր հեռացած: Դատն էր Կողբի արի եւ բարի այդ ժողովուրդին վիճակը:

Մոլլա-Կամարի ուղղութեամբ լսուող թնդանօթի ամէն մէկ որոտը եւ գնդացիրի կաւի-կաւի փչաքաղ կ'ընէր բոլորիս հոգին ու սիրտը, մանաւանդ Կողբեցիներունը որ իր քղանցքին կախուած պէրդաստան մը ունէր:

Գիւղապետը, ոստիկանապետը, սահմանի վերահսկիչը, մեր վաշտին հրամանատարը եւ եւ.ու. քանի մը խելքը գլխին գիւղացիներ ընդհ. խոր հրդակցական հաւաքոյթ մը ունեցանք եւ մեր ընելիքները ճշդեցինք: Մեր բոլորին խօսքերը եւ որոշումները մեր հոգիէն ու սրտէն կուգային, միայն սահմանի պաշտօնեայ սպան, որ ընիկ Ալեքսանդրապոլցի էր եւ ռուսական բանակին ծառայած եւ ապա հայկական բանակն անցած, դատն արհամարհանք մը, ցուրտ վերաբերմունք մը ցոյց կուտար: Ոչ մէկ պարտականութիւն ստանձնեց: Ատոուն կանուխ միայն տեսանք որ գիւղէն հեռացած էր իր քանի մը մարդիկներով: Ինքը առողջ, առոյգ աղամարդ էր, բայց հոգիով ու սրտով օտարացած: Մեր ցեղին խոցն էր ու անոր պատուղն ու հացը կ'ուտէր եւ անոր ծառին արմատը կը փորէր: Մպաւուած համայնավար մըն էր:

Մոլլա-Կամարի կռիւը սկսելու օրերէն չրջակայ քիւրտ ու թաթար գիւղացիներու երթեւեկը դադրեցաւ: Կողբեցիներէն 6—7 մարդ առեւտուրով զանազան գիւղեր գացած էին, ալ չվերադարձան: Մեր թշնամիին այս տմարդութիւնը փոխարինելու համար ստիպուեցանք Կողբէն հեռու ճանապարհներու վրայ տեսնուած ճամբորդներ ձերբակալելով բանտ դնել, յականէ անուանէ լուր տուինք իրենց գիւղերուն թէ «այն ատեն կ'արձակենք ձեր մարդիկը երբ դուք 6—7 Կողբեցիները ազատ կը թողուք»: Մեր լուրը անպատասխան մնաց:

×

Ցունիս ամսու գեղեցիկ գիշերներէն մէկն էր. պարզ ու ջինջ լուսինը հըպարտ նազանքով Հայկական Պարիմեր զօրամասի վերջին պայքարը կը դիտէր: Գիշերային խոր լռութեան մէջ գնդացիրի խուլ ճարճատիւնները կը լսուէին ու երբեմն թնդանօթի բամբ ձայնը կ'արձագանգէր լեռներու խորութեան մէջ:

— Ինչ արդիւնք կրնայ տալ գիշերուան թնդանօթի հարուածը, կ'ըսէին չատեր:

— Ընդհանրապէս պէտք է ամբոխը սարսափեցնելու համար եւ կ'արժէ քանի մը ռումբ արձակել:

Ասոր յաջորդեց խաղաղ լռութիւն մը: Լռութիւնը իր հետ բերաւ երկու միտք. կամ թշնամին պարտուած նահանջեց եւ կամ մերոնք Մոլլա-Կամարը ձգեցին եւ նահանջեցին: Երկու անորոշ ենթադրութիւն կը տանջէին մեզ: Առաջինին հաւանականութիւնը աւելի տիրապետող էր մեր մէջ եւ այդ տպաւորութեան տակ բաժնուեցանք մեր խօսակիցներէն: Այս վերջինները Կողբեցիներ էին եւ քաշուեցան իրենց տուները:

— Օնէ, պէտք է այս գիշեր վերջացնենք այդ խնդիրը:

— Պատրաստ եմ, պատասխանեցի:

— Օ՛ն, ուրեմն, Նուէբին պատուէր տուր, եօ սահմանագերու փոսերուն քով կը գտնուիմ:

Նուէբը մեր վաշտի ամենախիզախ քաջ տղաներէն էր, ընիկ Վանեցի: Իրեն պէտք եղած հրահանգը տուի եւ յառաջացայ սահմանագերու կողմը:

Լուսինը Բարթողեան լեռներու բարձր գագաթներուն ետեւը անցաւ, իր վերջին ցոլքերը սահմանի չրջանէն հաւաքեց եւ մեզ թողուց խաւարին մէջ: Գիւղը կը քնանար:

Զ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

(5)

թին.— «Դուք միշտ Հիթլէրը կը պաշտպանէք»: Լօյտ Ճորճ պատասխանեց.

— Ճշմարտութիւնը այն է որ ամէն ազգ ալ չէ կրցած կատարել իր խոստումները: ԺԱՄԱՆԱԿԸ ԵԿԱԾ Է ՎԵՐԱՔՆՆԵԼՈՒ ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐԸ:

Իրեն պատասխանեց Սըր Օսթին Չէմպըլէն, նոյնքան ուժգնութեամբ, քննադատելով Գերմանիոյ բռնած դիրքը եւ հեգնելով Հիթլէրի 25ամեայ խաղաղութեան ծրագիրը: Ակնարկելով Գերմանիոյ միւս պահանջներուն, Չէմպըլէն բարձրագոյն մերժեց Գերմանիոյ գաղթավայրերը վերադարձնելու գաղափարը.

Մեռնող Թուրքիան եւ օրուան ցագեարը

Զօր. Իսմէթ Ինէօնիւ Ք. Աթաթիւրքի յիշատակարանին բացումը կատարեց Աֆիոնի մէջ: Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, փառաբանեց թէ արտաքին թշնամիներուն եւ թէ ներքին միջնադարեան վարչութեան դէմ տարուած յաղթանակը եւ աւելցուց.

— «Աշխարհի հորիզոնը նորէն մթագնած է: Խաղաղութեան եւ համաձայնութեան յոյս մը պիտի ծագի՞ խաւարէն, գոնէ ներկայ սերունդին համար: Շուտով պիտի տեսնե՞նք այդ: Նոր Թուրքիան իր ծնունդէն ի վեր աշխատած է խաղաղութեան համար, անկեղծ բարեկամութիւններ հաստատելով այնժողովուրդներուն հետ որոնց դէմ կը կռուէր: Մենք յաճախ չենք տեսներ որ այս օրինակին հետեւին աշխարհի միւս մասերուն մէջ: Ներկայ միջազգային հոգերը ուղղակի կապ չունին մեզի հետ, բայց, եթէ սախպօզաբար նոր ուղեցոյցներ չորուին մարդկութեան, անոր ապագան շատ դժբախտ պիտի ըլլայ: Խաղաղութեան դատին համար եւ իւրաքանչիւր ժողովուրդի շահուն համար, ապահովութիւնը պէտք է ըլլայ հաւաքական եւ իրական: Եթէ, հակառակ մեր մարդկային խռչալներուն, Թրքական հայրենիքը նորէն վտանգուի, մենք անոր պաշտպանութիւնը պիտի համարենք պարտականութիւն մը ամբողջ ազգին համար, այր, կին թէ մանուկ, ճիշդ ինչպէս անկախութեան պատերազմին ատեն: Բովանդակ ազգը պիտի խմբուի մեծ առաջնորդ Աթաթիւրքի շուրջը եւ դէպի յաղթանակ պիտի քալէ անոր հրամաններուն տակ»:

«Վենիզելոս, դուն միշտ կենդանի ես»

Վենիզելոսի մարմինը փոխադրող Թորփիլանաւը մարտ 26ին անցաւ Կորընթոսի ջրանցքէն, ուղեկցութեամբ ուրիշ մարտանաւերու եւ ուղղուեցաւ դէպի Կրետէ: Երկիւղած բազմութիւն մը խռնուած էր ջրանցքին երկու ափերը եւ ծաղիկներ կը նետէր, մինչ հազարաւոր ձայներ կ'աղաղակէին.— «Ելէֆթէրոս Վենիզէլոս, դուն միշտ կենդանի ես»:

*** «Ելէֆթէրոն Վիմա» թերթը, որ հանգանակութեան ձեռնարկած է մարդասիրական գործ մը հիմնելու համար ի յիշատակ Վենիզէլոսի, մինչեւ մարտ 25 հաւաքած էր 1,400,000 տրախմի:

ՑԱՆՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՆՐԱՆ ՏԵՂԱՑԷՆ՞Ք».— Եթովպիոյ հիւսիսային շրջանին մէջ, Էնտէրթայի ճակատամարտին առթիւ որ տեւեց փետրուար 8էն 15, Իտալացի զինուորները սպառած են 22 միլիոն փամփուշտ, 219,000 թնդանօթի եւ 29,000 հրասանդի ռումբ եւայլն: Թամպիէնի երկրորդ ճակատամարտին մէջ (փետրուար 27էն 2 մարտ) սպառած են 7 միլիոն փամփուշտ եւ 48,000 թնդանօթի ռումբ: Իսկ Շիրէի ճակատամարտին մէջ (փետրուար 28էն մարտ 4) Իտալացիները գործածած են 12 միլիոն փամփուշտ, 50,000 թնդանօթի ռումբ, 200,000 ձեռնառումբ:

ՏԱՐՏԱՆԵԼԻ ՎԵՐԱԶԻՆՄԱՆ ՄԱՍԻՆ խօսակցութիւն մը ունեցաւ Խ. Միութեան արտաքին գործավարը, Լիթվինով, Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ: Լոնտոնի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ այն կարծիքն ունին թէ Մոսկուա այս հարցին մէջ ալ թիկ կանգնելով Թուրքիոյ, կ'ուզէ փոխարինել Անգլիոյ բռնած մեղկ դիրքը՝ Հռենոսի ապազինեալ շրջանին գրաւման առթիւ:

ՍԻՊԵՐԻՈՅ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ պատահած ընդհարման առթիւ, փոխադարձաբար բողոքագիրներ ուղղեցին խորհրդային իշխանութիւնը եւ Ճափոն: Երկուքն ալ կը գանգատին թէ իրենց հողը բռնաբարուած է: Վերջին լուրերու համաձայն, կանոնաւոր կռիւ մը մղուած է երկու կողմի զինուորներուն միջեւ, Սիպերիոյ, Քորէայի եւ Մանչուրիոյ սահմաններուն միացման կէտին վրայ: Ռուսերը կ'ըսեն թէ ճափոնական զինուորները Սիպերիա մտան, իսկ Ճափոնցիները կը պատասխանեն թէ ռուսական զինուորներն են որ Մանչուրիա արշաւեր են: Կը վախցուի որ աւելի ծանրանայ կացութիւնը:

ԻՏԱԼԻՈՅ գահաժառանգ իշխանուհին Եթովպիա գնաց, իբրեւ հիւանդապահ ծառայելու համար բանակին մէջ: Իտալացիները կը շարունակեն յառաջ խաղալ դէպի Հարրար:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ շաբաթական տեղեկագրին համաձայն, մարտ 21ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 470,460, ինչ որ 7300ի նուազում մը կը ցուցնէ նախորդ շաբթուան վրայ:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ազգայնական կուսակցութիւնը, «Վաֆտ», պատրաստեց իր ցանկերը, յառաջիկայ ընտրութեանց համար: Այս առթիւ 25 առ հարիւր տեղ սահմանած էր միւս կուսակցութեանց, բայց համաձայնութիւն չգոյացաւ, որով իւրաքանչիւրը իր հաշուոյն պիտի վարէ պայքարը: Շրջաններու բաշխումը պիտի կատարուի 1927ի մարդահամարին վրայ, առանց նկատի առնելու բնակչութեան յաւելումը: Երեսփոխաններու թիւը պիտի ըլլայ 232 — 235: Վաֆտը 227 թեկնածուներ պիտի ներկայացնէ 212 շրջաններու մէջ եւ այժմէն ապահոված է իր ջախջախիչ մեծամասնութիւնը:

ԱՂԱԲԵԿՈՎ, Չեկայի հուչակաւոր գործակալը, դատի քաշուեցաւ Պրիւսէլի մէջ, ուրիշ տասը ամբաստանեալներու հետ: Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ Աղաբեկով 1934 ապրիլ 27ին մասնակցած է 400,000 ֆրանքի գողութեան մը, Պրիւսէլի մէջ:

Հ. Յ. Դ.

Դասաւոր

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ եւ Քրիստափոր խումբերու ընդհանուր անդամական ժողովը 28 Մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական ժամադրատեղին:

ՍԷՆ Ֆ'ԷԹԻԷՆի «Անտոր» ենթակոմիտէի ընդհանուր ընկերական ժողովը այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Դուրեան» գրադարանը:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Փարիզի ԵԳԻՊՏԱՑԻ կոմիտէի կողմէ,
այս երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8,30ին,
Au Clair de Lune սրճարանը, Place d'Italie
կը խօսի Ընկ. Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ,
որ վերադարձած ըլլալով Լոնտոնէն, պիտի զեկուցանէ
քաղաքական ընդհանուր կացութեան մասին:
Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները:

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ, ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

3 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8 30ին

Գ. ԹԱՂԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը մասնակցին՝ Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆ, ՖՐԱՆՍ. ԲԱՆԱԿԻ ՆԱԽԿԻՆ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ, «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ը, ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԸ եւայլ կազմակերպութիւններ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. ԹԱԳՒՈՐ ԱՅՎԱԶԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— ՕՐ. ՍՈՎ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (երգ), ՎԱՀՐԱՄ ՋԱՆՏԸԵԱՆ (երգ), ԼԵՒՈՆ ԱԼԽԵԱՆ (արտասանութիւն), ՄԻՍԱՔ-ՄԻՐՁԷ (արտասանութիւն), ՏԻԿ. Ժ. ԼՈՒԻ ԿՕՏԷ (դաշնակ).

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

4 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, ՊԵՏԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.— Mr. BLAIN (դաշնակահար), ՕՐ. Վ. ԱԲՐԱՄԵԱՆ, ԲԻՒԶԱՆԴ ՊԱԼԵԱՆ, Մ. ՍԷՄԷՐՃԵԱՆ, Մ. ՊԸԼԸԳԵԱՆ, Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ:

ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

5 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Ծախսերու մասնակցութեան համար 1 ֆրանք

Պատանեկան Թէյասեղան

Ֆ. Կ. Խաչի Սէն-Ժէռոմի (Մարսէյլ) ենթամասնաճիւղի կողմէ

վաղը, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Պար-Թալայի Ներքնասրահը

կը խօսի Պ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Նիւթ՝ «Կնոջ դերը հասարակական կեանքի մէջ»:

Գեղարուեստական բաժին.— Երգ, արտասանութիւն, եւլն.

Ընտանեկան պարերը կը սկսին ժամը 5ին:

Ծախքերու մասնակցութիւն 3 ֆրք.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Երզ. կոմիտէն, արուարձաններու եւ շրջանի բոլոր խումբերու եւ ենթակոմիտէներու կողմէ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Լ. Զօրմիսեանին եւ տիկնոջ, իրենց սիրասուն զաւակի դառնագին եւ կսկծալի մահուան առթիւ.

×

Զանեզեւ քաղաքի «Յառաջդիմասէր» միութեան վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ տէր եւ տիկ. Լ. Զօրմիսեանի՝ իրենց սիրասուն զաւկին՝ Զաւէնի դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

×

Յուէժիւսէն տէր եւ տիկ. Մ. Սրբըլեան իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն տէր եւ տիկ. Լ. Զօրմիսեանի եւ պարագաներուն, իրենց փոքրիկին՝ Զաւէնի դառնակսկիծ մահուան առթիւ.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ 1500 ԱՄԵԱԿԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՍՈՐՊՈՆԻ ՄԷՋ, ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ

Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան, այսինքն հայ մատենագրութեան հիմնարկութեան 1500ամեակը, հանդիսաւորապէս պիտի տօնուի վաղը, կիրակի օրը, ժամը ճիշդ 2 30ին, Սորպոնի մեծ ամֆիթատրոնին մէջ, նախագահութեամբ երեսփոխան եւ նախկին նախարար Պ. ԼՈՒԻ ՄԱՐԷՆի: Պիտի խօսին կաթողիկոսական նուիրակ ՏԱՃԱՏ ԵՊՍ. ՕՈՎԱԿԻՄԵԱՆ, ՓՐՈՖ. ԿԱԲՐԻԷԼ ՄԻԵՅԷ (Հայ արուեստը), Պ. ԱՄԵՏԷ ԿԱՅԵԹԷ (... երաժշտութիւնը), ՓՐՈՖ. Ն. ԱԴՈՆՑ (Հայ Աստուածաշունչը եւ անոր ... մական տարողութիւնը), Պ. ... ՉՕՊԱՆԵԱՆ (Հայ բանաստեղծութիւնը):

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը խոստացած են տիկին Օրփոն-Վէպէր, տիկին Արշալոյս Սարգիսեան, Օր. Հայկանուշ Թորոսեան, Պ. Լազար Լէվի, Պ. Պէն-Ցալա, Պ. Ցիրան Ալեքսանեան, Պ. Մ. Մաքսուեան, ինչպէս նաեւ Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ. Արայ Պարթեւեանի:

ԵՂԱՆԱԿԻՆ ԱՄԷՆԷՆ ՄԵԾ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

կազմակերպուած
ՍԻՓԱՆ եւ ԿՈՄԻՏԱՍ միացեալ երգչախումբերու կողմէ
Այսօր, շաբաթ գիշեր, ժամը 10էն մինչեւ առաւօտ
Salle de l'Aéro Club de Franceի սրահին մէջ
6, Rue Galilée, Paris (16) Métro Boissière
Orchestre Argentin GARIO CANTI
Պիտի պարուի ԼԱՆՍԻԷ: Մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի պատրաստուիլ նախօրօք
ՀԱՃԵԼԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ, Մուտք՝ 10 ֆր

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Օրը եւ Թէյասեղան

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ապրիլ 5ին (Ծաղկազարդի առթիւ) Թամիկեանի սրճարանին մէջ
6, Պուլըվար Ռուժէ — Մուտք 2 ֆր. (թէյը միասին)
Գեղարուեստական ճոխ բաժին իր գպրոցի սաներուն կողմէ
Երգ, խմբերգ, արտասանութիւն՝ անդամուհիներէն

ԱԶԱՏ ԼՍԱՐԱՆ Հ. Կ. ԽԱՉԻ

Նախաձեռնութեամբ Շրջ. Վարչութեան
Ե. ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ
տեղի կ'ունենայ այսօր շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 4ին
11, rue de l'Ecole de Médecine Յաշարանին վերնայարկը
Դասախօս՝ Պ. ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ
Նիւթ՝ «Հայ կնոջ տիպարը Օշականի գրականութեան մէջ»:
Մուտքը ազատ է բոլորին համար
ԾԱՆ.— Ուշադրութիւն նոր հասցէին.

Կ. Խաչի օրը Վիէնի մէջ

Այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Խաժակ Ակումբին մէջ
կը խօսի Պ. ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ
Կազմակերպուած է կոկիկ գեղարուեստական բաժին մը. Հայկական պարեր փոքրիկներու կողմէ: Մուտքը ազատ է.

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԻՆՉԵ՞Ր ՊԱՏԱՀԵՑԱՆ ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

Մաքս թէեւ աղէտը կանխելու համար բոլոր հնարաւոր միջոցները նախատեսեց, բայց մէկ բանի չէր հանդուրժեր.— Չէր ուզեր որ իր հայրենակիցները քծնին արշաւողներուն առջեւ. այլ կը փափաքէր որ անոնք խրոխտ կանգնին իրենց քաղաքացիի իրաւունքներուն վրայ, որ երաշխաւորուած էին միջազգային օրէնքներով: Պարզ եւ յիշատակելի բառերով տեղեկեց ժողովուրդը որ վստահութիւն ունենայ իր վրայ: Ժնորի եւ իբարանցումի այդ ժամուն անիկա գրեց.— «Ժողովուրդին հանդարտութեան եւ պաղարիւնութեանը վրայ վստահ եմ»: Ուշ գիշերին պատրաստուեցաւ եւ մայրաքաղաքի պատերուն վրայ փակցուեցաւ այս յայտարարութիւնը:

×

Քանի մը ժամ հազիւ մրափած, Ատոլֆ Մաքս քաղաքին բոլորտիքը մարտերներ կանգնեցուց անոնց պատուիրելով.— «Գերման զինուորները կը յառաջանան. անմիջապէս որ անոնց մօտենալը տեսնէք, պէտք է ինծի իմացնէք»:

Երկար չպիտի սպասէր:

Առաւօտեան ժամը 9ին ձիաւոր մը շնչահատ՝ հրեց անցաւ բարապանը եւ քաղաքապետին սրահը մտաւ: Վայրկեան մը յետոյ Ատոլֆ Մաքս մեզ կանչեց: «Ահաւասիկ անոնք, պարոններ, երթանք» ըսաւ եւ արագութեամբ մուտ դոթական սրահէն դուրս ելլելով, դէպի Մեծ Հրապարակը յառաջացաւ.

Այդ տեսարանը միշտ պիտի յիշեմ:

Հոն սանդուխներուն առջեւ կեցաւ ողջունելու համար բազմութիւնը, շրթներուն վրայ ժպիտ մը ուրուագծով: Յետոյ առանց նեղութեան բարակ կառքին մէջ մտաւ: Անոր կ'ընկերանային երեք խորհրդականներ, որոնց մէկը սպիտակ դրօշ մը կը կրէր: Ինքնաշարժը առաջացաւ գնաց. մինչ ամբոխը շուարուն եւ լուռ, անոր հեռանալը կը դիտէր: Մեծ մարդ Ատոլֆ Մաքս, Պրիւսէլի քաղաքապետը, քաղաքը արշաւողներու դիմաւորելու կ'երթար:

×

Վայրկենական այդ հանդիպումի մասին շատ մը տարօրինակներ շրջան ըրած են: Ոմանք կ'ըսեն թէ քաղաքապետը առանձին գացեր եւ ինքզինքը յանձներ է իբրեւ պատանդ իր ժողովուրդին: Իբրեւ թէ ան խորհրդականներու պատգամաւորութեան մը գլուխն անցած քաղաքին բանալիները տարեր է: Բոլորն ալ անոր մէջ արգիական Թալէի մը քաղաքապետը կը տեսնեն

Իրականութիւնը տակաւին չէ ըսուած. եւ այդ տեսարանին միւս բոլոր վկաները մեռած են: Պրիւսէլէն մեկնած ատեն անիկա քաղաքին բանալիները չէ որ կը կրէր այլ հեռագիր մը, իր կողմէ գրուած, որ մայրաքաղաքի գրաւման դէմ ուժգնօրէն կը բողոքէր: Այդ հեռագիրը ուղղակի Քայզերին ուղղուած էր:

Լուվէնի ճամբէն սկսաւ արշաւել գերման յառաջապահ բանակի այրուձին: Քաղաքապետը հրամայեց որ ինքնաշարժը քշեն ձիաւոր զինուորներուն առջեւ եւ առանց նստած տեղէն շարժելու սպային ըսաւ որ կը փափաքի տեսնել արշաւող բանակի ընդհանուր հրամանատարը, եւ աւելցուց.— «Բայց ձեր զինուորները քաղաքին սահմանը մտնելէ առաջ»:

Խօսուածքին ձեւը սպառնալից էր: Սպան խոժոռեցաւ, սոոր չէր սպասեր: Սառնօրէն քաղաքավար փոքր մարդը սակայն չվարանեցաւ: Լսեցին եւ երկուքը սկսան իրար չափել հաստատակամ աչքերով: Ի վերջոյ սպան գլուխը կախեց:

Կարճ ժամանակ յետոյ ինքնաշարժ մը երեւցաւ: Անոր մէջ կը գտնուէր հրամանատար Քրիկշայմ, դիմացը ունենալով Պ. Վանտէրբէլդը, Լուվէնի ծերակուտականը, որուն առջեւ ... նակի ծայրով ափաշ էն գալ, որպէս պատանդ:

(Շար.)

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վ.ԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ Հայրենակցական Միութեան անդամական ընդհ. ժողովը 29 Մարտ կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Պառ տը լա փօսթի սրահին մէջ: Անդամ եւ ոչ անդամ հայ բնակիչներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Միջհայրենակցական Նիւ.յայացուցչական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 5 Bld. du Gomier, Brasserie Pigalleի սրահը: Օրակարգ. Կ. Վարչութեան ընտրութիւն: Բոլոր միութիւններէն եւ մասնաւորաբար յանձնառութիւն ստանձնող միութիւններէն կը խնդրուի իրենց կայացուցիչը ղրկել լիազօրագրով:

ՀԱՅԱԶԳՈՒՅԵԱՆ Ա...ի ... Մեծ ... Ցիւղի դասախօսութիւնը այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8 30ին, ... կումբին մէջ: կը խօսի Պ. Ա. ... կարեան, Նիւթ՝ խորհրդային Հայաստանի վարչաձեւը:

Շնորհակալիք

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է տէր եւ տիկ. Գալեանէ 60 ֆր. իրենց որդւոյն ծննդեան առթիւ, ի նպաստ դարմանատան:

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 29 ՄԱՐՏ
DIMANCHE 29 MARS 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3076

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՓԱՌՔ ՀԱՅ «ԳԻՐ»ԻՆ ՈՒ «ԳԱԼԱՄ»ԻՆ

Ինչ որ անցեալ տարի, տօնին առթիւ պէտք էր կատարուէր, յետաձգուելով եկաւ հասաւ այսօրուան:

Ուրեմն այսօր, կիրակի, Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան 1500ամեակը պիտի տօնուի Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնին մէջ, մասնակցութեամբ Ֆրանսացի եւ հայ բանախօսներու:

Սարքելով այս նոր եւ աւելի հանդիսաւոր տօնակատարութիւնը, կազմակերպիչները կ'ուզեն տեղացիներու աւելի լայն շրջանակի մը ծանօթացնել հայկական մշակոյթին փառքը:

Այս առթիւ, հրաւիրուած են բազմաթիւ Ֆրանսացիներ,— անոնք որ այսպէս կամ այնպէս կապ ունեցած են հայկական կեանքին ու պատմութեան հետ: Այնպէս որ, հանդէսը կը պարզէ փայլփլուն կարգապահութիւն մը, ի պատիւ հիւրերուն կարգադիր յանձնախումբը մասնաւոր հիւրամեծարներ նշանակած է, որպէսզի խճողումներ չյառաջանան:

Առաջին անգամ չէ որ հայկական հանդէս մը կը սարքուի Սորպոնի ամփիթատրոնը: Դեռ հինգ տարի առաջ էր որ նոյնտեղ տօնուեցաւ տարագիր Ահարոնեանի գրական գործունէութեան յոբելեանը, նոյնքան փառաւոր հանդիսաւորութեամբ: Սակայն առաջին անգամ է որ ընդհանուր հայկական մշակոյթին փառաբանութիւնը պիտի կատարուի համալսարանական այդ վաստակին կամարներուն տակ:

Օրուան բանախօսները, Ֆրանսացի եւ հայ, այսօր առիթ պիտի ունենան պատմելու բոլորին, թէ այս ժողովուրդը որ ամէնէն դժբախտն եղաւ իր բախտակիցներուն մէջ, 1500 տարի առաջ արդէն գտած էր իր մտաւոր եւ քաղաքական ազատագրութեան գաղտնիքը,— սեփական գիր եւ ինքնուրոյն մշակոյթ: Գտած էր ուրիշներէն շատ առաջ,— երբ ուրիշները, նոյնիսկ օրուան հզօրները դեռ կը թաթաւէին խաւարին մէջ:

Ըմբռնե՞նք նորէն, թէ ինչ որ Աստուածաշունչի թարգմանութեան 1500ամեայ յոբելեան կը կոչուի, իրականին մէջ պսակումն էր մշակոյթի եւ հայրենիքի անկախութեան պայքարին:

Թերեւս այս պարագային ալ կը յարմարի Ղուկաս վարդապետին խօսքը·

Զոր քաջ եւ բրիչ բանալ չիշխեցին,
Դիւանք եւ մատեանք զնոյն մեզ բացին·
Ցոյ իշխանք արուեստի մատչել չհասին,
Զայն գրիչք միայն ի լոյս մեր հանին:

Արդա՞ր է որ, անգամ մը եւս եւ Սորպոնի փարթամ կամարներուն տակ թնդան ծափերը որոտընդոստ, ըսելու, ազդարարելու համար բոլորին, թէ այս ժողովուրդն ալ նոյնքան իրաւունք ունի իր ինքնուրոյն տեղը գրաւելու արեւուն տակ, որքան ամէնէն հզօր յաղթականները:

Ո՞ր արժանիքին համար:

Մոռցէք բոլորը եւ յիշեցէք մէկը,— ԳԻՐ: Ստեղծագործութիւն մը ճառագայթարձակ, որ ճեղքեց խաւարակուռ Արեւելքը, եւ որուն ճաճանչները նոյնքան հարազատութեամբ ու կենդանութեամբ կը շողան, այսօր, արեւմուտքի պողոտաներուն վրայ:

Կսկծալի՜ է դառնութիւնը բանաստեղծին.

Աչքից հեռացած, մտքից մոռացուած,
Իրանք անլեզու, աշխարհս անիրաւ···

Եւ սակայն,— դարէ դար, շրջանէ շրջան, պայքարէ պայքար գլորելով, մերթ արիւնլուայ, երբեմն իր պատեանին մէջ ամփոփուած, յաճախ թափ տալով ու խոյանալով, քաղաքականօրէն «անլեզու» այս ժողովուրդը այսօր ահա կանգնած է ճակատաբաց, ի տես աշխարհի: Իր սեփական մշակոյթով, աշխարհի բոլոր պողոտաներուն վրայ:

Ոչ մէկ սնապարծութիւն՝ այս ինքնավստահ եւ սրբազան խոստովանութեան մէջ:

Թողո՛ւնք դարերը իրենց յիշատակարաններով եւ առնենք միայն մեր օրերը:

Այդ ո՞չ աշխարհացրիւ բազմութիւնն է որ, ճարահատ փախչելով հալածանքի եւ տառապանքի հովիտներէն, գլուխը վիրաւոր եւ ոտքերը արիւնլուայ, կը նետուի ծովերէ ծով, եւ դեռ պանդխտութեան 15ամեակը չլրացած, շողեր, ցոլքեր, նոյն իսկ միջազգային ճառագայթներ կ'արձակէ մտաւոր գործունէութեան բոլոր ասպարէզներուն, ամէն բարձրագոյն ոլորտներուն մէջ···

Ի՞նչ շրջան է տասնըհինգ տարուան ազատութիւնը,— այն ալ երերուն եւ թափառական պայմաններու մէջ, եւ եօթն անգամ եօթանասուն ցամաքներու վրայ:

Երէկ, սեփական հողի վրայ, չունէինք հաւասար պատեհութեանց սփոփանքը,— եւ տիրապետողն ու դրացիները կը նսեմացնէին մեր արժանիքները կայծկլտուքներուն առջեւ:

Այսօր, ազատ եւ հաւասար պատեհութեանց նուազագոյն չափն է որ կը վայելենք,— բայց արդէն սերունդ մը հասեր է,— «առոյգ ցորեն կարմրահատ»: Ոչի՛նչ, եթէ յաճախ այլուր կը հոսի եւ համայնակուլ յորձանքէն կը քշուին այնքան ընձիւղներ: Արմատն է հիմնականը,— եւ այդ արմատն է որ պիտի ողջունենք այսօր, անգամ մը եւս, Սորպոնի կամարներուն տակ:

Մատա՛ղ «գիր»իդ ու «գալամ»իդ, արի ժողովուրդ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՉ ԼԱՀԷՅ, ՈՉ ԱԼ ՁԻՉՈՔ ԴՈՏԻ

ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԿՆՔՈՒԱԾ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԻՋԵՒ

Գերմանական սպայակոյտին հետ ալ կրնան խօսակցիլ...

Ֆոն Ռիպպէնթրոփ, Հիթլէրի լիազօրը, Գերմանիա վերադարձաւ ուրբաթ օր: Լոնտոնէն մեկնելէ առաջ, նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Իտընի հետ, կարգ մը կէտեր ճշդելու համար: Տեսակցութիւնը տեւեց մէկ ժամ: Ֆոն Ռիպպէնթրոփ մասնաւորապէս ուզեց ապահովութիւն ստանալ թէ անգլիական եւ ֆրանսական սպայակոյտերու խօսակցութիւնները սկզբունքօրէն չեն կազմեր նոր զինակցութեան մը՝ ուղղուած Գերմանիոյ դէմ: Ետքոյ ուզեց իմանալ թէ այդ խօսակցութիւնները միայն ներկայ շրջանի՞ն կը վերաբերին, թէ պիտի շարունակուին յառաջիկային ալ:

Համաձայն Լոնտոնի թերթերուն տեղեկութեանց, Անգլիոյ արտաքին նախարարը պատասխանեց թէ սպայակոյտերու խօսակցութիւնները պիտի ըսկսին մօտերս, հաւանաբար յառաջիկայ շաբթու, եւ թէ կապ չունին Հիթլէրի տալիք պատասխանին հետ: Առանց նկատի առնելու այդ պատասխանին համադամանքը, խօսակցութիւնները պիտի կատարուին իբրեւ ապացոյց Անգլիոյ պարտաւորութեանց ճանաչման, համաձայն Լոքառնոյի դաշնագրին: Պ. Իտըն յայտնեց, սակայն, թէ Մեծն Բրիտանիա բոլոր այս կարգադրութիւնները կը համարի փոխադարձ, եւ թէ երբ կացութիւնը շտկուի, նմանօրինակ խօսակցութիւններ պիտի կատարուին նաեւ Գերմանիոյ ընդհ. սպայակոյտին հետ.

Թերթերը շատ ջերմ չեն գտներ Իտընի եւ Ֆոն Ռիպպէնթրոփի տեսակցութիւնը: Հիթլէրի լիազօրը ապահովութիւն չէ տուած թէ ինք համաձայն է Անգլիոյ տեսակէտին կամ թէ Առաջնորդը պիտի ընդունի զայն: Ընդհակառակն շեշտած է թէ Գերմանիա տրամադիր չէ ընդունելու միակողմանի պայմաններ, նոյնիսկ առժամապէս, եւ թէ Հիթլէր վճռապէս պիտի մերժէ Լա Հէյի ատեանին ներկայացնել Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը: Նմանապէս, գերման լիազօրը կը կարծէ թէ Հիթլէր չպիտի թոյլատրէ որ օտար զինուորներ մտնեն գերմանական հողը կամ ամրութիւններ չշինուին Ռհենոսի շրջանին մէջ:

«Դեռ ոչինչ կարգադրուած է», ըսաւ Ֆոն Ռիպպէնթրոփ, օդանաւ նստելէ առաջ: Այս գիշեր զեկուցումս պիտի հաղորդեմ Հիթլէրի, Բեռլինի մէջ: Հիմնական որոշումը պիտի տրուի այս շաբթու վերջը »:

Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան շրջանակներուն մէջ շատ յոյս չունին որ Հիթլէրի հակառաջարկները գոհացնեն Ֆրանսան եւ Պելճիքան:

ԿԱՐԵՒՈՐ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Թուրքիա արդէն ամրացուցած է Տարտանէլը...

Արտաքին նախարար Պ. Ֆլանտէն վերադառնալով իր ընտրական շրջանակէն, կարեւոր խորհրդակցութիւններ կատարեց վարչապետին եւ ուրիշ նախարարներու հետ: Ուրբաթ մինչեւ իրիկուն, գրեթէ ութ ժամ խօսակցութիւններ տեղի ունեցան զանազան պաշտօնատարներու եւ օտար դեսպաններու հետ: Ամէնէն կարեւոր տեսակցութիւնը կատարուեցաւ խորհրդային դեսպան Լիթվինովի եւ Թուրքիոյ արտաքին գործավար Թ. Ր. Արասի հետ, որոնք նոր վերադարձեր էին Լոնտոնէն: Լիթվինովի ունկնդրութեան ատեն փոխանակուեցան Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքին վաւերացման պաշտօնագիրները, այնպէս որ զինակցութիւնը ի զօրու է մարտ 27էն սկսեալ:

Թէեւ զրոյց կը շրջէր թէ Պ. Ֆլանտէն նոր ճառ մը պիտի խօսի արտաքին քաղաքականութեան մասին, բայց յետոյ յարմար դատուեցաւ սպասել Գերմանիոյ ընտրութեանց արդիւնքին եւ Հիթլէրի վերջնական պատասխանին, որ պիտի հաղորդուի երեքշաբթի օր: Այս առթիւ կ'ըսուի թէ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Պելճիոյ ներկայացուցիչները ժողով պիտի գումարեն Պրիւքսէլի մէջ:

Շատ կարեւոր էր նաեւ Թ. Ր. Արասի հետ եղած տեսակցութիւնը, որ մեծ մասով կը վերաբերէր Տարտանէլի եւ Վոսփորի ամրացման հարցին: ԿԱՐԳ ՄԸ ԹԵՐԹԵՐ ԿԸ ԳՐԵՆ ԹԷ ԱՅԴ ԱՄՐԱՑՈՒՄԸ ԳԼՈՒԽ ՀԱՆՈՒԱԾ Է ԱՐԴԷՆ ԵՒ ԱՆՈՐ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄԸ ՊԱՐԶԱՊԷՍ ՊԻՏԻ ՆՈՒԻՐԱԳՈՐԾԷ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ԻՐՈՂՈՒԹԻՒՆԸ:

Արտաքին նախարարին այցելեցին նաեւ Չեխոսլովաքիոյ, Ռումանիոյ եւ Մ. Նահանգներու դեսպանները: Նշանակալից է որ Իտալ. դեսպանը չներկայացաւ: Հռոմ կը շարունակէ իր վերապահ դիրքը եւ մամուլն ալ գրեթէ լռութիւն կը պահէ օրուան հրատապ գործերու մասին:

ՀԻԹԼԷՐԻ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՃԱՌԸ

Քրուպի զինագործարանին մէջ

Հիթլէր իր տասներորդ ճառը խօսեցաւ ուրբաթ գիշեր, Քրուփի զինագործարանին մէջ, անուարտ վայրաշարժի մը վրայ կանգնած, ընդարձակ ունենալով «խաղաղութիւն եւ ազատութիւն»: Այս առթիւ արտակարգ պատրաստութիւններ տեսնուած էին, ղեկավարութեամբ Տոքթ. Կէօպէլսի (Նախարար քարոզչութեանց): Ձայնարձակները լարուած էին եւ ամբողջ Գերմանիա ականջ կտրած էր: Հիթլէրէն առաջ խօսեցաւ Տոքթ. Կէօպէլս ինք, յանձնարարելով ամբողջ ժողովուրդին գադրեցնել ամէն աշխատանք եւ մտիկ ընել: «Առաջնորդը, ըսաւ, պիտի խօսի իր բանուորներուն եւ զինուորներուն, Քրուփի մէկ հսկայ գործարանէն: Պատմական այս ժամուն բովանդակ աշխարհ մեզի կը նայի: Ամբողջ ազգը եթերային ալիքներուն մէջէն միացած է իբրեւ մէկ, վեհափառ, կենսունակ մարմին մը: Աշխարհի առջեւ ներկայանալով իբրեւ մէկ զանգուած մտածումով եւ գործով, ազգային – ընկերվարական երախտաւոր դրօշը պարզեցէք ամբողջ երկրին մէջ: Ահա կուտամ ազդանշանը — պարզեցէ՛ք դրօշները»:

Գերմանիոյ մէկ ծայրէն միւսը միլիոնաւոր քաղաքացիներ կը սպասէին այս ազդանշանին: Եւ կէս ժամէ միլիոնաւոր դրօշներ ծածանեցան ճեղքերէն կամ պատուհաններէն: Մասնաւորապէս տպաւորիչ էր Պերլինի գլխաւոր պո-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԵՆՑԱՂԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Երբեմն մեզի կը հասնին այնպիսի նամակներ, որոնց ընթերցումը խրախուսանք մը կը դառնայ: Նամակներ կան, զորս կը պահենք իբրեւ նիւթ ազգային ուսումնասիրութիւններու, նամակներ, որոնք թէեւ չեն հրատարակուիր՝ բայց կը հասնին իրենց վախճանին, նամակներ որ իրական եւ շատ խորունկ ցաւերու հաղորդակից կը դարձնեն մեզ:

Յառաջի բարեկամ մը մեզի ղրկած էր վերջերս նամակ մը, որ կենցաղավարական նկարագիր ունի՝ «ի դէպս ·· մերազնեայց »:

Ճիշդ է, կենցաղավարութիւնը նիւթ մըն է, որուն ուսումը մենաշնորհ ըրած է իրեն՝ Բարեգործականը, — կարծեմ կենցաղավարական գրքոյկներ ալ պիտի հրատարակէ: Սակայն կը կարծեմ թէ վնաս չենք պատճառեր Բարեգործականին, այստեղ արտատպելով կենցաղավարական այն խորհուրդները, զորս կուտայ անծանօթ նամակագիր մը:

Այդ խորհուրդները ուղղուած են հայ տարագիրներուն: Կ'արտատպեմ պահելով նամակագրին ոճին հարազատութիւնը ·—

1.— Մարտիկ աղա, երբ մսավաճառին, նպարավաճառին, պտղավաճառին, կաթնավաճառին կամ ձկնավաճառին երթաս, մի փորձեր ապրանքները վեր առնելու, վար դնելու, նորէն վեր առնելու, նորէն վար դնելու, քթիդ տանելու, հոտուըտալու կամ համը նայելու: Այլ աչքովդ նայէ, խելքովդ քննէ, եթէ գործիդ է, կայ՝ առ, չկայ՝ գնա ճամբադ:

2.— Եղիսաբեթ տոտա, տունէդ ներս հագի՛ր ինչ որ կ'ուզես, բայց երբ փողոց կ'ելլես՝ մի մոռնար փասփուլներդ հանել ու կօշիկներդ հագնիլ, եազմադ հանել ու գլխարկդ դնել, կոնակդ ալ կակիկ բան մը առնել, մանաւանդ չմոռնա՛ս [illegible]

3.— Քոչուրակ, մարշէ որ երթաս, փազարլըխ մի ըներ, պռպռտալները ամէնուրեք մի՛ ըներ,— մէջը ոսկի թաղած չէ:

4.— Մինաս Պերպեր, սրճարաններուն մէջ երբ թավլուին գլուխը նստիս, զառին հայհոյելու տեղ շատ չըլլա՛ս եւ փուլերը ուժով չզարնե՛ս՝ ապակի կոտրելու պէս:

5.— Օրիորդ Բակուկ, ընկերներով երբ փողոցէն կ'անցնիս, պոռալով մի՛ խօսիր. այստեղ հայերէնը մեծ բան ըլլալը չեն գիտեր եւ կ'ըլլեն թա կէօլ կ'ըսեն ետեւէդ:

Կը կարծեմ թէ օգտակար են այս գոյգզոյն խորհուրդները, զորս խառներ է անծանօթ նամակագիր մը:

Մնացեալը թող ըսէ մեր Պիռուշը:

ԱՐԱՋ

Նոր օրէնք կօշկակարութեան եւ փոքրաքանակ վաճառման մասին

Պաշտօնաթերթը մարտ 24ին հրատարակեց մարտ 22ի օրէնքը, ի պաշտպանութիւն կօշկակարութեան եւ կօշիկի փոքրաքանակ վաճառման: Ազգային տնտեսական եւ ճարտարարուեստական նախարարութիւնը անմիջապէս գործի ձեռնարկեց, անոր գործադրութիւնը ապահովելու համար: Պաշտօնաթերթի մարտ 27ի թիւին մէջ հրատարակուած ազդ մը կը պարզէ այն ձեւակերպութիւնները որոնց համաձայն արտօնութիւն պէտք է առնեն անոնք որ վաճառատուն մը կամ կօշիկի նորոգման արհեստանոց մը բացած են 1936 յունուար 1էն մինչեւ օրէնքին հրատարակումը: Խնդրագիրները առեւտրական նախարարութեան պէտք է հասնին 1936 ապրիլ 3էն առաջ (ուրբաթ): Յառաջիկային նոր ազդ մը պիտի հաղորդէ անհրաժեշտ երաշխաւորները՝ նոր գործարաններու կամ խանութներու բացման մասին: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ԱՄԲՈՂՋ ԿՐԵՏԷ ԿԸ ԾՆՐԱԴՐԷ ԵՒ ԿԸ ՀԵԾԿԼՏԱՅ ՎԵՆԻԶԵԼՈՍԻ ԴԱԳԱՂԻՆ ԱՌՋԵՒ

Ամբողջ Կրետէ ոտքի ելած էր մարտ 27ին, ողջունելու համար Վենիզելոսի մարմինը, երբ Հանեա հասաւ փոխադրող մարտանաւը: Եօթը շոգենաւեր առաջին բազմութիւն մը տարած էին Յունաստանի զանազան մասերէն, ինչպէս եւ երեք թորփիլանաւեր որոնց մէջ կը գտնուէին պաշտօնական անձեր, գահաժառանգը, կառավարութեան անդամները եւն.: Ֆրիքայի վաղեմի ամրոցը, ուր պարզուած է Կրետէի ազատամարտութեան առաջին դրօշը, ամբողջովին սեւ ծեփուած էր: Շատ յուզիչ էին սուգի կամարներուն արձանագրութիւնները: Ահա քանի մը օրինակներ.

— «Տապանաքարն անգամ կը սարսռայ քեզ ծածկելու գաղափարէն »:

— «Լեռները ինչո՞ւ սեւցեր են եւ կ'ուռին հեծկլտանքով »

— «Արամազդը մեռաւ »·— «Կրետէի բարձր լեռներուն կատարները կը հեծկլտան »:

— «Արեւը խաւարեցաւ, կաղնին տապալեցաւ »:

Անհամար ծաղկեպսակներուն մէջ աչքի կը զարնէին Թրքական, Իտալական եւ ռումանական կառավարութեանց ղրկածները: Աթէնքի դեսպանական մարմինը հաւաքական ծաղկեպսակ մը ղրկած էր:

«Քունտուրիոթիս» մարտանաւը Նաւահանգիստ հասաւ առաւօտեան ժամը 7ին: Զինուորները հազիւ կրնային կեցնել յորդախուռն բազմութիւնը, երբ դագաղը մարտանաւէն հանուելով դրուեցաւ թնդանօթակիր կառքի մը վրայ եւ առաջնորդուեցաւ Թէոտոկոս եկեղեցին: Հազարաւոր մարդիկ ծունկի եկան քարափին վրայ. շատեր կը հեծկլտային: Իշխան Փօլ յայտնապէս յուզուած՝ խոնարհեցաւ դագաղին առջեւ: Պ. Սօֆուլիս, ազատական կուսակցութեան նախագահը, այնքան ընկճուած էր որ հարկ եղաւ թեւերէն բռնել: Նաւահանգիստէն մինչեւ եկեղեցի, թափորին առջեւէն կ'երթային Վենիզելոսի եւ Սօֆուլիսի ընտանիքները, կուսակցապետները, երեսփոխանները եւայլն: Թագաւորին ներկայացուցիչն էր իշխան Փօլ: Մարմինը յետոյ փոխադրուեցաւ Հալեփա եկեղեցին, որպէսզի ժողովուրդը առիթ ունենայ վերջին անգամ տեսնելու: Աթէնքի մէջ հարիւրաւոր ծաղկեպսակներ եւ փունջեր դրուեցան Վենիզելոսի տան պարտէզին մէջ, որ թափուր է 1935 մարտի ապստամբութենէն ի վեր: Բոլոր նախարարութիւնները, դրամատուները եւ մեծ վաճառատուները փակուեցան սուգի համար: Ցանուն կառավարութեան դամբանական մը խօսեցաւ հողագործական նախարարը, Պ. Պէնաքիս, փառաբանելով Վենիզելոսի հայրենասիրական ծառայութիւնները: «Պետական մարդէ աւելի բան մը եղաւ. իսկապէս հելլենականութեան հերոսը եղաւ ան »:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐԸ Փարիզ հասան, բանակցելու համար ֆրանսական կառավարութեան հետ, համաձայն մարդպանին եւ Սուրիոյ ներկայացուցիչներուն միջեւ եղած կարգադրութեան: Բանակցութեանց գլխաւոր նիւթն է Սուրիոյ սահմանադրութեան վերահաստատումը, եւ դաշինք մը՝ Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ միջեւ, յարեւնման անգլօ-իրաքեան դաշնագրին

ԿԱԹԻՆ ԳԻՆԸ, որ 1.40էր, պիտի ծախուի 1.30ի, ապրիլ 1էն սկսեալ (չորեքշաբթի).

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Անհամբեր էի լսելու արուեստագէտ սրբազանին հայ գեղարուեստի անունով բարձրացող ձայնը՝ այս անապատին մէջ որ կը կոչուի Եգիպտոս ···

Երբ սրահէն ներս մտայ, կործանելու աստիճան լեցուն էր։ Գարեգին արքեպ. Յովսէփեան բեմին վրայ կ'արտասանէր իր բացման խօսքերը, բայց լսելու հնար չկար։ Ժողովուրդը ամէն մէկ «Հայաստան» բառին եւ ձայնի ամէն մէկ ելեւէջին կամ վայրէջքին, կը ծափահարէր խելայեղ։ Բարեբախտաբար այս պոռթկումը շուտով հանդարտեցաւ, եւ նոյն իսկ գրեթէ ամբողջովին դադրեցաւ, երբ նուիրակը անցաւ իր բանախօսութեան գեղարուեստական բաժնին, եւ ծայր տուաւ հայ արուեստին պատմութիւնը։

Շուտով յայտնի եղաւ որ սրբազանին դասախօսութիւնը հասկնալու համար, նոյն իսկ դոյզն չափով մը, ընդնաւ բաւական չէր հայրենասէր ըլլալը։ Ցգիտութենէ բաւական մը հեռացած պէտք էր ըլլալ, արուեստի սիրոյ, եւ արուեստի գոյութեան վրայ պէտք էր գաղափար ունենալ, ինչ որ կարծես, անապատին մէջ ծաղկող վարդագեղ ծաղիկներուն չափ հազուագիւտ բան մըն էր սրահին մէջ։

Մէկուկէս ժամ, սրահին ետեւը, ոտքի վրայ, հետեւեցայ արուեստագէտ սրբազանին, հմայուած ուշադրութեամբ, մեր հրաշալի Անիի աւերակներուն մէջ։ Շուրջս հանդիսատ նստած՝ մարդիկ կը նայէին լուսաւորուած պաստառին։ Այս դարուն, մարդիկ ոչ կը կարդան, եւ ոչ մտիկ կ'ընեն, միայն կը նայի՜ն ··· Այդպէս ալ կը նայէին պաստառին վրայ իրարու յաջորդող անատգիտահնութիւններուն, եւ իրարու կը մոլտային — հին է, օղուտ մը չունի ···Բայց երբ կարգը եկաւ էջմիածնայ գմբէթին, որ պէտք է նորոգուի, սկսան մալտալ, այդ առթիւ իրենցմէ ուզուելիք դրամին խայթոցը զգալով իրենց մորթերուն վրայ — «Հաստատ է, բա՛ն չունի ···»։

Սրահին առաջին կարգերուն վրայ քաղաքին հիմ դրած ջոջերը։ Լուսարձակին դէմը վիճակահանութենէն նոր հարստացած ան չիկնոտ զոյգը։ Երկու փլատակ եկեղեցիի երեւումին մէջտեղ ի զուր յուսահատ ակնարկներ կը նետէի չուրջս, հանդիսատ նստած մարդոց վրայ։ Եւ տեսայ թէ ինչպէս զօրաւոր մարմիններով հայ մարդերը, գիտէին աւելի ամուր նստիլ իրենց աթոռներուն վրայ, եւ Անիի աւերակներուն մէջ մէկուկէս ժամէ ի վեր ճամբորդելէն յոգնած ու քովի աթոռին կրթնած կին մը դիտելով, աւելի խորապէս մխրճուիլ իրենց տեղերը ···

×

Դասախօսութեան երկրորդ մասին, նստած էի ջոջերուն եւ ժողովուրդին ճիշդ կարած գիծին մէջտեղը, ուր ինծի այնպէս կուգար թէ կ'այրէի, մեւ մինակս, կարմիր գօտիի մը մէջ սեղմուած, փուչէ պսակ մը գլխիս, մարդերու թոհուբոհին մէջ, — եւ, արուեստի նուիրուած անըմբռնելի սպասաւորս ···

Սրբազանին դասախօսութեան այս երկրորդ մասը նուիրուած էր արդի Հայաստանին։ Ժողովուրդը ոգեւորուած էր այս անգամ տեսնելով նոր տուներ, նոր չէնքեր, «բանի մը օգուտ ունեցող»։

Սրահին մէջ ոգեւորութիւնը վերսկսած էր։ Եւ հետզհետէ սկսաւ բարձրանալ, քանի նիւթը աւելի շօշափելի կը դառնար, մանաւանդ աւելի ախորժելի ·· Հայաստանի պտուղներու նկարագրութեան հոգեբանական պահը հնչած էր։ Հայաստանի սեխը, եւ «դեղձը, այո, դեղձը ···»։ Ինքն ալ կը խնդար, սրամիտ դասախօսը, անոր վրայ իր խօսքը սկսելէ առաջ, գիտնալով անոր հմայքը։

Մարդիկ յորձնայութեն կը ծափահարէին, եւ սրահին մէջ անյուշտ Անիի աւերակներուն բոլոր մրափողները ականջ կտրած էին։ Բայց ոգեւորութիւնը իր ծայր աստիճանին հասաւ, երբ յայտնի եղաւ թէ Հայաստանի քոնեաքը աշխարհի առաջինն էր։ Վերնատունին տղաքը պիտի փրլցնէին, ծափեր արձակելով իրենց տեղերէն։ Եւ Հայաստանը անդիմադրելի դարձաւ այլ եւս։ Սեխը, դեղձը։ Մանաւանդ քոնեաքը ··· Ուրեմն քոնեա՞ք ալ ···

Աղէկ անմիջապէս վերջն էր, երբ սրբազանը առաւ հանդիսաւոր, նոյնքան ալ զգածուած եւ ծանրագին երեւոյթ մը, եւ յառաջացաւ դէպի բեմին առջեւը։ Եւ սկսաւ խօսիլ հայ գրագէտի մասին։

Նախ նկարագրեց անոր խեղճ ու կրակ վիճակը հայ ազգին մէջ, անօթի, անձուկ, կնոջմով եւ զաւակներով, անտեսուած, անպէտ նկատուած, փըլլատակ մը սկիզբէն ···

Ետքը, ձայնը բարձրացնելով, նըկարագրեց անոր արդի վիճակը Հայաստանի մէջ, ուր գնահատուած, իր բարձր դիրքին վրայ կանգնած, առաջին անգամ ըլլալով դարձած է ինքնաբաւ, ու կ'ապրի մարդու պէս ··· Անիկա, արդի Հայաստանին ամէնէն պատուաբեր նուաճումը։

Գրագէտ բառին արտասանուելէն ի վեր, սրահը սկսած էր պաղիլ, սառիլ, կարծես անօթանալ ··· Անապատային լռութիւն մը տիրած էր, ուր սրբազանին ձայնը երկաթէ մուրճի մը պէս, կը հնչէր «գրագէտ» բառը։

Կարծես կարելի էր լսել միտքերը որ իրարու կը բախէին գանկերու մէջ։ «Ի՞նչ էր, ո՞վ էր գրագէտը։ Ի՞նչ բանի կը ծառայէր։ Եթէ անօթի կը մընար, ո՞վ բսեր էր իրեն որ գրագէտ ըլլար ··· Մենք գրագէտ կ'ըլլա՞նք կոր ··· Այդ տեսակ բանի պէտք չըկայ ··· Գործնական մարդեր միայն ··· Գիրքի վրայ նայելու ատեն չըկայ ··· Թող աշխատին, ուտեն, էֆէնտիմ ··· Խեղճեր, խեղճեր ··· Իրա՞ւ առանկ պօչ մարդիկ ալ կան ··· Գրագէտ ··· տխմարներ ··· Լալիք բան ···»

Եւ սրահը առաւ մեռածի մը համար վայրկեան մը լռութեանպահի մը թախիծը եւ անտարբերութիւնը։ Սրբազանը, բեմին ամէնէն առջեւ կանգնած, ժողովուրդին չատ մօտ կը խօսէր։ — «Պատիւ նոր Հայաստանին որ գիտէ պատուել իր գրագէտները ···»։

Այդ վայրկեանին, մահացու լռութեան մէջ, մէկ ծափ մը փրթաւ։ Մէ՛կ ծափ մը միայն, մինակը․

Ես էի, մեւ մինակս, որ կը զարնէի իրարու ձեռնոցապատ ձեռքերս, որոնց տկարացած ծափը, զսպուած չունչէրով խեղդող մթնոլորտին մէջ, սրտաճմլիկ աղաղակ մըն էր աւելի, ուղղուած դէպի հայ գրականութիւնը։ Ու մէկ առնական ծափ չընկերացաւ խմինիս առնելու նոր Հայաստանին փրկող ժէսթը․

Զգացի որ ակնարկներ կը սեւեռէին վրաս ամէն կողմէն, դեղձասէր, քոնեաքասէր ակնարկներ

Անծանօթ մը այդ միջավայրին մէջ, յանկարծ ուշադրու դարձայ, իմ անհասկնալի ախորժակովս դէպի հայ գրագէտը։ Թերեւս ալ խորհեցան․— «Սխալ հասկցած ըլլալու է, այդտեղ ի՞նչ կար ծափահարելու···»։

Եւ այդպէս էր որ, այն գիծին վըրայ ուր նստած էի, կրակէ ցանցը աւելի սեղմուեցաւ չուրջս, բայց ինծի այնպէս թուեցաւ որ գլխիս վերեւի փուչերու պսակին մէջ, յանկարծ երեւցաւ լոյսէ շրջանակ մը

ՄԱՆՈՒԿ ՓԻՐՓԻՐԵԱՆ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՐԴԻ ՎԻՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

(ՎԷՊԸ 18ՐԴ ԴԱՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ)

Դ.

Աւետրական երեւոյթ մը կը կազմեն այն վէպերը որ «լաւ կը ծախուին» (bestseller)։ Անոնց կողքին կը մշակուի արուեստ մը որ ճիշդ է միլիոններ չապահովեր հեղինակին, բայց կ'ապահովէ վիպագրութեան պատմութեան մէջ հաստատուն պատուանդան մը։

Ժամանակակից վիպասանները իրենցմէ կը բաժնեն Ուէլս, Կէլսուըրթհի եւ Առնոլտ Պէննէթ, որոնք կը պատկանին նախորդ սերունդին թէ արուեստի մշակման եւ թէ խորքի տեսակէտէն եւ կը կոչեն զանոնք «էտուըրտեաններ», որովհետեւ անոնց տաղանդը զարգացաւ եւ հասունցաւ Էտուըրտ Թագաւորի օրով (1901 — 1910)։

Արուեստի եւ կեանքի մասին տարբեր տեսիլք ունեցող անձնաւորութիւններ են ասոնք։ Ուէլսի համար գրականութիւնը միջոց մըն է, ինչպէս եռքն ալ բառն է վիպասան Հէնրի Ճէյմսի։ «Ինծի համար գրականութիւնը վախճան մըն է ինչպէս նկարչութիւնը, ինծի համար միջոց մը, ճարտարապետութեան պէս օգտակարութիւն ունի, գաղափարի մը տարածման կը ծառայէ կամ ընկերային ծուռ կարգերու փոփոխութեան»։

Այդ «միջոցին» սակայն Ուէլս հաջցուց գեղարուեստական տարրը եւ անգլիական վիպագրութեան առաջնակարգ դէմքերէն մէկը պիտի չհամարուէր, եթէ միեւնոյն ատեն չըլլար ինքնատիպ մեծ վիպասան մը, կենդանի եւ զուարթ ոճով։ Իր յոյսերը, յոյզերը, երազները կը հագնին յաճախ իրականութեան պատմուածքը եւ կը դարձնեն վէպը յափշտակիչ, կախարդական։

Կեանքի իրականութենէն մեծ դժգոհ մըն է, բայց դժգոհութիւնը չի տանիր զինք յոռետես եզրակացութիւններու, այլ կը դարձնէ կառուցանող մը երազաշխարհներու (utopie)։ Իրեն համար աշխարհի եօթը ուխերորդը, կարծես կ'ընկղմէր քրօնիք խառնակութեան մը մէջ նախ քան երազաշխարհի կառուցումը, որ մեր դարէն հազարաւոր տարիներ յետոյ է։ Աշխարհ լաւագոյն հիմերու վրայ դնելու միակ յոյսը դաստիարակութիւնն է։ «Մարդիկ աստուածներու նման» իր գրքին մէջ կ'ըսեն աստուածանման բնակիչները «Մեր դաստիարակութիւնն է մեր կառավարութիւնը»։ Եւ իր «Անշէջ կրակը» կը ձօնէ աշխարհի բոլոր դաստիարակներուն։

Տարբեր բնոյթ ունի Կէլսուըրթհի երգիծանքը։ Ան ալ, Ուէլսի նման դժգոհ մըն է կեանքի իրականութենէն, նախապաշարումներէն եւն.։

Իր դժգոհութիւնը չառաջնորդեր զինք Ուէլսի պէս երազաշխարհներ կառուցանելու։ Կը տեսնէ եսասիրութիւնը, մարդատեցութիւնը նոյն իսկ միեւնոյն ընտանիքի անդամներուն միջեւ, եւ փոխանակ յուսահատօրէն փչրելու, ջախջախելու ամէն բան, քնքոյշ մելամաղձոտ գութով մը կը պատուէ իրերը։ «Ֆորսայթ Սակա» իր ընդարձակ գրքին մէջ, Սօէմը, ստացուածքի ուժեղ բնազդը․որու ատեցնող մարմնացող մէկը, որու ատեցնող միջավայրէն կինը, Իրէնը, կը լքէ ու կը հեռանայ, ուրիշ հեղինակի մը ձեռքին մէջ Սօէմ դառնար թերեւս ամէնէն զզուելի ապահ նկարագիրը, սակայն Կէլսուըրթհի իր յառաջաբանին մէջ կ'ըսէ թէ «հեղինակն ալ կը գթայ Սօէմի վրայ, որու կեանքի եղերերգութիւնը հակակրելի ըլլալու պարզ ողբերգութիւնն է»։

Սէրը այլ եւս միջոց մը չէ ինչպէս վիքթորեան շրջանին, այլ վախճան մը, լափող ուժ մը։ Իրէնը, վրդովիչ գեղեցկութիւնը, կրնայ հիմա արհամարհել ընկերութիւնը, աւանդութիւնները եւ հետեւիլ իր սրտի ձայնին։

Կէլսուըրթհի կը նկարէ միջավայրը մանրամասնօրէն, ցոյց տալով անոր փոխազդեցութիւնը անհատին վրայ։

Առնոլտ Պէննէթ (մեռաւ 1931ին) եւս կը խորհի թէ միջավայրը ներգործող ազդեցութիւն ունի նկարագրին վըրայ,— երբ ուզէ անձ մը նկարագրել, կը սկսի հագուստէն, բնակարանէն, մինչեւ փողոցի նկարագրութիւնը։ Երբեմն աւելորդ էջեր կը լեցուին, սակայն չատ անգամ իրերը անոր քով խիստ կենդանի են եւ ողբերգական անձնաւորութիւններ կը դառնան։

«Մեր կիներու պատմութիւնը» վէպին մէջ անբաժան գրկած են իրար տիպարներն ու իրերը։ Այն հին մութ, ճռնչող սանդուղը, այն սենեակը որ յիսուն տարիէ ի վեր չէ փոխած իր կարասին, այն անկողինը հոն նոյն յարդարանքով եւ Քօնսթանսը ու մեռեալ երիտասարդութեան ականատես եղանք, մինչեւ անոր ամուսնութիւնը, անշարժ, կայուն, ինչպէս իր տունը եւ իրերը։ Ոչ մէկուժ կրնայ զինք չարժել բնակարանէն, ոչ իսկ զաւակը։ Քոյրը՝ Սօֆիան, որ արկածախնդրութիւններով լեցուն, ալեկոծ կեանք մը ունի, կը փախչի սիրականի մը հետ, որ անծանօթ երկրի մը մէջ, Փարիզ, կը լքէ զինք առանձին, օտար, աղքատ։ Սօֆիան կը տոկայ հերոսական դիմադրութեամբ ու նոյն իսկ կը հարստանայ եւ ամէնէն վերջը՝ ծերութեան կը վերադառնայ իր ծննդավայրը, անշարժացած քրոջը քով։ Այս բոլոր պատմութեան մէջ արտաքին դժբախտութիւնները չեն որ կը յուզեն մեզ։ Տիքըններ մը թերեւս լացնէք ի տես այդ գիպուածներուն. Առնոլտ Պէննէթ կը պահէ մեր պայքարինը ատոնց համար եւ կը յուզէ Քօնսթանսի պարզուկ, առօրեայ, միօրինակ կեանքին ելեւէջներուն ի տես։ Իսկ Սօֆիայի առնական դիմադրութիւնը դժուարութիւններու հանդէպ՝ հիացման յուզում յառաջ կը բերէ։ Ու ողբերգութիւնը կը փոխէ իր դիմագիծը։

Էտուըրտեան վիպասանները կը պահեն անգլիական վիպագրութեան աւանդական թէքնիքը։ Վէպերը ունին պատմութեան հաստատուն կառուցուածք մը, ուժեղ նկարագիրներ, հանգոյց, տրամա, կը հասնին վերջաւորութեան, վախճանաձիգ են։ Գալզուըրի, Ֆլօպէրի, Տօսթոեւսքիի ազդեցութիւնը կ'երեւայ ամէնէն աւելի Էտուըրտեան վիպասաններուն վրայ։ Նոր դարու խառնուածքը կ'արտացոլայ նաեւ ասոնց գործերուն մէջ, կը տեսնենք ոչ միայն նոր դարու մարդը, նոր աշխարհը, այլ եւ կը լսենք սառնակին թռիչքը, սակայն արտայայտութեան նոր եղանակը վերապահուած է Ճօրճեան վիպասաններուն։

ՄԱՆՈՒԿ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՔԻՒՐՏ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՆԱՀԻՒՍՈՒԹԻՒՆԸ

— o —

«Վէմ»ի Գ. տարուան Ժ.Բ. թիւին մէջ, Շ. Նարդունի իր «Նպաստ մը հայ եւ թուրք աշուղական գրականութեան» յօդուածաշարքով կը ժխտէր Գարեգին Լեւոնեանի այն թէզը տեսակէտը թէ, աշուղական արուեստը անկախօրէն գերազանց է ժողովրդական երգերէն, թէ ժողովրդական երգերը չունին նիւթի մը ամբողջութիւնը եւ յանգերը onomatopée նմանաձայն են, եւն. եւն.։

Համաձայն եմ Նարդունիի եզրակացութիւններուն. —

Ա.— Ժողովրդական ստեղծագործութիւնները արուեստի տեսակէտով բարձր են աշուղական երգերէն։

Բ.— Գ. Լեւոնեան կը չփոթէ ժողովրդական արուեստը ռամկաացութիւններուն եւ անչնորհ յանգաբանութիւններուն հետ եւ բազմազան են ժողովրդական երգերը իրենց տաղաչափական նրբութիւններով, թեմաներու հարստութեամբ։

Այս յօդուածովս պիտի ջանամ տալ որոշ լրացուցիչներ ժողովրդական բերթողութեան չուրջ

Վերջերս հիւսիսային Իրաքի մէջ պատեհութիւն ունեցայ չատ մօտէն ուսումնասիրելու քիւրտ ժողովուրդը, ի մասնաւորի անոնց երգերը։

Ուրիմն արտայայտելիք տեսակէտներս սահմանաւորուած են միայն քիւրտ ժողովրդական բանահիւսութեան կալուածին մէջ։ Իսկ եթէ ընդունինք այն կարծիքը թէ տարբեր ցեղերու բանահիւսութիւնները որոշ չափով մը օգտուած են իրարմով, աւելի լաւ։

Քիւրտ ժողովուրդին մէջ հազուագիւտ է աշուղներու երեւումը։

Անոնց երգերը ստեղծագործութիւններն են ժողովրդի վիպական խառնուածքին.

Իւրաքանչիւր ցեղակ՝ աչիրէթ կը ստեղծագործէ իր երգերը, բայց անոր ստեղծագործութիւնը չի սահմանափակուիր իր կալուածին մէջ միայն, այլ չրջիկ աստղիկներու՝ երգիչներու միջոցաւ կը տարածուի լեռնէ լեռ, հովիտէ հովիտ։

Ուրեմն երգիչին դերը այստեղ պարզապէս հաղորդակցական է

Քիւրտ ժողովրդական երգերը բաժնուած են երեք գլխաւոր սեռերու

Ա.— Դիւցազներգութիւն,
Բ.— Հովուերգութիւն,
Գ.— Սիրերգ։

Անոնց ցեղային հրաշակերտ է ծագոյն դիւցազնավէպը, արդարեւ ժողովրդական քերթողութեան թը առնուած է Վերանշահիրի մէջ պատմութենէն՝ ընդդէմ թուրք նակալութեան, 60—70 տարի առաջ

Դիւցազնավէպը բաժնուած է կու հատուածներու, որովհետեւ պատմութեան գլխաւոր հերոսը կու տարբեր անուններով երեւան գայ։ Առաջին հատուածը կը կոչ Տարվիշէ Աղտի, իսկ երկրորդը՝ մէ Մուսէ։

Առաջին հատուածը բաղկացած երեսուներհինգ տուներէ, կշռոյթը չափն է 4—3, 4—3, իսկ յանգերը դասաւորումը Ա.Բ.Դ.։

Երկրորդ հատուածին բովանդակութիւնն է վախթուն տուն, կշռոյթը փը 5+5+4 իսկ յանգերու դասաւորումը՝ Ա.Բ. եւ Գ.Դ.։

Աստղիկներու միջոցաւ Վերանշահիրի այս ռազմերգը տարածուած է մայն քրտութեան մէջ։ Հիւսիսային Իրաքի 700.000 քիւրտ բնակիչները անխտիր գիտեն զայն ու ոչ միայն կ'երգեն, այլ եւ կը ներկայացնեն իրենց քրտական դիւցազնավէպ։

Այս ուղիէն կ'ընթանան նոյնպէս բոլոր միւս ռազմերգերը, նոյն տաղաչափական նրբութիւններով նիւթերու հարստութեամբ։

Ամէն մէկ նոր հերոսի մը երեւումը կը ճոխացնէ քիւրտ ժողովրդական քերթողութեան գանձարանը։

Քիւրտ ցեղը ապրած ըլլալով րու կատարը, արինոտ երկինք եւ կանաչազարդ հովիտներու մնականաբար հովուերգութեան մեծ տեղ պիտի գրաւէր իրենց երգերուն մէջ, բայց կայ ուշագրաւ տարբերութիւն մը,— քիւրտ ժողովրդական նուիրուած երգերը պէս կը կրեն անհատապաշտութեան դրոշմը։ Անոնք չեն երգեր բնութիւնը այնպէս ինչպէս որ է, այլ այնպէս ինչպէս կ'ըմբռնեն իրենք.

Օրինակ, երբ պիտի երգեն կենդանութիւնը արեւին, անոնք կ'ըսեն.

— Արեւը իր կենդանութեան քաղեր է մեռնող հերոսի աչքէնէն

— Մայիսի վարդը իր երանգը ցեր է սիրականիս թուշերէն։

Եւ այսպէս կ'ընթանան բնութենապաշտ բոլոր երգերը։

Քրտական հովուերգութիւններու կշռոյթն է 4+3 կամ 4—4—3 եւ 4+4, իսկ յանգերը Ա.Գ. եւ Բ.Դ

Գալով քրտական սիրերգներուն, կարելի է ըսել որ արուեստի եւ մշակումի տեսակէտով հասած են իրենց բարձրագոյն աստիճանին։

Բայց տարաբախտօրէն, դեռ մինչեւ այսօր ալ քիւրտ ժողովրդական րուստ բանահիւսութիւնը անգիր կը մնա կը կազմէ քրտական անգիր կոյթի գանձարանին։

Ցեղագային եթէ ունենամ պատեհութիւն, կը խոստանամ աւելի խորանալ եւ մանրակրկիտ բնորոշել քիւրտ ժողովրդական քերթողութիւնը։

Լ. ԳԱՄՄԷՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԱՂՔԱՏԻ ՈՒՐԱԽՈՒԹԻՒՆ

Նիկողոս աղան ու ես, հանդերձ ընտանեօք, ճաշի հրաւիրուած էինք մեր բարեկամներէն Տիգրան Սահակեանի տունը։

Տիգրան Սահակեան կանչած էր մեզ իր յարկին ներքեւ ուտելու, խմելու եւ մանաւանդ մասնակից ընելու իր ուրախութեան։

Տիգրան բանուոր է, ամուսնացած է, ունի երկու մանչ զաւակ ու կ'ապրի ծայրը ծայրին։ Թէ ինչ էր իր ուրախութեան չարժառիթը՝ խօսքը կուտանք իրեն.

— Ինքնութեան թուղթս վերանորոգելու ժամանակը եկած էր։ Անմիջապէս դիմում կատարեցի։ Ինծմէ պահանջեցին ինը տարուան աշխատանքի վկայականներ, տուրքերս վճարած ըլլալու հաստատագիրներ։ Ուզեցին նաեւ անցագիր, ամուսնական տետր, տղոցս ծննդեան վկայագիրները եւ կնոջս ինքնութեան թուղթը։ Կրցածիս չափ ճարեցի այդ բոլորը, քանի մը օր կորսնցնելով ու կրկնեցի դիմումս։ Տասը օր վերջ կանչուեցայ · եւ առած էին աշխատելու իրաւունքս։ Յուզումէս չփոթեցայ, աչքերս արցունքով լեցուեցան։ Ասիկա ուրիշ բան չէր եթէ ոչ խլել ինծմէ կինս ու զաւակներս։ Մեզ անօթութեան դատապարտել։ Անմիջապէս գործէ հանեցին զիս։ Ինքնութեան նման բան մը եկաւ վրաս։ Դիմումներ ըրի աշխատանքի նախարարութեան, ոստիկանական տեսչութեան, գործատէրիս, յետոյ գացի եկեղեցի, խօսեցայ Բուչալեանին, Տէր Լեւոն Ասլանեանին, պատմեցի ցաւս, յուզուեցին, կրկին դիմել յանձնարարեցին, յանձնառին իրենք դիմել։ Գլուխս հազար տեղ զարկի, սրտատրոփ սպասեցի, յուսադրուեցայ, յուսահատեցայ։ Նախանձով սկսայ դիտել գործի գացող Ֆրանսացի բանուորները։ Ես որ դժգոհ էի գործէս, չատ ծանր կը գտնէի զայն ու քիչ վարձատրուած, հիմակ երանի կուտայի աշխատած ժամանակ, ու կ'ըսէ — Երջանիկ եմ եղեր ես կը դժգոհիմ։ Անցաւ երկու ամիս։ Նեղութեան եւ անձկութեան, նեղութեան եւ անորոշութեան երկու ամիսներ։ Խնայողութիւն մը չունէինք։ Պարտքէն կը սոսկայինք։ Շատ օրեր ցամաք հացով մը գոհացանք։ Տղաքը չէին հասկնար կացութիւնը։ Սիրտս բզիկ բզիկ կ'ըլլար․ Վերջապէս, չնորհիւ Տէր Լեւոնին ջանքերուն՝ աշխատելու իրաւունքս վերստացայ։ Ա՛լ ուրախութիւնս անսահման էր։ Չէի հաւատար ու թուղթին վրայ կը նայէի ու անդադար կը կարդայի։ Տուին ինքնութեան թուղթս։ Համբուրեցի ու գրպանս դրի՝ մասունքի պէս։ Սկսայ աշխատիլ։ Ու հիմակ ինչ ուրախութեամբ, ինչ թեթեւութիւնով գործի կ'երթամ։ Կրակէ կամուրջէ մը անցայ ··

Բաժակները լեցուեցան։ Նիկողոս աղան առաջարկեց․

— Խմենք այս բաժակը Ֆրանսայի աշխատանքի նախարարութեան կենացը, որ պատճառ եղաւ քեզի զգացնել քու երջանկութիւնդ, որուն գիտակցութիւնը չունէիր ու կը դժգոհէիր···

Վայրկեանները կը սահէին եւ Նիկողոս աղան, մեր սեղանապետը, նոր կենացներ կ'առաջարկէր․

- Խմենք այս բաժակն ալ ոստիկանական վերատեսչութեան կենացը որ քու մէջդ համոզում գոյացուց թէ հազար անգամ նախընտրելի է գործարանին մուխ ու ծուխին մէջ ըլլալ եւ լսել բերնին հոտը չէփին, բօնթրը․ մէթրին, էնժէնիէօրին եւ փաթրօնին քան թէ գտնուիլ իր չէնքին մէջ ···

Հլու հնազանդ պարպեցինք մեր բաժակները

— Բաժակ մըն ալ խմենք գործարանատէրին կենացը որ քեզ համոզեց թէ լաւագոյն է չահագործուիլ քան թէ անգործ թափառիլ, հազարումէկ մտածումով

Ու երբ ճաշը վերջացաւ եւ սուրճերը բերուեցան սեղանի վրայ՝ հետեւեալ հարցումը ուղղեց Նիկողոս աղան․

— Ըսէք ինծի թէ, Աստուած ի՛նչպէս կ'ուրախացնէ աղքատ մարդը։

Կին մը ըսաւ․

— Աստուած աղքատը կ'ուրախացնէ անիկա գերծ պահելով հիւանդութենէ, անոր ընծայելով առողջ ակռայ, առողջ թոք, առողջ ստամոքս եւ աղիք, առողջ սիրտ, առողջ միտք առողջ մարմնի մէջ ···

— Պարա՛պ խօսք, բացագանչեց Նիկողոս աղան, աղքատն ալ հարուստն ալ հաւասարապէս ենթակայ են հիւանդանալու···

Ուրիշ մը ըսաւ․

— Աստուած աղքատը կ'ուրախացնէ մահէն վերջ զայն զետեղելով երկնքի թագաւորութեան մէջ, հայր Աբրահամու գոգը ··

— Լափ լեցուն պարապ խօսք, աղաղակեց Նիկողոս աղան։

Վերջապէս իրմէ խնդրեցինք որ մեզի ըսէ թէ ինչպէս Աստուած կ'ուրախացնէ աղքատ մարդը։ Նիկողոս աղա բացաւ իր գինեհամ բերանը․

— Ենթադրենք որ աղքատ Ղազարոս մը կայ որ ունի կին մը, չորս զաւակ եւ էչ մը։ Ղազարոս իր օրապահիկը կը ճարէ չնորհիւ իր իչուն։ Կը բեռցնէ անոր վրայ զանազան իրեղէններ ու գիւղէ գիւղ կ'երթայ զանոնք ծախելու եւ անօթի չմեռնելու չափ չահ մը հանելու իր այդ գործով։ Ղազարոս այնքան դժգոհ է որ կ'անիծէ իր ծնած օրը։ Եւ իրաւունք ալ ունի, որովհետեւ կէս կուշտ, կէս անօթի է, իսկ իրեններն գլխաբաց, անվարտ ու բոպիկ։ Իրաց այս վիճակին մէջ, օր մըն ալ Ղազարոսին էշը կը կորսուի։ Կը փնտռեն զայն գիւղին ախոռներուն մէջ, անտառին մէջ, պարտէզներուն մէջ, ճամբաներուն վրայ, մօտակայ գիւղերուն տանիքներուն տակ։ Օրերով փնտռտուք։ Չկայ, չկայ։ Ղազարոսին միակ ապաւէնը, միակ յոյսը, միակ էշը ոչ եւս է։ Կորսուած է, էշը համբարձած։ Ղազարոս ողբ ու կոծի մէջ է։ Ամբողջ գիւղը սուգի մէջ. Վեց օր վերջ էշը կը գտնուի էշը մէջտեղ կ'ելլէ իր ոտքով, իր երկու ականջներով եւ կատարելագործուած զռացով. Ղազարոսին ուրախութիւնը չափ ու սահման չունի։ Կըլլայ նոյն իսկ իր ուրախութենէն քանզի գտնուած է իր բական էշը։ Ահա այսպէս կ'ուրախացնէ Աստուած իր աղքատ զաւակները։ Տրտնջացող աղքատին ձեռքէն կ'առնէ իր էշը, զայն մատնելով աչքէ քանի մը օր վերջ էշը մէջտեղ կը նէ, պատճառելով անոր ուրախութիւն։

Այդպէս կ'ընեն «հիւրընկալ» ռավարութիւններն ալ։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Ն Ժ Ո Յ Գ Ն Ե Ր

Ժայռակոյտին վրայ ուր կէսօրն իր սա՛ֆն է ճամբր
Նստած եմ ես, մինչ հեռուն ընժոյգներն յաղթ եւ ուժգին,
Իրենց ռնգունքին ներշնչեալ խորին խորն աւազին՝
Կը քարքառեն լայնաճիտ գետին ճարտար ափն ի վեր:

Մազմին անոնց կը փայլի հովայ լոյսին մէջ օրուան,
Երբ վրդրձիւնը անոնց պիտ՞ներուն վրայ գոռ՝
Կը տարածուի ռումբի պէս, եւ կը ցայտեն վիրաւոր
Կայծերու խումբ մը յանկարծ անոնց պայտին տակ խուզան:

Տրբիւն անձէ դեղնոյսկ աւազներէ՛ն ոտնուէր
Լուէրն իրենց խորհրդ կ'ուղղեն բացերը գետին,
Ու կը կենան կուռքի պէս. կարծես լռկման մէջ անցին
Անձէ կ'ապրին մոլեռանդ մարտին ժամերն երբեմն:

Գետին շալին հետ ամլոնք, ոչ չառներ կանգ ու դադար,
Անոնց ռունգերը խռնաւ կ'արտաշնչեն թռչնուն՝
Շագեպնըուած գոլորշին, եւ կողն անոնց տրոփուն
Կ'առնէ կշոյթն իր անհղ ներուն յոյզէ՛ մ'առապար:

Կը նային լնձ, ու բաշերն, հիւսուած ոսկի՛ թելերով,
Կը սարտոզնեն օդին մէջ. կարծես իմ տենչն երազուն՝
Կ'առքէ երնուան մ'անզուսպ անոնց անպարտ եւ խռխուն
Նախաշխարհին մէջ շնչող շրջեղ կեանքին ամփոփով:

Գրնացքն անոնց նոյնաշխարհն իմ հոգւոյս մէջ կ'արծարծէ
Լայնատարած դաշտերու ըզգայնութիւնն անուրջի,
Որոնց վրայ պայտերու եւ սուրերուն շաչիւնի
Կռնակն՝ իր վէս արձագանգն ու մարտնչումը կ'առնէ:

Ո՛հ, լեմ ոտքի՛, ու կարշնեղ կուրծքիս զըրահն ամեհի
Կը պագպառե՛մ օդին մէջ. ես կը ճալեմ ներշնչուած
Հոտուածո՛յ պէս, ու ինծ հետ մեր նժոյգներն յաղթապանծ՝
Կ'ոյլեն ոտքի, կը ճալեն միջօրէի՛ն մէջ ոսկի:

ՏՈՔԹ. ԱՐԱՄԱՑԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ

— . —

Ազգ մը որ իր փառաւոր անցեալով կ'ապրի կրնար պարծենալ, ազգ չէ:

Եւ Հայը՝ ճակատաբաց կրնայ ըսել, թէ մենք ալ ԱԶԳ մըն ենք.

Մովսէս Խորենացի իր Պատմութեան մէջ Գիրք Ա. Գլ. գ) կ'ըսէ, թէ մենք թէեւ փոքր ազգ մըն ենք, սակայն քաջութեան շատ գործեր կատարած ենք, որոնք արժանի են գրքերու մէջ յիշուելու:

Արդ, մեր հայ լեզուն կանոնաւոր գրելու կարգալու նպատակով՝ Սահակի ու Մեսրոպի ձեռքով կատարուած հայ այբուբենքի գիւտն եւ Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութիւնը՝ քաջութիւններու քաջութիւնն է, եւ իրաւամբ արժանի է յաւիտենական յիշատակութեան:

Այս մեծ գործը յաւերժացնելու եւ իբրեւ յուշարձան կանգնելու համար է, — ինչպէս կ'ենթադրեմ, — որ Վիեննայի Միզաւաջան Հայրերը՝ Ս. Ղազարի կղզեակին մէջ քաշուած՝ կազմած են հետեւեալ գործը — «Ի յիշատակ ժծ. դարադարձի Հայերէն Թարգմանութեան Աստուածաշունչ Գրոց, որ կը բաղկանայ 179 մեծադիր էջերէ եւ 45 հիանալի պատկերներէ: Այս պատկերներն ընտրովի սոփռուած ընդօրինակուած են հայերէն հին ձեռագիրներու մէջէն, եւ՝ նիւթին համաձայն՝ դասաւորուած են այս գմայլելի գրքին մէջ, որ միաժամանակ մաս կը կազմէ «Բազմավէպ»ի, թիւ 9—12:

Նպատակը հասկցուեցաւ:

Հիմա գանք յօդուածներու, որոնք — Ուռ. իրարմէ անջատ յօդուածածեւ ուսումնասիրութիւններ են, գրուած Հ. ... եւ այլ աշխատակիցներէ, բայց ... ամփոփուած, քանի որ միեւնոյն նիւթը կը շօշափեն բոլորն ալ:

Առաջին յօդուածը՝ Խմբագրութեան կողմէ հայրենասիրական տաք շունչով գրուած առաջնորդող մըն է, «Հազարհինգհարիւրամեայ յոբելեան հայերէն Թարգմանութեան» վերնագրով որուն կը յաջորդէ Հ. Ց. Թորոսեանի ընդարձակ խնամեալ ուսումնասիրութիւնը՝ «Հայ Ոսկեդարը եւ Աստուածաշունչի Թարգմանութիւնը»: Ցետոյ կուգան Հ. Վ. Հացունիի՝ «Աստուածաշունչն ու Հայաստանը», Հ. Աթանաս Թ.ի՝ «Նմոյշ մը Ցովհաննու Աւետարանին հայ Թարգմանութեան բընագրէն ունեցած տարբերակներէնը», Հ. Վահան Ցովհաննէսեանի՝ «Եւսեբիոսի Եմեսացւոյ եպիսկոպոսի Մեկնութիւն Արարածոցը», անտիպ հատուածով մը միասին, Հ. Ցովհան Աւգերի՝ «Ակնարկ մը Ս. Գրոց հայկական Թարգմանութեան վրայ» քննականը, Տոքթ. Արամայիս Սրապեանի, Հ. Վահան Ցովհաննէսեանի եւ Ա. Խոստեանի բանաստեղծութիւնները, Հ. Մեսրոպ Ճանաշեանի՝ «Գրիգորիս Արշարունւոյ Մեկնութիւն ընթերցուածոցպէն անտիպ կտոր մը», ապա՝ դարձեալ Հ. Վ. Հացունիի «Ս. Գրոց ընտրելագոյն գրչագիրք Ս. Ղազարու մէջ», հայերէնագէտ ուսուցչապետ Ալմոյ Ծանըլիի խօսքերէն մէկ ուսումնասիրութիւնը եւ Հ. Եղիա Փէչիկեանի ամփոփումը՝ «Եւսեբիոս Եմեսացւոյն Մեկնութիւններ՝ ազգիւր Պրոկոպիոսի Մեկնութեանց» վերնագրով, Հ. Ս. Ցերաշեանի «Ս. Գրոց հայկական Թարգմանութեան սխալներուն եւ առաւելութեանց նմոյշ մըն», Հ. Եղիա Փէչիկեանի «Ցիշատակարանք գրչագրաց Ս. Գրոց», ուր մէջ կը բերուին Ս. Ղազարու տանբերնը գրչագիրներուն յոյժ շահեկան յիշատակարանները, դարձեալ՝ խմբագիր Հ. Փէչիկեանի կողմէ գրուած նկարագրականը՝ «Աստուածաշունչի 1500ամեայ յոբելեանը Վիեննայ մէջ», եւ՝ «Երկհարիւրամեակ տպագրութեան Մխիթար Աբբահօր Աստուածաշունչին», սոտրագրուած Եղբայր Բարսեղ Զ.ի կողմէ: Ասոնց կը յաջորդէ՝ խմբագրութեան կողմէ Ֆրանսերէն ամփոփում մը բոլոր յօդուածներու:

Գրքին գինն է՝ 30 Ֆր. Ֆրանք:

Արդ, մեզի կը մնայ շնորհաւորել Մխիթարեան Հայրերը, որոնք գիտեն ամբիի համաձայն՝ պէտքին հետամտել գործեր արտադրել իրենց դարաւոր տպարանէն, ի վայելումն հայ ազգին:

Կ. Ց. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

ԹԱՒ ՋՈՒԹԱԿԻ ՎՐԱՑ

ՃԱԿԱՏԱԳԻՐ

(Թուղթ Փետրուար 22ին համար)

— o —

«Աշխարհս աշխարհով կտրացաւ
Ես քեզանից սո՛վ աչքիլուս...»:

ՍԱՑԱԹ - ՆՈՎԱ

Սրտիս վրայ
Իջաւ գիշեր
Երէկ գիշեր ..

Երէկ գիշեր՝
Փուշեր,
Ու գիշակեր
Իջաւ գիշեր ...

Հսկում,
Բաժանում,
Թաղո՛ւմ . .

Վաղն առաւօտ՝
Թաղում:
Ո՛չ պատանք,
Ո՛չ պատգարակ,
Ո՛չ իսկ պսակ ..

Վաղն առաւօտ
Ափսո՛ս, պսակ,
Աշխարհին համակ
Վարդեր ձերմակ . .

Մինչ սրտիս վրայ՝
Արիւնլուայ,
Կը մնայ՝
Լեռնակուտակ
Ցիշատակ ...

Վաղն առաւօտ
Ես հարսներուր,
Ջեռքս սեղմած՝
Խրախճանքի մ'երաւէր
Սիրտս աւե՛ր . .
Վաղն առաւօտ
Ես ինծ համար
Ցուղարկաւոր ..

Ես հարսնեւոր !

Սիրտս՝ դագաղ,
Սիրտս՝ մեռեալ,
Սիրտս՝ փլա՛ծ սգաւոր ...
Ճակատագի՛ր

Սեւ - սեւածիր
Վաղն առաւօտ
Ես կը թաղեմ
Սիրտս նորէն . .
Սրտիս խորէն
Անհո՛ւնօրէն
Կը տուայտի
Երգ մը նորէն .

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՍՈՂՈՄՈՆ ԵՒ ՊԱԼՔԻՍ

— . —

Եթովպական բաները տակաւին կը պահեն իրենց այժմէութիւնը, — ուրեմն անգամ մըն ալ վերադառնանք այդ աւանդութիւններուն:

Ըստ Աստուածաշունչին, Սաբայի թագուհին է, որ ճամբայ կ'ելլէ հարաւէն, գլուխն անցած հսկայ կարաւանի մը՝ անուշահոտութիւններով, համեմունքով եւ թանկագին քարերով բեռնաւոր, լսելու Սողոմոնի իմաստութիւնը:

Արաբ պատմիչները ուրիշ ձեւով կը պատմեն Երուսաղէմի թագաւորին եւ Սաբայի թագուհիին սիրոյ աւանդութիւնը:

Պալքիս կը կոչուէր թագուհին, կ'ըսեն արաբ պատմիչները, եւ սատանաները անոր տուած էին անհման գեղեցկութիւն մը որ դող կը հանէր սիրտերը: Սողոմոն լսեց գեղեցկութեան համբաւը եւ նոյն օրն իսկ ճամբայ ելաւ Երուսաղէմէն, գնաց հարաւի աշխարհը՝ գտնելու թագուհին: Երուսաղէմի թագաւորը լսեր էր որ թագուհին կը գտնուի Արաբիոյ հարաւը, — բայց ո՞ւր: Ցոպոպ թռչունը եղաւ միջնորդը, որ յարաբերութեան մէջ դրաւ թագաւորն ու թագուհին: Թռչունէն իմանալով Սողոմոնի ներկայութիւնը հարաւի երկրին մէջ, Պալքիս դիմաւորելու գնաց զայն, — սակայն ուզեց նախ ղրկել ընծաներ՝ ատոնցմով փորձելու եւ գատելու համար Սողոմոնի իմաստութիւնը: Եւ Սաբայի թագուհին Սողոմոնի ղրկեց հինգ հարիւր պատանիներ, զանոնք հագուեցնելով թարմատի աղջիկներու պէս, եւ հինգ հարիւր աղջնակներ, զանոնք հագուեցնելով ազուոր մանչերու պէս: Ղրկեց նաեւ ակնատուփ մը, որուն պարունակութիւնը, անխոց մարգարիտ մը, պէտք է գուշակէր Սողոմոն: Եւ վերջապէս թանկագին քար մը, որ ունէր զիկզակ ծակ մը, — Սողոմոն եթէ իմաստուն էր, պէտք էր այդ ծակէն անցընէր թել մը ապրշում:

Երբ ընծաները ներկայացուեցան Սողոմոնի, իմաստուն թագաւորը հրամայեց ճաշկերոյթ մը տալ աղջիկներուն եւ մանչերուն, եւ ինք կանգնեցաւ՝ դիտելու համար թէ ինչպէս կը լուացուին անոնք՝ ճաշի նստելէ առաջ: Ոմանք լուացին միայն իրենց երեսները, իսկ ոմանք, իրենց երեսները լուալէ առաջ, լուացին նաեւ իրենց ձեռքերը: Սողոմոն ճանչցաւ եւ զատեց աղջիկները մանչերէն: Իմաստուն թագաւորը, թող օրհնուի իր յիշատակը, գուշակեց նաեւ ակնատուփին պարունակութիւնը, — մարգրիտ մը՝ արցունքի պէս մաքուր, կլոր եւ լեցուն: Ցետոյ մանրաթէկ չըրամի մը կապեց թել մը ապրշում, թրթուրը անցաւ թանկագին քարին զիկզակ ծակէն եւ դեռծանն ալ հետը:

Այժմ կարգն էր դիտելու հարաւի թագուհիին գեղեցկութիւնը: Սողոմոն լսած էր թէ Պալքիս, թէեւ յաւերժահարսի մը պէս գեղեցիկ եւ բիւրեղացեալ, — ո՛վ դժբախտութիւն, — ոտքեր ունէր այծի մը պէս թաւամազ: Ուզեց աչքովը տեսնել, բայց աշխարհի աղիքներէն ի վեր կիները կը սիրեն ցոյց տալ իրենց մարմնոյն այն մասերը, որ կախարդիչ են եւ խելք կը տանին, իսկ տգեղ մասերը՝ երբեք: Իմաստուն թագաւորը հրամայեց որ իրենց տեսակցութեան յատկացուած դահլիճին յատակը շինուի ապակիով եւ ապակիին տակէն ջուր հոսի: Երբ թագուհին ոտքը երկնցուց սեմէն ներս, կարծեց թէ պիտի կոխէ ջուրին մէջ եւ բնազդաբար վեր քաշեց իր զգեստին քղանցքը, — Սողոմոն տեսաւ, հայելիի նման ջուրին մէջ, որ Սաբայի թագուհին ունէր բիւրեղի նման ոտքեր, ինչպէս երկու սիւներ ամպեղէն:

Այն գիշեր, Սողոմոն անցուց թագուհիին հետ Սաբայի, որ թարգմանի հարաւ կամ երկիր հարաւի, երկիր արեւի, ինչպէս էր մարմինը Պալքիսի՝ թեւերուն մէջ Սողոմոնի:

ԼԵԶՈՒԻ ՀԱՐՑԸ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

— —

Ազգերու կեանքին մէջ դժուար է գնահատել լեզուին դերը, — այնքան բարդ է ան եւ մեծ:

Հարցը տարբեր բարդութիւն մը կը ստանայ, երբ երկրի մը բնակչութիւնը կը խօսի մէկէ աւելի լեզուներ:

Այդպէս է պարագան Պելճիքայի մէջ

Պելճ կառավարութիւնը ամէն տասը տարին անգամ մը ընդհ. մարդահամար կը կատարէ, եւ միաժամանակ կը կազմէ լեզուական մարդահամար մը: 31 դեկտ. 1930ին կատարուած պելճիական մարդահամարը կը ներկայացնէր հետեւեալ պատկերը լեզուական տեսակէտով.—

Երկրին բնակչութեան թիւը՝ 8.092.004 (համեմատել 1920ին 7.465.782 էր, իսկ 1910ին՝ 7.423.784): Ֆրանսերէն կը խօսին 3.039.315 հոգի, այսինքն 37.56 առ հարիւր, Ֆլամաներէն՝ 3.479.291, այսինքն 42.92 առ հարիւր, գերմաներէն՝ 69,033, այսինքն 0,85 առ հարիւր, երկլեզուեան (Ֆրանսերէն եւ Ֆլամաներէն) 1,045,601, այսինքն 12.92 առ հարիւր, երկլեզուեան (Ֆրանսերէն եւ գերմաներէն) 67,140, այսինքն 0,83 առ հարիւր, երկլեզուեան (Ֆլամաներէն եւ գերմաներէն) 9,332, այսինքն 0,12 առ հարիւր, բազմալեզուեան (Ֆրանսերէն, Ֆլամաներէն եւ գերմաներէն) 54,086, այսինքն 0,67 առ հարիւր, իսկ 334,206 հոգի, այսինքն բնակչութեան 4,13 առ հարիւրը Պելճիոյ մէջ գործածական ծանօթ լեզուներէն ոչ մէկը կը խօսին: Բազմալեզուեաններէն 474,006 հոգի առաւելապէս Ֆրանսերէն կը խօսին, իսկ 662,277 հոգի՝ առաւելապէս Ֆլամաներէն

Ֆլաման 4 նահանգներու մէջ (Երկու Ֆլանտրները, Անվերս, Լիմպուրկ), 85,744 հոգի կը խօսին միայն Ֆրանսերէն, իսկ 439,715 հոգի երկլեզուեան են (Ֆրանսերէն եւ Ֆլամաներէն): Վալոն 4 նահանգներու մէջ (Լիէժ, Լիւքսէմպուրկ, Նամիւր, Հէնօ), 24,658 հոգի կը խօսին միայն Ֆլամաներէն, իսկ 125.109 հոգի՝ երկլեզուեան (Ֆրանսերէն եւ Ֆլամաներէն): Ընդհանրապէս, Պրապանի մէջ, 512,884 հոգի կը խօսին միայն Ֆրանսերէն, իսկ 597,007 հոգի՝ միայն Ֆլամաներէն, եւ 480,677 հոգի՝ երկլեզուեան (Ֆրանսերէն եւ Ֆլամաներէն):

Այս թիւերը ցոյց կուտան որ Պելճիա կը ներկայացնէ լեզուական 3 խմբակցութիւններու պատկեր մը, հիւսիսի մէջ՝ Ֆլամաներէն, հարաւի մէջ՝ Ֆրանսերէն, մեծագոյն Պրիւքսէլի մէջ՝ երկլեզուեան (Ֆրանսախօսներու գերազանցութեամբ

ՕՐ. ՎԱՐԴՈՒՀԻ ԷՔՍԷՐՃԵԱՆ
եւ
ԵԴՈՒԱՐԴ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ
Նշանուած
Մարսէյլ, 21 մարտ 1936

Լեզուական այս պատկերէն կը հետեւի, որ Ֆլամանական լեզուախումբը կէս միլիոն աւելի է վալոնական լեզուախումբէն: Խորհրդարանին մէջ եւս Ֆլաման տարրը մեծամասնութիւն կը կազմէ վալոն տարրին վրայ, — ինչ որ ներկայիս կը ստեղծէ զանազան դժուարութիւններ: Արդարեւ, մինչեւ հիմա Ֆլաման երեսփոխանները, ընդհանուր վիճաբանութիւններու ժամանակ, կը խօսէին Ֆրանսերէն լեզուով, հասկնալի՝ բոլորին: Սակայն վերջերս անոնք որոշեցին խօսիլ իրենց մայրենի բարբառով ոչ միայն ընդհանուր վիճաբանութիւններու ժամանակ, այլեւ յանձնաժողովներու մէջ: Այս որոշումին հետեւանքով, Պրիւքսէլի վալոն երեսփոխանները կը մատնուին դժուարութիւններու: Այս վերջինները նախ ուզեցին չմասնակցիլ վիճաբանութիւններուն, — լուծում մը չէր այդ: Ոմանք պահանջեցին թարգմաններ նշանակել, ինչպէս կ'ըլլայ Ազգ. Դաշնակցութեան ժողովներուն մէջ:

Լեզուական այս դժուարութենէն կը ծագին նաեւ քաղաքական հարցեր, որոնց լուծումը պիտի մնայ դժուար այնքան ատեն որ լեզուական միութիւնը երազ մը պիտի նկատուի երկրին համար:

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ՆՈՐ ՑԱՑՕՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅ ԵՐԳԻՆ ՀԱՄԱՐ

— • —

Դարձեալ կը յաղթանակէ հայ երգը, ու անոր առջեւ կը բացուին արուեստի տաճարին դռները, շնորհիւ Հայկանուշ Թորոսեանի:

Փարիզի պետական երաժշտանոցի երգի արհեստավարժ ուսուցիչ Ա. Լ. Հէթիչ, այս ուսումնամեայ երգի վարպետը այժմ քաշուած ուսուցչական ասպարէզէն, նուիրուած է բոլորովին երաժշտական ուսումնասիրութիւններու: Իր ուսուցչական օրերէն սկսած է արդէն հրատարակութեան «մոքալիզ»ներու շարքի մը, որոնք Փարիզի պետական երաժշտանոցի երգի դասարաններուն առաջին տարուան կրթական ծրագրի մաս կը կազմեն: Հրատարակութիւնը կը վայելէ կրթական նախարարութեան նիւթական օժանդակութիւնը:

Շարքը սկսած է Ֆրանսական արգի երաժշտութեան վարպետը Կապրիել Ֆորէ: Հետզհետէ աշխատակցած են անոր մեծ դէմքեր, Վէնսան Տէնտի, Մորիս Րավէլ, Հանրի Րապօ եւն.:

Վերջերս Ա. Լ. Հէթիչ դիմած է նաեւ սովետահայ մեծ վարպետներու:

Երգի այս ծերունի վարպետը յամ է նաեւ Կոմիտաս վարդապետի երաժշտութիւնը իր աշակերտուհիէն, Հայկանուշ Թորոսեանէ, եւ խանդավառուած անոր եզական կչռոյթով, գունագեղ նկարագրով եւ գեղեցիկ ու դասական կառուցուածքով: Իր ուսուցչին այդ խանդավառ տրամադրութիւններէն օգտուելով, Հայ արուեստագիտուհին կ'առաջարկէ որ

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՊՈԼՍՈՅ ՀԵԼԼԷՆ ԴԵՍՊԱՆԻԱՏԱՆ ՋԻՆ. ԿՑՈՐԴ

ՋՕՐ. ՖՐԱՆՃԻՍԻ ՑՈՒՇԵՐԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

— Մէկուն ձգեցէք մեծարանքները, պատասխանեց անիկա: Արժէք ունի Ալյան, որովհետեւ ձեզի կը մատուցանէ ծառայութիւն մը, զոր ընդունելու կը վախնաք: Ուրեմն, գիտէ՞ք թէ այս օրերու «Եաւուզ»ը օդը պիտի հանեն:

Սիրտը սառեցաւ երակներուս մէջ, բայց ջանացի հանդարտութիւնս պահել: Ենդացի նոյն իսկ, ըսելով, թէ ոչ միայն չէի գիտեր այդ բանը, այլ նոյն իսկ չէի կրնար երեւակայել զայն թէ արդէն երազ մը կրնար ըլլալ միայն, զոր մարդ կը տեսնէ, շատ ուտելէ վերջ քնանալով . .

— Եւ սակայն ճշմարտութիւն է, պատասխանեց: Այս գործը երկու ամիսէ ի վեր կը պատրաստուի Մարդիկն ալ, ուժանակներն ալ պատրաստ են եւ սպասող դրամ կայ գործին մէջ:

— Եթէ, ըսի, գիտես այս բոլորը, եւ չես յայտներ իշխանութիւններուն, հայրենիքդ մատնած կ'ըլլաս: Այն ատեն ես պիտի յայտնեմ զանոնք:

— Մարդոց ամէնէն անպատիւը պիտի ըլլաս, եթէ այդպիսի բան մը ընես. Ես չեմ յուսար որ Ֆրանճիս մը այդպիսի անպատուութիւն գործէ:

Այս խօսքերը ըսած միջոցին շատ տժգունած էր: Ծունկը բռնուեցաւ եւ այնպիսի վայրագ ակնարկ մը նետեց վրաս, որ անօրէնքր էր իր անուշ աչքերուն համար:

Բարկացած, բայց լրջօրէն պատասխանեցի, թէ այդ բոլորը պիտի յայտնեմ իշխանութիւններուն, բայց պիտի խուսափիմ ըսելէ, թէ ինք ալ մաս ունի գործին մէջ:

Այն ատեն, իր ձեռքի պայուսակէն փոքր շիշ մը հանելով, վճռական շեշտով մը ըսաւ.

— Եթէ անմիջապէս պատւոյ խօսք չտաս, թէ ոչինչ պիտի յայտնես, անձնապան կ'ըլլամ հոս: Միայն կ'ըսեմ, որ զուր տեղը խելացի կը նկատես ինքզինքդ, եւ երբ այդ ալ համարում կը վայելես Թուրքերէն:

— Լէյլա հանըմ, պատասխանեցի, պատւոյ խօսք կուտամ, թէ ոչինչ պիտի ըսեմ ուրիշի, բայց ես ալ պայման մը ունիմ դնելիք: Պիտի ըսես ինծի թէ որո՞նք են այս դաւադրութեան կազմակերպողները:

Ամէն բան պիտի ըսեմ ձեզի, ըսաւ, ու սկսաւ պատմել:

Բացատրեց որ օտար պետութիւն մը դաւը կազմակերպած էր, եւ թէ Ա. պետութեան (անունը տուաւ) Ա. լբտեսը (նոյնպէս յայտնեց անունը), յաջողած էր գործը բաւական յառաջացնել, այնպէս որ քանի մը օրէն պիտի լսէինք ձայները ահաւոր պայթումին, որ երկրաշարժի պէս պիտի ցնցէր Բերան, միաժամանակ քանդելով Վոսփորի կարգ մը գիւղերը: Թէ նոյն օրը պիտի սպաննուէին նաեւ մեծ վէզիրը, նախարարները, հանրապետութիւն պիտի հռչակուէր, եւ նեղուցները բացուելով, դաշնակիցները ազատօրէն պիտի մտնէին Պոլիս:

— Լէյլա հանըմ, ըսի իրեն, կամ դաւադրութեան զոհ մըն ես, կամ քանի մը խարեբաներու եւ կամ անոնց, որոնք քեզի հոս ղրկեցին՝ որպէսզի հասկնան թէ հելլէն զինուորական կցորդը բան մը գիտէ՞ այդ պատմութենէն, թէ ինք ալ մաս ունի՞ գործին մէջ: «Եաւուզ»ը օդը հանել անկարելի է: Ան կը մնայ չարունակ ուր որ է . .

Ցանկարծ ընդմիջեց զիս, ըսելով.

— Հոն ուր որ է՝ կարելի է...

— Բայց չէ՞ք վախնար որ, հարցուցի, այսպիսի խաղէ մը վերջ ձերբակալութիւններ եւ ջարդեր կրնանք ունենալ:

— «Ինձմէ վերջ ջրհեղեղ» պատասխանեց: Ես պիտի փախչիմ, եւ բոլոր միջոցները պիտի ունենամ, այս անիծուած վայրէն հեռու ապրելու համար:

— Ես, ըսի, վերջին անգամ ըլլալով կը յանձնարարեմ ձեզ, լքել այս ոճրային ու անպատիւ ձեռնարկը: Ձեզ ուզեր նոյնպէս, որ հաղարաւոր յոյն եւ քրիստոնեայ անմեղներ սպաննըւին: Հիմա կը խորհիմ նոյն իսկ, թէ ինչպէս պիտի կրնամ զսպել ինքզինքս եւ չմատնել ձեզ, անգամ մը որ պատւոյ խօսք տուի:

— Հոգ մի ըներ, պատասխանեց: Կը յուսամ որ շատ ուշ պիտի մնան բան մը ընելու համար: Այնպէս մը պիտի պատահին դէպքերը, որ շուտով ամէն ինչ կարգի պիտի մտնէ:

— Ուրեմն ինչո՞ւ կը ծրագրես անմիջապէս խօսք տալ, քանի այդպիսի հաւատք մը ունիս:

— Բայց, հազարէն մէկ հաւանականութեան համար: Այս ալ խաղ մըն է: Օրինակ, եթէ դուք մատնէք զիս, ամէնքն ալ կը կորսուին: Կրնայ մատնել նաեւ ուրիշ մէկը: Իմ միակ վախս այս բանն է արդէն, որովհետեւ շատ գաղտնիքներ ունինք: Բայց, փոքրիկ շիշը տեսաք, այնպէս չէ՞: Ես ուրեմն, կաթիլ մը որ առնեմ անկէ, երկվայրկեան մը վերջ Լէյլան գոյութիւն չունենար այլ եւս ...

Ուրեմն դուք կը պնդէք թէ բան մը չէ ք գիտեր

— Լէյլա հանըմ, ըսի, գաղտնիքը պահելէ զատ ուրիշ բան մի սպասէք ինծմէ: Ինչ որ ըսիք ինծի, կրնաք նեթադրել, թէ չէք ըսած: Միայն, պիտի խորհիմ այնպիսի ծրագիր մը պատրաստել, որ անմեղ ժողովուրդը ազատի: Այս բանը չեմ կրնար անտեսել: Այդ անմեղները, որոնց մահուան պատճառ պիտի դառնաք, կրնան ձեզ համար կարեւորութիւն չունենալ, բայց ես, իմ կեանքս աւելի թանկագին կը նկատեմ զանոնք: Ես պիտի փրկեմ այդ ժողովուրդը:

— Լա՛ւ, պատասխանեց, խորհեցէք եւ վաղը կէսօրէ վերջ, դեսպանատան թէյասեղանի ընթացքին կ'ըսէք ինծի. բայց խորհեցէք նաեւ, թէ ինչ կ'արժէ Լէյլա մը:

Ասոնք ըսելով, ոտքի ելաւ, բարեւեց զիս ու մեկնեցաւ:

×

Քառորդ ժամ վերջ դուրս ելայ դեսպանատունէն, կանչել տալու համար այն լրտեսը, որ «Եաւուզ»ի օդը հանելու ծրագիրը հաղորդած էր ինծի:

Գացի կեցայ լրտեսին յաճախած խանութին առջեւ: Սպասեցի հոն, մինչեւ որ խանութին տէրը զիս տեսնէ: Ցետոյ, բաճկոնիս վերի գրպանի թաշկինակը հանելով, տարատի գրպանս տարի զայն: Այս գործողութիւնը կը նշանակէր թէ, «կ'ուզեմ տեսնել ...ը, թող գայ շուտով գտնէ զիս».

Անմիջապէս դեսպանատուն դարձայ. քիչ վերջը լրտեսը եկաւ: Վանականի աղտոտ լաթեր հագած էր, կեղծ մօրուք մըն ալ ունէր, այնպէս որ արգահատելի եւ միանգամայն ծիծաղելի կերպարանք մը առած էր: Բայց անիկա հպարտ էր այդ ծպտումին համար:

(Շար.)

(9)

զօրային տեսարանը: Օդը կը թնդացնէր Քրուփի զինագործարանէն արձակուած ազդանշանը: Գրեթէ միաժամանակ քաղաքը կարմրցաւ կեռ խաչի դրօշներով: Այս բոլորը տեղի կ'ունենային ժամը 3.45ին: Ժամը 3.55ին Տոքթ. Կէօպէլս յայտարարեց.— «Ատոլֆ Հիթլէր Գերմանիան է»: Եւ անմիջապէս Քրուփի սուլիչները արձակեցին երկրորդ ազդանշանը: Սուլիչներուն ձայնը անթելէն անցնելով կ'արձագանգէր Քրուփի մէկ ծայրէն միւսը: Այս երկրորդ ազդանշանը կը պատուիրէր մէկ վայրկեան լռութիւն պահել, ապացուցանելու համար թէ «գերման ժողովուրդը վճռած է մէկ մարդու պէս ուժ տալ Առաջնորդին, անոր խաղաղութեան, պատուոյ եւ հաւասար իրաւունքներու քաղաքականութեան: Պերլինի մէջ քաղաքացիները կարծես քարացեր էին յանկարծ:

Հիթլէր իր ճառին մէջ կրկնելով ծանօթ նշանախօսքերը, յայտարարեց.

— «Այսօր ուզեցի խօսիլ խաղաղութեան զէնքերու այս զարբնոցին մէջ: Այստեղ մարդիկ կ'աշխատին կեանքի պահանջներուն համար, բայց նաեւ կը շինեն այն զէնքերը որոնց պէտք ունի ժողովուրդը, պաշտպանելու համար իր անկախութիւնը: Ես այս վայրը ընտրեցի, որովհետեւ չկայ աւելի յարմարը իբրեւ խորհրդանշան, ոսպէսզի աշխարհ լսէ զիս: Ես միշտ ըսած եմ.— «Ձկան յաղթականներ եւ պարտեալներ, բոլորն ալ պէտք է ձեռք երկարեն իրարու»: Կան որ չեն ուզեր. հարկ է զօրաւոր ըլլալ, զանոնք խելքի բերելու համար: Հարկ է ըսել անոնց.— դուք խաղաղութիւն չէք ուզեր: Ես ժողովուրդէն սերած եմ եւ պէտք ունիմ ժողովուրդին: Ձեմ պատկանիր որ եւ է դասակարգի, դասակարգի կամ կուսակցութեան: Ոչ եւ է շահ չունիմ սպառազինութիւններէն: Թերեւս աշխարհի մէջ միակ մարդն եմ որ հաշիւ չունիմ դրամատան մէջ, ոչ ալ արժեթուղթ եւ շահաբաժին: Ես միայն մէկ բան կ'ուզեմ, որ իմ ժողովուրդս զօրաւոր ըլլայ: Ես կռիւ չեմ ուզեր ուրիշ ժողովուրդներու հետ: Ինչպէս որ երկրին մէջ տեղի չտուի ո եւ է մէկուն աղէկ, նոյնպէս դուրսը տեղի պիտի չտամ ո եւ է թշնամիի աղէկ: Մենք պատրաստ էինք համակերպելու ապազինման շրջանին, եթէ ուրիշները յարգէին դաշնագիրներու ոգին եւ տառը: Ես չեմ հանդուրժեր ստորադաս ժողովուրդի մը ներկայացուցիչը ըլլալու: Եւրոպան տուն մըն է: Անթոյլատրելի է որ երկու կամ երեք ընտանիքներ յաւակնին խառնուիլ ուրիշներու բնակարանի գործերուն: Մենք մեր տան մէջ կը վարուինք այնպէս ինչպէս կ'ուզենք: Ուրիշը խառնուելու իրաւունք չունի: Թող ինծի չխօսին դաշնագիրներու սրբութեան մասին: Ո՞րը աւելի չատ դաշնագիր խզուած է քան վերջին 17 տարիներու ընթացքին: Երբ ինծի կը խօսին նամակներու եւ հատուածներու մասին, ես կը պատասխանեմ յանուն յաւիտենական բարոյականի: Ես չեմ ուզեր դժուարութիւններ պատճառել Ֆրանսայի, Անգլիոյ կամ ուրիշ երկիրներու: Թող միւս քաղաքագէտներն ալ իրենց երկրի գործերով զբաղին, փոխանակ խառնուելու մեր գործերուն»:

Բուռն երկրաշարժ Կարսի մէջ

Էնկիւրիէն հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ երկրաշարժի բուռն ցնցումներ պատահեցան Կարսի շրջանին մէջ: Շարժը մեծ վնասներ պատճառած է բազմաթիւ գիւղերու, մանաւանդ Քէօթէքի շրջանին մէջ, ուր 168 տուներ եւ աւելի քան 200 ախոռներ քանդուած են: Տակաւին ճշդուած չէ զոհերուն թիւը, բայց կը կարծուի թէ շատ մեծ է: Բազմաթիւ անասուններ սատկած են: Հազարաւոր բնակիչներ անպատսպար մնացած ըլլալով, տեղաւորուած են վրաններու տակ:

Չեխոսլովաքիոյ պաշտպանութիւնը

Չեխոսլովաքիոյ կառավարութիւնն ալ հետեւելով ուրիշ պետութեանց օրինակին, կը պատրաստուի զօրաշարժի ենթարկել ամբողջ ազգը, երկրին պաշտպանութեան համար: Մարտ 26ին խորհրդարանին ներկայացուեցաւ օրինագիծ մը որ կ'արամադրէ.— պետական մենաշնորհի վերածել գլխաւոր ճարտարարուեստները, զինուորական նպատակներու համար:— Սահմանային գօտի մը հաստատել, ուր օտարականները պիտի չկրնան հող գնել առանց մասնաւոր արտօնութեան.— պետական մենաշնորհի վերածել զինուորական գիւտերը, որոնք պէտք չէ ծախուին արտասահմանի.— Զինուորագրել կիները իբրեւ հիւանդապահ, գործարանի բանուոր կամ հակօդային եւ ուրիշ պաշտպանութեանց համար:

Սահմանային գօտին հաւանաբար պիտի հաստատուի Չեխոսլովաքիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ:

Գերմանիոյ ընտրութիւնները կը կատարուին այսօր

Այսօր, կիրակի, տեղի կ'ունենան Գերմանիոյ երեսփոխանական ընտրութիւնները: Նոր խորհրդարանը անմիջապէս նիստ պիտի հրաւիրուի երեքշաբթի օր, եւ Հիթլէր պիտի խօսի Գերմանիոյ վերջնական առաջարկներու մասին:

Բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած են ամբողջ ազգին մասնակցութիւնը ապահովելու համար: Պերլինի բոլոր ընտրողներուն ազդարարուեցաւ որ եթէ քուէ տուած չըլլան մինչեւ կէսօր, պաշտօնեայ մը պիտի այցելէ, պատճառը իմանալու համար: Յանձնարարուած է նաեւ անմիջապէս դիմում կատարել, եթէ հիւանդ են կամ անկար, ոսպէսզի կառքով փոխադրուին դէպի քուէտուփ: Պերլինի բոլոր ինքնաշարժներու ապակիներուն վրայ ազդեր փակցուած են, հետեւեալ բովանդակութեամբ.— «Գերման չարժավարը քուէ կուտայ Ատոլֆ Հիթլէրի» Պատերը ողողուած են բազմատեսակ ազդերով եւ նշանախօսքերով: Օրինակ՝ «Ինչ որ Առաջնորդը կ'ըսէ, ամբողջ գերման ժողովուրդը կ'ըսէ»:

*** Ֆրանսայի Գերմանացիներն ալ անձամբ պիտի մասնակցին ընտրութեանց:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՉՈՐՍ ՄԱՀԱՑՈՒ ԱՐԿԱԾՆԵՐ պատահեցան մէկ օրուան մէջ, 25 զոհերով: Անգլիական օդանաւ մը ջախջախուեցաւ հինգ ճամբորդներով, որոնց մէկը աղջիկ: Ամերիկեան օդանաւ մը նմանապէս՝ չորս զոհերով: Երկու աղջիկ օդաչուներ ջախջախուեցան Խ. Միութեան մէջ: Իսկ ամէնէն ծանր արկածը պատահեցաւ Մեքսիկայի լեռներուն մէջ եւ զոհ գացին 14 հոգի:

ՆՈՐ ԿՌԻՒՆԵՐ ՊԱՏԱՀԵՑԱՆ Ռուսերու եւ Ճափոնցիներու միջեւ: Խորհրդային օդանաւերը ռմբակոծեցին 200 Ճափոնցիներ, Մանչուրիոյ սահմանին վրայ: Մոսկուայէն կը հաղորդեն թէ մարտ 24ին, 25ին եւ 26ին ճափոնական եւ մանչու զինուորներ արշաւեցին Արտաքին Մոնկոլիա, դնդացիրներ գործածելով: Յարաբերութիւնները աւելի լարուած են երկու երկիրներուն միջեւ:

«Վոքալիզներու» շարքին մէջ ներկայանայ նաեւ հայ հեղինակ մը: «Կոմիտաս վարդապե՞տը», կը բացագանչէ Ա. Լ. Հէթիչ գոհունակ ժպիտով մը,— ուա՛ղ, հայ երգի անմահ վարպետը լռած է յաւէտ, բայց անոր դպրոցին հետեւող երգահան մը կը կատարէ այդ գործը:

Ու Հայկանուշ Թորոսեան կը դիմէ Հայաստանի նորագոյն հեղինակներէն Ցարօ Ստեփանեանի, որուն երգերէն «Թաղ հանող գեղջկուհու երգը» եւ «Տէկ տղայէն Ֆրանսացի ուսուցչապետին ուշադրութիւնը գրաւած էին, իբրեւ յաջող ու գեղեցիկ գործեր: Անշուշտ արտասահմանի մէջ ունինք հայ կարող ուժեր, կատարելու համար այդպիսի գործ մը, բայց հայ արուեստագէտուհին կը նախընտրէ դիմել հայրենի երկրի երգահանին, որուն երաժշտական ներշնչումը պիտի ըլլար մեր բնաշխարհի հարազատ շունչով օծուն:

Արդէն հրատարակուած է Ցարօ Ստեփանեանի «Վոքալիզ» էթիւտը եւ Փարիզի պետական երաժշտանոցի առաջին դասարաններու երգիչներ ու երգչուհիներ իրենց շրթներուն վրայ կը հնչեցնեն հայ երգը, Հայուն յաղթական երգը:

Երաժշտութիւնը սիրող մեր ընթերցողներուն համար կը նշանակենք այդ գործը.— Vocalises Etudes, publ. sous la direction de A.L. Hettich, No 155, Haro Stépanian, Paris, A. Leduc, 1935:

Ա.

ԵԹՈՎՊԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԴԱՇՏԷՆ հասած լուրերու համաձայն, Հարրարի բնակիչները լեռները կը փախչին, վախնալով օդային ռմբակոծութենէ մը: Իտալական օդանաւերը թռուցիկներ ցրուեցին, որոնց մէջ կը յորդորէին հոգ չընել եկեղեցիներու կործանման համար, որովհետեւ Իտալացիները պիտի վերաշինեն զանոնք, երբ գրաւեն Եթովպիան:

«ԱՔՍԻՕՆ ՖՐԱՆՍԷԶ», արքայական կազմակերպութիւնը, որ լուծուեցաւ վերջերս, կը շարունակէ ապատագինուիլ. կ'ըսեն ձախակողմեան թերթերը, մանրամասնօրէն թուելով ունեցած թնդանօթները, հրացանները եւ ատրճանակները:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Փարիզի ԵԳԻՊՏԱՑԻ կոմիտէի կողմէ,
այս երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին,
Au Clair de Lune սրճարանը, Place d'Italie
կը խօսի Ընկ. Ս. ՅԱՍՈՒՆԻ,
որ վերադարձած ըլլալով Լոնտոնէն, պիտի զեկուցանէ
քաղաքական ընդհանուր կացութեան մասին:
Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի բոլոր ընկերները:

Յ. Հ. Կ. Խաչի Օրը եւ Թէյասեղան

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Ապրիլ 5ին (Ծաղկազարդի առթիւ) Բաճիկեանի սրճարանին մէջ
6, Պուլվար Ռոտէն — Մուտք 2 ֆր. (թէյը միասին)
Գեղարուեստական ճոխ բաժին իր դպրոցի սաներուն կողմէ
Երգ, խմբերգ, արտասանութիւն՝ անդամուհիներէն

Ներկայացում—Պարահանդէս

Կազմակերպուած Տիգրանակերտի եւ Շրջ. Հայրենակցական միութեան Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ
4 Ապրիլ շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս
Renardի սրահին մէջ, rue Renard. Մէթրօ Hôtel de Ville
Ղեկավարութեամբ դերասան Ուզունեանի կը ներկայացուի ԱՆՄԵՂ ՋՈՀԸ եւ ՊԱՂՏԻԿԻ ՆՇԱՆՏՈՒՔԸ:
Տ'երգէ Ա. Օրուսեանս Կէս գիշերէն վերջ հայկական եւ եւրոպական պարեր
Ընտիր ճաշ. կը նուագէ Եփրատ նուագախումբը
Ղեկավարութեամբ Գ. ՕՆՍԸԼԵԱՆի
Ջոխ սլիւֆէ — Մուտք՝ 7.50 եւ 5 ֆր.

Ֆ. Կ. Խաչի Օրը Մարսէյլի մէջ

Միրայօժար մասնակցութեամբ S. F. I. O ի երկրորդ բաժանմունքի
[illegible]
Պատուոյ նախագահութեամբ Գ. ՀԱՆՐԻ ԹԻՍՕԻ
(երեսփոխան եւ քաղաքապետ Մօ սէյլի)
եւ նախագահութեամբ Գ. Մ. ՔԱՆԱՎԵԼԼԻի
(Նախկին երեսփոխան եւ ընդհ. քարտուղար Պուշ տիւ Ռօնի ...)
19 Ապրիլ, կիրակի օր ... Salon Florideի մէջ

Պարահանդէս Թէյասեղան

Ֆ. Կ. Խաչի Սէն-Ժէռոմի (Մարսէյլ) ենթամասնաճիւղի կողմէ
Այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին. Պար Թռոլայի Նիրքնասրահը
կը խօսի Գ. ՀԱՅԿ ՍԵՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ
Նիւթ՝ «Կնոջ դերը հասարակական կեանքի մէջ».
Գեղարուեստական բաժին. Երգ, արտասանութիւն, եւլն.
Եւրոպական պարերը կը սկսին ժամը 3ին:
Մանուկներու մասնակցութիւն [illegible]

Կ'ՈՒԶՈՒԻ ժաքէթ կարող օգնական գործակ մը՝ դերձատնայի մէջ աշխատելու համար: Դիմել՝ Ovaguim Koumrouyanի, 2 bis rue de l'Aigle, La Garenne-Colombes, Seine.

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

— · —

ԼԱՆՍԻ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

ԼԱՆՍԷ, 20 մարտ.— Մեր ազգային հերոս Անդրանիկի յուշարձանի համար մեր փոքրիկ գաղութն ալ իր համեստ մասնակցութիւնը կը բերէ: Հանգանակութիւնը կատարուեցաւ բոլոր հօսանքներու մասնակցութեամբ անխտիր:

Ընդհանուր գումարն է 173 ֆրանք, որմէ կը զեղչուի փոստի ծախք 2.65:

Ոսկան Ցակոբեան 15 ֆր., Ոմն 15, Պետրոս Մուստաֆեան, Մարտիկ Նազարէթեան, Սիմոն Չէլլալեան, Սողոմոն Զատիկեան 10ական, Ղուկաս Քէօշկէրեան 7, Ոմն, Տօնապետեան, Յովհաննէս Ցարութիւնեան, Ղարիպ Աղազարեան, Եաղլըեան, Տէրտէրեան, Գաբրիէլ Քէլէշեան, Եդուարդ Կիւլիւշեան, Մարգրիտ Իգմիրլեան, Գրիգոր Կօշկարեան, Խաչատուր Ժամկոչեան, Աբրահամ Զարգարեան, Աւետիս Ցարութիւնեան, Ոմն, Կարպիս Քէստէկեան, Սարգիս Զարմանեան, Խորէն Քանէտանեան, Գորգէն Օհանեան 5ական, Փոթակեան, Վարդան Քէլէկեան, Սարգիս Ամարեան 2ական: Ընդհ. գումար՝ 173 ֆրանք:

ԽՄԲ.— Ստացուած է 170 ֆրանք Տես «Յառաջ» 24 մարտ:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Վ.ԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ Հայրենակցական միութեան անդամական ընդհ. ժողովը 29 մարտ կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին. Գառ. տը լա Փոսթի սրահին մէջ: Անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Միջհայրենակցական ներկայացուցչական ժողով, տեղի կ'ունենայ վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 5 Bld. du Gomier, Brasserie Pigaleի սրահը: Օրակարգ Կ. Վարչութեան ընտրութիւն: Բոլոր միութիւններէն եւ մասնաւորաբար յանձնառութիւն ստանձնող միութիւններէն կը խնդրուի իրենց ներկայացուցիչը ղրկել ժամանակին:

ՀՈՅ ԴՐՕՇԱԿՆԵՐՈՒ ԸՆԿ. տարեկան ընդհ. ժողովի շարունակութիւնը տեղի կ'ունենայ 30 մարտ երկուշաբթի ժամը 8.30ին Café Voltaireի մէջ: Օրակարգ՝ Նոր վարչութեան ընտրութիւն

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Արամ Մանկասարեան կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդին՝ Կարապետ Մանկասարեանը, որ 1928ին Յունաստանէն Ֆրանսա փոխադրուած է Նիր Իսթ Րիլիֆի կողմէ, ագարակներու մէջ աշխատելու համար: Իր հասցէն գիտցողները հաճին իմացնել Մանկասարեանի 4 rue de la Défense Issy-les Moulineaux, Seine.

— Կը փնտռուի Տիկ. Թագուհի Մօսքոֆեան—Հէօլիւքեան (ծնեալ Զամփշեան), որ կորսուած է այսօրի համբան. ընիկ Թօքաթցի. քոյրը՝ Եպրաքսէ եւ եղբայրը՝ Կարապետ: Տեղեկացնել Moskofianի, 18 rue Berthelot, Ville-Juif, Seine France.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ կարուհի մը, որ գիտնայ կարել բօպ, փէշ. փորսած եւ այլն: Լաւ վճարում: 8 rue Poissonnière, Paris, Métro Sentier.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ
CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe. LYON

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13) — Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵԽԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 31 ՄԱՐՏ
MARDI 31 MARS 1936

12 ՏԱՐԻ — 12e Année No. 3077

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԴԻՊՔԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԸ

Կարելի է նախատեսական համարել այս օրն ալ, երեքշաբթի, 31 Մարտ. Հիթլէր անձամբ ընթացք համարձակ մը առնելով, շահեցաւ ճիշդ այնպէս ինչպէս ծրագրած էր.— 99 առ հարիւր:

Ուրեմն, հիմնուելով Մարտ 29ի ջախջախիչ յաղթանակին վրայ, Գերմանիոյ Առաջնորդը այսօր իր պայմանները պիտի ներկայացնէ բրիտանական կառավարութեան միջոցաւ եւ Լոնտոն անձկութեամբ կը սպասէ այդ առաջարկներուն, որոնց բովանդակութենէն կախում ունի կացութեան պայծառացումը կամ ծանրացումը:

Փարիզ կը շարունակէ դէպքերուն հետեւիլ բացորոշ վերապահութեամբ, հաւատալով ոչ Հիթլէրի 25ամեայ խաղաղութեան, ոչ ալ միւս հռետորներուն: Վկայ՝ Պ. Ֆլանտէնի ճառը, որ հինգ լեզուներով սփռուեցաւ ի սփիւռս աշխարհի:

Այս ամբողջ տագնապին մէջ ամենէն խորհրդաւոր դիրքը բռնած է ֆաշական Իտալիան: Համաձայն Հռոմի պաշտօնական օրգաններէն քաղուած տեղեկութեանց, Մուսոլինի հետեւեալ պայմանները դրած է իր գործակցութեան համար. 1.— Ջնջել պատժական աւորհնութիւնները, 2.— Վերահաստատել, թէ բարոյական եւ թէ իրաւական տեսակէտով, Ազգաժողովին այն վճիռը որ յանցաւոր կը հռչակէ Իտալիան.— 3. Մեծ պետութիւնները պէտք չէ օգնեն Եթովպիոյ:

Մինչ այս մինչ այն, ալդեն օրակարգի վրայ է Անգլիոյ. Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ սպայակոյտներուն խորհրդակցութեան խնդիրը,— այլապէս ծանրակշիռ ախտանշան մը:

ԲՈՒՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԿԸ ՍԿՍԻ ԱՅՍՕՐ

ԱՆԳԼԻՈՅ, ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ՊԵԼԺԻՈՅ
Սպայակոյտներուն խորհրդակցութիւնը

Ինչպէս յայտնի է, Հիթլէր իր վերջնական առաջարկները պիտի ներկայացնէ այսօր, երեքշաբթի, 31 մարտ: Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ անհամբեր կը սպասեն այդ առաջարկներուն: Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը բացառիկ նիստ գումարեց երէկ, երկուշաբթի, քննելու համար կացութիւնը, մանաւանդ անգլիական, ֆրանսական եւ պելժիական սպայակոյտներուն խորհրդակցութեան խնդիրը, որ ծանրակշիռ հանգամանք ունի: Հաւանական է որ Իտալիա չհրաւիրուի, նկատի առնելով իր բացառիկ դիրքը: Ուրիշ խնդիր, եթէ Ֆրանսա պնդէ: Սպայակոյտներու այս խորհրդակցութիւնը որոշ մտահոգութիւն կը պատճառէ քաղաքական շրջանակներու մէջ, իսկ սրտնեղութիւն՝ Գերմանիոյ մէջ: Անգլիոյ նախարարները հարկադրուած են մեծ զգուշութեամբ շարժիլ, նկատի առնելով մանաւանդ Լոյտ Ճորճի եւ ուրիշներու ազդարարութիւնը, որ վտանգաւոր կը գտնէ զինուորական խորհրդակցութիւնները: Առ հասարակ, Անգլիոյ հանրային կարծիքը կը խորշի զինուորական դաշինքներէ, վախնալով որ պատերազմի կը յանգին, ինչպէս եղաւ 1914ին: Պ. Իտըն մանաւանդ կ'աշխատի մօտեցնել Ֆրանսան եւ Գերմանիան, որպէսզի կարելի ըլլայ Լոքառնոցիներու նոր ժողով մը գումարել, Եւրոպայի կացութիւնը քննելու համար: Եթէ ճամբան հարթուի եւ Գերմանիա հաւանութիւն յայտնէ, պիտի հրաւիրուի սպայակոյտներու խորհրդակցութեան: ԻՍԿ ԵԹԷ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐԸ ԱՆԸՆԴՈՒՆԵԼԻ ԸԼԼԱՆ, ԱՅՆ ԱՏԵՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՁԱԽՈՂԱԾ ՊԻՏԻ ՀԱՄԱՐՈՒԻՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱ ՊԻՏԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԵՐԵՔ ՍՊԱՅԱԿՈՅՏՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ: Այս վերջին հաւանականութիւնը վտանգաւոր զինակցութիւն մը կը համարուի շատ մը անգլիացի երեսփոխաններու համար: ԱՅՆ ԱՏԻՃԱՆ ՈՐ, ԱՆՈՆՔ ՊԻՏԻ ԽՆԴՐԵՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ ՈՐԸ ՕՐԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ ՀԱՂՈՐԴԵԼ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ, ՍՊԱՅԱԿՈՅՏՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ:

Այս առթիւ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ պալատական շրջանակները եւ մանաւանդ թագաւորը բոլորովին հակառակ են որ եւ է զինուորական յանձնառութեան եւ թէ անոնք են որ ուժգնօրէն ընդդիմացան, երբ Ֆրանսա կը պնդէր Հռենոս մտնել 48 ժամէն, Գերմանիոյ օրինազանցութենէն անմիջապէս վերջը:

Մարտ 22ի նոր օրէնքը կօշկակարներու եւ կօշկավաճառներու մասին

Ինչպէս հաղորդած էինք կիրակի օր, կառավարութիւնը սկսած է գործադրել մարտ 22ի օրէնքը, որ կը պարունակէ հետեւեալ տրամադրութիւնները.—

ՅՕԴ. 1.— Ներկայ օրէնքին հրատարակութեան թուականէն սկսեալ, եւ երկու տարուան համար, ամէն տեսակ եւ ամէն ձեւի կօշիկի կամ կօշիկի մասերու նոր գործատեղիներ (իւզին), գործարաններ (ֆապրիք) կամ արհեստանոցներ (աթըլիէ) չեն կրնար բացուիլ, ոչ ալ ընդարձակուիլ կամ տեղափոխուիլ, առանց առեւտրական եւ ճարտարագործական նախարարութեան արտօնութեան, տնտեսական բարձրագոյն խորհուրդին կարծիքը առնելէ յետոյ:

Առանց այս արտօնութեան կարելի չէ այժմ գոյութիւն ունեցող գործատեղիներու, գործարաններու եւ արհեստանոցներու մէջ կատարել որ եւ է ձեւափոխութիւն որուն հետեւանքը պիտի ըլլայ աւելցնել արտադրութիւնը: Սակայն կրնան շարունակել կերպարանափոխութեան այն աշխատանքները որ կը կատարուէին 1936 փետրուար 19էն:

ՅՕԴ. 2.— Նոյն թուականէն սկսեալ եւ միեւնոյն տեւողութեան համար, կարելի չէ բանալ կամ գնել վաճառատուններ կամ վաճառատեղիներ, կօշիկներու նորոգման կամ փոքրաքանակ բաշխման որ եւ է կազմակերպութիւն, առանց առեւտրական եւ ճարտարագործական նախարարութեան արտօնութեան: Այս արգելքը չի վերաբերիր այն տեղափոխութեան որ կը կատարուի միեւնոյն վայրին մէջ, արդէն գոյութիւն ունեցող վաճառատուն մը կամ կազմակերպութեան մը մէջ, երբ «ֆոն տը քոմէրս»ը երբեք տարբեր է ի վեր կը պատկանի միեւնոյն սեփականատիրոջ եւ կը գործէ միեւնոյն անունով:

Ընդհակառակն, պէտք է փակուին,— եթէ սակայն նախարարը արտօնած չըլլայ — այն վաճառատուները, վաճառատեղիները կամ կազմակերպութիւնները որոնք հաստատուած են 1936 յունուար 1էն սկսեալ կամ պայմանագրութիւնը արձանագրած չեն նոյն թուականէն առաջ:

ՅՕԴ. 3.— Ներկայ օրէնքին դէմ որ եւ է անսաստում ենթակայ է 500էն 5000 ֆրանք տուգանքի: Կրկնութեան պարագային տուգանքը կը կրկնապատկուի: Վճիռը կրնայ ըլլալ կա՛մ փակում նոր բացուած կամ տեղափոխուած գործարաններուն, արհեստանոցներուն, վաճառատուներուն եւ վաճառատեղիներուն, կամ վերահաստատում օրինազանցութենէն առաջ եղած վիճակին մէջ:

*** Զաշտօնաթերթը մարտ 27ին հրատարակեց այն հրահանգը, որուն համաձայն պիտի կատարուին դիմումները, մարտ 22ի օրէնքին տրամադրութեանց յարմարելու համար: Դիմումները պիտի քննէ յանձնաժողով մը, որ կազմուած է հետեւեալ կերպով.— Երկու ներկայացուցիչ առեւտրական, մէկ ներկայացուցիչ՝ ներքին, մէկ՝ աշխատանքի նախարարութիւններէն, մէկ՝ Ֆրանսայի կօշիկի ճարտարարուեստի ազգ. դաշնակցութենէն, մէկ՝ կօշիկի փոքրաքանակ արտադրութեան սէնտիքաներէն, մէկ՝ Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութենէն: Յանձնաժողովին նախագահը կը նշանակէ առեւտրական նախարարը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՎԵՐՋԱՑԱՆ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ
99 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ ԱՊԱՀՈՎԵԼՈՎ ՀԻԹԼԷՐԻ

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ

ԱՅՍՕՐ ԿԸ ՍՊԱՍՈՒԻ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐՈՒՆ

Լուրջ մտահոգութիւն Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ

Կիրակի, 29 մարտ, առտուն կանուխ սկսելով իրիկուան ժամը 6ին վերջացան Գերմանիոյ երեսփոխանական ընտրութիւնները: Բոլոր լուրերը և պաշտօնական առաջին հեռագիրները կը հաստատեն թէ Հիթլէր շահած է քուէներու գրեթէ 99 առ հարիւրը:

Առաջին պաշտօնական ցուցակը հետեւեալ թիւերը կը հաղորդէ քուէարկութեան արդիւնքի մասին.—

Արձանագրուած ընտրողներ՝ 45,431,102, քուէարկողներ՝ 44,954,937, Հիթլէրի դէմ եւ չեղեալ համարուած քուէներ՝ 543,026, ձեռնպահներ՝ 1,019,051, Հիթլէրի համար՝ 44,411,911: Առ հարիւր համեմատութեան բաժնելով.— Քուէարկութեան մասնակցողներ՝ 98,95 առ հարիւր, թեր՝ 98,78, դէր կամ չեղեալ՝ 1,21 առ հարիւր:

Քանի մը թիւեր ալ՝ գլխաւոր շրջաններու մասին.— Քէօլնի շրջան (ապագինեալ) Հիթլէրի համար՝ 1,563,581, դէմ՝ 14,947.— Սաարին Գաւառիա՝ թեր 861,056, դէմ՝ 7707, ձեռնպահ՝ 3617.— Համպուրկ (300 ընտրական շրջանակ) թեր՝ 1,112,490, դէմ՝ 23,080.— Վիւրթէմպուրկ, թեր՝ 1,483,109, դէմ՝ 10,727 կեդրոնը, թեր՝ 80,000, դէմ՝ 1000.— Արեւելեան Փրուսիա, թեր՝ 1,438,438, դէմ՝ 3666.— Լայփցիկ, թեր՝ 934,608, դէմ՝ 24,700.— Շլէզվէկ Հոլշթայն, թեր՝ 1,112,490, դէմ՝ 23,080.— Վիւրթէմպէրկ, թեր՝ 1,483,109, դէմ՝ 10,727 եւայլն:

Աւելորդ է բացատրել թէ այս ջախջախիչ յաղթանակը հետեւանք է Հռենոսի ապառազմական շրջանի վերագրաւման, ուրիշ խօսքով՝ հրապարակային վաւերացումը Հիթլէրի վարած քաղաքականութեան: Ճիշդ է որ Գերմանիա կը գտնուի միահեծան իշխանութեան մը թաթին տակ, բայց Ֆրանսայի ընդդիմադիրները թերթերն անգամ չեն ծածկեր ընտրութեան բարոյական արժէքը: «Աքսիոն Ֆրանսէզ», արքայական օրկանը, կը գրէ այս առթիւ.— «Տխմարութիւն է ըսել թէ քառասուն միլիոն Գերմանացիներ իրենց քուէները տուած են բռնութեան տակ: Ընդհակառակը, անոնք քուէարկած են խանդավառօրէն գործածելով իրենց ազատութիւնը: Լաւ կամ գէշ, անոնք հանրային ոգի մը ունին: Արդ, մէկ ամիս վերջը, ի՞նչ ողորմելի փոքրամասնութիւն մը պիտի ներկայացնէ այն կուսակցութիւնը որ պիտի կոչուի կառավարելու բոլոր Ֆրանսացիները»:

ԴԻՊՔԻ ՔՈՒԷՏՈՒՓ, ՏՂԱՐՆԵՐՔԷՆ ՎԵՐՋ...

Բոլոր թղթակիցներն ալ կը հաստատեն թէ աննկարագրելի ոգեւորութիւններ պարզուեցան ընտրութեանց առթիւ: Կիրակի օրուան արդիւնքը բաղդատելով նախորդ երեք ընտրութեանց հետ, կարելի է գաղափար կազմել կատարուած յառաջդիմութեան մասին: 1933 մարտ 5ի ընտրութեանց առեն, երբ ազգային ընկերվարական (հիթլէրական) յեղաշրջումը դեռ վեց շաբթուան կեանք ունէր եւ հին կարգուսարքը կը տիրապետէր, նացիները շահեցան 17 միլիոն քուէ՝ 39 միլիոնի վրայ: Առաջին հանրաքուէն տեղի ունեցաւ 1933 նոյեմբեր 12ին, երբ Գերմանիա հրաժարեցաւ Ազգերու Դաշնակցութենէն: Արդիւնք՝ 93 առ հարիւր: Երկրորդ հանրաքուէն կատարուեցաւ 1934 օգոստոս 19ին, երկու ամիս առաջուան արիւնալի մաքրագործումէն (30 յունիս) եւ սահմանադրութեան փոփոխումէն վերջ, երբ Հիթլէր հռչակուեցաւ թէ կուսակցապետ, թէ պետութեան նախագահ եւ թէ վարչապետ: Արդիւնք՝ 89 առ հարիւր: Այս անգամուան հանրաքուէն գերազանցեց բոլոր ակնկալութիւնները, հասնելով 99 առ հարիւրի:

Ոչ մէկ նորութիւն կամ նրբութիւն չէր անտեսուած, ապահովելու համար բոլոր ձայնատու Գերմանացիներու քուէները: Փարիզէն անգամ Գերմանացիներ գացին օդանաւով, մանաւանդ գնացական եւ հիւպատոսական պաշտօնեաներ եւ ուրիշներ, իրենց քուէները անձամբ ձգելու համար: Քուէարկութիւն կատարուեցաւ օդին մէջ, ծովուն վրայ, եւ ուրիշ ուր որ ընտրող Գերմանացիներ կը գտնուէին, ռաժամապէս հեռացած՝ գերմանական հողէն: Հսկողութիւնը այնքան խիստ էր որ, մանաւոր զարդանիշներ փակցուած էին բոլոր քուէարկողներուն լանջակներուն վրայ, որպէսզի հաստատուի թէ իսկապէս տուած են իրենց քուէները: Այդ զարդանիշը չունեցողները չէին կրնար մտնել որ եւ է հանդիսարահ, եւ կը հարցաքննուէին փողոցներուն մէջ: Հրեաներուն արգիլուած էր մասնակցիլ քուէարկութեան: Նիւրընպէրկի օրէնքէն ի վեր, առաջին անգամ էր որ Հրեաները խստօրէն կը զրկուէին ընտրական ի-

(Շար-ը կարդալ Դ. էջ)

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ 1500 ԱՄԵԱԿԻ ՄԵԾԱՇՈՒՔ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՍՈՐՊՈՆԻ ՄԷՋ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՕՏԱՐ ՀԻՒՐԵՐՈՒ ԵՒ 3000 ՈՒՆԿՆԴԻՐՆԵՐՈՒ

Կիրակի օր Սորպոնի ընդարձակ ամփիթատրոնին մէջ մեծավայելուչ հանդիսաւորութեամբ մը տօնուեցաւ Աստուածաշունչի թարգմանութեան 1500ամեակի երկրորդ հանդէսը Փարիզի մէջ, նախագահութեամբ Փարիզի երեսփոխան եւ երեսփ. ժողովի փոխ-նախագահ Պ. Էտուար Սուլիէի: Նախկին նախարար Պ. Լուի Մարէն Փարիզէն կը բացակայէր, իր ընտրական շրջանը մեկնած ըլլալով:

Սրահը ամբողջովին լեցուած էր կարգապահ բազմութեամբ մը, որ 3000ի կը հասնէր: Բազմաթիւ օտար հիւրերու կարգին կը նշմարուէին Զօր. Շարփի, Զօր. Պրէմոն, գնդ. Պրնուա Տ'Ազի, Փրոֆ. Մաքլէր, Լիթվանիոյ գեսպանատան խորհրդական Պրիւնովսքի (որ հայերէն կը սորվի), Վրացիներէն՝ Կէկէչքորի, Ջխենկէլի, Ծանթիլաքի, Հիւսիսային Կովկասէն՝ Նամիթոքով եւ բազմաթիւ ուրիշ մտաւորականներ եւ եկեղեցականներ:

Իր բացման խօսքով Պ. Է. Սուլիէ ներկայացուց օրուան տօնին նշանակութիւնը եւ նպատակը, որմէ վերջ Պ. Չօպանեան կարդաց երկու նամակներ, Փրոֆ.ներ Մէյյէէ եւ Շարլը Տիլէ, որոնք չկրնալով ներկայ ըլլալ հանդէսին, իրենց յարգանքը եւ հիացումը կը յայտնէին հայկական մշակոյթին հանդէպ:

Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբին երկու երգերէն վերջ («Ով մեծասքանչ դու լեզու» եւ «Հայաստան»), խօսք առաւ Գարեգին արք., կաթող. նուիրակը որ ուրբաթ Փարիզ հասած էր Թեհրանէն: Լեւոն քահանայ կարդաց Ֆրանսերէն թարգմանութիւնը այս ճառին զոր պիտի տանք առանձին: Պ. Տիրան Ալէքսանեանի (թաւջութակ) եւ իր քառեակին նուագէն յետոյ խօսեցաւ Պ. Չօպանեան (Ֆրանսերէն), մանաւորապար ծանրանալով հայ բանաստեղծութեան վրայ: Ճետոյ երաժշտութեան ուսուցչապետ Պ. Լազար Լէվի դաշնակի վրայ նուագեց հայկական երեք կտորներ եւ խօսքը տրուեցաւ Պ. Կապրիէլ Միյէէի, ուսուցչապետ Քոլէժ տը Ֆրանսի, որ խմամեալ ճառ մը կարդաց հայ ճարտարապետութեան մասին: Օր. Հայկանուշ Թորոսեան երգեց երեք կտորներ, ընկերակցութեամբ քառեակի՝ «Տէր Ողորմեա» եւ որինգի՝ Կալի երգը, ինչպէս նաեւ յաւելուածէն դուրս «Լուսնակն անուշ»ը: Ապա Փրոֆ. Ն. Ադոնց կարդաց Ֆրանսերէն ճառ մը Աստուածաշունչի թարգմանութեան եւ անոր պատմական տարողութեան մասին, իսկ Պ. Ամէտէ Կասթուէ, նախագահ Ֆրանսայի Երաժշտագիտական ընկերութեան, ուսումնասիրութիւն մը հայ երաժշտութեան մասին, սկսելով հին եկեղեցական երգեցողութիւններէն ու երաժիշտներէն մինչեւ ժողովրդական ստեղծագործութիւնները եւ նոր հեղինակները:

Գեղարուեստական բաժինը լրացուցին «Սիփան - Կոմիտաս» երգչախումբին երգերը, Տիկին Ա. Սարգիսեանի հայերէն եւ Պ. Նուրհան Մարգարեանի ֆրանսերէն արտասանութիւնները, Պ. Պէն - Այպայի երկու հայերէն երգերը, որոնք բոլորն ալ ջերմապէս ծափահարուեցան: Ամէնէն վերջը բեմ եկաւ Պ. Մաքսուտեան, արտասանելով բանաստեղծ Մորիս Բուշէի «Տաղ առ Հայաստան»ը (Ֆրանսերէն): Երգերն ու արտասանութիւնները ընտրուած էին հայկական արտադրութիւններէ, բայց աչքի կը զարնէր թերութիւն մը.— հայ կարգ մը ծանօթ արուեստագէտներու բացակայութիւնը: Անշուշտ պատասխանատուն կազմակերպիչ յանձնախումբն է:

1500ամեակի տօնակատարութիւնը — երկրորդը Փարիզի մէջ — մեծ տպաւորութիւն ձգեց օտար հիւրերուն վրայ, իսկ հաղարաւոր հայ ունկնդիրներուն խանդավառութիւնը սահման չունէր: Աստուածաշունչ Սորպոնի կամարները քիչ անգամ թնդացած են մեծարանքի այսքան պատկառելի ցոյցով մը: Ճառերու ամփոփումը՝ յաջորդով:

ՆԻՒԹԻ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՄԵԾԱՐԱՆՔԸ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ

Նիսի մեր թղթակիցը կը գրէ թէ երեսփոխան - քաղաքապետ Պ. Ժան Մէտըսէնի վերընտրութեան առթիւ, յանուն հայ գաղութին ծովանկարիչ Պ. Վարդան Մախոխեանի մէկ սքանչելի նկարը յանձնուած է մարտ 27ին, պաշտօնական ընդունելութեան մը մէջ, Պ. Մարտիրոսեանի ձեռքով, ինչպէս եւ ուղերձ մը՝ գեղեցկօրէն արձանագրուած մագաղաթի մը վրայ: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Իտալացիները գրաւեցին Հարրարը

Իտալական 30 օդանաւեր կիրակի օր յարձակելով Հարրարի վրայ, որ Եթովպիոյ ամենամեծ քաղաքներէն երկրորդն է, կրակի տուին եւ քանդեցին զայն: Հապէշական աղբիւրէ կը հեռագրեն թէ այս ռմբակոծութեան հետեւանքով քանդուած են Ֆրանսական հիւանդանոցը, կաթոլիկ միսիոնարներու կեդրոնը, եւ շատ մը եկեղեցիներ: Այս ռմբակոծութիւնը նախաքայլը կը համարուի նոր յառաջխաղացութեան մը՝ հարաւային ճակատին վրայ, անձրեւներէն առաջ խզելու համար հաղորդակցութիւնները՝ Հարրարի եւ Ատտիս - Ապէպայի միջեւ:

Իտալական օդանաւերը թռիչներով ռումբ տեղացին, մանաւորապէս պայթուցիկ եւ հրձիգ, ինչպէս կը հաղորդեն հապէշական աղբիւրէ: Մարդկային կորուստը յայտնի չէ: Շատեր փախած էին օրեր առաջ: Ռմբակոծուեցաւ նաեւ Ճիճիգա քաղաքը, որ մեծապէս վնասուած էր վերջին երկու շաբաթներու ընթացքին:

*Հարրար քաղաքը հաստատուած է Ճիճիգայի եւ Տիրէ Տաւայի միջեւ, սարահարթի մը վրայ, 5000 ոտք բարձրութեամբ: Բուն քաղաքը պարփակուած է քարաշէն բարձր պարիսպով մը որ ունի հինգ դուռ եւ բազմաթիւ աշտարակներ: Բնակիչներուն թիւն է 50.000: Բացի կառավարիչին ապարանքէն եւ օտար հիւպատոսարաններէն, միւս տուները տափարակ տանիքով շէնքեր են, քարով եւ ցեխով շինուած: Հարրար առեւտրական կարեւոր կեդրոն մըն է եւ ճամբաներու հանգոյց մը: Առեւտրական հրապարակին կը տիրեն հապէշ, յոյն եւ հայ խանութպաններ, ծախելով մորթ, փղոսկր, խէժ եւայլն: Կ'արտածէ պատուական սուրճ: Քաղաքը հիմնուած է, կ'ըսեն, Արաբներու կողմէ, 17րդ դարուն: Քանի մը անգամ արշաւանքի ենթարկուած է, եւ Եգիպտոսի սեփականութիւնը դարձած՝ 1875 — 1885: Բնակիչները իրենց դրացիներէն տարբեր լեզու մը կը գործածեն եւ մահմէտական են, իրանեան ազանդով: Առաջին սպիտակամորթ այցելուն եղած է Անգլիացի մը, Սըր Րիչըրտ Պըրթըն, «Հազարումէկ գիշեր»ներու թարգմանիչը, որ իբրեւ Արաբ ծպտուելով, տասը օր մնացած է հոն, 1854ին:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՄԸ ՄՂՁԱՒԱՆՋԸ

Գերման պետութիւնը խզեց Վերսայլի եւ Լոքարնոյի դաշինքները եւ նոր դաշնագիր մը կնքելու առաջարկը բերաւ: Եւրոպա չմորեցաւ պահ մը:

Վերսայլի հաշտութեան դաշնագիրը չխաղաղեցուց Եւրոպան: Դժգոհ մնացին պարտեալները: Գոհ չմնացին նոյն իսկ յաղթականները:

Խաղաղութիւնը տեւականացնելու համար պետութիւնները քով քովի եկան միութիւն մը կազմելու համար եւ հեգնութեամբ մը «Ազգերու Դաշնակցութիւն» դրին անունը, նոյնացնելով ազգ եւ պետութիւն:

Դժգոհները չբաւականացան առով եւ դաշնագիրները խզելու համար սպառազինուեցան, ոմանք յարձակման նպատակով, ուրիշներ ալ պաշտպանողականի համար, իսկ ամէնը հաւաքական ապահովութեան համար: Ադէտ կը զինուին գիտութեան ընծայած բոլոր միջոցներով, բոլորանուէր ջանքերով:

Երկու հակամարտ ուժերէն Ֆրանսա պաշտպանողական միջոցներ ձեռք առած է միայն: Նախկին պատերազմական նախարար Մաժինօ արեւելեան ճակատին վրայ կառուցանել տուած է համանուն գիծը, ութ միլիառ ֆրանք ծախսելով, գիծ մը որ մասնագէտներու կարծիքով առ այժմ անխորտակելի է կամ կարելի է գրաւել անակնկալի բերելով պաշտպան բանակը:

Սակայն Մաժինօյի անխորտակելի ամբարտակը, պաշտպանելով Հռենոսի ափերը, կը ստիպէ գերման սպայակոյտը վերադառնալ Վիսթուլա, ուրկէ կարելի է արշաւել ռուսական տափաստաններէն մինչեւ Մոնկոլիա:

Լուտէնտորֆի համաձայն վաղուան պատերազմները պիտի ըլլան,— «Ամբողջական»: Յարձակողը պիտի չխնայէ որ եւ է միջոց՝ արագօրէն հարուածելու համար թէ բանակը, թէ անզէն ժողովուրդը: Միակ նպատակը պիտի ըլլայ տկարացնել ոսոխին դիմադրելու կարողութիւնը:

Այս տեսութիւնը կարելի է գործադրել արեւմտեան ճակատին վրայ, ուր բնակչութիւնը խիտ է, մինչդեռ դժուարութեան պիտի բախի արեւելեան կողմը, ուր անծայրածիր տափաստաններու միջոցը խրամէ կը զատէ բնակչութիւնները եւ կը պարտադրէ սաւառնակներուն երկար շառաւիղ մը գծել:

Ֆրանքեւռուս դաշնագիրը վտանգի կ'ենթարկէ Հռենոսի շրջանը, երբ գերման լեգէոններ պրագին արեւելեան արշաւանքով մը: Զօր. Գէրնհարտի կը հրահանգէր ժամանակին Պելճիքայէն արշաւել Ֆրանսա, արագօրէն հաշտութիւն կնքել եւ վերադառնալ Մոսկուին՝ երբ ան տակաւին պատրաստուած չէ եւ մղել զայն Վոլկայէն անդին:

Այս ուղեգիծը չյաջողեցաւ 1914ին: Գերման սպայակոյտը երկընտրանքի մը մէջ մնալէ յետոյ, կը թուի թէ որոշեց ամրանալ Հռենոսի մէջ, կառուցանել ամբարտակ մը հոն պաշտպանուելու համար ֆրանքեւռուս դաշնագրին տրամադրութեան համաձայն ֆրանսական արշաւանքի մը դէմ՝ երբ Գերմանիա կ'արշաւէ Ռուսաստան:

Այդ արշաւանքին համար Գերմանիա կատարած է ռազմական հսկայ յառաջդիմութիւններ՝ կատարելագործած է հրետանին, բազմապատկած է օդային տորմիղը, աւելցուցած է ռազմական նիւթերը: Զօր. Ֆոն Պլոմպէրկ եւ Տոքթ. Կէօպէլս յայտարարեցին, թէ Գերմանիոյ ռազմական ուժը երբեք այնքան հզօր չէ եղած որքան այսօր: Կրկնենք դարձեալ որ բարոյական ազդակը աւելի մեծ արժէք ունի յաղթանակի մը համար եւ Նացին կ'աշխատի, ինչպէս Ֆաշիօն, ռազմական ոգի ներշնչել պատանութեան:

1918ի աւագ ուրբաթ օրը Մասէյն եկեղեցիին գմբէթին վրայ ինկաւ ռումբ մը: Պրպտումներէ յետոյ ճշդուեցաւ որ սաւառնակէ մը նետուած չէր, այլ սահմանագծէն, ուստի 120 քիլոմեթր հեռուէն: Գէլ Պէրթ մը, «Լա Ֆլանտր լիպերալ» կը յիշէ որ գերման սահմանային հրետանին կրնայ ռմբակոծել Պրիւքսէլը:

Յիշեալ թերթին յայտնութիւններուն համաձայն, գերմանական 77ը կրնայ ռմբակոծել 14 քիլոմեթր հեռուէն, մինչդեռ պելժիական 75ը միայն 7.5 քիլոմեթրէն, իսկ պելժ ծանր հրետանին, 105նոցը եւ 155նոցը 12 քիլոմեթր հազիւ կը հասնին: Գերմանական 100նոց թնդանօթը կը ռմբակոծէ 17 ու կէս քիլոմեթրէն եւ իր ծանրութիւնը իջած է 3 ու կէս քիլոկրամի, մինչդեռ պելժ թնդանօթները շատ աւելի ծանր են, 6000 եւ 9000 քիլոկրամ եւ հազիւ 16 քիլոմեթր հեռու կը հասնին: Գերման հրետանին առաւելութիւնն ունի թեթեւ ըլլալու եւ աւելի հեռուն ռումբ նետելու, եւ ժամը 35էն 40 քիլոմեթր արագութեամբ կը փոխադրուի:

Կարեւոր յատկանիշներէն մէկն է նաեւ նշանառութեան ճշդութիւնը, հետեւաբար ժամանակի շահ եւ նիւթի խնայողութիւն ունի գերմանական հրետանին:

Գերմանական բանակն ունի նաեւ սրընթաց հրասայլեր, ժամը 80 քիլոմեթր արագութեամբ: Ծաւալին փոքր է եւ հետեւաբար դժուար է— արագութեան եւ փոքրութեան պատճառով — նշան առնել եւ հարուածել: Մասնաւոր դպրոց մը պատրաստած է անոնց վարիչը: Հրասայլերը զինուած են ինքնաշարժ թէ փոքր եւ թէ մեծ շառաւիղ ունեցող զէնքերով: Գերման բանակը քանի մը ժամէն կրնայ կտրել անցնիլ Պելճիքան, որուն մէկ ծայրէն միւսը 250 քիլոմեթր է:

Գերմանները կատարելագործած են նաեւ օդային ռմբակոծումներու դէմ պաշտպանող հրետանիները եւ օդային տորմիղին ռմբակոծումներու համար պատրաստուած զէնքերը: Օդային ռմբակոծման դէմ հնարուած զէնքերը նշանակելի ճշդութեամբ մը կը հարուածեն մինչեւ 15 քիլոմեթր բարձրութեամբ ռումբ արձակելով: Հրետանիները կը գործեն ժամացոյցի շարժումներով: Մասնաւոր գործիք մը թնդանօթին կը փոխանցէ սաւառնակին շարժումներու ուղղութիւնը եւ ուրիշ գործիք մը կը որոշէ նշանառութիւնը: Թերթը կը յայտարարէ թէ հինգ կամ վեց հարուածներէ յետոյ սաւառնակը կը զարնուի:

Գերմաններն ունին առեւտրական բազմաթիւ սաւառնակներ, որոնք կարելի է անմիջապէս պատերազմական օդանաւերու փոխել: Սաւառնակներէն մէկը կրնայ տանիլ 3550 քիլոկրամ ծանրութեամբ ռումբեր եւ կտրել միջոցը ժամը 260 քիլոմեթր արագութեամբ ու գծել շառաւիղ մը մեկնակէտէն 1200 քիլոմեթր հեռու: Ուրիշ սաւառնակներ կրնան տանիլ 2400 քիլ. ծանրութիւն ժամը 403 քիլոմեթր արագութեամբ:

Սաւառնակներուն համար ընդունուած գնդացիրին ուղղութեամբ մեքենան ինքնաշարժ է եւ մաթեմաթիքական ճշդութեամբ սաւառնորդը կը տանի որոշուած քաղաքին վրայ, հետեւաբար ամպերու պատճառով վար իջնելու եւ դիրքը ճշդելու պէտք չկայ:

Անծանօթ կը մնայ սաւառնակներու ընդհանուր թիւը: Երկու տեսակ սաւառնակներ միասին պիտի գործեն, մէկը ռմբակոծման համար, միւսը՝ յարձակման: Առաջինը պիտի կրէ 500 քիլօ ռումբեր, պիտի ընթանայ 450էն 460 քիլոմեթր արագ եւ պիտի կարենայ գծել 800էն 1000 քիլոմեթր շառաւիղ մը: Ունի 1 թնդանօթ 20 միլիմեթրնոց, մէկ գնդացիր, 20 սաւառնորդ: Երկրորդը շատ աւելի արագ կ'ընթանայ եւ շատ աւելի թեթեւ է, պիտի յարձակի թշնամի սաւառնակին վրայ, որպէսզի կտրէ անոր անցքը եւ արգիլէ վերադարձը: Այս տիպարին պատկանող սաւառնակ մը ունի երեք թնդանօթ 20 միլիմեթրնոց 6 գնդացիրներ եւ 4 սաւառնորդներ:

Ապահովաբար միւս երկիրներն ալ համանման պատրաստութիւններ ունին: Անծանօթ կը մնան քիմիական միջոցները, որոնք նախկին յունական կրակին նման վայրկենաբար պիտի փճացնեն թշնամիին դիմադրելու ուժերը: Գիտութիւնը երբեք ծառայած չէր այսքան գեհենական ծրագրի մը իրականացման: Մարդկային միտքը երբեք աշխատած չէր քանդիչ միջոցներ հնարելու որքան այսօր:

Որքա՜ն պիտի շահէր մարդկութիւնը եթէ սպառազինման համար գործածուած միջոցները նուիրէին ժողովուրդներու տնտեսական ու ընկերային վիճակը բարելաւելու:

ՀԵԹՈՒՄ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

(ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՍՈՐՊՈՆԻ ՄԷՋ)

— o —

ԽՄԲ.— Թուրք ծանօթ գրագէտ մը, Ֆազըլ Ահմէտ Այքաչ, մարտ 25ին դասախօսութիւն մը կարդաց Սորպոնի մէջ: Ստորեւ ամփոփումը.—

Թուրքիոյ բարենորոգիչը համոզուած էր որ երկրին քայքայման, պետութեան տկարացման պատճառը թուրք ժողովուրդը չէր, որովհետեւ ան կը պահէր տակաւին իր քաջութիւնը, իր կարգապահութիւնը եւ թունդ հայրենասիրութիւնը, այլ պետական վատթար վարչութիւնը՝ իր սաուածպետական կազմակերպութեամբ: Ուստի հիմն ի վեր բարեփոխելու էր այդ վարչութիւնը եւ տալու ժողովուրդին նոր պետական կազմակերպութիւն մը, որ ըլլար աշխարհիկ եւ ռամկավար, հեռու կրօնական ազդեցութենէ, ուր գոյութիւն չունենային դասակարգերու տարբերութիւն կամ առանձնաշնորհեալներ եւ զրկուածներ, այլ ամէնը հաւասարապէս իրաւունքներ եւ պարտականութիւններ ունենային օրէնքին առջեւ:

Ներկայ պետութիւնը գերազանցօրէն արդիական պետութիւն մըն է վարչական եւ քաղաքական տեսակէտով: Խաղաղասէր է արտաքին քաղաքականութեան մէջ, բայց յեղափոխական է իր ծրագրով եւ ներքին [illegible]ութեամբ, ազգերու միջեւ իւրաքանչիւր ազգ իր իրաւունքները արժեւորելու եւ իր անկախութիւնը պահպանելու համար որ եւ է զիջում չի կրնար ընդունիլ:

Արդի յեղափոխական պետութեան ջանքերն եղան.—

1.— Կազմել անկախ հողամաս մը եւ ազգային միութեան մը զգացումը տալ ժողովուրդին:

2.— Կազմել արդիական բանակ մը, որ տողորուած ըլլայ ազգային գիտակցութեամբ:

3.— Կազմել աշխարհիկ պետութիւն մը:

Յեղափոխութիւնը յաջողեցաւ պսակուած տեսնել իր ջանքերը: Այսօր պետութեան եկեւմուտքը առողջ է, իր տնտեսութիւնը ծաղկեալ, իր մշակոյթը ժողովուրդին յարմար:

Թուրքիոյ սահմանադրութեան հիմը ամբողջական ռամկավարութիւնն է: «Գերիշխանութիւնը անվերապահօրէն կը պատկանի ազգին»: (Յօդ. 3): Այս գերիշխանութիւնը կը գործադրուի ժողովուրդին կողմէ իր ներկայացուցիչներուն միջոցաւ, որոնք կ'ընտրուին ուղղակի իրմէ:

Բոլոր Թուրքերը հաւասար են օրէնքին առջեւ, հաւասար իրաւունքներ ունին երկու սեռերն ալ եւ չկան առանձնաշնորհեալ անհատներ: Ամէն երկսեռ անհատ 18էն վեր ընտրող է եւ 20էն վեր ընտրելի է: Ամէն դաւանանք ամէն աղանդ ազատ է Թուրքիոյ մէջ բնականաբար օրէնքի սահմանին մէջ:

Յեղափոխական պետութեան տեւական սկզբունքն է երկրին ամբողջական անկախութիւնը: Այս իսկ պատճառով մայրաքաղաքը փոխադրուեցաւ Անգարա: Սթանպուլ անցեալը կը յիշեցնէր եւ բոլորովին արդիական պետութեան մը մայրաքաղաք չէր կրնար ըլլալ: Սթանպուլ հեռու էր ժողովուրդէն, երկրին կեդրոնէն: Անգարան ժողովուրդին մօտն էր, երկրին ճիշդ կեդրոնը: Ցեխոտ քաղաք մըն էր հին վարչութեան օրով, 20.000 բնակչութեամբ. այսօր արդիական քաղաք մըն է մաքուր եւ լուսաւոր փողոցներով եւ 120.000 բնակիչներով: Ուրեմն մայրաքաղաքի ընտրութիւնը կատարուեցաւ ընկերային եւ քաղաքական պատճառներով:

Երկրագործութեան դժբախտութիւնը կը կազմէր անցեալին մէջ տասանորդի դրութիւնը: Անիկա ջնջուեցաւ եւ ուժ տալու համար երկրագործութեան՝ հիմնուեցան տիպար ագարակներ: Օժանդակելու համար երկրագործներու՝ հիմնուած են բազմաթիւ հիմնարկութիւններ, երկրագործական վարկեր տրամադրելու համար: Երկրագործական արտադրութիւնը հետզհետէ աւելցած է:

Պետութիւնը ջանացած է հաւասարակշռել իր պիւտճէն: Այսօր թրքական դրամը կայուն է: Ելեւմտական վիճակը բարւոքուած է եւ կրնայ պարկեշտօրէն վճարել իր արտաքին պարտքերը:

Այս յաջողութիւնները ձեռք բերուեցան շնորհիւ Մեծ Յաղթականին եւ Բարենորոգիչին բոլորանուէր ջանքերուն: Ինքն է միանգամայն ոգին ժողովրդական կուսակցութեան, որ մեր մէջ տարբեր իմաստ մը ունի: Այս կուսակցութիւնը ազգայնական կազմակերպութիւն մըն է, որուն սկզբունքներն են.— 1. Ծառայել ժողովուրդին: 2. Ստեղծել արդիական պետութիւն մը: 3. Իշխել տալ օրէնքը ամէն բանէ վեր: Վեց յատկանիշներ ունի ան,— հանրապետական, աշխարհիկ, յեղափոխական, ազգայնական, պետապաշտական եւ ժողովրդային, այսինքն սեռի, դիրքի, հարստութեան տարբերութիւն չկայ օրէնքի առջեւ:

Ժողովուրդին ամէն խաւերուն մատչելի ընելու համար յեղափոխութեան բարիքները՝ ընդունուեցան լատին տառերը, որոնք կը դիւրացնեն լեզուին ուսուցումը, որ նոյնպէս մաքրուեցաւ հին, օտարոտի տարրերէ: Ժողովրդային լսարաններ հաստատուեցան ամէն կողմ: Այսօր բազմաթիւ քաղաքներու մէջ հաստատուած են գիշերային դասընթացքներ եւ երկրագործական կեդրոններու մէջ ալ հողամշակութեան ծանօթութիւններու հետ կը տրուի քաղաքացիական կրթութիւն:

Զինուորական ծառայութիւնը կը լրացնէ դպրոցին տուած կրթութիւնը: Թուրք բանակը հայրենասիրութեան, ազգային միութեան ծառայող, զինուորին ֆիզիքական կրթութեան հետ քաղաքացիական առողջ դաստիարակութիւն մը տուող դպրոց մըն է: Ծառայութենէն վերադարձող զինուորը առողջ մարմինի մը հետ, պիտի կրէ կարգապահ ոգի մը, ծանօթ պիտի ըլլայ երկրին օրէնքներուն, պիտի հնազանդի գիտակցաբար անոնց, պիտի կատարէ իր պարտականութիւնները սիրով եւ պիտի գիտնայ արժեցնել իր իրաւունքները:

Այս բոլոր իրականացումները ինչպէս նաեւ ճամբաներու, երկաթուղիներու շինութիւնները, ճարտարարուեստի տրուած մեծ զարկը, արհեստագէտներուն համար շատ պարզ կը թուին: Բայց նկատելու էք որ կարճ ժամանակի մը մէջ միայն ստացուած են անոնք եւ նեխած վարչաձեւի մը արմատական բարեփոխումով:

Յեղափոխութեան իրականացման պատճառներն են պետին հանճարը, պետին եւ գործակիցներուն, մասնաւորապէս օրուան վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնիւի շարունակական ճիգը, բարենորոգիչներու եւ ժողովուրդին իտէալին նոյնութիւնը:

Թուրքիա յեղափոխական կառավարութիւն մը եւ ուժական ժողովուրդ մը ունենալով հանդերձ, գերազանցօրէն պահպանողական է արտաքին քաղաքականութեան մէջ: Ան կ'ուզէ բարւոք յարաբերութիւններ մշակել եւ միշտ հաշտ ապրիլ իր դրացիներուն հետ: Իր արտաքին քաղաքականութիւնը երբեք յարձակողական չէ:

Պիտի հարցնէք թէ յեղափոխութեան բարենորոգումները թափանցա՞ծ են ժողովուրդին մէջ, թէ մակերեսային են: Ոչինչ կրնայ համոզել ձեզ որքան ճամբորդութիւն մը Թուրքիոյ ներքին անկիւնները ուր պիտի տեսնէք հողամշակը իր արդիական արօրով եւ միանգամայն քաղաքացիական գիտակցութեամբ, պիտի տեսնէք ինքնաշարժին ու ելեկտրական լուսաւորութեան մուտքը երկրին յետին անկիւնները: Պիտի տեսնէք երկրին ամէն անկիւնը տիրող կարգն ու ապահովութիւնը, որոնցմէ զուրկ էր նախկին Թուրքիան: Նոր սերունդը ցոյց կուտայ արդէն իր արդիական դաստիարակութիւնը ամէն ասպարէզի մէջ: Արդի Թուրքիան շատ բան կորսնցուց իր տարածութենէն, բայց շահեցաւ ներքին յարակցութեամբ:

Յեղափոխութիւնն իր դերը կատարեց լիովին եւ Թուրքիա իր հանճարեղ բարենորոգիչին ղեկավարութեան տակ կը ձգտի ամբողջական ազատագրման եւ ունենալ ուրոյն ու ազգային մշակոյթ մը, անկախ քաղաքականութիւն մը եւ անկախ տնտեսութիւն մը. Թուրք ժողովուրդը, միակամ եւ միատարր պիտի քալէ իր պետին հետ դէպի իրականացումը ազգային իտէալին:

** Դասախօսը կարդաց Ֆրանսայի հեղինակաւոր դէմքերու վկայութիւնները: Էտ. Էռիօ, Մորիս Փէրնօ, Գնդ. Լա Մուշ, Մարիօ Ռուսսօ հիացումով կ'արտայայտուին Թուրքիոյ կատարած յառաջդիմութիւններուն մասին եւ վստահութիւն կը յայտնեն իր ապագային համար: Անհրաժեշտ կը նկատեն նաեւ իր քաղաքական անկախութիւնը եւ կարեւոր ազդակ մը պալքանեան համաձայնութեան:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ՊԱՀԱՆՋ ՄԸ

— o —

Ինչպէս յայտնի է «La Renaissance Française» Միութեան նախաձեռնութեամբ ամէն տարի գարնան Փարիզի մէջ տեղի է ունենում միջազգային պարերեկոյթ, որին մասնակցում են ֆրանսական եւ օտար ուսանողական Միութիւններ: Ազգ. Ուս. Միութիւններից կազմուած խմբերը վերոյիշեալ ֆրանսական միութեան ծախքով, հիւր լինելով եւ առատ կերուխումը արան ընթացքին, մի քանի օրով այցելում են ֆրանսական կամ դրացի երկրներից մէկի կարեւոր հանգստավայրերը, ընդհանրապէս ծովափնեայ քաղաքները:

Այնտեղ շքեղազարդ սրահների մէջ մի քանի օր ու գիշեր շարունակ, իւրաքանչիւր խումբ հանդէս է գալիս իր ազգային տարազով, նուագով, պարով եւ երգով: Հաւանաբար տնտեսական ծանր տագնապի հետեւանքով է որ, անցած տարի տեղի չունեցաւ միջազգային պարերեկոյթը, իսկ նախընթաց տարի բոլոր ազգային խումբերը, մէջը լինելով հայկական եւ հայկական խումբը, որ ամէնից շատ գնահատուած երեք օտար խմբերից մէկն է հանդիսացել, յուլիսին մի քանի օրով մեկնեցին Պելժիայի ծովափնեայ Օստանդ քաղաքը, որտեղ երեք օր ու գիշեր դանազան շքեղ սրահների մէջ իւրաքանչիւր խումբ փայլեցաւ իր ազգային նուագով, պարերով ու երգերով:

Այս տարուայ միջազգային պարերեկոյթը տեղի ունեցաւ մարտ 20ին գիշերուան ժամը 10—12ին, Լիւթեսիայի շքեղ սրահներից մէկում, մի քանի հարիւր հրաւիրեալների ներկայութեամբ: Նախ հերթով բեմ ելան ֆրանսական մի շարք գաւառական երկսեռ խմբեր, իրենց տեղական խայտաբղէտ տարազներով, նուագով, պարերով, երգերով եւ արտասանութիւններով: Ապա հերթով իրար յաջորդեցին օտար ուս. խմբերը իւրաքանչիւրը իր ազգային ինքնատիպ տարազներով, պարերով ու երգերով:

ՊՈԼՍՈՅ ՀԵԼԼԷՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԶԻՆ. ԿՑՈՐԴ

ԶՕՐ. ՖՐԱՆՃԻՍԻ ՅՈՒՇԵՐԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Գրասենեակէս ներս մտնելուն, ըսի իրեն թէ Հայը կը մտնէ մեզ:

Այլայլած երեւոյթ մը առնելով, ըսաւ.

— «Անկարելի է»:

— Ի՞նչպէս կը պատահի որ, ըսի, ուրիշներ ալ միաժամանակ կ'աշխատին «Ծամուղ»ը օդը հանելու: Վստահաբար գիտեմ ասիկա: Պէտք է շուտով գտնես Հայը եւ հասկնաս, թէ ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ: Իրիկունը պիտի սպասեմ քեզի, նպաստավճարի աշակերտի կերպարանքով եկուր, քիչ մըն ալ ուտելիք բերելով:

Շտապով մեկնեցաւ: Իրիկունը, ճաշի նստած միջոցիս, սպասուհին ըսաւ, թէ մարդ մը ձուկ բերած է եւ զիս տեսնել կ'ուզէ:

Ներս հրաւիրեցի զայն եւ անիկա, քիչ մը հանգստանալէ վերջ յայտնեց թէ Հայը երկու ամիս առաջ իր ծրագիրը յայտնած էր ուրիշ խումբի մը, որ իրեն հետ [illegible] մըն ալ ունէր: Այդ մարդիկը, որոնք նախապէս օգնութիւն խոստացած էին իրեն, յետոյ լքած են զինք: Անկէ վերջ մեր մօտ եկած էր, մեզ աւելի յանդուգն նկատելով:

Սպասուհիս կանչելով 2 մէճիտ ուզեցի ու տուի լրտեսիս, յանձնարարելով որ վերայաջորդ առաւօտ դարձեալ դեսպանատուն հանդիպի:

Նախ կ'ուզէի տեսնել թէ Լէյլան ինչ պիտի ըսէ:

Հայուն խօսքերէն, թէ նախապէս ուրիշներու ալ առաջարկած էր, եւ Լէյլայի ըսածներէն, թէ շատ մը Թուրքեր խառնուած էին գործին մէջ, եզրակացուցի որ խնդիրը ուշացած էր, որովհետեւ երկար խորհրդակցութիւններու ձեռնարկուած էր: Եւ իրաւունք ունէր Լէյլան ըսելով, թէ յեղափոխութիւնը շուտով պիտի պայթէր:

Այս մտածումները ուրիշ խորհուրդի մը առաջնորդեցին զիս: Պէ՞տք էր որ հելլէն տարրն ալ խառնուէր գործին, ապահովելու համար շարժման յաջողութիւնը, թէ լքելով ձեռնարկը դաւադիրներուն, խորհէի միայն յոյն բնակչութեան ապահովութեան համար:

Թուրքերու ժառանգութեան շուրջ ունեցած փորձառութիւնս զիս այն եզրակացութեան բերաւ, թէ Ա.— Պէտք էր արգիլէի խառնել հելլէն ժողովուրդը այս արկածախնդրութեան, ուրկէ ոչինչ ունէր շահելիք: Բ.— Պէտք էր Լէյլայի բարեկամներուն ձգել դաւին գործադրութիւնը: Գ.— Միայն մտածել, թէ ի՞նչպէս ջարդէ պիտի փրկուին քրիստոնեաները:

Որոշում մը տալէ առաջ, սակայն ուզեցի նախ լսել Լէյլան, որուն համար այլ եւս վստահ էի, թէ Թուրքերու լրտեսը չէր, եւ կրնայի վստահութիւն ունենալ իր վրայ:

×

Կէսօրէ վերջ դեսպանատուն գացի թէյասեղանին համար: Մինչեւ ժամը 7 Լէյլան չտեսնուեցաւ, մինչդեռ խոստացած էր ժամը 5 ու կէսին հոն գտնուիլ: Պատրաստուեցայ մեկնիլ, երբ տեսայ որ Լէյլան ներս կը մտնէ: Հեռուէն նշան ըրաւ որ սպասեմ իրեն:

Արդարեւ, քանի մը հոգիներ բարեւելէ վերջ, քովս եկաւ, եւ զիս անկիւն մը տանելով, «կարեւոր բաներ ունիմ ըսելիք», փսփսաց:

Լսեցէք Լէյլա հանըմ, ըսի, ձեզի հետ անկեղծ ըլլալու համար պարտիմ խոստովանիլ, թէ տակաւին կասկածելի կ'երեւիք ինծի, եւ ասոր համար պէտք է ըսէք, թէ ո՞ւրկէ պիտի առնէք պայթուցիկ նիւթը, ո՞րքան քանակութիւնով ունիք անկէ, եւ որո՞ւն մօտ կը գտնուի անիկա:

Այս խօսքերուս վրայ, Լէյլա անմիջապէս պատասխանեց.

— Քուզկունճուկի մէջ, 3—400 օխա պայթուցիկ կայ Գրիգոր անունով Հայու մը մօտ:

Այս պատասխանէն վերջ, այլ եւս պէտք չէր որ կասկածէի իր անկեղծութեան համար: Բայց ուրիշ հարցում մը ուղղեցի.

— Որո՞նք են այն մարդիկը, որ պայթուցիկ նիւթերը պիտի զետեղեն «Ծամուղ»ի մէջ:

Պատասխանեց թէ Գրիգորը ուրիշ երկու հոգիի հետ կը գործէր: Հոս քիչ մը կեցաւ: Անտարակոյս կ'ուզէր յիշել մեղսակիցները, բայց յետոյ յարմար չնկատեց յայտնել զանոնք: Միայն ըսաւ, որ այդ երկուքը կը հաւատէին թէ, դաւը 99 առ հարիւր պիտի յաջողէր:

— Հիմա ուրեմն, շարունակեց ան, կրկի՞ն կասկածելի կը նկատէք զիս:

— Ո՛չ, ինչ ըսեմ Լէյլա հանըմ, պատասխանեցի: Քանի որ չէք ուզեր յայտնել այդ երկուքին անունները ...

— Ուրեմն գիտցէք որ այս երկուքը Պոլսէն չեն:

— Բայց աքցանո՞վ պէտք է հանեմ բերնէդ ամէն բառ: Քանի որ այսքան բաներ կը վստահիս ինծի, ինչո՞ւ կը վախնաս նաեւ այդ երկու անունները վստահել:

— Ձեզ վախնար ... բայց, բայց ... ինչո՞ւ կը պնդէք: Տեսէք, երկու մարդիկ են, որ ուզած տեղերնին եւ ուզած ժամերնին կրնան «Ծամուղ»ը մտնել ելլել:

— Արդեօք այսինչնե՞րն են ըսի, անուններ տալով:

— Կը տեսնէ՞ք ուրեմն թէ ամէն բանի ծանօթ էք:

— Կ'երդնում ձեզ թէ բան մը չեմ գիտեր, պատասխանեցի, բայց ձեր ըսածներէն կրնամ այդպէս եզրակացնել: Ուրեմն այդպէս, հէ՞:

Զոր «այո»ով մը պատասխանեց: Յետոյ ես մեկնեցայ ժամադրութիւն տալէ վերջ: Վաղայաջորդ օրը պիտի գտնուէինք տիկին Խ.ի թէյասեղանին:

Երկու օր վերջ տիկին Խին առնէէինք: Այս անգամ ճշդապահ ըլլալով հինգուկէսին եկաւ: Բաւական մը խօսակցեցանք: Իր արտայայտութիւններու ընթացքին աչքերը կը փայլէին, մանաւանդ երբ կ'ըսէր, թէ Ա. կամ Բ. պէյը անձամբ կ'ուզէր կախաղան առաջնորդել ...

Այն ատեն ես կը հեգնէի զինք: Կ'ըսէի որ պէտք էր զուսպ ըլլար իր արտայայտութիւններուն մէջ, քանի ձեռնարկած էր այդպիսի ծանր գործի մը: Իբր օրինակ ցոյց կուտայի Հայը, որ իր կեանքը զոհել մտադրած ըլլալով հանդերձ, խաղաղ ու հանդարտ երեւոյթ մը ունէր, քիչ կը խօսէր, եւ միայն իր շրթներուն հազուադէպ շարժումներէն — երբ վճռական խօսք մը կ'արտասանէր — կրնայիր գուշակել, թէ ինչպիսի պայքար մը կը մղուէր իր հոգւոյն խորը, մտքին եւ դաւադրային զգացումներուն միջեւ:

(Շար.)

(10)

փարիզահայ Ուս. Միութիւնը որ մի քանի տարի է ինչ մասնակցում է միջազգային պարահանդէսներին եւ միշտ էլ լաւ յաջողութեան է արժանանում շնորհիւ իրեն աջակցող ուժերի, այս անգամ հանդէս եկաւ հինգ զոյգով (բեմի փոքրութեան պատճառով) հայկական գեղեցիկ տարազներով եւ թառի ու դափի նուագով պարեց երկու շուրջպար.—«Հայկական կաքաւիկ» (Քէօր Օղլի) եւ «Գասկանգիր» եւ երկու կովկասեան պար: Տիկնայք Թուրքէն Աւագեան եւ Օր. Հրանոյշ Գազազեան պարեցին «Լեզգինկա», իսկ Օր. Զարիկ Ժամհարեան՝ «Աւլունդարա»: Բոլորն էլ արժանացան բուռն եւ երկարատեւ ծափահարութեան: Օտար ուսանողուհիների մէջ ամէնից խեղճ ու կրակն էր ալպանական տարազով 7—8 հոգուց բաղկացած Թրքական խումբը, իր մէջ միայն երկու կին ունենալով: Խումբը Թաիտա Արզարի նուագով պարեց մէկ խմբական եւ մէկ էլ հինգ պար: Մեր դրացիներից այս տարի չկային Վրացիները, Թաթարները, Լեհնականները եւ Իրանցիները: Անգամ ռուս գեղարուեստական խմբակի կողմից մէկ կին միայն հանդէս եկաւ:

Այս տարուան միջազգային պարերի կրկնման շարունակութիւնը տեղի է ունենալու յունիսին կամ յուլիսին (եթէ թնդանօթները չորոտան) Ռումանիայի Կոնստանցա քաղաքում, Սեւ ծովի ափին, որտեղ պիտի մնան երեք օր միայն, ամէն ինչ Փրանսական Միութեան ծախքով:

Հայ ուս. խումբը լինելով լաւագոյն խմբերից մէկը, հրաւէր է ստացել մասնակցելու Կոնստանցայի միջազգային պարահանդէսներին:

Հայկական արուեստի մի քանի ճիւղեր եւրոպական ժողովուրդներին ծանօթացնելու յարմար առիթներից մէկն էլ այս ձեւի միջազգային մրցումներն են, որտեղ մենք հնարաւորութիւն ունենք ասպարէզ գալու մեր լաւագոյն ուժերով, գրեթէ առանց նիւթական զոհողութեան: Քանի որ չունենք մեր դրացի տարադիր Ռուսերի պէս Երաժշտ. Միութիւն, առանձին շէնքով, մասնագէտ ուսուցիչներով եւ երիտաս. ուսանողներով, դժուար է Հայ Ուս. Միութեան վարչութեան ցուցնել հաւաքէն գեղարուեստասիրաց հայկական որ եւ է միութեան, որ մի քանի կարող ուժեր տրամադրէ մինչեւ Կոնստանցա մեկնումը մի քանի հայկական պարեր ու երգեր սովորեցնելու: Նոյնպէս լուրջ ուշադրութեան արժանի են հայ արիները, որոնք անդամ լինելով սկաուտական համադաշնակցութեան, հրաւիրուած են Յամբորիկայ ճամբարին (Հոլանտա, 1937 յուլիս — օգոստոս): Ինչպէս որ մասնակցեցին նախորդ մի քանի ճամբարներին, միշտ բարձր բռնած հայկական եռագոյնը: Յամբորիկայ ճամբարի յայտագրերի մէջ, ինչպէս հաղորդել էր «Յառաջ»ը, պիտի մտցնեն ամէն երկրի ազգային յատկութիւնները, զանազան ցուցադրութեանց ընթացքին: Չեմ կարծում թէ որ եւ է ազգային միութիւն հետաքրքրուած լինի հայ արիների կազմած գեղարուեստական բաժնով գոնէ: Պարզ է որ հայ արիները եւս կարիք ունեն արհեստագէտ կարող ուժերի հայկական պարեր, երգեր ու խաղեր սովորելու համար: Մասնակցելով հայկական, եւրոպական եւ արեւելեան հանդէսներին, կարող եմ վկայել, որ մեր ազգային վայելուչ տարազով, նուագով, երգերով ու պարերով ամէնուրեք մեծ խանդավառութիւն ենք ստեղծում: Գեղարուեստական մարզի մէջ մանաւանդ: Բացի թատրոնից, որի մէջ դեռ եւս թոյլ ենք, մեզ հետ չեն կարող մրցել ոչ միայն շատ ու շատ արեւելեան, այլ եւ մի շարք եւրոպական ժողովուրդներ: Եթէ Հայաստանն ու հայկական գաղութները իրար հետ շաղկապուած լինէին, ուրեմն եթէ ունենայինք «ամենայն Հայոց կառավարութիւն», անկասկած է որ ամէն տեղ էլ աւելի մեծ յաջողութիւններ կը շահէինք ... Մասամբ միայն եւ նոյն իսկ տաղանդաւոր երգիչներ ու պատանիներ եւ երիտասարդներ շատ ունենք ամէնուրեք ցրուած, որոնք կարիք ունին կարող արուեստագէտների աշակերտելու, իւրաքանչիւրը իր մարզի մէջ, որով կարելի կը լինէր հայկական նուագը, պարը եւ երգը անաղարտ պահելու նպատակով պայքարել այլանդակութեան հասցրած երեւոյթների դէմ: Շատ յաճախ ամէնէն թերուս գեղակատարները, երգողներն ու պարողները մեր մամուլի մէջ գովասանքի են արժանանում, փոխանակ պարսաւանքի եւ կամ քննադատութեան: Մի սխալ եւ յոռի երեւոյթ, որից տուժում են գեղարուեստն ու հայկական մշակոյթը:

Այս լոյս քաղաքի հայութիւնը հարուստ է արուեստագէտ հին ու նոր ուժերով, որոնք եթէ միանան մի գեղարուեստասիրաց միութիւն կազմեն, գոնէ մի համեստ շէնք վարձեն խոստմնալից ուժերին երգեցողութեան, երաժշտութեան եւ պարի դասեր տալով, շատ լաւ արդիւնք կարելի է ձեռք բերել, թէ ներքին եւ թէ արտաքին ճակատների վրայ: Գոյութիւն ունեցող երգչախումբերը որոշ օգտակար դեր են կատարում, բայց իրենցից անկախ են վերեւ առաջադրուած պահանջներին բաւարարութիւն տալ:

Կարող արուեստագէտների ղեկավարութեամբ պատրաստուած ընդունակ ուժերով մենք ամէնուրեք կարող կը լինենք հայկական նուագը, երգն ու պարը ցուցադրել եւրոպական շքեղ սրահների մէջ, փարձատրուելով ոչ միայն բարոյապէս, այլ եւ նիւթապէս:

ԲԵՆՕ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԲԻՒԹԱՆԻԱՆ

— • —

«Ս. Հայաստան»ի մէջ կը կարդանք.

Երեւանի ծայրը, իբրեւ տխրական գեղեցկուհի մը, կը բարձրանայ շէնք մը: Բաւական հեռուէն, անոր փայլուն ճակատին վրայ կը կարդանք.— «Նոր Բիւթանիայ միջնակարգ դպրոց»:

Ժամանակ մը, այս հիանալի արուարձանի փոխարէն ամայի տափաստան մը կար այստեղ,— բայց շուտով, մէկը միւսին ետեւէն, բարձրացան գեղանիստ շէնքեր, որոնց մէջ կ'ապրի հիմա երջանիկ բնակչութիւն մը: Նորեկներ են այդ բնակիչները, անոնք հինգ տարի առաջ նաւով մը եկան Յունաստանէն:

Նոր-Բիւթանիա թաղամասը, որ ինկած է Երեւանի հարաւային կողմը, հազարաւոր բնիկ ու եկուոր բնակիչ ունի:

Հայրերը կ'աշխատին գործարաններու եւ նորաշէն հիմնարկութեանց մէջ, իսկ տղաքը կ'երթան վարժարան: 1620 աշակերտ ունի Նոր-Բիւթանիա վարժարանը. Գիրքերէն փորձերու մէջ թափառող այս թարմ եւ բուռն հոգիները կը հետեւին դպրոցական ու մարզական շարժումին:

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎ

Ճարտարապետական ակումբին մէջ, փետրուարի կէսուն, տեղի ունեցաւ ժողով մը, ուր հաւաքուած էին Երեւանի բոլոր ճարտարապետները, ճարտարագէտները, կերպարուեստի աշխատաւորները եւայլն:

Ճարտարապետական վերջին գործերու մասին քննական զեկոյց մը կարդաց ճարտարապետ Արմէն Թաջարեան, որ ցոյց տուաւ վերջին 8 տարիներու ընթացքին Հայաստանի ճարտարապետութեան մէջ տեղի ունեցած «բեկումը»: Վերջին տարիներու ընթացքին կառուցուած գործերէն իբրեւ յաջող շինութիւն՝ ներկայացուց Ժողովրդային Տունը (նախագիծ Թամանեանի), Նոր օբշէժան (նախագիծ Քոչարի եւ Երկանեանի), Գրքի պալատը (նախագիծ Մազմանեանի եւ Մարգարեանի), Մեծ վաճառանոցը (նախագիծ Աճառեանի, Մազմանեանի, Մարգարեանի եւ Քոչարի), Գիւղատնտեսական վարժարան (նախագիծ Սաֆարեանի) եւայլ կարգ մը շէնքեր:

Թաջարեան ներկայացուց այդ շինութիւններուն թերութիւնները ու յաջողութիւնները, եւ հաստատեց որ ճարտարապետները կրցած են օգտագործել հին ճարտարապետութեան թելադրանքները, առանց անտեսելու նաեւ քաղաքային աշխատանքները:

Կարծիքի փոխանակութեան մասնակցեցան Զալալեան, Ս. Վարդանեան, Ս. Սաֆարեան, Վ. Ցարուբեան, Ս. Մանուկեան, Ա. Աճառեան, Վ. Բարխուդեան, Մարգարեան, Զ. Բախշինեան, Գ. Մուշեղեան, Մ. Մազմանեան, Արայ Սարգսեան եւ ուրիշներ:

Արտայայտուողներուն տեսակէտներէն կարելի էր եզրակացնել, որ մեր ճարտարապետները տակաւին չեն կրցած կատարել արուեստներու համագործութիւնը: Բոլորովին շէնքի բուն նախագիծերը պատրաստելու ժամանակ, ճարտարապետները իրենց ուշադրութիւնը կը կեդրոնացնեն միայն արտաքին գեղարուեստական ձեւաւորումին վրայ, երկրորդական գործի վրայ ձգելով ներքին ճարտարապետական ձեւաւորումի հարցը: Երեւանի բոլոր շինութիւններուն մէջ կը բացակայի ամբողջականութիւնը, շէնքերը հանդէպ կուգան իրարմէ անկախ, որով ընդհանուր ներդաշնակ տպաւորութիւն չի ստեղծուիր:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅ ՍԿԱՈՒՏԻ ՄԸ ՔԱՋՈՒԹԻՒՆԸ

— o —

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 7 մարտ (Յառաջ).— Մարտ 15ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը երկուքուկէսին հոն բազմութիւն հաւաքուած էր քաղաքիս Գազթոս Փոլիթոլի խաղավայրը: Մրցումը տեղի պիտի ունենար Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ անգլիական R.A.F. զինուորներու միջեւ: Խաղը չսկսած ժողովուրդին մէջ իրարանցում մը սկսաւ մօտակայ լիճին ափը: Այդ պահուն հայ սկաուտներէն 20 տարեկան Յովսէփ Սանճեան նետուեցաւ ջուրին մէջ: Քանի մը վայրկեան յետոյ Յովսէփ երիտասարդ մը ձեռքէն բռնած ջուրին վրայ երեւցաւ եւ յետոյ ցամաք ելաւ:

Երիտասարդը, Խուսարօ Սալման, 23 տարեկան, լիճը մտեր է լողալ սորվելու փորձով, սակայն կորսնցուցած է հաւասարակշռութիւնը եւ սկսած է օգնութիւն աղաղակել: Օտարազգի սկաուտներ չեն համարձակած ջուրին մէջ նետուիլ եւ գաւազան մը երկնցուցեր են, մինչեւ որ Յովսէփ երկու մեթր խորութեամբ լիճին մէջ նետուած եւ փրկած է երիտասարդը: Ժողովուրդը, հայ եւ օտար, ջերմապէս շնորհաւորեց հայ արին: Խուսարօ ուզեց անոր ձեռքը համբուրել ի նշան երախտագիտութեան, սակայն Յովսէփ անկեղծ պարկեշտութեամբ մը ըսաւ.

— Ես Հայ Արի մըն եմ եւ մարդկային պարտականութիւնս կատարեցի: Արաբ երիտասարդը Պաղեստինի ընդհ. սկաուտապետ Ֆէյզի Նաշաշիպի պէյի հաղորդեց այս քաջագործութիւնը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՅՈՒՍԱԽԱԲՆԵՐԸ

— . —

ՎԻԷՆ.— Անցած տարի օգոստոսին էր որ Փարիզ եկաւ ներգաղթի լիազօր Գ. Դ. Շահվերդեան, առաջին կարաւանը կազմակերպելու համար: Իր Փարիզ հասած օրերուն մասնաւոր յայտարարութիւններ ալ ըրաւ, այն մտքով թէ արձանագրութիւնները պիտի կատարուին առաւելապէս Վերաշինաց եւ Հայր. Միութիւններէն, որոնք նոր աւաններ շինած են Հայաստանի մէջ: Այս եւ նման յայտարարութիւններ, նոր եռանդ մը ստեղծեցին Վիէնայի հայրենակցականներու մէջ եւ մինչեւ այսօր հազարաւոր նամակներ ու շրջաբերականներ գրեցին իրարու դէմ, որոնք ձեռքէ ձեռք անցնելով կը կարդացուէին մինչեւ անգամ փողոցներուն մէջ: Ինչե՛ր ըսէք որ գրուած չէին այդ նամակներուն եւ շրջաբերականներուն մէջ,— Կարաւանը շուտով պիտի մեկնի, մենք Գ. Շահվերդեանի հետ տեսնուած ենք, այս կարաւանին դուք ալ մաս պիտի կազմէք, ինչպէս գիտէք բնակարանները պատրաստ են, երբեք նեղութիւն չպիտի քաշէք եւն.:

Վերաշինաց մը իր մէկ շրջաբերականով կը գրէր.— «Մենք հոս Փարիզի մէջ տեսնուեցանք Գ. Շահվերդեանի հետ որ մեզի յայտարարեց թէ ձեր հայրենակիցներուն համար որ եւ է արգելք չկայ Հայաստան երթալու, ուստի ձեզի կը յանձնարարենք որ շուտով արձանագրէք եւ մեզի գրէք ցանկը այն հայրենակիցներուն որոնք կը փափաքին Հայաստան երթալ»:

Ահա այսպիսի շինծու եւ թխածոյ լուրերով էր Ֆրանսահայ գաղութը, 5—6 ամիսէ ի վեր կ'օրօրէին: Զանազան Հայր. Միութիւններ մէկ օրէն միւսը իրենց կցումը Վերաշինաց յայտարարեցին եւ անմիջապէս սկսան խօսիլ նոր աւանի շինութեան մասին: Նոյն իսկ իրենց շինելիք աւանին յատակագծի նկարն ալ սկսան տպել թերթերու վրայ: Այս տեսակէտէն ամէնէն աւելի յաւակնոտ եղան Վիէննաբնակ մաս մը Բազմաշէնցիները: Բազմաշէնի Հայր. Միութիւնը գոյութիւն ունի աւելի քան 40 տարիէ ի վեր, հիմնուած Ամերիկայի մէջ «Լոյս» Ուսումնասիրաց անունով: Ժամանակին օգնութիւններ ըրած է իր դժբախտ հայրենակիցներուն եւ առ հասարակ բոլոր Բազմաշէնցիներուն: Բայց այս վերջերս այս Միութիւնն ալ պառակտումէ զերծ չմնաց: Քանի մը հոգի միութիւնը կոչեցին Վերաշինաց եւ հրապարակ նետեցին 16 ընտանիքներու համար շինուած բնակարաններու պատմութիւնը: Եւ այսպիսի լուրերու վրայ էր որ մաս մը դիւրահաւատ եւ թեթեւ ռամկավար Բազմաշէնցիներ քանի մը ամիսէ ի վեր թեւ առած կը թռէին. ամէն օր ժողովներ ու խորհրդակցութիւններ.— Մենք կ'երթանք, վա՛յ անոր որ հոս կը մնայ, մեր միութեան կեդրոնը Ամերիկային հեռագրած է Փարիզ Գ. Շահվերդեանին որ մենք մաս կազմենք այս կարաւանին եւն.: Հիմա որ արձանագրութիւնները մաղէ անցած եւ փակուած են, խաբուածները լուտանքներ կը թափեն Շահվերդեանի եւ իրենց պարագլուխներուն դէմ:

Անգամ մը եւս կը հաստատուի թէ ներգաղթ չէ, այլ քմահաճոյքի գործ: Նոյն իսկ կը խօսին կաշառակերութեան մասին: Թունդ Հօկեաններն անգամ կը կասկածին իրարմէ: «Ի՞նչպէս կ'ըլլայ, ես աւելի ծանրաբեռնուած եմ ընտանեկան հոգերով եւ մանրամասնօրէն բացատրեցի արձանագրութեան ժամանակ: Ես չեմ յաջողած, իսկ անոնք ոչ ծանրաբեռնուածներ, նոյն իսկ մէկ հատ պզտիկ չունեցողներ յաջողած են ...: Եւ այսպէս բազմաթիւ զրոյցներ եւ վիճաբանութիւններ»:

Թուրքերը լաւ առած մը ունին.— «Հայու վերջին խելքը իմ գլուխս ըլլար» ...

Գ. Վրէժ

Զ. Ռ. Մ. ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ.— Զ. Ռ. Միութեան տասնամեակը տօնուեցաւ մարտ 21ի իրիկունը, պետական թատրոնի վերնայարկը, որուն ճակատը զարդարուած էր զոյգ եռագոյններով: Ճիշդ ժամանակին մեր համակիրները գրաւած էին արդէն աթոռները:

Օրուան նախագահ ընկ. Գեւորգ Խաչերեան Զ. Ռ. Միութեան մասնաճիւղին տասը տարուան գործունէութեան մասին համառօտ տեղեկութիւններ հաղորդելէ վերջ հրաւիրեց երգչախումբը հնչեցնել «Հիմի էլ լռենք»: Արտասանեցին ընկերներ Կ. Քէշիշեան «Հէյ ջան հայրենիք» եւ Մ. Սէմէրճեան գեղեցիկ կտոր մը Սիամանթոյէն:

Երաժշտ. Գ. Ա. Մելքոնեան մէջ ընդ մէջ ջութակով նուագեց գեղեցիկ կտորներ: Հանդիսականներու ջերմ ծափերուն տակ երգչախումբն երգեց «Ախ մեր սիրտը լեցը դարդ ցաւ»: Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօս ընկ. Ց. Գուանդեան որ նկարագրելէ յետոյ Զ. Ռ. Մ.ի ծագումը եւ գործունէութիւնը, լայնօրէն բացատրեց թէ ինչ ճամբաներէ պէտք է անցնիլ հասնելու համար նպատակին եւ շարունակեց.

— «Ահա տասը տարուան միութիւն մը որ ծնաւ հայ ժողովուրդի անմիջական պահանջէն: Ան ահաւոր փոթորիկէն լքեալ շրջանի մը արտադրութիւնն է եւ անոր գործունէութիւնը տասը տարուան ընթացքին եղաւ արդիւնաւոր եւ ազգանուէր: Արեան գետերը միայն ճեղքող եւ մարդկային դիակներու դաշտերու վրայէն միասին քալող այս սերունդը, Զ. Ռ. Մ.ի միջոցաւ ապացոյցը տուաւ որ մէկ բանի կը ձգտի ու այդ ձգտումին հասնելու համար միասնաբար կը մտածէ:

Մենք պիտի աշխատինք պահել այն ինչ որ մեզի հետ բերած ենք: Պէտք է որ բոլոր Զ. Ռ. Մ.երու նորածինները կնքուին միայն Վրէժ եւ Արմէն անուններով: Այդ անուններով պէտք է լեցնել թաղապետութեանց տոմարները:

Զ. Ռ. Մ.ը տասը տարի մնաց չէզոք ու ասկէ յետոյ պիտի շարունակէ մնալ չէզոք, բայց ոչ անտարբեր: Չարամիտներն ու վայրահաչներն են որ կ'ուզեն մեզ Փաշական կոչել: Տասը տարուան ընթացքին գործունէութենէ յետոյ, այլ եւս Զ. Ռ. Մ.ի հիմերը զօրաւոր են: Մենք անոնց հետ ենք որոնք անկեղծօրէն հայ ժողովուրդի շահերը կը պաշտպանեն: Մենք պիտի տօնենք Մայիս 28ը, որովհետեւ աւելի թանկագին թուական չունինք հայ ժողովուրդը: Մենք կը պաշտենք դրօշը, որովհետեւ սկզբունք ունինք: Աննկարագիր մարդն է որ դրօշ չունի: Ապրիլ 11ը տօնեցինք եւ պիտի տօնենք մինչեւ վերջ: Մեր նպատակները առողջ են եւ էական»:

Ճառը վերջացաւ ջերմ ծափերով, եւ հանդէսը փակուեցաւ «Յառաջ Նահատակի»ով»:

Յաջորդ օր կիրակի կէսօրէ վերջ, Զ. Ռ. Մ.ը իր տասնամեակին առթիւ եւ ի պատիւ ընկ. Գուանդեանի սարքած էր խնճոյք մը, Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» ակումբին մէջ, որ ամբողջութեամբ լեցուն էր: Սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկ. Գուանդեան: Ազգային յեղափոխական եւ ժողովրդական երգերով ստեղծուեցաւ անուշ մթնոլորտ մը: Խօսք առին ընկերներ Անդրանիկ Գօչեան, Գ. Մինասեան եւ Ե. Կասեան: Արտասանեցին ընկ. Ա. Մարգարեան եւ Տիկին Միքայէլեան, իսկ երաժիշտ Մելքոնեանի ջութակը խնճոյքին թագն ու զարդը հանդիսացաւ: Յօրինուած նուագատետր մը աճուրդի դրուելով բարձրացաւ մօտ 300 ֆրանքի: Խնճոյքը վերջացաւ ուշ ատեն:

*** Հ. Յ. Դ. կոմիտէն օգտուելով ընկ. Գուանդեանի ներկայութենէն, կազմակերպած էր ընկերահամակրական զրոյց-դասախօսութիւն մը, երկուշաբթի երեկոյ «Սիամանթօ» ակումբին մէջ: Ներկայ էին մօտ 40 երիտասարդներ: Ընկեր Գուանդեան խօսեցաւ ներկայ քաղաքականութեան եւ Հայաստանի մասին եւ պատասխանեց զանազան հարցումներու:

Թղթակից

Ո՛Վ ՁԻՆԵՑ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ

— o —

Յայտնի է որ Գերմանները երկաթի հանք չունին եւ ստիպուած են մեծաքանակ ներածել, իր զինուորական եւ ճարտարարուեստական պէտքերուն համար:

Թերթերու տեղեկութեանց համաձայն Ֆրանսական ընկերութիւններ են որ երկաթ հայթայթած են Գերմանիոյ՝ հետեւեալ կերպով.—97.000 թոն 1933 յունուարին, 1935 յունուարին 145.000 թոն, իսկ 1936 յունուարին 550.000 թոն:

Ընդդիմադիր թերթերը կը գրեն թէ կառավարութիւնը կը քնանա՞ր երբ Գերմանիա այնքան երկաթ կը ներածէր՝ իր վերազինումը գլուխ հանելու համար:

Կապիտալը՝ պրոլետարին պէս հայրենիք չունի:

ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ (1919 - 1921)

Մենք կը սիրէինք խաւարը. խաւարին յատուկ արդար փոխադարձութեան պիտի դիմէինք: Մեր ցեղը շատ է տեսած այդպիսի զաւազրական տեսարաններ: Մեր նամարտ թշնամին սորվեցուց. տխուր է խոստովանութիւնը. ուշ սորվեցանք եւ քիչով սորվեցանք: Շատոնց սորվելու էինք եւ ամբողջ ազգով սորվելու էինք: Մեր բոլոր դժբախտութեան բանալին հոն է, բայց դեռ չենք գիտակցիր:

Փոխադարձութեան արդար դասը վերջացած էր. պատանդներու բեռէն ազատած էինք: Կողքի կողքին փարող առուակի մեղմ խոխոջը կը լսուէր. գետի ձորը սահեցանք պաղ ջրով լուացուելու համար: Մեր պահակներու սուսերները կ'երեւէին բլուրներու լերկ երեսին վրայ: Աքաղաղները իրենց առաջին կանչով արշալոյսը կ'ողջունէին, մենք յոգնած, անքուն, գիշերուան ցուրտէն քիչ մը թմրած՝ մեր սենեակը երթալու ճամբան բռնեցինք:

— Հեռախօսին վրայ է գունդին հրամանատարը. վաշտի հրամանատարին կը սպասէ, ըսաւ հեռախօսի զինուորին առաջին խօսքը երբ ոտքս սեմէն ներս կը դնէի սենեակս մտնելու համար:

— Ինչո՞ւ համար:

— Չեմ գիտեր, ըսաւ հեռախօսի զինուորը. հրամայեց որ միայն վաշտի հրամանատարը անձամբ գայ հեռախօսին գլուխը:

Արտակարգ բան մը կար. գիշերուան այս պահուն ոչ մէկ հեռախօսութիւն պատահած էր: Երբ այս խորհրդածութիւնը կ'ընէի, վաշտին հրամանատարը եկած անցած էր հեռախօսին գլուխը. քանի մը խօսք փոխանակութենէ վերջ, հեռախօսի գործիքը լռեց: Թելերը կտրուած էին:

Գունդի հրամանը.— «Մոլլա-Կամարի մեր ուժերը գիշերուան ժամը 3ին պարտուելով նահանջած են Իգտիր. անմիջապէս նահանջեցէք որ թշնամին առաւօտուն չօղակէ ձեզ»:

Կացութիւնը իր մերկութեամբ բոլորիս աչքին առջեւ էր: Հաւանական նահանջի առթիւ օրեր առաջ մեր ընելիքները ճշդած եւ դերերը բաժնուած էին:

Հեռախօսի թելը կտրուելու պահուն մեր եւ Փիրլուի Բ. վաշտի կապը պիտի պահէինք դրօշախօսութեամբ, որ տեղի պիտի ունենար երկու որոշ բլուրներու վրայէն եւ անոնց վրայ շարունակ մէկ մէկ զինուոր կը պահէինք: Առաջին առթիւ հրաման ղրկեցի այդ զինուորին, որ դրօշով յայտնէ վտանգը:

Արեւելքը կարմրած էր. Արարատեան դաշտի մշուշ հորիզոնէն արեւու առաջին ճառագայթները Բաբթոզեան լերան ապառաժ գագաթներուն վրայ կը խաղային: Տանիքի մը վրայէն հեռադիտակով մաղեցի Կողբի նեղ շրջապատը, մեր դիրքերը եւ թշնամիին հաւանական դիրքերը: Մեր պահակախումբի բլուրներուն վրայ մեր տղոց մէջ արտակարգ շարժում մը կար. լրաբեր զինուորները դէպի կուգային վազելով: Թշնամին իր դիրքերը բռնած էր. ագռաւի բազմութեան նման անոնք կը շատնային: Պաշարուա՞ծ էինք:

— Պաշարուած ենք, Պ. հրամանատար, ըսի:

— Մեր որոշումին համաձայն դիրքերը բռնէ:

— «Ի զէնս», պոռացի վաշտի այն մասին, որ հանգստեան քաշուած զօրանոցը կը գտնուէր:

«Ի զէնս» հրամանը այնպիսի բեկբեկուն շեշտով մը հնչեցի որ ինծի բոլորովին անծանօթ եկաւ: Հարիւր, հարիւր անգամներ, զանազան առիթներով, բոլոր մարզանքներու առեն, ռազմափորձերու ժամանակ եւ այդ կարճ ու խորխոտ բառը, մարզանքի գրքի այդ հպարտ հրամանը այսքան խեղդուկ խեղճուկ չէր հնչած: Ան լիաթոք ու հնչուն, տարածուն ու արձագանգող շեշտ մը ունէր առաջ: Զգացի որ սարսուռ մը կ'անցնէր երակներուս մէջ պաղ օձի մը նման: Մաղձային ու լեղի լորձունք մը կոկորդս կը ճնշէր, ծարաւ մը կը զգայի: Եթէ այս ամէնը խմորեմ պիտի կրնամ ըսել թէ վախի մը սարսուռը անցաւ սրտէս: Չոր քամի մը քսուեցաւ ինծի, երերցուց զիս ու անցաւ: Խոստովանանք մըն է որ կ'ընեմ եւ չէի կրնար պահել ...

Առաջին անգամ էր որ կռուի կը մտնէի, առաջին անգամ էր որ գործնականօրէն պիտի տայի այն հրամանները որոնք մինչեւ հիմա տուած էի գնդակին ծակելուն սահմանէն դուրս:

Ես մեծ անձկութեամբ եւ հպարտութեամբ կը սպասէի այսպիսի կռիւի մը: Երեք տարի թրքական բանակին մէջ, մինչ թիկունքը, մարզանքի դաշտին վրայ, մեծ ու հսկայական ռազմափորձերու ժամանակ կռիւի բոլոր ձեւերու բովէն անցած — յարձակողական, պաշտպանողական գծի վրայ, կեղծ նահանջներու առեն վերջապահ, յառաջացող զօրամասին յառաջապահ — այս ամէնը տասնեակ անգամներ տեսած, երբեմն յաղթական, երբեմն պարտեալ, սակայն ողջ եւ առողջ նորէն զօրանոց դարձած եմ: Անոնք ամէնը մարզանք էին. հոն ամէն բան կեղծ էր— թշնամին կեղծ, գնդակը կեղծ, ուժերու շարժումը կեղծ: Երեք տարի շարունակ այսպէս կրթուած էինք եւ կրթած էինք զինուորները: Գնդակի մը շռինդին հետ ճակատէն զարնուած մեռնող զինուորի մը դիակը դեռ տեսած չէի: Գնդացիրի լայնքէն հնձումի ժամանակ հարիւրաւոր զինուորի միահաղոյն խոտի նման թափիլը տեսած չէի, շրապնէլի կրակէ անձրեւը միայն տեսական դասի ժամանակ լսած էի, բայց ճիշդ պատերազմի ժամանակ անոր ահաւորութիւնը զգացած չէի: Թէեւ պզտիկ չափով, սակայն հոս իրական պատերազմ մը պիտի տեսնէի: Հեռուն բլուրներու վրայ ագռաւի երամի նման թառող թշնամի խումբերը ռազմախաղ կատարելու միտք չունէին: Անոնք եկած էին մեզ խեղդելու, մեր արիւնը խմելու: Շատ վերջը, շատ տաք ու պաղ օրեր, յաջող եւ անյաջող կռիւներէ վերջը կրցայ հասկնալ որ Կողբի այդ առաւօտեան զգացած սարսուռս կռիւի մտնելու առեն առաջին րոպէին զգացուած այն մտավախութիւնն է որ բոլոր կռուողներու մէջէն կ'անցնի եւ հետզհետէ կ'անհետանայ, երբ կռիւը արդէն կը սկսի երկարիլ: Մարդ բնականօրէն կը համակերպի եւ կ'ընտելանայ: Պաղ ջուրի մը մէջ սարսուռ մը կ'ունենաս եւ քիչ վերջը ջուրէն դուրս չես ելլեր:

Ե. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

(6)

(Շար.)

քուէունքէն: (Հրեայ կը համարուին անոնք որ հրէական արիւն ունին աւելի քան 50 առ հարիւր): Այն այրերը կամ կիները որոնք հրէական արիւն ունին 50 առ հարիւր կամ պակաս, կրնային քուէարկել, եթէ հրէական դաւանանքը ընդունած կամ Հրեայի հետ ամուսնացած չէին:

Ամբողջ Գերմանիա ողողուած էր Նացի դրօշներու ծովու մը մէջ: Չկար տուն մը, շէնք մը առանց կեռ խաչի դրօշին, բացի Զօր. Լիւտէնտորֆի բնակարանէն, Միւնիխի մօտ: Հակառակ հաշտութեան բոլոր փորձերուն, զօրավարը հեռու կը մնայ Հիթլէրէն եւ իր հետեւորդներէն, 1933ի դէպքէն ի վեր:

Աննկարագրելի են ընտրութեան առթիւ պարզուած տեսարանները: Պերլինի մէկ արուարձանին մէջ, յղի կին մը, Տիկին Ֆրից Փաշ, մանչ մը ծնաւ առտուն ժամը 8.15ին, աղջիկ մը՝ 8.30ին եւ ժամը 10ին քուէատուփ երթալով, ձգեց իր քուէն...

Քուէհամարի ատեն նկատի կ'առնուէին միայն թեր ու դէմ քուէները, սպիտակները հաշուելով թեր: Շատ մը թղթակիցներ որոշ վերապահութիւն կը յայտնեն քուէահամարի այս դրութեան մասին, բայց եւ այնպէս կը հաստատեն թէ գերման ժողովուրդին ջախջախիչ մեծամասնութիւնը վաւերացուցած է իր Առաջնորդին քաղաքականութիւնը: Ընտրողները քուէարկութեան սենեակը մտած ատեն, X նշանը կը դնէին քուէթուղթերուն վրայ, շրջանակի մը մէջ, եթէ թեր պիտի քուէարկէին: Շատ մը վայրերու մէջ քուէատուփերը դրուած էին սրճարաններու, գարեջրատուններու կամ կայարաններու մէջ: Հիթլէր ինք ալ, որ Քէօլնէն Պերլին հասած էր կիրակի առտու, իր քուէն ձգեց կայարանի քուէտուփին մէջ, ընկերակցութեամբ իր հետեւորդներուն: Այս առթիւ պաշտօնեաները իր լամբակին անցուցին մետաղեայ կլոր զարդանիշ մը, հաստատելու համար թէ ձգած է քուէն: Զարդանիշին վրայ արձանագրուած էր,— «Ազատութիւն եւ հաց»:

Ոստիկանական վերատեսչութիւնը կարգադրած էր որ մասնաւոր պաշտօնեաներ երթան ամենահեռաւոր գիւղերն եւ հովիտները, ապահովելու համար մուրացկաններու կամ անկարներու քուէները: Հիւանդները, հաշմանդամներն ու զառամեալները կը փոխադրուէին մասնաւոր կառքերով:

Համաձայն 1924ի օրէնքին, 60,000 քաղաքացիներու կ'իյնայ մէկ երեսփոխան: Իւրաքանչիւրին ամսաթոշակն է 54 անգլ. ոսկի, ձրի ճամբորդելու իրաւունքով:

Ֆլանտէն հարցումներ կ'ուղղէ Գերմանիոյ

Արտաքին նախարար Փ. Ֆլանտէն, որ լռութիւն կը պահէր իր վերջին զեկուցումէն ի վեր, կիրակի օր ճառ մը խօսեցաւ իր ընտրական շրջանակին մէջ, եւ հետեւեալ հարցումներն ուղղեց Գերմանիոյ.—

1.— Ի՞նչ պիտի ըլլայ, վաղը, որ եւ է դաշնագրի արժէքը, եթէ Գերմանիա իրեն կը վերապահէ զայն դրժելու իրաւունքը, յանուն գերման ժողովուրդի կենսական իրաւունքներուն:

2.— Եթէ վէճ մը ծագի Գերմանիոյ հետ կնքուած դաշնագրին առթիւ, ո՞րը պիտի ըլլայ այն անկախ եւ անաչառ ատեանը զոր Գերմանիա պիտի ուզէ ճանչնալ իբրեւ ձեռնհաս՝ վճիռ արձակելու եւ անոր համակերպելու:

3.— Երբ Հէռ Հիթլէր ոչ-յարձակման դաշինք մը կ'առաջարկէ Լիթուանիոյ հետ, վերջնապէս կ'ընդունի՞ Մէմէլի վարչաձեւը, թէ այդ բանը կ'ընէ պարզապէս նոր «կատարուած իրողութիւն» մը հաստատելու համար, բռնաբարելով դաշնագիրները:

4.— Երբ պարագաները նպաստաւոր ըլլան, Հէռ Հիթլէր վճռելի չը՞ պիտի համարի Տանցիկի Ազատ Քաղաքին վարչաձեւը, յանուն գերման ժողովուրդի ամբողջական իրաւունքներուն:

5.— Հէռ Հիթլէր վերջերս խօսեցաւ իրաւունքներու հաւասարութեան մասին: Յետոյ ակնարկեց գաղթավայրերու հարցին, եւ ըսաւ թէ «կարգ մը կենսական իրաւունքներ կան դաշնագիրները վերաքննելու»: Լոքառնոյի պետութեանց հաղորդած յուշագրին մէջ ալ կը շօշափէր այս հարցը: Եթէ Գերմանիա գաղթավայրեր ունենալու եւ շահագործելու իրաւունք պիտի պահանջէ, ո՞ր գաղթավայրերու մասին պիտի ըլլայ այդ պահանջը: Պիտի պահանջէ՞ վերադարձնել իր նախապատերազմեան բոլոր գաղթավայրերը: Յանուն գերման ժողովուրդի կենսական շահերուն, որ մը պիտի ուզէ՞ տարածուիլ նոյնիսկ ի վնաս ուրիշ ազգերու:

6.— Մինչ այս պահուն, ինչո՞ւ Նացի քարոզութիւնը կը կրկնապատկուի Աւստրիոյ, Շլեզվիկի, գերմանական Չեխոսլովաքիոյ, Վերին Շլեզիոյ եւ նոյնիսկ գերմանական Զուիցերիոյ մէջ: Հէռ Հիթլէր կը հրաժարի՞ այս բոլոր երկրամասերու կցումէն, թէ անոնց կցումը ներքին գործ մը կը համարի գերման ժողովուրդին համար, որուն խառնուելու իրաւունք չունին ուրիշները:

«Անշուշտ Հիթլէր կրնայ պատասխանել.— «Ձեր ի՞նչ գործն է խառնուիլ մեր գործերուն, քանի որ ես ձեզի՝ Ֆրանսացիներուդ չեմ ուղղեր իմ խօսքս: Ահա այստեղ է որ մեր տեսակէտները կը բաժնուին իրարմէ՝ միջազգային կեանքի մասին: Որովհետեւ մեզի համար խաղաղութիւնը մի է եւ անբաժանելի եւ չի կրնար փրկուիլ ոչ-յարձակման դաշինքներու միակողմանի դրժումով: Այլապէս, Հիթլէրի առաջարկած նոր դրութիւնը իրականին մէջ պիտի յանգի միայն աւելի լաւ պատրաստուելու պատերազմի համար եւ ապահովելու նախայարձակ պետութեան անպատիժ մնալը: Եւրոպա եւ ամբողջ աշխարհ կ'ուզեն գիտնալ թէ որ եւ է շօշափելի բան կա՞յ Հիթլէրի խաղաղութեան առաջարկներուն մէջ: Մենք պատրաստ ենք աշխատելու իրական եւ տեւական խաղաղութեան մը հաստատման համար, բայց միեւնոյն ատեն վճռած ենք մերժել այն սադրանքներն ու ռազմախաղերը որոնք, խաղաղութեան քօղին տակ, միայն ճամբայ կը բանան նոր վէճերու եւ նոր պատերազմներու»:

Դաշնագիր Մոսկուայի եւ Մոնկոլիոյ միջեւ

Փոխադարձ աջակցութեան դաշնագիր մը կնքուեցաւ Խ. Միութեան եւ Մոնկոլիոյ Հանրապետութեան միջեւ, ինչ որ մեծապէս պիտի ազդէ Ծայր. Արեւելքի դէպքերու ընթացքին վրայ: Իրականին մէջ, Մոսկուա իր թեւարկութեան տակ առած կ'ըլլայ Մոնկոլիան, որուն պիտի ընծայէ ամէն աջակցութիւն բոլոր ասպարէզներուն մէջ: Մոնկոլիոյ Հանրապետութիւնը արդէն սահմանակից է Խ. Միութեան եւ ուղղակի խորհրդային ազդեցութեան տակ: Միայն Մոսկուա ճանչցած է այս հանրապետութիւնը, դեսպանութիւն հաստատելով փոխադարձաբար: Մոնկոլիա ունի 900,000 բնակիչ եւ տնտեսապէս կ'օգտուի Մոսկուայէն: Չինաստան մինչեւ այսօր ալ չի ճանչնար այդ անկախութիւնը, իր երկրին բաղկացուցիչ մասը համարելով Մոնկոլիան: Ժամանակին Մանչուրիոյ անկախութեան հռչակման առթիւ ալ բողոքեց Ազգերու Դաշնակցութեան, բայց ի՞նչ օգուտ: Կը կարծուի թէ այս անգամ չպիտի բողոքէ: Ամէնէն կարեւոր պարագան այն է որ Խ. Միութիւնը փոխադարձ աջակցութեան դաշնագիր կնքելով Մոնկոլիոյ հետ, կը ձգտի պատուար քաշել Ճափոնի ծաւալման դէմ: Մոնկոլիա 1,250,000 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն ունի, առանց հաշուելու Սիպերիոյ անծայրածիր տարածութիւնը: Կը նշանակէ թէ Մոսկուա զինուորական տեսակէտով ինքզինքը զօրաւոր կը զգայ, երբ կը մտնէ այսքան ծանր պատասխանատուութեան մը տակ, ճիշդ այն պահուն երբ իր իսկ խօսքով գերմանական աշխարհակալութիւնը ուղղակի կը սպառնայ եւրոպական պետութեանց:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊ ՄԸ ծագած ըլլալով, Պանք տը Ֆրանսը 3ուկէս առ հարիւրէն 5ի բարձրացուց զեղչի սակը, 5էն 6 առ հարիւրի՝ պարտաթուղթերու, իսկ 3ուկէսէն 5ի՝ 30 օրեան թուղթերու վրայ տրուած փոխառութիւնները:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ որոշեց անմիջապէս ձեռնարկել չորս թորփիլահալածներու շինութեան: Կ'ըսուի թէ գերմանական նաւաշինարանի մը պիտի յանձնուի շինութիւնը:— Հոլանտական կառավարութիւնն ալ որոշեց զօրացնել իր նաւատորմիղը:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԵՐԿՈՒՆՔ

ՕՐԿԱՆ Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ամսաթերթ գրական, պատմագիտական, դաստիարակչական եւ որբային գործման նուիրուած:

Զ. տարի, թիւ 1 (Մարտ) Խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Մեր տասնամեակը (խմբ.).— Թթենին (Վ. Յարութիւնեան).— Ֆէմինիզմի ընդհ. պատմութիւնը (Ա. Հմայեակ).— Բանաստեղծութիւն (Գեղամ).— Ան որ ճակատ կը մեկնի (Ե. Օշական).— Դասընթացք հոգեբանութեան (Լ. Լարենց).— Բանաստեղծութիւն (Աշարոն).— Որբի մը ողբականը (Բ. Ինճէճարապեան) եւ պատկերներ.

Դիմել 17 rue Damesme, Paris.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլի Հ.Յ.Դ. «Ա. Մինասեան» ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկ. Լեւոն Զորմիսեանի եւ իր տիկնոջ, իրենց զաւկին փոքրիկն ԶԱՒԷՆի անփոխարինելի կորուստին առթիւ:

×

Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարդգէսեան» կոմիտէն իր շրջանի բոլոր ընկերներու կողմէ իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Ա. Սիմոնեանի եւ իր պարագաներուն, իրենց որդւոյն Վրէժի մահուան առթիւ:

ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻՆ՝ Զէյթունցի Ա. Ասլիս Մանչեան, Զիլէի Հայր. Միութիւնը, Մուշեղ Մելիք Յակոբեան, Գեորգ Գրիգորեան, Կարապետ Մեգրիկեան:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Արամ Մանկասարեան կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդին՝ Կարապետ Մանկասարեանը, որ 1928ին Յունաստանէն Ֆրանսա փոխադրուած է Նիր Իսթ Րելիֆի կողմէ, ագարակներու մէջ աշխատելու համար: Իր հասցէն գիտցողները հաճին իմացնել Մանկասարեանի 4 rue de la Défense Issy-les Moulineaux, Seine.

— Կը փնտռուի Տիկ. Թագուհի Մաքսոֆեան—Հէօյիւքճեան (ծնեալ Զավուշեան), որ կորսուած է աքսորի ճամբան. բնիկ Թօքաթցի, քոյրը՝ Եպրաքսէ եւ եղբայրը՝ Կարապետ: Տեղեկացնել Moskofianի, 18 rue Berthelot, Ville-Juif, Seine France.

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

« ՅԱՌԱՋ »ի ԹԵՐԹՕՆԸ Թիւ (6)

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԻՆՉԷ՞Ր ՊԱՏԱՀԵՑԱՆ ՊԵԼՃԻՈՅ ՄԷՋ

Քրիկշայմ խիստ հաճոյակատար կերպով ինքզինքը ներկայացուց, յայտարարելով թէ իր գերադասին, զօրավար Ֆօն Նարօթցքիին կողմէ կատարեալ լիազօրութիւն ունի քաղաքապետին բոլոր ըսելիքները լսելու:

— «Ըսելիքս քիչ է, պատասխանեց Մաքս սառն կերպով, գերման զինուորները դիմաւորելու եկայ պարզապէս բողոքելու համար մայրաքաղաքը արշաւելու իրենց դիտաւորութեան դէմ, եւ միաժամանակ զօրավարին հեռագիր մը յանձնելու, որով կայսրէն կը խնդրեմ որ եթէ կը փափաքի որ ապագային իր ժողովուրդին եւ պելժ ազգին միջեւ որ եւ է իրերահասկացողութիւն կարելի ըլլայ, պէտք է ետ առնէ իր զինուորներով Պրիւսէլի վրայ արշաւելու որոշումը»:

Քրիկշայմ որ եւ է բացատրութիւն չտուաւ. խոստացաւ միայն քաղաքապետին հեռագիրը իր պետին փոխանցել: Յետոյ յայտնելով թէ Ֆօն Նարօթցքիի կողմէ կարգ մը խնդիրներու մասին խօսելիքներ ունի, առաջարկեց վիճաբանութիւնը շարունակել մօտակայ զօրանոցներէն մէկուն մէջ:

Կամքերու ընդհարումին առաջին լուռ պայքարն էր, որ կը սկսէր զէնքին եւ զէնքին միջեւ եւ որ պիտի վերջանար քաղաքապետին բրուսիական ամրոցի մը մէջ բերդարգելումովը:

Զօրանոց մտնելէն վերջը գերման հրամանատարին համբերատար ու սումնասիրողի երեւոյթը հաճոյակատար բայց խիստ հրամայականի փոխուեցաւ: «Առաջին առթիւ, ըսաւ ան կոշտօրէն, պէտք է ըսեմ որ ձեզ անձնապէս եւ անոնք որ ձեզի կ'ընկերանան իբրեւ պատանդ վար կը դնեմ եւ կը պահանջեմ որ հարիւր երեւելիներ եւս ինծի յանձնէք, գործելու իբրեւ պատանդ»:

Քաղաքապետը զայրացած պատասխանեց.

— «Ես ալ ձեզի պէտք է ըսեմ որ այդպիսի բան չեմ կրնար ընել»:

Ու մինչ Քրիկշայմ բողոքելու վրայ էր, Մաքս շարունակեց.

— Թոյլ տուէք ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրել թէ մենք հիմակ հոս սպիտակ դրօշին պաշտպանութեանը ներքեւ կը գտնուինք: Կը մերժեմ իբրեւ պատանդ գործել, ոչ ալ այդ նպատակով ո եւ է մէկը կը յանձնեմ: Դալով ինծի, եթէ ձեր տրամադրութեան տակ պիտի ըլլամ, սովորականին պէս քաղաքապետարանի իմ գրասենեակիս մէջ, ուր մտադիր եմ վերադառնալ այս տեսակցութենէն վերջ, ուզած ժամուս եւ փափաքած կերպովս:

Սպան խոժոռեցաւ: Երկուքին աչքերը իրարու հանդիպեցան, պաղ պողպատի շեղբերը կարծես խաչաձեւեցին:

Այս լարուած վիճակը քանի մը երկվայրկեան միայն տեւեց: Սպան բարկութեամբ աչքերը վար ծռեց:

Առօյֆ Մաքս փորձեց իր չեզըր եւ չահեցաւ:

×

Այն սերունդը որ պատերազմէն շատ քիչ բան կը յիշէ, անոր համար դժուար է ըմբռնել կացութեան ծանրութիւնը որուն դիմագրաւեց Մաքս այնքան իմաստութեամբ եւ քաջաբար, երբ կը հրահանգէր քանդել պատնէշները, գերման զինուորներուն Պրիւսէլ հասնելէն առաջ:

Դէպքերու իր ըմբռնումը — հիմնուած միայն հաւաստի հեռագիրներու, գաղթականներու անկապ պատմութիւններու եւ բարձրագոյն հրամանատարութեան յարափոփոխ զեկոյցներուն վրայ — բացարձակապէս ճիշդ ըլլալը յայտնի կ'ըլլայ հետեւեալ նամակէն, որ այժմ Պրիւսէլի դիւանը կը գտնուի: Անիկա կը կրէ 19 օգոստոս թուականը, ուղղուած Պրիւսէլ քաղաքի իշխանութիւններուն եւ գրուած արշաւող բանակներու ընդհանուր հրամանատար Ֆօն Գուէլօֆի կողմէ:

— «Ֆրանսայի վրայ առաջացող գերման բանակները օգոստոս 20ին Պրիւսէլ պիտի մտնեն: Կրկնակի պատահումներով Պելժիոյ բնակիչները դաւադրաբար մեր զինուորներուն վրայ յարձակեցան... ուստի լրջօրէն կ'ազդարարեմ Պրիւսէլի ժողովուրդին որ նմանօրինակ վնասարար վարմունք չկրկնուի: Հակառակ այս ազդարարութեան, որ մարդկային զգացումէ թելադրուած է, եթէ ձեր կողմէ մեր զինուորները որ եւ է դիմադրութեան հանդիպին, կամ եթէ նոյնիսկ ամենափոքր թշնամական վերաբերում ցոյց տրուի, անխնայ պիտի շարժիմ, պաշտպանելու համար ինծի յանձնուած զինուորներուն կեանքը եւ Պրիւսէլ քաղաքը հիմնովին քար ու քանդ պիտի դարձնեմ: Այդ դէպքերուն պատասխանատուութիւնը քաղաքային իշխանութիւններուն վրայ պիտի իյնայ: Քաղաքի բնակչութեան ազնիւ վերաբերումի մասին իբրեւ երաշխաւորութիւն, վաղը առտու ժամը 10ին Պրիւսէլի արեւելեան մուտքին առջեւ պէտք է ներկայանան Պրիւսէլի քաղաքապետը, քաղաքապետական խորհուրդի անդամները եւ հարիւր յայտնի քաղաքացիներ ... Այդ պարոնները առժամաբար հրամանատարութեան տրամադրութեան տակ պիտի մնան»:

Այս նամակին բախտը պատերազմի գաղտնիքներէն մէկն է: Մաքս երբեք չստացաւ այս նամակը. անոր մասին իր տարագրութենէն վերադարձին [...] կար ժամանակ լսեց միայն իմաց[...]

Կ'երեւի անիկա զինուորական իշխանութիւններուն յանձնուեցաւ [...] պարպումի անապարանքին [...] ռացութեան տրուեցաւ: Այս պարագան կարեւոր է, վասնզի կ'ապացուցանէ թէ քաղաքապետը բացարձակապէս իր անձնական հայեցողութեամբ գործած է: Անիկա որ եւ է հրահանգ [...] ենթակայօրէն չգործեց: Թէեւ գերման սպաները շատ բնականօրէն [...] հեցան թէ նամակը յանձնուած [...] առնէր իրենց զարմացումը քաղաքապետին անշեղ կեցուածքին. զարմ[ա]ցում՝ որ արշաւող բանակի կարգ [...] բարեմիտ մարդոց մօտ, շուտով [...] ցումի փոխուեցաւ: Այսպէս, երբ [...] րավար Եարօցքի, չորրորդ զօրաբ[ա]նակի հրամանատարը Պոտուան զօր[ա]նոցները հասաւ, օգոստոս 20 կէս[օրէ] վերջ ժամը 2ին, քաղաքավարի [...] ւեց Մաքսը եւ ձեռքը անոր երկար[...]

— Անշուշտ կ'ըմբռնէք, պարոն [...], այս պահուն ինչ զգացում ունիմ [...] ձեռքը չեմ կրնար սեղմել, [...] քաղաքապետ:

Զօրավարը դիմումը շարժում [...] րաւ միայն:

(Շար.)